

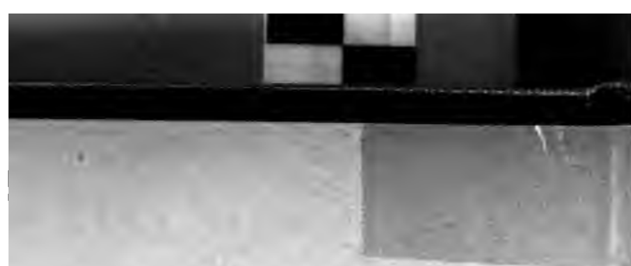

LANE
MEDICAL
LIBRARY
SEAL OF THE LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
SEMPER VIRENS
1885

[redacted]

CLAUDII GALENI

DE PLACITIS HIPPOCRATIS ET PLATONIS

LIBRI NOVEM.

CLAUDII GALENI

DE PLACITIS HIPPOCRATIS ET PLATONIS

LIBRI NOVEM.

RECENSUIT ET EXPLANAVIT

IWANUS MUELLER,

LITT. GRAEC. ET ROM. IN UNIVERSITATE ERLANGENSI PROFESSOR P. O.

VOL. I.

PROLEGOMENA CRITICA, TEXTUM GRAECUM, ADNOTATIONEM CRITICAM VERSIONEMQUE LATINAM CONTINENS.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

Praefatio editoris.

Quod ante hos duos annos promisi, id iam ita ratum effeci, ut volumen primum editionis librorum Galeni de Placitis Hippocratis Platonisque in lucem mitterem, quo Prolegomena critica, scriptoris verba ipsa, adnotatio critica versioque latina continerentur. In his omnibus quin eruditorum exspectationi satisfacerem, tametsi nihil fere praetermisisse mihi videor, tamen metus nonnunquam subit animum, ne vires meae parum suffecerint tanto labori, quantum nova illius operis requirat recensio. Nam primum ipsarum, quae a Galeno tractantur, rerum non modo varietas perquam magna, sed insolentia etiam ac novitas a vulgaribus philologiae studiis longe remota difficultates editionem paraturo creavit non exiguas; quid dicam non exiguas? immo eas, quae videri possent paene inexsuperabiles. An quisquam, ut omittam res, quae ad physica artemque medicinalem spectant, illos locos, quos e Chrysippi, Posidonii aliorumque Stoicorum libris Galenus attulit plurimos, facili se negotio eluctari posse confidat? Chrysippi quidem orationem Galenus ipse queritur se non satis intellexisse. Accedit, quod variis de causis, de quibus cum in Programmatis duobus academicis, tum in Prolegomenis huius editionis dixi, textus ipse permultis locis ad aetatem nostram quam depravatissimus pervenit vitiisque et apertis commaculatus est et tectis, quae si quis perviderit omnia, nae is Lynceus mihi erit. Neque vero sufficit perspicere vitiose tradita,

sed divinare oportet, quae sit vera manus scriptoris; quod quam difficile sit, documento sunt, ut id unum admoneam, iidem illi loci e Chrysippo a Galeno exscripti, quorum obscuritas ipsiusne scriptoris, cuius de neglegentia scribendi constat, an librariorum vitio debeatur, saepissime dubitari vehementer potest. Postremo illud quoque summam ad operis mei perfectionem attulit difficultatem, quod ego unus post hominum memoriam in tractando hoc opere Galeni versatus vix quemquam repperi, qui ante me aut textum ad criticas rationes exegisset aut ad explanationem sive operis totius sive singulorum locorum multum contulisset, qui vero Galeni usum dicendi diligenter observasset, neminem, ut hominis, qui in vasto immensoque Oceano scopulos cautesque habente solus in navicula sederet eamque regeret, non dissimilis esse mihi viderer.

Haec atque talia reputans sane habeo, quod metuam, ne, si haec editio in manus hominum venerit, ii ita iudicent, maius me quam humeri ferrent onus suscepisse. Sed tamen conscientia me sustento, ut qui me non frustra laborem studiumque consumsisse existimem. Nam quis erit aut tam fastidiosus, quin, cum antea ii, qui hunc illumve locum Galeni evolverunt tractaveruntque, de lectionis veritate prorsus incerti fuerint, nunc copiam datam esse discernendi, quid codicibus, quid editoribus tribuendum sit, laetetur? aut tam iniquus, ut comparatione meae editionis cum Kuehniana instituta nolit cognoscere, quantum nunc corruptorum locorum emendatio profecerit? Equidem plus mille octingentis locis Kuehnii textum corrigendum esse censui; quam recte, videant iusti harum rerum existimatores. Itaque ego, etsi video hodie genus quoddam hominum esse, qui, si quid deliquerint editores, rimentur castigentque acerbissime, si quid insit virtutis laudisque, silentio superbissimo opprimant, tamen confido fore, ut hoc opus meum iis, qui aequo iudicio utantur, non improbetur. Quamquam et hi

habebunt, quod mirum iis videatur. Velut Prolegomenorum tota ratio instituta nimium quantum Palaeographiam superioribus saeculis tractatam redolere videtur. At ea qui fieri potuit ut aliter institueretur, si quidem, quod fere nemo non concedat, necesse fuit in editione, quae prima in recognoscendo textu versaretur, sub uno quasi adspectu ponere luculentisque demonstrare exemplis, et qualem editiones superiores textum tradidissent et quantum quantillumve e codicibus, qui aetatem tulerunt, petendum esset auxilii? Deinde nolint mirari, si in Prolegomenis repprererint nonnulla a me emendata dici, quae in adnotatione critica legent emendata a Cornario. Causa haec est, quod Prolegomena iam typis exprimi coepta erant, cum Cornarii emendationes, quae margini exemplaris Aldinae adscriptae in bibliotheca academica Jenensi asservantur, in manus meas venerunt, unde multas illius correctiones cum meis consentire cognovi; itaque relinquebatur, ut in adnotatione critica Cornario vindicarem ea, in quae ipse quoque incidissem. Idem in aliis multis emendationibus, quas in Prolegomenis non commemoravi, faciendum putavi religioni habens aliquid a meo ingenio profectum praedicare, quod prior ille invenisset. Ut autem iactantiae crimen facile, credo, effugi, ita minus facile videbitur duobus aliis me purgare, inconstantiae cuiusdam et neglegentiae. Erunt enim, qui neque satis constantem me in iis, quae ad orthographiam graecam et latinam pertinent, fuisse animadvertant neque in corrigendis typothetarum mendis diligentem, quippe qui accentus spiritusque non paucis vocibus graecis deesse non viderim. Audio; at illud perraro accidit, ut in scriptura mihi non constarem, ac ne devitari quidem usquequaque potuit, velut in locis a Galeno ex Hippocrate laudatis, cuius ne in optimis quidem codicibus sibi constat scriptura; alterum nec typothetarum, quorum diligentiam, nec correctorum Lipsiensium, quorum accurationem magna laude dignam iudico, nec mea culpa,

qui praesertim insigni amicissimi cura, B. Dombarti, professoris gymnasii Erlangensis, usus sim, factum est, sed vitio nescio quo machinae accidit, ut accentuum notae a typothetis correctoribusque recte et plene appictae in multis exemplaribus evanescerent.

Sed his de rebus satis iam dictum est, ne ambitiose aut laudare aut excusare me videar. Restat, ut hoc volumen a bibliopola nobilissimo forma elegantissima ornatum, quod brevi spatio interiecto alterum sequetur enarrationem continens, faustis precibus prosequar, nihil magis exoptans quam ut mea opera qualicumque multi philologi ad Galeni studia plus fructus quam quis opinetur philologiae allatura excitentur.

Dabam Bonsideliae mense Septembri MDCCCLXXIV.

Scriptorum Graecorum vix cuiusquam, Aristotelem si excipias, tam late patuit tamque diu floruit quam Claudii Galeni medici auctoritas. Nam post excidium imperii Romani non Byzantinorum finibus eius studia coartata retinebantur ad eandemque ac ceterorum Graecorum studia exilitatem redigebantur, sed habitabant in Occidente; quid? quod ad Syros etiam, ad Persas, ad Arabes transierunt ac novis inde incrementis captis ad gentes Europaeas refluxerunt? Nec vero colebantur vel oblectandi animi vel excolendae mentis causa vel ut rerum et litterarum antiquarum repeteretur cognitio, sed eo consilio, ut acquireretur doctrina ea, quae ad vitae hominum usum utilitatemque quam plurimum valeret, cum et in corporis humani cum fabrica tum viribus facultatibusque percipiendis et in valetudine tum restituenda tum conservanda versaretur. In quo tantum fuit Galeni nomen, ut per plus decem saecula nemo auderet, immo ne cogitaret quidem digitum transversum, ut aiunt, de eius doctrina praeceptisque discedere: tam mira vi mentes hominum sibi adstrictas Galenus tenuit.

Sed tanti imperii per tot saecula manentis ad tamque diversas gentes pertinentis forma varia et multiplex fuit. Apud Byzantinos quidem fere ea tantum, quae ab Oribasio, archiatro illo Juliani Caesaris[1]), aliisque e medicis antiquis excerpta erant, in usum venerant, quare in ipsius Galeni libris non multum ab iis operae laborisque locatum est, ac Pauli Aeginetae temporibus — floruit autem c. a. 660 p. Ch. n. — ne electos quidem illos locos legere volebant, quia vel

[1]) Cf. Oeuvres d'Oribase par Bussemaker et Daremberg Tom. I, p. XXXIII; Lehrbuch der Geschichte der Medicin von Häser (Jena 1853) § 144, 2.

hi ambitu nimis longo esse iis videbantur[2]). Itaque praeter aliorum libros Galeni quoque opera 'situs informis et deserta vetustas' premere coeperat, donec decimo fere p. Ch. n. saeculo cum ceterorum scriptorum Graecorum tum medicorum studia apud Byzantinos quodam modo reviruerunt. Nam quamquam etiamtum rivulos consectari quam e fontibus ipsis haurire malebant — documento est Theophanis Nonni mandatu Constantini Porphyrogenetae facta *ἐπιτομὴ τῆς ἰατρικῆς ἁπάσης τέχνης*, qua nihil fere continetur, quod non exscriptum videatur ex Aëtio, Paulo, aliis, qui quidem ipsi e veteribus dumtaxat collecta habent[3]) —, tamen ab illa potissimum aetate ut aliorum scriptorum, ita Galeni codices in coenobiis vel alicubi delitescentes rursus in lucem protracti atque descripti a librariis videntur, sed non tam ii, qui ad philosophiam quam qui ad medicinam spectantes libros continebant, idque certe factum esse opinor inde ab exitu saeculi undecimi, postquam Synesius quidam medici Arabis Abu-Dschafer Ahmed 'Viaticum', quo in opere Galeni doctrinae prorsus adstipulatus est, in graecum verterat atque medicos ad ipsius Galeni studium excitaverat[4]). Id vel sequentis aetatis sub imperatorum Latinorum dominatione atrocitati superfuisse ac Galeni scripta in manibus fuisse eruditorum et medicorum testatur Ioannes Actuarius, archiater Andronici Palaeologi, non Arabes solos, quorum litterae in Byzantinorum regnum iam invaserant, sed ipsum etiam Galenum, e quo illi pendent, ducem secutus; testatur quodam modo Andronicus imperator ipse, a quo Robertus Aniovensis, Siciliae rex, codicem, quo multa opera Galeni continebantur, dono accepit[5]). Sed post

---

[2]) Cf. Pauli Aeginetae Ἐπιτομῆς ἰατρικῆς Prooem.

[3]) Haeser l. l. § 153.

[4]) Haeser l. l. § 155.

[5]) Cf. Collectionis Salernitanae a Salvatore de Renzi institutae Tom. I p. 338 (Neapoli 1852). Robertus mandavit Nicolao Rhegino, medico Calabrensi utriusque linguae peritissimo, ut ex illo codice libros Galeni in latinum verteret, quod ille fecit. Cf. Coll. Sal. l. l. et t. III p. 335; Freindii Historia Medicinae Venet. 1725 p. 174; Bonneti Dissertatio de Cl. Galeni Subfiguratione empirica Bonnae 1872 p. 4.

Actuarii tempora immanitas barbariae Turcarum cum regnum Byzantinorum occupasset, concidisse cum regno cultum omnem litterarum constat. Quodsi apud Byzantinos quid valuerit Galenus, sub uno quasi adspectu ponas, regnasse quidem illum dicas, sed non tam ipsum, quam per satellites eorumque ministros vel Graecos vel Arabes; verum tamen eius opera si minus studiose legerunt, at in multa transcribendo exemplaria magna ex parte ab interitu vindicaverunt, quae a temporibus Andronici et Actuarii ad occidentalis Europae gentes transvecta medicos et philologos ad novum veri Galeni studium inflammaverunt. Ibi enim Galenus regnaverat non graeco, sed latino habitu atque eo quidem, ut vera eius facies adspici non posset, praesertim ab illo tempore, quo Arabes in philosophia et medicina principatum quendam obtinere coeperant.

Namque a saeculo p. Ch. n. sexto in Europa occidentali pauca tantum opera Galeni cum libris paucis Hippocratis, Dioscoridis, Sorani aliorumque in usu fuerunt latine reddita auctore Cassiodoro, qui cum alia antiquitatis monumenta tum Graecos medicos in latinum translatos monachis ordinis s. Benedicti suaserat ut legerent[6]), qui quidem libri in monasteriis eiusdem ordinis per Italiam, Britanniam, Francogalliam, Germaniam divulgati sunt et adhibiti ad artem medicam et discendam et exercendam. Et postquam schola Salernitana florere coepit, neutiquam ibi nova medendi ratio excogitata, sed solis medicis veteribus, inprimis Hippocrati et Galeno, summa tributa auctoritas est, quod etiam postea lege impe-

[6]) Cassiodor. de inst. div. litt. 31: 'Quodsi vobis non fuerit graecarum litterarum nota facundia, inprimis habetis Herbarium Dioscoridis, qui herbas agrorum — depinxit; post haec legite Hippocratem atque Galenum latina lingua conversos, i. e. Therapeutica Galeni ad philosophum Glauconem destinata et anonymum quendam, qui ex diversis auctoribus probatur esse collectus. Deinde Aurelii Caelii de medicina et Hippocratis de herbis et curis (cibis ex emend. V. Rose) diversosque alios de medendi arte compositos, quos vobis in bybliothecae nostrae sinibus reconditos — dereliqui.' Cf. Geschichte der römischen Literatur von Teuffel §§ 456, 1; 457, 489 (ed. sec.).

ratoris Friderici secundi a. p. Ch. 1224 confirmatum est, qua sanxit, ut 'magistri libros authenticos tam Hippocraticos quam Galeni in scholis docerent, tam in theoretica quam in practica medicina'[7]). Inde eorum libri aut denuo in latinum conversi aut commentariis illustrati sunt, et, quos illis temporibus docti de arte medica composuerunt libellos, ii ad eorum potissimum doctrinam accommodati. Eandem rationem secuti sunt, qui medicinam profitebantur in scholis Neapolitana, Bononiensi, Montepessulana, Parisiniensi, aliis. Itaque in his scholis Galenus regnum cum Hippocrate sociavit. Sed non multo post consortio illo sublato Galenus solus regnare coepit idque ab eo inde tempore, quo Arabum litterae ad philosophiam, physicam, medicinam spectantes in latinum translatae per Europae gentes manaverunt. Influxit autem non tenuis quidam ex Arabibus rivulus, sed abundantissimus amnis illarum disciplinarum. Quo factum est, ut, quemadmodum in philosophia Aristoteles, sic Galenus in medicina unus omnium maximam auctoritatem consecutus sit. Arabes enim quamquam in altero principe medicorum Hippocrate non parvam operam collocaverunt, cum libros eius arabice redderent et enarrarent, tamen multo plus laboris et studii Galeno tribuisse constat[8]). Nam praeterquam quod is fuso et abundante super necessitatem genere dicendi utitur, quod Arabum nationi valde arrisit[9]), doctrinae, quam libris suis tradidit, conformatio ipsa vel maxime eorum animos cepit captosque tenuit. Videbantur enim videre, quae Hippocrates quique post eum florerent medici de singulis medicinae partibus docuissent, ea omnia Galenum ita comprehendisse, ut, quae ab illis aut vitiose observata aut imperfecte relicta essent, emen-

---

[7]) Cf. Salvatore de Renzi Coll. Sal. I, 315.

[8]) Cf. Wenrichii Commentat. de Auctorum Graecorum versionibus et commentariis Syriacis Arabicis Armeniacis Persicisque Lips. 1842 p. 241 sqq.

[9]) Recte Darembergus: 'L'ampleur du bagage littéraire et une certaine enflure d'un style diffus, n'ont pas peu contribué à faire le succès de Galien auprès des Arabes.' (Histoire des Sciences Médicales Paris 1870 Tom. I p. 208 adn. 1.)

daret et perficeret, quamobrem non opus esse existimabant in iis, quae a superioribus tractata essent, ut minus excultis diligentius versari. Accedit quod universae medicinae rationem artemque sic a Galeno inveniebant discriptam et compositam, ut apte comparari posse videretur cum philosophorum compositione disciplinae eleganter instituta, ubi aliud ex alio necteretur, posterius priori conveniret, omnia denique apta inter se et quasi coagmentata essent. Et id ipsum, quod medicinam ad philosophiae et principia et perpetuitatem constantiamque revocatam videbant, mirum quantum studia eorum allexit, quippe quorum mentes ita comparatae essent, ut rerum veritatem minus ex ipsa natura per experientiam quam ex doctrina perpetuis ordinata praeceptis per ratiocinationem explicare studerent. His de causis dici vix potest, quantam curam industriamque Arabes, postquam per Syros Galeni doctrinam cognoverunt, in eo posuerint, ut eius libri, quotquot iniuriam temporum evasissent, conquirerentur, arabice redderentur, explanarentur, pervulgarentur, tum qui de medicina, tum qui de philosophia, inprimis de disserendi ratione ab eo conscripti erant. Optime hac de re meriti sunt, qui saeculis octavo, nono, decimo floruerunt medici e familia Bachtischua oriundi, deinde Alkindus et Johannitius, cui apud Arabes Honein nomen est, qui nono saeculo floruit medicus nobilissimus, eiusque filii, nepotes, discipuli, qui cum multa alia opera Graecorum, velut Hippocratis, Dioscoridis, Pauli, Aristotelis, Ptolemaei, Archimedis, Euclidis, tum Galeni aut syriace aut arabice reddiderunt aut quotquot exstabant arabice reddita, emendaverunt vitiisque perpurgaverunt[10]. Post eos permulti exstiterunt, qui eorum vestigiis insistentes ut in philosophia Aristotelem, ita in medicina excolenda Galenum summum auctorem secuti sunt, inter quos Rhazes s. IX eminuit, Avicenna s. XI et insequente Averroes, uterque in utraque disciplina clarissimum nomen adeptus, ille tamen magis in medicina, hic in philosophia[11]).

---

[10]) Daremb. l. l. p. 267.

[11]) Arabes quam sedulo in colligendis libris Galeni laboraverint,

Ab his igitur tanta auctoritate viris exculta medicina cum philosophia ad Europaeos transvecta est. Qua recepta fundamentum, quo ad id tempus medendi ratio ab iis erat posita, immutatum est. Iam non simplici Graecorum, sed perplexa Arabum, non illorum sincera et vera, sed horum fucata et artificiosa uti coeperunt ratione; itaque non iam animum intendebant ad id, quod Graeci monuerant, naturam ut medici sequerentur optimam magistram, sed e solis libris, non e contemplatione et observatione naturae hausta praecepta ad artem exercendam adhibere volebant. Commentarii vasti et ingentes Arabum, plerumque pessime latine redditi ideoque ad obscurandas magis quam illustrandas res accommodati in locum succedebant eorum librorum, quibus antea usi erant e schola Salernitana profectis. Galenus igitur in regnum a medicis sublatus est, sed ita, ut non tam ipse quam satrapae peregrini regnarent eruditosque iuberent mentem

documento est, quod Ibn Abi Oseibia, auctor historiae medicorum apud Arabes s. XIII clarissimus, in 'Fontibus relationum de classibus medicorum' Iohannitium de XV libris Galeni περὶ ἀποδείξεως, quos praeter unum fragmentum nunc intercidisse constat, narrantem facit hunc fere in modum: 'Aequalium nostrorum nemini contigit, ut Graecum exemplar integrum operis, quod est de demonstratione, reperiret, quamquam et Dschibril (Ben Bokht Jeschu) ad investigandum magno opere homines adhortatus erat et ego ipse in ea re summam adhibui diligentiam, totam Mesopotamiam et Syriam, Palaestinam et Aegyptum usque ad Alexandriam, si forte invenirem, perlustrans. At nihil repperi praeter trunca quaedam in urbe Damasco. Dschibril ipse quoque invenit fragmenta quaedam singula et alia quidem atque ego. Quae exstabant, Eiub vertit; equidem nisi post absoluta integri operis (?) studia nolui quidquam vertere, cum tantulae superessent reliquiae et me desiderium cepisset operis integri. Postea tamen reddidi syriace, quae exstabant; erant autem particulae primi (?) et secundi libri, maior pars tertii, alterum paene dimidium quarti et liber nonus, cuius initium deerat. Reliquos libros posteriores inveni integros, nisi quod in libri XV parte extrema non nihil desiderabatur. Isa Ben Iahja ea, quae e libro VIII exstabant, et sequentes libros usque ad undecimum in arabicum vertit' (Ishak Ben Honein ceteros inde a libro XI vertit). Haec latine reddita depromsi e Mauritii Steinschneideri de Alfarabii Philosophi Arabici vita scriptisque libro, qui insertus est Annalibus Academiae Petropolitanae 1869. (Mémoires de l'Académie impériale des Sciences de Saint-Petersbourg VII Série Tom. XIII p. 27 adn. 25).

avocare ab usu et experimentis, dirigere autem ad rationalem quam ipsi profiterentur disciplinam spinasque disserendi discendas[12]). Per duo fere saecula, decimum quartum et quintum, Arabes Aristotelis et Galeni nomine summam potestatem exercebant[13]); sed eorum aetas simul inciderat in ea tempora, quibus summa rerum conversio fieri coepit. Renascentia antiquarum litterarum studia praeter alia, de quibus h. l. disputare alienum est, hanc quoque vim salutarem habuerunt, ut, qui iis imbuti erant, non iam rivulos limo obrutos consectari, sed ab ipsis fontibus puris limpidisque liberalem doctrinam et eruditionem haurire vellent. Atque primo ad poetas, historicos, oratores, philosophos veteres aditus patefactus est, postea ad medicos Graecos. Tum vero ut ceterorum scriptorum, ita Hippocratis et Galeni admirabile quoddam studium exarsit. Codices eorum Graeci e tenebris in lucem protrahuntur, e Byzantinis transvehuntur in Italiam, coemuntur, describuntur a librariis, a viris utriusque linguae peritissimis in latinum convertuntur, graece denique eduntur. Et postquam aliquot libri Galeni singillatim editi sunt, prodiit in lucem *editio princeps quinque partes continens Venetiis in aedibus Aldi et Andreae Asulani Soceri* Mense Aprili a. 1525[14]), cui mox successit *editio Basileensis* a. 1538. Quae editiones quantam vim ad eruditos, qui iidem in medicina versabantur, habuerint, dici vix potest. Ac primum quidem exstiterunt multi, qui Galeni libros aut multo ele-

[12]) Haeser l. l. § 298, 3 illud Petrarcae affert: 'Olim quidem non syllogismis curabantur et prope, ut tu nunc falso gloriaris, suscitabantur infirmi. Nunc quanta mutatio: Syllogizantibus vobis pereunt, qui sine vobis vivere potuissent.'

[13]) Daremberg l. l. p. 313: 'Galien travesti et Aristote défiguré se partagent le monde.'

[14]) In 'Historia litteraria Claudii Galeni conscripta ab Ackermanno', quae praemissa est volumini primo editionis Kuehnianae, legimus p. CCXVI, illam Aldinam prodiisse 'sine anni mentione, qui tamen esset ad finem privilegii Clementis VII, quod datum esset Romae d. 27. Jan. a. 1525.' At enim in eo folio, quod privilegium sequitur, planissime denotatum et annum et mensem, quo pars prima typis exscripta est, inveni.

gantius quam olim factum erat, aut, si qui erant nondum versi, tum primum in latinum verterent, Thomas Linacer Cantabrigiensis, Erasmus Roterodamus, Guilelmus Copus Basileensis, Guintherus Andernacus, Ianus Cornarius Zuiccaviensis, Ioannes Caius Britannus aliique[15]), quorum opera insigni etiam iis, qui graecae linguae ignari erant, imago saltem vero Galeno quam proxima proposita est. Deinde Galenum quasi renatum commentariis variis illustraverunt, scholas de libris eius habuerunt, prorsus nihil praetermiserunt, quin eius, qui cum Hippocrate in medicinae arte perfectissimus iudicaretur, scripta collustrarent et pervulgarent[16]). Ex eo autem, quod medici et docti Galenum et Hippocratem tanto studio amplecti coeperant, duplex in artem medicam commodum redundavit, unum, quod iugum Arabum excussum est, alterum, quod a Graecis didicerunt non ex alienis pendentes sententiis, sed suo iudicio stantes ad investigandam rerum naturam accedere. Et contra Arabes quidem eosque, qui iis adstipulabantur, bellum acerrimum ortum est; nam resistebant fortissime nec facile erat gradu eos depellere, id quod vel diuturnitas belli docet, quod ne sexto quidem decimo saeculo prorsus confectum est. Qui autem statim ab illo tempore, quo veterum studia revirescebant, cum Graecis contra Arabes faciebant medici et physici, ii non minus sub Graecorum dominationem sese subicere quam adversarii sub Arabum dominationem se subiecerant videbantur. Nam disciplinas plurimas, ut anatomiam et physiologiam, ad Graecorum, inprimis Galeni doctrinam prorsus accommodabant et si quando

---

15) Haeser l. l. §§ 303—307. Claud. Galeni Opera omnia in lat. serm. conversa ex III Offic. Frobenianae editione Basil. MDLXII Praef. Conr. Gesneri.

16) Daremberg in Praef. Operum Oribasii p. VIII, ubi de nostrae aetatis contemtione medicorum Graecorum conqueritur, haec dicit: 'Mais que nous sommes loin de cette époque, où les oeuvres complètes de Galien comptaient, en grec, deux éditions à quelques années de distance, et en latin, dix editions chez les Junte, trois chez Froben, et plusieurs encore chez d'autres imprimeurs; où les éditions d'Hippocrate étaient multipliées à l'infini; où les anciens étaient lus et étudiés par les médecins comme les classiques par les érudits!'

cadaver hominis aperuerant, omnia, quae Galenus de corporis humani fabrica tradiderat, usu probata et confirmata cernere sibi videbantur, quamquam is permulta falsa et plena erroris docuerat, quippe qui nunquam hominis corpus incidisset: tanta caligine et oculos et mentes occaecatas etiam tunc tenuit auctoritas Galeni! Quid? quod, cum Vesalius, celeberrimus XVI saeculi anatomicus, ex incisis corporibus humanis demonstrasset sternum e tribus partibus constare, non septem, uti Galenus docuisset[17]), Jacobus Sylvius, praeceptor eius, ut Galeni doctrinam tueretur, censuit hominum genus, quale nunc esset, minutum et pusillum pro antiquo genere, quale olim Galenus vidisset, esse ideoque habere sternum iusto brevius. Is igitur rerum veritati auctoritate Galeni anteposita talia tamque absurda commentus est. Sic Graecorum imperium non minus grave quam Arabum videbatur. Sed videbatur tantum; nam iidem Graeci, inprimis Hippocrates, ut ipsi artis magistram naturam sequi studebant, ita praeceperant discipulis, ne in verba magistri temere iurarent, sed veritatem solam investigaturi eam tenerent rationem, qua vera a falsis suo iudicio dignoscerent[18]), quod quo magis a medicis physicisque saeculi XVI intellectum est, eo minus verebantur doctrinae antiquitus traditae vinculis se exsolvere,

---

[17]) Cf. Galen. de ossibus Vol. II, 763 ed. K.: *τὰ δὲ τοῦ στέρνου (ὀστᾶ) συνήρθρωται μὲν ἀλλήλοις, ἑπτὰ δ' ἐστὶ τὸν ἀριθμόν, ὅσαι περ καὶ αἱ πρὸς αὐτὸ διαρθρούμεναι πλευραί.* De usu partium Vol. III, 599: *διὰ τί δ' ἐξ ἑπτά, τὸ πλῆθος τῶν συναρθρουμένων πλευρῶν αἴτιον· ἓν γὰρ ὀστοῦν τοῦ στέρνου καθ' ἑκάστην αὐτῶν.* (de anatomicis administr. Vol. II, 653 sqq.).

[18]) Cf. Hippocr. Epid. 1, 5: *νούσων φύσιες ἰητροί.* Galen. Quod animi mores corp. temp. sequuntur Vol. IV, 805: *Ἱπποκράτης — ἀξιοπιστότατός ἐστι μάρτυς, εἴ γέ τις ἐπὶ μάρτυρι ποιοῖτο, καθάπερ ἐνίοις ἔθος ἐστὶ, τὴν τῶν δογμάτων ἀλήθειαν. ἐγὼ δ' οὐχ ὡς μάρτυρι τἀνδρὶ πιστεύω τοῖς πολλοῖς ὡσαύτως, ἀλλ' ὅτι τὰς ἀποδείξεις αὐτοῦ βεβαίας ὁρῶ, διὰ τοῦτο γοῦν καὶ αὐτὸν* (lege *αὐτὸς*) *ἐπαινῶ τὸν Ἱπποκράτην.* Idem Comment. II in Hippocr. lib. VI Epid. Vol. XVII, 1, 951: *οὐχ ἁπλῶς, οἷς ἂν εἴποι τις αὐτῶν* (sc. *τῶν παλαιῶν*), *πιστεύω, βασανίζω δὲ καὶ αὐτὸς τῇ τε πείρᾳ καὶ τῷ λόγῳ, πότερον ἀληθές ἐστιν ἢ ψεῦδος, ὃ γεγράφασιν.* Cf. etiam de Constitutione art. med. Vol. I, 244.

sed suis ipsi oculis, non alienis, et mentis et corporis, quid in quaque re verissimum esset, cernere volebant. Itaque factum est, ut aetate illa, inveteratorum errorum emendatrice liberique iudicii in scientiae pervestigatione sectatrice, ipsi quoque, quamquam sero, in libertatem sese vindicarent atque sui iuris arbitriique esse vellent. Atque initium eius rei factum est cum ab aliis, tum a Vesalio, qui Paduae anatomiam docuit, in libris, quos de corporis humani fabrica conscriptos edidit Basileae 1543. Hoc opere recte dicas imperium Galeni labefactatum esse; nam ab illo tempore, si non illico, at paulatim certe omnes, qui anatomiam tractabant, Vesalii vestigia ita secuti sunt, ut nihil pro praeiudicato putarent, sed, quidquid Galenus de corpore humano docuerat, exactissimo iudicio examinarent, in quo cum invenissent permulta opinionum commenta, imperium detrectare coeperunt. Idem factum est in physiologia, quamquam post centum demum fere annos, cum Harveus Britannus a. 1628 libello, qui inscribitur 'Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus', edito tralaticias de usu cordis opiniones refellit et vera de sanguinis circulatione primus post hominum memoriam docuit, 'non ex libris, sed ex dissectionibus, non ex placitis philosophorum, sed ex fabrica naturae discens et docens anatomiam'. Cuius doctrina nova et inaudita tametsi a multis impugnata est[19]), tamen vi veritatis et argumentorum pondere, quo valebat, adversariorum argutias brevi refutavit, sed eadem Galeni, quo adversarii nitebantur, auctoritatem ac fidem prorsus subvertit.

Ita iure dixeris Galenum anno 1628 regno pulsum esse, quod per tot saecula apud gentes regione, moribus, cultu diversissimas varia fortuna obtinuerat; nam ab illo potissimum tempore negligi et contemni coeptus est. Accedit, quod omnino illa aetas in aliis quoque disciplinis, non in medicina solum, inprimis in iis, quae ad naturae investigationem spectant, veteres et Graecos et Romanos, qui olim soli duces et auctores fuerant, deseruit, cum plura in dies et inventa et

[19]) Cf. Ioann. Freind. l. l. p. 66; Haeser. l. l. § 422.

excogitata essent, quae multo veriora et meliora viderentur iis, quae e veterum disciplina tradita essent. Quocirca veterum, qui quaestiones naturales tractaverant, studia defloruerunt atque ipsi oblivione quadam obruti sunt, quoniam pauci in iis versari, habitare vero nemo volebat. Eandem sortem Galenus nactus est. Nam saeculo XVII, ut mittam singulos libellos separatim aut graece aut latine editos, una tantum in lucem missa est *editio omnia quae innotuerunt opera Galeni complectens Renati Charterii Vindocinensis Parisiis* 1683 *Graece et Latine*, quae quam nihil satisfecerit exspectationi doctorum, postea intellectum est[20]). Per sequens autem saeculum prorsus iacuerunt Galeni studia; nihil enim editum est praeter paucos libros[21]). Nostro denique saeculo prodiit *editio Kuehnii* intervallo centum fere quinquaginta annorum a Charteriana disiuncta[22]), cui quamquam non omnes virtutes abiudicandas censeo, tamen quantis vitiis laboret, cum hodie conqueruntur omnes, qui Galeni libris intenti hac editione utuntur[23]), tum a me et duobus programmatis academicis[24]) passim demonstratum est et postea accuratius demonstrabitur. Quemadmodum autem non solum ante Charterii editionem

---

[20]) D. Ruhnkenius in Timaei Lex. Voc. Plat. p. 96 (ed. alt. Lugduni Bat. 1789) locum quendam Platonicum in editione Charterii misere corruptum esse questus errores prope infinitos eum emendandi specie in Galenum invexisse arguit. Koehlerus in Praef. editionis *Προτρεπτικοῦ* p. 9 haec iudicat: 'editio pretiosa et satis splendida, de qua tamen parum honorifice sentio. — Invita Minerva plurimis in locis lectionem emendavit aut potius subvertit.'

[21]) *Περὶ διαγνώσεως καὶ θεραπείας τῶν ἐν ἑκάστου ψυχῇ ἰδίων παθῶν* edid. J. H. Acker Rudolst. et Jenae 1715; *Προτρεπτικὸς ἐπὶ τέχνας* separatim edidit J. G. G. Koehler. Lipsiae 1778; *Ὅτι ἄριστος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος* ed. Curt. Sprengel. Halae 1788. Ceterum *Προτρεπτικόν* Britanni saeculo XVIII plus semel ediderunt.

[22]) Claudii Galeni Opera omnia. Editionem cur. C. G. Kuehn. Voll. XXII. Lips. 1821—1833.

[23]) Cf., ut unum afferam, J. Marquardt. in Observationibus Crit. in Cl. Galeni librum *Περὶ ψυχῆς παθῶν καὶ ἁμαρτημάτων* Lips. 1870. p. 9.

[24]) Quaestiones criticae de Galeni libris *περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην καὶ Πλάτωνα δογμάτων*. Erlangae 1871. Specimen alterum Quaestionum Erl. 1872.

fuerunt, qui novam editionem pararent, ut Theod. Goulstonus, medicus Londinensis, et Casp. Hoffmannus, medicinae professor Altorfinus, de quibus vide Ackerm. in Praef. litt. apud Kuehn. Vol. I, 260 sqq., sed etiam post Charterianam typis expressam non defuerunt, qui consilium caperent Galeni opera aut omnia aut singula melius et emendatius edendi, sed non exsequerentur, ut Abrahamus Willet, qui post editum *Προτρεπτικόν* Lugd. Bat. 1812 in animum induxerat, ut 'ea Galeni opera, quae et a philosophis et a medicis praecipue laude digna censerentur', recenseret (Praef. p. XIV), ita post curas Kuehnii exstiterunt, qui idem consilium inirent, ut ad codicum fidem novam Galeni operum recensionem adornarent, ad quam rem Kuehnii editio tam manca tamque debilis quasi ipsa adhortaretur. Erant autem ii, qui magna molientes Corpus medicorum graecorum et latinorum, quo Galeni opera continerentur, edere in animo habebant, ut Fickelius et Darembergus. Et Fickelius quidem cum cognovisset librorum graece scriptorum editiones 'tot vitiis mendisque contaminatas vel ita misere interpolatas esse, ut eorum intelligentia saepe magnas haberet difficultates, vera sententia interdum erui non posset, ad codicum fidem sordibus purgare omnia opera, quae graece sunt de medicina' eaque coniunctim edere voluit; at praeter prodromum quendam[25]) nihil postea in lucem misit, quod equidem sciam. Darembergus autem non inanes ut ille voces fudit, sed, ut erat singulari antiquarum litterarum amore, rem fortiter aggressus est. Consilii enim ratione prudenter instituta et discripta[26]) ipse, ut apparatum criticum colligeret, multa fecit itinera in Britanniam, Belgiam, Hollandiam, Germaniam, Italiam et multos viros doc-

---

[25]) Bibliotheca graeca medica sive opera quae exstant omnia medicorum graecorum ad fidem codicum et editionum veterum maxime correcta variisque lectionibus aucta. Instituit atque composuit C. G. Fickel. Vol. I. Zwiccaviae et Lipsiae MDCCCXXXIII (pp. 61).

[26]) Daremberg Plan de la Collection des médecins grecs et latins. Paris 1851. — Notices et extraits des manuscrits médicaux grecs, latins et français, des principales bibliothèques d'Europe. 1re partie, Bibliothèque d'Angleterre. Paris 1853.

tos in laboris societatem convocavit, non ignorans tanti tamque immensi operis onus non unius hominis sustinere posse humeros. Et tulit inceptum fructus uberrimos; nam Darembergus et Bussemakerus ediderunt opera Oribasii maxima parte hucusque inedita[27]), quae quantum valeant ad textum Galeni multis locis emendandum, in dies magis intelligetur; Darembergus ipse praeter Celsum medicum (Lips. 1859) edidit Fragmenta Commentarii Galeni in Timaeum Platonis[28]) et eiusdem medici opera plura in linguam francogallicam vertit[29]). Sed quod animo proposuerat, ut Galeni opera ad codicum recognitorum fidem ederet, non perfecit. Nec Greenhillus Britannus eruditissimus, qui cum non paucos locos e variis libris Galeni emendatos in Henschelii Iano publicasset, consilium ceperat, confecta editione Anatomicarum Demonstrationum ceterorum librorum Galeni editionem parare, quidquam eorum, quae voluerat, quod sciam, consecutus est[30]).

Equidem nec spem infinitam persequi volui nec opus aggredi immensum. Itaque e Galeni operibus unum dumtaxat tractandum suscepi atque id quidem, quod non solum ad medicos, sed etiam ad philosophos et philologos pertinere atque non minus iucunditatis quam utilitatis habere arbitrarer. Navavi operam qualemcunque libris, qui latine inscribi solent de Placitis Hippocratis et Platonis, quibus Galenus ipse dicit disputari *περὶ τῶν μεγίστην δύναμιν ἐχόντων εἰς ἰατρικήν τε καὶ φιλοσοφίαν* (p. 720 K). Et sane non minus ad historiam philosophiae veterum, inprimis Stoicorum, quam ad medicinam et physicam eos spectare nostra aetate satis in-

[27]) Oeuvres d'Oribase, texte grec et traduction française, avec une Introduction et des notes par Bussemaker et Daremberg. Paris 1851—1862, tome I à IV.

[28]) Fragments du commentaire de Galien sur le Timée de Platon, publiés pour la première fois en grec et en français, avec une Introduction et des notes. Paris 1848.

[29]) Oeuvres anatomiques, physiologiques et médicales de Galien, traduites en français, avec notes. Paris 1854—1856. 2 Voll. Dolendum est, quod Darembergus duo cetera volumina, quorum altero de vita scriptisque Galeni disputaturus erat, in lucem non misit.

[30]) Cf. in Henschelii Jano Vol. I (1846) p. 625 sqq.; ibid. p. 439.

tellectum est[31]). Sed eosdem post editionem Aldinam prorsus neglectos iacere nec unquam iustum vel emendatorem vel enarratorem nactos esse cum cognovissem, operae pretium mihi facturus visus sum, si primum subsidiis criticis, quotquot mihi praesto essent, adhibitis textum infinitis maculis vitiisque inquinatum perpurgarem, deinde commentarios conficerem locis subobscuris, qui non pauci sunt, aliquid lucis allaturos. Quomodo autem factum sit, ut hodie textum habeamus tot sordibus obsitum, exponere nobis liceat, priusquam disputemus de ipsis subsidiis, quibus ille emendari et pristinum nitorem recuperare posse videatur. Neque enim, ut ait Celsus (de med. I Prooem. p. 5, 8 D.), curari id, quod aegrum est, potest ab eo, qui, quid sit, ignorat. Itaque nos usitato ordine disputandi relicto primum de editionibus, deinde de codicibus disserendum esse censuimus, ita tamen, ut horum, ubi opus esset, etiam in prima parte disputationis rationem haberemus.

Editionem Aldinam (A) qui curaverunt, ii in recensendis libris de Placitis Hippocratis et Platonis, qui Vol. I intra foll. 119 et 167 continentur, uno codice usi esse eumque ita secuti videntur, ut, quidquid ibi scriptum invenirent, paucis exceptis magna accuratione typis exprimerent. Id vel ex eo patet, quod eandem scripturam voculationemque retinuerunt, quae in codicibus saeculorum XIV et XV inveniri solet; omittere solent iota subscriptum, encliticarum accentus sic tractant, quemadmodum talia docent exempla: *ἠξίουν τὲ, δοῦναι τὲ, ἐπιθυμεῖν τὶς* (pro *τις*), *ὁποία τὶς ἐστὶν, ἀπόφασις ἐστὶ, ἀναγκαῖον ἐστὶ, πολλοῖς ἐστὶ*, litteras habent mendose commutatas, sive quod ductuum similitudo oculos decepit sive quod vitiosa pronuntiatio in causa fuit, cum scribunt *εὐτροφίαν* pro *ἀτροφίαν*, *ἂν οὕτως τύχει* pro *τύχη*, i. e. *τύχῃ*, *ἀτονίσαντος* pro *ἀτονήσαντος*, *εἵ δὲ* pro *οἵ δέ*[32]); non raro

---

[31]) Darembergus hac de re disputavit in libello, qui inscribitur Essai sur Galien considéré comme philosophe (Cap. VIII) et in Praef. edit. Oribasii pp. XI et XII.

[32]) Quaest. Critic. de Gal. 1. 1. Spec. alt. p. 17.

contracta a librariis vocabula, quae distrahenda erant, aut distracta, quae contrahenda, intacta reliquerunt, cum *δηλονότι* pro *δῆλον ὅτι*, *ἐπιπολύ* pro *ἐπὶ πολύ*, *τινι καῦτα* (763 K) pro *τηνικαῦτα*, *μὴ δέ* pro *μηδέ*, *κατὰ θνητῶν* pro *καταθνητῶν* (596 K), *διοικεῖ τὸ* pro *διοικεῖτο*, i. e. *διοικοῖτο* ediderunt. Accedit quod, ubi librarius codicis spatium vacuum reliquerat, sive quod litterarum ductus in archetypo obscuros non agnoverat sive quod litterae erant evanidae, ibi ipsi quoque lacunam plerumque posuerunt nec explere ausi sunt, id quod locis fere viginti factum est. Ex quo efficitur, eos, cum in his scripturae generibus a codicum more raro discesserint, ne in aliis quidem videri multum discessisse, ut editio Aldina exemplum codicis magna fide typis effinxerit ideoque ipsa codicis instar existimanda sit. Magis autem res esset perspicua, si codex, ad cuius exemplum editores textum librorum de Placitis expresserunt, ad aetatem nostram pervenisset. Nunc deperditum esse vehementer dolendum est[33]). Id tamen pro certo affirmari potest eum ex eadem familia originem duxisse, qua is, qui hodie in bibliotheca Marciana Venetiis asservatur no. 284 signatus (M). Nam Aldina et Marcianus incipiunt a secundo libro; praeterea lacunae, quas in Aldina esse modo diximus, eaedem sunt in Marciano excepta una, quae in fol. 163ª Aldinae invenitur, ubi scriptum

---

[33]) Fortasse idem codex fuit, quem superiore saeculo Venetiis in bibliotheca monasterii S. Michaelis prope Murianum exstitisse legimus in Catalogo Benedicti Mittarelli, qui inscribitur 'Bibliotheca Codicum Manuscriptorum Monasterii S. Michaelis Venetiarum prope Murianum. Opus posthumum Joh. Bened. Mittarelli Veneti Abbatis Ex-Generalis Benedicto-Camaldulensis. Venetiis MDCCLXXIX. Ibi p. 424: 'Galenus de Hippocratis et Platonis dogmatibus libri VII. Codex Graecus in fol. n. 132, sed initio et fine mutilus atque desunt primus et initium secundi libri.' Bibliothecae post diremtum illud collegium maximam partem Valentinelli v. cl. litteris ad M. Thomam bibliothecarium Monacensem datis et mecum humanissime communicatis Romam ablatam ibique a Gregorio XIII in S. Gregorii monasterio collocatam esse scribit. Rogatu meo A. Schoene collega cum hoc anno Romae esset, percontatus de codice prorsus nihil comperit ex hominibus illius monasterii ne aditum quidem bibliothecae suae, si modo nunc exstat, praebentibus.

est ἡ τῆς ῥάχεως ἄκρ γεννᾶται, ita tamen, ut inter ἄκρ et γεννᾶται spatium quatuordecim fere litterarum relictum sit, cum in Marciano exaratum sit ἡ τῆς ῥάχεως ἄκρον καὶ γεννᾶται. Facile autem intellegitur illud καί a librario quodam ad lacunam explendam inepte insertum esse[34]). Denique innumerabilibus locis lectiones Aldinae et Marciani sive probae sive pravae consentiunt. Ex uno igitur eodemque fonte derivantur nec tamen prorsus inter se similes sunt; nam comparatione instituta reperies Aldinam Marciano modo meliores modo deteriores praebere lectiones. Ac duabus potissimum rebus praestantior est, una, quod rariores quam Marcianus lacunas habet; nam in hoc plus sexaginta deprehendimus a librario notatas, in illa, ut modo diximus, fere viginti; altera, quod illius neglegentiae, qua librarius codicis M vel etiam fortasse exemplaris huic propositi vocabulis iisdem vel eiusdem exitus brevi intervallo a scriptore repetitis deceptus ad alium στίχον ita aberravit, ut interiecta verba omitteret, paucis locis exceptis prorsus expers est, quippe quae talem oculorum fraudem his tantum locis admiserit: p. 241 K post init., quo de loco in Quaest. Crit. Spec. prim. p. 16 iam disseruimus, p. 500 post in., ubi legimus: λογισμοῦ δ' ἔνιοι μὲν ἔμοιγε δοκοῦσιν οὐδέποτε. ναὶ μὰ Δί', ἦν δ' ἐγώ, quem locum e Platonis de rep. l. IV p. 441 B exscriptum Charterius demum sic restituit: — οὐδέποτε μεταλαμβάνειν, οἱ δὲ πολλοὶ ὀψέ ποτε. ναὶ κ. τ. λ., p. 570 med., ubi A: ἐρυθρότατον μὲν γάρ ἐστιν (sc. τὸ τοῦ ἥπατος ἴδιον σῶμα) ὥστε τὸ αἷμα καὶ τῷ πεπῆχθαι μόνον ὑπὸ τοῦ περιέχοντος γίγνεται, σβεννύουσα μὲν ἐξ αὐτοῦ τὴν θερμότητα, μελαίνουσα δὲ διὰ τὴν ψύξιν. οὐχ οὕτως καὶ κατὰ τὸ ἧπαρ, ἀλλ' ὑπό γε τῆς ἐμφύτου θερμασίας κοσμούσης αὐτὸ μᾶλλον ἢ φθειρούσης, quo loco acute vidit Charterius inter μόνον et ὑπὸ τοῦ περιέχοντος plura verba intercidisse supplevitque ita: μόνον αὐτοῦ διαφέρον· θρόμβου μὲν γὰρ ἡ πῆξις ὑπὸ τοῦ π. κ. τ. λ., cui ita assentimur, ut pro ὥστε ὥσπερ et pro θρόμβου μὲν

---

[34]) Cf. paulo infra, ubi plura de hoc loco, qui in ed. K. p. 747 post med. reperitur, disputamus.

γὰρ ἡ πῆξις scribamus *τοῦ μὲν γὰρ αἵματος ἡ π.*, denique pro *σβεννύουσα* et *μελαίνουσα* Genetivos *σβεννύοντος* et *μελαίνοντος* ad *περιέχοντος* referendos, ut sententia totius loci haec sit: 'corpus iecoris proprium maxime rubrum est perinde ac sanguis et congelatione solum ab eo differt; sanguinis enim congelatio aëre ambiente efficitur, qui et calorem eius exstinguit et ipsum propter refrigerationem denigrat, quod non ita in iecore fit, sed calore innato, qui ornat magis id quam corrumpit.' Cf. Galeni de usu partium Vol. III 298 K: *ἀπολείπεται τοίνυν ἡ οἷον σὰρξ τοῦ ἥπατος, ἥπερ δὴ καὶ ἴδιός ἐστιν οὐσία τοῦ σπλάγχνου —. καὶ μέντοι καὶ σαφῶς εἴ τις αὐτῆς κατασκέψαιτο τὴν φύσιν, ἐγγυτάτω φανεῖται τοῦ αἵματος· εἰ γὰρ ἐννοήσεις ὑπὸ θερμότητος ἐξατμιζόμενον αἷμα καὶ παχυνόμενον, οὐδὲν ἄλλο εὑρήσεις γιγνόμενον ἢ τὴν τοῦ ἥπατος σάρκα.* Denique p. 801 post med. Aldina locum e Platonis rep. p. 438 A exscriptum misere truncavit, cum scripsit: *μήτοι τις, ἦν δ' ἐγώ, ἀσκέπτους ἡμᾶς ὄντας θορυβήσῃ, ὡς οὐδεὶς ποτοῦ ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ χρηστοῦ ποτοῦ, καὶ οὐ σίτου, ἀλλὰ χρηστοῦ σίτου, τὰ δ' αὐτὰ ἕκαστα αὐτοῦ ἑκάστου μόνον*; nam inter *χρηστοῦ σίτου* et *τὰ δ' αὐτά* orationis Platonicae plus quinque *στίχοι* exciderunt[35]). Paucis igitur locis Aldina orationem continuam Galeni mutilavit, quod quoniam iisdem locis Marcianus fecit, sequitur iam archetypum, e quo originem duxerunt, illas praetermissiones habuisse, quarum postea numerum librarius Marciani vel etiam eius codicis, unde descriptus est, foeda incuria auxit. Id etiam virtutis habet Aldina, quod non tot mendis, quot Marcianus, inquinata est, quae aut e vitiosa vocum scriptura constant

---

[35]) *στίχους* intellego eadem longitudine, qua versus illius codicis Platonici fuisse videntur, quo Galenus ipse usus est. Dicit enim p. 716 post in. inter verba e Timaeo Platonis exscripta *ῥαστώνην ἐν τῷ καύματι παρέχοι* (p. 70 D) et *τὸ δὲ δὴ σίτων τε καὶ ποτῶν* intervallum *quatuor versuum* esse, quod si comparaveris cum editione Hermanniana, huius versus aequiparare fere illos longitudine invenies. Non fuisse autem arbitror, quod differret inter versus Reipublicae et Timaei. Ceterum locus ille addendus est iis, quos Ritschelius congessit in libro, qui est de Bibl. Alexandr. p. 94.

aut ex omissis vel syllabis vel integris voculis aut ex vocibus sive errore quodam sive interpolandi studio insertis et additis. Sed tametsi his vitiis non abundat, tamen nequaquam expers eorum est[36]), immo satis largam praebet copiam atque saepe iis quidem locis, ubi in Marciano eadem devitata sunt. Quae quoniam ex Aldina, tanquam fonte et origine ceterarum editionum, in eas magna ex parte fluxerunt, percenseamus oportet, quo accuratius cognoscatur, qualem textum Aldina posterioribus tradiderit.

Atque ut ab iis, quae in orthographia peccantur, ordiamur, quatuor potissimum mendorum genera notanda sunt, unum, quod in pravo et vocum et aspirationis notarum usu, alterum, quod in commutatione litterarum vel syllabarum, tertium, quod in earum aut detractione aut additione, quartum, quod in verbis perperam dividendis positum est. Atque ex primi generis exemplis perquam multis nonnulla afferamus. P. 223 K legimus: *καί μοι θαυμάζειν ἐπέρχεται τῆς τῶν πολλῶν* (Stoicos significat Galenus) *δοξοσοφίας, εἰ — ἀποδείξει χρῆσθαι τολμῶσιν εὖ εἰδότες, ὡς οὔτε παρ' ἑτέρων ἔμαθον ὅλως οὐδὲν οὔτε αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐξεῦρον, οἵ γε μηδὲ ἐξήτησαν, ὅπου γε καὶ ἣν μεμαθήκεσαν ὁδὸν ἀποδεικτικήν, οὐκ ἦν ἱκανὸν, ἀλλ' ἐχρῆν, οἶμαι, πρότερον ἠσκῆσθαι κατ' αὐτήν.* Illud *ἥν* totam sententiam corrumpit nec tamen a Basileensibus vel Charterio vel Kuehnio emendatum est fortasse scribere nolentibus, quod hoc loco unice verum est et ut posterioris Graecitatis, ita Galeni usu comprobatur, *καὶ ἣν μεμαθήκεσαν*[37a]). Idem praebent codd. Marcianus et Cantabrigiensis. Quo restituto totius loci sententia est: 'Demonstrationis usum temere sibi arrogant, quamquam nec ab aliis se quidquam didicisse nec per sese ipsos invenisse (quippe qui ne quaesiverint quidem) certo sciunt, idque faciunt in ea re, qua, *etiamsi* víam aliquam demonstrandi didicissent, satis id non erat futurum, sed adhibenda, opinor, erat prius

---

[36]) Cf. quae supra (p. 15) attigimus.

[37a]) Cf. p. 619 extr.: *μόνιμον γὰρ ἂν ἦν τὸ φῶς ἐν ἑαυτῷ* (lege *ἐν αὐτῷ* sc. *τῷ ἀέρι*) *μέχρι πολλοῦ, κἂν ἥρθη.*

exercitatio.' P. 508 post in. Aldina sic tradidit: *ἡ τῆς καρδίας κίνησις ἡ μὲν κατὰ τοὺς σφυγμοὺς ἐνέργειά ἐστιν, ἡ δὲ κατὰ τοὺς παλμοὺς πάθος. ἐξ αὐτῆς μὲν γάρ ἐστι καὶ ἡ κατὰ τούς παλμούς, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν. ἐξ ἑαυτῆς δὲ καὶ ἡ τῶν σφυγμῶν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν.* Hanc inconstantiam Basileenses et Charterius retinuerunt, tollendam ratus Kuehnius *ἑαυτῆς* mutavit in *αὐτῆς*, cum illud *αὐτῆς* in *ἑαυτῆς*, quod in M legitur, mutare deberet[37b]). Scribendum est igitur: *ἐξ ἑαυτῆς μὲν — ἐξ ἑαυτῆς δέ.* Aliis locis talia menda Aldinae propria aut Charterius emendavit, velut p. 704 init.: *τῇ πρώτῃ* (lege *ἐν τ. π.*) *τῶν ἡλικιῶν τὸν ἄνθρωπον ἔφη* (sc. *Ἱπποκράτης*) *θερμότατον ὑπάρχειν αὐτοῦ* (M *ἑαυτοῦ*), ubi Ald. et Basil. *αὐτοῦ* ediderunt, aut Kuehnius, velut p. 215: *οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐγὼ λέγομεν κατὰ τοῦτο δεικνύντες αὐτοὺς* (M *ἑαυτοὺς*), ubi ab omnibus editum erat *αὐτούς*. P. 594 post in. Aldina auctor fuit orationis inauditae, quae in ceteras editiones transiit: *ἄρα μήτι μακρὸς ὁ λόγος οὐδαμῶς, ὥσπερ οὐδ' ἄλλος οὐδεὶς τῶν ἐπιστημονικῶν.* Galenus antea docuit quaestionem de virtutum numero non longa egere disputatione, si quidem via demonstrativa (*μέθοδος ἀποδεικτική*) iniretur, quae esset simplex atque eadem admodum brevis. Quam posteaquam illi quaestioni adhibuit, eam non potest non sic peragere: *ἆρα μή τι μακρὸς ὁ λόγος; οὐδαμῶς, ὥσπερ οὐδ' ἄλλος οὐδ. τ. ἐ.* 'Numquid igitur haec longa ratio est? minime.' Cod. M *ἆρα* praebet. P. 402 post med. Posidonius philosophus apud Galenum versum poetae nescio cuius laudat, quem nec in Aldina nec in Marciano sanum relictum Kuehnius infeliciter tractavit. In Marc. enim legitur *ἐᾶν ἀπολέσθαι τοῦτό μοι νῦν συμφέρει*: in A *ἐὰν κ. τ. λ.*, idem in edd. Bas. et Chart., unde Kuehn.: *ἐὰν ἀπολέσθαι τοῦτό μοι νῦν συμφέρῃ*, non memor eundem versum a Plutarcho laudari in libello de virtute mor. p. 446 A hunc in modum: *ἔα μ' ἀπολέσθαι· τοῦτο γάρ μοι συμφέρει*, quod iam Wytten-

---

[37b]) Qui quam inconstanter talia tractaverit, documento est, quod paulo infra in eadem pag. recte scripsit *ἐξ ἑαυτῆς μὲν γὰρ ἐν τοῖς τοιούτοις σφυγμοῖς ἡ καρδία κινεῖται, κατὰ φύσιν δ' οὐ κινεῖται.*

bachius observavit in Annot. ad Bakii de Posidonio Rhodio libellum (Lugd. Bat. 1810) p. 284. P. 798 extr. foedum illud Aldinae ἄλλο τι κύκλῳ περιῶν nec Charterius nec Kuehnius funditus sustulerunt scribentes περιόν; Marc.: περιὼν i. e. περιιὸν, quemadmodum in codd. Platonis, e cuius rep. (p. 436 D) verba illa desumta sunt, scriptum est. Atque his quidem exemplis satis demonstratum esse puto, non paucos locos accentu et spiritu perperam in A positis in ceteris edd. depravatos esse.

Sequitur alterum genus mendorum, quod e litteris vel syllabis commutatis constare dixi. Id latissime patet, quia causae huius pravitatis maxime variae sunt, cum aut e vitiosa pronuntiatione aut e ductuum similitudine aut e caecitate aliqua librariorum repetendae sint. Sed ne longus sim in tanta mendorum multitudine enumeranda, ea tantum exempla eligamus, quae ex Aldina in posteriores editiones fluxerunt aut perperam ibi correcta sunt, atque primum, quae sunt e mala pronuntiatione Byzantinorum orta. P. 418 post med. versum Euripideum Aldina sic scriptum habet: μή μοι νεοραῖς προσπεσὸν ψυχὴν δάκοι. Vitium duplex, quod Basileenses receperunt, Charterius et Kuehnius male correxerunt, cum ediderunt νεαραῖς. Melius Marc.: νεωραῖς, quamquam unum restat mendum. Scribendum est νεῶρες[38]). P. 497 in. mendum, cuius M h. l. expers est, inde ab Aldina propagatum est: οὐ λήγει τῶν γενναίων, πρὶν ἂν — ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ παρ' αὐτῷ ἀνακλιθεὶς πραΰνθῇ; Lege ἀνακληθείς, quod in M et melioribus codd. Platonis — nam locus e Plat. de rep. 440 D exscriptus est — exstat. P. 518 alius locus Platonicus, qui ibidem p. 582 A invenitur, sic in edd. Galeni corruptus est: πῶς ἂν ἤδη μέν τις αὐτῶν ἀληθέστατα λέγοι; In M vestigium quoddam verae lectionis deprehenditur; ibi enim εἴδη μὲν scriptum est, i. e. εἰδεῖμεν (an εἰδείημεν?), quo restituto cetera non secus atque in codd. Pla-

---

[38]) Greenhillus in Ian. Henschel. 1, 628 scribi vult νεωρές et sane ὀξυτόνως scripsisse videntur librarii codicum Galeni; at vide Herodiani Rell. ed. Lentz I, 350 et Nauckii Fragm. Eurip. 392.

tonicis legenda sunt: πῶς ἂν εἰδεῖμεν, τίς αὐτῶν ἀληθέστατα λέγει; — P. 437 post med. male editum est e Chrysippi libro de affectibus morali: οὔτε γὰρ περὶ τὸ νοσοῦν σῶμά ἐστί τις τέχνη, ἣν προσαγορεύομεν ἰατρικήν, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τὴν νοσοῦσαν ψυχήν ἐστί τις τέχνη, οὔτ' ἐν τῇ κατὰ μέρος θεωρίᾳ τε καὶ θεραπείᾳ δεῖ λείπεσθαι ταύτην ἐκείνοις. Lege ἐκείνης, quod M suppeditat; nam sententia est: 'Quemadmodum res non ita se habet, ut ad corpus quidem aegrum spectet ars quaedam, quam medicinam nuncupamus, ad animum aegrum nulla spectet, ita ne in singularibus quidem et contemplationis et curationis partibus ars, quae in animo aegro versatur, illa debet esse inferior.' Aliis quoque locis οι, ει, η inter se commutata esse docent haec exempla praeter illud, quod supra memoravi: p. 238 med. Aldina tradidit: εἰ γὰρ δὴ τούτου τύχῃ τις, οὐ μόνον — δυνήσεται κατορθοῦν, ἀλλὰ καὶ βουληθεὶς ἀθρόως ὅλην ἐξελεῖν οὐκ ἀτυχήσει τῆς χειρουργίας, perperam; M recte τύχοι. Simile mendum recurrit p. 559 extr., ubi in A legitur: διὰ τοῦτ' ἔνιοι τῶν ἀνατομικῶν ὡς (lege εἰς) ἐκείνην αὐτὰς ἔφασαν περαίνειν, εἰ μὲν ἀκριβολογεῖτό τις, οὐκ ἀληθεύοντες, εἰ δὲ, ὡς εἴρηται, νῦν ἀκούει τῶν λεγομένων, οὔτ' ἀκριβοῦντες τοῦ φαινομένου τὴν διήγησιν οὔτε μέγα τι σφαλλόμενοι. Charterius foede: ἀκριβολογεῖ τέ τις, unde Kuehn.: ἀκριβολογεῖταί τις. Sed unice verum est, quod M praebet, ἀκριβολογοῖτο et ἀκούοι. Quam negligentes huius mendi editores fuerint, multis aliis exemplis probari potest, velut p. 383 ante fin., ubi, quamquam sequitur εἰ δέ τις — λέγοι, tamen ad unum omnes εἰ μὲν — φάσκει exaraverunt pro φάσκοι, p. 486 post med. εἴ τε — λέγεις pro λέγοις, p. 564 in. εἰ καὶ τελευτὴν ὀνομάζει τις pro ὀνομάζοι, p. 756 sub fin. contra εἰ — λέγοις pro λέγεις; his locis omnibus M veram lectionem praebet. Nec minus frequens est vocalium ο et ω permutatio, cuius non pauca exempla ab Aldina edita in ceteris editionibus aut haeserunt aut non satis recte emendata sunt. Haec afferre satis est: p. 263 in. legimus: τὰ συνάπτοντα [τὴν] καρδίαν ἐγκεφάλῳ διασκέψασθαι χρὴ κατὰ τὰς τῶν ζῴων ἀνατομὰς ὁπόσα τ' ἐστὶ καὶ ὁποῖα, κἄπειτα κατὰ

τον τράχηλον ἕκαστον αὐτὸν ἢ τέμνειν ἢ θλᾶν κ. τ. λ. Kuehn. αὐτόν male mutavit in αὐτό, debuit mutare in αὐτῶν, quod in M est. P. 290 med. Chrysippus non dixit περὶ ὧν ἑξῆς ζητήσομεν, quemadmodum in edd. scriptum est, sed ζητήσωμεν, quod M tradidit. P. 756 extr. Plato (Phaedr. p. 273 E) apud Galenum non οὔπω ἔσται τεχνικός scripsit, quemadmodum Kuehn. vult, nec οὔπωτ' ἔσται, quod ab Ald. Bas. Chart. foede editum est, sed οὔποτε, quae scriptura et in Marciano Galeni et in Clarkiano Platonis (teste M. Schanzio) invenitur. Eundem Platonem p. 799 med. scripsisse οὐδὲν ἄρα ἡμᾶς τῶν τοιούτων λεγόμενον ἐκπλήξει (de rep. 436 E) testatur Marcianus, non λεγομένων, quod edd. exhibent. Etiam ι et υ inter se permutari non mirum est. Unum exemplum afferam: p. 741 post in. edd. scribunt: (γυνὴ) ἀπόλεμος καὶ οὐ φυλογυμναστική, quod mendum facile e Platonis de rep. loco (456 A) emendari potuit (Cod. M praebet καὶ ἀφιλογυμναστική).

Sequuntur eorum mendorum, quae vel ductuum compendiorumque similitudo vel caecitas librariorum — utraque res saepe eodem redit — creavit, exempla, quae quidem non in M, sed in Ald. inveniuntur. Litterae α et αι, α et ω, α et ευ, ει et η inter se permutantur his locis: p. 236 in. τάχ' ἴσως ἐπιθυμεῖ τις ἀκοῦσαι — τοὺς κινοῦντας μῦς οἵτινές τέ εἰσι — καὶ τίνα δέχονται νεῦρα καὶ πόσα καὶ πηλίκα καὶ κατὰ τί μάλιστα μέρος ἐξ ἐγκεφάλου βλαστάνονται, pro βλαστάνονται veram scripturam βλαστάνοντα M praebet; p. 497 sub fin. ὁ δ' ἕτερος, ὅστις ἂν ἀδικεῖσθαι νομίζῃ, θυμοῦται καὶ χαλεπαίνει καὶ συμμαχεῖ τῷ δοκοῦντι δικαία. Idem mendum in Bas. deprehenditur; Charter. et Kuehn. non minus male δίκαια emendaverunt, quod eo magis mirandum est, quod paulo ante iidem locum Platonicum (de rep. 440 C), quem Galenus explanat, emendate scripserunt τῷ δοκοῦντι δικαίῳ! P. 520. 521 ἐν τῷ χρόνῳ βλάπτεται τὸ ζῷον εἰς ἀτροφίαν τε καὶ ἄχροιαν ἥπατος ἀτονήσαντος. Veram scripturam M servavit: εἰς εὐτροφίαν τε καὶ εὔχροιαν. P. 545 ante med. τὴν δ' ἀρχὴν τῆς εὑρέσεως αὐτὸ τοῦτο οἶμαι παρέξειν, ὃ πρὸς ἁπάντων ὁμολόγηται τῶν ἀνατομικῶν. Ch. emen-

davit ὡμολόγηται; scribe cum M ὁ μ ο λ ο γ ε ῖ τ α ι. Alia commutationis litterarum exempla haec sunt: p. 395 post med. τούτων γὰρ ὁποτεροῦν εἰπόντες οὐκ ἂν ἀναγκαζόμεθα τὴν αἰτίαν οὐκ ἀποκρίνεσθαι τῆς παρὰ τὸν λόγον ἀμέτρου κινήσεως. Kuehn. deleto ἄν locum restitutum esse falso putavit; nos sequimur Marcianum scribentem οὐκ ἂν ἠ ν α γ καζόμεθα τὴν αἰτίαν ἀποκρίνεσθαι (sublato οὐκ ante ἀποκρίνεσθαι). P. 711 ante med. Aldina locum e Timaeo Platonis (p. 79 C) exscriptum sic tradidit: τὸ τῶν στηθῶν καὶ τοῦ πνεύμονος ἔξω μ ε θ ι ὸ ν τὸ πνεῦμα; Kuehn. mendum infeliciter correxit μ ε τ ι ό ν scribens pro μ ε θ ι έ ν. P. 751 ante med. τινὲς μὲν γὰρ (sc. τῶν ἰατρῶν) ἕνεκα χρηματισμοῦ τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἐργάζονται, τινὲς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν νόμων αὐτοῖς δ ι δ ο μ έ ν η ν ἀλειτουργησίαν; scribendum est auctore codice M δ ε δ ο μένην. P. 323 in. refutatur a Galeno Chrysippus, qui ex eo, quod homines dicere solerent ʻοὐδὲν τῶν εἰρημένων μοι καταβαίνει’ evincere studuit in corde, non in cerebro esse partem animi rationalem. At refutatio in edd. nostris prorsus obscurata est; quid enim volunt illa verba οἶδα καὶ τὸ μὴ καταβαίνειν ἑαυτοῖς τὰ εἰρημένα λέγοντας τοὺς πολλοὺς οὐκ ἐπειδὰν μὴ παρακολουθῶσι μηδὲ μανθάνωσι τῶν λεγομένων, ἐπειδὰν λέγηται μέν τινα ὡς ὀργὴν ἢ λύπην ἢ θυμὸν ἤ τι τοιοῦτον πάθος ἐ γ κ α λ ε σ ό μ ε ν α, μὴ φροντίζῃ δὲ αὐτῶν ὁ ἀκούων μηδὲ κινῆται κατὰ πάθος? Duobus mendis locus laborat, quibus correctis sanus erit. Scribe cum codice M ἐκκαλεσόμενα pro ἐγκαλεσόμενα et adde ante ἐπειδὰν λέγηται μέν τινα Coniunctionem ἀλλά vel ἀλλ’ in codd., ut videtur, omissam; iam sensus erit: ʻAnimadverti ego solere dicere homines verba sibi non descendere, non cum non percipiunt neque intellegunt ea, quae dicuntur, sed cum, quando quid dictum est vel iram vel tristitiam vel impetum vel eiusmodi affectum *excitaturum*, aut parum curant aut non perturbantur.’ P. 335 med. ὁ Χρύσιππος ἐν τῇ μετὰ τὰς προγεγραμμένας ῥήσεις λέξει προχείρως πάλιν ἐξ ἑνὸς ἄρχεσθαι μ ό ν ο υ τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρας λαμβάνει, μόνου mendose editum est pro μ ο ρ ί ο υ, quod in M recte scriptum est. P. 429 post med. Χρύσιππος μὲν οὖν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν ἀπο-

δεικνύναι πειρᾶται κρίσεις τινὰς εἶναι τοῦ λογιστικοῦ τὰ πάθη, Ζήνων δ' οὐ τὰς κρίσεις αὐτάς, ἀλλὰ τὰς ἐπιγιγνομένας αὐταῖς συστολὰς καὶ λύσεις ἐπάρσεις τε καὶ [τὰς] πτώσεις τῆς ψυχῆς ἐνόμιζεν εἶναι τὰ πάθη. Miror neminem eorum, qui hunc locum laudant, ut Zellerus et Kuehnerus aliique[39]), offendisse in vocabulo *λύσεις* a Stoicorum ratione abhorrente. Marcianus praebet *χύσεις*; in codice igitur Aldinae *λ* pro *χ* scriptum erat, qua de commutatione vide Vollgraffii Stud. Palaeogr. p. 65. Sed ne in scriptura *χύσεις* quidem prorsus acquiescendum puto; nam Stoicos in tali re *διαχύσεις* usos esse non solum Plutarchus[40]) testatur, sed Galenus ipse, apud quem legimus p. 377 med. *Ζήνωνι — καὶ πολλοῖς ἄλλοις τῶν Στωικῶν, οἳ οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ [καὶ] τὰς ἐπὶ ταύταις ἀλόγους συστολὰς καὶ ταπεινώσεις καὶ δείξεις* (lege *δήξεις*) *ἐπάρσεις τε καὶ διαχύσεις ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τὰ τῆς ψυχῆς πάθη* et p. 367 p. med. *καὶ γὰρ αἱ μειώσεις καὶ αἱ ἐπάρσεις καὶ αἱ συστολαὶ καὶ αἱ διαχύσεις κ. τ. λ.* Itaque nostro quoque loco restituendum erit *διαχύσεις*. P. 478 post in. *Ζήνων, εἰ μὲν τὰ αὐτὰ βούλοιτο Χρυσίππῳ, τοῖς αὐτοῖς ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνος καθεστήσεται* foede scripserunt AB; Charterius et Kuehnius non *καταστήσεται*, sed *καθεστήξεται*, quemadmodum M scriptum habet, restituere debuerunt. P. 562 extr. *γυμνοῦται δ' ἡ καρδία χωρὶς τοῦ συντμηθῆναι τὸν θώρακα τοῦ ξιφοειδοῦς ἐκκοπέντος, ᾧ ἐγγὺς ἤρτηται τὸ περικάρδιον σκέπασμα.* Vitiosum est *συντμηθῆναι*, rectius M *συντρηθῆναι*[41]). Itaque

[39]) Zeller. Philosophie der Griechen III², 1, 210; Kuehner. ad Cic. Tusc. IV, 7, 15.

[40]) Plutarch. de virt. mor. p. 449 f: *τὰς ἐπιτάσεις τῶν παθῶν καὶ τὰς σφοδρότητας οὔ φασι γίνεσθαι κατὰ τὴν κρίσιν, ἐν ᾗ τὸ ἁμαρτητικόν, ἀλλὰ τὰς δήξεις καὶ τὰς συστολὰς καὶ διαχύσεις εἶναι κ. τ. λ.*

[41]) De anatomic. administr. Vol. II, 635, 2 *τρίτη δ' ἐπ' αὐταῖς ἐγχείρησις, καθ' ἣν ἡ μὲν καρδία γυμνοῦται, σύντρησις δ' οὐ γίνεται τοῦ θώρακος. οὐδὲν δήπου θαυμαστόν ἐστι τρῶσιν μὲν τοῦ θώρακός τινα γενέσθαι, σύντρησιν δὲ μή. τὴν γὰρ εἰς τὰς εὐρυχωρίας αὐτοῦ, καθ' ἃς ὁ πνεύμων τέτακται, διΐσχουσαν τομὴν ὀνομάζουσι σύντρησιν. ἡ δ' ἄλλη πᾶσα διαίρεσις αὐτοῦ τρῶσις μὲν λέγεται, σύντρησις δ' οὐ καλεῖται.*

haec dicit Galenus: 'nudatur cor sine ulla thoracis *perforatione* excisa cartilagine xiphoide, iuxta quam cordis involucrum adnexum est.' (De re cf. de usu part. Vol. III, 598, 10.)

Non praetermittendae autem hoc loco sunt Praepositionum aliarumque Particularum orationis propter compendiorum similitudinem permutationes. P. 346 post in. *ἀλλ' ἡμεῖς γε κατὰ τὸ πρὸ τούτου γράμμα τὸν ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος ἐρωτηθέντα λόγον ὑπὲρ τοῦ τὴν φωνὴν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπέμπεσθαι μοχθηρὸν ἐπεδείξαμεν; ὑπό* permutatum in A esse cum *ἀπό* M docet. P. 776 med. *κἀκεῖνος ὁ λόγος, ἐφ' ᾧ φησιν ὁ Πλάτων; ἐφ' ᾧ* inauditum est; M. recte *ἐν ᾧ*. P. 659 extr. *τῇ μεγάλῃ ἀρτηρίᾳ, ἣν ὁμολογουμένως ἁπασῶν τῶν καθ' ὅλον τὸ ζῷον ἀρτηριῶν ἀρχὴν οὖσαν ἰδεῖν ἔστι κατὰ τὸ πρῶτον ἐκφῦναι τῆς καρδίας δίχα σχιζομένην; κατά* auctore codice M mutandum est in *μετά*; magnam enim arteriam, ubi primum e corde emerserit, in duas scindi partes Galenus censet. Eandem permutationem mendosam deprehendimus in p. 796 ante fin., ubi editum est: *θαυμάζειν οὖν δίκαιόν ἐστι καὶ μετὰ τοῦτο τὸν Πλάτωνα μὴ μόνον τὰς μεθόδους εἰπόντα διὰ συντόμων, ἀλλὰ καὶ γυμνάσαντα καθ' ἑκάστην*. Marc. recte: *κατὰ τοῦτο*. P. 318 in. *τοῦ δὲ λογιστικοῦ τῆς συνέσεως — οὐ σμικρὰ σημεῖα —, ὅσα πρὸς ἑαυτὴν διεξέρχεται* (sc. *ἡ Μήδεια*) *καὶ στέλλουσα καὶ πείθουσα τὸν θυμὸν ἀποχωρεῖν ἔργων ἀνοσίων*. Multo melius in M scribitur *καταστέλλουσα*. Contra *κατά* pro *καί* posuit Aldina p. 523 post in., ubi Galenus de stirpium generatione ac seminis vi disputans postquam semina nihil valere, si ager, in quem iacta fuissent, aridus esset, dixit, sic pergit: *μετρίως δ' ὑπαρχούσης ὑγρᾶς* (sc. *τῆς γῆς*) *μαλακὸν* (*μὲν*) *γίγνεται τὸ σπέρμα, διοιδίσκεται δὲ καὶ τὸ περιέχον αὐτὸ σύμφυτον σκέπασμα* [*τὸ*] *οἷον δέρμα καὶ ῥήγνυται κ. τ. λ.*; sic enim scribendum est, non *κατὰ τὸ*, quemadmodum in A editum est; nam sententia est: 'sin mediocriter humida gleba fuerit, emollitur semen et simul tegumentum, quo quasi cute circumdatur, intumescit, mox rumpitur.' Atque haec quidem de litterarum permutatione.

Nascitur autem ex ea re genus quoddam interpolationis,

cum corrector vel librarius verbum aliquod tali modo corruptum emendare conatus est, plerumque malo successu, praesertim cum nec conformationis verborum nec sententiae loci rationem ullam haberet. Exempla praebet Aldina, e quibus ea, quae in ceteras editiones fluxerunt, elegimus: p. 250 med. *Ζήνων δὲ καὶ Χρύσιππος καὶ Διογένης οἵ τ' ἄλλοι Στωϊκοί, κἂν μυριάκις ἐπὶ τῷ λόγῳ θαρρῶσιν, οὐχ εὕρωσιν ἀπολογήσασθαι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ*; pro *εὕρωσιν* cod. M praebet *ἕξουσιν*, quo nihil verius esse potest. P. 275 med. Galenus, ut doceat veteres ventriculi orificium (*τὸ τῆς γαστρὸς στόμα*) cor (*καρδίαν*) appellasse, locum ex Hippocratis Epidem. sect. 2 citat, qui ne in novissimis quidem Littrei et Ermerii editionibus persanatus est, nedum in editionibus Galeni. Sed quoniam locum pertractare a disputationis nostrae ratione nunc alienum est, id tantum commemorabo, quod edd. Ald. et Basil. scriptum habent *καὶ ἀνῆλκε οἷα τὰ κηρίωνος*, Charter. et Kuehn. *καὶ ἀνεῖλκεν*, corruptius quam quod in M legitur *ἀνήνηεν* i. e. *ἀνήμεεν*. (Codd. Hippocr.: *οὐκ ἀνήμεε οἷα τὰ Χαρίωνος*.) P. 565 post in.: *εἰ τὴν τῆς πρώτης γενέσεως ἀρχὴν τῶν φλεβῶν ζητεῖς* (lege *ζητοῖς*), *ἧπάρ ἐστιν· εἰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην διοικήσεως, ᾗ τρέφεται τὸ σύμπαν σῶμα, καὶ δυνάμεως, οὐδ' οὕτως ἄλλο τι σπλάγχνον εὑρήσεις ἐπιτηδειότατον* (lege *ἐπιτηδειότερον*) *ἀρχὴν νομισθῆναι*; melius M *ὁρισθῆναι*, quo restituto sententia erit: 'Si primae generationis venarum originem requiras, iecur est; si dispensationis materiae, qua totum corpus alitur, principium spectes, ne sic quidem aliud quodpiam viscus invenies, quod principium definiri aptius possit.'

Tertio modo, quem supra in omissis vel litteris vel syllabis constare diximus, contra orthographiam in Aldina ceterisque editionibus his locis peccatum est: p. 341 extr. *τὸ γὰρ ἀποτεμεῖν τὰ ὦτα καὶ τὴν ῥῖνα καὶ διασπάσαι πολλάκις ἄλλους ἀπειλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι.* Cod. M praebet *ἀλλήλους*, melius autem scribitur *ἀλλήλοις*, 'homines irati alter alteri minantur aures et nasum se abscissuros, interdum etiam discerpturos esse.' P. 366 extr. (*Χρύσιππος*) *τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μόνου μέμνηται παραλείπων τό τ' ἐπιθυμητικὸν καὶ*

τὸ θυμοειδές· καὶ γὰρ τὴν δόξαν καὶ τὴν προσδοκίαν ἐν τῷ λογικῷ μόνῳ συνίστασθαι νομίζει. Sequenda codicis M *λογιστικῷ* scribentis auctoritas est. P. 433 in. non causa fuit, cur in editionibus *εἰς πάθος ἄγεσθαι* pro *εἰς π. ἐσάγεσθαι*, quod in M est, scriberetur. P. 633 post med. editum est: *εἴ γε δυνατὸν ἦν τοῖς ἰδίοις παθήμασιν αὐτῆς* (lege *τῆς αὐγῆς*) *ἄλλοι τι συναλλοιωθῆναι παρὰ τὸ φωτοειδὲς ὄργανον ἢ τοῖς τῶν ἀτμῶν ἕτερόν τι τοῦ ἀτμοειδοῦς ἢ τοῖς τοῦ ἀέρος ἄλλο τι παρὰ τὸ ἀεροειδὲς ἢ τοῖς τῶν ὑγρῶν ἕτερόν τι παρὰ τὸ γευστόν τε καὶ πλῆρες χυμῶν, οὐκ ἂν ἐγεγόνει τὰ τῶν αἰσθητηρίων ὄργανα.* Non recte *τὸ τῆς γεύσεως ὄργανον* (p. 627) dicitur *γευστόν*, sed *γευστικόν*, quemadmodum *τὸ τῆς ἁφῆς* p. 636 *ἁπτικόν* et *τὸ τῆς ὄψεως ὀπτικόν* appellatur. Itaque cum cod. M restituendum est *παρὰ τὸ γευστικόν*. P. 730 post in. *οὐκ οὖν* (lege *οὐκοῦν*) *τοῖς παρὰ τὰ ὄντα δοξάζουσι καὶ ἀπατωμένοις δῆλον ὡς τὸ πάθος τοῦτο δι' ὁμοιοτήτων τινῶν εἰσερρύη.* Haec Platonis in Phaedro (p. 262 B.) verba sunt, e quibus unum memorabile videtur propter scripturam codicis M. Is enim non *ἀπατωμένοις*, ut A, sed *ἀπατωμένοισῃ* tradit, i. e. *ἀπατωμένοισι*. Servavit igitur formam Dativi Plur., qua Platonem manifestum est multo saepius usum esse, quam codices vel optimi tradunt[42]). Nos quidem *ἀπατωμένοισι* apud Galenum restituere non dubitavimus. P. 799 ante med. alius locus Platonicus (de rep. 436 E) mendose in edd. sic traditur: *ὅταν δὲ τὴν ἰθυωρίαν ἢ εἰς δεξιὰ ἢ εἰς ἀριστερὰ ἢ εἰς τὸ πρόσθεν ἢ εἰς τὸ ὄπισθεν ἐκκλίνει ἅμα περιφερόμενόν τε οὐδαμῇ ἑστάναι.* M iisdem vitiis, quibus Aldina, obnoxius est uno excepto; non enim *φερόμενόν τε*, sed *φερόμενον τότε* praebet. Nec dubium est, quin Galenus sic legerit: *ὅταν δὲ τὴν εὐθυωρίαν ἢ εἰς ἀριστερὰ — ἐγκλίνῃ ἅμα περιφερόμενον, τότε οὐδαμῇ ἔστιν ἑστάναι.*

Etiam in hoc mendorum genere interpolatio quaedam

---

[42]) Nostro loco et Clarkianum et Ven. *Π ἀπατωμένοις*, contra Politic. p. 261 E illum *τὸ ζητούμενον ἐν διπλάσιος ἢ τὰ νῦν* i. e. *διπλασίοισι* praebere Schanzius testatur. De Dativis apud Platonem in *οισι* et *αισι* exeuntibus cf. Schneid. ad Plat. de rep. p. 389 B, Kuehn. Gr. Gr. I², 300. 301.

facta est, cum corrector putavit vocabulum aliquod decurtatum esse ad eiusque integritatem vel litteram vel syllabam deesse ideoque ei aliquid inseruit vel addidit. Huius interpolationis vestigia multa ex Aldina colligi possunt, quae posteri editores non prorsus exstinxerunt. P. 319 ante med. ediderunt Charterius et Kuehn.: *οὐδ᾽ ἂν ὑπὸ φιλονεικίας ἀναίσχυντα σοφίζωνται, καθάπερ οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, ἢ τὴν δόξαν ὑπερβάλλεσθαί ποτε δυνήσονται (τὴν) τοῦ Πλάτωνος ἢ τὸν τῶν ἀποδείξεων μιμήσασθαι κόσμον.* Edd. Ald. et Bas. mendose: *ὑπερβαλλέσθαι*, quod illi non in *ὑπερβάλλεσθαι*, sed in *ὑπερβαλέσθαι* mutare debuerunt. Infinit. Aor. tuetur etiam M. P. 352 ante fin. editores non audiendi sunt, qui *τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιστημονικῶν τικτόμενα* scripserunt pro *τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιστημονῶν τ.*, quod M. praebet. ·P. 482 in. *Ποσειδώνιος — μᾶλλον ἠκολούθησεν Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι. προσέθηκα δὲ τῷ λόγῳ τὸ μᾶλλον, ἐπειδὴ κατὰ μέρος εὑρίσκονταί τινα διαφωνοῦντες οἱ τρεῖς ἄνδρες ὑπὲρ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς, κατὰ δὲ τὸ συμπέρασμα ὁμολογοῦσιν ἀλλήλοις.* Voci contrariae *κατὰ μέρος* magis respondet *κατὰ τὸ σύμπαν* quam *κ. τ. συμπέρασμα*: illud in M aliisque codd. reperitur. P. 666 ante med. *πρόδηλον δ᾽ ὅτι καὶ ἡ μετάστασις* (sc. *τὴν εὐκρασίαν διαφθείρει*), *ἐὰν ἐννοήσωμεν* [*ὡς*] *τοῖς κατὰ τὸν θώρακα καὶ τὰς τραχείας ἀρτηρίας ὀργάνοις αἵματος ἢ τινος ἄλλου χυμοῦ παρεμπεσόντος συγχωρεῖσθαι τὴν ἄμεμπτον ὑγίειαν αὐτῶν.* Pro *συγχωρεῖσθαι* auctore cod. M restituimus *συγχεῖσθαι*. P. 753 med. brevem et dilucidam orationem, qua res aliqua definiretur, a Platonicis non *λόγον ὡρισμένον τε καὶ ὅρον* appellatam esse dicere potuit Galenus, sed *ὁρισμόν τε καὶ ὅρον*; itaque pro *ὡρισμένον* scripsimus id, quod in M invenitur, *ὁρισμόν*. P. 758 ante med. in verbis Platonis, quae e Philebo (p. 17 D) desumta sunt, *ἃ δὴ δι᾽ ἀριθμῶν μετρηθέντα δεῖν αὐτά φασι ῥυθμοὺς καὶ μέτρα ἐπονομάζειν*, vitiose ab editoribus Galeni scribitur *αὐτά*; codex Marc. convenienter orationi Platonicae *αὖ* praebet. Ac de litteris vel syllabis omissis aut additis satis dictum est.

Quarto autem modo, ut supra diximus, scriptura vitiata

est perversa verborum aut continuatione aut separatione. In Aldina quidem quinquaginta fere huius vitii exempla deprehenduntur, quorum triginta fere ei cum codice M communia sunt, cetera propria. Et quoniam in hac disputationis nostrae parte de iis potissimum vitiis agitur, quorum M expers est, etiam hoc loco sic faciendum esse statuimus, ut, quae Aldinae propria sunt, atque ea quidem eligamus, quae in ceteris edd. aut male aut omnino non correcta sunt. P. 731 med. *δηλονότι* pro *δῆλον ὅτι*, p. 739 sub fin. *ἐπιπολύ* pro *ἐπὶ πολύ*, p. 740 med. *πολυκρατεῖται* pro *πολὺ κρατεῖται*, p. 730 post in. et 736 extr. *οὐκ οὖν* pro *οὐκοῦν*, p. 401 ante med. *Δαναῶν περιδείδια* pro *Δ. πέρι δείδια*, p. 363 post in. *πώποτ᾽ ἔμ᾽ ὧδε* pro *πώποτέ μ᾽ ὧδε* scriptum est; p. 452 post med. locum e Platonis Sophist. p. 228 B exscriptum Ald. sic edidit: *τόδε ἐν ψυχῇ δόξας ἐπιθυμίαις καὶ θυμὸν ἡδοναῖς κ. τ. λ.*; Basileenses correxerunt: *τὸ δὲ ἐν ψ.*, Chart. et Kuehn. *τί δαί; ἐν ψυχῇ κ. τ. λ.*; at scribendum fuit *τί δέ* (M). P. 402 ante fin. *ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω πρὸς ταῦτα οὐ δὴ ἀποκρίνασθαι τῷ Ποσειδωνίῳ.* Sic edd., at M bene *οὐδὲν* pro *οὐ δή* praebet. P. 645 ante med. tota vis argumentationis, qua Galenus ad confirmandam sententiam de cerebro tanquam sensuum motusque voluntarii principio utitur, ab editoribus exstincta est, quia mendi genus, de quo quaerimus, in vocabulo quodam latere ignorabant. Ediderunt enim locum hunc in modum: — *μαρτυρεῖται προσηκόντως εἰρῆσθαι τὸν ἐγκέφαλον ἀρχὴν εἶναι τοῦτο μὲν αἰσθήσεως ἁπάσης τοῖς ζῴοις, τοῦτο δὲ τῆς καθ᾽ ὁρμὴν κινήσεως. εἰ δέ γε μὴ διὰ ταῦτα, τίνος ἕνεκα ἄλλου γέγονεν; ἢ διότι τὰς μήνιγγας ἔξωθεν αὐτῷ περιέτεινεν ἡ φύσις, εἴπερ ἐν ἐκείναις μέν ἐστιν ἡ τῆς ψυχῆς ἀρχή, μάτην ἐγκέφαλος ἐγένετο;* insuper post *μάτην* Particula *δέ* a Charterio et Kuehnio eiecta pravissime de loci sententia sentientibus. Lege *διὰ τί* (M *διὰ τὸ* usitata commutatione) et post *μάτην* adde *δέ*: iam omnia bene se habebunt. 'Cur membranis cerebrum extrinsecus natura operuit, si quidem in illis (quemadmodum quibusdam placet) est animae principium, nequidquam autem factum cerebrum est?' P. 631 extr. mireris, quod Aldina locum Platonicum (Theaet.

p. 184 E) sic effinxit: *θερμὰ καὶ σκληρὰ καὶ κοῦφα καὶ γλυκέα, δι' ὧν αἰσθάνῃ, ἆρ' αὐτοῦ σώματος ἕκαστα τίθῃς ἢ ἄλλου τινός*; Kuehnius vero *ἆρ' αὐτοῦ τοῦ σώματος* edidit mendum Aldinae tanquam confirmans. At illud *αὐτοῦ* conflatum est ex *οὐ* et *τοῦ*, quae voculae in M recte separantur. Restituimus igitur *ἆρ' οὐ τοῦ σ. κ. τ. λ.* Ut autem hoc exemplum docuit mendum parere mendum, sic etiam illud docet, quod legitur p. 674 extr., ubi A: *διὰ τοῦθ' Ἱπποκράτης ἐν τῷ περὶ φύσιος ἀνθρώπου τὴν ἐκ τῶν στοιχείων ἕνωσιν ἁπάντων τῶν φυσικῶν σωμάτων κοινὴν εἰπὼν ὑπάρχειν ἐξ ἧς ἐπὶ τὴν τῶν ζῴων μετέβη κ. τ. λ.*; Kuehnius locum ita restituendum esse putavit, ut *εἰπὼν* in *εἶπε* mutaretur. Lege pro *ἐξ ἧς* cum cod. M *ἑξῆς*: iam nihil ad sententiae integritatem desiderabis. Multis igitur modis contra orthographiam in Aldina peccatum esse variis exemplis comprobatum est.

Nunc venio ad alterum genus mendorum, quod e *compendiis terminationum perperam intellectis natum est*, quo Aldina quamquam minus saepe quam M, tamen non parum saepe commaculata est. Ne hic quidem alia colligere libet quam ea, quorum vestigia in ceteris editionibus apparent. Atque, ut a Nominibus iisque vocabulis, quae casibus immutantur, ordiar, his sunt exitus pravi: p. 287 post med. *οἱ μνημονεύοντες τῶν εἰρημένων ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ γιγνώσκουσιν ἡμᾶς τὸ ἰσχυρόν τε καὶ γενναῖον ὧν ὁ Χρύσιππος εἶπεν ἀνατρέποντας ἐάσαντάς τε τὰ ἀσθενέστατα ἐπιδεικνύειν αὐτοῦ τὰ σφάλματα.* Non *τὰ ἀσθενέστατα* h. l. scribi debuit, sed *τὸ ἀσθενέστατον*, quod et codicis M auctoritate et contrarie relatorum verborum *τὸ ἰσχυρόν τε καὶ γενναῖον* ratione commendatur. P. 316 ante med. falso scriptum esse *τὸ μὲν ἀκάρδιον ἐν ἴσῳ τῷ δειλὸν — ὀνομάζων* pro *τὸν μὲν ἀκάρδιον* vel e contextu orationis patet, etiamsi vera lectio testimonio codicis M non comprobaretur. P. 412 extr. quis credat recte se habere *οὐ γὰρ δι' αὐτὸ λέγομεν αὐτοὺς ἑαυτοῖς ἔξω καθεστηκέναι καὶ μὴ ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, διότι τὸ βιαζόμενον αὐτοὺς ὁρμᾶν κατὰ τὸ πάθος ἔξωθέν ἐστιν, ἀλλ' ὅτι παρὰ φύσιν ἔχουσιν*? M vestigium verae lectionis habet

ἑαυτῶ scribens, i. e. *ἑαυτῶν*, quod unice verum est. P. 293 versum Homericum *ἀνδρῶν ἐν στήθεσσιν ἀέξεται ἠΰτε καπνός* Galenum non ita laudasse, ut scriberet *ἀνδρὸς ἐνί*, testatur M, qui *ἀνδρῶν* saltem tradidit, quamquam et ipse *ἐνί* habet, et Aldina ipsa, in qua paulo infra (p. 298), ubi idem versus repetitur, una cum codice M *ἀνδρῶν ἐν* scribitur! P. 537 Galenus demonstrare vult iecur nullum humorem cordi praeparare ad alenda membra animalis, sed ipsum totam humoris speciem absolvere et perficere, maximo autem argumento esse *τὸ μίαν εἶναι φλέβα τὴν ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἐκφυομένην, ἑτέραν δὲ μηκέτι ἀντεκφύεσθαι κατ' ἄλλο μέρος αὐτῶν εἰς ὅλον ἅπαξ φέρουσαν τὸ σῶμα τὸν κατεργασθέντα χυμόν.* Genetivus Plur. *αὐτῶν* locum habere non potest, pro quo non dubium est quin Galenus scripserit *αὐτῆς*, quem quidem casum M praebet. Quo restituto sententia est: 'maximo argumento illud est, quod una tantum vena ex iecore ad cor pertingit, neque alia quaepiam *ex alia parte cordis* existit, quae humorem iam concoctum in universum corpus traducat'. P. 563 post med. nihil causae est, cur lectio Aldinae *ἱκανὸν γὰρ εἰς τὰ προκείμενα τὸ μηδ' ὅλως σφύζειν αὐτήν* probetur; M Singularem *εἰς τὸ προκείμενον* suppeditat. P. 683 sub fin. Galenus e codice suo, qui Platonis Timaeum comprehendebat, non *ἀντὶ τῆς πικρότητος ὀξύτατον ἔσχε τὸ μέλαν χρῶμα*, quod in edd. legitur, enotavit, sed *ὀξύτητα*, quod e Marciani scriptura *ὀξύτητος* facile evincitur. — Dativo declinationum primae et secundae quoniam iota in vetustissimis exemplaribus Galeni adscriptum, non subscriptum fuit, multa postea in codices irrepserunt vitia; nam *ι*, nisi prorsus omittebatur, vel cum *σ* vel cum *ν* permutari solebat, unde p. 563 med. pro *τῆς ἐπὶ τἀναντία φορᾶς* restituimus *τῇ — φορᾷ*, et duobus locis Platonicis (Phaedr. 271 E et Phileb. p. 17 B) *μηδὲν εἶναί πω πλέον αὐτῷ* pro *αὐτῶν* p. 755 post med. et *καὶ οὐδὲν ἑτέρῳ γε τούτων ἐσμέν* pro *ἑτέρων* p. 757 ante med. Ex eodem rursus vitio natum est illud *καὶ ὃ ἂν ἄλλου ἐκείνου, τούτῳ τὰς κινήσεις διαδιδόν* p. 630 sub fin. pro *τούτων*, quod in M et codd. Platonis — nam locus est e Timaeo p. 45 D exscriptus — invenitur.

In eiusmodi autem terminationibus non solum error librariorum formas compendiorum non recte dignoscentium cernitur, sed correctorum etiam vel interpolatorum licentia, cum vocem voci vicinae vel genere vel numero vel casu similem reddiderunt contra orationis et sententiae conformationem. Velut p. 230 ante med. *καίτοι γε οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἀληθές ἐστι τὸ μέσον ἐν τοῖς ζῴοις εἶναι τὴν καρδίαν*. Vera manus scriptoris est *μέσην*, quam M h. l. servavit; p. 291 post med. *κατασκευάζειν εὐθὺς ἄρχεται τὰ δοκοῦντα αὐτῷ* (sc. ὁ *Χρύσιππος*) *πρώτου πάντων τῶν ἐπιχειρημάτων μνημονεύων, δι' ὧν δείκνυται τὸ θυμοειδὲς ἐν τοῖς κατὰ τὸν θώρακα τόποις ὑπάρχον*. Genetivus *ὧν* propter *ἐπιχειρημάτων* natus est, pro quo ex fide codicis M reposuimus Genetivum *οὗ* ad *πρώτου* referendum. P. 330 post in. *καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀκάρδιον ἐξηγεῖται προσηγορίαν*; M recte Nominativum *ἀκάρδιος* servavit[43]). P. 580 in. *Ἱπποκράτης ἔγραψε τὴν ἀνατομὴν τῶν ἐξ ἥπατος ἐκφυομένων φλεβῶν ἐνδεικνύμενος ἐντεῦθεν εἶναι τὴν ἀρχὴν αὐτήν*; Accusativum *αὐτήν* accommodatum esse Accusativo *τὴν ἀρχήν* quivis intelliget; in M vera lectio est *αὐτῶν*. P. 586 in. et p. 587 in. pro *ὑπὲρ ἡγεμονικῆς ψυχῆς* scribendum esse *ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ ψυχῆς*, et usus Galeni et codicis M auctoritas suadet. P. 644 med. *ἀλλοιοῦται μὲν οὖν τὸ τῆς αἰσθήσεως ὄργανον, ἡ διάγνωσις δ' αὐτοῦ τῆς ἀλλοιώσεως γίγνεται ἐκ μιᾶς δυνάμεως κοινῆς πάντων τῶν αἰσθητηρίων ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐπιρρεούσης. τὴν δ' ἀρχὴν αὐτῶν εἴτε κοινὴν αἴσθησιν εἴτε πρῶτον αἰσθητικὸν ἐθέλοις ὀνομάζειν, οὐ διοίσει*. Casus Pronominis *αὐτός* perperam Genetivo *τῶν αἰσθητηρίων* accommodatus est; pristina lectio *αὐτήν*, cuius testis M est, tentari non debuit. P. 653

43) Cf. p. 370 post med. *δύο σημαινόμενα πρὸς τῆς ἄλογος φωνῆς*, p. 384 med. *καθάπερ ἐπὶ τῆς ἄφωνος προσηγορίας*; ib. extr. *ἐκ τῆς ἄλογος φωνῆς*; p. 508 ante med. *δεῖ δὲ τοῦ σφυγμός ὀνόματος ἀκούειν*; ib. post med. *κατά γε τὸ δεύτερον τῆς πάθος φωνῆς σημαινόμενον*; p. 663 post in. *περὶ μὲν οὖν τοῦ στοιχεῖον ὀνόματος*. Quibus exemplis fretus non dubitavi contra codd. et edd. scribere p. 384 sub fin. *τὸ ἄλογος ὄνομα* et p. 385 sub fin. *τὰ δύο σημαινόμενα τῆς ἄλογος φωνῆς*.

post med. θεοὺς δ' ἅπαντας ἐπικαλοῦμαι μάρτυρας, ὡς τοὺς ἀναισχύντους τῶν λόγων ἐλέγχους αὐτὸς αἰδοῦμαι. At Galenus non impudentes, sed impudentium rationum refutationes veretur adscribere; itaque ἐλέγχων (refutans) scripsisse eum patet idque M testatur. P. 710 post in. locus qui ex Hippocratis libro de natura hominis (apud Littr. VI' 42, Erm. II, 85) desumtus est, male sic editur: καὶ ταῦτα ποιήσει σοι πάντα πᾶσην ἡμέρην καὶ νύκτα καὶ χειμῶνα καὶ θέρος pro χειμῶνος καὶ θέρεος, praesertim cum supra (p. 687), ubi idem locus exscriptus invenitur, editores Genetivum receperint, nisi quod pro θέρεος scriptura Aldinae ἤρεος freti ἦρεος ediderunt.

Sequitur de Verbis in edd. prave terminatis brevis disputatio. P. 799 in. δρᾶν scriptum est pro δρᾷ; p. 701 med νοσήματα ἀποτίκτει pro ἀποτίκτον; in utroque loco Platonico M veram scripturam praebet; sed duobus aliis locis, qui ex Phaedro Platonis (p. 263 A et p. 273 D) electi sunt, Marciani quoque lectio vitiata est, quippe qui tradat p. 731 post in. οὐκ ἄλλος ἄλλῃ φέρεται καὶ ἀμφισβητεῖται ἀλλήλοις τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς; editiones ἀμφισβητοῦσιν non minus perperam; lege ἀμφισβητοῦμεν; et p. 756 extr. ὡς ἐὰν μή τις τῶν τ' ἀκουσομένων τὰς φύσεις διαριθμήσηται, καὶ κατ' εἴδη τε διαιρεῖ. Edd. Ald. et Bas. διαιρεῖται, Chart. et Kuehn. διαιρῆται; legendum est διαιρεῖσθαι. P. 778 post med. editum est: εἰ δ' ἐπιμελέστερόν τις σκοποῖτο, τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν, ὥσπερ γε κἄπειδάν φησί τις ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν ἄρχεσθαι; sed hunc soloecismum ne Galeno tribuas, M docet, qui φῆ i. e. φῇ scriptum habet mendum h. l. non minus vitans quam p. 756 ante med., ubi edd. verba Platonis e Phaedro (p. 272 B) exscripta φῇ δὲ τέχνῃ λέγειν perperam sic tradiderunt φησὶ δὲ τέχνην λέγειν. P. 645 in A legimus: ὁποίαν δέ τινα τὴν δύναμιν ἔχει, μαθῆς ῥᾳδίως, εἰ πρότερον μὲν ἐπὶ τὴν ἀνατομὴν ἀφικόμενος ἴδοις. Charterius non minus male μάθῃς ῥᾳδίως, melius Kuehn. μάθοις ἄν; sed M praebet μαθήσῃ ῥᾳδίως, quod restituendum est.

Tertium genus mendorum, quo A laborat, e *vocibus omissis* constat. Quo tametsi minus quam M deformata est,

tamen parum ab eo cavit; nam plus triginta locis, quibus M nihil omisit, omisisse aliquid eam iure insimulabis. Posteri autem editores eiusmodi vitia in orationem Galeni irrepsisse parum saepe senserunt. Omissae autem sunt voculae, ut *καί*, *τε*, *γε*, *δέ*, *μέν*, *οὖν*, *ἄν*, *ἐπί*, *εἰς*, *ἔτι*, sed aliae quoque voces. P. 518 sub fin. *εἰκότως οὖν εἴδη ψυχῆς αὐτὰ προσαγορεύει κατά τε τὰς προγεγραμμένας ῥήσεις καὶ προσέτι πολλὰς ἑτέρας, ὧν οὐκ ἀνάγκη μνημονεύειν ἐναργῶς ἤδη διὰ τούτων τῆς γνώμης τἀνδρὸς ἐγνωσμένης*; omissum est *καί* ante *διὰ τούτων*. P. 652 post med. non legendum est *ἀπέδειξεν ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ λογιστικῷ τῆς ψυχῆς εἶναι τὰ πάθη τοὺς θυμοὺς καὶ τοὺς φόβους καὶ τὰς λύπας*, sed *τὰ πάθη καὶ τοὺς θυμοὺς κ. τ. λ.*, quod M testatur. P. 699 med. *τοῦτο* (lege *ταῦτα*) *οὖν ὁ Πλάτων οὐκ ἀκριβῶς ἔγνω τῆς Ἱπποκράτους τέχνης καίτοι πειρώμενος ἕπεσθαι τἀνδρὶ καὶ προσέτι γε περὶ τοῦ λευκοῦ φλέγματος*; adde cum M *καί* ante *περί*. P. 766 in. *δηλῶν οὐ μόνον εἰς ἰατρικήν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας τέχνας ἐκτετάσθαι τὸ σκέμμα τὴν λύσιν αὐτοῦ*; lege *τὸ σκέμμα καὶ τὴν λύσιν αὐτοῦ*. — P. 384 sub fin. *οὕτως εὑρίσκω καὶ τὸ ἄλογος* (cf. adn. 43) *ὄνομα παρά τε τοῖς παλαιοῖς ἅπασιν εἰρημένον ὑπό τε τῶν νῦν ἀνθρώπων λεγόμενον* nos auctore M restituimus et *τε* post *παρά* inserentes et *ἄλογος* pro *ἄλογον* scribentes. Etiam p. 528 post in. cum M scripsimus: *ὡμολόγηταί τε τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι καὶ δείκνυται καὶ πρὸς ἡμῶν*, et p. 693 ante med. *πλεονεκτοῦσα δ' ὅμως ψυχρότητί τε καὶ ξηρότητι*. Nec dubitavimus p. 676 med. codicem M secuti post *ἐκεῖνα* Particulam *γε* inserere atque scribere: *οὐ μὴν κατ' ἐκεῖνά γε τὸν περὶ τῶν νοσημάτων λόγον ἐποιήσατο*, et Particulam *δέ* p. 269 med. in oratione Chrysippi *καὶ τὰ τῶν ὀργιζομένων δὲ πάθη-φαίνεται περὶ τὸν θώρακα γιγνόμενα*, et p. 388 in. *ἵνα γὰρ ὁ λόγος ἡγεμὼν ἐστιν, ἢ ἀρετὴ ἕπεται ἢ ἁμάρτημα, πάθος δ' οὐδέποτε*. P. 477 post med. *μέν* post *ἀποχωρήσειν* in A omissum esse docet M; scribe igitur: *ἕνεκα γὰρ τοῦ μὴ μακρολογεῖν ἀποχωρήσειν μὲν ἔφην τῶν ἄλλων Στωϊκῶν, ἐξετάσειν* (*ἐξετάζειν* MA) *δὲ μόνα τὰ Χρυσίππου*. P. 545 in. locus et interpunctione prava et aliis mendis foedatus sic a nobis restitutus est:

'ἐπιτήδειόν ἐστιν εἰς διδασκαλίαν φλεβῶν ἀνατομῆς ἀρχὴν τῷ λόγῳ γενέσθαι τὸ ἧπαρ.' ἀναιτίως, ὦ σοφώτατοι, ἢ, ὅτι πάντως τῇ φύσει πλεονεκτεῖ, καὶ πρὸς τὴν τῆς διδασκαλίας ἀρχὴν ἐπιτηδειότερόν ἐστι; τίς οὖν ἡ πλεονεξία, ζητῆσαι δίκαιον κ. τ. λ. Particulae οὖν M τίς ἦν scribens praebuit vestigium, ἀρχήν pro ἀρχή nos scribendum esse censuimus. P. 497 ante med. in A legitur: εἶτά φησιν, ὡς ὁ μὲν ἕτερος, ὅστις οἴηται δικαίως πάσχειν-φέρει πρᾴως αὐτά, in M contra ὅστις ἂν οἴηται, quod vera manus scriptoris esse videtur. P. 618 ante med. in A editum est: τὸ βλεπόμενον σῶμα δυοῖν θάτερον ἢ πέμπον τι πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ἑαυτοῦ σὺν ἐκείνῳ καὶ τὴν ἰδίαν ἐνδείκνυται διάγνωσιν ἢ, εἴπερ αὐτὸ μηδὲν πέμπει, περιμένει τινὰ παρ' ἡμῶν ἀφικέσθαι δύναμιν αἰσθητικὴν ἑαυτό. Charterius correxit ἑαυτῷ, quod Kuehn. recepit; at scribendum potius fuit ἐφ' ἑαυτό, quemadmodum M tradidit. Eandem Praepositionem in A omissam, in codice M servatam esse alius locus docet, quem p. 745 extr. sic scriptum in A legimus: τοῦτο νῦν ἑνὸς εἴδους ἐποίησεν, sed rectius in M: τοῦτο νῦν ἐφ' ἑνὸς εἴδους ἐ. P. 733 med. e Marciano restituimus: γυμνάζεσθαι γοῦν χρὴ γυμνασίαν καθ' ἑκάστην ἄσκησιν τέχνης ἐν ὕλαις, ὧν εἰς τὰς χρησίμους τῷ βίῳ πράξεις δεόμεθα, ubi εἰς ab editoribus omissum erat. P. 565 med. ediderunt εἰ γὰρ ὄντως τε καὶ φύσει τῶν φλεβῶν ἐστιν ἀρχὴ (sc. τὸ ἧπαρ), θαυμαστὸν τοῦτο κατὰ πάντα τρόπον ἀρχὴν αὐτῶν εὑρίσκεσθαι, sensu plane contrario ei, quem scriptorem subicere voluisse M confirmat θαυμαστὸν οὐδὲν τοῦτο praebens. Eiusdem fidem secuti scripsimus p. 301 post in. δι' ὧν δὲ νοῦν καὶ φρένας καὶ διάνοιαν καὶ λογισμὸν εἶπέ τις ποιητὴς ἐν καρδίᾳ περιέχεσθαι, συνάγειν ἔδει (sc. τὸν Χρύσιππον); ποιητής abest in edd. Denique pluribus locis Articulum ab editoribus omissum restituimus, velut p. 337 med. πάντων γὰρ ἀρχὴν εἶναι βούλεται τὴν καρδίαν, p. 783 med. ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν παραδειγμάτων ἐγύμνασαν ἡμᾶς ἐν πολλοῖς τῶν κατὰ μέρος, p. 792 ante med. εἶτα καὶ μεταξὺ κατὰ τὴν διέξοδον τοῦ λόγου παρεντιθεὶς τὴν ἀπόφασιν, p. 794 post med. κατὰ τὸν Τίμαιον (Cf. Programm. nostr. II, 5).

Vitiorum genus *quartum* tertio contrarium est; cernitur enim in *vocum adiectione*. Quae facta est aut inscitia et errore librariorum, velut cum bis scripserunt, quod semel scribendum erat, vel aliquid e margine in textum receperunt, aut data opera cum aliis de causis tum maxime, si orationis conformationem non intellexerant. Interpolationis autem quacunque de causa ortae exempla non pauca Aldina suppeditat, quae codicis M ope emendari facile possunt. P. 329: ἐπεὶ δ' ἀποδεῖξαι μὲν οὐκ ἐπεχείρησεν (sc. ὁ Χρύσιππος), ἀπεφήνατο δὲ μόνον, ἡμεῖς δὲ πρόσθεν μὲν ἤδη περὶ τῶν αὐτῶν ἀπεδείξαμεν — καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς δὲ οὐδὲν ἧττον ἀποδείξομεν, οὐκέτ' ἂν οἶμαι δίκαιον εἶναι τοῖς Χρυσίππου πιστεύειν δόγμασιν. Particula μέν post πρόσθεν in M abest facileque ea caremus fortasse inserta propter sequens καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς δέ. Etiam alii loci eandem Particulam a librariis invectam esse docent, velut p. 575 post med., ubi locum e Platonis Timaeo (p. 70 B) laudatum sic Aldina et Basil. reddiderunt: τὴν δὲ καρδίαν ἅμα μὲν τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος, quamquam pp. 292 et 581, ubi idem locus citatur, illud μέν recte omiserunt, et p. 728 in. ἐπειδὴ μὲν οὖν ἡμεῖς οὐ δεινοί, ubi nec M nec codd. Platonici — nam locus e Rep. (p. 368 D) sumtus est — μέν scriptum habent. P. 331 med. καὶ διὰ τῶν ἑξῆς δὲ κατὰ τὸν παραπλήσιον τρόπον οὐκ αἰσθάνεται κατασκευάζων, ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ θυμοειδὲς ἵδρυται τῆς ψυχῆς, at M habet διὰ τῶν ἑξῆς δὲ παραπλήσιον τρόπον, quam lectionem sequendam esse suadet p. 510 med., ubi etiam in A scriptum est: πολλάκις μὲν γὰρ ἕπεται τῷ θυμοειδεῖ τὰ λοιπὰ δύο, πολλάκις δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ καθάπερ ἑλκόμενά τε καὶ συρόμενα παραπλήσιον τρόπον, ὡσεὶ (lege ὡς εἰ) ξυνωρίδες (l. ξυνωρίδος) ἵππων ὁ μὲν ἕτερος ἰσχυρότερον ἄξας κ. τ. λ. Ut autem hoc loco Praepositio κατά, ita alio ἐν inserta est; p. 616 extr. legitur δεήσει γὰρ ἡμᾶς ἐπινοῆσαι τῷ πόρῳ περικείμενον ἐν κύκλῳ τι τοῦ νεύρου σῶμα λεπτότερον καὶ τῶν ἀραχνίων; at enim ἐν nemo desiderabit; itaque auctore codice M expunximus. P. 433 post med. συμφέρεται μέντοι τῷ Χρυσίππῳ καὶ αὐτὸς

(sc. ὁ Ποσειδώνιος), ὡς νοσεῖν τε καὶ λέγειν τὴν ψυχὴν ἅπαντας τοὺς φαύλους ἐοικέναι τε τὴν νόσον αὐτῶν ταῖς εἰρημέναις τοῦ σώματος καταστάσεσι; inepte καὶ post νοσεῖν τε additum est nec invenitur in M; sententia enim haec est: 'Consentit nihilo minus ipse quoque cum Chrysippo, ut et aegrotare omnium stultorum animos dicat et morbum eorum similem esse corporis constitutionibus, de quibus supra dictum est.' Nec minus inepte interpolatoris manus versata est p. 684 extr., ubi Platonis in Tim. p. 83 C manus hunc in modum obliterata est: ἰχὼρ δ' ὁ μὲν αἵματος ὀῤῥὸς (l. ὀρὸς) πρᾶος, ὁ δὲ μελαίνης χολῆς ὀξὺς καὶ ἄγριος; M χολῆς ὀξείας τε ἄγριος, quam scripturam Platonicae convenientem restituimus. Etiam verbis Platonis ex alio loco Timaei (p. 82 A) sumtis illud καί insertum est p. 678 post in., ubi scriptum est ἀλλ' οὗτος μὲν, ὡς ἔφην, ἁμαρτάνει προσθεὶς 'πυρός τε καὶ τῶν ἑτέρων, ἐπειδὴ καὶ γένη πλέονα ἑνὸς ὄντα τυγχάνει'; M ἐπειδὴ γένη. Ceterum mirum est, quod idem locus in cod. Marc. et in Aldina ceterisque editionibus p. 665 post med. sic traditus est: ἐπειδή γε πλέω ἑνὸς ὄντα τυγχάνει. Sed talis inconstantia editores non tetigit. P. 790 med. periodus satis ampla non solum addito καί ante τὴν μὲν σπανιάκις, sed omisso etiam μή ante φυλάττοντα et perversa interpunctione prorsus pessumdata est, quam sic restituimus: γελοῖον δὲ καὶ (κἂν M A) ἄριστα κατεσκευασμένης τῆς νεὼς ἢ τῆς οἰκίας ἢ τῆς κλίνης, ἀγνώστου δ' ὄντος τοῦ κατασκευάσαντος νομίζειν ἄνευ τῆς τέχνης γεγονέναι τὰ τοιαῦτα ἢ κατὰ τύχην, διακρινόντων ἁπάντων (τὸ τὴν M καὶ τὴν A) τὴν μὲν σπανιάκις ἁμαρτάνειν τοῦ σκοποῦ, τὴν δ' ἐπιτυγχάνειν ὀλιγάκις, ἀχρείαν δὲ καὶ μὴ τεχνικὴν ἡγεῖσθαι τὴν τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευῆς αἰτίαν εἶναι μὴ (om. M A edd.) φυλάττοντα τὴν ὁμοιότητα τῆς κρίσεως ἐπὶ τῶν ὁρατῶν τεχνιτῶν πρὸς τοὺς μὴ ὁρωμένους. P. 526 auctoritatem codicis M secuti ἄλλων ante τριῶν ὀργάνων delevimus, quo facto sic legimus: μαχεῖται πρὸς ἑαυτὸν ὁ λόγος ἐν ἅπαντι μορίῳ τοῦ σώματος ἀναγκαζόμενος ὁμολογεῖν ἀρχὴν εἶναι τῶν τριῶν ὀργάνων, ἀρτηρίας καὶ νεύρου καὶ φλεβός. P. 728 post med. Platonis in Rep. p. 368 E verba male ab

editoribus reddita sunt: *ἴσως τοίνυν πλείων ἂν δικαιοσύνη ἐν τῷ μείζονι ἂν εἴη* (lege *ἐνείη*) *καὶ ἔστι καταμαθεῖν*. M *καὶ καταμαθεῖν*; Plato scripsit: *καὶ ῥᾴων καταμαθεῖν*; illud *ἔστι* inculcatum est loco Adiectivi *ῥᾴων*, quod in archetypo familiae, unde M et A originem ducunt, excidisse videtur. P. 756 ante fin. Galenum in codice suo Platonico non legisse *ὥστ', εἰ μὲν ἄλλο τι περὶ τέχνης λόγων λέγοις* (M *λέγεις*, cf. supra p. 21), *ἀκούοιμεν ἄν, εἰ δὲ μή, οἷς νῦν δὴ διήλθομεν πεισόμεθα*, sed *οἷς νῦν διήλθομεν* (Plat. Phaedr. p. 273 D) testatur M, in quo illud *δή* non invenitur, quod pro dittographia sequentis syllabae *δι* haberi potest. Dittographiae autem vestigia plura in A deprehenduntur, velut p. 779 med., ubi in Ald. et Bas. scriptum est *φιλοσόφοις δ' οὔτε δ' ἄντ' εἰς τὴν εὕρεσιν*, quod Charterius deleto *δ' ἄντ'* correxit, p. 792 post med., ubi verba *μὴ δυνατοὶ γενώμεθα πάντῃ πάντως ἂν τους αὐτοῦς αὐτῆς ὁμολογουμένους λόγους καὶ ἀπηκριβωμένους ἀποδοῦναι* e Marciano et e Platonicis codicibus (Tim. p. 29 C) ita restituenda sunt, ut illud *ἂν τοὺς* eiciatur et *αὐτῆς* in *αὐτοῖς* vel *ἑαυτοῖς* mutetur; p. 794 post med., ubi e verbis sic editis: *πότερον δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀθάνατα τετύχηκεν ὄντα, καθάπερ ἡγοῦνται πολλοὶ τῶν Πλατωνικῶν, ἢ θνητὰ κυρίως εἴρηται κατὰ Τίμαιόν τι μᾶλλον, οὐ πάνυ τι χρήσιμον κ. τ. λ.* eicienda sunt *τι μᾶλλον*, quippe quae vocem *Τίμαιον* depravata forma repetant neque in M reperiantur. (Ceterum *κατὰ τὸν Τίμαιον* M praebet; cf. supra p. 35).

Ex omnibus igitur his exemplis patet Aldinam multa vitia singularia habere, quae a codice M absunt, ad quae cum accedant permulta alia cum eodem communia, utpote quae ex eodem fonte impuro hausta sint, facile conicies, quanta labe conspersum textum illa editoribus posterioribus tradiderit. Qui si codicibus usi essent, qui olim et integriores certe et plures erant quam hodie, et scripturas eorum plene ac fideliter enotassent, Galeni libri, de quibus quaerimus, ad nos multo pervenissent emendatiores. Sed nihil horum factum est. Nam editionem *Basileensem* (B) ita fluxisse ex Aldina constat, ut eius editores ex ingenio nullo

adhibito codice pro operis ambitu pauca mutarent. Quae autem mutaverunt, ea partim deteriora, partim meliora quam quae in Aldina leguntur scripta, inveniuntur. Ac de vitiose correctis, quae deinceps in edd. Charterianam et Kuehnianam manaverunt, quoniam Programmat. nostr. II satis disputavimus, nunc ea nobis laudanda sunt, quae a Basileensibus recte emendata videntur. Ac primum ex iis, quae in A contra recte scribendi rationem peccata sunt, nonnulla sustulerunt, velut accentus vel spiritus vitiose positos et litteras vel syllabas perperam aut commutatas aut geminatas omissasve aut prave divisas. Sic p. 471 sub fin. pro ὁρεκτοῖς scripserunt ὀρεκτοῖς, ego autem fretus p. 472 ante med., ubi de eadem re dicitur τῆς ἐν τοῖς αἱρετοῖς τε καὶ φευκτοῖς διαστροφῆς malim αἱρετοῖς (καὶ φευκτοῖς), praesertim cum M et codex Laurentianus ὁρατοῖς praebeant, quamquam non nego ὁρατός et ὀρεκτός nonnunquam a librariis commutari, velut p. 639 sub fin., ubi A praebet αἰσθέσθαι τοῦ μεγέθους τῶν ὁρεκτῶν ἄνευ τοῦ θεωρεῖσθαι τὸ βλεπόμενον pro τῶν ὁρατῶν, quod B in margine saltem restituit. P. 540 ante med. pro πρόσεστι δὲ ἐν αὐτοῖς ἐξαίρετον recte ediderunt π. δ. ἔν α. ἐ., p. 574 med. pro ἡ κίνησις ἐκ γεννετῆς recte ἡ κίνησις ἐκ γενετῆς. Sed tamen in hoc genere mendorum multo plura reliquerunt emendanda. Paulo plus studii in corrigendis iis mendis, quae in litteris a librariis vel propter ductuum similitudinem vel propter vitiosam pronuntiationem vel ob aliam causam commutatis posita in A emendata non fuerunt, collocasse videntur. P. 380 post in. εἰ μικροτέρας ἐπιλαβοίμην σχολῆς in MA scribitur, B recte μακροτέρας, quod codice Cantabrigiensi confirmatur; p. 535 post in. ὅλης mutaverunt in ὕλης; p. 471 ante med. ὁμολογημένως in ὁμολογουμένως, p. 259 post in. κινήσεται in γενήσεται (idem in Laurentiano est); p. 527 MA ἅπαντα τῶν φλεβῶν τὰ πέρατα λέγειν αὐτὰς ἀτοπώτατον scripserunt, B. bene pro αὐτὰς ἀρχάς restituerunt; formas, quales in A saepe inveniuntur, κεκινεῖσθαι (p. 399 post in.), πεποιεῖσθαι (p. 796 post med.), alias nonnunquam correxerunt. Ex illa commutatione litterarum η et ει frequentissima in MA natum etiam

illud mendum est p. 537 post med. ἐξ ἥπατος ἢ καρδίας, quod Basileenses bene correxerunt ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν scribentes; p. 536 post med. similitudo litterarum κ et μ in causa fuit, quod in M A scriberetur τουτὶ γὰρ δέδεικται ἐκεῖ pro δέδεικταί μοι, quod Basileenses agnoverunt. Menda, quae e pronuntiandi pravitate orta sunt, multa in A residua fuerunt, e quibus haec pauca emendaverunt: p. 229 ante med. τοῖς δ' ἐσχάτοις αὐτῆς πέρασι (αὐτοῖς M A), p. 363 med. καταλειβομένοιο (καταλιβομένοιο MA), p. 567 med. διώσηται (δηώσηται MA), p. 597 post med. ἀμαθής ἐστιν οὐσίας ἀγαθοῦ (ἀμαθίας MA fortasse ex ἀμαθίς natum), p. 793 post in. διακινδυνευτέον (διακινδυνευταῖον MA), p. 522 post in. ὁρμώμεθα (ὡρμώμεθα A), p. 516 extr. ὡς ἄρα αὐτὸ (αὐτῷ MA). Deinde verba geminatis vel simplicibus litteris vitiose scripta correxerunt; p. 640 post in. ὅπως ἄλλως ἤτοι περὶ τὸν ἥλιον ἢ τὴν σελήνην (MA) feliciter mutaverunt in ὅπως ἄλως κ. τ. λ., p. 447 post in. δι' ὅλων ἀλλήλοις κεκραμμένα in κεκραμένα; rursus διαλάττειν in διαλλάττειν, γεγενῆσθαι in γεγεννῆσθαι et alia huiuscemodi. Iidem litteras syllabasve ut perperam omissas expleverunt, ita additas deleverunt, quamquam perraro id factum est. Insignia sunt exempla duo: p. 537 ante med. MA τουτὶ μὲν οὖν (sc. τὸ αἷμα) ὡς τὰ πολλὰ χαλεπότερόν τ' ἐστί, B in margine λεπτότερον recte; p. 540 med. MA ἄχρι τοῦ δευτέρου, B in margine ἄχρι τοῦ δεῦρο bene, nam est 'hucusque, usque ad id tempus'. Denique animum adverterunt ad ea verba, quae in A male contracta aut distracta sunt. Itaque pro διαπαντός scripserunt διὰ παντός (sed non omnibus locis), pro διαπείρας (MA) p. 768 ante med. διὰ πείρας, aliis locis pro ἂν ἐφάνη (MA) ἀνεφάνη, pro ἀποβλάστημά τ' ἀποβλαστήματ', pro μὴ δὲ μία μηδεμία, quamquam non ubique, pro μετὰ μῶμον p. 595 post med. in margine μεταβῶμεν (μετὰ βῶμον M), pro πάντ' οὖν ὅσα περὶ τὰ τῶν ἐπιχειρημάτων p. 218 sub fin. optime π. ο. ὅ. περιττὰ τῶν ἐ.; p. 517 in MA ἄλλ' ὅτι εἶδος, B ἄλλο τι εἶδος, sed scribendum est ἄλλο τε hoc loco Platonico. Sed in hoc quo-

que genere mendorum, ut in aliis, multa posterioribus emendanda reliquerunt.

Praeter horum, de quibus disputavimus, mendorum correctionem in eo elaboraverunt, ut ea, quae e vocibus vitiose terminatis constant, tollerent. Itaque p. 217 post med. *προιοῦσα* (MA) mutaverunt in *προιοῦσαν*, p. 301 extr. *θάτερον ὀλίγων* (*ὀλίγον* M Laur.) in *θατέρου ὀλίγα*, p. 213 post in. *ἅπασιν* in *ἅπασαν* (id. M Cantabrig.), p. 346 extr. *μόνων* (MA) in *μόνον*, p. 638 extr. *τῶν τόπων* (MA) in *τὸν τόπον*, p. 643 post in. *κρείττων* (MA) in *κρεῖττον* (cf. Programm. nostr. II, 10 et 19). P. 337 post. med. *λογίσθαι* (A, *λυπεῖσθαι* M et Parisinus prior) in *λογίζεσθαι*, p. 741 extr. (*ὁμολογοῦμεν μὴ παρὰ φύσιν*) *ἢ* (A) in *εἶναι*, 754 ante med. *δύνατο* (A *δύναται* M) in *δύναιτο* recte mutaverunt. P. 303 post med. pro *ὥσπερ γὰρ Σκύθαις* restituerunt *ὥσπερ ἐν Σκύθαις*, p. 525 sub fin. pro *ἀνδρί τε παρὰ φύσιν δεινῷ* (A) in margine *περὶ φ.*, quod etiam M praebet, p. 534 med. pro *ἄλλη τις ὁδὸς ἑτέρως* (MA) *τέτμηται* recte *ἑτέρωσε*.

Nonnunquam etiam factum est, ut voces in A omissas supplerent aut per dittographiam repetitas delerent. P. 218 extr. *οὐ χρὴ μηκύνειν περὶ αὐτῶν ὥςπερ δ' ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς ἐτυμολογίας ὁρμωμένων* MA, *ὥσπερ οὐδ' ἐπὶ* B (id. Cantabr.; *οὐδὲ περὶ* Kuehn.); p. 293 med. *ψυχῆς καρδία* MA, *ψυχῆς ἐν καρδίᾳ* recte B (id. Laur.); p. 522 post in. *ἐπὶ μὲν ἐγκεφάλου καρδίας* MA, *ἐπὶ μὲν ἐγκεφάλου καὶ καρδίας* B; p. 501 post in. post *καὶ γὰρ δύναμις ἡ* spatium vacuum duodecim fere litterarum in MA est, sequitur deinceps *καὶ ὁ τρόπος τῆς τοῦ πάθους γενέσεως ὅμοιος*; lacunam expleverunt Basileenses ita, ut scriberent *δύναμις ἡ αὐτὴ καί*, consentientes cum Laurentiano (Cornarius: *ἡ δύναμις ἡ αὐτὴ ἐστὶ* (sic) *καὶ ὁ τρόπος*). — P. 519 post med. Participium *ὄν*, quod post *ἰδίας ἀποδείξεως δεόμενον* in MA legitur, et p. 642 post in. *τὸ μέρος*, quod post *τότε μέρος, εἰς ὃ* repetitum est, exstirpaverunt.

Denique non praetermittendum est, quod *καὶ γάρ* bis in MA male collocatum, p. 643 post med. *φωτοειδὲς καὶ γάρ*, p. 673 extr. *συντίθεται καὶ γάρ*, suo loco ponerent.

Omnes hae correctiones quamquam plerumque probandae sunt et a posterioribus editoribus merito receptae, tamen numero pauciores sunt quam ut perpolitum et perpurgatum a Basileensibus textum esse dicas eoque minus, quod iidem novis mendis eum deturpaverunt. Itaque perpensis utriusque editionis vitiis virtutibusque non multum differre Basileensem ab Aldina iudicabis et alteram quasi editionem eius paululo emendatiorem iure appellabis. Permulta igitur reficienda reliquerunt Charterio, qui quomodo rei satisfecerit, nunc videamus.

Charterius in edendis libris de Placitis non magis quam Basileenses codicibus usus est; solum fundamentum recensionis editionem Basileensem habuit, nisi quod libri primi fragmenta, quae Caius e codice, qui nunc Cantabrigiae est, ediderat, editioni suae adiecit. Itaque priusquam Charterii editionem examinemus, nonnulla de Caii libro dicenda sunt.

Caius, medicus Britannus[44]), rediens ex Italia anno p. Ch. n. 1544 Basileae libellum edidit, qui inscribitur '*Cl. Galeni nobilissimi medici libri aliquot graeci partim hactenus non visi, partim a mendis quibus scatebant innumeris ad vetustissimos codices repurgati et integritati suae restituti annotationibusque illustrati per Ioannem Caium Britannum, Medicum.*' In libris 'hactenus non visis' est '*Galeni liber primus περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων Graecus iam primum inventus et per Ioannem Caium in latinum sermonem versus*, cuius libri exemplum fuisse codicem, qui nunc Cantabrigiae est sign. No. 47 (C), Progr. nostr. I, 11 demonstravimus. Congruere enim diximus initium fragmenti, nisi quod codex a verbis *τὸ πάμπαν ἀλλὰ κἀκείνου*, Caii liber a verbis *ἀλλὰ κἀκείνου* inciperet, nulla scilicet alia de causa, nisi ut initium ex iusto enuntiato constaret; deinde post librum primum sequi apud Caium (p. 17) argumentum graecum libri secundi iisdem prorsus verbis, quibus in codice Cantabrigiensi; huc accedere lectiones ipsas, quae paucis

[44]) De vita eius cf. Programm. nostr. I, 11 adn. 8; Haeser, Geschichte der Medicin §§ 315. 316; Conrad. Gesn. in Praef. editionis Galeni Frobenianae tertiae Basil. MDLXII.

exceptis cum eo consentirent. Caius enim operam dedisse videtur, ut codicem quam accuratissime excuteret, ibi tantum discrepans, ubi opus esse existimabat. Accentus vocum fere eosdem retinuit, velut *ὥσπέρ που*, *ἀπολωλέναι τέ*, *εὑρίσκεταί ποτέ*, *φᾶναι*, *κατεσκευᾶσθαι*, *μῦες*; passim tamen perperam positos emendavit, velut p. 209 post in. *εἴτ' ἐξ ἀμφοῖν* mutavit in *εἶτ'*, p. 181 in. *κἂν ταῖς τῶν ζῴων ἀνατομαῖς* in *κἀν κ. τ. λ.*; sed idem nonnunquam recte positos in deterius mutavit, ut *διαπαντὸς* vel potius *διὰ παντὸς* in *διάπαντος*, *πλησίον* in *πλήσιον*, *κρανίον* in *κράνιον*, *ἀνασχοῦσα* in *ἀνάσχουσα*; iota Dativis aliisque formis in codice neque adscriptum neque subscriptum plerumque, sed non ubique, posuit; ceteras scripturas codicis ita secutus est, ut, ubi altera manus (C^2) — nam duae manus discernendae sunt, una librarii, altera correctoris recentioris — aliquid correxerat, ibi hanc sequendam esse censeret. Prout igitur emendator felicem aut infelicem operam in corrigendo textu posuit, bonas lectiones, velut p. 196 post med. *τὴν ἐκ τῆς ἀνατομῆς γιγνωσκομένην ἰδέαν* pro *γιγνομένην* (C^1), p. 200 sub fin. *ὥσπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐπεδείξαμεν* pro *ὕστερον* (C^1), p. 202 post med. *χιτώνων τε καὶ ὑμένων καὶ μυῶν ὡδὶ πως συγκειμένων* pro *ὑμένων συγκειμένων* omissis verbis interiectis (C^1), aut pravas recepit, velut p. 199 sub fin., ubi manus prima recte: *τὴν μεγάλην δὲ τὴν εἰς ὅλον τὸ σῶμα νενεμημένην οἱόν περ κλάδους ἀπομερίζειν ἑαυτῆς ἁπάσας τὰς κατὰ τὸ ζῷον ἀρτηρίας ὀλίγον ἔμπροσθεν εἶπον*, manus autem altera margini adscripserat *τὰς ἀρτηρίας ἃς ὀλίγον*, quo recepto Caius, Charterius, Kuehnius totius sententiae conformationem corruperunt. P. 204 post med. C^1 recte: *ὑμὴν μὲν ἅπας ἀκριβῶς ἐστι λεπτος καὶ μαλακός, σύνδεσμος δὲ σκληρὸς καὶ παχὺς τοὐπίπαν*, C^2 ante *σκληρός* inseruit *καί* sine iusta causa, quod cur Caius receperit, nescio. Multas autem alias scripturas codicis suopte ingenio emendavit, non solum, quae ad orthographiam spectant, velut *μελλήσει* (p. 189) pro *μελήσει*, *γεννηθεῖσαι* (p. 196) pro *γενηθεῖσαι*, *δόξειεν ἂν οἷον μοχλοῦ* pro *δείξειεν* (p. 208), *ἐπειδὰν — ὁ λόγος περαίνηται* pro *περαίνεται* (p. 200), *οὐκ ἂν λάθοιεν αὐτοῦ τὴν*

ἀφὴν pro λάθειεν (p. 192), ἀκριβῶς διδάσκον pro διδάσκων (p. 198), sed alias etiam: p. 204 ante med. τένων πέρας ἐστὶ νευρώδους μυός in νευρῶδες μυός, p. 198 sub fin. τοῖς ἐντὸς τοῦ μηροῦ παρατάττεται in παρατέταται, p. 202 post in. διαστάσεις in διαφύσεις (in erratorum indice p. 354), p. 200 sub fin. ὡς τὸ ἁπλῶς γε τοῦτο εἰπεῖν in οὐ τὸ κ. τ. λ. mutavit. Idem passim voces addidit, quas librarius omisisse videbatur: p. 199 post in. C scriptum habet οἷον ἐκ γῆς τινος (lege τι) πρέμνον λεγόμενον ἔστι δέ, Caius restituit ἐλέγομεν φύεσθαι. ἔστι δέ; p. 201 med. inter οὕτω γε et τὰς χεῖρας inseruit καί, p. 200 sub fin. inter ὅθεν et ἐν τῷ τρίτῳ Pronomen ὅ, p. 197 extr. inter ἤδη et μεγάλα μέρη Praepositionem εἰς. Uno loco aliter collocavit verba: p. 188 post in. in C scriptum est τὰ μὲν ἐξ ἐγκεφάλου τῶν νεύρων ἄντικρυς ἐκπεφυκότα, Caius inverso ordine edidit τὰ μὲν τῶν νεύρων ἐξ ἐγκεφάλου κ. τ. λ. Quodsi in his emendationibus acquievisset, laude dignus esset, quod paucis illis, quae supra commemoravimus, mendis exceptis textum compluribus locis a vitiosa codicis scriptura purgasset; nunc autem ei idem accidit, quod ceteris editoribus, ut multa tentaret, quae aut non tentanda aut aliter certe tractanda erant. P. 200 extr. C sic scriptum habet: ἐν τῷ τρίτῳ περὶ τῶν ἐν τοῖς ζώοις ἔγραψεν (sc. Ἀριστοτέλης), Caius: ἐν τῷ τρίτῳ περὶ τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων ἐ., non satis attendens ad ea, quae in in margine a librario codicis adiecta sunt: οὐ περὶ ζώων ἱστορίας οὐδὲ περὶ γεννήσεως (lege γενέσεως), ἀλλὰ περὶ ζώων μορίων, quod si fecisset, scripturus erat περὶ ζῴων μορίων; nam ipse Galenus hac utitur inscriptione: *Quod an. mor. corp. t. s.* Vol. IV, 791, 9: οὗτος (ὁ Ἀριστοτέλης) κατὰ μέν γε τὸ δεύτερον [τὸ] περὶ ζῴων μορίων ἔγραψεν, de Meth. Ther. Vol. X, 26, 8: τὸ πρῶτον περὶ μορίων ζῴων Ἀριστοτέλους ἀναγνόντι. Itaque non dubium est, quin et nostro loco et p. 673 med. illud ἐν τοῖς ζῴοις a correctore quodam profectum sit, quod eo magis probabile videtur, cum et ex eo loco, de quo quaerimus, et e p. 203 post in. ἀναμνῆσαι χρὴ μόνον ὧν αὐτὸς ἔν τε τῷ δευτέρῳ περὶ ψυχῆς κἀν τῷ περὶ μορίων ἀπεφήνατο pateat inscriptionem horum

librorum Aristotelis male a librariis olim habitam ideoque correctoris manum expertam esse. P. 203 Caius edidit: *εἰ μὲν γὰρ ὀπτικὸν εἴη τὸ ὄργανον, ὀφθαλμός ἐστι, κἂν ἑτέρως ἔχῃ κατεσκευασμένον ἄνθρωπός τε καὶ καρκῖνος* contra codicis C *ἀνθρώποις τε καὶ καρκίνοις* praebentis fidem. P. 185 sub fin. scripsit *εἰ γὰρ καὶ πρὶν τρῶσαι θλίψης* (*θλίψῃς* K) pro *θλίψεις* (C), p. 190 ante med. *πρώτας οὖν ἐπίσκεψαί μοι τὰς εἰς τὸν θώρακα φερομένας* pro *πρῶτον κ. τ. λ.* (C), p. 195 ante med. *διὰ τὴν πολλὴν ἄνοιαν ἁπάντων μεθ' Ἱπποκράτην φιλοσόφων τε καὶ ἰατρῶν* pro *ἄγνοιαν* et *ἁπάντων τῶν μεθ' Ἰ. φ.* (C), ibid. sub fin. *τῆς εἰς τὰ τῶν κλειδῶν ἄνω μόρια νομῆς* pro *διανομῆς* C (cf. p. 198 *τὸν τρόπον τῆς διανομῆς*); p. 203 ante med. *τὸ ἕτερον ὄργανον ἐκ τῶν ἐνεργειῶν, οὐκ ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἰδέας κρίνεσθαι βουλόμενος* omissis post *ἐνεργειῶν* verbis *καὶ χρειῶν*, quae in C exstant. P. 202 sub fin. *νυνὶ δ' οἶμαι δεῖσθαι εἴς γε τὰ παρόντα τῆς παρ' ἡμῶν ἀποδείξεως* omisso *οὐκ* vel *οὐδὲ* (C) ante *οἶμαι*. Alio loco *οὐ* infeliciter inseruit; scripsit enim p. 187 extr. *ὅ τι μὲν γὰρ ἄλλα πολλὰ τῶν κατὰ τὰς ἀνατομὰς ἀκριβῶς οὐχ ἑωράκασιν, ἐξ ὧν ὑπελείποντο συνταγμάτων ἔνεστι καταμαθεῖν* eversa totius sententiae ratione, quae ita se habet: 'Aristoteli et Praxagorae merito aliquis id vitio verterit, quod cor esse principium nervorum pronuntiant. Nam cum alia multa, quae ad anatomiam spectant, *accurate viderint*, quod ex libris eorum cognoscere licet, aut ipsi caecutientes aut ad caecos verba facientes de nervorum principio scripserunt.' (Cf. p. 206 ante med. de Aristotele: *οὔτε γὰρ φιλοψευδὴς ὁ ἀνὴρ οὔτε παντάπασιν ἄπειρος τῆς ἀνατομῆς*). Quae vitia omnia in editiones posteriores fluxerunt atque Caius totidem fere pravarum quot probarum emendationum auctor habendus est. Id tamen laudis ei debetur, quod codicis fragmenta, quibus libri primi reliquiae continentur, ab interitu vindicavit et primus vulgavit.

Caii igitur libro et editione Basileensi usus est *Charterius* (Ch). Sed is non parca manu, ut Basileenses, textum traditum tractavit, sed permulta novavit, ita tamen, ut non plus boni quam mali in textum inferret. Ac primum lau-

dandus est, quod, quae vitioso spiritu vel accentu notata erant, longe plura quam Basileenses correxit. Quamquam non omnia emendavit et aliquoties ea, quae bene se habebant, in deterius mutavit, velut p. 220 post med., ubi Charterius, quem Kuehn. secutus est, edidit *καὶ οὕτως ἐστὶ* (*ἐστὶν* K) *ἤδη τινῶν ἐν τοῖς ζῴοις δυνάμεων ἡ καρδία πηγή*, qua scriptura argumentatio illius loci prorsus elevata est. Galenus enim monuerat probationum esse genera duo, unum earum, quae ex ipsius rei, de qua quaeritur, substantia peterentur, alterum earum, quae extrinsecus essent sumendae; in illo, non in hoc genere positam esse *μέθοδον ἀποδεικτικήν*; ergo si quis demonstrare vellet in corde esse animi principatum, primum oportere quaerere, quid esset principatus. Quoniam autem esset principatus, unde et sensus et motus, qui per appetitionem fieret, principium esset, illam de corde sententiam non aliunde posse probari nisi ex eo, quod omnem et sensum et motum voluntarium e corde per reliqua animantium corpora manare demonstraretur. Id autem nulla alia re fieri posse nisi incidendo aperiendoque corpora animalium; '*καὶ οὕτως ἐστὶν ἤδη τινῶν ἐν τοῖς ζῴοις δυνάμεων ἡ καρδίᾳ πηγή*' Galenus concluderet? Immo sic debuit concludere: 'atque ita demum *perspicuum erit, quarumnam* in animalibus cor facultatum fons exsistat. Et talia Galenum scripsisse ex MAB scripturam *τίνων* praebentibus videre licet. Quae antecedunt verba, non integra sunt; MAC scriptum habent *καὶ οὕτως ἔχειν ἤδη*; Basileenses coniecerunt *καὶ οὕτως ἐστὶ ἤδη*. Mihi quidem usum Galeni respicienti non dubium est quin vera eius manus sit: *καὶ οὕτως ἔστιν ἰδεῖν ἤδη, τίνων κ. τ. λ.*

Etiam alio loco apice falso apposito Ch. sententiam corrupit. P. 354 post in. et ille et Kuehn. scripserunt: *τὰς τέχνας ἁπάσας ἐν τῇ καρδίᾳ συνισταμένας διὰ τὸν λόγον εἰς τὸ φανερὸν ἐκφερόμενοί τινες λόγοι διὰ τῆς κεφαλῆς ἐξίασιν.* MAB recte: *ἐξιᾶσιν* i. e. emittunt. Levius est, quod p. 728 *ὅτι τὰ αὐτὰ γράμματά ἐστί που καὶ ἄλλοθι μείζω* pro *γράμματα ἔστι που κ. τ. λ.* edidit. In ceteris partibus orthographiae non pauca vitiose in A scripta, quae B intacta reli-

querat, emendavit, in quibus id potissimum secutus esse videtur, ut menda, quae ex oris Byzantinorum pravitate in codicibus orta in AB resederant, tolleret; nam sexaginta fere numero correxit. Sed quae huc pertinent menda neque omnia a Charterio cognita nec, si quae emendata, satis recte emendata sunt. P. 365 in MAB legitur *καίτοι τοῦτο πρῶτον εὐθὺς ἐγκαλέσειεν ἄν τις αὐτῷ παρὰ τῷ τῆς διαιρέσεως ἐλλιπὲς ἐσφαλμένῳ*; Ch. correxit, quod in promtu erat, *παρὰ τὸ τ. δ.*; sed ne haec quidem curatio satis valet ad locum restituendum. Chrysippum Galenus vituperat, quod in libris *περὶ παθῶν* quaestionem de affectibus imperfecte divisisset, non, quemadmodum Charterius existimasse videtur, quod praeter mancam dividendi rationem aliquid deliquisset. Itaque pro Praepositione *παρά* scribere debuit *κατά*. Sic enim Galenus dicere solet: *ἐσφάλθαι ἔν τινι* et *κατά τι*; cf. p. 386 ante med. *οὐκ ἀπέστραπται τὸν λόγον, ἀλλ' ἔσφαλται κατ' αὐτόν*, p. 540 extr. *ὅπου γὰρ κἂν τοῖς μεγάλοις ζῴοις εὑρίσκω πολλὰ σφαλλομένους τοὺς ἀνατέμνοντας, εὔλογον δήπου κατὰ τὰ σμικρότερα μᾶλλον σφαλῆναι*. Nec magis duobus aliis locis quidquam profecit mendorum correctione; p. 705 extr., ubi MAB: *πλέγμα ἐξ ἀέρος καὶ πυρὸς ὢν οἷον οἱ κύρτοι ξυνυφηνάμενοι*, illud *ὢν* non in *ὅν* mutandum erat, sed prorsus exstirpandum, et p. 573 p. med., ubi MAB: *καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐνδείκνυται τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῇ κατωκεῖσθαι*, Infinitivum Ch. non ita corrigere debuit, ut *κατῳκῆσθαι* scriberet, sed *κατῳκίσθαι* (sedem in corde collocatam esse). P. 620 in., quod in AB recte scriptum est, depravavit *οὕτω δὲ καὶ νεύρου τμηθέντος ὅσον ἂν ἡ τομὴ χωρήσῃ τῆς πρὸς τὸν ἐγκέφαλον συνεχείας, ἀναίσθητον εὐθέως γίγνεται* scribens pro eo, quod in AB est, *χωρίσῃ*, quod restituimus; nam verborum sententia haec est: 'eodem modo, si nervum praecideris, tota ea pars, *quam sectio a cerebri continuatione separaverit*, illico torpida fit.'

Ut autem in vitiis, quae e verbis corrupte pronuntiatis orta erant, ita in illo genere mendorum, quod e falsis litteris ob ductuum similitudinem vel aliam ob causam sive in initio vocabuli sive in medio positis constat, corrigendo nonnihil

operae posuit. Sic p. 314 *ἀπορίαν φλυαρίας* mutavit in *εὐπορίαν φ.*, p. 535 *παρασκευασμένης* in *παρεσκευασμένης*, p. 353 *διεστρέφοντες* in *διαστρέφοντες*, p. 589 *ἐπιστασάμεθα* in *ἐπιστωσάμεθα*, p. 682 *μελάνας* in *μελαίνας*; p. 476 *ἐγὼ λογισμὲ πᾶν ὃ βούλομαι ποιεῖν* in *ἔχω κ. τ. λ.*; p. 549 *τούτῳ τῷ σώματι* in *στόματι*, ibid. *σωμάτων* in *στομάτων*, p. 718 *διὰ τοῦ στόματος* in *διὰ τοῦ σώματος*, p. 706 *τὴν τοῦ πυρὸς μίξιν ἐν τοῖς ἄλλοις στοιχείοις* in *σὺν τ. ἀ. στ.* et quae sunt reliqua. Praeterea distorta verba restituit p. 352 pro *βοφέστρατον* scribendo *φοβέστρατον*, p. 290 pro *οἱ λοιποί οἱ πολλοί*, p. 342 pro *κρύβδην κυδρήν*. Sed multa menda e litterarum commutatione orta Charterium intacta reliquisse et ex iis, quae supra de edd. AB disputavimus, patet et paulo infra, ubi Kuehnii editionem examinabimus, patebit. Idem iudicandum est de emendatione eorum mendorum, quae in omissis litteris singulis vel syllabis constant.

Ad orthographiam quoniam ea pertinent menda, quae e verbis male contractis vel distractis constant, de his quoque h. l. disserendum videtur. Charterius correxit nonnulla, velut p. 350 *ὅτε δ' ἦρα* in *ὅτε δή ῥ'* mutans, p. 581 *ἐγκατεψυγμέναις* in *ἐν κατεψ.*, p. 454 *παραλείψωμεν* in *παραλείψω μέν*, p. 478 *βούλοι τῷ* in *βούλοιτο*, p. 596 *διοικεῖ τό* in *διοικοῖτο*, p. 791 *ὑμνεῖται* in *ὑμνεῖ τε* et id genus alia. P. 287 extr. depravata lectio, quam in MAB invenimus, *ἔστ' ἂν ἡ τῆς ζωῆς εἰς τρία παρῇ ἐν τῷ σώματι*, e mala disiunctione syllabarum, ut videtur, orta bene correcta in editione Chart. est, ubi pro *εἰς τρία* legimus *συμμετρία*; p. 751 sub fin. *ἀλλὰ μὴν οὐδ' οὕτω* M, *ἀλλὰ μὴν εἰδότω* AB, *ἀλλὰ Μηνοδότῳ* bene Chart.; sed utraque emendatio non tam Charterio quam aliis debetur, illa Alexandro Iustiniano Chio, haec Cornario. Male autem divisit p. 564 in. *καθότι* in *καθό, τι* (rectius Kuehn. *καθ' ὅτι*) et p. 757 *ἄλλότι* (sic MAB) in *ἄλλο τι*; scribendum fuit *ἀλλ' ὅτι*.

Praeter illa, quae contra orthographiam admissa sunt, vix aliud genus mendorum frequentius est quam eorum, quae in terminationibus vel Nominum vel Verborum vel Adverbiorum peccata sunt. Ex ingenti numero eiusmodi mendorum Basi-

leenses non pauca sustulisse supra demonstravimus, multo plura autem Charterius sustulit. Ac Nominum quidem exitus perversos cum alios tum hos correxit: p. 282 *ψυχικῆς τίς ἐστιν ἀναθυμίασις* (MAB) in *ψυχική κ. τ. λ.* mutavit, p. 352 *δώματ' ἔχουσι* (MAB) in *δ. ἐχόντων*, p. 380 *χωρὶς βίβλων* (MAB) in *χωρίοις β.*, fortasse auctore Alexandro Iustiniano, p. 491 *εἴδη ἐν ψυχῇ ἐνόντος* (MAB) in *ἐνόντα*, p. 647 *ὄγδοον ὑπόμνημα τῆς ἡμετέρας πραγματείας ἀναγνόντα* (MAB) in *ἀναγνόντι*. Sed multa alia eius generis vitia non observavit; quid? quod nova commisit, quibus edd. AB carent? p. 347 extr. versum Homericum sic scripsit: *Ἥρης δ' οὐκ ἔχαδε στῆθος χόλον*, AB contra *ἥρη* i. e. *Ἥρῃ*; p. 479 ante med. *τὴν περὶ τῶν παθῶν αὐτῷ γνώμην ἐξητάκαμεν*, idem Kuehn., AB non *αὐτῷ*, sed recte *αὐτοῦ* (sc. *τοῦ Χρυσίππου*); p. 711 med. verba e Timaeo Platonis decerpta sic edidit: *τὸ πνεῦμα- ὑπὸ τοῦ-ἀέρος εἴσω διὰ μανῶν τῶν σαρκῶν δυόμενον καὶ περιελαυνόμενον γίγνεται πλῆρες.* MAB praebent *δυόμενον καὶ περιελαυνομένου*, Charterius cum *δυόμενον* facili negotio in *δυομένου* mutare posset, mendo uni alterum adiecit eumque Kuehn. secutus est. Lege igitur *δυομένου καὶ περιελαυνομένου.* P. 586 in. scripsit: *οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῆς πραγματείας αἴτιος —, ἀλλ' οἱ ψευδῶν λόγων — οὐκ ὀλίγας πληρώσαντες βίβλους, ἃς εἰ μὲν ἀνελέγκτους τις εἴασεν —, οὐκ ἂν ἐδόκει βεβαίως ἀποδεδεῖχθαι τἀληθές.* Cum recte *ὀλίγους* (MAB) in *ὀλίγας* mutasset, modum transiit etiam *οὕς*, quod MAB praebent, in *ἅς* corrigens; nam non de libris refutandis quaeritur, sed de rationibus falsis (*ψευδῶν λόγων*), quod etiam sequentia verba contrarie posita *εἰ δ' ἐξήλεγχε πάντας ἑξῆς ἐπιών* docent. Nihilo secius Kuehn. ei assensus est. Nec minus male res ei successit p. 467 sub fin., ubi Galenus de Posidonii Stoici *περὶ παθῶν* libro primo iudicium facit sic scribens: *ἕπεται δ' αὖθις* (l. *εὐθὺς*) *τοῖςδε καὶ ὁ περὶ τῶν ἀρετῶν λόγος αὐτὸς ἔχων τὸ σφάλμα διττόν, εἴτ' ἐπιστήμας τις ἁπάσας αὐτὰς εἴτε δυνάμεις ὑπολάβοι* (Item Kuehn.). MAB *αὐτὰς ἔχων* scriptum habent, Ch. scribendum esse censuit *αὐτός*; nihil autem ad loci integritatem lucri fecit; non enim Posidonii de virtuti-

bus disputatio ipsa duplicem habet errorem, sed Chrysippi, cuius ille errores redarguere conatur; qua de causa restituendum existimavimus: *ὁ περὶ τῶν ἀρετῶν λόγος αὐτοῦ ἐλέγχων τὸ σφάλμα διττόν.* Verbis vitiose in AB terminatis quamquam correctionem adhibuit, velut *ὑπάρχῃ* pro *ὑπάρχει* scribendo p. 497 et saepius, *ἔγνωκα* pro *ἔγνωκεν* (p. 583), *ἐντρέφηται* pro *ἐντρέφεται* (p. 461), tamen non omnibus locis rectam emendandi viam iniit, praeterquam quod non ubique sedem mendorum perspexit. P. 719 ante fin. Ch. et Kuehn. ediderunt: *ἀλλ' εἰ καὶ ζῷον, ὅ τι ἂν ἐθελήσαις, διψῆσαι ποιήσεις, ὡς κεχρωσμένον ὕδωρ ὑπομεῖναι ποιεῖν, εἰ δοίης εἴτε κυανῷ χρώματι χρώσας εἴτε μίλτῳ, εἶτ' εὐθέως σφάξας ἀνατέμοις, εὑρήσεις κεχρωσμένον τὸν πνεύμονα.* Modorum ratio in Protasi priore non solum a librariis perturbata est, sed etiam a Charterio, qui, quod in MAB invenitur perverse scriptum *ἐθελήσας*, in *ἐθελήσαις* mutavit, cum deberet mutare in *ἐθελήσῃς*; pro *ποιήσεις* autem scribendum erat *ποιήσαις*. Ceterum mirum est, quod editores ad unum omnes illud *ποιεῖν* intactum reliquerunt, quod utique in *πιεῖν* mutandum erat. Nam haec dicit Galenus: 'Si, quodcunque tibi libuerit animal, ad tantam sitim compuleris, ut vel coloratam aquam bibere sustineat, ubi vel caeruleo colore vel minio infectam potionem dederis ac mox iugulatum dissecueris, colore eodem pulmonem eius infectum deprehendes.' P. 776 post in. edidit: *εἰ γὰρ διῃροῦντο τὰ τῆς ψυχῆς εἴδη καὶ σαφῶς ἐγνώκεσαν ἕτερον μὲν εἶναι τὸ λογιστικόν, ἕτερον δὲ τὸ ἄλογον κ. τ. λ.*; *διῃροῦντο* scripsit pro *διῄροντο* (MAB), at melius scripsisset *διῄρηντο*, quod magis quadrat ad *ἐγνώκεσαν*. — Adverbiorum, Praepositionum aliarumque orationis Particularum terminationes mendosas correxit paucas nec ubique recte; p. 500 pro *τῷ ἀλογίστω* (MAB) *θυμουμένω* ille quidem *τῷ ἀλογίστως θ.* convenienter orationi Platonicae scripsit, at idem ipse paulo infra p. 502 in. memoria hebetissima *τῷ ἀλογίστῳ θυμουμένῳ*! Eadem inconstantia ac temeritas in Kuehnii editione deprehenditur. P. 411 post in. versum Euripideum nescio unde sic edidit: *Κύπρις γὰρ οὐδὲν νουθετουμένη χαλᾷ*; nec M nec AB *οὐδέν* praebent,

sed οὐδέ; erravit igitur Nauckius in Eur. Fragm. 341 Galeni codices οὐδέν praebere existimans, quod Charterii commentum est.

Locos, in quibus unum vocabulum vel plura a librariis et editoribus *omissa* sunt, sic tractavit, ut magis vituperandus quam laudandus videatur. Nam primum lacunas, quas edd. AB aut per notam asterisci aut per spatii vacuitatem significaverant, aut prorsus neglexit aut prava sedulitate explevit. P. 241 post verba τὸ πᾶσι τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐκ τῶν πλησίον εἶναι τὴν ἀρχήν AB signum lacunae posuerunt (M in margine adnotat λείπει); quo neglecto, quasi nihil desideraretur, Ch. et post eum Kuehn. ediderunt οὔθ' ὅτι πλησίον κ. τ. λ. Qui locus mutilus quomodo restitui posset, in Programm. nostr. I, p. 16 satis demonstravimus. Eadem fere neglegentia Ch. p. 609 post med. vacuitatem spatii trium fere litterarum inter εἰς et γὴς (sic MA; εἰς .... γῆς B) in MAB notatam praeteriens haec scripsit: καί τις ἄλλος εἰς γῆς ἐμβάλλει τῇ πρώτῃ γενέσει τοῦ νωτιαίου κ. τ. λ.! Eandem temeritatem Kuehnius admisit pro eo, quod locum corruptum notare debuit. P. 551 post med. MAB post πέμπτον δ' ἄλλο στόμα οὐκ ἔχει (ἐχ M) spatium vacuum novem fere litterarum reliquerunt; ne id quidem curantes Ch. et Kuehn. ediderunt: πέμπτον δ' ἄλλο στόμα οὐκ ἔχει κατὰ τὸ στόμα! Nos quidem scribendum esse existimavimus οὐκ ἔχομεν εὑρεῖν κατὰ τὸ στόμα. Cornarius in margine exempli editionis Aldinae, quod nunc in bibliotheca Jenensi asservatur, coniecit: οὐκ ἔστιν εὑρεῖν. P. 747 med. in AB post ἐνίοτε δὲ περιθραυσθεισῶν τῶν κατὰ τοὺς σπονδύλους ὀπισθίων ἀποφύσεων, ἐξ ὧν ἡ τῆς ῥάχεως ἄκρ (sic) spatium ad explendas quatuordecim fere litteras relictum est (cf. supra p. 16), sequuntur verba γεννᾶται, κοῖλος καὶ ταπεινὸς ὁ τόπος φαίνεται. Sed illa vacuitas minime sollicitavit Charterium, qui edidit ἡ τῆς ῥάχεως ἄκρα γεννᾶται. Idem Kuehnius, quod minime mirum est, quippe qui in his libris edendis nec Basileensem unquam nec Aldinam inspexerit. Cornarius ita scribendum existimat: ἡ τῆς ῥάχεως ἄκρη (leg. ἄκρα) ἔκφυσις γεννᾶται, hoc sensu: 'interdum etiam posterioribus

vertebrarum processibus fractis, e quibus *spinae summa extuberatio existit*, cavus ac depressus locus cernitur.' Aliis locis Charterius lacunas vidit ille quidem, sed male vel non satis probabiliter supplevit. Ut enim nihil iam dicam de locis detruncatis, qui in ed. Kuehn. pp. 495 et 520 inveniuntur, de quibus satis disputavimus in Programm. nostr. I, 17. 18 (coll. II, 22 adn.), ille p. 524 post in., ubi Galenus stirpium generationem exponens illum locum, unde sursum trunci, deorsum radicis origo fiat, principium et ortus et incrementi omnibus stirpis partibus esse atque inde eam, quae arborem regat, virtutem facultatemque proficisci demonstrat, verba scriptoris in hunc modum edidit: *κινεῖται μὲν οὖν τὰς ἐναντίας κινήσεις* (sc. *ἡ διοικοῦσα τὸ δένδρον δύναμις*), *εἰς μὲν τὸ κάτω καὶ το βάθος τῆς γῆς ἔν τε τῷ κατασχίζειν τὸν βλαστὸν πολυμερῶς εἰς πολλὰς τὰς πρώτας ῥίζας αὐξάνειν ἀρχομένας, εἰς δὲ τὸ ἄνω κλάδους μέν τινας ἀποφύουσιν τοῦ στελέχους, ἐκείνους δ' αὖθις εἰς ἑτέρους σχίζουσιν μέχρι τῶν ἐσχάτων καὶ λεπτοτάτων βλαστῶν*. Qua in oratione nihil fere sani esse perspicuum est nec tamen Kuehn. dubitavit eam recipere. Quid MAB? scriptum habent *ἔν τε τῷ κατασχίζειν εἰς πολλὰ τὰς πρώτας ῥίζας αὐξάνειν*, deinceps spatio in M duodecim fere litterarum, in AB viginti sex vacuo relicto *εἰς δὲ τὸ ἄνω κλάδους μέν τινας* (*τισί* M) *ἀποφύσουσιν καὶ στελέχους* (AB; post *τισί* M spat. vacuum novem fere litterarum habet, deinde *στελέχους*). Inde vides Charterium, praeterquam quod alia menda huic loco inesse non perspexit, verba *τὸν βλαστὸν πολυμερῶς* suo Marte inculcasse et ad explendam lacunam post *αὐξάνειν* ortam illud *ἀρχομένας* inseruisse, prorsus perperam, ut nemo non intellegit. Aliter Cornarius locum restituit nec frustra. Intactum enim reliquit *ἔν τε τῷ κατασχίζειν εἰς πολλὰ τὰς πρώτας ῥίζας* et continuavit *καὶ ἐν τῷ αὐξάνειν τὰς αὐτὰς, εἰς δὲ τὸ ἄνω κλάδους μέν τινας ἀποφύσουσα* (l. *ἀποφύουσα*) *καὶ στελέχους* (*τοῦ στ.* melius Chart.) *κ. τ. λ.*; in sequentibus scripsit *σχίζουσα* pro *σχίζουσιν* hoc sensu: 'Contrario agitatur motu deorsum in terram primas radices tum multifariam scindens tum easdem augens, sursum ramos e stirpe

progerminans atque subinde in alios in summa usque ac minutissima virgulta diffindens.' Cornarii restitutio quamquam non omnibus numeris absoluta videtur, tamen multis nominibus Charterianae praeferendam esse non est quod doceam. P. 739 haec est in MAB scriptura: *ὥσπερ οὖν ταῦτα περὶ ψυχῆς εἶπεν* (sc. *ὁ Πλάτων*) *ἄχρι τοῦ πιθανοῦ καὶ εἰκότως ἡμῖν γιγνώσκεσθαι προ* (spat. vac. 7 litter.) *μένα*. Charterius supplevit *προειρημένα* pessime ac temere ei assensus est Kuehn., nisi quod *εἰκότως* recte in *εἰκότος* mutavit; nos restituimus *προερχόμενα* ita, ut *ἡμῖν γιγνώσκεσθαι* pro glossemate habendum esse existimaremus. Cf. p. 795: *οὐ μὴν περί γε τῶν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς* (cf. Progr. nostr. II, 10, adn. 7) *Πολιτείας ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων ἔστιν εἰπεῖν ὡς ἄχρι τοῦ πιθανοῦ προερχομένων μόνον*; Galen. de Subst. Fac. natur. Vol. IV p. 761, 14: *ἄχρι τοῦ πιθανοῦ προσέρχομαι* (leg. *προέρχομαι*); ibid. p. 765, 17 *ἀρκοῦμαι διὰ τὴν ἀκολουθίαν μόνην ἄχρι τοῦ πιθανοῦ προερχόμενος ἐπαινεῖν τον Πλάτωνα*. — Aliis locis Ch. successu magis prospero usus est, velut praeter eos locos, de quibus supra et in Progr. nostr. I, 15 disputatum est, p. 530 med., ubi MAB post verba *ἵνα δὲ μὴ τρίβω τὸν χρόνον, ὁ νωτιαῖος* spatium vacuum habent duodecim fere litteras expleturum, quod sic explevit: *ἐξ ἐγκεφάλου ἐκφυόμενος*. Bene quidem *ἐξ ἐγκεφάλου*, at *ἐκφυόμενος* prorsus supervacaneum est, quia sequuntur verba *βλαστάνειν αὐτῷ δοκεῖ*. P. 532 post med. locus est 'crudeliter lacer', quem AB sic tradiderunt: *εὐρύτατον μὲν οὖν αὐτῆς* (sc. *τῆς κοίλης φλεβός*) *ἐστι τὸ κάτω τοῦ ἥπατος, ἧττον δ' εὐρὺ τὸ διὰ τῶν φλε* sp. vac. decem fere litt. *ἀνατετάμι. ἔλαττον δὲ ἀμ* sp. vac. duodeviginti litt. *καίτοι εἰ* sp. vac. novem fere litt. *καρδία τῆς κοίλης φλεβὸς, ὡς καὶ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, ἀρχὴ, μέγιστον ἂν ἦν, οἶμαι, τὸ συνεχὲς αὐτῆς* (lege *αὐτῇ*) *μέρος*. M post illud *τὸ διὰ τῶν φλε* hiatum maiore ambitu habet; nam librarius spatium reliquit ad explendas triginta litteras, deinceps scripsit *καίτοι γέ περ ἦν ἡ καρδία τῆς κ. τ. λ.*, in ceteris cum A consentiens, nisi quod *ἦν* inter *ἂν* et *οἶμαι* omisit. Charterius locum sic reficere studuit, ut scriberet: — *ἧττον δ' εὐρὺ τὸ δια τῶν φρενῶν ἀνατε-*

ταμένον, ἔλαττον δὲ ἀμφοτέρων τὸ τῇ καρδίᾳ ἐμφυόμενον. καίτοι εἴπερ εἴη ἡ καρδία κ. τ. λ., quod probabile videtur praeter hoc unum quod καίτοι εἴπερ εἴη edidit, pro quo duce codice M scribendum est καίτοι γ' εἴπερ ἦν. P. 534 sub fin. in AB post verba οὕτω δὲ καὶ οἱ τὸ χολῶδες ὑγρὸν ἀθροίζοντες πόροι πάντες εἰς ἓν ἀγγεῖον ἀποφέρονται vacuitas spatii duodecim fere litterarum est, sequuntur verba ἥπατι κύστιν ἐντεῦθεν et postea rursus vacuum spatium et quidem quadraginta fere litterarum; denique verba καθάπερ οἱ νεφροὶ τὸ οὖρον. M eadem spatia vacua habet, nisi quod ἥπατι ante κύστιν omisit. Ch. ita orationem truncatam restituit: ἀποφέρονται, τὴν συνημμένην δηλονότι ἥπατι κύστιν, ἐντεῦθέν τε εἰς τὴν νῆστιν ἐκπέμπουσιν, καθάπερ κ. τ. λ. Bene successuram fuisse rem statuas, si τὴν συνημμένην ἥπατι κύστιν sine δηλονότι scripsisset. P. 549 med. Galenus de membranis, quas quatuor orificiis cordis insertas Erasistratus accuratius descripserat, earumque forma et usu disputat. Sequitur autem illius medici Alexandrini doctrinam ita, ut primum membranas orificiorum cavae venae et arteriae venosae describat, deinde de membranis orificiisque ceteris (venae arteriosae et aortae) disserat (τῶν δ' ἄλλων στομάτων ἑκατέρῳ τρεῖς ὑμένες εἰσὶν ἅπαντες σιγμοειδεῖς). Quae sequuntur verba, manca in codd. et edd. tradita sunt inde a verbis αἷμα μὲν εἰς τὸν πνεύμονα; nam in M sequitur spatium vacuum septem litterarum in versu extremo, deinde versus insequens totus est vacuus relictus, in tertio demum versu pergitur verbis σήκει πρὸς ἐναντίας ὑπερεσίας τῇ καρδίᾳ et spatio sex litteras explendi causa vacuo relicto ἀμοιβαῖς ἐγκαίροις κ. τ. λ.; in A(B) non tanta vacuitas est, sed post αἷμα μὲν εἰς τὸν πνεύμονα spatio quatuor fere litterarum vacuo relicto leguntur verba ἕτερον αὐτῶν, πνεῦμα δ' εἰς ὅλον τὸ ζῷον, deinceps post inanitatem duodecim ferme litterarum τὸν τῶν ὑμένων ὡς ἐκείνῳ δοκεῖ πρὸς ἐναντίας ὑπηρεσίας τῇ καρδίᾳ χρόνον ἀμοιβαῖς κ. τ. λ. Charterius neglecta illa parvula lacuna post εἰς τὸν πνεύμονα in A notata satis habuit inter verba εἰς ὅλον τὸ ζῷον et τὸν τῶν ὑμένων Adiectivum ἕτερον inserere et plene interpungere eumque secu-

tus est Kuehnius. At incohatam reliquerunt loci restitutionem, praesertim cum eum non solum lacunis, sed etiam variis mendis laborare ignorarent. Mihi quidem Galeni et doctrinam de orificiis membranisque et usum loquendi respicienti locus in hunc modum restituendus videtur: ἐξάγει δ', ὡς Ἐρασίστρατός φησιν ἐξηγούμενος τὸ φαινόμενον, ἑκάτερον (deleto μέν) τῶν στομάτων, αἷμα μὲν εἰς τὸν πνεύμονα τὸ ἕτερον αὐτῶν, πνεῦμα δ' εἰς ὅλον τὸ ζῷον τὸ ἕτερον. ὥστε τούτων τῶν ὑμένων, ὡς ἐκείνῳ δοκεῖ, πρὸς ἐναντίας ὑπηρεσίας τῇ καρδίᾳ γεγονότων ἀμοιβαῖς ἐγκαίροις ὑπαλλαττομένας τοὺς μὲν ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσι τὰς ὕλας ἀγγείοις ἐπιπεφυκότας ἔξωθεν ἔσω φερομένους ἀνατρέπεσθαι μὲν ὑπὸ τῆς εἰσόδου τῶν ὑλῶν, ἀναπίπτοντας δ' εἰς τὰς κοιλότητας τῆς καρδίας ἀνοιγνύντας τὰ στόματα παρέχειν ἀκώλυτον τὴν φορὰν τοῖς εἰς αὐτὴν (del. τὴν ante αὐτήν) ἑλκομένοις. *Utrumque orificium* (venae arteriosae et aortae) dicit Erasistratus *educere aliquid materiae et alterum quidem* (venae arteriosae) *sanguinem in pulmonem, alterum* (aortae) *spiritum in totum corpus.* Iam singillatim membranarum forma descripta et vasorum, quorum unum par ad inducendam, alterum ad educendam materiam valeat, mentione iniecta haec Galenus concludit: '*Quo fit, ut, cum illae membranae, ut illi placet, ad contraria cordi alternis vicibus opportunisque ministeria praestanda natae sint, eae, quae intromittentibus materiam vasis inhaerent extrinsecus introrsum vergentes, materiae introeuntis impetu impulsae reclinentur atque resupinatae in cordis sinus ora ipsa aperiant expeditumque aditum materiae, quae attrahitur, patefaciant.*' Formam enuntiationis consecutivae eandem invenies de Usu Part. Vol. III, 479. 480. De eadem re Galenus paulo infra disserit p. 551 ante med., ubi locum in MA(B) non integrum relictum Charterius non ita restituit, ut in eo acquiescas. Haec enim ediderat A: τὰ σύμπαντα τέτταρά ἐστι στόματα, δύο καθ' ἑκατέραν κοιλίαν, ἓν μὲν ἐκ τοῦ πνεύμονος εἰσάγον τὸ πνεῦμα, τὸ δ' ἕτερον ἐξάγον μὲν ἄμφω ταῦτα κατὰ τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν, ὑπόλοιπα δὲ δύο κατὰ τὴν δεξιάν, εἰς μὲν τὸν πνεύμονα τὸ ἕτερον αἷμα, post quae verba spatium viginti fere quatuor litterarum (triginta f. l. M) vacuum

relictum est; subsequuntur verba τὸ ἕτερον ὑπὲρ οὗ (pro ὑπὲρ οὗ in M spatium quatuor litterarum vacuum est) σύμπας ὁ λόγος ἐστίν. Lacunam Charterius sic explevit: το ἕτερον αἷμα φερόμενόν τε καὶ διανεμόμενον, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν κοιλίαν ἐκ τοῦ ἥπατος εἰσάγον τὸ ἕτερον, iusto plura supervacanea addens. Nam nihil amplius mihi supplendum videtur, quam αἷμα ἐξάγον, ἐκ δὲ τοῦ ἥπατος εἰσάγον τὸ ἕτερον. Praeterea in verbis antecedentibus pro τὸ δ' ἕτερον ἐξάγον μὲν ἄμφω ταῦτα sic scribendum fuit τὸ δ' ἕτερον ἐξάγον· ἄμφω μὲν ταῦτα κ. τ. λ. Verbis iam restitutis haec subiecta sententia est: '*Orificia in corde sunt quatuor numero, duo in utroque ventriculo, unum, quod spiritum e pulmone immittit, alterum, quod educit. Atque haec quidem in sinistro ventriculo sunt; reliqua duo in dextro, alterum, quod in pulmonem sanguinem* (e corde) *emittit, alterum, quod ex iecore* (in cor) *immittit.*' — Re igitur in universum considerata Charterius in iis, quae manca in MAB tradita sunt, restituendis non admodum feliciter versatus est.

Sed omissiones verborum in MA non ubique signo quodam indicantur. Itaque editoris est sagaciter odorari, quid praeterea omissum sit. At quemadmodum editores superiores, ita ne Charterius quidem eiusmodi menda satis diligenter perscrutatus est; quid? quod verba, quae in MAB tradita non omittenda fuerunt, omisit sive incuria quadam sive consulto? P. 260 sub fin. scripsit: εἰ μὲν κατὰ τὴν ἐξ πρόθεσιν ἅπαντα ἐρωτηθείη τὰ λήμματα, ψεῦδος ἔσται τὸ τὸν λόγον ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι· εἰ δὲ κατὰ τὴν ὑπό, τό τε καθόλου τὸ νυνὶ λεγόμενον, τὸ πᾶν διά τινος ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τῶν συνεχῶν ἐκπέμπεσθαι, καὶ τὸ κατὰ μέρος, τὸ τὸν λόγον ὑπὸ τῶν ἐν τῇ λάρυγγι μορίων ἐκπέμπεσθαι. In hac oratione non semel tantum peccatum est. Nam nec Aldinae auctores nec Basileenses nec Charterius mancam esse orationem viderunt; at non dubium est, quin post μορίων ἐκπέμπεσθαι ad sententiae integritatem restituendam opus sit addere ἄμφω ψευδῆ (sc. ἔσται): '*si per Praepositionem* ὑπό *sumptiones interrogentur, ambae, et universalis, quam modo commemoravi, et singularis mentientur;* cf. supra p. 259 post in. το καθόλου

δὲ το παραλελειμμένον ὑπ' αὐτῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ το κατα μέρος, ἄμφω ψευδῆ. Deinde post *λεγόμενον* omiserunt *μοι*, quod in codd. M et Laurentiano exstat, *λεγόμενον* autem ipsum e fide Laurentiani in *λελεγμένον* mutandum est. Charterius denique malum malo addidit, cum pro *τὸ πᾶν τὸ διά τινος* (MAB) *τὸ πᾶν διά τινος* et pro *ἐν τῇ φάρυγγι ἐν τῇ λάρυγγι* soloece scripsit[45]). Nec ullam video causam, cur p. 261 sub fin., ubi in MAB leguntur *ἐγχωρεῖν φάσκων ἐκ τῶν κατὰ τὰ στήθη μερῶν ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον*, illud *τά* eiecerit vel p. 297 post in. in versu Homerico *καί* ante *χόλος ὅστ' ἐφέηκε κ. τ. λ.*, omiserit aut ibidem in alio versu, in quo quamquam MAB unum verbum misere corruptum tradiderunt *γύοισι* pro *μυίης* scribentes, tamen *καί* in initio recte positum habent, ut legendum sit *καί οἱ μυίης θάρσος ἐνὶ στήθεσσιν ἔθηκε.* Etiam p. 301 ante med. *καί* ante *τότε δὴ στηθέων* male omisit. Nec vero difficile fuit p. 298 post med. versum Homericum in MAB depravatum *σεῖός τε ἐπὶ δ' αὐτὸς ἄϋσε μάλα μέγα, τοῖσι δὲ θυμόν* emendare comparato Il. XIII, 321: *σεῖσ' ἐπὶ δ' αὐτὸς κ. τ. λ.*; at pessime Charterius: *'Επὶ δ' αὐτός*! P. 517 in. MAB: *ἄλλο τι εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς προσῳκοδόμουν τὸ θνητὸν τὸ δεινὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐν ἑαυτῷ παθήματα ἔχον*, consentientes cum codd. Platonicis; sed Charterius *θνητὸν τό* omisit. P. 524 ante med. in MAB *καὶ ἔοικέ τε τὸ μὲν ἄνω μέρος ἅπαν* legitur, vitiose quidem, at *τε* Charterius non eicere, sed in *γε* mutare debuit. P. 555 extr. edidit *καὶ τοῦτο ὁριζόμενον ἑνὶ μὲν — ἑτέρῳ δέ* post *ὁριζόμενον* Dativo *ὅροις*, quem MAB praebent, temere exterminato. P. 587 post med. inter *οὔτε* et *Στωϊκὸς ἔτι φιλόσοφος* Particulam *γάρ* (MAB) sine ulla causa praetermisit. P. 588 mendose in MAB scriptum est: *ἐδείχθη δὲ καὶ ὡς αὐτὸς ὁ λόγος ἀρχαῖς μέν ἐστιν ἀρκεῖ μόνος οὐκ ἐνδόξοις, οὐ μὴν ἀλλ' ἐπιστημονικοῖς τοῖς λήμμασι κεχρημένος, ὅπερ ἴδιόν ἐστιν ἀποδεικτικῆς μεθόδου.* Charte-

---

[45]) Omnino in libro primo et secundo pro *φάρυγξ* vocem *λάρυγξ* substituit, velut p. 228 *τὴν φάρυγγα δι' ἧς* (Cant. MAB) mutavit in *τὸν λάρυγγα δι' οὗ* idque genus alia.

rius pravitatem scripturae auxit edendo ἀρχαῖς μέν ἐστιν μόνον οὐκ ἐνδόξοις. Nos ita correximus: ἀρχαῖς μὲν οὐκ ἔστιν ἀρκούμενος ἐνδόξοις, '*Ostendimus etiam ipsam hanc rationem non acquiescere in probabilibus principiis.*' P. 626 med. Charterius neque structuram orationis perspexit et inconcinnam reddidit, cum scripsit: ὅσοι δ' ἐπιχειροῦσι καὶ ὀσφρήσει καὶ ἀκοῇ τὴν θέσιν τὸν ἀτμὸν ἀποπέμποντος σώματος ἢ τοῦ πλήξαντος τὸν ἀέρα μεταδιδόναι τῆς διαγνώσεως, ὅπως ἁμαρτάνουσιν, οὐ νῦν καιρὸς ἐρεῖν. MAB ante τὸν ἀτμὸν ἀποπέμποντος σώματος Articulum τοῦ collocatum habent; is intactus relinquendus fuit et simul Accusativus τὴν θέσιν mutandus in Genetivum τῆς θέσεως, qui penderet e τῆς διαγνώσεως: '*Qui conantur olfactui* et *auditui facultatem ascribere discernendi posituram corporis vel vaporem emittentis vel aërem percutientis, hi quanto in errore versentur, hoc loco non attinet dicere.*' P. 737 sub fin. in loco Platonico Ch. ὅτε inter τότε et τὰ ἐπιτηδεύματα ἄλλῃ φύσει ἄλλα in MAB positum perperam eiecit; p. 774 post med. γε inter ὥσπερ et καὶ αἱ κατὰ τὰς καλὰς πράξεις; p. 781 in. ἔστι inter ὅτι γάρ et τι κρεῖττον ἀνθρώπου δυνάμει. De duobus aliis locis, qui pp. 717 et 726 inveniuntur misere a Charterio truncati, cf. Programm. nostr. II, 8, 14 et I, 16 extr. Quae vitia recepit omnia Kuehnius, quippe qui totus e Charterio aptus non vidisset ea huius, non priorum editorum culpa commissa esse.

Charterius autem ut eiectis omissisve, ita additis contra fidem editionum verbis textum multis locis in peius finxit. Cur enim p. 307 post in. inter μανθάνει μὲν δήπου et τὸ μέγεθος ὧν μέλλει δράσειν κακῶν Pronomen τι inseruerit, equidem assequi nequeo, nec cur p. 316 in. scripserit καὶ γὰρ οἱ ποιηταὶ καὶ κατ' αὐτοῦ λέγουσιν ἅπαντες; illud enim καί recte abest in MAB; nec minus perverse καί addidit p. 372 post τῆς ζωῆς scribens ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τὴν πατρίδα τῆς ζωῆς καὶ τῶν τέκνων καταφρονήσας pro τῆς ζωῆς τῶν τέκνων (MAB), et p. 440 in. θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ pro θ. κ. ψυχροῦ, ξηροῦ καὶ ὑγροῦ. Etiam p. 445 post in. vitiosa scriptura codicum et editionum ἐπει-

δὰν ὑπὲρ ὑγιείας τε καὶ νόσων ὁ λόγος ἡμῖν περαίνηται δεικνύουσιν ὡσαύτως Ἱπποκράτην τὸν Πλάτωνα γιγνώσκειν ὑπὲρ αὐτῶν non adiecta, quemadmodum Ch. vult, inter *Ἱπποκράτην* et *τὸν Πλάτωνα* Particula *καί*, sed leviore mutatione Accusativi *Ἱπποκράτην* in Dativum *Ἱπποκράτει* emendanda fuit; p. 496 extr. a lectione editionum *καὶ διὰ τὸ πεινῆν καὶ διὰ τὸ ῥιγοῦν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα πάσχειν ὑπομένων καὶ νικᾷ καὶ οὐ λήγει* inculcato *καί* post *πάσχειν* et eiecto post *ὑπομένων* sitne discedendum, quemadmodum Ch. fecit, magna quaestio est; nam hoc loco, qui est e rep. Platonis (p. 440 C), codd. Galeni M et Laurentianus et edd. AB cum praestantissimo illo codice Platonico, Par. A, in collocatione verborum consentiunt[46]). Alio loco ex eadem Rep. sumto, quem legimus apud Galenum p. 489 ante med., Charterius inter *ἄλλ' ὅτι* et *ἄλλη μὲν ἡ ἀπωθοῦσα χείρ* Particulam *μέν* temere inculcavit, et p. 492 post in. mirum dictu edidit ὁ *λόγος σημαίνει τὴν ὀργὴν χαλεπαίνει* (*χαλεπαίνειν* K) *καὶ πολεμεῖν ἐνίοτε ταῖς ἐπιθυμίαις*, non intellegens in scriptura, quam MAB habent, ὁ *λόγος χαλεπαίνειν τὴν ὀργὴν πολεμεῖν*, nihil aliud subesse nisi illud ipsum *σημαίνει*, quocirca corrigendum fuit ὁ *λόγος σημαίνει τὴν ὀργὴν πολεμεῖν*. P. 494 ante med. alius locus Platonicus (de rep. p. 440 B) mendose quidem in AB sic traditus est: *ταῖς δ' ἐπιθυμίαις αὐτὸν κοινωνήσαντα αἱροῦντα* (*αἱροῦντα* B) *λόγου μὴ δεῖν τι πράττειν οἶμαί σε οὐκ ἂν φάναι κ. τ. λ.*; sed Ch. non debuit vulgatam editionum Platonicarum lectionem secutus in textum recipere *μηδὲν ἀντιπράττειν. οἶμαι δέ σε*, sed correctis mendis *αἱροῦντα* et *τι πράττειν* sic emendare: *αἱροῦντος λό-*

---

46) Hic consensus, ut alia taceam, non mediocrem nobis scrupulum iniecit, essetne verum, quod coniecit Madvigius in Advers. Crit. I, p. 420: *καὶ δι' αὐτὸ πεινῆν καὶ δι' αὐτὸ ῥιγοῦν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα πάσχειν ὑπομένων κἂν νικᾶται οὐ λήγει*. Galenus quidem *διὰ τὸ πεινῆν καὶ διὰ τὸ ῥιγοῦν* legisse et ad antecedentia *ζεῖ τε καὶ χαλεπαίνει* retulisse videtur, quod conicimus ex proximis eius verbis p. 497 in.: *Πλάτων ἐμνημόνευσε δυοῖν ἀνθρώπων, ἀμφοῖν μὲν ταὐτὰ πασχόντων ὑπό τινος ἄρχοντός τε καὶ κρατοῦντος, ὡς καὶ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ ῥιγοῦν*.

γου μὴ δεῖν, ἀντιπράττειν οἶμαί σε οὐκ ἂν φ. (M non *αἱροῦντα*, sed *αἱροῦντος*, idem *μὴ δεῖν, τι πράττειν οἶμαί σε* habet). Hoc igitur modo textum Ch. passim corrupit et eum secutus Kuehnius est.

Denique id quoque notandum est, quod nonnullis locis verba male collocavit. Velut p. 355 med. edidit *ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν* (sc. *τὸν Χρύσιππον*) *ἢ μηδ' ὅλως ἧφθαι τοῦ μύθου μηδέν γ' ἀναγκαῖον ἔχοντος ἀνδρὶ φιλοσόφῳ πρὸς ἀπόδειξιν δόγματος ἢ ἁπτόμενον, ὅπερ ἦν μάλιστα τὴν ἀντιλογίαν συνέχον, ἀκριβῶς ἅπασαν ἐξελθεῖν, καὶ εἰ* (*εἰ καὶ* MAB) *πλειόνων ἔχρῃζε λόγων, οὐκ ὀκνήσαντα τοὺς πολλοὺς συγγράψαι.* Itaque malum malo auxit, non enim *εἰ καὶ* tentandum, sed *ἅπασαν ἐξελθεῖν* corrigendum fuit scribendumque: *ἅπαν διεξελθεῖν* hoc sensu: '*decebat Chrysippum vel neutiquam omnino fabulam attingere ad decretum aliquod probandum philosopho non necessariam vel, si attingeret, quidquid maxime repugnantiam habere videretur, accuratius persequi, etiamsi multis verbis opus esset, multa adscribere non dubitantem.*' P. 448 sub fin. *ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ σώματος ἀκριβῶς αὐτὰ διωρίσατο τὴν μὲν ὑγίειαν τῶν στοιχείων ἐν συμμετρίᾳ θέμενος, τὸ δὲ κάλλος ἐν τῇ τῶν μορίων.* Nihil causae fuit, cur a scriptura tradita recederet *ἐν τῇ τῶν στοιχείων συμμετρίᾳ.*

Possum multa alia exempla afferre, e quibus, qua ratione in recensendis libris, de quibus quaerimus, versatus sit Charterius, intellegatur; sed, quae attulimus, satis superque declarant eum emendasse quidem multa, sed eundem multa depravasse. Depravationis autem causa primaria haec esse videtur, quod omnium operum Galeni, quae exstant, editionem paraturus in singulis non multum operae laborisque consumsit, sed iis artem criticam festinatione quadam praepropera adhibuit.

In eandem reprehensionem incurrit is, qui post Charterium libros de Placitis edidit, G. C. Kuehnius. Is quoque immensi laboris opus aggressurus illos tam festinanter tractavit, ut non percensuisse, sed pervolasse videatur. Nam nullius codicis fundamento usus, totus ex editione Charterii pendens ne inspecta quidem Basileensi aut Aldina passim

coniecturas facit modo bonas modo malas, prout sese obtulerunt. Itaque permultas sordes a prioribus traditas non vidit, multas ipse insuper adiecit. Ac ne nimis acerbe iudicasse videar, rem exemplis comprobabo, ita tamen, ut, quoniam disputatione de ceteris editionibus supra instituta iam patet, quam multa vitia intacta reliquerit, ea tantum colligam, ex quibus ipsum pravam emendandi viam secutum esse satis intellegatur.

P. 244 post med. haec edidit: *ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν ἤδη τρέψομαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ζήνωνος ποιησάμενος, ὅσπερ δὴ καὶ πατήρ ἐστι τοῦ περὶ τῆς φωνῆς λόγου τοῦδε καὶ ἁπάσης τῆς τῶν Στωϊκῶν αἱρέσεως.* Sic recte vitium editionis Ch., quae non *τοῦ*, sed *τούτῳ* habet, correxisse videtur. At *τούτῳ* prave positum est pro *τοῦτο*, quod in B est, et id ipsum pro *τοῦ τε*, quod in MA invenitur. Restituimus igitur *τοῦ τε περὶ τ. φ. λόγου κ. τ. λ.* Cf. p. 481 *περὶ δικαιοσύνης τε καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν*, p. 499 *περὶ κάλλους τε καὶ ὑγιείας αὐτῆς ἁπασῶν τε τῶν ἀρετῶν*, p. 733 *τῇ τε τῶν σκελῶν κατασκευῇ καὶ τῇ τοῦ παντὸς σώματος ῥώμῃ*, p. 196 *εἰς γλῶττάν τε καὶ σύμπαν τὸ πρόσωπον.* — P. 255 in. Chrysippi verba Ch. sic edita habet: *σχεδὸν γάρ, οἷα ἄν τινα λέγοι περὶ τοῦ τὴν φωνὴν ἐκ τοῦ στήθους φέρεσθαι διὰ τῆς φάρυγγος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ποιᾶς τινος καταρχῆς γιγνομένης, τοιαῦτ' ἔξεστι λέγειν ἐν τῇ καρδίᾳ μὲν τοῦ ἡγεμονικοῦ ὄντος, τῆς δὲ τῶν κινήσεων ἀρχῆς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς οὔσης.* Pro *λέγοι* K scripsit *λέγῃ* pessime; non enim vidit Galenum ipsum statim haec verba sic explanare: *ἃ γὰρ ἐκεῖνοι δύνανται λέγειν ὑπὲρ τοῦ κ. τ. λ.*, unde patet eum legisse *λέγοιεν*, quod cod. Laurentianus praebet (*λέγοιε* MA, *λέγοι* B, quod Ch. recepit). Ex eiusdem autem explanatione efficitur in oratione Chrysippi post *τοιαῦτ' ἔξεστι λέγειν* aliquid a librariis omissum esse; nam Galenus pergit *ὑπὲρ τῶν νεύρων ἡμῖν ὡς ἐκ μὲν τῆς κεφαλῆς ἀρχομένων, ἀπὸ δὲ τῆς καρδίας τὴν ἐνέργειαν ἐχόντων.* Itaque nos post *τοιαῦτ' ἔξεστι λέγειν* adiecimus, quod sensus ipse et Galeni interpretatio postulant, *περὶ τῶν νεύρων*, simul corruptum illud *τῆς δὲ τῶν κινήσεων ἀρχῆς*, quod sententiae vim

prorsus subvertit, in *τῆς δὲ τῶν νεύρων ἀρχῆς* mutantes. Id evincitur non solum ex Galeni verbis iis, quae attulimus, sed etiam ex iis, quibus idem paulo infra sententiam Chrysippi repetens utitur, p. 261 extr. *ἐγχωρεῖν φάσκων ἐκ τῶν κατὰ τὰ στήθη μερῶν ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἐπιπεμπούσης τῆς κεφαλῆς, ὥσπερ γε καὶ τὰ νεῦρα πάντα τὴν ἔκφυσιν ἐκ τῆς κεφαλῆς ἔχοντα τὴν ἀρχὴν τῆς δυνάμεως ἀπὸ τῆς καρδίας λαμβάνειν*, et p. 262 post med. *κἂν ὅτι μάλιστα πάντων τῶν νεύρων ἐγκέφαλος ἀρχὴ φαίνηται.* De repetito *τῶν νεύρων* cf. ex alio loco Chrysippi p. 404 post med. *ἃ διὰ τῶν νεύρων ἐνεργεῖται —, τῶν νεύρων — ἀνειμένων.* Iam restitutis Chrysippi verbis haec inest sententia: 'Fere enim, quae quispiam dixerit de eo, quod e pectore per guttur vox feratur, cum origo motus qualiscunque a capite oriatur, eadem quoque dicere licet de nervis, quorum quamquam initium a capite proficiscitur, tamen principatus in corde esse sumi possit.' P. 274 post in. K.: *ἐναργῶς μὲν γὰρ ἡ δῆξίς ἐστιν ἐν τῷ στόματι τῆς γαστρὸς, οἱ δ' ἐς τὴν καρδίαν ἀναφέρουσιν αὐτήν. οἳ μὲν οὖν, ὅτι πλησίον ἡ καρδία τέτακται τῷ στόματι τῆς γαστρὸς, διὰ τοῦτ' ἀπ' ἐκείνης ἄρχεσθαι νομίζουσι τὸ πάθος, ἀπὸ τῆς θέσεως ἐπιχειροῦσιν. οἳ δ' αὐτὴν ὄντως οἴονται τὴν καρδίαν δάκνεσθαι, πάμπολυ σφάλλονται.* Perperam quidem editum erat in ABCh *οἱ μὲν — οἳ δ'*, at K nihil profecit scribendo *οἳ μὲν — οἳ δ'*; nam Galenus sententiam Stoicorum morsum illum, qui in angoribus accidere solet, ad cor ipsum referentium refutans non duo genera ponit, unum eorum, qui, quia iuxta ventriculi orificium cor situm sit, ideo oriri ex eo opinantur, alterum, qui cor ipsum re vera morsu affici putant, sed dilemmate quodam utitur: qui morsum illum ad cor referunt, aut ex corde oriri aut cor ipsum affici putant; si illud, ex vicinitate, quae est cordi et ventriculi orificio, argumentantur, quo nihil est exilius, si hoc, vehementer errare convincuntur. Itaque non scribendum fuit *οἳ μὲν — οἳ δ'*, sed *εἰ μὲν — εἰ δ'*, quod in Laur. invenitur (*εἰ μέν — οἱ δ'* M frequenti vitio cf. Progr. nostr. II, 17, 3). P. 297 post in. K male edidit *χόλος, ὅστ'*

ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι. καί· Ὅστε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο κ. τ. λ.; nam illud καί ante χόλος ponendum erat, quemadmodum in codd. et edd. AB positum est. Charterius plane omiserat, Kuehnius non suo loco restituit. P. 305 K: εἰ μὴ σαφῶς ἐν τούτοις Ὅμηρος ἐκδιηγεῖται μάχην θυμοῦ πρὸς λογισμόν —, οὐδ' ἄλλ' οὐδὲν ἄν τις ἡμῖν συγχωρήσειεν ἐκμανθάνειν τοῦ ποιητοῦ. Cur ἐκμανθάνειν Galenus dixerit? MABCh suppeditant συγχωρήσει ἐκμανθάνειν, Laur. συγχωρήσειε μανθάνειν, quod restituimus illam lectionem ex prava vocum separatione proficisci iudicantes. — P. 329 in. K: οὐ γὰρ ἄρχειν αὐτὸ καὶ δεσπόζειν τῶν ἄλλων ἡ φύσις ἔνειμεν, ὅταν γε προσηκόντως διοικήσαι τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐγκεφάλῳ μὲν ἄρχειν, ὑπακούειν δὲ τῇ καρδίᾳ. At enim ὅταν cum Optativo non struitur apud Galenum. MABCh praebent ὅταν γε — διοικῆσαι, qui Infinitivus indicare mihi videtur verbum, e quo pendeat, excidisse, quod, si sententiae rationem spectes, nihil aliud nisi μέλλῃ erit. Quamobrem edidimus ὅταν γε προσηκόντως μέλλῃ διοικῆσαι, 'neque enim id natura cordi tribuit, ut dominetur aliisque partibus imperet, si quidem res hominum convenienter *administratura est*. P. 353 extr. K cur Articulum τοῦ ante Διός eiecerit, equidem nullam video causam. MABCh ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς γεγεννῆσθαι τὴν Ἀθηνᾶν rectissime, cf. p. 348 extr. ἀπο τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς, et in loco Chrysippi p. 349 ἐκ τῆς κεφαλῆς γενέσθαι τοῦ Διός et ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς. P. 400 post med. Posidonii Stoici locum K sic effinxit: λωφήσαντος δὲ τοῦ πάθους, καίπερ τῆς τῶν συμβεβηκότων ὑπολήψεως ἅμα καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας διαμενούσης οὐδαμῶς ἡσυχάζειν ἐδοκίμαζεν (sc. ὁ Ἀγαμέμνων). MABCh: ἅμα τῆς — ἀσθενείας, unde restituendum erat ἅμα τῇ — ἀσθενείᾳ (cf. supra p. 31), non καί inserendum. P. 416 ante med. in MABCh scriptum est ὁ γοῦν ὅρος οὗτος, φησίν (sc. ὁ Ποσειδώνιος), ὁ τῆς ἄτης, ὥσπερ οὖν καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν παθῶν — ἐξελέγχουσι τὴν γνώμην αὐτοῦ. K pro ἄτης existimavit ponendum esse ἄσης, qua voce nihil alienius ab hoc loco est. Nam, ut Bakius (de Posidon. Rhod. Rell. p. 202, 52)

animadvertit, sequentia vel sola postulant, ut reponatur λύπης (δόξαν γὰρ εἶναι — φησὶ τὴν λύπην). P. 425 in. K.: ὅθεν κἀπειδὰν λέγῃ (sc. Χρύσιππος) 'οὕτω γὰρ καὶ κλαίοντες παύονται καὶ μὴ βουλόμενοι κλαίειν κλαίουσιν, ὅταν ὁμοίας τὰ ὑποκείμενα φαντασίας ποιῇ', τὴν αἰτίαν ἐρωτᾷ κἀνταῦθα ὁ Ποσειδώνιος, δι' ἣν [καὶ οἱ] πολλοὶ μὴ βουλόμενοι πολλάκις κλαίουσιν ἐπισχεῖν μὴ δυνάμενοι τὰ δάκρυα καὶ ἄλλοι κλαίειν ἔτι βουλόμενοι φθάνουσι[ν ἔτι][47]) παυόμενοι ἤτοι διὰ τὰς παθητικὰς κινήσεις σφόδρα ἐγκειμένας, ὡς μὴ κρατεῖσθαι πρὸς τῆς βουλήσεως, ἢ παντελῶς πεπαυμένας, ὡς μηκέτ' ἐπεγείρεσθαι δύνασθαι πρὸς αὐτῶν. Perperam post παυόμενοι inseruit ἤτοι, quod in MABCh non est, nec sensit verbis insequentibus διὰ τὰς παθητικὰς κινήσεις κ. τ. λ. quaestionis a Posidonio institutae solutionem contineri. Melius Bakius (l. l. p. 212, 70), quem K, quamquam incommode, secutus esse videtur, inter παυόμενοι et ἤτοι, quod ipse quoque inserendum censet, signum interrogationis posuit, sed ne sic quidem loco depravato prorsus satisfecit, quia ea, in quibus responsum Posidonii esse vult, orationem habitura essent nimis abruptam et amputatam. Itaque nos locum sic refingendum esse existimavimus, ut signo interrogationis post παυόμενοι posito scriberemus γίγνεσθαι δέ φησι διὰ τὰς παθητικὰς κινήσεις ἢ σφόδρα ἐγκειμένας κ. τ. λ. Cornarius coniecit παυόμενοι καὶ τοῦτο γίνεσθαι φησὶ (sic) διὰ τ. π. κ. P. 444 extr. K.: ἀλλ' οὔτ' ἐνταῦθα προσέγραψας οὔτ' ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν σεαυτοῦ βιβλίων, ἀλλ' ὥσπερ οὐκ ἐν τούτῳ τὸ πᾶν κῦρος ὑπάρχον τῆς περὶ τῶν παθῶν πραγματείας, ἀποχωρήσεις τε παραχρῆμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ μηκυνεῖς τὸν λόγον ἐν τοῖς οὐ προσήκουσι κ. τ. λ. M μὴ κύνεις, ABCh μηκύνεις praebent; id non tentandum fuit, sed potius ἀποχωρήσεις, quod Futurum in codd. ex antecedente ἀπαλλάξεις natum mutari necesse fuit in ἀποχωρεῖς. Haec enim contra Chrysippum, qui esse partes cum animae tum mentis voluit nec tamen, quales essent, declaravit, Galenus dicit: *At neque hic neque in alio libro quidquam hac de re*

[47]) καὶ οἱ et ἔτι nos expunximus contra codicum fidem.

scripsisti, sed, quasi in ea non versetur vis omnis et causa quaestionis de perturbationibus, statim a rei doctrina recedis et in rebus minime necessariis commoraris.' P. 458 in. K: *καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐναργῶς ἐδήλωσε δι' ὧν — παρεθέμην ῥήσεων, ἐν αἷς φησιν 'οὐχὶ διημαρτημένος φέρεται καὶ παριδών τι κατὰ τὸν λόγον'* prorsus oblitus se ipsum p. 386 extr. eadem verba sic reddidisse: *οὐχὶ διημαρτημένως φ.* et p. 369 in. *οὐχὶ εἰ διημαρτημένως φ.* Qui cur hoc loco aliter scripserit ac MABCh, qui *διημαρτημένως* constantissime tuentur, non intellego. P. 473 sub fin. K.: *καὶ ταῦτ' οὖν ἐκ τῆς τῶν παθῶν αἰτίας γνωσθείσης ὠφελεῖσθαί φησιν ἡμᾶς ὁ Ποσειδώνιος, καὶ προσέτι τὰ διαπορούμενα περὶ τῆς ἐκ πάθους ὁρμῆς ἐξέφηνεν.* Ceterae omnes edd. codd. M Laur. post *τὰ διαπορούμενα* insertum habent *φησί*, quod K cum non intellexisset, eiciendum esse putavit, non cogitans sententiam, quam ipse conformavit, sequentibus verbis, quae sic edidit: *εἶτ' αὐτὸς, ἅττα ποτ' αὐτά ἐστιν, ἐπιφέρων ἐξηγεῖται τόνδε τὸν τρόπον* minime convenire. Retinendum igitur illud *φησί* et in hunc modum scribendum fuit: *καὶ προσέτι 'τὰ διαπορούμενα' φησί 'περὶ τῆς ἐκ πάθους ὁρμῆς ἐξέφηνεν.'* Quae verba Posidonii (cf. p. 471 extr.) ita accipienda sunt, ut Subiecti loco sit *ἡ τῶν παθῶν αἰτία γνωσθεῖσα.* Duplex commodum, inquit Posidonius, ex cognita causa perturbationum proficiscitur, unum, quod ad usum vitae spectat, alterum, quod ad aperienda explanandaque ea, quae de impetu perturbationum dubia sunt, valet. P. 484 ante med. K: *τὸ μὲν δὴ μὴ χρῆσθαι λογισμῷ μήτε τὰ θηρία μήτε τὰ βρέφη, καὶ πρὸς τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ὡμολόγηται.* Permirum videtur *πρὸς τοὺς π. τ. Χ. ὡμολόγηται* et locus magno documento est, quid proficiatur, si quis nec codicum nec superiorum editionum ope Galeni libros emendaturus est. Ch. ediderat *πρὸς τὸν π. τ. Χ. ὡ.*, errore typothetarum manifesto; nam et B et AM praebent *πρὸς τῶν*, quod unice verum est; K autem sola editione Charteriana nixus ac ceterarum neglegens errorem illum perperam corrigere conatus est. — P. 491 med. locum Platonicum (de rep. p. 439 E) K sic reddidit: *ταῦτα μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, δύο μοι ὡρίσθω*

εἴδη ἐν ψυχῇ ἐνόντα. αὐτοῦ δὲ τοῦ θυμοῦ καὶ ᾧ θυμούμεθα πότερον τρίτον κ. τ. λ. Illud δύο μοι e Ch. recepit, αὐτοῦ δέ autem suo Marte scripsit, nam in Ch. αὐτῷ δή legitur. At neque illud neque hoc recte se habere codd. Platonis et Galeni testantur. Pro δύο μοι in Laur. δὴ μὲν et in M δύημι scriptum exstat, quod nihil aliud est nisi δύ' ἡμῖν (δύο ἡμῖν cod. Paris. A); pro αὐτῷ δή (ABCh) M αὐτὸ δή, Laur. autem τὸ δὲ praebet, unde non dubium mihi videtur, quin Galenus in codice suo Platonico legerit τὸ δὲ δὴ τοῦ θυμοῦ, quam lectionem codd. Platonici tradiderunt. — P. 497 ante med. K: εἶτά φησιν, ὡς ὁ μὲν ἕτερος, ὅστις οἴεται δικαίως πάσχειν ταῦτα —, φέρει πρᾴως κ. τ. λ. Sane ABCh mendose ὅστις οἴηται scripserunt; at K non debuit οἴηται mutare in οἴεται, sed inserere ἄν, quod in M invenitur (cf. supra p. 35). P. 521 post med. K: κάλλιον οὐσίαν ψυχῆς ὀνομάζειν, οὐ δύναμιν, ἐν ἑκάστῳ τῶν τριῶν σπλάγχνων περιεχομένην, ἐν ἐγκεφάλῳ μὲν λογιστικήν, ἐν καρδίᾳ δὲ θυμοειδῆ, κατὰ δὲ τὸ ἧπαρ ἐπιθυμητικὴν ἢ φυτικὴν ἢ γεννητικὴν ἤ, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην, θρεπτικὴν ἀφ' ἑνὸς ἑκάστου τοὔνομα θέμενοι, ἀπὸ μὲν τοῦ φύειν φυτικήν, ἀπὸ δὲ τοῦ τρέφειν θρεπτικήν, ἀπὸ δὲ τοῦ γεννᾶν γεννητικήν. Ceterae edd. post θρεπτικήν prius positum repetunt ἢ φυτικὴν (φυσικὴν MA) ἢ γεννητικήν; at non haec verba tollenda fuerunt, sed illa post ἐπιθυμητικήν posita, nam Aristotelis et Peripateticorum esse extrema pars loci declarat. P. 546 extr. K: ἡ μὲν γὰρ τῆς οἰκίας γένεσις ἀναγκάσει πρῶτον μνημονεῦσαι τῶν θεμελίων, ἡ δὲ τῆς νεὼς τῆς τρόπεως. MABCh: ἀναγκάσειεν, cui cur non ἄν addiderit, eo magis mirandum est, quod aliis locis multis Particulam a librariis et editoribus omissam restituit, velut p. 267 οὕτω γὰρ ἂν ὀνόματι μόνον σφάλλοιντο, p. 269 οὐ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον διενεχθῆναι ἂν πρὸς ἀλλήλους (fortasse melius οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ τ. δ.), p. 302 καλῶς ἂν γίγνοιτο, p. 485 οὐδὲν ἂν ἐκώλυεν ἀκαίρως ἡμᾶς ἀπολαύειν, p. 547 διοίκησιν ἂν ἀναγκασθείης τῆς πρώτης ἀρχῆς — μνημονεῦσαι, p. 564 οὐδὲν ἂν μᾶλλον ἀρχὴ ἢ τελευτὴ νομίζοιτο, p. 618 ἐνέπιπτεν ἂν ἀπ' αὐτοῦ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, p. 721 extr. ὅπως δ' ἂν

τὴν ἀλήθειαν — εὑρίσκοι. Nec minus mirum est, quod locum e Timaeo Platonis (p. 70 B) saepius a Galeno exscriptum inconstanter scripsit: p. 292 med. *τὴν δὲ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος*, p. 575 post med. *τὴν δὲ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν πηγὴν καὶ τοῦ π. κ. τ. λ.*, p. 581 post in. *τὴν δὲ δὴ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν πηγὴν καὶ τοῦ π.* (cf. supra p. 36). De loco Platonico nunc disputare alienum est; sed id tantum dico, Particulas *δὲ δή* ubique restituendas fuisse, praesertim cum primo loco eas Laur. praebeat, nec duobus posterioribus locis verba *καὶ πηγήν* ex libidine aliter collocanda fuisse ac primo loco ad codicum editionumque fidem collocata sunt. P. 582 med. locum Hippocraticum, quem e libro de ratione victus in morbis acutis (4, 39) Galenus transscripsit, K ita edidit: *αὔξεται μὲν γὰρ* (sc. *ὁ πυρετός*) *ψύχων τοὺς πόδας ἐξαπτόμενος ὑπὸ τοῦ θώρακος καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἀναπέμπων οἷα φλόγα.* Pessime *ὑπό* pro *ἀπό* (MABCh) posuit. Ceterum si evolvisset ea, quae Galenus ipse in Hippocr. *Περὶ διαίτ. ὀξ. νοσ.* Comment. libr. IV, 32 locum explicaturus dixit, *τὸν πυρετὸν ἐκ μὲν τοῦ θώρακος ἐξάπτεσθαι, τουτέστιν ἐκ τῆς καρδίας, εἰς τὴν κεφαλὴν δὲ ἀναπέμπειν τὴν φλόγα*, locum puto sic restituturum fuisse, ut nos restituimus. P. 613 loco per se non satis claro Kuehnius et mala interpunctione et prava lectione magnas tenebras offudit. Nervos oculorum utrimque perforatos esse, et qua e cerebro emanarent et qua oculis committerentur, postquam dixit Galenus, apud K sic pergit: *τὸ μὲν οὖν κάτωθεν καὶ πρὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς* (sc. *τρῆμα*) *οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνατομικῶν ἐγνώκασιν, ἡ δ' ἄνωθεν ἀρχὴ τῶνδε τῶν νεύρων σχεδὸν ἅπασιν αὐτοῖς ἠγνόηται κατὰ τὴν εἰς τὸ πλάγιον ἐπιστροφὴν οὖσαν* (lege *οὖσα*) *τῶν προσθίων κοιλιῶν, ἑκατέρας γε αὐτῶν στενὴν καὶ προμήκη τὴν κάτω τελευτὴν ἐχούσης, ἔνθα τῶν τῆς ῥινὸς πόρων ἐστὶν ἡ ῥίζα.* Ergo origo superior horum nervorum ideo fere omnibus ignota est, quod uterque cerebri ventriculus anticus inferiorem partem, qua meatuum nasi radix est, angustam atque oblongam habet? Iam haec apud eundem sequuntur: *τὸ δὲ ἄνω πέρας, ὃ πρὸς τὴν μέσην ἀνήκει*

κοιλίαν εὐρυνόμενον, ἐπιστροφή τις ἐντεῦθεν εἰς τὸ πλάγιον γίγνεται ῥέπουσα βραχὺ πρός τε τὸ κάτω καὶ τὴν βάσιν. At nihil absurdius quam superiorem partem, quae ad medium cerebri ventriculum sursum fertur in latitudinem patens, dici conversionem quandam in obliquum effectam, quae paululum deorsum ad basin vergat. Has ineptias K facile devitare poterat, si lectionem editionum priorum *γάρ* non in *γε* mutasset et eam interpunctionem instituisset, ut post *κοιλιῶν* plene interpungeret et post *ῥίζα* et *κοιλίαν* commata poneret, hoc sensu: 'Omnes fere fugit initium superius horum nervorum ibi esse, ubi ventriculorum cerebri anticorum est conversio. Cum enim uterque eorum partem inferiorem, qua nasi meatuum radix est, habeat angustam atque oblongam, superiorem autem, quae ad medium cerebri ventriculum sursum fertur, latescentem, fit, ut conversio quaedam in obliquum efficiatur, quae paululum deorsum ad basin ipsam vergit.' P. 636 extr. K: *ὅτε οὖν φησι* (sc. *Ἱπποκράτης*) '*ὀδύνη γίγνεται καὶ διὰ τὸ θερμὸν καὶ διὰ τὸ ψυχρὸν καὶ κ. τ. λ.*; MABCh scribunt *ὅταν οὖν φησι*; at non *ὅταν* in *ὅτε*, sed *φησί* in *φῇ* mutandum fuisse sermonis Galeniani usus docet; deinde, quia MABCh post illud alterum *διὰ τὸ θερμόν* Particulam *μέν* additam habent, collata codicum Hippocrateorum scriptura sequitur illud *θερμὸν μέν* mendose scriptum esse pro *θερμαῖνον*. P. 665 extr. K: *ἐδήλωσεν ὁ Πλάτων, οὐ μόνον ἐκ γῆς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρὸς γεγονέναι τὰ σώμαθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ ταῦτα μέτρῳ μὲν ἀλλήλοις κεκραμένα κατὰ φύσιν ἔχομεν, ὅπερ ταὐτόν ἐστι τῷ ὑγιαίνομεν, ἐλλείποντες δέ τινος ἢ πλεονάσαντος ἢ μεταστάντος εἰς ἀλλοτρίαν χώραν νοσοῦμεν.* Perperam *ἐλλείποντες* pro *ἐλλείποντος* edidit, nisi forte typothetarum mendum subest. Ceterum nos non *διότι* scripsimus, sed *ὅτι*; nam, quae sequuntur, apta sunt ex *ἐδήλωσεν*. — P. 714 post med. K: *οὐ ταὐτὸν δ' ἐστὶν ἢ ψεῦδός τι λέγειν ἢ καταγέλαστον, ἐπεί τοι καὶ αὐτὸν τὸν Ἐρασίστρατον ἐδείξαμεν ἔν τε τῷ περὶ χρείας ἀναπνοῆς καὶ σφυγμῶν χρείας τε ἅμα καὶ γενέσεως, ἔτι δὲ καταπόσεώς τε καὶ πέψεως ἐσφαλμένον, ἀλλ' οὐ κατεγελάσαμεν αὐτοῦ, διότι μὴ πᾶν τὸ ψεῦδος εὐθύς ἐστι καὶ*

καταγέλαστον, ἐπεί τοι καὶ περὶ φλεγμονῆς γενέσεως καὶ πυρετοῦ διαγνώσεως ἔν τε τοῖς περὶ φλεβοτομίας λόγοις καὶ ἄλλοις τισὶ θεραπευτικοῖς λογισμοῖς ἐδείχθη ἐσφαλμένος. Alteram *ἐπεί τοι* summae offensioni esse nemo negabit. In ABCh legitur *ἐπεί τοι δὲ καὶ*, in M *ἐπί τοι δὲ καὶ*, unde veram manum scriptoris restituimus, cum scripsimus *ἔτι δὲ καί.* De alia loci difficultate, quae in *ἔν τε τῷ* inesse videtur, vide Comment. nostr. P. 740 post in. locum Platonicum in deterius mutavit scribendo *ἢ μακρολογοῦμεν τήν θ' ὑφαντικὴν λέγοντες κ. τ. λ.* pro *μακρολογῶμεν*, quod MABCh habent. (Pro *τήν θ' ὑφαντικήν* M *τήν τε ὑφαντικήν* praebet, quod restituimus). P. 750 K: *Δείξαντος οὖν τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Πολιτείας ἐπὶ πλειόνων παραδειγμάτων, ὧν εἰσι καὶ κυβερνῆται καὶ ἰατροί, τοὺς τεχνίτας, ὧν ἄρχουσι καὶ διοικοῦσιν, ἐκείνοις τὴν ὠφέλειαν, οὐχ ἑαυτοῖς, ἐκπορίζεσθαι.* MABCh: *ἄρχωσι καὶ διοικῶσι*, quod ita retinendum fuit, ut post *ὧν* Particula *ἄν*, quam saepissime a librariis omissam esse ex iis, quae supra disputavimus, constat, insereretur. Sed locus nequaquam persanatus videtur; nam in verbis *παραδειγμάτων ὧν εἰσι καὶ κυβερνῆται καὶ ἰατροί* vitium aliquod inest; AB: *ὧν ἐστὶ καὶ κυβερνηταὶ* (sic) *καὶ ἰατροί*, M: *ὧν ἐστὶ* (lege *ἐστι*) *καὶ κυβερνητικὰ καὶ ἰατρικά*, quod omnes numeros veritatis habet ideoque a nobis restitutum est.

Non pauca igitur attulimus, quibus Kuehnius textum in peius effinxisse convincitur, alia multa praetermisimus in alios locos dilaturi. Patet autem ex iis, quae de eius editione disputavimus, ne illum quidem officio critico satis fecisse, quippe qui permulta vitia a superioribus tradita aut prorsus neglexerit aut perperam correxerit. Itaque quam male habitus textus ad aetatem nostram pervenerit, satis superque demonstravimus simulque docuimus, in quot quantosque errores incidere necesse fuerit eos, qui sine ullo codicum adiumento atque insuper raptim cursimque libros, de quibus quaerimus, recensendos susceperint.

Iam relictis editionibus, quarum primam nunc satis intellegitur codicem typis expressum, ceteras eius manus se-

cundam, tertiam, quartam recte appellari posse, exponamus de codicibus manuscriptis ipsis, qui aetatem tulerunt, quorum dummodo naturam ac rationem accurate perspicias, in iis fundamenta recognitionis emendationisque librorum de Placitis satis certa firmaque posita esse cognosces.

Hi autem sunt codices, quos novae recensioni adhibui[48]):

1) Venetianus vel Marcianus (M)
2) Florentinus vel Laurentianus (L)
3) Cantabrigiensis (C)
4) Excerpta Florentina (F)
5) Excerpta Parisina priora (P)
6) Excerpta Parisina posteriora (p).

1) *Marcianus* n. 284 in folio membranaceus foliorum 230 saec. XV, qui olim Bessarionis Cardinalis fuit. Ipse eum contuli. In prima pagina sunt tituli librorum, qui hoc codice continentur: *γαληνοῦ τοῦ ἰατρικωτάτου περὶ τῶν καθ' ἱπποκράτην καὶ πλάτωνα δογμάτων βιβλία ἐννέα, ὧν ἐλλείπει τὸ πρῶτον — τοῦ αὐτοῦ θεραπευτικῶν βιβλία δεκατέσσαρα ἤτοι θεραπευτικῆς πραγματείας — τοῦ αὐτοῦ περὶ μελαίνης χολῆς — τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας γυμνασίου.* Iidem tituli a manu recentiore latine redditi sunt.

Libri de Placitis incipiunt a fol. XII continuanturque ad fol. LXXXIII primis undecim foliis excepta una illa, quae titulum habet, pagina vacuis a librario relictis, haud dubie ut implerentur libro primo, si forte in alio codice, unde describi posset, inveniretur. Decem autem folia cur vacua sint relicta, causa mihi videtur esse, quod, cum codex in quinterniones divisus esset, unus quinternio illi rei sufficere visus est. Codex nitide scriptus ad aetatem nostram integer permansit; litterae rarissime evanidae, velut in fol. 57^b, quo initium libri VI continetur, vel in fol. 60^b (p. 617—621 K). In paginis singulis sunt quadragenae quaternae lineae stilo incisae, infra quas litterae sunt appictae. Secundae manus

---

[48]) Cf. Programm. nostr. I pp. 5 seqq., unde descriptionem codicum magna e parte desumsimus, quia in multorum manus venisse vix credibile est.

eiusque recentissimae vel corrigentis aliquid vel supplentis vestigia in contextu ipso perraro deprehenduntur; velut in fol. 14^b lin. 18 (p. 229, 9 K), ubi ad *θέσι* littera *ν* adiecta est; eadem in fol. 35^a, 4 (p. 395, 6 K) ad *λέγει*; in fol. 22^a, 12 ad *τοιοῦ* addita est syllaba *τον*, in fol. 23^a, 20 ad *ῥῆ* syllaba *σις*; in fol. 39^b, 12, ubi librarius scripserat *διαφωνήσατα*, littera *ν* inter *α* et *τ* inserta est; in fol. 37^b, 21 *οἷτ'* correctum in *οἷστ'*. In margine adnotationes atramento aut rubro aut nigro scriptae sunt. Illae ab alia manu, quae tamen non multo recentior librarii manu videtur, hae a librario codicis ipso aut etiam, id quod rarissime fit, a manu aetate multo inferiore sunt profectae. Sed neque hae neque illae paucissimis exceptis ullius sunt pretii; nam, quae rubro scriptae sunt, maxima ex parte nihil aliud sunt nisi summaria brevia eorum, quae contextu continentur, velut in fol. 14^a ad lin. 5 adnotatur *περὶ καρδίας τίνα ὑπάρχοντα αὐτῇ* (i. e. *αὐτῇ*, nam iota neque in contextu neque in adnotationibus subscribitur aut adscribitur), aut animum lectoris ad ea, quae scitu digna videntur, adverti volunt, velut in fol. 13^b ad lin. 39 *ὅρα τὰ γένη τῶν λημμάτων*; huc pertinet nota *ση* vel *σῆ* i. e. *σημείωσαι* saepius apposita. Rarissime denique explanantur verba Galeni, velut in fol. 16^a ad lin. 17 (p. 246 K) his verbis: *οὐχ ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου φησὶν ὁ γαληνὸς ἐκπέμπεσθαι* (sc. *τὴν φωνήν*), *ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐν κεφαλῇ κατ' αὐτὸν οὔσης αἰσθητικῆς καὶ λογιστικῆς ψυχῆς*, vel in fol. 13^b ad lin. 1, ubi ad verba (p. 223 ante med. K) *τίς γίγνεται τόκος κ. τ. λ.* haec legimus adnotata: *ἔστι σοι τοκογλύφον ἐρωτᾶν, ὅτι ὁ δεῖνα ἐδανείσθη ἀπ' ἐμοῦ ἀττικοὺς στατῆρας δισμυρίους πεντακισχιλίους ἑξακοσίους τριάκοντα καὶ ἑπτά, ἔστι δ' ἐξ οὗ ταῦτα ἔλαβε μὴν τεσσαρεσκαιδέκατος, συνέθετο δὲ διδόναι τόκον ἐφ' ἑκάστῳ μηνὶ τὸ ἑκατοστὸν τῶν δισμυρίων εχ λξ τοὺς δέκα μῆνας καὶ τέσσαρας, πόσον τόκον ὀφείλω λαβεῖν.*

Fere eadem est ratio eorum, quae aut librarii ipsius aut posterioris cuiusdam lectoris manu nigro atramento sunt adnotata: aut indices sunt eorum, quae in textu tractantur, aut animum lectoris ad ea attentum faciunt; perraro indicant,

si quid librarius mendi admiserit, velut in fol. 14ᵇ ad lin. 9, ubi ille scripsit *εἴς στάσιν*, adnotatum est *γρ. εἴς τάσιν*; in fol. 59ᵃ, 27 verbis *δὶς ταὐτόν* dittographia quaedam librarii notatur.

2) *Laurentianus* LXXIV, 22, quem Henricus Kruse Holsatus diligentissime contulit. De quo codice Bandinius in Catal. Bibl. Laur. III, 124: 'Continet hic codex optimae quidem notae, sed miserrime detruncatus pluribus in locis varia Galeni opera, ex quibus quae temporis iniuriam evaserunt, ea sunt: I p. 1 *Γαληνοῦ περὶ τῶν καθαιρόντων φαρμάκων* . . . II p. 2ᵇ *Τοῦ αὐτοῦ περὶ φλεβοτομίας θεραπευτικόν* . . . III p. 9ᵇ *τοῦ αὐτοῦ περὶ φλεβοτομίας* . . . IV p. 15. Sequebantur olim fortasse Galeni de Hippocratis et Platonis placitis libri IX integri; sed nunc ob codicem male adfectum et mutilum supersunt tantummodo ea, quae sequuntur, nimirum *libri secundi* fragmentum incipiens a verbis *Χρύσιππόν τε καὶ Διογένην κ. τ. λ.*, quae incidunt in cit. edit. [i. e. Charter.] Tom. V p. 99 [244, 10 K], et progrediens usque ad finem; tum p. 19ᵇ sequuntur *duo fragmenta libri III*, quorum primum incipiens ab initio progreditur usque ad verba *ἔνια μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων*, quae incidunt ibid. in p. 111 [286]; alterum a verbis . . . . *ἥμισυ μέρος αὐτῷ τῆς βίβλου κ. τ. λ.* p. 112 [289] usque ad verba *τοῖς φύσει θυμικοῖς ἔτι δὲ θη* . . . [*θηρί* . .] p. 117 [308]. Haec autem postrema sunt paginae 21ᵇ, inter quam et sequentem folia octo vacua sunt inserta ad defectum supplendum. In hoc igitur immani codicis hiatu absorptus est integer liber IV et *pars libri V* usque ad verba *μὴ τοίνυν μηδὲ ἐπὶ τῆς ψυχῆς κ. λ.* p. 161 [446], a quibus incipit p. 22, progreditur autem usque ad finem libri. Sequitur tandem p. 28 *liber VI*, qui una cum codice desinit imperfecte in verbis *ἐν πλέονι χρόνῳ φαίνεται γιγνόμενον*, quae incidunt in loc. cit. p. 184 [521]. — Codex Graecus bombycinus Ms. in folio saeculi XIV diversa manu exaratus et miserrime pluribus in locis detruncatus, variis autem in margine notulis Latinis adspersus. Constat foliis scriptis 29.'

Arctissime cum codice Laurentiano cohaeret

3) *Cantabrigiensis* n. 47. Hunc excussit summa diligentia Martinus Schanz, professor Wirceburgensis. Describitur autem codex in Catalogo Smithiano (Catalogue of the Manuscripts in the Library of Gonville and Caius College, Cambridge. By J. J. Smith 1849) p. 15 his verbis: N. 47. Galeni opera quaedam . . 140 foll. 1) *ΓΑΛΗΝΟΥ περὶ τῆς ἰατρικῆς* . . 80 foll.; 2) *περὶ χρείας μορίων* . . 49 foll.; 3) *περὶ τῶν Πλάτωνος καὶ Ἱπποκράτους δογμάτων* lib. 1—4, liber primus est *ἀκέφαλος*, 9 foll.; 4) *περὶ ἑπταμήνων παίδων* 2 foll. Folio, vellum paper. Stamped leather covers of the 15th (early) century. — Text in single column. Initials coloured and flourished in red and yellow ink with head and tail pieces. One of Dr. Caius Collection.' Tertii operis descriptio minus accurate facta est. Nam primi libri reliquias non tres libri integri sequuntur, sed, ut Schanzii collatio me docuit, partes tantum librorum II et IV; illius fragmentum ab initio libri usque ad verba *καθάπερ καὶ νῦν ἀπέδειξα* [244 K] pertinet, huius a verbis *καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐξήγησιν* [379] usque ad verba *τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι* [388]; liber tertius deest.

Iam quaeritur, quaenam schedarum Laurentianarum cum Cantabrigiensibus sit necessitudo. Illae, ut ex descriptione Bandinii et Krusii (cf. Progr. l. l.) patet, duos quaterniones totius codicis, quem plura opera Galeni complexum esse apertum est, complectuntur, XXVI et XXVIIII, quorum alter a libri secundi verbis *Χρύσιππόν τε καὶ Διογένην* [244] incipiens usque ad libri tertii verba *ἔτι δὲ θηρί | ων* [308] extenditur, nisi quod folium sextum quaternionis vacuum relictum est ad lacunam explendam, quae nunc a verbis *τῷ μορίῳ λαμβάνεσθαι* usque ad verba *τὸ μὲν γὰρ ἥμισυ μέρος* [p. 286 — p. 289] pertinet, alter a libri quinti *μὴ τοίνυν μηδὲ* [p. 446] incipiens usque ad libri sexti verba *ἐν πλέονι χρόνῳ φαίνεται γιγνόμενον* [p. 521] progreditur. Schedae Cantabrigienses constant e foliis novem, i. e. ex uno quaternione et uno folio alius cuiusdam quaternionis. Ille continet libri primi quae supersunt et libri secundi partem usque ad verba *καθάπερ καὶ νῦν ἀπέδειξα* (p. 244); a verbis autem, quae consequuntur, *Χρύσιππόν τε καὶ Διογένην*, in-

cipit, ut modo diximus, codex Laurentianus. *Terminatur igitur quaternio codicis Cantabrigiensis ibidem, unde codicis Laurentiani quaternio prior incipit; inde non dubium est, quin schedae Laurentianae et Cantabrigienses olim coniunctae unius codicis partes fuerint atque octo illa folia Cantabrigiensia quaternionem vicesimum quintum totius codicis vel secundum librorum de Placitis effecerint.* Folium autem nonum, quo fragmentum libri quarti continetur, facile demonstrari potest folium primum fuisse quaternionis duodetricesimi (Cf. Progr. l. l. p. 11). Huic sententiae insuper scripturae similitudine, quae illis codicibus est, probatae non obstat, quod Bandinius Laurentiani aetatem ad s. XIV, Smithius Cantabrigiensis aetatem ad s. XV refert; nam praeterquam quod Smithio ipsi in hac re nihil fere tribuendum est auctoritatis, quippe qui parum diligens in describendo codice fuerit ac ne diversitatem quidem manuum, quibus singula opera, e quibus codex nunc constat, scripta esse Schanzius testatur, observaverit, difficile omnino est, nisi quis certissimis adiutus erit argumentis, iudicare, utrum codex aliquis ineunte saeculo XV an exeunte XIV scriptus sit. Servantur igitur in duabus urbibus duarum nationum disiecta membra unius corporis, Florentiae duo quaterniones XXVI et XXIX, Cantabrigiae quaternio XXV et folium unum quaternionis XXVIII. Dilaniatum autem corpus 'manibus nefandis' iam illo tempore videtur fuisse, cum Caius, medicus ille Britannus, de quo supra (p. 42) commemoravimus, schedas eas emit, quas cum aliis libris Cantabrigiam asportavit atque bibliothecae collegii Gonviliani a se restaurati inseruit. Emisse autem eas anno p. Ch. n. 1543 in Progr. I pp. 11 et 12 demonstravimus. Praeter illas schedas, quae nunc Cantabrigiae et Florentiae asservantur, utrum una alterave divulsa in bibliotheca aliqua delitescat, quamquam perquirendi nulli labori peperci, adhuc compertum non habeo.

4) *Excerpta Florentina.* Contulit Joannes Duetschke. Est codex Laurentianus LXXI, 12, quo Galeni, Xenophontis, Porphyrii excerpta varia ac Lysiae orationes aliquot continentur, chartaceus in 8. saec. XV; constat e foliis scriptis

66 (Cf. Bandini III, 100). Excerpta e Galeni libris de Placitis foliis 1—20 comprehenduntur quinquaginta, quorum primum, quod e libro secundo est, incipit a verbis εἰ γὰρ ἐν τῷ διανοεῖσθαι (p. 271 K). Litterae magna ex parte evanidae; praeter manum librarii, quae in margine argumenta eorum, quae excerpta sunt, adscripsit, altera reperitur, quae in margine et ipsa indices passim apposuit, passim menda librarii correxit omissaque explevit[49]).

5) *Excerpta Parisina priora.* Ipse contuli. Exstant in codice chartaceo No. 2277 (cf. Catal. codd. manuscr. bibl. reg. t. II, 476) saeculo XVI scripto in 8°, in quo excerpta sunt 1) Galeni ars medica (τέχνη ἰατρική), 2) Theophrasti de piscibus, ventis et odoribus liber, 3) Aristotelis de Xenophane, Zenone, Gorgia liber, 4) Theophrasti de igne, Metaphysica, de lapidibus et sudoribus, 5) denique Galeni de Hippocratis et Platonis dogmatibus libri II—IX. Haec excerpta alia manu scripta sunt quam ea, quae antecedunt. Discernuntur autem in hac parte codicis tres manus, una librarii, quae textum scripsit, altera aetate non multo inferior, quae in margine argumenta apposuit, tertia recentior, quae, quamquam perraro, mendis librarii correctiones adhibuit; illius adnotationes fulvo, huius nigro atramento scriptae sunt.[50])

Excerpta codicis Parisini et numero et verbis eadem sunt atque in Florentino; etiam ordo rerum servatur idem, nam inter excerptum XXI et XXII loco excerptionis summarium quoddam legitur iisdem paene verbis; quid? quod in utroque codice excerptum L ante XXXXIX collocatum est. Accedit, quod

[49]) At ex adnotationibus non pauca verba interciderunt fronte libri a glutinatore nimis circumcisa et eorum, quae reliqua sunt, lectio perquam difficilis est, quia ad frequentissimum usum compendiorum scribendi accedit pallor atramenti.

[50]) Codex videtur ex bibliotheca Nicolai Rodulphi Cardinalis cum multis aliis manuscriptis Galeni opera continentibus Parisios in bibliothecam Francisci I, regis Francogalliae, deinde reginae Catharinae, denique in eam, quae olim regia vocata nunc nationis Francogallicae est, venisse, si quidem idem est, de quo Dietzius in Praef. Scholl. Hipp. et Galen. I, p. 14 memorat.

lectiones singulis locis consentiunt, quod inprimis ibi cernitur, ubi FP lectiones praebent a ceteris codicibus diversas, velut p. 271 post in. *εἰ γὰρ ἐν τῷ διανοεῖσθαι* omisso *μέν* ante *τῷ*, quod in MA exstat, p. 283 post in. *καὶ αὐτὸς ἐπιλαθόμενος*, ubi MA *ἐπιλανθανόμενος*; p. 287 extr. *ἔστ' ἂν ἡ ζωῆς παρῇ* F *ἡ ζωὴ π.* P., *ἡ ζωῆς εἰς τρία π.* MA (*ἡ ζωῆς συμμετρία* Alex. Justin., cf. supra p. 48); p. 289 extr. *ἔπειτα δὲ ἐξελέγξαι καὶ καταβαλεῖν* F, *καταλαβεῖν* P, in margine manu post. *καταβαλεῖν*, *διαβαλεῖν* LA; p. 319 in. *αὐτὸς ὁ πάντων ἰατρῶν* FP, *αὐτὸς ἁπάντων* MA; ibid. post in. *οὐδὲ γὰρ ἂν ῥαγῶσιν* FP, *ῥαγεῖεν* MA; p. 363 extr. *καθ' ὅσον ἐν τῇ καρδίᾳ πάσας εἶναί φησιν* FP, *πᾶσαν* MA; ib. *ἐν τρισὶ σπλάγχνοις* FP, *ἐν τοῖς τρ. σπ.* MA; p. 421 ante med. *καὶ θεῖον ἀποκαλῶν ὡς* FP, *ἀποκαλεῖ ὡς* MA; p. 425 sub fin. *ἐκείνου πρώτου μὲν εἶναι λέγων* FP, *πρώτου τε* MA; p. 643 sub fin. *αὐγοειδές τε καὶ αἰθερῶδες σῶμα εἰς ὃ* FP (idem Par. post.), *σῶμα λεκτέον αὐτὴν εἰς ὃ* MA (cf. Progr. nostr. II, 20); p. 718 post med. *περὶ δὲ τοῦ φέρεσθαί τι τοῦ πόματος εἰς τὸν πνεύμονα παραρρέον δροσοειδῶς περὶ τὸν ἔνδοθεν χιτῶνα* FP, *παραρρέον δροσοειδῶς* om. MA. Possum multa alia afferre exempla, sed nolo esse longus in re his exemplis satis contestata. Id tamen tenendum est, Parisinum ut saeculo XVI scriptum multis ex itacismo natis aliisque levioribus mendis laborare, quibus Florentinus aetate superior plerumque vacat. Itaque non dubium videtur, quin Parisinus aut a codice Florentino aut ex eodem fonte quo ille originem duxerit. Ceterum quia litteras habet et in contextu et in margine perspicue scriptas, eas, quae in F perierunt aut legi iam non possunt, commode explet.

6) *Excerpta Parisina posteriora* sunt in codice chartaceo n. 2283, quo continentur viginti quatuor excerptiones e variis Galeni libris, quorum index praemittitur. Is codex saeculo decimo sexto exaratus videtur. (Cf. Catal. m. bibl. reg. II, 476). Loci e Galeni de Placitis libris II—IX electi in angustissimum coacti sunt; litterarum formae manu tam veloci rudique effictae, vix ut legi possint. His de causis paucas

tantum lectiones enotavimus, quae tamen neutiquam spernendae sunt.

Iam quae ratio inter hos codices intercedat, si exploraverimus, reperiemus non solum MA inter se, ut supra (p. 15) demonstratum est, sed etiam FPp cum MA pleraque habere communia; a secundo enim libro initium excerpendi faciunt, ut intellegas codici, unde loci excerpti sunt, primum librum aeque ac codicibus MA defuisse; praeterea lectiones codicum FPp sive probae sive pravae ita sunt comparatae, ut ex eodem fonte quo MA fluxisse appareat. Nam si quae in illis pravae aut bonae inveniuntur, quibus MA vacant, illas vel ex propria librariorum neglegentia vel ex correctorum libidine profectas esse, has autem codici deberi melioris notae quam illi codices, e quibus MA transscripti sunt, fuisse videntur, qui tamen utique horum similitudinem rettulerit, facile conicias e scripturis in adnotatione critica enotatis. Itaque MAFPp eadem stirpe sunt ad idemque exemplar origo eorum referenda est.

Alia autem est ratio schedarum Cantabrigiensium et Laurentianarum. Hae enim originem ducunt a codice, qui librum primum fortasse integrum habuit, cuius tamen lectiones sive bonas sive malas a MAFPp permultis locis valde discrepuisse pro certo affirmari potest; accedit quod, ubi MA lacunam quandam habent sive asterisco sive spatii vacuitate notatam, ibi CL paucis locis exceptis plenam et integram scripturam praebent (Cf. Progr. nostr. I, p. 15 et seqq.). Itaque has schedas alia familia natas esse perspicuum est. Ex quo efficitur codicum, quibus libri de Placitis continentur, duas esse familias, unam, cuius sunt MAFPp (et fortasse codex Mittarellianus, cf. adn. 33), alteram, e qua unius tantum codicis truncos quosdam superesse acerbe ferendum est. Qui si integer ad nos pervenisset, quantum subsidii ad textus recognitionem allaturus fuerit, vel ex iis, quae in Progr. nostr. l. l. disputata sunt, colligi potest. Quamquam utramque familiam generis quandam communionem habere atque quasi quadam necessitudine inter se coniunctam esse in extrema huius disputationis parte videbimus.

Ex codicum autem descriptione apparet opus Galeni, de quo quaerimus, fortunam nactum esse maleficam; nam nec integrum ad aetatem nostram pervenit nec multis codicibus nobis traditum est. Quod mirum non est; nam fere ea tantum opera Galeni, ut iam supra commemoravi, a Byzantinis describebantur, quae ad medicinam pertinebant, quae autem ad philosophiam spectabant, minus colebantur vel etiam prorsus neglegebantur, unde factum est, ut maxima pars eorum intercideret. Quae res ut paucitatem codicum libros de Placitis continentium genuit, ita ei, qui eos recensere vult, quoniam penuria largioris apparatus critici laborat, non parvas difficultates obicit. Accedit quod illi ipsi, quibus usurus est, codd. ad unum omnes aetatis sunt recentioris, quippe quorum nullus saeculum XIV excedat. Eiusmodi autem codices quam multis gravibusque mendis depravatum quamque perversis correctorum coniecturis interpolatum textum scriptorum veterum tradiderint, omnibus harum rerum peritis notum est ac mirum esset, ni Galeni quoque codices eandem speciem praeberent. Quodsi quis eos accuratius inspexerit examinaveritque, is probe intelleget, quam late ipsos quoque communis aetatis Byzantinae labes pervaserit. Sed ex ipsa illa vitiorum indagatione certa multorum locorum corruptorum curatio peti potest. Ex cognitis enim vitiis apertis manifestisque licet conicere de universa condicione codicum, ex universa condicione de tectis occultisque vitiis suspicari. Et quamquam id verum est, in oratione scriptoris et sententiae ratione sola fere signa et notas inesse, quibus sanus sit locus necne cognoscatur, tamen nisi penitus perspecta codicum natura non possunt adhiberi remedia accommodata. Oratio enim et sententia, qualis nunc vulgo legitur, saepe indicant tantum, corruptum aliquid esse, codicum autem labe in certa genera discripta et sub oculos quasi posita atque sic accuratissime cognita via simul monstratur, quae ineunda sit ei, qui medicinam parare loco corrupto velit. Velut ubi certis argumentis demonstratum est in codicibus multo saepius peccatum esse omissis quam interpolatis verbis, loco corrupto si optio datur utrum medicina adhibenda sit explendo,

quod omissum, an exsecando, quod glossema videtur, ad illud quam ad hoc confugere multo probabilius erit[51]). Itaque nos, ut emendationes nostrae, quas in his Galeni libris multas fecimus, certo quodam fundamento nitantur, de codicum, quos supra descripsimus, inprimis MCL, vitiis disputemus.

Omnino quadripertita fuit in examinandis editionum vitiis divisio mea, primum ut de iis disputarem, quae in falsa scribendi ratione, deinde, quae in perversis verborum terminationibus, tum, quae in omissis, postremo, quae in inculcatis verbis cernerentur. Accessit de verbis perperam collocatis iudicium. Eandem rationem nunc quoque inire placet. Itaque primum ea, quae in universum contra orthographiam peccata sunt, recensebo. Horum autem ipsorum ratio quadruplex est. Aut enim accentus et spiritus prave apponuntur aut litterae singulae vel syllabae commutantur aut detrahuntur adduntur ve litterae vel syllabae aut dividuntur perperam verba. Ac quoniam notarum apicumque syllabis perperam appositorum exempla e codicibus iam supra satis multa exscripsimus, hoc loco non opus videtur plura eiusdem generis afferre, quamobrem statim transeamus ad commutationes litterarum vel syllabarum percensendas, quarum varias esse causas supra (p. 20) diximus, pravitatem pronuntiandi, ductuum similitudinem, librariorum caecitatem aliquam sive oculorum sive mentis. Itacismi quidem vitia multa in schedis Cantabrigiensibus et Laurentianis reperiuntur, innumerabilia paene in Marciano et Parisino priore, quorum quamquam magna multitudo ab editoribus correcta est, tamen non pauca eosdem fugerunt, quae nos demum emendavimus. P. 184 post med. C: *ὥστε οὐκ ἂν, οὐδ' εἰ πάνυ σφόδρα ταχύνης ἐν τῇ χειρουργίᾳ, δυνήσῃ ποτὲ ἀναίμακτον ἐξαρπάσαι τὸ τρῶσαν.* Sic non solum Caius edidit, sed etiam Charterius et Kuehnius; at legendum est *ταχύνοις* et *δυνήσαιο*, quae formae verborum per malam itacismi consuetudinem obliteratae ut restituerentur, usus

[51]) Plura exempla dedimus in Observv. in Cic. de fin. libr. Partic. 1, 11. 17. Erl. 1869.

scripserunt, at edendum fuit *τῷ μ. αὐτ. κ. τ. λ.*; nam sententia est: 'ita fit, ut secundum continuam illam successionem dispensationemque unumquodque membrum alteri sequenti materiam praeparet et praecoquat'. P. 654 post med.: *Εὐκλείδης ἐνὶ θεωρήματι τῷ πρώτῳ κατὰ τὸ τῶν φαινομένων βιβλίον ἐπέδειξε τὴν γῆν μέσην εἶναι τοῦ κόσμου — ἣν* (lege ὃ) *οἱ μαθόντες οὕτω πιστεύουσι τῷ συμπεράσματι τῆς ἀποδείξεως, ὡς καὶ τὸ τὰ δὶς δύο τέτταρα εἶναι*, nos *ὡς καὶ τῷ — εἶναι* (sc. *πιστεύουσι*) emendavimus.

Aliam causam permutandi litteras attulisse similitudinem ductuum supra diximus. Partem autem horum mendorum iam illis temporibus natam esse, quibus litteris uncialibus uti solebant, atque in aetatis inferioris scripturam minusculam fluxisse novis mendis non raro adauctam testimonio sunt haec exempla: *Λ* pro *Δ* olim scriptum erat p. 416 ante med., ubi M *ὁ γοῦν ὅρος οὗτος φησὶν ὁ τῆς ἄτης* (*ἄτης* A) praebet, quod a Kuehnio male in *ἄσης*, a Bakio recte in *λύπης* mutatum supra (p. 63) memoravimus. *ΛΛ* et *M* commutatorum vestigium refert L p. 513 extr., qui pro *ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μερῶν* exhibet *ἅμα κ. τ. λ.* *Γ* et *T* olim non minus quam *γ* et *τ* postea permutata sunt nec solum, id quod saepissime factum constat, in Particulis *γε* et *τε*, unde ego p. 524 ante med., ubi MA *καὶ ἔοικέ τε τὸ μὲν ἄνω μέρος ἅπαν* traditum habent, ChK autem illud *τε* deleverunt, restitui *καὶ ἔοικέ γε* (cf. supra p. 57), sed in aliis etiam vocibus, velut cum in M p. 676 post in. *τὸ σῶμα τῆς πυρὸς* pro *γῆς π.* scriptum est aut p. 752 med. *κατὰ μέντοι τὸ περὶ ἀτμῶν* pro *ἀγμῶν* (*ἀκμῶν* A) aut in MA(BChK) p. 633 post med. *εἴ γε δυνατὸν ἦν τοῖς ἰδίοις παθήμασιν αὐτῆς ἄλλο τι συναλλοιωθῆναι* pro eo, quod nos restituimus, *παθήμασι τῆς αὐγῆς* (cf. supra p. 27). *H* pro *TI* olim positi exempla plura inveniuntur, velut in M p. 553 post med. *ἀλλὰ μέντι τῆς ἐπὶ τοῦ διαπεπλασμένου* pro *μόνης*, in MA p. 740 extr. *τί οὖν ἀνδράσι πάντα προστάξομεν* pro *ἦ οὖν κ. τ. λ.*, quo de loco Platonico in Progr. II, 15 extr. disputavimus. Ut *H* et *TI*, ita *TI* et *Π*, *T* et *Π* permutari solebant; itaque in L p. 489 init. *εἴ ποτε ἐπ' αὐτήν* pro

εἴ ποτέ τι αὐτήν scriptum invenitur et p. 275 post in. *ἀνέπρεπε* pro *ἀνέτρεπε*, p. 248 med. *αὐτῷ κεκρυμμένον* pro *ἀποκεκρυμμένον*, quibus de exemplis vide Progr. nostr. II, 15. Ex litterarum *O* et *Θ* permutatione natum videtur illud *βοᾶν*, quod p. 238 med. in M pro *θλᾶν* scriptum est; archetypus nimirum codicis videtur habuisse ΟΛΑΝ, quod postea in *βοᾶν* correctum est. *Σ* (C) *E* (Є) O inter se permutata sunt, cuius rei plura vestigia deprehendimus, velut in L p. 500 ante med. *πoὺς καὶ* pro *ποῦ ἐκεῖ*, in M p. 731 extr. *ἐγχωρῆσαι* pro *συγχωρῆσαι*, p. 547 extr. *ὁ δεικνύων* pro *ἐδείκνυον* scriptum est; p. 335 init. in archetypo *λογομένην* pro *λεγομένην* scriptum fuisse videtur, unde in M *λογιζομένην* natum est. Sed longe plura peccata aetate inferiore e commutatis minusculis orta sunt. *α* et *αι* saepe permutata; in F legimus *ἅμα* pro *αἷμα*, in M *καταιμένειν*, *φαίσκοντος*, *ἑκάτερα* pro *καταμένειν*, *φάσκοντος*, *ἑκάτεραι*, in MA p. 575 extr. *ὥσπερ νῦν ἀρτηρίαι* pro *ἀρτηρία*, unde nos p. 789 ante med. *πνεύμνων*, *θώραξ καὶ μῆτραι τῶν γυναικῶν* in *μήτρα* mutavimus. Litterarum *α*, *αι*, *ω* similitudo haec menda peperit: in L p. 513 post init. *ἐκεῖνα ποιῶν θείης* pro *ἐκεῖνά ποι ἂν θ.*, p. 481 post in. *τρίω τῆς ψυχῆς* pro *τρία τ. ψ.*, p. 520 post med. *γυμνάσαντες* pro *γυμνώσαντες*, in M p. 605 extr. *ἀνατετραμένων ἀνθρώπων* (ABChK *ἀνατιτρωμένων*) pro *ἀνατετρωμένων ἀ.*; p. 455 p. med. in MABChK scriptum est *τιθέμενος εἶναι ταύτας δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἃς ἐν τῷ πρὸ τούτου γράμματι παραθέμενος*, pro *ἃς* L solus veram lectionem *ὥς* praebet; p. 625 med. in MA: *καὶ γίγνεται δὲ* (sc. *ὁ πέριξ ἀὴρ*) *τοιοῦτον ὄργανον αὐτῷ* (sc. *τῷ ὀφθαλμῷ*) *πρὸς τὴν τῶν αἰσθητῶν οἰκείαν διάγνωσιν*, *οἷον ἐγκεφάλῳ τὸ νεῦρον*. At quoniam sequitur *τὸ δ' οἰκεῖον αἰσθητὸν ὄψεως κ. τ. λ.*, mihi non dubium est, quin vera lectio sit *πρὸς τὴν τῶν οἰκείων αἰσθητῶν διάγνωσιν* hoc sensu: 'tale est autem oculo instrumentum aër ad sensibilia, quae eius propria sunt, dignoscenda, quale est cerebro nervus'. In M p. 321 a. med. *ἐρωτῶ λόγους* pro *ἐρωτᾷ λ.* scriptum est; idem mendum p. 336 ante med. subesse ideoque non scribendum esse *καθ' ἕκαστον ὧν ἐρωτῶ κεφαλαίων*, sed *ἐρωτᾷ κ.* edito-

rum nemo vidit. Litterae αι cum ω commutatae satis est haec e M afferre exempla: φωνουμένων pro φαινομένων, ὤσχος pro αἶσχος, σώματος pro αἵματος scripta inveniuntur. Quemadmodum autem α et ω, ita α et ο permutata sunt, itaque ἀμόξης pro ἁμάξης positum est in M et πρέμναν pro πρέμνον; in MABChK legimus p. 715 p. in. οὐ μὴν οὔτε ἡμεῖς ἐκείνου καταγελάσομεν οὔτ' ἐκεῖνος ἡμῶν, at sententiae ratione perspecta nemo erit quin emendet κατεγελάσαμεν; p. 737 post med. in MA ἐπισκεψόμεθα scriptum est, quod Ch in ἐπεσκεψάμεθα mutavit; in utroque exemplo incertum est, utrum ο pro α an ι pro ε positum Futurum genuerit; illud pro librariorum consuetudine verisimilius videtur. Eadem consuetudo confirmat emendationem nostram, quam p. 599 extr. proposuimus scribentes δεικνύντι τὴν διαφορὰν τῶν λημμάτων, ἅπερ οὐ τοῦ προκειμένου ἐστὶ σκέμματος (ὅπερ MABChK). Inprimis autem librarii Casus τά et τό saepe commutaverunt, si quidem in propositis exemplaribus non per compendia scripta erant, velut in L p. 269 post med. τὰ κατ' ἀρχὰς — γραφόμενον, p. 381 ante med. ἐν τῷ προσθεῖναι τὰ ἄνω pro τὸ ἄνω, in M p. 561 ante med. τὰ πάμπαν pro τὸ π., in MA p. 779 extr. καὶ τὰ μηδὲν εἰς ἦθος — χρήσιμον ζητεῖν pro τὸ — ζητεῖν, quod K demum restituit; sed idem debuit p. 747 sub fin. restituere τὴν εἰς τὸ πρόσω τῶν σπονδύλων μετάστασιν, quod cur non fecerit intactumque εἰς τὰ πρ. reliquerit, eo magis mirandum est, quia et antea et post de eadem re Hippocrates et Galenus εἰς τὸ πρόσω dixerunt. Nec minus mirum, quod editores p. 288 init. τὸ διῆκον αὐτῆς εἰς τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν φωνήν (φαμεν) εἶναι, τὸ δὲ εἰς ὀφθαλμοὺς ὄψιν, τὰ δὲ εἰς ὦτα ἀκοήν, τὰ δὲ εἰς ῥῖνας ὄσφρησιν, τὸ δ' εἰς γλῶτταν γεῦσιν κ. τ. λ. scribere sustinuerunt. P. 558 post med. τὸ κυούμενον ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρχὰς ἔχει τῶν διοικουσῶν αὐτὸ δυνάμεων nos emendavimus, MABChK male pro αὐτὸ αὐτὰ praebent. α et ευ confusa esse satis est verbo attingere. Etiam ει et η (ῃ) propter similitudinem ductuum, non propter itacismum solum permutata esse codicum scriptura nos docet; in M plus quadraginta, in L fere viginti exempla nobis

occurrerunt nec omnia ab editoribus emendata sunt, qui cum p. 377 med. (Στωικοὶ) οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς τῆς ψυχῆς ἀλλὰ [καὶ, hoc expunximus, cf. supra p. 24] τὰς ἐπὶ ταύταις ἀλόγους συστολὰς καὶ ταπεινώσεις καὶ δείξεις — ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τὰ τῆς ψυχῆς πάθη ediderunt, quid δείξεις sibi vellet, parum curaverunt; δήξεις recte coniecit Zeller (Philos. d. Griechen III², 1, 209). Iidem p. 550 extr. φέρεσθαι δ' ἐντεῦθεν εἰς τὴν καρδίαν ἀποληψόμενον ἐνταῦθα τὸ λεῖπον τῆς οἰκείας ἰδέας εἰς ἀκριβῆ τελειότητα, non ἀπολειψόμενον edere debuerunt. Plurimum autem in exitu verborum η et ει a librariis haec confundentibus peccatum est, ad quod cum editores non satis animadvertissent, Galenus soloecismos non paucos admisisse videtur. An p. 233 extr. κἂν αὕτη μὲν ἀπάγει — ἡ δὲ λεία τε καὶ βραχεῖα σφάλλει τἀληθοῦς, p. 368 post init. ἀλλὰ κἀπειδὰν — φάσκῃ, εἶτα — φάσκει — λαμβάνει, p. 565 extr. κἂν — ὑπάρχει, p. 572 init. ἵν' ἐκ μὲν τῆς τοιαύτης κινήσεως ἡ συμμετρία φυλάττηται —, ἡ σκληρότης δὲ — παρέχει, quemadmodum editores volunt, scribere is potuit, qui sexcentis aliis locis in eiusmodi enuntiatis Coniunctivum posuit? Multo vero crebrior est litterarum ω (ῳ) et ου commutatio, quae multis locis editoribus tollenda fuit; nam p. 195 in. ἀρχὴν τοῦ λόγου τήνδε θέμενος, non τῷ λόγῳ scribi oportuit; p. 424 post med. ἐπιμέμφεται δ' ὀρθῶς τῷ Χρυσίππῳ, non τοῦ Χρυσίππου; p. 624 extr. καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, εἰς ὅσον αὐτῷ τὸ πρῶτον αἰσθητὸν ἀκριβέστερόν τ' ἐστί, non αὐτοῦ; p. 729 ante med. κἂν — νομίζωσιν, non νομίζουσιν; p. 800 ante med. δείξας οὖν ὁ Πλάτων κἀνταῦθα τὴν ὁμοιότητα τῷ βουληθέντι ἀντειπεῖν, non τοῦ βουληθέντος (Cf. etiam Progr. nostr. II, 13, adn. 9). In exitu nominum etiam iota adscriptum propter formae similitudinem accedente quadam neglegentia scribendi aut cum σ (c) aut cum ν confusum est. In M quidem librarius non veritus est p. 440 post med. ἐν τῆς ψυχῆς scribere. Ne hanc quidem peccandi consuetudinem editores ubique observaverunt; nam p. 532 post med. MABChK: τὸ συνεχὲς αὐτῆς (cf. supra p. 53) μέρος, nos τὸ σ. αὐτῇ (sc. τῇ καρδίᾳ) μ. et p. 569 post med. non εὐθὺς

αὐτῆς, sed εὐθ. αὐτῇ συνεπινοήσεις τὴν κοινὴν ἁπασῶν ἀρτηριῶν ἐνέργειαν scripsimus, nam sententia est: 'sive in calce sive in cerebro arteriam consideres, continuo *cum ea* omnium arteriarum functionem simul concipies'. P. 400 p. med. MABCh: ἅμα τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας, K perperam ἅμα καὶ τῆς — ἀσθενείας, nos ἅμα τῇ — ἀσθενείᾳ (cf. supra p. 63) restituimus. P. 576 ante med. non, ut codd. et edd., τῆς τοῦ σώματος τροφῆς τεκτηναμένου, sed τῇ — τροφῇ τεκτηνάμενοι, quemadmodum in codd. Platonicis, scripsimus, eo magis, quod infra p. 580 p. med. in codd. et edd. recte scriptum est τῇ — τροφῇ. P. 756 ante med. ABChK: φησὶ δὲ τέχνην λέγειν; ibi ex Platone restituimus τέχνῃ et φῇ, quod in M quoque exstat (cf. p. 33); p. 761 p. in. MABChK: ἐν ᾧ, nos ἐν οἷς emendavimus. Terminationes ην et αν, ης et ας obscure scriptae sic legi potuerunt, quasi ηι et αι essent; iota autem adscriptum cum neglegi coeptum esset, fieri potuit, ut ην, αν, ης, ας cum η et α commutarentur. P. 198 med. C: ὡς ἐνοῦσθαι τὰ τέτταρα τάδε; nos τὰς τέτταρας τάσδε. P. 550 ante med. MABChK: μηδ' ἐνίας, nos ἔνια dedimus. P. 569 extr. ἡ καρδία σῶμα in τὸ τῆς καρδίας σῶμα mutavimus, quamquam in Oribas. l. XXII, 1, 25 (t. III, 33, 8 edd. Daremb. et Buss.) eadem lectio invenitur. Litterae autem ν et σ ipsae inter se permutatae sunt, velut p. 364 init. διὰ τῶν ἐπῶν ὡς ἔγραψεν, ubi pro ὡς nos ὧν restituimus; p. 614 in. ἀφελὼν ἅπαντα τὰ κατ' αὐτῆς ἐπικείμενα σώματα, ubi κατ' αὐτήν emendandum fuit; p. 678 init. ex Plat. Tim. p. 82 A καὶ τῆς χώρας μετάστασις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἀλλοτρίαν γιγνομένη pro eo, quod in MA scriptum est μετάστασιν — γιγνομένην, edidimus; p. 465 sub fin. in MABChK legitur: καὶ τὰς κατὰ πάθος δὲ κινήσεις (χρὴ) ἀμβλυνθῆναι χρηστοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐθισθεῖσαν, in L ἐθισθεῖσαι, nos ἐθισθείσας scripsimus, nam haec dicit Galenus: 'Oportet animi motus perturbatos obtundi bonorum studiorum consuetudine', p. 451 extr. LMA ceteraeque edd. tradiderunt: ἐν μὲν (γὰρ) τῇ συμμετρίᾳ τῶν κατὰ μέρος κινήσεων τὸ κάλλος τῶν ἐνεργειῶν ἐστι γνώριμον, κατὰ δὲ τὰς ἀμετρίας τὸ αἶσχος, soli codd. FP id, quod unice verum est,

κατὰ δὲ τὴν ἀμετρίαν praebent. P. 570 post in. pro ἡ τοῖσδε σάρξ (MABChK) ἡ τῶνδε σ. restituimus. Etiam ον, ου, ω (ῳ), οι facile confundi potuerunt. P. 240 extr. ὡς ἐγκέφαλον ψαύει τὰ ὦτα MAB, correxit Chart. ἐγκεφάλου scribens, quod C nunc praebet; p. 524 ante med. ἕνεκεν ἑαυτοῦ τε καὶ τὸν καρπὸν διαπλάττειν MA, τοῦ καρποῦ restituit B. Cuius commutationis frequentissimae immemores editores erant, cum p. 565 ante med. scripserunt: εἰ τὴν ὡς διδασκαλίας ἀρχὴν ἢ τὴν ὡς ὁδὸν ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως ἐθέλοις σκοπεῖσθαι; pro ὁδόν legendum est ὁδοῦ. Nimirum iecur omni modo principium venarum esse Galenus docet. Principii autem quoniam plura genera sunt, unum, quod in rerum natura ipsa situm est, alterum, quod in doctrina (ἀρχὴ διδασκαλίας), vel si tertium, quod nonnulli excogitaverunt (p. 564 init. φασὶ γὰρ ὥσπερ ὁδοῦ τις ἀρχὴ λέγεται κ. τ. λ.), viae principium admittas, ratio tamen constabit. P. 418 med. in fragm. Euripid. pro ἐμαυτον προστιθεὶς in MAB tradito Ch recte ἐμαυτῷ π. posuit. P. 763 in. ἐπὶ τίνων τε χυλὸν πτισάνης MABChK, χυλῷ propter sequentia ἢ τῇ κριθῇ χρηστέον scripsimus. — Ex aliis litterarum permutationibus, ne longus essem, has elegi: β et μ nostrorum quoque codicum librarios permutasse, velut cum μετὰ μῶμον pro μεταβῶμεν scriberent, iam supra dixi (p. 40); fugit autem editores unum exemplum insigne. Pp. 380 et 381 Chrysippum Galenus queritur in eadem re contraria et secum pugnantia conexuisse ob eamque causam magnam difficultatem afferre iis, qui illa redarguere conentur, perinde ac si quis ita dixerit: 'ego postquam sursum descendi et collocutus cum lapide sum et per medium saxum navigavi, in gurgitem lacus ascendi'; ἄν τε γάρ, inquit Galenus secundum Ch et K, ὡς οὐ καταβάντα διελέγχῃς φάσκων αὐτὸν ἄνω μεμενηκέναι καταβάντα, τοῦτ' αὐτὸ δήπου φήσει καὶ αὐτὸς εἰρηκέναι κατὰ τὸν λόγον ἐν τῷ προσθεῖναι τὸ ἄνω. Pro καταβάντα, quod totam refutationis vim evertit, C praebet τὰ πάντα; pro μεμενηκέναι (μεμνηκέναι MAB) autem nos scripsimus βεβηκέναι, quod sententiae ratio necessario requirit: 'Si enim istum redarguere velis, cum id opponas,

eum *omnino sursum ivisse*, id ipsum nimirum se quoque dixisse asseverabit verbo illo sursum apposito'. — κ et μ inter se permutata, velut p. 426 post med. in M: τίς τοῦ μὴ πάσας εἶναι τὰς ἐκ τοῦ μέτρου τοῦ κύκλου (sc. ἀπέστη καὶ μετεδόξασεν); A habet ἐκ τοῦ κέντρου cum asterisco, quasi emendationi diffidat, at immerito, nam rectam viam emendandi iniit, quam conficere poterat, si post τοῦ μὴ πάσας (sc. τὰς γραμμάς) Adiectivum ἴσας utique necessarium inseruisset: 'quis unquam ab ea sententia, qua omnes a centro ad ambitum circuli lineae pertinentes sunt aequales, deflexit aliterque sensit?' Maxime autem ἐκ et ἐμ in Compositis permutata menda genuerunt, quale est p. 619 post init. ab editoribus ignoratum scribentibus τοιοῦτον γάρ τι πάσχειν ἔοικεν ὁ περιέχων ἡμᾶς ἀὴρ ὑπὸ τῆς τοῦ πνεύματος ἐκπτώσεως, ὁποῖόν τι καὶ πρὸς τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς, ubi nos pro ἐκπτώσεως ἐμπτώσεως propter sequentia coniecimus. — λ et χ misceri solita in nostris quoque libris orationem nonnullis locis vitiaverunt; in A(BChK) p. 429 p. m. συστολὰς καὶ λύσεις, in M melius σ. κ. χύσεις legi a nobisque restitutum esse διαχύσεις supra (p. 24) commemoravimus; in MA p. 711 med. locus Platonicus foede redditus est cum aliis de causis (cf. supra pp. 23 et 49) tum quia scriptum est πνεῦμα πάχιον ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ σῶμα ἀέρος κ. τ. λ., quod editores si Platonis Tim. p. 79 C inspexissent consuetudinemque librariorum respexissent, certe in πάλιν mutaturi fuerunt. — φ et ψ pluribus locis confusa sunt: in MA p. 406 extr. ἐν ᾗ ταῦτ' ἔγραφεν scriptum est pro ἔγραψε, quod Ch restituit, qui tamen p. 577 ante med. idem mendum non animadvertens scripsit: ταῦτ' ἄρα καὶ Ἱπποκράτης ἐνδεικνύμενος ἔγραφε, nos: ἔγραψε. P. 254 ante med. MA: τὸ τῆς ἀντιλογίας εἶδος αἰσθόμενος οὐδὲν ἧττον ἐπιστρέφον κ. τ. λ. Eandem lectionem BChK receperunt, sed L praebet ἐπιστρέψον, quem nos secuti sumus.

Ceterum quod Madvigius in Advers. Critic. I p. 13 dixit fuisse inferioris aetatis librariorum condicionem, ut verborum et sententiarum vanis simulacris luderentur et imagines verborum, priusquam litteras omnes perspexissent, animo con-

ceptas ad manum transferrent, et persaepe non ipsarum litterarum figuras per se propter similitudinem permutatas esse, sed, cum duo vocabula totidem litteras et praeter unam alteramve ceteras communes haberent, oculo non in unam illam litteram intento ex ceteris pro vocabulo scripto alterum occurrisse, si praesertim notius et magis tritum esset, id quam vere dictum sit, e multis exemplis codicum nostrorum illustrari potest. Ut mittam in M *βραχείας* pro *τραχείας*, *μαθήματα* pro *παθήματα* scribi, p. 401 in. codd. et edd. *ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Νέστωρ θεασάμενος διὰ τῆς ὁρμῆς πόρρωθεν προσιόντα τίς ἐστιν ἐπερωτᾷ* scribentes griphum quasi quendam nobis proposuerunt, quem tamen facile dissolvimus comp. Il. X, 83 *τίς δ' οὗτος κατὰ νῆας ἀνὰ στρατὸν ἔρχεαι οἶος νύκτα δι' ὀρφναίην*; scripsimus igitur *διὰ τῆς ὄρφνης*. P. 640 init. MABChK: *περὶ τῆς ἀνακλάσεως — δοκεῖ μοι* (sc. *Ἀριστοτέλης*) *κατανενοηκέναι τὴν ἀτοπίαν οὐδαμόθι τολμῶν αὐτῇ χρῆσθαι, παρελκόμενος δ' ὡς ἀπίθανον ἀεί.* At verbo *παρέλκεσθαι* nihil loci est; emendavimus *παρερχόμενος* hoc sensu: 'rem quasi carentem probabilitate praeterit.' P. 591 post med. MABChK: *οὗτοι γάρ εἰσι καὶ οἱ πρὸς ἅπασαν ἀπόδειξιν ἀεὶ λογιζόμενοι καὶ στροφας ἀσχήμονας στρεφόμενοι*; *λογίζεσθαι* inepte dictum est de iis, qui nec via demonstrativa cognita et prorsus in ea inexercitati veritatis nullam habent rationem. Itaque nos coniecimus *σοφιζόμενοι*: 'hi sunt, qui contra omnem demonstrationem *sophistarum ratione utuntur* nec verentur in omnes versari partes.'

Non raro autem fit, ut librarii eiusdem vocabuli syllabas permutaverint, *καταλαβεῖν* pro *καταβαλεῖν*, *φλεβάρων* pro *βλεφάρων*, *χάριν* pro *ῥάχιν*, *βαδιζομένων* pro *βιαζομένων*, *μύθῳ* pro *θυμῷ* et alia eiusmodi scribentes. Sed quoniam talia menda ab editoribus plerumque emendata sunt, nihil opus est longius de ea re disserere. Itaque transeamus ad *tertium genus* eorum, quae contra orthographiam peccata sunt, quod in singularum litterarum syllabarumve vel omissione vel additione positum est. Atque omittuntur primum litterae vel syllabae in initio vocabuli ponendae, quae omissio non

raro causa correctionis temerariae est. In FL nobis occurrerunt ὅσον, ὅσοι pro νόσον, πόσοι, αἱρέσεως pro προαιρέσεως, ἐφύτευσαν pro ἐνεφύτευσαν, φαίνεσθαι pro ἀποφαίνεσθαι aliaque id genus scripta, in M ἄσωνος (sic) pro Ἰάσονος, κτύλον pro δάκτυλον, λίας pro κοιλίας, διαφόρως pro ἀδιαφόρως, οὖσαν pro φέρουσαν, χρή pro ψυχή (p. 755 p. init.); non raro Praepositio σύν, quacum verba componuntur, omittitur, ut docui in Progr. nostr. II, 8. 9. Etiam Augmentum neglegebatur, unde δοθῇ pro ἐδόθη, κτίζετε pro ᾠκίζετε scribebatur, et reduplicatio Perfecti, unde σεβόμενον pro σεσοβημένον scriptum repperimus. Itaque p. 254 p. med., ubi MABChK: ἡμεῖς μὲν οὖν ἐπιστημονικαῖς μεθόδοις γυμνασάμενοι γνωρίζειν τε καὶ διακρίνειν δυνάμεθα τόν τ' ἀληθῆ καὶ τὸν ψευδῆ (sc. λόγον), codicis L fidem secuti pro γυμνασάμενοι γεγυμνασμένοι restituimus (cf. 777 post med. ὁ γεγυμνασμένος διακρίνειν κ. τ. λ.). P. 272 p. init. MABChK: ἐάν τις ἑτέρα δύναμις ἐν τῇ καρδίᾳ φαίνηται περιεχομένη, L ἐὰν τισοῦν ἑτέρα κ. τ. λ., nos ἐὰν ἥτισοῦν ἑτέρα. P. 501 ante med., ubi in MA(BChK) legitur ὅταν γε μὴ κατὰ πάθος ὦσιν, ἀλλὰ λογισμὸς αὐτῶν ἐξηγῆται τοῦ βίου, nos e codicis L fide pro ὦσιν ζῶσιν, quod sententiae multo accommodatius est, recepimus. P. 641 p. init. Galenus in Aristotelem invehens haec dicit secundum codd. et edd.: καὶ μὴν εἰ, διότι πιθανώτερόν σοι τὸ λέγειν ἐστὶ, διὰ τοῦτο φαίης προσχρῆσθαι δόγμασιν ἀλλοτρίοις, ἐρωτηθήσεται πάλιν αὐτοῦ τοῦ πιθανοῦ τὴν αἰτίαν. Futilis est sententia πιθανώτερόν σοι τὸ λέγειν ἐστί; scribe pro τὸ λέγειν οὕτω λέγειν, et pro ἐρωτηθήσεται ἐρωτηθήσῃ, iam omnia bene se habebunt: 'Quodsi dicas, propterea alienis te usum esse decretis, quia probabilius videretur *ita* disserere, huius ipsius probabilitatis causa ex te quaeretur.' P. 698 init. MABChK: ἄμεινον γὰρ ἦν, ἃ καὶ δεῖξαι δυνάμεθα κατὰ τὸ σῶμα πλεονάζοντα, ταῦτ' ἰᾶσθαι, at verbo ἰᾶσθαι sententia plane obscura facta est. Galenus enim loco e Timaeo Platonis (p. 86 A) allato philosophum reprehendit, quod causam febrium periodicarum ad elementa omnibus corporibus communia, non ad ea, quae sanguineorum animalium propria sunt, revocaverit,

nam haec, inquit, manifesto cernere possumus in corporibus redundantia, illa non item; itaque melius erat ea, quae etiam ostendere possumus, *ἰᾶσθαι*? minime vero, sed *αἰτιᾶσθαι*, i. e. dicere causas morborum esse. Itaque nos *αἰτιᾶσθαι* scripsimus. P. 777 extr. MABChK: *ὁ γεγυμνασμένος διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων αὐτοὺς* (sc. *τοὺς ὄντας ἀληθεῖς λόγους ἀπὸ τῶν πιθανῶν μὲν, οὐκ ἀληθῶν δέ*) *εἴσεται σαφῶς, ὅσον τε χρὴ δόγμασι πιστεύειν ὡς ἀληθέσιν ὅσων τε καταγιγνώσκειν ὡς ψευδῶν ὅσων τε τὸ πιθανὸν ἄδηλον, ὅπως ἀδηλίας ἔχον προσέοικε τῷ ἀπιθάνῳ*. Enuntiatio secundaria ab *ὅσον τε χρή* incipiens duo membrorum paria habet, quorum unum ad id, quod verum, alterum ad id, quod probabile est, refertur. Res aut vera aut falsa est: cui subactum iudicium est, is probe sciet, quatenus decretis ut veris assentiendum, quatenus ut falsa repudianda sint; res probabilis aut improbabilis est; idem sciet, probabile quatenus certum, quatenus incertum ideoque improbabili simile sit. Itaque nos scripsimus: — *ὅσον τε καταγιγνώσκειν ὡς ψευδῶν, ὅσον τε τὸ πιθανὸν εὔδηλον ὅπως τ' ἀδηλίας μετέχον πρ. τ. ἀπιθάνῳ.*

In mediis vocabulis multo saepius quam in initio syllabae vel litterae singulae omittuntur. Non solum consonantes *π*, *τ*, *λ*, *ϱ*, *ν* aliasque duplicare saepe librarii omiserunt, sed omnino modo hanc modo illam litteram praeterierunt, unde prava menda orta sunt, quae editores neutiquam omnia expulerunt. P. 483 sub fin. scripserunt: *ἀλλὰ παῖδες μὲν ὄντες ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζῴοις ἑτοίμως ἐπὶ τὸ πληρωθῆναι ἐχόμεθα*, L verissime *ἐρχόμεθα*; cf. p. 484 med. *ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν ὧν ἐπιθυμοῦσιν ἔρχεσθαι*. P. 423 post med. pro *ἔτι δὲ ἀμέλει πάμπολλα* nos *ἔστι κ. τ. λ.* scripsimus (de eodem mendo p. 373 post med. in BChK admisso cf. Progr. nostr. II, 15). P. 392 post init. MABChK: *ὁ Χρύσιππος αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ παθῶν συγγράμμασιν ἐπ' οὐδεμιᾶς ὁρίζει βεβαίως δόξης*; pro *ὁρίζει* lege *ὁρμίζει*, nam statim sequitur *ἀλλ' ἀεὶ σαλεύει καθάπερ ἐν κλυδῶνι*. P. 398 sub fin. *κατὰ τὴν ἐπὶ πλεῖον ἐρρυκυῖαν* in loco quodam Posidonii praebent MABChK, quae forma etiam a Kuehnero in Gr. Gr. ampl. I², 902 laudatur; sed quoniam statim in M ex-

adhibita correctio sit. Qua in re insignes sunt schedae Cantabrigienses Laurentianaeque, quae fortasse propter propositi exemplaris obscuritatem litterarum correctoris licentiam expertae sunt. E permultis, quae ibi inveniuntur, exemplis haec elegimus: καὶ διὰ pro καρδία, ὑπὲρ μιᾶς pro ὑπερβάς, ποιητῶν pro ποιεῖ τόν, ἐν τῷ ἴσῳ pro ἐν τῷ σώματι, προκαλεῖ μὲν οὐ pro προβαλλομένου, ζητοῦσι τοιούτους pro ζῆν τοὺς τοιούτους, δὲ μόλις pro δαίμονι, ἦν οἰκείως ἂν (p. 466 init.) pro ἦν ἡ κύουσα, ζήνωνι καὶ μή (p. 471 ante med.) pro ζῆν ἡνίκα μή, ἀλλ' ὁ μὲν λειμῷ αὐτάς (p. 518 ant. med.) pro ἀλλ' ἀμέλει μόνος αὐτάς scripta invenimus. In aliis codicibus nec tam multa nec tam longe a vera manu scriptoris recedentia vitia deprehenduntur; sed tamen in M talia exstant, qualia μανθάνομεν pro μανθάνω μέν, ὅσα μέρει pro ὁσημέραι, κινεῖ τὸ pro κινοῖτο, ὀμφαλοῦται pro ὀμφαλοῦ τε, ὀλίγον pro ὃ λέγεις scripta, et in MA eiusmodi menda inveniuntur, quae ab editoribus non sunt animadversa. Nam p. 276 init. ediderunt: χολὴν ἐμοῦσιν οἱ λυπηθέντες, ἐνίοις δ' ὑπέρχεται κάτω καὶ ἡ γαστὴρ αὐτοῖς ἄκρα τὰ χολώδη διαχωρεῖ; ubi nos codicis L lectionem ἄκρατα restituimus; p. 296 med.: περὶ γὰρ δὴ ἐν νηυσὶν Ἀχαιῶν, ubi L δῖε νηυσὶν, nos δίε ν. scripsimus; p. 357 post init.: ἄλλων ἀμηχάνων πλήθη τε καὶ ἀτοπώτερα λόγων τινῶν φύσεων, at si Platonis Phaedr. (p. 229 D) evolvissent, vix dubitassent restituere ἀτοπίαι τερατολόγων; p. 415 sub fin.: μεστὸν γάρ ἐστιν αὐτῷ (sc. τῷ Χρυσίππῳ) τὸ γραμμάτων τε καὶ κρίσεων ἐξίστασθαι λέγοντι, qua lectione nihil ineptius est; nam quid sibi vult τὸ γραμμάτων τε καὶ κρίσεων ἐξίστασθαι vel ad quid referendum est μεστόν? Nos restituimus τὸ γράμμα τό τε κρίσεων ἐξίστ. λ., τὸ γράμμα est τὸ περὶ παθῶν βιβλίον, Infinitivus autem ex aequo positus est cum Infinitivis sequentibus μανιωδῶς τε κινεῖσθαι καὶ οὐκ ἐν ἑαυτῷ — εἶναι τετυφλῶσθαί τε — ἀλογίστως τε φέρεσθαι. Sententia loci emendati haec est: 'Plenus enim liber est his vocibus, cum dicit, exturbari ex iudiciis homines' et cet. Ac de iis, quae in orthographia peccata sunt, satis dictum est.

Sequitur, ut ea menda, quae in *perversa terminationum*

scriptura posita sunt, singillatim percenseamus. Oritur autem id genus peccandi, cum aut similes litterarum formae oculis librariorum fraudem fecerunt aut syllabae vitiose pronuntiari solitae in errorem induxerunt aut compendia scribendi, quae in exitu vocabulorum inprimis frequenter adhiberi solebant, vel perperam intellecta sunt vel intellegi non potuerunt, aut denique vocabuli alicuius terminatio vicinae assimilata est. Ac de duabus causis prioribus quoniam supra disputatum est, ubi in universum menda ex iis orta collegimus atque simul peccata, quae ad exitus vocum pertinent, complexi sumus, nunc de ceteris agamus atque ita quidem, ut primum de nominum, deinde de verborum, denique de ceterarum orationis partium particularumve exitu vitiato disseramus; nam sua quaeque orationis pars compendia, suas causas peccandi habet. Nec tamen omnia vitia, quae librarii codicum nostrorum admiserunt, pertractare in animum induximus, nam nec palaeographiam scribimus et res infiniti laboris est, sed ea tantum elegimus, quorum exempla non raro ab editoribus neglecta sunt. Atque Substantivorum in *της* exeuntium creberrima est permutatio casuum; in M *ποσότητος* pro *ποσότητι* p. 689 post in., *ψυχρότητα* pro *ψυχρότητι* p. 693 ante med. et talia scripta invenimus. P. 612 p. init. MABChK scriptum habent *ὅταν ἐπὶ τοῦ περιέχοντος ἀέρος ἐκ τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς ὁρμηθεῖσά τις ποιότης εἰς ἅπαν αὐτοῦ μέρος ἀφικνῆται, διάδοσις κ. τ. λ.*; nos *ποιότης* in *ποιότητος* mutavimus nec post *ἀφικνῆται*, ut K, sed post *διάδοσις* interpunximus, quod utrumque sententiae ratio postulat: 'qualitatum in continua corpora transfusiones appellantur influxus facultatis cuiusdam; velut, cum à solis radiis profecta *qualitatis transfusio* in ambientis aëris totum corpus penetravit ipsa solis substantia suo loco manente, influxus facultatis solaris dici solet.' — Aliud exemplum mendorum e compendiis non intellectis natorum praebent MA(BCh) p. 429 extr.: *οὔτε κρίσεις εἶναι τὰ πάθη δεικνύων οὔτε ἐπιγιγνόμενα κρίσει*, K recte emendavit *κρίσει* scribens *κρίσεσιν*. Quodsi tales Dativos a librariis confundi constat, idem non debuit intentatum relinquere eum, quem p. 365 p. med. legimus: *τὸ γάρ*

τοι πάθος — ἤτοι κρίσις τίς ἐστιν ἢ κρίσεσιν ἐπιγιγνόμενον, sed scribere κρίσει, nec p. 430 ante fin. edere ὁ Χρύσιππος αὐτὸς ἐναντιολογούμενος αὐτῷ μαρτυρεῖ τοῖς τ' ἀληθέσιν ἅμα καὶ τῷ παλαιῷ δόγματι sed τῷ τ' ἀληθεῖ κ. τ. λ.; nam illud placitum, quo plures esse animi facultates, quibus ratiocinemur, irascamur, cupiamus, pronuntiatur, cui Chrysippus invitus et ipse a se desciscens assentitur, et unice verum et veterum esse saepissime Galenus testatur. — Ex compendiis non intellectis proficiscitur etiam commutatio terminationum Comparativi et Superlativi τερος et τατος. P. 705 med. Ch et K πῦρ — μικρομερέστερον (MAB) in μικρομερέστατον (σμικρ. nos) recte mutaverunt, sed iidem paulo infra (ante fin. eiusdem paginae) noluerunt σμικρομερέστατα corrigere in σμικρομερέστερα, quamquam p. 717 ante med., ubi idem locus Platonicus a Galeno laudatur, et codd. et editores ipsi Comparativum praebent!

Multo autem plura menda, quae ea re nata sunt, quod librarii nexus verborum prorsus incuriosi vocem voci sive sequenti sive antecedenti accommodaverunt, editores neglexerunt. P. 199 post. init. e Cant. Caius sic edidit: ἀρκεῖ βραχεῖ λόγῳ δεδηλωκέναι τὰς ἐν τῷ ζῴῳ πάσας ἀρτηρίας ἀπὸ μιᾶς ἐκείνης πεφυκυίας, ἣν ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας, οἷον ἐκ γῆς τινος πρέμνον, ἐλέγομεν φύεσθαι (φύεσθαι in C omissum supplevit Caius, cf. supra p. 44). Idem Ch et K scripserunt non cogitantes Genetivum τινός sententiae loci non aptum atque ex accommodatione Pronominis τι ad Genetivum γῆς ortum esse. Itaque nos edidimus οἷον ἐκ γῆς τι πρέμνον. P. 404 post med. MABChK: ὥσπερ γὰρ ἐν τρόμῳ καὶ ἀνθέξει τινὸς καὶ τῶν παραπλησίων ἤδη, ἃ διὰ τῶν νεύρων ἐνεργεῖται, ἔστι τις ἐπιτελεστικὴ κατάστασις; at non dubium est, quin Genetivus τινός in libris alterum traxerit; nos scripsimus καὶ τοῖς παραπλησίοις. P. 328 p. init.: τὰ κατὰ τὴν ἐγὼ φωνὴν, ἃ δὴ κἂν τοῖς ἐτυμολογικοῖς εἶπεν ἔχειν τι φάσκων αὐτὰ δεικτικὸν ἐκ τοῦ φαινομένου διὰ τὸ κατὰ τὴν πρώτην ἐν αὐτῇ συλλαβήν; nos cum Cornario pro αὐτά scripsimus αὐτήν; nam non ea, quae ad vocem ego pertinent (τὰ κατὰ τὴν ἐγώ φωνήν), sed vox ipsa

aliquam vim probandi e Chrysippi sententia habet. Scripturam *αὐτά* propter *τὰ κατὰ τ. ἑ. φ.* natam esse apertum est. P. 390 med. scribendum fuit (*ὁ Ποσειδώνιος*) *ἠδέσθη τήν τε πρὸς τὰ σαφῶς φαινόμενα μάχην καὶ τὴν αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογίαν τοῦ Χρυσίππου*, non *τὴν αὐτὴν κ. τ. λ.*, quemadmodum in codd. et edd. scriptum est; p. 414 p. init. non *καὶ μὴ κρατεῖν ἑαυτοῦ νικωμένου ὑπὸ τῶν παθῶν*, sed *νικώμενον*; p. 438 post med. non '*κατὰ τὸν αὐτὸν*' *φησί* '*τρόπον ἀνάλογόν τινα πᾶσι τούτοις καὶ ἐν ψυχῇ λογικῇ συνίσταται*, sed *ἀνάλογά τινα*; p. 506 in. non *ἔδοξε χρῆναι τὴν τούτου προτέραν δόξαν ἐπισκεψαμένους οὕτως ἐπανέρχεσθαι πάλιν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐξ ἀρχῆς*, sed *πρότερον*: 'antequam ad propositam a principio quaestionem reverteremur, Chrysippi sententiam in iudicium vocandam existimavimus.' P. 545 p. in. *ἐπιτήδειόν ἐστιν εἰς διδασκαλίαν φλεβῶν ἀνατομῆς ἀρχὴ τῷ λόγῳ γενέσθαι τὸ ἧπαρ* codd. et edd. habent scriptum atque insuper locum totum perversa interpunctione, ut multos alios, prorsus obscuraverunt. An quidquam sani inesse videtur loco a Kuehnio sic interpuncto: *τί οὐκ αὐτοῦ τούτου πρώτου οὗ λέγουσιν ἐπεσκέψαντο τὴν αἰτίαν, ἐπιτήδειόν ἐστιν εἰς διδασκαλίαν φλεβῶν ἀνατομῆς ἀρχὴ τῷ λόγῳ γενέσθαι τὸ ἧπαρ ἀναιτίως, ὦ σοφώτατοι; ἢ ὅτι πάντως τῇ φύσει πλεονεκτεῖ, καὶ πρὸς τὴν τῆς διδασκαλίας ἀρχὴν ἐπιτηδειότερόν ἐστι, τίς ἡ πλεονεξία ζητῆσαι δίκαιον, οὐκ ἀργῶς οὐδὲ ῥαθύμως ὑπερβῆναι?* Reprehenduntur a Galeno ii, qui cum a iecore fateantur commodum initium doctrinae de venis instituendae sumi, tamen iecur esse principium naturale earum negant, praesertim si ipsi concedant non modo nihil in rerum natura sine causa fieri vel factum esse, sed etiam causam ipsam explorari posse. Quodsi ita est, inquit Galenus, 'quidni primum omnium causam exploraverunt eius ipsius sententiae, quam in ore habent, conveniens esse ad docendam venarum anatomiam principium iecur constituere? Utrum sine causa, an iecur quia naturalem quandam eminentiam habet, idcirco etiam ad doctrinae principium convenientius est? Quae igitur eminentia eius sit, quaerendum est.' Itaque locus sic restituendus fuit, quem-

admodum nos p. 35 restituimus. P. 568 extr. non οἷον οὐκ ἄλλο καθ' ὅλου τοῦ ζῴου τὸ σῶμα, sed καθ' ὅλον scribendum esse existimavimus. P. 622 extr. 623 in. Kuehn. male: ἐξαίρετα γὰρ ἐχρῆν αὐτῷ (sc. τῷ τῆς ὄψεως νεύρῳ) παρὰ τἄλλα ὑπάρχειν πολλὰ τετρῆσθαί τε διὰ τοῦ βάθους καὶ μαλακὰ μὲν εἶναι ταῦτα, σκληρὰ δὲ τὰ πέριξ. Pro μαλακά in M μαλακῶ, et pro εἶναι ταῦτα εἶναι κατὰ ταῦτα in MA BCh, pro σκληρά in MA σκληρῶ, in B σκληρῷ, in Ch σκληρά scriptum est. Nemo igitur editorum intellexit Galenum scripsisse καὶ μαλακὸν μὲν εἶναι κατὰ ταῦτα, σκληρὸν δὲ τὰ πέριξ 'nervum mollem esse intrinsecus, extrinsecus durum.' P. 634 med. ἐν τῇ περὶ τῆς ἀποδείξεως πραγματείᾳ, καθ' ἣν πρώτην ἀξιῶ γεγυμνάσθαι τὸν ἀκριβῶς ἕπεσθαι τοῖς νῦν λεγομένοις ἐφιέμενον omnes ediderunt; pro πρώτην nos πρῶτον restituimus; nam sensus est: 'in opere de demonstratione *prius* versatum velim, qui ea, quae nunc dicuntur, probe intellegere studet.' P. 784 p. med. peccaverunt scribentes οὐδὲν ἄλλο τέχνης ὑπάρχει γνώρισμα παρὰ τὴν χρείαν ἑκάστου τῶν ἐν τῷ δημιουργηθέντι μορίῳ, pro quo nos restituimus μορίων; p. 788 init. φαίνεται γὰρ κἀν τούτοις οὐκ ὀλίγοις ἀριθμὸς σκοπῶν ἐν ἑκάστῳ; lege ὀλίγος.

Ne illud quidem genus peccatorum praetermittendum videtur, quod ortum est, cum compendium aliquod ita obscuratum fuit, ut a librario non animadverteretur. Haec enim causa est, cur legamus in L ἀμφότερ pro ἀμφοτέρας (p. 457 p. med.), in M σύμπα pro σύμπασα, ῥῆ pro ῥῆσις, ἅπαν pro ἅπαντας, νεανί pro νεανίσκοις, in MA χωρίς pro χωρίοις (p. 380 p. med.), τοῦ καὶ τοῖς τὸ διωρίσθαι (p. 504) pro τοῦ καὶ τοῖς τόποις δ. aliaque huiusmodi. Quae peccata quamquam plurima ab editoribus sunt correcta, tamen nonnulla eos latuerunt. Nam p. 410 p. med. ediderunt ὅμοια δὲ τοῖς προγεγραμμένοις — ἔχει καὶ τάδε, nos ὁμοίως scripsimus nixi scriptura truncata codicis M ὅμοι; p. 464 in. illi: συνάπτει δ' εἰκότως τοῖς λόγοις τούτοις (ταύτοις errore typothetarum K) ὁ Ποσειδώνιος τὰ κατὰ τὸν φυσιογνώμονα φαινόμενα, nos codicis L fidem secuti κατὰ τὴν φυσιογνωμονίαν; p. 514 extr. illi: ἐν μόνοις γὰρ τοῖς ὁμοιομερέσι το

διαφέρειν εἶδος οὐκ ἔστιν ἢ τὸ τῆς σαρκὸς μέρος, nos duplici vitio, quo hic locus laborat, e fide codicis L emendato scripsimus *τὸ διαφέρον εἶδος οὐκ ἔστιν οἷον τὸ κ. τ. λ.*; M οἷ pro *οἷον* habet, quemadmodum idem p. 593 p. med. *οἷ ὕπαρξις* pro *οἷον ὑπ.* et p. 710 extr. *οἷ ταν͂ν* pro *οἷον* vel potius *οἱόνπερ*. P. 678 p. m. illi: *ἄχρι μὲν οὖν τοῦ πλέον ἢ ἔλασσον ἕκαστον τῶν συντιθέντων ἡμᾶς γιγνόμενον, αἱ νόσοι καθίστανται, κοινὸς ὁ λόγος ἐστὶν κ. τ. λ.*, nos ita locum restituendum existimavimus, ut scriberemus: *ἄχρι μὲν οὖν τοῦ 'πλέονος ἢ ἐλάσσονος ἑκάστου τῶν σ. ἡ. γιγνομένου αἱ ν. κ.' κ. τ. λ.*; p. 665 p. m. illi: *ἐπειδή γε πλέω ἑνὸς ὄντα τυγχάνει*, quamquam iidem p. 678 p. init. eundem locum Platonicum sic reddiderunt: *ἐπειδὴ καὶ γένη πλέονα ἑνὸς ὄντα τυγχάνει*; nos: *ἐπειδὴ γένη πλείονα ἑ. ὄ. τ.* (cf. supra p. 37).

Venimus nunc ad menda in exitu verborum usitata. Saepissime commutantur *ει* et *ειν*, cuiusmodi menda, quae in L et M multa deprehenduntur, nequaquam omnia in edd. correcta sunt. Sic ne in K quidem p. 665 ante fin. *τὸ μὴ προσῆκον ἕκαστον ἑαυτῷ προσλαμβάνει* in *τὸ — προσλαμβάνειν* nec p. 670 p. med. *νομίζειν μικρῶν εἶναι σωμάτων* in *νομίζει κ. τ. λ.* mutatum est. P. 322 p. in. in oratione Chrysippi subobscura, quam edd. prava interpunctione obscuriorem reddiderunt, sic scribendum fuit: *ὅ τε Ζήνων πρὸς τοὺς ἐπιλαμβανομένους, ὅτι πάντα τὰ ζητούμενα εἰς τὸ στόμα φέρει* (*φέρειν* MABChK), *ἔφησεν 'ἀλλ' οὐ πάντα καταπίνεται'* 'et Zeno reprehendentibus, quod omnia, quae in quaestionem vocantur, in ore gestaret, 'at' inquit 'non omnia a me devorantur.' P. 312 extr. MABChK: *καί μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς* (sc. *ὁ Χρύσιππος*) — *ἐπὶ πλεῖστον ἐκτείνειν τοὺς λόγους οὐκ ὀκνεῖ*, nos *οὐκ ὀκνεῖν*; p. 381 med. illi: *ὥτε κατ' ἀρχὰς εὐθὺς δεῖν*, nos *δεῖ*; p. 597 in. illi: *κακίαν δ' ἔχει ψυχῆς*, nos *κ. ἔχειν ψ.*; p. 621 p. in.: *ὁμοειδὲς δὲ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τὸ νεῦρον ὑπάρχειν τῷ ἐγκεφάλῳ*, nos eiecto *καί ὑπάρχει* restituimus. Ut autem *ειν* et *ει*, ita *ειν* et *ηι*, i. e. *ῃ* permutantur, velut p. 371 sub fin. in MA *εἶτα συνάπτων ἐφεξῆς λέγειν* pro *λέγῃ* scriptum est. Idem mendum p. 357

extr. subesse non animadvertentes Ch et K locum prorsus depravaverunt. Ibi enim in MAB scriptum est ὅταν δ' ἱκανῶς ἤδη τὰ κατὰ τὴν ἄσκησιν αὐτῷ προήκειν, τηνικαῦτα κ. τ. λ.; Charterius coniecit ὅταν δ' ἰκ. ἴδῃ — προήκειν, quod Kuehnius recepit! Nos ὅταν — ἤδη — προήκῃ restituimus. Etiam ει vel ειν et ον nonnunquam permutationis vices subeunt, veluti p. 617 p. in. et 794 ante fin. in M ὑπάρχει pro ὑπάρχον et in MA p. 514 extr., uti supra memoravimus, διαφέρειν pro διαφέρον scriptum invenimus. Ne hoc quidem editores satis acute viderunt; nam complures lectiones eiusdem pravitatis intactas reliquerunt. P. 571 med. locum et scriptura et interpunctione occaecaverunt sic scribentes: εἴπερ οὖν ἕκαστον μόριον ἐξ ὁμοιοτάτου κατὰ τὴν οὐσίαν ἑαυτῷ τρέφεται χυλοῦ, καὶ τοῦτον παρασκευάζειν ἑαυτῷ πέφυκεν, ἀλλοιοῦν τε καὶ μεταβάλλειν ἡ τοῦ αἵματος γένεσις, ἔργον τῆς ἥπατος σαρκός. Nos aliter interpungendo et μεταβάλλον scribendo orationem perspicuam effecimus. P. 719 ante med. MABChK: ᾧ καὶ δῆλόν ἐστι τὸ ἀθρόον πόμα — ἐρεθίζειν τὸ ζῷον εἰς βῆχα, nos ἐρεθίζον; illi p. 733 in. ἐπ' ἔνιά γε μὴν οὕτως ἰσχυρὰν δύναμιν ἔχον, nos ἔχει; illi p. 794 med. εἴς τε τὴν ἰατρικὴν τέχνην χρήσιμον ὑπάρχειν, nos ὑπάρχον.

Alia permutatio est formarum ει (ειν) et ων. In M quidem p. 746 extr. ὁ πρότερον ὑπάρχειν pro ὑπάρχων scriptum invenimus et in MFP p. 638 p. med. διαπέμπειν pro διαπέμπων. Itaque editores non debebant integram putare lectionem loci Platonici, qui p. 754 med. invenitur: περὶ οὗ ἂν διδάσκων ἐθέλῃ; lege διδάσκειν.

In terminationibus personarum, temporum, modorum vario modo peccatum est. In MA p. 500 a. med. λέγω pro λέγεις, p. 547 in. ἀναγκασθείη pro ἀναγκασθείης, p. 565 a. m. ἐθέλοι pro ἐθέλοις, p. 594 p. med. βουληθῇ pro βουληθῇς positum atque ab editoribus posterioribus correctum est, qui tamen cur p. 392 post med. γέγραφε et 528 p. in. ἔγραψεν non in γέγραφα et ἔγραψα mutaverint, mirum est. Iidem, qui p. 786 in. πεπιστεύκαμεν in πεπιστεύκασι mutaverunt, p. 731 p. in. ἀμφισβητοῦμεν in ἀμφισβητοῦσιν (cf. supra p. 33) non mutaverunt nec magis p. 540 med. παρεφυλάξατο et p. 796

p. med. *οἴονται* in *παρεφυλαξάμην* et *οἴομαι* nec p. 406 a. m. *λέγοιτο* in *λέγοιντο*, quamquam p. 734 med. recte viderunt non *ἕλοιτο*, sed *ἕλοιντο* legendum esse. Et quoniam *ται* et *το* commutari solebant, factum est, ut *ἐγέγραπται* pro *ἐγέγραπτο*, *δύναται* pro *δύναιτο*, aliaque a librariis ponerentur, quare non dubitavimus p. 703 a. med. *εἴπερ γὰρ ὑπὸ πυρὸς ἡ πέψις ἐγίγνετο τῶν σιτίων* pro *γίγνεται*, quae lectio codicum est, restituere et p. 575 a. fin. *προσηγορεύετο* pro *προσηγόρευται*; p. 398 p. med. Posidonium non *εἴτε πρὸς τῷ μεγέθει τῶν φαινομένων καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς αἰτιάσοιντο καὶ διὰ τοῦτο — ἐροῦσι*, sed *αἰτιάσονται* scripsisse certissimum est. Frequens etiam est permutatio terminationum *σθαι* et *ται*, *γίγνεσθαι* et *γίγνεται*, *πεισθήσεσθαι* et *πεισθήσεται*, quod vitium editores fugit p. 321 extr., ubi illi *οὕτω δὲ λέγεσθαι*, nos *οὕτω δὲ καὶ λέγεται* legimus. Nec praeterire hoc loco licet commutationem exituum *ται* et *τες*, ad quam aliquid valuit pronuntiatio falsa diphthongi *αι*, cuius quidem exempla non pauca in codicibus nobis occurrerunt, qualia *τιθέντες* pro *τίθενται*, *περαίνονται* pro *περαίνοντες* (cf. Programm. nostr. II, 10, 8). Itaque nos p. 548 in. *τῆς γενέσεως οὐκ ἀφαιροῦμαι* restituimus; codd. et edd. habent *ἀφαιροῦμεν*, quod ex *ἀφαιροῦμες* vel *ἀφαιροῦμε* natum videtur, et p. 474 init., ubi MABChK: *διὰ λόγου μὲν πεισθέντες — οὔτε φοβοῦνται οὔτε λυποῦνται, φαντασίας δ' ἐκείνων αὐτῶν λαμβάνονται*, nos fidem codicis L secuti *λαμβάνοντες* refecimus. Nec raro confunduntur *κε* et *σε*, velut in A p. 580 extr. *συνέστηκεν* pro *συνέστησεν* (ξυν.), in MA(BChK) p. 759 in. *ἠρώτησε* pro *ἠρώτηκε* scriptum exstat. Denique obliteratae notae in exitu verborum usitatae menda genuerunt, qualia p. 635 ante fin. in MA(BChK) *συνιστᾶν* pro *συνιστάναι* (ξυνι.), p. 776 med. *χρή* pro *χρῆναι*. P. 756 extr. M praebet *διαιρεῖ*, AB *διαιρεῖται*, ChK *διαιρῆται*, nos *διαιρεῖσθαι* (cf. supra p. 33) reparavimus.

Atque etiam in eorum vocabulorum, quae Adverbiorum, Praepositionum, Coniunctionum, Particularum nomine continentur, exitu variis modis peccatum est. Permutantur *θεν* et *θι*; *ἑτέρωθεν* cum *ἑτέρωθι* non semel tantum in M, in

MA p. 224 p. med. *μηδαμόθεν* cum *μηθαμόθι*, unde mireris editores neque p. 312 a. med. *οὐδαμόθεν τοῦτ' ἀκριβούμενον* neque p. 731 a. med. *ποτέρωθεν* correxisse. Permutantur *ὅτι* et *ὅτε*; p. 269 a. fin. *ἔγωγε θαυμάζω τἀνδρὸς ὅτε* MABCh, *ὅτι* recte K, sed idem debuit p. 517 a. fin. locum Platonicum sic reddere: *ὅτε δὴ οὖν εἶπον.*

Difficilius autem est iudicare, utrum *οὔθ'*, *οὐδ'*, *οὔτ'* (*μήθ'*, *μηδ'*, *μήτ'*), *οὐδέ*, *οὔτε* (*μηδέ*, *μήτε*) a librariis permutata sint an e Galeni ipsius manu profecta sit permutatio a veterum scriptorum usu abhorrens. Legentibus quidem p. 529 ante med. *ὅτι μὲν οὐκ ἔστι γνήσιος οὔθ' Ἱπποκράτους* (MABChK) — *τῶν εἰρημένων φλεβῶν ἀνατομή, καὶ πρὸ ἡμῶν μὲν ἑτέροις ἀποδέδεικται*, non dubium videtur, quin *οὐδ' Ἱπποκράτους* scribendum sit, quoniam haec est sententia: 'non esse genuinam ac neque Hippocratis neque Polybi venarum anatomiam', falsae scripturae causa in aperto posita, quippe cum illud *οὔθ'* scriptum videatur a librario nesciente litteram mediam ante spiritum asperum non aspirari; atque ex eodem errore natum videtur p. 783 p. init. *οὐδὲ γὰρ ὁ Πλάτων αὐτὸς οὔθ' Ἱπποκράτης ἠρκέσθησαν*, p. 371 p. in. *ἀλλ' οὐχ ὡς ἀπεστραμμένον τὸν λόγον οὔθ' ὡς ἀπειθοῦν*, p. 592 med. *ἠναγκάσθημεν αὖθις ἡμεῖς ἐπιδεικνύναι μήθ' ὑμένας ἀναφερομένους ὅλως ἐκ καρδίας εἰς κεφαλήν* 'coacti sumus ostendere omnino *ne* membranas *quidem* a corde in caput pertinere; sed tamen quoniam plures inveniuntur loci, ubi *οὔτε* pro *οὐδέ* positum est, non continuo illa res librariis vitio tribui debere videtur. Nam p. 224 extr. in CMA(BChK) legimus: *οὐκέτι ἔγραψαν ἀξιόλογον οὐδὲν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον οὔτε φαίνονται χρώμενοι*, p. 230 ante fin. *οὐδὲ γάρ, ὅτι — οὐδ' ὅτι —, οὔτ' εἴ γε καὶ τοῦτο λέγοι τις*, in MA(BChK) p. 404 init. *ἐνδόντος τοῦ τόνου τῆς ψυχῆς καὶ μὴ παραμείναντος ἕως παντὸς μήτ' ἐξυπηρετήσαντος κ. τ. λ.*, p. 642 extr. *οὐ πιλητοῦ δ' αἰσθητικὴ ἡ τοῦ ὄμματος αἴσθησις ἡμῖν ἐστιν οὔτε τῆς σκληρότητος ἢ μαλακότητος.* Quid igitur est? his in locis librariorumne mendum aliquod an scriptoris usum deprehendimus? Mihi quidem mendum inesse videtur; nam omnibus aliis praeter

hos, quos modo exscripsimus, locis librorum de Placitis Galenus *οὐ* (*μή*) — *οὐδέ* (*μηδέ*) uti solet nec *οὔτε* (*μήτε*) pro *οὐδέ* (*μηδέ*) sensu *ne — quidem* praedito posuit. Itaque omnes illos locos ita reparavimus, ut usus Galeni ubique cum veterum Graecorum usu concineret. An quisquam rem in religionem trahat, si p. 459 p. med. *οὐ μὴν ἀκολουθεῖ γε ταῦτα τοῖς Χρυσίππου δόγμασιν ὥσπερ οὔτε τὸ* (lege *τῷ*) *μηδεμίαν οἰκείωσιν εἶναι φύσει πρὸς ἡδονὴν* in MABChK legitur, in quibus p. 467 p. m. *καθάπερ οὐδέ*, p. 553 p. m. *ὥσπερ οὐδ' ἐπ' ἀρτηριῶν*, p. 561 a. fin. *καθάπερ οὐδ' εἰ*, p. 569 extr. *ὥσπερ οὐδέ*, p. 594 p. in. *ὥσπερ οὐδ' ἄλλος*, p. 599 p. med. *καθάπερ οὐδ' Ἀρίστων*, p. 605 a. med. *ὥσπερ οὐδ' εἰ*, p. 611 in. *καθάπερ οὐδ' εἰ*, p. 634 extr. *ὥσπερ οὐδέ*, p. 660 extr. *καθάπερ οὐδ' ὅσα*, p. 679 a. med. *ὥσπερ οὐδὲ πῦρ*, p. 681 extr. *καθάπερ οὐδ' Ἱπποκράτει* scriptum invenimus? Ergo nos non religioni habuimus in exemplo, quod primum posuimus, contra codd. scribere *οὐδὲ Ἱπποκράτους οὐδὲ Πολύβου*.

Inprimis vero frequens est commutatio Praepositionum *πρός* et *πρό* et seorsim positarum et cum verbis compositarum. P. 425 a. med. MABCh: *πρὸ τῆς βουλήσεως*; Bakius emendavit *πρὸς τῆς β.* idque recepit K. Idem aliis locis (p. 315 a. fin., p. 548 p. med., p. 670 a. med.) *προσγράψαντα, προσχρῆται, προελθὼν* restituit; sed non omnibus locis mendum animadvertit. P. 359 enim restituere debuit *τῶν χρησίμων τῇ προκειμένῃ πραγματείᾳ προστιθεὶς οὐκ ὀλίγα*, p. 482 a. med. *προσγράψας τὴν ῥῆσιν*.

Ut autem *πρός* et *πρό*, ita *εἰς* et *εἰ* inter se permutantur; in M *εἰ τόν* pro *εἰς τόν*, in MA *εἰς τὸ σπέρμα* pro *εἰ τὸ σπέρμα* (p. 523 med.) scriptum est. Qua ex commutatione natum mihi videtur vitium, quo oratio p. 583 extr. laborat: *Ὁμήρου μνημονεύσω τὸν Τιτυὸν εἰς Ἅιδου κολαζόμενον εἰσάγοντος*, ubi nos *ἐν Ἅιδου* refecimus reputantes ex *ἐν* fieri potuisse *εἰ*, ex *εἰ εἰς*, nisi forte vicinitas verbi *εἰσάγοντος* illud *εἰς* genuit. Permutantur etiam saepe *καί* (*κἀν*) et *κατά* vel *κατ'* (*καθ'*); p. 797 extr. *κανταυτόν* MABCh praebent, K recte *κατὰ ταὐτόν*. Idem debuit, quod p. 282 p. med. in MA legitur: *καὶ ἑαυτοῦ τοῖς λόγοις ἐχρήσατο*,

mutare in *καθ' ἑαυτοῦ κ. τ. λ.* Praepositiones *περί* et *παρά* saepissime permutatas esse ex notissima notarum similitudine intellegitur nec minus saepe *παρά* et *κατά*, velut p. 684 p. in. in MAFP *ὅσα χολῆς εἴδη λέγεται παρὰ τὴν χρόαν*, ubi legendum est *κατὰ τ. χρ.*, p. 365 p. med. *παρὰ τῷ τῆς διαιρέσεως ἐλλιπὲς ἐσφαλμένῳ* MAB, *παρὰ τὸ* ChK, ubi nos *κατὰ τὸ τ. δ. ἐ.* ut refingeremus, usus Galeni docuit (cf. supra p. 47); p. 569 med. *οὐ γὰρ οἷόν τε παρὰ τοὺς τόπους τοῦ σώματος ὑπαλλάττεσθαι φλεβὸς ἢ ἀρτηρίας ἢ νεύρου τὴν ἐνέργειαν*, ubi scripsimus *κατα τοὺς τόπους κ. τ. λ.* Fit etiam Praepositionum *μετά* et *κατά* confusio. P. 659 extr. in A(BChK) legitur *ἰδεῖν ἔστι κατὰ τὸ πρῶτον ἐκφῦναι τῆς καρδίας δίχα σχιζομένην*. M non *κατά*, sed *μετά* praebet, quod nos recepimus (cf. supra p. 25). Alio loco, qui e Platonis Phaedro (p. 262 A) sumtus est, p. 729 a. fin. *καταβαίνων* in MA pro *μεταβαίνων* scriptum videtur propter vicinitatem locutionis *κατὰ σμικρόν*. P. 629 init. MABChK: *ὡς καὶ Πλάτων εἶπεν ἐν Τιμαίῳ μετὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν*, male, nam quae sequuntur et quae antecedunt, postulare *κατὰ τὴν ῥῆσιν* nemo non videt. Atque sic in FP legitur; itaque codicum quoque scriptura confirmata lectio nostra est. — *Ἀπό* et *ἀντί* permutata sunt in MA p. 261 p. med., ubi *ἀπολήψεως* pro *ἀντιλήψεως* (L) scriptum est; sed idem mendum, quod editores latuit, inest p. 796 in., ubi *διὰ τὸ μη δύνασθαι ἀντικρίνειν ἀπὸ τῶν ἀληθινῶν τὰ πιθανά* scriptum exstat, quod nos correximus. Multo saepius *ὑπό* et *ἀπό* confundi non est quod exemplis appositis doceamus; *ὑπό* pro *ὑπέρ* positum esse documento est p. 453 p. in.: *Πλάτων ἀπεφήνατο καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρος ὑπὸ ὑγιείας τε καὶ κάλλους*, quam lectionem barbaram editores amplexati sunt; lege cum cod. L *ὑπὲρ ὑγιείας*. Idem codex duobus aliis locis, ubi *ὑπό* et *ἐπί* in MA commutata sunt, veram lectionem praebet, p. 514 a. med., ubi MABCh: *ἐπιλανθάνεσθαι τὸν Πλάτωνα τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ λεγομένων*, quod in *ὑφ' ἑαυτοῦ* recte a K mutatum L confirmat, et p. 306 a. med., ubi in MABChK traditum est: *καθάπερ που καὶ πρότερον ἐκαρτέρησας ἐπὶ Κύκλωπα ὁρῶσα τοὺς ἑταίρους ὑπ' αὐτοῦ δια-*

φθειρομένους; mira est dictio *ἐκαρτέρησας ἐπὶ Κύκλωπα* ac ne Homericis quidem versibus, qui hoc loco oratione soluta redduntur, convenit; veram manum scriptoris L solus servavit, in quo legitur: *ἐκαρτέρησας ὑπὸ Κύκλωπος ὁρῶσα τοὺς ἑταίρους δ.* omissis verbis *ὑπ' αὐτοῦ*, quae in altera familia codicum vitio vitium trahente interpolata esse apparet.

Iam missis his exemplis Praepositionum permutatarum — alia etiam afferre possum, sed quoniam nihil valent ad locum aliquem vitiose adhuc scriptum emendandum, praetermittenda existimo — superest, ut de aliarum Particularum permutatione pauca disseram. *Μέν* pro *δέ* et *δέ* pro *μέν* scriptum esse non modo A demonstrat, ubi p. 574 p. in. *ἀρτηρία δέ* pro *ἀρτηρία μέν* positum legimus, sed etiam MAFP, ubi p. 754 p. in. *ἐμοὶ δὲ φαίνεται* pro *ἐμοὶ μὲν φ.* invenitur. Idem mendum alio loco editores ignoraverunt, qui p. 774 p. in. tradiderunt: *ὁμοιότης μὲν γάρ ἐστι ταῖς ἡδοναῖς πρὸς ἀλλήλας. ἡ μὲν κοινότης*, ubi sententiae ratio *ἡ δὲ κοινότης* necessario requirit. Etiam *μέν* et *τε* confunduntur: p. 680 a. med. M *ἄλλον τε τρόπον* pro *ἄλλον μὲν τρ.* scriptum habet, p. 425 extr. MA(BChK) *ὡς καὶ ὁ Ποσειδώνιός φησιν ἐκείνου πρώτου τε εἶναι λέγων τὸ δόγμα, Πλάτωνα δ' ἐξεργάσασθαι*, ubi FP veram lectionem *πρώτου μὲν εἶναι* servaverunt. Itaque ego p. 538 p. in. *ἅμα τε — ἅμα δέ* non intactum reliqui, sed illud in *ἅμα μέν* mutandum censui. De Particularum *τε* et *δέ* confusione iam disputavimus in Progr. II, 20.

Deinceps, ut erat propositum, de *vocabulis* a librariis *omissis* dicendum est. Quorum cum ingens sit numerus, inprimis Articuli et Particularum, is, qui libros de Placitis emendaturus est, ubi vitiatum esse locum aliquem putat, primum id videat, omissisne uno pluribusve vocabulis vitiatus sit. Equidem non paucos locos explendis iis, quae excidisse videntur, reparari posse confido. Atque ut ab Articulo ordiar, in schedis CL sexagies fere eum excidisse, in M vero plus nonagies ac ne in A quidem ubique servatum esse certissimis argumentis repperi. Editores posteriores hoc et illo loco eum restituerunt, sed longe abest, ut rei plane satis

fecerint. Causae autem Articuli omittendi aut apertae sunt, si vel syllaba antecessit pariter similiterve cadens atque Articulus ipse, velut *αὗται αἱ, αὐτῶν τῶν*, vel si duo tresve Articuli concurrerunt (cf. Progr. II, 5 et 7) vel si Praepositio aliqua subsecuta est, aut in obscuro positae, si nulla eiusmodi causa interposita Articulus ante Substantivum, ante quod aliis locis poni solet, excidit. Quamquam in hac quidem re cautio quaedam emendatori adhibenda est, quoniam Galenus ipse in ponendo omittendove Articulo non eadem, qua veteres olim Graeci, constantia usus esse videtur. Quae omnia reputantibus nobis scribere visum est p. 213 med. *κατὰ τὰ τῶν δευτέρων ἀναλυτικῶν βιβλία* (cf. Progr. II, 4), p. 499 post med. *ἁμαρτημάτων τῶν κατ' αὐτήν* (L), p. 606 p. in. *τοῦτο αὐτὸ τὸ πνεῦμα*, p. 619 p. med. *πλείστου τοῦ συνεχοῦς*, p. 635 extr. *καὶ κατὰ τὰ τῶν ζῴων σώματα* (*καὶ κατὰ τῶν ζ. σ.* M, *καὶ τὰ κατὰ τῶν* ABCh, *καὶ τὰ τῶν* K), p. 657 in. *ἐκφυομένης τῆς μεγίστης φλεβός*, p. 660 p. in. *αὗται αἱ τέτταρες ἀποδείξεις*, p. 733 p. in. *τοιαύτη τέχνη ἡ λογιστική*, p. 751 ant. fin. *Μηνόδοτος ὁ ἐμπειρικός*, p. 766 p. med. *καὶ τούτων αὐτῶν τὸ περιέχον εἶναί τι φάντων* (*περιεχόμενόν τι φ.* MABChK), p. 775 sub fin. *πολλὰ συγγράμματα τὰ ψευδῶς λελεγμένα*. — P. 278 sub fin. *νευρώδη τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ* (L), p. 708 p. in. *ὁποῖον μὲν οὖν τι τὸ τῆς ὁλκῆς ἐστιν*, p. 717 in. *τὴν τοῦ περιγενησομένου* (cf. Progr. nostr. II, 7), p. 721 sub fin. *τὴν τοῦ ἀγνοουμένου ὁμοιότητα*. — P. 470 p. in. *ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ τοῦ τέλους* (L), p. 723 med. *καὶ τὰ κατὰ φύσιν ἔχοντα*, p. 774 p. in. *κοινωνεῖν τὰ κατὰ τὴν διαιρετικὴν ὁδὸν εὑρισκόμενα* (P); p. 775 med. *δηλονότι τῆς ἐκ τῶν — ἀνόδου*. — P. 187 init. *τὸ μήτε τὴν καρδίαν τοῦ ἐγκεφάλου τι προσδεῖσθαι*, p. 200 sub fin. *ἐπεδείξαμεν τὴν ἀρτηρίαν*, p. 241 extr. *τοῦτο δὲ ὁ λόγος. καὶ ὁ λόγος ἄρα*, p. 476 p. med. *ὡς καὶ ὁ Ποσειδώνιος* (L), p. 486 in. *ἐγκρατείας ἡ γένεσις* (L), p. 575 med. *τιθέμενον τὴν ἀρχήν* (P), p. 650 sub fin. *τὴν νεύρων — ἀνατομήν*, p. 654 in. *τὸν ἐγκέφαλον εἶναι*, p. 704 ante med. *ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς*, p. 705 extr. *κατεχρήσατο ὁ θεός*, p. 731 extr. *τῶν ἀμφισβητησίμων*, p. 795 in. *ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας* (cf. Progr. II, 10, 7).

Ab Articulo ad ceteras voculas transeamus ac primum de Praepositionibus, quae a librariis omitti solent, disputemus. Omittuntur autem *κατά*, velut p. 367 extr., ubi nos *καὶ γὰρ οὐ κατὰ αὐτὰ ταῦτα*, p. 775 sub fin., ubi *ἐπέδειξάν τε κατὰ πολλὰ συγγράμματα* restituimus; *ὑπό* p. 413 med., ubi *τὸν ὑπὸ Εὐριπίδου γεγραμμένον — διάλογον*, ib. extr., ubi *τὰ ὑπὸ* (vel *πρὸς*) *τοῦ Ἀχιλλέως — εἰρημένα*, p. 416 ante fin., ubi *τὴν αἰτίαν ὑπὸ αὐτῶν ῥηθῆναι* scripsimus; *διά*, quod p. 445 a. med. inter *γεγραμμένων* et *ὧν σὺ διῆλθες*, p. 652 in. ante *τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων*, p. 792 p. in. ante *παντός* inserendum esse existimavimus; *ἐν*, quod p. 305 med. in MA(BChK) ante *ἀνδρὶ φρονίμῳ*, p. 644 extr. ante *τοῖς πλείστοις*, p. 704 init. ante *τῇ πρώτῃ* (cf. supra p. 19), p. 716 a. fin. ante *ἡμῖν*, p. 776 a. fin. ante *ἀνθρώπῳ* excidit; *ἐκ* (*ἐξ*), quod p. 659 extr. ante *τῆς καρδίας* et p. 709 a. fin. ante *ἐκείνου* reparavimus; *περί* p. 548 med., ubi *τὴν περὶ τῶν πυρετῶν πραγματείαν*, p. 573 in., ubi *ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν* scripsimus. Ex ceteris Particulis saepissime *ἄν* excidit idque in schedis CL plus decies, in M fere vicies, quae Particula quamquam ab editoribus, inprimis a Kuehnio (cf. supra p. 66), multis locis restituta est, tamen pluribus desideratur, velut p. 201 p. med., ubi non legendum est *ἔνθα ᾖ νευρὰ πολλά*, sed *ἔνθα ἂν ᾖ ν. π.* (cf. 429 in. *ἔνθα ἂν ᾖ τὰ πάθη*), p. 202 p. med., ubi pro *ἀποκριναίμεθα* edidimus *ἀποκριναίμεθα ἄν*, p. 411 a. fin. *ἔτι μᾶλλον ἂν ἐξείη*, p. 546 extr. *ἀναγκάσειεν ἄν* (cf. supra p. 66), p. 637 a. fin. *ἡνίκα ἄν*, p. 750 p. med. *ὧν ἂν ἄρχωσι* (cf. supra p. 69), p. 766 in. *καὶ ἐς ὅ τι ἂν ἕκαστος ἐθέλῃ* scribendum esse censuimus. Saepissime etiam *καί* excidit, quod decem fere locis reposuimus, *τε*, *μέν*, *δέ*, *γε*, *οὖν*, *ἤ*, *οὐκ*, *ὡς*, *ἀλλά*, velut p. 753 p. in., ubi legendum est *οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ κ. τ. λ.*

Non raro Pronomina exciderunt, velut *ἐγώ*, *ἡμεῖς*, *τις*, *τι*, *ὅς*, *ὅ*, *οὗτος* (cf. Programm. II, 14), *ἄλλος*; Numeralia *εἷς*, *δύο*, alia, Adverbia *πρῶτον*, *νῦν*, alia. Sed incuria librariorum non solum has voculas, sed etiam nomina et verba neglexit. Ac nomina quidem omissa esse haec exempla do-

cent, p. 426 p. med. nos πάσας ἴσας εἶναι restituisse supra (p. 88) demonstravimus; p. 546 post init. MABChK: ἡ γὰρ ὑπὸ τῆς φύσεως ἀρχὴ καταστάθεῖσα καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀφ' ἑαυτῆς ἀναγκάζει ποιήσασθαι. Mancam orationem ex totius loci sententia sic explevimus, ut post ποιήσασθαι adderemus τὴν ἀρχήν; 'quod enim' inquit Galenus 'a natura constitutum principium est, id etiam doctrinam cogit a se initium institutionis sumere'; cf. paulo supra ὥστε οὐ χρὴ ζητεῖν ἄλλην μὲν ἀρχὴν τῆς τοῦ πράγματος φύσεως, ἄλλην δὲ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. P. 563 a. med. post ἀποβλάστημα τῆς κοίλης inserendum censuimus φλεβός; p. 581 a. fin. ex auctoritate codicum FP περὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς εἰπεῖν τι restituimus. P. 626 ante med. codd. et edd.: τῇ δ' οὖν ὄψει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει καὶ θέσιν καὶ διάστημα συνδιαγιγνώσκειν τοῦ κεχρωσμένου σώματος, οὐδενὸς τῶν ἄλλων αἰσθέσθαι δυναμένου. Cum id agat Galenus, ut demonstret nullum alium sensum praeter visum posse discernere situm et distantiam corporis alicuius, et de simili re paulo antea dixerit μηδὲ τούτου δυναμένης αἰσθάνεσθαι αἰσθήσεως ἄλλης, sequitur h. l. inter τῶν ἄλλων et αἰσθέσθαι inserendum esse αἰσθητηρίων (cf. p. 628 init.), non per zeugma intellegendum, praesertim si quis cogitet eam esse orationem Galeni, quae et verbosa sit et varietatis studiosa. P. 728 post med. M: καὶ καταμαθεῖν, A(BChK): καὶ ἔστι καταμαθεῖν, ἔστι autem male intrusum servire complemento perspicuum est. (Exemplum simile vide in Progr. nostr. I, 15.) Itaque nos e Platone edidimus καὶ ῥᾴων καταμαθεῖν (cf. supra p. 38). P. 752 med. post verba κατὰ μέντοι τὸ περὶ ἀγμῶν inserendum est Ἱπποκράτης vel καὶ ὁ Ἱπποκράτης, quod nomen si deesset, lector ea, quae sequuntur, ad Socratem personatum vel Platonem revocaturus esset. Idem nomen p. 762 in., quem locum omnino mutilum codd. et edd. tradiderunt, ante ἔδειξε excidisse videtur. Verba autem cum alia, quae iam Charterius vel Kuehnius inseruerunt, tum haec mea quidem sententia exciderunt: p. 288 in. φαμέν inter φωνήν et εἶναι, p. 329 in. μέλλῃ ante διοικῆσαι inseruimus (cf. supra p. 63); p. 439 a. med. βούλεται inter αὐτῶν et εἶναι, quod

verbum aegre desideres; p. 524 p. med. post *ἄγε δή μοι τὴν εἰκόνα κἀπὶ τὰ ζῷα* excidit *μετένεγκε* vel tale quid; p. 587 init. MABChK: *ἐπειδὴ τοίνυν τῶν πρώτων ἤδη ὑπομνημάτων οὐκ ὤκνουν τινὲς ἐπαινεῖν, ὡς ἀληθεῖς, οὓς Χρύσιππός τε καὶ ἄλλοι τινὲς ὑπὲρ ἡγεμονικῆς* (lege *ἡγεμονικοῦ*, cf. supra p. 32) *ψυχῆς ἠρώτησαν λόγους κ. τ. λ.*; at quid faciamus Genetivis *τῶν πρώτων ὑπομνημάτων*? Equidem post *ὑπομνημάτων* excidisse *γεγραμμένων* arbitror, cf. p. 591 ante fin. *ἐκ πολλοῦ γεγραμμένων τῶν πρὸ τούτου βιβλίων*. P. 588 p. med. editores orationi, praeterquam quod post *ἡγεμονικόν* verbum *εἶναι* excidisse non senserunt, praepostera interpunctione tenebras obduxerunt. An quisquam per illas salebras eluctabitur: *ἐδείχθη γὰρ ἀπ' αὐτῆς τοῦ ζητουμένου πράγματος τῆς οἰκείας φύσεως ἢ οὐσίας ἢ ὅπως ἄν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ τὴν πίστιν ἔχον ἡγεμονικὸν, ἁπάντων νοούντων καὶ λεγόντων τὸ κατάρχον αἰσθήσεώς τε καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως*? Nos ita locum effinximus, ut iam clara sit sententia: 'demonstratum enim est, ex ipsa rei, de qua quaeritur, vel natura propria vel substantia vel utcunque volueris appellare, illud fidem habere, principatum animae id esse (id quod omnes intellegunt et dicunt), unde et sensus et voluntariae motionis principium duceretur.' P. 593 extr. post *εἰ δὲ καὶ τὸν θυμὸν* inseruimus *ἔχομεν* et p. 786 in. post *τὴν αὐτὴν οὖν ἔννοιαν* Participium *ἔχοντες*, p. 628 p. med. post *ἐν τοῖς πέρασιν* Participium *ὑπάρχον*, quod ad orationis integritatem utique necessarium est; p. 652 med. locum ab editoribus mancum relictum ita restituimus, ut post *περὶ παθῶν* verbum *ἦν*, post *οἱ ἀπ' ἐκείνου* verbum *εἶπον*, post *τὰ πάθη* Particulam *καί* (cf. supra p. 34) adderemus; p. 799 a. med. inter *οὐδαμῇ* et *ἑστάναι ἐστιν* inseruimus (cf. supra p. 27).

Nec vero singula solum vocabula, sed plura etiam simul omissa a librariis esse invenimus. Atque in M quidem permulta idcirco excidisse, quod librarius sive codicis sive propositi exemplaris eodem vocabulo vel vocabulorum exitu brevi intervallo a Galeno repetito deceptus ad alium versum aberraverit, iam in Progr. I, p. 7 et supra p. 16 commemoravimus. Quin etiam accidit, ut integra pagina propositi exemplaris

praetermitteretur. Nam fol. 76ᵃ, 24. 25 *φυλακὴν πόλεως· τοῦτ' ἐπισημουσυνήμενος ὥσπερ ξύνεσιν ἔχον* scriptum legimus, quorum verborum priora *φυλακὴν πόλεως* p. 741 a. med., posteriora *τοῦτ' ἐπισημηνάμενος ὡς παραξύνεσιν* (nam sic legendum) p. 745 p. med. inveniuntur omissis septuaginta duobus editionis Kuehn. versibus, qui quatuor et quadraginta versus vel integram paginam codicis conficiunt, si quidem eum, unde M descriptus est, totidem fere lineas, quot M, habuisse conicere licet. Sed non solum in M, sed etiam in CL ceterisque codd. vestigia neglegentiae ex homoeoteleutis natae deprehenduntur, velut in L p. 261 ante med. *ὁ λόγος ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου* pro illis *ὁ λόγος ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται· ἡ δ' ἑτέρα, ὁ λόγος ἐκ τοῦ ἐγκ.* scriptum exstat omninoque idem genus vitii plus decies recurrere repperimus; codicem editionis Aldinae, quamquam multo rarius quam M hac in re deliquit, tamen nequaquam culpa vacare variis exemplis probari potest, quae tamen plerumque non illius propria, sed cum M communia sunt, ut intellegas iam in archetypo familiae, unde MA originem trahunt, hoc in genere peccatum esse. P. 486 p. med. inter *προσίεσθαί τι καί* et *φεύγειν* Infinitivi *ἀπαρνεῖσθαι καὶ διώκειν* desunt, quos L servavit; p. 347 p. in. legimus in MA(BChK): *συνάγων ὡς ταὐτὸν αὐτὰ καθάπερ*, pro quo nos coll. p. 362 ant. fin. restituimus *συνάπτων εἰς ταὐτὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, καθάπερ*; p. 696 ante fin. MABChK: *ἀλλ' ἐκεῖνά γε δυνατὸν ἦν αὐτῷ παρ' αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως μεμαθηκέναι τὰ λελεγμένα κατὰ τοὺς ἀφορισμοὺς ἐν τῇδε τῇ ῥήσει*, quem locum corruptum ita sanavimus, ut inter *μεμαθηκέναι* et *τὰ λελεγμένα* insereremus *καθάπερ γε καὶ* hoc sensu: 'Sed et haec (de quibus modo disputatum est) Plato potuit ex ipsa rerum natura cognita habere et illa, quae in Aphorismis Hippocrates hisce verbis dicit'; p. 773 p. med. codd. et edd.: *πρὸς τὸν ἐρόμενον, εἰ δοτέον οἶνον τοῖς πυρέττουσιν, ἀποκριτέον, ὡς τῷδε μέν τινι δοτέον ἐστί;* mancam orationem explevimus scribentes *ὡς τῷδε μέν τινι δοτέον, τῷδε δὲ οὐ δοτέον ἐστί;* p. 801 ante fin. sex fere *στίχους* e loco Platonico, quem Ga-

lenus laudat, excidisse iam Cornarius vidit nec facere potuimus, quin eos in textum reciperemus (cf. supra p. 17).

Reliquum est, ut de vitiis, quae in *additamentis verborum sive unius sive plurium* cernuntur, disseramus. Eorum autem genus duplex est. Aut errori librariorum debentur bis scribentium, quae semel scribenda erant, aut consulto a correctoribus facta sunt orationi aliquid temere inicientibus. Utrumque genus in codicibus nostris admodum frequens est. Ac prioris, quod dittographiae nomine complectimur, variae species sunt: una, quod idem sive ex uno sive pluribus vocabulis constans repetitur, velut in M, ubi p. 536 ante med. post καθαρτικὰ τῶν περιττωμάτων verba, quae antecedunt, inde a τοῦ αἵματος repetita leguntur. Insignis vero in eodem codice dittographia est, quam in fol. 59ᵃ p. med. deprehendimus, ubi librarius postquam descripsit verba ἐγκεφάλου τὸ δικτυοειδὲς ἰδὼν (sed hoc expunctum) πλέγμα (p. 609 init.), recurrit ad verba γιγνόμενον ἐκ τῶν ἐρχομένων εἰς τὴν κεφαλὴν ἀρτηριῶν (p. 607 a. med.) atque ita viginti fere στίχους exemplaris propositi repetiit. Fortasse autem iam in codice, unde descripsit, hanc iterationem verborum invenit. Eiusmodi errores ab editoribus facili negotio animadverti et tolli potuerunt nec tamen omnes sublati sunt, ut p. 395 extr., ubi legimus ἡ δ' αὐτὴ μάχη κἂν ἐν τῷ κρίσεις τε φάσκειν εἶναι τὰ πάθη κ. τ. λ.; aut scribendum fuit καὶ ἐν aut κἂν τῷ κρ., pp. 567 extr. 568 in. MABChK: ὥσπερ οὖν τὸ τῆς γαστρὸς λείψανον ἐπιτήδειον γίγνεται, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς μεθ' ἧπαρ ἅπασι τὸ τούτου πάλιν αὐτοῦ περιττὸν οὐδ' οὖν οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ἥπατος — ἀλλοιώσαντος τὴν τροφὴν κ. τ. λ.; in exemplari, unde MA deducuntur, fortasse οὐδ' οὐδ' αὐτοῦ scriptum erat, postea a correctore dittographiae vitium ignorante οὖν insertum est; nos οὐδ' οὖν delevimus.

Altera species dittographiae in eo cernitur, quod exitus syllabae aut idem aut qui vel forma litterarum vel pronuntiandi consuetudine similis est, repetitur, velut in MA p. 645 p. med. ῥᾳδίως ὡς εἰ πρότερον μὲν, ubi Chart. ὡς delevit; p. 715 med. τὸ δὲ σκώπτειν — προπετὲς, οἷον ἂν καὶ τὸ

παραῤῥεῖν τι τοῦ πόματος κ. τ. λ., ubi Chart. ἄν recte ille quidem eiecit, sed ἐστι praeter necessitatem substituit; p. 714 extr. in M scriptum est ἐπί τοι δὲ καὶ περὶ φλεγμονῆς γενέσεως, in ABCh ἐπεί τοι δὲ, in K ἐπείτοι deleto δέ, nos scripsimus ἔτι δὲ (cf. supra p. 69). Persaepe autem accidit, ut syllaba prima sequentis vocabuli scribendo tanquam anticipata sit, velut in M p. 472 ante fin. ἐν τοῖς τοιοῖσδε ῥυθμοῖς, p. 337 in. καίτοι τί λέγω καὶ καθ' ἕν; in MA p. 488 extr. καθ' ὅσον δὴ διψῇ. Quodsi et illam et hanc consuetudinem librariorum editores cognitam habuissent, textum vitiis non paucis purgare potuissent; itaque p. 404 post med. non scripsissent ὁ ἐν τῇ ψυχῇ λέγεται τόνος ὡς εὐτονία καὶ ἀτονία, sed ὡς eiecissent, nec p. 421 ante med. καὶ θεῖον ἀποκαλεῖ ὡς καὶ πρεσβεύων intactum reliquissent, sed restituissent ἀποκαλῶν καὶ πρ., quod FP praebent (cf. supra p. 76). P. 529 in. ediderunt: ἀλλὰ γὰρ ὁ διασκευάζων ᾤετο λήσεσθαι μᾶλλον ἢ εἰ τῷ τέλει παρέγραψεν, nos ἤ expunximus; p. 581 med. non viderunt Articulum τό post γίγνοιτο eiciendum scribendumque esse αἰσθανόμενον γίγνοιτο ἐπήκοον; p. 611 p. med. scripserunt καὶ πότερον ἐγχώριόν τέ τι καὶ σύμφυτον αὐτοῖς εἶναι (lege ἐστι) τοῦτο (sc. τὸ πνεῦμα) τὸ πληττόμενον ὑπὸ τοῦ παρὰ τῆς ἀρχῆς ἥκοντος κ. τ. λ.; nos illud τό exterminavimus a sententia loci alienum; p. 621 p. in. nos sententiae ratione habita dedimus ὁμοειδὲς δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν τὸ νεῦρον, MABChK contra ὁμ. δὲ καὶ κατὰ τ. οὐσ. τ. ν. (cf. p. 99); idem καί ante κατά p. 803 med. sustulimus scribentes ἕκαστον γὰρ τῶν ὄντων — οὐ μὴν καὶ πάσχειν κατὰ δύναμιν, ἀλλὰ κατὰ ἀσθένειαν μᾶλλον (ἀλλὰ καὶ κατ' ἀσθ. MABChK); p. 661 p. med. ἐκ γὰρ τῆς πρός τι προσηγορίας, non ἐκ γὰρ τοῦ τῆς κ. τ. λ. edidimus; p. 676 p. in. τεττάρων γὰρ ὄντων γενῶν, non ὄντων τῶν γ., praesertim cum idem locus Platonicus p. 665 med. recte in MA traditus sit. Aliis locis Platonicis alia vocabula eiecimus, velut p. 755 ante med. non τοιόνδε δὲ ἕκαστον, sed τοιόνδε ἕκαστον edidimus, p. 759 p. in., ubi MABChK: οὐκ ἐπ' ἀπείρον φύσιν ἀεὶ δὴ βλέπειν εὐθύς, nos non dubitavimus restituere φύσιν δεῖ βλέπειν; nam illud *ΑΕΙ* pro *ΔΕΙ* scriptum,

δή autem ex dittographia natum esse quis est quin intellegat? p. 799 p. med. non ὥς ποτέ τοί τι ἄν, sed ὥς ποτέ τι scripsimus.

Tertia species dittographiae est, cum vocabulum unum vel plura post intervallum quoddam repetuntur. P. 447 in. et in M et in L legitur καθ' ὃ δὴ καὶ μάλιστα μόριον δὴ τῆς ψυχῆς, alterum δή A exterminavit; in MA p. 651 p. in. εἴς τε τοὺς ῥητορικούς τε καὶ τοὺς σοφιστικούς, alterum τε K removit. Sed non omnibus locis editores hoc vitiorum genus agnoverunt. P. 286 p. med., ut unum exemplum afferam, nos non, quemadmodum MABChK πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸ τέταρτον ἀπὸ τῶν σοφιστικῶν λημμάτων scripsimus, sed ἀπό eiecimus haud dubie ex antecedentibus ἕτερα δὲ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν μαρτύρων, ἔνια δὲ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων natum. P. 410 p. med. scribendum esse censuimus ὁμοίως (cf. supra p. 98) δὲ τοῖς προγεγραμμένοις ἔχει καὶ τάδε eiectis, quae inter προγεγραμμένοις et ἔχει interiecta sunt in codd. et edd. καὶ τὰ οὕτως ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγόμενα, καθάπερ, quae quidem ex praegressis καὶ τὰ οὕτως — λεγόμενα repetita addito καθάπερ verborum cum sequentibus conectendorum causa videntur. P. 425 med. scripsimus οὕτω γὰρ ἥ τε τοῦ λόγου μάχη καὶ διαφορὰ πρὸς τὰ πάθη εὑρεθήσεται eiecto altero τε post μάχη in codd. praebito. Idem fecimus p. 348 ante fin., ubi τε post ἑξῆς delevimus. P. 446 extr. LMA: αἱ μὲν γὰρ ἔννοιαι καὶ αἱ προλήψεις ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς; equidem alterum αἱ delevi coll. p. 445 ant. med. ἑκάστην τῶν ἐννοιῶν καὶ προλήψεων; ibid. extr. ἀλλά τοι τάς γε ἐννοίας καὶ προλήψεις. P. 568 extr. MABChK: τὸ γοῦν τῆς γαστρὸς σῶμα τὸ ἴδιον οἷον οὐκ ἄλλο τῶν πάντων ἐστίν; τό ante ἴδιον expunxi, cum sententia haec sit: 'Ventris corpus habet proprium quiddam, quod diversum ab omnibus aliis est'; cf. ea, quae antecedunt: ἕκαστον τῶν ὀργανικῶν τοῦ ζῴου μορίων — πάντως ἴδιόν τι τοιοῦτον ὑπάρχει κατὰ τὴν οὐσίαν, οἷον οὐκ ἄλλο καθ' ὅλον τοῦ ζῴου τὸ σῶμα. P. 589 med. ὥσπερ γὰρ ἀναιρεῖται τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, εἰ μόνον εἴη τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς αὐτῆς in codd. et edd. scriptum est; at τῆς ψυχῆς ex antecedente repetitum et αὐτῆς Genetivo

accommodatum videtur; itaque nos eiecto *τῆς ψυχῆς* scripsimus *τὸ λογιστικὸν αὐτῇ*. P. 703 in. K edidit: *ὅταν οὖν ψυχῇ τὸ σῶμα διὰ κρύος ἢ φάρμακον, ἢ οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἀλλοιουμένου τῶν κατ' αὐτὸ, παύονται μὲν αὐτίκα αἱ τῶν ἀρτηριῶν κινήσεις κ. τ. λ.* Nos *ἤ* ante *οὐδενός* repetitum quamquam etiam in MA exstans ita exstirpavimus, ut a verbis *οὐδενὸς τῶν ἄλλων* apodosin incipere statueremus atque ideo comma post *κατ' αὐτό* deleremus. Non raro autem factum est, ut repetitum vocabulum aliud e loco suo moverit, velut p. 486 extr., ubi in MA *τὴν περὶ τῶν πραγμάτων ζήτησιν εἰς τὴν περὶ τῶν πραγμάτων ἀμφισβήτησιν ἀπάγει* scriptum est; K restituit *εἰς τ. π. τ. ὀνομάτων ἀ.*, quod nunc Laurentiani scriptura confirmatur. Atque ut librarius syllabam verbi sequentis praesumsit, ita verba quoque integra vel plura vel unum ad alteram lineam oculis aberrans prius descripsit quam par erat, velut in MA p. 282 extr., ubi scribitur *ὅταν ταῦτα ὁ Διογένης γράφῃ 'περὶ μὲν οὖν τοῦ τὴν οὐσίαν εἶναι τῆς ψυχῆς ἀναθυμίασιν εἴτ' οὖν ἐκ τροφῆς κ. τ. λ.*, prius illud *οὖν* bene omisit L. Aliud exemplum exstat p. 521 p. med., de quo iam supra p. 66 disputavimus.

De dittographiae genere triplici satis dictum est. Alterum autem genus, in quo versatur ea, quae vere proprieque appellatur, interpolatio, latissime patet nec tamen ab editoribus satis cognitum est; quamobrem permulta nobis eicienda reliquerunt. Ac primum quidem nobis animus advertendus erat ad Particulas *καί, τε, μέν, δέ, γάρ, οὖν* aliasque, quae crebro a correctoribus interpositae orationem deturparent. P. 398 in. Bakius (l. l. p. 205) locum quendam Posidonii antea plane obscurum perspicuum reddidit deleto *καί* ante *μηδένα λόγον προσίεσθαι* illato, cuius haec est sententia: 'si magnitudo eorum, quae vel bona vel mala apparent, opinionem ita movet, ut rectum conveniensque esse arbitremur illis tum praesentibus tum adventantibus ne rationem quidem admittere, quamobrem alio modo iis moveri debeamus.' Infinitivus *προσίεσθαι* aptus est ex *καθῆκον καὶ κατὰ ἀξίαν εἶναι*, quam structurae rationem non intellegens corrector archetypi, unde MA deducuntur, *καί* perperam inseruit.

Eandem voculam aliis locis inseruit, velut p. 677 extr. οὐ τα στοιχεῖα δήπουθεν, ἀλλὰ καὶ τὰ προσεχῶς γεννητικά, p. 799 p. in. κινεῖσθαι καὶ ὅταν δέ, p. 793 ante med. ὥσπερ οὖν ταῦτα περὶ ψυχῆς εἶπεν ἄχρι τοῦ πιθανοῦ — προειρημένα (lege προερχόμενα, cf. supra p. 53), καὶ διὰ τοῦτο κἀγὼ κ. τ. λ., p. 800 extr. τοῦ τε ἀκριβῶς λεγομένου ταὐτοῦ, καὶ τοῦ παχέος τε καὶ πλατέος. Particula τε cum aliis tum his locis interposita est in MA(BChK): p. 253 extr. τοῦτο σφῆλαν τόν τε Ζήνωνα πρῶτον, ubi L recte τε omisit, p. 375 p. in. διὰ τὴν τῶν κατὰ μέρος αἰτίων, ὅσα τε κινεῖ τὴν ὁρμήν, ἄνισον δύναμιν (cf. p. 376 extr. τῇ τοιαύτῃ συμπλοκῇ τῶν τὰς ὁρμὰς κινούντων αἰτίων); p. 423 ante fin. καὶ τιμῆς καὶ πάντων τε τῶν τοιούτων, p. 672 med. καὶ τήν τε πρώτην διάπλασιν, p. 768 p. in. τοῖς τε γὰρ ἐγνωσμένοις, p. 775 med. τὴν ἐκ τῆς κατὰ διαίρεσίν τε τῶν γενῶν. Particula μέν non solum in locis Platonicis, velut p. 292 med. ἅμα μὲν τῶν φλεβῶν vel p. 669 ant. fin. ἄρξει δὴ τό τε πρῶτον μὲν εἶδος, sed alibi etiam inserta videtur; p. 208 in C init. ἀλλ' ἐξ ἀκολουθίας μέν τινος ἐλπισάντων, p. 670 ante fin. in MA(BChK) κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὰ μὲν τῆς φωνῆς στοιχεῖα γεννᾶν. Particula δέ in M saepissime, sed in A quoque hic illic inculcata est, velut p. 332 sub fin., ubi in MA ἡμεῖς δὲ καὶ περὶ τοῦ λογιζομένου, in BChK perperam ἡμεῖς δὲ εἰ κ. τ. λ. legitur, quo de loco cf. Progr. II, 18, 6. Atque etiam οὖν corrector vel interpolator pluribus locis inculcavit. P. 512 ante med. in M legimus: διὰ ταύτας μὲν οὖν ἤδη τὰς αἰτίας, in A διὰ ταύτας μὲν ἤδη τ. αἰτ.; L solus recte: διὰ ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτ.; p. 375 extr. MA: εἰ μὲν οὖν ἀντισπῶντος, sed illud οὖν nullum ibi locum habere quivis perlecta periodo intellegit, nec magis p. 592 ante med. in apodosi ἠναγκάσθημεν οὖν αὖθις ἡμεῖς. Particula γάρ tollenda fuit p. 785 ante med., ubi inter εἴτε et ὄντως ἑκατόν interposita orationem facit impeditissimam. Etiam ἤ perperam inculcatum saepius in codd. invenimus, velut, ut alios locos mittam, his locis Platonicis, p. 718 p. in. ῥεῖν ἢ ὥσπερ, p. 740 extr. γυναικὶ δ' οὐδέν; ἢ καὶ πῶς; — His particulis accedit ὡς, quod in C intrusum legitur p. 187

med. *ἀποφηνάμενον ὡς — χαρίζεσθαι*, p. 214 p. med. *ὡς ἐν ἑτέρᾳ πραγματείᾳ δέδεικται*; in MA p. 386 in. *ἐπιδεικνὺς ὡς οὐδὲ καθ' ἓν αὐτῶν ἄλογον εἰρῆσθαι* (in C recte omissum), p. 666 post in. *ἐὰν ἐννοήσωμεν ὡς — συγχωρεῖσθαι* (lege *συγχεῖσθαι*, cf. supra p. 28). Particula *μή* intrusa est p. 315 init. in MA(BChK) *εἶτα μὴ συνεὶς τῆς θαυμαστῆς δὴ ταύτης ἀπεραντολογίας*, p. 800 med. *τἀναντία μὴ περὶ ταὐτὸν σῶμα συμβαίνειν*; utroque loco *μή* prorsus alienum est ab iis, quae Galenus exponere vult.

Praeter has particulas etiam Praepositiones correctores interposuerunt, velut in C p. 200 extr. *περὶ τῶν ἐν τοῖς ζῴοις ἔγραψε*; nos *περὶ ζῴων μορίων* restituimus (cf. supra p. 44), et in MA p. 791 med. *προσθέντας δ' ἐν αὐτῇ τὸ γεννητόν*. Sed, ne longus sim, missis his Particulis ad Articulum accedam, quem praeterquam quod ipse Galenus, ut supra diximus, in eius usu sibi non constat, a librariis et correctoribus male tractatum esse, quippe qui modo per neglegentiam omitteretur (cf. supra p. 106) modo sive errore sive consilio adderetur, permultis locis cognovimus. Hic nonnulla exempla interpolati Articuli afferamus. P. 258 p. in. *ταὐτὸ φυλάττων τὸ ὑποκείμενον πρᾶγμα* in MA legitur, *τὸ* ante *ὑποκείμενον* in L recte omittitur; idem codex p. 263 in. non, ut MA *τὰ συνάπτοντα τὴν καρδίαν ἐγκεφάλῳ*, sed *τ. σ. καρδίαν ἐγκ.* scriptum habet (cf. supra p. 21) et p. 489 sub fin. *ὅταν ἐγγένηται ἐκ λογισμοῦ*, non *ἐκ τοῦ λογισμοῦ*, quemadmodum MA; sed eundem codicem negari non potest vicissim Articulum multis locis habere, ubi in MA recte deest. — P. 451 ante med. LMA(BChK): *τὴν μὲν συμφωνίαν τε καὶ συμμετρίαν — (ἀποφηνάμενος) ὑγίειαν, τὴν δὲ συμμετρίαν τῶν κινήσεων τὸ κάλλος*; codd. FP recte *τό* omiserunt. — P. 417 in. *κατὰ γὰρ τὴν γνώμην αὐτοῦ μᾶλλον τὴν μεγάλου κακοῦ* M, *τοῦ μεγ. κ.* A(BChK), nos *μεγάλου κακοῦ* edidimus. P. 522 med. MA *ὡς ἀρτηριῶν μὲν ἡ καρδία, τῶν νεύρων δ' ὁ ἐγκέφαλος*, nos *τῶν* delevimus; p. 525 post med. libri habent *τὸ μέσον δ' ἀμφοῖν ἡ ἀρχὴ τοῦ φυτοῦ*, *ἡ* delendum fuit; p. 642 med. non *πεφωτισμένος γὰρ ὑφ' ἡλίου τοιοῦτόν ἐστιν ἤδη τὸ τῆς ὄψεως ὄργανον*, sed *ἤδη τῆς ὄ. ὄργανον* scripsimus.

Nec vero tales solum voculae, sed etiam aliae voces sive singulae sive plures in textum immissae sunt. P. 405 p. med. MA(BChK) versum Euripideum (Androm. 629) sic reddiderunt: σὺ δ' ὡς ἐσεῖδες μαστὸν ἐκείνης, ἐκβαλὼν ξίφος, in quo ἐκείνης explanandi causa additum in textum irrepsisse apparet, nec minus p. 407 extr. Genetivus αὐτῶν post ἐπιλαθομένους intrusus est, quod e Platonis Rp. III p. 413 B videre licet, unde Galenus locum mutuatus est. Eundem Genetivum sustulimus p. 644 in., ubi MA τῇ δέ γε πρὸς αὐτὸ κοινωνίᾳ τὸ κατὰ τὰς ὄψεις αὐτῶν πνεῦμα φωτοειδὲς γίγνεσθαι. P. 537 a. med. αὐτό post θερμότερον et p. 759 a. med. τοῦτο post μὴ ἐπὶ τὸ ἕν a correctoribus additum exstirpavimus. Etiam verbum substantivum εἶναι non raro temere adiectum invenimus, velut p. 655 med. in MA (BChK): ἡ δ' ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐν ἐγκεφάλῳ ἐστίν, quod verbum si Galenus addidisset, syllogismum universum non ex undequadraginta syllabis, sed quadraginta una constare dicturus fuit; p. 677 post in. ἐστιν post ἐμφυσήμασί τε καὶ οἰδήμασιν et p. 731 med. εἶναι post δύναται illatum eiecimus.

Sed multa alia vel glossematum vel interpolationum exempla exstant. P. 232 in. καὶ περὶ τοῦ τρωθῆναι τὴν τραχῇ (sic) ἀρτηρίαν τὴν φάρυγγα σαφῶς ἔστιν ἰδεῖν M, τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν τὸν φάρυγγα σ. AB, τὴν φάρυγγα σαφῶς C nec dubium, quin τὴν τραχεῖαν ἀρτ. pro glossemate habendum sit. Statim sequitur in CM ἐπί γε τετρωμένῃ τῇ φάρυγγι, non τῇ ἀρτηρίᾳ, quemadmodum ab Aldinae editoribus scriptum est. P. 297 edd. versum Homericum (Il. XI, 12) sic tradiderunt: κραδίῃ ἄληκτον πόλεμον πολεμίζειν ἠδὲ μάχεσθαι; ut nihil dicam de κραδίῃ, pro quo M recte καρδίῃ i. e. καρδίῃ praebet, πόλεμον intactum eos reliquisse valde mirandum est. P. 589 p. init. τὸν Χρύσιππον post αὐτὸν ἑαυτῷ διαφερόμενον moleste illatum eiecimus et ibid. p. med. non, quemadmodum MABChK τάς τε περὶ τῆς ψυχῆς διαφορὰς τῶν ἀρετῶν ἐν τέτταρσι βιβλίοις ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένας βασανίζων, sed τά τε περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρετῶν — γεγραμμένα expuncto ψυχῆς edidimus; p. 643 ante fin. λεκτέον αὐτὴν eiciendum esse (cf. supra

p. 76) iam in Progr. II, 20 demonstravimus; p. 669 ante med. Galenum non dixisse *τὸ μὲν ἰσόπλευρον τρίγωνον ἐκ τριγώνων ὀρθογωνίων δυοῖν γενέσθαι* perspicuum est. P. 803 MABChK: *ἕκαστον γὰρ τῶν ὄντων δρᾶν μέν τι δύναται καθ' ἣν ἔχει δύναμιν ἡγούμενος, οὐ μὴν καὶ πάσχειν κατὰ δύναμιν κ. τ. λ.* Illud *ἡγούμενος* orationem importune turbans eiecimus.

Possum multa alia eiusmodi exempla afferre, sed haec iam relinquo, ut de vitiis, quae in collocatione verborum posita sunt, disputem. In ordine enim verborum MACL non raro inter se discrepant, cuius rei haec potissimum causa est, quod ille vitiose a librariis utriusque familiae commutatus est. Velut in C p. 188 p. in. *τὰ μὲν ἐξ ἐγκεφάλου τῶν νεύρων ἄντικρυς ἐκπεφυκότα* pro *τὰ μὲν τῶν νεύρων ἐξ ἐγκ. ἀ. ἐκπ.*, p. 224 extr. *διαλεκτικῶν τε καὶ σοφιστικῶν καὶ ῥητορικῶν* pro *διαλεκτικῶν τε καὶ ῥητορικῶν καὶ σοφ.* (sic MA recte, cf. p. 220 sub fin. *καὶ ταύτῃ διήνεγκεν ἐπιστημονικὸν ἀποδείξεως λῆμμα ῥητορικοῦ τε καὶ γυμναστικοῦ καὶ σοφιστικοῦ*, p. 221, 222, 273 med.), p. 266 in. *καρῶδες τὸ ζῷον, αὐτοῖς ὅπερ ὄνομα βούλεται* pro *ὅπερ αὐτοῖς* (MA) *ὀ. β.*, p. 299 extr. *πάντα ταῦτα μὲν γάρ* pro *ταῦτα μὲν γὰρ πάντα* (MA) librarius locavit, idem (in L) p. 453 extr. post *οὐκ ὀλίγας οὔσας* verba *ἐν πολλοῖς τῶν συγγραμμάτων* omisit omissaque post *ἐν οἷς ὑπὲρ ὑγιείας τε καὶ κάλλους* inepte posuit. Nec magis in locis nonnullis Platonicis ordinem verborum servavit, velut p. 451 extr. *ῥητέον περὶ ψυχῆς* collocans pro *περὶ ψυχῆς* (M) vel *π. ψυχὴν ῥητέον* (AFP codd. Plat.), p. 489 extr. *διὰ νοσημάτων τε καὶ παθημάτων* pro *διὰ παθημάτων τε καὶ νοσημάτων* (MA codd. Plat.), p. 492 p. in. *ἐνίοτε πολεμεῖν* pro *πολεμεῖν ἐνίοτε* (MA Plat.), p. 496 p. med. *οὐκ ἐγείρεσθαι θέλει πρὸς τούτων* (l. *τοῦτον*) *αὐτῶν θυμός* (l. *αὐτοῦ ὁ θ.*) pro *οὐκ ἐθέλει πρὸς τοῦτον αὐτοῦ ἐγείρεσθαι ὁ θυμός*. In his aliisque locis similibus verborum collocationem male inversam esse in aperto est nec disputatione eget; in aliis autem dubitari potest, utrius collocatio praeferenda sit, codicis Laur. et Cant. an familiae codicum MA. Quamquam plerumque considerata Galeni consue-

tudine dicendi quaestio facile solvi potest. P. 261 sub fin. L habet *τῆς κινήσεως τὴν ἀρχὴν ἐπιπεμπούσης τῆς κεφαλῆς*, MA *τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως κ. τ. λ.* rectius, cf. p. 248 p. med. *ἀρχὴν κινήσεως ἐπιπέμψαντος τοῦ ἡγεμονικοῦ*, ibid. sub fin. *τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως αὐτὸς ἐπιπέμψει*, p. 255 p. med. *τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνεργείας — ἐπιπεμπούσης τῆς κεφαλῆς*, ibid. sub fin., p. 261 extr. *τὴν ἀρχὴν τῆς δυνάμεως*, p. 262 extr. *τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως — ἀπὸ ἐγκεφάλου καταφέρεσθαι*. P. 229 a. med. in C legimus *τὰ τῆς ἀρτηρίας τῆς τραχείας*, in MA *τὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας*, quemadmodum plurimis aliis locis, velut p. 229 sub fin., p. 231 med., p. 237 med., p. 714 ante med., p. 715 p. med., p. 718 p. med., p. 719 p. med. etc. P. 382 in. *τὸ γὰρ κρίνειν ἔργον ταύτης εἶναι* L, *ταύτης ἔργον* MA melius, nam non in *ἔργον*, sed in *ταύτης* vis sententiae inest. P. 455 p. med. *ἐν μὲν τῳ περὶ ψυχῆς προτέρω* L, *ἐν μὲν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς* MA recte; cf. p. 215 in. *ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ψυχῆς*, p. 289 p. in. *κατὰ τὸ πρότερον περὶ ψυχῆς*, p. 328 post med. *κατὰ τὸ πρῶτον περὶ ψυχῆς*, p. 358 sub fin. *ἐν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς*, p. 364 p. med. *κατὰ τὸ πρότερον περὶ ψυχῆς βιβλίον*. Sed sunt quidam loci, ubi rem diiudicare difficillimum est, quoniam, dummodo codicibus fidem habere liceat, Galenus ipse in quorundam verborum collocatione sibi non constans fuisse videtur. P. 229 p. in. *μετὰ δὲ ταῦτα ἤδη* C *μετὰ ταῦτα δὲ* MA; utramque locationem huic locutioni adhibuisse Galenus videtur, nam p. 214 p. in. *μετὰ ταῦτα δὲ* in CMA et p. 323 a. med. *μετὰ ταῦτα δ' ὁ Χρύσιππος* in MA, at p. 672 post med. et p. 764 in. aliisque locis *μετὰ δὲ ταῦτα* collocatum invenimus. P. 230 post med. *καθάπερ δορυφόρους τινάς* C, *καθάπερ τινὰς δορυφόρους* MA; illum non minus saepe quam hunc ordinem tenuit Galenus, quod multis exemplis ex utraque familia codicum petitis demonstrari potest. P. 281 p. med. *οὔτε τῶν λόγων τούτων ἰσχυρὸς οὐδεὶς* L, *οὔτε τούτων τῶν λόγων* MA; haec quidem collocatio multo frequentior, sed illa neutiquam sine exemplo est: nam p. 190 p. in. *τὴν ἀρτηρίαν ταύτην* in C, p. 563 med. *τὴν κίνησιν ταύτην*, p. 607 p. in. *τὸ πνεῦμα τοῦτο* in MA legimus. Haec et cetera,

quae in simili genere versantur, ita tractare tutius esse existimavimus, ut, quoniam e cod. CL pauciora exstarent quam ut de collocationis verborum virtutibus vitiisque satis recte iudicare possemus, in re dubia alterius familiae fidem quamvis suspectam sequeremur.

Nec desunt tamen loci, ubi schedae Laur. et Cant. solae ordinem verborum rectum, si usum Galeni aliis locis comprobatum spectes, servaverunt. P. 222 extr. *οὗτος μὲν ἐκμανθάνει πρῶτον ἀριθμοὺς ἅπαντας — ἐφεξῆς δὲ* MA, *οὗτος ἐκμ. πρῶτον μὲν* melius C; *μέν* in MA vitiose collocatum esse etiam alii loci docent, velut p. 503 p. med., ubi illi *οὐ περὶ μὲν τοῦ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον εἶναι τὸ λογιζόμενον, ἐν καρδίᾳ δὲ τὸ θυμούμενον,* L autem *οὐ περὶ τοῦ κατὰ μὲν τὸν ἐγκ.* recte exhibet. P. 225 p. in. *εἰ τὴν ἐγώ φθεγγόμεθα φωνήν* MA, *εἰ τὴν ἐγώ φωνὴν φθ.* C recte, cf. p. 215 extr. *τὴν ἐγώ φωνὴν φθεγγόμενοι* (CMA). P. 243 p. in. (locus est Chrysippi) *τούτοις δὲ συμφώνως καὶ τὴν διάνοιαν ἀφοριζόμενοι λέγουσι* rectius in C collocatum est quam in MA *τοιούτοις δὲ καὶ τὴν διάνοιαν συμφώνως ἀφορ. λ.*, nam p. 328 p. med. iidem habent verba Chrysippi sic collocata *τούτοις πᾶσι συμφώνως καὶ τοὔνομα κ. τ. λ.* P. 383 med. *καὶ τρίτον οὐδέν ἐστιν ἐπ' αὐτῶν σημαινόμενον εὑρεῖν* MA, *καὶ τρίτον οὐδέν ἐστιν* (l. *οὐδὲν ἔστιν*) *εὑρεῖν ἐπ' αὐτῶν κ. τ. λ.* C bene; nam in his libris *ἔστι* et Infinitivus iuxta componuntur, veluti p. 232 post in. *σαφῶς ἔστιν ἰδεῖν*, id. p. 239 a. med., p. 497 sub fin. *ἔστι θεάσασθαι*; p. 191 sub fin. *ἰδεῖν ἔστι* (p. 637 extr., p. 659 sub fin., p. 679 ante med.), p. 761 p. in. *εὑρεῖν ἔστιν* (p. 181 in. *ἦν οὕτω σαφῶς θεάσασθαι* nullius momenti est). — P. 481 p. med. *ὅτι μὲν τρεῖς εἰσι δυνάμεις διοικοῦσαι τὸν βίον ἡμῶν* MA, *ὅτι μὲν τρεῖς εἰσιν αἵ διοικοῦσαι τὸν βίον ἡμῶν δυνάμεις* L ex usu Galeni; cf. p. 485 extr. *διτταί τινές εἰσιν αἵ τὸν ἄνθρωπον ἐπισπώμεναι δυνάμεις*, p. 532 a. med. *αἵ εἰς τὴν γαστέρα καθήκουσαι φλέβες*, p. 534 p. med. *οἵ τὸ χολῶδες ὑγρὸν ἀθροίζοντες πόροι* et cett. P. 259 med. *ὁ λόγος ὑπὸ τῶν τῇ φάρυγγι συνεχῶν μορίων ἐκπέμπεται* MA, *ὁ λ. ὑπὸ τῶν συνεχῶν τῷ* (l. *τῇ*) *φάρυγγι μ. ἐκ.* L bene, nam p. 257 sub

fin. et p. 260 med. in MAL eadem collocatio invenitur; cf. etiam p. 256 extr. et p. 258 med. *ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων*, p. 210 extr. *ἐπὶ τὰ συνεχῆ τοῖς ἀποδεδειγμένοις*, p. 600 p. med. *ἐπὶ τὰ συνεχῆ τοῖς εἰρημένοις*, p. 666 med. *διὰ τῶν συνεχῶν τῇ προειρημένῃ λέξει*, p. 689 in. *ἐπὶ τὰ συνεχῆ τῷ λόγῳ* (*τοῦ λόγου* MABChK). Ab hac legitima collocatione duo tantum, quod sciam, excipiuntur loci a MAL eodem modo traditi, p. 520 in. *τὰ μὲν ἐγκεφάλῳ συνεχῆ μόρια* et ibid. ante med. *αἱ μὲν τῇ καρδίᾳ συνεχεῖς*, nam p. 260 med. *ἐκ τῶν συνεχῶν μορίων αὐτῷ* vitiose collocatum pro *ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων* mihi videtur.

Aliis locis in MA quamquam comparatio cum CL deest, tamen certis argumentis evinci potest ordinem verborum male inversum esse. P. 529 ante fin. *ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰσαῦθις ἀναβεβλήσθω· δεῖξαι γὰρ πρότερον ὃ λέγων ἀπέλιπον ἔγνωκα* MA (BChK), at sensus non est: 'prius demonstrare decrevi', sed 'nunc revertor ad id, unde degressa est oratio'; itaque nos *πρότερον* post *ὃ* utique collocandum esse censuimus. P. 531 sub fin. *ὀνομάζω δὲ ῥίζωσιν, ὅπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐδείκνυον τὸ κάτωθεν μέρος ἀρχὴν εἶναι τοῦ φυτοῦ* MA (BChK), nos restituimus *ὀνομάζω δὲ ῥίζωσιν τὸ κάτωθεν μέρος, ὅπερ — φυτοῦ* coll. p. 523 extr. seqq. PP. 643 p. m. et 673 extr. *καὶ γάρ* male in MA collocatum in suam sedem restituerunt Basileenses (cf. supra p. 41). P. 666 p. in. *ἥ τε πλεονεξία καὶ ἡ ἔνδεια διαφθείρει τὴν εὐκρασίαν, ἐν ᾗ τῶν πρώτων σωμάτων ἡ ὑγίεια* MA (BChK), at sanitas ipsa in primorum quae dicuntur corporum aequabili temperatione consistit; itaque sic collocandum est *τὴν εὐκρασίαν τῶν πρώτων σωμάτων, ἐν ᾗ ἡ ὑγίεια*. P. 655 extr. *τῶν ἐξ ἀμέτρων ὀκτὼ* M *τῶν ἑξαμέτρων ὀκτὼ* A; *τῶν ὀκτὼ ἑξαμέτρων* Kuehnius demum restituit. Sed idem alio loco vitio cuidam codicum et editionum indulsit: p. 801 ante med. MABCh tradiderunt *οὔτε τὸ λευκὸν μέρος ἅμα τε λευκὸν εἶναι καὶ μέλαν οὔτε τὸ μέλαν ἅμα μέλαν τε* (*μεμελάνθαι* M) *καὶ λευκόν*; K in priore membro *ἅμα λευκόν τε* collocavit contra consuetudinem Galeni, qui in his libris duobus modis *ἅμα* cum *τε — καί* (*τε*) coniungere solet. Aut enim

quae in simili genere versantur, ita tractare tutius esse existimavimus, ut, quoniam e cod. CL pauciora exstarent quam ut de collocationis verborum virtutibus vitiisque satis recte iudicare possemus, in re dubia alterius familiae fidem quamvis suspectam sequeremur.

Nec desunt tamen loci, ubi schedae Laur. et Cant. solae ordinem verborum rectum, si usum Galeni aliis locis comprobatum spectes, servaverunt. P. 222 extr. *οὗτος μὲν ἐκμανθάνει πρῶτον ἀριθμοὺς ἅπαντας — ἐφεξῆς δὲ* MA, *οὗτος ἐκμ. πρῶτον μὲν* melius C; *μέν* in MA vitiose collocatum esse etiam alii loci docent, velut p. 503 p. med., ubi illi *οὐ περὶ μὲν τοῦ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον εἶναι τὸ λογιζόμενον, ἐν καρδίᾳ δὲ τὸ θυμούμενον*, L autem *οὐ περὶ τοῦ κατὰ μὲν τὸν ἐγκ.* recte exhibet. P. 225 p. in. *εἰ τὴν ἐγώ φθεγγόμεθα φωνήν* MA, *εἰ τὴν ἐγώ φωνὴν φθ.* C recte, cf. p. 215 extr. *τὴν ἐγώ φωνὴν φθεγγόμενοι* (CMA). P. 243 p. in. (locus est Chrysippi) *τούτοις δὲ συμφώνως καὶ τὴν διάνοιαν ἀφοριζόμενοι λέγουσι* rectius in C collocatum est quam in MA *τοιούτοις δὲ καὶ τὴν διάνοιαν συμφώνως ἀφορ. λ.*, nam p. 328 p. med. iidem habent verba Chrysippi sic collocata *τούτοις πᾶσι συμφώνως καὶ τοὔνομα κ. τ. λ.* P. 383 med. *καὶ τρίτον οὐδέν ἐστιν ἐπ' αὐτῶν σημαινόμενον εὑρεῖν* MA, *καὶ τρίτον οὐδέν ἐστιν* (l. *οὐδὲν ἔστιν*) *εὑρεῖν ἐπ' αὐτῶν κ. τ. λ.* C bene; nam in his libris *ἔστι* et Infinitivus iuxta componuntur, veluti p. 232 post in. *σαφῶς ἔστιν ἰδεῖν*, id. p. 239 a. med., p. 497 sub fin. *ἔστι θεάσασθαι*; p. 191 sub fin. *ἰδεῖν ἔστι* (p. 637 extr., p. 659 sub fin., p. 679 ante med.), p. 761 p. in. *εὑρεῖν ἔστιν* (p. 181 in. *ἣν οὕτω σαφῶς θεάσασθαι* nullius momenti est). — P. 481 p. med. *ὅτι μὲν τρεῖς εἰσι δυνάμεις διοικοῦσαι τὸν βίον ἡμῶν* MA, *ὅτι μὲν τρεῖς εἰσιν αἱ διοικοῦσαι τὸν βίον ἡμῶν δυνάμεις* L ex usu Galeni; cf. p. 485 extr. *διτταί τινές εἰσιν αἱ τὸν ἄνθρωπον ἐπισπώμεναι δυνάμεις*, p. 532 a. med. *αἱ εἰς τὴν γαστέρα καθήκουσαι φλέβες*, p. 534 p. med. *οἱ τὸ χολῶδες ὑγρὸν ἀθροίζοντες πόροι* et cett. P. 259 med. *ὁ λόγος ὑπὸ τῶν τῇ φάρυγγι συνεχῶν μορίων ἐκπέμπεται* MA, *ὁ λ. ὑπὸ τῶν συνεχῶν τῷ* (l. *τῇ*) *φάρυγγι μ. ἐκ.* L bene, nam p. 257 sub

fin. et p. 260 med. in MAL eadem collocatio invenitur; cf. etiam p. 256 extr. et p. 258 med. *ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων*, p. 210 extr. *ἐπὶ τὰ συνεχῆ τοῖς ἀποδεδειγμένοις*, p. 600 p. med. *ἐπὶ τὰ συνεχῆ τοῖς εἰρημένοις*, p. 666 med. *διὰ τῶν συνεχῶν τῇ προειρημένῃ λέξει*, p. 689 in. *ἐπὶ τὰ συνεχῆ τῷ λόγῳ* (*τοῦ λόγου* MABChK). Ab hac legitima collocatione duo tantum, quod sciam, excipiuntur loci a MAL eodem modo traditi, p. 520 in. *τὰ μὲν ἐγκεφάλῳ συνεχῆ μόρια* et ibid. ante med. *αἱ μὲν τῇ καρδίᾳ συνεχεῖς*, nam p. 260 med. *ἐκ τῶν συνεχῶν μορίων αὐτῷ* vitiose collocatum pro *ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων* mihi videtur.

Aliis locis in MA quamquam comparatio cum CL deest, tamen certis argumentis evinci potest ordinem verborum male inversum esse. P. 529 ante fin. *ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰσαῦθις ἀναβεβλήσθω· δεῖξαι γὰρ πρότερον ὃ λέγων ἀπέλιπον ἔγνωκα* MA (BChK), at sensus non est: 'prius demonstrare decrevi', sed 'nunc revertor ad id, unde degressa est oratio'; itaque nos *πρότερον* post *ὅ* utique collocandum esse censuimus. P. 531 sub fin. *ὀνομάζω δὲ ῥίζωσιν, ὅπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐδείκνυον τὸ κάτωθεν μέρος ἀρχὴν εἶναι τοῦ φυτοῦ* MA (BChK), nos restituimus *ὀνομάζω δὲ ῥίζωσιν τὸ κάτωθεν μέρος, ὅπερ — φυτοῦ* coll. p. 523 extr. seqq. PP. 643 p. m. et 673 extr. *καὶ γάρ* male in MA collocatum in suam sedem restituerunt Basileenses (cf. supra p. 41). P. 666 p. in. *ἥ τε πλεονεξία καὶ ἡ ἔνδεια διαφθείρει τὴν εὐκρασίαν, ἐν ᾗ τῶν πρώτων σωμάτων ἡ ὑγίεια* MA (BChK), at sanitas ipsa in primorum quae dicuntur corporum aequabili temperatione consistit; itaque sic collocandum est *τὴν εὐκρασίαν τῶν πρώτων σωμάτων, ἐν ᾗ ἡ ὑγίεια*. P. 655 extr. *τῶν ἐξ ἀμέτρων ὀκτὼ* M *τῶν ἐξαμέτρων ὀκτὼ* A; *τῶν ὀκτὼ ἐξαμέτρων* Kuehnius demum restituit. Sed idem alio loco vitio cuidam codicum et editionum indulsit: p. 801 ante med. MABCh tradiderunt *οὔτε τὸ λευκὸν μέρος ἅμα τε λευκὸν εἶναι καὶ μέλαν οὔτε τὸ μέλαν ἅμα μέλαν τε* (*μεμελάνθαι* M) *καὶ λευκόν*; K in priore membro *ἅμα λευκόν τε* collocavit contra consuetudinem Galeni, qui in his libris duobus modis *ἅμα* cum *τε — καί* (*τε*) coniungere solet. Aut enim

ἅμα post τε aut ante τε ita ponit, ut nihil sit interiectum. Illa collocatio longe frequentissima est, nam plus viginti quatuor locis invenitur (ἐν λόγοις τε ἅμα καὶ πράξεσιν p. 320 a. med., ἐπαινεῖ τε ἅμα καὶ προσίεται p. 375 p. med. etc.); alterius haec sunt exempla: p. 247 med. ἅμα τε τὸ τέμνον τέμνει καὶ τὸ ζῷον αἰσθάνεται, p. 248 in. ἅμα τε τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν ἠβουλήθη καὶ τὰ τῆς αἰσθήσεως ἐνήργησεν ὄργανα, p. 395 in. οὐκ ἐγχωρεῖ δὲ ἅμα τε παρὰ τὸν λόγον γίνεσθαί τι καὶ ὑπὸ τοῦ λόγου, p. 563 in. ἐὰν οὖν ἅμα τε τοῦτο ποιήσῃς καὶ τέμῃς ὄρθιον, p. 571 extr. ἤμελλεν ἅμα τε σκληροτέρα γενήσεσθαι καὶ κινήσεσθαι διττὴν κίνησιν. P. 522 a. med. singulariter dicitur ἵνα — ἐξεύρωμέν τι τῶν ἀμυδροτέρων ἅμα τε προτάσεων εὐπορήσωμεν εἰς αὐτά. Uno tantum, quod sciam, loco legitur ἅμα interiecto vocabulo a τε seiunctum, p. 249 ante med. πάνθ' ἅμα συγχέοντός τε καὶ συνταράττοντος, at haec collocandi proprietas — legitimam esse apud veteres scriptores constat — excusationem habet propter praegressum πάντα. Noli autem mihi alterum locum obicere, qui apud K legitur p. 554 sub fin.: τὸ πῦρ ὁμοιῶσαν τὸ ξύλον ἐξ ἑαυτοῦ ἅμα γένεσίν τε καὶ τροφὴν ἴσχει; nam ibi MA ἅμα γένεσίν τε ἅμα καὶ τροφήν praebent; K alterum ἅμα post τε eiecit, cum prius eicere deberet. Itaque loco, de quo quaerimus, non solum lectionem codicum ἅμα τε λευκόν retinuimus, sed etiam ἅμα μέλαν τε in ἅμα τε μέλαν mutavimus.

Multo difficilius est iudicare de verbis in MA aliter collocatis atque in codicibus Platonis, e cuius dialogis a Galeno in his libris non paucos locos exscriptos esse constat. Plus enim viginti locis MA ab ordine in codd. Platonicis tradito discedunt; sed rem si accuratius inquiras, ita discedunt, ut paucis locis exceptis pro lecta et exquisita collocatione verborum tritam et usitatam substitutam habeant[52]), veluti p. 680 p. in. συννοῆσαι γίγνεται pro γίγνεται ξυννοῆσαι, p. 684

[52]) Idem in locos Hippocraticos atque etiam Galeni ipsius cadere videtur, si illos cum codicibus Hippocratis optimis, hos cum excerptis Oribasii, quantum id fieri licet, comparaveris.

p. in. λόγον ἔσχεν pro ἔσχε λόγον, p. 731 p. med. καλὸν γοῦν, ὦ Σώκρατες, εἶδος εἴη ἂν pro κ. γοῦν ἂν ὦ Σ. εἶδος εἴη, p. 717 in. εὐθὺς τὸ γένος τὸ θνητόν pro τὸ γένος εὐθὺς τὸ θν., p. 728 med. ἔστιν ἑνὸς ἀνδρός pro ἔστιν ἀνδρὸς ἑνός, p. 756 post in. εἴδη λόγων μάθῃ pro εἴδη μάθῃ λόγων, p. 758 in. ὁπόσα τὰ διαστήματά ἐστιν pro τα διαστήματα ὁπόσα ἐστὶ, ib. extr. οὗτος ὁ λόγος pro ὁ λόγος οὗτος et cett. Qua re magis adducor, ut credam illam discrepantiam non a Galeni vel neglegenter vel e codice depravato transcribentis manu profectam — id enim parum convenit ei, qui non in uno exemplari acquievit, sed plurium lectiones inter se conferre solitus est (cf. Daremberg. Fragments du Commentaire de Galien p. 12) —, sed potius librariorum praepostere scribentium neglegentiae correctorumque malae sedulitati tribuendam esse, praesertim cum omnino in reddendis locis Platonicis, ut ex exemplis supra allatis patet, librarii parum accurati fuerint. Nec tamen equidem quidquam certi affirmare audeo, cum plurimi illi loci, id quod vehementer dolendum est, in schedis Cantabrigiensibus Laurentianisque non exstent atque de ea re testis gravissimus alterius familiae codicum interrogari non possit.

Quamquam autem has duas familias lectionibus scripturisque diversas esse patet, tamen ab uno eodemque codice originem ducunt, qui quidem saeculum decimum non excedens ipse multis variisque mendis et vitiis laboravit. Nam MA (FPp) vitia cum CL communia atque ea quidem habent, quorum origo nisi e fontis aetate inferioris nec iam limpidi communione repeti non potest. Ut enim nonnulla sint casu communia, velut ea, quae ex itacismo nata sunt, qualia p. 227 in. διακρίνῃ pro διακρίνοι, p. 253 in. εἴπερ pro ἤπερ, p. 458 a. m. λέγοι pro λέγει, p. 496 p. m. ἡγεῖται pro ἡγῆται, p. 483 p. in. φύσει pro φήσεις idque genus alia, tamen ne eiusmodi quidem peccata omnia ad casum revocari possunt. An casu factum est, ut p. 268 in CM ἐπὶ τῶν φόβων καὶ λοιπῶν pro λυπῶν (quod editores Aldinae correxisse videntur), p. 221 med. in MAC πεῖραν λαβεῖν μνήσεως pro μαιεύσεως, quod nos restituimus, scriptum sit?

Idem cadit in id genus mendorum, quod similitudo ductuum genuit. Ut mittam confusionem litterarum τ et γ utrique familiae communem, velut p. 487 p. m., ubi perperam ὄρεξίν τε pro ὄρεξίν γε scriptum est, litterarum η et ε, ω et ου, ut p. 262 sub fin., ubi φαίνεται pro φαίνηται, p. 279 extr., ubi προσλαμβάνουσιν pro προσλαμβάνωσιν in LMA scriptum legimus, illud admoneo, p. 381 p. in. μεμνηκέναι in MA, μεμενηκένει in C pro βεβηκέναι positum esse (cf. supra p. 87), p. 459 med. in MAL ἐστὶν οὐ τοῖς τελείοις pro ἐστιν ἢ τ. τελ., p. 484 p. in. τοῦ σώματος pro τοῦ πόματος, p. 219 p. in. in CA ἀσφαλέστερον, in M ἀσφαλατέστερον superscripto ε super syllabam ατ pro ἀσαφέστερον. Iidem codd. mirum in modum saepe concinunt in iisdem litteris syllabisve omittendis aut addendis. P. 268 sub fin. LMA ὡσανεὶ αἰσθόμενοι pro ὡσανεὶ συναισθ. (cf. p. 269 p. in. et p. 290 extr., ubi eadem verba Chrysippi repetuntur), p. 494 a. med. πράττειν pro ἀντιπράττειν, ib. ἐν ἑαυτῷ pro ἐν σεαυτῷ, p. 489 p. med. οὐκ εἶναι pro οὐκ ἐνεῖναι, p. 509 med. κατά γε τὸ πρῶτον τῆς ἐνεργείας σημαινόμενον pro κ. γ. τὸ πρότερον τ. ἐ. σ. (cf. de eadem re ib. p. in. κατὰ μὲν τὸ πρότερον ῥηθέν, p. 510 p. med. κατὰ μὲν τὸ πρότερον σημαινόμενον), p. 513 med. ἐρῶντος pro ἐρωτῶντος, quam lectionem in eodem loco Platonico p. 483 a. med. recte servaverunt, p. 459 p. in. παίδων (ποδῶν L) pro παιδίων; p. 225 med. MA ἡ δὲ ε̄ φωνή, C ἡ δὲ φωνή pro ἡ δὲ ἐγώ φ. praebent. Ubi autem olim una alterave littera vel syllaba in proposito exemplari exciderat, ibi non raro mala adhibita correctione depravationem vocabuli imminuti postea longius progressam esse satis constat. Cuius rei CMA insigne communiter exemplum praebent p. 383 ante med., ubi in MA τὰς παρὰ τὸ Ἑλλήνων ἔθος ἀναπιμπλαμένας ὁμωνυμίας, in C ἀναπιμπλάνειν obscurato exitu verbi legimus; illud ἀναπιμπλαμένας corruptum esse ex ἀναπεπλασμένας certissimum est; nam de fictis, non completis praeter Graecorum usum ὁμωνυμίαις agitur. Additarum autem iisdem vocabulis vel litterarum vel syllabarum haec sunt exempla: p. 301 med. στηθέων ἀθ' ἅμα in M, στ. ἅθ' ἁ. in L pro

στ. θ' ἅμα; p. 450 ante med. in LMA αὐτῶν κατὰ τὸ σῶμα pro τῶν κ. τ. σ., p. 261 in. καθ' ἑκάτερα pro καθ' ἕτερα, p. 487 ante med. in MA ἥδοντος, in L ἤδη ὄντος pro ἧδον scriptum invenimus. Haec omnia e communi fonte derivata esse quis non concedet? Ex eodem autem fonte vitia quaedam, quae in prava vocabulorum separatione cernuntur, utrique familiae communia fluxerunt, velut p. 218 sub fin., ubi MA πάντ' οὖν ὅσα περὶ τὰ τῶν ἐπιχειρημάτων (ἐγχ. M) praebent; illud περὶ τὰ Basileenses viderunt natum esse e male distracto vocabulo περιττά; C habet πάντ' οὖν τὰ τοιαῦτα τῶν ἐπιχ., quod nihil aliud nisi correctionem illius περὶ τά in exemplari proposito reperti esse apparet.

Iam ut ab iis, quae contra recte scribendi rationem peccata esse generatim exposuimus, ad singularia, quae in exitu vocabulorum admissa sunt, vitia descendamus, non pauca repperimus ex communi origine profecta. Eorundem enim nominum terminationes σ vel ν cum ι adscripto habent commutata, velut in MAL p. 514 p. in. τῶν λεγομένων pro τῷ λεγομένῳ, p. 481 sub f. προκειμένην αὐτῶν πραγματείαν pro π. αὐτῷ πρ. (in FP recte correctum est), p. 229 p. m. in MA τῇ μὲν — τῇ δὲ, in C τῇ μὲν — τῆς δέ pro τῆς μὲν — τῆς δέ scriptum est. Adde quod α, ας et αν, ον, ον et ω (ῳ), σ et ν in exitu eorundem nominum confusa inveniuntur; p. 217 p. m. CMA προιοῦσα pro προιοῦσαν, p. 261 m. LMA ἀμφότερα pro ἀμφοτέρας, p. 301 extr. LM θάτερον ὀλίγον, A θ. ὀλίγων pro θατέρου ὀλίγα, p. 229 p. m. CMA δυνάμεων αὐτοῦ pro δ. αὐτῷ, p. 230 m. ἀρχὴ τοῦ ζῴου pro ἀ. τῷ ζῴῳ, p. 495 m. LMA τῶν ἀκαίρως ἐπιθυμιῶν pro τ. ἀκαίρων ἐ., p. 383 in. ἀξιῶν αὐτόν pro ἀ. αὐτός praebent; iidem p. 468 m. τελειοτάτας pro τελειότητας. Multa etiam vitia ex adsimulato proximo nomini exitu nata sunt: p. 494 a. m. MAL κοινωνήσαντος αἱροῦντος pro κοινωνήσαντα αἱρ. scribunt, p. 463 p. m. περὶ δὲ τῆς ἥττης τε καὶ τῆς ἀτιμίας ὡς κακὰ pro ὡς κακῶν; illud κακά ex antecedenti ὡς ἀγαθά contrarie relato ortum esse facile intellegitur; p. 293 extr. LM ὁ θυμὸς αὐτῶν τῶν φρενῶν pro αὐτὸν τ. φρ., quod Aldinae auctores restituerunt; p. 385

sub f. CMA τῆς ἀλόγου φωνῆς pro τ. ἄλογος φ., p. 508 ante m. LMA τοῦ σφυγμοῦ ὀνόματος pro τοῦ σφυγμός ὀ., p. 500 med. τῶ ἀλογίστω θυμουμένω pro τῷ ἀλογίστως θυμουμένῳ (at p. 502 in. L ἀλογίστως scripsit, MA in eodem mendo perseverarunt). Correctoris in archetypo manus aperta est p. 466 extr., ubi LMA αὕτη γὰρ ἀρίστη παίδων παιδείας παρασκευὴ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς, pro quo manifestum est scribendum esse: αὕτ. γ. ἀ. π. παιδεία, παρ. τ. π. τ. ψ. hoc sensu: 'optima enim puerorum institutio in eo cernitur, quod affectibus obnoxia animi pars ita praeparatur, ut ad obtemperandum rationi quam promtissima fiat', et p. 490 extr., ubi Genetivi ἀνθρώπων ἐπιχειρούντων — κοσμούντων perperam ponuntur pro Dativis ἀνθρώποις ἐπιχειροῦσι — κοσμοῦσι, qui referuntur ad antecedentes Dativos τοῖς κωμικοῖς ἢ τραγικοῖς.

Etiam verborum quorundam vitiose terminatorum origo communis est. P. 302 a. m. LMA non ἐπιτιμῶντα, sed ἐπιτιμῶνται, p. 484 p. i. non ἐπισκέπτονται, sed ἐπισκέπτεσθαι, p. 464 p. i. non ὑπάρχειν, sed ὑπάρχει, p. 515 p. i. non εἰκάζει, sed εἰκάζειν, p. 462 p. m. non ἠλλωτρίωνται, sed ἠλλωτρίωται (cf. Progr. nostr. II, 15), p. 475 extr. non ἀναφέρειν, sed ἀναφέρεσθαι, p. 487 p. m. non ἐπιτιμηθήσεται, sed ἐπιτιμήσει tradiderunt; p. 492 p. i. in L σημαίνηται γὰρ, in MA σημαίνῃ τε submota Particula γάρ traditum est pro σημαίνει γάρ; p. 496 extr. locus e Platonis Rep. (p. 440 C) exscriptus in utriusque familiae codicibus laborat vetere labe etiam codicibus Platonicis adspersa, qua de re vid. Apparatum critic. et supra p. 59.

Denique non desunt Adverbia, Praepositiones aliaeque Particulae, quae cum propter alias causas, tum propter compendia olim non satis intellecta in utraque familia perperam aliarum loco positae videntur. P. 516 in. LMA ὁ ἀνὴρ οὕτως pro ὁ. ἀ. οὗτος, p. 278 m. ἐπ' αὐτοῖς pro ἐν αὐτ., p. 474 a. m. ἐκπίπτουσι pro ἐμπ., p. 477 p. m. προστεθέντα pro προτ., p. 495 p. i. προελθεῖν pro παρελθ. scripserunt.

Nec vero parvus est numerus eorundem vocabulorum in utraque familia omissorum. Non solum Articulus in CL

et MA saepe deest, velut p. 217 extr., ubi εἰς εὕρεσιν τοῦ ἡγεμονικοῦ μορίου, p. 234 sub fin., ubi τὴν εἴσπνοὴν ἀβίαστον altero τήν ante μετὰ βίας eiecto restituimus, p. 273 med., ubi nos τὰ μέν inter τὰ δὲ ἄλλα σύμπαντα et διαλεκτικά, p. 379 p. i., ubi Bake τῷ inter ἴσον et ἄνευ inseruit, p. 500 med. et p. 517 extr., ubi ex auctoritate codicum Platonicorum περὶ τοῦ βελτίονος et ἑκάστου τοῦ εἴδους scribendum fuit; sed etiam alia Pronomina omissa sunt; p. 292 in. deest ἡμῖν in LM inter γίνεται et ἔμφασις, quod editores Aldinae ex antecedenti loco Chrysippi (p. 291 a. med.) restituisse videntur; p. 513 m. in LMA deest οἵ post βούληται, p. 487 p. m. τις inter εἰ δέ et μή, p. 474 a. m. του (τινος) post ἐγκελευσαμένου, p. 234 a. m. in C τι post εἴτε, in MA τε ante τι (nam utique legendum est εἴτε τι), p. 382 extr. ὅς post ἄνθρωπος. His statim subiungamus alias voculas omissas, velut Particulam ἄν p. 267 p. in., p. 269 extr., p. 485 p. med., quibus locis iam Kuehnius eam inseruit, δή p. 483 in., εἰ p. 386 s. fin. et p. 458 in. post οὐχί, καί p. 499 p. m. ante τῆς κακίας aliisque locis, Praepositionem ἐν, quam nos p. 230 a. m. inter μέσην et τῷ ζῴῳ, p. 448 p. m. inter ὑπάρχειν et αὐτῇ, p. 268 med. ante ἰατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις inseruimus. Praeter has voculas etiam eadem nomina vel verba sive singula sive plura omissa esse docent illa exempla: p. 446 s. fin. mire scriptum est in LMA(BChK) αἱ μὲν γὰρ ἔννοιαι καὶ αἵ (αἵ delendum, cf. supra p. 113) προλήψεις ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς, ὡς αὐτὸς σὺ δι' ἑτέρων ἐκδιδάσκεις, τό τε ἀκουστικὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὀπτικὸν κ. τ. λ., quem locum corruptum additis inter τῆς ψυχῆς et ὡς αὐτός verbis omissis μόρια δὲ αὐτῆς reparavimus; p. 474 s. f. post ἑαυτοῖς deesse παρεῖναι ἢ ἐπιφέρεσθαι (coll. eiusd. pag. in.) apertum est; p. 502 s. f. inter μεγάλην et μοῖραν censuimus ἔχει interponendum esse; p. 216 p. med. inter ἐνταῦθα et διαλύεσθαι deest οἴεσθαι vel tale quid, p. 463 p. med. inter ὁλκῆς et προηγεῖσθαι Infinitivus γίνεσθαι; p. 215 p. in. CMA orationem Chrysippi mutilatam sic tradiderunt: οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐγώ λέγομεν κατὰ τοῦτο δεικνύντες ἑαυτοὺς ἐν τῷ ἀποφαίνεσθαι τὴν διάνοιαν εἶναι,

quam quomodo refecerimus, vide textum nostrum ipsum. Pp. 282 et 283, quibus extrema pars libri secundi continetur, ut ex adnotatione critica apparet, codices textum ita traditum habent, ut archetypum aliquid detrimenti accepisse atque totum locum non integrum reliquisse pro certo affirmari possit.

Nunc venimus ad vitiorum genus contrarium, quod ex vocabulis sive per errorem sive consulto additis constat, cuius quidem non pauca exempla in utraque familia exstant ad communem originem referenda. P. 292 extr. MAFP ὅτι οἷα διὰ πυρός γε habent, L ὅτι οἷα πρὸς γῇ; illud οἷα διά nihil aliud est nisi διά bis scriptum, nam δ et ο commutari solere Koehn. ad Gregor. p. 120 adn. ed. Schaef. docet; in L dittographia ideo tantum vitata esse videtur, quod librarius pro πυρός γε πρὸς γῇ legit ob eamque rem illud διά nihil loci habiturum eiecit (p. 713 extr., ubi idem locus ex Timaeo Platonis laudatur, MA illam dittographiam vitaverunt). P. 265 p. i. LMA ὅτι δὲ οὐκ ἐκ τῶν ἐγκεφάλου δυνάμεων ἡ καρδία τὴν πρώτην ἀρχὴν ἔχει scribunt; pro ἐκ Chart. ἔτι scribi voluit; nos eiecto illo ἐκ restituimus ὅτι δὲ οὐ τῶν κ. τ. λ. P. 379 s. f. in C scriptum legimus ὑπερβαίνοι τὸ τὰ οὕτως ἀναγκαῖα, in MA ὑπερβαίνοιτο τὰ κ. τ. λ.; utrumque mendum ex Articulo olim dupliciter scripto natum est. Eundem Articulum CMA p. 257 p. i. post ὡς εἶναι τοιόνδε insertum habent. P. 231 in C καίπερ ὄντα πολὺ μὲν — ὅμως δὲ οὐκ κ. τ. λ., MA μέν post πολύ, non δὲ post ὅμως habent; utique et hoc et illud a manu Galeni alienum est. P. 474 extr. LMA τε inter τὰ χρονίζοντα et τῶν παθῶν inepte inseruerunt, iidem p. 494 p. m. καί ante κατὰ ἐκεῖνον, p. 482 med. ἤ ante κατὰ ταὐτόν. Aperta autem glossemata, quorum origo communis est, illa sunt: p. 226 med. ἐν αὐτῇ post ἀκολουθήσας ἐπὶ πλέον, p. 272 extr. λέγειν post φαίνεσθαι, p. 294 a. m. ἐπιχειρῆσαι post πειρασθῆναι γοῦν, p. 447 p. i. καὶ καταστάσεις post μόριά τε καὶ στοιχεῖα, p. 510 p. i. καὶ ὁ θυμός post ἡ ἐπιθυμία, p. 514 p. m. εἴη post τις εἰπών.

Ex his quae elegimus exemplis luce clarius patet utram-

que familiam codicum ex eadem stirpe prognatam atque ipsum archetypum, unde originem ducunt, inferiore quodam saeculo, quo et minusculis et notis compendiisque multis utebantur librarii, exaratum scripturis vitiosis, omissionibus, interpolationibus male affectum esse. Postero autem tempore depravatio textus propagata auctaque est in apographis, e quibus illud, quod familiam CL genuit, satis accurate quidem propositum exemplar descripsisse, sed ipsum aut litterarum obscuritate aut temporum iniuria laborasse videtur, ex quo qui descriptus est liber, eius sive librarius sive corrector ductuum obscurorum vel evanidorum vim ac potestatem quacunque ratione perspicere atque Graeca verba legere studuit, qui quem fetum lectionum prodigiosarum generaverit, multis exemplis allatis demonstratum est (cf. supra p. 94). Alterius apographi, parentis familiae F(P) MAp, paulo neglegentius facta ex archetypo descriptio videtur, unde mendorum vitiorumque larga seges provenit, minus larga in F, largior in MA, atque ex eodem apographo liber primus iam evanuerat, priusquam ipsum in nova exempla transcriberetur. Idem liber primus in altera familia integer servatus erat ac pars eius in CL tum demum abscissa et deperdita videtur, cum codex ipse, quo praeter libros de Placitis alia opera Galeni continebantur (cf. Progr. nostr. I, pgg. 8 et 9), misere dilaceratus est.

Apparet igitur codices nostros omni vitiorum, quae in libris inferiorum aetatum reperiri solent, genere infectos esse atque eum, qui textum operis, de quo quaerimus, recogniturus est, tanquam 'incedere per ignes suppositos cineri doloso'. Nec tamen de vera manu scriptoris restituenda desperandum est idque de tribus potissimum causis: primum in ipsa corruptae codicum condicionis cognitione et aestimatione, modo sit diligens et accurata, inest initium salutis, quod docere maxime propositum his prolegomenis fuit; deinde multum confert ad locos depravatos sanandos sermonis, quo usus est Galenus, observatio, quam ad emendationum veritatem confirmandam et in hoc libello saepe adhibuimus et in commentariis saepius adhibebimus. At res cautionem quandam habet. Nimirum largam quidem materiam observationum non solum libri de Placitis, sed ceterorum etiam operum, quae aetatem tulerunt, multitudo praebet, sed tamen quia de horum plerisque propter editionum ad criticam rationem institutarum penuriam lectio non constat, ea Galeni consuetudinem observanti neutiquam tam certum quam quis opinetur fundamentum, quo nitatur locorum emendatio, prae-

bent. Itaque nos in iis potissimum libris contineamus oportet, qui ad codicum fidem iam recensiti sunt quorumque scripturae lectionesque minus dubitationis habent. Denique id accedit libros de Placitis emendaturo subsidii, quod Galenus, qua est explicandi abundantia, sententias vel iisdem vel similibus verbis repetere, inprimis eosdem locos ex Hippocrate, Platone, Chrysippo, Posidonio aliisque saepius exscribere solet, ad quam rem cum editorum nemo animum advertisset, et habuimus, quod inconstantiam eadem verba diversis locis diverse reddentium notaremus, et multos locos a Galeno repetitos vel sola eorum inter ipsos comparatione restituere facili negotio potuimus[53]). Itaque quamvis sint multa in textu a codicibus editionibusque tradito vitia, tamen non desunt remedia, quae his prospero successu adhibeas. Quamquam equidem omnia sanare qui possum, qui primus hos libros ad criticam rationem exigere et recognoscere institui?

Restat, ut de *interpretatione latina* textui graeco subiecta pauca addamus. Non novam ipsi confecimus, sed eam, cuius auctores saeculo XVI sunt Ianus Cornarius et Bernardus Felicianus, quorum ille primi libri fragmenta, hic ceteros libros satis eleganter ut illis temporibus in latinum transtulit, renovandam esse censuimus[54]), ita tamen, ut, quae illi aut perperam intellexissent aut non satis commode reddidissent, ea et corrigeremus et emendaremus, enixe id agentes, ut accurata, perspicua, latina interpretatio esset.

---

[53]) Oribasius ex libris de Placitis paucos locos excerpsit, qui si excerpsisset plures, nunc, cum Darembergum et Bussemakerum editores nactus est, egregium nobis ad illorum emendationem adiumentum afferret.

[54]) Praeter alias editiones has potissimum in usum meum converti: *Cl. Galeni Pergameni Opera a viris doctissimis in latinam linguam conversa Basileae. Ex tertia Offic. Frobenianae editione* MDLXII. — *Galeni Opera ex septima Iuntarum editione. Venetiis* MDXCVII. Prim. Class. pp. 231—288: 'Galeni de Hippocratis et Platonis decretis libri novem Ioanne Bernardo Feliciano interprete ab *Alexandro Justiniano Chio* medico ad vetustorum exemplarium graecorum fidem accuratissime castigati'. (Vetusta exemplaria graeca cave ne alia intellegas quam editiones Aldinam et Basileensem et Cai librum, de quo supra p. 42 exposuimus. Nonnulla tamen Al. Justinianus bene correxit.)

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΑ ΕΝΝΕΑ.

GALENI DE PLACITIS HIPPOCRATIS ET PLATONIS

LIBRI NOVEM.

Sigla.

C	= schedae Cantabrigienses
L	= schedae Laurentianae
M	= codex Marcianus
F	= excerpta Florentina
P	= excerpta Parisina priora
p	= excerpta Parisina posteriora
A	= editio Aldina
B	= editio Basileensis
Ch	= editio Charterii
K	= editio Kuehnii
Cai.	= editio Caii
Corn.	= adnotationes Cornarii exemplari Aldinae in margine adscriptae
Al. Just.	= adnotationes Alexandri Justiniani in VII edit. Junt. Venet. 1597 typis expressae.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

FRAGMENTA PARTIS LIBRI PRIMI DEPERDITAE.

1. *Ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ* (annum p. Ch. 168 intellegi vult) *περὶ μὲν τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος ἓξ βιβλία προτρεψαμένου με τοῦ Βοηθοῦ* (de libr. propr. Vol. XIX, p. 35 extr. K).

2. *Προὔκειτο μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐπισκέψασθαι περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων, εἴτε ἐκ τῆς καρδίας μόνης ὁρμῶνται σύμπασαι, καθάπερ Ἀριστοτέλης τε καὶ Θεόφραστος ὑπελάμβανον, εἴτε τρεῖς ἀρχὰς αὐτῶν τίθεσθαι βέλτιον, ὡς Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων ἐδόξαζον* (de Plac. p. 505 K).

3. *Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐναργές ἐστιν, ὡς τὸ δυνάμεις τινὰς ἐν ταῖς ἡμετέραις εἶναι ψυχαῖς ἐφιεμένας φύσει, τὴν μὲν ἡδονῆς, τὴν δὲ κράτους καὶ νίκης, ἃς ἐναργῶς ὁρᾶσθαί φησι κἀν τοῖς ἄλλοις ζῴοις ὁ Ποσειδώνιος, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐπεδείξαμεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου γράμματος* (l. l. p. 424 med.).

4. *Ἐπεὶ δὲ Χρύσιππος οὐ περὶ τῶν ἀρχῶν μόνον ἠμφισβήτησε πρὸς τοὺς παλαιούς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν δυνάμεων αὐτῶν οὔτε τὴν θυμοειδῆ συγχωρήσας ὑπάρχειν οὔτε τὴν ἐπιθυμητικήν, ἔδοξε χρῆναι τὴν τούτου πρότερον δόξαν ἐπισκεψαμένους οὕτως ἐπανέρχεσθαι πάλιν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἐγκέφαλός τε καὶ καρδία καὶ ἧπαρ ἀρχαὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεών εἰσιν* (l. l. pp. 505. 506).

5. *Ὅτι μὲν ἀναγκαῖόν ἐστιν οὐ φιλοσόφοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰατροῖς, ὅσοι γε μὴ ἀλογίστως ἅπτονται*

τῆς τέχνης, ἐσκέφθαι περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων, ὁπόσαι τέ εἰσι κατὰ γένος ὁποία τέ τις ἑκάστη κατὰ εἶδος ἐν τίνι τε μάλιστα τοῦ ζῴου μορίῳ καθίδρυται, διὰ τοῦ πρώτου δέδεικται λόγου. ὅτι δὲ οἱ κάλλιστα περὶ αὐτῶν ἀποφηνάμενοι Πλάτων καὶ Ἱπποκράτης εἰσίν, ἐρρέθη μὲν οὐκ ὀλίγα καὶ διὰ τοῦ πρώτου βιβλίου. (p. 258). Cf. p. 648: Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐπισκέψασθαι προθέμενοι πρῶτον μὲν ἐδιδάξαμεν ἀναγκαιότατον ὑπάρχειν ἰατρικῇ τε καὶ φιλοσοφίᾳ, εἴτε πλείους εἰσὶ δυνάμεις αἱ διοικοῦσαι τὸν ἄνθρωπον εἴτε μία, βεβαίως ἐξευρεῖν. Oribas. III, p. 215 ed. Daremb. et Bussem.

6. Εἴρηται δέ μοι καὶ διώρισται σαφῶς ὑπὲρ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρχῶν ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ (p. 277 p. med.). Cf. p. 553 p. in.: ἆρα οὖν, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην διάπλασιν ἐκ καρδίας ἡ γένεσις αὐτῶν ἐστι, διὰ τοῦτο ἀρχὴν ἔξουσι τὴν καρδίαν αἱ φλέβες; ἀλλὰ οὔτε περὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς ἡ ζήτησις ἦν, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ γράμματι κατὰ ἀρχὰς εὐθέως διώρισται.

7. Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐπισκέψασθαι προθέμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου κατὰ δύναμιν ὑπηρξάμην, ᾧ καὶ τἆλλα σχεδὸν ἅπαντα τὰ κατὰ μέρος ἀκολουθεῖν ἔδειξα, τοῦτο δέ ἐστι τὰ περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων ὁπόσαι τέ εἰσι κ. τ. λ. (p. 211).

8. Ἠξίουν τε μηδὲν οὕτω φυλάττεσθαι κατὰ τὸν λόγον, ὡς τὸ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις ἐναντία τίθεσθαι, καθάπερ οἵ τε μηδὲν ἄλογον ζῷον ἐπιθυμεῖν ἢ θυμοῦσθαι φάσκοντες οἵ τε τὴν ἀρχὴν τῶν νεύρων ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ (p. 212; cf. p. 309 extr.).

9. Ἅπασαν ἐδήλωσα τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον — παρεκάλουν τε διὰ τοῦ πρώτου τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων ἐν ἐκείνῃ γυμνάσασθαι πρότερον, ὅστις ὁτιοῦν ἀποδεικνύειν ἐπιχειροῖ (p. 213 a. med.).

10. Ἐφεξῆς δὲ ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτῶν τραπόμενοι κατὰ τὸν ἀποδεικτικὸν νόμον ἔννοιαν ὁμολογουμένην ἔφαμεν εἶναι τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ τὸ κατάρχον αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως τῆς κατὰ προαίρεσιν (p. 648).

11. *Ἀπὸ τῶν προαιρετικῶν* (sc. *κινήσεων*) *ἀρξάμενοι, καθ' ἃς καὶ τὸ καλούμενον ἰδίως ἡγεμονικόν ἐστι τῆς ψυχῆς, ἕνα λόγον ἐδείκνυμεν ἠρωτῆσθαι μόνον ἐπιστημονικῶς, ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου τῆς οὐσίας ἔχοντα τὰς προτάσεις, ὄντα τοιοῦτον· 'ὅπου τῶν νεύρων ἡ ἀρχή, ἐνταῦθα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν'. αὕτη μὲν ἡ τοῦ λόγου κυριωτάτη πρότασις ὡμολογημένη πᾶσιν ἰατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις· ἡ δὲ οἷον πρόσληψις αὐτῆς ἀληθὴς μέν 'ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ', ψευδὴς δέ 'ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐν τῇ καρδίᾳ' γράφειν μὲν ταύτην τὴν πρότασιν ἢ καὶ λέγειν τοῖς ἀπείροις ἀνατομῆς δυναμένου τινός, οὐ μὴν δεῖξαί γε δυναμένου κ. τ. λ.* (p. 649 p. med.). Cf. p. 212 extr.: *ἄντικρυς μὲν ψευδῆ τὰ τοιαῦτα, περὶ ὧν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διῆλθον ἐπὶ πλέον, ὅταν ἤτοι μηδὲν τῶν ἀλόγων ζῴων ἐπιθυμεῖν τις ἢ θυμοῦσθαι φάσκῃ, καθάπερ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς, ἢ πάλιν ἐκ καρδίας πεφυκέναι τὰ νεῦρα;* p. 212 p. in.: *ἀποτετόλμηται γὰρ ἅπαντα τὰ τοιαῦτα πρὸς ἀνθρώπων ἀνατρέψαι φιλονεικούντων, ὅσα καλῶς εἴρηται τοῖς παλαιοῖς, ὑπὲρ τοῦ νεωτέραν αἵρεσιν ἰδίαν συστήσασθαι. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα τῶν ψευσμάτων ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διήλεγξα.*

12. *Μακροτέρων οὖν λόγων ἐδεήθημεν εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διὰ τούς, ἃ μηδὲ ὅλως εἶδον, ὡς ἀκριβῶς ἰδόντας ἐπιχειρήσαντας γράφειν ἠναγκάσθημέν τε καὶ τὴν νεύρων καὶ ἀρτηριῶν ἀνατομὴν ἐπὶ κεφαλαίων ἐν αὐτῷ διελθεῖν* (p. 650 sub fin. Cf. p. 189 sub fin.: *οὐκ ὀκνήσομεν ἐνταῦθα τὴν ἀνατομὴν ἑρμηνεῦσαι τῶν ἀρτηριῶν, ὥσπερ ἔμπροσθεν τῶν νεύρων.*

13. *Φαίνεται γάρ, ὡς ἔμπροσθεν ἐδήλωσα, τὰ μὲν τῶν νεύρων ἐξ ἐγκεφάλου ἄντικρυς ἐκπεφυκότα, τὰ δὲ ἐκ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, νωτιαῖος δὲ αὐτὸς ἐξ ἐγκεφάλου* (p. 188 p. in.) Cf. p. 207 a. med. et de usu part. Vol. III, p. 45: *ὅτι μὲν γὰρ ἀρχὴ νεύρων ἁπάντων ἐγκέφαλος καὶ νωτιαῖος καὶ ὡς αὐτοῦ τοῦ νωτιαίου πάλιν ἐγκέφαλος — καὶ ὡς τὰ μὲν νεῦρα παρὰ ἐγκεφάλου τὴν ψυχικὴν δύναμιν ἔχει —, ἐν τοῖς περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἀποδέδεικται.*

14. Ὡς ἔμπροσθεν ἐδήλωσα τὴν τῶν νεύρων εἰς ἅπαντα τοῦ ζῴου τὰ μόρια νομήν (p. 194 p. in.).

15. Ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, σμικρὸν ἀπὸ ἐγκεφάλου κατιὸν (sc. νεῦρον) εἰς αὐτὴν (sc. τὴν καρδίαν) ἐμφύεται (p. 206 a. med.).

16. Ἐπεδείξαμεν οὖν ἤδη καὶ διὰ τοῦ πρώτου βιβλίου περὶ τῆς πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογίας τοῦ Χρυσίππου (p. 320 extr.).

17. Χρύσιππος δὲ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος πλήρη φησὶν εἶναι τὴν κοιλίαν ταύτην i. e. τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν τῆς καρδίας (p. 185 a. med.).

18. 'In primo capitulo de oppositione (sic) Ypocratis et Platonis dixit: quidam infans passus est fistulam in pectore provenientem usque ad os, quod erat in medio toracis (sic) eius, et discooperiendo totum id, quod attinebat ei, invenimus, quod ibi erat corruptio. unde coacti fuimus ad incidendum (sic) eam; sed locus corruptus de ea erat ille, super quem iacebat cellula cordis. Cumque viderimus hoc, dubitabamus vehementer de expoliatione carnis corruptae sequi (?), cum fuerit propositum nostrum ad conservandum panniculum indutum super eum intrinsecus, et de salute ipsius; et opportune totum id, quod continuatum erat cum torace, putrefactum fuerat similiter.' (Rhazis Continens trad. ex arabico in lat. per magistrum Feragium. Venetiis 1515 XIV, 4 fol. 294[b] X. Cf. Galen. de anatom. administr. Vol. II, pp. 632. 633).

Vol. V, 181 K.

..... τὸ πάμπαν. ἀλλὰ κἀκείνου τὸ συνεχὲς τῷ στέρνῳ διασεσήπει καὶ ἦν οὕτω σαφῶς θεάσασθαι τὴν καρδίαν, ὡς κἀν ταῖς τῶν ζῴων ἀνατομαῖς, ἐπειδὰν ἑκόντες ἀναγυμνῶμεν. τὸ μὲν οὖν παιδάριον ἐσώθη σαρκωθέντων τε τῶν περὶ τὸ στέρνον καὶ συμφύντων ἀλλήλοις καὶ τοιούτου ἐπιθέματος γενομένων τῆς καρδίας, οἷόν περ ἡ ἔμπροσθεν ἦν κορυφὴ τοῦ χιτῶνος. καὶ οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἰ γυμνωθείσης τῆς καρδίας | ἐσώθη τὸ παιδάριον. οὐδὲν γὰρ περιττότερον ἡ 182
διάθεσις εἶχε τῶν ὁσημέραι γινομένων εἰς τὸν θώρακα συντρήσεων. οὐ μὴν οὐδὲ ὁ περικάρδιος ἴδιον ἐξαίρετον ἐπιφέρει τινὰ κίνδυνον, ὥσπερ που καὶ Ἡρόφιλος εἴρηκε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἰατρῶν. οὔτε οὖν τὸ παιδάριον ἐκεῖνο παρὰ

Adnotatio critica.

Γαληνοῦ περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων βιβλίον πρῶτον ἀκέφαλον C. — *τὸ πάμπαν* C; om. Cai. Ch K. — *τὸ* ante *συνεχὲς* om. C, add. Cai. — *τὸ στέρνῳ* Cai. Ch *τῷ στ.* C. — 2 *διασεσήπει* C Cai. *διεσ.* Ch K. — *καὶ — θεάσασθαι* in ras. C. — 3 *κἂν* C *κἀν* Cai.; cf. Proll. p. 43. — 5 *τοιοῦτον ἐπίθεμα* C Cai. Ch K *τοιούτου ἐπιθέματος* nos. — 11 *ὥσπέρ που* C Cai. *ὥσπερ π.* Ch K. —

I

..... Sed et illius pars ea, quae cum pectoris osse cohaerebat, computruerat et ita manifesto inspicere cor licebat, sicut fit in animalibus insecandis, cum dedita opera id denudamus. Itaque puer servatus est, cum partes circa pectus carne obductae essent et inter se concrevissent, ut tale operculum cordis efficerent, quale prius apex tunicae erat. Nec mirandum est, quod denudato corde servatus est puer, quippe cum nihil amplius affectio illa mali attulerit quam, quae quotidie in thoracem fiunt, terebrationes neque ea, quae cor circumdat, tunica singulare aliquod periculum inferat, quemadmodum et Herophilus et multi alii medici dixerunt. Neque

μόνον εἰ σμιλην καθείης εἰς τὴν ἀριστεραν κοιλίαν, αἷμα προχεόμενον εὐθέως, ἀλλὰ καὶ γραφεῖον ἢ· βελόνην ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον. καίτοι γε, εἴπερ ἀναγκαῖον ἦν, ἐχρῆν ἐκκενωθῆναι τὸ πνεῦμα πρότερον, ἵνα ἀκολουθήσῃ τὸ αἷμα· τὸ γὰρ στενὸν τῆς ὀπῆς ἂν εἰς χρόνου μῆκος οὐ σμικρὰ συνετέλεσεν. ἀλλὰ οὐχ ὧδε ἔχει τἀληθές· ἕπεται γὰρ αὐτίκα μάλα τῷ τρώσαντι τὸ αἷμα, ὥστε οὐκ ἄν, οὐδὲ εἰ πάνυ σφόδρα ταχύνοις ἐν τῇ χειρουργίᾳ, δυνήσαιό ποτε ἀναίμακτον ἐξαρπάσαι τὸ τρῶσαν. ᾧ δῆλον, ὡς πλήρης ἐστὶν αἵματος ἡ ἀριστερὰ κοιλία.

Τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἐρασίστρατον λεγόμενον, ὡς πρὶν μὲν τοῦ γυμνωθῆναι πνεῦμα μόνον ἐν αὐτῇ περιείχετο, γυμνωθείσης δὲ παρεμπίπτει τὸ αἷμα, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἀνθρώπων λόγος ἀναισχύντων πρὸς τὸν ἔλεγχον. ἀλλὰ καὶ τοῦτο αὐτῶν ἐλέγξαι τὸ ἀναισχύντημα ῥᾷστόν ἐστιν.
185 εἰ γὰρ δὴ παρὰ φύσιν εἰς τὴν πνευματικὴν | κοιλίαν τῆς

1 σμίλην C cett. σμιλὴν nos. — 2 κἂν C cett. καὶ nos. — ἤ τὶ C Cai. ἤ τι Ch. — 5 στεγνὸν C cett. στενὸν nos. — 8 ταχύνης C Cai. Ch ταχύνῃς K ταχύνοις nos; cf. Proll. p. 79. — 8 δυνήσῃ C δυνήσῃ Cai. Ch K δυνήσαιο nos. — 15 ῥᾶστον ἔστιν C Cai. ῥᾷστόν ἐστιν Ch. —

si scalpellum, verum etiam si stilum vel acum vel aliud quid huiusmodi in sinistrum ventriculum immiseris. At, si quidem necessarium esset, evacuari prius spiritum oportebat, ut subsequeretur sanguis, quippe cum foraminis angustia non paulum ad moram temporis conferret. Sed res non ita se habet: confestim enim id, quod vulnus intulit, consequitur sanguis, ut, quamvis in adhibendo scalpello festines, incruentum extrahere nunquam possis. Qua re perspicuum est sanguinis plenum esse ventriculum sinistrum.

Nam quod ab Erasistrato eiusque sectatoribus dicitur, priusquam denudetur, spiritum solum in eo contineri, ubi vero sit denudatum, sanguinem interlabi, nihil aliud est quam sermo hominum, quos redargui non pudet. Sed et haec eorum impudentia facillime redargui potest. Si enim praeter naturam in cordis ventriculum eum, quo spiritus continetur,

καρδίας ἐμπεπτώκει τὸ αἷμα, πάντα ἐχρῆν, οἶμαι, συγκεχύσθαι τὰ κατὰ φύσιν αὐτῆς ἔργα καὶ μήτε τὰς ἀρτηρίας ἔθ' ὁμοίως σφύζειν, ὡς ὅτε τοῦ παρὰ αὐτῆς ἐπληροῦντο πνεύματος, ἀπολωλέναι τε παμπόλλας ἐνεργείας, ὡς ἂν τῆς πηγῆς αὐτῶν οὐκέτι οὔσης. Ἐρασίστρατος μὲν γὰρ ζωτικοῦ πνεύματος, Χρύσιππος δὲ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος πλήρη φησὶν εἶναι τὴν κοιλίαν ταύτην. ἀλλὰ οὐδὲν ὅλως τὸ ζῷον καταλαμβάνει σύμπτωμα. καὶ τοῦτο ἔνεστι τῷ βουλομένῳ μαθεῖν παρὰ ἡμῶν, ὥσπερ ἀμέλει πολλάκις μὲν ἐδείξαμεν οὐκ ὀλίγοις τῶν ἀπιστούντων εὐθὺς ἀντιπαραβάλλοντες αὐτοῖς ἐφ' ἑτέρου ζῴου, πολλάκις δὲ καὶ καθ' ἓν ὁτιοῦν ταὐτόν, ὁπόσα τε καὶ ὁποῖα καταλαμβάνει τὸ σύμπαν σῶμα παθήματα κοιλίας ἐγκεφάλου τρωθείσης. καίτοι τί λέγω τρωθείσης; εἰ γὰρ καὶ πρὶν τρῶσαι θλίψεις ἡντινοῦν αὐτῶν, ἀκίνητόν τε καὶ ἀναίσθητον, ἄπνουν τε καὶ ἄφωνον εὐθὺς ἔσται τὸ ζῷον. οὕτω δὲ κἀπὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἀνατιτραμένων φαίνεται συμ|πῖπτον. ἐν γὰρ τῷ τὰ κατεαγότα 186

1 ἐκπέπτωκε C cett. (ἐκπέμπτ. Cai.) ἐμπεπτώκει nos. — 3 ὡς ὅτ' ἐκ τοῦ C cett. ὡς ὅτε τοῦ nos. — 3 ἐπληροῦτο C cett. ἐπληροῦντο nos. — 7 φασὶν C cett. φησὶν nos. — 9 post πολλάκις μέν inseruimus. — 14 θλίψεις C θλίψῃς Cai. Ch θλίψῃς K; cf. Proll. p. 45. —

sanguis incidisset, omnia, opinor, naturalia eius opera confundi necesse erat, ut nec arteriae amplius similiter micarent ac tum, cum spiritu ex ipso corde proficiscente replebantur, et plurimae actiones interirent, utpote cum fons earum non amplius exstaret. Erasistratus enim vitalis, Chrysippus animalis spiritus plenum esse hunc ventriculum ait. At nulla omnino eiusmodi tentatio animal occupat, id quod, qui volet, a nobis discere poterit, quemadmodum videlicet non paucis, qui non credebant, et in alio statim animali vicissim comparatione facta et in uno eodemque saepe ostendimus, quot et quales affectiones universum corpus corriperent cerebri ventriculo vulnerato. Quamquam quid dico vulnerato? Immo si etiam prius quam vulneres, quemlibet eorum compresseris, continuo motu et sensu spirituque item et voce privabitur animal. Idem in hominibus ipsis, cum terebratio fit, evenire manifestum est. Nam in fractis

τῶν ὀστῶν ἐκκόπτειν ὑποβάλλειν ἀναγκαζομένων ἡμῶν ἀσφαλείας ἕνεκα τοὺς καλουμένους μηνιγγοφύλακας, εἰ βραχεῖ βιαιότερον ἐπιθλίψει τις αὐτοῖς τὸν ἐγκέφαλον, ἀναίσθητός τε καὶ ἀκίνητος ἁπασῶν τῶν καθ' ὁρμὴν κινήσεων ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται, οὐ μὴν τήν γε καρδίαν γυμνωθεῖσαν θλιβόντων. ἀλλὰ ἔγωγε οἶδα καὶ πυράγρᾳ ποτὲ χαλκέως ἐπιτρέψας τινὶ περιλαβεῖν αὐτήν, ἐπειδὴ [καὶ] τῶν δακτύλων ἐξεπήδα βιαίως παλλομένη· ἀλλὰ οὐδὲν οὐδὲ τότε τὸ ζῷον ἔπασχεν οὔτε εἰς αἴσθησιν οὔτε εἰς κίνησιν τὴν καθ' ὁρμήν, ἀλλὰ ἐκεκράγει τε μεγάλα καὶ ἀκωλύτως ἀνέπνει καὶ πάντα ἐκίνει σφοδρῶς τὰ κῶλα. μόνη γὰρ ἡ τῶν ἀρτηριῶν βλάπτεται κίνησις οὕτω διαληφθείσης τῆς καρδίας, ἄλλο δὲ οὐδὲν πάσχει τὸ ζῷον, ἀλλά, ἄχρι περ ἂν ζῇ, καὶ κινεῖ πάντα τὰ μέλη καὶ ἀναπνεῖ. ἐγκεφάλου δὲ οὕτω θλιφθέντος ἔμπαλιν ἅπαντα συμπίπτει· σφύζουσι μὲν αἱ ἀρτηρίαι κατὰ φύσιν ἅμα τῇ καρδίᾳ, κινεῖται δὲ οὐδὲν μέλος οὐδὲ ἀναπνεῖ τὸ ζῷον οὐδὲ ἐκφωνεῖ. ἤδη μὲν οὖν ἐκ τῶνδε καὶ ἄλλο τι

---

3 ἐπιθλίψει τὶς C Cai. ἐ. τις Ch. — 7 καὶ ante τῶν δακτύλων uncis inclusimus. — 11 σαφῶς C' σφόδρως C² σφοδρῶς Cai. — 12 pro διαληφθείσης Al. Just. θλιφθείσης legi vult. — 17 ἄλλό τι C ἄλλο τὶ Cai. ἄλλο τι Ch. —

---

ossibus excidendis dum, quos membranae custodes appellant, cerebri tuendi causa subicere cogimur, si quis paulo violentius per illos cerebrum compresserit, sensu et omni motu voluntario homo destituitur; sed idem non accidit, si cor denudatum comprimas. Quin etiam memini me aliquando cuidam permisisse, ut cor, cum vehementer palpitans e digitis exiliret, forcipe fabrili apprehenderet; at ne tunc quidem animal nec sensu nec motu voluntario laedebatur, sed magna voce clamabat et libere respirabat et artus omnes vehementer movebat. Solus enim arteriarum motus corde ita intercepto laeditur, aliud nihil animal patitur, sed, quoad vivit, et movet membra omnia et respirat. At cerebrum si ita comprimas, omnia contrario eveniunt: micant quidem arteriae secundum naturam una cum corde, membrum autem movetur nullum nec respirat animal aut vocem emittit. Iam vero

μεῖζον | ἐκφαίνεται, τὸ μήτε τὴν καρδίαν τοῦ ἐγκεφάλου τι 187
προσδεῖσθαι πρὸς τὴν οἰκείαν κίνησιν μήτε τὸν ἐγκέφαλον τῆς καρδίας. οὐ μὴν τούτου γε ἕνεκεν ἐμνημόνευσα τῶν ἐκ τῆς ἀνατομῆς φαινομένων, ἀλλὰ ὅπως ἐπιδείξαιμι τὸ ψυχικὸν πνεῦμα κατὰ τὰς τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίας περιεχόμενον. ἔνθα νῦν καὶ μάλιστα μεμψαίμην ἂν τὸν Χρύσιππον, ὅτι βουλόμενος εἰλικρινές τι καὶ καθαρὸν εἶναι πνεῦμα τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς [οὐ προσηκόντως] ἐν τῇ καρδίᾳ καθίδρυσεν αὐτό. καίτοι Χρύσιππον μὲν ἄν τις ἀποδέξαιτο μετρίως ἀποφηνάμενον, μήθ᾽ ὅτι τῶν νεύρων ἀρχὴ ἡ καρδία, τὴν γνῶσιν αὐτῷ χαρίζεσθαι μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν κατὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο ζητουμένων· ὁμολογεῖ γὰρ ἀπείρως ἔχειν τῶν ἀνατομῶν· Ἀριστοτέλει δέ γε καὶ Πραξαγόρᾳ παρὰ τὸ φαινόμενον ἀποφαινομένοις ἀρχὴν τῶν νεύρων εἶναι τὴν καρδίαν ἐγκαλέσειεν ἄν τις δικαίως. ὅτι μὲν γὰρ ἄλλα πολλὰ τῶν κατὰ τὰς ἀνατομὰς ἀκριβῶς ἑωράκασιν, ἐξ ὧν ὑπελεί-

1 τοῦ ante ἐγκεφάλου nos inseruimus; cf. Proll. p. 106. — 2 τινὸς δεῖσθαι C cett. τι προσδεῖσθαι nos. — 6 μεμψαίμην τὸν C Cai. Ch μ. ἂν τ. K. — 7 εἰλικρινὲς τὶ C Cai. εἰλικρινές τι Ch. — 8 οὐ προσηκόντως uncis inclusimus. — 10 ὡς ante μήθ᾽ delevimus; cf. Proll. 114. — 16 ἀκριβῶς ἑωράκασιν C ἀ. οὐχ ἑ. Cai. Ch K; cf. Proll. p. 45.

ex his aliud quiddam maius etiam elucet, neque cor, ut suo motu agitetur, cerebro neque cerebrum corde omnino indigere. Sed non hac de causa ea, quae ex incisis corporibus apparent, commemoravi, verum ut demonstrarem animalem spiritum in cerebri ventriculis contineri. Qua re nunc vel maxime reprehenderim Chrysippum, quod, cum sincerum quiddam et purum esse spiritum vellet, qui esset in principali animae loco, eum in corde [non convenienter] collocavit. Quamquam ille quidem ferri potest, qui modeste pronuntiavit non id sibi sumere, ut cor nervorum esse originem aut quidquam aliud, quod in hanc quaestionem veniret, cognosceret; imperitum enim artis incidendi corpora se esse fatetur; at Aristoteli et Praxagorae merito quis vitio verterit, quod contra id, quod evidens est, cor nervorum esse originem pronuntiant. Nam alia multa, quae ad anatomiam spectant, diligenter eos perspexisse, ex scriptis, quae reliquerunt, cogno-

188 ποντο συνταγμάτων ἔνεστι καταμαθεῖν· | ὅτι δὲ ἤτοι παντάπασιν αὐτοὶ τυφλώττοντες ἢ τυφλοῖς διαλεγόμενοι περὶ τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς ἔγραψαν, οὐ λόγοις χρὴ μακροῖς κατασκευάζειν, ἀλλὰ ἐπὶ τὴν αἴσθησιν ἰέναι. φαίνεται γάρ, ὡς ἔμπροσθεν ἐδήλωσα, τὰ μὲν τῶν νεύρων ἐξ ἐγκεφάλου ἄντικρυς ἐκπεφυκότα, τὰ δὲ ἐκ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, νωτιαῖος δὲ αὐτὸς ἐξ ἐγκεφάλου. βέλτιον οὖν ἦν οὔθ' ἁπλῶς ἀρχὴν τῶν νεύρων ἀποφήνασθαι τὴν καρδίαν, ὅπερ Ἀριστοτέλης ἐποίησεν, οὔτε ἐκ πανουργίας τινὸς ἐπιβεβουλευμένης, ὡς ὁ Πραξαγόρας. οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐπειδὴ μηδὲν ἑώρα νεῦρον ἐκφυόμενον τῆς καρδίας, ἐφιλοτιμεῖτο δὲ πρὸς Ἱπποκράτην καὶ πάντως ἐβούλετο τὸν ἐγκέφαλον ἀφελέσθαι τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς, οὐ σμικρὸν ἀπετόλμησε ψεύσασθαι τὰς ἀρτηρίας φάμενος ἐν τῷ προϊέναι καὶ κατασχίζεσθαι στενὰς γινομένας εἰς νεῦρα μεταβάλλειν· τοῦ γὰρ δὴ σώματος αὐτῶν ὑπάρχοντος νευρώδους μέν, ἀλλὰ κοίλου καὶ κατὰ τὴν ἐπὶ πλέον ἐν τῷ ζῴῳ σχίσιν οὕτω γινομένων μικρῶν τῶν κοιλοτήτων,

5 τὰ μὲν ἐξ ἐγκεφάλου τῶν νεύρων C τὰ μὲν τ. ν. ἐ. ἐγκ. Cai.; cf. Proll. p. 44. — 16 ante κατὰ καὶ inseruimus. — 17 οὕτως γιγν. C cett. οὕτω γιν. nos. —

scere licet: eosdem autem, quasi vel prorsus ipsi caecutirent vel cum caecis disputarent, ita de nervorum origine scripsisse non opus est multis verbis confirmare, sed ad ipsum sensum accedere oportet. Apparet enim, ut supra demonstravi, alios nervos palam ex cerebro, alios ex dorsi medulla, ipsam medullam e cerebro exoriri. Melius igitur erat neque simpliciter nervorum originem cor esse dicere, id quod Aristoteles fecit, neque cum fraude quadam commenticia, ut Praxagoras. Is enim cum ex corde enasci nervum nullum videret et tamen adversus Hippocratem ambitiose contenderet atque idcirco nervorum originem cerebro eripere prorsus vellet, vel insigni mendacio uti ausus est, cum arterias in progrediendo ac dum finderentur coangustatas in nervos transire affirmavit; cum enim corpus earum nervosum quidem, sed concavum esset, dum in animalis corpore magis magisque finderentur, adeo exiguas earum cavitates ait evadere, ut

ὡς ἐπιπίπτειν | ἀλλήλοις τοὺς χιτῶνας, ὁπόταν τοῦτο πρῶτον 189
γένηται, νεῦρον ἤδη φαίνεσθαι τὸ ἀγγεῖον. Ἐρασίστρατος μὲν οὖν οὐδὲ ἀντιλογίας ἠξίωσε τὸν λόγον ὡς ἀναισχύντως ἀποτετολμημένον.

Ἐγὼ δέ, ἐπειδήπερ ἅπαξ κατέστην εἰς τὸ περὶ πάντων διασκέψασθαι, βραχέα τῷ Πραξαγόρᾳ διαλεχθῆναι βούλομαι καὶ μάλισθ' ὅτι καὶ Χρύσιππος ἐμνημόνευσε τἀνδρὸς ἀντιθεὶς τοῖς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἄρχεσθαι τὰ νεῦρα νομίζουσιν. ὅτι γὰρ οὕτως ἐχρῆν ἔχειν τὸ φαινόμενον ἐκ τῶν ἀνατομῶν, ὡς ὁ Πραξαγόρας εἴρηκεν, εἰ μελλήσει τις εὐλόγως ἀρχὴν τῶν νεύρων ὑπολήψεσθαι τὴν καρδίαν, οὐδὲ ἡμεῖς ἀμφισβητοῦμεν. ὅτι δὲ οὐχ οὕτως ἔχει, μυριάκις μὲν ἤδη τοῖς βουληθεῖσι γνῶναι τἀληθὲς ἐπὶ τῶν ζῴων ἐδείξαμεν, οὐκ ὀκνήσομεν δὲ κἀνταῦθα τὴν ἀνατομὴν ἑρμηνεῦσαι τῶν ἀρτηριῶν, ὥσπερ ἔμπροσθεν τῶν νεύρων. ἐκφύεται μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἀρτηρία μεγίστη, καθάπερ τι πρέμνον ἁπασῶν τῶν κατὰ τὸ ζῷον ἀρτηριῶν. ἀποβλαστάνει δὲ ἀπὸ αὐτῆς

7 ἀντιθεὶς C cett., fortasse ἀντιτιθεὶς legendum. — 10 μελήσει C μελλήσει Cai.; cf. Proll. p. 43. — 16 καθάπέρ τι C Cai. καθάπερ τι Ch. —

tunicae inter se conciderent, quod ubi primum contigisset, nervum iam vas videri. Quam quidem rationem Erasistratus, cum tanta impudentia atque audacia ficta esset, ne confutatione quidem dignam esse existimavit.

Ego vero quoniam semel in hoc incidi, ut de omnibus quaererem, pauca adversus Praxagoram disputanda mihi esse duco et maxime propterea, quod etiam Chrysippus hominis mentionem fecit eiusque auctoritatem iis opposuit, qui a capite nervos initium habere putant. Nam ita rem ipsam ex corporum incisione oportere se habere, quemadmodum Praxagorae placet, si quis probabiliter cor esse nervorum originem existimare vult, ne nos quidem negamus; non autem ita se habere licet millies iam verum cognoscere cupientibus in animalibus ostenderimus, tamen non pigebit etiam hoc loco arteriarum anatomiam exponere, sicut antea nervorum. Enascitur enim e sinistro cordis ventriculo arteria maxima velut truncus quidam arteriarum omnium, quae per

190 *πρῶτον μὲν ἡ | την καρδίαν περιστέφουσα· καὶ δὴ καὶ ὀνομάζουσιν οὕτως αὐτήν, οἷς μέλει τῶν ἀνατομῶν. ἀλλὰ οὐκ ἂν εἴποις, ὦ γενναιότατε Πραξαγόρα, μειουμένην ἐν τῷ κατασχίζεσθαι τὴν ἀρτηρίαν ταύτην εἰς νεῦρα τελευτᾶν. ἐφεξῆς δὲ τῆσδε δίχα σχισθείσης τῆς μεγάλης ἀρτηρίας ἡ μὲν μείζων μοῖρα κατακαμφθεῖσα πρὸς τὴν ῥάχιν ἐπὶ μέσων στηρίζεται τῶν σπονδύλων· ἡ δὲ ἑτέρα μετέωρος εὐθὺ τῶν σφαγῶν ἀναφέρεται. πρῶτον οὖν ἐπίσκεψαί μοι τὰς εἰς τὸν θώρακα φερομένας ἀπὸ αὐτῶν καὶ τόλμησον εἰπεῖν τινα μεταβάλλειν εἰς νεῦρον. εἰσὶ μὲν γὰρ δύο καὶ εἴκοσι τὸν ἀριθμόν, ἐν ἑκάστῳ μεσοπλευρίῳ μυῒ μία, συναποφύεται δὲ αὐταῖς ἀπὸ τοῦ νωτιαίου νεῦρα. καὶ φαίνεταί γε καθ' ὅλον τὸν θώρακα συναποτεινόμενά τε καὶ συγκατασχιζόμενα ταυτὶ τὰ δύο γένη τῶν ἀγγείων εἴς τε τὸν ὑπεζωκότα τὰς πλευρὰς χιτῶνα καὶ τοὺς μεσοπλευρίους μῦς τρίτου τινὸς αὐτοῖς συναποφυομένου τε καὶ συναποτεινομένου καὶ συγκατασχιζομένου φλεβώδους ἀγγείου. ἀλλὰ οὐδὲν τό γε νῦν εἶναι δέομαι*

8 *πρῶτον* C *πρώτας* Cai. Ch K; cf. Proll. p. 45. — 11 *μυῒ* ante *μία* inseruimus. — 13 *θώρακα καὶ συν.* C *θώρακα συν.* Cai. Ch K. —

totum animalis corpus distribuuntur. Ex hac progerminat primum ea, quae cor coronat ideoque *περιστέφουσα* i. e. coronaria ab anatomicis appellatur. At hanc quidem, vir optime, dicere arteriam, dum findatur ac minuatur, in nervos desinere nullo modo potes. Post hanc bifariam divisae magnae arteriae maior pars deflexa ad spinam in mediis vertebris firmatur, altera directo ad iugulum sursum tendit. Primum igitur eas mihi considera, quae ab illis ad thoracem deferuntur, et aliquam earum in nervum mutari dicere aude. Sunt enim duae et viginti numero, singulae in singulis musculis, qui inter costas sunt; enascuntur autem una cum iis nervi ex dorsi medulla. Ac per totum thoracem una extendi et scindi videntur duo haec vasorum genera tum in tunicam, quae costas succingit, tum in musculos, qui inter costas sunt, quibuscum una tertium quoddam vas venosum exoriens extenditur ac scinditur. Verum nihil nunc opus est

διεξέρχεσθαι περὶ φλεβῶν· ἀναμένει γὰρ οὖν κἀκείνας | ἑτέ- 191
ρωθι οὐ σμικρὸς λόγος· ἐπὶ δὲ τὰς ἀρτηρίας αὖθις ἐπάνειμι. καὶ καταλίπωμεν ἤδη τὰς κατὰ τὸν θώρακα μηδὲ αὐτοῦ τοῦ Πραξαγόρου τολμήσαντος ἐν θώρακι φάναι μηδεμίαν ἀρτηρίαν εἰς νεῦρον μεταβάλλειν. καίτοι, εἴπερ ἐν θώρακι μὲν φαίνεται νεῦρα πάμπολλα, μεταβάλλει δὲ οὐδὲ μία κατὰ αὐτὸν εἰς νεῦρον ἀρτηρία, δῆλον ὡς οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν ἀρτηριῶν ἡ γένεσις τοῖς νεύροις. ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὰς ἔξω τοῦ θώρακος ἴωμεν. ὧν πρώτη μέν ἐστι συζυγία τῶν ἐπὶ τὰς ὠμοπλάτας ἀναφερομένων, ἀφ' ὧν οὐκ ὀλίγη μοῖρα καὶ πρὸς τὸν νωτιαῖον εἴσω καταδύεται καὶ τοῖς ἐν τραχήλῳ μυσὶ διασπείρεται, δευτέρα δὲ τῶν εἰς τὰς χεῖρας φερομένων ἀρτηριῶν, ἅς μοι καὶ μάλισθ' ὡς ἀπονευρουμένας ὁ Πραξαγόρας αἰνίττεσθαι δοκεῖ. καίτοι φανερώτερόν γε τῶν κατὰ τὸν θώρακα ταύτας ἰδεῖν ἔστιν, ὅσῳπερ καὶ μείζους εἰσίν, εἰς ὅλα τὰ κῶλα κατασχιζομένας ἄχρι τῶν δακτύλων. ἀλλὰ οὐδὲ τούτων οὐδεμία φαίνεται νεῦρον γινομένη. καὶ γὰρ εἰ κατὰ τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν, ὧν ἔθος ἡμῖν ἐστιν ἅπτεσθαι

3 μὴ δὲ C μὴδ' Cai. μηδ' Ch. — 4 φᾶναι C Cai. φάναι Ch. — 4 μὴ δὲ μίαν C μηδεμίαν Cai. — 15 καὶ ταύτας C cett.; nos καί delevimus. — ἔστιν CK ἐστιν Cai. Ch. — 17 οὐδὲ μία C cett. οὐδεμία nos. —

de venis disserere; alibi enim longior de iis disputatio nos manet. Ad arterias igitur redeamus ac mittamus iam has, quae in thorace sunt, cum ne ipse quidem Praxagoras ullam arteriam in thorace desinere in nervum dicere ausus sit. Atqui, si quidem in thorace nervi quam plurimi conspiciuntur, nulla autem ibi arteria in nervum mutatur, ex arteriis ortum nervorum non esse perspicuum est. Sed iam ad eas, quae extra thoracem sunt, transeamus. Quarum primum coniugium est earum, quae ad scapulas sursum feruntur, e quibus non exigua pars et ad medullam spinalem intro subit et in musculos colli dispergitur; secundum earum est, quae ad manus feruntur, quas vel maxime in nervos desinere mihi significare Praxagoras videtur. Quamquam has apertius quam illas, quae in thorace sunt, videre licet (utpote quae maiores sint) in tota brachia ad digitos usque divisas

192 πυρετῶν διαγνώσεως ἕνεκα, | καὶ αἱ μεταξὺ τῶν δακτύλων λιχανοῦ τε καὶ μεγάλου σμικραὶ μὲν ὑπάρχουσι παντάπασιν, ἀλλὰ οὔτε εἰς νεῦρον ἤδη μεταβεβλήκασιν ἐναργῶς τε φαίνονται σφύζουσαι καὶ πρὸ τῆς ἀνατομῆς. ἀλλὰ ἐν ταύταις μὲν ἴσως οὐ χρὴ πικρῶς διελέγχειν τὸν Πραξαγόραν, ἀλλά τι καὶ συγγνώμης νέμειν, εἰ σμικρὰς ἀρτηρίας οὐκ ἐθεάσατο. καίτοι γε, ὅταν εἰς νεῦρα μεταβάλλειν αὐτὰς φάσκῃ τὰς σμικροτέρας, οὐκ ἀμβλυωπίαν ὑποτιμᾶται δήπουθεν, ἀλλὰ ὀξὺ βλέπειν ἐπαγγέλλεται. τῶν δὲ κατὰ τὰς μασχάλας ἀρτηριῶν, ἔστι δὲ ἀρτηρία καθ᾽ ἑκατέραν χεῖρα μία, μεγάλων τε οὐσῶν ἅμα καὶ τέτταρα ζεύγη νεύρων μεγάλων ἀμφ᾽ αὐτὰς ἐχουσῶν ἀναμνῆσαι βούλομαι τοὺς τὰ τοῦ Πραξαγόρου πρεσβεύοντας. οὐδέπω μὲν γὰρ οὐδὲ ὑπήρξατο σχίζεσθαι κατὰ ταῦτα τὰ μόρια τῶν ἀρτηριῶν οὐδετέρα, μεγάλα δέ ἐστιν οὕτως ἤδη τὰ νεῦρα, ὥστε, εἰ καὶ τυφλὸς εἴη τις, οὐκ ἂν λάθοιεν αὐτοῦ τὴν ἁφήν. πόθεν οὖν ἐγεννήθη ταῦτα

1 καὶ αἱ CK αἱ om. Cai. Ch. — 2 μικραὶ C cett. σμικραὶ nos; item v. 6. — 6 νέμειν CK νεμεῖν Cai. Ch. — 8 μικροτέρας C σμικρ. Cai. Ch K. — 10 ante καθ᾽ ἑκατέραν in C ἀρτηρία scriptum esse ex evanidis litteris apparet; ἀρτ. om. Cai. Ch K. — 11 ἀμφ᾽ αὐτάς C Cai. Ch ἀμφ᾽ αὐτ. K. — 16 λάθειεν C λάθοιεν Cai.; cf. Proll. p. 45. —

ferri; sed ne harum quidem ulla in nervum abire cernitur. Nam quae in prima palmae parte sunt, quas febres dignoscendi causa tangere solemus quaeque inter indicem et pollicem sunt collocatae, parvae quidem prorsus sunt, sed neque in nervum iam transierunt et evidenter etiam ante resectionem palpitare cernuntur. At in his fortasse non ita acerbe convincendus Praxagoras est, sed venia aliqua danda, si parvas arterias non vidit. Tametsi cum in nervos mutari ipsas illas minores dicit, non hebetem scilicet visum causatur, sed acute se cernere profitetur. At vero eas, quae sub alis sunt, arterias (est autem in utroque brachio una), quae et magnae sunt eaedemque quatuor paria magnorum nervorum circa se habent, recordentur velim, qui Praxagorae rationem suspiciunt. Nondum enim ulla ex his findi coepit in illis partibus et tamen nervi adeo magni sunt, ut, etiamsi quis caecus sit, tactum eius fugere non possint. Qui unde

καὶ τίνων ἀρτηριῶν ἀπεβλάστησε, δίκαιος λέγειν ὁ Πραξα-
γόρας ἐστί. καίτοι τί προκαλοῦμαι λέγειν ἐκεῖνον ἐνὸν ἡμᾶς
εἰπεῖν | ἤδη τἀληθές; ὡς ἡ μὲν πρώτη συζυγία τῶν εἰρημέ- 193
νων τεττάρων νεύρων ἀπὸ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ σαφῶς ἀπο-
βλαστάνει, καθὰ συμβέβληκεν ὁ τέταρτος τοῦ τραχήλου σπόν-
δυλος τῷ πέμπτῳ, ἡ δευτέρα δὲ ἐφεξῆς αὐτῇ μεταξὺ τοῦ
πέμπτου τε καὶ ἕκτου καὶ δὴ καὶ ἡ τρίτη μέν, ἵνα συμβέ-
βληκεν ὁ ἕκτος τῷ ἑβδόμῳ, ἡ τετάρτη δὲ ἐπὶ αὐτῇ, τὸ δὲ
τελευταῖον ζεῦγος τῶν νεύρων ἐκ τῆς μεταξὺ χώρας ἐκφύεται
τοῦ θ' ὑστάτου τῶν τοῦ τραχήλου σπονδύλων καὶ τοῦ πρώ-
του τῶν ἐν τῷ θώρακι καὶ τοῦτό ἐστι τὸ εἰς ἄκρας ἰὸν τὰς
χεῖρας. οὕτω γὰρ οἱ ἀνατομικώτατοι τῶν πρὸ ἡμῶν ἔγρα-
ψαν, ὧν κἀν τοῖς πρώτοις λόγοις κἀν τοῖς νῦν ἐνεστῶσι
φυλάττω τὴν διδασκαλίαν πληθυντικῶς, εἴ τί που παρεῖδον
ἢ οὐκ ἀκριβῶς ἐξειργάσαντο, παραλιπών· ἐν ἑτέρᾳ γάρ μοι
πραγματείᾳ περὶ τῶν τοιούτων εἰρήσεται. οὔκουν ἀρτηρίας

11 τοῦτ' ἐστὶ C τοῦτο ἐστὶ Cai. τοῦτό ἐστι Ch. — 12 οὕτως C cett. οὕτω nos. — 16 οὔκουν C Cai. Ch οὐκ οὖν K. —

sint exorti ex quibusque arteriis progerminaverint, dicere Praxagoram aequum est. Sed quid illum provoco, ut dicat, cum ipsam rem, ut se habeat, nobis exponere iam liceat? Primum nervorum coniugium e quatuor illis, de quibus dictum est, e spinali medulla manifesto germinare, qua parte quarta colli vertebra quintae committitur, secundum deinceps inter quintam et sextam, tertium, ubi sexta cum septima cohaeret, succedere quartum, postremum vero nervorum par e regione ea exoriri, quae inter ultimam colli et primam thoracis vertebram interiacet, atque illud esse, quod ad summas usque manus pertingit. Ita enim homines dissecandi corpora peritissimi, qui ante nos fuerunt, scriptum reliquerunt, quorum et in prioribus disputationibus et in nunc propositis doctrinam plerumque servandam duco relictis, si quae praeterierunt aut non diligenter elaboraverunt; in alio enim libro his de rebus dicendum mihi erit. Itaque non arterias quaerere oportet, e quibus nervos per rationem quasi

χρὴ ζητεῖν, ἐξ ὧν νεῦρα τῷ λόγῳ γεννήσαντες ἢ τοὺς δακτύλους κινήσομεν ἤ τι τῶν κατὰ τὰς χεῖρας ἕτερον. ἔχομεν γὰρ ἤδη τὰ νεῦρα καὶ πλείω καὶ μείζω τῶν ἀρτηριῶν οὐκ
194 ἐκ τῆς ἐκείνων τραγικῆς μεταμορφώσεως, | ἀλλὰ ἐκ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ γεγενημένα. τὰ μὲν δὴ τοῦ Πραξαγόρου ψεύσματα πεφώραται σαφῶς ἤδη καὶ οὐδὲν ἔτι Πραξαγόρου γε ἕνεκεν ἐπὶ τὰς ἀρτηρίας ἰέναι χρὴ τῷ λόγῳ. ἀλλὰ ἐπειδήπερ ὑπεσχόμην, ὡς ἔμπροσθεν ἐδήλωσα τὴν τῶν νεύρων εἰς ἅπαντα τοῦ ζῴου τὰ μόρια νομήν, οὕτω καὶ νῦν ἐκδιδάξαι τῶν ἀρτηριῶν, ἐπὶ τὰς ὑπολοίπους αὖθις αὐτῶν τρέψωμεν. καὶ πρώτας μὲν τὰς ἐπὶ τοὺς μασθοὺς φερομένας προσθήσω τῷ λόγῳ, δευτέρας δὲ τὰς ἄνω τοῦ θώρακος καὶ τρίτας τὰς κάτω καὶ τετάρτας, ὅσαι τοῖς σκέλεσι διανέμονται. αἱ μὲν δὴ τῶν μασθῶν ἀρτηρίαι τῆς ἐπὶ τὰς σφαγὰς ἀναφερομένης ἀποφύονται, ἐπιβαίνουσαι δὲ τῷ στέρνῳ καλουμένῳ σμικρὸν ὑποκάτω τῆς τῶν κλειδῶν πρὸς αὐτὸ διαρθρώσεως ὑποφέρονται διὰ παντὸς αὐτῷ καὶ τελευτῶσαι διεκπίπτουσιν ἐκτὸς τοῦ θώρακος ὑπὸ τοῦ στήθους. οὐ μὴν ἐνταῦθά γε ὅλαι

1 τοῖς δακτύλοις C τοὺς δακτύλους Cai. — 2 ἤ τί C ἤ τι Cai. — 15 μικρὸν C cett. σμικρὸν nos; cf. supra p. 148, 2. — 17 διαπαντός C διὰ παντὸς Cai. Ch K. — 18 ἐνταῦθα γε C Cai. ἐνταῦθά γε Ch. —

gignamus, quibus vel digitos vel aliam quandam manuum partem moveamus. Habemus enim nervos et plures arteriis et maiores non e tragica illarum transfiguratione, sed e spinali medulla exortos. Ac Praxagorae quidem mendacia iam manifesto deprehensa sunt neque eius causa opus est amplius arterias persequi. Sed quoniam promisi me, quemadmodum antea nervorum in omnes animalis partes distributionem exposui, ita nunc eadem de arteriis esse docturum, ad reliquas me convertam. Et primum quidem eas addam, quae ad mammas feruntur, deinde, quae supra thoracem, tertio loco, quae infra, quarto, quae in crura distribuuntur. Mammarum igitur arteriae oriuntur ex ea, quae ad iugulum fertur; hae ad os pectoris quod vocatur ascendentes paululum infra clavicularum cum eo coniugationem sub ipsum perpetuo feruntur ac postremo sub pectore extra thoracem excidunt;

*κατασχίζονται· φαίνεται γάρ τις αὐτῶν μοῖρα διὰ ἐπιγαστρίου
κατιοῦσα κἀνταῦθα εἰς πλείους σχιζομένη ταῖς ἀπὸ τῶν βου-
βώνων ἀνιούσαις εἰς ταὐτὸν ἥκουσα. λελέξεται δὲ ὑπὲρ
ἐκείνων ὀλίγον ὕστερον, ἐπειδὰν ἡ τοῦ λόγου τάξις ὑπο-
βάλλῃ. | νυνὶ δὲ ἐπὶ τὰς ἄνω κλειδῶν ἰέναι καιρὸς ἀρχὴν* 195
*τοῦ λόγου τήνδε θεμένους. ἐπειδὰν πρῶτον ἐκ τοῦ θώρακος
ἀνασχοῦσα καὶ τὰς κλεῖς ὑπερβᾶσα κατὰ μέσην γένηται τὴν
σφαγὴν ἡ ὄρθιος ἀρτηρία, δίχα σχίζεται. τοὐντεῦθεν δὲ τὸ
γεννηθὲν ζεῦγος ἀρτηριῶν μεγάλων οὐκ ὀρθῶς μὲν ὀνομά-
ζονται καρωτίδες, ἀλλὰ ἤδη κρατεῖ τοὔνομα διὰ τὴν πολλὴν
ἄγνοιαν ἁπάντων τῶν μεθ' Ἱπποκράτην φιλοσόφων τε καὶ
ἰατρῶν. ἀλλὰ ὅτι μὲν οὗτοί γε κακῶς ὑπειλήφασι πάθημα
τῶν εἰρημένων ἀρτηριῶν εἶναι τὸν κάρον οὐδὲ Ἱπποκράτης
οὕτως ἐγίνωσκεν, ἐν τῷ δευτέρῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων*

2 *εἰς πλείω* C cett. *εἰς πλείους* nos. — 6 *τῶ λόγω* C *τῷ λόγῳ* Cai. Ch K *τοῦ λόγου* nos; cf. Proll. p. 85. — 7 *ἀνασχοῦσα* CK *ἀνάσχουσα* Cai. Ch. — *ὑπερβάσα* C Cai. *ὑπερβᾶσα* Ch. — 8 *τοὐντεῦθεν δὲ τὸ* C cett., fortasse *τὸ ἐντεῦθεν δὲ γενν.* — 11 *ἄγνοιαν* C *ἄνοιαν* Cai. Ch K; cf. Proll. p. 45. — *ἁπάντων τῶν* C *τῶν* om. Cai. Ch K; cf. Proll. l. l. — 12 *οὗτοι τὲ* C Cai. *οὗτοί τε* Ch K *οὗτοί γε* nos. — 13 *οὐθ'* C cett. *οὐδὲ* nos —

non tamen hic totae finduntur; cernimus enim unam partem earum per abdomen descendentem atque ibi in plures divisam cum iis, quae ab inguinibus emergunt, coire. Sed paulo post de illis dicetur, ubi ordo rerum tulerit. Nunc ad eas, quae supra claviculas sunt, redeundum atque hinc exordienda oratio est. Arteria recta ubi primum e thorace emersit ac claviculas transgressa in medium iugulum pervenit, bifariam scinditur. Quod autem hinc generatum est magnarum arteriarum coniugium, non recte quidem carotidum nomen habet, verum nomen iam invaluit propter magnam omnium, qui post Hippocratem fuerunt, philosophorum et medicorum ignorationem. Sed hos arteriarum, quas supra diximus, affectionem esse *κάρον* i. e. soporem male existimasse neque Hippocratem ita sensisse in secundo libro horum commentariorum demonstrare mihi necesse est; in hoc libro arterias

ἀναγκαῖόν ἐστί μοι διελθεῖν· ἐν δὲ τῷ παρόντι λόγῳ τοῦ γε ὀνόματος οὐ φθονήσω ταῖς ἀρτηρίαις, ἀλλὰ ὀνομαζέσθωσαν ἔτι καὶ νῦν καρωτίδες. ὅστις δὲ ὁ τρόπος αὐταῖς ἐστι θέσεώς τε ἅμα καὶ σχίσεως ἁπάσης τε τῆς εἰς τὰ τῶν κλειδῶν ἄνω μόρια διανομῆς, ἐγὼ διηγήσομαι. φέρονται μὲν ἔτι καὶ νῦν ὄρθιαι, καθάπερ ἐξ ἀρχῆς ὥρμησαν, τὸ δὲ οἷον πρέ-
196 μνον αὐτῶν εὐθὺ τῆς κεφαλῆς. ἀποβλαστήματα δὲ | κατὰ τὸν τράχηλον ἀποπέμπουσι σμικρὰ τοῖς ταύτῃ μυσίν. ἐπειδὰν δὲ πλησίον ἤδη γένωνται τῆς γένυος, ἑκατέρα δίχα σχίζεται. καὶ οὕτως ἤδη τέτταρες αἱ πᾶσαι γεννηθεῖσαι δύο μὲν εἰς γλῶττάν τε καὶ σύμπαν τὸ πρόσωπον ὅσον τε τὸ τῆς κεφαλῆς ἐκτὸς τοῦ κρανίου κατασχίζονται. δύο δὲ λοιπαὶ διεξερχόμεναι τὸ κρανίον εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἔρχονται. καὶ δεῖ καὶ τῶνδε μεμνῆσθαι μόνον τῶν ἀρτηριῶν· οὐ σμικρὸς γὰρ οὐδὲ αὐτὰς ἐκδέχεται λόγος, ὅτι μήθ᾽ ἁπλῶς μήθ᾽ ὡς ἔτυχεν ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀνιᾶσιν, ἀλλὰ ὑπὸ τῇ παχείᾳ μή-

1 τοῦ γε ὀνόμ. CK τοῦ τε ὀ. Cai. Ch. — 3 ὃς τισὶ C ὅστις δὲ Cai. — 5 διανομῆς C νομῆς Cai. Ch K; cf. Proll. p. 45. — 8 μικρὰ C cett. σμικρὰ nos. — 10 γεννηθεῖσαι Cai. (cf. Proll. p. 43) Ch γενηθεῖσαι K. — 12 λοιπὸν C cett. λοιπαὶ nos. — 13 κρανίον C κράνιον Cai. Ch K. — 14 post μεμνῆσθαι μόνον inseruimus. — 15 μὴ δὲ — μὴδὲ C μήδ᾽ — μήδ᾽ Cai. μηδ᾽ — μηδ᾽ Ch K μήθ᾽ — μήθ᾽ nos. —

illo nomine non fraudabo, sed esto; appellentur etiamnunc carotides. Quae quomodo sitae sint ac scindantur totamque in partes supra claviculas distributionem earum nunc exponam. Feruntur quidem etiamnunc rectae, sicut a principio processerunt, qui vero velut truncus est earum, recta caput petit. Demittunt autem propagines quasdam parvas circum collum musculis, qui ibi sunt. Ubi vero iam prope maxillam accesserunt, utraque bipartito scinditur. Atque ita cum quatuor omnino effectae sint, duae in linguam et universam faciem et quantum capitis extra calvariam est, discissae sparguntur, duae reliquae per calvariam penetrantes in cerebrum deveniunt. Sed et de his nunc arteriis mentionem inicere satis est; non enim parva de iis restat disputatio, quia nec simpliciter nec, prout contingit, ad cerebrum

νιγγι τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο πλέγμα τὸ τῷ δικτύῳ παραπλή-
σιον ἐργάζονται. νυνὶ δὲ οὔτε τούτων τῶν ἀρτηριῶν οὔτε
ἄλλης οὐδεμιᾶς ἀνάγκη λέγειν ἅπασαν τὴν ἐκ τῆς ἀνατομῆς
γινωσκομένην ἰδέαν· τῇ τε γὰρ περὶ χρείας μορίων πραγμα-
τείᾳ καὶ τῇ τῶν ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων ἡ τοιαύτη διέξοδός
ἐστιν οἰκειοτέρα· κατὰ δὲ τὸ παρόν, ὅσον ὑπογράψαι χρήσι-
μον, ὡς ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας αἱ ἀρτηρίαι
πᾶσαι πεφύκασι, τὴν ἀνατομὴν αὐτῶν διέξειμι. ἡ μείζων
μοῖρα τῆς μεγίστης ἀρτηρίας | ἐστήρικται μὲν ἐπὶ μέσης τῆς 197
ῥάχεως οὐ κατὰ τὸν νῶτον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀσφὺν
ἅπασαν. ἀποφύσεις δὲ πρῶτον μέν, ὡς ἔμπροσθεν εἴπομεν,
εἰς ὅλον ἀποστέλλει τὸν θώρακα κἄπειτα, ἐπειδὰν ἤδη διεκ-
πίπτῃ τὸ διάφραγμα, καὶ τούτῳ ζεῦγος ἕτερον. ἐφεξῆς δὲ
πρώτῃ τῶν κάτω τοῦ θώρακος ἀρτηρία διττὴ μετὰ αὐτὰς
εὐθέως τὰς φρένας ἀποβλαστάνουσα τῆς ἐπὶ τὴν ῥάχιν φέ-
ρεται πρὸς τῷ σπληνὶ καὶ γαστρὶ καὶ ἥπατι καὶ τοῖς ἐντέροις
ἅπασι καὶ παντὶ τῷ μεσαραίῳ διασπειρομένη. ἑξῆς δὲ κατὰ

2 ἐργάζεται C Cai. Ch ἐργάζονται K. — 4 γιγνομένην C[1] γιγνωσκομένην C[2] Cai. (cf. Proll. p. 43) Ch K. — 10 ὀσφῦν C Cai. Ch ὀσφὺν K. — 11 πρώτας C cett. πρῶτον nos. — 14 πρώτη C Ch K πρώτῃ Cai. —

ascendunt, sed sub crassa membrana mirabilem illum textum reti similem efficiunt. Nunc autem neque harum arteriarum neque ullius alius forma ac species omnis, quae ex anatomia cognoscitur, mihi persequenda est; huiusmodi enim tractatio libris de usu partium et de anatomicis administrationibus est accommodatior; sed quantum in praesentia valet ad illud brevi exponendum, e sinistro cordis ventriculo arterias omnes exoriri, resectionem earum explicabo. Maior igitur pars arteriae maximae in media spina non per dorsum tantummodo, sed per lumborum etiam totum spatium firmatur. Ea primum propagines, ut supra dixi, per totum thoracem demittit, deinde, ubi transversum septum iam egreditur, ipsi quoque alterum par impertit. Deinceps post primam ex iis, quae infra thoracem sunt, duplex arteria post ipsa statim praecordia ex ea, quae sita ad spinam est, prognata ad lienem et ventrem et iecur et omnia intestina totumque

συζυγίαν ἤδη δύο μὲν εἰς τοὺς νεφροὺς μείζονες πολλῷ τῆς προειρημένης, ἄλλαι δὲ δύο κατὰ ἐπιγάστριόν τε καὶ τὰς ψόας, καθ' ἕκαστον σπόνδυλον ἓν ζεῦγος, ἄχρι τοῦ πλατέος ὀστοῦ καὶ μέν γε καὶ εἰς τὰς μήτρας τε καὶ ὄρχεις ἐντεῦθεν κατέρχονται καί τις ἀζυγὴς εἰς μεσεντέριον. ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν εἴσω τὸν νωτιαῖον ἀπὸ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν ἐκφύονταί τινες ἀρτηρίαι σμικραί, δύο καθ' ἕκαστον σπόνδυλον. ἐπειδὰν δὲ κατὰ τὸ ἱερὸν ὀστοῦν γένηται, σχίζεται τοὐντεῦθεν ἤδη εἰς μεγάλα μέρη. καὶ κατέρχεταί
198 τις μοῖρα | εἰς ἑκάτερον σκέλος ἐν τῇ παρόδῳ τοῖς καθ' ἱερὸν ὀστοῦν ἀποβλαστήματα πέμψασα κύστει τε καὶ τῆς μήτρας τοῖς κάτω καὶ ξυνελόντι φάναι τοῖς γεννητικοῖς ἅπασι μορίοις· οὐδὲν γὰρ ἔτι δέομαι λέγειν οὐδὲ ἐνταῦθα τὸν τρόπον τῆς διανομῆς. ἀπὸ τούτων τῶν ἀρτηριῶν τῶν ἐπὶ τὰ σκέλη φερομένων, ἐπειδὰν πλησίον ἥκωσι βουβώνων, ἀποφύεται μία καθ' ἑκάτερον ἄνω τοῦ σώματος ἰοῦσα διὰ ἐπιγαστρίου.

---

9 ἤδη μεγάλα C ἤδη εἰς μ. Cai. (cf. Proll. p. 44) Ch K. — 10 post τις inseruimus μοῖρα. — 16 ἑκατέραν C ἑκάτερον Cai. Ch K. —

---

mesenterium dispersa fertur. Postea per coniugium iam duae ea, quae modo dicta est, multo maiores ad renes, aliae duae per abdomen et lumbos, paria singula per singulas vertebras, ad latum usque os deferuntur atque etiam in matricem et testes inde descendunt, quaedam item solitaria in mesenterium. Quin et in ipsam spinalem medullam exiguae quaedam arteriae e magna illa exortae per totam spinam, binae per singulas vertebras, introeunt. Ubi vero magna arteria ad sacrum os devenit, hinc iam in magnas partes dividitur. Et pars quaedam in utrumque crus delabitur, in transitu partibus iis, quae circa os sacrum sunt, et vesicae et inferioribus matricis partibus unoque verbo genitalibus omnibus membris propagines quasdam impertiens; neque enim hic amplius referre distributionis modum opus est. Ex iis arteriis, quae ad crura feruntur, ubi prope inguina iam venerunt, singulae in utroque inguine exoriuntur, quae in superiores partes corporis per abdomen ascendunt. Atque hic fissae cum illis

κατασχιζόμεναι δὲ ἐνταῦθα ταῖς ἀπὸ τῶν μαστῶν καταφερομέναις εἰς ταὐτὸν ἥκουσιν, ὡς ἑνοῦσθαι τὰς τέτταρας τάσδε. περὶ τούτων τῶν ἀρτηριῶν εἴρηταί μοι καὶ πρόσθεν, ἡνίκα τὰς κατὰ τὸν θώρακα διῄειν τῷ λόγῳ. λοιπαὶ δὲ αἱ τῶν σκελῶν ἀρτηρίαι δύο, μία καθ' ἑκάτερον ἐνεχθεῖσα βουβῶνα τοῖς ἐντὸς τοῦ μηροῦ παρατέταται μέρεσιν ἄχρι τοῦ γόνατος. ἀπὸ τούτων ἑκατέρας εἰς τοὺς καθ' ἑκάτερον τῶν μηρῶν μῦς ἀρτηρίαι κατασχίζονται, τὸ δὲ ὑπόλοιπον αὐτῶν διὰ τῆς ἰγνύος ἐνεχθὲν εἴς τε τὰ περὶ τὴν κνήμην ἅπαντα καὶ τὸν πόδα νενέμηται. καὶ οὐδὲν οὐδὲ ἐνταῦθα δέομαι διέρχεσθαι τὸν τρόπον τῆς νομῆς, | ἀλλὰ ἀρκεῖ βραχεῖ λόγῳ δεδηλωκέναι 199
τὰς ἐν τῷ ζῴῳ πάσας ἀρτηρίας ἀπὸ μιᾶς ἐκείνης πεφυκυίας, ἣν ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας, οἷον ἐκ γῆς τι πρέμνον, ἐλέγομεν φύεσθαι. ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα τις ἀρτηρία τῆς αὐτῆς κοιλίας ἐκφυομένη, φλεβώδης τὸν χιτῶνα. κατασχίζεται δὲ εἰς ὅλον αὕτη τὸν πνεύμονα τοῖς ζῴοις ἅπασιν,

2 τὰ τέτταρα τάδε C cett. τὰς τέτταρας τάσδε nos; cf. Proll. p. 86. — 3 εἴρητο C Cai. Ch εἴρηται K. — 4 τῶν σκελῶν αἱ C cett. αἱ τῶν σκ. nos. — 6 παρατάττεται C παρατέταται Cai. (Proll. p. 44) Ch K. — 8 αἱ ante ἀρτηρίαι delevimus. — 13 τινος C cett. τι nos; cf. Proll. pp. 44. 96. — 14 λεγόμενον ἔστι C ἐλέγομεν φύεσθαι. ἔστι Cai. (cf. Proll. p. 44) Ch. — 16 αὕτη C K αὐτὴ Cai. Ch. —

committuntur, quae a mammis descendunt, ut quatuor hae uniantur. His de arteriis dictum mihi etiam antea est, cum eas, quae in thorace sunt, persequebar. Reliquae duae crurum arteriae, singulae in singula inguina illatae ad interiores femoris partes usque ad genu protenduntur. Ab utraque harum in utriusque femoris musculos arteriae finduntur; quod reliquum earum est, per poplitem illatum in omnes tibiae partes et in pedem distribuitur. Ne hic quidem distributionis modum recensere opus est, sed satis est brevi oratione demonstrasse omnes, quae in animali sunt, arterias ex una illa exoriri, quam e sinistro cordis ventriculo tanquam e terra truncum quendam nasci diximus. Est etiam alia quaedam arteria, quae ex eodem ventriculo exoritur, venosam habens tunicam, quae in totum pulmonem finditur in omnibus animalibus, quibus pulmo est, quibus non est, in aliam

οἷς πνεύμων ἐστίν· οἷς δὲ οὐκ ἔστιν, εἴς ἕτερόν τι μοριον ἀνάλογον ὑπάρχον πνεύμονι, καθάπερ τοῖς ἰχθύσιν εἰς τὰ βρόγχια. ταύτην τὴν ἀρτηρίαν εἰκάσειεν ἄν τις τῷ τοῦ πρέμνου κάτωθεν ἐν αὐτῇ τῇ γῇ ἐμπεριεχομένῳ μέρει τοῦ φυτοῦ· καὶ δὴ καὶ κατασχίζεσθαι ταύτην μὲν ὡς ἂν εἰς ῥίζας τινὰς τὰς κατὰ τὸν πνεύμονα πεφυκυίας ἀρτηρίας, τὴν μεγάλην δὲ τὴν εἰς ὅλον τὸ σῶμα νενεμημένην οἱόνπερ κλάδους ἀπομερίζειν ἑαυτῆς ἁπάσας τὰς κατὰ τὸ ζῷον ἀρτηρίας ὀλίγον ἔμπροσθεν εἶπον. οὕτω γὰρ οἶμαι καὶ τὸν Ἱπποκράτην προσεικάσαντα ῥίζωσιν ἀρτηριῶν ἀποφαίνεσθαι τὴν καρδίαν,
200 ὥσπερ ἀμέλει τῶν φλεβῶν τὸ ἧπαρ. εἰρήσεται δέ μοι | περὶ τῆς εἰκόνος ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἑξῆς, ἐπειδὰν ὑπὲρ ἥπατός τε καὶ φλεβῶν ὁ λόγος περαίνηται. νυνὶ δὲ ἀρκεῖ τὰ λεγόμενα πρὸς ἔνδειξιν τοῦ καὶ τὰς ἀρτηρίας ἁπάσας ἀπὸ τῆς καρδίας ἐκπεφυκέναι καὶ μηδεμίαν αὐτῶν εἰς νεῦρον μεταβάλλειν, ἀλλὰ ἀρχὴν ἁπάντων τῶν νεύρων ὑπάρχειν τὸν ἐγκέφαλον.

3 βρογχία C Cai. βρόγχια Ch. — 8 ἀρτηρίας ὀλίγον C[1] ἀρτηρίας ἃς ὀλ. C[2] in marg. Cai. (cf. Proll. p. 43) Ch K. — 9 οὕτως C cett. οὕτω nos. — 11 περὶ in C altera ut videtur manu adiectum. — 13 περαίνεται C περαίνηται Cai. (cf. Proll. p. 43) Ch K. — 15 μὴ δὲ μίαν C μηδεμίαν Cai. Ch. —

partem, quae pulmonis vicem obtinet, veluti apud pisces in branchias. Hanc arteriam comparaveris inferiori stirpis parti ei, quae terra ipsa continetur, atque hanc quidem in eas, quae in pulmone sunt, velut in radices quasdam findi, magnam vero, quae per totum corpus distribuitur, velut ramos arterias omnes per corpus a semet ipsa diffundere paulo ante commemoravi. Hac etiam comparatione usum Hippocratem sicut venarum iecur, ita arteriarum cor esse *ῥίζωσιν*, quod nos radicationem appellemus licet, dixisse existimo. Sed hac de imagine in sequentibus copiosius dicetur, ubi de iecore et venis disputatio erit. Nunc haec sufficiunt ad demonstrandum, et arterias omnes e corde oriri et nullam earum in nervum mutari, sed cerebrum omnium nervorum originem esse.

Καταλιπόντες οὖν ἤδη τὸν Πραξαγόραν ἀναίσχυντα σοφιζόμενον αὖθις ἐπὶ τὸν Ἀριστοτέλην μεταβῶμεν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς καρδίας φύεσθαί φησι τὰ νεῦρα. συγκεχυμένως δὲ εἴρηται καὶ ἀδιορίστως δὶς πρὸς αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς. ἐχρῆν γάρ, οἶμαι, τὸν ἀπὸ καρδίας αὐτὰ φύεσθαι φάσκοντα δεῖξαι, πῶς εἰς ἕκαστον τοῦ ζῴου μόριον ἀπὸ αὐτῆς ἔρχεται τὸ νεῦρον, ὥσπερ ἡμεῖς ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐπεδείξαμεν τὴν ἀρτηρίαν, οὐ τὸ ἁπλῶς γε τοῦτο εἰπεῖν μόνον αὔταρκες ὑπολαβεῖν. ὅθεν, ὃ ἐν τῷ τρίτῳ περὶ ζῴων μορίων ἔγραψεν, οὐδαμῶς ἦν πρέπον Ἀριστοτέλει· παραγράψω δὲ τὴν ῥῆσιν αὐτήν· ‘ἔχει δὲ καὶ νεύρων πλῆθος ἡ καρδία, καὶ τοῦτο εὐλόγως· ἀπὸ | ταύτης γὰρ αἱ κινή- 201
σεις, περαίνονται δὲ διὰ τοῦ θ’ ἕλκειν καὶ ἀνιέναι· δεῖ οὖν

---

2 *Ἀριστοτέλη* C cett. *Ἀριστοτέλην* nos. — 3 *φύεσθαι φησὶ* C *φ. φησὶν* Cai. *φύεσθαί φησιν* Ch *φ. φησι* nos. — 8 *ἔμπροσθεν* C[2] adiecit (cf. Proll. p. 43). — *τὴν* ante *ἀρτηρίαν* inseruimus; cf. Proll. p. 106. — *ὡς τὸ* C *οὐ τὸ* Cai. (cf. Proll. p. 44). — 9 *ὅθεν ἐν* C *ὅθεν, ὃ ἐν* Cai. (cf. Proll. p. 44) Ch. — *περὶ τῶν ἐν τοῖς ζώοις ἔγραψεν* et in marg. ead. man. scriptum: *οὐ περὶ ζώων ἱστορίας οὐδὲ περὶ γεννήσεως ἀλλὰ περὶ ζώων μορίων* C *περὶ τ. ἐν τ. ζ. μορίων ἐγρ.* Cai. Ch K *περὶ ζῴων μορίων* nos; cf. Proll. pp. 44. 114. — Aristot. p. 666[b], 15 (ed. B.) — 12 *τοῦτο* C cett. *τοῦτ’* Ar. ed. B. — 13 *περαίνονται καὶ διὰ* (sed *καὶ* expuncto) C *περ. δὲ δ.* Cai. Ch K Aristot. *διὰ τοῦ ἕλκειν* Aristot. *διὰ τοῦ θ’ ἕ.* C Cai. Ch K. —

Omisso igitur iam Praxagora, qui falsa impudenter commentus est, rursus ad Aristotelem transeamus, qui ipse quoque e corde nervos oriri ait. Confuse autem et indistincte de nervorum origine disputavit. Oportebat enim, opinor, eum, qui e corde eos nasci dixit, quo pacto in singulas animalis partes singuli e corde nervi venirent, demonstrare, ut nos de arteriis paulo ante demonstravimus, non simpliciter rem pronuntiasse satis tantum existimare. Quapropter, quod in tertio de partibus animalium scripsit, nequaquam Aristotelem decebat. Verba ipsa adscribam: ‘H a b e t e t i a m’ inquit ‘n e r v o r u m c o p i a m c o r i d q u e c o n v e n i e n t e r r a t i o n i; h i n c e n i m o r i u n t u r m o t u s, q u i t r a h e n d o e t r e m i t t e n d o p e r f i c i u n t u r; h u i u s m o d i i g i t u r m i n i s t e r i o e t r o b o r e o p u s e s t.’ — Huiusmodi sane

τοιαύτης ὑπηρεσίας τε καὶ ἰσχύος.' ὅτι μὲν γὰρ δεῖ τοιαύτης ὑπηρεσίας τε καὶ ἰσχύος ἐκείνῳ τῷ μέλει τοῦ σώματος, ὃ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐν ἑαυτῷ περιέχει, πρόδηλον ἅπαντι· τὸ μέντοι τὴν καρδίαν τοῦτο εἶναι τὸ μέλος οὐ μόνον οὐκ ἀπέδειξεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ οὐδὲ πιθανῶς ἐπεχείρησεν, εἰ μὴ ἄρα τὸ νεύρων ἔχειν πλῆθος αὐτὴν ἱκανὸν εἶναι γνώρισμα νομίζει τοῦ νεύρων ὑπάρχειν ἀρχήν. ἀλλὰ οὕτω γε καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἀρχὰς ὑποληψόμεθα νεύρων. ἂν γὰρ ἱκανὸν εἶναι νομίσωμεν, ἔνθα ἂν ᾖ νεῦρα πολλά, τοῦτο ἀρχὴν τίθεσθαι νεύρων, οὐδὲν ἡμᾶς κωλύσει καὶ ταῦτα τὰ μόρια νεύρων ἀρχὰς ὑπολαβεῖν. οὕτω δὲ καὶ τὸ τῷ δικτύῳ παραπλήσιον πλέγμα τὸ ὑπὸ τῇ παχείᾳ μήνιγγι τῶν ἀρτηριῶν ἀρχὴν ἐροῦμεν [οὐ τὴν καρδίαν]· ἀναρίθμητον γάρ τι πλῆθος ἀρτηριῶν ἐστι κατὰ ἐκεῖνο τὸ πλέγμα. ταυτὶ μὲν οὖν ἐκ περιουσίας εἰρήσθω μοι πρὸς τὸ μηδὲ εἰ
202 πολλὰ κατὰ τὴν | καρδίαν ἐφαίνετο νεῦρα, πάντως ἄν τινα

1 ὑπηρεσίας καὶ Aristot. ὑπ. τε καὶ C cett. — 5 οὔ δὲ C οὐδὲ Cai. — 6 τῶν νεύρων C[1] τὸ νεύρων C[2] Cai. Ch. — 7 οὕτω γε τὰς C[1] οὕτω γε καὶ τ. Cai. (cf. Proll. p. 44) Ch. — 9 ἔνθα ἦ C Cai. ἔ. ᾖ Ch K ἔνθα ἂν ᾖ nos; cf. Proll. p. 107. — 13 οὐ τὴν καρδίαν uncis inclusimus. — 14 ἀρτηριῶν ἐστὶ C Cai. ἀ. ἐστι Ch. —

ministerio et robore opus esse ei corporis parti, quae principatum animae continet, omnibus perspicuum est; at cor hanc esse partem non modo non demonstravit Aristoteles, sed ne probabili quidem ratione confirmavit, nisi forte, quod nervorum copiam in se habeat, id satis argumenti esse putat, cur origo nervorum sit. At sic et manus et pedes nervorum originem esse existimare licet. Si enim satis esse opinemur, qua in parte nervi multi sint, in ea nervorum originem esse statuere, nihil obstabit, quominus haec quoque membra nervorum origines putemus. Simili ratione etiam textum reti similem, qui sub crassa cerebri membrana est, arteriarum originem esse [non cor] dicere licet, quia ibi innumerabilis arteriarum copia est. Sed haec ex abundanti dicta mihi sunt eo consilio, ne quis, etiamsi multi in corde nervi cernerentur, propterea omnium, qui in corpore animalis

ἐκ τούτων τίθεσθαι δικαίως ἀρχὴν ἁπάντων τῶν κατὰ τὸ σῶμα τοῦ ζῴου νεύρων. ἐπεὶ δὲ οὐδὲ ἔχει νεῦρα πολλά, μεῖζον ἂν ἔτι γίνοιτο τῷ Ἀριστοτέλει τὸ ἄτοπον. εἰσὶ μὲν γάρ τινες ἐν αὐτῇ νευρώδεις διαφύσεις, οὐ μὴν ἤδη γέ πω καὶ νεῦρα. δειχθείη δὲ ἂν οὐ διὰ μακρῶν τοῦτο κατὰ αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλην. οὗτος γοῦν ἐστιν ὁ διδάξας ἡμᾶς εἰς τὴν ἐνέργειάν τε καὶ χρείαν ἀποβλέπειν ἑκάστου τῶν ὀργάνων, οὐκ εἰς τὴν κατασκευήν, ἐπειδὰν, ὅ τι ποτέ ἐστιν αὐτὸ τὸ ὄργανον, σκοπώμεθα. ὁ γοῦν ὀφθαλμός, ἵνα ἂν ᾖ, τί ποτέ ἐστιν, ἐρωτηθέντες ἀποκριναίμεθα ἂν 'ὄργανον ὀπτικόν.' οὐ γὰρ δὴ τό γε ἐκ τοσούτων τε καὶ τοιούτων ὑγρῶν χιτώνων τε καὶ ὑμένων καὶ μυῶν ὡδί πως συγκειμένων κατεσκευάσθαι τὴν οὐσίαν αὐτὴν εἶναι βούλεται τῶν ὀφθαλμῶν ὁ Ἀριστοτέλης, ὀρθότατα γινώσκων, ὡς καὶ πρὸς ἡμῶν ἐν ἑτέροις ἐπιδέδεικται. νυνὶ δὲ οὐκ οἶμαι δεῖσθαι εἴς γε τὰ

---

4 διαστάσεις C Cai., sed in ind. errat. διαφύσεις (cf. Proll. p. 44) idem Ch. — 6 Ἀριστοτέλη C cett. Ἀριστοτέλην nos. — 9 εἶναι C cett. ὄργανον nos. — τῶ γοῦν ὀφθαλμῶ C τῶ γ. ὀφθαλμῷ Cai. Ch K ὁ γ. ὀφθαλμὸς nos. — ἵνα ἤ C Cai. ἵνα ᾗ Ch K ἵνα ἂν ᾖ nos. — 10 post ἀποκριναίμεθα nos ἂν inseruimus; cf. Proll. p. 107. — ὀργάνω ὀπτικῶ C ὀργάνῳ ὀπτικῷ Cai. Ch K ὄργανον ὀπτικόν nos. — 12 ὑμένων συγκειμένων C[1] ὑ. καὶ μυῶν ὡδί πως συγκ. C[2] (cf. Proll. p. 43) cett. — κατεσκευᾶσθαι C Cai. κατεσκευάσθαι Ch. — 14 ὀρθ (sic) C[1] ὀρθώτατα C[2] Cai. Ch ὀρθότατα K. — 15 νυνὶ δὲ οὐ δὲ οἶμαι C νυνὶ δ' οἶμαι Cai. Ch K νυνὶ δὲ οὐκ οἶμαι nos; cf. Proll. p. 45. —

---

sunt, nervorum principium id merito statuat. Quoniam vero cor ne multos quidem nervos habet, absurdior opinio Aristotelis erit. Sunt enim quaedam in corde nervosa corpuscula, non tamen statim nervi sunt, id quod vel ex ipso Aristotele demonstrari brevi potest. Is quidem nos docuit, si, quae cuiusque instrumenti natura ipsa esset, considerare vellemus, actionem eius usumque, non fabricam respicere. Velut oculus, ubicunque est, quid sit, si interrogabimur, instrumentum visus esse respondebimus. Non enim, quia e tot ac talibus humoribus, tunicis, membranis, musculis certo quodam modo compositis constitutus sit, eam oculi naturam ipsam esse vult Aristoteles, rectissime sentiens, ut etiam a nobis alibi demonstratum est. Nunc vero, quoniam ipse ita

παρόντα τῆς παρὰ ἡμῶν ἀποδείξεως αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους δοξάζοντος οὕτως. εἰ μὲν γὰρ πρὸς ἄλλον τινὰ τὸν λόγον
203 *ἐποιούμην, ἐπειρώμην ἂν ἐπιδεικνύειν, ὡς ταῖς | ἐνεργείαις τε καὶ χρείαις ἕκαστον τῶν μορίων, οὐ τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ κρίνεται. ἐπειδὴ δὲ πρὸς Ἀριστοτέλην διαλέγομαι τὸν αὐτὸν οὕτω γινώσκοντα πολὺ πρότερον ἡμῶν, ἀναμνῆσαι χρὴ μόνον ὧν αὐτὸς ἔν τε τῷ δευτέρῳ περὶ ψυχῆς κἀν τῷ πρώτῳ περὶ ζῴων μορίων ἀπεφήνατο ταὐτὸν καὶ τὸ ἕτερον ὄργανον ἐκ τῶν ἐνεργειῶν καὶ χρειῶν, οὐκ ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἰδέας κρίνεσθαι βουλόμενος. εἰ μὲν γὰρ ὀπτικὸν εἴη τὸ ὄργανον, ὀφθαλμός ἐστι, κἂν ἑτέρως ἔχῃ κατεσκευασμένον ἀνθρώποις τε καὶ καρκίνοις· εἰ δὲ βαδιστικόν, σκέλος, ἄν τε ἐλέφαντος ἄν τε αἰγὸς ἄν τε οἰὸς ἄν τε ἀνθρώπου τύχῃ. εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, κρινέσθω σοι τὸ νεῦρον, Ἀριστότελες φίλτατε, μὴ τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ, καθάπερ τοῖς πολλοῖς καὶ ἀγυμνάστοις περὶ λόγον, ἀλλὰ ἐνεργείᾳ τε καὶ χρείᾳ.*

---

5 *Ἀριστοτέλη* C cett. *Ἀριστοτέλην* nos. — 6 *οὗτως* C cett. *οὕτω* nos. — 7 *ὡς* C¹ *ὧν* C² Cai. — 8 *πρώτῳ* ante *περὶ* nos inseruimus. — *περὶ μορίων* C cett. *περὶ ζῴων μορίων* nos; cf. Proll. p. 44. — *ἀπεφήνα* (sic) C¹ *ἀπεφήνατο* C² Cai. — *τὸ ταυτὸν* C Cai. *τὸ ταὐτὸν* Ch K *τὸ* expunximus. — 9 *ἐνεργειῶν καὶ χρειῶν* C *καὶ χρειῶν* om. Cai. Ch K; cf. Proll. p. 45. — 12 *ἀνθρώποις τὲ καὶ καρκίνοις* C *ἄνθρωπος τὲ καὶ κάρκινος* Cai. (cf. Proll. p. 45) *ἄνθρωπός τε κ. κ.* Ch K. — 13 *τύχοι* C Cai. Ch *τύχῃ* K; cf. Proll. p. 80. —

---

opinatur, nulla in praesens mihi opus esse demonstratione existimo. Si enim adversus alium disputarem, demonstrare conarer, membrum quodque actionibus et usibus, non corporis forma censeri; quoniam autem cum Aristotele mihi res est, qui multo prius quam nos ita sensit, in memoriam tantum revocanda sunt, quae ipse et in secundo de anima et in primo de animalium partibus dixit, ubi idem et diversum instrumentum ex actionibus usibusque, non ex corporis specie iudicari voluit. Si enim visus est instrumentum, oculus est, etiamsi illud aliter in homine, aliter in cancro constructum est; si est ingressus, crus est, sive elephantis est sive caprae sive ovis sive hominis. Quod si haec ita se habent, iudicentur a te, bone Aristoteles, nervi non corporis specie, sicut a plerisque et inexercitatis in disputando solet, sed actione et usu.

*Τρία γάρ ἐστιν ὄργανα παραπλήσια μὲν ἀλλήλοις τὴν
μορφὴν τοῦ σώματος, οὐκ ὀλίγον δὲ ἐνεργείαις τε καὶ χρείαις
διαλλάττοντα· προσαγορεύεται δὲ αὐτῶν | τὸ μὲν νεῦρον, τὸ* 204
*δὲ σύνδεσμος, τὸ δὲ τένων. τὸ μὲν δὴ νεῦρον ἐξ ἐγκεφάλου
πάντως ἢ νωτιαίου πέφυκεν αἴσθησιν ἢ κίνησιν ἢ τὸ συναμ-
φότερον οἷς ἂν ἐμφύηται παράγον· ὁ σύνδεσμος δὲ ἀναίσθη-
τος μέν ἐστιν, ἡ χρεία δὲ αὐτοῦ κατὰ τοὔνομα· λοιπὸς δὲ
ὁ τένων πέρας ἐστὶ νευρῶδες μυὸς ἐκ συνδέσμου καὶ νεύρου
γεννώμενος, ὡς ἔν τε τοῖς περὶ μυῶν κινήσεως ἡμῖν ἐπιδέ-
δεικται κἀν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσι. νεῦρον μὲν δὴ
πᾶν ἀκριβῶς ἐστι στρογγύλον, οἱ τένοντες δὲ οὐχ ἅπαντες,
ἔτι δὲ μᾶλλον οἱ σύνδεσμοι· πλατύνονται γὰρ οἱ πλείους
αὐτῶν εἰς ὑμένος ἰδέαν. ἀλλὰ ὑμὴν μὲν ἅπας ἀκριβῶς ἐστι
λεπτὸς καὶ μαλακός, σύνδεσμος δὲ σκληρὸς καὶ παχὺς τοὐ-
πίπαν. ἔνιοι μὲν αὐτῶν νευροχονδρώδεις ὀνομάζονταί τε
καί εἰσιν· οὔτε δὲ ὑμὴν οὔτε νεῦρον οὔτε τένων εἰς τοσαύ-*

3 *διαλάττοντα* C *διαλλάττοντα* Cai. — 6 *ἐκφύηται* C[1] *ἐμφύηται* C[2] Cai. — 7 *λοιπὸς δὲ τένων* C cett.; nos *λ. δ. ὁ τένων.* — 8 *νευρώδους* C *νευρῶδες* Cai. (cf. Proll. p. 44). — 14 *δὲ σκληρὸς* C[1] *δὲ καὶ σκληρὸς* C[2] Cai. (cf. Proll. p. 43) —

Tria enim sunt instrumenta, quae inter se forma corporis similia cum sint, actionibus et usibus non paulum distant; unum ex his nervus, alterum copula, tertium *τένων* a Graecis, a nobis tendo appellatur. Ac nervus quidem e cerebro omnino aut medulla spinali exoritur sensumque aut motum aut utrumque quibus inseritur membris inducit. Copula autem sensus quidem expers est, usum autem habet eum, quem ipso nomine indicat. Restat tendo, qui finis musculi nervosus est e copula et nervo generatus, quemadmodum et in libris de musculorum motu et in anatomicis administrationibus a me demonstratum est. Nervus praeterea omnis teres admodum est; tendines non omnes, his minus copulae, quarum pleraeque in membranae speciem dilatantur. Sed membrana omnis tenuis plane ac mollis, copula dura et crassa penitus est ac nonnullae quidem nervosae cartilagineaeque et nominantur et sunt; at nec membrana nec

την ποθ' ἥκει σκληρότητα, ἀλλὰ τῶν μὲν νεύρων ἔνια καὶ πάνυ μαλακὰ τὴν φύσιν ἐστίν, εἰς αἴσθησιν ἐπιτήδεια μόνην,
205 ἔνια δὲ εἰ καὶ σκληρότερα τούτων ὑπάρχει κατὰ | τὴν τοῦ σώματος οὐσίαν, ἀλλὰ παμπόλλῳ γε ἀπολείπεται συνδέσμου σκληρότητος. οὕτω δὲ καὶ οἱ ὑμένες εἰ καὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ σκληρότητα, συνδέσμων ἀπολείπονται πάμπολυ. οἱ τένοντες δὲ σύγκεινται μὲν ἔκ τε τῶν συνδέσμων καὶ τῶν νεύρων τῶν σκληροτέρων, ἐν τῷ μέσῳ δὲ εἰκότως ἀμφοῖν εἰσι, τοσούτῳ νεύρου σκληρότεροι τὴν οὐσίαν ὑπάρχοντες, ὅσῳ συνδέσμου μαλακώτεροι. ἅπαντα δὲ ταῦτά ἐστι τὰ τρία γένη λευκὰ καὶ ἄναιμα καὶ ἀκοίλια καὶ εἰς ἶνας εὐθείας λυόμενα πλὴν τῶν πάνυ σκληρῶν συνδέσμων· οὐ γὰρ οἷόν τε τούτους ἀναλῦσαι εἰς ἶνας. εἰ γοῦν οὕτως ὀνομάζειν ἐθέλοις, ὡς Ἱπποκράτης ὠνόμαζε, τὸ μὲν αἴσθησίν τε καὶ κίνησιν παρέχον ἤτοι νεῦρον ἢ τόνον, ἄμφω γὰρ αὐτὸ προσαγορεύει, τὸ δὲ ἀναίσθητον σύνδεσμον, εἰς ὅ δὲ

3 κατὰ τοῦ C[1] κατὰ τὴν τοῦ C[2] Cai. — 5 διαφέρουσιν C Cai. διαφέρουσι Ch K. — 11 ἴνας (eodem accentu v. 11) C ἶνας Cai. — 12 οὐ ex εἰ corr. C. — 13 ἀναλύσαι C ἀναλῦσαι Cai. — 14 ἐθέλεις C cett. ἐθέλοις nos; cf. Proll. p. 80. — ὠνόμαζε C ὠνόμασε Cai. Ch K. — 16 εἰς ὃν C cett. εἰς ὅ nos. —

nervus nec tendo in tantam unquam duritiem devenit, sed nervi quidam molles admodum natura sunt, qui ad sensum tantummodo sunt idonei, quidam, licet corporis constitutione his duriores sint, longe tamen a copularum duritie absunt. Sic etiam membranae quamvis duritie inter se differant, a copulis multum distant. Tendines autem cum e copulis et nervis durioribus constent, medii inter utrumque genus rite sunt interiecti, tanto nervis duriores, quanto molliores copulis. Haec omnia tria genera alba et exsanguia et solida et quae in fibras rectas resolvuntur exceptis copulis admodum duris, quae fieri non potest ut in fibras resolvantur. Quodsi ita nominare voles, quemadmodum Hippocrates, id, quod sensum motumque affert, nervum vel *τόνον* (utroque enim nomine utitur), quod sensus expers est, copulam, in quod musculus

ὁ μῦς τελευτᾷ, τένοντα, δείξω σοι σαφῶς οὐκ ἔχουσαν πλῆθος νεύρων τὴν καρδίαν· εἰ δὲ καὶ συγχεῖν βούλοιο τὰς προσηγορίας, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν μεθ' Ἱπποκράτην, κάλει μὲν ἅπαντα νεῦρα, διαφορὰς δὲ ἐν αὐτοῖς λέγε τριττάς, αἰσθητικὰ μὲν καὶ προαιρετικὰ | τὰ ἐξ ἐγκεφάλου καὶ νωτιαίου 206
πεφυκότα, συνδετικὰ δὲ τὰ ἀναίσθητα καὶ τρίτα ἔτι πρὸς τούτοις τὰ ἐκ τῶν μυῶν ἀπονευρουμένων φυόμενα· καὶ οὕτω δὲ δείξομεν οὐκ ἔχουσαν ἀξιόλογα τὸ μέγεθος ἢ τὸ πλῆθος αἰσθητικά τε καὶ προαιρετικὰ νεῦρα τὴν καρδίαν ἐναργῶς, ἀλλά, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, σμικρὸν ἀπὸ ἐγκεφάλου κατιὸν εἰς αὐτὴν ἐμφύεται. τί ποτε οὖν ἐστι τὸ πρὸς Ἀριστοτέλους εἰρημένον 'ἔχει δὲ καὶ νεύρων πλῆθος ἡ καρδία'; οὔτε γὰρ φιλοψευδὴς ὁ ἀνὴρ οὔτε παντάπασιν ἄπειρος τῆς ἀνατομῆς, ὥστε ἂν καὶ τοῦτόν τις, ὥσπερ τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον, ἑτέροις ἐψευσμένοις ἠκολουθηκέναι νομίσειεν. ἐμοὶ μὲν δοκεῖ τὰς ὑπὸ Ἡροφίλου νευρώδεις διαφύσεις ὠνομασμένας αὐτὰς οὐ νευρώδεις, ἀλλὰ ἄντικρυς εἰρηκέναι νεῦρα. πέρατα δέ

---

3 Ἱπποκράτη C cett. Ἱπποκράτην nos. — 11 οὐν ἐστὶ C Cai. οὖν ἐστι Ch. — 13 ἀνὴρ C[1] ὁ ἀνὴρ C[2] Cai. — 14 ἵνα C cett., ὥστε ἂν nos. — τούτων C[1] τοῦτον C[2] Cai — 15 ἑτεροις (sic) C ἑταίροις Cai. ἑτέροις Ch. —

---

desinit, tendinem, clare tibi ostendam cor nervorum copiam non habere; sin confundere voles appellationes, sicut plerique post Hippocratem, nervos appelles licet illa omnia, modo triplicem differentiam ponas et eos quidem, qui e cerebro et spinali medulla oriuntur, sensiferos voluntariosque, qui sensu carent, copulativos appelles, tertio loco eos statuas, qui e musculis in nervum abeuntibus nascuntur; sed vel sic ostendemus evidenter cor nervorum sensiferorum voluntariorumque magnitudinem aut copiam memorabilem non habere, sed, sicut antea dictum est, parvus quidam e cerebro descendens numerus in ipsum inseritur. Quid igitur sibi vult, quod dictum ab Aristotele est, 'habet etiam nervorum copiam cor'? Nam neque mendax neque omnino anatomias imperitus est, ut ipse quoque, quemadmodum Chrysippus eiusque sectatores, alios mentientes secutus esse existimari possit.

ἐστι ταῦτα τῶν ἐπὶ τοῖς στόμασι τῆς καρδίας ὑμένων, ὑπὲρ ὧν Ἐρασίστρατος μὲν ἀκριβῶς ἔγραψεν, Ἡρόφιλος δὲ ἀμελῶς. συμφύονται δὲ καὶ συνδοῦνται διὰ αὐτῶν πρὸς τὴν καρδίαν
207 *οἱ ὑμένες οὗτοι καὶ ἡ χρεία γε κατὰ τοὺς συνδέσμους | αὐτοῖς, οὐ κατὰ τὰ νεῦρα. ἀλλὰ εἰ καὶ νεῦρά τις εἶναι συγχωρήσειεν αὐτὰ καὶ μὴ νευρώδη σώματα, τό γε τὴν καρδίαν ὑπάρχειν νεύρων ἀρχὴν οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἕπεται μὴ δυναμένων ἡμῶν ἐπιδεῖξαι μηδὲν νεῦρον εἰς μηδὲν μόριον τοῦ σώματος ἀπὸ αὐτῆς φερόμενον, ὡς ἔμπροσθεν ἐδείξαμεν ἀπὸ ἐγκεφάλου τε καὶ νωτιαίου. δοκεῖ δή μοι δύο μὲν ἐνταῦθα ὑποθέμενος ὀρθῶς ὁ Ἀριστοτέλης, ἓν μέν, ὡς ἰσχύος δεῖ τινος οὐκ ἀγεννοῦς εἰς τὰς κατὰ προαίρεσιν ἐνεργείας, ἕτερον δέ, ὡς οὐδεμιᾶς τοιαύτης ἰσχύος ἐγκεφάλῳ μέτεστιν, ἐπὶ αὐτοῖς δὲ τρίτον ἐξ αἰσθήσεως προσλαβὼν τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ νευρωδῶν συνδέσμων οὐκ ἔθ' ὑπομεῖναι περὶ τὴν κατὰ μέρος ἀνατομὴν ἀσχοληθῆναι καὶ ζητῆσαι, πῶς εἰς*

11 *δεὶ τινὸς* C Cai. *δεῖ τινος* Ch. — 13 *οὐδὲ μιᾶς* C cett. *οὐδεμιᾶς* nos. —

Mihi quidem, quae Herophilus corpuscula nervosa, i. e. *νευρώδεις διαφύσεις*, appellavit, ea non ita, sed nervos ipsos appellasse videtur; sunt autem extremitates membranarum, quae orificiis cordis adiacent, de quibus Erasistratus exacte, Herophilus neglegenter scripsit. Hae membranae per illa cum corde concrescunt copulanturque et usus earum est, qualis copularum, non qualis nervorum. Quodsi quis nervos illos, non nervosa corpuscula esse concedat, tamen non necessario sequitur cor nervorum originem esse, cum ostendere nequeamus ullum nervum in ullam corporis partem ex eo ferri, sicut supra e cerebro et spinali medulla ostendimus. Ac videtur mihi Aristoteles, cum duo recte statuisset, unum, robore quodam non vulgari ad voluntarias actiones opus esse, alterum, nullum huiusmodi robur cerebro inesse, tertio e sensu assumto, copiam nervosarum copularum in corde reperiri, morae impatiens noluisse in singularum partium resectione immorari et quaerere, quo pacto in singula corpo-

ἕκαστον τοῦ σώματος μόριον ἐκ καρδίας ἀφικνεῖται νεῦρον, ἀλλὰ ὡς ἄντικρυς ἑπόμενον οἷς εἶπον ἀποφήνασθαι. πολλὰ γὰρ δὴ τοιαῦτα καὶ παρὰ τοῖς ἰατροῖς ἔστιν εὑρεῖν ἀνατομικὰ θεωρήματα μοχθηρῶς γεγραμμένα μὴ βουληθέντων αὐτῶν ἀναμεῖναι τὸ φαι|νόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς, ἀλλὰ ἐξ ἀκολου- 208
θίας τινὸς ἐλπισάντων ὡς ἑωρακότων. οὕτω δή μοι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐσφάλθαι φαίνεται δύο μὲν ἀληθῆ θέμενος λήμματα, τὸ δὲ τρίτον ἐγγὺς ἀληθείας πιθανόν. ἀληθῆ μὲν οὖν εἶναί φημι τό τε δεῖν ἰσχύος τινὸς τοῖς κινήσουσιν ὀργάνοις τὰ τοῦ ζῴου μέλη καὶ τὸ μηδὲν ἀπὸ ἐγκεφάλου φαίνεσθαι τοιοῦτον, πιθανὸν δέ, οὐκ ἀληθές, ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ πλῆθος εἴη νεύρων. ἀλλὰ ἡμεῖς γε δεῖξαι δυνάμεθα καλῶς μὲν ὑπο αὐτοῦ τῷ λόγῳ γνωσθὲν ὄργανον, ὑφ' οὗ χρὴ κινεῖσθαι τὰ τοῦ ζῴου μέλη, διότι δὲ ἠμέλησε ζητῆσαι κατὰ τὰς ἀνατομὰς αὐτό, διὰ τοῦτο ἐκφυγόν τε τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων εὕρεσιν

---

2 *ἐν οἷς* C cett. *ἐν* delevimus. — 3 *ἰατροῖς ἐστὶν* C Cai. *ἰατροῖς ἐστιν* Ch *ἰ. ἔστιν* K. Ceterum verba *τοιαῦτα* — *εὑρεῖν* in C detrita videntur. — 6 *μέν τινος* C cett. *μέν* delevimus. — 9 *εἶναι φημὶ* C Cai. *εἶναί φημι* Ch. — 10 *μένη* C[1] *μέλη* C[2] Cai. — 12 *το καλῶς* C cett. *τὸ* expunximus. — *ὑπ' αὐτῷ* C *ὑπ' αὐτοῦ* Cai. — 14 *μένη* C *μέλη* Cai. — 15 *ἐκφεύγοντος* C cett. *ἐκφυγόν τε* Al. Just. —

---

ris membra e corde nervus deveniret, sed, quasi id utique consequeretur ea, quae dixi, ita pronuntiasse. Multa enim huiuscemodi decreta, quae ad anatomiam pertinent, etiam apud medicos invenire licet prave conscripta, quippe qui, quid ex anatomia appareret, exspectare nollent, sed ex consecutione quadam, quasi vidissent, rem ita esse sperarent. Sic quoque Aristoteles mihi videtur errasse eo, quod duas veras quidem sumtiones, tertiam vero probabilem tantum ac verisimilem posuit. Vera enim esse iudico et illud, instrumentis, quae animalis membra motura sunt, robore quodam opus esse, et hoc, nihil eiusmodi roboris e cerebro evidenter oriri, probabile autem, non verum hoc, in corde esse copiam nervorum. Nos autem demonstrare possumus instrumentum, quo animalis membra moveri debent, ratione quidem ab eo satis perspectum esse, quia tamen incisis corporibus id inquirere neglexit, ideo inventionem per sensus

ἄγνωστόν τε μεῖναι τἀνδρί. τῶν μὲν γὰρ νεύρων οὐδέν
ἐστι τοιοῦτον, οἱ δὲ ὀνομαζόμενοι μύες ὑποδεχόμενοι ταῦτα
κινοῦσι τὰ μέλη. καὶ δόξειεν ἂν οἷον μοχλοῦ τινος ἔχειν
δύναμιν ὁ μῦς ὡς πρὸς τὸ νεῦρον. ὥσπερ γάρ, ὅσα ταῖς
χερσὶν οὐχ οἷοί τέ ἐσμεν κινῆσαι βάρη, διὰ τῶν μοχλῶν
αὐτὰ κινοῦμεν, οὕτω καὶ τὰ τοῦ σώματος μέλη τοῖς νεύροις
209 ἀδυνατοῦντες κινεῖν τοὺς μῦς | προσεκτησάμεθα. λυόμενον
γὰρ εἰς ἶνας ἐν ἑκάστῳ μυῒ τὸ νεῦρον ἀναμίγνυταί τε καὶ
διαπλέκεται ταῖς ἐκ τῶν συνδέσμων ἰσίν, εἶτα ἐξ ἀμφοῖν ἕν
τι νευρῶδες σῶμα γεννηθὲν ἐκφύεται τοῦ σώματος τοῦ μυὸς
ὁ προσαγορευόμενος τένων· οὕτω γὰρ οὐχ Ἱπποκράτης μόνον,
ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος αὐτὸν ὀνομάζουσιν· ὅστις τένων ὀργάνων
ἐκφυόμενος ἀνάλογον ἕξει τῷ τοῦ μοχλοῦ πέρατι τῷ ψαύοντι
τῶν βαρῶν. οὐδὲ ἔστιν οὐδὲν εὑρεῖν ἐν τῷ σώματι μέλος,
ὃ κατὰ μὲν τὴν ἡμετέραν κινεῖται προαίρεσιν, οὐ προτέτακται

1 οὐδὲν ἐστὶ C Cai. οὐδέν ἐστι Ch. — 2 μῦες C Cai. μύες Ch. — 3 μένη C μέλη Cai. — δείξειεν C δόξειεν Cai. (cf. Proll. p. 43) — μοχλοῦ τινὸς C Cai. μοχλοῦ τινος Ch. — 8 ἴνας C ἶνας Cai. — 9 εἴτε C εἶτ' Cai.; cf. Proll. p. 43. — 10 τοῦ σώματος μῦς C τ. σ. μυὸς Cai. Ch τ. σ. τοῦ μυὸς K. — 11 οὕτως C cett. οὕτω nos. —

effugisse atque ignotum viro permansisse. Nullus enim nervus tali robore est, sed qui nominantur musculi nervos excipientes membra movent. Ac videri poterit velut vectis vim habere musculus, si cum nervo comparaveris. Quemadmodum enim pondera, quae manibus movere nequimus, vecte adhibito movemus, sic corporis membra quoniam nervis movere nequimus, ideo musculos nacti sumus. Nervus enim in unoquoque musculo in fibras dissolutus cum copularum fibris commiscetur atque implicatur ita, ut ex utroque unum quoddam corpus nervosum conflatum e musculi corpore enascatur, qui tendo appellatur (ita enim non Hippocrates tantum, sed Homerus etiam eum vocat), qui quidem ex instrumentis exoriens quasi quandam vicem extremae illius vectis partis obtinet, quae ponderibus admovetur. Neque reperiri in corpore membrum ullum potest, quod e nostra voluntate movetur, cui non praepositus sit musculus

δὲ αὐτοῦ τις μῦς ἀπὸ ἐγκεφάλου δεχόμενος νεῦρον. ὅστις δὲ καὶ περὶ τοῦδε πεισθῆναι ἐθέλει βεβαίως, τούτῳ γέγραπται πρὸς ἡμῶν ὑπομνήματα δύο, κατὰ μόνας ἑκάτερον, ἓν μὲν ἅπαντας τοὺς μῦς ὁποία τέ ἐστιν ἐνέργεια καθ' ἕκαστον ἀκριβῶς διδάσκον, ἕτερον δὲ τὴν τῶν νεύρων εἰς αὐτοὺς νομὴν διηγούμενον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσι καὶ τοῖς περὶ χρείας μορίων ὑπομνήμασιν ἐπὶ πλέον ὑπὲρ ἁπάντων τούτων διέξιμεν. ὥστε οὐδενὸς ἔτι προσδεῖν ἡμῖν ἔοικεν, ἀλλὰ ὁμολογουμένως | ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις 210
ὑπάρχει πᾶσιν ἀρχὴν τῶν νεύρων ἐγκέφαλον τιθέμενος ὁ λόγος. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐπεδείξαμεν ἀρχὴν ὑπάρχουσαν τὴν καρδίαν· ὅτι δὲ καὶ τῶν φλεβῶν ἀρχὴ τὸ ἧπάρ ἐστιν, ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀποδειχθήσεται. ἐνταῦθα οὖν ἤδη καταπαύσας τὸ πρῶτον βιβλίον ἐπὶ τὰ συνεχῆ τοῖς ἀποδεδειγμένοις ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ δεύτερον τρέψομαι.

2 ἐθέλοι C cett. ἐθέλει nos. — 4 διδάσκων C διδάσκον Cai. — 10 τιθέμενος. οὕτω C cett. τ. ὁ λόγος. οὕτω nos. — 12 ἧπαρ ἐστὶν C Cai. ἧπάρ ἐστιν Ch. — 15 ἐν ἑαυτῷ C ἐν αὐτῷ Cai. —

aliquis, qui e cerebro nervum suscepit. Sed huius rei si quis graviora argumenta cognoscere vult, in eius usum scripti a nobis sunt libri duo, uterque separatim, alter, qui musculos omnes quaeque cuiusque sit actio, diligenter docet, alter, qui nervorum in musculos distributionem omnem exponit. Ceterum etiam in anatomicis administrationibus et in libris de usu partium fusius de omnibus his rebus a nobis disputatur. Quare haec disputatio nihil amplius desiderare, sed sibi et omnibus iis, quae evidentia sunt, convenienter cerebrum nervorum originem ponere videtur. Nec minus satis docuimus arteriarum cor esse originem; venarum autem esse iecur in sequentibus demonstrabitur. Hoc igitur loco primo libro iam finem imponam et ad ea, quae cohaerent cum iis, quae demonstrata sunt, in secundo me convertam.

BIBΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

---

211 *Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐπι-
σκέψασθαι προθέμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου κατὰ τὴν δύναμιν
ὑπηρξάμην, ᾧ καὶ τἆλλα σχεδὸν ἅπαντα τὰ κατὰ μέρος
ἀκολουθεῖν ἔδειξα, τοῦτο δέ ἐστι τὰ περὶ τῶν διοικουσῶν
ἡμᾶς δυνάμεων ὁπόσαι τέ εἰσι τὸν ἀριθμὸν ὁποία τέ τις
ἑκάστη καὶ τόπον ὅντινα ἐν τῷ ζῴῳ κατείληφεν. ἠξίουν τε
212 μηδὲν οὕτω φυλάττεσθαι κατα τὸν λόγον, | ὡς τὸ τοῖς ἐναρ-
γῶς φαινομένοις ἐναντία τίθεσθαι, καθάπερ οἵ τε μηδὲν
ἄλογον ζῷον ἐπιθυμεῖν ἢ θυμοῦσθαι φάσκοντες οἵ τε τὴν*

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΔΕΥΤΕΡΩ ΒΙΒΛΙΩ: M *κεφάλαια τῶν ἐν τῶ δευτέρω βιβλίω* C; sequitur in utroque codice summarium libri, deinde in M: *ἀρχὴ τοῦ δευτέρου βιβλίου*. — 3 *τἆλλα* C A B *τἄλλα* M Ch K. — *τὰ* post *ἅπαντα* om. C. — *περὶ τῶν* — *κατείληφεν* Oribas. II, 215 in. (edd. Dar. et Buss.) — 9 *θυμοῦντες* C[1] *θυμοῦσθαι* C[2]. —

Liber secundus.

Cum de Hippocratis Platonisque decretis quaerere instituissem, principium ab eo sumpsi, quod vi ac potestate primum esset, ad quod cetera fere omnia singularia referri demonstravi, id autem erat, eae, quae corpus nostrum regunt, facultates quot numero qualesque singulae essent quemque in animalis corpore locum quaeque occupasset. Ac nihil in disputatione tam cavendum esse censui, quam ne quid poneretur, quod perspicuis et evidentibus rebus adversaretur, quemadmodum illi facerent, qui vel nullum animal brutum concupiscere aut irasci vel originem nervorum in corde esse

ἀρχὴν τῶν νεύρων ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ. ἀποτετόλμηται γὰρ ἅπαντα τὰ τοιαῦτα πρὸς ἀνθρώπων ἀνατρέψαι φιλονεικούντων, ὅσα καλῶς εἴρηται τοῖς παλαιοῖς, ὑπὲρ τοῦ νεωτέραν αἵρεσιν ἰδίαν συστήσασθαι. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα τῶν ψευσμάτων ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διήλεγξα· νυνὶ δὲ ἐπὶ θάτερον εἶδος λόγων ὧν ποιοῦνται ἔγνωκα μεταβὰς ἐπιδεῖξαι σαφῶς, καθ᾽ ὅσον οἷός τέ εἰμι, πῇ ποτε σφάλλονται.

Διελέσθαι δὲ ἴσως ἄμεινον ἕνεκα σαφηνείας εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ γράμματος, ἥτις ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῶν λόγων, οἷς χρῶνται πάντες οἱ κακῶς ὁτιοῦν μεταχειριζόμενοι πρόβλημα. φημὶ δὴ τῶν λημμάτων, ἃ ἕνεκα τοῦ συμπεράσματος λαμβάνουσι, τὰ μὲν ἄντικρυς εἶναι ψευδῆ, τὰ δὲ οὐκ οἰκεῖα τῷ προκειμένῳ σκέμματι· ἄντικρυς μὲν ψευδῆ τὰ τοιαῦτα, περὶ ὧν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διῆλθον ἐπὶ πλέον, ὅταν ἤτοι μηδὲν τῶν ἀλόγων ζῴων ἐπι|θυμεῖν τις ἢ θυμοῦσθαι φάσκῃ, 213

1 ἀποτετολμῆσθαι C. — 7 καθόσον C. — οἷον τ᾽ C. — 11 φημὶ δὲ C. — συμπεράσματος ὡς τὰ μὲν C συμπ. λαμβάνουσιν ὡς τὰ μὲν M ὡς eiec. A. — 13 τοῦ προκειμένου σκέμματος CMABChK τῷ προκειμένῳ σκέμματι nos; cf. 215 K extr., 218 extr., 219 in., 380 p. in., 599 extr. — 14 περὶ τῶν M περὶ ὧν CA. — 15 φάσκουσι M φάσκει ABCh φάσκη C φάσκῃ K. —

affirmarent. Omnia enim huiusmodi arroganter ficta sunt ab hominibus, qui, ut ipsi novam aliquam sectam constituerent, quae a veteribus praeclare dicta sunt, evertere ambitiose studebant. Haec igitur commenta et mendacia in primo libro refutavi; nunc ad alterum genus orationis illorum transire ac quam manifestissime possim, quo modo etiam in hoc errent, aperire constitui.

Satius autem fortasse erit perspicuitatis gratia statim in huiusce libri initio quaerere, quaenam rationum sit differentia, quibus utuntur illi, qui perperam quamlibet quaestionem tractant. Dico igitur sumtiones, quas ad rationem concludendam adhibent, partim plane falsas esse, partim propositae considerationi minime accommodatas, atque falsas quidem esse eas, de quibus in primo libro fusius disserui, cum quis vel nullum brutum concupiscere aut irasci, sicuti Stoici, vel rursus e corde oriri nervos dicit; non accommo-

καθάπερ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς, ἢ πάλιν ἐκ καρδίας πεφυκέναι τὰ νεῦρα· τὰ δὲ οὐκ οἰκεῖα τῶν λημμάτων ὁπόσα τὴν φύσιν ἐστίν, εἴρηται μὲν ἐπὶ πλεῖστον ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως ὑπομνήμασιν, ἐν οἷς ἅπασαν ἐδήλωσα τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ὁποία τίς ἐστι παρεκάλουν τε διὰ τοῦ πρώτου τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων ἐν ἐκείνῃ γυμνάσασθαι πρότερον, ὅστις ὁτιοῦν ἀποδεικνύειν ἐπιχειροῖ. γεγράφθαι δὲ λέγω ὑπὲρ αὐτῆς ἄριστα τοῖς παλαιοῖς φιλοσόφοις τοῖς περὶ Θεόφραστόν τε καὶ Ἀριστοτέλην κατὰ τὰ τῶν δευτέρων ἀναλυτικῶν βιβλία καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἐκείνους μὲν οὐδὲ μακρὸν ἔσεσθαι τὸν λόγον ἐλπίζω περὶ τῶν τριῶν ἀρχῶν τοῦ ζῴου. τὰ γὰρ ἰδιωτικά τε καὶ ῥητορικὰ λήμματα αἰδοῦνται παραλαμβάνειν εἰς ἀποδείξεις ἐπιστημονικάς, ὧν πέπλησται τὰ Χρυσίππου βιβλία ποτὲ μὲν ἰδιώτας ἐπικαλούμενα μάρτυρας ὧν ὑποτίθεται λημμάτων, ἔστι δὲ ὅτε ποιητὰς ἢ τὴν βελτίστην ἐτυμολογίαν ἤ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἃ περαίνει μὲν οὐδέν, ἀναλίσκει

1 ἢ πάντα C. — 2 οὐκ οἰκεῖα CMAB οὖν οἰκ. Ch K. — προβλημάτων C. — 4 ἅπασιν A ἅπασαν CM Al. Just. B. — 7 ἐπιχειρεῖ CM cett. ἐπιχειροῖ nos. — 8 τοῖς post φιλοσόφοις om. M. — 9 κατὰ τῶν — βιβλία MA κ. τ. — βιβλίων BChK τὰ (omisso κατὰ) τῶν — βιβλία C κατὰ τὰ τῶν — βιβλία nos; cf. Proll. p. 106. — 14 ὑποτίθενται C. — 15 ἑτοιμολογίαν M ἐτυμ. A ἐτυμ. CB. —

datae autem quot natura essent, abunde in libris de demonstratione dictum est, quibus satis explicavimus, qualis esset universa via ac ratio demonstrandi, in qua quidem ut prius se exerceret, qui ad demonstrandum aliquid animum adiceret, in primo horum commentariorum libro hortati sumus. Optime autem de ea re a veteribus philosophis, Theophrasto et Aristotele, in posteriorum analyticorum libris scriptum esse affirmo atque ob eam causam spero minime longam mihi cum illis de tribus animalis principiis fore disputationem. Vulgaribus enim et oratoriis verentur ad eleganter aliquid demonstrandum uti sumtionibus, quibus tamen Chrysippi libri referti sunt ad fidem sumtionibus, quas ponit, faciendam modo populares testes quoslibet, modo poetas vel ipsam, si diis placet, etymologiam vel talia quaepiam arcessentis, quae

δὲ καὶ κατατρίβει μάτην ἡμῶν τὸν χρόνον αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐν|δεικνυμένων αὐτοῖς, ὡς οὐκ ἔστιν ἐπιστημονικὰ ταῦτα τὰ 214
τοῦ συμπεράσματος λήμματα, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ συγκαταβαινόντων τε καὶ συμπαλαιόντων αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι καὶ τους ἰδιώτας καὶ τοὺς ποιητας οὐδὲν ἧττον ἡμῖν ἢ ἐκείνοις μαρτυροῦντας, ἀλλὰ ἔστιν ὅτε καὶ μᾶλλον. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐτυμολογίαν, ἐπειδὰν ἄγωμεν μακροτέραν σχολήν, ἐπιδείκνυμεν αὐτοῖς οὐδὲν μᾶλλον ἐκείνοις ἤπερ ἡμῖν μαρτυροῦσαν. ἀλλὰ ὅτι μὲν ἀλαζών ἐστι μάρτυς ἡ ἐτυμολογία πολλάκις μὲν ὁμοίως μαρτυροῦσα τοῖς τἀναντία λέγουσι τῶν ἀληθῶν, οὐκ ὀλιγάκις δὲ τοῖς ψευδομένοις μᾶλλον ἤπερ τοῖς ἀληθεύουσιν, ἐν ἑτέρᾳ πραγματείᾳ δέδεικταί μοι, τῇ περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος, ἔνθα καὶ περὶ τῆς ἐγώ φωνῆς ἐπέδειξα τὸν Χρύσιππον ἐτυμολογοῦντα ψευδῶς. τί ἂν οὖν ἔτι δεοίμην ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐνταῦθα διεξιέναι; Χρυσίππῳ μὲν γὰρ καὶ |τοῦτο φίλον, 215
οὐ δὶς ἢ τρίς, ἀλλὰ καὶ τετράκις, ἐνίοτε καὶ πεντάκις ὑπὲρ

1 δὲ ante καὶ om. M. — pro μόνον legendum πρῶτον suspicor. — 2 ταῦτα ante τὰ τοῦ nos inseruimus. — 5 ἢ ante ἐκείνοις om. C. — 8 μᾶλλον ἢ ἐκείνοις C. — 9 μάρτυς CMAB μάρτυρ Ch K. — 11 ἀληθεύουσιν ὡς ἐν C. — 12 μοι τῆς C A B Ch K μοι τῇ M μ., τῇ nos. — περὶ τῶν ὀνομάτων C. — 14 μοχθηρῶς C ψευδῶς MA. — τί οὖν C τί ἂν οὖν M τί μὲν οὖν ABChK. —

ut nihil conficiunt, ita tempus inutiliter nobis terunt id ipsum primum probantibus, istas conclusionis sumtiones abhorrere a disserendi elegantia, deinde etiam in certamen descendentibus ac contendentibus vulgus et poetas non minus, immo interdum magis pro nobis quam illis testari. Sic quoque etymologiam, cum paulo liberius otium nacti erimus, non magis pro illis quam nobis testimonium reddere ostendemus. Quae quam temeraria testis esset, quippe quae saepe aeque contra veritatem dicentibus, non raro mentientibus magis quam vera dicentibus testaretur, in alia commentatione, quae est de recta nominum ratione, a nobis demonstratum est, ubi etiam probavimus Chrysippum falsa de voce *ἐγώ* uti etymologia. Quid igitur opus est eadem hic repetere? Chrysippi is mos est, ut non bis terve, sed quater etiam, quin quinquies de eadem re in libris diversis disserat,

τῶν αὐτῶν ἐν διαφερούσαις πραγματείαις διέρχεσθαι· φυλά-
ξαιτο δὲ ἄν τις αὐτὸ τῶν χρόνου φειδομένων. ἃ δὲ οὖν
215 ὑπὲρ τῆς ἐγώ φωνῆς ἔγραψεν ἐν τῷ πρώτῳ | περὶ ψυχῆς ὁ
Χρύσιππος ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ διαλεγόμενος, ἤδη παραγράψω
γνωρίσματος ἕνεκα. ‘Οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐγώ λέγομεν κατὰ τοῦτο
‘δεικνύντες ἑαυτοὺς ἐν τῷ λέγειν ‘ἐμοὶ τοῦτο προσήκει, τοῦτο
‘ἐγώ σοι λέγω’ εἰς τὸ ἀποφαίνεσθαι ἐνταῦθα τὴν διάνοιαν
‘εἶναι τῆς δείξεως φυσικῶς καὶ οἰκείως ἐνταῦθα φερομένης·
‘καὶ ἄνευ δὲ τῆς κατὰ τὴν χεῖρα τοιαύτης δείξεως νεύοντες
‘εἰς αὑτοὺς τὸ ἐγώ λέγομεν εὐθὺς καὶ τῆς ἐγώ φωνῆς τοιαύ-
‘της οὔσης καὶ κατὰ τὴν ἑξῆς ὑπογεγραμμένην δεῖξιν συνεκ-
‘φερομένης. τὸ γὰρ ἐγώ προφερόμεθα κατὰ τὴν πρώτην
‘συλλαβὴν κατασπῶντες τὸ κάτω χεῖλος εἰς αὑτοὺς δεικτικῶς·
‘ἀκολούθως δὲ τῇ τοῦ γενείου κινήσει καὶ ἐπὶ τὸ στῆθος
‘νεύσει καὶ τῇ τοιαύτῃ δείξει ἡ ἑξῆς συλλαβὴ παράκειται

6 ἑαυτοὺς CM αὑτοὺς ABCh αὐτοὺς K; cf. Proll. p. 19. — ἐν ᾧ C ἐν τῶ (τῷ) M; post ἐν τῷ nos inseruimus λέγειν ‘ἐμοὶ τοῦτο προσήκει, τοῦτο ἐγώ σοι λέγω’ εἰς τὸ e p. 216 K p. init. — 7 φαίνεσθαι διάνοιαν C ἀποφ. τὴν δ. MA cett. ἀ. ἐνταῦθα τὴν δ. nos. — 8 καὶ οὐκ οἰκείως C. — 10 εἰς αὑτοὺς CMABCh εἰς αὐτ. K. — 11 ὑπογραφομένην C. — 15 τῇ ante τοιαύτῃ om. C. —

id quod illis, qui temporis rationem habent, magno opere cavendum est. Quae tamen in primo de anima, ubi de principatu eius disputat, de hac voce *ἐγώ* scripserit, exempli causa iam adscribam: ‘Sic quoque ego ita dicimus, ut nosmet ipsos monstremus, cum dicimus: ‘ad me hoc pertinet, hoc ego tibi dico’, quo mentem ibi esse pronuntiemus, cum proprie et natura duce monstratio illa huc feratur. Atque etiam sine hac, quae manu fit, monstratione nutu in nos ipsos facto solemus vocem ego proferre, quae vel ipsa eiusmodi est, ut cum monstratione ea, quam postea subscripsi, pronuntietur. Ego enim ita pronuntiamus, ut in prima syllaba proferenda labrum inferius in nos ipsos cum significatione quadam deprimamus. Altera autem syllaba ita apposite ad menti motum nutumque in pectus talemque monstrationem sub-

'οὐδὲν ἀποστηματικὸν παρεμφαίνουσα, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ἐκεῖνος 'συντέτευχεν.' διὰ ταύτης οὖν ἁπάσης τῆς ῥήσεως ὁ Χρύσιππος οὐδὲν μὲν ἐπιστημονικὸν λῆμμα τοῦ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ παραλαμβάνει, δύο δὲ ἐς ταὐτὸν οὐκ οἰκεῖα τῷ προκειμένῳ συμπλέκει, τὸ μὲν ἕτερον ἀπὸ τῆς ἐτυμολογίας, ὅτι τὴν ἐγώ φωνὴν φθεγγόμενοι κατὰ τὴν πρώτην συλλαβὴν τὴν ε̄ | λεγομένην τὸ στόμα κάτω που καὶ τὴν 216
γένυν ἀπάγομεν ὡς ἐπὶ τὰ στέρνα, τὸ δὲ ἕτερον, ὅτι καὶ τὴν χεῖρα συνεπιφέρομεν ἐνίοτε τοῖς στέρνοις ἡμᾶς αὐτοὺς δεικνύντες ἐν τῷ λέγειν 'ἐμοὶ τοῦτο προσήκει, τοῦτο ἐγώ σοι λέγω.' ὅτι δὲ καὶ τῆς ῥινὸς ἅπτονται πολλάκις οἱ ἄνθρωποι λέγοντες 'ἐμοὶ τοῦτο δός, ἐμοὶ τοῦτο προσήκει, τοῦτο ἐγώ σοι λέγω', παντελῶς ἐπιλέλησται. καίτοι κατά γε τὴν ἐγώ φωνὴν οὐκ ἐπελάθετο τῆς ἐκεῖνος οὐκ ἀπὸ παραπλησίας δή τινος, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς συλλαβῆς ἀρχομένης, τῆς ε̄. ἐχρῆν δέ, οἶμαι,

1 'οὐδὲν ἐπιστημονικὸν alii falso' Corn. — παρενσημαίνουσα C ἀπῆρεν σημαίνουσα M παρεμφαίνουσα A. — 2 οὖν om. C. — 4 τῇ ante καρδίᾳ om. CM. — δύος M δύο CA. — 7 τὴν ἑ MABChK τὴν ε̄ C — λέγομεν C. — 10 προσῆκεν MABChK προσήκει C. — τοῦτο ante ἐγώ om. C. — 12 τοῦτο δέ C τοῦτο δός M. — 14 παραπλησίας δέ CABChK π. δή M. — 15 ἀκριβῶς om. C. —

sequitur, ut nihil remotionis ac separationis, quemadmodum in voce *ἐκεῖνος*, i. e. ille, sit adiunctum.' Toto igitur hoc loco Chrysippus ut nulla sumtione, qua eleganter probet animae principatum in corde esse, utitur, ita duas ad propositam quaestionem minime idoneas in unum contexit, alteram ab etymologia repetitam, quod vocem ego pronuntiantes in syllaba prima, quae est e, os ac mentum deorsum quasi ad pectus feramus, alteram, quod manum nonnunquam ad pectus admoveamus atque nos ipsos significemus, cum dicamus: 'ad me hoc pertinet, hoc ego tibi dico.' At nasum etiam attingere saepe homines, dum dicunt: 'mihi hoc da, ad me hoc pertinet, hoc ego tibi dico', prorsus immemor fuit. Atqui idem cum de voce ego disputaret, minime immemor erat vocem *ἐκεῖνος* non a simili quadam, sed eadem prorsus syllaba, quae est ε̄, incipere. Debebat

καθάπερ ἐπὶ ταύτης ἐμνημόνευσε μέν, οὐκ ἔλυσε δὲ τὸ ἄτο-
πον, οὕτω κἀπὶ τῆς ἐπὶ τοῦ στέρνου δείξεως ἐπιμνησθῆναι
μὲν τῆς ἐπὶ τὴν ῥῖνα φορᾶς τοῦ δακτύλου, μὴ μέντοι μηδὲ
ἐνταῦθα οἴεσθαι διαλύεσθαι τὸ προβληθέν, εἰ μὴ ἄρα τις
οἴεται τὴν ἀπόφασιν τοῦ Χρυσίππου ψιλὴν αὐτὴν μόνην
ῥηθεῖσαν ἀπόδειξιν ὑπάρχειν. τί γὰρ δὴ καί φησιν; 'ἀκο-
'λούθως δὲ τῇ τοῦ γενείου κινήσει καὶ ἐπὶ τὸ στῆθος νεύσει
'καὶ τῇ τοιαύτῃ δείξει ἡ ἑξῆς συλλαβὴ παράκειται οὐδὲν ἀπο-
217 'στηματικὸν παρεμφαίνουσα, | ὅπερ ἐπὶ τοῦ ἐκεῖνος συντέ-
'τευχεν.' ἐννοήσας γάρ, ὅτι ἡ ἐκεῖνος φωνὴ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ
τῆς αὐτῆς ποιεῖται συλλαβῆς, ὥσπερ καὶ ἡ ἐγώ, καὶ δεήσει
καὶ ταύτην ἐνδείκνυσθαι ταὐτὸν σημαινόμενον, εἰς τὴν τῶν
ἐπιφερομένων συλλαβῶν διαφορὰν ἀναφέρει τὴν τοῦ ζητου-
μένου λύσιν. ἔστι δὲ τοιάδε· εἰπὼν τῆς ἐγώ φωνῆς τὴν
δευτέραν τὴν γ̅ω̅ μηδὲν ἀποστηματικὸν ἐμφαίνειν ἐπήγαγεν
ἐπὶ τῆς ἐκεῖνος ἐμφαίνειν τὴν κ̅ε̅ι̅. τοῦτο δὲ ἀπόφασίς ἐστι

4 post ἐνταῦθα inseruimus οἴεσθαι. — 5 ὑψιλὴν M ψιλὴν CA. — 8 τῇ ante τοιαύτῃ om. C; cf. supra p. 172, 15. — 9 ὥσπερ MABChK ὅπερ C. — 10 ὅτι τὴν ἡ ἐκεῖνος A τὴν del. Corn. — 14 ἔστι δὲ τοιάδε om. C. — 15 τήν γε C τὴν ἐγὼ ABC τὴν γώ K τὴν γ̅ω̅ Corn. — ἐμφαίνειν δυνάμενος C ἐμφ. ἐπήγαγεν MA. — 16 ἐπὶ δὲ CM cett. δέ delevimus. — κεῖ C κεί ABChK κ̅ε̅ι̅ M. —

autem, opinor, quemadmodum huius mentionem fecit nec tamen rationem absurdam dissolvit, ita in pectoris monstratione commemoranda de digiti ad nasum admotione mentionem inicere, sed ne hic quidem quaestionem solvi putare, nisi forte quis opinatur simplicem per se prolatam a Chrysippo enuntiationem demonstrationis loco esse. Quid enim tandem ait? 'Altera autem syllaba ita apposite ad menti motum nutumque in pectus talemque monstrationem subsequitur, ut nihil remotionis ac separationis, quemadmodum in voce ἐκεῖνος, sit adiunctum'. Cum enim animadvertisset vocem ἐκεῖνος ab eadem, qua ἐγώ, syllaba incipere atque hanc necesse esse eandem habere significationem, in sequentium syllabarum diversitatem quaestionis solutionem rettulit, quae in hunc modum se habet. Cum dixisset vocis ἐγώ secundam syllabam γ̅ω̅ nihil remoti significare, id in κ̅ε̅ι̅

ψιλὴ μηδεμίαν ἀπόδειξιν ἔχουσα, μη ὅτι βεβαίαν τε καὶ ἐπιστημονικήν, ἀλλὰ μηδὲ ἄχρι πιθανότητος ἢ ῥητορικῆς ἢ σοφιστικῆς προιοῦσαν. διὰ τί γὰρ ἡ μὲν κει συλλαβὴ ἀποστηματικόν τι δηλώσει, ἡ δὲ γω μή, οὐ προσθεῖναι δίκαιον ἦν αὐτὸν ἀπόδειξίν τινα; διὰ τί δὲ τοῖς μὲν στέρνοις ἐπιφέροντες τὸν δάκτυλον ἐπιδεικνύμεθα τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐνταῦθα εἶναι, τῇ ῥινὶ δὲ ἐπιφέροντες οὐκ ἐνδεικνύμεθα; δίκαιον γάρ, εἴπερ ἡ δεῖξις ἱκανὴ πίστις εἰς εὕρεσιν τοῦ ἡγεμονικοῦ μορίου ψυχῆς, οὐκ ἐπὶ μὲν τῶν στέρνων αὐτὴν ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀσθενῆ δὲ ἐπὶ τῆς ῥινός, ἀλλὰ | κἀπὶ ταύ- 218 της ἰσχύειν ὁμοίως ἢ εἴπερ οὐδὲ ἐπὶ ταύτης, οὐδὲ ἐπὶ τῶν στέρνων. διὰ τί δὲ ἐν ταῖς συγκαταθέσεσιν ἐπινεύοντες τὴν κεφαλήν, ἐφ' ὃ φέρομεν αὐτὴν μέρος, ἐν ἐκείνῳ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν ἐνδεικνύμεθα μᾶλλον καὶ οὐκ αὐτῷ τῷ κινουμένῳ; τὸ γάρ τοι πρῶτον κινούμενον ἐν ἡμῖν μόριον

1 ἀπόφασιν ἔχουσα C. — 3 προιοῦσα CMA προιοῦσαν BChK. — ἀποστηματικόν τι om. C. — 4 ἡ δ' ἐγὼ C ἡ δὲ γω M μή οὐ om. C. — 5 αὐτὸν om. C. — 8 τοῦ ante ἡγεμονικοῦ addidimus. — 10 κἐπὶ M. — 11 ἢ ante εἴπερ om. C. — 12 οὐκ ἐπινεύοντες M. — 14 καὶ ante οὐκ om. C. —

syllaba vocis *ἐκεῖνος* accidere addidit. Quod quid aliud est nisi merum enuntiatum, quod nullam demonstrationem habet, non modo certam atque elegantem, sed quae ne ad probabilitatem quidem vel oratori convenientem vel sophistae procedat? Cur enim syllaba *κει* remotionem quandam posset significare, *γω* non posset, nonne huius rei rationem afferre debuit? Vel cur, si digitum ad pectus admoverimus, principatum animae ibi esse significamus, manu ad nasum admota non significamus? Nempe non aequum est, si monstratio ipsa idoneum est argumentum ad principalis partis animae indagationem, eam in pectore valere, in naso non valere, sed eandem in hoc quoque vim habere, vel si minus in hoc, ne in pectore quidem. Quid autem est, cur, cum in assensionibus annuimus capite, in quam partem id inclinatur, in ea significemus animae principatum esse potius quam in ipso illo, quod movetur? Veri enim, opinor, similius est, quae

ἐπινευόντων αὐτὸ δήπου πιθανώτερον ἔχειν ἐστὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἤπερ τι τῶν ἄλλων, πρὸς ὃ φέρεται κινούμενον, ἵνα μὴ νῦν ἐκείνων μνημονεύω τῶν ἀνθρώπων, οἳ ταῖς κεφαλαῖς ἀνανεύουσιν, ἐπειδὰν συγκατατίθωνται. τάχα γὰρ φήσει τοὺς βαρβάρους, ὥσπερ τἆλλα χείρους εἰσὶ καὶ ἀλογώτεροι τῶν Ἑλλήνων, οὕτω κἀν τῷδε σφάλλεσθαι. πάντα οὖν, ὅσα περιττὰ τῶν ἐπιχειρημάτων, ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως ἐδείξαμεν οὐκ οἰκεῖα τῷ ζητουμένῳ πράγματι καὶ διὰ τοῦτο νῦν οὐ χρὴ μηκύνειν περὶ αὐτῶν, ὥσπερ οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς ἐτυμολογίας ὁρμωμένων· εἴρηται γὰρ καὶ περὶ ἐκείνων αὐτάρκως ἐν τοῖς περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος.

219 Ἀλλὰ τίνα χρὴ ζητεῖν λήμματα τῷ προκειμένῳ προβλήματι προσήκοντά τε καὶ οἰκεῖα; γέγραπται μὲν δήπου καὶ περὶ τούτων [ἐπὶ πλεῖστον] ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως ὑπό τε τῶν παλαιῶν εἰρηκότων ἀσαφέστερόν τε καὶ συντομώτερον

5 φύσει M φησὶ C φήσει A. — 7 οὖν τὰ τοιαῦτα τῶν C οὖν ὅσα περὶ τὰ τῶν MA οὖν ὅσα περὶ τῶν Corn. ὅσα περιττὰ τῶν Al. Just. BCh K. — ἐγχειρημάτων M ἐπιχ. CA. — 8 οὐκ οἰκεῖα sp. vac. 10 fere litt. πράγματι M οὐκ οἰκ. τῷ ζητουμένῳ πρ. CA. — 9 μὴ κύνειν M. — ὥσπερ δ' ἐπὶ MA ὥσπερ οὐδ' ἐπὶ C Corn. B Ch ὥσπ. οὐδὲ περὶ K. — 12 τί χρὴ C. — λήμματα om. C. — προειρημένω C. — λήμματι C. — 14 ἐπὶ πλεῖστον uncis inclusimus. — 15 εἰρημένοις CMA cett. εἰρηκότων nos. — ἀσφαλέστερον CABChK ἀσφαλετεστερον (sic) M ἀσαφέστερον nos. —

primum in nobis annuentibus movetur pars, in ea animae principatum esse quam in alia quapiam parte, ad quam fertur, ut taceam de hominibus illis, qui cum assentiuntur, capite renuere solent. Dicet enim fortasse barbaros, sicut in ceteris deteriores et insipientiores Graecis sint, ita in hac quoque re errare. Omnia igitur, quae supervacanea sunt, argumenta propositae rei non esse consentanea quoniam in libris de demonstratione ostendimus, nunc de his fusius disserere non magis opus est quam de illis, quae ab etymologia petuntur, de quibus in libris de recta nominum ratione satis superque disputatum est.

Sed quasnam oportet propositae quaestioni idoneas propriasque sumtiones conquirere? Hac de re quandoquidem in libris de demonstratione cum a veteribus obscurius paulo

ὑπό τε ἡμῶν ἐξηγουμένων ἐκεῖνα σαφῶς τε ἅμα καὶ διὰ πολλῶν. ἀρκέσει δὲ νῦν ἐξ αὐτῶν τὸ κεφάλαιον ἀναμνήσασι μόνον ἐκείνῳ χρήσασθαι σκοπῷ εἰς τὴν τῶν κατὰ μέρος εὕρεσιν. ἦν δὲ τὸ κεφάλαιον, ὡς ἀπὸ αὐτῆς χρὴ τῆς οὐσίας τοῦ ζητουμένου πράγματος ἐξευρίσκειν τὰ προσήκοντά τε καὶ οἰκεῖα λήμματα, καθάπερ ἐν τούτοις οἷς Χρύσιππος ἐπισκοπεῖται περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ τὸν τῆς οὐσίας λόγον εἰπόντας ὑπὲρ οὗ ζητοῦμεν πράγματος ἐκείνῳ χρῆσθαι κανόνι τε καὶ σκοπῷ τῶν κατὰ μέρος ἁπάντων. ἔστι δὲ τὸ ἡγεμονικόν, ὡς καὶ αὐτοὶ βούλονται, τὸ κατάρχον αἰσθήσεώς τε καὶ ορμῆς. οὔκουν ἄλλοθεν χρὴ δεικνύναι τὴν καρδίαν ἐν αὐτῇ τὸ ἡγεμονικὸν ἔχουσαν ἢ ἐκ τοῦ πάσης μὲν τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως ἐξηγεῖσθαι | τοῖς ἄλλοις τοῦ ζῴου μορίοις, 220 ἅπασαν δὲ αἴσθησιν εἰς αὐτὴν ἀναφέρεσθαι. πόθεν οὖν τοῦτο δειχθήσεται; πόθεν δὲ ἄλλοθεν ἢ ἐκ τῶν ἀνατομῶν;

6 ἐν (codd. edd.) ante οἷς eiecimus. — Χρύσιππος τὲ MA τε om. CK. — 7 τόν τε τῆς ABChK τὸν τῆς CM. — 10 ἃ καὶ C ὡς MABChK ὡς καὶ nos. — 11 οὐκ οὖν CK οὔκουν MABCh. — 15 πόθεν ἢ ἄλλοθεν M π. δὲ ἢ ἄ. C πόθεν δὲ ἄ. A. —

ac pressius, tum a nobis, qui illorum scripta explanavimus, illustrius atque uberius scriptum est, idcirco in praesentia satis tantum erit ex iis caput depromere, ad quod tanquam finem omnis singularium rerum indagatio dirigatur. Caput autem est, ab ipsa quaesitae rei substantia accommodatas propriasque sumtiones esse ducendas, velut in his, quae Chrysippus quaerat de animae principatu, definitione rei, quae in quaestionem vocatur, proposita tanquam formula ac norma rerum omnium, quae singillatim tractandae sint, utendum. Principatus igitur, ut ipsi iidem volunt, animae est, unde et sensus et motus, qui per appetitionem fit, principium exsistit. Non aliunde igitur, qui cor principatum in se habere demonstrare vult, probare debet quam ex eo, quod omnis voluntariae motionis origo in reliqua omnia animantium membra e corde emanet atque in id sensus omnis redeat. Id unde demonstrari potest? An ex alia re quam ex dissectionibus? Nam cor si membris singillatim omnibus

εἰ γὰρ αὕτη τοῖς κατὰ μέρος ἅπασιν ἐπιπέμπει δύναμιν αἰσθήσεώς τε ἅμα καὶ κινήσεως, ἀποπεφυκέναι τι πάντως ἀπὸ αὐτῆς ἀγγεῖον ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰς τὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν. ὥστε ἐκ τῆς ἀποδεικτικῆς μεθόδου πέφηνεν, ὅτι χρησιμώτερον ἀνατέμνοντας τὰ ζῷα κατασκέπτεσθαι, τίνα καὶ πόσα γένη σωμάτων ἐκ τῆς καρδίας ἐκφυόμενα διανέμεται τοῖς ἄλλοις τοῦ ζῴου μορίοις ὅτι τε τούτων αὐτῶν τοιούτων καὶ τοσῶνδε τοῦτο μὲν αἴσθησιν ἢ κίνησιν ἢ ἄμφω παράγει, τοῦτο δὲ ἄλλο τι· καὶ οὕτως ἔστιν ἰδεῖν ἤδη, τίνων ἐν τοῖς ζῴοις δυνάμεων ἡ καρδία πηγή. ταύτης τῆς ὁδοῦ πᾶν, ὅτι περ ἂν ἔξω πίπτῃ, περιττόν τέ ἐστι καὶ ἀλλότριον καὶ ταύτῃ διήνεγκεν ἐπιστημονικὸν ἀποδείξεως λῆμμα ῥητορικοῦ τε καὶ γυμναστικοῦ καὶ σοφιστικοῦ, ὑπὲρ ὧν οὐδὲ αὐτῶν οὐδεμίαν ἐδίδαξαν ἡμᾶς οὔτε μέθοδον οὔτε γυμνασίαν οἵ γε περὶ τὸν Ζήνωνα καὶ
221 *τὸν Χρύσιππον, ὅθεν ἀναμέμικται φύρδην ἐν τοῖς | βιβλίοις*

---

1 *αὐτὴ* C. — 2 *ἀποπεφυκέναι τό τι* C. — 4 *τε* post *ὅτι* (codd. edd.) delevimus. — 7 *τῶν αὐτῶν* M *τούτων αὐτῶν* CA. — 9 *ἔχειν ἤδη* CMA *ἐστὶ ἤδη* BCh *ἐστὶν ἤδη* K *ἔστιν ἰδεῖν ἤδη* nos; cf. Proll. p. 46. — *τινῶν* CChK *τίνων* MAB. — 11 *πίπτει* M *πίπτῃ* CA. — 12 *ἐπιστημονικὸν* sp. vac. 4 litt. *δείξεως* M *ἐ. ἀποδείξεως* C; cf. Progr. I, 15. — 13 *ὑπὲρ τῶν* M *ὑ. ὧν* CA. — *οὐδὲ μίαν* CM *οὐδεμίαν* A. — 14 *ἥ γε* A *οἵ γε* CM Corn. —

---

et sensus et motus facultatem suppeditat, ex eo vas aliquod utique oriatur necesse est, per quod fiat illa distributio. Quare e demonstratione, quae via ac ratione procedit, utilius esse patet dissectis animalibus primum explorare, quaenam sint eae et quot numero partes, quae e corde exeant atque in reliqua membra distribuantur, deinde, si tales ac tot esse constiterit, qua sensus vel motus vel utrumque simul, qua aliud quid traducatur; atque ita demum perspicuum erit, quarum in animalibus cor facultatum fons exsistat. Quodcunque vero extra hanc viam rationemque exciderit argumentum, et supervacaneum et alienum a proposito est atque hac potissimum re differt assumtionum in demonstrando genus, quod cum subtilitate fit, ab eo, quod vel in oratione vel in exercitatione versatur vel sophistis convenit. At ne de his quidem ulla vel ars vel meditatio a Zenone et Chry-

αὐτῶν ἐφεξῆς ἅπαντα τὰ λήμματα καὶ πολλάκις ἡγεῖται μέν, εἰ οὕτως ἔτυχε, ῥητορικὸν ἐπιχείρημα, τούτῳ δὲ ἕπεται γυμναστικόν τε καὶ διαλεκτικόν, εἶθ' ἑξῆς ἐπιστημονικόν, εἶθ', οὕτως εἰ ἔτυχε, σοφιστικὸν οὐκ εἰδότων, ὡς τὰ μὲν ἐπιστημονικὰ λήμματα πρὸς τὴν οὐσίαν ἀναφέρεται τοῦ ζητουμένου καὶ τοῦτον ἔχει τὸν σκοπόν· τῶν δὲ ἄλλων ἁπάντων ἔξωθεν ὄντων, ὅσοις μὲν ὁ διαλεκτικὸς εἰς τὸ γυμνάσασθαι χρῆται καὶ σοφιστὰς ἐξελέγξαι καὶ πεῖραν λαβεῖν μαιεύσεως μειρακίου [καὶ μαιεύσασθαι] καὶ προσαγαγεῖν ἐπί τινος εὕρεσιν ἀπορῆσαί τε ποιῆσαι, ταυτὶ μὲν ἅπαντα διαλεκτικά τε κάλει, εἰ βούλοιο, καὶ γυμναστικὰ καὶ τοπικά, τῶν γὰρ ὀνομάτων οὐ φροντίζω, διορίζειν δὲ ταῦτα πειρῶ τῶν ἐπιστημονικῶν· ὅσα δὲ ἔτι τούτων ἀποκεχώρηκεν ἐξωτέρω καὶ μάλιστα δια παραδειγμάτων ἐνδόξων τε καὶ πολιτικῶν ἐπαγωγῶν τέ τινων τοιούτων ἢ μαρτύρων εἰς σύστασιν ἀφικνεῖται, ταῦτα εἰ βού-

---

2 ἔχει MABChK ἔτυχε C. — 8 μνήσεως CMA cett. μαιεύσεως nos. — 9 μαιεύσθαι C μαιεύσασθαι MA καὶ μαιεύσασθαι nos uncis inclusimus. — προαγαγεῖν C προσα. MA. — 11 καὶ τοπικά om. C. — 13 ἀποκεχωρηκέναι C ἀποκεχώρηκε MA. — 14 ἐπαγωγῶν τέ τινων τοιούτων om. C. —

---

sippo tradita est; unde in eorum libris sumtiones confuse sunt commixtae saepeque praecedit, si fors ita tulerit, oratoria argumentatio, sequitur dialectica, qualis proludendi causa fieri solet, deinceps subtilis quaedam, denique, si ita tulerit, sophistica, quippe cum ignorent subtiles sumtiones ad rei, de qua agitur, substantiam referri eumque finem habere. E reliquis autem, quae extrinsecus petuntur, eas, quibus utitur dialecticus tum ad exercitationem, tum ad sophistas coarguendos, tum etiam ut adulescentis periculum faciat, si quem ex eius animo foetum educat, atque eum ad inventionem alicuius rei promoveat et in angustias deducat, eas, inquam, omnes sive dialecticas sive gymnasticas sive topicas tuo arbitratu appelles licet, de nominibus enim parum laboro, modo distinguere studeas ab iis, quae in disserendi elegantia versantur. Quae autem ab illis etiam remotiores sunt maximeque exemplis veri similibus ac civilibus inductionibusque huiusmodi quibusdam vel testimoniis nituntur,

λοιο πιθανά τε καὶ ῥητορικὰ προσαγορεύειν, οὔ μοι μέλει τῆς κλήσεως, | γνωρίζειν δὲ αὐτῶν χρὴ πειρᾶσθαι τὴν φύσιν. ἔτι δὲ μᾶλλον ἀποκεχώρηκε τῆς οὐσίας τοῦ ζητουμένου τὰ σοφιστικά. καὶ γέγραπται περὶ τούτων ἁπάντων τοῖς παλαιοῖς, ἐν μὲν τοῖς σοφιστικοῖς ἐλέγχοις περὶ τῶν σοφιστικῶν εἴτε προτάσεων ἐθέλοις ὀνομάζειν εἴτε ἀξιωμάτων εἴτε λόγων, οὐδὲν γὰρ εἰς τὰ παρόντα διαφέρει, κατὰ δὲ τὰς ῥητορικὰς τέχνας ὑπὲρ τῶν ῥητορικῶν, ἐν δὲ τοῖς τοπικοῖς ὑπὲρ τῶν διαλεκτικῶν, ἐν δὲ τοῖς περὶ ἀποδείξεως, ἃ δὴ καὶ δεύτερα ἀναλυτικὰ ἐπιγράφουσιν, ὑπὲρ τῶν ἐπιστημονικῶν. ὥστε ὅστις ὁτιοῦν ἀποδεικνύναι πειρᾶται, πρῶτα μὲν χρὴ τοῦτο ἐγνωκέναι, τὴν διαφορὰν τῶν λημμάτων αὐτῶν, εἶθ' ἑξῆς χρόνῳ πολλῷ γεγυμνάσθαι, λέγοντος μὲν ἑτέρου γνωρίζειν αὐτὰ ποίου γένους ἐστὶν ἐκ τῶν εἰρημένων, μὴ λέγοντος δὲ ἑτέρου ταχέως ἐξευρίσκειν αὐτὸν εἰς ἕκαστον τῶν προβληθέντων· ἑνὶ δὲ λόγῳ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ λογίζεσθαι ποιοῦμεν,

222 (margin, beside line 2)

5 ἐλέγχοις — σοφιστικῶν om. C. — 6 ἐθέλεις ABChK ἐθέλοις CM — 9 ἐν τοῖς C ἐν δὲ τοῖς MA. — 11 τοῦτον M τούτ (sic) C τοῦτ' A. — 15 ἑτέρω M ἑτέρου CA. — ταχέως sp. vac. 8 litt. σκειν M ταχέως ἐστὶν εὑρίσκειν ABCh τ. ἔστιν εὑ. K τ. ἐξευρίσκειν C; cf. Progr. I, 15. — 16 λόγω sp. vac. 6 litt. ἐπὶ M λ. καθάπερ ἐ. CA. — ἐπὶ λογίζεσθαι C ἐπὶ τῶ λ. M ἐπὶ τῷ λ. ABChK ἐπὶ τοῦ λ. nos. —

eas sive probabiles sive oratorias dicere velis, non magni facio, sed id curandum, ut naturam earum diligenter agnoscas. Longissime vero a rei, de qua quaestio fit, substantia recedunt sophisticae. Ac de his universis tractatum a veteribus est, in sophisticis quidem elenchis de sophisticis propositis seu malis pronuntiatis seu rationibus — nihil enim ad praesens institutum interest —, in artibus rhetoricis de oratoriis, in topicis de dialecticis, in libris de demonstratione, quae eadem analytica posteriora inscribunt, de iis, in quibus inest disserendi subtilitas. Quamobrem, qui demonstrare aliquid conatur, primum debet sumtionum ipsarum differentiam probe tenere, deinde diuturna exercitatione id assequi, ut, si quid alius pronuntiaverit, ex quo quidque genere sumtum sit, ex dictis agnoscat, si nihil pronuntiaverit, statim ipse possit invenire, quod ad quamlibet rem propositam sit accommoda-

οὕτω χρὴ κἀνταῦθα πράττειν. εἰ γάρ τις ἐθέλει γίνεσθαι
λογιστικός, οὗτος ἐκμανθάνει μὲν πρῶτον ἀριθμοὺς ἅπαντας,
οὓς ὀνομάζουσιν | ἐκεῖνοι τετραγώνους καὶ ἑτερομήκεις, ἐφε- 223
ξῆς δὲ γυμνάζεται χρόνῳ παμπόλλῳ πολλαπλασιάζειν καὶ
μερίζειν, εἶθ' ἑξῆς ἔτι μαθὼν ὀλιγίστας μεθόδους οὕτως ἤδη
περὶ παντὸς τοῦ προβληθέντος ἱκανὸς γίνεται λογίζεσθαι.
καί μοι θαυμάζειν ἐπέρχεται τῆς τῶν πολλῶν δοξοσοφίας, εἰ
προβληθέντος μέν, ἂν οὕτω τύχῃ, τίς γίνεται τόκος ἑκατο-
στιαῖος Ἀττικῶν δισμυρίων πεντακισχιλίων ἑξακοσίων τριά-
κοντα ἑπτὰ μηνῶν τεσσαρεσκαίδεκα, τοῖς λογιστικοῖς ἐπιτρέ-
πουσιν εἰδότες, οἶμαι, σαφῶς, ὡς ἑαυτοῖς οὐ μέτεστιν ἐπι-
στήμη οὐδεμία τοῦ λογίζεσθαι τὰ τοιαῦτα, διότι μήτε ἤσκη-
σαν αὐτὰ μήθ' ὅλως ἔμαθον, ἀποδείξει δὲ χρῆσθαι τολμῶσιν
εὖ εἰδότες, ὡς οὔτε παρὰ ἑτέρων ἔμαθον ὅλως οὐδὲν οὔτε
αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐξεῦρον, οἵ γε μηδὲ ἐζήτησαν, ὅπου γε

---

1 post οὕτω inseruimus χρή. — εἰ γάρ τις CM ἴσως τὶς AB ὅστις ChK. — 2 οὗτος μὲν MABChK οὗτος ἐκμανθάνει μὲν C. — 3 τετραγόνους M. — 4 παμπόλω M. - 5 ἑξῆς ἔτι CM ἔτι om. ABChK. — 8 τύχει MAB τύχῃ CChK. — ἑκατοσταῖος C ἑκατοστός MABChK ἑκατοστιαῖος nos. — 10 τεσσαρες και δεκαταῖος (sic) C. — 11 σαφῶς ἑαυτῶ M σ. ὡς ἑαυτῷ ABChK σαφῶς οἷς C σ. ὡς ἑαυτοῖς nos. — 14 οὔτε αὐτὸ μέντοι καθ' αὐτοὺς C οὔτε αὐτοὶ καθ' ἑ. MA. —

---

tum. Quid multa? Quod in arte computandi facere solemus, idem hic quoque faciendum est. Si quis enim peritus computandi fieri vult, is primo numeros omnes, quos quadratos vel oblongos nominant, ediscit, deinceps non exiguum tempus in multiplicandi et partiendi exercitationem impendit, postremo paucissimis modis praeceptisque adhuc cognitis ita demum quasvis rationes propositas subducere potest. Ac non possum non mirari saepenumero istam vulgarium hominum sapientiae opinionem, qui, si forte propositum sit Atticarum drachmarum XXV millium DCXXXVII fenus centesimum quodnam sit mensibus XIV exactis, rem statim ad computandi peritos deferunt haud, opinor, ignorantes sibi nullam peritiam esse talia computandi, propterea quod hanc artem nec exercuerint nec omnino didicerint, demonstrationis autem usum temere sibi arrogant, quamvis nec ab aliis se quidquam

ἡγεμονοῦν εἶναι τῆς ψυχῆς, ἡ δὲ ἐπίνευσις οὐδὲν μᾶλλον ἐν τοῖς κατὰ την κεφαλὴν ἢ ἐν τοῖς κατὰ τὸν θώρακα. ἡ δὲ ἐγώ φωνὴ πόσης ἀτοπίας ἔχεται, κατὰ τὸ δεύτερον ὑπέδειξα τῶν ὑπὲρ ὀνομάτων ὀρθότητος. εἴ τις οὖν καλῶς ἤσκηται τὰς διαφορὰς τῶν λημμάτων ἐξευρίσκειν τε καὶ γνωρίζειν, οὐ δεήσομαι πρὸς αὐτὸν ἀντιλογίας μακροτέρας, ὥσπερ οὐδὲ πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ περιπάτου. κατὰ γὰρ τὰς ἰδίας αὐτῶν διδασκαλίας ὁ λόγος ἔσται μοι πρὸς αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ τὴν τοῦ ἡγεμονικοῦ τῆς ψυχῆς ἀρχὴν ἐν ἐγκεφάλῳ περιέχεσθαι, τοῦ δὲ θυμοειδοῦς ἐν καρδίᾳ, τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ ἐν ἥπατι. πρὸς μέντοι τοὺς Στωϊκοὺς ἀναγκαῖόν ἐστι μακρὸν ἀνύεσθαι λόγον, ἀνθρώπους ἐν μὲν τοῖς ἀχρήστοις
226 τῆς | λογικῆς θεωρίας ἱκανῶς γεγυμνασμένους, ἐν δὲ τοῖς χρησίμοις ἀγυμναστοτάτους τε ἅμα καὶ μοχθηραῖς ὁδοῖς ἐπιχειρημάτων ἐντεθραμμένους· ὥστε ἀναγκαῖον εἶναι μὴ μόνον διδάσκειν αὐτούς, ὅσον χρηστόν, ἀλλὰ πολὺ πρότερον ἀπο-

1 οὐδὲν μᾶλλον ἢ ἐν C. — 3 ἡ δὲ φωνὴ C ἡ δὲ ε̄ φ. M ἡ δὲ ἐ φ. ABChK ἡ δὲ ἐγώ φ. nos. — 5 ἤσκησε C. — 6 μικροτέρας C. — 9 ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ καὶ ψυχῆς τὴν ἀρχὴν C ὑπὲρ τὴν τοῦ ἡ. τῆς ψ. ἀ. M ὑπὲρ τοῦ τὴν τοῦ ἡ. τ. ψ. ἀ. A. — 10 τῆς δὲ θυμ. CMA cett. τοῦ δὲ θ. nos. — τῆς δὲ ἐπιθυμητικῆς CMA cett. τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ nos. — 12 ἀνίεσθαι M. — 15 μὲν μόνον M. —

esse, nutus autem non magis in capite quam in pectore significet. Vox vero ego quam absurdam haberet argumentationem, in secundo de recta nominum ratione a me explicatum est. Quod si quis ita bene exercitatus fuerit, ut sumtionum differentias et inveniat et agnoscat, cum eo mihi minime longa opus erit disputatione, velut cum Peripateticis, quorum secundum propriam rationem mihi de eo, quod animae principatus in cerebro, irascibilis pars in corde, quae appetentiae plena est, in iecore sit, disputandum est. At contra Stoicos longa necesse est uti oratione, homines ut in frivolis rationis logicae argutiis admodum exercitatos, ita in utilibus partibus eius inexercitatissimos eosdemque pravis argumentationum viis assuetos, ut non modo docere eos, quid rectum sit, sed multo prius avocare a prava consuetu-

στῆσαι τοῦ μοχθηροῦ. τοῦτο δὲ χαλεπῶς μὲν ἄν, ἴσως δὲ ἀνύσειν ἠλπίσαμεν, εἴ τις αὐτῶν ὑπέμεινε τῇ περὶ ἀποδείξεως πραγματείᾳ ἀκολουθήσας ἐπὶ πλέον [ἐν αὐτῇ] δοῦναί τε καὶ λαβεῖν λόγον ἐν εὐμενέσιν ἐλέγχοις. ἐπεὶ δὲ οὐχ ὑπομένουσι μὲν τοῦτο, περὶ δὲ τοῦ προτεθέντος ἀεὶ ζητοῦσι, πρίν, ὅπως χρὴ ζητεῖν, καταστήσασθαι, τίς ἂν ἡμῖν ἐλπὶς ἔτι λείποιτο τοῦ μεταστῆσαι τοὺς ἀνθρώπους ἀφ' ὧν ψευδῶς ὑπειλήφασιν;

Ἀλλὰ ἐπεὶ μὴ μόνον ἐκείνους πρόκειται πείθειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὅστις ἂν μήπω μοχθηρῶν ἔθεσι λόγων ἐντεθραμμένος ἀνίατον ἔχῃ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ διαστροφήν, ἄρξομαι πάλιν ἄνωθὲν δεικνύναι, εἰς τὸ προκείμενον σκέμμα πῶς μὲν ἄν τις ἐπιστημονικὰ λαμβάνοι λήμματα τὴν ἀληθινὴν ἀπόδειξιν συνιστάνοντα, πῶς δὲ ἂν | ταῦτα δια- 227
κρίνοι τις ἀπὸ τῶν ἄλλων λημμάτων, ἔτι τε πρὸς τούτοις

1 ἀνύσειν ἠλπίσαμεν C ἀ. δ' ἠλ. MABChK δέ ante ἀνύσειν collocavimus. — 3 ἐν αὐτῇ uncis inclusimus. — 6 καταστήσασθαι cum asterisco A ἐπίστασθαι Corn. — 10 μοχθηροῖς codd. edd. μοχθηρῶν nos. — 11 αὐίατον M. — ἔχει CABCh ἔχη M ἔχῃ K. — 12 ἄνωθεν δεικνύναι nos; codd. edd. δεικνύναι post σκέμμα. — 13 πῶς ἄν τις MABChK πῶς μέν τις C πῶς μὲν ἄν τις nos. — λαμβάνει M λαμβάνοι CA. — 14 αὐτά C ταῦτα MA. — διακρίνη CMA διακρίνῃ BCh διακρίνοι K. — 15 τούτοις τε M. —

dine necesse sit. Quod licet difficile factu, tamen fieri posse non desperarem, si quis in iis esset, qui studiosius legere vellet libros de demonstratione atque tum dicere causam, tum audire citra pertinaciam ullam iurgiumque. Quoniam vero id non sustinent, sed de proposita quaque re prius quaerunt, quam, quo modo quaeri debeat, constituerunt, quae nobis spes reliqua esse potest fore ut a falsis suis opinionibus homines removeamus?

Sed quoniam non illos tantum, verum etiam omnes alios docere propositum est, qui nondum pravarum rationum consuetudine vitiati insanabilem animi perversitatem contraxerunt, rursus incipiam a principio demonstrare, ad propositam quaestionem quo modo quis et invenire possit sumtiones subtiles, quae veram conficiant demonstrationem, et has ab

τῶν τὴν φαινομένην ἀπόδειξιν, οὐκ οὖσαν δὲ συνιστάντων λημμάτων ἐπιδείξω τὴν φύσιν ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ νῦν ἡμῖν προκειμένου σκέμματος. ἥτις δὲ τούτων αὐτῶν ἐστι πρὸς ἄλληλα διαφορά, καθ' ὅσον οἷός τέ εἰμι, σαφέστατα [περὶ] πάντων ἐρῶ. ἐπεὶ τοίνυν πρόκειται σκέψασθαι περὶ τῆς καρδίας, εἰ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν τοῦτό ἐστιν ἐν αὐτῇ, ὃ κατάρχει πᾶσι τοῖς τοῦ ζῴου μορίοις αἰσθήσεώς τε ἅμα καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως, ἰστέον ὡς, ὅσα μὲν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῇ λαμβάνεται λήμματα, διττὴν ἕξει τὴν διαφοράν· ἔσται γὰρ αὐτῶν τὰ μὲν κατὰ αὐτὸ τὸ προκείμενόν τε καὶ ζητούμενον ἐπιστημονικά, τὰ δὲ ἄλλα πάντα γένους ἑτέρου δευτέρου παρακειμένου τοῖς ἐπιστημονικοῖς· ὅσα δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων δοξῶν εἴτε οὖν ἰδιωτῶν εἴτε ποιητῶν εἴτε φιλοσόφων εἴτε ἐξ ἐτυμολογίας τινὸς εἴτε ἐκ νευμάτων εἴτε ἐξ ὅτου δή τινος ἑτέρου τοιούτου λαμβάνεται λήμματα, τοῦ τρίτου γένους ἔσται ταῦτα, διττὴν μὲν ἀπόστασιν ἀφεστῶτα

2 ἀπ' αὐτοῦ C ἐπ' αὐτ.. M — καθόσον C. — περὶ ante πάντων delevimus. — 6 ἡγεμονικὸν ἐστὶν MA ἡγεμονικὸν τοῦτ' ἐστίν C. — ἐν αὐτῇ om. C. — εἰ κατάρχει C. — 13 δόξω C δοξῶν MA. — 14 εἴτε ἐξ ἐπινευμάτων ἢ ἀνανευμάτων εἴτε ἐξ ὅτου C εἴτε ἐξ ἐπιν. εἴτε ἐξ ὅτου MABChK εἴτε ἐξ ἐπιν. nos delevimus. — 15 τοιούτου om. C. — 16 ἐστὶ C. —

aliis internoscat, praeterea earum, quae demonstrationem, quae videatur quidem nec tamen sit, efficiunt, naturam explicabo in eadem ipsa, quae nobis proponitur, disputatione. Omnium harum quae sit inter ipsas differentia, quoad fieri poterit, manifestissime omnium dicturus sum. Quandoquidem igitur de corde quaestio proposita est, sitne in eo animae vis principalis, e qua et sensus et eius, quae per appetitionem fit, motionis origo in cetera animalis membra diffunditur, tenendum est omnium, quae ab iis, quae in corde insunt, petuntur, sumtionum genus esse duplex, unum subtile eatum, quae ex ipsa re, quae in quaestionem vocatur, petuntur, alterum ab illis proximum, ad quod ceterae referuntur; quaecunque vero ab hominum opinionibus sive vulgi sive poetarum sive philosophorum vel ab etymologia quadam vel a nutibus vel ab alia quapiam re eiusmodi ducuntur, eae tertii generis censebuntur, quae cum duplici intervallo a

τῶν ἐπιστημονικῶν, | οὐ πολλῷ δέ τινι διαφέροντα τῶν σο- 228
φιστικῶν, ἅπερ ἐν ὁμωνυμίαις τέ τισι καὶ τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι μάλιστα συνίσταται. ἀρκτέον οὖν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων ἁπάντων τῇ καρδίᾳ καὶ λεκτέον ἐφεξῆς ταῦτα πάντα, πρῶτον μὲν ἐν κεφαλαίοις τε καὶ κατὰ γένος, εἶθ' οὕτω καὶ κατὰ μέρος τε καὶ κατὰ εἶδος. ὑπάρχει δὴ τῇ καρδίᾳ θέσις καὶ πηλικότης καὶ πλοκὴ καὶ διάπλασις καὶ διάθεσις καὶ κίνησις. ἀπὸ πρώτου οὖν, τῆς θέσεως, ἀρκτέον ἐπιδεικνύντας, ὅσαι προτάσεις ἀπὸ αὐτῆς συνίστανται. κεῖται δὲ ὡς πρὸς μὲν τὸν θώρακα μέση πως μᾶλλον. ἡ μὲν γὰρ βάσις αὐτῆς ἀκριβῶς ἐστι μέση τοῦ θώρακος ἅπαντος, ἡ κορυφὴ δὲ καὶ τὰ κάτω μέρη προήκει τοσοῦτον, ἡλίκον περ ἂν ᾖ τὸ μέγεθος τῆς καρδίας. ὡς δὲ πρὸς ὅλον τὸ ζῷον ἀνωτέρω τῶν μέσων αὐτοῦ μερῶν τέτακται τοσοῦτον, ὅσον ἀπέχει τῶν κατὰ τὸν ὀμφαλὸν χωρίων· ἐκεῖνα γὰρ ἀκριβέστατα τὰ μέσα. ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν φάρυγγα, διὰ ἧς ἀναπνέομεν, οὕτω πως ἔχει θέσεως, ὥστε διὰ μέσου τοῦ πνεύμονος αὐτῇ συνῆπται.

5 καὶ ante κατὰ om. C. — 8 πρώτης CMA cett. πρώτου (sc. τῇ τῶν καρδίᾳ ὑπαρχόντων) nos. — 11 ἅπαντα M ἅπαντος CA. — 12 εἰς τὰ C καὶ τὰ MA. — 15 ἀκριβῶς C ἀκριβέστατα MA. — 16 τὴν φάρυγγα, δι' ἧς CMAB τὸν λάρυγγα, δι' οὗ ChK; cf. Proll. p. 57 adn. 45. —

subtilibus distent, a sophisticis non longe absunt ex homonymis quibusdam et dicendi figuris plerumque constantes. Exordiendum igitur ab omnibus, quae in corde insunt, atque de his omnibus deinceps disserendum, primum per capita et genera, deinde singillatim et per species. Est in corde situs, quantitas, complexio, conformatio, dispositio, motus. A quorum primo, i. e. situ, incipiamus aperiamusque, quot inde propositiones efficiantur. Collocatum cor est, si ad thoracem quidem spectes, in media fere parte. Basis enim eius in medio prorsus thoracis sita est loco, mucro autem inferiorque pars tantum protenditur, quantum cordis magnitudo occupat spatii. Sin ad totum corpus, tanto a mediis partibus superius recedit, quanto ab umbilici sedibus distat; ibi enim ad amussim medium est. Ad guttur, per quod respiramus, ita apta eius positio est, ut per medium pulmonem illi adnexum

κατὰ γὰρ τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν τῆς καρδίας ἐκφύεταί τις |
229 *ἀρτηρία φλεβώδης τὸ σῶμα, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τοσαῦτα μόρια σχιζομένη, ὅσοι περ ἂν ὦσιν οἱ τοῦ πνεύμονος λοβοί· μετὰ δὲ ταῦτα ἤδη καθ' ἕκαστον αὐτῶν διανέμεται πολλὰ γινομένη μόρια, μέχρι περ ἂν ἀναλωθῇ σύμπασα. τοῖς δὲ ἐσχάτοις αὐτῆς πέρασι παμπόλλοις οὖσιν οἷόν περ δένδρου βλάσταις εἰς ταὐτὸν ἥκει τὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας πέρατα τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς ὅλον τὸ σπλάγχνον μερισθείσης, ὅνπερ ἡ φλεβώδης ἀρτηρία. καὶ μὲν δὴ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν πνεύμονα θέσιν ἔχει τοιαύτην, ὥστε ἔξωθεν ὑπὸ αὐτοῦ πανταχόθεν ἠμφιέσθαι. τὰ μὲν οὖν τῆς θέσεως ὧδε ἔχει τῇ καρδίᾳ καὶ δύναιτο ἄν τις ἀπὸ αὐτῆς ἐπιχειρήματα ποιεῖσθαι τῆς μὲν ὡς πρὸς τὸ σύμπαν σῶμα, ὅτι μέση πως αὐτοῦ κεῖται δικαίας ἕνεκα νομῆς ὧν ἐπιπέμπει δυνάμεων αὐτῷ, τῆς δὲ ὡς πρὸς τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ὅτι τὴν φωνὴν*

2 *φλεβώσεως* M *φλεβώδης* CA. — 4 *μετὰ δὲ ταῦτα* C *μετὰ ταῦτα δὲ* MA. — *αὐτῶν ἑκάστη* CMA cett. *ἑκάστη* delevimus. — *εἰς πολλὰ* MABChK *πολλὰ* C; fort. *εἰς π. σχιζομένη* vel *νεμομένη*. — 5 *σύμπα* M. — 6 *ἐσχάτοις αὐτοῖς* MA *ἐσχ. αὐτοῦ* C *ἐσχ. αὐτῆς* Corn. BChK. — *παμπόλοις* M. — 7 *τῆς ἀρτηρίας τῆς τραχείας* C. — 10 *θέσιν γὰρ ἔχει* M; cf. Proll. p. 71. — 11 *ὑφίεσθαι* C *ἠμφίεσθαι* MABCh *ἠμφιέσθαι* K. — 13 (15) *τῇ μὲν — τῇ δὲ* MA *τῇ μὲν — τῆς δὲ* C *τῆς μὲν — τῆς δὲ* nos. — *διότι* codd. edd. *ὅτι* nos. — *μέσον* codd. edd. *μέση* nos. — 15 *αὐτοῦ* codd. edd. *αὐτῷ* nos. —

sit. A sinistro enim cordis sinu oritur quaedam arteria venoso corpore constans, quae primo in totidem, quot sunt pulmonis fibrae, scinditur partes, deinde in multas divisa portiunculas in singulas fibras distribuitur, donec tota absumta evanescit. Cum huius autem extremis partibus, quae instar arboris ramorum admodum multae diffunduntur, capita extrema arteriae asperae committuntur, quae quidem eodem modo, quo venosa arteria, in totum viscus dispergitur. Atque etiam ad ipsum pulmonem ita situm est cor, ut illo extrinsecus undique cooperiatur. Haec igitur est cordis positura. Et peti ab ea argumenta possunt, tum, quantum ad corpus universum, quod in medio collocatum sit, ut facultatum, quae ipsi immittat, aequa fiat distributio, tum, quantum ad asperam arteriam, quod per eam vocem emittat. Quin etiam

διὰ ταύτης ἐκπέμπει. καὶ μὲν δὴ καὶ τὴν χρείαν τε καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀναπνοῆς συνάπτων αὐτῇ δύναιτο ἄν τινα κἀντεῦθεν ἐπιχειρήματα λαμβάνειν. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅτι μέση τοῦ θώρακος, ἴσως ἂν ἔχοι τι καὶ περὶ τούτου λαβεῖν ὁ βουλόμενος ἐκ | πάντων ἐπιχειρεῖν. ἀλλὰ οὔπω 230
τούτων οὐδὲν ἐπιστημονικὸν οὐδὲ ἀποδεῖξαι τὸ προκείμενον ἱκανόν, ἔστε ἂν μηδέπω περαίνηται διὰ αὐτῶν, ὡς αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως τῆς κατὰ προαίρεσιν ἀρχὴ τοῖς ζῴοις ἐστὶν ἡ καρδία. οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἕπεται τῷ μέσην ἐν τῷ ζῴῳ κεῖσθαι τὸ πάντων ἀρχὴν ὑπάρχειν αὐτήν. καίτοι γε οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἀληθές ἐστι, τὸ μέσην ἐν τοῖς ζῴοις εἶναι τὴν καρδίαν· εἰ γὰρ ἀκριβῶς τις ἐξετάσειε, τὰ κατὰ τὸν ὀμφαλόν ἐστι μέσα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ ὅτι μέση τοῦ θώρακος ἡ καρδία, διὰ τοῦτο ἀρχὴ τῷ ζῴῳ παντός ἐστιν. οὐδὲ γάρ, ὅτι καθάπερ ἐν ἀκροπόλει τῇ κεφαλῇ δίκην μεγάλου βασιλέως ὁ ἐγκέφαλος ἵδρυται, διὰ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης ἡ τῆς ψυχῆς ἀρχὴ κατὰ αὐτόν ἐστιν οὐδὲ ὅτι καθάπερ τινὰς δο-

7 μηδέποτε C. — 9 ἐν ante τῷ ζῴῳ nos inseruimus. — 11 τὸ μέσον CABChK τὸ μέσην M; cf. Proll. p. 32. — 14 τοῦ ζώου codd. edd. τῷ ζῴῳ nos. — post παντός ἐστιν addidimus. — 17 καθάπερ δορυφόρους τινὰς C κ. τινας δ. MA. —

usum et actionem spirandi si quis cordi applicet, nonnulla etiam inde sumere possit argumenta. Eodemque modo ex eo, quod mediam thoracis sedem obtineat, is, qui nihil argumentationis omittere vult, habeat fortasse, quod repetat. Sed nihil horum in elegantia disserendi versatur aut idoneum, quod rem propositam demonstret, existimari potest, quoad iis non evincatur sensus et motus voluntarii in animalibus originem cor esse. Non enim, quia in medio collocatum est, necessario sequitur omnium esse principium. Quamquam ne id quidem verum est, cor in medio corpore animalium esse. Si quis enim exacte rem perpendat, umbilici sedes medium locum tenet. Eodem modo non, quia in medio est pectore, idcirco origo omnium, quae in animali sunt, facultatum est. Nec magis cerebrum, quia in capite tanquam arce magni instar regis collocatum est, ob eam causam principa-

ρυφόρους ἔχει τὰς αἰσθήσεις περιῳκισμένας οὐδὲ εἴ γε καὶ τοῦτο λέγοι τις, ὅπερ οὐρανὸς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, τοῦτο ἐν ἀνθρώποις εἶναι τὴν κεφαλὴν καὶ διὰ τοῦθ', ὥσπερ ἐκεῖνος οἶκός ἐστι τῶν θεῶν, οὕτω τὸν ἐγκέφαλον οἶκον εἶναι τοῦ
231 λογισμοῦ. καὶ γὰρ τὰ τοιαῦτα πάντα καίπερ ὄντα πολὺ | πιθανώτερα τῶν ἐπὶ τῆς καρδίας εἰρημένων ὅμως οὐκ ἔστιν οὐδὲ αὐτὰ πιστὰ πρὸς ἐπιστήμην ἀκριβῆ, καθάπερ οὐδὲ ὅτι τῆς φωνῆς ἡ καρδία δημιουργός ἐστιν. εἰ μὲν γὰρ ἀπόδειξίν τινα διδάσκειν ἡμᾶς ἔχουσιν, ἡδέως ἀκουσόμεθα· τὸ δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως μόνης ὁρμᾶσθαι μοχθηρόν. οὕτω γάρ, οἶμαι, καὶ τὸν πνεύμονα καὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν ἀρχὴν τῆς φωνῆς ἐροῦμεν, ὡς ἐγγυτέρω γε ταῦτά ἐστι τῆς καρδίας τοῖς φωνητικοῖς ὀργάνοις. αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ πρῶτόν τε καὶ ἴδιον ὄργανον τῆς φωνῆς ὁ λάρυγξ ἐστίν. εἰ γοῦν κατωτέρω τέμοις αὐτοῦ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, οὐκέτι ἀκούσῃ φωνοῦντος τοῦ ζῴου, καίτοι γε ἀναπνέον ἀκωλύτως ὄψει καὶ νῦν αὐτό. καὶ

1 οὔτε codd. edd. οὐδὲ nos; cf. Proll. p. 102. — 2 τις ὅτι ὅπερ C τις ὅπερ MA. — 4 εἶναι οἶκον M οἶκον εἶναι CA. — 5 καὶ παρόντα C καίπερ ὄντα MA. — 6 μὲν πιθανώτερα codd. edd. μέν delevimus. — ὅμως δὲ οὐκ C. — 7 ὅτι τῆς καρδίας ἡ φωνὴ C. — 9 ἀκουσώμεθα C. — 14 κατώτερον MABChK κατωτέρω C. — 15 τραχυτάτην M. —

tus animae in eo sit necesse est, neque, quia sensus omnes quasi satellites circumiectos habet, neque etiam, si quis ita dixerit, quod in universo sit caelum, idem in hominibus esse caput ac propterea, sicut illud deorum domicilium sit, ita cerebrum esse rationis sedem. Quae omnia licet iis, quae de corde dicta sunt, multo sint probabiliora, tamen non magis ad scientiae perfectae fidem faciendam idonea sunt quam quod vocis cor effector sit. Nam si demonstrationem aliquam hac de re nos docere possunt, libenter audiemus; verum quae a situ solo progreditur argumentatio, perversa est. Eodem enim pacto, opinor, tum pulmonem, tum asperam arteriam vocis originem esse dicemus, quippe quae vocalibus instrumentis viciniora sint; nam primum ac proprium vocis instrumentum larynx est. Quodsi infra eum asperam arteriam incideris, non iam audies animal vocem emittens, libere tamen adhuc anhelitum ducens videbis. Et

εἴπερ ἄνθρωπος εἴη τὸ οὕτω τρωθέν, ἐξέσται σοι κελεύειν
αὐτῷ φθέγξασθαί τι. προθυμηθήσεται μὲν γάρ, οὐδὲν δὲ
ἀκούσῃ πλέον ἐκπνοῆς ῥοιζώδους, ἣν ἡμεῖς ὀνομάζομεν ἐκ-
φύσησιν· ἄνευ δὲ τοῦ προθυμεῖσθαι φθέγξασθαι φέρεται μὲν
ἔξω τὸ πνεῦμα κατὰ τὰς ἐκπνοάς, οὐ μὴν σὺν ψόφῳ γέ τινι
καὶ ἀθρόως. ὄψει δὲ καὶ τοὺς κατὰ τὸν θώρακα μῦς | ἅμα 232
τοῖς κατὰ ἐπιγάστριον, ὅταν προθυμῆται φθέγγεσθαι τὸ ζῷον,
ἐκτεινομένους σφοδρῶς. τούτους μέν γε καὶ πρὸ τοῦ τρω-
θῆναι τὴν φάρυγγα σαφῶς ἔστιν ἰδεῖν τεινομένους, ἐπειδὰν
βιαιότερον φωνῶμεν, ἀλλὰ ἐπί γε τετρωμένῃ τῇ φάρυγγι
πονοῦσι μάτην ὅσα γε πρὸς γένεσιν φωνῆς. ἐκφύσησιν γὰρ
μόνην ἐργάζονται διαφέρουσαν ἁπλῆς ἐκπνοῆς, ὅτι μετὰ
ψόφου τε ἅμα καὶ τάχους ἐκκενοῦται τὸ πνεῦμα. διττὸν οὖν
ἁμαρτάνεται κἀνταῦθα ἁμάρτημα τοῖς τὴν φωνὴν ἐκ τῆς
καρδίας ἐκπέμπεσθαι νομίζουσιν, ὅτι πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς
θέσεως ἐπιχειροῦσιν, ἔπειτα δὲ οὐδὲ ἀπὸ ταύτης, ὡς χρή.

---

2 προμηθήσεται M. — 3 ἀκούσει C. — ὑμεῖς C. — 4 φθέγγεσθαι C. — 9 τὴν φάρυγγα σαφῶς C τὴν τραχῆ ἀρτηρίαν τὴν φάρυγγα σαφ. M τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν τὸν φ. σ. AB τὴν τρ. ἀρτηρίαν σαφῶς ChK Corn.; cf. Proll. p. 117. — 10 τῇ φάρυγγι CM τῇ ἀρτηρίᾳ ABChK. —

---

si homo fuerit, qui hoc vulnus acceperit, poteris eum ad loquendum adhortari; accinget se ille, nihil tamen nisi exspirationem quandam cum sibilo audies, quam nos *ἐκφύσησιν* appellamus; atque etiam sine loquendi studio in exspirationibus extra fertur spiritus, non tamen cum sibilo aut profuse. Jam vero, cum animal vocem emittere studet, thoracis et abdominis musculos admodum distendi conspicies. Atque hos quidem prius etiam quam arteria aspera laedatur, manifesto videre licet intendi, ubi paulo vehementius vociferamur; at vulnere affecta ad vocis expressionem frustra laborant, cum *ἐκφύσησιν* solam efficiant, quae a simplici exspiratione eo differt, quod cum strepitu simul atque impetu spiritus exinanitur. Duplex igitur error hoc loco ab iis committitur, qui vocem e corde emitti putant, unus, quod a situ eius argumentantur, alter, quod ne ab hoc quidem ita, ut par est.

τείνονται μὲν γαρ οἵ τε κατὰ τὸν θώρακα μύες ἅπαντες οἵ τε κατὰ ἐπιγάστριον, ἐπειδὰν θελήσῃ φωνῆσαι τὸ ζῷον, εἰς τάσιν δή τινα καὶ κίνησιν ἀγόμενοι, τῆς καρδίας οὐδεμίαν ἐν τούτῳ νεωτέραν ἐπικτωμένης ἐνέργειαν· οὐ μὴν ἤδη γέ πω τὸ κάτωθεν ἀναφερόμενον πνεῦμα, πρὶν ὑπὸ τοῦ λάρυγγος ῥυθμισθῆναι, φωνῆς ἔχει ἰδέαν, ἀλλά, ὡς εἴρηται πρόσθεν, ἐκφυσήσεως μόνης, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τῇ περὶ φωνῆς
233 πραγματείᾳ. | πληττομένη γὰρ ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν λάρυγγα χόνδρων οἷον ὑπὸ πλήκτρων τινῶν ἡ ἐκφύσησις αὕτη φωνὴ γίνεται. σύγκειται δὲ ὁ λάρυγξ ἐκ τριῶν χόνδρων ὑπὸ μυῶν πολλῶν κινουμένων. ὅστις δὲ ὁ τρόπος ἐστὶ τῆς τῶν χόνδρων συστάσεως ἢ τῆς τῶν μυῶν κινήσεως, ἐμοὶ μὲν ἐν ταῖς περὶ τούτων οἰκείαις πραγματείαις ἀκριβῶς εἴρηται· τοῖς δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως μόνης ἐπιχειροῦσιν οὐδὲν τῶν τοιούτων γινώσκεται. κἄπειτα θαυμάζουσιν ἐξαίφνης ἀκούσαντες ἐξ ἐγκεφάλου γίνεσθαι τὴν φωνήν· ἔτι δὲ μᾶλλον,

1 ἅπαντες om. C. — 2 εἰς στάσιν M in marg. cod. γρ. εἰς τάσιν; cf. Progr. I, 7, 2. — 3 δὲ καὶ C δή τινα καὶ MA. — 5 πω κάτωθεν C πω τὸ κ. MA. — 11 ἐστὶ τῶν M ἐστὶ τῆς τῶν CA. — 14 μόνοις M. — 16 ὑπ' ἐγκεφάλου C. —

Nam et thoracis et abdominis, ubi animal vocem edere voluerit, musculi omnes distenduntur quodam modo et moventur ita, ut cor nullam novam et adventiciam actionem acquirat; neque magis, cum ab inferiore loco sursum ascendit spiritus, nisi prius temperetur formeturque a larynge, vocis speciem habet, sed, ut supra dictum est, ἐκφυσήσεως solius, quod in tractatu de voce demonstravimus. Percutitur enim laryngis cartilaginibus perinde ac plectro huius generis exspiratio atque ita in vocem abit. Larynx ipse e tribus cartilaginibus, quae multis musculis moventur, constat. Quae qua ratione consistant quaque musculi moveantur, ut a me in libris ad id ipsum compositis satis explicatum est, ita ab iis, qui a situ tantum argumentantur, nihil percipitur. Tum vero stupent, cum necopinatum illud audiverint, e cerebro vocem creari, atque magis etiam, cum dixerimus omnes motus voluntarios musculorum officio procurari, mirantur et incredibi-

ἐπειδὰν ἀκούσωσιν, ὡς αἱ κατὰ προαίρεσιν ἅπασαι κινήσεις ὑπὸ μυῶν ἐπιτελοῦνται, θαυμάζουσί τε καὶ παραδοξολόγους ἡμᾶς ἀποκαλοῦσι, καίτοι γε ἡμεῖς, ἅπερ ἐπαγγελλόμεθα λόγῳ, ταῦτα ἐν ταῖς ἐπὶ τῶν ζῴων ἀνατομαῖς ἐπιδείκνυμεν, οἱ δὲ οὐδὲν ἄλλο ἔχουσι λέγειν ἢ διότι πλησίον ἐστὶν ἡ καρδία τῆς φάρυγγος, διὰ τοῦτο ἐξ ἐκείνης ἄρχεσθαι τὴν φωνήν. αἱροῦνται γάρ, οἶμαι, τὴν σύντομόν τε καὶ λείαν ὁδὸν ἐν τοῖς λόγοις ἀντὶ τῆς τραχείας τε καὶ μακρᾶς, κἂν αὕτη μὲν ἀπάγῃ πρὸς τὸ ζητούμενον, ἡ δὲ λεία τε καὶ βραχεῖα σφάλλῃ| 234 τἀληθοῦς. οὐδὲ ἔστιν ὅστις ἐμοί ποθ' ὑπέμεινε δεικνύντι τοὺς μῦς ἅπαντας, ὑφ' ὧν ἡ ἀναπνοή τε γίνεται καὶ φωνή. καίτοι γε ἐν τούτοις οὐ μόνον ἐστὶ τὸ κῦρος τῆς ἀποδείξεως, ἀλλὰ ἡ τρίτη μοῖρα τοῦ λόγου παντός. οἱ μὲν γὰρ μύες ὄργανά τινα κινοῦσιν, ὑφ' ὧν ἀναπνοή τε καὶ φωνὴ γίνεται, δέονται δὲ αὐτοὶ πάλιν, ὅπως κινηθῶσι, τῶν ἀπὸ ἐγκεφάλου νεύρων, ὧν εἴτε τι βρόχοις διαλάβοις εἴτε τέμοις, ἀκίνητον

2 θαυμάζουσι δὲ MABCh θ. τε CK. — 4 ἐπὶ ταῖς τῶν ζώων MABChK ἐν ταῖς ἐπὶ τῶν ζ. C. — 6 τῆς φάρυγγος CMAB τοῦ λάρυγγος ChK. — 9 ἀπάγει MABChK ἀπάγη C ἀπάγῃ nos; cf. Proll. p. 85. — εἰ δὲ M. — τραχεία M. — σφάλλει codd. edd. σφάλλῃ nos. — 12 οὐκ ἐν τούτοις μόνοις codd. edd. ἐν τούτοις οὐ μόνον nos. — 15 πάλιν om. C. — 16 εἴτε βρόχοις C εἴ τι βρ. MABChK εἴτε τι βρ. nos. — ἀκίνητον μὲν C μὲν om. MABChK. —

lium fabularum auctores nos increpant, quamquam nos, quae oratione pollicemur, ea in animalibus dissectis monstrare possumus, isti nihil amplius habent, quod dicant, quam, quia cor iuxta asperam arteriam collocatum sit, idcirco ex illa vocem oriri. Nimirum viam compendiariam planamque argumentandi asperae et longae, tametsi ad rem, quam quaerimus, deducit, anteponunt, cum illa abducat a veritate. Nec fuit unquam, qui aequo animo mihi adesset, cum musculos omnes, quibus tum respiratio, tum vox efficeretur, ostenderem. Quamquam in his non solum praecipua vis demonstrationis consistit, sed tertia totius huius rationis pars. Musculi enim instrumenta quaedam, quibus respiratio et vox fit, movent, ipsi rursus, ut moveantur, nervis indigent, qui a cerebro diffunduntur; quorum sive quem laqueis intercluseris sive

μὲν αὐτίκα μάλα ποιήσεις τὸν μῦν ἐκεῖνον, εἰς ὃν τὸ νεῦρον ἐνέβαλεν, ἀκίνητον δὲ καὶ τοῦ ζῴου τὸ μέλος, ὁ πρότερον ὑπὸ τοῦ μυὸς ἐκινεῖτο, πρὶν τμηθῆναι τὸ νεῦρον. ὅστις οὖν ὄντως ἀληθείας ἐρᾷ, πρὸς ἡμᾶς ἡκέτω μαθησόμενος ἐναργῶς ἐπὶ αὐτῶν τῶν ζῴων, εἰ μόνον ἔχοι τὰς αἰσθήσεις ἀπηρώτους, ὑφ' ἑτέρων μὲν ὀργάνων τε καὶ μυῶν καὶ νεύρων τὴν εἰσπνοὴν ἀβίαστον γινομένην, ὑφ' ἑτέρων δὲ μετὰ βίας· ὀνομάζω δὲ ἀβίαστον μὲν τὴν τοῖς ὑγιαίνουσι καὶ μηδεμίαν ἰσχυρὰν κίνησιν κινουμένοις ὑπάρχουσαν, βιαίαν
235 δὲ τὴν ἔν τε πάθεσί τισι καὶ τοῖς σφοδροῖς γυμνα|σίοις ἐπιτελουμένην, ἐφ' ἧς εὐθέως ὄψει συνεξαιρόμενα καὶ τὰ κατὰ τὰς ὠμοπλάτας ἅπαντα μόρια· καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰς ἀνάλογον αὐταῖς ἐκπνοὰς ὑφ' ἑτέρων μὲν ὀργάνων τε καὶ μυῶν καὶ νεύρων τὴν ἀβίαστόν τε καὶ σμικράν, ὑφ' ἑτέρων δὲ τὴν βίαιόν τε καὶ μεγάλην, ἣν ὀνομάζειν ἔθος ἡμῖν ἐκφύσησιν. ἐπὶ δὲ τούτοις ἅπασιν ἑξῆς ἐπιδείξομέν σοι τὸ τῆς φωνῆς

3 ὅστι M. — 6 ἀπειρώτους CM ἀπηρώτους A. — 7 τὴν ante εἰσπνοὴν inseruimus, ante μετὰ βίας eiecimus. — 11 εὐθὺς εὐθέως M ἐφ' ἧς εὐθέως CA. — συνεξαιρούμενα M. — 12 καὶ δὴ κατὰ τὰς MABCh καὶ δὴ καὶ τὰς CK καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰς nos. — 13 ὀργάνων τε καὶ C τε om. MABChK. — 14 μικράν codd. edd. σμικράν nos. — 16 ὑπὸ δείξομεν C ὑποδείξομεν MABCh ἐπιδείξομεν K. —

secueris, motu statim orbaveris et musculum illum, in quem nervus immissus est, et membrum animalis, quod, priusquam sectus nervus esset, musculi ope movebatur. Quicunque igitur amans veritatis est, ad me accedat in ipsis animalibus modo sensus habeat integros, evidenter cogniturus aliis instrumentis musculisque et nervis inspirationem fieri minime coactam, aliis coactam; non coactam appello, quae in bene valentibus nec ulla vehementi motione agitatis cernitur, coactam autem, quae tum in affectionibus quibusdam, tum in exercitationibus paulo vehementioribus accidit, in qua protinus omnes etiam scapularum partes simul attolli conspicies. Atque etiam in exspirationibus, quae inspirationibus respondent, aliis instrumentis et musculis et nervis lenem illam ac parvam, aliis violentam hanc magnamque, quam ἐκφύσησιν nuncupare solemus, fieri deprehendes. Praeter haec omnia

*ἴδιον ὄργανον, τὸν λάρυγγα, καὶ τοὺς κινοῦντας αὐτὸν μῦς
καὶ τὰ τῶν μυῶν ἐκείνων νεῦρα τὰ ἐξ ἐγκεφάλου καθήκοντα
καὶ μετὰ ταῦτα τὴν γλῶτταν, ἕτερον ὄργανον οὐ φωνῆς,
ἀλλὰ διαλέκτου τε καὶ διαλέξεως, ὁποτέρως ἂν ὀνομάζειν
ἐθελήσαις, καὶ τοὺς μῦς ἐπιδείξομέν σοι καὶ τὰ νεῦρα τὰ ἐξ
ἐγκεφάλου. καὶ δὴ καὶ ζῷα πλείω παρασκευάσαντες ἄλλην
κατὰ ἄλλο τῶν εἰρημένων ἐνεργειῶν ἐπιδείξομεν ἀπολλυμένην
ἐφ' ἑκάστου τῶν ἀπὸ ἐγκεφάλου νεύρων τεμνομένου. τάχα
ἴσως ἐπιθυμεῖ τις ἀκοῦσαι τῶν εἰρημένων ἐνεργειῶν ἑκάστης
τὸ ἴδιον ὄργανον καὶ τοὺς κινοῦντας μῦς οἵτινές τέ εἰσι καὶ
πόσοι τὸν ἀριθμὸν ἥντινά τε θέσιν ἔχουσι καὶ πηλίκοι τὸ
μέγεθος ὑπάρχουσι | καὶ τίνα δέχονται νεῦρα καὶ πόσα καὶ* 236
*πηλίκα καὶ κατὰ τί μάλιστα μέρος ἐξ ἐγκεφάλου βλαστάνοντα
τίς τε τοῖς ὑπὸ αὐτῶν κινουμένοις ὀργάνοις τρόπος ἐστὶ τῆς
κινήσεως. ἐγὼ δὲ καὶ πρόσθεν εἶπον, ὡς πολλάκις ὑπὲρ
τῶν αὐτῶν γράφειν οὐκ ἐπαινῶ, ἀλλά, εἴπερ ὄντως ἐστί τις*

2 *μυῶν δ' ἐκείνων* C *μυῶν ἐκείνα* M *μυῶν ἐκείνων* A. — 4 *διαλέκτου καὶ* C. — 8 *τεμνομένων* MABCh *τεμνομένου* CK. — 11 *ὅσοι* C *πόσοι* MA. — 13 *βλαστάνοντα* CM *βλαστάνονται* ABChK; cf. Proll. . 22. —

deinceps proprium vocis instrumentum tibi ostendemus, laryngem et qui eum movent musculos, tum musculorum nervos, qui a cerebro descendunt, tum linguam, quod aliud non vocis illud quidem, sed loquelae vel locutionis (utrovis modo appelles licet) instrumentum est; musculos item et nervos a cerebro eo pertingentes. Atque pluribus etiam animalibus praeparatis ostendemus, ut quisque nervorum, qui e cerebro manant, praeciditur, officia, quae supra diximus, aliud in alio desinere atque interire. At desideret fortasse quispiam audire, quodnam sit proprium cuiusque illorum officiorum instrumentum quique sint musculi, qui motum praestent, quotque numero quove situ dispositi vel quam magni, quos iidem nervos excipiant, quot quantosque quave ex parte a cerebro germinantes, quis denique sit modus motionis instrumentis, quae nervis moventur. Ego vero iam supra dixi eam scribendi rationem mihi non probari, ut

φιλομαθής, ἑτέρας ὑπὲρ τούτων ἁπάντων ἔχει πραγματείας ἡμῖν γεγραμμένας, πρῶτον μὲν τὴν περὶ θώρακός τε καὶ πνεύμονος κινήσεως, ἔνθα δείκνυμεν ὑπὸ τοῦ θώρακος κινούμενον τὸν πνεύμονα καὶ κατὰ μὲν τὰς διαστολὰς διαστελλόμενον ἕλκειν τὸν ἔξωθεν ἀέρα καὶ τοῦτο εἶναι τὴν εἰσπνοήν, κατὰ δὲ τὰς συστολὰς συστελλόμενον ἐκθλίβειν τὸν ἐν αὐτῷ περιεχόμενον εἴς τε τὴν φάρυγγα καὶ τὸ στόμα καὶ δια τούτων ἐκπέμπειν ἔξω καὶ τοῦτο εἶναι τὴν ἐκπνοήν. ἑτέραν δὲ ἔχει πραγματείαν ἐφεξῆς τῇδε περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτίων, ἔνθα καὶ τοὺς μῦς ἅπαντας ἐδήλωσα καὶ τὰ πρὸς αὐτῶν ὄργανα κινούμενα καὶ τὰ νεῦρα τὰ τοῖς μυσὶ τὴν ἐξ ἐγκεφάλου παρέχοντα δύναμιν τὴν ψυχικήν. εἶτα αὖθις ἄλλην ἑξῆς ταῖσδε περὶ τῆς φωνῆς ἔχει πραγματείαν **
237 ὑπέρ τε τῶν ταῦτα | κινούντων μυῶν ἔτι τε τῶν εἰς τούτους καθηκόντων ἐξ ἐγκεφάλου νεύρων. εἰς δέ γε τὰ παρόντα καὶ τοῦτο ἀρκεῖ μοι μόνον εἰπεῖν, ὡς, εἴπερ ἡ φωνὴ τυπου-

---

4 πνεύμωνα (sic saepius) M. — 7 ἐν αὐτῷ CMABCh ἐν αὑτῷ K. — τὴν φάρυγγα CMAB τὸν λάρυγγα ChK. — 11 πρὸς αὐτοὺς C. — 13 post πραγματείαν verba ἔνθα ἐπέδειξα ὑπέρ τε τῶν ἰδίων αὐτῆς ὀργάνων excidisse videntur. — 16 εἴπερ φωνὴ C. — τοῦ τυπουμένου C. —

---

eadem saepius repeterentur; sed si quis vere studiosus discendi est, is habet alia de his omnibus a me conscripta opuscula, unum, quod est de thoracis pulmonisque motu, ubi thorace moveri pulmonem docemus et, cum dilatando attollatur, aërem exteriorem ducere, quae inspiratio appelletur, cum autem contrahendo deprimatur, spiritum, quem intra se contineat, ad guttur osque elidendo foras emittere eamque esse exspirationem. Alter subsequitur tractatus de causis respirationis, quo de musculis omnibus instrumentisque, quae his moverentur, et nervis, qui vim animantem ad musculos a cerebro transmitterent, satis explicatum est. Tertium sequitur opusculum de voce deque musculis, qui vocis instrumenta agitant, nervisque a cerebro ad hos pertinentibus. Quocirca id satis ad praesens institutum erit dicere, si spiritu, qui in pulmone est, ab eo, qui in corde est, conformato et simul

μένου πως τοῦ κατὰ τὸν πνεύμονα πνεύματος ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν ἐγίνετο κἄπειθ' ἑαυτῷ τὸ κατὰ τὴν φάρυγγα συντυποῦντος, οὐκ ἂν ἀπώλλυτο παραχρῆμα τμηθέντων νεύρων τινῶν ἤτοι κατὰ τὸν τράχηλον ἢ τὴν κεφαλήν, ἔτι δὲ μᾶλλον οὐκ ἂν ἀπώλετο θλιψάντων τὸν ἐγκέφαλον ἢ τρωσάντων ἄχρι κοιλίας ἢ διατεμόντων τὸν νωτιαῖον μυελόν. τὸ μὲν γὰρ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἥνπερ δὴ καὶ φάρυγγα προσαγορεύομεν, ἢ τοῦ πνεύμονος ἢ τῆς καρδίας αὐτῆς βλαβείσης ἀπόλλυσθαι τὴν φωνὴν οὐδὲν ἂν οἶμαι θαυμαστόν, εἴπερ ἐκ τῆς καρδίας ὡρμᾶτο· τὸ δὲ τοῦ ἐγκεφάλου θλιφθέντος ἤ τινος τῶν ἐξ αὐτοῦ νεύρων τῶν εἰς τοὺς τοῦ λάρυγγος μῦς φερομένων ἄτοπόν τε καὶ δεινῶς ἄλογον, εἴπερ γε μηδενὸς αὐτῶν ἡ τῆς φωνῆς γένεσις προσδεῖται. καὶ μὴν ἔμπαλιν ἔχει τὸ φαινόμενον οὗ δοξάζουσιν ἐκεῖνοι. καρδίας μὲν γὰρ γυμνωθείσης, ὡς κἀν τῷ πρὸ τούτου μοι λέλεκται γράμματι,| 238
καὶ κρατῶν καὶ θλίβων καὶ θλῶν οὔτε ἄπνουν οὔτε ἄφωνον οὔτε ἄλλην τινὰ τῶν καθ' ὁρμὴν ἐνεργειῶν ἐμποδιζόμενον

1 ἀπὸ τοῦ C. — 2 κατὰ τὴν φάρυγγα CMAB κ. τὸν λάρυγγα ChK. — 3 ἀπόλλοιτο C ἀπόλλυτο MAB ἀπώλλυτο ChK. — 7 φάρυγγα CMAB λάρυγγα ChK. — 8 αὐτῆς om. C. —. 10 τοῦτο δὲ C τὸ δὲ MA. — θλιφθέντος CM θλιβέντος ABChK. — 14 οὗ CM ἢ ABChK. — καρδίας γὰρ C. —

gutturis aërem conformante vox crearetur, eam non statim interituram esse, ubi vel colli vel capitis nervi praecisi essent, multoque minus contuso cerebro vel ad ventriculum aliquem usque vulnerato aut dorsi medulla dissecta. Nam si vel aspera arteria, quam φάρυγγα appellant, vel pulmone vel corde ipso laeso vox interire constaret, nihil sane mirandum esset, si quidem a corde proficisceretur; cerebro vero nervoque aliquo ex iis, qui ad laryngis musculos pertinent, colliso id accidere absurdum atque ab omni ratione alienum est, si nullius eorum vocis generatio indiget. Atqui secus atque illi statuunt, res sensibus patet. Si enim cor denudaveris, ut in superiore quoque libro a nobis dictum est, idque prehensum manu comprimas ac collidas, nec spiratione nec voce privari animal videbis neque ulla functione voluntaria impe-

ὄψει τὸ ζῷον· ἐγκέφαλον δὲ γυμνώσας τῶν ὀστῶν ἢ θλίψας ἡντινοῦν αὐτοῦ κοιλίαν οὐκ ἄφωνον μόνον οὐδὲ ἄπνουν εὐθύς, ἀλλὰ καὶ παντάπασιν ἀναίσθητόν τε καὶ ἀκίνητον ἁπασῶν τῶν καθ' ὁρμὴν κινήσεων ἐργάσῃ τὸ ζῷον. εἴρηται δέ μοι καὶ πρόσθεν, ὡς οὐ χρὴ συντιτράναι τοῦ θώρακος οὐδετέραν κοιλότητα γυμνοῦντας τὴν καρδίαν. εἰ γὰρ δὴ τούτου τύχοι τις, οὐ μόνον ἐὰν θλίβειν ἢ θλᾶν ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον ἐργάζεσθαι βουληθῇ, δυνήσεται κατορθοῦν, ἀλλὰ καὶ βουληθεὶς ἀθρόως ὅλην ἐξελεῖν οὐκ ἀτυχήσει τῆς χειρουργίας. γίνεται μὲν οὖν τοῦτο καὶ κατὰ πολλὰς θυσίας ἐξ ἔθους οὕτως ἐπιτελουμένας καὶ φαίνεται τὰ ζῷα τῆς καρδίας ἤδη κατὰ τῶν βωμῶν ἐπικειμένης οὐκ ἀναπνέοντα μόνον ἢ κεκραγότα συντόνως, ἀλλὰ καὶ φεύγοντα, μέχρι περ ἂν ὑπὸ τῆς αἱμορραγίας ἀποθάνῃ. τάχιστα δὲ δήπουθεν αὐτῶν ἐκκενοῦται τὸ αἷμα τεττάρων μεγίστων ἀγγείων διασπωμένων,
239 ἀλλὰ ἄχρι περ ἂν ἔτι ζῇ, | καὶ ἀναπνεῖ καὶ φωνεῖ καὶ τρέχει.

2 ἡντινοῦν CMAB ἡντιναοῦν ChK; cf. p. 182 extr. K. — 5 ὡς οὐ χρὴ om. C. — 7 τύχη CA τύχῃ BChK τύχοι M; cf. Proll. pp. 21 et 80. — ἢ θλίβειν C εἰ θ. MA cett., ἐὰν θ. nos. — βοᾶν M (cf. Proll. p. 83) θλᾶν CA. — 8 βουληθῇ om. C. — κατορθοῦνται M. — 9 ἀτυχήσεις C. — 10 μὲν οὖν καὶ C μὲν τοῦτο καὶ MABChK. — 12 μόνον om. C. — 14 ἀπὸ τῆς C. — 16 καὶ ἀναπνεῖ om. C ἀναπνῇ M ἀναπνεί A. — φωνῇ καὶ τρέχῃ C. —

diri; si vero cerebrum detractis ossibus aperueris vel aliquem ventriculum eius compresseris, statim efficies, ut animal non modo mutum spirationisque expers fiat, sed etiam omnibus prorsus sensibus motionibusque voluntariis privetur. Cavendum tamen, quod iam supra monui, ne, dum cor nudamus, alterum ex thoracis cavis perforemus; quod si satis praecaveris, non tantum comprimere cor vel collidere vel tale quid facere tibi cum successu licebit, verum etiam si totum avulsum extrahere volueris, non minore chirurgiae successu consequeris. Fit quoque in multis sacrificiis, quae de more peragi solent, ut victimae corde aris iam imposito non solum respirent aut magna voce clament, sed etiam fugiant, donec sanguinis profluvio concidunt. Nimirum quam celerrime sanguis exinanitur, quoniam quatuor vasa maxima

τοὺς δέ γε κατὰ τὸν πρῶτον σπόνδυλον ὁσημέραι διατεμνομένους ταύρους τὴν ἔκφυσιν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ παραχρῆμα θεώμεθα μὴ ὅτι δραμεῖν ἔτι δυναμένους, ἀλλὰ μηδὲ ἐπὶ ἐλάχιστον προβῆναι, συναπόλλυται δὲ αὐτοῖς ἅμα τῇ τομῇ καὶ ἡ ἀναπνοὴ καὶ ἡ φωνή· καὶ γὰρ καὶ ταύταις ἄνωθέν ἐστιν ἡ ἀρχή. τὴν μέντοι καρδίαν ἐπὶ τῶν οὕτω πληγέντων ταύρων ἔστιν ἰδεῖν ἄχρι πλείστου σφύζουσαν ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις ἁπάσαις· οὐ γὰρ δὴ καὶ ταύταις γε παρὰ ἐγκεφάλου τὸ σφύζειν ἐστίν, ὥσπερ οὐδὲ αὐτῇ τῇ καρδίᾳ. ὡς γὰρ αἱ κινήσεις ἑτέρου γένους εἰσίν, οὕτω καὶ τῶν ἀρχῶν οὐδετέρα προσδεῖται τῆς ἑτέρας, ἀλλά ἐστιν οὕτως ἥ τε καρδία πηγὴ τῆς κατὰ τοὺς σφυγμοὺς κινήσεως ὅ τε ἐγκέφαλος τῆς κατὰ προαίρεσιν οὐδέ ἐστιν οὐδεὶς λόγος, ὃς ἀναγκάσει μίαν ἀρχὴν ἁπασῶν εἶναι τῶν κατὰ τὸ ζῷον ἐνεργειῶν· οὔτε γὰρ ὡς οὐκ ἐνδεχομένων εἶναι πολλῶν οὔθ' ὡς μὴ οὐχ οὕτω φαινομένων ἐπιδείξει. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου κἀν τοῖς ἑξῆς ἐπὶ πλέον [αὐτοῖς] διαλέξομαι. νυνὶ δὲ ἐφ' ὅπερ ἔλεγον αὖθις

1 τοῦ δὲ C. — διατεμνομένου ταύρου C. — 2 ἐκφύσησιν C. — 15 ὡς μὴ οὐχ οὕτως CM ὡς μὴ οὕτως ABChK. — 16 ἐπιδείξεις C. — 17 αὐτοῖς uncis inclusimus. —

divelluntur; quamdiu tamen vivit, respirat, vocem emittit, currit. Quibus vero tauris, id quod quotidie videre licet, dorsi medullae exortus ad primam vertebram dissecatur, ii illico non modo non currere, sed ne paululum quidem progredi amplius possunt et simul cum incisione illa et respiratio et vox evanescit, etenim et harum origo a superioribus partibus proficiscitur; contra cor in iisdem videri potest una cum arteriis omnibus pulsare diutissime, quia his non magis quam cordi ipsi principium a cerebro oritur. Quemadmodum enim motiones diversae genere sunt, ita neutrum principium altero indiget estque cor pulsuum, cerebrum voluntarii motus fons neque ulla ratio afferri potest, quae omnium in animali functionum unum tantum principium esse cogat. Qui enim constabit aut fieri non posse, ut multa sint, aut re vera ita se non habere? Verum hac de re in sequentibus libris longior mihi disputatio erit. Nunc redeo ad id, de quo modo

240 ἐπάνειμι, πρὸς τὸ μήτε τῆς ἀναπνευστικῆς κινήσεως μήτε| τῆς φωνητικῆς δημιουργικὴν ἀρχὴν εἶναι τὴν καρδίαν. διὰ ἐκείνην μὲν γὰρ τὸ πλεῖστον, οὐ μὴν ὑπὸ ἐκείνης γε τὴν ἀναπνοὴν γίνεσθαι συμβέβηκεν, οὐ ταὐτὸν δέ ἐστιν ὑπό του γίνεσθαι καὶ διά τι. γέγραπται δὲ ἡμῖν ἓν βιβλίον ἰδίᾳ καθ ἑαυτὸ περὶ χρείας ἀναπνοῆς.

Οἱ δὲ ἡγούμενοι φωνὴν ἢ ἀναπνοὴν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐπιτελεῖσθαι πρὸς τῆς κατὰ τὴν θέσιν ἐγγύτητος ἠπατήθησαν οὐκ εἰδότες, ὡς οὐ πάντως, εἴ τι πλησίον ἐστὶ μόριον ἐνεργείας ἡστινοσοῦν, ἐξ ἀνάγκης τοῦτο καὶ ἀρχὴ τῆς ἐνεργείας ἐστίν. οὐδὲ γὰρ ὅσοι τὸν ἐγκέφαλον ὑπολαμβάνουσιν ἀρχὴν εἶναι τῆς κατὰ ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα καὶ ῥῖνας αἰσθήσεως, ὅτι πλησίον αὐτῶν ἐστιν, ὀρθῶς ἐπιχειροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τούτους ἡ θέσις ἔσφαλλε, μᾶλλον δὲ οὐχ ἡ θέσις, ἀλλὰ ἡ περὶ τῆς θέσεως δόξα. πάντως γὰρ δήπου τοιούτῳ τινὶ προσχρήσονται κατὰ τὰς ἀποδείξεις ἀξιώματι· πᾶσι τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐκ τῶν πλησίον ἐστὶν ἡ ἀρχή. τούτου γὰρ ὑποτεθέν-

1 τοῖς ἀναπν. M. — 5 γενέσθαι M γίγνεσθαι C γίνεσθαι A. — 10 τούτω C. — 14 ἔσφαλε CMABCh ἔσφαλλε K. — 15 αἰσθήσεως MABChK θέσεως C; cf. Proll. p. 93. — 17 πλησίων codd. edd. πλησίον nos. —

dixi, nec respirationis nec vocis motus effectricem vim atque originem in corde esse. Propter hoc enim potissimum, non ab hoc fit respiratio neque idem est ab aliquo fieri quidpiam et propter aliquid. Singularis autem de usu respirationis liber a me conscriptus est.

Qui igitur vocem vel respirationem a corde proficisci opinantur, situs vicinitate decepti sunt, quod eos fugit, non, si quae pars functioni cuicunque vicina est, idcirco eius principium necessario esse. Nam et illi, qui cerebrum oculorum, aurium nariumque principium esse statuunt, id ex eo, quod iis proximum est, non recte argumentantur, sed ipsos quoque situs in errorem deduxit vel potius non situs, sed eorum de situ opinio. Omnino hoc fere enuntiato ad demonstrandum utuntur: omnibus functionibus e propinquo origo est. Quod cum pro vero posuerint alterumque illud

τος ὡς ἀληθοῦς, εἶτα ἐκ τοῦ φαινομένου προσληφθέντος, ὡς ἐγκεφάλου ψαύει τὰ ὦτα, περαίνοιτο ἂν ἤδη τὸ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς τῆς ἐνεργείας ἐντεῦθεν ὑπάρχειν. | ἀλλὰ οὔτε 241 πρὸς αἴσθησιν οὔτε πρὸς νόησιν ἐναργές ἐστιν, ὡς πρῶτόν τε καὶ ἐξ ἑαυτοῦ πιστὸν εἶναι, τὸ νῦν εἰρημένον ἀξίωμα, τὸ πᾶσι τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐκ τῶν πλησίον εἶναι τὴν ἀρχήν. οὔκουν οὔθ᾽ ὅτι πλησίον ἐγκεφάλου τὰ ὦτα καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ αἱ ῥῖνες, ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἡ τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεώς ἐστιν ἀρχὴ οὔθ᾽ ὅτι πλησίον ἐστὶ καρδίας τὰ φωνητικά τε καὶ ἀναπνευστικὰ μόρια, διὰ τοῦτο ἐκ καρδίας αὐτοῖς ἡ ἀρχή. καὶ μὴν ὁ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν Στωϊκῶν λόγος ὁ Ζήνωνος, ὃν καὶ πρῶτον ἁπάντων ἔγραψεν ἐν τῷ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ Διογένης ὁ Βαβυλώνιος, οὐκ ἐξ ἄλλου τινὸς ἔχει τὸ θαυμάζεσθαι πλὴν οὗ νῦν εἶπον ἀξιώματος ἤδη. εἴση δὲ ἐναργέστερον, εἰ παραγράψαιμεν αὐτόν· ἔχει

---

1 φαίνεσθαι codd. edd. φαινομένου nos. — 2 ἐγκέφαλον MAB ἐγκεφάλου CChK; cf. Proll. p. 87. — περαίνειτ᾽ M. — 3 αὐτοῖς om. C. — ἐντεῦ C¹ ἐντεῦθεν C². — 5 καὶ αὐτοῦ C καὶ ἐξ ἑαυτοῦ MA. — 6 τὴν ἀρχήν ·|· οὔθ᾽ ὅτι πλησίον ἐστὶ καρδίας. margini adscr. λείπει M post ἀρχήν signum lacunae posuerunt AB, neglexerunt ChK; inter ἀρχήν et οὔθ᾽ ὅτι πλησίον ἐστὶ καρδίας inseri ὁμοίως δὲ vult Corn. τὴν ἀρχήν. οὔκουν οὔθ᾽ ὅτι πλησίον ἐγκεφάλου κ. τ. λ. C; cf. Programm. 1. p. 16 et Proll. p. 51. — 10 μόρια καὶ διὰ C. — 12 ἔγραψα C. — 15 εἴσιη δὲ (sic) C εἰσὶ μὲν M εἴση δ᾽ A εἴση δ᾽ B. — αὐτὸ C. —

---

e patentibus ad sensus rebus assumserint, cerebrum aures attingere, iam concludunt ex eodem esse iis functionis principium. At illud, quod modo dixi, enuntiatum neque ad sensum neque ad intellectum ita evidens est, ut primarium esse et ex sese fidem habere existimari possit. Itaque neque, quia cerebro vicinae aures et oculi et nares sunt, inde facultatis sentiendi iis principium est neque, quia vocis et respirationis partes iuxta cor sunt, ob eam causam e corde illarum ortus est. Illa vero Zenonis, quam Stoici laudibus efferunt, ratio, quam vel primam omnium in libro de animae principatu Diogenes Babylonius rettulit, non aliunde quam ex enuntiato, quod modo dixi, laudem conciliavit. Manifestius patebit, si

γὰρ ὧδε· ʽΦωνὴ διὰ φάρυγγος χωρεῖ. εἰ δὲ ἦν ἀπο τοῦ
ʽἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει. ὅθεν δὲ
ʽλόγος, καὶ φωνὴ ἐκεῖθεν χωρεῖ. λόγος δὲ ἀπὸ διανοίας
ʽχωρεῖ, ὥστε οὐκ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διάνοια.ʼ τὸν
αὐτὸν δὴ τοῦτον λόγον Διογένης οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐρωτᾷ
λέξιν, ἀλλὰ ὧδε· ʽ"Οθεν ἐκπέμπεται ἡ φωνή, καὶ ἡ ἔναρθρος,
ʽοὐκοῦν καὶ ἡ σημαίνουσα ἔναρθρος φωνὴ ἐκεῖθεν, τοῦτο
242 ʽδὲ ὁ λόγος. καὶ ὁ λόγος ἄρα ἐκεῖθεν | ἐκπέμπεται, ὅθεν καὶ
ʽἡ φωνή. ἡ δὲ φωνὴ οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν κεφαλὴν τόπων
ʽἐκπέμπεται, ἀλλὰ φανερῶς ἐκ τῶν κάτωθεν μᾶλλον. ἐκφα-
ʽνὴς γοῦν ἐστι διὰ τῆς ἀρτηρίας διεξιοῦσα. καὶ ὁ λόγος
ʽἄρα οὐκ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐκπέμπεται, ἀλλὰ κάτωθεν μᾶλλον.
ʽἀλλὰ μήν γε κἀκεῖνο ἀληθές, τὸ τὸν λόγον ἐκ τῆς διανοίας
ʽἐκπέμπεσθαι. ἔνιοι γοῦν καὶ ὁριζόμενοι αὐτόν φασιν εἶναι
ʽφωνὴν σημαίνουσαν ἀπὸ διανοίας ἐκπεμπομένην. καὶ ἄλλως
ʽδὲ πιθανὸν ὑπὸ τῶν ἐννοιῶν ἐνσεσημασμένον τῶν ἐν τῇ

5 δὴ om. C. — 8 ὁ λόγος (bis) C ὁ om. (bis) MABChK; cf. Proll. p. 106. — 10 ἐμφανὴς ABChK ἐκφανὴς CM. — 11 ἐκ τῆς C διὰ τῆς MA. — 13 μήν γε C γε om. MABChK. — 15 σημαίνουσαν — ἐκπεμπομένην om. C. — 16 σεσημασμένον C ἐνσεσημασμένων M ἐνσεσημασμένον A. —

eam hic adscripserimus: habet autem in hunc modum: ʽVox per asperam arteriam procedit. Quodsi de cerebro procederet, non per arteriam procederet. Unde autem oratio, inde etiam vox procedit. Oratio autem de mente procedit; non igitur in cerebro mens estʼ. Eandem rationem Diogenes non iisdem verbis, sed in hunc modum interrogat: ʽUnde emittitur vox, inde etiam articulata vox, ergo significans quoque vox, id est enim oratio. Etiam oratio igitur inde emittitur, unde vox. Vox autem non e capitis sedibus, sed manifesto ex inferioribus partibus emittitur; per arteriam enim sine dubio transmeat. Neque oratio igitur e capite, sed ex inferioribus potius emittitur. Atqui illud quidem verum est, orationem de mente proficisci. Nonnulli quidem ita definiunt, orationem esse vocem significantem de mente proficiscentem.

‘διανοίᾳ καὶ οἷον ἐκτετυπωμένον ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον καὶ
‘παρεκτείνεσθαι τῷ χρόνῳ κατά τε τὸ διανοεῖσθαι καὶ τὴν
‘κατὰ τὸ λέγειν ἐνέργειαν. καὶ ἡ διάνοια ἄρα οὐκ ἔστιν ἐν
‘τῇ κεφαλῇ, ἀλλὰ ἐν τοῖς κατωτέρω τόποις, μάλιστά πως
‘περὶ τὴν καρδίαν.’ τοιοῦτος μέν σοι καὶ ὁ τοῦ Διογένους
λόγος, ἔμπαλιν ἢ κατὰ τὸν τοῦ Ζήνωνος εἰς μῆκος ῥήσεων
ἐκτεταμένος, ὥστε ἐκείνῳ μὲν ἐλλείπειν τινὰ τῶν ἀναγκαίων
ἀξιωμάτων, πλεονάζειν δὲ τούτῳ. βούλομαι δὲ πρὶν ἐλέγχειν
αὐτοὺς ἔτι καὶ τὸν τοῦ Χρυσίππου παραθέσθαι τόνδε τὸν
τρόπον ἔχοντα· ‘Εὔλογον δέ, εἰς ὃ γίνονται αἱ [ἐν τούτῳ]
‘σημασίαι καὶ ἐξ οὗ ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖνο εἶναι τὸ | κυ- 243
‘ριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος. οὐ γὰρ ἄλλη μὲν πηγὴ λόγου
‘ἐστίν, ἄλλη δὲ διανοίας οὐδὲ ἄλλη μὲν φωνῆς πηγή, ἄλλη
‘δὲ λόγου οὐδὲ τὸ ὅλον [ἁπλῶς] ἄλλη φωνῆς πηγή ἐστιν,
‘ἄλλο δὲ τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος. τοιούτοις δὲ

1 καὶ ante οἷον om. C. — 2 τῷ λόγῳ C τῷ χρόνῳ MA. — κατά τε codd. edd., fortasse παρά τε. — διανοεῖσθαι CABChK διανενοῆσθαι M. — 5 μέντοι MABChK μέν σοι C. — 6 ῥήσεως C. — 7 ἐκτεταμένως M. — ἐκεῖνο C. — 8 τούτου M. — 9 αὐτοῦ C. — 10 αἱ post γίνονται om. C. — ἐν τούτῳ codd. edd. ἐν τύπῳ Corn., nos inclusimus. — 11 ὁ ante λόγος om. codd. edd. et ἐκπέμπεται post λόγος; at vide infra p. 252 ante med. K. — 12 ἡ πηγὴ codd. edd. πηγή nos. — 14 ἁπλῶς om. C, nos uncis inclus. — 15 τούτοις δὲ C. —

Ac praeterea probabile est a mentis notionibus informatam et quasi expressam exire orationem et temporis intra cogitandi et dicendi actionem spatio extendi. Ergo mens quoque non in capite, sed in inferioribus locis, praecipue in corde, collocata est.’ Haec tibi Diogenis ratio est, quae contra quam Zeno fecit, ad verborum amplitudinem porrigitur, ut illi nonnulla desint enuntiata necessaria, in hac quaedam redundent. Sed priusquam eas refellam, Chrysippi quoque rationem subiungere volo, quae talis est: ‘Consentaneum est, in qua notitiae rerum imprimantur et e qua oratio emanet, eam esse animae partem praecipuam dominantemque. Neque enim alius orationis, alius mentis neque alius vocis, alius mentis fons est neque omnino alia vocis origo, alia praecipua animi pars est. His convenien-

'συμφώνως καὶ τὴν διάνοιαν ἀφοριζόμενοι λέγουσιν αὐτὴν 'πηγὴν εἶναι λόγου. τὸ γὰρ ὅλον, ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, 'ἐκεῖσε δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γίνεσθαι καὶ τὰς διανοήσεις καὶ 'τὰς μελέτας τῶν ῥήσεων, καθάπερ ἔφην. ταῦτα δὲ ἐκφανῶς 'περὶ τὴν καρδίαν γίνεται ἐκ τῆς καρδίας διὰ φάρυγγος καὶ 'τῆς φωνῆς καὶ τοῦ λόγου ἐκπεμπομένων. πιθανὸν δὲ καὶ 'ἄλλως, εἰς ὃ ἐνσημαίνεται τὰ λεγόμενα, καὶ σημαίνεσθαι 'ἐκεῖθεν καὶ τὰς φωνὰς ἀπὸ ἐκείνου γίνεσθαι κατὰ τὸν 'προειρημένον τρόπον.' ἅλις ἤδη μοι τῶν περὶ τῆς φωνῆς λόγων τῶν Στωϊκῶν· εἰ γὰρ καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν ἄλλων ἠρωτημένους ἐφεξῆς γράφοιμι σύμπαντας, εἰς ἄμετρόν τι μῆκος ἐμπεσεῖται τὸ γράμμα. οὐ γὰρ ἂν οὐδὲ τῶν ὑπὸ Χρυσίππου τε καὶ Διογένους εἰρημένων ἐμνημόνευσα λόγων, ἀλλὰ ἠρκέσθην
244 ἐξετάσας τὸν τοῦ | Ζήνωνος μόνον, εἰ μὴ πρός τινα τῶν Στωϊκῶν ἐγεγόνει μοί ποτε ἀμφισβήτησις ὑπὲρ τοῦ χωρεῖ ῥήματος, ὃ παρέλαβεν ὁ Ζήνων ἐν τῷ λόγῳ γράψας

1 συμφώνως καὶ τὴν διάνοιαν C κ. τ. δ. συμφώνως MABChK. — λέγει C. — 4 ἐμφανῶς ABChK ἐκφανῶς CM. — 5 καρδίαν οἷον γίγνεται C. — 7 σημαίνεσθαι codd. edd., fortasse ἐκσημ. — 10 τῶν ante Στωϊκῶν om. C. — 12 ἐμπεσεῖται ABChK ἐκπ. CM. — 15 ἀμφισβήτησις ποτὲ C ποτὲ ἀμφ. MA. — 16 ὅπερ ἔλαβεν codd. edd. ὃ παρέλαβεν nos. —

ter mentem ita definiunt, esse fontem orationis. Ad summam, unde oratio emittitur, illuc etiam ratiocinationem et intellegentias et meditationes verborum, ut dixi, fieri necesse est. Quae omnia in corde fieri perspicuum est, cum ex eo per asperam arteriam et vox et oratio emittatur. Ac praeterea probabile est, in quo ea, quae dicuntur, imprimuntur, ex eodem quoque exprimi atque inde voces effici eo, quem antea dixi, modo.' Sed iam satis de Stoicorum de voce rationibus dictum est; si enim omnes, quae a ceteris interrogantur, vellem deinceps adscribere, in immensum excurreret liber. Nam ne Chrysippi quidem et Diogenis rationes memorassem, sed satis habuissem examinare solam Zenonis, nisi olim cum Stoico quodam de verbo 'procedit' orta esset disputatio, quo Zeno in rationis conclu-

ὡδί· ‘φωνὴ διὰ φάρυγγος χωρεῖ.’ τὸ γὰρ χωρεῖ τοῦτο ῥῆμα ἐγὼ μὲν ἠξίουν ἀκούειν ἐν ἴσῳ τῷ ἐξέρχεται ἢ ἐκπέμπεται. ὁ δὲ τούτων μὲν μηδέτερον ἔφη σημαίνεσθαι πρὸς αὐτοῦ καὶ τρίτον ἄλλο παρὰ ταῦτα λέγειν οὐκ εἶχεν. ἠναγκάσθην οὖν αὐτῷ τὰ τῶν ἄλλων Στωϊκῶν παραναγινώσκειν βιβλία μεταλαμβανόντων τὴν λέξιν ἢ εἰς τὸ ἐξέρχεται ἢ εἰς τὸ ἐκπέμπεται, καθάπερ καὶ νῦν ἀπέδειξα Χρύσιππόν τε καὶ Διογένην, μεθ’ οὓς οὐκ ἀναγκαῖον ἡγοῦμαι τὰς τῶν ἄλλων παραγράφειν ῥήσεις, ἀλλὰ ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν ἤδη τρέψομαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ζήνωνος ποιησάμενος, ὅσπερ δὴ καὶ πατήρ ἐστι τοῦ τε περὶ τῆς φωνῆς λόγου τοῦδε καὶ ἁπάσης τῆς τῶν Στωϊκῶν αἱρέσεως. τὸ μὲν οὖν πρῶτον λῆμμα τῆς χωρεῖ φωνῆς μεταληφθείσης ἐπὶ το σαφέστερον ἔσται τοιόνδε· ‘φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται.’ τὸ δὲ ἐφεξῆς τούτῳ, τὸ δεύτερον, τοιοῦτον· ‘εἰ δὲ ἦν ἀπὸ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, | οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο.’ 245 τοῦτό φημι τὸ λῆμμα μὴ ὅτι τοῦ πρώτου γένους ἐκπεπτωκέ-

2 ἤξει ουν (sic) C. — 3 οὐδὲ M ὁ δὲ CA. — σημαίνεται ABChK σημαίνεσθαι CM. — 7 in verbis καὶ νῦν ἀπέδειξα desinit codicis C fol. VIII, a verbis Χρύσιππόν τε incipit L; cf. Progr. I, p. 8 et Proll. pp. 72 et 73. — 11 τοῦτε περὶ LMA τοῦτο π. B τούτῳ π. Ch τοῦ π. K; cf. Proll. p. 61. — 17 ἐκπέπτωκε L. —

sione usus est, cum diceret: ‘vox per asperam arteriam procedit.’ Equidem vocem procedendi idem significare existimabam, quod egredi vel emitti; ille cum neutrum horum significari diceret, nihil tertium habebat, quod afferret. Coactus igitur fui hunc locum cum aliorum Stoicorum libris conferre, qui illud verbum cum egrediendo vel emittendo mutarent, quemadmodum et Chrysippum et Diogenem fecisse modo ostendi; quamobrem non necesse esse arbitror post hos aliorum verba adscribere, sed ad ipsorum examinationem iam accedam exordiarque a Zenone, ut qui huius de voce rationis totiusque Stoicorum sectae auctor exstiterit. Erit igitur prima sumtio, si pro verbo ‘procedit’ manifestius subieceris, talis: ‘vox per asperam arteriam emittitur’, altera deinceps: ‘si de cerebro emitteretur, non per asperam emitteretur.’ Hanc non modo e primo genere, quod ad demonstrationes

ναι τῶν εἰς τὰς ἀποδείξεις ἐπιτηδείων, ἀλλὰ καὶ τοῦ δευτέρου τε καὶ τρίτου, περιέχεσθαι δὲ ἐν τῷ τετάρτῳ γένει τῶν σοφιστικῶν λημμάτων, εἴ γε δὴ σχῆμά τι λέξεως ὑποδύεται πεπανουργημένον τε καὶ σεσοφισμένον πρὸς ἀμφιβολίαν, ἐκ ταύτης τὸν ἔλεγχον ἐλπίζον ἀποδράσεσθαι. τὸ γὰρ 'εἰ δὲ ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει' μοχθηρῶς ἔχει τὴν ἀπό πρόθεσιν ἐγκειμένην τῇ ῥήσει. δύο γάρ εἰσιν ἐν ἅπασι τοῖς τοιούτοις λόγοις σαφεῖς προθέσεις, ἥ τε ὑπό καὶ ἡ ἔξ, ὧν οὐδεμίαν παρέλαβεν καίτοι δυνάμενος εἰπεῖν 'εἰ δὲ ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει' ἢ εἰ μὴ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου, ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου γε πάντως ἐρχῆν εἰπεῖν αὐτόν. ἡ γὰρ διὰ τῆς φάρυγγος ἐκπεμπομένη φωνὴ ἔκ τινός τε καὶ ὑπό τινος ἐκπέμπεται· ἔκ τινος μὲν ὡς ἀγγείου περιέχοντος, ὑπό τινος δὲ ὡς δυνάμεως κινούσης τὸ περιέχον· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τὸ
246 οὖρον ἐξέρχεται μὲν διὰ τοῦ αἰδοίου, ἐκπέμπεται δὲ | ἐξ ἀγγείου μέν, τῆς ὑπερκειμένης κύστεως, ὑπὸ δυνάμεως δὲ

4 πανουργημένον M πεπανουργημένω L πεπανουργημένον A. — ἐκ ταύτης codd. edd., an ἐπὶ ταύτης? — 5 ἐλπίζων codd. edd. ἐλπίζον nos. — ἀποδράσασθαι M. — 8 λογισμοῖς L λόγοις MA. —

accommodatum est, excidisse dico, sed etiam e secundo et tertio et versari in quarto genere sumtionum sophisticarum figura quadam dicendi involutam et callide captioseque ad ambiguitatem concinnatam spe refutationis eludendae. Nam illud 'si ἀπὸ ἐγκεφάλου, i. e de cerebro procederet, non per asperam arteriam procederet' Praepositionem ἀπό vitiose appositam habet. Duae enim cum sint in istius modi rationibus Praepositiones minime ancipites, ὑπό, i. e. ab et ἔξ, i. e. ex, neutram sumsit, quamquam dicere potuit aut ita 'si ex cerebro procederet, non per asperam arteriam procederet', aut, si minus placebat 'ex cerebro', certe a cerebro, quod est ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου, utique ei dicendum fuit. Quae enim per asperam arteriam emittitur vox, ex aliquo et ab aliquo emittitur, ex aliquo velut vase continente, ab aliquo velut facultate continens movente. Ut exemplo utar: urina egreditur per penem, emittitur autem e vase, i. e.

τῆς τὴν κύστιν συστελλούσης εἰς ἑαυτήν, ἵνα ἐκθλίψῃ τὸ οὖρον. ἡ δὲ ἀπό πρόθεσις ἄδηλός ἐστιν, εἴτε ἀντὶ τῆς ἐξ εἴτε ἀντὶ τῆς ὑπό παρείληπται. εἰ μὲν οὖν ἀντὶ τῆς ἐξ, ἀληθής ἐστιν ὁ λόγος, ἔσται γὰρ τοιοῦτος· 'εἰ δὲ ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη ἡ φωνή, οὐκ ἂν διὰ τῆς φάρυγγος ἐξεπέμπετο'· εἰ δὲ ἀντὶ τῆς ὑπό, ψευδής, ἔσται γὰρ αὖ πάλιν τοιοῦτος· 'εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ τῆς φάρυγγος ἐξῄει.' ὅτι δὲ οὐκ ἀληθής ἐστιν ὁ τοιοῦτος λόγος, οὐκ ἐμὲ χρὴ κατασκευάζειν, ἀλλὰ ἐκείνους αὐτοὺς ἀξιῶ ἀποφήνασθαι προτέρους ὑπὲρ τοῦ τοιούτου λόγου· 'τὸ οὖρον διὰ τοῦ αἰδοίου χωρεῖ· εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπεμπόμενον, οὐκ ἂν διὰ τοῦ αἰδοίου ἐξῄει. καὶ μὴν ὑπὸ προαιρέσεώς γε τῆς ἡμετέρας ἐκπέμπεται. οὐκ ἄρα ἐν τῇ καρδίᾳ ἐστὶν ἡ προαίρεσις'. οὕτω δὲ καὶ περὶ διαχωρήματος ἐρωτᾶν ἐγχωρεῖ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο διὰ μὲν τῆς ἕδρας, ὑπὸ μέντοι τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως πρώτης κινούσης ἐκπέμπεται, ἥτις, οἶμαι, καὶ τῶν πορρωτάτω κειμένων ἑαυτῆς δάκτυ-

---

1 ἐκθλίψει M. — 8 διὰ τοῦ M. — 10 ἀξιοῦν codd. edd. ἀξιῶ nos. — 11 ἰδίου L αἰδοίου MA. — 13 αἱρέσεως L προαιρ. MA. — 15 ὑπὸ τῆς MABChK ὑπὸ μέντοι τῆς L. — 16 πρώτου κινοῦντος L. —

---

vesica, quae superius paulo collocata est, et a facultate ea, quae vesicam in se ipsam contrahit atque efficit, ut urina exprimatur. At Praepositio ἀπό utrum pro ἐξ an pro ὑπό sumta sit, in dubio est. Si pro ἐξ, vera est oratio; nam talis erit: 'si e cerebro vox emitteretur, non per asperam arteriam emitteretur', si pro ὑπό, falsa; nam rursus talis erit: 'si a cerebro emitteretur, non per asperam arteriam egrederetur.' Quae quam falsa sit, non opus est probare, sed prius ab ipsis illis postulo, ut sententiam dicant de hac ratione: 'urina per penem procedit; si ὑπὸ τῆς καρδίας, i. e. a corde emitteretur, non per penem exiret. Atqui a voluntate nostra emittitur. Non igitur in corde est voluntas'. Ita etiam de excrementis interrogari potest. Nam ea quoque per sedem, sed a nostra voluntate, quae primum ea movet, emittuntur, quae quidem voluntas profecto quemlibet pedis

247 *λον ὁντινοῦν τῶν ἐν ποδὶ κινεῖ παραχρῆμα μηδὲν ἐκ τοῦ διαστήματος ἐμποδιζομένη πρὸς τὸ τάχος. εἴτε γὰρ ἐν ἐγκεφάλῳ θείης εἴτε ἐν καρδίᾳ τὴν προαίρεσιν ἢ διάνοιαν ἢ ὅ τι ποτὲ καὶ βούλει καλεῖν, οὐδὲν γὰρ εἰς τὰ παρόντα διαφέρει, χρόνος οὐδεὶς εὑρεθήσεται μεταξὺ γινόμενος τοῦ τε βουληθῆναι κινῆσαι τὸν δάκτυλον καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, καθάπερ, οἶμαι, κἀπὶ τῆς αἰσθήσεως ἔχει. οὐ γὰρ οὖν οὐδὲ ἐπὶ ταύτης ἀναμεῖναι δεῖ χρόνον τινὰ τοῦ νύξαντος ἢ τρώσαντος, ἵνα αἴσθηται τὸ ζῷον, ἀλλὰ ἅμα τε τὸ τέμνον τέμνει καὶ τὸ ζῷον αἰσθάνεται. καὶ τοῦτο βούλεταί γε Ζήνων καὶ Χρύσιππος ἅμα τῷ σφετέρῳ χορῷ παντί, διαδίδοσθαι τὴν ἐκ τοῦ προσπεσόντος ἔξωθεν ἐγγινομένην τῷ μορίῳ κίνησιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς, ἵνα αἴσθηται τὸ ζῷον. ὡς οὖν οὐδείς ἐστι χρόνος αἰσθητὸς ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ τρωθῆναί τε τὸ μόριον αἰσθέσθαι τε τὸ ζῷον, ὡσαύτως οὐδὲ τοῦ βουληθῆναι κάμψαι τὸν ἄνθρωπον δάκτυλον ἢ τὸν πόδα καὶ αὐ-*

1 *ὁντινοῦν* LMAB *ὁντιναοῦν* ChK. — *ἐμποδῶν* L *ἐν ποδὶ* MA. — 4 *οὐ χρὴ γὰρ* M *οὐδὲν γὰρ* LA. — 12 *πρεπόντος* M *προπεσόντος* ABCh *προσπεσόντος* LK. — *ἐγγινομένην* L *ἐγγενομ.* MA. — 13 *αἰσθάνηται* L. — 15 *αἰσθέσθαι τὸ* L *αἰσθ. τε τὸ* MA. —

digitum vel longissime ab ea distantem illico movet neque ullum ex intervallo ad celeritatem impedimentum habet. Sive enim in cerebro sive in corde colloces voluntatem vel cogitationem vel quocunque nomine appellare velis — ad praesens enim nihil interest —, nullum temporis intervallum reperietur inter voluntatem digitum movendi et ipsam actionem. Quod etiam in sensibus usu venire existimo. Quos ubi pupugit aliquid vel laesit, nulla temporis mora exspectanda est, ut sentiat animal, sed simul et ferrum incidit et animal sentit. Atque id Zenoni et Chrysippo cum toto choro suo placet, motionem a re quapiam extrinsecus membro alicui oblatam ad principalem animae partem diffundi, ut sentiat animal. Sicut igitur nullum, quod quidem sensu percipitur, temporis momentum inter partis alicuius vulnerationem et animalis sensum intercedit, ita ne inter hominis quidem voluntatem digitum vel pedem inflectendi et ipsam inflexio-

τῆς τῆς ἐνεργείας· οὕτως οὐδὲ τοῦ βουληθῆναι τὸ οὖρον
ἐκκρῖναι καὶ αὐτῆς τῆς ἐκκρίσεως, | ἀλλὰ ἅμα τε τὸ τῆς 248
ψυχῆς ἡγεμονικὸν ἠβουλήθη καὶ τὰ τῆς αἰσθήσεως ἐνήργη-
σεν ὄργανα. πῶς οὖν λύσομεν ἐκεῖνον τὸν λόγον, ὦ σοφώ-
τατοι, ʻεἰ δὲ ἦν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπεμπόμενον τὸ οὖρον,
οὐκ ἂν διὰ τοῦ αἰδοίου ἐξεκρίνετο'; ἣν γὰρ ἂν εἴπητε λύσιν,
ἐξέσται δήπου καὶ ἡμᾶς αὐτῇ χρήσασθαι. κατὰ μὲν δὴ τοὺς
διαλόγους ἐκείνους ἀναγκάζειν χρὴ λύειν τὸν λόγον· ἐνταῦθα
δὲ οὐκ ἐγχωρεῖ ποιεῖν οὕτως, ἀλλὰ χρὴ τὴν λύσιν αὐτοὺς
εἰπεῖν οὐδὲν ἔχουσαν ἀποκεκρυμμένον ἢ μακρὸν ἢ χαλεπόν,
ἀλλὰ ἐκ προχείρου φαινόμενον. οὐδὲν γὰρ κωλύει, φήσομεν,
ἐκ τῆς κύστεως ἐκκρίνεσθαι διὰ τοῦ αἰδοίου τὸ οὖρον ἀρχὴν
κινήσεως ἐπιπέμψαντος τοῦ ἡγεμονικοῦ, ἵνα συσταλῇ τὸ
περιέχον ἀγγεῖον. λοιπὸν εἴτε ἐγκέφαλός ἐστιν εἴτε καρδία
τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν, οὐδὲν οἶμαι διαφέρειν εἴς γε τὴν
τοῦ προκειμένου λόγου διάλυσιν. ἄν τε γὰρ ἐγκέφαλος ᾖ,
τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως αὐτὸς ἐπιπέμψει καὶ τοῖς τὸ οὖρον

3 ἐβουλήθη MA ἠβουλ. L. — 4 ἐκείνων L. — 9 ὡς οὐκ L δὲ οὐκ MA. — 10 ἔχουσαν αὐτῷ κεκρυμμένον L (cf. Proll. p. 83) ἐ. ἀποκεκρ. MA. — 11 φαινομένην MABChK φαινόμενον L. — 14 καὶ διὰ L καρδία MA. — 17 ἐπιπέμψει αὐτὸς L αὐτὸς ἐπιπ. MA. —

nem neque magis inter voluntatem urinam emittendi et ipsam emissionem; sed simulatque animae pars principalis voluit, confestim sensuum instrumenta in officio sunt. Quo igitur modo, sapientissimi homines, illud solvemus ʻsi a corde emitteretur urina, per penem non excerneretur'? Quam enim solutionem attuleritis, eadem certe nos quoque uti poterimus. Atque cum in disputationibus isti cogendi sint, ut rationem solvant, hoc loco nobis non ita facere licet, sed ipsos solutionem afferre necesse est, quae nihil reconditi vel verbosi vel difficile, sed promtum quiddam evidensque habeat. Nihil obstat, dicemus, quin e vesica per penem emittatur urina, cum origo motus, quo vas continens contrahatur, a principali animae parte immittatur. Ceterum sive cerebrum sive cor animae principatus est, nihil referre ad propositae rationis solutionem opinor: si cerebrum, hinc origo motus ad

ἐκκρίνουσιν ὀργάνοις καὶ τοῖς τὸ περίττωμα τῆς τροφῆς καὶ τοῖς τὸ σκέλος κινοῦσι καὶ τοῖς τὸν πόδα καὶ τοὺς δακτύ-
249 λους, ἂν θ' ἡ | καρδία, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. οὕτως, οἶμαι, καὶ τῆς φωνῆς ἐκπεμπομένης διὰ τῆς φάρυγγος οὐδὲν κωλύει τὸν ἐγκέφαλον αἴτιον ὑπάρχειν τῆς πρώτης τῆς φάρυγγος κινήσεως. ὥστε ἴσον ἔτι μένει τὸ ζητούμενον ἐξ ἀρχῆς οὐδὲν ἔκ γε τοῦ φαινομένου πρὸς οὐδέτερον τῶν δογμάτων ἐπικλῖναν. ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν κύστιν καὶ τὴν ἕδραν κινήσεως ἄδηλον ὑπῆρχε, πότερον ἐγκέφαλος ἢ καρδία τὴν ἀρχὴν ἔχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπί τε φωνῆς καὶ ἀναπνοῆς ὁμοίως ἔτι ἄδηλον, ὁπότερον τῶν σπλάγχνων ἔχει τὴν ἡγεμονίαν. ἀλλά, ὡς εἴρηταί μοι καὶ πρόσθεν, ἡ τῆς θέσεως ἐγγύτης ἑκατέρους ἐξαπατῶσα φαντασίαν ἀποτελεῖ τῶν λημμάτων ὡς ἐπιστημονικῶν τε καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἐπιτηδείων· οὐ μὴν οὕτω γε ἔχει τἀληθές. ὅ τε γὰρ ἁπάντων ἀρχὴν ὑποτιθέμενος εἶναι τὴν καρδίαν οὐκ εὐλαβηθή-

4 διά φάρυγγος MABChK διὰ τοῦ φ. L διὰ τῆς φ. nos. — 5 τῆς πρὸ της (sic) τοῦ φ. L τῆς πρὸ τῆς φ. MABChK τῆς πρώτης τῆς φ. nos. — 6 ἶσον LM ἴσον ABChK. — 8 ἐπικλίνειν MABChK ἐπικλίναν L ἐπικλῖναν nos. — κατὰ κύστιν MABCh κατὰ τὴν κ. LK. — 16 εὐλαβὴς ἔσται L εὐλαβηθήσεται MA. —

instrumenta urinam et cibi excrementa emittentia et ad ea, quae crus vel pedem vel digitos movent, descendet; si cor, eodem modo. Sic quoque vox licet per asperam arteriam emittatur, nihil, opinor, est, cur cerebrum motionis primae arteriae causa et origo esse non possit. Quocirca relinquitur integra res a principio quaesita, quantum ad rem manifestam, in neutrum decretum inclinans. Quemadmodum enim de vesicae sedisque motu incertum mansit, cerebrum an cor eius esset origo, sic de voce et respiratione aeque dubia adhuc res est, ad utrum viscus principatus sit deferendus. Sed, ut supra iam dictum est, situs vicinitas utrosque ita decipit, ut sumtionum elegantium ad demonstrandumque accommodatarum speciem offerat, cum longe aliter veritas se habeat. Etenim et ille, qui omnium principium cor esse statuit, non ita oculorum situm nequaquam huic vicinum

σεται τὴν τῶν ὀφθαλμῶν οὐκ ἐγγύτητα, ὡς μὴ καὶ τούτους ἀπὸ ἐκείνης ὥσπερ πηγῆς τινος ἀρύεσθαι φάναι τὴν αἴσθησίν τε καὶ κίνησιν, ὅ τε τὸν ἐγκέφαλον οὐκ ἄλλο τι μόριόν φησιν ἀρχὴν εἶναι τῆς τῶν ἀναπνευστικῶν τε καὶ φωνητικῶν ὀργάνων κινήσεως. | ἀλλὰ ἐκεῖνον ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν 250 ἐξηγεῖσθαι τῆς κατὰ προαίρεσιν κινήσεως, οὕτω καὶ τοῖσδε. ἅπερ οὖν ἐν ταῖς περὶ τῆς ἀποδείξεως μεθόδοις ἐδιδάχθημεν καθόλου, ταῦθ' εὑρίσκεται κατὰ μέρος ἐπὶ πάσης ὕλης πραγμάτων ἀληθεύοντα. χρὴ γὰρ οὐκ ἀπὸ πάντων τῶν ὑπαρχόντων τῷ προκειμένῳ πράγματι τἀληθὲς λαμβάνειν, ἀλλὰ ἀπὸ μόνου τοῦ συνημμένου τῷ προβλήματι. Ζήνων δὲ καὶ Χρύσιππος καὶ Διογένης οἵ τε ἄλλοι Στωϊκοὶ κἂν μυριάκις ἐπὶ τῷ λόγῳ θαρρῶσιν, οὐχ ἕξουσιν ἀπολογήσασθαι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ. τὸ γάρ τοι δεύτερον λῆμμα το κατὰ αὐτὸν εἰ μὲν ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ σαφῶς καὶ διωρισμένως εἴρητο, τῶν ἐκ δευτέρου γένους ἓν ἂν ἐφωράθη πάντως ὑπάρχον· ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα πεπανουργημέ-

1 ὀφθαλμῶν ἐγγύτητα codd. edd. ὀ. οὐκ ἐγγύτ. nos. — 5 ἐκείνων L. — 6 κἂν τοῖς δε L καὶ τ. MA. — 13 εὕρωσιν ABChK ἕξουσιν LM; cf. Proll. p. 26. — 16 ἂν om. L. —

cavebit, ut non vel hos a corde tamquam fonte quodam sensum et motum haurire dicat, et qui cerebrum, non ab alia quapiam parte respirandi et vocis instrumentis motionem suppeditari dicit, sed illud sicut ceteris, ita his quoque motus voluntarii auctorem esse. Quae igitur in praeceptis de demonstratione generatim didicimus, ea singillatim in quacunque rerum materia vera esse reperiuntur. Non enim ab omnibus, quae propositae rei insunt, veras sumtiones petere licet, sed ab eo tantum, quod rei, quae in quaestionem venit, coniunctum est. At Zeno et Chrysippus et Diogenes ceterique Stoici etiamsi millies in ratione sua fiduciam ponant, tamen non habebunt, quod ad errores in ea commissos defendendos afferant. Cuius quidem sumtio secunda si exacte, si plane, si distincte esset dicta, secundi generis utique esse deprehenderetur; quoniam vero figura quadam dicendi versute obtectam ambiguitatem contraxit,

νην ἀμφιβολίαν ἐπεσπάσατο, τοῦ τετάρτου γένους [ἐν τούτῳ] μετέσχεν. εἰ μὲν οὖν γινώσκων αὐτοῦ τὴν πανουργίαν ὁ Ζήνων ἑκὼν παρεχρήσατο, σοφιστὴς ἂν εἴη τις μᾶλλον ἢ φιλόσοφος· εἰ δὲ ἀγνοήσας ἄκων ἐχρήσατο, λογικῆς θεωρίας
251 ἀγύμναστος. ἀλλὰ ἡμεῖς γε μήθ' ἑκόντες ποτὲ τοιούτοις χρησαίμεθα λόγοις, ἐχθροῦ γὰρ ἀληθείας ἀνδρὸς τὸ πανούργημα, μήτε ἄκοντες ὑπὸ ἀμαθίας τε ἅμα καὶ ἀγυμνασίας ἐμπίπτοιμεν εἰς αὐτούς. ὁμοίαν δὲ ἔχει τῷ δευτέρῳ λήμματι καὶ τὸ τέταρτον ἀτοπίαν, ἐν ᾧ φησι 'λόγος ἀπὸ διανοίας χωρεῖ.' ὁ γάρ τοι λόγος οὗτος, ἡ σημαίνουσα φωνή, ὑπὸ μὲν τῆς διανοίας ἐκπέμπεται, καθάπερ καὶ τἆλλα πάντα τὰ κατὰ προαίρεσιν ἐνεργούμενα, οὐ μὴν ἐκ τῆς διανοίας γε, ἀλλὰ ἐκ τοῦ λάρυγγος. ἔμπροσθεν δὲ οὐδέπω φωνὴ τὸ ἀναφερόμενόν ἐστιν, ἀλλά, ὡς ἔφαμεν, ὕλη τις οἰκεία φωνῆς, ἣν ὀνομάζομεν ἐκφύσησιν. ἐκπέμπεται δὲ ἐκ τῶν κατὰ πνεύμονα τραχειῶν ἀρτηριῶν, ὧν οὐδεμία τῆς καρδίας ἅπτεται. ὁ μὲν

1 ἐν τουτῳ codd. edd., nos uncis inclusimus. — 3 μᾶλλον om. LM. — 4 ἀγνοήσας τε ἄκων L. — 6 ἀληθείας ἐστὶ ἀνδρὸς M. — πανούργευμα L πανούργευμα (sic) M πανούργημα A. — 9 ὁ λόγος codd. edd. ὁ delevimus; cf. supra p. 201, 3. — 10 οὗτος om. L. — 14 τῆς οἰκείας L τις οἰκεία MA. — 15 ἐκ τὸν M. —

quarti generis censebatur. Quam si animadvertens, quam versuta esset, Zeno volens sciensque assumsit, sophista potius quam philosophus, sin ignorans imprudensque, in logica disciplina minime exercitatus existimari debet. Nobis certe danda opera, ne eiusmodi rationibus aut scientes utamur, hominis enim veritatis inimici fallacia est, aut ignorantia et tirocinio inviti in eas incidamus. Aeque absurda ac secunda quarta sumtio est, ubi ait 'oratio de mente procedit'. Ista nimirum oratio, quae vox significans est, sicuti alia omnia, quae voluntate fiunt, *ὑπὸ διανοίας*, i. e. a mente emittitur, non tamen e mente, sed e gutture. Nec prius etiam (quam per voluntatem fingatur) spiritus ascendens est vox, sed materia, ut diximus, quaedam vocis propria, quam *ἐκφύσησιν* appellamus, e pulmonis arteriis asperis emissa, quarum nulla cor attingit. Zeno igitur sive imprudens sive

*οὖν Ζήνων εἴτε ἄκων εἴτε ἑκὼν ἀσαφεῖ τῇ λέξει χρησάμενος εἰς τὸ τέταρτον εἶδος ἐμπέπτωκε τῶν λημμάτων, ὁ Διογένης δὲ τὰ πολλὰ μὲν εἰς τὸ δεύτερον, ἅπαξ δέ που καὶ αὐτὸς εἰς τὸ τέταρτον. ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ ʻὅθεν ἐκπέμπεται ἡ φωνή' καὶ ὅταν ʻἡ δὲ φωνὴ οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν κεφαλὴν τόπων ἐκπέμπεται,
ἀλλὰ φανερῶς ἐκ τῶν κάτωθεν μᾶλλον', | ἐκ τοῦ δευτέρου* 252
γένους τῶν ἐπιχειρημάτων χρῆται τοῖς λήμμασιν· ὅταν δὲ φῇ τὸν λόγον ἀπὸ διανοίας ἐκπέμπεσθαι, δέον ὑπὸ διανοίας φάναι, τῷ τετάρτῳ χρῆται γένει τῶν ἐπιχειρημάτων. ὁ δὲ ἔλεγχος καὶ τῶν τούτου σφαλμάτων ὁ αὐτὸς τῷ προγεγραμμένῳ κατὰ τὸν τοῦ Ζήνωνος λόγον. οὕτω δὲ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐπειδὰν μὲν λέγῃ ʻκαὶ ἐξ οὗ ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖνο εἶναι τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος', ἀντιληψόμεθα τοῦ λόγου καὶ φήσομεν, ὑφ' οὗ μὲν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, τὸ κυριεῦον ὑπάρχειν, οὐ μὴν ἐξ οὗ γε. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον κἀπειδὰν εἴπῃ ʻτὸ γὰρ ὅλον, ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖσε δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γίνεσθαι', οὐχ ʻὅθεν'

2 *ἐμπέπτωκε* M A B (L.?) *ἐκπέπτωκε* ChK. — 4 *ἡ φωνὴ ἐκπέμπεται* codd. edd. *ἐκπέμπ. ἡ φωνή* nos coll. p. 202, 6. — 6 *κάτω* codd. edd. *κάτωθεν* nos coll. p. 202, 10. — 8 *φησι* L. — 9 *χρῆται* bis L. — 14 *τοῦ λόγου* M A B Ch K *τοῦ λεγομένου* L. —

sciens ambiguo verbo usus in quartum sumtionum genus incurrit, Diogenes plerumque in secundum, semel ipse quoque in quartum. Cum enim ait 'unde emittitur vox' et 'vox autem non e capitis sedibus emittitur, sed manifesto ex inferioribus potius', e secundo genere argumentorum propositiones sumit; cum vero orationem *ἀπὸ διανοίας* emitti ait, cum *ὑπὸ δ.* debeat, in quarto genere versatur. Huius quoque errorum refutatio eadem est, qua supra in Zenonis ratione usi sumus. Sic quoque Chrysippus cum dicit, e qua parte oratio emittatur, illam esse dominantem animae partem, verba castigabimus et dicemus, a qua parte (*ὑπό* intellege) oratio emittitur, non e qua, eam esse principalem. Eadem ratione, ubi inquit 'ad summam, unde oratio emittitur, illuc etiam ratiocinationem fieri necesse est', non 'unde' dicemus, sed

τῆς κατὰ τὴν θέσιν ἐγγύτητος, ὅθεν καὶ λείπειν ἡγητέον τῷ τοῦ Ζήνωνος λόγῳ λήμματα πρὸς τὸ τελέως ἠρωτῆσθαι. δειχθείη δὲ ἂν ἐναργέστερον τοῦτο τῶν λημμάτων μεταληφθέντων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ὡς εἶναι τὸν λόγον τοιόνδε· 'φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. εἰ δὲ ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο. ὅθεν δὲ λόγος, καὶ φωνὴ ἐκεῖθεν ἐκπέμπεται. λόγος δὲ ἐκ διανοίας ἐκπέμπεται. ὥστε οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἡ διάνοια.' τὸ μὲν οὖν πρῶτον λῆμμα τῶν πρὸς αἴσθησιν ἐναργῶν ἐστιν, ὥστε οὐδὲ ἀποδείξεως αὐτὸ δεῖται· πιστὰ γὰρ ἐξ αὑτῶν ὑπάρχει πάντα τὰ πρὸς αἴσθησιν ἐναργῆ· τὸ δὲ δεύτερον οὔτε τῶν πρὸς αἴσθησιν οὔτε τῶν πρὸς νόησιν ἐναργῶν ἐστι· τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐδὲ ἐκ τῶν πρώτων ἀξιωμάτων ὑπάρχει· ἀλλὰ ἐχρῆν ὧδέ πως ἐρωτηθῆναι τὸν λόγον, εἴπερ ἐκ τῶν πρώτων τε καὶ ἀποδεικτικῶν ἤμελλεν ἄρχεσθαι· 'φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. πᾶν δὲ τὸ διά τινος ἐκπεμπό-
257 μενον ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται. | οὐκ ἔστι

2 τέλος L. — 6 διὰ τοῦ φ. L. — 10 πιστὴ A πιστὰ cett. codd. edd. Cornar. — ἐξ αὐτῶν codd. edd. ἐξ 'αὑτῶν nos. — 15 φωνὴ γὰρ διὰ L. — 16 πάλιν δὲ L πᾶν δὲ MA. — 17 αὐτὸ L. —

situs vicinitate. Unde etiam putandum est deesse Zenonis rationi sumtiones quasdam ad absolutam perfectamque interrogationem. Quod evidentius demonstrabitur, si lucidius planiusque sumtiones in hunc modum effabimur: 'vox per asperam arteriam emittitur; quodsi e cerebro emitteretur, non per arteriam emitteretur. Unde autem oratio, inde etiam vox emittitur. Emittitur autem e mente oratio; non est igitur in cerebro mens.' Prima sumtio ex evidentibus sensuique patentibus est, ut ne probationis quidem indigeat, cum omnia sensui patentia ex sese probata satis sint. Secunda autem neque sensui neque intellectui evidens est, cum omnino ne ex primis quidem enuntiatis principium habeat, sed ita interroganda conclusio fuit, si quidem e primis vimque probandi habentibus orsura erat: 'vox per arteriam emittitur. Omne autem, quod per aliquid emittitur, e continentibus illi proximisque partibus emittitur. Non est

δὲ ἐγκέφαλος τῇ φάρυγγι συνεχής· οὐκ ἄρα ἐξ ἐγκεφάλου ἐκπέμπεται.’ μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον αὖθις ἕτερον ἐχρῆν ἐρωτᾶσθαι τὸ συμπέρασμα λῆμμα ποιησάμενον, ὡς εἶναι τοιόνδε· ‘ὅθεν ἡ φωνὴ ἐκπέμπεται, ἐκεῖθεν καὶ ἡ σημαίνουσα φωνή, τουτέστιν ὁ λόγος. ἐκ δὲ διανοίας ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἀλλὰ οὐκ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου· οὐκ ἄρα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διάνοια.’ οὕτω μὲν ἐχρῆν ἠρωτῆσθαι τοὺς λόγους ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος, εἰ μηδὲν τῶν λημμάτων ἤμελλε μήτε παραλειφθήσεσθαι μήτε ἐκ περιττοῦ παραληφθήσεσθαι. ἔνεστι δὲ καὶ συντομώτερον ἔτι κατὰ τόνδε τὸν τρόπον ἐρωτῆσαι συνθέντα τοὺς λόγους ἀμφοτέρους ἐς ταὐτόν· ‘ὁ λόγος διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. πᾶν δὲ τὸ διά τινος ἐκπεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται. ὥστε καὶ ὁ λόγος ἐκ τῶν συνεχῶν τῇ φάρυγγι μορίων ἐκπέμπεται. ἐγκέφαλος δὲ οὐκ ἔστι συνεχὴς τῇ φάρυγγι· οὐκ ἄρα ἐξ ἐγκεφάλου ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἀλλὰ ἐκ τῆς διανοίας [ἐκπέμπεται]· οὐκ ἄρα ἐν ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διάνοια.’ ἔξεστι δὲ δηλονότι καὶ τὸ κυριεῦον | 218

3 συμπέρασμα τὸ λῖμμα L τὸ σ. λ. MA. — 4 τὸ ὅθεν codd. edd. τὸ delevimus. — 6 ἀλλὰ καὶ οὐκ L. — 9 παραληφθήσεσθαι LM παραλειφθ. A. — 10 τρόπον LM λόγον ABChK. — ἐρωτῖσαι L. — συνθέτα M. συνθετὰ L συνθέντα A. — 14 τῷ φ. L id. postea. — 15 λόγος M ὁ λόγος LA. — 16 ἀλλὰ καὶ ἐκ ML ἀλλὰ ἐκ A. — ἐκπέμπεται post διανοίας uncis inclusimus.

autem continens arteriae cerebrum; e cerebro igitur non emittitur.’ Post hanc conclusionem altera ita erat interroganda, ut conclusio ipsa fieret sumtio, in hunc modum: ‘unde vox emittitur, inde etiam significans vox, hoc est oratio; emittitur autem e mente oratio, non e cerebro; non est igitur in cerebro mens.’ Hoc modo Zenoni interrogandae fuerunt conclusiones, si nullam sumtionem praetermissurus aut nullam supervacaneam admissurus erat. Quamquam etiam pressius interrogare licet, si utrasque rationes in unam contraxeris, ita: ‘oratio per asperam arteriam emittitur; omne autem, quod per aliquid emittitur, e continentibus illi partibus emittitur; igitur et oratio e continentibus arteriae partibus emittitur. Cerebrum autem non est continens arteriae, non igitur e cerebro oratio emittitur, sed e mente, non in cerebro igitur mens’. Possumus

εἰπεῖν ἀντὶ τοῦ τῆς διανοίας ὀνόματος, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἡγεμονικὸν καὶ τὸ ἡγεμονοῦν καὶ τὸ ἡγούμενον καὶ τὸ δεσπόζον καὶ τὸ ἄρχον καὶ τὸ λογιζόμενον καὶ τὸ νοοῦν καὶ τὸ φρονοῦν· οὐδὲν γὰρ διαφέρειν ἡγητέον, ὅπως ἄν τις ὀνομάζειν ἐθέλοι ταὐτὸ φυλάττων ὑποκείμενον πρᾶγμα. εἰ οὕτως ἅπαντες ἠρωτήκεσαν τὸν λόγον καὶ μὴ τὸ ἀναγκαιότατον τῶν λημμάτων παραλελοίπεσαν, ἐν ᾧ δηλοῦται τὸ πᾶν τὸ διά τινος ἐκπεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεσθαι, τὰ δὲ οὐκ ἀναγκαῖα μὴ μάτην προσετεθείκεσαν, εὐφωρατότατος ἂν ἦν ὁ λόγος ἀπό τε τῆς θέσεως ἐπιχειρεῖν ὡρμημένος οὐκ ἀποδεικνύς τε τὸ προκείμενον. εἰ μὲν γὰρ ἡ ἒξ πρόθεσις ἐγκέοιτο κατὰ τὸ λῆμμα τὸ λέγον ἀπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον, ψευδὲς εἶναι φήσομεν αὐτό· μὴ γὰρ ἐκ τῆς διανοίας, ἀλλὰ ὑπὸ τῆς διανοίας αὐτὸν ἐκπέμπεσθαι·

---

3 *τὸ νοῦν* L *τὸ νοοῦν* MA. — 4 *οὕτως ἀντονομάζειν* L *ὅπως ἄν τις ὀνομ.* MA. — 5 *ταὐτὸ* om. L. — *τὸ ὑποκείμενον* MABChK *τὸ* abest in L; cf. Proll. p. 116. — 6 *καὶ μὴν ἀναγκ.* L. — *τῶν λοιπῶν* L *τῶν λημμάτων* MA. — 7 *παραλελοίπεσαν* LMABCh *παρελ.* K. — 8 *αὐτὸ* L. — 9 *μὴ* om. L. — *προσετεθήκεσαν* MAB *προσετεθείκεσαν* ChKL. — *εὐφώρατος* MABChK *εὐφωρώτατος* L *εὐφωρατότατος* nos; cf. Lob. Parall. p. 38. — 10 *ἦν* om. L. — *προθέσεως* L; cf. Proll. p. 93. — *ἐπιχειρούμενος* L *ἐπιχειρεῖν ὡρμημένος* MA. — 11 *ἀποδείκνυσθαι* L *ἀποδεικνύς τε* MA. — *εἰ μὴ ἡ* L *εἰ μὲν γὰρ ἡ* MA. — 12 *ἐκ τῆς διανοίας* codd. edd. *ἀπὸ τ. δ.* Corn. — 14 *αὐτὸν* usq. ad *διανοίας* p. 221, 2 om. L. —

---

scilicet dominantem partem loco mentis ponere, item principalem, praesidentem, ducem, imperantem, principem, item ratiocinantem, intellegentem, cogitantem; nihil enim interesse putaveris, qua quis appellatione uti velit, modo rem subiectam eandem servet. Si ita omnes hanc rationem interrogassent neque vel maxime necessariam sumtionem omisissent, qua explicatur omne, quod per aliquid emittitur, e continentibus illi partibus emitti, vel minime necessarias non frustra addidissent, facillimum esset deprehendere rationem a positura profectam ad propositum demonstrandum non accommodatam. Nam si in ea sumtione, quae ait *ἀπὸ τῆς διανοίας*, i. e. de mente emitti orationem, vis, Praepositionis *ἐξ* inerit, falsam dicemus, non enim e mente, sed a mente

εἰ δὲ τὴν ὑπό πρόθεσιν ἐκ τῆς ἀπό δηλουμένην νομίζοιμεν, ὡς εἶναι τὸ λῆμμα τοιοῦτον· 'ὁ λόγος ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται', τὸ μὲν λῆμμα φήσομεν ἀληθὲς ὑπάρχειν, ἀπέραντον δὲ εἶναι τὸν λόγον, ὡς ἂν μηκέτι πάντων τῶν
λημμάτων ὁμοίως ἠρωτη|μένων, ἀλλὰ τῶν μὲν τὴν ἔξ, τῶν 259
δὲ τὴν ὑπό πρόθεσιν ἐχόντων. εἰ δέ γε πάνθ' ὁμοίως ἐρωτηθείη, κατὰ μὲν τὴν ἔξ πρόθεσιν [ἐν τῷ προτέρῳ λήμματι] γενήσεται τὸ ψεῦδος, κατὰ δὲ τὴν ὑπό τοῦτο μὲν ἀληθὲς ἔσται, τὸ καθόλου δὲ τὸ παραλελειμμένον ὑπὸ αὐτῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ κατὰ μέρος, ἄμφω ψευδῆ. τὸ μὲν γὰρ καθόλου γενήσεται τοιοῦτον· 'ἅπαν τὸ διά τινος ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται', τὸ δὲ κατὰ μέρος 'ὁ λόγος ὑπὸ τῶν συνεχῶν τῇ φάρυγγι μορίων ἐκπέμπεται.' οὐ μὴν ὑπὸ τῶν συνεχῶν, ἀλλὰ ἐκ τῶν συνεχῶν ἀληθῶς ἂν λέγοιτο. δέδεικται τοίνυν ἤδη σαφῶς τὸ

---

1 *νομίζομεν* codd. edd. *νομίζοιμεν* nos. — 3 *ἤδη τὸ* L *τὸ μὲν* MA. — *ἀπεράντω. ψευδῆ δ' εἶναι* L. — 4 *τῶν* post *πάντων* om. L. — 5 *ἠρωτημένω* L. — 6 *ὑπό* om. L. — 7 *ἐν τῷ προτέρῳ λ.* codd. edd. '*δευτέρῳ* potius' Corn. *ἐν τῷ προτέρῳ λ.* uncis inclusimus. — 8 *κινήσεται* MA *γενήσεται* LB Corn. — *τουτὶ* L. — 9 *τὸ* ante *καθόλου* om. L. — 10 *ὡσαύτως δὲ* MABChK *ὡσ. δὲ καὶ* L. — 13 *ὁ λόγος* om. L. — *συνεχῶν τῷ φ. μ.* L *τῇ φ. συνεχῶν μ.* MABChK *συν. τῇ φ. μ.* nos; cf. Proll. p. 120. — *μορίων ἡ φωνὴ ἐκπ.* L. — 14 *οὐ γὰρ* MABChK *οὐ μὴν* L. — *ἐκ τῶν* L *ὑπὸ τῶν* M. — *συνεχῶς ἀληθῶς* L. — 15 *δέδοικται* M. —

(ὑπό intellege) emitti; sin ὑπό ex ἀπό audiemus, ut sit tale assumtum: 'oratio ὑπὸ τῆς δ., i. e. a mente emittitur', veram quidem assumtionem, nihil tamen conficere rationem fatebimur, cum non eodem modo omnes propositiones fuerint interrogatae, sed aliae ἔξ, aliae ὑπό habeant. Quodsi omnes uno modo interrogabuntur, secundum Praepositionem ἔξ mendacium erit, secundum ὑπό illa quidem vera erit, sed universalis, quae ab iis praetermissa est, itemque singularis, ambae falsae erunt. Universalis enim talis erit: 'omne, quod per aliquid emittitur, a continentibus illi partibus emittitur', singularis: 'oratio a continentibus arteriae partibus emittitur'. At non a continentibus, sed e continentibus vere dici potest. Aperte igitur demonstratum est illos principalem sumtionem

κυριώτατον τῶν λημμάτων παραλελειμμένον αὐτοῖς ἢ ἑκοῦσι σοφιστικῶς ἢ ἄκουσιν ὑπὸ ἀγυμνασίας τῆς μεθόδου. διο καὶ παρακρούονται τὸν ἀκροατὴν οὐ δυνάμενον ἀκριβῶς διελέσθαι, πότερον τῶν λημμάτων ἐστὶν ἀληθές, εἴτε τὸ κατὰ τὴν ἔξ πρόθεσιν ἠρωτημένον εἴτε τὸ κατὰ τὴν ὑπό· τὴν ἀρχὴν μὲν γὰρ οὐδὲ λέγουσιν αὐτὸ κατά γε τὴν λέξιν, εἰς δέ γε τὴν σύστασιν τοῦ λόγου παντὸς ὡς εἰρηκότες προσ-
230 χρῶνται. | τὸ γὰρ 'εἰ δὲ ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο', κατὰ τὴν τοῦ παραλελειμμένου λήμματος δύναμιν ἀληθὲς εἶναι φαντάζεται. πᾶσιν οὖν τοῖς ἁμαρτήμασιν ὁ τοῦ Ζήνωνος λόγος ὑπεύθυνός ἐστι κατὰ τὸ δεύτερον τῶν λημμάτων τὸ νυνί μοι λελεγμένον· πρῶτον μέν, ὅτι τὴν ἀπό πρόθεσιν ἐν αὐτῷ παρέλαβε δέον ἤτοι τὴν ἔξ ἢ τὴν ὑπό· δεύτερον δέ, ὅτι τὰ κυριώτατα παρέλιπε, τό τε καθόλου, τὸ 'πᾶν δὲ τὸ διά τινος ἐκπεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται', τό τε κατὰ

4 τὸ ante κατὰ τὴν om. L (bis). — 5 ἐρωτώμενον L. — τὴν ante ἀρχὴν om. L. — 6 εἰς μέν γε L. — 10 πᾶσι μὲν οὖν L. — 13 παρέλαβον ABCh παρέλαβεν M Corn. παρέλαβε LK. — 15 πεμπόμενον codd. edd. ἐκπεμπόμενον nos. — 16 μορίων αὐτῷ codd. edd. αὐτῷ μορίων nos; cf. p. 221, 13. —

aut scientes captiose aut imprudentes imperitia artis praetermisisse. Idcirco etiam fallunt auditorem, quippe qui nequeat probe discernere, utra sumtio vera sit, quae secundum Praepositionem ἔξ an quae secundum ὑπό interrogatur; omnino enim sumtionem ad verbum nullam dicunt, sed postmodum ad concludendam rationem universam quasi dixerint, utuntur. Nam quae ita est: 'quodsi de cerebro emitteretur, non per arteriam emitteretur', praetermissae sumtionis vi vera esse existimatur. Omnibus igitur nominibus peccat Zenonis ratio in hac secunda, quam modo rettuli, sumtione, primum quod Praepositionem ἀπό in ea posuit, cum vel ἔξ vel ὑπό deberet; deinde quod praecipuas quasque praetermisit, tum universalem hanc 'omne, quod per aliquid emittitur, e continentibus illi partibus emittitur', tum singularem 'vox

μέρος, ὅτι ἡ φωνὴ καὶ ὁ λόγος ἐκ τῶν συνεχῶν τῇ φάρυγγι μορίων ἐκπεμφθήσεται. τούτων γὰρ οὕτω διορισθέντων εἰ μὲν κατὰ τὴν ἐξ πρόθεσιν ἅπαντα ἐρωτηθείη τὰ λήμματα, ψεῦδος ἔσται τὸ τὸν λόγον ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι· εἰ δὲ κατὰ τὴν ὑπό, τό τε καθόλου τὸ νυνὶ λελεγμένον μοι, τὸ πᾶν τὸ διά τινος ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τῶν συνεχῶν ἐκπέμπεσθαι, καὶ τὸ κατὰ μέρος, τὸ τὸν λόγον ὑπὸ τῶν συνεχῶν τῇ φάρυγγι μορίων ἐκπέμπεσθαι, ἄμφω ψευδῆ· εἰ δὲ μικτῶς ἐρωτηθείη κατά τινα μὲν λήμματα τῆς ἐξ προθέ|σεως ἀκριβῶς 261 παραλαμβανομένης, καθ' ἕτερα δὲ τῆς ὑπό, καθάπερ κἂν τῷ τὸν λόγον ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι, τῶν μὲν λημμάτων οὐδὲν μεμψόμεθα, τὸν ὅλον δὲ λόγον ἀπέραντον ὑπάρχειν ἐροῦμεν. οὐ γὰρ ἔτι συναφθήσονται πρὸς ἀλλήλας αἱ κύριαι τοῦ συμπεράσματος προτάσεις. ἔστι γὰρ αὐτῶν ἡ μὲν ἑτέρα τοιαύτη· 'ὁ λόγος ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται', ἡ δὲ ἑτέρα 'ὁ λόγος ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου οὐκ ἐκπέμπεται'. ἐχρῆν δέ γε

1 ἡ φωνὴ om. L. — τῷ φαρ. L. — 2 ἐκπεμφθήσεται codd. edd.; an ἐκπέμπεται? — 5 λεγόμενον ABChK λεγόμενόν μοι M λελεγμένον μοι L; cf. Proll. p. 67. — 6 πᾶν τὸ διὰ LMAB τὸ πᾶν διὰ ChK. — 7 ἐν τῇ MABChK ἐν om. L συνεχῶν τῇ nos. — 8 λάρυγγι ChK φάρυγγι LMAB. — post ἐκπέμπεσθαι inseruimus ἄμφω ψευδῆ coll. p. 221, 10. — 10 ἑκάτερα codd. edd. ἕτερα Corn. — 11 ἐκπέμπεται A, unde Corn.: ἐν τῷ 'ὁ λόγος — ἐκπέμπεται'; ἐκπέμπεσθαι cett. — 12 οὐδὲ M οὐδὲν LA. — 15 verba ὑπὸ τῆς διανοίας usque ad ὁ λόγος om. L; cf. Proll. p. 110. — 16 οὐκ om. L. —

et oratio e continentibus arteriae partibus emittitur.' His iam ita distinctis si secundum Praepositionem ἐξ omnes interrogabuntur sumtiones, falsa erit, quae orationem e mente emitti declarat; si secundum ὑπό, tum universalis, quam supra commemoravimus, tum singularis, ambae mentientur; sin mixtae interrogationes erunt, ut aliquae sumtiones Praepositionem ἐξ, aliquae ὑπό recipiant, velut in ea, quae est: 'oratio a mente emittitur', in sumtionibus quidem nihil habebimus, quod reprehendamus, totam vero rationem nihil conficere affirmabimus, cum propriae conclusionis propositiones inter sese applicari iam nequeant. Altera enim haec est: 'oratio a mente emittitur', altera 'oratio e cerebro non emittitur.' Atqui oportebat ambas aut secundum ὑπό aut

ἀμφοτέρας ἤτοι κατὰ τὴν ὑπὸ πρόθεσιν ἢ κατὰ τὴν ἔξ ἠρωτῆσθαι, ἵνα ἐπιφέρηταί τι κοινὸν αὐταῖς συμπέρασμα.

Τάχα ἂν ἔτι πλείω λέγειν ὑπὲρ τῆς τοῦ λόγου μοχθηρίας ἐπειρώμην, εἰ μὴ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐγνώκει τε τὴν ἀτοπίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀντιλήψεως αὐτὸς ἐγεγράφει διὰ ἧς ὀλίγον ἔμπροσθεν παρεθέμην ῥήσεως ἐγχωρεῖν φάσκων ἐκ τῶν κατὰ τὰ στήθη μερῶν ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἐπιπεμπούσης τῆς κεφαλῆς, ὥσπερ γε καὶ τὰ νεῦρα πάντα τὴν ἔκφυσιν ἐκ τῆς κεφαλῆς ἔχοντα τὴν ἀρχὴν τῆς δυνάμεως ἀπὸ τῆς καρδίας λαμβάνειν. ταῦτα
262 μὲν οὖν ὀρθῶς | εἴρηται τῷ Χρυσίππῳ καὶ διὰ τοῦτο ἄν τις αὐτῷ καὶ μᾶλλον μέμψαιτο, διότι κατιδὼν τὸ ἀληθὲς ὅμως οὐ χρῆται· τὰ δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως ἐπικεχειρημένα καὶ τούτων μᾶλλον, ὅσα ποιηταὶ μαρτυροῦσιν ἢ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐτυμολογία τις ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον, οὐκ ὀρθῶς. κάλλιον γὰρ ἦν ἐπιμείναντα τοῖς κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον

1 ἀμφότερα codd. edd. ἀμφοτέρας nos. — 2 ἐπιφέρεται M. — 3 κόσμου L λόγου MA. — 5 ἀπολήψεως MABChK ἀντιλήψεως L; cf. Proll. p. 104. — ἐγεγράφη MAB ἐγεγράφει LChK. — 7 κατὰ τὰ LMAB τὰ om. ChK (cf. Proll. p. 57). — στάθη L. — 8 τῆς κινήσεως τὴν ἀρχὴν L; cf. Proll. p. 119. — 11 ἂν εἴ τις L. — 12 αὐτὸ M. — καὶ κατιδὼν LM. — 13 κεχωρισμένα L ἐπικεχειρημένα MA. — 14 ὅσα μᾶλλον codd. edd. μᾶλλον ὅσα nos. — ποιεῖται L ποιηταὶ MA. — 16 ἦν ἢ L. —

secundum ἔξ interrogari, ut inferretur communis utrique conclusio.

Plura fortasse de huius rationis pravitate addidissem, nisi etiam Chrysippus, quam absurda esset, cognovisset et modum refutationis ipse in ea, quam modo adscripsi, oratione declarasset, cum diceret fieri posse, ut e pectoris partibus emitteretur oratio, caput tamen initium motus immitteret, sicuti, ut nervi quoque exortum e capite haberent, facultatis autem initium a corde acciperent. Quod quidem recte a Chrysippo dictum est ac propterea eo magis reprehensione dignus est, quod, cum verum cognoverit, eo non utitur; quod autem a positura argumentatus est et magis etiam ab iis, quae poetae testantur vel vulgus vel etymologia vel reliqua huiusmodi, prave admodum fecit. Rectius enim

ὑποβαλλομένοις λήμμασιν ἐξετάσαι τε καὶ κρῖναι διὰ τῆς
αἰσθήσεως. αὐτὸς δὲ ὥσπερ οὐ κατὰ ἐπιστήμην, ἀλλὰ κατὰ
τύχην εἰρηκὼς τὸ ἀληθὲς ἀπεχώρησέ τε τῆς ζητήσεως αὐτοῦ
καὶ ποιητὰς ἐπάγεται μάρτυρας. ὅπερ οὖν ὁ Χρύσιππος
ἐθεάσατο μέν, οὐκ ἐπεξῆλθε δὲ τῷ λόγῳ, τοῦτο ἐγώ μοι
δοκῶ προσθήσειν. ἐπειδὴ γὰρ ἐγχωρεῖ, κἂν ὅτι μάλιστα
πάντων τῶν νεύρων ἐγκέφαλος ἀρχὴ φαίνηται, τὴν καρδίαν
ἐπιπέμπειν αὐτῷ δύναμιν αἰσθητικήν, ὡσαύτως δέ, κἂν ἐκ
τῶν κατὰ τὸν θώρακα μορίων ὁ λόγος ἐκπέμπηται, τὴν ἀρ-
χὴν τῆς κινήσεως αὐτοῦ ἀπὸ ἐγκεφάλου καταφέρεσθαι, ζη-
τητέον ἐφεξῆς ἐστι, πότερον οὐδέτερον οὐδετέρῳ μεταδίδωσιν |
οὐδεμιᾶς δυνάμεως ἢ τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ. γένοιτο δὲ ἂν ἡ 263
ζήτησις ὧδε. τὰ συνάπτοντα καρδίαν ἐγκεφάλῳ διασκέψασθαι
πρῶτον χρὴ κατὰ τὰς τῶν ζῴων ἀνατομὰς ὁπόσα τέ ἐστι καὶ
ὁποῖα, κἄπειτα κατὰ τὸν τράχηλον ἕκαστον αὐτῶν ἢ τέμνειν
ἢ θλᾶν ἢ βρόχοις διαλαμβάνειν, εἶτα ἐπισκέπτεσθαι, τίνα

1 ὑπολαμβανομένοις ABChK ὑποβαλλομένοις LM. — κρίνη M κρίναι AB κρῖναι LChK. — 2 καὶ αὐτὰ δὲ L αὐτὸς δὲ MA. — 3 ἑαυτοῦ L αὐτοῦ MA. — 7 φαίνεται codd. edd. φαίνηται nos. — 8 ὡςαύτως εἰ δὲ L. — 9 ἐκπέμπεται MABChK ἐκπέμπηται L. — 10 αὐτῶ L. — 13 ἧδε L συνάπτοντα τὴν καρδ. MABChK σ. καρδίαν L; cf. Proll. pp. 21 et 114. — 14 πρῶτον χρὴ L πρῶτον om. MABChK. — 15 αὐτὸν ABCh αὐτὸ K αὐτῶ L αὐτῶν M Corn.; cf. Proll. p. 74. —

debebat fundamento sumtionum, quae in demonstrandi arte versantur, adhibito res explorare et sensu expendere. Sed ipse quasi non scientia, sed casu verum dixisset, ab eius investigatione recessit et poetarum testimonia adhibuit. Quod igitur vidit ille quidem nec tamen ratione persecutus est, id mihi addendum puto. Quoniam fieri potest, ut, quantumvis omnium nervorum origo cerebrum sit, vim tamen sensus ac voluntatis a corde accipiat, nec minus, licet e thoracis partibus emittatur oratio, tamen motus origo a cerebro descendat, quaerendum deinceps est, neutrum neutri an alterum alteri facultatem aliquam impertiat. Quae ita pertractari poterit quaestio, si primo in animalibus dissecandis, quae cerebrum cordi coniungunt quot et qualia sint, diligenter explorabimus, deinde horum singulis ad collum vel praesectis vel collisis

καταλαμβάνει τὸ ζῷον παθήματα. συνάπτει δὲ καρδίαν ἐγκεφάλῳ τὰ τρία γένη τῶν ἀγγείων, ἅπερ δὴ καὶ παντὸς τοῦ σώματος ὑπάρχει κοινά, φλέβες καὶ ἀρτηρίαι καὶ νεῦρα, φλέβες μὲν αἱ σφαγίτιδες ὀνομαζόμεναι, ἀρτηρίαι δὲ αἱ καρωτίδες, νεῦρα δὲ τὰ ταύταις ταῖς ἀρτηρίαις παραπεφυκότα. τὰς μὲν δὴ σφαγίτιδας φλέβας ἢ τὰς καρωτίδας ἀρτηρίας οὐχ ἁπλῶς χρὴ τέμνειν, ὥσπερ τὰ νεῦρα, τεθνήξεται γὰρ εὐθέως τὸ ζῷον αἱμορραγίᾳ λάβρῳ συσχεθέν, ἀλλὰ ἄμεινον βρόχοις ἰσχυροῖς διαλαβόντα πρότερον ἔν τε τοῖς ἄνω καὶ κάτω μέρεσι τοῦ τραχήλου τὸ μέσον τῶν βρόχων διατέμνειν, ὡς μηδεμίαν αἱμορραγίαν ἀκολουθῆσαι· τὰ νεῦρα δὲ εἴτε θλᾶν εἴτε διαλαμβάνειν ἐθέλοις ἢ βρόχοις τισὶν ἢ τοῖς αὐτοῦ
264 δακτύλοις εἴτε τέμνειν, ἐφ' | ἅπασι τούτοις τοῖς παθήμασιν ἓν καὶ ταὐτὸν ἀκολουθήσει σύμπτωμα τῷ ζῴῳ· ἄφωνον ἔσται παραχρῆμα, τῶν δὲ ἄλλων ἐνεργειῶν οὐδεμία οὔτε ἐν τῷ παραυτίκα βεβλαμμένη οὔτε ἐξ ὑστέρου φανεῖται. τῶν ἀρτη-

1 δὲ om. L. — 3 ὑπάρχει om. L. — κοιναὶ L. — 5 νεῦρα μὴν MA ν. μὲν BCh ν. δὲ LK. — 8 λάβρως L. — 9 πρῶτον MABChK πρότερον L. — 10 τῷ τὸν βρόχον L τὸ μέσον τῶν βρόχων MA. — 12 ἢ βρόχοις L ἢ om. MABChK. — αὐτοῦ LMAB σεαυτοῦ ChK αὑτοῦ nos. — 14 ἐν ταυτῷ L ἓν καὶ ταὐτὸν MA. — τὸ ζῷον ἄφωνον L. — 15 οὐδεμίαν L οὐδὲν τῶν παραυτίκα L οὔτ' ἐν τῷ παρ. MA. — 16 βεβλαμμένην L. — εἴτ' ἐξ L. —

vel laqueo interclusis animadvertemus, qui animali inde affectus accidant. Conectunt autem cerebro cor tria vasorum genera, quae quidem toti corpori communia sunt, venae, arteriae, nervi: venae, quae iugulares appellantur, arteriae carotides, nervi his arteriis adnexi. Huius tamen generis venae vel arteriae non sunt simplici, qua nervi, ratione praesecandae; peribit enim statim animal immodica sanguinis profusione enectum, sed melius est prius laqueis firmis collum animalis tum in superiore, tum in inferiore parte constringere, deinde partem inter laqueos mediam praecidere, ne sanguinis profluvium sequatur. Nervos sive collidas sive intercipias vel laqueis vel digitis sive seces, ex omnibus his laesionibus unus idemque casus animali accidet: mutum statim erit nulliusque alius functionis neque illico neque postea damnum

ριῶν δέ γε βρόχοις διαληφθεισῶν ἤ, ὡς εἴρηται. τμηθεισῶν ἄφωνον μὲν ἢ καρῶδες, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν μεθ' Ἱπποκράτην κακῶς ἀνατεμόντων ἔγραψαν, οὐκ ἔσται τὸ ζῷον, αἱ δὲ ἀνωτέρω τῶν τρωθεισῶν ἀρτηριῶν ἅπασαι τελέως ἄσφυκτοι γενήσονται. τὰς δὲ φλέβας οὔτε βρόχοις διαλαμβάνων οὔθ', ὡς εἴρηται, τέμνων ὄψει τινὰ σαφῶς ἐνέργειαν ἀπολλυμένην. ἐκ τούτων τῶν φαινομένων ἕτοιμόν ἐστι συλλογίσασθαι μήτε τὴν καρδίαν εἰς τὴν τῶν σφυγμῶν κίνησιν ἐγκεφάλου τι προσδεῖσθαι μήτε τὸν ἐγκέφαλον καρδίας, ἵνα αἰσθάνηταί τε καὶ κατὰ προαίρεσιν ἐνεργῇ τὸ ζῷον. ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲν ἡ καρδία πρὸς τὴν οἰκείαν κίνησιν ἐγκεφάλου δεῖται, δῆλόν ἐστιν ἐκ τοῦ καὶ τῶν φλεβῶν καὶ τῶν ἀρτηριῶν καὶ τῶν νεύρων τῶν προειρημένων βρόχοις διαληφθέντων ὁμοίως ἔτι σφύζειν αὐτὴν καὶ τὰς καθ' ὅλον τὸ ζῷον ἀρτηρίας· | αἱ 265
γὰρ ἀνωτέρω τῶν βρόχων μόναι παντάπασιν ἄσφυκτοι γίνονται τοῦ συνεχοῦς αὐτῶν μέρους τοῦ μέχρι καρδίας

---

3 ἔγγραψαν L. — 4 ἄφυκτοι M. — 6 τινὰς M. — 7 εἶναι LMABCh ἔστι K fortasse eiciendum. — 11 προσδεῖται L. — 13 τῶν ante προειρημένων om. L. — 15 ἄφυκτοι M. — 16 αὐτοῖς L αὐτῶν MA. —

---

faciet. Arteriae vero si vel laqueis interceptae vel eo, quo dixi, modo dissectae fuerint, mutum quidem vel sopitum, quemadmodum plerique, qui post Hippocratem male in dissecandis animalibus versabantur, scripserunt, non erit animal, sed arteriae, quae supra vulneratas sunt, omnes pulsu prorsus privabuntur. Venis autem vel laqueo comprehensis vel qua docuimus ratione praesectis functionem manifesto interire nullam videbis. Ex his rebus ad sensum patentibus in promtu est colligere neque cor ad pulsuum motum cerebri opera aliqua indigere neque cerebrum cordis, ut et sentire et sua sponte officio fungi animal queat. Cor enim ad propriam motionem cerebro non egere vel inde perspicuum est, quod, si venae et arteriae et nervi, quos commemoravimus, laqueis intercepta sunt, nihilo minus cor ipsum pulsat et omnes totius corporis arteriae, nisi quod eae, quae supra laqueos exstant, solae pulsum amittunt, ita tamen, ut inferior

ὡσαύτως ταῖς ἄλλαις σφύζοντος. ὅτι δὲ οὐ τῶν ἐγκεφάλου δυνάμεων ἡ καρδία τὴν πρώτην ἀρχὴν ἔχει, μάθοις ἂν ἐκ τοῦ πάντων τῶν εἰρημένων νεύρων ἤτοι τμηθέντων ἢ βρόχοις διαληφθέντων ἄφωνον μόνον γίνεσθαι τὸ ζῷον, εἰσπνεῖν μέντοι καὶ ἐκπνεῖν ἀκωλύτως κατὰ ἀμφοτέρας τὰς διαφορὰς τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων εἰσπνοῶν τε καὶ ἐκπνοῶν, οὕτω δὲ κἀν τοῖς τέσσαρσι κώλοις ἔτι καὶ νῦν ἐνεργεῖν, καθάπερ καὶ πρόσθεν, ἀκούειν τε καὶ βλέπειν καὶ πᾶσαν αἴσθησιν αἰσθάνεσθαι. μόνη γάρ, ὡς εἴρηται, φωνὴ διαφθείρεται τοῦ ζῴου τμηθέντων τῶν παρὰ ταῖς ἀρτηρίαις νεύρων. ὅσοι δὲ τῶν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ἀρτηρίαις ἤτοι τμηθείσαις ἤ, ὡς εἴρηται, διαληφθείσαις ᾤοντο καροῦσθαι τὸ ζῷον, εἶτα ἐκ τούτου συνελογίζοντο τὴν καρδίαν ἐγκεφάλῳ χορηγεῖν αἴσθησίν τε καὶ κίνησιν, ἐσφάλθαι μὲν αὐτοὺς ὑποληπτέον ἐν τῇ περὶ τὸ φαινόμενον ἐμπειρίᾳ, τὸ
266 δὲ ἐξ ὑποθέσεως ἀκολουθοῦν | ἀκριβῶς ἑωρακέναι· εἴπερ γὰρ

1 οὐκ ἐκ τῶν LMAB οὐκ ἔτι τῶν ChK οὐ τῶν nos. — 4 εἰσπνεῖ — ἐκπνεῖ MABCh εἰσπνεῖν — ἐκπνεῖν LK. — 7 κωλύσοις L κώλεισι M κώλοις A. — καὶ καθάπερ καὶ L. — 9 διαφθείρηται M. — 10 τῶν post τμηθέντων om. M. —

earum pars usque ad cor continua, sicut ceterae arteriae, micet. Cerebri autem facultatum primam originem in corde non esse cognoscere ex eo licet, quod, ubi omnes, de quibus dixi, nervi vel praecisi vel laqueis compressi erunt, mutum tantum animal fit, sed spiritum ducit emittitque libere utroque, quo supra diximus, adspirationis et exspirationis modo, atque etiam in quatuor membris, ut antea, functiones integras habet, audit et videt omnisque sensus particeps est. Sola tantum, ut dixi, animalis vox interit, si nervi, qui arteriis adnexi sunt, praesecti erunt. At enim medici et philosophi, quicunque arteriis illis vel praesectis vel eo, quo dixi, modo interceptis sopiri animal opinabantur atque inde colligebant cor esse, quod sensum motumque cerebro impertiret, errasse in horum, quae oculis percipiuntur, experientia existimandi sunt, licet id, quod e propositione efficitur, perbene viderint. Si enim re vera animal fieret sopitum,

ὄντως ἐγίνετο καρῶδες τὸ ζῷον, ὅπερ αὐτοῖς ὄνομα βούλεται σημαίνειν τὸ ἀναίσθητόν τε καὶ ἀκίνητον, ἐξ ἀνάγκης ἂν ἠκολούθει τὸ τὴν καρδίαν ἐπιπέμπειν ἐγκεφάλῳ τὴν πρώτην ἀρχὴν αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως, ἣν αὐτὸς ἅπαντι τῷ σώματι διὰ νεύρων χορηγεῖ, ὥστε εἶναι δευτέραν τινὰ ἀρχὴν αὐτόν, οὐκ ἀκριβῶς πρώτην, ἀνάλογον ὑπάρχῳ μεγάλου βασιλέως. ἀποδεδειγμένου γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὡς ἡ μὲν καρδία τῶν ἀρτηριῶν, ὁ δὲ ἐγκέφαλος τῶν νεύρων ἐστὶν ἀρχή, περαίνοιτο ἄν, εἴπερ ἀληθὲς ἦν τὸ λεγόμενον, ὡς ἡ καρδία διὰ τῶν ἀρτηριῶν ἐγκεφάλῳ χορηγεῖ δύναμιν ψυχικήν. οὐ μὴν ἀληθές γέ ἐστιν, ἀλλὰ κατεψεύσαντο τοῦ φαινομένου κατὰ τὰς ἀνατομάς. καρῶδες μὲν γὰρ οὐδὲ ἐπὶ τοῖς νεύροις τμηθεῖσι γίνεται τὸ ζῷον, μήτι γε δὴ ταῖς ἀρτηρίαις· ἄφωνον δὲ τῶν νεύρων μὲν βλαβέντων γίνεται, τῶν ἀρτηριῶν δὲ οὐ γίνεται καὶ πολὺ δὲ μᾶλλον ἔτι τῶν φλεβῶν. ἀλλὰ οἱ πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις τὰ νεῦρα τοῖς βρόχοις διαλαμβάνοντες, εἶτα ἄφωνον ὁρῶντες

---

1 αὐτοῖς ὅπερ L. — 3 ἀκολουθεῖν codd. edd. ἠκολούθει nos. — τὸ ante τὴν καρδίαν om. L. — 6 αὐτῷ L. — 7 ἀποδεδειγμένον codd. edd. ἀποδεδειγμένου nos. — 9 περαίνειτ' M. — 10 δυνάμεως ψυχικῆς L. — 11 ἀληθές ἐστιν LMABChK ἀληθές γ' ἐστίν M. — 12 οὐδέν τι τοῖς L. — 13 μήτοι γε MABChK μήτι γε L; cf. Proll. p. 81. — διὰ ταῖς L δὴ ταῖς MA. —

---

quo vocabulo illi sensu motuque orbatum intellegi volunt, necessario consequeretur cor esse, quod primam et sensus et motionis originem cerebro immitteret, quam ipse in totum corpus per nervos distribueret, ut quasi magni regis satrapa secundum, non utique principem locum teneret. Quoniam enim in superiore libro demonstratum est cor arteriarum, cerebrum nervorum originem esse, efficeretur, si quidem, quod dicunt, verum esset, cor per arterias cerebro vim animalem suppeditare. Atqui verum non est, sed de eo, quod in dissectionibus manifestum est, mentiti sunt. Sopore enim ne nervis quidem, nedum arteriis sectis animal afficitur; sed, si nervi laesi erunt, obmutescit, si arteriae, non item, si venae, multo etiam minus. Sed plerique medici et philosophi una cum arteriis nervos laqueis constrinxerunt atque inde

267 αὐτίκα τὸ | ζῷον γινόμενον ἀρτηριῶν τὸ πάθος ᾠήθησαν ὑπάρχειν καὶ κάρον ὠνόμασαν, οὐκ ὀρθῶς, οἶμαι, εἰ μή τι ἄρα τὴν ἀφωνίαν ἐθέλουσιν ὀνομάζειν κάρον· οὕτω γὰρ ἂν ὀνόματι μόνον σφάλλοιντο κατά γε τοῦτο, περὶ δὲ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἁμαρτάνοιεν, εἴπερ ἐπὶ ταῖς ἀρτηρίαις ὑπολαμβάνοιεν ἄφωνον γίνεσθαι τὸ ζῷον.

Ἐγὼ μὲν δή μοι δοκῶ τὸ κελευσθὲν ὑπὸ τοῦ *Χρυσίππου* πεπραχέναι ζητήσας, εἴτε ἀπὸ καρδίας ἐγκεφάλῳ δύναμίς τις εἴτε ἀπὸ ἐγκεφάλου τῇ καρδίᾳ χορηγεῖται. *Χρύσιππος* δὲ αὐτὸς ὀλιγώρως ἐσχηκέναι φαίνεται περὶ τὴν τοῦ πράγματος ἔρευναν ἰδὼν μὲν τὴν ὁδόν, ᾗ χρὴ τὸ ζητούμενον ἁλῶναι, μὴ χρησάμενος δὲ αὐτῇ. μέμφομαι δὲ αὐτῷ καὶ διότι καθ' ἓν βιβλίον ἐναντία λέγειν ὑπέμεινεν οὐκ ἀπὸ μακροῦ διαστήματος ἀλλήλων ἔμπροσθεν μὲν ὡς ἀποδεικτικὸν γράψας τὸν τοῦ *Ζήνωνος* λόγον, ἐπὶ προήκοντι δὲ τῷ συγγράμματι δεικνὺς αὐτοῦ τὴν λύσιν. εὑρίσκω δὲ οὐχ ἥκιστα τὸν *Χρύ-*

---

2 εἶναι L οἶμαι MA. — 3 ἂν post γὰρ om. LMABCh inseruit K; cf. Proll. p. 66. — 4 μὲν L μόνον MA. — σφάλοιντο L. — 5 αὐτῷ L. — 9 ἐπ' ἐγκεφάλου L. — 11 εἰδὼς L ἰδὼν MA. —

---

statim obmutescens animal cum vidissent, arteriis affectionem illam tribuendam censuerunt soporemque appellaverunt, non recte, opinor, nisi forte vocis amissionem soporem appellare volunt; sic enim in nomine tantum, quantum ad hoc attinet, errent, sed in re ipsa peccent, si arteriarum laesione mutum fieri animal opinentur.

Videor iam mihi hac quaestione, a corde cerebro an e cerebro cordi facultas aliqua suggereretur, explicata id absolvisse, quod Chrysippus faciendum monuerat. Ipse vero neglegentius in rei investigatione versatus esse videtur, quod, cum viam, qua res quaesita assequenda esset, cognovisset, ea uti noluit. Idem reprehensione dignus est, quod eodem in libro nec longo intervallo repugnantia inter sese dicere non veritus est, cum antea Zenonis rationem, quasi vim demonstrandi haberet, attulit, paululum progressus eius refutationem instituit. Quamquam non raro alias quoque contrarias Chrysippi sententias deprehendo in eadem hac de

σιππον καὶ ἄλλας τινὰς ἐναντιολογίας ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ λόγῳ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ | πεποιημένον. ἐν ἀρχῇ 268
γὰρ προειπών, ὡς τὰ μὲν ἄλλα μέρη τῆς ψυχῆς ἐν οἷς ἐστι τοῦ ζῴου μορίοις ὁμολογεῖται, περὶ δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ μόνου ζητεῖται διὰ τὸ μήτε αἴσθησιν ἐκφανῆ μηδεμίαν εἶναι αὐτοῦ μήτε ἐναργές τι τεκμήριον, ὀλίγον ὕστερον ὡς περὶ φαινομένου τοῦ μέρους διαλέγεται. ἔχουσι δὲ αἱ ῥήσεις αὐτοῦ τόνδε τὸν τρόπον· 'οὕτω φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος ἡμᾶς 'οὔτε αἰσθήσεως ἐκφανοῦς γινομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν 'συντέτευχεν, οὔτε τῶν τεκμηρίων, διὰ ὧν ἄν τις συλλογί'σαιτο τοῦτο· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀντιλογία προῆλ'θε καὶ ἐν ἰατροῖς καὶ ἐν φιλοσόφοις.' ταῦτα προειπὼν ὁ Χρύσιππος ἐφεξῆς φησιν, ὡς ἅπαντες ἄνθρωποι τῶν τῆς διανοίας παθῶν αἰσθάνονται κατά τε τὸν θώρακα καὶ τὴν καρδίαν. ἔχει δὲ καὶ ἥδε ἡ ῥῆσις ὧδε· 'κοινῇ δέ μοι δο'κοῦσιν οἱ πολλοὶ φέρεσθαι ἐπὶ τοῦτο ὡσανεὶ συναισθανό-

2 λόγω δὲ περὶ M. — 5 αἰσθήσεσιν L. — 9 ὥσπερ L. — 11 οὐδ' ἐπὶ codd. edd. οὐδ' delevimus coll. pp. 289 in. K et 345 in. K. — ἀντιλογίας codd. edd. ἡ ἀντιλογία nos. — 12 ante ἰατροῖς nos καὶ ἐν inseruimus, ante φιλοσόφοις ἐν del. τε. — 13 ἑξῆς L. — 14 κατά γε τὸν MABCh κατά τε τὸν LK. — 15 καὶ ante ἥδε om. M. — κοινοὶ L. — 16 τοῦθ' codd. edd. τοῦτο nos. — αἰσθανόμενοι codd. edd. συναισθ. nos. —

animae principatu tractatione. In cuius principio cum dixisset, quibus in animalis partibus ceterae partes animae collocatae essent, constare inter omnes, de sola autem principali quaestionem esse propterea, quod nec sensu manifesto percipi posset nec evidens argumentum haberet, paulo post de ea re, quasi manifesta sit, disserit. Verba autem haec sunt: 'Ita sedes nos fugere videtur, cum neque sensus eius evidens sit, sicut in reliquis, nec argumenta sint, quibus hoc colligi possit; ni ita esset, in tantam controversiam tum inter medicos, tum inter philosophos res non venisset.' Haec cum dixisset, postea ait omnes homines mentis affectus in thorace et corde sensu percipere, in hunc modum: 'Vulgo mihi videntur plerique in hanc sententiam ferri tamquam sentientes in

ʽμενοι περὶ τὸν θώρακα αὐτοῖς τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παʽθῶν γινομένων καὶ μάλιστα καθ᾽ ὃν ἡ καρδία τέτακται ʽτόπον, οἷον μάλιστα ἐπὶ τῶν φόβων καὶ τῶν λυπῶν καὶ ʽἐπὶ τῆς ὀργῆς καὶ μάλιστα τοῦ θυμοῦ᾽. κατὰ τήνδε τὴν
269 ῥῆσιν, εἰ καὶ μηδὲν | ἄλλο, τὸ γοῦν ὡσανεί προσέθηκεν οὐ τολμήσας ἄντικρυς εἰπεῖν αἰσθάνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παθῶν ἐν τῷ θώρακι γινομένων· ʽὡσανεί᾽ γὰρ ἔφη ʽσυναισθανόμενοι᾽. σμικρὸν δὲ ὕστερον καὶ τὸ ὡσανεί περιελὼν οὑτωσὶ γράφει· ʽἡ γὰρ περὶ τὴν διάνοιαν γινομένη ταραχὴ καθ᾽ ἕκαστον τούτων αἰσθητῶς περὶ τὸν θώρακά ἐστιν᾽· εἶτα ἐφεξῆς ʽτῆς μὲν οὖν ὀργῆς γινομένης ἐνταῦθα εὔλογον καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθα εἶναι᾽ καὶ πάλιν ἐν τοῖς ἑξῆς τοῦ συγγράμματος ʽκαὶ τὰ τῶν ὀργιζομένων δὲ πάθη᾽ φησί ʽφαίνεται περὶ τὸν θώρακα γινόμενα καὶ τὰ τῶν ἐρώντων᾽ καὶ λοιπὸν οὐκ ἔτι παύεται περὶ τῶν παθῶν διαλεγόμενος ὡς ἔν τε τῷ θώρακι καὶ περὶ τὴν καρδίαν μάλιστα συνίστασθαι φαινομένων. ὥστε ἔγωγε θαυ-

3 λοιπῶν LM λυπῶν A. — λέγω post λυπῶν codd. edd., nos delevimus. — 8 ὕστερον δὲ L δὲ ὕστερον MA. — 10 τοὺς θώρακας codd. edd. τὸν θώρακα nos. — 11 γὰρ ὀργῆς codd. edd. οὖν ὀργ. nos coll. p. 321. med. K. — 13 ὀργιζομένων δὲ LM δὲ om. ABChK; cf. Proll. p. 34. — 15 λοιπῶν M. — 17 μόγις L μάλιστα MA. —

thorace affectus mentis accidere et praecipue in eo loco, quo situm est cor, quod maxime in timoribus et luctibus, in ira praecipueque in iracundia fit.' Hoc loco, etsi nihil aliud, certe ὡσανεί, i. e. tamquam addidit, cum non ausus esset palam pronuntiare sentire homines in pectore affectus mentis. Itaque 'tamquam sentientes' inquit. Paulo post idem detracta illa Particula haec scribit: 'Turbatio enim mentis, quae in his singulis fit, in thorace fieri sentitur.' Deinceps: 'Cum igitur hoc loco ira nascatur, consentaneum est ibidem reliquas cupiditates esse.' Et item in proximo tractatus loco 'Atque etiam irascentium affectus' inquit 'et amantium in pectore apparent.' Et in reliquis quoque non desinit de affectibus disputare, tamquam in pectore et cordis sedibus

μάζω τἀνδρός, ὅτι τὸ κατὰ ἀρχὰς ὑφ' ἑαυτοῦ γραφόμενον οὐκ ἐξήλειψεν, ἔνθα φησὶν οὔτε αἴσθησιν οὐδεμίαν ἐκφανῆ γίνεσθαι, ποῦ τὸ κύριον τῆς ψυχῆς μέρος, οὔτε τεκμήριον· οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ τοσοῦτο διενεχθῆναι πρὸς ἀλλήλους ἰατρούς τε καὶ φιλοσόφους. ἢ εἴπερ ἀρέσκεται τῷδε τῷ λόγῳ, πῶς οὐκ ᾐδέσθη πάλιν ἐν τοῖς ἑξῆς αἰσθήσει γε κρίνων τὸ δόγμα καὶ 'φαίνεται' | λέγων; ἐγὼ δέ μοι δοκῶ, καθάπερ ὀλίγον 270 ἔμπροσθεν ἔπραξα τὸν ἀληθέστερον ἑλόμενος λόγον, ὃν ὁ Χρύσιππος ἔγραψε πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογούμενος, οὕτω καὶ νῦν ποιήσειν. οὐδεμία γὰρ αἴσθησις ἡμῖν γίνεται τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ κατὰ τὴν καρδίαν ἢ τὸν θώρακα περιεχομένου καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινῶ μὲν τὰ πρῶτα τοῦ Χρυσίππου, διὰ ὧν ὁμολογεῖ τὸ ἀληθές, οὐκ ἐπαινῶ δὲ ἐν οἷς καταψεύδεται τῆς αἰσθήσεως. οὐ γὰρ ἓν ἔτι ἐνταῦθα δοκεῖ μοι σφάλλεσθαι κατὰ τὸν λόγον, ἀλλὰ δύο μεγάλα· πρῶτον μέν,

---

1 τἀνδρὸς ὅπως L τ. ὅτε MABCh (cf. Proll. p. 102) τ. ὅτι K. — τὰ κατ' L; cf. Proll. p. 84. — 2 ἐμφανῆ MABChK ἐνοφανῆ L ἐκφανῆ nos coll. p. 268 post in. et ante med. K et pp. 288 extr., et 344 extr. K. — 3 τοῦτο L ποῦ τὸ MA. — 4 ἂν om. LMABCh (cf. Proll. p. 127), K post διενεχθῆναι, nos post γὰρ collocavimus; cf. Proll. p. 66. — τοσοῦτον MABChK τοσοῦτο L. — 5 ἀρέσκηται ABChK ἀρέσκεται LM. — 6 αἰσθήσει τὲ LM αἰσθ. γε A. — 7 ἐγὼ δὴ LM ἐγὼ δὲ A. — 9 ἑαυτῷ καὶ L οὕτω καὶ MA. — 12 ἐπαινοῦμεν L ἐπαινῶ μὲν MA. — 14 ἓν om. L. —

---

maxime consistere videantur. Quare hominem miror, cur, quod initio scripserat, non deleverit, ubi ait neque sensum manifestum ullum, ubi principalis animae pars esset, neque argumentum esse; non enim adeo inter se dissensuros fuisse medicos et philosophos. Haec oratio si ei placuit, cur non erubuit paulo post sensuum iudicio decretum examinare et 'apparet' interponere? Equidem, quemadmodum paulo ante feci, ut ex locis, quos secum pugnantes scripsit, veriorem eligerem, ita nunc quoque faciendum existimo. Nullo sensu percipimus principatum animae in corde vel in pectore esse ob eamque causam probo prius dictum Chrysippi, quo verum confitetur, ea contra, quibus de sensus veritate mentitur, non probo. Non enim unum hoc loco, sed duos magnos errores eum errasse existimo, unum, quod, cum totum corpus

ὅτι παντὸς τοῦ σώματος ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν ἐναργῶς ἀλλοιουμένου καὶ ποτὲ μὲν ὠχριῶντός τε καὶ καταψυχομένου καὶ τρέμοντος, ὡς ἐν τοῖς φόβοις φαίνεται γινόμενον, ἔστιν ὅτε δὲ ἐρυθριῶντός τε καὶ θερμαινομένου καὶ σφοδρῶς ἐντεινομένου, καθάπερ ἐν τοῖς θυμοῖς, οὐδενὸς μὲν ἄλλου μέμνηται μορίου, μόνων δὲ τῶν κατὰ τὸν θώρακα· ἔπειτα δέ, ὅτι, κἂν συγχωρηθῇ μειζόνως ἡ καρδία τῶν ἄλλων τοῦ ζῴου μορίων ἐξισταμένη τοῦ κατὰ φύσιν ἐν φόβοις τε καὶ λύπαις ἀγωνίαις τε καὶ θυμοῖς ἅπασί τε τοῖς ἄλλοις πάθεσιν,
271 οὐ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς, | ἀλλὰ τὸ θυμούμενον ἢ ἐπιθυμοῦν ἐνταῦθα ὑπάρχειν ἐνδείξεται· ὥστε πλέον θάτερον ἢ ὅπερ αὐτὸς βούλεται, περαίνεσθαι διὰ τοῦ λόγου. εἰ γὰρ ἐν μὲν τῷ διανοεῖσθαί τε καὶ μανθάνειν ἢ διδάσκειν οὐδεμία κίνησις ἐξαίρετος ἐμφαίνεται κατὰ τὴν καρδίαν, ἐν ἅπασι δὲ τοῖς πάθεσιν ἐναργῶς φαίνεται, δῆλον, οἶμαι, γίνεται τὸ μὲν λογιζόμενον τῆς ψυχῆς οὐκ εἶναι κατὰ τὴν καρδίαν, τὸ δὲ ἀλόγιστόν τε καὶ παθητικὸν ὀνομαζόμενον ἐν αὐτῇ περιέ-

4 καὶ σφοδρῶς ἐντεινομένου om. L. — 8 ἐξισταμένου L. — φόβοις καὶ L. — 11 ἅτε L ὥστε M. — ἤπερ L ἢ ὅπερ MA. — 12 a verbis εἰ γὰρ incipiunt excerpta Florentina et Parisina (F et P): cf. Proll. p. 75. — 13 μὲν om. FP. —

in animi affectibus manifesto immutetur ac modo palleat, frigescat trematque, id quod in metu fit, modo rubeat, calescat vehementerque intendatur, ut in iracundia, de nulla praeterquam thoracis parte mentionem facit; alterum, quod, etiamsi concedatur in timoribus, maeroribus, angustiis, iracundiis ceterisque affectibus cor maiorem in modum quam alias corporis partes e naturali sua constitutione deturbari, non rationalem animi partem, sed eam, qua irascimur quave quid appetimus, ibi esse demonstrari potest, ut contrarium magis quam id, quod voluit, illa ratione efficiatur. Nam si, dum meditamur vel discimus vel docemus, nullus praecipuus in corde motus apparet, in affectibus autem omnibus apparet, perspicuum, opinor, fit in corde non esse rationalem partem, sed, quae irrationalis affectibusque obnoxia appellatur, in eo contineri; sin, ubi affectus sit, ibidem etiam meditationem

χεσθαι· εἰ δέ, ἔνθα τὸ πάσχον, ἐνταῦθά φησι καὶ τὸ λογιζόμενον ὑπάρχειν, αὐτὸ τὸ ζητούμενον ἀπὸ ἀρχῆς ἐξ ἑτοίμου λήψεται. πολλῷ δὲ ἦν ἄμεινον ἀπόδειξίν τινα ἡμᾶς διδάξαι τοῦ λαβεῖν ἐκ προχείρου τὸ ζητούμενον· ἀλλὰ οὔτε ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ πρώτῳ περὶ ψυχῆς οὔτε ἐν τοῖς περὶ παθῶν ἀπόδειξίν τινα εἶπε τοῦ χρῆναι πάντως, ἔνθα ἂν ᾖ τὸ ἄλογον, ἐνταῦθα εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον, ἀλλὰ ἑτοίμως τε κἀκ προχείρου πανταχοῦ λαμβάνει καίτοι Πλάτωνος ἐνίας μὲν ἀποδείξεις ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας γράψαντος, ἐνίας δὲ αὖθις ἐρεῖν ἀναβαλομένου, περὶ ὧν ἐνδείκνυται κατὰ τὸν |272 Τίμαιον, ἃς κἀγὼ διὰ τῶν ἑξῆς ὑπομνημάτων ἁπάσας γράψω. νυνὶ δὲ οὔπω μοι πρόκειται τοῦτο δεικνύειν, ἀλλὰ ὅτι τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς, ὃ δὴ καὶ ἡγεμονικόν τε καὶ διάνοιαν καὶ κύριον αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει, κατὰ τὸν ἐγκέφαλόν ἐστι. τούτου γὰρ ἀποδειχθέντος, ἐὰν ἡτισοῦν ἑτέρα δύναμις ἐν τῇ καρδίᾳ φαίνηται περιεχομένη μηδαμόθεν ἑτέρωθεν

4 ἐν om. M. — τούτω τῶ βιβλίω L. — 6 ἔνθα ἦ τὸ ἄλογον L ἔνθα τὸ ἄλογον ἐστὶ MAFP ἔνθα ἂν ᾖ τὸ ἄλογον nos; cf. p. 429 in. K. — 7 ἕτοιμον L. — 10 ἀναβαλλομένου LMP ἀναβαλομένου FABChK. — 12 οὕτω L οὔπω MFPA. — τοῦτο τὸ δεικνύειν P. — 15 τισοῦν L τις cett. codd. edd. ἡτισοῦν nos; cf. Proll. p. 90. —

esse ait, id ipsum, quod a principio in quaestionem venit, ut apertum promtumque assumit. Verum multo rectius fuit demonstrationem aliquam afferre quam quaesitum sine ulla probatione assumere; at neque in libro primo de anima neque in libris de perturbationibus argumentum ullum unquam protulit, cur, ubi irrationalis pars esset, ibidem rationalem esse oporteret, sed hoc ut in promtu manifestumque sumsit, cum tamen Plato nonnulla argumenta in quarto de Republica attulisset, nonnulla distulisset, de quibus in Timaeo disputaturus esset. Quae quidem in proximis libris omnia recensebo. Nunc enim nondum hoc mihi propositum est probare, sed illud potius, rationalem partem animae, quam et principalem et mentem et dominantem ipse Chrysippus appellat, in cerebro esse. Quod cum probatum erit, si aliam facultatem quamcunque in corde contineri neque aliunde proficisci

ὁρμωμένη, τὰς δύο μὲν ἀρχὰς ἤδη σαφῶς ἕξομεν, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὴν τρίτην ὁμοίως ἐξευρήσομεν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς τὸν μέλλοντα λόγον ἀναβεβλήσθω. νυνὶ δὲ ἐπανέλθωμεν αὖθις ἐπὶ ἐκεῖνον τὸν λόγον, ὅθεν εἰς τοῦτον ἐξέβημεν, ὡς ἄρα ὁ Χρύσιππος ἐναντιολογούμενος ἑαυτῷ παρὰ πόδας οὐκ αἰσθάνεται, καθάπερ ἐπεδείξαμεν, διά τε τοῦ περὶ τῆς φωνῆς λόγου καὶ τοῦ φάσκειν ἐνίοτε μὲν οὐδεμίαν αἴσθησιν ἡμῖν γίνεσθαι τοῦ περιέχοντος τόπου τὸ ἡγεμονικόν, ἐνίοτε δὲ φαίνεσθαι αὐτόν. ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ τοῦτο αὐτὸ πρόκειταί μοι νῦν ἀπο-
273 δεικνύειν, ὅτι μὴ πάρεργον· | ἀλλὰ ἦν ἐξ ἀρχῆς τὸ προκείμενον ἐν τούτῳ τῷ γράμματι τὰς τέτταρας διαφορὰς ἐπιδεῖξαι τῶν λημμάτων. ἐκάλουν δὲ τὸ μὲν πρῶτον γένος αὐτῶν ἐπιστημονικόν τε καὶ ἀποδεικτικόν, τὸ δὲ δεύτερον γυμναστικόν τε καί, ὡς Ἀριστοτέλης ὀνομάσειε, διαλεκτικόν, τὸ δὲ τρίτον πιθανόν τε καὶ ῥητορικόν, τὸ δὲ τέταρτον σοφιστικὸν ἐπεδείκνυόν τε τὰ μὲν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων τε καὶ συμβαινόντων τῇ καρδίᾳ συνιστάμενα κατὰ μόνον αὐτὸ τὸ ζητού-

5 ἐπαισθάνεται L οὐκ αἰσθάνεται MA. — 6 ἀπεδείξαμεν L. — 7 αἰσθητικὴν L αἴσθησιν MA. — 8 φαίνεσθαι λέγειν codd. edd. λέγειν eiecimus; cf. Proll. p. 128. — 9 τοῦτ' αὖθις L τοῦτο αὐτὸ MA. — 13 καὶ ἀγύμναστον καὶ ὡς L. — 16 ὑπὸ τῶν L. — 17 κατὰ μὲν αὐτὸ L. —

constabit, duo iam procul dubio principia habebimus, deinceps tertium simili modo indagabimus. Sed id in sequentem librum differatur; nunc eo, unde huc deflexit oratio, redeam, Chrysippum, ut demonstravimus, non animadvertere se sibi ipsi statim adversari cum in disputatione de voce, tum cum interdum neget ullum nos sensum sedis, qua principalis animae pars contineatur, habere, interdum manifesto habere aiat. Sed ne hoc quidem nisi obiter nunc probare nobis proposuimus; verum illud in principio huiusce libri propositum fuit, ut sumtionum differentias quatuor ostenderemus. Primum genus earum elegans et demonstrationis auctoritate praeditum, secundum gymnasticum et, ut Aristoteles dicebat, dialecticum, tertium probabile et oratorium, quartum sophisticum appellavi atque demonstravi sumtiones illas, quae ab iis, quae cordi inessent et acciderent, ducerentur, si modo ex ea re,

μενον πρᾶγμα τῶν ἐπιστημονικῶν εἶναι λημμάτων, τὰ δὲ ἄλλα σύμπαντα τὰ μὲν διαλεκτικά, τὰ δὲ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν μαρτύρων ῥητορικά, τὰ δὲ ὁμωνυμίαις τισὶν ἢ τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι πεπανουργημένα σοφιστικά. τὰ μὲν οὖν ἐπιστημονικὰ καθ' ἕκαστον πρᾶγμα παντάπασιν ὀλίγα τε καὶ εὐαρίθμητά ἐστι, τὰ δὲ γυμναστικὰ πάμπολλα· καθ' ἕκαστον γὰρ τῶν ὑπαρχόντων τε καὶ συμβαινόντων τῷ πράγματι συνίσταται. τὸν γοῦν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἐρωτώμενον λόγον ἐκ τῆς θέσεως ὁρμώμενον ἐπέδειξα· οὕτω δὲ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς εἰσπνοῆς τε καὶ ἐκπνοῆς· ὡσαύτως δὲ ἔχοντα | εὑρήσεις καὶ 274
τὸν ἀπὸ τῆς ἐν ταῖς λύπαις δήξεως. ἐναργῶς μὲν γὰρ ἡ δῆξίς ἐστιν ἐν τῷ στόματι τῆς γαστρός, οἱ δὲ εἰς τὴν καρδίαν ἀναφέρουσιν αὐτήν. εἰ μὲν οὖν, ὅτι πλησίον ἡ καρδία τέτακται τῷ στόματι τῆς γαστρός, διὰ τοῦτο ἀπὸ ἐκείνης ἄρχεσθαι νομίζουσι τὸ πάθος, ἀπὸ τῆς θέσεως ἐπιχειροῦσιν· εἰ δὲ αὐτὴν ὄντως οἴονται τὴν καρδίαν δάκνεσθαι, πάμπολυ

2 σύμπαντα διαλεκτικὰ codd. edd. σ. τὰ μὲν δ. nos; cf. Proll. p. 127. — 3 ὁμονυμίαις M. — ἤ τοι τῆς L. — 4 πεπανουργευμένα L. — 11 λοιπαῖς L λυπαῖς MA. — δείξεως L. — ἐναργὴς L. — 12 δεῖξις L. — 13 οἱ μὲν — οἱ δ' (sic) ABCh οἳ μὲν — οἳ δ' K εἰ μὲν LM — οἱ δ' M εἰ δ' L εἰ μὲν — εἰ δὲ nos; cf. Proll. p. 62. — 16 οἰόντε L οἴονται MA. —

de qua quaestio esset, peterentur, primi generis esse, alias omnes partim dialecticas, partim, si quidem ex testimoniis extrinsecus petitis constarent, oratorias; quae homonymis quibusdam vel dicendi figuris callide ad fraudem concinnatae essent, sophisticas esse. Elegantes quidem in quaque re admodum paucae sunt et numerari facile possunt, gymnasticae autem quam plurimae, quippe quae ab omnibus, quae rei insunt et accidunt, petantur. Talis fuit illa a voce sumta interrogatio, quam a positione proficisci demonstravimus, talis ea, quae ab inspiratione et exspiratione sumta est, nec dissimilem reperies eam, quae a morsu, qui in aegritudinibus accidit, proficiscitur. Qui cum evidenter in ore ventriculi gignatur, isti ad cor referunt. Quodsi, quia iuxta ventriculi os situm sit cor, ideo ex hoc oriri affectum putant, a positione argumentantur; sin cor ipsum re vera morsu affici

σφάλλονται. κάτω μὲν γὰρ τοῦ θώρακος ἡ δῆξίς ἐστιν ὑπὸ τῷ κατὰ τὸ στέρνον χόνδρῳ, ἡ καρδία δὲ ἐν μέσῳ τέτακται τῷ θώρακι καὶ οὐδεὶς ᾔσθετο πώποτε τῆς καρδίας αὐτῆς δακνομένης οὔτε ἐν λύπαις οὔτε ἐν ἄλλῳ πάθει ψυχῆς ἢ σώματος. οὐ μὴν οὐδὲ ἡ καρδιαλγία τοὔνομα τὴν ἐν τῷ θώρακι περιεχομένην καρδίαν ὀδυνᾶσθαι δηλοῖ, ἀλλά ἐστιν ὁμωνυμία τις οὐδένα λανθάνουσα τῶν ὡμιληκότων ἀρχαίων γράμμασι. ὥσπερ γὰρ τὸ κατὰ τὸν θώρακα σπλάγχνον, οὕτω καὶ τὸ τῆς γαστρὸς στόμα καρδίαν ὀνομάζουσιν οἱ παλαιοὶ καὶ πάμπολύ γε τοὔνομά ἐστι παρὰ αὐτοῖς. ἀλλὰ ἐγὼ δυοῖν ἢ τριῶν ἐπιμνησθήσομαι τῶν παραδειγμάτων ὑπὲρ τοῦ σαφῶς
275 *ἐνδείξασθαι | τὸ σημαινόμενον ἐκ τῆς λέξεως. ὁ μὲν δὴ Νίκανδρος ὧδέ πως φησίν·*

'ἣν κραδίην ἐπιδόρπιον, οἱ δὲ δοχαίην
'κλείουσι στομάχοιο.'

Θουκυδίδης δὲ ὧδε· 'καὶ ὁπότε εἰς τὴν καρδίαν στηρίξειεν,

---

1 *δεῖξις* L. — *ὑπὸ κατὰ* M. — 5 *καρδία ἀλγεῖ* L *καρδιαλγία* M A. — 7 *οὐδύνα* L. — *λανθάνουσι* L. — *ὁμιληκότων* M. — *ἀρχαίοις* L. — 8 *τὸν κατὰ* L. — 9 *τὸ τῆς καρδίας στόμα* L. — 10 *πάμπολύ τε* L. — 12 *γημαινόμενον* M. — 13 *Νίκανδρος* cf. Alex. v. 21. — 14 *ἣν* L. — *δοχέην* L. — 16 *Θουκυδίδης* cf. Thuc. II, 49, 3. — *στήριξεν* L *στηρίξαιεν* MABCh *στηρίξειεν* K (Galen. in Hipp. Progn. Comm. XVIII, 2, 286 K: *ἐστήριξε*; *στηρίξαι* Thuc.). —

---

existimant, vehementer errant. Nam in inferioribus thoracis partibus sub cartilagine pectoris morsus est; cor autem in media thoracis parte collocatum est neque quisquam fuit, qui in aegritudinibus ceterisque tum animi, tum corporis affectibus cor ipsum morderi unquam senserit. Neque etiam cardialgiae vox cordis illius, quod in thorace continetur, dolorem significat; sed homonymia quaedam subest nemini, qui modo in veterum litteris versetur, ignota. Eodem enim vocabulo et thoracis viscus et ventriculi orificium veteres appellant et frequentissime apud eos nomen hoc reperitur. Ego, ut aperte, quae vis subiecta voci sit, declarem, duo vel tria exempla hic subiungam. Nicander quidem ita: 'Quod cor epulare, id gulae exceptorem vocitant'; Thucydides autem ita: 'Et ubi ad cor malum penetraverat,

'ἀνέτρεπέ τε αὐτὴν καὶ ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι, ὅσαι 'ὑπὸ τῶν ἰατρῶν εἴσιν ὠνομασμέναι, ἐπῄεσαν'· ὁ δὲ Ἱπποκράτης· 'γυνὴ ἐκαρδιήλγεε καὶ οὐδὲν καθίστη· πάλην ἐς 'ῥοιῆς χυλὸν ἀλφίτων ἐπιπάσσουσα καὶ μονοσιτίῃ ἤρκεσε καὶ 'οὐκ ἀνήμεεν οἷα τὰ Χαρίωνος.' ἅπαντες οὗτοι δηλοῦσιν ἐναργῶς τὸ στόμα τῆς γαστρὸς ὀνομάζεσθαι καρδίαν. ὥστε ταύτης μὲν τῆς καρδίας εἴη ἄν τι πάθος ἡ καρδιαλγία, τοῦ σπλάγχνου δέ, ὑπὲρ οὗ πρόκειται σκοπεῖν, εἰ τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μόριον ἐν ἑαυτῷ περιέχει, τοιοῦτον πάθος οὐδέποτε γίνεται. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς ἅπαν ἄλγημα καρδιαλγίαν προσαγορεύουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐπειδὰν ὑπὸ δριμέων ὑγρῶν ἐρεθίζηταί τε καὶ ἀναδάκνηται. τοῦτο δὲ αὐτὸ συμβαίνει ἐν ταῖς λύπαις· διὸ | καὶ χολὴν 276

1 ἀνέπρεπε L (cf. Proll. p. 83) ἀνέτρεπε MABChK ἀνέστρεφε Galen. l. l. Thuc. — 2 ὑπὸ ἰατρῶν L. — εἰσὶν ὠνομ. LMABChK ὠνομ. εἰσίν Galen. l. l. Thuc. — Ἱπποκράτης cf. Epidem. II, 2 (ed. Littr. V, 84; ed. Erm. I, 472) Galen. Comment. in Hipp. Epid. XVII, 1, 313 K et de alim. fac. VI, 604 K. — 3 οὐδὲ L. — καθίστατο Littr. Erm. Galen. l. l. XVII, 1, 313 καθίστη LMA Galen. de alim. fac. l. l. — πλὴν LMABChK πρὶν Corn. Galen. de alim. fac. l. l. πάλην Littr. Erm. Galen. Comment. in Hipp. Epid. p. 315, 13 sqq. — 4 ἄλφιτον LMABChK ἀλφίτων Littr. Erm. Gal. l. l. — μονοσίτην L μονοσιτεῖν MABChK μονοσιτίῃ Littr. Erm. Gal. l. l. (nisi quod ibi μονοσιτίῃ). — 5 οὐκ om. LMABChK. — ἀνήμηεν M ἀνῆλκεν AB ἀνεῖλκεν ChK ἀνήμεεν L Littr. Erm.; cf. Gal. Comment. l. l.; Proll. p. 26. — Κυρίωνος M Κηρίωνος LABChK Χαρίωνος Corn. Littr. Erm. — 8 δὲ ante ὑπὲρ om. L. —

id subvertebat atque omnes, quae a medicis appellatae sunt, bilis eiectiones sequebantur.' Et Hippocrates: 'Mulier cordis dolore vexabatur nihilque remittebat dolor. Polentam in mali punici succum inspersit et semel in die cibum sumsit nec vomitum edidit, quemadmodum Charion'. Omnes hi evidenter ostendunt os ventriculi cor fuisse appellatum. Itaque huius quidem cordis affectus erit, quam cardialgiam vocant, illius tamen visceris, in quo contineaturne animae principatus, quaestio proposita est, nunquam erit. Verum ne omnem quidem oris ventriculi dolorem cordis dolorem nuncupant, sed illum tantum, cum acrimonia humorum irritatur et mordetur. Id autem in aegritudinibus fit, unde maerore

ἐμοῦσιν οἱ λυπηθέντες, ἐνίοις δὲ ὑπέρχεται κάτω καὶ ἡ γαστὴρ αὐτοῖς ἄκρατα χολώδη διαχωρεῖ. συμβαίνει δὲ οὐ μόνον τοῖς λυπηθεῖσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ πλέον ἀσιτησάντων οὐκ ὀλίγοις δάκνεσθαι τὸ τῆς γαστρὸς στόμα καὶ μᾶλλον, εἰ σφοδρῶς προγεγυμνασμένοι μὴ προσενέγκοιντο σιτία. τοῖς τε γὰρ λυπηθεῖσι καὶ τοῖς γυμνασαμένοις εὐτονώτερον εἰς τὴν γαστέρα συρρεῖ χολὴ ξανθή· πρὸς ταύτης οὖν δακνόμενοι καρδιαλγοῦσιν. οὐδέ ἐστιν ἀναγκαῖον ἐν τῷδε τῷ λόγῳ τὴν αἰτίαν ἐπισκέπτεσθαι, διὰ ἣν τοῦτο συμβαίνει. μόνον γάρ μοι πρόκειται δεῖξαι κατά γε τὸ παρόν, ὡς οὐκ ἔστι τῆς καρδίας τοῦ σπλάγχνου τὸ πάθος ἡ καρδιαλγία, καθάπερ οὐδὲ τὸ δάκνεσθαι κατὰ τὰς λύπας, ἀλλὰ τὸ μὲν σύμπτωμα τοῦ στόματος τῆς γαστρός, ἐπικεχείρηται δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν θέσιν ἐγγύτητος, ὥσπερ γε καὶ τὸ πάλλεσθαι τὴν καρδίαν ἐν τοῖς φόβοις ἀπὸ συμβεβηκότος ἐπιχειρεῖται, ὧν ἑκάτερον οὐκ ἔστιν ἐπιστημονικόν. εἰ δὲ καὶ συγχωρηθείη τοιοῦτον ὑπάρχειν, οὐ Στωϊκοῖς καὶ Περιπατητικοῖς, ἀλλὰ Ἱπποκράτει

1 ἐν οἷς L ἐνίοις MA. — καὶ ante ἡ γαστὴρ om. L. — 2 ἄκρα τὰ MABChK ἄκρατα L; cf. Proll. p. 94 et Gal. Comment. in Hipp. Epidem. XVII, 1, 316. — 10 προὔκειτο L. — 12 σύπτωμα M. — 16 καὶ ante συγχωρηθείη nos inseruimus. —

confecti bilem evomere solent, nonnullis quoque per inferiores partes descendit et ex alvo mera biliosa egeruntur. Nec maerore tantum affectis, verum etiam, qui diutius cibo caruerunt, non paucis accidit, ut morsus hos ventriculi sentiant, praesertim cum vehementi aliqua exercitatione fatigati cibum nullum sumserint. Nam et maeror et vehementior exercitatio facit, ut flava bilis in ventriculum confluat, qua irritati stomachi dolore laborant; quod cur fiat, hic non est explicandi locus. Satis enim ad praesens est ostendere nec cardialgiam nec morsum, qui in aegritudinibus sentitur, esse cordis visceris, sed orificii ventris affectionem atque a situs vicinitate factam argumentationem esse, sicuti eadem ab accidente fit, cum vehementius palpitare cor in pavoribus dicunt, quarum neutra in disserendi elegantia versatur. Quod si ita esse, ut volunt, concederemus, id Hippocrati et

καὶ Πλάτωνι μαρτυρεῖ, καθάπερ καὶ ὁπόσα τοῖς θυμουμένοις ὁ | Χρύσιππος γράφει συμπίπτειν ἔν τε τῷ θώρακι παντὶ καὶ 277
κατὰ τὴν καρδίαν. ἄχρι γὰρ ἂν ἐν μὲν τῷ διδάσκειν τε καὶ μανθάνειν καὶ ὅλως κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν κατὰ ἐπιστήμην τινὰ μηδὲν ἐπιδεικνύωσι συμβαῖνον τῇ καρδίᾳ, κατὰ δὲ τὰ πάθη δεικνύωσιν, οὐ μόνον οὐκ ἀνατρέπουσι τὸν παλαιὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ κατασκευάζουσι. τὰ μὲν δὴ τοιαῦτα τῶν ἐπιχειρημάτων ἐκ τοῦ δευτέρου γένους ἐστὶ τῶν λημμάτων, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τὸ πρώτην ἁπάντων τῶν μορίων τοῦ ζῴου διαπλάττεσθαι τὴν καρδίαν. οὐ γὰρ τὴν κατὰ δύναμιν ἀρχὴν ἐνδείκνυται τοῦτο συγχωρηθέν, ὑπὲρ ἧς νῦν ζητοῦμεν, ἀλλὰ τὴν κατὰ γένεσιν. εἴρηται δέ μοι καὶ διώρισται σαφῶς ὑπὲρ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρχῶν ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ. τὸ μέντοι πρώτην μὲν ἁπάντων ἄρχεσθαι κινεῖσθαι τῶν τοῦ ζῴου μορίων αὐτήν, ὑστάτην δὲ παύεσθαι τῶν ἀποδεικτικῶν ἐστι λημμάτων. ἐνδείκνυται γὰρ ἀρχὴν εἶναι κινήσεως αὐτήν, οὐ μὴν ἁπάσης γε, ἀλλὰ μόνης τῆς κατὰ τοὺς σφυγμούς,

---

3 *ἂν* om. L. — 5 *ἐπιδείκνυσι* L *ἐπιδεικνύουσι* MABCh *ἐπιδεικνύωσι* K. — *συμβαίνειν* L. — *καὶ τάδε τὰ πάθη* L *τὰ πάθη* M *κατὰ δὲ τ. π.* A. — 7 *κατασκευάζουσιν* MA *κατασκευάζουσι* L. — A verbis *τὰ μὲν δὴ* inc. excerpt. II codd. FP. — 9 *πρώτον* (sic) M *πρῶτον* FP *πρώτην* LA. — 14 *μέντοι μὲν* M. — 17 *μόνης γε* L. —

---

et Platoni, non Stoicis et Peripateticis suffragaretur, nec minus illa, quae irascentibus Chrysippus in thorace toto ac praecipue in cordis partibus accidere scribit. Quoad enim, dum doceamus discamusve vel omnino animus noster cognitione aliqua agitetur, nihil cordi accidere probant, sed tantum, dum affectibus moveamur, non modo non refellunt, sed etiam confirmant rationem veterem. Istiusmodi igitur omnia argumenta e secundo sumtionum genere sunt, nec minus illud, cum cor primum omnium animalis partium formari dicunt. Neque enim hoc si dederis, facultatis principium, de quo nunc quaerimus, sed generationis esse demonstraveris. De principiorum autem differentia clare a me dictum expositumque in superiore libro est. Illud tamen, cor ut omnium membrorum primum moveri incipiat, ita ultimum desinere,

ἥτις ἑτέρου γένους ἐστὶ τῆς κατὰ προαίρεσιν· ἐκείνης δὲ οὔτε
278 ἄρχεσθαι πρώτην οὔθ' ὑστάτην | παύεσθαι τὴν καρδίαν ἔχει τις δεῖξαι. περαίνοιτο ἂν οὖν κἀκ τούτου τοῦ λήμματος οὐχ ὅπερ Ἀριστοτέλης τε καὶ Χρύσιππος ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλὰ ὃ Πλάτωνι καὶ Ἱπποκράτει δοκεῖ, τῆς μὲν κατὰ προαίρεσιν ἐν ἡμῖν κινήσεως ἀρχὴν εἶναι τὸν ἐγκέφαλον, ἑτέρας δέ τινος ἀπροαιρέτου τὴν καρδίαν. ἦν μὲν οὖν καὶ ταῦθ' ἱκανὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν προκειμένων, ἀλλὰ ἐπειδὴ προὐθέμην ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ τὰ λήμματα ἐπελθεῖν ἅπαντα τὰ λαμβανόμενα ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τῇ καρδίᾳ, προσθεὶς ἔτι τὰ ὑπόλοιπα καταπαύσω τὸν λόγον. ἐν αὐτοῖς δέ ἐστι καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους λῆμμα, περὶ οὗ κατὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πρώτου βιβλίου διῆλθον, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τῇ καρδίᾳ· πλῆθος γάρ τι νεύρων ἐν αὐτῇ φαίνεσθαί φησιν. ἐδείχθη δὲ ὑφ' ἡμῶν, ὡς νευρώδη μέν τινα σώματα κατὰ τὴν καρδίαν εἴη, νεῦρα δὲ οὐκ εἴη καὶ ὡς τὰ μὲν νευρώδη τῇ τοῦ σώ-

1 ἢ τῆς L ἥτις MA. — ἑτερογενοῦς L. — 3 περαίνειτ' M. — κατὰ MFP κἀκ LA. — 7 τινας προαιρέτου M. — In verb. τὴν καρδίαν desinit frgm. II codd. FP. — 11 ἐπ' αὐτοῖς codd. edd. ἐν αὐτοῖς nos; cf. Proll. p. 126. — 12 περὶ ὧν LM περὶ οὗ A. — 16 τῇ τοῦ σώματος L τῇ om. MABChK; cf. Proll. p. 106. —

e sumtionum elegantium genere est. Demonstratur enim id principium motionis esse, sed non omnis, sed pulsuum tantum, quae quidem genere diversa a voluntaria est; huius autem neque primum initium facere nec ultimum finem habet aliquis, quod demonstret. Efficitur igitur ex hac assumtione non quod Aristoteles et Chrysippus opinantur, sed quod Platoni et Hippocrati placet, voluntariae in nobis motionis cerebrum, alterius cuiusdam invitae cor principium esse. Haec autem quamvis satis ad propositarum rerum probationem sint, tamen, quoniam assumtiones omnes, quae ab iis, quae cordi insunt, ducerentur, hoc libro percensere institui, finem faciam, ubi ceteras subiunxero. Inter has etiam Aristotelis illa est, de qua in primi libri calce disseruimus, ab iis, quae cordi insunt, petita: nervorum ait multitudinem quandam in eo apparere. Nos nervosa quaedam corpuscula in corde esse, nervos non esse demonstravimus atque illa

ματος ἰδέᾳ μόνον ἔοικε τοῖς νεύροις, οὐκ ἐνεργείᾳ τε καὶ χρείᾳ, κρίνεσθαι δὲ προσήκοι τὴν ἐν τοῖς ὀργάνοις ἑτερότητά τε καὶ ταυτότητα ταῖς ἐνεργείαις καὶ ταῖς χρείαις αὐτῶν.
ὥστε οὐδὲν ἔτι περὶ τῶν | αὐτῶν δέομαι διέρχεσθαι, μεταβή- 279
σομαι δὲ ἐπί τι τῶν ὑπολοίπων, οὗ σχεδὸν ἅπαντες μεμνημονεύκασιν, οἷς ἡ καρδία πασῶν τῶν δυνάμεων ἀρχὴ τῶν ἐν τοῖς ζῴοις ὑπείληπται. λέγουσι γάρ, ὅθεν ἡ τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζῴοις ἀρχή, κατὰ ἐκεῖνο τὸ μόριον εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς· ἐν καρδίᾳ δὲ εἶναι τὴν τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζῴοις ἀρχήν, ὥστε καὶ τὸ λογιζόμενόν τε καὶ διανοούμενον ὑπάρχειν ἐν αὐτῇ. ψεύδονται δὲ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς λήμμασιν. οὔτε γὰρ ἐν καρδίᾳ τὴν ἀρχὴν τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζῴοις εἶναι συγχωροῦμεν, ἀλλὰ ἕν τι καὶ τοῦτό ἐστι τῶν ἐν τῇδε τῇ πραγματείᾳ προκειμένων εἰς τὴν σκέψιν, οὐ χρὴ δὲ τὸ ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον λαμβάνειν, οὔτε τὸ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρων ὑπάρχειν τῶν δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ τούτου τὸ ἐναντίον ἡμεῖς ἀποδείκνυμεν. θαυμάζω τοίνυν

2 προσήκει codd. edd. προσήκοι nos. — ἑτερότητά τε καὶ L τε om. MABChK. — 5 ἐπὶ τό L. — 6 ἧς L οἷς MA; cf. Proll. p. 80. — 7 ἐν ζώοις L. — γάρ om. L. — 10 καὶ τὸ διανοούμενον L. — 11 δ' ἀμφοτέροις L ἀμφοτέροις sine δέ M. — 13 τούτων ἐστὶ L τοῦτ' ἐστὶ MA. —

corporis specie tantum, non functione et usu nervis esse similia, instrumenta autem diversa an eadem essent, functionibus et usibus debere iudicari. Quamobrem de iisdem non amplius explicandum mihi est, sed ad aliud veniam, quod omnes fere commemoraverunt, qui facultatum omnium, quae in animali sunt, cor principium esse opinantur. Unde nutritus origo animali exsistat, ibi aiunt rationalem animi partem esse; in corde autem eam originem esse, in eadem igitur esse rationalem et intellegentem partem. Hi in utraque sumtione mentiuntur. Neque enim in corde esse principium nutritus concedemus, sed hoc unum ex iis est, quae in hac tractatione ad quaestionem vocantur, quaesitum autem ut concessum assumi nullo modo debet, neque unam esse utriusque facultatis originem; immo contrarium nos demonstramus. Quocirca hosce homines hic quoque demiror, quod nulla de-

κἀνταῦθα τῶν ἀνδρῶν, εἰ ἄμφω τὰ ζητούμενα προχείρως λαμβάνουσιν οὐδεμίαν ἀπόδειξιν προστιθέντες. ὅμοιον δέ τι ποιοῦσι κἀπειδάν, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς τροφῆς ἐστιν, ἐνταῦθα εἶναι φάσκωσι καὶ τὸ ἡγεμονικόν, εἶθ' ἑξῆς προσλαμβάνωσιν,
280 ὡς ἐν τῇ | καρδίᾳ τῆς τροφῆς ἐστιν ἀρχή. οὔτε γὰρ τοῦτο ἀληθές· 'ἀρχὴ' γὰρ 'τροφῆς καὶ ὑγρῆς καὶ ξηρῆς στόμα, στόμαχος, 'κοιλίη' φησὶν Ἱπποκράτης, οὔτε εἰ καὶ παντὸς μᾶλλον, ἂν ἠκολούθει ἐξ ἀνάγκης, καθ' ὃ μόριον ἡ ἀρχὴ τῆς τροφῆς ἐστι, κατὰ τοῦτο ὑπάρχειν τὸν λογισμόν· τοῦτο γὰρ ἕν τι τῶν ζητουμένων ἐστί, τὸ δὲ ἕτερον τῶν ζητουμένων ψεῦδος. ἡ μὲν γὰρ πρώτη τῆς τροφῆς ἀρχὴ στόμα, στόμαχος, κοιλία, ἡ δευτέρα δὲ αἱ ἐξ ἥπατος εἰς κοιλίαν καθήκουσαι φλέβες, ἐν αἷς πρώταις αἷμα γίνεται, ἡ τρίτη δὲ τὸ ἧπαρ αὐτό, ἡ τετάρτη δὲ μετὰ τὸ ἧπαρ ἡ κοίλη φλέψ, ἐν ᾗ πρώτῃ καθαρὸν τῶν περιττωμάτων ἀπολείπεται τὸ

2 προτιθέντες ABChK προστιθ. LM. — 4 φάσκουσι L. — προσλαμβάνουσιν LMABCh — ωσιν K; cf. Proll. p. 124. — 5 τοῦτο om. L. — 6 ὑγρᾶς καὶ ξηρᾶς codd. edd. ὑγρῆς καὶ ξηρῆς nos. — στόμα om. L. — 7 κοινῇ L κοιλία M κοιλίη A. — Ἱπποκράτης cf. de Alim. 30 (IX, 108 ed. Littr.); Galen. Comment. in Hipp. de Alim. IV, 5 (XV, 384 et 387 K). — 8 ἂν ἢ ἐξ ἀνάγκης ἠκολούθει L. — ἡ ante ἀρχή om. L. — 10 ἑτέρα L. — 11 στόμα om. L. — 12 κοιλίη LABChK κοιλία M. — αἱ om. L. — κοιλίην codd. edd. κοιλίαν nos. — 13 ἅμα L αἷμα MA. —

monstratione addita haec duo, de quibus quaestio est, ut in promtu posita assumere non verentur. Idem faciunt, cum dicunt, unde principium alimenti sit, ibi quoque esse principatum, deinceps assumunt in corde alimenti principium esse. Nam neque hoc verum est, cum alimenti et humidi et sicci os, stomachus, venter, ut ait Hippocrates, principium sit, neque, etiamsi quam verissimum esset, necessario consequeretur, ubi alimenti origo esset, in eadem parte rationem esse; nam hoc unum e quaesitis est, alterum autem, quod quaeritur, mendacium est. Primum enim principium alimenti est os, stomachus, venter; secundum venae e iecinore in ventrem pertinentes, in quibus sanguis primum gignitur, tertium iecur ipsum, quartum post iecur vena cava, in qua primum excrementis omnibus segregatis purus sanguis relin-

αἷμα, παρὰ ταύτης δὲ ἤδη τῆς φλεβός, ὥσπερ τἆλλα τοῦ ζῴου μόρια πάντα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ καρδία λαμβάνει τὴν τροφήν. οὐ μὴν οὐδέ, ὅταν εἴπωσιν, ὅθεν ἡ χορηγία τοῦ πνεύματος, ἐνταῦθα εἶναι τὸ ἡγεμονικόν, εἶτα ἐπὶ αὐτῷ προσλαμβάνωσιν ἐκ τῆς καρδίας χορηγεῖσθαι τὸ πνεῦμα, συγχωρητέον αὐτοῖς. καὶ γὰρ κἀνταῦθα πάλιν, εἰ μὲν τὸ ψυχικὸν πνεῦμά φασιν ἐκ τῆς καρδίας ἄρχεσθαι, | 281 τὸ ζητούμενον αὐτὸ ἑτοίμως λαμβάνουσιν· εἰ δὲ τὸ ζωτικόν, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθήσει τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀμφοτέροις ὑπάρχειν. Ἐρασίστρατος γοῦν οὐχ ἁπλῶς, ὥσπερ οὗτοι, τὸ ζητούμενον λαμβάνων, ἀλλὰ μετὰ κατασκευῆς λόγων οὐκ ὀλίγης ἐκ μὲν τῆς κεφαλῆς φησι τὸ ψυχικόν, ἐκ δὲ τῆς καρδίας τὸ ζωτικὸν ὁρμᾶσθαι πνεῦμα. εἰ δὲ οὐδέτερον μὲν τούτων τῶν πνευμάτων ἠρωτῆσθαι κατὰ τὸν λόγον ἐροῦσι, τὸ δὲ ἀνάλογον τῇ ξηρᾷ καὶ ὑγρᾷ τροφῇ, τὸ προσαγορευόμενον ὑλικόν, ἀκούσονται καὶ περὶ τοῦδε παρὰ Ἱπποκράτους

3 ὅταν ἡ M ὅθεν ἡ LA. — 5 προσλάβωσιν L προσλαμβάνουσιν MABCh — ωσιν K. — 8 ἑτοίμως inseruimus nos (possis etiam προχείρως vel ὡς ὁμολογούμενον ante λαμβάνειν inserere; cf. p. 282 post in. K, p. 332 a. med., p. 699 in.) — 10 οὖν LABChK γοῦν M. — 12 ὀλίγης L ὀλίγων MA. — ἀλλ' ἐκ μὲν L ἐκ μ. MA. — 14 τῶν λόγων mutatum eadem manu in τὸν λόγον M. — 15 προσαγόμενον L. — 16 καθ', in marg. ead. m. παρ' M. — Ἱπποκράτους cf. de Alim. l. l. et Galen. Comment. in Hipp. de Alim. l. l. p. 387. —

quitur, a qua quidem eodem modo, quo ceterae corporis partes, cor alimentum recipit. Etiam illud minime concedendum dicentibus, unde spiritus suggeratur, ibi esse principatum animae, deinde addentibus e corde suggeri spiritum. Nam hic quoque, si animalem spiritum e corde aiunt oriri, ipsum illud, quod in controversia est, ut concessum assumunt, si vitalem, nihil necessitatis afferri potest, cur idem utrique principium sit. Erasistratus quidem non, ut isti, simpliciter rem, quae quaeritur, assumens, sed multo rationum apparatu confirmans e capite animalem spiritum, e corde vitalem proficisci ait. Quodsi dicunt neutrum spiritum in interrogatione positum esse, sed tantum, qui sicco et humido alimento respondeat, quem materialem appellant, hac quoque

'ἀρχὴ τροφῆς πνεύματος στόμα, ῥῖνες, βρόγχος, πνεύμων καὶ 'ἡ ἄλλη διαπνοή'. οὔκουν οὔτε τούτων τῶν λόγων ἰσχυρὸς οὐδεὶς οὔθ' ὅταν ὁ Διογένης εἴπῃ 'ὃ πρῶτον τροφῆς καὶ 'πνεύματος ἀρύεται, ἐν τούτῳ ὑπάρχει τὸ ἡγεμονικόν, ὃ δὲ 'πρῶτον τροφῆς καὶ πνεύματος ἀρύεται, ἡ καρδία'. τὸ γὰρ πρῶτον ἐρωτήσομέν ὅπως λέγει. εἰ μὲν γὰρ ὡς ὄργανον πρῶτον, οὐδαμῶς ἡ καρδία τροφῆς καὶ πνεύματος ἀρύεται
282 πρώτη, ἀλλὰ τροφῆς μὲν στόμα, | στόμαχος, κοιλία, πνεύματος δὲ στόμα, ῥῖνες, βρόγχος, πνεύμων· εἰ δὲ ὡς ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεώς ἐστι τοῖς ἀρυομένοις, ἀληθὲς μὲν τὸ πρότερον λῆμμα, τοῦ δευτέρου δὲ ἀντιληψόμεθα φάσκοντες αὐτὸ τὸ ζητούμενον ἑτοίμως λαμβάνειν αὐτόν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπὸ κεφαλῆς πεμφθήσεσθαι τὴν ἀρχὴν ὁμολογοῦμεν τῆς κινήσεως, ἐπειδὰν ἐσθίειν ἢ πίνειν ἢ ἀναπνεῖν βουλώμεθα. ὁ Διογένης δὲ τοῦτο λαβὼν χωρὶς ἀποδείξεως ἀμφισβήτησιν πεποίη-

1 τροφή M. — 2 τῶν λόγων τούτων L τούτων τ. λ. MA; cf. Proll. p. 119. — 4 verba ἐν τούτῳ usque ad πνεύματος om. LM. — 6 ἐρωτήσωμεν LMAB ἐρωτήσομέν ChK. — 8 τροφὴ L. — κοιλίη codd. edd. κοιλία nos. — 10 ἀρχομένοις L. — 11 δέ om. L. — 15 ἀμβισβήτησιν M. —

de re Hippocratem loquentem audiant: 'Principium' inquit 'alimenti spiritus, os, nares, guttur, pulmo et reliqua spiramenta'. Ex quo fit, ut neque ulla ex istis rationibus quidquam valeat neque Diogenis ratio, cum ait: 'Quod primum alimentum et spiritum haurit, in eo est animae principatus; primum autem alimentum et spiritum haurit cor.' Quaerimus, quam vim habeat vox primum. Si ut instrumentum primum accipitur, cor neutiquam primum haurit alimentum et spiritum, sed alimentum quidem os, stomachus, venter, spiritum os, nares, guttur, pulmo, sin primum in eam sententiam dicitur, ut, unde est origo motus haurientibus instrumentis, intellegatur, vera est sumtio prior, alteram vero reprobabimus, quippe quae rem, quae in controversia est, ut concessam accipiat. Fatemur enim, cum vel comedere vel bibere vel respirare volumus, originem motus a capite demitti. Diogenes tamen

κεν ἰδίαν, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καθ' ἑαυτοῦ τοῖς λό-
γοις ἐχρήσατο. 'τό' φησί 'κινοῦν πρῶτον τὸν ἄνθρωπον
τὰς κατὰ προαίρεσιν κινήσεις ψυχική τίς ἐστιν ἀναθυμίασις,
πᾶσα δὲ ἀναθυμίασις ἐκ τῆς τροφῆς ἀνάγεται, ὥστε τὸ κινοῦν
πρῶτον τὰς κατὰ προαίρεσιν κινήσεις καὶ τὸ τρέφον ἡμᾶς
ἀνάγκη ἓν καὶ ταὐτὸν εἶναι.' ὅταν ταῦτα ὁ Διογένης γράφῃ,
περὶ μὲν τοῦ τὴν οὐσίαν εἶναι τῆς ψυχῆς ἀναθυμίασιν, εἴτε
οὖν ἐκ τροφῆς εἴτε ἐκ πνεύματος, οὐδὲν ἕν γε τῷ παρόντι
φήσομεν ἀμφισβητεῖν, ἵνα μὴ τὰ πάντα λυπῶμεν τὸν ἄνδρα,
περὶ δὲ τοῦ ταὐτὸν εἶναι τὸ κινοῦν | πρῶτον ἡμᾶς τὰς κατὰ 283
προαίρεσιν κινήσεις καὶ τὸ τρέφον ἀντιληψόμεθα. τοὐναν-
τίον γὰρ ἅπαν ἐξ ὧν ὑπέθετο περαίνεσθαι φήσομεν ἐξ αἵ-
ματος μὲν ὁμολογοῦντες ***. καὶ αὐτὸς ἐπιλανθανόμενος

1 καὶ ἑαυτοῦ codd. edd. καθ' ἑαυτοῦ nos; cf. Proll. p. 104. — 2 τὸ φύσει MAB ἐν τούτω τὸ φύσει Corn. τὸ φησί Al. Just. ChK. — πρῶτον post κινοῦν nos inseruimus. — 3 ψυχικῆς MAB. — 5 post τὸ τρέφον in M spatium integri versus vacuum relinquitur, in A asteriscus est. — 6 verba inde a πεμφθήσεσθαι (p. 246, 13) usque ad ταὐτὸν εἶναι in L spatio trium versuum vacuo relicto desunt. — 7 οὖν ante τοῦ MABChK om. L; cf. Proll. p. 114. — 8 ἐκ ante πνεύματος om. L. — 9 λυπῶ τὸν ἄνδρα M. — 13 ὁμολογοῦντες. Post hoc verbum in L vacuitas est unius et dimidiae lineae, deinceps verba ὑποσχόμενος γὰρ περὶ τῶν (p. 248, 11) sequuntur; in M trium linearum vacuitas est, in quarta sequitur καὶ αὐτὸς ἐπιλανθανόμενος; in AB spatium vacuum unam et dimidiam fere lineam amplectitur; ChK asterisci notam habent; cf. Proll. p. 128. — A verbis καὶ αὐτός ἐπιλ. incipit excerpt. III codicum FP desinitque in verbis κινεῖ δὲ τὸ πνεῦμα (p. 248, 6). — ἐπιλαθόμενος FP; cf. Proll. p. 76. —

id sine demonstratione ponens controversiam singularem peperit nec minus contra se rationibus usus est. 'Id, quod voluntariis' inquit 'agitationibus hominem primum movet, est animae quaedam exhalatio; omnis autem exhalatio ex alimento proficiscitur; ergo, quod primum agitationibus voluntariis movet et quod nos nutrit, unum idemque esse necesse est'. Haec quando a Diogene scripta sunt, ne hominem in omnibus rebus exagitemus, de eo, quod substantia animae sit exhalatio sive ex alimento sive e spiritu orta, nulla in praesentia nobis controversia erit, quod autem unum idemque esse ait et quod nos voluntariis agitationibus primum moveat et quod nutriat, id im-

τῶν οἰκείων δογμάτων αἷμά φησιν εἶναι τὴν ψυχήν, ὡς Ἐμπεδοκλῆς καὶ Κριτίας ὑπέλαβον. εἰ δέ γε ἕποιτο Κλεάνθει καὶ Χρυσίππῳ καὶ Ζήνωνι τρέφεσθαι μὲν ἐξ αἵματος φήσαντι τὴν ψυχήν, οὐσίαν δὲ αὐτῆς ὑπάρχειν τὸ πνεῦμα, πῶς ἔτι ταὐτὸν ἔσται τὸ τρέφον τε καὶ κινοῦν, εἴπερ τρέφει μὲν τὸ αἷμα, κινεῖ δὲ τὸ πνεῦμα; ὥστε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀτόποις καὶ ἀπέραντός ἐστιν ὁ τοῦ Διογένους λόγος. ὃ γὰρ ἐπιφέρει τοῖς ὑποτεθεῖσι λήμμασιν, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἕπεται. δειχθήσεται δὲ ἐπὶ πλέον ὑπὲρ αὐτοῦ διὰ τῶν ἑξῆς ὑπομνημάτων. ἐν μὲν γὰρ τῷ παρόντι δοκῶ μοι καιρὸν εἶναι καταπαύειν ἐνταῦθα τὸ βιβλίον. ὑποσχόμενος γὰρ περὶ τῶν ἐναργῶς φαινομένων ὑπάρχειν τῇ καρδίᾳ τὸν λόγον ἐν τῷδε
284 τῷ γράμματι ποιήσασθαι | τί ἂν ἔτι δεοίμην ἐφάπτεσθαι τοιούτων ἐπιχειρημάτων, ὧν δόγματα μᾶλλον, οὐ τὸ φαινόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς ἡ ἀρχὴ τῆς συστάσεώς ἐστιν;

---

1 ὡς — ὑπέλαβον om. FP. — 2 κλεάνθη M. — 4 φήσαντ τὴν M φήσαντος τὴν AB φήσαιτο καὶ τὴν F φήσας ChK φήσαντῶς (sic) P φήσαντι nos. — 5 τρέφονται καὶ M. — 11 ὑπὸ τῶν ἐναργῶς L. — 12 ὑπαρχόντων L. — 15 τῆς ante συστάσεως om. L.

Γαληνοῦ περὶ τῶν ἱπποκράτους καὶ πλάτωνος δογμάτων δεύτερον L *τέλος τοῦ δευτέρου λόγου γαληνοῦ* M. —

---

pugnabimus. Contrarium enim plane ex his, quae proposuit, effici dicemus, e sanguine quidem concedentes***. Et ipse suorum decretorum oblitus sanguinem ait esse animam, quemadmodum Empedocli et Critiae placuit. Si vero Cleanthem et Chrysippum sequitur et Zenonem, qui ali quidem e sanguine animam, substantiam autem eius esse spiritum affirmat, qui fieri poterit, ut et alens et movens idem sit, si quidem sanguis alit, spiritus movet? Quare ratio Diogenis, praeterquam quod multa absurda habet, nihil efficit. Quod enim infert positis sumtionibus, id nullam consecutionis necessitatem habet. Verum hac de re in proximis libris fusius disseremus. Nunc finis huic libro imponendus videtur. Nam quoniam promisimus nos hoc libro de iis, quae in corde manifesto apparent, verba facturos, quid amplius opus est tractare eas argumentationes, quae e decretis magis quam ex iis, quae e dissectis animalibus apparent, constitutae sunt?

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Ὅτι μὲν ἀναγκαῖόν ἐστιν οὐ φιλοσόφοις μόνον, ἀλλὰ καὶ 285
ἰατροῖς, ὅσοι γε μὴ ἀλογίστως ἅπτονται τῆς τέχνης, ἐσκέφθαι
περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων ὁπόσαι τέ εἰσι κατὰ
γένος ὁποία τέ τις ἑκάστη κατὰ εἶδος ἐν τίνι τε μάλιστα τοῦ
ζῴου μορίῳ καθίδρυται, διὰ τοῦ πρώτου δέδεικται λόγου·
ὅτι δὲ οἱ κάλλιστα περὶ αὐτῶν ἀποφηνάμενοι Πλάτων τε καὶ
Ἱπποκράτης εἰσίν, ἐρρέθη | μὲν οὐκ ὀλίγα καὶ διὰ τοῦ πρώ- 286
του βιβλίου, τελεώτατα δὲ ἐπεξῆλθον τῷ λόγῳ κατὰ τὸ δεύτερον γράμμα τὰς διαφορὰς ἁπάντων τῶν λημμάτων ἐκτιθέμενος, οἷς ἐχρήσαντο περὶ τοῦ προκειμένου δόγματος οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν φιλοσόφων. ἀναγκαῖον δέ μοι δοκεῖ καὶ

Γαληνοῦ περὶ τῶν ἱπποκράτους καὶ πλάτωνος λόγος τρίτος M Γαληνοῦ περὶ τῶν ἱπποκράτους καὶ πλάτωνος δογμάτων τρίτον L. — 4 ὁποῖ τε M ὁποία τε LA. — 5 δεδήλωται L δέδεικται MA. — 7 ἐρέθη M. — 9 ἐκθέμενος MABChK ἐκτιθέμενος L. — 10 αἷς L. —

Liber tertius.

Necesse quidem esse non philosophis tantum, sed etiam medicis, qui quidem non temere ad artem accederent, de iis, quae nos regerent, facultatibus quaestiones instituere et quot numero essent generatim et qualis quaeque singillatim esset et qua in parte animalis potissimum singulae essent collocatae, primo libro demonstratum est; optime autem de his rebus sensisse Platonem et Hippocratem in eodem non semel tantum dictum est; perfectissime vero rem persecutus sum in libro secundo, cum omnium sumtionum, quas ad decretum, de quo quaerimus, philosophi nobilissimi adhibuerunt, discrimina exposui. Necessarium tamen mihi videtur

νῦν ἔτι περὶ αὐτῶν ἀναμνήσαντι περαίνειν οὕτω τὸν ὑπόλοιπον λόγον. τέτταρας ἔλεγον εἶναι τὰς πάσας διαφορὰς τῶν λημμάτων· ἔνια μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων τῷ μορίῳ λαμβάνεσθαι κατὰ τὴν τοῦ προβλήματος οὐσίαν, ἔνια δὲ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων μέν, οὐ μὴν κατὰ τὸ προβεβλημένον τε καὶ ζητούμενον, ἕτερα δὲ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν μαρτύρων, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸ τέταρτον τῶν σοφιστικῶν λημμάτων τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι πρὸς ἀμφιβολίαν πεπανουργημένον. οὐκ ὀλίγα δὲ ἔγραψα παραδείγματα, ἀφ᾽ ὧν ἕκαστον τῶν λημμάτων ἐφευρίσκεται γένος, αὐτὰ τὰ ῥήματα τῶν χρωμένων αὐτοῖς προτιθέμενος. καὶ δὴ τοὺς λόγους αὐτῶν ἀνατρέπων ἱκανῶς βέλτιον ἐγνώκειν ἐν αὐτῷ τῷ τρίτῳ γράμματι τόν τε ἀριθμὸν καὶ τὰς οὐσίας τῶν ἀρετῶν
287 διδάσκειν· | κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπέρχεταί μοι τῶν ἀρετῶν μνημονεύσαντι λέγειν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰς διαφορὰς τῶν συμβεβηκότων· καί τίς γε τῶν ἐπιφανεστάτων σοφιστῶν

3 post ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων in L sequitur unum fol. vacuum; cf. Proll. pp. 72 et 73. — 7 τέταρτον ἀπὸ τῶν codd. edd. τ. τῶν nos; cf. Proll. p. 113. — 11 προτιθέμενα M. — 14 ἐπέρχεσθαι M. — 15 μνημονεύσαντι τὸ λέγειν codd. edd. μν. λέγειν nos. —

etiamnunc de iisdem mentionem facere, priusquam reliquam disputationis partem absolvamus. Quatuor dixeram esse omnino genera sumtionum; alias ab iis, quae membro inessent, sumi e quaesitae rei substantia; alias ab iis quidem, quae membro inessent, non tamen e re proposita quaesitaque; extrinsecus a testimoniis genus tertium, quartum denique esse sumtionum sophisticarum figuris dicendi ad ambiguitatem vafre concinnatum; nec pauca adscripseram exempla, unde singula sumtionum genera inveniri possent, ita ut ipsa verba eorum, qui his uterentur, proferrem. Quibus satis superque confutatis hoc tertio libro iam satius duxeram de numero et substantia virtutum docere — eodem pacto mentione de iis facta subit animum disserere de numero et differentiis accidentium —, cum quidam sophista nobilissimus mihi dixit, quae Chrysippus scripsisset de eo, quod

μοι φήσας, ὡς οὐ δυνατὸν ἀνατρέπειν, ὅσαπερ ὁ Χρύσιππος ἔγραψε περὶ τοῦ τὴν καρδίαν μόνην ἐν τῷ σώματι τοῦ ζῴου ἀρχὴν εἶναι τοῦ ἡγεμονοῦντος, κατὰ τοῦτο τὸ τρίτον ὑπόμνημα ἐπεξελθεῖν με τῷ λόγῳ τά γε ἐλλείποντα παρεβίασεν. ἴσως μὲν οὖν τοῦτο αἴτιον αὐτὸ γενήσεται τοῦ ἐπαίνου, ἐπεί τοι οἱ μνημονεύοντες τῶν εἰρημένων ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ γινώσκουσιν ἡμᾶς τὸ ἰσχυρόν τε καὶ γενναῖον ὧν ὁ Χρύσιππος εἶπεν ἀνατρέποντας ἐάσαντάς τε τὸ ἀσθενέστατον ἐπιδεικνύειν αὐτοῦ τὰ σφάλματα. λέγω δή, ὅτι ὁ Χρύσιππος κατὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ περὶ ψυχῆς λόγον τῶν μερῶν αὐτῆς τοῦ ἡγεμονικοῦ μνημονεύειν ἀρχόμενος, ἔνθα δεικνύναι πειρᾶται τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ μόνῃ περιέχεσθαι, οὑτωσὶ λέγει· ‘ἡ ψυχὴ πνεῦμά ἐστι σύμφυτον ἡμῖν συνεχὲς ‘παντὶ τῷ σώματι διῆκον, ἔστε ἂν ἡ τῆς ζωῆς συμμετρία ‘παρῇ ἐν τῷ σώματι. ταύτης οὖν τῶν μερῶν ἑκάστῳ διατε-

1 μὴ φήσας MABCh μοι φ. Corn. K. — 2 ἔγραψεν M. — 3 ἡγεμονικοῦ ABChK ἡγεμῶνος M ἡγεμονοῦντος nos; cf. infra p. 253, 10. — 4 ἐπεξῆλθωμεν (sic) τῷ M ἐπ. μὲν τῷ ABCh ἐπ. με τῷ Corn. K. — 8 ἐάσαντες AB. — τὰ ἀσθενέστατα ABChK τὸ ἀσθενέστατον M; cf. Proll. p. 30. — ἐπιδεικνύς M. — 9 λέγω δὲ M. λ. δὴ A. — Χρύσιππος ab hoc verbo incip. excerpt. IV codicum FP. Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ ψυχῆς αὐτοῦ λόγῳ οὑτωσὶ λέγει FP. — 11 ἔνθεν δὲ δεικνύναι M. — 12 παρέχεσθαι M. — 13 ἐν ψυχὴ P[1] ἡ ψ. P[2]. — 14 ἡ τῆς ζωῆς εἰς τρία παρῇ MAB ἡ ζωῆς παρῇ F ἡ ζωὴ παρῇ P (cf. Proll. p. 76) ἡ τῆς ζωῆς σωτηρία π. Corn. ἡ τῆς ζωῆς συμμετρία π. Al. Just. ChK; cf. Proll. p. 48. — 15 verba inde a ταύτης οὖν usque ad περὶ δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ (p. 252, 8) omissa in FP. — διατεταγμένον MChK διατεταγμένων AB Zeller. —

solum cor in animalis corpore origo principatus esset, refelli nullo modo posse atque idcirco hoc libro reliqua Chrysippi, quae omiseram, persequi me praeter institutum coegit. Fortasse tamen hoc ipsum laudi mihi ducetur, quod ii, qui ea, quae in secundo dicta sunt, meminerint, cognoscent nos Chrysippi errores ita aperuisse, ut eorum, quae dixisset, firmissima ac validissima quaeque refutaremus, levissima omitteremus. Chrysippus igitur in primo de anima de partium eius principatu agere exordiens, ubi probare studet originem animae in corde solo contineri, haec dicit: ‘Anima est spiritus nobis innatus continens per totum corpus

288 ‘*ταγμένων μορίῳ τὸ | διῆκον αὐτῆς εἰς τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν φωνήν φαμεν εἶναι, τὸ δὲ εἰς ὀφθαλμοὺς ὄψιν, τὸ δὲ εἰς ὦτα ἀκοήν, τὸ δὲ εἰς ῥῖνας ὄσφρησιν, τὸ δὲ εἰς γλῶτταν γεῦσιν, τὸ δὲ εἰς ὅλην τὴν σάρκα ἁφὴν καὶ τὸ εἰς ὄρχεις ἕτερόν τινα ἔχον τοιοῦτον λόγον σπερματικόν, εἰς ὃ δὲ συμβαίνει πάντα ταῦτα, ἐν τῇ καρδίᾳ εἶναι μέρος ὂν αὐτῆς τὸ ἡγεμονικόν. οὕτω δὲ ἐχόντων αὐτῶν τὰ μὲν λοιπὰ συμφωνεῖται, περὶ δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς διαφωνοῦσιν ἄλλοι ἐν ἄλλοις λέγοντες αὐτὸ εἶναι τόποις. οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸν θώρακά φασιν εἶναι αὐτό, οἱ δὲ περὶ τὴν κεφαλήν. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα διαφωνοῦσι, ποῦ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ θώρακός ἐστιν, οὐ συμφωνοῦντες ἑαυτοῖς. Πλάτων δὲ καὶ τριμερῆ τὴν ψυχὴν φήσας εἶναι τὸ μὲν λογιστικὸν ἔλεγεν ἐν τῇ κεφαλῇ εἶναι, τὸ δὲ θυμοειδὲς περὶ τὸν θώρακα, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν περὶ τὸν ὀμφαλόν. οὕτω φαίνε-*

---

1 *αὐτῶν* M. — 2 *φωνὴν εἶναι* codd. edd. *φωνήν φαμεν εἶναι* nos; cf. Proll. p. 108. — *τὰ δὲ — τὰ δὲ* codd. edd. *τὸ δὲ — τὸ δὲ* nos; cf. Proll. p. 84. — 3 *ἀκοὴν καὶ τὸ εἰς ὄρχεις* omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 5 *ἕτερόν τι ἔχον* M. — 11 *κατὰ αὐτὰ* P[1] *κατὰ τὰ αὐτὰ* P[2]. — 13 *Πλάτων ὅτι καὶ* F. — *ψυχᾶ φθίσας* P[1] *ψυχὴν φήσας* P[2]. — 15 *ἐπιθυμοιτικὸν* P[1] *ἐπιθυμητικὸν* P[2]. —

---

diffusus, quoad vitae in eo convenientia est. Ex huius igitur partibus, quae singulae singulis membris dispensatae sunt, eam, quae ad asperam arteriam pertinet, vocem esse dicimus, quae ad oculos, visum, quae ad aures, auditum, quae ad nares, olfactum, quae ad totam carnem, tactum, quae ad testes, id, quod aliam quandam rationem genitalem habet; principalem vero animae partem, in quam haec omnia coeunt, in corde esse. Quae cum ita se habeant, de ceteris inter omnes constat, de principali autem parte, cum alii aliis in locis eam esse dicant, dissensio est. Nonnulli enim in pectore, alii in capite collocant. Atque etiam in hoc ipso dissentiunt, cum non conveniat inter eos, quanam in parte vel capitis vel pectoris sit. Plato autem vel triplicem animam statuens rationem in capite, iracundiam circa

ʽται διαφεύγειν ὁ τόπος ¦ἡμᾶς οὔτε αἰσθήσεως ἐκφανοῦς ʽγινομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συντέτευχεν, οὔτε τῶν ʽτεκμηρίων, διὰ ὧν ἄν τις συλλογίσαιτο τοῦτο· | οὐδὲ γὰρ 289
ʽἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀντιλογία προῆλθεν καὶ ἐν ἰατροῖς καὶ ʽἐν φιλοσόφοις.ʼ αὕτη πρώτη ῥῆσις γέγραπται ὑπὸ Χρυσίππου περὶ ἡγεμονικοῦ κατὰ τὸ πρότερον περὶ ψυχῆς. τὸ μὲν γὰρ ἥμισυ μέρος αὐτῷ τῆς βίβλου τὸ πρότερον ὑπὲρ οὐσίας ψυχῆς ἔχει τὴν σκέψιν. κατὰ δὲ τὸ ἐφεξῆς ἥμισυ τὸ ἀπὸ τῆς γεγραμμένης ῥήσεως ἀρχόμενον ἐπιδεικνύναι πειρᾶται τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν ἐν καρδίᾳ περιέχεσθαι. τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν τοῦ λόγου δίκαιον ἀγάσασθαι· σαφῶς τε γὰρ ἅμα καὶ ἀκριβῶς, ὡς ἐχρῆν εἰπεῖν ἀρχόμενον ἄνδρα τηλικούτου δόγματος, εἴρηται Χρυσίππῳ. καὶ γάρ, ὅτι Πλάτων τρία μέρη τῆς ψυχῆς ἐτίθετο καὶ ἅτινα ταῦτα, εἴρηκε

1 in verbis ὁ τόπος ἡμᾶς desinit excerpt. IV codd. FP. — 2 γενομένης codd. edd. γινομένης nos; cf. p. 344 extr. K; p. 231, 9. — συντετύχηκεν codd. edd. συντέτευχεν nos; cf. l. l. — οὔτε τῷ τῶν M. — 4 ἂν ἀντὶ λόγου ἐπὶ M ἂν ἀντιλογία ἐπὶ ABChK ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀντιλογία nos; cf. l. l. — προῆλθον M. — 7 Inde a verbis [τὸ] μὲν γὰρ ἥμισυ rursus incipit L; cf. Proll. pp. 72 et 73. — 8 οὐσίας ἔχει ψυχῆς τι͵ν L. — 11 A verbis σαφῶς ἅμα καὶ inc. excerpt. V codd. FP. — 12 ὡς ante ἐχρῆν om. L. — verba ὡς — δόγματος om. FP. — 13 καὶ γὰρ om. FP. —

pectus, cupiditatem circa umbilicum esse ait. Ita sedes ipsa nos videtur fugere, cum neque sensus huius rei manifestus exstet, sicut in reliquis, neque argumenta, quibus hoc ratiocinando colligi possit non enim in tantam tum inter medicos, tum inter philosophos controversiam res venisset'. Hic primus est Chrysippi de principatu locus, quem in priore libro de anima scripsit. In priore enim dimidia parte libri de substantia animae quaerit, in altera subsequente, quae ab his, quae exscripsi, verbis exordium sumit, ostendere conatur animae principatum in corde contineri. Atque initium quidem huius loci admiratione dignum est; et dilucide enim et accurate, quemadmodum decebat eum, qui de tanto decreto disputaturus erat, dictum est. Nam Platonem tres animae partes posuisse quaeque illae essent quibusque in animalium

καὶ καθ' οὕστινας τόπους ἐν τοῖς ζῴοις καθιδρυμένα καὶ ὅτι λόγῳ χρὴ διασκέψασθαι περὶ τοῦ δόγματος ἐκφυγόντος τὰς αἰσθήσεις. τὰ δὲ ἐφεξῆς οὐκέθ' ὁμοίως ἔχει. δίκαιον γὰρ ἦν, οἶμαι, πρῶτον μὲν εἰπεῖν, ὑπὸ τίνων πιθανῶν ἀναπεισθεὶς ὁ Πλάτων οὕτως ἐδόξαζεν, ἔπειτα δὲ ἐξελέγξαι καὶ διαβαλεῖν αὐτὰ κἀπὶ τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ κατασκευάσαι
290 δόξαν | οὐκ ἐκ πιθανῶν ἐπιχειρημάτων, οἷοις ἔθος ἐστὶ χρῆσθαι σοφισταῖς τε καὶ ῥήτορσιν, ἀλλὰ ἐξ ἐπιστημονικῶν τε καὶ ἀποδεικτικῶν, ἃ δὴ μεταχειρίζεσθαι πρέπει φιλοσόφοις ἀνδράσιν ἀλήθειαν σπουδάζουσιν. ἆρα οὖν οὕτως ὁ Χρύσιππος ἔπραξεν ἢ πᾶν τοὐναντίον; ἐπελάθετο μὲν ὡς μηδὲ προειρηκὼς ὅλως τι περὶ τῆς τοῦ Πλάτωνος δόξης, ἄρχεται δὲ ἐπιχειρεῖν ἀπὸ τοῦ γένους τῶν λημμάτων, ὃ κατὰ μαρτύρων δόξαν ἢ πλῆθος, οὐ κατὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ἄξιον πιστεύεσθαι. παραγράψω δὲ καὶ τὴν ῥῆσιν αὐτὴν

---

1 καθρυμένας (sic) P¹ καθρυμένην P² καθιδρυμένας M. — 3 αἰσθήσης P. — οὐκ ἔθ' FPABChK οὐκέθ' LM. — ὁμοίου M ἴμοίως P. — 4 πρῶτον εἴπειν FP. — 6 καταλαβεῖν P¹ καταβαλεῖν P²F (cf. Proll. p. 76) καὶ spat. vac. 4 litterarum βαλεῖν M διαβαλεῖν LA. — καπίτατω τὴν P. — 7 οὔτ' ἐκ L. — 9 ἃ δι (sic) P¹ ἃ δὴ P². — αἰλοσόφοις P¹ φιλοσόφοις P². — 10 in verbis ἀλήθειαν σπουδάζουσιν desin. excerpt. V codd. FP. — 11 ἔπραξεν ὃ πᾶς M. — 13 γέννος L. — λημμάτων οὐ κατὰ L. — 14 πλήθους MABChK πλῆθος L. —

---

locis collocatae, explicavit, tum de hoc decreto, quippe quod sensum refugeret, ratione anquirendum esse. At quae sequuntur, iam non ita se habent. Aequum enim, opinor, erat primum exponere, quibus rationibus probabilibus adductus Plato ita censuisset, deinde eas refellere atque reprehendere, tum suam ipsius opinionem confirmare non probabilibus argumentis, quibus sophistae et rhetores uti consueverunt, sed quae subtilitatem atque auctoritatem habent, in quibus versari philosophos veritatis studiosos decet. Quid igitur Chrysippus? itane fecit an prorsus e contrario? Oblitus est, quasi nihil omnino de Platonis sententia prius dixisset incipitque argumenta petere ex eo genere sumtionum, cui non ex ipsa rei natura, sed ex testium opinione vel multitudine fides habenda est. Adscribam verba ipsa, quae in hunc

ὧδέ πως ἔχουσαν· ‘περὶ ὧν ἑξῆς ζητήσωμεν παραπλησίως ‘ἀπὸ τῆς κοινῆς ὁρμώμενοι φορᾶς καὶ τῶν κατὰ ταύτην ‘εἰρημένων λόγων.’ κοινὴν ἐνταῦθα φορὰν ὁ Χρύσιππος εἴρηκε τὸ κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις δοκοῦν. εἶτα ἐπιφέρων φησί ‘καὶ ἐπὶ τούτων ἱκανῶς φαίνονται ἐνηνέχθαι ἀπὸ ἀρχῆς ‘εἰς τὸ εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ.’ εἶτα ἐφεξῆς τούτων ἁπτόμενος ἤδη τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν ὧδέ πως γράφει κατὰ λέξιν· ‘κοινῇ δέ μοι δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ φέρε‘σθαι ἐπὶ τοῦτο ὡσανεὶ συναισθα|νόμενοι περὶ τὸν θώρακα 291 ‘αὐτοῖς τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παθῶν γινομένων καὶ μάλιστα ‘καθ’ ὃν ἡ καρδία τέτακται τόπον, οἷον μάλιστα ἐπὶ τῶν ‘φόβων καὶ τῶν λυπῶν καὶ ἐπὶ τῆς ὀργῆς καὶ μάλιστα τοῦ ‘θυμοῦ· ὡσανεὶ γὰρ ἀναθυμιωμένου τοῦ θυμοῦ ἐκ τῆς καρ‘δίας καὶ ὠθουμένου ἐκτὸς ἐπί τινα καὶ ἐμφυσῶντος τὸ πρόσ‘ωπον καὶ τὰς χεῖρας γίνεται ἡμῖν ἔμφασις.’ ἐν τούτοις

1 ζητήσομεν ABChK ζητήσωμεν LM; cf. Proll. p. 22. — 3 κοινὴν ἔνθα L. — 5 φησίν M. — 7 προχειρημάτων codd. edd. ἐπιχ. nos. — 8 κοινοὶ δὲ L. — οἱ λοιποὶ LMAB οἱ πολλοὶ ChK. — 12 λυπῶν καὶ τῶν φόβων codd. edd. φόβων καὶ τῶν λυπῶν nos coll. p. 232, 3. — 13 θυμοῦ ἐκ τῆς καρδίας ἀναθυμιωμένου καὶ MABChK ἀναθυμ. om. L θυμοῦ· ὡσανεὶ γὰρ ἀναθυμ. τοῦ θυμοῦ ἐκ τῆς καρδίας καὶ nos; cf. infra p. 256, 11. — 14 ἐκφυσῶντος L. — 15 γίγνεσθαι L. — ἔμφασεις (sic) L. —

modum se habent: ‘De quibus deinceps quaeramus similiter a communi propensione et iis, quae secundum eam dicta sunt, proficiscentes.’ Communem propensionem appellat communem omnium hominum opinionem ac consensum. Deinde haec addit: ‘Et in his satis videntur a principio eo propendere ac ferri, ut principatus animae nostrae in corde sit.’ Deinceps iam ipsam argumentationem aggreditur ad verbum haec scribens: ‘Vulgo mihi videntur plerique eo ferri, quia quasi conscii sibi sunt affectus mentis accidere in pectore et praecipue in eo loco, quo situm est cor, quod maxime in timoribus et maestitiis et ira et praecipue iracundia fit; huius enim quasi e corde evaporantis atque propulsae foras ad quasdam partes faciemque et manus inflantis fit nobis significatio.’

ἤδη πάνυ σφόδρα θαυμάζω τοῦ Χρυσίππου πάνθ' ἅμα συγχέοντός τε καὶ συνταράττοντος. εἰρηκὼς γὰρ ὀλίγον ἔμπροσθεν, ὡς ὁ Πλάτων ἐν τοῖς περὶ τὸν θώρακα τόποις ὑπολαμβάνει τὸ θυμοειδὲς ὑπάρχειν, εἶτα ὑφ' ὧν κινηθεὶς ἐπὶ τοῦθ' ἧκεν ὑπερβὰς εἰπεῖν, ὑπερβὰς δὲ καὶ τὸ διαβαλεῖν αὐτὰ κατασκευάζειν εὐθὺς ἄρχεται τὰ δοκοῦντα αὐτῷ πρώτου πάντων τῶν ἐπιχειρημάτων μνημονεύων, διὰ οὗ δείκνυται τὸ θυμοειδὲς ἐν τοῖς κατὰ τὸν θώρακα τόποις ὑπάρχον. οὐ γὰρ δὴ ἐξ ἄλλων πραγμάτων φαινομένων ἢ ἐξ ὧν εἴρηκεν ὁ Χρύσιππος νῦν ἐναργέστερον ἄν τις ἀποδείξειεν ἐκ θώρακός τε καὶ καρδίας ὁρμᾶσθαι τὸν θυμόν. 'ὡσανεὶ γάρ' φησίν 'ἀναθυμιωμένου τοῦ θυμοῦ ἐκ τῆς καρδίας καὶ ὠθου-
292 *μένου ἐκ|τὸς ἐπί τινα καὶ ἐμφυσῶντος τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας γίνεται ἡμῖν ἔμφασις.' ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει συγχωρεῖν ἔοικεν ὁ Χρύσιππος τῷ παλαιῷ λόγῳ ζέσιν τινὰ τῆς ἐμφύτου*

---

2 *ταράττοντος* MABChK *συνταρ.* L. — *εἰρηκώς τε γὰρ* codd. edd. *εἰρηκὼς γὰρ* nos. — 4 *ἀφ' ὧν* codd. edd. *ὑφ' ὧν* nos. — 5 *ὑπὲρ μιᾶς* L *ὑπερβὰς* MA. — *κὰ τὸ* M. — 6 *δηκοῦντα* M. — 7 *παντὸς τῶν* LM. — *δι' ὧν* ABChK *δι' οὗ* LM; cf. Proll. p. 32. — 12 *ἀναθυμιουμένου* L. — 13 *ἐμφυσῶντα* L. — *πρόσωπόν τε καὶ* codd. edd. *τε* eiecimus. — 14 *γίγνεται ἔμφασις* L *γίγνεσθαι ἔμφασις* M (cf. Proll. p. 127) *γίγνεται ὑμῖν ἐμφ.* ABCh *γ. ἡμῖν ἐμφ.* K. — A verbis *ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει* incip. excerpt. VI codicum FP. —

In his vel maxime Chrysippum demiror, qui omnia confundat ac perturbet. Cum enim paulo ante dixisset Platonem existimare in pectoris sedibus esse iracundiam nec, quibus rationibus commotus ille ita existimaret, aperuisset idque ipsum sine refutatione reliquisset, statim transit ad suam opinionem probandam atque id primum omnium argumentorum affert, quo vim illam in pectoris sedibus confirmat. Neque enim ex aliis rebus, quae manifesta sunt, quam ex iis, quae dixit, nunc demonstrare quis evidentius possit e pectore et corde iracundiam excitari. 'Iracundiae' inquit 'quasi e corde evaporantis et propulsae foras ad quasdam partes faciemque et manus inflantis fit nobis significatio.' His verbis Chrysippus veterum sententiae videtur consentire fervorem innati caloris quendam, dum irascamur, in corde fieri existimantium, quo

θερμότητος ὑπολαμβάνοντι γίνεσθαι κατὰ τὴν καρδίαν ἐν τοῖς θυμοῖς, ᾗ ζέσει τό τε διαφυσᾶσθαι τὸ πρόσωπον ἕπεται καὶ σύμπαν ἐρεύθειν τε καὶ θερμαίνεσθαι τὸ σῶμα καὶ σφοδρῶς πηδᾶν τὴν καρδίαν σὺν ταῖς κατὰ τὸ ζῷον ἁπάσαις ἀρτηρίαις. ἆρα οὖν ὁ Πλάτων ἕτερόν τί φησιν, ἐπειδὰν ἐν Τιμαίῳ γράφῃ 'τὴν δὲ δὴ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν καὶ 'πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς 'αἵματος εἰς τὴν δορυφορικὴν οἴκησιν κατέστησαν, ἵνα, ὅτε 'ζέσειε τὸ τοῦ θυμοῦ μένος τοῦ λόγου παραγγείλαντος, ὥς 'τις ἄδικος περὶ αὐτὰ γίγνεται πρᾶξις ἔξωθεν ἢ καί τις ἀπὸ 'τῶν ἔνδοθεν ἐπιθυμιῶν, ὀξέως διὰ πάντων τῶν στενωπῶν 'πᾶν ὅσον αἰσθητικὸν ἐν τῷ σώματι τῶν τε παρακελεύσεων 'καὶ ἀπειλῶν αἰσθανόμενον γίγνοιτο ἐπήκοον' ἔτι δὲ τούτοις ἐφεξῆς καὶ τάδε γράφει· 'τῇ δὲ δὴ πηδήσει τῆς καρδίας ἐν

---

2 verba inde ab ᾗ ζέσει usque ad ἀρτηρίαις omis. FP. — 3 συμπεραίνεσθαι L θερμαίνεσθαι FPM. — 4 σὺν ante ταῖς om. L. — 5 Πλάτων cf. Plat. Tim. p. 70 B. — 6 τὴν δὲ καρδίαν FPMABChK τὴν δὲ δὴ κ. L; cf. Proll. p. 67. — ἅμα μὲν τῶν φλεβῶν MPAB (cf. Proll. pp. 36 et 115) ἅμα μετὰ τῶν φλ. F ἅμα τῶν φλ. L. — 9 ζέσειέ τε τὸ L. — τοῦ θυμοῦ μέγεθος τοῦ L τοῦ θυμοῦ μένος τοῦ (θύμου μ. τ. P) FMA τοῦ θυμουμένου τοῦ BChK (cf. Progr. II, 20). — ὅταν ἄδικος FPMABChK ὥς τις ἄ. L. — 10 γίγνηται F(?)K γίνηται P γίγνεται LMABCh. — 12 ἐν τῷ ἴσω L ἐν τῷ σώματι FPMA. — τε ante παρακελ. om. L παρακλύσεων P. — 13 γίγνεται LPMAB γίγνηται FChK γίγνοιτο codd. Plat.; cf. infra p. 581 med. K. — ἐπίκοον M. — 14 τῇ δ' εἴσω πηδήσει L. —

---

quidem fervore efficitur, ut et facies infletur et totum corpus rubescat calescatque corque ipsum una cum omnibus animalis arteriis vehementer palpitet. An Plato secus ait, cum in Timaeo ita scribit: 'Cor vero simul et venarum fontem et eius sanguinis, qui per omnia membra vehementer circumfertur, in satellitis domicilio collocaverunt, ut, quando irae vis fervesceret ratione iniuste aliquid vel extrinsecus iis vel intus a cupiditatibus fieri nuntiante, celeriter, quidquid in corpore sensus particeps esset, per omnes angiportus adhortationibus minisque perceptis exaudire atque oboedire posset.' Item deinceps haec scribit: 'Palpitationi vero cordis in terribilium rerum exspectatione

'τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει προγι-
293 'γνώσκοντες, ὅτι διὰ πυρὸς | ἡ τοιαύτη πᾶσα ἔμελλεν οἴδησις 'γίγνεσθαι τοῦ θυμουμένου, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι 'τὴν τοῦ πνεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν.' ὥστε, ὦ φίλτατε Χρύσιππε, τὰ Πλάτωνος δόγματα γράφεις, ἐπειδὰν ἐκ τῆς καρδίας ἀναθυμιᾶσθαί τε καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ὠθεῖσθαι καὶ τὸ πρόσωπον ἐμφυσᾶν λέγῃς τὸν θυμόν.

Οὐ μὴν τοῦτό γε ἦν σοι τὸ ἀμφισβητούμενον, εἰ τὸ θυμούμενον τῆς ψυχῆς ἐν καρδίᾳ κατῴκισται, ἀλλὰ εἰ τὸ λογιζόμενον, ὅπερ ἐχρῆν ἀποδείξαντα μὴ πολλὰ κάμνειν ὑπὲρ τοῦ θυμουμένου μηδὲ ἐμπιπλάναι τὸ βιβλίον ἐπῶν ποιητικῶν ὧν ἐφεξῆς γράφεις ὡδί·

'ὅστε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο
'ἀνδρῶν ἐν στήθεσσιν ἀέξεται ἠΰτε καπνός.'

καὶ πάλιν

1 ἐνεργείᾳ L. — προγινώσκοντες FPMA προγιγνώσκοντες L. — 2 ὅτε L. — οἷα πρὸς γῇ L οἷα διάπυρός γε ἡ MABChK οἷα διὰ πυρός γε ἡ FP οἷα et γε eiecimus; cf. infra p. 713 extr. K et Proll. p. 128. — ἡ ante τοιαύτη om. L. — πάσας ἔμελλον L. — οἴκησεις (sic) L οἴκησις cett. codd. edd.; cf. Stallb. ad Plat. l. l. — 3 τῶν θυμουμένων L. — μηχανώμενοι P^1 μηχανώμενος P^2. — 4 ἐφύτευσαν L in hoc verbo desin. exc. VI codd. FP. — 7 λέγεις M. — 9 τῆς ψυχῆς καρδίᾳ MA τ. ψ. ἐν καρδίᾳ L Corn. B. — κατωκεῖται L. — 13 ὅς γε codd. edd. (ὅς γε in rasura M); cf. infra p. 262, 9 et Jl. XVIII, 108. — 14 ἀνδρὸς ἐνὶ ABChK ἀνδρῶν ἐνὶ LM; cf. Proll. p. 31. — στήθεσι M. —

et concitatione irae, cum eiusmodi tumorem omnem irascentium per ignem fore praeviderent, subsidium parantes pulmonis speciem ingeneraverunt.' Quare, bone Chrysippe, Platonis decretum affers, cum iram e corde evaporare et ad exteriores partes propelli faciemque inflare dicis.

At vero non illud tibi in controversiam vocatum est, essetne irascens animae pars in corde collocata, sed essetne rationalis, quod debuisti demonstrare nec multum laborare de iracundia nec versibus poetarum librum implere, quos deinceps laudas in hunc modum:

'Ira furorque viri, qui multo melle fluente
dulcior ut fumus generoso in pectore gliscit.'

'ὁ θυμὸς αὐτὸν τῶν φρενῶν ἐξῆρ' ἄνω.'

καὶ πάλιν

'πηδῶν δ' ὁ θυμὸς ἔνδοθεν μαντεύεται.' |

καὶ μυρία ἕτερα τοιαῦτα παρὰ ὅλον τὸ γράμμα κατασκευά- 294
ζοντα τὸ θυμούμενον ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ, δέον μὴ τοῦτο δεικνύειν, ἀλλὰ τὸ λογιζόμενον ἢ νὴ Δία, εἴπερ ἀδύνατος ἦν ἄντικρυς ἐπιδεικνύναι τοῦτο, πειρασθῆναι γοῦν δεῖξαι καθ' ἓν τοῦτο τὸ μόριον εἶναι τό τε θυμούμενον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ λογιζόμενον. ὁ δέ γε τουτὶ μὲν οὐδὲ ἐπεχείρησε πρᾶξαι κατὰ οὐδὲν μέρος τοῦ βιβλίου, χρῆται δὲ αὐτῷ διὰ παντὸς ἐξ ἑτοίμου λαμβάνων. εὐθὺς γοῦν ἐν τοῖς ἐφεξῆς οὕτω γράφει· 'τῆς μὲν οὖν ὀργῆς γινομένης ἐνταῦθα εὔλογον 'καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθα εἶναι καὶ νὴ Δία καὶ τὰ 'λοιπὰ πάθη καὶ τοὺς διαλογισμοὺς καὶ ὅσα τούτοις ἐστὶ 'παραπλήσια.' οὐδὲν γὰρ ἀναγκαῖον, ἔνθα τὰ πάθη, καὶ τοὺς διαλογισμοὺς ἐνταῦθα ὑπάρχειν, ὡς, εἴ γε τοῦτο ἐκ

1 αὐτῶν LM; cf. Proll. p. 125. — ἐξῆρεν ἄνω MAB ἐξῆρεν ἀ. ChK ἄνω in L obliteratum; cf. Greenhill. in Hensch. Jan. I, 627. Matthiae ad Eurip. IX, 466: ἐξῆρ' ἄνω. — 3 cf. Nauck. Frgm. Trag. Graec. p. 677. — 7 γοῦν ἐπιχειρῆσαι δεῖξαι codd. edd. ἐπιχειρῆσαι delevimus; cf. Proll. p. 128. — 10 δὲ αὐτῷ L αὐτῷ om. MABChK. — 12 οὖν ante ὀργῆς inseruimus coll. p. 321 a. med. K. — 13 ἐντεῦθεν L. — νὴ δία καὶ L καὶ om. MABChK. — 15 ὅσον et παραπλήσιον codd. edd. ὅσα et παραπλήσια nos coll. l. l. — 16 post διαλογισμοὺς verba καὶ — παραπλήσιον in L repetita. —

ac rursus 'Hunc ira turbatum extulit praecordiis.'

et 'Intus mihi ardor auguratur palpitans.'

et sexcenta id genus alia per totum librum, quibus efficitur iracundiam in corde esse, cum non hanc, sed rationem ibi esse demonstrare deberes vel certe, si nullo modo id poteras, conari saltem docere in una eademque parte iracundiam et rationem esse. At id facere iste ne aggressus quidem est in ullo libri loco, sed per totum tamquam concessum illud sumit. Statim enim in iis, quae sequuntur, haec scribit: 'Cum igitur hoc loco ira nascatur, consentaneum est etiam reliquas cupiditates et certe reliquos affectus et meditationes et, quae sunt generis eiusdem, ibi collocari.' At enim in eadem sede esse meditationes, qua affectus, nulla est necessitas; quod si quis, quasi constet,

*προχείρου τις ἀξιώσειε λαμβάνειν, αὐτο τὸ ζητούμενον λήψε-
ται. Πλάτωνος μὲν γὰρ λέγοντος οὐκ ἐκ ταὐτοῦ μέρους
ὁρμᾶσθαι λογισμόν τε καὶ θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν, Ζήνωνος
δὲ ἐν καρδίᾳ καθιδρύοντος ἅπαντα προσῆκον ἦν, οἶμαι, καὶ*
295 *Χρυσίππῳ καὶ παντὶ τῷ μετὰ | Πλάτωνα καὶ Ζήνωνα κρί-
νοντι τὰ δόγματα τῶν ἀνδρῶν προσθεῖναι θατέρῳ μὲν αὐ-
τῶν ἀπόδειξιν, θατέρῳ δὲ ἔλεγχόν τινα. τὸ δὲ χωρὶς ἀπο-
δείξεως ἀποφήνασθαι, καθάπερ ὁ Χρύσιππος ἐποίησεν, ὡς,
ἔνθα ἂν ᾖ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθα καὶ τὸ λογι-
στικὸν ὑπάρχειν, τοσούτου δεῖ φιλοσόφῳ προσήκειν, ὥστε
οὐδὲ οἱ ῥήτορες οὐδὲ οἱ σοφισταὶ πράττουσιν αὐτό· πειρῶν-
ται γοῦν κἀκεῖνοι πίστεσί τισι πιθαναῖς χρῆσθαι. τὸ δὲ
ἕκαστον τῶν ζητουμένων ἐξ ἑτοίμου λαμβάνειν οὔτε σοφι-
σταῖς οὔτε ῥήτορσιν οὔτε διαλεκτικοῖς οὔτε ἀποδεικτικοῖς
οὐδὲ ὅλως οὐδενὶ τῶν πάντων προσήκει. κάλλιον οὖν ἦν,
οἶμαι, καθάπερ ὁ Πλάτων ἀποδεῖξαι προὐθυμήθη τὸ ἑαυτοῦ*

1 *αὐτὰ τὸ* L. — 2 Inde a verbis *Πλάτωνος μὲν γὰρ* incip. excerpt. VII codicum FP. — 4 *οὖν* pro *ἦν* L. — 5 *καὶ* post *Χρυσίππῳ* om. L. — *παν πλάτωνα* lineola subter *παν* ducta P. — 6 *τὰ* ante *δόγματα* om. L. — 8 *καὶ ἔνθα* P[1] *ὡς ἔνθα* P[2]. — 10 *δὲ* pro *δεῖ* L. — *φιλοσόφων* M. — *προσήκει* L. — *καὶ τοὐδ'* P[1] *ὥστ' οὐδ'* P[2]. — 12 verba *πίστεσι* — *τὸ δὲ* om. L. — in verbo *χρῆσθαι* desin. excerpt. VII codd. FP. — 13 *καθ' ἕκαστον* L. — 15 *οὐ μὴν* pro *οὐκ ἦν* L. — 16 *προυθυμῆσθαι* M. —

ponere voluerit, is rem ipsam, de qua quaeritur, quasi concessam ponet. Nam cum Plato neget ex eadem corporis parte rationem et iracundiam et cupiditatem exsistere, Zeno autem omnia in corde collocet, et Chrysippi erat et uniuscuiusque, qui post Platonem et Zenonem decreta eorum examinare vellet, alterum demonstratione confirmare, alterum refutare. At sine demonstratione, sicut Chrysippus fecit, ita pronuntiare, ibidem esse rationalem animae partem, ubi sit ea, quae affectibus obnoxia sit, tantum a philosopho abhorret, ut ne oratores quidem aut sophistae id faciant, quippe qui conentur saltem probabilibus quibusdam argumentis uti. Quidquid autem in quaestionem vocatur, id absolute sumere nec sophistis nec oratoribus nec dialecticis nec demonstrandi peritis nec omnino cuiquam ex omnium numero licet. Satius

δόγμα, καὶ τὸν Χρύσιππον οὕτω πειρασθῆναι τὸ τοῦ Ζήνωνος ἀποδεῖξαι καὶ μὴ πλῆθος ἐπῶν παραγράφειν ἐξ ἁπάντων τῶν ποιητῶν ἐκλέγοντα δεικνύντων ὀργὴν καὶ θυμὸν καὶ φόβον καὶ δειλίαν καὶ θράσος καὶ θάρσος καὶ καρτερίαν ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα τὰ μὲν ἐνεργείας τινὰς εἶναι, | τὰ δὲ παθή- 296
ματα τῆς καρδίας. τί γὰρ αὐτῷ βούλεται ταυτὶ τὰ ἔπη τὰ ἐξ Ὁμήρου συνειλεγμένα;

'κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει.'

καί

'στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·
'τέτλαθι δή, κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.'

καί

'ὣς πυκίν' ἐν στήθεσσιν ἀνεστενάχιζ' Ἀγαμέμνων
'νειόθεν ἐκ κραδίης, περὶ γὰρ δίε νηυσὶν Ἀχαιῶν.'

καί

'ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ.'

---

2 παραγραφὴν L. — 3 τῶν ante ποιητῶν om. L. — 5 τ' ἄλλα MABChK τἄλλα L. — 8 καρδίη pro κραδίη M (sic saepius). — ὑλακτεῖ LMAB; cf. Odyss. XX, 13. — 10 ἠνείπαπε LMA (ἠνείπατε B); cf. Odyss. l. l. vv. 17 et 18. — θυμῷ pro μύθῳ MAB. — 11 καὶ — ἔτλης om. L. — 13 πυκίναις ἐν στήθ. M πυκίναις στήθ. ABChK πυκίν' ἐν L; cf. Jl. X, 9. 10.. — ἀναστεναχίζων L. — 14 δὴ ἐν νηυσὶν MABChK δὶε νηυσὶν L; cf. Proll. p. 94. Jl. IX, 433. XI, 557. — 16 ἀλλά μοι cf. Jl. IX, 646. —

---

igitur, opinor, fuit, quemadmodum Plato suum decretum probare studuit, ita Chrysippum quoque Zenonis conari confirmare nec tantam versuum ex omnibus poetis excerptorum copiam adscribere, qui indicant iram, iracundiam, metum, timiditatem, audaciam, fiduciam, constantiam aliaque id genus partim actiones quasdam, partim affectus cordis esse. Quid enim sibi volunt hi versus ex Homero collecti?

'cor sub pectore latrat.'

et 'pectora percutiens cor verbis increpat hisce:
cor, tolera graviora alias peioraque passum.'

et 'sic imo Atrides suspiria corde trahebat
crebra timens animo stragem ratibus Danaorum.'

et 'sed mihi bile tumet cor.'

καί
'Ἥρῃ δ' οὐκ ἔχαδε στῆθος χόλον, ἀλλὰ προσηύδα.'
καί
'ἀλλά τε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον, ὄφρα τελέσσῃ,
'ἐν στήθεσσιν ἑοῖσιν.'

297 ἐν ἅπασι γὰρ τούτοις οὐ τὸ λογιστικόν, ἀλλὰ τὸ θυμοει|δὲς ἐν τῇ καρδίᾳ περιέχεσθαι δηλοῦται, ὥσπερ, οἶμαι, κἀν τοῖσδε·
'καὶ χόλος, ὅστ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι,
'ὅστε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο
'ἀνδρῶν ἐν στήθεσσιν ἀέξεται ἠΰτε καπνός.'
καί
'καρδίῃ ἄληκτον πολεμίζειν ἠδὲ μάχεσθαι.'
καὶ πρὸς τούτοις ἔτι
'καί οἱ μυίης θάρσος ἐνὶ στήθεσσιν ἔθηκε.'
καί
'δύη ἄχος κραδίην Λαερτιάδεω Ὀδυσῆος.'

2 Ἥρῃ LMABChK; cf. Jl. IV, 24. Proll. p. 49. — 4 ἀλλά τε κ. τ. λ. Jl. 1, 82. 83. — τελέση LM τελέσῃ AB. — 8 καὶ χόλος LMAB καὶ om. ChK; cf. Proll. p. 57. Jl. XVIII, 107, supra p. 258, 13. — πολύφονα M. — χαλεπῆνας (sic) M. — Inter primum et alterum versum K καί interposuit; cf. Proll. p. 63. — 9 καταλιβομένοιο MAB. — 10 ηὖτοι L. — 12 κραδίη LA κραδίῃ BChK; cf. Greenhill. l. l. p. 628, Proll. p. 117. ἄληκτον codd. edd.; cf. Jl. XI, 12. πόλεμον πολεμίζειν MABChK πόλεμον non est in L. — 14 καί οἱ LMAB καί om. ChK; cf. Jl. XVII, 570. — γύοισι θάρσος MABChK μύης θ. L. — ἔθηκε codd. edd. ἐνῆκε Dind. in ed. Jl. — 16 Odyss. XX, 286. δύε δ' ἄχος LMABCh δῦε δ' ἄχ. K δύη L. — λαερτιάδαω MABCh Λαερτιάδεω LK. —

et 'non potuit cohibere iram sub pectore Juno,
sed loquitur.'
et 'servat adhuc tamen ille odium sub pectore, donec
vindicet.'

Quibus omnibus non rationem, sed iracundiam in corde esse ostenditur, sicut etiam, opinor, hisce versibus:
'ira etiam, quae vel prudentem exasperat ipsum,
ira furorque viri, qui multo melle fluente
dulcior ut fumus generoso in pectore gliscit.'
et 'in corda assidue bellandi iniecit amorem.'
et ad hos: 'additaque est illi culicis fiducia corde'
et 'corda dolor Laertiadae penetravit Ulixis.'

καί

'*ἐν δ' ἄρα οἱ στήθεσσι μένος πατρώϊον ἧκε.*'

καί

'*αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς*
'*δεινὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔχει μεγαλήτορα θυμόν.*' |

καί 298

'*σοὶ δ' ἄληκτόν τε κακόν τε*
'*θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι θεοὶ θέσαν εἵνεκα κούρης.*'

καί

'*ὣς Αἰνείᾳ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γεγήθει.*'

καί

'*πρῆσεν ἐνὶ στήθεσσιν ἐρισθενέος Διὸς ἀλκὴν*
'*γνώμεναι.*'

καὶ πρὸς τούτοις ἔτι

'*καὶ δ' ἐμοὶ αὐτῷ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι*
'*μᾶλλον ἐφορμᾶται πολεμίζειν ἠδὲ μάχεσθαι.*'

καί

'*σεῖσ', ἐπὶ δ' αὐτὸς ἄϋσε μάλα μέγα, τοῖσι δὲ θυμὸν*

---

2 *ἐν δ' ἄρα* cf. Jl. V, 125. — 4 cf. Jl. IX, 629. 675. *ἀτὰρ* L. — 7 *σοὶ δ'* Jl. IX, 636. 637. — *κακόν τε* om. M. — 8 *θεοὶ* om. L. — 10 Jl. XIII, 494; *ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι* ad v. 15, aberrans omissis, quae interiecta sunt M. — 12 *προῆσεν* L. — 13 inter *γνώμεναι* et v. antecedentem aliquid excidisse videtur. — 15 Jl. XIII, 74. 75. — 18 *σειός τε ἔπι δ'* MAB *σεῖο τε ἐπὶ δὲ* L. *'Επὶ δ'* ChK; cf. Proll. p. 57. Jl. XV, 321. — *μετὰ* por *μέγα* L. —

---

et 'namque illi patrios animos in pectora misit.'

et 'sed saevit Achilles
magnanimoque truces in pectore concipit iras.'

et 'iram perniciosam et inexorabile pectus
di tibi formosae causa tribuere puellae.'

et 'sic Aeneae animus generoso in pectore gaudet.'

et 'succendit pectus Jovis omnipotentis in iram
noscere.'

et praeter hos etiam illos:
'atque mihi ipsi animus fervens quoque corde movetur
exardetque magis bellum pugnasque subire.'

et 'vibrat et ipse altum clamans in pectore cunctis

'ἐν στήθεσσιν ἔθελξε, φόβου δ' ἐμνήσαθ' ἕκαστος.'
καί
'Νέστορ, ἔμ' ὀτρύνει κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ.'
καί
'οὖ περὶ μὲν πρόφρων κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ.' |
299 *καί*
'ὦ γέρον, εἴθ', ὡς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν,
'ὥς τοι γοῦναθ' ἕποιτο.'
καί
'οἶσθα γάρ, οἷος θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γυναικός.'
καί
'σὸν δὲ φίλον κῆρ
'τετλάτω ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοντος ἐμεῖο.'
καί
'ὣς φάτο, τοῖσι δὲ θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ὄρινε'
καί
'Τηλέμαχος δ' ἐν μὲν κραδίῃ μέγα πένθος ἄεξεν.'
καί

---

1 *ἐνὶ στηθ.* LM. — *φόβος* M. — *ἐμνήσαθ' ἕκτωρ* MAB *ἐμνήσατο Ἕκτωρ* ChK *ἐμνήσαθ' ἕκαστος* L. — 3 *νέστωρ ἔμ* (sic) MAB; cf. Jl. X, 220. — 5 Jl. X, 244 *οἱ* codd. edd. *οὗ* nos. — 7 *ὦ γέρον* Jl. IV, 313. *εἴθε* L. — *φίλοισοι* M *φίλοισιν* L. — 8 *γύνα θ'* M. — 10 Odyss. XV, 20. — 12 Odyss. XVI, 275. — 13 *ἐμοῖο* MABChK *ἐμεῖο* L. — 15 *ὤρινε* L. Jl. II, 142. — 17 Odyss. XVII, 489. — *ἐμὸς* pro *ἐν μὲν* L. — *καρδίη* M. — *ἔαξε* L. —

---

terrorem incutit atque fugam circumspicit omnis.'
et 'incitat, o Nestor, cor me atque animus generosus.'
et 'cuius cor pronum est nec non animus generosus.'
et 'O utinam, velut est caro sub pectore fervor,
sic quoque firma forent, Nestor, tibi membra.'
et 'nosti etenim, qualis muliebri in pectore fervor.'
et 'tuum sub pectore carum
cor toleret, quamvis patientem me mala cernas.'
et 'dixerat atque illis commovit pectora dictis.'
et 'Telemachus magnum concepit corde dolorem.'

'ὣς φάτ' ἐνὶ στήθεσσι καθαπτόμενος φίλον ἦτορ·
'τῷ δὲ μάλ' ἐν πείσῃ κραδίη μένε τετληυῖα.'

πάντα μὲν γὰρ ταῦτα τὰ ἔπη καὶ πρὸς τούτοις ἔτι μυρία | ἕτερα τὸ πλῆθος ὧν Χρύσιππος παρατίθεται τὸ θυμοειδὲς 300 ἐν τῇ καρδίᾳ φησὶν ὑπάρχειν. ἐγὼ δὲ εἰ πάντα παραγράφοιμι, πληρώσω τὸ βιβλίον, ὥσπερ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐπλήρωσεν. ἀλλὰ ἐξ Ὁμήρου μὲν ἱκανὰ καὶ ταῦτα· τῶν δὲ ἐξ Ἡσιόδου παραγραφέντων ὑπὸ Χρυσίππου παμπόλλων καὶ αὐτῶν ὄντων ἀρκέσει μοι δυοῖν ἢ τριῶν ἐπιμνησθῆναι παραδείγματος ἕνεκα·

'τοῦ γὰρ ἀέξετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι.'

καί

'οἷον ἐνὶ στήθεσσι χόλον θυμαλγέ' ἔχουσα.'

καί

'πάντων ἐν στήθεσσιν ἀέξετο θυμὸς ἀγήνωρ.'

ἐν οἷς ἐγὼ μὲν ἐκπλήττομαι τῇ μεγαλοψυχίᾳ τοῦ Χρυσίππου.

1 Odyss. XX, 22. 23 φᾶθ' L. — ἐν στ. L. — 2 καί inter duos hos versus in codd. edd. inculcatum eiecimus. — ἐν ἐπίσῃ MABChK in L obliteratum. ἐν πείσῃ nos. — καρδία M κραδία ABChK κραδίη L. — σημαίνεται τληυῖα MABChK σημαίνε τετληυία L μένε τετληυῖα restituimus. — 3 πάντα ταῦτα μὲν γὰρ L; cf. Proll. p. 118. — τὰ ταυτὰ ἔπη M. — 4 τὸ ante πλῆθος om. L. — 5 φησὶν suspectum; fortasse δείκνυσιν. — 8 παμπόλων M. — 9 παραδειγμάτων codd. edd. παραδείγματος nos. — 10 ἕνεκα spat. vac. 4 litterarum sequitur το θυμὸς M ποῦ δὲ γὰρ AB τοῦδε γ. L Corn. τοῦ γὰρ nos. — 13 ἔχουσα MA ἔχουσι L. — 15 Hes. Theog. v. 642. ἐνὶ L. — 16 τῆς μεγαλοψυχίας codd. edd. τῇ μεγαλοψυχίᾳ nos. — τὸν Χρύσιππον MABChK τοῦ Χρυσίππου L. —

et 'sic ait his cor castigans sub pectore dictis
corque illi paret tolerans ac comprimit aestum.'

Hi atque alii numero infiniti versus, quos Chrysippus affert, iracundiam in corde esse confirmant. Ego vero, si omnes adscribere velim, librum ipse, ut Chrysippus, repleam. Sed satis superque ex Homero versus additi. Quoniam vero quam plurimi etiam ex Hesiodo adscripti ab eo sunt, duos tresve ex iis commemorare exempli gratia sufficiet:

'Huic furor atque animus caro sub pectore crevit.'

item 'et quasi habens cruciantem animum sub pectore bilem.

et 'ira quidem exarsit generoso in pectore cunctis.'

δέον γὰρ ὡς ἄνθρωπον ἀνεγνωκότα τοσούτους ποιητὰς καὶ γινώσκοντα σαφῶς ἅπασι τοῖς δόγμασιν αὐτοὺς μαρτυροῦντας ἄλλοτε κατὰ ἄλλα τῶν ἐπῶν, ὥσπερ καὶ Πλούταρχος ἐπέδειξεν ἐν τοῖς τῶν Ὁμηρικῶν μελετῶν, ἐκλέγειν μὲν ἐξ αὐ-
301 τῶν, ὅσα μαρτυρεῖ τῷ σπουδαζομένῳ πρὸς | αὐτοῦ δόγματι, παραλείπειν δὲ τὰ μαχόμενα καὶ πᾶν ἐνίοτε κατασκευάζοντα τοὐναντίον ὁμοίως ἑξῆς ἁπάντων μέμνηται. τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα τῶν ἐπῶν ἅπαντα ἐχρῆν ὑπὸ αὐτοῦ παραλελεῖφθαι, διὰ ὧν δὲ νοῦν καὶ φρένας καὶ διάνοιαν καὶ λογισμὸν εἶπέ τις ποιητὴς ἐν καρδίᾳ περιέχεσθαι, συνάγειν ἔδει, καθάπερ ἔχει καὶ τὰ τοιαῦτα·

'καὶ τότε δὴ στηθέων † θ' ἅμα φρένας ἐξέλετο Ζεύς.'

καί

'ἔγνως, Ἐννοσίγαιε, ἐμὴν ἐν στήθεσι βουλήν.'

καί

---

2 αὐτοῦ codd. edd. αὐτοὺς nos. — 3 ἄλλως τε καὶ τἄλλα L. — 4 ἐκλέγει MABCh ἐκλέγειν LK. — 6 παραλείπει MABCh παραλείπειν LK. — παρασκευάζοντα L. — 7 τοὐναντίον ὅδ' ὁμοίως LMABCh τ. ὁ δ' ὁ. K ὅδ' eiecimus. — 9 δὲ om. L. — 10 ποιητὴς ante ἐν om. ABChK; cf. Proll. p. 35. (ποιητής etiam L habet). — συνάγει M συνάγειν ἔδει om. L. — 12 καὶ ante τότε δὴ om. ChK; cf. Proll. p. 57. — στηθέων ἀθ' ἅμα M στ. ἂθ' ἅμα L στ. θ' ὅμα AB στ. θ' ἅμα ChK locus corruptus. — 14 Jl. XX, 20 ἐνοσίγαιε L. —

In quo stupidum me tenet Chrysippi magnanimitas. Cum enim, qui tot poetas perlegisset probeque sciret omnibus decretis suffragari, aliis in aliis versibus, id quod etiam Plutarchus in meditationibus Homericis ostendit, deberet eos tantum eligere, qui decreto, quod ipse amplexaretur, fidem facerent, omissis ceteris, qui vel repugnarent vel prorsus contrarium nonnunquam confirmarent, omnes promiscue deinceps commemorat. Huiuscemodi enim versus omnes fuerant praetermittendi, illi autem colligendi, quibus intellectum, mentem, cogitationem rationemque in corde esse probare quispiam posset; cuiusmodi hi sunt:

'Juppiter eripuit tunc illi e pectore mentem.

et 'consilium nostrum, Neptune, in pectore nosti.'

'αἰεί τοι τοιοῦτον ἐνὶ στήθεσσι νόημα.'
καί
'οὔ μοι τοιοῦτον ἐνὶ στήθεσσι νόημα.'

ὥσπερ γὰρ τοῦ προτέρου γένους τῶν ἐπῶν, διὰ ὧν ἐν τῇ καρδίᾳ δείκνυται τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, παμπόλλη τις ἀφθονία παρὰ τοῖς ποιηταῖς ἐστιν, οὕτως οὐδὲ θατέρου ὀλίγα, ἐν οἷς τὸ λογιζόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ τις, ὅσον ἐπὶ τοῖς ποιηταῖς, ἐπιδεῖξαι δυνήσεται. |

Ταῦτα οὖν ἐχρῆν ἐκλέγειν μόνα τὸν Χρύσιππον, εἴπερ 302
ὅλως κατὰ μάρτυρας ἐγνώκει διαιρεῖν τὸν ἀγῶνα. τὸ δὲ πλείω μὲν ἐκεῖνα, ταυτὶ δὲ ἐλάττω γράψαι τῷ μὲν τι ἀληθὲς τῆς ἱστορίας ἐπιδεικνύντι καλῶς ἂν γίνοιτο· πλείω γὰρ ὄντως ἐστὶν ἐκεῖνα· τῷ δέ, ὅπερ ὁ Χρύσιππος σπουδάζει, κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντι πρὸς ἐναντιώματος ἂν εἴη καὶ μάλισθ' ὅσα φανερῶς ἐπιτιμῶντα ποιεῖ τὸν λογισμὸν τῷ θυμῷ, καθάπερ καὶ τάδε·

1 ἐνὶ στήθεσσι L; cf. Odyss. XIII, 330. — 3 οἴμοι pro οὔ μοι L; cf. Odyss. XVII, 403. — 5 παμπόλη M. — 6 θάτερον ὀλίγον LM (cf. Proll. p. 125) θάτερον ὀλίγων A θατέρου ὀλίγα emend. B. — 7 τὸ ἐν M. — τῇ ante καρδίᾳ om. MABChK. — τοῖς pro τις L. — 9 τοῦτ' οὖν A. — 10 τῶ δὲ L. — 11 τὸ ante ἀληθὲς om. L. — 12 ἂν om. L. — 13 ἐ: ἐκεινα (sic) L. — τῶ δ' LMA τὸ δ' BChK; cf. Progr. II, 8. — 15 ἐπιτιμῶνται LMAB; cf. Proll. p. 126. — ποιητῶν λογισμὸν L. —

et 'ista tuo semper sententia pectore fixa est.'
et 'mi talis minime sub pectore mens est.'

Nam quemadmodum superioris generis versuum, quibus animi affectus in corde esse ostenditur, maxima quaedam copia apud poetas reperitur, ita alterius quoque non pauci sunt, quibus quis rationis sedem in corde esse, quantum quidem ad poetas attinet, probare possit.

Hi igitur soli Chrysippo, si omnino testibus agere atque diiudicare causam vellet, excerpendi erant. Plures vero illius, pauciores huius generis afferre ei quidem, qui rei veritatem explicare vult, prorsus convenit; si quis autem, quod Chrysippus, demonstrare studet, ei illa exempla vehementer adversantur et maxime ea, quibus aperte ratio iracundiam castigare inducitur, velut versus hi:

ʽστῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·
ʽτέτλαθι δή, κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ᾽ ἔτλης.᾽

ταυτὶ γὰρ Ὅμηρος ἐποίησε τὸν Ὀδυσσέα λέγοντα πρὸς ἑαυτόν, ἡνίκα ἐφ᾽ οἷς ἑώρα κατὰ τὴν οἰκίαν πραττομένοις ὑπὸ τῶν θεραπαινῶν ἀνέζεσέ τε τὸ κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ θερμὸν ἔμελλέ τε νικήσας ὁ θυμὸς τὸν λογισμὸν ἐπὶ ἄκαιρον κόλασιν ἄξειν αὐτὸν τῶν γυναικῶν. ὃν γὰρ ἱππεὺς πρὸς ἵππον ἢ κυνηγέτης πρὸς κύνα λόγον ἔχουσι, τοῦτον ὁ
303 λογισμὸς πρὸς θυμόν. ἄρχειν μὲν γὰρ ἐν | ἅπασι καὶ κρατεῖν ἐστι δικαιότερον τὸ φύσει κρεῖττον, ἱππεὺς μὲν ἵππου, κυνηγέτης δὲ κυνός, λογισμὸς δὲ θυμοῦ, συμβαίνει δὲ οὐκ ἀεὶ νόμῳ φύσεως διοικεῖσθαι τὴν συζυγίαν, ἀλλὰ ἵππος μὲν ἐνίοτε δυσπειθὴς οὐ κατὰ κόσμον ἐκφερόμενος συναπήνεγκεν αὐτῷ τὸν ἀναβάτην ἀρρωστίᾳ δυνάμεως ἢ ἐπιστήμης ἱππικῆς ἀμαθίᾳ νικηθέντα, θυμὸς δὲ ἰσχυρὸς καὶ ἐπὶ τιμωρίαν ἄκαιρον ἐξορμήσας σφοδρότερον ἔστιν ὅτε συνεπεσπάσατο λογι-

1 ἠνείπαπε LMA ἠνείπατε B (cf. supra 261, 10) Ch ἠνίπαπε K. — 2 καρδίη M. — ἄλλοτ᾽ ἔτλης M. — 3 ταῦτα L. — 5 αὐτῶ L. — 7 ὅνπερ ἱππεὺς L. — 8 πρὸς τίνα M. — λέγουσι pro λόγον ἔχουσι L. — 9 γὰρ om. L. — 14 αὐτῶ LM αὐτῷ ABCh αὐτῷ K. — ἐπιστήμη L. — 15 καὶ ante ἐπὶ om. L. — τι μόριον pro τιμωρίαν L. — 16 συναπεσπάσατο L. —

ʽPectora percutiens cor verbis increpat hisce:
cor, tolera, graviora alias peioraque passum.᾽

Ita Homerus Ulixem secum loquentem fecit, cum indignatione flagitiorum, quae ab ancillis domi suae fieri videbat, accensus animi in corde calor effervesceret atque ipsum superata ratione iracundia ad supplicium de ancillis intempestive sumendum praecipitatura esset. Quae enim inter equitem et equum vel venatorem et canem, eadem inter rationem et iracundiam intercedit ratio. Justius quidem est in omnibus rebus id, quod natura eminet, dominari ac plus valere, equitem equo, venatorem cane, rationem iracundia; sed accidit, ut non semper lege naturae tale coniugium administretur, sed equus interdum ferox effrenato cursu feratur atque sessorem vel virium imbecillitate vel artis equestris imperitia victum secum rapiat, iracundia valens atque ad poenas importune sumendas paulo vehementius excitata

σμὸν ἄρρωστον ἢ ἀμαθῆ. εἰ μὲν γὰρ καὶ ῥώμην καὶ ἐπι-
στήμην ἔχοι, κρατήσει πάντως ὅ τε λογισμὸς τοῦ θυμοῦ καὶ
ὁ ἡνίοχος τοῦ ἵππου· εἰ δὲ ἤτοι θατέρου τούτων ἢ ἀμφοῖν
στεροῖτο, κίνδυνος ἐνταῦθα τοῦ φύσει κρείττονος ἐπικρατῆσαι
τὸ χεῖρον, ὥσπερ ἐν Σκύθαις τε καὶ Γαλάταις καὶ πολλοῖς
ἄλλοις βαρβάροις ἔθνεσιν ὁ θυμὸς κρείττων τοῦ λογισμοῦ,
παρὰ ἡμῖν δὲ ἔν τε παισὶ καὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις ἀνθρώποις.
Ὅμηρος δὲ δὴ τοῦτο αὐτὸ ἐπιδεῖξαι βουλόμενος Ἕκτορα μὲν
καὶ Ἀχιλλέα καί τινας ἑτέρους τοιούτους θυμῷ | δουλεύοντας 304
ὑποτίθεται νεανίσκους· Ὀδυσσέα δὲ καὶ Πολυδάμαντα καὶ
Νέστορα τῷ λογισμῷ κρατοῦντας τοῦ θυμοῦ, πολλάκις μὲν
οὕτως ἰσχυρῶς, ὡς μηδὲ ἐξορμῆσαι πρὸς ἄλογόν τινα πρᾶξιν
τὸν θυμόν, ἔστιν ὅτε δὲ ὁρμῶντα μέν, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ
κατεχόμενον, ὥσπερ κἀν τοῖσδε τοῖς ἔπεσιν Ὀδυσσέα πεποίη-
κεν· ἅπαντα δὲ ἐφεξῆς αὐτὰ παραγράψω·

'ἔνθ' Ὀδυσεὺς μνηστῆρσι κακὰ φρονέων ἐνὶ θυμῷ
'κεῖτ' ἐγρηγορόων· .ταὶ δ' ἐκ μεγάροιο γυναῖκες

4 καιρὸς pro κίνδυνος L. — 5 ὥσπερ γὰρ Σκύθαις MA ὥσπ. ἐν Σκ. LB (cf. Proll. p. 41). — 8 ὅμηρος δὴ L. — 10 νεάνσκους M. — 14 ὀδυσέ M. — 16 seqq. Odyss. XX, 5—22. ὀδυσσεὺς M ὀδυσσεὺς L. — 17 ἐγρηγορόων LM ἐγρηγορέων ABChK. —

rationem infirmam vel indoctam secum trahat. Quodsi et robore et scientia valent, vincet utique et ratio iracundiam et equum eques; sin vel altero vel utroque carent, periculum est, ne, quod natura infirmius est, id, quod praestantius est, vincat; velut Scythis et Gallis multisque aliis nationibus barbaris et apud nos vel pueris vel ineruditis hominibus usu venit, ut iracundia ratione plus valeat. Id ipsum Homerus cum vellet ostendere, Hectorem et Achillem et quosdam alios huiusmodi iuvenes iracundiae succumbentes induxit, Ulixem vero et Polydamantem et Nestorem ratione illam cohibentes, plerumque adeo graviter, ut ne excitaretur quidem ad insanum aliquid agendum, interdum ita, ut excitaretur quidem, sed a ratione compesceretur; velut hisce versibus Ulixem poeta finxit (omnes ordine adscribam):

'Atque ibi sollicitus vigilansque iacebat Ulixes
secum animo volvens pugnam caedemque procorum,

ʽἤϊσαν, αἳ μνηστῆρσιν ἐμισγέσκοντο πάροιθεν,
ʽἀλλήλῃσι γέλωτα καὶ εὐφροσύνην παρέχουσαι.
ʽτοῦ δ' ὠρίνετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι·
ʽπολλὰ δὲ μερμήριζε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
ʽἠὲ μεταΐξας θάνατον τεύξειεν ἑκάστῃ,
ʽἢ ἔτ' ἐῷ μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισι μιγῆναι
ʽὕστατα καὶ πύματα· κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει.
ʽὡς δὲ κύων ἀμαλῇσι περὶ σκυλάκεσσι βεβῶσα
ʽἄνδρ' ἀγνοιήσασ' ὑλάει μέμονέν τε μάχεσθαι, |
ʽὥς ῥα τοῦ ἔνδον ὑλάκτει ἀγαζομένου κακὰ ἔργα·
ʽστῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·
ʽτέτλαθι δή, κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης
ʽἤματι τῷ, ὅτε τοι μένος ἄσχετος ἤσθιε Κύκλωψ
ʽἰφθίμους ἑτάρους, σὺ δ' ἐτόλμας, ὄφρα σε μῆτις

1 ἦσαν L. — ἐμιγέσκοντο LMABCh ἐμισγέσκοντο K. — 2 ἀλλήλοισι LMABChK ἀλλήλῃσι restituimus. — γέλωτα τε καὶ MAB γέλωτα καὶ LChK. — 4 μερμέριζε L. — 5 θανάτου L. — 6 ἢ ἐτεὸν μνηστ. L ἢ ἐτεῶ M ἢ ἐτ' ἐῶ (sic) A Ἦ ἐτ' ἐῶ B. — 7 Post ὑλάκτει verba ἀγαζομένου κακὰ ἔργα στῆθος δὲ πλήξας in L inculcata; in M ἀγαζομ. κ. ἔργ. — 8 ἁπαλοῖσι ABChK ἀπαλῇσι M ὁμαλῇσι L. — σκυλάκεσι L. — 9 ἀγνοιήσας MAB. — μέμηνέ τε LM μέμονέ τε AB. — 10 ὥς ῥά του L. — ἀγαζομένου (A) κακὰ ἔργα om. LM. — 11 στῆθος δὲ πλήξας om. L. — καρδίην M. — ἠνείπαπε LMA ἠνείπατε B. — 12 καρδίη M. — 13 ὅτι ἥμενος pro ὅτε τοι μένος L. — 14 δὲ ἔτλης MABChK δ' ἐτόλμας L. — ὄφρα LMAB. — μήτις LMAB. —

cum videt ex aula laetas prodire catervas
servarum risum inter se blandumque susurrum
miscentes, quae nocte procis iunxisse cubile
consuerant, pectusque illi subito arsit in iram.
Multum agitat secum, surgensne occideret omnes
an sineret tunc illa procis conubia iungi
ultima; valde intus corda ipsi in pectore latrant.
Utque canis teneros catulos, sua pignora, servans
ignoto oblatrans homini pugnaciter instat,
sic indignanti corda oblatrant. At Ulixes
pectora percutiens cor verbis increpat hisce:
cor, tolera, graviora alias peioraque passum
illo scilicet horrendus quo tempore Cyclops
mandebat miseros socios: tantisque periclis

'ἐξάγαγ' ἐξ ἄντροιο ὀιόμενον θανέεσθαι.
'ὢς ἔφατ' ἐν στήθεσσι καθαπτόμενος φίλον ἦτορ.'

εἰ μὴ σαφῶς ἐν τούτοις Ὅμηρος ἐκδιηγεῖται μάχην θυμοῦ πρὸς λογισμὸν ἐν ἀνδρὶ φρονίμῳ καὶ νίκην μὲν τοῦ λογισμοῦ, τοῦ θυμοῦ δὲ εὐπείθειαν πρὸς αὐτόν, οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν ἄν τις ἡμῖν συγχωρήσειε μανθάνειν τοῦ ποιητοῦ. τῶν γὰρ οὕτως ἐναργῶς λεγομένων εἰς ἀμφιβολίαν ἀχθέντων οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἂν ἔχοι τις ὅ τι χρήσαιτο. τὰς γὰρ θεραπαίνας ἁμαρτανούσας ὁρῶν Ὀδυσσεὺς ὑπὸ μὲν τοῦ θυμοῦ βιαίως εἵλκετο πρὸς τὴν τιμωρίαν αὐτῶν, ὑπὸ δὲ τοῦ λογισμοῦ κατείχετο τὴν ἀκαιρίαν ἐκδιδάσκοντος. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἠδύνατο ῥᾳδίως πείθειν ὁ λογισμὸς τὸν θυμὸν ἀνα|βάλλεσθαι τὴν **306** τιμωρίαν εἰς ἐπιτηδειότερον καιρόν, σφοδρότερον αὐτῷ προσφέρεται, καθάπερ ἵππον ἐκφερόμενον ἡνίοχος ἀντισπῶν βιαίως ἰσχυρῷ χαλινῷ, καὶ δὴ καὶ ταῦτά φησι πρὸς ἑαυτόν· 'καρτέρει κατὰ τὸ παρόν, ὦ γενναιοτάτη καρδία, καθάπερ

1 ἐξαγάγετ' ἀντροῖο L. — 2 ἔφαντ' M. — 4 ἐν ἀνδρὶ L ἐν om. MABChK; cf. Proll. p. 107. — 5 ἂν om. L. — 6 συγχωρήσει ἐκμανθάνειν MABCh συγχωρήσειεν ἐκμ. K συγχωρήσειε μανθάνειν L; cf. Proll. p. 63. — 7 φαινομένων pro λεγομένων L. — λεχθέντων pro ἀχθέντων L. — οὔτε L. — 8 γὰρ om. L. — 9 ὁρῶν δ' L. — 15 πρὸς αὐτόν M. —

durasti, ex antri donec te limine prudens
consilium eripuit, cum iam interiisse putares.
Sic ait his cor castigans sub pectore dictis.'

His versibus nisi Homerus rationis et iracundiae certamen in viro prudente aperte explicat rationisque victoriam et alterius oboedientiam, nihil profecto aliud erit, quod quis e poeta nobis discere concedat. Nam si tam aperta in ambiguitatem trahuntur, ne aliis quidem quomodo utatur quisquam habebit. Nimirum flagitia ancillarum Ulixes videns cum ab iracundia ad puniendas eas violenter traheretur, ratio eum rei importunitate demonstrata cohibebat. Quoniam autem ea non facile poterat iracundiam permovere ad vindictam in tempus magis opportunum differendam, vehementius eam corripit, quemadmodum equum effrenatum sessor validus iniecto freno violenter retrahit, atque haec secum: 'dura'

που καὶ πρότερον ἐκαρτέρησας ὑπὸ τοῦ Κύκλωπος ὁρῶσα τοὺς ἑταίρους διαφθειρομένους.' ἐμοὶ μὲν δὴ τούτων τῶν ἐπῶν εὐκαιρότατα μὲν ὁ Πλάτων δοκεῖ μνημονεύειν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας, ἀκαιρότατα δὲ ὁ Χρύσιππος, ἔτι δὲ μᾶλλον ὧν Εὐριπίδης ἐποίησε λέγουσαν τὴν Μήδειαν, ἡνίκα καὶ κατὰ τὴν ἐκείνης ψυχὴν ὁ λογισμὸς ἐστασίαζε πρὸς τὸν θυμόν. ᾔδει μὲν γάρ, ὡς ἀνόσιόν τι καὶ δεινὸν ἔργον ἐργάζοιτο τῇ τῶν παίδων ἐπιχειροῦσα σφαγῇ, καὶ διὰ τοῦτο ὤκνει τε καὶ ἀνεβάλλετο καὶ οὐκ εὐθὺς ὁρμήσασα ἔπραξε τοὔργον. αὖθις δὲ αὐτὴν ὁ θυμὸς ὥσπερ τις ἵππος δυσπειθὴς νικήσας τὸν ἡνίοχον ἐπὶ τοὺς παῖδας εἷλκε βίᾳ καὶ ἔπειτα πάλιν ὁ λογισμὸς ἀντέσπα τε καὶ ἀπῆγεν, εἶτα αὖθις ἀνθεῖλκεν ὁ θυμός, εἶτα αὖθις ὁ λογισμός. ὥστε πολλάκις ἄνω καὶ κάτω
307 *πρὸς ἀμφοῖν ἀγομένη ὡς συνεχώ|ρησε τῷ θυμῷ, τηνικαῦτα ποιεῖ τοιαῦτα λέγουσαν ὁ Εὐριπίδης αὐτήν·*

---

1 *ἐπὶ Κύκλωπα* MABChK *ὑπὸ τοῦ Κύκλωπος* L; cf. Proll. p. 104. — 2 *ὑπ' αὐτοῦ διαφθειρομένους* MABChK *ὑπ' αὐτοῦ* non habet L. — 3 *ἐν τετάρτω* MABChK *ἐν τῷ τ.* L. — 4 *τῆς* ante *Πολιτείας* om. LMABChK; cf. Progr. II, 10 adn. 7. — 8 *φαγῇ* M. — 9 *ἀνεβάλετο* L. — 10 *αὖθις δ' ἂν αὐτὴν* L. — 14 *τοιαῦτα ποιεῖ τηνικαῦτα λέγουσαν* L *τηνικαῦτα ποιεῖ λέγουσαν* MABChK. —

---

inquit 'in praesentia, cor generosissimum, ut prius etiam durasti, cum a Cyclope socios interimi conspiceres.' Ut igitur admodum opportune mea quidem sententia a Platone in quarto Reipublicae, ita importunissime a Chrysippo hi versus commemorantur, multo autem magis ea, quae Medea apud Euripidem dicit, cum ipsius quoque animus rationis et iracundiae seditione agitaretur. Intellegebat nimirum, quam nefarium quamque atrox facinus esset perpetratura, si liberorum caedem aggrederetur, ac propterea cunctabatur et differebat nec statim excitata facinus peregit. Rursus eam iracundia, ut equus contumax victo sessore, ad liberos trucidandos vi trahebat; deinde rursus ratio retrahebat ac revocabat; mox contra impellebat iracundia, ratio renitebatur. Ubi vero saepius hinc illinc distracta tandem iracundiae concessit, tum ita loquentem eam facit Euripides:

'καὶ μανθάνω μέν, οἷα δρᾶν μέλλω κακά,
'θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.'

μανθάνει μὲν δήπου τὸ μέγεθος ὧν μέλλει δράσειν κακῶν ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ διδασκομένη, κρείττονα δὲ εἶναί φησιν αὐτοῦ τὸν θυμὸν καὶ διὰ τοῦθ' ὑπὸ ἐκείνου πρὸς τοὔργον ἀπάγεσθαι βιαίως ἔμπαλιν Ὀδυσσεῖ τῷ λογισμῷ τὸν θυμὸν ἐπισχόντι. βαρβάρων μὲν γὰρ καὶ ἀπαιδεύτων ἀνθρώπων ἔθετο παράδειγμα τὴν Μήδειαν Εὐριπίδης, οἷς ὁ θυμὸς ἰσχυρότερος τοῦ λογισμοῦ· Ἑλλήνων δὲ καὶ πεπαιδευμένων, οἷόνπερ αὖ πάλιν ὁ ποιητὴς ὑπέθετο τὸν Ὀδυσσέα, κρείττων ὁ λογισμὸς τοῦ θυμοῦ. πολλάκις μὲν οὖν ὁ λογισμὸς εἰς τοσοῦτο τοῦ θυμοειδοῦς μέρους τῆς ψυχῆς κρείττων ἐστίν, ὡς μηδέποτε μάχην αὐτοῖς γίνεσθαι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸν μὲν ἄρχειν, τὸν δὲ ἄρχεσθαι, καὶ τοῦτο μὲν τοῖς εἰς τέλος ἥκουσι φιλοσοφίας ὑπάρχει· πολλάκις δὲ ὁ θυμὸς τοῦ λογισμοῦ κρατεῖ τοσοῦτον, ὡς | ἄρχειν τε καὶ ἡγεῖσθαι διὰ 308 παντός, ὁρᾶται δὲ ἔν τε τοῖς πολλοῖς τῶν βαρβάρων τοῦτο

1 Eur. Med. vv. 1078. 1079 μανθάνομεν M. — 3 δήπου τὸ LMAB δή πού τι τὸ ChK; cf. Proll. p. 58. — 4 φησὶ AB φησι ChK. — 8 ὡς pro οἷς L. — 11 εἰς τοῦτο L. — 13 μάχην αὐτὴν M. — 16 διαπαντὸς L. — 17 ἐν τοῖς πολλοῖς L ἔν τε πολλοῖς MABChK ἔν τε τοῖς π. nos. —

'cognosco, quam nefanda nunc patrem mala,
sed ira consilio est potentior meo.'

Cognoscit nimirum a ratione edocta sceleris, quod sit factura, immanitatem, sed potentiorem illa iracundiam esse ait ideoque se violenter ad facinus impelli, contra atque Ulixes, qui iracundiam ratione cohibuit. Barbarorum enim et ineruditorum hominum exemplum proposuit Medeam Euripides, in quibus fortior ratione iracundia esset; Graecorum contra et eruditorum, qui rationem ira superiorem haberent, Ulixem Homerus finxit. Saepenumero autem ratio in animae partem, in qua iracundia versatur, tantum imperium exercet, ut nulla unquam inter eas pugna oriatur, sed altera imperet, altera dicto audiens sit, quod iis contingit, qui ad summum philosophiae fastigium pervenerunt; saepius etiam iracundia ratione adeo superior est, ut ipsa sola perpetuo regnet imperiumque

καὶ τῶν παίδων τοῖς φύσει θυμικοῖς, ἔτι δὲ θηρίων οὐκ ὀλίγοις καὶ ἀνθρώπων τοῖς θηριώδεσιν· ἔστιν ὅτε δὲ οὐδέτερον εἰς τοσοῦτον ἰσχυρότερόν ἐστιν, ὡς ἐφέλκεσθαι παραχρῆμα θάτερον, ἀλλὰ ἐναντιοῦταί τε πρὸς ἄλληλα καὶ διαμάχεται καὶ νικᾷ τῷ χρόνῳ θάτερον, ἐπὶ Ὀδυσσέως μὲν ὁ λογισμός, ἐπὶ Μηδείας δὲ ὁ θυμός, ὡς δύο ὄντα αὐτὰ μόρια τῆς ψυχῆς, ἤ, εἰ μὴ μόρια, πάντως γε δυνάμεις τινές. ὁ δὲ Χρύσιππος οὔτε μόρια ψυχῆς ταῦτα εἶναι νομίζων οὔτε δυνάμεις ἀλόγους ἑτέρας τῆς λογικῆς ὅμως οὐκ ὀκνεῖ τῶν Ὀδυσσέως τε καὶ Μηδείας ἐπῶν μνημονεύειν ἐναργῶς καταβαλλόντων τὴν δόξαν αὐτοῦ. πῶς ἂν οὖν τις ἔτι διαλέγοιτο τοιούτοις ἀνδράσι μήτε τῶν ἐναργῶς φαινομένων φροντίζουσιν, ὡς ἤδη πολλάκις ἔδειξα, καὶ τῶν ἐξελεγχόντων τὰ δόγματα αὐτῶν ὡς μαρτυρούντων μνημονεύουσιν; ἐμπέπλησται γὰρ ὁ περὶ ἡγεμονικοῦ λόγος ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένος ἐπῶν ποιητικῶν ἤτοι τὰ πάθη περὶ τὸν θώρακά τε καὶ τὴν καρ-
309 *δίαν | συνίστασθαι μαρτυρούντων ἢ δύο εἶναι τῆς ψυχῆς*

1 In verbis *ἔτι δὲ θηρί|ων* terminatur quaternio XXVI codicis Laurent.; cf. Proll. p. 72, Programm. I, 8. 9. — 4 *θάτερον ἐπ' Ὀδυσσέως* (v. 5) omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 10 *καταβαλόντων* M. —

obtineat, quod tum in plerisque barbaris, tum in pueris, qui natura iracundiores sunt, tum etiam in feris non paucis hominibusque illarum similibus videre licet; interdum neutra usque adeo valet, ut alteram statim secum rapiat, sed adversantur inter se et digladiantur, quoad altera tandem victoria potitur, ut in Ulixe ratio, iracundia in Medea, tamquam duae ac diversae animae partes vel si minus partes, certe facultates quaedam. Chrysippus vero cum has nec partes animae nec facultates irrationales esse diversas a rationali existimaret, tamen non dubitat et Ulixis et Medeae versus, quibus manifesto sententia eius ruit, in medium afferre. Quo pacto igitur cum huiusmodi hominibus agas, qui nec ullam, ut saepius iam dixi, evidentissimarum rerum curam habent et ea, quae eorum sententias refellunt, quasi iis suffragentur, adhibent? Refertus est versibus poetarum totus tractatus Chrysippi de animae principatu, qui vel affectus in

δυνάμεις ὅλῳ τῷ γένει διαφερούσας ἀλλήλων, τὴν μὲν ἄλογον, τὴν δὲ λογικήν. ὥσπερ γὰρ ἐξ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου βραχέα παρεθέμην ὀλίγῳ πρόσθεν ὧν ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν, οὕτως ἐξ Ὀρφέως καὶ Ἐμπεδοκλέους καὶ Τυρταίου καὶ Στησιχόρου καὶ Εὐριπίδου καὶ ἑτέρων ποιητῶν ἐπῶν μνημονεύει παμπόλλων ὁμοίαν ἐχόντων ἀτοπίαν, οἷον καὶ ὅταν ἐπαινῇ Τυρταῖον λέγοντα

'αἴθωνος δὲ λέοντος ἔχων ἐν στήθεσι θυμόν.'

ὅτι μὲν γὰρ ἔχει ὁ λέων θυμόν, ἀκριβῶς ἅπαντες ἄνθρωποι καὶ πρὶν ἀκοῦσαι Τυρταίου γινώσκομεν, οὐ μὴν Χρυσίππῳ γε ἔπρεπε παραθέσθαι τὸ ἔπος ἀφαιρουμένῳ τοὺς λέοντας τὸν θυμόν. οὐδὲν γάρ, ὡς οἴεται, τῶν ἀλόγων ζῴων οὔτε τὸ θυμοειδὲς οὔτε τὸ ἐπιθυμητικὸν οὔτε τὸ λογιστικὸν ἔχει, ἀλλά, ὡς εἴρηταί μοι καὶ κατὰ τὸ πρῶτον γράμμα, παρὰ πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν ἀφαιροῦνται τῶν εἰρημένων ἁπάντων αὐτὰ σχεδὸν ἅπαντες οἱ Στωϊκοί. Τυρταῖος δέ γε, | καθάπερ **310**

4 οὕτω ABChK οὕτως M. — 6 παμπόλων M. — εἴπῃ Τυρταῖον codd. edd. ἐπαινῇ nos. — 8 Tyrtaei fragm. XIII apud Bergk. Poet. lyr. II³, 404. —

thorace et pectore esse testantur vel duas esse animae facultates toto inter se genere discrepantes, unam, quae rationis expers, alteram, quae particeps sit. Nam quemadmodum ex Homero et Hesiodo pauca quaedam paulo ante apposui ex iis, quae Chrysippus exscripsit, ita Orphei, Empedoclis, Tyrtaei, Stesichori, Euripidis ceterorumque poetarum versus plurimos cum simili perversitate affert, velut cum Tyrtaei illud laudat:

'iram ardentis habens in pectore vimque leonis.'

Leonem enim iram habere etiam priusquam Tyrtaeum audiverimus, omnes homines plane novimus; Chrysippo tamen, quippe qui leones ira privaret, neutiquam conveniebat versum illum adscribere. Nullum enim brutum animal opinatur neque iracundam neque appetentem neque ratione praeditam partem habere, sed, quod in primo etiam libro dixi, Stoici fere omnes haec omnia a brutis in omni actione abiudicant. Tyrtaeus autem, sicut etiam Homerus et Hesiodus et, ut

οὖν καὶ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἅπαντες οἱ ποιηταὶ σφοδρότατον ἔχειν φασὶ τοὺς λέοντας τὸν θυμόν, ὥστε καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅστις ἂν ᾖ θυμοειδέστατος, εἰκάζουσι λέοντι καὶ χωρὶς δὲ τῶν ποιητῶν ἅπαντες ἄνθρωποι τοὺς θυμικωτάτους λέοντας ὀνομάζουσιν. οὕτως οὐδὲ τοῖς ἀθληταῖς παύονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐγκελευόμενοι. καὶ τοὐναντίον ἔοικεν ἅπαν ἢ βούλεται συμπίπτειν τῷ Χρυσίππῳ. τ. ν γὰρ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου πράγματος ἐπιχειρημάτων ἀποχωρῶν ἑκάστοτε καὶ ῥητορικῶς μᾶλλον ἢ φιλοσόφως ἐν πλήθει μαρτύρων τὸ νικᾶν θέμενος ὑπὸ αὐτῶν ὧν ἐπικαλεῖται προπαραδίδοται.

Καὶ γὰρ οὖν, ὅταν εἴπῃ διὰ τοῦτο λέγεσθαί τινας ἀκαρδίους, ὅτι πεπιστεύκασιν ἅπαντες ἄνθρωποι τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ περιέχεσθαι, θαυμάζειν ἄξιον τἀνδρός, εἰ μὴ ἄχρι τοσούτου παρακολουθεῖ τοῖς λεγομένοις, ὡς γνωρίζειν, ὅτι μηδένα τῶν ἀνοήτων τε καὶ ἀσυνέτων
311 ἀκάρδιον ὀνομάζουσιν, ἀλλὰ ἐκείνους μὲν ἅπαντας, | ἐπειδὰν σκώπτωσιν, οὐκ ἔχειν ἐγκέφαλόν φασι, τοὺς ἀτόλμους δὲ καὶ

6 οὕτως ἐγκελευόμενοι codd. edd. οὕτως delevimus. — 17 ἀκάρδιος Corn. — 18 σκόπτωσιν M. — φασιν ABChK φασι M. —

semel dicam, omnes poetae iram habere vehementissimam leones dicunt, adeo ut vel hominem animosissimum iracundissimumque leoni adsimulent atque omnino, ut poetas mittaus, animosissimum quemque nemo non leonem appellet; nec desinit vulgus hac compellatione quotidie athletas incitare. Itaque fit, ut in contrarium prorsus ac voluit Chrysippo res cedat. Nam cum argumenta, quae a natura rei ipsius, de qua quaestio est, ducuntur, ubique omiserit et oratoris magis quam philosophi more in testium multitudine victoriam ponat, ab iisdem ipsis, quos citat, proditur.

Etenim quod a·t propterea quosdam ἀκαρδίους i. e. excordes appellari, quod omnes sibi persuasum habeant principatum animae in corde contineri, virum admirari satis non queo, qui ne usque eo quidem ea, quae dicuntur, assequatur, ut cognoscat homines stultum aut imprudentem neminem sic vocitare, sed, ubi eorum aliquem irridere velint, eum dicere

δειλοὺς ἀκαρδίους ὀνομάζουσιν. ἐξελέγχεται τοίνυν κἀνταῦθα τὸ τοῦ Χρυσίππου δόγμα πρὸς αὐτῶν ὧν ἐπικαλεῖται μαρτύρων ἐν ἐγκεφάλῳ μὲν ὑπολαμβανόντων εἶναι τὸ λογιζόμενον, ἐν καρδίᾳ δὲ τὸ θυμοειδές. ἀλλὰ νὴ Δία θαυμασίως ὅπως ἐξηγεῖται τοὔνομα τὸ ἀκάρδιον [ἢ] τίνι διανοίᾳ λέγουσιν οἱ πολλοί, συνάπτων εὐθὺς καὶ τὸ ἄσπλαγχνον· ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις ὧδε· ‛παραβάλλουσι δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ‛λεγομένων, οἷον τοὺς ἀσπλάγχνους, καθ' ὅ φαμεν μὴ ἔχειν ‛τινὰς ἐγκέφαλον καὶ ἔχειν, οὕτως ἡμᾶς ὑπονοοῦντες λέγειν ‛καὶ μὴ ἔχειν καρδίαν τινὰς καὶ ἔχειν κατὰ τὰ προειρημένα ‛τῶν μὲν ἀσπλάγχνων τάχα λαμβανομένων κατὰ τὸ μηθὲν ‛ἔχειν ἔνδον συναλγοῦν κατὰ τὰ ἐναντία καὶ ἀπὸ τῆς καρδίας ‛οὕτως αὐτῶν κοινότερον λεγομένων, τοῦ δὲ ἐγκεφάλου λαμ‛βανομένου ἤτοι κατὰ τὰ αὐτὰ ὁμοίου τινὸς ὄντος ἢ διὰ τὸ ‛καὶ τοῦτον ἔχειν τινὰ κυρίαν τοῖς σπλάγχνοις ὁμοίαν.' ἱ

5 ἢ uncis inclusimus. — 8 καθὸ M. — 9 *ἐγκέφαλον καὶ ἔχειν καρδίαν τινὰς* omissis, quae interiecta sunt M. —

sine cerebro esse, contra meticulosos et timidos appellare excordes. Itaque hic quoque ab iisdem, quos produxit, testibus, quippe qui rationem in cerebro, iracundiam in corde esse existiment, Chrysippi sententia redarguitur. At ipse per Iovem mirum in modum vocem illam excors explanat quo sensu ab hominibus dicatur, statimque ei vocem *ἄσπλαγχνος*, i. e. evisceratus coniungit. Verba eius haec sunt: ‛Comparant autem cum iis, quae commemoravimus, etiam dicta huiuscemodi, velut cum evisceratos appellant, quo sensu dicimus cerebrum quosdam non habere vel habere, eodem dicere nos arbitrantes cor habere quosdam, quosdam non habere secundum ea, quae supra dicta sunt, cum eviscerati fortasse accipiantur pro iis, qui nihil intus in alterius rebus adversis doloris habeant, et a corde communiore vocabulo ita appellentur, cerebri autem vox assumatur vel quia eiusdem generis simile quiddam est vel quia potentiam quandam ipsum quoque habet

μὲν ῥῆσις αὕτη· χρὴ δὲ αὐτὴν ἀναγνῶναί τινα καὶ τρὶς καὶ
312 *τετράκις | ἐπὶ σχολῇ πολλῇ ἀκριβῶς προσέχοντα τὸν νοῦν τοῖς λεγομένοις. οὕτω γὰρ μόνως, οἶμαι, πεισθήσεται τὸ κατὰ τὴν παροιμίαν λεγόμενον ὑπάρχειν αὐτῇ, τό 'λαβὲ μηδὲν καὶ κράτει καλῶς.' ἔγωγε οὖν ἐν πολλοῖς πολλάκις βιβλίοις ἀνεγνωκὼς ῥήσεις, ἐν αἷς ὀνόματα καὶ ῥήματα συνάπτεται μηδεμίαν ἔχοντα διάνοιαν, οὐδαμόθι τοῦτο ἀκριβούμενον εἶδον οὕτως, ὡς κατὰ τήνδε τὴν νῦν ἡμῖν προγεγραμμένην λέξιν. αἴνιγμα γάρ ἐστιν ὁ λόγος τοῦ Χρυσίππου θαυμαστῇ τινι καταπεπλεγμένον ἀσαφείᾳ μετὰ συντομίας ἀκαίρου. καίτοι τήν γε συντομίαν οὐδὲ καθ' ἕνα τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἐζήλωκεν, ἀλλὰ οὕτω μακρός ἐστιν, ὡς πολλάκις ἐν ὅλῳ βιβλίῳ πολυειδῶς ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἄνω τε καὶ κάτω τοὺς λόγους ἑλίττειν. τὸ μὲν δὴ τῆς ἀσαφείας αὐτῷ σύνηθες ἀσθενείᾳ τῆς ἑρμηνευτικῆς δυνάμεως ἑπόμενον καί μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς αἰσθανόμενος αὐτῆς τρὶς καὶ τετράκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐπὶ πλεῖ-*

1 *ῥῆ* M *σις* addidit m. recentiss.; cf. Progr. I, 5. Proll. p. 71. — 3 *οὕτως γὰρ* M. — *πεισθήσεσθαι* M. — 7 *οὐδαμόθεν* codd. edd. *οὐδαμόθι* nos; cf. Proll. p. 102. — 13 *ἐλίττειν* MA. —

visceribus non dissimilem.' Verba haec sunt, quae te oportet ter quaterve multo cum otio animum diligenter advertentem ad ea, quae dicuntur, perlegere atque ita demum persuasum tibi habebis illa pertinere ad id, quod est in proverbio: 'nihil apprehende et fortiter tene.' Ego quidem cum multos saepenumero in multis libris locos legissem, in quibus nomina et verba sine ullo sensu inter se struuntur, nusquam id tam exquisite factum vidi quam hoc loco, quem modo laudavi. Aenigma enim est locus Chrysippi mira quadam obscuritate cum intempestiva brevitate perplexum. Quamquam brevitatem in nullo suo scripto sectatus est, sed tam longus verbosusque est, ut saepe per totum librum de iisdem rebus orationem ultro citroque invertat. Obscuritas quidem ei familiaris est, quae explanandi imbecillitatem sequitur, quod ipse etiam agnoscere mihi videtur, qui ter quaterve de iisdem rebus quam longissime extendere

στον ἐκτείνειν τοὺς λόγους οὐκ ὀκνεῖν· τὸ δὲ τῆς βραχυλογίας ἄηθές τε καὶ σπανίως ὑπὸ αὐτοῦ γινόμενον, ἐν οἷς ἂν μάλιστα | λόγοις ἄφυκτον αἰσθάνηται τὸ σφάλμα τῶν 313 ἑαυτοῦ δογμάτων. βούλεται γάρ, οἶμαι, παρατρέχειν αὐτὸ διὰ ταχέων ἄλλως ὑπομένων ἐξελέγχεσθαι. καί μοι δοκεῖ, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις λόγοις ἀγωνίζεται σαφῶς ἑρμηνεύειν, οὕτως ἐν οἷς ἐξελέγχεται συγκρύπτειν τὸν λόγον ἀσαφείᾳ μετὰ βραχυλογίας, ἵνα δηλαδὴ δοκῇ μὲν ἀπολελογῆσθαι πρὸς τοὔγκλημα καὶ μὴ παρεληλυθέναι τελέως αὐτό, μηδὲν δὲ ἡμεῖς ἔχωμεν ἀντιλέγειν τοῖς εἰρημένοις, ὧν οὐδὲ ὅλως μανθάνομεν. αὐτίκα γέ τοι κατὰ τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν, ἐν ᾗ τὸ ἄσπλαγχνον καὶ τὸ μὴ ἔχειν ἐγκέφαλον ὅπως οἱ πολλοὶ λέγουσιν ἐξηγεῖται, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ τοιόνδε τι δηλοῦν· ἀσπλάγχνους μὲν καλοῦσιν ἐνίους ἐν ἴσῳ τῷ ἀκαρδίους, ἐπειδὴ σπλάγχνον ἡ καρδία, τὸ δὲ ἐγκέφαλον μὴ ἔχειν ἐν ἴσῳ τῷ ἄσπλαγχνον εἶναι λέγουσιν, ἐπειδὴ καὶ οὗτος σπλάγχνον τέ ἐστι καὶ κύριον. οὐ μὴν προσίενταί γε πάντες οἱ

---

1 ὀκνεῖ codd. edd. ὀκνεῖν nos; cf. Proll. p. 99. — 5 ἀλλ' ὑπομένων MAB pro ἀλλ' Corn. legi vult ἵνα μή: ἄλλο ὑπομ. Al. Just. ChK ἄλλως ὑπ. nos. — 13 λέγουσι M. — 14 ἴσω τὸ M. —

---

verba non gravetur. Brevitas autem et insueta ei est et raro ab eo usurpatur eaque in iis potissimum locis, ubi ruinam sententiarum suarum evitari non posse sentit. Quam cursim transmittere vult; aliter enim recusare non potest, quin confutetur. Sicut enim in ceteris locis id contendit, ut sensa aperte exprimat, ita in iis, ubi redarguitur, videtur mihi ea obscuritate quadam ac brevitate contegere, ut scilicet diluisse, si quae obicerentur crimina, non penitus omisisse existimetur, nos autem nihil habeamus, quod contra ea, quae pronuntiaverit, dicamus, quippe quorum omnino nihil intellegamus. Sic statim eo loco, quem supra adscripsi, ubi evisceratum esse et cerebrum non habere quo sensu vulgus dicat, explanat, talia declarare mihi videtur: evisceratos quosdam eadem sententia vocant, qua excordes, quia viscus cor est; cerebrum autem non habere eosdem dicunt, quos eviscceratos nuncupant, quia cerebrum et viscus est et principale.

Στωϊκοὶ τὴν τοιαύτην ἐξήγησιν, ἀλλὰ ἕτερον μέν τι λέγεσθαί
φασιν, οὐ δηλοῦσι δὲ αὐτό, τῶν ἐσωτερικῶν ὑπάρχον δηλο-
314 *νότι, καὶ ἐπιτιμῶσιν ἡμῖν εὐθέως ὡς προπετῶς | ἀντιλέγουσι,*
πρὶν γνῶναι τὸ λεγόμενον· οἱ δὲ καὶ λοιδοροῦντες σφοδρό-
τερον ἀνεισάκτους τε καὶ φιλονείκους ἀποκαλοῦσιν οὔ φασί
τε διδάξειν τὸ λεγόμενον ἀπαιδεύτους ἀνθρώπους. καίτοι
τά γε ἄλλα καὶ μὴ βουλομένων ἡμῶν διεξέρχονται μακρῶς
ἀλλὰ ὅταν, ὡς εἶπον, ἐπί τι τοιοῦτον ἀφίκωνται μηδεμίαν
ἔχον εὐπορίαν φλυαρίας, οἱ μὲν γράφοντες τὰ βιβλία ταχέως
τε ἅμα καὶ ἀσαφῶς παρατρέχουσιν, οἱ δὲ ἐξηγούμενοι τὰ
τούτων συγγράμματα φθόνου μᾶλλον ὑπόνοιαν εἰς τοὺς
ἀκούοντας εἰσπέμπειν ἕτοιμοι γίνονται προσποιούμενοι μὴ
βούλεσθαι διδάσκειν ἡμᾶς ἧπερ ὁμολογοῦσι νενικῆσθαι. ἀλλὰ
τοὺς μὲν ἀσπλάγχνους τε καὶ ἀνεγκεφάλους ἤδη παρέλθωμεν,
ἵνα μὴ λυπῶμεν ἐπὶ πλέον τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ἐναργῶς
καταμαρτυρουμένους ὑφ' ὧν ἐπικαλοῦνται μαρτύρων· ὅθεν δὲ

---

5 *ἀνεισάκτους ἡμᾶς καὶ* p. — 9 *ἀπορίαν* MAB. — 10 *σαφῶς* codd. edd. *ἀσαφῶς* nos. — 12 *ἐκπέμπειν* codd. edd. *εἰσπέμπειν* nos. — 13 *ὁμολογοῦντες* codd. edd. *ὁμολογοῦσι* nos. —

Non tamen hanc explanationem admittunt omnes Stoici, sed aliud quiddam dici aiunt, quale vero sit, non declarant, subtilius scilicet quam pro hominum extra scholam intellectu, atque nos statim increpant, quod temere contra dicere audeamus, priusquam vim verborum exploratam habuerimus; nonnulli etiam vehementius in nos invehentes profanos litigiososque appellant negantque se illa velle explicare hominibus indoctis. Quamquam cetera iidem etiam invitis nobis satis verbose exponunt. At ubi, quemadmodum dixi, ad aliquid eiusmodi pervenerunt, quod nullam garrulitatis opportunitatem habeat, qui libros componunt, cito simul et obscure praetervolant, hos qui interpretantur, invidiae suspicionem audientibus inicere malunt simulando se nolle alios docere quam ut victos se fateantur. Sed evisceratos et cerebri expertes iam omittamus, ne amplius negotium facessamus Chrysippo eiusque sectae a testibus, quos produxerunt, con-

ἀπελίπομεν, ἐκεῖσε πάλιν ἐπανέλθωμεν. ἐμπλήσας ὁ Χρύσιππος ὅλον τὸ βιβλίον ἐπῶν Ὁμηρικῶν καὶ Ἡσιοδείων καὶ Στησιχορείων Ἐμπεδοκλείων τε καὶ Ὀρφικῶν, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἐκ τῆς τραγῳδίας καὶ παρὰ Τυρταίου καὶ τῶν | ἄλλων 315 ποιητῶν οὐκ ὀλίγα παραθέμενος, εἶτα συνεὶς τῆς θαυμαστῆς δὴ ταύτης ἀπεραντολογίας, τοῦτο γὰρ αὐτῇ μᾶλλον ἡγοῦμαι προσήκειν τοὔνομα, ταῦτα κατὰ λέξιν ἐπιφέρει· 'ταυτὶ μὲν 'φήσουσιν ἀδολεσχίαν εἶναι γραώδη, τυχὸν δὲ καὶ γραμμά'των διδασκάλου βουλομένου στίχους ὅτι πλείστους ὑπὸ τὸ 'αὐτὸ διανόημα τάξαι.' καλῶς εἶπες, ὦ Χρύσιππε, ταῦτα, κάλλιον δὲ ἦν, εἰ μὴ μόνον εἶπες, ἀλλὰ καὶ παντάπασιν ἐφυλάξω τὴν γραώδη ταύτην ἀδολεσχίαν. τί γὰρ ἂν εἴη γραωδέστερον ἢ ἀδολεσχότερον ἢ γραμματιστῇ πρεπωδέστερον ἢ πόρρω μᾶλλον ἀπεληλαμένον ἀποδείξεως προσηκούσης ἀνδρὶ φιλοσόφῳ τοῦ μνημονεύσαντα κατὰ ἀρχὰς εὐθὺς τοῦ Πλάτωνος δόγματος ἐᾶσαι μὲν τοῦτο καὶ ἀπορρῖψαι παντάπασιν οὐδὲ ὡς ὑπὸ τῶν μετὰ αὐτὸν κατεσκεύασται προσγράψαντα,

1 ἀπελείπομεν MAB. — ἐκεῖθεν MABCh. — 5 εἶτα μὴ συνεὶς codd. edd. μὴ eiecimus; cf. Proll. p. 116. — 17 κατεσκευᾶσθαι M — προγράψαντα MABCh προσγρ. K; cf. Proll. p. 103. —

victis; ad id, unde degressi sumus, redeamus. Chrysippus postquam librum totum Homeri, Hesiodi, Stesichori, Empedoclis, Orphei versibus implevit atque insuper e tragicis et Tyrtaeo ceterisque poetis non paucos addidit, deinde animadvertit mirabilem suam loquacitatem infinitam — hoc enim convenire illi magis nomen arbitror —, haec ad verbum subnectit: 'Hanc quidem garrulitatem aniculae, fortasse etiam ludimagistri esse dicent, qui versus quam plurimos velit sub eandem sententiam redigere.' Bene dixisti, Chrysippe, melius tamen fuerat, si non dixisses tantum, sed vitasses prorsus anilem hanc garrulitatem. Quid enim magis anile, quid loquacius, quid grammatistae convenientius, quid alienius remotiusque a demonstratione, quae philosophum decet, quam cum iste statim in principio Platonis decretum commemoraverit, id omittere et penitus reicere nec, quo modo ab iis, qui post eum floruerunt, con-

παρελθεῖν δὲ καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἠρωτημένους ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν λόγους ἀντιλογίαν τε καὶ λύσιν, ἐφ' ᾗ δίκαιον ἦν αὐτὸν ἀποδείξεσι χρησάμενον ἐπιστημονικαῖς ἐμπεδῶσαι τὸ ἑαυτοῦ δόγμα, ποιητῶν δὲ μεμνῆσθαι καὶ πλῆθος ἰδιωτῶν
316 καλεῖν μαρτυρῆσον καὶ τί | λέγουσιν αἱ γυναῖκες, γράφειν, οὐδὲ οὖν οὐδὲ ἐν αὐτοῖς οἷς καλεῖ μάρτυσιν εὐτυχοῦντα; καὶ γὰρ οἱ ποιηταὶ κατὰ αὐτοῦ λέγουσιν ἅπαντες τὰ πλείω καὶ οἱ ἰδιῶται. τίς γοῦν οὐκ ἔγραψε ποιητὴς ἐπιθυμεῖν τε καὶ θυμοῦσθαι πολλὰ τῶν ζῴων ἀνθρώπου σφοδρότερον; τίς δὲ ἰδιώτης οὐχ οὕτω χρῆται τοῖς ὀνόμασιν, ὡς τὸ Πλάτωνος βούλεται δόγμα, τὸν μὲν ἀκάρδιον ἐν ἴσῳ τῷ δειλὸν καὶ ἄτολμον καὶ ἄνανδρον ὀνομάζων, καρδίαν δὲ λαβεῖν ἐγκελευόμενος, ἐπειδὰν εἰς ἀνδρείαν πρᾶξιν ἐπεγείρῃ τὸν πέλας, ἐπεγγελῶν δὲ τοῖς ἀνόητον εἰποῦσιν ἀνεγκεφάλους καὶ ἀσυνέτους ὀνομάζων αὐτούς, ἑτέρους δὲ ἀγχίνους καὶ ἔννους φάσκων, οὓς ἂν ὡς συνετοὺς ἐπαινῇ, ἀσπλάγχνους δὲ ἀποκαλῶν τοὺς μήτε

---

2 ἀντιλογίαν καὶ λύσιν M. — 3 ἐπιστημονικῶς MAB. — 7 ποιηταὶ κατ' αὐτοῦ MAB π. καὶ κατ' αὐτοῦ ChK; cf. Proll. p. 58. — 11 τὸ μὲν ABChK τὸν μὲν M; cf. Proll. p. 37. — 12 καρδίην MABCh. — 14 κενεγκεφάλους M. — 16 μὴ ἐλεοῦντας codd. edd. μήτε ἐ. nos. —

---

firmatum sit, adscribere, praeterire etiam controversias de eorum rationibus interrogationibusque ortas solutionesque, quibus adhibitis debuit demonstrationibus elegantibus uti atque ita suum decretum confirmare, tum poetarum dicta colligere et imperitorum vulgus in testimonium vocare et, quid mulierculae dicant, litteris mandare, quamquam parum feliciter his etiam testibus res agitur? Poetae enim ac vulgus pleraque contra eum dicunt. Quis enim poeta est, qui multa animalia bruta homine vehementius et concupiscere et irasci non tradat? Quis e vulgo verbis non ita utitur, ut Platonis decretum vult? excordem enim eum appellat, qui meticulosus, timidus imbellisque est; et cum ad rem fortiter aggrediendam alterum incitat, cor ut capiat, hortatur; eos, qui stulte dixerunt, cerebri expertes et insipientes irridens nominat; alios contra sagaces et intellegentes, quorum prudentiam laudat; at qui neminem miserantur, neminem amant nec, sive lau-

ἐλεοῦντας μηδένα μήτε φιλοῦντας μήθ' ὅλως φροντίζοντας ἢ ἐπαινούντων ἢ ψεγόντων ἢ ἀδικούντων ἢ ὠφελούντων, ἀλλὰ ὥσπερ λίθους ἀναισθήτους ὑπάρχοντας; οὓς γὰρ ἂν εἰς ἀναισθησίαν παντελῆ σκῶψαι βουληθῶσιν, ἀσπλάγχνους ὀνομάζουσιν, ὥσπερ τοὺς ἀνάνδρους μὲν ἀκαρδίους, ἀνεγκεφάλους δὲ τοὺς ἄφρονας. ἐπεὶ δέ ἐστι καὶ τρίτον τι | σπλάγχνον, 317 τὸ ἧπαρ, ἐν ᾧ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἵδρυται τῆς ψυχῆς, καὶ χρὴ καὶ τούτῳ συμμετρίαν τινὰ τῶν οἰκείων ὑπάρχειν κινήσεων, εἰ μέλλει τελέως κεκοσμῆσθαι τὴν ψυχὴν ὁ ἄνθρωπος, εἴη ἂν καὶ ὁ κατὰ τοῦτο ἀναίσθητος, ὡς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς δύο, καὶ μοχθηρῶς διακείμενος ἄσπλαγχνος ὀρθῶς ὀνομαζόμενος. ὁ δὲ ἐναντίος αὐτῷ μεγαλόσπλαγχνος λέγεται, καθάπερ ὁ Εὐριπίδης εἰσάγει τὴν Μήδειαν ὄντως μεγαλόσπλαγχνον, ἁπάσας τὰς τῶν τριῶν σπλάγχνων δυνάμεις τε καὶ κινήσεις ἰσχυρὰς ἔχουσαν. ἐπιθυμητικωτάτην μὲν γὰρ προτίθεται τὴν γυναῖκα καὶ θυμικωτάτην ἅμα καὶ λογίσασθαι δεινήν. ἱκανὰ δὲ γνωρίσματα τοῦ μὲν ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς, εἰς

---

5 τοὺς ἄνδρας MABCh τοὺς ἀνάνδρας (i. e. ἀνάνδρους) Corn. τ. ἀνάνδρους K. — 9 μέλλοι codd. edd. μέλλει nos. — 16 θυμητικωτάτην M θυμικ. AB. — λογισάσασθαι M. —

---

dentur sive vituperentur sive laedantur sive iuventur, parum curant, sed tamquam lapides sensu carentes eos evisceratos vocat. Ita igitur homines loquuntur, ut, quorum summam stupiditatem illudere velint, evisceratos, quorum ignaviam, excordes, quorum insipientiam, cerebri expertes nuncupent. Quoniam vero tertium aliud est viscus, iecur, in quo pars animae appetens collocata est, atque, si perfectus animae humanae cultus ornatusque futurus est, huic quoque propriarum motionum congruentia aliqua sit necesse est, recte etiam ille, qui in hoc, sicut in duobus aliis, torpet maleque affectus est, evisceratus appellari potest. Cui qui contrarius est, magnis visceribus praeditus, Graece *μεγαλόσπλαγχνος* dicitur, qualem Euripides vere fuisse fingit Medeam, quippe quae omnes trium viscerum facultates et motiones validas haberet, libidinosissimam mulierum, iracundissimam eandemque callidissimam. Atque appetens huius animae pars in quantam

ὅσον ἀμέτρου κινήσεως ἀφῖκται, τὰ περὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Ἰάσονος, ὑφ' οὗ νικηθεῖσα προὔδωκεν ἅμα καὶ κατέλιπε τοὺς οἰκείους, ἐπηκολούθησε δὲ καὶ τελέως ἐπίστευσεν ἑαυτὴν ἀνθρώπῳ ξένῳ· τοῦ δὲ θυμικοῦ τῆς σφοδρότητος, οἷα περὶ τοὺς παῖδας ἐμήνισεν, οὐ σμικρὰ γνωρίσματα· τοῦ δὲ λογιστικοῦ τῆς συνέσεως, ὑποτίθεται γὰρ κἀν τούτοις αὐτὴν ὁ
318 Εὐριπίδης οὐ τὴν τυχοῦσαν, | οὐ σμικρὰ σημεῖα τὰ πρὸς τὸ τιμωρήσασθαι τοὺς ἐχθροὺς ἐπινοηθέντα καὶ ὅσα πρὸς ἑαυτὴν διεξέρχεται καταστέλλουσα καὶ πείθουσα τὸν θυμὸν ἀποχωρεῖν ἔργων ἀνοσίων. ὥστε εὐλόγως ἐπὶ αὐτῆς ὁ Εὐριπίδης εἶπε

'τί ποτ' ἐργάσεται
'μεγαλόσπλαγχνος, δυσκατάπαυστος
'ψυχὴ δηχθεῖσα κακοῖσι;'

αὕτη μὲν οὖν μεγαλόσπλαγχνος· ἄσπλαγχνος δὲ καὶ σμικρόσπλαγχνος, ᾧ φαῦλα καὶ σμικρὰ καὶ βραδυκίνητα καὶ δυσκίνητα τὰ τρία τῆς ψυχῆς μόρια. μεταξὺ δέ μοι τῶν λόγων

---

2 ἄσωνος M ἰάσωνος AB. — 4 θυμηκοῦ M. — οἵαπερ τοὺς codd. edd. οἷα περὶ τοὺς nos. — 9 καὶ στέλουσα A καὶ στέλλουσα BChK καταστέλλουσα M; cf. Proll. p. 25. — 10 Eurip. Med. vv. 108 et seqq. — 12 τί ποτε MABCh. — 15 μικρόσπλαγχνος et μικρὰ codd. edd. σμικρόσπλγχν. et σμικρὰ nos. —

---

intemperantiam fuerit effusa, satis argumenti est, quod de amore Jasonis memoriae proditur, quo victa suis proditis ac desertis peregrinum hominem secuta est totamque se ei credidit; eiusdem iracundia quam vehemens fuerit, non parva sunt indicia, quod tantum in liberos odium profudit, mentis autem prudentia — nam in hac quoque parte non ut una de multis ab Euripide fingitur — ex eis agnosci optime potest, quae ad poenas ab inimicis sumendas excogitavit quaeque secum ipsa disputat reprimens iracundiam suadensque, ut a nefariis sceleribus absistat. Unde non immerito de ea Euripides: 'Quid tandem faciet anima magnis visceribus praedita, implacabilis, stimulo lacessita malorum?' Haec igitur *μεγαλόσπλαγχνος*; evisceratus autem et parvis visceribus — Graeci *σμικρόσπλαγχνος* appellant — ille est, cui tum pravae, tum parvae, tum ad motionem vel lentae vel difficiles sunt tres

*ὧν διεξέρχομαι τὸ παραστὰν οὐκ ὀκνήσω φράσαι· λέλεκται
δὲ ὑπὸ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, ὡς οὐκ ἐνδέχεταί τινα δια-
λεγόμενον ἀδολέσχοις ἀνθρώποις ἀποσχέσθαι τελέως ἁπάσης
ἀδολεσχίας. ἔγωγε οὖν ἠναγκάσθην ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου
προσχυθεὶς ἀδολεσχίας ἐξηγεῖσθαι τάς τε τῶν ἰδιωτῶν καὶ
τὰς Εὐριπίδου φωνάς, ὃ μήποτε ἂν ἑκὼν ἐτόλμησα πρᾶξαι
περὶ τηλικούτου δόγματος ἀποδείξεις γράφων. οὐχ ὅπως
γὰρ Εὐριπίδης ἢ Τυρταῖος ἤ τις ἄλλος ποιη|τὴς ἢ καὶ παντά- 319
πασιν ἰδιώτης ἱκανὸς πιστεύεσθαι περὶ δόγματος ἁπάσης
ἀποδείξεως χωρίς, ἀλλὰ οὐδὲ αὐτὸς ὁ πάντων ἰατρῶν ὁμολο-
γουμένως ἄριστος Ἱπποκράτης, ὥσπερ οὐδὲ ὁ πρῶτος ἁπάν-
των φιλοσόφων Πλάτων. οὐδὲ γὰρ ἂν ῥαγῶσιν ὑπὸ φθόνου
σύμπαντες οἱ μετὰ αὐτὸν οὐδὲ ἂν ὑπὸ φιλονεικίας ἀναί-
σχυντα σοφίζωνται, καθάπερ οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, ἢ τὴν
δόξαν ὑπερβαλέσθαι ποτὲ δυνήσονται τοῦ Πλάτωνος ἢ τὸν
τῶν ἀποδείξεων μιμήσασθαι κόσμον· ἀλλὰ ὅμως οὐδὲ τούτοις*

1 *ὀκνῆσαι* M. — 3 *ἀποδέχεσθαι* pro *ἀποσχέσθαι* M. — 5 *προαχθεὶς* M. — 7 A verbis *οὐχ ὅπως γὰρ* inc. excerpt. VIII codicum FP. — 9 *ἱκανῶς* FPMABCh *ἱκανὸς* K. — 10 *αὐτὸς ἁπάντων* MABChK *αὐτὸς ὁ πάντων* (*ὁ. π.* P) F; cf. Proll. p. 76. — 12 *ῥαγεῖεν* MABChK *ῥαγῶσιν* FP; cf. Proll. l. l. — 14 *σοφίζονται* PAB. — 15 *ὑπερβαλλέσθαι* (sic) AB *ὑπερβάλλεσθαι* ChK *ὑπερβαλέσθαι* FPM; cf. Proll. p. 28. — *τὴν Πλάτωνος* P. —

animae partes. Sed quod mihi inter hanc disputationem in mentem venit, dicere non gravabor: dictum a veteribus philosophis est fieri non posse, ut, qui cum garrulis disputaret, is ab omni garrulitate prorsus abstineret. Itaque ego Chrysippi garrulitate perfusus coactus sum et vulgi et Euripidis dicta explanare, quod nunquam animo libenti ausus essem facere tanti decreti demonstrationes scribens. Nam non modo Euripides vel Tyrtaeus vel quivis alius poeta vel etiam omnino e vulgo aliquis non satis locuples testis est, cui sine ulla demonstratione de decreto fides omnis habeatur, sed ne ipse quidem medicorum consensu omnium praestantissimus Hippocrates nec Plato philosophorum omnium princeps. Neque enim, si vel omnes posteriores invidia rumpantur vel contentionis studio absurda impudenter comminiscantur, quemadmodum Chrysippi sectatores, Platonis vel gloriam unquam

τοῖς ἀνδράσι τοσοῦτον ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐπιστήμῃ τὴν ψυχὴν κεκοσμημένοις οὐδεὶς νοῦν ἔχων ἁπλῶς εἰποῦσιν ἀξιοῖ πιστεύειν, ἀλλὰ ἀναμένει τὴν ἀπόδειξιν. ὁ δέ γε Χρύσιππος ὧν μὲν οὗτοι λέγουσιν ἀποδείξεων ὑπὲρ τοῦ προκειμένου δόγματος οὔτε ἐμνημόνευσεν οὐδεμιᾶς οὔτε ἐξελέγχειν ἐπεχείρησεν, οὐκ αἰδεῖται δὲ Τυρταῖόν τε καὶ Στησίχορον ἐπικαλούμενος μάρτυρας, οὓς εἰ καὶ ζῶντας ἤρετό τις, εἰ περὶ τῆς τούτων τῶν δογμάτων ἐπιστήμης ἀμφισβητοῦσιν, ἐξω-
320 μολογήσαντο ἂν εὖ οἶδ' ὅτι μηδὲν ἐπαΐειν αὐτῶν, | αὐτοὶ δὲ μᾶλλον ἄν, οἶμαι, παρὰ Χρυσίππου τι μαθεῖν ἢ παρὰ αὐτῶν ἀποδεικνύειν ἠξίωσαν. εἶτα δηλαδὴ Χρύσιππος ἂν ἐπὶ τοὺς ἰδιώτας ἦγεν αὐτούς, ὁ σοφὸς ἐπὶ τοὺς ἀμαθεῖς, ὁ σώφρων ἐπὶ τοὺς μαινομένους, ὁ λόγων ἀκολουθίαν εἰδὼς ἐπὶ τοὺς διαφερομένους πρὸς ἀλλήλους τε καὶ ἑαυτοὺς κατὰ πάντα καιρὸν ἔν λόγοις τε ἅμα καὶ πράξεσιν. ἀλλὰ εἰ καὶ μαίνονται τὰ πάντα καὶ διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους τε καὶ ἑαυτοὺς

---

2 κεκοσμημένος P. — 6 οὐ καὶ δεῖται P. — Τυρταῖον καὶ P. — 7 ὡς εἰ P. — ἤρετό τις εἰ τῆς περὶ τούτων FPMA ἤ. τ. περὶ τούτων BChK ἤ. τις, εἰ περὶ τῆς τούτων nos; cf. Progr. II, 19. — 9 in verbis ἐπαΐειν αὐτῶν desin. excerpt. VIII codd. FP. — 10 παρ' αὐτῶν codd. edd. παρὰ αὐτῶν nos. —

---

superare vel demonstrationum ornatum assequi poterunt; non tamen vel his viris, qui longe aliis scientia praestiterint, si quid absolute dixerint, quisquam, qui recte sentit, fidem habere vult, sed probationem exspectat. At Chrysippus ne unam quidem demonstrationem ex illis, quas illi de proposito decreto attulerunt, nec refert nec refellit, sed Tyrtaeum et Stesichorum ad testimonium vocare non veretur, qui si viverent interrogarenturque, horumne decretorum de doctrina altercarentur, faterentur sine dubio se nihil harum rerum intellegere, ipsi autem, opinor, a Chrysippo aliquid discere quam ex sese demonstrare mallent. Tum Chrysippus hos ad imperitos homines scilicet deduceret, doctus ad indoctos, prudens ad insanientes, rationum consecutionis peritus ad eos, qui non modo cum aliis, sed etiam secum omni tempore et in verbis et in actionibus dissentiunt. Quodsi etiam prorsus insaniant et secum et cum aliis

ἅπαντες οἱ ἰδιῶται, τοῦτο γοῦν, οἶμαι, σῶφρον ἔχουσι, τὸ μὴ καλεῖν ἐφ' ἃ λέγουσι τοὺς καταμαρτυρήσοντας ἑαυτῶν. ἡ δὲ Χρυσίππου σοφία καὶ τῆς τῶν ἰδιωτῶν ἀμαθίας ἐπέκεινα προελήλυθεν· ἐπικαλεῖται γὰρ μάρτυρας, ὑφ' ὧν κατακρίνεται. τούτου χάριν ἠναγκάσθην κἀγὼ νῦν ἀδολεσχεῖν, ἵνα ἐπιδείξω τὸν Χρύσιππον ἐν ἅπασι μέγιστα σφαλλόμενον. οὔτε γὰρ ἐμνημόνευσεν οὐδεμιᾶς τῶν ὑπὸ Πλάτωνός τε καὶ Ἱπποκράτους εἰρημένων ἀποδείξεων οὔτε ἀντεῖπεν οὔτε αὐτός τινα εἶπεν ἑτέραν ἀπόδειξιν οὔτε οἶδεν, οὓς χρὴ καλεῖν μάρτυρας. ἐπεδείξαμεν οὖν ἤδη καὶ διὰ τοῦ πρώτου βιβλίου
περὶ τῆς πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογίας | τοῦ Χρυσίππου· πρόδη- 321
λος δὲ καὶ νῦν ἐστιν ἡ ἀναισθησία τἀνδρός, ἃ χρῆν ἀποκρύπτειν ἐναργῶς καταβάλλοντα τὸν λόγον αὐτοῦ, ταῦτα οὐ μόνον οὐκ ἀποκρύπτοντος, ἀλλὰ καὶ μαρτυρεῖν ὑπολαμβάνοντος.

*Ἀποχωρήσαντες οὖν ἤδη τῶν τοιούτων ἴδωμεν ἑξῆς ἅπαντας οὓς ἐρωτᾷ λόγους ἐπὶ τὴν*ἀρχὴν αὖθις ἀνελθόντες*

---

4 *προελήλυθε* M. — *ἐπικαλεῖται γοῦν* M. — 14 *οὐκ* ante *ἀποκρύπτοντος* nos inseruimus. — 17 *ἐρωτῶ* M; cf. Proll. p. 83. —

---

dissideant homines de vulgo omnes, id saltem, ut videntur, prudentiae habent, ut ad ea, quae dicunt, eos, qui contra se testificentur, minime adhibeant. Chrysippi autem sapientia imperitorum etiam insipientiam transgressa est; citat testes, quibus condemnatur. Quare ego quoque nunc nugari coactus sum, ut Chrysippum in omnibus rebus vehementer errare docerem. Neque enim ullam a Platone et Hippocrate allatam demonstrationem memoravit neque contra dixit neque ipse aliam quampiam protulit neque, quibus agi testibus oporteret, satis cognovit. Quam quidem sibi pugnantia diceret, iam in primo libro nos ostendimus; non minus autem hoc loco hominis stupiditas cernitur, quippe qui, quae rationes suas manifesto evertant, ea non modo non celet, ut facere debuit, verum etiam pro se testari existimet.

Sed missis iam talibus rebus omnes, quas interrogat, rationes deinceps videamus a principio rursus, ne quid

ἅπαντος τοῦ λόγου πρὸς τὸ μηδὲν παρελθεῖν. παραθήσομαι δὲ τὴν ῥῆσιν ἅπασαν, εἰ καὶ μακροτέρα πώς ἐστιν, ἔχουσαν ὧδε· ‛τῆς μὲν οὖν ὀργῆς γινομένης ἐνταῦθα εὔλογον καὶ ‛τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθα εἶναι καὶ νὴ Δία καὶ τὰ ‛λοιπὰ πάθη καὶ τοὺς διαλογισμοὺς καὶ ὅσα τούτοις ἐστὶ ‛παραπλήσια. σαινόμενοι δὲ φήμῃ οἱ πολλοὶ τούτων πολλὰ ‛κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἐπιλέγουσι τοιαῦτα ἐχόμενοι τῆς ῥηθείσης ‛φορᾶς. πρῶτον μὲν γάρ, ἵνα πάντως ἐντεῦθεν ἄρξωμαι, ‛κατὰ τοῦτό φασιν ἀναβαίνειν τισὶ τὸν θυμὸν καὶ καταπίνειν ‛τὴν χολήν τινας ἀξιοῦσι λέγοντές τε καταπίνεσθαί τινα αὐ‛τοῖς σπαράγματα καὶ μὴ καταπίνεσθαι κατὰ τὴν τοιαύτην
322 ‛φορὰν λέγομεν. οὕτω δὲ καὶ λέγεται | μηδὲν αὐτοῖς τού‛των καταβαίνειν καὶ ὅτι ‛καταπιὼν τὸ ῥηθὲν ἀπῆλθεν’, ὅ‛τε Ζήνων πρὸς τοὺς ἐπιλαμβανομένους, ὅτι πάντα τὰ ζητού‛μενα εἰς τὸ στόμα φέρει, ἔφησεν ‛ἀλλ’ οὐ πάντα καταπίνε‛ται’, οὔτε τῆς καταπόσεως ἄλλως ἂν οἰκειότερον λεγομένης

4 καὶ ἤδη καὶ codd. edd. καὶ νὴ Δία καὶ nos coll. p. 259, 13. — 8 πάντες codd. edd. πάντως Corn. — 9 τινὰ τὸν θυμὸν M τινὰς τ. θ. AB τινὲς τ. θ. Corn. ChK τισὶ τ. θ. nos. — 12 οὕτω δὲ λέγεσθαι καὶ codd. edd. οὕτω δὲ καὶ λέγεται nos; cf. Proll. p. 101. — τοῦτον M. — 15 φέρειν codd. edd. φέρει nos; cf. Proll. p. 99. —

praetermittatur, tota disputatione repetita. Locum, quamquam paulo longior est, totum apponam; haec sunt verba: ‛Cum igitur hoc loco ira nascatur, consentaneum est etiam reliquas cupiditates et certe reliquos affectus et meditationes et, quae sunt generis eiusdem, ibi collocari. Rumori autem cuidam obsecundantes plerique horum multa eiusmodi vere dicta addunt propensionem, de qua diximus, secuti. Primum enim, ut hinc omnino ordiamur, hoc nomine dicunt ascendere quibusdam iram et devorare bilem quosdam volunt atque etiam cum dicimus devorari ab iis contumeliose dicta vel non devorari, ex eadem propensione dicimus. Similiter dicimus nihil eiusmodi illis descendere et ‛devorato dicto abiit’ et Zeno reprehendentibus, quod omnia, quae in quaestionem vocarentur, in ore gestaret, ‛at’ inquit ‛non

'οὔτε τῆς καταβάσεως τῶν ῥηθέντων, εἰ μὴ περὶ τὸν θώρακα 'τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἦν, εἰς ὃ ταῦτα πάντα φέρεται. ἐν 'γοῦν τῇ κεφαλῇ ὄντος αὐτοῦ γελοίως ῥηθήσεται καὶ ἀλλο-'τρίως καταβαίνειν, ἀναβαίνειν ἂν οἶμαι οἰκειότερον αὐτῶν 'λεγομένων καὶ οὐ καταβαίνειν τὸν προειρημένον τρόπον 'τῆς κατὰ τὴν ἀκοὴν αἰσθήσεως καταφερομένης περὶ τὴν 'διάνοιαν, ἢ ἐὰν ᾖ περὶ τὸν θώρακα, οἰκείως κατάβασις ῥη-'θήσεται, ἐὰν δὲ περὶ τὴν κεφαλήν, ἀλλοτριώτερον.' ἐν τούτοις πάλιν ὁ Χρύσιππος οὐκ αἰσθάνεται τοὺς ἰδιώτας ἐφ' ἑαυτὸν καλῶν· τὸ γὰρ ἀναβαίνειν τὸν θυμὸν ἢ καταβαίνειν τὴν χολὴν ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα λέγεται, μαρτυρεῖ τοῖς τὸν θυμόν τε καὶ ὅλως τὰ πάθη κάτω που τετάχθαι νομίζουσιν, ὥσπερ ἐν τῇ κεφαλῇ τὸν λογισμόν. 'τηνικαῦτα γὰρ οἶδα καὶ τὸ μὴ | καταβαίνειν ἑαυτοῖς τὰ εἰρημένα λέγοντας τοὺς πολ- 323
λοὺς οὐκ ἐπειδὰν μὴ παρακολουθῶσι μηδὲ μανθάνωσι τῶν λεγομένων, ἀλλὰ ἐπειδὰν λέγηται μέν τινα ὡς ὀργὴν ἢ λύ-

3 ὄντως M. — 4 ἀναβαίνειν δ' ἂν codd. edd. δ' delevimus. — 6 παρὰ τὴν διάνοιαν M. — 7 ἢ ante ἐὰν nos inseruimus. — 10 καταβαίνει M. — 14 τὸ μὲν M. — 16 ἀλλὰ ante ἐπειδὰν inseruimus. — λέγεται A. —

omnia a me devorantur', cum nec devoratio nec descensus dictorum alias dici posset proprie, nisi circa thoracem esset principatus animae nostrae, ad quem haec omnia referrentur. Qui si in capite esset, ridicule et improprie descendere diceretur de verbis; immo propria eorum esset ascensio potius quam descensio, quoniam sensus auditus eo, quem antea diximus, modo ad mentem reflectitur, quae si in thorace erit, descensus proprie dicitur, si in capite, admodum improprie.' Hoc loco rursus Chrysippus vulgi testimonium, quod attulit, contra se esse non animadvertit; ascendere enim iram vel descendere bilem ceteraque id genus, quae dicuntur, pro illis testantur, qui iram omnesque affectus in inferiore quadam corporis parte collocatam esse itemque rationem in capite censent. Quin etiam animadverti solere dicere homines sibi verba non descendere, non cum non percipiunt neque intellegunt ea,

πην ἢ θυμὸν ἤ τι τοιοῦτον πάθος ἐκκαλεσόμενα, μὴ φροντίζῃ δὲ αὐτῶν ὁ ἀκούων μηδὲ κινῆται κατὰ πάθος. αὕτη μὲν οὖν ἡ ἀδολεσχία τοῦτο τὸ πέρας ἐχέτω. μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Χρύσιππος τοιᾶσδε ἑτέρας μέμνηται· ʻαἱ δὲ γυναῖκες καὶ ʻμᾶλλόν τι τούτων ἐμφαίνουσιν. εἰ γὰρ μὴ καταβαίνει αὐʻταῖς τὰ λεγόμενα, πολλάκις τὸν δάκτυλον κατάγουσιν ἕως ʻτοῦ κατὰ τὴν καρδίαν τόπου οὐ φάσκουσαι καταβαίνειν ʻὧδε τὰ εἰρημένα.ʼ τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα τοῖς ἔμπροσθεν ὁμογενές ἐστι δύο ἕτερα προσειληφὸς ἐπιχειρήματα πάνσοφα, τό τε γυναῖκας εἶναι τὰς λεγούσας αὐτὰ καὶ μή, ὥσπερ τὰ πρόσθεν, τοὺς ἄνδρας τό τε καὶ τῇ δείξει δηλοῦν ὥσπερ ὀρχουμένας, ἅπερ ὁ λόγος ἐπὶ τῶν ἑδρῶν ἐδήλου. ἀλλά τοι κἀνταῦθα, γενναιότατε Χρύσιππε, κατὰ σαυτοῦ καλεῖς τὰς γυναῖκας μάρτυρας. οὐδὲ γὰρ αὗται λέγουσιν οὕτως οὐδὲ |
324 ὀρχοῦνται ταῖς χερσίν, ὡς εἴρηκας, ἐπειδὰν ἀρνῶνται συνιέναι τῶν λεγομένων, ἀλλὰ ὅταν ὑπὸ λοιδορίας ἢ ἀπειλῆς ἤ τινος

1 ἐγκαλεσόμενα ABChK ἐκκαλεσόμενα M; cf. Proll. p. 23. — 2 κινεῖται MABCh κινῆται K. — 6 τὸν κτύλον M. — κατάγουσι codd. edd. κατάγουσιν nos. — 8 ὧδε τὰ εἰρημένα τοῦτο in rasura M. — 12 ἐπὶ τῶν ἑδρῶν MAB ἐ. τ. ἀνδρῶν ChK. — 13 καλεῖ M. —

quae dicuntur, sed cum, quando quid dictum est vel iram vel tristitiam vel impetum animi vel eiusmodi affectum excitaturum, aut parum curant aut non perturbantur. De hoc quidem genere garrulitatis satis multa. Deinceps alterius meminit Chrysippus his verbis: ʻMulieres autem etiam manifestius tale quid prae se ferunt. Cum enim iis non descendunt ea, quae dicuntur, saepe digitum ad cordis sedem deducunt negantes dicta huc descendereʼ. Hoc argumentum superioribus cognatum duo alia quam scitissima assumsit, unum, quod, quae haec dicunt, mulieres sunt, non, ut in superioribus, viri; alterum, quod etiam monstrando quasi gestu ac saltatu quodam exprimunt, quae oratio de his sedibus exponit. At etiam hic, optime Chrysippe, contra te feminarum testimonium citas. Neque enim hae ita loquuntur vel, ut tu dixisti, manu saltant, cum intellegi a se negant ea, quae dicuntur, sed cum vel conviciis

τοιούτου μήτε ὀργίζεσθαι φάσκωσι μήτε θυμοῦσθαι μήθ' ὅλως ἀγανακτεῖν· ὅπερ οὐδὲ αὐτόν, οἶμαι, λανθάνει τὸν Χρύσιππον. ἀντιφθεγγόμενος γοῦν κἀνταῦθα ἑαυτῷ μετὰ ὀλίγον ὡδί πως γράφει· 'ἀφ' ἧς τε φορᾶς λέγομεν μὴ καταβαίνειν 'τὰ λεγόμενα εἴτε ἀπειλὰς εἴτε λοιδορίας, ὥστε καθικέσθαι 'καὶ ἅπτεσθαι αὐτῶν καὶ οὕτως κινεῖσθαι τὴν διάνοιαν, ἀπὸ 'τῆς φορᾶς ταύτης καὶ βαθείας τινάς φαμεν εἶναι διὰ τὸ 'μηδὲν τῶν τοιούτων καταβῆναι καὶ ἐφικνεῖσθαι αὐτῶν.' ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἀπειλούντων ἢ λοιδορούντων λέγεται τὸ μὴ καταβαίνειν εἰς τὸ στῆθος τὰ εἰρημένα, καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος μαρτυρεῖ. προσέρριψε δὲ τῷ λόγῳ τὸ τῆς διανοίας ὄνομα, δέον εἰπεῖν θυμοῦ· τὸ μὲν γὰρ λογίζεσθαί τε καὶ νοεῖν τὰ λεγόμενα καὶ τὸ μαχόμενον ἢ ἀκόλουθον ἐπίστασθαι τῆς λογιστικῆς δυνάμεως ἔργον· τὸ δὲ ἐπὶ λοιδορίαις ἢ ἀπειλαῖς μήτε ὀργισθῆναι μήτε | θυμωθῆναι τῆς θυμοει- 325

1 φάσκουσι MABCh. — 2 ὅλων M. — λανθάνειν M. — 4 γράφη A. — 7 τὸ διὰ ABChK διὰ τὸ M Corn. — 8 ἐφικνεῖσθαι καταβῆναι αὐτῶν M ἐφικεῖσθαι (sic) AB ἐφικέσθαι ChK καταβῆναι καὶ ἐφικνεῖσθαι nos. — 10 ὁ ante Χρύσιππος om. M. —

vel minis vel tali quapiam iniuria lacessitae significant se neque irasci neque excandescere neque aegre ferre omnino, id quod ne ipsum quidem, opinor, Chrysippum fugit. Nam et hic secum pugnans paulo post in hunc modum scripsit: 'Et ex qua propensione dicimus non descendere ea, quae dicuntur, sive minas sive convicia, adeo ut feriant aut attingant eas atque ita perturbetur mens, ex eadem etiam altas quasdam dicimus esse, propterea quod nihil huiuscemodi eo usque descendit, ut ipsas attingat.' In minantibus igitur vel conviciantibus non descendere in pectus dicta solere dici ipse etiam Chrysippus testatur; mentis tamen nomen orationi iniecit, cum iracundiae deberet; considerare enim et intellegere, quae dicuntur et, quid repugnet quidque consequatur, cognoscere, facultatis ratiocinantis est, minis contra aut conviciis provocatum neque irasci neque excandescere partis est, in qua

δοῦς ἴδιον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς ἐφεξῆς ὁ Χρύσιππος λέγει. μεταξὺ δὲ ταύτης τῆς τε νῦν γεγραμμένης ῥήσεως καὶ ἧς ὀλίγον ἔμπροσθεν ἔγραψα περὶ τῶν γυναικῶν, ἑτέρα ῥῆσίς ἐστιν, ἣν ἤδη παραγράψω πρὸς τὸ μηδὲν ὅλως ὑπερβαίνειν δοκεῖν· ἔχει δὲ ὧδε· 'τούτοις δὲ ἀκολούθως ἀνεμεῖν τέ τινάς 'φαμεν τὰ φανέντα αὐτοῖς καὶ ἔτι τὸν βαθὺν λέγομεν πολλῶν 'τοιούτων συμφώνως τοῖς εἰρημένοις· καταπιόντες γὰρ ὅμοιον 'εἰπεῖν, ὅτι ἡμέρα ἐστί, καὶ ἐναποθέμενοι τοῦτο εἰς τὴν διά-'νοιαν καὶ πάλιν ἐκεῖνο λέγοντες, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμέρα, μενόν-'των τῶν πραγμάτων, οὐκ ἀλλοτρίως οὐδὲ ἀνοικείως ἀνεμεῖν 'λέγονται.' τοῦτο τὸ ἀνεμεῖν ἐγὼ μὲν οὐδὲ ἤκουσά τινος λέγοντος, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποπτύσαι καὶ ἐκπτύσαι καὶ ἐκβαλεῖν καὶ ἀπορρῖψαι καὶ ἀποθέσθαι λέγουσιν, ἐπειδὰν λέγωσί τινα δοξῶν ἀποστῆναι μοχθηρῶν. εἰ δὲ ἄρα καὶ τὸ ἐξεμέσαι λέγοιτο πρός τινων, εἴη ἂν ταὐτὸν τῷ ἀποπτύσαι καὶ ἀπορρῖψαι καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκ μεταφορᾶς λεγομένοις ὁμοίως

6 τὸν βαθύν codd. edd. τινὰ β. Corn. — ἐπὶ ante πολλῶν excidisse videtur. — 14 τὸ ἐξεμέσαι codd. edd.; an τὸ ἀνεμέσαι ἢ ἐξεμέσαι? —

est iracundia. Sed haec Chrysippus in sequentibus dicit. Inter hanc vero, quam modo adscripsimus, orationem et eam, quam paulo ante rettuli de mulieribus, alia quaedam intercedit, quam, ne videar quidquam omnino praetermisisse, nunc adscribam; verba haec sunt: 'His vero consentaneum est, cum dicimus quosdam evomere, quae sibi visa fuerint; item in aliquo altitudinem quandam animi inesse in multis eiusmodi rebus dicimus convenienter iis, quae diximus; nam cum, id quod simile dictu est, diem esse devoravimus atque in mente hoc recondidimus, postea rebus eodem, quo prius, modo se habentibus diem non esse affirmamus, non absurde neque improprie evomere id dicimur.' Equidem illud evomere ne audivi quidem quemquam dicentem, sed respuere, exspuere, eicere, reicere, deponere dicunt, cum volunt significare a pravis opinionibus aliquem recedere. Quodsi etiam evomere a quibusdam diceretur, non aliam vim haberet quam respuere et reicere atque ceteris, quae per translatio-

ἔχοι. ὅτι δὲ οὐ μόνον ἀνδρὶ φιλοσοφοῦντι τῶν | τοιούτων 326 ἐπιχειρημάτων οὐδέν ἐστι μεταχειριστέον, ἀλλὰ οὐδὲ ῥητορικῷ, δέδεικται μὲν ἤδη μοι καὶ διὰ τῶν ἔμπροσθεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ἔνεστιν ἐνδείξασθαι διὰ βραχέων ἀναμνήσαντα τῶν ῥητορικῶν τεχνῶν, ἃς ἐκεῖνοι γράφουσι διδάσκοντες ἡμᾶς τόπους ἐπιχειρημάτων εἰς ἑκάστην ὑπόθεσιν. οὐδενὸς γὰρ τοιούτων μνημονεύουσιν, οἵων ὁ Χρύσιππος ἐνέπλησε τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα. ἀλλὰ γὰρ εἴπερ πᾶσαν ῥῆσιν ἀκριβολογεῖσθαι βουληθείην, ὡς μηδὲν τῶν ἁμαρτημάτων ἀνέλεγκτον παραλιπεῖν, εἰς ἄπειρον ἄν τι μῆκος ἐκταθείη τὸ βιβλίον. ἀφέμενος οὖν ἤδη τῶν προγεγραμμένων ἐπὶ τὰ ἐφεξῆς τρέψομαι, διὰ ὧν ὁ Χρύσιππος ἀπάρχεται παρατίθεσθαι τὰς τῶν ποιητῶν μαρτυρίας μεταξὺ παρεντιθεὶς αὐτῶν ὀλίγους λόγους ἑαυτοῦ, πολλάκις μὲν ὥσπερ ἐξήγησιν ὧν ἡ ῥῆσις βούλεται, πολλάκις δὲ ὥσπερ ἐπιτομήν τινα καὶ οἷον καθόλου τι κεφάλαιον. ἀρξάμενος οὖν ἀπό τινος Ἐμπεδοκλείου ῥήσεως ἐξηγεῖταί τε αὐτὴν καί τινων κατὰ τὴν ἐξή-

1 ἔχον ABChK ἔχοιε M ἔχοι nos. — 7 τοιούτου M. — 9 ἀνέλεγκτον παραλιπεῖν εἰς in rasura M. — 12 ἀπάρχεται MABCh ἄρχεται K. — 14 ὦπερ M. —

nem dicuntur, similiter se haberet. Sed huiuscemodi argumenta non modo non philosopho, sed ne oratori quidem tractanda esse et in superioribus libris iam demonstravimus et nunc etiam possumus breviter ostendere revocantes memoriam artium rhetoricarum, quibus illi, e quibus locis in unaquaque causa sumenda sint argumenta, praecipiunt. Nihil enim huiuscemodi tradunt, qualia sunt, quibus Chrysippus libros suos refersit. At enim si totum illum Chrysippi locum vellem ita exacte persequi, ut nullum vitium sine refutatione praetermitterem, liber in infinitum extenderetur. Quare missis his, quae supra diximus, ad ea, quae sequuntur, me vertam, ubi Chrysippus poetarum testimonia afferre incipit paucis quibusdam suis verbis interpositis, quibus saepe, quid sibi velint verba, explanat, saepe etiam quasi epitomen quandam atque universam rei summam colligit. Exorsus igitur a quodam dicto Empedoclis enarrat illud

327 γησιν ἀξιολογωτέρων ἄρχεται | λόγων, ἐν οἷς ἐστι καὶ ὁ περὶ τῆς φωνῆς, οὗ κατὰ τὸ δεύτερον ἐμνημόνευσα τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων, ἐν ᾧ βιβλίῳ πάντας ἔδοξέ μοι κάλλιον εἶναι παραθέσθαι τοὺς λόγους, οἳ τὸ πιθανὸν ἔχουσι καὶ οὐχὶ ἀπόβλητοι τελέως εἰσὶν οὐδὲ γυναῖκας οὐδὲ ἰδιώτας οὐδὲ ἐτυμολογίας ἢ φορὰς χειρῶν ἢ ἐπινεύσεις ἢ ἀνανεύσεις κεφαλῆς ἢ ποιητὰς ἐπικαλοῦνται μάρτυρας· ἐφ' ὧν καὶ μόνων ἐγνώκειν καταμεῖναι μὴ προσθεὶς αὐτοῖς ταυτὶ τὰ νῦν μοι γραφόμενα. δόξαν δὲ τοῖς ἑταίροις ἄμεινον εἶναι, μηδὲ ὅσα παντάπασιν ἠδολέσχηται τῷ Χρυσίππῳ, μηδὲ ταῦθ' ὑπερβῆναι παντελῶς, ἀλλὰ ἐπισημήνασθαί τε τὴν ἀτοπίαν αὐτῶν ἐπιδεῖξαί τε πρὸς τῷ μηδὲν πλέον ἀνύειν αὐτὰ κατὰ τῶν Στωϊκῶν δογμάτων παρειλημμένα, διὰ τοῦτο προσέθηκα πάντα ταῦτα κατὰ τόδε τὸ βιβλίον. περὶ μὲν δὴ τῆς φωνῆς οὐδὲν ἔτι δέομαι λέγειν ἐν τῷδε σύμπαντα τὸν λόγον ἱκανῶς ἐξειργασμένος ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ, ὅσα δὲ ἐφεξῆς ἔτι τοῦ περὶ ταύτης λόγου κατὰ τὸ τοῦ Χρυσίππου βιβλίον

1 ἀξιολογοτέρων M. — 7 ἐπικαλῶνται M. — 8 ἐγνώσκειν M. — 12 πρὸς τὸ codd. edd. πρὸς τῷ nos; cf. Proll. p. 81. — 15 τρόπον MABCh τόπον K λόγον nos. —

atque in ipsa enarratione rationes aggreditur paulo graviores, e quarum numero illa est de voce, cuius in secundo horum commentariorum mentionem feci, ubi mihi visum erat satius esse apponere omnes eas rationes, quae probabilitatem aliquam haberent, non, quae prorsus abiciendae essent atque mulieres, vulgus, etymologiam vel manuum admotiones nutusque ac renutus capitis vel poetas in testimonium proferrent, in hisque solis decreveram acquiescere nec quidquam adicere eorum, quae nunc a me scribuntur. Sed quoniam amicis melius visum est ne meras quidem Chrysippi nugas omnino praetermittere, sed cum, quam absurdae essent, notare, tum demonstrare, praeterquam quod nihil amplius perficerent, contra ipsorum Stoicorum decreta assumtas esse, propterea haec omnia hoc libro addidi. De voce quidem quoniam in superiore libro satis superque omnia persecuti sumus, nihil nunc opus est amplius disserere; quae vero post hunc de voce

εἰρημένα, τούτων ἤδη μνημονεύσω. ἔστι δὲ | τά τε κατὰ 328 τὰς φορὰς τῶν χειρῶν, ὅταν ἐφαπτώμεθα τῶν στέρνων ἡμᾶς αὐτοὺς δεικνύντες, ἔτι τε τὰ κατὰ τὴν ἐγώ φωνήν, ἃ δὴ κἀν τοῖς ἐτυμολογικοῖς εἶπεν ἔχειν τι φάσκων αὐτὴν δεικτικὸν ἐκ τοῦ φαινομένου διὰ τὸ κατὰ τὴν πρώτην ἐν αὐτῇ συλλαβὴν ὡς ἐπὶ τὸ στῆθος ἀπάγεσθαι τήν τε κάτω γένυν καὶ τὸ χεῖλος. εἴρηταί μοι καὶ περὶ τούτων ἤδη κατὰ τὸ δεύτερον τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων κἀν τοῖς περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος. ὅμοια δὲ τοῖς τοιούτοις ἐπιχειρήμασι καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν εἰσὶ τοῦ τῆς καρδίας ὀνόματος ἑξῆς τῶν προειρημένων ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου γεγραμμένα κατὰ τὸ πρῶτον περὶ ψυχῆς ὧδέ πως ἔχοντα· ʽτούτοις πᾶσι συμφώʽνως καὶ τοὔνομα τοῦτο ἔσχηκεν ἡ καρδία κατά τινα κράʽτησιν καὶ κυρείαν ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ εἶναι τὸ κυριεῦον καὶ ʽκρατοῦν τῆς ψυχῆς μέρος, ὡς ἂν κρατία λεγομένη.ʼ τὸ μὲν οὖν ὡς πρὸς τὴν ζωὴν ἡμῶν κυριώτατον εἶναι τὸ σπλάγχνον

---

2 ὅταν ἐφαπτώμεθα M ὅτε ἐφ. AB ὅτε ἐφαπτόμεθα ChK. — 4 ἔχειν τέ τί (sic) M. — αὐτὰ codd. edd. αὐτὴν Corn.; cf. Proll. p. 96. — 15 τὸ μὲν οὖν ὡς M τὸ μὲν ὡς ABChK. —

---

locum in Chrysippi libro allata sunt, eorum iam mentionem faciam. Sunt autem ea, quae pertinent et ad manuum admotiones, cum pectus nos ipsos monstrantes attingimus, et ad vocem ego, qua de re etiam in Etymologicis disputavit affirmans in ea aliquid demonstrationis ex evidentia petitae inesse propterea, quod in prima eius syllaba pronuntianda mentum labiumque inferius tamquam ad pectus deducerentur. Verum de his quoque in secundo horum commentariorum et in libris, qui sunt de recta nominum ratione, satis dictum est. Sequuntur, quae de cordis etymologia his argumentis similia in primo de anima libro a Chrysippo scripta sunt his verbis: 'His omnibus consentit nomen ipsum cordis, quod Graeci *καρδίαν* nuncupant. Ita enim dictum est quasi *κρατία* ex quadam dominatione et principatu, quia in ipso princeps ac dominans animae pars contineatur.' Quantum ad vitam quidem attinet, illud viscus esse in nobis praecipuum ne nos quidem

οὐδὲ ἡμεῖς ἀμφισβητοῦμεν, ὦ γενναιότατε Χρύσιππε, οὐ μὴν
329 *ἁπλῶς γε κυριώτατον εἶναι συγχωροῦ|μεν. οὐ γὰρ ἄρχειν αὐτὸ καὶ δεσπόζειν τῶν ἄλλων ἡ φύσις ἔνειμεν, ὅταν γε προσηκόντως μέλλῃ διοικῆσαι τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἐγκεφάλῳ μὲν ἄρχειν, ὑπακούειν δὲ τῇ καρδίᾳ, καθάπερ ἡμεῖς ἀποδείκνυμεν. ἐφεξῆς δὲ τοῖς εἰρημένοις ὁ Χρύσιππος τάδε γράφει· ‘ὁρμῶμεν κατὰ τοῦτο τὸ μέρος καὶ συγκατατιθέμεθα τούτῳ καὶ εἰς τοῦτο συντείνει τὰ αἰσθητήρια πάντα.’ ταῦτα τὰ κεφάλαια μόνα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐστι καὶ εἴπερ ἀπέδειξεν ὁ Χρύσιππος αὐτά, τότε ἂν ἐπῃνοῦμέν τε τὸν ἄνδρα καὶ τοῖς δόγμασιν ἐπειθόμεθα τῶν Στωϊκῶν. ἐπεὶ δὲ ἀποδεῖξαι μὲν οὐκ ἐπεχείρησεν, ἀπεφήνατο δὲ μόνον, ἡμεῖς δὲ πρόσθεν ἤδη περὶ τῶν αὐτῶν ἀπεδείξαμεν, ὡς οὔτε κατὰ τὴν καρδίαν γίνεται καὶ πάντων αὐτῶν ἐγκέφαλός ἐστιν ἀρχή, καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς δὲ οὐδὲν ἧττον ἀποδείξομεν, οὐκέτι ἂν οἶμαι δίκαιον εἶναι τοῖς Χρυσίππου πιστεύειν δόγμασιν,*

4 *προσηκόντως διοικῆσαι* MABCh *πρ. διοικήσαι* K *πρ. μέλλῃ διοικῆσαι* nos; cf. Proll. pp. 63 et 108 *ὅτανγε πρ. διοικῆται* Corn. — 8 *εἰς τοῦ συντείνει* M. — 9 *ἐπιτημονικῶν* M. — 10 *ἐπινοοῦμεν* AB. — 11 *ἐπειθώμεθα* MAB. — 13 *πρόσθεν μὲν ἤδη* ABChK *πρ. ἤδη* M; cf. Proll. p. 36. —

negamus, optime Chrysippe; sed absolute praecipuum esse non concedimus. Neque enim id natura ei tribuit, ut dominetur aliisque partibus imperet, si quidem res hominum convenienter administratura est, sed cerebro imperium, cordi oboedientiam, ut nos demonstramus, demandavit. Deinceps Chrysippus haec scribit: ‘Hac parte incitamur, hac assentimur, ad hanc sensuum omnia instrumenta pertinent.’ Haec demum sola in disserendi subtilitate versantur capita. Quodsi ea probasset, et hominem laudaremus et Stoicorum decreta amplecteremur. Quoniam vero ea, quae dixit, confirmare non conatus est, sed pronuntiavit tantum, nos autem haec eadem iam supra probavimus neque in corde fieri et illorum omnium originem cerebrum esse nec minus infra idem probaturi sumus, iam non aequum esse arbitror Chrysippi, sed Hippocratis et Platonis decretis fidem habere.

ἀλλὰ τοῖς Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος. ταυτὶ μὲν οὖν τὰ κεφάλαια τὸ σύμπαν κῦρος ἐν αὐτοῖς ἔχοντα περὶ τῶν προκειμένων ἡμῖν δογμάτων οὕτω ταχέως ὁ Χρύσιππος παρέδραμεν, | ὡς ἐπιμνησθῆναι μόνον· ἐν οἷς δὲ οὐ χρή, μηκύνει 330 περιττῶς. ἑξῆς δὲ περί τε φωνῆς μνημονεύει καὶ νεύρων ἀρχῆς, ὑπὲρ ὧν ἀμφοτέρων εἴρηταί μοι κατὰ τὰ πρόσθεν ὑπομνήματα. καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀκάρδιος ἐξηγεῖται προσηγορίαν, ὑπὲρ ἧς ἔμπροσθεν ἤδη μοι λέλεκται, τοσοῦτον δὲ ἐπισημανοῦμαι καὶ νῦν ἀπὸ αὐτῆς τῆς λέξεως τοῦ Χρυσίππου μαρτυρούσης οἷς προεῖπον· ἔχει δὲ ὧδε· 'κατὰ τοῦτο καὶ 'εὐκάρδιοι λέγονταί που εἶναί τινες καθάπερ εὔψυχοι καὶ 'καρδίαν ἀλγεῖν οἱ κηδόμενοί τινων, ὡς ἂν κατὰ τὴν καρδίαν 'τῆς κατὰ τὴν λύπην ἀλγηδόνος γινομένης.' ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ῥήσει σαφῶς ὁ Χρύσιππος ἐμαρτύρησεν ἡμῖν, ὡς οὐδέποτε τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς οὐδεὶς τῶν ἰδιωτῶν ἐν καρδίᾳ νενόμικεν ὑπάρχειν, οὐδὲ ὁ ἀκάρδιος τὸν ἄψυχον, ὡς οἴεται ὁ Χρύσιππος, ἀλλὰ τὸν ἄτολμον δηλοῖ παρὰ αὐτοῖς.

2 ἐν αὐτοῖς MABCh ἐν αὑτοῖς K. — 3 οὕτως codd. edd. οὕτω nos. — 7 ἀκάρδιος M ἀκάρδιον ABChK; cf. Proll. p. 32. — 11 ποι MA τοι BChK που nos. — 13 γενομένης M γιγνομένης ABChK. —

Illa igitur capita, in quibus tota decretorum, quae quaerimus, vis firmitasque consistit, tam cito Chrysippus praetervolat, ut mentionem tantum de illis iniciat; ubi vero opus non est, inutiliter longus est. Deinceps de voce nervorumque origine memorat, de quibus superioribus libris a me disputatum est. Tum vocis excors vim explanat, qua de re iam supra dictum est; illud tantum in praesentia adnotabo ex ipso loco Chrysippi, qui his, quae supra dixi, adstipulatur his verbis: 'Secundum hoc et bene cordati quidam dicuntur esse, quemadmodum bene animati, et cordis dolore laborare, qui curis vexantur, quippe cum in corde ille e maestitia conceptus dolor exsistat.' His verbis aperte Chrysippus nobis testatus est neminem e vulgo esse, qui unquam rationalem vim animae in corde esse existimaverit, neque excors eam habet vim apud vulgus, quam ipse putat, ut inanimem significet, sed timidum. Sic

οὕτω δὲ καὶ τὴν καρδίαν ἀλγεῖν τὸ λυπεῖσθαι λέγουσιν, ὡς καὶ τοῦτο αὐτὸς μαρτυρεῖ διὰ τῆς αὐτῆς ταύτης ῥήσεως τῆς νυνὶ γεγραμμένης, ἐν ᾗ φησιν 'ὡς ἂν κατὰ τὴν καρδίαν
331 τῆς κατὰ τὴν λύπην ἀλγηδόνος γινομένης.' οὕτως ἐν | ἅπασι τοῖς λόγοις ὁ Χρύσιππος οὐκ αἰσθάνεται τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς κάτω τῆς κεφαλῆς μέρεσιν ὑπάρχειν κατασκευάζων, οὐ τὸ λογιζόμενον ἢ ἐπιστήμην δεχόμενον ἢ ἀλήθειαν σπουδάζον. οὕτω δὲ κἀπειδὰν ἐπιφέρων εἴπῃ 'τὸ γὰρ ὅλον, καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἶπον, εὖ μάλα ἐμφαίνουσιν οἵ τε φόβοι καὶ αἱ λῦπαι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος γινόμεναι'. μαρτυρεῖ κἀνταῦθα τῷ τοῦ Πλάτωνος λόγῳ. καὶ διὰ τῶν ἑξῆς δὲ παραπλήσιον τρόπον οὐκ αἰσθάνεται κατασκευάζων, ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ θυμοειδὲς ἵδρυται τῆς ψυχῆς· 'ἥ τε γὰρ ἐν τοῖς ψόφοις πάλσις τῆς καρδίας ἐκφανής ἐστι καὶ ἡ εἰς τοῦτο τῆς ὅλης ψυχῆς συνδρομὴ οὐκ ἄλλως ἐπιγεννηματικῶς γινομένων αὐτῶν, καθάπερ ἄλλοις ἄλλων συμπάσχειν πεφυκότος.

1 λυπεῖσθαι δὲ λέγουσιν M. — 8 ἐπιφέρει M. — 11 ἑξῆς δὲ παραπλήσιον M ; δὲ κατὰ τὸν π. ABCEK: cf Prell. p. 86. — 12 ὡς καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ om. M — 13 οὕτως ante ἥ τε inseri vult Corn. — 14 πάλσις M — 15 ἐπιγεννηματικῶς MA —

quoque cor dolere maestitia affici intelligunt. id quod ipse quoque testatur iisdem his, quae modo adscripsi verbis, cum dicit 'quippe cum in corde [illegible] dolor existat.' Ita [illegible] ut Chrysippus [illegible] [illegible]

ʽκαθο συνιζάνουσιν εἰς αὐτοὺς συναγόμενοι προς τοῦτο ὡς ʽἂν τὸ ἡγεμονικὸν καὶ κατὰ αὐτὴν ὡς ἂν τούτου φυλακτικήν. ʽκαὶ τὰ τῆς λύπης πάθη ἐνταυθοῖ που εὐφυῶς γίνεται οὐδε-ʽνὸς ἄλλου συμπάσχοντος οὐδὲ συναλγοῦντος τόπου. ἀλγη-ʽδόνων γάρ τινων κατὰ ταῦτα γινομένων σφοδρῶν ἕτερος ʽμὲν οὐδεὶς | ἐμφαίνει τόπος τὰ πάθη ταῦτα, ὁ δὲ περὶ τὴν 332 ʽκαρδίαν μάλιστα.' ταῦτα πάντα φήσομεν ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λέγεσθαι καὶ παρακαλέσομέν γε τοὺς ἀπὸ αὐτοῦ μεμνῆσθαί τε αὐτῶν καὶ μηκέτι παρὰ ἡμῶν ἑτέραν ἐπιζητεῖν ἀπόδειξιν ὑπὲρ τοῦ τοὺς φόβους καὶ τὰς λύπας καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα πάθη κατὰ τὴν καρδίαν συνίστασθαι. ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ πρὸς αὐτῶν ὁμολογούμενον λαμβάνεται τῶν Στωϊκῶν· οὐ μόνον γὰρ Χρύσιππος, ἀλλὰ καὶ Κλεάνθης καὶ Ζήνων ἑτοίμως αὐτὸ τιθέασιν· ἐκεῖνο δὲ ἐπισκέπτεσθαι χρὴ μόνον, ἐν ᾧ τὴν πᾶσαν ἀμφισβήτησιν εἶναι συμβέβηκεν, εἰ καὶ τὸ λογιζόμενόν ἐστιν ἐνταῦθα. εἰ γάρ, ὥσπερ τὸ θυ-

1 καθὸ MABCh καθ' ὃ K. — εἰς αὐτοὺς MABCh εἰς αὐτοὺς K. — 2 καὶ κατὰ τὴν codd. edd. καὶ καρδίαν τὴν Corn. καὶ κατὰ αὐτὴν nos. — αὐτῶν τούτου codd. edd. αὐτοῦ τ. Corn. αὐτῶν delevimus. — 12 παρ' αὐτῶν codd. edd. πρὸς αὐτῶν nos. — 14 αὐτὰ codd. edd. αὐτὸ nos. —

considunt, cum ad hunc velut principatum et ad cor velut huius principatus custodem colliguntur. Maeroris quoque affectus ibidem oboriuntur naturaliter nullo alio corporis loco contagionem consensumque doloris patiente. Si enim vehementes quidam eorum exsistunt dolores, nullus alius est locus, qui hos affectus declaret, at cordis vel maxime'. Omnia haec a Chrysippo vere dici affirmabimus et monebimus istius sectae homines, ut memoria teneant neve amplius aliam a nobis demonstrationem requirant, cur timores et aegritudines omnesque id genus affectus in corde consistant. Quamquam hoc quasi concessum ab ipsis Stoicis sumitur; non enim Chrysippus solum, sed Cleanthes etiam et Zeno id absolute ponunt. Verum illud tantum anquirendum est, in quo tota huius rei controversia consistit, sitne hoc loco sita etiam pars rationalis. Si enim, quemadmodum iis, quae

μοειδὲς ἐναργῶς ἐπιδείκνυται διὰ ὧν ὁ Χρύσιππος ἤδη πολλάκις εἴρηκε λόγων περιεχόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ, ἡμεῖς καὶ περὶ τοῦ λογιζομένου παραπλησίας ταύταις ἢ καὶ σφοδροτέρας ἔτι προσθείημεν ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ κατὰ τὴν κεφαλήν τε καὶ τὸν ἐγκέφαλον ὑπάρχειν αὐτό, τί ἄλλο ἢ τὸ Πλάτωνός
333 τε καὶ | Ἱπποκράτους ἀποδειχθήσεται δόγμα τὰς ἀποδείξεις ἀμφοτέρας ἡμῶν συνθέντων;

Ἴσως οὖν ἄμεινον, ἐπειδὴ κατὰ τοῦτο τοῦ λόγου γεγόναμεν, ἀναμνῆσαι τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων, ὑπὲρ ὧν ἐπὶ πλέον ἐν τῷ πρὸ τούτου διελέχθην ὑπομνήματι τὰ λήμματα δεικνύς, ἐξ ὧν ἄν τις ἀποδείξειε τὸ προκείμενον. ἦν δὲ αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ἐκ τῶν ὑπαρχόντων καὶ συμβεβηκότων ἑκατέρῳ τῶν σπλάγχνων κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ ζητουμένου πράγματος ἄρχεσθαι χρῆναι· καὶ δὴ τὰ ὑπάρχοντά τε καὶ συμβαίνοντα καθ' ἑκάτερον ἰδίᾳ πάντα διήλθομεν ἔμπροσθεν. ἦν δὲ καὶ τούτων κεφάλαια ταυτί· πρῶτον μέν, ὡς τῶν αἴσθησίν τε καὶ κίνησιν τὴν κατὰ προαίρεσιν ἅπασι τοῖς τοῦ

---

2 ἡμεῖς δὲ καὶ MA ἡ. δὲ εἰ BChK; cf. Progr. II, 18. Proll. p. 115. — 3 ταύτας MABCh ταύταις K. — 7 συνθέτων M. — 11 ἀποδείξει M. — ἦν δ' ἂν τὸ τὸ M. — 13 ἑκάτερον M. — 16 ταῦτα ABChK ταυτί M. —

---

a Chrysippo iam saepe repetita sunt, perspicue ostenditur iracundiam in corde contineri, sic nos quoque similes illis vel etiam firmiores probationes attulerimus, quibus rationalem partem in capite et cerebro collocatam esse doceamus, quid aliud nisi Platonis et Hippocratis decretum demonstrabitur utraque demonstratione a nobis coniuncta?

Praestat igitur fortasse, quandoquidem in hunc sermonem incidimus, commemorare demonstrationes elegantes, de quibus in superiore libro fusius disseruimus, cum sumtiones docuimus, a quibus peti posset cuiusque rei propositae probatio. Summa haec erat, ab iis, quae inessent et acciderent utrique visceri, secundum rei quaesitae naturam incipi oportere; quae vero utrique singulariter inessent et acciderent, omnia antea exposueramus. Quorum capita haec erant, primum, sicut arteriarum cor, ita cerebrum instru-

ζῴου μέλεσι παραγόντων ὀργάνων, ἅπερ ὀνομάζεται νεῦρα, τὸν ἐγκέφαλον ἀρχὴν ὑπάρχειν συμβέβηκεν, ὥσπερ τῶν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν· ἔπειτα δέ, ὅτι θλιφθεισῶν μὲν ἢ τρωθεισῶν τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον κοιλιῶν ὅλον τὸ ζῷον αὐτίκα γίνεται καρῶδες, οὐ μὴν ἀπόλλυταί γε οὔτε ἡ κατὰ τὰς ἀρτηρίας οὔτε ἡ κατὰ τὴν | καρδίαν κίνησις, ὥσπερ γε 334
κἀπειδὰν ὁμοίως τὴν καρδίαν διαθῶμεν, αἱ μὲν κατὰ τὰς ἀρτηρίας κινήσεις παραβλάπτονται, τὸ δὲ ὅλον ζῷον οὔτε εἰς αἴσθησιν οὐδεμίαν οὔτε κίνησιν οὐδὲν φαίνεται βλαπτόμενον. ἐπεδείξαμεν δὲ καί, ὡς οὐδέτερον οὐδετέρῳ χορηγεῖ τῶν εἰρημένων δυνάμεων, οὔθ' ἡ καρδία τῷ ἐγκεφάλῳ τῆς αἰσθητικῆς τε καὶ κατὰ προαίρεσιν κινητικῆς οὔθ' ὁ ἐγκέφαλος τῇ καρδίᾳ τῆς σφυγμικῆς, ἀλλὰ ἔστιν ἑκάτερον τῶν μορίων ἑτέρας δυνάμεως οἷον πηγή τις. ἐνδείκνυται δὲ ὁ λόγος ἤδη καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νοσημάτων μαρτυρίαν, ὑπὲρ ἧς ἐν τοῖς ἑξῆς ἐπὶ πλέον ἐροῦμεν. ἐγκεφάλου μὲν γὰρ πάσχοντος ἕτοιμον παραφρονῆσαί τε καὶ ἀκίνητον καὶ ἀναίσθητον

---

3 θιλιφθεισῶν M. — 12 αἰσθητῆς AB. — 13 σφυμικῆς M. — 14 ἑκατέρας codd. edd. ἑτέρας nos; cf. supra p. 223, 10. — 15 τῇ — μαρτυρίᾳ Corn. —

---

mentorum omnium, quae sensum motumque voluntarium in omnia animalis membra traducerent, qui nervi appellarentur, originem esse, deinde cerebri ventriculis collisis vel vulneratis totum animal repente sopitum collabi neque tamen vel arteriarum vel cordis motum interire, itemque corde eodem modo affecto arteriarum quidem motus laedi, totius vero animalis neque sensum neque motum ullum detrimentum videri capere. Atque ostendimus etiam neutrum alteri suggerere facultates, de quibus diximus, neque cor cerebro facultatem sensiferam quaeque motuum voluntariorum causa esset, neque cerebrum cordi pulsuum incitatricem; sed haec viscera alterius utrumque facultatis quasi fontem exsistere. Disputatio autem iam morborum quoque testimonio, de quo in sequentibus fusius disseram, comprobari potest. Si enim cerebrum laborat, fieri facile potest, ut animal deliret et motu sensuque

γενέσθαι το ζῷον, καρδίας δὲ συγκοπῆναι μὲν καὶ ἀπολέσθαι, τῶν προειρημένων δὲ οὐδὲ ἓν παθεῖν. εἴπερ οὖν οὕτω ταῦτα ἔχει, καθάπερ ἔχει, οἱ λέγοντες ἐκ καρδίας πεφυκέναι τὰ νεῦρα λέγειν μὲν δύνανται τοῦτο καὶ γράφειν, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ λέγουσί τε καὶ γράφουσιν, οὐ μὴν ἐπί γε τῶν
335 ζῴων ἐναργῶς δεικνύναι. | τὴν μὲν γὰρ λεγομένην ἀρχήν, ἀφ' ἧς τὰ νεῦρα πέφυκεν, ἐγκέφαλον ἀναγκαῖον ὑπάρχειν· ὅσα δὲ ὁ Χρύσιππος ἐπὶ πλεῖστον μηκύνων ἐπὶ τῆς καρδίας διεξῆλθεν, οὐ τὸ λογίζεσθαι δείκνυσι τὸ σπλάγχνον, ἀλλὰ τὸ θυμοῦσθαι καὶ τὸ φοβεῖσθαι καὶ τὸ λυπεῖσθαι καὶ πάνθ' ὅσα τοῦ θυμοειδοῦς τῆς ψυχῆς ἐστιν ἔργα τε καὶ πάθη.

Ὅπερ οὖν εἶπον ἤδη πρόσθεν ἐν τῷδε τῷ γράμματι, τοῦτο καὶ νῦν ἀναγκαῖον ἀναμνῆσαι, ὅτι ὁ Χρύσιππος ἐν τῇ μετὰ τὰς προγεγραμμένας ῥήσεις λέξει προχείρως πάλιν ἐξ ἑνὸς ἄρχεσθαι μορίου τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρας λαμβάνει μηδὲ μίαν ἀπόδειξιν ἢ παραμυθίαν ἢ πιθανότητα τῷ λόγῳ

1 τὸ ζωὴν M. — 3 καὶ οἱ λέγοντες codd. edd. καὶ nos delevimus. — 5 ἐπεί γε M. — 6 λογιζομένην pro λεγομένην M; cf. Proll. p. 83. — 8 δὲ Χρύσιππος ABChK δ' ὁ Χρ. M. — 11 ἔργα τὲ (sic) δὲ πάθη A. — 15 μόνου ABChK μορίου M; cf. Proll. p. 23. —

privetur; si cor, ut collabatur et intereat, eorum autem, quae modo dixi, nihil quidquam patiatur. Quodsi haec ita se habent, sicut se habent, qui dicunt nervos e corde oriri, possunt illi quidem ita dicere et scribere, ut alia multa, non tamen evidenter in animalibus monstrare id possunt. Principium enim, quod dicitur, unde nervi oriuntur, cerebrum esse necesse est; quae autem Chrysippus effusa admodum oratione de corde disseruit, ea huius visceris docent non esse ratiocinari, sed irasci, sed timere, sed docere ceteraque, quae partis animae iracundiae plenae operationes et affectus sunt.

Quod igitur iam supra in hoc libro dixi, id etiam nunc in memoriam revocandum est, Chrysippum in oratione, quae locos a me ante adscriptos sequitur, absolute rursus ita ponere, ex eadem parte utramque facultatem oriri, nulla neque demonstratione neque persuasione neque probabilitate

προστιθείς, ὡς ἐξ αὐτῆς φανερὸν ἔσται τῆς λέξεως αὐτοῦ ʽτόνδε τὸν τρόπον ἐχούσης· ʽἀτόπως οὖν αὐτὸ κατὰ ταῦτα † ʽἐξαχθησόμενον, ἐάν τε μὴ φῶσι τὴν λύπην καὶ τὴν ἀγωνίαν ʽκαὶ τὴν ὀδύνην ἀλγηδόνας εἶναι ἐάν τε ἀλγηδόνας, ἐν ἄλλῳ ʽγίνονται τόπῳ ἢ τῷ ἡγεμονικῷ. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῆς ʽχαρᾶς καὶ ἐπὶ τοῦ θάρσους ἐροῦμεν, ἅπερ ἐμφαίνει περὶ ʽτὴν καρδίαν γινόμενα. ὃν τρόπον γάρ, ὅταν τὸν | πόδα 336 ʽπονῶμεν ἢ τὴν κεφαλήν, περὶ τούτους τοὺς τόπους ὁ πόνος ʽγίνεται, οὕτως συναισθανόμεθα καὶ τῆς κατὰ τὴν λύπην ʽἀλγηδόνος περὶ τὸν θώρακα γινομένης, οὔτε τῆς λύπης οὐκ ʽοὔσης ἀλγηδόνος οὔτε ἐν ἑτέρῳ τινὶ τόπῳ ἢ τῷ ἡγεμονικῷ ʽαὐτῆς γινομένης.ʼ πρὸς ταύτην τὴν ῥῆσιν δίκαιον ἀποκρίνασθαι τῷ Χρυσίππῳ καθʼ ἕκαστον ὧν ἐρωτᾷ κεφαλαίων εὐθέως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὸ πρῶτον ἀναλαβόντας, ἔνθα φησὶ τὴν λύπην καὶ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν ὀδύνην ἀλγηδόνας ὑπάρχειν. εἴτε γὰρ ἐρωτῶν ἡμᾶς οὕτως εἴποι τις, ὡς Χρύ-

---

1 αὐτῶν τόνδε τῶν A. — 3 ἐξαχθησόμενον corruptum videtur; fortasse λεχθήσεται ὡς. — ἀγωνίαν ἀλγηδόνας codd. edd. ἀγωνίαν καὶ τὴν ὀδύνην ἀλγ. Corn.; cf. infra v. 15. — 5 γίνονται MAB γίνεσθαι ChK. — 13 ἐρωτῶ MABChK ἐρωτᾷ nos; cf. Proll. p. 83. — 15 ὀδύνην καὶ ἀλγηδόνα M. —

---

adiuncta, ut ex ipsis verbis patebit, quae in hunc modum se habent: ʽAbsurde igitur secundum haec id pronuntiabitur, sive maestitiam et angorem et afflictationem dolores esse negant sive dicunt, eos alio loco quam in principatu animae fieri. Eadem de laetitia et fiducia, quarum in corde ortus apparet, dicere possumus. Quo enim modo, cum pes dolet vel caput, his in locis dolor accidit, ita dolorem e maestitia conceptum in pectore exsistere sentimus, cum neque maestitia dolor non sit nec alio quopiam in loco quam in principatu concipiatur.ʼ Ad haec respondere Chrysippo aequum est idque ad singula quaeque, quae proponit, capita exordio statim sumto a principio, ubi maestitiam et angorem et afflictationem dolores esse ait. Sive enim quis, ut Chrysippus, interrogando

σιππος εἴρηκεν, εἴτε ἀποφαινόμενος, ἐπαινέσομεν αὐτοῦ τὸν λόγον καὶ φήσομεν ἀγωνίαν καὶ λύπην καὶ ὀδύνην ἀλγηδόνας εἶναι τῷ γένει, μᾶλλον δέ, εἰ χρὴ τοῖς ὀνόμασι κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων χρήσασθαι συνήθειαν, ὀδύνας καὶ ἀλγηδόνας οὐδέτερον ἀλλήλων διαφέρειν, ὥσπερ οὐδὲ κίονα οὐδὲ στύλον οὐδὲ ὦπας καὶ ὀφθαλμούς· ἀγωνίας μέντοι καὶ λύπης οἷον γένος εἶναί τι τὴν ἀλγηδόνα. τὸ δὲ ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τόπῳ τὰς ἀλγηδόνας γίνεσθαι, τοῦτο οὐκέτι τῷ Χρυσίππῳ
337 συγχωρήσομεν [αὐτῷ τὴν ἀλγηδόνα κατά γε τὸ | ἡγεμονικὸν συνίστασθαι]. δίκαιος οὖν ἐστιν ἐπιδεῖξαι καθ' ἓν καὶ ταὐτὸν σπλάγχνον ἀμφοτέρας ᾠκισμένας τὰς δυνάμεις. καίτοι τί λέγω καθ' ἓν καὶ ταὐτόν; οὐ γὰρ πρὸς Χρύσιππον οὕτω χρὴ ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς Ἀριστοτέλην συγχωροῦντα μὲν εἶναι πλείους δυνάμεις ἡμῶν ἐν τῇ ψυχῇ τῷ γένει διαφερούσας, οὐ μὴν ἐν ἄλλῳ γε καὶ ἄλλῳ σπλάγχνῳ καθιδρῦσθαι· πάντων γὰρ ἀρχὴν εἶναι βούλεται τὴν καρδίαν.

---

4 *ὀδύνας δὲ καὶ* MAB *ὀδ. τε καὶ* ChK *δὲ* vel *τε* delevimus. — 9 verba inde ab *αὐτῷ* usque ad *συνίστασθαι* delevit Corn. — 10 *καθ' ἓν ταὐτὸν* M. — 12 *λέγω καὶ καθ' ἓν* M; cf. Proll. p. 112. — A verbis *οὐ γὰρ* incipit excerpt. IX codicum FP continuaturque ad verba *ἑτέρᾳ δὲ λογίζεσθαι* (p. 305, 3). — 14 *εἰμῶν* P. — 15 *ἄλλον σπλάγχνον* M. — 16 *τὴν* ante *καρδίαν* om. ABChK; cf. Proll. p. 35. —

---

sive affirmando ita dicet, orationem eius laudabimus concedemusque maestitiam et angorem et afflictationem dolores esse genere vel potius, si nominibus e Graecorum consuetudine uti volumus, afflictationem et dolorem non inter se differre, sicut neque pilam a columna neque lumina ab oculis; angoris tamen et maestitiae quasi genus esse dolorem. Quod vero ait in principatus loco dolores effici, hoc iam minime ei concedemus. Aequum igitur est eum ostendere in uno eodemque viscere utramque facultatem collocatam esse. Sed quid in uno eodemque viscere dico? Non ita cum Chrysippo loquendum est, sed cum Aristotele; is enim plures quidem in anima facultates, quae genere inter se discrepent, esse non negat, non tamen in alio atque alio viscere collocari vult, cum cor unum omnium principium

ὁ δὲ Χρύσιππος οὐδὲ τὰς δυνάμεις αὐτὰς διαλλάττειν ἀλλήλων ὁμολογεῖ οὐδὲ ἑτέρᾳ μέν τινι δυνάμει θυμοῦσθαι τὸ ζῷον, ἑτέρᾳ δὲ ἐπιθυμεῖν, ἑτέρᾳ δὲ λογίζεσθαι. οὔκουν οὐδὲ ἡμᾶς οὕτω χρὴ προβάλλειν αὐτό, καθάπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν εἴπομεν, ἐπιδεῖξαι παρακαλοῦντας, ὡς ἐν ταὐτῷ τόπῳ τοῦ ζῴου καὶ τὸ θυμοειδές ἐστι καὶ τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν. τὸ τοίνυν πρότερόν τε τούτου καὶ γενικώτερον ζήτημα τοῦτο παρακαλέσομεν ἢ Χρύσιππον ἤ τινα τῶν ἀπὸ αὐτοῦ καταστήσασθαί τε καὶ ἀποδεῖξαι· τοῦτο δέ ἐστι τὸ τῆς αὐτῆς εἶναι δυνάμεως ἔργα τό τε λογίζεσθαι καὶ τὸ θυμοῦσθαι καὶ τὸ βρωμάτων τε | καὶ πομάτων καὶ ἀφροδισίων ἐπιθυ- 338
μεῖν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπί τε τῶν ἀλόγων ζῴων ἐναργῶς ἐπιδείκνυμεν αὐτὰ κεχωρισμένα καὶ προσέτι τῶν παίδων οἳ λογισμῷ μὲν ἥκιστα χρῶνται, θυμοῖς δὲ καὶ ἐπιθυμίαις ἰσχυροτάταις ὥσπερ τὰ θηρία δουλεύουσι. καὶ ἡμῶν γε αὐτῶν ὁ μὲν τῷ λογισμῷ μάλιστα χρώμενος ἥκιστα ἐπιθυμητικός τέ ἐστι καὶ θυμικός, ὁ δὲ ὑπό τινος τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς

3 λυπεῖσθαι MP λογίσθαι A λογίζεσθαι F Corn. BChK; cf. Proll. p. 41. — 10 τό τε λυπεῖσθαι M. — 12 ἀλόγων M ἄλλων ABChK. —

statuat. Chrysippus vero ne facultates quidem ipsas inter se distare concedit neque alia excandescere animal, alia concupiscere, alia ratiocinari. Quocirca ne a nobis quidem quaestio ita proponenda est, ut modo fecimus, ut ab illo probationem aliquam exigamus, qua in eodem loco iracundiam et rationem et cupiditatem esse confirmet, sed illud a Chrysippo vel a quopiam alio eiusdem familiae philosopho requirendum, ut id, quod prius et communius est, constituant ac demonstrent, id est, ut ratiocinationem, iracundiam, cibi potionisque ac veneris appetentiam eiusdem esse facultatis ostendant. Nos enim cum in brutis animalibus seiuncta haec esse evidenter monstrare possumus tum in pueris, qui, ut ratione minime utuntur, ita irae et cupiditatibus vehementissimis tamquam bestiae serviunt. Atque ex nobis ipsis quidem ille, qui ratione plurimum utitur, minime cupiditatibus iraque afficitur, contra qui irrationali alicui animi parti

μορίων ἀρχόμενος ἥκιστα χρῆται λογισμῷ. καὶ τῆς Μηδείας δὲ ἀναμνηστέον ἐν τούτῳ τῆς Εὐριπίδου καὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ Ὀδυσσέως, ἐν οἷς ἐστασίασε μὲν ἑκάτερα πρὸς ἄλληλα τῆς ψυχῆς τὰ μόρια δηλοῦντα σαφῶς, ὡς οὐχ ἕν ἐστιν, ἐνίκησε δὲ ἐπὶ τοῦ σοφωτέρου τὸ βέλτιον, ἐπὶ δὲ τῆς ἀπαιδεύτου τε καὶ βαρβάρου τὸ χεῖρον. καὶ ἐπὶ πολλῶν ἀνθρώπων τοιαῦτά ἐστι γινόμενα κατὰ τὴν ψυχὴν τοῦ λογισμοῦ ποτὲ μὲν τῷ θυμοειδεῖ μαχομένου, ποτὲ δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ. ὁ δὲ Χρύσιππος ἅμα τοῖς ἄλλοις Στωϊκοῖς ἐπὶ μὲν τῶν ἀλόγων ζῴων ὁμόσε χωρεῖ πρὸς τὸ δόγμα μηδὲ ἐπιθυμεῖν φάσκων· καί
339 *μοι περὶ τῆς ἀναισχυντίας τοῦ λόγου πρόσθεν | εἴρηται· ἐπὶ δὲ τῶν παίδων ἄνω καὶ κάτω περιπλέκουσιν, οὐχ ὡσαύτως μὲν ἅπαντες, ἀναισχυντοῦντες δὲ καὶ παρὰ τὸ φαινόμενον ἀποφαινόμενοι πάντες. εἰρήσεται δέ μοι καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἐφεξῆς. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν παθῶν τῆς διαφορᾶς οὐδὲν ὁμολογούμενον οὔτε τοῖς ἐναργέσιν οὔτε ἀλλήλοις λέγουσιν οὔθ' ἕκαστος ἑαυτῷ.*

---

8 *τὸ ἐπιθυμητικῷ* M. — 14 *εἰρήσεταί μοι δὲ* MABCh *εἰρ. δέ μοι* K. —

---

succumbit, is minime utitur ratione. Hic Medeae Euripidis, hic Ulixis Homeri exemplum est memoria repetendum, in quibus duae illae animi partes inter se dissidentes non unam esse facultatem manifesto declarant, pervicit autem in sapiente potior, in indocta barbaraque deterior pars. Quod in multis hominibus videre licet, in quorum animo id accidit, ut ratio modo cum ira, modo cum cupiditate certet ac pugnet. At vero Chrysippus una cum ceteris Stoicis de rationis quidem expertibus animalibus nobiscum pedem confert ac repugnat decreto ne concupiscere quidem bruta contendens, de cuius orationis impudentia supra iam dixi; de pueris autem ultro citroque tergiversantur, non omnes uno modo, aeque impudenter tamen omnes et contra ea, quae perspicua sunt, reclamantes. Qua de re postea plura disseremus. Pari ratione etiam de animi affectuum differentia nihil afferunt, in quo vel cum evidentibus rebus vel inter se vel secum quisque

περὶ ὧν ἁπάντων ἔγνωκα κατὰ τὸν ἑξῆς λόγον τὸν δ᾽ διελθεῖν· οὑτοσὶ γὰρ ὁ τρίτος οὐκ οἶδα ὅπως παρενέπεσε διὰ τὰς τῶν Στωϊκῶν ἔρεις ἀξιούντων μὴ πρός τινα τῶν ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένων, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τὴν ἀντιλογίαν ποιεῖσθαι. ἐγὼ δὲ ὧν μὲν καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ᾔσθετο περιττῶς εἰρημένων ὑφ᾽ ἑαυτοῦ καὶ τάχα ἂν τῳ δοξάντων, ὡς αὐτός φησιν, ὑπὸ γραμματιστοῦ τινος ἢ γραὸς ἀδολεσχούσης εἰρῆσθαι, βέλτιον ᾤμην εἶναι μηδὲ ὅλως μνημονεύειν· τὰ δὲ ἄλλα σύμπαντα δίχα τεμὼν ἐν μὲν τῷ πρὸ τούτου διῆλθον, ἅπερ ἦν ἁπάντων ἰσχυρότατα, τοῖς δὲ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ζητουμένοις ἐγνώκειν ἀναθεῖναι τόδε τὸ γ᾽ τῶν ὑπομνημάτων. | τοῦτο μὲν οὖν, ἐὰν ὁ θεὸς ἡμᾶς 340
σώζῃ, πάντως πράξομεν. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ νῦν ἐνεστῶτι λόγῳ μνημονεῦσαι πάντων διέγνωμεν ὧν εἶπεν ὁ Χρύσιππος ἐν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ διαλεγόμενος, ἑξῆς ἂν εἴη καιρὸς ἤδη συνάπτειν τοῖς εἰρημένοις τὰ λοιπά.

1 περὶ τῶν M. — 3 ἀξιοῦνται M. — μὴ ὅσα codd. edd. μὴ πρός τινα nos. — 6 τάχ᾽ ἂν τῶν M. — 9 τεμὼν MA τεμνὼν B τέμνων ChK. — 11 κατὰ τόδε codd. edd. κατά eiecimus. — 12 τούτων M. — 15 ψυχῆς ἡγεμονικῷ M ψ. ἡγεμονικοῦ ABChK ψ. ὑπὲρ ἡγ. nos coll. pp. 172, 4; 251, 11; 253, 6. —

consentiant. De his omnibus in eo, qui sequitur, libro, hoc est quarto, exponere constituimus; nam hic tertius nescio quomodo insinuavit propter Stoicorum contentiones, qui non tantum contra quaedam a Chrysippo scripta, sed contra omnia a nobis disputari velint. Quamquam ego eorum omnium, quae ipse Chrysippus inutiliter a se esse scripta sensisset quaeque fortasse alicui, ut ipse ait, a grammatista quodam vel anicula blaterante dicta viderentur, satius esse duxi omnino non mentionem facere; cetera autem omnia bifariam partitus, quae omnium essent firmissima, superiore libro persecutus sum, quae autem de animi affectibus quaererentur, iis tertium hunc librum dedicare statueram, quod quidem, si salutem nobis deus praestiterit, utique peragemus. Quoniam vero in praesenti hac disputatione omnia ea referre decrevimus, quae Chrysippus in priore libro de anima, cum de principatu dissereret, scripsit, tempus iam est iis, quae

συνεχὴς οὖν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει τοῦ Χρυσίππου τοιάδε τίς ἐστι· 'καθ' ἣν ἔτι φορὰν καὶ τὰ τοιαῦτα λέγεται πάντα· 'ἡψάμην σου τῆς καρδίας' ὥσπερ τῆς ψυχῆς καί 'ἅπτομαι 'τῆς καρδίας' λέγομεν, οὐχ ὡς ἀντιπαρέλθοιεν ἄν τινες ἡμῖν, 'ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν σπλάγχνων λέγοντες καὶ τοῦ 'ἥπατος, ἀλλὰ τοῖς προειρημένοις παραπλησίως. ἐκεῖνα γάρ 'μοι δοκεῖ λέγεσθαι, ὡς ἄν τις ἔφη 'τῶν ἐντός σου ἅπτομαι' 'διϊκνουμένης τῆς κακοποιΐας ἐπὶ τοσοῦτον· τῇ δὲ καρδίᾳ 'καθάπερ ἂν τῇ ψυχῇ χρώμεθα. καὶ τούτων ἔσται ἔμφασις 'ἐφιστᾶσι μᾶλλον.' ὅτι καὶ ταῦτα πρὸς τῷ μηδὲν ἀποδεικνύειν, ἀλλὰ ἰδιώτας ἐπικαλεῖσθαι μάρτυρας οὐδὲ περαίνει τι τῶν προκειμένων, ἀλλὰ τὸ παθητικόν τε καὶ ἄλογον τῆς ψυχῆς, οὐ τὸ λογιζόμενον ἐνδείκνυται κατὰ τὴν καρδίαν
341 ὑπάρχειν, ἄντικρυς δῆλον· | ὅθεν οὐδὲ ἐπὶ πλέον ἐν αὐτοῖς χρὴ διατρίβειν ὁμοίαν ἔχουσιν ἀτοπίαν οἷς ἤδη πολλάκις

1 τιάδε M. — 4 ὡς ἀντὶ παρέλθοιεν A ὡς ἂν παρέλθοιεν Corn. ὡς ἀντιπαρέλθοιεν ἄν nos. — ἡμᾶς codd. edd. ἡμῖν nos. — 9 τῆς ψυχῆς M. — 10 πρὸς τὸ M. — 14 ὑπάρχει M. —

commemorata sunt, reliqua adiungere. Continuantur autem iis, quae antea adscripsimus, haec verba Chrysippi: 'Ex qua propensione etiam huiusmodi cuncta iactantur: 'attigi cor tuum', quasi anima dicatur, atque cor attingi dicimus, non, quemadmodum aliquis nobis obicere possit, de cerebro vel visceribus vel iecore loquentes, sed convenienter iis, quae ante dicta sunt. Illa enim ita mihi videntur dici, quasi sic loquaris: 'interiora tua tango', iniuria scilicet adeo penitus penetrante; corde autem perinde atque anima utimur. Et haec quidem, si quis animum intenderit, manifestius liquebunt.' Haec quidem praeterquam quod nihil demonstrant vulgusque in testimonium vocant, ne efficere quidem quidquam de quaestione proposita, sed affectibus obnoxiam partem animae expertemque rationis esse in corde, non rationalem ostendere in aperto est; quare in istis, cum non minus absurda sint, quam ea, quae saepius

ἔδειξα. μετὰ δὲ τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν ἑτέρα τις ἐφεξῆς ἐστιν, ἐν ᾗ τοὺς ἀσπλάγχνους τε καὶ τοὺς οὐκ ἔχοντας ἐγκέφαλον ἐξηγεῖται πῶς λέγονται, περὶ ἧς αὐτάρκως ἔμπροσθεν εἴρηται. μετὰ δὲ ταῦτα τοιάνδε τινὰ γράφει ῥῆσιν· 'κατὰ 'τοιάνδε μοι δοκοῦσι μάλιστα φορὰν καὶ οἱ τιμωρητικώτερον 'πρός τινας φερόμενοι ὁρμᾶν ἐπὶ τὸ ταύτην ἐκσπάσαι, καθ' 'ἣν φορὰν ἐπιτείνοντες καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν σπλάγχνων 'ὁμοειδῶς φέρονται.' ἐνταῦθα πάλιν ὁ Χρύσιππος οὐκ οἶδα ὅπως ἀγνοεῖ κατασκευάζων ἕτερόν τι τοῦ προκειμένου σκέμματος. οἱ γὰρ ἀπειλοῦντές τισιν ὥσπερ ἐκκόψαι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐνίοτε λέγουσιν ἢ κατάξαι τὴν κεφαλὴν ἢ συντρῖψαι τὰ σκέλη, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔστιν ὅτε καὶ τὴν καρδίαν ἐκσπάσαι φασὶν ἐν ἴσῳ τῷ ἀποκτεῖναι. ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς τὰ παρόντα; τὸ γὰρ ἀποτεμεῖν ἐνίοτε τὰ ὦτα
καὶ τὴν ῥῖνα καὶ διασπάσαι πολλάκις ἀλλήλοις | ἀπειλοῦσιν 342
οἱ ἄνθρωποι καί πού τις εὐχομένη παρὰ τῷ ποιητῇ γυνὴ

4 μετὰ δὲ ταῦτα δὲ M. — 5 τιμωρηκώτερον M. — 8 οὐκ εἶδ' ὅπως M. — 13 ἴσω τὸ M. — 15 ἀλλήλους M ἄλλους A B ChK ἀλλήλοις nos; cf. Proll. p. 26. —

commemoravi, non amplius immorandum arbitror. Hanc orationem altera statim subsequitur, ubi, quo modo viscerum cerebrique expertes dicantur, exponit, de qua supra satis dictum est. Sed post hanc aliam his verbis adscripsit: 'Ex huiuscemodi propensione maxime mihi videntur etiam ii, qui paulo iracundius ad ultionem in quosdam feruntur, ad cor evellendum incitari, ex qua intenti ad reliqua etiam viscera similiter feruntur.' Hic rursus Chrysippus nescio quo modo non videt se diversum quiddam a proposita quaestione confirmare. Nam, qui aliis minantur, quemadmodum oculos eorum elisuros se nonnumquam aiunt vel caput confracturos vel crura comminuturos, ita interdum cor se evulsuros iactant, hoc est interfecturos. Sed quid hoc ad rem, de qua quaerimus? Nam aures et nasum se abscissuros interdum et discerpturos saepe alter alteri minitantur homines atque etiam quaedam apud

τάδε λέγει·

'τοῦ ἐγὼ μέσον ἧπαρ ἔχοιμι
ἐσθέμεναι προσφῦσα.'

τί οὖν οὐ καὶ τὸ ἧπαρ ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἀποφαινόμεθα, φίλτατε Χρύσιππε, καὶ ταῦθ' Ὅμηρον ἔχοντες μαρτυροῦντα, τηλικοῦτον ποιητήν, ᾧ μᾶλλον ἦν σε πιστεύειν δίκαιον ἢ τοῖς ἰδιώταις; οὗτος μέν γε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔτι καὶ ταῦθ' ὑπὲρ ἥπατος ἔγραψε·

'καὶ Τιτυὸν εἶδον, γαίης ἐρικυδέος υἱόν,
'κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὃ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα·
'γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
'δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὃ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί.
'Λητὼ γὰρ εἵλκυσε, Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν
'Πυθώδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.'

ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς ἐναργῶς ἐνδείκνυται τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν μέρος ὑπάρχειν ἐν ἥπατι. 'διότι γάρ' φησίν |

2 τοῦ ἐγὼ μέσον κ. τ. λ. Jl. XXIV, 212. 213. — 3 αἰσθέμεναι MΔB. — 4 οὐκ ε (sic) τὸ M. — 9 καὶ Τιτυὸν εἶδον κ. τ. λ. Odyss. XI, 576—581. — γραίης MAB. — ἠόν pro υἱόν M. — 13 κρύβδην pro κυδρὴν MΔB; cf. Proll. p. 48. — παράκοιτην (sic) MA. — 14 καλιχόρου Δ. —

poetam mulier haec precatur:

'utinam infixis ego dentibus huius
rodere vel medium possem iecur.'

Cur igitur, carissime Chrysippe, nos non etiam iecur animae principium pronuntiamus idque teste Homero, tanto poeta, cui fidem tu maiorem quam vulgo habere debuisti? Hic sane cum alia de iecore tum haec tradidit:

'et Tityum vidi, clarae telluris alumnum,
porrigitur cui tota novem per iugera corpus;
hinc atque hinc geminus rostro urget vultur obunco
immortale iecur tondens; iacet ille supinus
nec depellendi manibus datur ulla potestas.
Latonae namque ausus erat tentare cubile
nobilis, aeterno fuerat quae iuncta Tonanti,
cum Pytho Panopei peteret per amoena vireta.'

His poeta evidenter ostendit appetentem animae partem in

ἐπεθύμησεν ὁ Τιτυὸς ὑβρίσαι τὴν Λητώ, διὰ τοῦτο γῦπες 343 αὐτοῦ κείρουσι τὸ ἧπαρ', ὡς [εἰς] αὐτὸ μάλιστα τιμωρούμενοι τὸ κατάρξαν τῆς ὕβρεως. ἀλλὰ ἐνταῦθα μὲν ἐπαινῶ τὸν Χρύσιππον ἑκόντα σιωπήσαντα τὸ καταβάλλον αὐτοῦ τὴν δόξαν. ἐν οἷς δὲ ἤτοι περαίνει μηδὲν ἢ καθ' ἑαυτοῦ καλεῖ τοὺς μαρτυρήσοντας, ἐνταῦθα νομίζω μὴ συνιέναι τῶν ἀκολουθούντων τε καὶ μαχομένων ἀλλήλοις πραγμάτων, ὥσπερ γε κἀν τοῖς ἑξῆς τῶν προγεγραμμένων, ἐν οἷς φησι 'καὶ τὰ 'τῶν ὀργιζομένων δὲ πάθη φαίνεται περὶ τὸν θώρακα γινό'μενα καὶ τὰ τῶν ἐρώντων, ὥστε καὶ τὴν ἐπιθυμίαν μάλιστα 'γίνεσθαι περὶ τούτους τοὺς τόπους.' ἐφ' ἑκάστῃ τῶν τοιούτων ῥήσεων ἐπιφθέγγεσθαι προσήκει 'τί οὖν, ὦ Χρύσιππε, τοῦτο πρὸς τὸ λογιστικόν, ὑπὲρ οὗ ζητοῦμεν;' οὐ γὰρ δὴ περὶ τῶν ὀργιζομένων ἢ ἐπιθυμούντων ἡ ἀμφισβήτησις ἦν, εἰ κατὰ τὸν θώρακά τε καὶ περὶ τὸν θώρακα τοῖς οὕτως ἔχουσι κινεῖται τὰ πάθη, ἀλλὰ εἰ καὶ τὸ λογιζόμενον ἐνταῦθά

2 εἰς ante αὐτὸ uncis inclusimus. — 5 ἤ τι M. — 6 μαρτυρήσαντας codd. edd. μαρτυρήσοντας nos. — ἀκολοθούντων M. — 9 φαίνεται in codd. edd. post θώρακα, a nobis ante περὶ τὸν θ. collocatum: cf. p. 232, 14. —

iecore esse. 'Propterea enim' inquit, 'quod Tityus concupivit Latonae stuprum afferre, vultures eius iecur rodunt', utpote qui ab ea potissimum parte supplicium sumant, unde origo iniuriae exstiterit. Quamquam hic Chrysippus laudandus est, quod ea, quae sententiam suam eversura essent, de industria silentio praetermisit. Ubi vero aut nihil efficit aut contra se testes citat, ibi eum, quid quamque rem sequatur, quid inter se repugnet, non intellegere existimo, quemadmodum etiam in his, quae supra ascripta subsequuntur his verbis: 'Atque etiam irascentium affectus et amantium in pectore apparent, ut etiam cupiditas his in locis maxime exsistat.' Ad singula huiuscemodi dicta acclamare licet: 'Quid igitur, Chrysippe, hoc ad partem rationalem, de qua quaerimus?' Non enim de irascentibus vel concupiscentibus controversia fuit, in thoracene circaque thoracem ita affectis hominibus moverentur affectus, sed,

ἐστιν. ἐφεξῆς δὲ τούτων τάδε γράφει· ‘εὖ μάλα δὲ παρι-
344 στᾶσι τὸ λεγόμενον, ὡς ἔφην, καὶ αἱ ἐν | αὐτοῖς γινόμεναι μελέται καὶ ῥήσεων καὶ τῶν παραπλησίων. ἐν ᾧ γὰρ ταῦτα πάντα συντελεῖται, πάντως εὔλογον ἐν ἐκείνῳ καὶ τὴν τοῦ λόγου διέξοδον γίνεσθαι καὶ λέγειν ἡμᾶς καὶ διανοεῖσθαι κατὰ ἐκεῖνο.’ ἀληθῆ ταῦτα γράφεις, ὦ Χρύσιππε. καθ’ ὃ γὰρ ἐν ἑαυτοῖς μελετῶμεν ἢ καὶ μετὰ σιγῆς διεξερχόμεθα διανοούμενοι, τοῦτό ἐστι τὸ λογιζόμενον. ἀλλὰ πότερον ἐγκέφαλος ἢ καρδία τὸ διανοούμενόν ἐστιν, ὁ ἀπὸ ἀρχῆς ἐξητοῦμεν, ἐχρῆν ἀποδεῖξαί σε καὶ μὴ τὸ πρῶτον λῆμμα λαβόντα πρὸς ἁπάντων ὁμολογούμενον ἡγεῖσθαί τι παρὰ αὐτοῦ πλέον ἕξειν εἰς τὴν τῶν ζητουμένων εὕρεσιν. οὐδεὶς γοῦν ἐστιν, ὃς οὐχ ὁμολογήσει, καθ’ ὃ σκεπτόμεθα καὶ διαλεγόμεθα, κατὰ τοῦτο τὸ μόριον εἶναι τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν. ἀλλὰ οὐ τοῦτο ἦν τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ εἰ καρδία τοῦθ’ ὑπάρχει τὸ μόριον, ὅπερ οὐκ ἀπέδειξας, εἰ μή πω ἄρα φῂς αἰσθάνεσθαι κατὰ τὴν καρδίαν λογιζόμενος. ἀλλὰ

2 αὐτοῖς codd. edd. αὐτοῖς nos. — 7 καθὸ (it. v. 13) M. — 17 λογιζομένου codd. edd. λογιζόμενος nos. —

haberetne ibidem sedem pars rationalis. Post haec deinceps ita scribit: ‘Optime autem hoc ostendunt, ut dixi, etiam quae in nobis ipsis fiunt et orationum et similium meditationes. In quo enim haec omnia conficiuntur, in eo etiam sermonis explicationem fieri et ibidem loqui nos ac cogitare prorsus convenit.’ Vera ista sunt, Chrysippe. Nam qua parte nobiscum meditamur vel etiam silentio aliquid cogitantes explicamus, ea est ratiocinans. Sed utrum cerebrum an cor, id quod a principio quaerebamus, esset id, quod haberet cogitandi vim, demonstrare debuisti, non primam sumtionem ab omnibus concessam adhibere atque ita existimare te amplius aliquid ad eorum, quae in quaestione versarentur, inventionem esse habiturum. Qua enim parte consideramus et disserimus, in ea esse animae principatum nemo est quin fateatur. At non hoc erat, quod quaerebamus, sed cor essetne ea pars, quod tu non demonstravisti, nisi forte dicis in corde meditationem tuam

ἐν ἀρχῇ γε τοῦ λόγου παντὸς ἔφησθα κατὰ λέξιν ὧδε· 'οὕτω 'φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος ἡμᾶς οὔτε αἰσθήσεως ἐκφα-'νοῦς γινομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν | λοιπῶν συντέτευχεν,· οὔτε 345 'τῶν τεκμηρίων, διὰ ὧν ἄν τις συλλογίσαιτο τοῦτο· οὐδὲ 'γὰρ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀντιλογία προῆλθε καὶ ἐν ἰατροῖς 'καὶ ἐν φιλοσόφοις.' ὁ ταῦτα εἰπὼν Χρύσιππος εἰ πάλιν ἐν ταὐτῷ βιβλίῳ φάσκοι τῶν διαλογισμῶν ἡμᾶς αἰσθάνεσθαι κατὰ τὴν καρδίαν γινομένων, οὔθ' ἑαυτοῦ δόξει μεμνῆσθαι καὶ καταψεύδεσθαι τῶν ἐναργῶν. οὐ μὴν ἀλλὰ τοιοῦτός γε ὁ ἀνήρ, ὥστε οὐκ ἂν εἴποι διὰ αἰσθήσεώς τινος ἐπιγινώσκειν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν προειρημένων ἕκαστον γινόμενον. καὶ μὴν εἰ μὴ διὰ αἰσθήσεως, ἀλλὰ διὰ ἀποδείξεώς τινος, ἡδέως ἂν ἀκούσαιμεν αὐτῆς. ἐμοὶ μὲν δὴ δοκεῖ τῷ περὶ τῆς φωνῆς λόγῳ καὶ νῦν προσχρῆσθαι. τεκμαίρομαι δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐπιφερομένων· 'ἀπὸ' γάρ 'τῆς διανοίας' φησί 'δεῖ λέγειν καὶ ἐν ἑαυτῷ λέγειν καὶ φωνὴν διεξιέναι' καί 'καρδίας (ἐστὶ)

6 ταῦτ' MAB ταῦθ' ChK. — 9 post μὴν nos ἀλλὰ inseruimus. — 10 εἴπῃ MABCh εἴποι K. — 16 ἢ φωνὴν codd. edd. καὶ φ. nos. — καρδίαν νοεῖσθαι codd. edd. καρδίας ἐστὶ ν. nos. —

te sentire. Atqui in principio totius disputationis ita ad verbum dixisti: 'Ita sedes ipsa nos videtur fugere, cum neque sensus huius rei manifestus exstet, sicut in reliquis, neque argumenta, quibus hoc ratiocinando colligi possit; non enim in tantam tum inter medicos, tum inter philosophos controversiam res venisset.' Haec effatus Chrysippus si rursus in eodem libro diceret meditationes in corde fieri nos sentire, neque sui memor et contra aperta manifestaque mentiri videretur. Sed is est vir iste, ut non affirmet per sensum aliquem harum, quas supra diximus, rerum singulas in corde fieri se cognoscere. Verum si minus per sensum, sed per demonstrationem id posset probare, libenter admodum eam audiremus. Mihi quidem disputatione de voce etiamnunc uti videtur, quod ex his, quae ita subiungit, colligo: 'A mente' inquit 'loqui et cum nobismet ipsis loqui et vocem explicare necesse est.' Tum: 'Cordis est cogitare et

νοεῖσθαι καὶ ἐν ἑαυτοῖς λέγειν καὶ φωνὴν διεξιέναι καὶ ἐκτὸς ἐκπέμπειν.' ὁμολογούμενον γάρ τι λαμβάνων, ὡς τοῦ αὐτοῦ μορίου τὸ λέγειν εἴη καὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ λέγειν, εἶτα προσλαμβάνων αὐτὸ τῆς καρδίας ἔργον εἶναι τὸ λέγειν, ἐξ
346 ἀμφοῖν ἔχει περαινόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ | γίνεσθαι τὸ ἐν ἑαυτῷ λέγειν. ἀλλὰ ἡμεῖς γε κατὰ τὸ πρὸ τούτου γράμμα τὸν ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος ἐρωτηθέντα λόγον ὑπὲρ τοῦ τὴν φωνὴν ἀπὸ τῆς καρδίας ἐκπέμπεσθαι μοχθηρὸν ἐπεδείξαμεν, ὥστε καὶ ὁ νῦν ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λόγος ἅμα ἐκείνῳ συνανῄρηται. ἐπισκεψώμεθα οὖν ἤδη τὸν ἑξῆς 'οἰκείως δὲ τούτῳ καὶ οἱ στεναγμοὶ ἐντεῦθεν προΐενται.' καὶ τοὺς στεναγμούς, ὦ Χρύσιππε, [καὶ τὰς φωνὰς] ἐκ τοῦ θώρακος μὲν φήσομεν ἐκπέμπεσθαι καὶ τοῦ πνεύμονος, οὐ μὴν οὐδὲ ἐκ τῆς καρδίας, ὥσπερ οὐδὲ τὰς φωνάς. ἀποδέδεικται γὰρ ἡμῖν ὑπὲρ ἑκάστου τούτων ἐν ἑτέροις οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ὥσπερ ὑπὸ σοῦ νῦν οὐδὲ μίαν ἀπόδειξιν προσθέντος. ἐφεξῆς δὲ

1 ἐν ἑαυτοῖς φωνὴν διεξιέναι codd. edd. ἐν ἑαυτ. λέγειν καὶ φ. δ. nos. — 4 προσλαμβάνον M. — 8 ἀπὸ τῆς M ὑπὸ τῆς ABChK; cf. Proll. p. 25. — 12 καὶ τὰς φωνὰς uncis inclusimus. — 14 ὥσπερ οὐδὲ τὰς φωνάς delevit Corn. — 15 ἁπλῶς οὐχ ὥσπερ οὐδὲ ὑπὸ M ἁ. οὐχ ὥσπερ ὑπὸ AB ἁ. οὐδ' ὥσπ. ὑπὸ ChK. — 16 οὐδὲ μίαν M οὐδεμίαν ABChK. —

intra nos ipsos loqui et vocem explicare atque foras emittere.' Cum enim id pro concesso posuerit eiusdem partis esse loqui et cum nobis ipsis loqui, deinde assumserit loqui cordis functionem esse, ex his efficit in corde illud secum loqui fieri. Nos tamen, quoniam in superiore libro Zenonis rationem de eo, quod vox de corde emitteretur, interrogatam vitiosam esse ostendimus, etiam hanc Chrysippi rationem una cum illa sublatam existimamus; quare ea, quae sequuntur, inspiciamus: 'Huic convenienter etiam gemitus inde procedunt.' Gemitus etiam, Chrysippe, e thorace quidem et pulmone, non tamen e corde emitti dicemus, non magis quam voces. Alibi enim de his singillatim a nobis demonstratum est neque id absolute neque ita, ut a te nunc, qui ne ullam quidem probationem addideris. Post haec copiam versuum Chrysippus affert ac plerosque

τοῖσδε πλῆθος ἐπῶν ὁ Χρύσιππος γράφει τῶν πλείστων ἑαυτῷ μαχομένων, ὡς ἔμπροσθεν ἔδειξα. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν ἐπῶν ἐστι μὲν ὀλίγιστα, περιέχεται δέ τις κατὰ ταῦτα ἐναντιολογία τοῦ Χρυσίππου πρὸς ἑαυτόν, ἣν ἐν τῷ μετὰ τοῦτο ἐπιδείξω βιβλίῳ, καθ' ὃ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ἔγνωκα ποιήσασθαι τὸν λόγον. ἐν δὲ τῷ παρόντι τῶν ῥήσεων αὐτῶν ἐπιμνησθήσομαι μόνον | ἐχουσῶν ὧδε· 'ὁ δὲ ποιητὴς 347
'πλεονάζων ἐν τούτοις διὰ πολλῶν παρίστησιν, ὅτι καὶ τὸ 'λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς περὶ τοῦτόν ἐστι τὸν τόπον, 'συνάπτων εἰς ταὐτὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, καθάπερ καὶ 'ἔδει ποιῆσαι.' φανερῶς γὰρ ἐνταῦθα συγχωρεῖ μὲν ἕτερόν τι παρὰ τὸ λογιστικὸν εἶναι τό τε θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ κατῳκίσθαι φησίν, ὅπερ Ἀριστοτέλους ἐστίν, οὐ τῶν Στωϊκῶν δόγμα. καὶ διὰ τῶν ἑξῆς δὲ προειπών, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ λογιζόμενον ὑπάρχειν ἀποφαίνεται, μετὰ ταῦτα ἐπιφέρει 'ὅτι δὲ καὶ τὸ 'ἐπιθυμητικὸν ἐνταῦθα, διὰ τούτων ἐμφαίνει·

1 τῆς δε τοῖς δὲ M. — 3 ἔστι M ἔτι ABCh. — ὀλίγηστα M. — ἐναντιλογία M. — 5 καθὸ MABCh. — 7 μόνων MA. — 9 τρόπον M. — 10 συνάγων codd. edd. συνάπτων nos coll. p. 362 sub fin. K; cf. Proll. p. 110. — ὡς ταὐτὸν αὐτὰ codd. edd. εἰς ταὐτὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν Corn. — 11 δεῖ codd. edd. ἔδει nos coll. p. 362. — 13 κατωκεῖσθαι MAB. —

secum pugnantes, ut supra ostendi. Quae versibus interponit verba, sunt quidem paucissima, sed habent tamen Chrysippi quandam secum repugnantiam, quam proximo libro, ubi de animi affectibus disputare constituimus, persequemur. In praesenti verba ipsa tantum commemorabimus, quae ita se habent: 'Poeta autem in his exuberans multis versibus ostendit hoc in loco esse intellectum et iracundiam, in eodem etiam cupiditatem collocans, quemadmodum facere debuit.' Aperte hic et iracundiam et cupiditatem diversum quiddam ab intellectu esse concedit, sed in corde esse affirmat, quod Aristotelis, non Stoicorum decretum est. Atque etiam deinceps praepositis versibus, ubi poeta in corde rationem esse pronuntiat, haec subiungit: 'Jam vero etiam cupiditatem hic esse his ostendit versibus:

'οὐ γάρ πώποτέ μ' ὧδε θεᾶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς
'θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσεν.'
εἶτα ἐφεξῆς 'ὅτι δὲ τὸ θυμοειδὲς ἐνταῦθά πού ἐστι, τὰ τοιαῦτα
'ἐμφαίνει πλείονα ὄντα·
'"Ηρῃ δ' οὐκ ἔχαδε στῆθος χόλον, ἀλλὰ προσηύδα'
'καὶ ἔτι
'καὶ χόλος, ὅστ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι.' |

348 ἐν τοῖς τοιούτοις ἅπασιν ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ δυνάμεις τινὰς εἶναι τῆς ψυχῆς τήν τε θυμοειδῆ καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴν ἑτέρας τῆς λογιστικῆς. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, ὡς ἔφην, ἐν τῷ τετάρτῳ διαλέξομαι γράμματι. τὰ δὲ ὑπόλοιπα τῶν κατὰ τὸ Χρυσίππου βιβλίον ἐπιδραμὼν ἐνταῦθά που καὶ αὐτὸς ἤδη καταπαύσω τὸν ἐνεστῶτα λόγον. μετὰ δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐπῶν ὁ Χρύσιππος περί τε φωνῆς καὶ λόγου καὶ νεύρων ἀρχῆς ὅσα τε τούτοις συνέζευκται, διῆλθεν, ἃ δὴ καὶ μόνα

1 οὐ γὰρ πώποτε κ. τ. λ. Jl. XIV, 315. 316. — ἔρως MAB. — 2 πέρι προχυθεὶς MAB. — ἐδάμασε MABCh. — 3 θυμοειδὲς εἰ ἐνταῦθα M. — 5 ἥρη MAB "Ηρης Ch; cf. Proll. p. 49 et supra p. 262, 2. — 6 ἔτι post καὶ addidimus. — 7 καὶ ante χόλος (χόλον codd. edd.) addidimus; cf. p. 262, 7. — 11 κατὰ τοῦ Χρυσίππου MABCh. — 12 βιβλίων MABCh. — 13 μετὰ δὴ M. —

'namque alias animum nunquam sub pectore nostrum
seu dea seu mulier tanto devinxit amore.'
Sequitur deinde: 'Iracundiam quoque his in partibus esse haec atque id genus plura declarant:
'non potuit cohibere iram sub pectore Juno,
sed loquitur.'
adde: 'ira etiam, quae vel prudentem exasperat ipsum.' Huiusmodi omnibus Chrysippus iracundiam et cupiditatem facultates quasdam animi esse a ratione diversas fatetur. Sed de his, ut dixi, in quarto libro disseremus. Nunc, ubi reliqua, quae in Chrysippi libro continentur, cursim perstrinxero, praesenti disputationi ipse quoque finem imponam. — Post versuum copiam ille deinceps de voce, de ratione, de nervorum origine quaeque his coniuncta sunt, disputavit, quae quidem sola ex iis, quae ei libro insunt, viro philosopho

τῶν κατὰ τὸ βιβλίον ἔπρεπεν ἀνδρὶ φιλοσόφῳ, περὶ ὧν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ διεληλύθαμεν ὑπερβάντες τὰ περιττῶς ἠδολεσχημένα.

Νυνὶ μέντοι κατὰ τοῦτο τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα ἔδοξε προσθεῖναι τά τε ἄλλα τὰ προηγούμενα διῆλθον, ἑξῆς προσθήσω τὸν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς λόγον. αἰσθόμενος γὰρ ὁ Χρύσιππος ἐναντιούμενον τοῖς ἑαυτοῦ δόγμασι τὸν περὶ τῆς θεοῦ μῦθον ἀπὸ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ὑπειλημμένης γεγενῆσθαι τοιάδε λέγει· παραγράψω γὰρ | ἅπασαν αὐτοῦ τὴν 349 ῥῆσιν, εἰ καὶ μακροτέρα πώς ἐστιν· ʽἀκούω δέ τινας λέγειν ʽπαραμυθουμένους πρὸς τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ εἶναι τὸ ἡγεμονιʽκὸν τῆς ψυχῆς μέρος. τὸ γὰρ τὴν Ἀθηνᾶν, μῆτιν οὖσαν ʽκαὶ οἷον φρόνησιν, ἐκ τῆς κεφαλῆς γενέσθαι τοῦ Διὸς σύμʽβολόν φασιν εἶναι τοῦ ἐν ταύτῃ τὸ ἡγεμονικὸν εἶναι· οὐ ʽγὰρ ἄλλως ἂν ἐν τῇ κεφαλῇ γενέσθαι μῆτιν καὶ φρόνησιν, ʽεἰ μὴ τὸ ἡγεμονικὸν ἐν ταύτῃ ἐστί· πιθανοῦ μέν τινος

5 ἑξῆς τε codd. edd. τε eiecimus; cf. Proll. p. 113. — 7 ἐναντιούμενος M. — τῆς θεοῦ MAB τ. θεᾶς ChK. — 8 γεγενῆσθαι codd. edd. γεγεννῆσθαι nos coll. p. 353 extr. K. — 9 ἅπασαν αὐτοῦ τὴν ῥῆσιν M ἅπασαν τὴν ῥ. αὐτοῦ ABChK. — 10 μακρότερον M. — ἀκούω δὲ M ἀ. δὴ ABChK. — 13 γινέσθαι (sic) M. — 14 ἐν ante ταύτῃ in codd. edd. omissum. — 16 τινὲς M. —

conveniunt; de quibus etiam nos superiore libro praetermissis, quae abundantiam quandam nugasque inanes habent, satis disputavimus.

Nunc tamen, quandoquidem hoc in libro etiam illa addere visum est et alia praecipua iam persecutus sum, deinceps, quae de Minerva scripsit, addam. Cum enim deae fabulam decretis suis adversari intellegeret, quippe quae e Jovis capite genita esse existimaretur, ita dicit; ipsius enim verba, licet paulo longiora sunt, omnia adscribam: ʽAudio autem quosdam ita dicere, ut persuadeant in capite animae principalem partem esse. Quod Minerva, quae scilicet consilium et velut prudentia est, e Jovis capite nata sit, id signi esse aiunt hac in parte principatum esse; neque enim in capite consilium ac prudentiam gigni potuisse, nisi ibidem

‘ἐχόμενοι, διαμαρτάνοντες δέ, ὡς ἐμοὶ φαίνεται, καὶ ἀγνοοῦν- ‘τες τὰ περὶ τούτων ἱστορούμενα, περὶ ὧν οὐ χεῖρόν ἐστιν ‘ἐπὶ πλέον εἰπεῖν ἐν τοῖς ἐνεστῶσι ζητήμασι. φασὶ δὲ οἱ ‘μὲν οὕτως ἁπλῶς ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς αὐτὴν γενέσθαι ‘οὐδὲ προσιστοροῦντες τὸ πῶς ἢ κατὰ τίνα λόγον· ὁ δὲ ‘Ἡσίοδος ἐπὶ πλέον λέγει ἐν ταῖς θεογονίαις † τινῶν μὲν ἐν ‘τῇ θεογονίᾳ γραφόντων τὴν γένεσιν αὐτῆς πρῶτον μὲν ‘Μήτιδι συγγενομένου τοῦ Διός, δεύτερον δὲ Θέμιδι, τινῶν ‘δὲ ἐν ἑτέροις ἄλλως γραφόντων τὴν γένεσιν αὐτῆς, ὡς ἄρα
350 ‘γενομένης ἔριδος τῷ Διῒ καὶ | τῇ Ἥρᾳ γεννήσειεν ἡ μὲν ‘Ἥρα διὰ ἑαυτῆς τὸν Ἥφαιστον, ὁ δὲ Ζεὺς τὴν Ἀθηνᾶν ἐκ ‘τῆς Μήτιδος καταποθείσης ὑπὸ αὐτοῦ. ἡ μὲν γὰρ εἰς αὐ- ‘τὸν κατάποσις τῆς Μήτιδος καὶ ἔνδον τοῦ Διὸς τῆς Ἀθηνᾶς ‘γένεσις κατὰ ἀμφοτέρους τοὺς λόγους ἐστίν· διαφέρουσι δὲ

---

1 *διαμαρτάνοντε* M. — 3 *εἰπεῖν τοῖς* M. — 5 *πῶς οὐ κατὰ* M. — 6 *ἐν ταῖς θεογονίαις κ. τ. λ.* ‘mendum inesse suspicor’ Al. Just.; cf. Schoemann. Opusc. acad. II, 420; Bergk. Hist. Lit. Graec. I, 989, 62. — 8 *Θέμιδι* in ras. M. — *τινῶν δὲ* bis M. — 9 *αὐτῆς* in ras. M. — 13 *Μήτιδος καὶ ἔνδον τοῦ Διὸς* omissis, quae interiecta sunt, verbis M. —

---

esset principatus. Quod cum dicunt, probabilitatem quandam illi quidem sequuntur, errant tamen mea quidem sententia et, quae de his historiae tradiderunt, ignorant. Qua de re in his quaestionibus non alienum est copiosius disserere. Nonnulli igitur absolute ita dicunt, e Jovis capite eam genitam esse neque, quomodo quave ratione id factum sit, explicant; Hesiodus vero fusius rem in Theogoniis persequitur, cum alii in Theogonia ortum deae ita scribant, Jovem primum cum Metide, deinde cum Themide consuetudine habita eam procreasse, alii aliter eius generationem referant, cum contentio inter Jovem et Junonem orta esset, illam ex se Vulcanum, Jovem Minervam ex devorata Metide genuisse. Metidis enim devoratio et Minervae in Jovis corpore generatio in utraque oratione habetur. Sed differunt in eo, quo modo haec confecta fue-

'ἐν τῷ πῶς ταῦτα συνετελέσθη, πρὸς τὸν ἐνεστῶτα λόγον 'οὐδενὸς ὄντος τοιούτου. τὸ γὰρ κοινὸν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον 'μόνον χρήσιμόν ἐστι πρὸς τὰ ἐνεστῶτα. λέγεται δὲ ἐν μὲν 'τῇ θεογονίᾳ οὕτω·

'Ζεὺς δὲ θεῶν βασιλεὺς πρώτην ἄλοχον θέτο Μῆτιν,
'πλεῖστα θεῶν εἰδυῖαν ἰδὲ θνητῶν ἀνθρώπων.
'ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἤμελλε θεὰν γλαυκῶπιν Ἀθήνην
'τέξεσθαι, τότ' ἔπειτα δόλῳ φρένας ἐξαπατήσας
'αἱμυλίοισι λόγοισιν ἑὴν ἐγκάτθετο νηδύν·
'ὥς οἱ συμφράσσαιτο θεὰ ἀγαθόν τε κακόν τε.

'εἶτα προελθὼν φησιν οὕτως·

'αὐτὸς δ' ἐκ κεφαλῆς γλαυκώπιδα γείνατ' Ἀθήνην,

---

2 ὅθεν ὡς in textu, in margine manu rec. οὐθ' ἑνὸς M ὅθεν ὡς ABChK οὐδενὸς Corn. nos; cf. Progr. I, 6 adn. 6. — ὄντως M pro ὄντος legi ποιοῦντος Corn. vult. — 4 οὕτως M. — 5 cf. Hesiod. Theog. vv. 886—890. — Ζεὺς δὲ θεῶν εἰδυῖαν omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 6 ἡ δὲ θνητῶν M. — 7 ὅτε δ' ἦρα ἔμελλε MAB ὅτι δή ῥ' ἤμελλε Corn. Ch; cf. Proll. p. 48. — γλαυκώπιδ' M. — 8 πότε ἔπειτα M. — 9 αἰμυλίοισι MAB. — ἐὴν M. — ἐγκατέθετο M ἐγκάτθετο ABChK. — 10 in Hes. l. l. v. 900. Post v. 890 ad hunc haud scio an librarius archetypi codicum MA fraude oculorum ab homoeoteleutis v. 890 et 899 (ἑὴν ἐγκάτθετο νηδύν) obiecta delapsus sit. — ὥς οἱ M ὡς δ' οἱ ABChK. — συμφράσαιτο MAB. — 11 προσελθὼν M. — 12 Hesiod. l. l. vv. 924—926. —

---

rint, id quod ad praesentem disputationem nihil facit. Quod enim commune in iis est, id solum ad ea, quae nunc tractamus, confert. Scriptum autem in Theogonia in hunc modum est:

Jupiter ipse deum rex est conubia prima
Metidis ingressus, quae prudentissima cunctos
consilio praecellebat divosque hominesque.
Cumque esset glaucis oculis paritura Minervam,
deceptam blandis verbis et fraudibus illam
devorat inque suum corpus ventremque recondit,
quo dea consuleret patri pravumque bonumque.'

Deinde progressus sic dicit:

'Edidit ipse sua de vertice Pallada glaucam,

'δεινήν, ἐγρεκύδοιμον, ἀγέστρατον, ἀτρυτώνην,
'πότνιαν, ᾗ κέλαδοί τε ἅδον πόλεμοί τε μάχαι τε. |

351 'στήθεσι γὰρ αὐτοῖς ἔνδον εὔδηλον ὅτι ἀπέθετο τὴν Μῆτιν, 'καὶ οὕτως φησὶν αὐτὴν γεννῆσαι κατὰ τὴν κεφαλήν. ἐν δὲ 'τοῖς μετὰ ταῦτα πλείω διεληλυθότος αὐτοῦ τοιαῦτά ἐστι τὰ 'λεγόμενα·

'ἐκ ταύτης ἔριδος ἡ μὲν τέκε φαίδιμον υἱὸν
'Ἥφαιστον τέχνῃσιν ἄνευ Διὸς αἰγιόχοιο,
'ἐκ πάντων παλάμῃσι κεκασμένον οὐρανιώνων.
'αὐτὰρ ὅ γ' Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος ἠϋκόμοιο
'κούρην νόσφ' Ἥρης παρεδέξατο καλλιπαρῄου,
'ἐξαπαφὼν Μῆτιν, καίπερ πολὺ δινεύουσαν.
'συμμάρψας δ' ὅγε χερσὶν ἑὴν ἐγκάτθετο νηδύν,
'δείσας, μὴ τέξῃ κρατερώτερον ἄλλο κεραυνοῦ.
'τοὔνεκά μιν Κρονίδης ὑψίζυγος αἰθέρι ναίων

2 κέλαδοί τ' εὔαδον M κέλαδοί τ' ἅδον ABChK κ. τε. ἅδον edd. Hesiod. recc. — 8 ἐγιόχοιο M. — 9 ἐν codd. edd. ἐκ Ruhnkenius. — κεκλημένον codd. edd. κεκασμένον Ruhnk. — 10 ὠκρανοῦ M. — 11 κάρην MAB κούρην Corn. Ch κούρῃ Ruhnk. K. — ἧρα M ἧρας AB Ἥρας Ch Ἥρης K. — παρεδέξατο MABCh παρελέξατο Ruhnk. K. — 12 ἐξαπαφῶν MA ἐξαπατῶν BChK ἐξαπαφὼν nos. — πολὺ δινεύουσαν MABCh πολυΐδριν ἐοῦσαν K. — 13 ἐγκατέθετο M. — 15 αἰθερίν ναίων M. —

quae dux, hortatrix pugnae stimulansque tumultus
diva colit strepitum et rigidi certamina Martis.'

Perspicuum est poetam dicere intro in pectus ipsum ab eo Metin reconditam fuisse atque ita ex capite genitam Minervam. In posteriore carmine, cum plura hac de re narrasset poeta, haec tradit:

Vulcanum ex lite hac peperit Saturnia natum
artibus insignem altisono sine coniuge rege
praestantem cunctis caelestibus arte fabrili.
Rursus et Oceani crinitae et Tethyos ille
absente accepit pulchra Junone puellam
decipiens quamvis agitantem plurima Metin
corripiensque manu in corpus ventremque recondit;
hoc metuebat enim, ne aliud violentius illa
fulmine conciperet pareretque; hinc ille repente

'κάππιεν ἐξαπίνης. ἡ δ' αὐτίκα Παλλάδ' Ἀθήνην
'κύσατο· τὴν μὲν ἔτικτε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
'πὰρ κορυφῆς Τρίτωνος ἐπ' ὄχθησιν ποταμοῖο.
'Μῆτις δ' αὖτε Ζηνὸς ὑπὸ σπλάγχνοις λελαθυῖα
'ἧστο Ἀθηναίης μήτηρ τέκταινα δικαίων, |
'πλεῖστα θεῶν εἰδυῖα καταθνητῶν τ' ἀνθρώπων. 352
'ἔνθα θεὰ παρέλεκτο † Θέμις, παλάμαις περὶ πάντων
'ἀθανάτων ἐκέκασθ', οἳ Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσιν,
'αἰγίδα ποιήσασα φοβέστρατον ἐντὸς Ἀθήνῃ,
'σὺν τῇ ἐγείνατό μιν πολεμήϊα τεύχε' ἔχουσαν.'

ταῦτα προειπὼν ὁ Χρύσιππος ἑξῆς αὐτοῖς συνάπτων τάδε γράφει· 'τὰ μὲν οὖν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς λεγόμενα τοιαῦτά 'ἐστιν ἄλλου τινὸς συμβόλου ποιοῦντα ἔμφασιν. πρῶτον μὲν 'γὰρ ἡ Μῆτις λέγεται ὡσανεί τις φρόνησις καὶ περὶ τῶν

3 κορυφὴν codd. edd. κορυφῆς Goettling. — 4 μῆτης M. — λεληθηκυῖα M λελαθηκυῖα AB. — 5 Ἀθηναίη MABCh Ἀθηναίης Ruhnken. K. — τέκτηνα MAB τέκτηνα ChK τέκταινα Ruhnken. — 6 κατὰ θνητῶν AB. — τε ἀνθρώπων M. — 7 παρέλεκτο Θέμις παλάμαις codd. edd. παρέλεχθ', ἣ μὲν παλάμ. Goettl. — 8 ἐκέκαστο Ὀλύμπια codd. edd. ἐκέκασθ' οἳ Ὀλ. Schoemann. l. l. p. 418. — ἔχουσι MAB Goettl. ἐχόντων ChK; cf. Proll. p. 49. — 9 βοφέστρατον MAB; cf. Proll. p. 48. — ἔντος Ἀθήνῃ Goettl. —

Jupiter altitonans regnatorque aetheris ipsam
absorpsit. Fortem confestim absorpta Minervam
Pallada concepit, quam deinde hominumque deumque
Progenitor peperit supremo e vertice ad undas
Tritonis fluvii. Jovis intra viscera Metis
Palladis alma parens latitans residebat, honesti
inventrix iustique omnes hominesque deosque
notitia rerum superans. Huic altera coniunx
tunc dea concubuit † Themis, artibus inclita cunctos
caelicolas praecellens, quae sub ventre Minervae
terrificam divae fabricata est aegida fulvam,
unde armata fuit primo virgo edita partu.'

Haec praefatus Chrysippus haec subnectit: 'Quae quidem de Minerva dicuntur, huiusmodi sunt, quae tamen aliam quandam significationem habent. Principio enim Metis appellatur quasi quaedam prudentia et

'κατὰ τὸν βίον τέχνη, ᾗ τὰς τέχνας δεῖ καταπίνεσθαι καὶ 'ἐναποτίθεσθαι, καθ' ὃν λόγον καὶ τὰ λεγόμενά τινας κατα- 'πίνειν φαμέν, διὰ δὲ τὴν κατάποσιν συνηκολουθηκότως 'λέγεται καὶ εἰς τὴν κοιλίαν ἀποτίθεσθαι αὐτά. μετὰ ταῦτα 'τὴν καταποθεῖσαν τοιαύτην τέχνην τίκτειν εὔλογον ἐν αὐτῷ 'παραπλησίαν τῆς τικτούσης μητρός· πρός τε τούτοις τὰ ὑπὸ 'τῶν ἐπιστημῶν τικτόμενα ἐν αὐτοῖς· πῶς δὲ ἂν ἐκπο- 'ρεύοιτο καὶ διὰ τίνος μάλιστα, πάρεστι σκοπεῖν. φανερὸν
353 'γάρ, ὅτι λόγῳ ἐκφέρεται διὰ τοῦ στόματος κατὰ τὴν | κεφα- 'λήν, ἐξ ἴσου οὕτως τῆς κεφαλῆς λεγομένης, ὃν τρόπον προ- 'βάτου κεφαλὴ λέγεται καὶ τὰς κεφαλὰς ἀφαιροῦσί τινων, 'καθ' ὃν λόγον παραγινόμενον καὶ ἐκ τῆς κορυφῆς λέγεται 'γενέσθαι Ἀθηνᾶ τῶν τοιούτων παραλλαγῶν κατὰ σύμβολον 'γινομένων πλειόνων, καὶ χωρὶς δὲ τῆς ἱστορίας ταύτης ἀπὸ 'αὐτοῦ μόνον τοῦ γενέσθαι ταύτην κατὰ τὴν κεφαλὴν τὰ 'παραπλήσια ἄν τις λέγοι· οὐ γὰρ ἐν τῇ κεφαλῇ φησιν αὐ-

---

2 τινα M. — 3 συνηκολουθηκότος M. — 7 ἐπιστημῶν M ἐπιστημονικῶν ABChK; cf. Proll. p. 28. — 8 σκοποῦ pro σκοπεῖν M. — 13 post γενέσθαι inseruimus Ἀθηνᾶ; cf. infr. p. 323, 10. — 15 verba inde a ταύτην κατὰ usque ad αὐτὴν γενέσθαι om. M. — 16 post παραπλήσια addidimus ἄν. —

---

rerum, quae in vitae usu versantur, ars, qua artes a nobis devorandae ac recondendae sunt, qua ratione etiam devorare dicta quosdam dicimus, ob devorationem autem ea recondi in ventrem convenienter dicuntur. Deinde devorata huiuscemodi arte consentaneum est intus in homine matri similem filiam procreari; huc accedunt ea, quae a disciplinis in nobis pariuntur. Quae quo modo quave parte potissimum exeant, considerare licet. Constat oratione efferri per os e capite, quod eodem modo appellatur, quo ovis caput dicere solemus vel caput alicui demi, quo sensu subiecto etiam ex vertice orta esse Minerva perhibetur, cum huiuscemodi immutationes plures in alterius significationem assumantur; atque etiam missa hac investigatione ex

ʽτὴν γενέσθαι, εἰ μή τινες διαστρέφοντες ἢ παραλλάττοντες ʽτὸν λόγον ἐξελθεῖν ταύτῃ γινομένην ἄλλως ἔροιντο· ὥστε ʽμᾶλλον καὶ τοῦτο σύμβολον πρὸς τὸν ἕτερον εἶναι, ὡς ἔφην. ʽτὰ γὰρ ἐν αὐτοῖς γινόμενα τεχνικὰ κατὰ τὴν κεφαλὴν ʽἐξιόντα μάλιστα ἀποσημαίνει τὸν προειρημένον λόγον.ʼ αὕτη μὲν ἡ τοῦ Χρυσίππου ῥῆσις. ἐπεὶ δέ ἐστι πάνυ μακρὰ καὶ διὰ τοῦτο ἴσως τινὲς οὐκ ἀκριβῶς αὐτῆς ἅπαντα τὸν νοῦν καταμανθάνουσιν, ἐγὼ πειράσομαι διὰ βραχέων εἰπεῖν, ἃ βούλεται δηλοῦν. οὐ μάχεταί μοι, φησίν, ὁ μῦθος λέγων ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς γεγεννῆσθαι τὴν Ἀθηνᾶν, φρόνησιν ὑπάρχουσαν. οὐ γὰρ αὐτὸ τοῦτο μόνον εἴρηται κατὰ αὐτόν, ἀλλὰ ὅτι καταπιὼν τὴν Μῆτιν | ὁ Ζεὺς καὶ ὥσπερ 354
ἐγκύμων ἐξ αὐτῆς γενόμενος τὴν γεννηθεῖσαν ἐν αὑτῷ κόρην ἀπεκύησε διὰ τῆς κεφαλῆς. εἰρῆσθαι δὲ οὕτω φησὶ τὰ κατὰ τὸν μῦθον, ἐπειδὴ τὰς τέχνας ἁπάσας ἐν τῇ καρδίᾳ συνι-

1 διεστρέφοντες MAB; cf. Proll. p. 48. — 2 γινομένην ἄλλ' ὡς M γ. ἀλλ' ὡς AB γ. δ' ἀλλ' ὡς Ch γ. δ' ἄλλως Corn. K γ. ἄλλως nos. — ἐροῖντο M ἐρεῖντο AB. — 3 malim πρός τι ἕτερον. — 4 τὰς γὰρ M. — 10 ἐκ τῆς τοῦ Διὸς MABCh τοῦ om. K; cf. Proll. p. 63. — γεγενῆσθαι MA. — 13 ἐν αὐτῷ MABCh ἐν αὑτῷ K. — 14 φησὶν τὴν κατὰ M. —

hoc ipso, quod nata e capite est, habeat aliquis, quae similiter dicat. Non enim in capite genitam ait poeta, nisi inversa atque immutata oratione eam hac in parte natam exiisse alio modo dicere velint. Itaque etiam hoc potius ad aliud, ut dixi, significandum refertur. Quae enim in nobis pariuntur artificia, e capite egressa fabulam, quam supra memoravimus, maxime exprimunt.' Haec quidem Chrysippi oratio est. Quae quoniam longa admodum est ob eamque causam fortasse erunt, qui eius sententiam non prorsus percipiant, breviter, quid sibi velit, conabor explicare. Non adversatur mihi, inquit, fabula, qua ex Jovis capite Minerva, hoc est prudentia, nata perhibetur. Non enim hoc tantum ea declaratur, sed etiam illud, Jovem devorata Metide ac quasi gravidum ex ea effectum genitam in se puellam per caput peperisse. Ita autem dictam fabulam

σταμένας διὰ τὸν λόγον εἰς τὸ φανερὸν ἐκφερόμενοί τινες λόγοι διὰ τῆς κεφαλῆς ἐξιᾶσιν. ἔστι γὰρ καὶ τὸ στόμα τῆς κεφαλῆς μόριον. οὐ γὰρ τὸ τετριχωμένον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ τὸν τράχηλον ἄνωθεν ἅπαν ὀνομάζεσθαι κεφαλήν, καθ' ὃ σημαινόμενον ἀποτμηθῆναί τινος λέγομεν τὴν κεφαλήν. εἰ δὲ μὴ διὰ τοῦ στόματος τοῦ Διός, ἀλλὰ ἐκ τῆς κορυφῆς ἐμυθολόγησαν ἐξεληλυθέναι τὴν Ἀθηνᾶν, οὐδὲν ἄτοπον εἶναί φησι τοιούτων παραλλαγῶν κατὰ σύμβολον γινομένων πλειόνων. ἐν τούτοις τοῖς λόγοις ὁ Χρύσιππος τὰ μὲν ἄλλα πιθανῶς τε ἅμα καὶ εὐμηχάνως ἐξηγεῖται τοῦ μύθου προσαρμόττων αὐτὸν τῷ Στωϊκῷ δόγματι· τὸ δὲ συνέχον τε καὶ κυριώτατον τοῦ λόγου παντός, ὑπὲρ οὗ δίκαιον ἦν ἀγωνίσασθαι, μάλιστα διὰ ταχέων παρέδραμεν, ὥς κἀν τοῖς πρόσθεν ἐποίησεν ἐξηγούμενος, ὅπερ οἱ πολλοὶ λέγουσι
355 τοὺς | μὲν οὐκ ἔχειν, τοὺς δὲ ἔχειν ἐγκέφαλον. ὡς γὰρ ἐν ἐκείνοις αὐτὸ τὸ ζητούμενον τάχιστα παρῆλθεν ἐν τοῖς

2 ἐξιᾶσιν MAB ἐξίασιν ChK; cf. Proll. p. 46. — 5 verba καθ' ὃ — λέγομεν τὴν κεφαλήν om. M. — 7 ἐμυθολόγησεν codd. edd. ἐμυθολόγησαν nos. — 8 φασὶ MABCh φησὶ K. —

ait, propterea quod artes omnes, quae in corde ex ratione consisterent, oratio, quae in lucem proferretur, e capite emitteret. Est enim os quoque pars capitis. Neque enim capillatam tantum, sed totam etiam supra collum partem caput appellari, quo sensu abscindi alicuius caput dicimus. Quodsi qui non per os Jovis, sed e vertice Minervam prodiisse fabulati essent, nihil absurdum esse ait, cum plures huiuscemodi immutationes alterius rei significationem haberent. Hac oratione Chrysippus in ceteris quidem probabiliter simul et scite fabulam interpretatur ad Stoicorum decretum accommodans; quod vero summam rei continet praecipuumque est, de quo certare aequum fuit, quam brevissime praetervolavit, quemadmodum etiam supra fecit, cum id, quod vulgo dicunt, quosdam non habere, quosdam habere cerebrum exposuit. Ut enim ibi rem ipsam, quae quaeritur, citissime praeteriit, de iis autem, quae extra causam sunt, nimis multa disputavit, ita hic quoque, quod rem ipsam

ἔξωθεν αὐτοῦ μηκύνας ἐπὶ πλεῖστον, οὕτω κἀνταῦθα το συνέχον αὐτὸ τοῦ λόγου διὰ ταχέων παρέδραμεν ἀρκεσθεὶς εἰπεῖν διὰ τοῦτο ἐκ τῆς κορυφῆς γεγεννῆσθαι τὴν Ἀθηνᾶν, οὐκ ἐκ τοῦ στόματος, τοιούτων παραλλαγῶν κατὰ σύμβολον γινομένων πλειόνων. ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν ἢ μηδὲ ὅλως ἧφθαι τοῦ μύθου μηδέν γε ἀναγκαῖον ἔχοντος ἀνδρὶ φιλοσόφῳ πρὸς ἀπόδειξιν δόγματος ἢ ἁπτόμενον, ὅπερ ἦν μάλιστα τὴν ἀντιλογίαν συνέχον, ἀκριβῶς ἅπαν διεξελθεῖν, εἰ καὶ πλειόνων ἔχρῃζε λόγων, οὐκ ὀκνήσαντα τοὺς πολλοὺς προσγράψαι. βουλόμενος δὲ ἄν τις, οἶμαι, καὶ τοὺς τοιούτους ἑτέρως ἐξηγεῖσθαι πολλὰς ἐπιχειρημάτων ἀφορμὰς ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἀνατομὰς φαινομένων δύναιτο λαμβάνειν, ὑπὲρ ὧν ἐπὶ πλέον μὲν ἐν τοῖς ἑξῆς ἀναγκαῖον ἔσται διελθεῖν, ἐπειδὰν περὶ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος ὁ λόγος ἡμῖν γίνηται, διὰ βραχέων δὲ ἂν καὶ νῦν αὐτὰ μόνον εἴποιμι τὰ κεφάλαια τῶν μελλόντων ἀποδειχθήσεσθαι. ὥσπερ γὰρ αὐτὸ τὸ | 356 σῶμα τῆς καρδίας ἐξ ἑαυτοῦ διαστελλόμενόν τε καὶ συστελλόμενον ἐν μέρει τὰς ὕλας ἕλκει τε καὶ αὖθις ἐκπέμπει, κατὰ

3 γεγενῆσθαι M. — 8 ἅπασαν ἐξελθεῖν MABChK ἅπαν διεξελθεῖν nos. — εἰ καὶ MAB καὶ εἰ ChK; cf. Proll. p. 60. — 18 ὕλας τε ἕλκει MABChK ὕλας ἕλκει p ὕλας ἕλκει τε nos. —

continet, brevibus transiit satis habens dicere ea de causa e vertice, non ex ore genitam Minervam fuisse, quod plures huiuscemodi immutationes alterius rei significationem prae se ferrent. Decebat enim eum aut omnino non attingere, quod neutiquam philosopho ad decreti probationem necessarium esset, aut, si attingeret, quidquid maxime controversiam haberet, diligenter persequi neque dubitare, etiamsi multis verbis opus esset, multa adscribere. Si quis tamen velit huiusmodi fabulas aliter interpretari, multas quasi ansas argumentandi ex iis, quae in dissecandis corporibus patent, petere possit, de quibus rebus in sequentibus, cum de animali spiritu verba erunt facienda, pluribus agendum erit; nunc breviter capita tantum eorum, quae demonstraturus sum, referam. Quemadmodum enim corpus ipsum cordis, cum ex se ipso dilatatur et contrahitur, vicissim materias

τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ ἐγκέφαλος, ἐπειδὰν προέληται τοῦ περιεχομένου κατὰ τὰς ἑαυτοῦ κοιλίας πνεύματος, ὃ δὴ καὶ ψυχικὸν ὀνομάζομεν, ἐπιπέμψαι τινὶ μορίῳ, τὴν εἰς τοῦτο ἐπιτήδειον κίνησιν κινηθεὶς οὕτως ἐπιπέμπει. γένεσις δὲ τῷ πνεύματι τῷδε τῷ κατὰ τὰς κοιλίας αὐτοῦ τάχα μέν τις ὀλίγη ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς περαινομένων γίνεται φλεβῶν, τὴν πλείστην δὲ καὶ κυριωτάτην αἱ κατὰ τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα τὸ κατὰ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου βάσιν ἀρτηρίαι χορηγοῦσιν, αἵτινες ἀπὸ τῆς καρδίας ἀναφέρονται. ὥστε, εἴ τις βούλοιτο τοῖς ἀληθέσι συνάπτειν τὸν μῦθον, ἐν τοῖς κάτω μέρεσι κυηθεῖσαν τὴν φρόνησιν, τουτέστι τὸ πνεῦμα τὸ ψυχικόν, ἐν τῇ κεφαλῇ φήσει τελειοῦσθαι καὶ μάλιστά γε κατὰ τὴν κορυφήν, ὅτι κατὰ ταύτην ἐστὶν ἡ μέση καὶ κυριωτάτη τῶν ἐγκεφάλου κοιλιῶν. ἐγὼ μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Πλάτων αὐτὸς εἶπε, ‘τὰ τοιαῦτα’ πάντα μυθολογήματα ‘ἄλλως μὲν χαρίεντα ἡγοῦ-
357 ‘μαι, λίαν δὲ δεινοῦ καὶ ἐπιπόνου | καὶ οὐ πάνυ εὐτυχοῦς

3 μορίου M. — 7 δικτοειδὲς M. — 8 κατὰ τοῦ ἐγκεφάλου M. — ἀρτηρίας M. — 11 τοῦτ' ἔστι codd. edd. τουτέστι nos. — 12 κεφαλῇ φύσει M A κ. φασι BChK φήσει Corn.; cf. Progr. II, 17. — 13 τὸν ἐγκεφάλου M. — 15 τὰ τοιαῦτα κ. τ. λ. Plat. Phaedr. p. 229 D E. —

attrahit et rursus emittit, eadem ratione cerebrum cum vult spiritum, quem in ventriculis suis continet, quem animalem appellamus, in membrum aliquod transmittere, ita facit, ut accommodetur huic rei agitatio. Gignitur autem hic, qui in ventriculis eius est, spiritus fortasse parva quadam ex parte ex iis, quae ad ventriculos ipsos pertinent, venis; maximum vero ac praecipuum ortum huic arteriae illae, quae permeant reticularem in fundamento cerebri sitam texturam, suppeditant a corde ipsae ortum habentes. Quodsi quis veris rebus fabulam velit accommodare, in inferioribus partibus conceptam prudentiam, qui est spiritus animalis, dicet in capite adolescere ac perfici maximeque circa verticem, qua in parte medius idemque principalis cerebri ventriculus est. Ego tamen, id quod Plato ipse ait, ‘huiusmodi omnes fabulas in ceteris quidem venustas, sed nimis sollertis ac laboriosi nec fortunati admodum hominis existimo atque id

'ἀνδρός, κατ' ἄλλο μὲν οὐδέν, ὅτι δ' αὐτῷ ἀνάγκη μετὰ 'τοῦτο τὸ τῶν Ἱπποκενταύρων εἶδος ἐπανορθοῦσθαι καὶ 'αὖθις τὸ τῆς Χιμαίρας, καὶ ἐπιρρεῖ δὲ ὄχλος τοιούτων 'Γοργόνων καὶ Πηγάσων καὶ ἄλλων ἀμηχάνων πλήθη τε καὶ 'ἀτοπίαι τερατολόγων τινῶν φύσεων, αἷς εἴ τις ἀπιστῶν 'προσβιβᾷ κατὰ τὸ εἰκὸς ἕκαστον, ἅτε ἀγροίκῳ τινὶ σοφίᾳ 'χρώμενος, πολλῆς αὐτῷ σχολῆς δεήσει.' ταύτην τὴν ῥῆσιν ἐχρῆν ἀνεγνωκότα τὸν Χρύσιππον ἀποκεχωρηκέναι τῶν μύθων καὶ μὴ κατατρίβειν τὸν χρόνον ἐξηγούμενον αὐτῶν τὰς ὑπονοίας. ἂν γὰρ ἅπαξ εἰς τοῦτο ἀφίκηταί τις, ἀνάριθμον πλῆθος ἐπιρρεῖ μυθολογημάτων, ὥσθ' ὅλον ἀπολέσει τὸν βίον, εἴ τις ἐπεξέρχοιτο πάντα. ἄμεινον δὲ ἦν, οἶμαι, τὸν ἀληθείας ὄντως ἐφιέμενον ἄνδρα μὴ τί λέγουσιν οἱ ποιηταί, σκοπεῖν, ἀλλὰ τῶν ἐπιστημονικῶν λημμάτων, ὑπὲρ ὧν ἐν τῷ δευτέρῳ γράμματι διῆλθον, ἐκμαθόντα τὴν τῆς εὑρέσεως ὁδὸν ἐφεξῆς μὲν ἀσκῆσαί τε καὶ γυμνάσασθαι κατὰ ταύτην,

2 ἱππ spat. vac. 6 litterarum ρων M. — 3 ἐπερρεῖ M. — δ' ὄχλος M. — 5 ἀτοπώτερα λόγων codd. edd. ἄτοπα ἀλόγων Corn. ἀτοπίαι τερατολόγων nos; cf. Proll. p. 94. — 9 κατὰ τρίβειν M. — τῶν χρόνον M. — 16 γυμνάσασθαι M γυμνάσθαι A γυμνᾶσθαι B γεγυμνᾶσθαι Ch. —

nulla alia de causa quam quia post hoc necesse erit Hippocentaurorum et item Chimaerae formam ad examen redigere: influetque ac sequetur Gorgonum et Pegasorum infinita series aliaeque incredibiles ac miraculosae naturae, quibus si quis fidem nullam adhibeat velitque singula verisimilitudini applicare rustica quadam philosophia utens, ei multo otio opus erit.' Perlecto hoc loco debuit Chrysippus a fabulis temperare neque, quid vellent, enodando tempus conterere. Quo cum semel aliquis inciderit, obruetur innumerabilium fabularum affluentia, ut, qui omnes explicare velit, vitae omne spatium perdat necesse sit. Rectius vero meo quidem iudicio fuerat hominem veritatis vere studiosum non, quid poetae dicerent, considerare, sed sumtionum elegantium, de quibus in secundo libro exposui, inveniendarum via ac ratione percepta deinceps in hac animum agitare et exercitare cumque exercitatione satis profecisset, tum demum ad singularum

ὅταν δὲ ἱκανῶς ἤδη τὰ κατὰ τὴν ἄσκησιν αὐτῷ προήκῃ,
358 τηνικαῦτα ἀφικόμενον | ἐφ᾽ ἕκαστον τῶν προβλημάτων ἐπισκέπτεσθαι περὶ τῶν εἰς τὰς ἀποδείξεις αὐτοῦ λημμάτων, τίνα μὲν ἐξ αἰσθήσεως ἁπλῆς, τίνα δὲ ἐξ ἐμπειρίας ἤτοι τῆς κατὰ τὸν βίον ἢ τῆς κατὰ τὰς τέχνας, τίνα δὲ ἐκ τῶν πρὸς νόησιν ἐναργῶν χρὴ λαβόντα περαίνειν ἐξ αὐτῶν ἤδη τὸ προκείμενον. εἰ ταύτην τὴν ὁδὸν ὁ Χρύσιππος ἐτράπετο παρελθὼν τὴν κατὰ τοὺς μύθους τε καὶ τὰς ἐτυμολογίας ἀνανεύσεις τε καὶ κατανεύσεις κεφαλῆς καὶ χειρῶν κινήσεις καὶ χειλῶν σχήματα καὶ ποιητῶν μαρτυρίας ἅμα γυναιξὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἰδιώταις, αὐτὸς ἂν εὕρισκε τἀληθὲς ἡμῶν τε τὸν χρόνον οὐκ ἂν ἀπώλλυεν ἐπιδεικνύντων αὐτὸν μηδὲ ἐν οἷς ἐπικαλεῖται μάρτυσι, μηδὲ ἐν τούτοις τι πλέον ἔχοντα. καὶ γὰρ οἱ ποιηταὶ τὰ πλείω κατὰ τῶν δογμάτων αὐτοῦ λέγουσι καὶ οἱ μῦθοι καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος, οὓς ὡς ἑαυτῷ μαρτυροῦντας ἐν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς ἔγραψε. ταῦτά ἐστιν, ἃ παρελελοίπειν ἐγὼ κατὰ τὸ πρὸ τούτου βιβλίον ὧν

---

1 ἱκανῶς ἤδη MAB ἱ. ἴδη ChK. — προήκειν MABChK προήκῃ nos; cf. Proll. p. 100. — 11 εὑρίσκετ᾽ ἀληθὲς MABCh εὕρισκε τἀληθὲς K. — 12 αὐτῷ codd. edd. αὐτὸν nos. — 13 ἔχοντι codd. edd. ἔχοντα nos. — 14 τὰ πλείω τὰ κατά M. —

---

quaestionum tractationem accedentem sumtionum, quae in demonstrationem adhibendae essent, delectum habere ac considerare, quibusnam a solo sensu quibusve ab usu vel vitae vel artium, quibus etiam a rebus intellectui evidentibus petitis efficere iam, quod propositum esset, possemus. Hanc viam si Chrysippus ingressus fuisset omissis fabulis et etymologiis ac nutibus renutibusque capitis et manuum motionibus labrorumque figuris ac poetarum testimoniis una cum mulierculis aliisque insipientibus, et ipse verum invenisset et nobis tempus non surripuisset ostendentibus eum ne iis quidem, quos citat, testibus quidquam proficere. Nam poetae pleraque contra eius decreta dicunt et fabulae et vulgus et alii singuli, quos quasi sibi adstipulantes in priore libro de anima attulit. Haec sunt a Chrysippo in disputatione de animae principatu scripta, quae eo consilio in superiore libro

[redacted]

εἰρήκει Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ λόγῳ, νομίζων, εἰ κἀκεῖνος οὐκ ᾐδέσθη πλεονάζειν ἐν αὐτοῖς, | 859 *ἐμοὶ γοῦν προσήκειν ἀποχωρῆσαι τῆς τοιαύτης ἀδολεσχίας. ἐπεὶ δέ, ὡς ἔφην, ἔδοξε τῶν ἑταίρων τισὶν ὑπὸ φιλοτιμίας κινηθεῖσιν ἐπιμνησθῆναί με καὶ τῶν τοιούτων λόγων, ἐκείνοις χαριζόμενος ἔγραψα καὶ τουτὶ τὸ βιβλίον, ὅσον οἷόν τε ἦν ἐμοί, μετὰ τοῦ διὰ ταχέων παρέρχεσθαι τὰ περιττῶς ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου γεγραμμένα καὶ τῶν χρησίμων τῇ προκειμένῃ πραγματείᾳ προστιθεὶς οὐκ ὀλίγα.*

---

2 *ἀδέσθη* M. — 3 *ἔμοι γοῦν* MA. — 6 *τοῦ τὶ* pro *τουτὶ* M. — *οἷόν τ' οὖν* codd. edd. *οἷόν τ' ὧν* (sic) Corn. *οἷόν τε ἦν* nos. — 9 *προτιθεὶς* codd. edd. *προστιθεὶς* nos; cf. Proll. p. 103. —

---

praetermiseram, quia iudicabam, si ille nimius esse in his non veritus esset, at mihi certe convenire ab huiuscemodi nugis abstinere. Quoniam vero, ut dixi, quibusdam amicis honoris studio incitatis visum est harum quoque rationum a me mentionem fieri, in eorum gratiam hunc quoque librum ita conscripsi, ut, quantum quidem possem, quae a Chrysippo inutiliter disputata essent, breviter percurrerem et tamen, quae huic operi utilia viderentur, non pauca adderem.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

360 *Τῶν μὲν λόγων τοῦ μήκους οὐχ ἡμᾶς αἰτιατέον, ἀλλὰ τοὺς ἐμπλήσαντας ἃ συνέγραψαν βιβλία μοχθηρῶν ἐπιχειρημάτων, ἅπερ εἰ μέν τις ἅπαντα παρέρχοιτο, τάχα ἂν ὑποπτευθείη τῷ μὴ δύνασθαι λύειν αὐτὰ μᾶλλον, οὐ τῷ καταφρονεῖν αἱρεῖσθαι τὴν βραχυλογίαν· εἰ δὲ ἀκολουθῶν ἐξελέγχοι πάντα, κίνδυνος εἰς τοσαύτην ἐμπεσεῖν μακρολογίαν,*
361 *ὡς μηδέποτε κεφαλὴν ἐπιθεῖναι | τῇδε τῇ πραγματείᾳ. ταῦτά τοι κἀγὼ βουληθεὶς ἑκάτερον τῶν ἐγκλημάτων ἐκφυγεῖν εὑρηκέναι μοι δοκῶ μέσην τινὰ καὶ σύμμετρον ὁδὸν ἴσον ἀφεστῶσαν ἐλλιποῦς τε βραχυλογίας καὶ περιττῆς μακρολογίας. ἐάσας γὰρ ἅπαντας τοὺς ἄλλους Στωϊκούς, ὅσα Χρύσιππος*

Γαληνοῦ περὶ τῶν ἱπποκράτους καὶ πλάτωνος λόγων: ἀρχὴ τοῦ τετάρτου: litteris maiusculis M. — 2 *συνέγαψαν* M. — *ἐπιχηρημάτων* M. — 4 *τὸ καταφρονεῖν* M. — 7 *ταῦτα τά τοι* M. —

Liber quartus.

Quod disputatio longius producitur, non nostrae, sed illorum culpae adscribendum est, qui libros suos pravis argumentationibus referserunt, quas si quis silentio praetereat, non tam contemtu quam refutandi imbecillitate videri possit brevitatem sequi; sin ordine omnia refutare velit, periculum est, ne tam longa fiat disputatio, ut nunquam finem sit inventura. Quocirca ego utrumque crimen evitare cum vellem, mediam quandam et aptam viam repperisse mihi videor, quae a manca brevique et a redundante copiosaque oratione aeque distaret. Omissis enim ceteris Stoicis omnibus ea tantum, quae Chrysippus ad sententiam de facultatibus nos

ἔγραψεν εἰς τὸ περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων δόγμα, ταῦτα ἔγνων χρῆναι προχειρισάμενος μόνα παραβάλλειν αὐτὰ τοῖς ὑφ' Ἱπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος εἰρημένοις. παμπόλλων δὲ ἐπιχειρημάτων γεγραμμένων αὐτῷ περὶ τοῦ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς κατὰ τὸν θώρακα τόποις συνίστασθαι, περὶ δὲ τοῦ τὸ λογιζόμενον ἐνταῦθα ὑπάρχειν οὐδὲ μιᾶς ἀποδείξεως εἰρημένης, ἀλλὰ ἑτοίμως ἀεὶ λαμβάνοντος τἀνδρός, ἔνθα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς συνίσταται, ἐνταῦθα καὶ τὴν διάνοιαν ὑπάρχειν, εἴρηται μὲν ἤδη μοι πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγα καὶ διὰ τῶν ἔμπροσθεν, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν ὅσον ὑπόλοιπον. εἰ μὲν οὖν ἀεὶ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ὁ Χρύσιππος ἔγραφε καὶ μὴ διεφέρετο πρὸς αὐτὸν ἐν τοῖς πλείστοις δόγμασιν ἐπαμφοτερίζων, οὐδὲ ἂν ἐμοὶ μακρὸς ὁ τῆς ἀντιλογίας ἐγίνετο | λόγος. ἐπεὶ δὲ ἄλλοτε ἄλλα περὶ τῶν αὐτῶν 362
εὑρίσκεται γράφων, οὐκέτι ῥᾴδιον οὔτε τὴν γνώμην ἑρμηνεῦσαι τἀνδρὸς οὔθ' ὅπῃ σφάλλεται, δεικνύναι. περὶ γοῦν τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων ἐν τῷ προτέρῳ περὶ τῆς

4 περί τε τοῦ ABCh περὶ τοῦ MK. — 6 περί τε δὲ τοῦ M καὶ περὶ τοῦ Corn. — 12 ἔγραφε MA ἔγραψε BChK. — πρὸς αὐτὸν MAB. —

regentibus confirmandam scripsisset, promenda atque cum iis, quae ab Hippocrate et Platone dicta essent, comparanda mihi esse censui. Cum autem permulta ab eo essent scripta argumenta, quibus animi affectus in thoracis sedibus consistere probaretur, cur vero ibidem esset ratio, ne una quidem demonstratio allata esset, sed semper illud ut concessum sumeretur, ubi affectus animi exsisterent, ibi rationem quoque esse, nos et supra hac de re non pauca contra eum disseruimus et nunc, quae restant, persequemur. Quodsi eadem semper de iisdem scriberet Chrysippus neque in plerisque decretis a se ipse dissentiret anceps, non longis mihi opus esset ad respondendum ambagibus; quoniam vero alibi alia de iisdem scribere deprehenditur, neque sententiam hominis interpretari neque, quo modo erret, ostendere facile est. De facultatibus quidem nos regentibus cum in primo de anima libro exposuerit, quemadmodum Plato sensit, in capite

ψυχῆς εἰπών, ὡς ὁ Πλάτων ὑπελάμβανε, τὸ μὲν λογιστικὸν ἐν τῇ κεφαλῇ τετάχθαι, τὸ δὲ θυμοειδὲς ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν περὶ τὸν ὀμφαλόν, ἐν τοῖς ἑξῆς αὐτὸς εἰς τὴν καρδίαν πειρᾶται τὰ τρία συνάγειν. ἔχουσι δὲ αἱ ῥήσεις ὧδε· 'ὁ δὲ ποιητὴς πλεονάζων ἐν τούτοις διὰ πολλῶν παρί- 'στησιν, ὅτι καὶ τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς περὶ τοῦτόν 'ἐστι τὸν τόπον, συνάπτων εἰς ταὐτὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, 'καθάπερ καὶ ἔδει ποιῆσαι.' εἶτα ἐπιφέρων φησίν 'ὅτι μὲν 'γὰρ τὸ λογιστικόν ἐστιν ἐνταῦθα, διὰ τούτων ἐμφαίνει·

'ἄλλο δ' ἐνὶ στήθεσσι νόος καὶ μῆτις ἀμύμων.
'ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν.' |

363 *εἶτα ἐφεξῆς ἔπη παραθέμενος πλείω μετὰ ταῦτά φησιν 'ὅτι 'δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐνταῦθα, διὰ τούτων ἐμφαίνει·*

'οὐ γάρ πώποτέ μ' ὧδε θεᾶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς
'θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσεν.'

---

5 *ὁ δὲ ποιητὴς κ. τ. λ.* cf. p. 315. — 8 *φησίν* M *φησί* ABChK. — 9 *ἐμφαίνεται* codd. edd. *ἐμφαίνει* nos. — 10 *ἄλλο δὲ* M. — *στήθεσι* (id. v. 11) M. — 11 *ἀλλ' ἐμὸν* Odyss. VII, 258. — 13 *ἐκ τούτων* codd. edd. *διὰ τ.* nos; cf. supra p. 315, 17. — 14 *πώποτε μ'* M *πώποτ' ἔμ'* ABChK; cf. Proll. p. 29. — *ἔρως* MAB. — 15 *ἐδάμασε* MAB. —

---

rationem, in corde iracundiam, cupiditatem circa umbilicum dispositas esse, in iis, quae proxime sequuntur, ipse ad cor haec tria contrahere ac cogere nititur. Verba eius in hunc modum se habent: 'Poeta autem in his exuberans multis versibus ostendit hoc in loco esse intellectum et iracundiam, in eodem etiam cupiditatem collocans, quemadmodum facere debuit.' Deinceps haec subnectit: 'Rationem enim ibi esse his versibus declarat:

'consilium ast aliud prudensque in pectore mens est.
Verum animo nunquam nostro sub pectore suasit.'

Deinceps pluribus versibus allatis ita dicit: 'Jam vero etiam cupiditatem hic esse his ostendit versibus:

'namque alias animum nunquam sub pectore nostrum
seu dea seu mulier tanto devinxit amore.'

καὶ μετὰ ὀλίγα πάλιν ‛ὅτι δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐνταῦθά πού ‛ἐστι, τὰ τοιαῦτα ἐμφαίνει πλείονα ὄντα·

‛‛Ἥρῃ δ' οὐκ ἔχαδε στῆθος χόλον, ἀλλὰ προσηύδα'

‛καὶ ἔτι

‛καὶ χόλος, ὅστ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι·
‛οστε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο
‛ἀνδρῶν ἐν στήθεσσιν ἀέξεται, ἠΰτε καπνός,'

ἐναργέστατα καὶ σαφέστατα διὰ τῶν τοιούτων ἐνδεικνύμενος, ὡς ὑπολαμβάνει καὶ αὐτὸς ὁμοίως Ἱπποκράτει καὶ Πλάτωνι δυνάμεις τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν ἑτέρας παρὰ τὸν λογισμόν, τήν τε ἐπιθυμητικὴν καὶ τὴν θυμοειδῆ, καὶ καθ' ἕν γε μόνον τοῦτο διαφερόμενος αὐτοῖς, καθ' ὅσον ἐν τῇ καρδίᾳ πάσας εἶναί φησιν, ὡς Ἀριστοτέλης ὑπελάμβανεν, οὐκ ἐν τοῖς τρισὶ σπλάγχνοις, ἐγκεφάλῳ καὶ ἥπατι καὶ καρδίᾳ. | ἀλλὰ 364

1 *ἐνταῦθα αὐτῷ* codd. edd. *ἐνταῦθά πού* nos coll. p. 316, 3. — 3 *Ἥρη* codd. edd. *Ἥρῃ* nos. — 5 *χόλον* codd. edd. *χόλος* nos. — *ὥστ'* MABCh. — 6 *καταλιβομένοιο* MA. — 8 A verbis *σαφέστατα διὰ τῶν* incip. excerpt. X codicum FP continuaturque usque ad verba *καὶ ἥπατι καὶ καρδίᾳ.* — 11 *καθ' ἕτερον* ABChK *καθ' ἥμονον* P¹ *καθ' ἓν μόνον* P² (de F nihil certi enotatum) *καθ' ᾗ γε μόνον* M *καθ' ἕν γε μ.* nos. — 13 *πᾶσαν* MABChK *πάσας* FP; cf. Proll. p. 76. — *ἐν τρισὶ* FP. —

et paulo post rursus: 'Iracundiam quoque his in partibus esse haec atque id genus plura declarant:

'non potuit cohibere iram sub pectore Juno,
sed loquitur.'

adde: 'ira etiam, quae vel prudentem exasperat ipsum,
ira furorque viri, qui multo melle fluente
dulcior ut fumus generoso in pectore gliscit.'

Evidentissime igitur ac manifestissime his ostendit sibi ipsi quoque, quemadmodum Hippocrati et Platoni, placere facultates animae appetentem et iracundia plenam esse a ratione diversas, in hoc uno tamen ab illis differt, quod in corde omnes, ut Aristoteles existimavit, non in tribus visceribus, cerebro, iecore, corde esse ait. Atque etiam facultatum ipsarum

καὶ τὰ τῶν δυνάμεων ἔργα τε καὶ πάθη διὰ τῶν ἐπῶν ὧν ἔγραψεν αὐτάρκως ἐνεδείξατο διὰ μὲν τοῦ φάναι

'οὐ γὰρ πώποτέ μ' ὧδε θεᾶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς
'θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσεν',

ὡς ὁ ἔρως πάθος εἴη τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως· ἐν δὲ τῷ λέγειν

'"Ηρῃ δ' οὐκ ἔχαδε στῆθος χόλον, ἀλλὰ προσηύδα',

ὡς ὁ χόλος τῆς θυμοειδοῦς. διαφερέτω δὲ ἔν γε τῷ παρόντι μηδέν, εἴτε ἔργα τῶν δυνάμεων εἴτε πάθη τὰ τοιαῦτα πάντα λέγοιμεν, ὕστερον γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν ἀκριβῶς ἐπισκεψόμεθα. κατὰ μὲν οὖν τὸ πρότερον περὶ ψυχῆς βιβλίον ὁ Χρύσιππος οὐχ ὅπως ἀντιλέγει μηδεμίαν εἶναι τῆς ψυχῆς δύναμιν ἢ ἐπιθυμητικὴν ἢ θυμοειδῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ παθήματα αὐτῶν ἐκδιδάσκει καὶ τόπον ἀπονέμει τοῦ σώματος ἕνα· κατὰ δὲ τὰ περὶ παθῶν ἅπαντα, τά τε τρία, διὰ ὧν ἐπισκέπτεται τὰ λογικὰ περὶ αὐτῶν ζητήματα, καὶ προσέτι τὸ θεραπευτικόν,

---

1 καὶ πάθη M καὶ τὰ π. ABChK. — ἐπῶν ὡς codd. edd. ἐ. ὧν nos; cf. Proll. p. 86. — 3 πώποτ' ἔμ ABChK πώποτέ μ' M. — ἔρως M. — 4 στήθεσι M. — ἐδάμασε M. — 11 οὖν post μὲν nos inseruimus. — 15 περὶ τῶν παθῶν codd. edd. περὶ παθ. nos. — ἐπισκέπτεσθαι corr. ead. man. in ἐπισκέπτεται M. —

---

effectus et affectus versibus, quos adscripsit, satis ostendit; cum enim affert:

'namque alias animum nunquam sub pectore nostrum
seu dea seu mulier tanto devinxit amore',

amorem appetentis facultatis; cum vero laudat illud:

'non potuit cohibere iram sub pectore Juno,
sed loquitur',

iracundiam irascibilis affectum esse probat. Nihil autem intersit in praesentia, effectusne an affectus huiuscemodi omnia appelles; postea hanc rem diligenter considerabimus. In priore igitur de anima libro Chrysippus non modo non infitiatur ullam esse animae facultatem vel appetentem vel irascibilem, sed affectus etiam earum edocet et locum in corpore unum iis tribuit; in omnibus vero libris, ubi de affectibus disputat, tum tribus, quibus rationales hac de re quae-

ὃ δὴ καὶ ἠθικον ἐπιγράφουσί | τινες, οὐκέθ' ὁμοίως εὑρίσκε- 365
ται γινώσκων, ἀλλὰ τὰ μὲν ὡς ἐπαμφοτερίζων γράφει, τὰ δὲ ὡς μηδεμίαν ἡγούμενος εἶναι δύναμιν τῆς ψυχῆς μήτε ἐπιθυμητικὴν μήτε θυμοειδῆ. κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἐξήγησιν τῶν ὁρισμῶν τοῦ πάθους ἐμφαίνει τινὰ δύναμιν ἄλογον ἐν τῇ ψυχῇ τῶν παθῶν αἰτίαν ὑπάρχειν, ὡς ὀλίγον ὕστερον ἐπιδείξω τὴν ῥῆσιν ἐξηγησάμενος αὐτοῦ· ἐν δὲ τοῖς ἐφεξῆς, ἔνθα ζητεῖ, πότερα κρίσεις ἐστὶν ἢ κρίσεσιν ἐπιγίνεται τὰ πάθη, προφανῶς ἀποχωρεῖ τῆς Πλάτωνος δόξης, ὅς γε οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ διαιρέσει τοῦ προβλήματος ἠξίωσε καὶ ταύτης ἐπιμνησθῆναι. καίτοι τοῦτο πρῶτον εὐθὺς ἐγκαλέσειεν ἄν τις αὐτῷ κατὰ τὸ τῆς διαιρέσεως ἐλλιπὲς ἐσφαλμένῳ. τὸ γάρ τοι πάθος, οἷον ὁ ἔρως, ἤτοι κρίσις τίς ἐστιν ἢ κρίσει ἐπιγινόμενον ἢ κίνησις ἔκφορος τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως. οὕτω δὲ καὶ ὁ χόλος ἤτοι κρίσις ἢ ἑπόμενόν τι ταύτῃ πάθος ἄλογον ἢ κίνησις σφοδρὰ τῆς θυμοειδοῦς δυνάμεως. ὁ δέ

---

2 γράφειν M. — 8 πότερα κρίσεσιν codd. edd. π. κρίσεις ἐστὶν η κρίσεσιν nos. — 12 παρὰ τῷ τῆς MAB παρὰ τὸ τῆς ChK κατὰ τὸ τ. nos; cf. Proll. pp. 47 et 104. — 13 κρίσεσι codd. edd. κρίσει nos; cf. Proll. p. 96. —

---

stiones tractat, tum eo, qui in curatione affectuum versatur, quem moralem inscribunt nonnulli, non eodem modo sentire deprehenditur; sed quaedam quasi in utramque partem inclinans scribit, quaedam ita, ut nullam esse animae facultatem neque appetentem neque irascibilem existimare videatur. Nam cum definitiones affectus exponit, vim quandam rationis expertem in animo affectuum causam esse declarat, ut paulo post verba eius explanans docebo; postea ubi quaerit, utrum iudicia sint an iudiciis succedant affectus, a Platonis sententia manifesto recedit, quippe qui omnino in quaestionis divisione ne ulla quidem mentione eam dignatus sit. Sed hoc illi primum statim crimini dari potest, quod quaestionem imperfecte diviserit. Affectus enim, ut amor, aut iudicium quoddam est aut iudicio succedit aut motio quaedam effusa facultatis appetentis est; nec minus ira aut iudicium aut affectus quidam, qui iudicium subsequitur, rationis expers

γε οὐδὲ οὕτως ἐγχωροῦν εἰς τρία τέμνεσθαι τὸ πρόβλημα
366 μεταχειρί|ζεται τὸν λόγον ἐπιδεικνύναι πειρώμενος, ὡς ἄμεινον εἴη κρίσεις ὑπολαμβάνειν αὐτὰ καὶ οὐκ ἐπιγινόμενά τινα ταῖς κρίσεσιν ἐπιλαθόμενος ὧν αὐτὸς ἐν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς ἔγραψε τὸν μὲν ἔρωτα τῆς ἐπιθυμητικῆς εἶναι δυνάμεως, τὸν δὲ χόλον τῆς θυμοειδοῦς.

Ὥσπερ δὲ ἐν τούτοις ἐπελάθετό τε ἅμα τῶν ἑαυτῷ γεγραμμένων οὐκ ἠξίωσέ τε πρὸς τὸ τῶν παλαιῶν ἀντειπεῖν δόγμα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τοῖς ὁρισμοῖς τῶν γενικῶν παθῶν, οὓς πρώτους ἐξέθετο, τελέως ἀποχωρεῖ τῆς γνώμης αὐτῶν τὴν λύπην ὁριζόμενος δόξαν πρόσφατον κακοῦ παρουσίας, τὸν δὲ φόβον προσδοκίαν κακοῦ, τὴν δὲ ἡδονὴν δόξαν πρόσφατον ἀγαθοῦ παρουσίας. ἄντικρυς γὰρ ἐν τούτοις τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μόνου μέμνηται παραλείπων τό τε ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδές· καὶ γὰρ τὴν δόξαν καὶ τὴν προσδοκίαν ἐν τῷ λογιστικῷ μόνῳ συνίστασθαι νομίζει.

1 ἐγχωροῦν MA ἐγχωρῶν BChK; cf. Progr. II, 9. — 2 πειρώμενοι M. — 4 προτέρῳ τῷ περὶ codd. edd. τῷ delevimus. — 5 ἔγραψε bis M. — 8 ἀξίωσε M. — 16 λογιστικῶ M λογικῷ ABChK; cf. Proll. p. 27. —

aut motio quaedam vehemens facultatis irascibilis est. Ille vero, cum quaestionem trifariam dividi liceat, ne sic quidem rem tractat conaturque ostendere melius esse affectus pro iudiciis ipsis quam pro iis, quae iudiciis succedant, putare oblitus eorum, quae ipse in priore de anima scripsit, amorem appetentis, iram esse irascibilis facultatis.

Quemadmodum autem in his simul et eorum, quae ipse scripserat, oblitus est et contra veterum decretum dicere non operae pretium existimavit, ita in generalium affectuum finitionibus, quas primas exposuit, prorsus ab eorum sententia recedit, qui aegritudinem definit esse opinionem recentem mali praesentis, metum exspectationem mali, laetitiam opinionem recentem boni praesentis. Plane enim in his rationalis tantum animae partis cupiditate et iracundia praetermissa meminit, si quidem et opinionem et exspectationem in illa tantum parte consistere putat. In libidinis

κατὰ μέντοι τὸν τῆς ἐπιθυμίας ὅρον, ἣν ὄρεξιν ἄλογον εἶναί φησιν, | ἐφάπτεται μέν πως, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, τῆς ἀλόγου 367 κατὰ τὴν ψυχὴν δυνάμεως, ἀποχωρεῖ δὲ κἀνταῦθα κατὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτῆς, εἴγε καὶ ἡ ὄρεξις, ἣν κατὰ τὸν ὁρισμὸν παρέλαβε, τῆς λογικῆς ἐστι δυνάμεως. ὁρίζεται γοῦν αὐτὴν ὁρμὴν λογικὴν ἐπί τι, ὅσον χρή, ἧδον. ἐν μὲν δὴ τούτοις τοῖς ὅροις ὁρμὰς καὶ δόξας καὶ κρίσεις ὑπάρχειν οἴεται τὰ πάθη, κατὰ δέ τινας τῶν ἐφεξῆς Ἐπικούρῳ καὶ Ζήνωνι μᾶλλον ἢ τοῖς ἑαυτοῦ δόγμασιν ἀκόλουθα γράφει. τήν τε γὰρ λύπην ὁριζόμενος μείωσιν εἶναί φησιν ἐπὶ φευκτῷ δοκοῦντι ὑπάρχειν τήν θ' ἡδονὴν ἔπαρσιν ἐφ' αἱρετῷ δοκοῦντι ὑπάρχειν. καὶ γὰρ αἱ μειώσεις καὶ αἱ ἐπάρσεις καὶ αἱ συστολαὶ καὶ αἱ διαχύσεις, καὶ γὰρ τούτων ἐνίοτε μέμνηται, τῆς ἀλόγου δυνάμεώς ἐστι παθήματα ταῖς δόξαις ἐπιγινόμενα. τοιαύτην δέ τινα τὴν οὐσίαν τῶν παθῶν Ἐπίκουρος καὶ Ζήνων, οὐκ αὐτὸς ὑπολαμβάνει. ὃ καὶ θαυμάζειν ἐπέρχεταί

1 ἢ ὄρεξιν M. — 6 ἐν μέντοι δὴ codd. edd. ἐν μὲν δὴ nos. — 11 τὴν δ' ἡδονὴν codd. edd. τήν θ' ἡ. nos. — 14 ἀλογίας pro ἀλόγου M. —

tamen definitione, quam appetitionem rationis expertem esse ait, attingit quidem, quantum ad vocabulum attinet, rationis expertem animae facultatem, sed hic quoque in explanatione eius dissentit, quippe cum appetitio, quam in definitionem assumsit, rationalis sit facultatis. Ita enim definit: voluntatem cum ratione iucundum aliquid, quatenus decet, desiderantem. Atque in his quidem finitionibus voluntates et opiniones et iudicia esse affectus putat, in aliis quibusdam, quae sequuntur, Epicuro magis et Zenoni quam suis decretis consentanea scribit aegritudinem definiens demissionem ob id, quod fugiendum videtur, et laetitiam elationem ob id, quod videtur expetendum. Nam et demissiones et elationes et contractiones et diffusiones (nam et has interdum memorat) facultatis rationis expertis affectiones sunt, quae opiniones consequuntur. At talem affectuum substantiam esse Epicurus et Zeno, non ipse Chrysippus opinatur. Quaprop-

μοι τἀνδρὸς ἐν ἐπαγγελίᾳ λογικῆς τε ἅμα καὶ ἀκριβοῦς διδασκαλίας οὐκ ἀκριβοῦντος. καὶ γὰρ οὐ κατὰ αὐτὰ ταῦτα
368 μόνον αὐτὸς ἑαυτῷ διαφέρεται φανερῶς, | ἀλλὰ κἀπειδὰν ὑπὲρ τῶν κατὰ τὸ πάθος ὁρισμῶν γράφων ἄλογόν τε καὶ παρὰ φύσιν κίνησιν ψυχῆς αὐτὸ φάσκῃ καὶ πλεονάζουσαν ὁρμήν, εἶτα τὸ μὲν ἄλογον ἐξηγούμενος τὸ χωρὶς λόγου τε καὶ κρίσεως εἰρῆσθαι φάσκῃ, τῆς δὲ πλεοναζούσης ὁρμῆς παράδειγμα τοὺς τρέχοντας σφοδρῶς παραλαμβάνῃ· ταυτὶ γὰρ ἀμφότερα μάχεται τῷ κρίσεις εἶναι τὰ πάθη. εἰσόμεθα δὲ ἐναργέστερον αὐτὰς τὰς ῥήσεις αὐτοῦ παραγράψαντες· ἔχει δὲ ἡ μὲν ἑτέρα τόνδε τὸν τρόπον· ʽδεῖ δὲ πρῶτον ἐνʽτεθυμῆσθαι, ὅτι τὸ λογικὸν ζῷον ἀκολουθητικὸν φύσει ἐστὶ ʽτῷ λόγῳ καὶ κατὰ τὸν λόγον ὡς ἂν ἡγεμόνα πρακτικόν. ʽπολλάκις μέντοι καὶ ἄλλως φέρεται ἐπί τινα καὶ ἀπό τινων ʽἀπειθῶς τῷ λόγῳ ὠθούμενον ἐπὶ πλεῖον, καθ' ἣν φορὰν ʽἀμφότεροι ἔχουσιν οἱ ὅροι τῆς παρὰ φύσιν κινήσεως ἀλόγως

---

1 ἐπαγγελίας M. — 2 οὐκ αὐτὰ ταῦτα codd. edd. οὐ κατὰ ταῦτα Corn. οὐ κατὰ αὐτὰ τ. nos; cf. Proll. p. 107. — 7 φάσκει codd. edd. φάσκῃ nos; cf. Proll. p. 85. — 8 παραλαμβάνει codd. edd. παραλαμβάνῃ nos. — 11 ἐντεθυμεῖσθαι MAB. —

---

ter demirari animum subit hominem, qui in doctrinae rationi consentaneae exactaeque professione non exacte agat. Non enim in his ipsis tantum manifesto a se ipse dissidet, verum etiam, ubi de affectus definitionibus scribens eum dicit irrationalem et contra naturam animi commotionem et appetitum vehementiorem esse, deinde illud irrationale explanans ita dici, quod sine ratione et iudicio sit, ait, tum exemplum vehementioris appetitus sumit ab iis, qui vehementi cursu feruntur; hoc enim utrumque pugnat cum ea ratione, qua iudicia esse affectus statuit. Quod evidentius constabit, si ipsa verba eius adscripserimus. Prior locus in hunc modum se habet: 'Primum autem reputandum est animal rationale natura rationem sequi ac secundum rationem tamquam ducem agere. Saepenumero tamen etiam temere fertur ad quaedam et rationi non obtemperans a quibusdam longius quam par est pro-

‘οὕτως γινομένης καὶ τοῦ ἐν ταῖς ὁρμαῖς πλεονασμοῦ. τὸ ‘γὰρ ἄλογον τουτὶ ληπτέον ἀπειθὲς λόγῳ καὶ ἀπεστραμμένον ‘τὸν λόγον, καθ’ ἣν φορὰν καὶ ἐν τῷ ἔθει τινά φαμεν ‘ὠθεῖσθαι καὶ ἀλόγως | φέρεσθαι ἄνευ λόγου κρίσεως, καὶ 369 ‘οὐχὶ εἰ διημαρτημένως φέρεται καὶ παριδών τι κατὰ τὸν ‘λόγον, ἀλλὰ ἀπεστραμμένως τε καὶ ἀπειθῶς αὐτῷ, ταῦτα ‘ἐπισημαινόμεθα μάλιστα καθ’ ἣν ὑπογράφομεν φορὰν οὐ ‘πεφυκότος τοῦ λογικοῦ ζῴου κινεῖσθαι οὕτως κατὰ τὴν ψυ‘χήν, ἀλλὰ κατὰ τὸν λόγον.’ ἡ μὲν οὖν ἑτέρα τῶν τοῦ Χρυσίππου ῥήσεων ἐξηγουμένη τὸν πρότερον τῶν ὅρων τοῦ πάθους ἐνταυθοῖ τελευτᾷ. τὴν δὲ ὑπόλοιπον, ἐν ᾗ τὸν ἕτερον ὅρον ἐξηγεῖται, γεγραμμένην ἐφεξῆς τῇδε κατὰ τὸ πρῶτον σύγγραμμα περὶ παθῶν ἤδη σοι παραθήσομαι· ‘κατὰ ‘τοῦτο δὲ καὶ ὁ πλεονασμὸς τῆς ὁρμῆς εἴρηται διὰ τὸ τὴν

3 *τινάς* codd. edd. *τινά* nos. — 4 *ὡς εἰ* MAB *οὔτε εἰ* Corn. *οὐχὶ εἰ* Al. Just. ChK *καὶ οὐχὶ εἰ* nos; cf. Proll. p. 65. — 6 post *λόγον* inseruimus *ἀλλὰ ἀπεστραμμένως τε καὶ ἀπειθῶς αὐτῷ* coll. p. 386 extr. K et p. 371 sub fin. K (p. 342, 10 ed. n.) — 7 *ἀλλὰ μάλιστα* codd. edd. *ἀλλὰ* delevimus. — *ὑπογράφει* codd. edd. *ὑπογράφομεν* nos. — 8 *πεφυκότα* M. — 10 *ἐξηγημένη* M. —

pellitur, ad quem impetum accommodata est utraque definitio, una commotionis contra naturam sic temere et irrationaliter factae, altera nimiae in appetitu vehementiae. Irrationale enim ita accipiendum, ut sit rationi non obtemperans aversumque a ratione, qua persuasione etiam solemus dicere aliquem propelli ac temere sine iudicio rationis ferri; neque si aberrans fertur aliquis vel incuria quadam in ratione labitur, sed si aversus minimeque obtemperans ei est, his verbis significamus secundum eam potissimum impulsionem, quam adumbravimus, quippe cum natura ita comparatum animal rationale sit, ut non eo modo moveatur animus, sed ratione.’ Atque unus Chrysippi locus, quo priorem perturbationis definitionem explanat, hic desinit. Alterum, quo definitionem alteram explicat, post illum deinceps in primo de perturbationibus scriptum tibi iam subnectam: ‘Ad hunc modum

'καθ' αὐτοὺς καὶ φυσικὴν τῶν ὁρμῶν συμμετρίαν ὑπερβαί-
'νειν. γένοιτο δὲ ἂν τὸ λεγόμενον διὰ τούτων γνωριμώτερον,
'οἷον ἐπὶ τοῦ πορεύεσθαι καθ' ὁρμὴν οὐ πλεονάζει ἡ τῶν
'σκελῶν κίνησις, ἀλλὰ συναπαρτίζει τι τῇ ὁρμῇ, ὥστε καὶ
'στῆναι, ὅταν ἐθέλῃ, καὶ μεταβάλλειν. ἐπὶ δὲ τῶν τρεχόν-
'των καθ' ὁρμὴν οὐκέτι τοιοῦτον γίνεται, ἀλλὰ πλεονάζει
'παρὰ τὴν ὁρμὴν ἡ τῶν σκελῶν κίνησις, ὥστε ἐκφέρεσθαι
'καὶ μὴ μεταβάλλειν εὐπειθῶς οὕτως εὐθὺς ἐναρξαμένων.
'οἷς οἶμαί τι παραπλήσιον καὶ ἐπὶ τῶν ὁρμῶν γίνεσθαι διὰ
370 'τὸ τὴν | κατὰ λόγον ὑπερβαίνειν συμμετρίαν, ὥσθ', ὅταν
'ὁρμᾷ, μὴ εὐπειθῶς ἔχειν πρὸς αὐτόν, ἐπὶ μὲν τοῦ δρόμου
'τοῦ πλεονασμοῦ λεγομένου παρὰ τὴν ὁρμήν, ἐπὶ δὲ τῆς
'ὁρμῆς παρὰ τὸν λόγον. συμμετρία γάρ ἐστι φυσικῆς ὁρμῆς
'ἡ κατὰ τὸν λόγον καὶ ἕως τοσούτου, ἕως αὐτὸς ἀξιοῖ. διὸ
'δὴ καὶ τῆς ὑπερβάσεως κατὰ τοῦτο καὶ οὕτως γινομένης

4 τῆς ὁρμῆς codd. edd. τῇ ὁρμῇ nos. — 9 αἷς codd. edd. οἷς nos. — 12 ἐπεὶ δὲ M. — 14 τοσούτου καὶ ἕως codd. edd. καὶ delevimus. —

etiam appetitionis vehementia ac redundantia dicta est, propterea quod congruentem sibi et naturalem appetitionum constantiam transgrediuntur. Fiet autem, quod dico, hoc exemplo manifestius: Dum ex animi voluntate incedimus, crurum motio non redundat, sed respondet quodam modo voluntati, ut et stare, cum voluerimus, et rursus pergere possimus. At in iis, qui ex voluntate currunt, non ita amplius fit, sed praeter voluntatem redundat crurum motio, ut efferantur effusi nec, ubi semel coeperint, valeant continuo moderato cursu ferri. Quibus simile quid in ipsis appetitionibus accidere mihi videtur eo, quod rationis constantiam excedunt, ut, cum appetitio fit, non obtemperent illi, cum redundantia dicatur in cursu praeter appetitum fieri, in appetitu vero ipso praeter rationem. Nam naturalis appetitionis constantia per rationem efficitur ac tamdiu, quamdiu ipsa vult. Quapropter cum ad hunc modum et ita transgressio

'πλεονάζουσά τε ὁρμὴ λέγεται εἶναι καὶ παρὰ φύσιν καὶ ἄλογος κίνησις ψυχῆς.' αἱ μὲν τοῦ Χρυσίππου ῥήσεις αὗται. σκεψώμεθα δὲ ἀκριβέστερον ὑπὲρ ἑκατέρας αὐτῶν ἀπὸ τῆς προτέρας ἀπαρξάμενοι, καθ' ἣν ἐξηγεῖται, πῶς εἴρηται τὸ πάθος ἄλογος καὶ παρὰ φύσιν κίνησις ψυχῆς. ἐπειδὴ γὰρ ἠπίστατο δύο σημαινόμενα πρὸς τῆς ἄλογος φωνῆς, ὧν τὸ ἕτερον βούλεται μόνον δηλοῦσθαι κατὰ τὸν ὅρον, τὸ χωρὶς λόγου κρίσεως, ὀρθῶς ἐποίησε μηδεμίαν ὑπολιπόμενος ἀμφιβολίαν, ἀλλὰ αὐτὸς δηλώσας, ὅτι τὴν κατὰ τὸ πάθος ὁρμὴν ἄλογον εἶναί φησι, καθ' ὅσον ἀπέστραπται τὸν λόγον καὶ ἀπειθεῖ τῷ λόγῳ καὶ χωρὶς κρίσεως γίνεται. διὰ μὲν οὖν τοῦ ἀπεστράφθαι φάναι τὸν λόγον ἐχώρισε | τὴν κατὰ τὸ 371 πάθος ἄλογον κίνησιν τῆς τῶν ἀψύχων τε καὶ τῶν ἀλόγων ζῴων. κινεῖται μὲν γὰρ καὶ λίθος καὶ ξύλον ἐνίοτε καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν ἀψύχων, ἀλλὰ οὐχ ὡς ἀπεστραμμένον τὸν λόγον οὐδὲ ὡς ἀπειθοῦν. ᾧ γὰρ τὴν ἀρχὴν μὴ μέτεστι

4 ἐξηγεῖται M. — 8 ante κρίσεως inseruimus λόγου coll. p. 339, 4. — 10 λόγον in ras. M. — 11 οὖν om. M. — 13 τῆς ante τῶν nos addidimus. — 16 οὐδ' ὡς MA οὐθ' ὡς BChK; cf. Proll. p. 102. —

fit, vehementior ac redundans appetitus et contra naturam et irrationalis animi commotio appellatur.' Haec verba Chrysippi sunt. Age vero utrumque locum diligentius consideremus atque a priore exordiamur, quo exponit, quo modo perturbatio animi motus irrationalis et contra naturam esse dicatur. Qui cum duplicem intellectum vocem irrationalis habere intellegeret atque alterum tantum in definitione valere vellet, hoc est sine iudicio rationis, recte fecit, quod nullam reliquit ambiguitatem, sed ipse docuit se perturbationis impetum irrationalem ita appellare, ut esset a ratione aversus et eidem repugnans quique sine iudicio fieret. Cum igitur aversum a ratione esse dixit, irrationalem perturbationis motum a motu rerum inanimarum et brutorum animalium distinxit. Movetur enim interdum et lapis et lignum ceteraque inanima, non ita tamen, ut aversa sint a ratione eiusque imperium detrectent. Quod enim obtemperandi obsequendique rationi facultatem a principio non

τοῦ πείθεσθαί τε καὶ ἕπεσθαι τῷ λόγῳ, τοῦτο πῶς ἂν ἢ ἀπειθεῖν ἢ ἀπεστράφθαι ποτὲ δύναιτο τὸν λόγον; ἀλλὰ ὅλως μὴ χρῆσθαι λέγοιτο ἂν εἰκότως. ἀπεστράφθαι δὲ καὶ ἀπειθεῖν λεχθήσεται τὸ φύσιν μὲν ἔχον ἕπεσθαί τε καὶ πείθεσθαι, παρὰ φύσιν δέ ποθ' ἑτέρως φερόμενον. ἐκ μὲν δὴ τῶν τοιούτων δείκνυται τὸ μήτε ἀψύχῳ τινὶ μήτε ἀλόγῳ ζῴῳ πάθος ἐγγίνεσθαι ψυχικόν. ἐπειδὰν δὲ γράφῃ χωρὶς λόγου κρίσεως γίνεσθαι τὴν κατὰ τὸ πάθος κίνησιν, εἶτα συνάπτων ἐφεξῆς λέγῃ 'οὐχὶ εἰ διημαρτημένως φέρεται καὶ παριδών τι 'κατὰ τὸν λόγον, ἀλλὰ ἀπεστραμμένως τε καὶ ἀπειθῶς αὐτῷ', διορίζει τῶν ἁμαρτημάτων τὰ πάθη καὶ πάνυ δεόντως. τὰ μὲν γὰρ ἁμαρτήματα μοχθηραὶ κρίσεις εἰσὶ καὶ λόγος ἐψευ-
372 σμένος | τῆς ἀληθείας καὶ διημαρτημένος· τὸ δὲ πάθος ἔμπαλιν οὐδὲν μὲν ἡμαρτημένον οὐδὲ παρορώμενον κατὰ τὸν λογισμόν, ἀπειθὴς δέ ἐστι τῷ λόγῳ κίνησις ψυχῆς. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τὴν πατρίδα τῆς ζωῆς τῶν τέκνων καταφρονήσας

---

1 ἢ ἀπειθεῖν MA. — 3 λέγειτο M. — 7 λόγου καὶ κρίσεως codd. edd. καὶ delevimus. — 9 λέγειν M λέγει ABCh. — 10 λόγον καὶ codd. edd. λ. ἀλλὰ nos coll. p. 339, 6. — 12 ὁ λόγος codd. edd. λόγος nos. — 16 ζωῆς καὶ τῶν ChK; cf. Proll. p. 58. —

---

est nactum, qui fieri potest, ut id parere nolit adverseturque rationi? immo omnino non uti quidem ratione accommodate dicetur. Sed illud, quod natura insitam habet parendi et obsequendi facultatem, interdum autem aliter contra naturam fertur, et adversari et imperium detrectare merito dicetur. Ex his igitur Chrysippus in nullo neque inanimo neque animali bruto perturbationem animi inesse ostendit. Cum autem sine rationis iudicio perturbationis motum fieri scribit, deinde subnectit haec: 'non si aberrans fertur aliquis vel incuria quadam in ratione labitur, sed si aversus minimeque obtemperans ei est', perturbationes ab erroribus et peccatis distinguit idque admodum apte. Peccata enim nihil aliud sunt quam prava iudicia et falsa a veritateque aberrans ratio; perturbatio contra non est rationis error, non incuria, sed rationis imperium detrectans animi motus. Qui enim, ut patriam conservet, liberorum vitam neglegit atque aliis

καὶ ἤτοι παραδοὺς ἑτέροις ἀποσφάττειν ἢ αὐτὸς ὑπομείνας σφάξαι τῇ γε τοῦ καλοῦ φαντασίᾳ τοῦτο δρᾷ καὶ λογισμῷ τινι χρησάμενος· ἡ Μήδεια δὲ ἔμπαλιν οὐ μόνον ὑπὸ οὐδενὸς ἐπείσθη λογισμοῦ κτείνειν τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ἅπαν, ὅσον ἐπὶ τῷ λογισμῷ, μανθάνειν φησίν, οἷα δρᾶν μέλλει κακά, τὸν θυμὸν δὲ εἶναι κρείττονα τῶν βουλευμάτων, τουτέστιν οὐχ ὑποτετάχθαι καὶ πείθεσθαι καὶ ἕπεσθαι καθάπερ τινὶ δεσπότῃ τῷ λόγῳ τὸ πάθος, ἀλλὰ ἀφηνιάζειν καὶ ἀποχωρεῖν καὶ ἀπειθεῖν τῷ προστάγματι, ὡς ἑτέρας τινὸς ἔργον ἢ πάθημα δυνάμεως ὑπάρχον, οὐ τῆς λογιστικῆς. πῶς γὰρ ἂν ἢ ἀπειθεῖν ἑαυτῷ τι δύναιτο ἢ ἀποστρέφεσθαι ἑαυτὸ ἢ μὴ ἕπεσθαι ἑαυτῷ; ταυτὶ μὲν οὖν ἅπαντα πρὸς τῷ μηδὲν ἔχειν μεμπτὸν ἔτι καὶ ἀληθῶς τε καὶ διωρισμένως καὶ | κατὰ τὴν Πλάτωνος εἴρηται γνώμην. παραπλησίως δὲ καὶ 373 τὰ κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ δευτέρου τῶν ὅρων ὑπὸ αὐτοῦ γεγραμμένα, διὰ ἧς ἐμνημόνευσε καὶ τῶν τρεχόντων ὠκέως, οἳ μηδὲ εἰ στῆναι βούλοιντο, παραχρῆμα δύναιντο πράττειν

2 τοῦτε pro τοῦτο M. — 4 λογισμῷ MAB. — 9 ἀπωθεῖν MABCh. — 10 τῇ λογιστικῇ M. — 11 τι om. M. — 12 πρὸς τὸ M. —

iugulandos eos tradit aut ipse iugulare non veretur, honesti specie obiecta et ratione quadam usus id facit; at Medea non modo nulla ratione ad trucidandos liberos inducta est, sed e contrario, quod ad rationem attinet, quaenam mala perpetratura sit, cognoscere se ait, iram tamen esse consiliis potentiorem, hoc est non subiectum esse affectum, non parere, non obsequi rationi tamquam dominae cuidam, sed habenas detrectare, recedere, dicto non audientem esse, quasi alterius cuiusdam facultatis vel opus vel affectio sit, non rationalis. Qui enim idem sibi ipsi non parere possit, sibi adversari, sibi non obsequi? Haec igitur omnia, praeterquam quod nihil habent, quod reprehendas, etiam vere et distincte et ad Platonis sententiam dicta sunt. Similiter quoque, quae in alterius definitionis explanatione scripta sunt, ubi velociter currentium mentionem facit, qui ne si subsistere quidem voluerint, facere id statim possint. Perspicue enim

αὐτό. σαφῶς γὰρ κἀνταῦθα ἔνδειξις γίνεται δυνάμεως ἑτέρας παρὰ τὸν λόγον, ὑφ' ἧς ἀποτελεῖται τὰ παθήματα. γνοίημεν δὲ ἂν ἐναργέστερον, εἰ τὴν αἰτίαν ἐξεύροιμεν, ὑφ' ἧς συμβαίνει μὴ δύνασθαι στῆναι παραχρῆμα πολλοὺς τῶν θεόντων. ἡ δὲ εὕρεσις ἐξ αὐτοῦ γένοιτο ἂν ἡμῖν τοῦ μὴ πᾶσιν οὕτω συμβαίνειν, ἀλλὰ ὅσοι διὰ ὁμαλοῦς τινος ἢ κατάντους φέρονται. τῶν μὲν γὰρ ἀνάντη χωρία διαθεόντων οὐκ ἔστιν ὅτῳ τοῦτο συμπίπτει· παραχρῆμα γοῦν ἵστανται βουληθέντες, ὡς ἂν τῆς ῥοπῆς τοῦ σώματος μὴ φερούσης αὐτοὺς βιαίως κάτω, καθάπερ ἐκείνους ἔφερε. σύνθετος γὰρ αὐτῶν ἔνεστιν ἡ τῆς φορᾶς αἰτία, ἡ μέν τις ὡς ζῴων ὑφ' ὁρμῆς κινουμένων, ἡ δὲ ὡς ἀψύχων σωμάτων τῷ βάρει ῥεπόντων. οὕτω γοῦν καὶ λίθοι πολλάκις ὀρῶν καταφέρονται στῆναι μεταξὺ μὴ
374 δυνάμενοι, πρὶν ἐξικέσθαι | πρός τι χωρίον ὁμαλὸν ἢ κοῖλον. ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα δυνάμεώς ἐστιν ἔνδειξις ἑτέρας παρὰ τὸν λογισμόν, ἀλόγου τὴν φύσιν, οἷαπέρ ἐστιν ἐν τοῖς τῶν ζῴων σώμασι τὸ βάρος. ὅτι δὲ οὐ δύνανται

---

2 μαθήματα M. — 7 οὐκ ἔτι οὕτω τοῦτο BChK; cf. Proll. p. 91; Progr. II, 15. — 10 ἔφερον M. — 11 ἡ ζῴων pro ὡς ζ. M. —

---

etiam hic alia praeter rationem facultas, qua affectiones efficiantur, ostenditur. Quod evidentius cognoscere poterimus, si causam, cur eveniat, ut stare confestim nequeant multi currentes, investigaverimus. Reperiemus autem ex eo, quod non omnibus ita accidit, sed illis tantum, qui per planum aliquem vel etiam declivem campum feruntur. Eorum enim, qui per acclivia loca currunt, nemo est, cui id accidat, si quidem statim, ubi voluerint, gradum sistunt, cum moles corporis non possit hos, ut illos, vi deorsum ferre. Nimirum causa illius impetus composita est, altera ut animalium, quae ex appetitione quadam moventur, altera ut corporum inanimorum, quae pondere inclinant. Sic et saxa saepe e montibus praecipitata non ante quam ad planitiem aliquam aut vallem devoluta fuerint, impetum sustinere possunt. Inde satis etiam hoc exemplo liquet facultatem quandam natura irrationalem diversam a ratione significari, qualis est in ani-

διὰ τοῦτο στῆναι βουληθέντες, οὐ μόνον ἐκ τῆς τῶν ἀναντῶν τε καὶ καταντῶν χωρίων διαφορᾶς ἔνεστι μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῖς ὁμαλέσι διαφόρου κινήσεως. ὁ μὲν γὰρ εἰς τοὐπίσω τὴν ῥοπὴν τοῦ σώματος ποιησάμενος ἐν τῷ τρέχειν αὐτοκράτωρ ἐστὶ τοῦ στῆναι, ὁ δὲ εἰς τὸ ἔμπροσθεν ὑπὸ ἐκείνης κωλύεται. καὶ διὰ αὐτό γε τοῦτο οὕτω θέουσιν ἅπαντες ὑπὸ αὐτῆς τοῦ πράγματος τῆς φύσεως διδασκόμενοι συντελεῖν τὴν εἰς τὸ πρόσω ῥοπὴν τῷ τάχει τῆς κινήσεως. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ παραδείγματος, ὦ γενναιότατε Χρύσιππε, τοῖς μὲν μηδὲν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ σῶμα βάρους εἰς τάχος κινήσεως ὠφελουμένοις ἕτοιμον τὸ στῆναι, τοῖς δὲ ἐκ διττῆς αἰτίας τὸ τάχος γεννῶσιν οὐκέθ' ἡ βούλησις ἱκανή, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῆς ψυχῆς ὁρμῶν, ὅταν μὲν ὁ λογισμὸς μόνος ἔχῃ τὴν αἰτίαν, ἐπὶ αὐτῷ παῦσαι τὴν ὁρμήν· | 14
ὅταν δὲ ἤτοι θυμὸς ἢ ἐπιθυμία τις αὐτῷ προσέλθῃ, δυνάμεις 375
ἄλογοί τε καὶ παραπλήσιαι τῷ κατὰ τὸ σῶμα βάρει, παραχρῆμα μὲν οὐχ οἷόν τε στῆναι, χρόνῳ δὲ ἂν ἴσως γένοιτο

1 ἀνάντων M. — 2 κατάντων M. — 3 ἡ μὲν M. — 5 τύχειν pro τρέχειν M. — 11 τῆς δὲ ἐκ M. — 15 προσέχθη M. — 17 post ἴσως desunt verba γένοιτο — τὸ δὲ in M. —

malium corporibus gravitas. Non posse autem per eam, ubi voluerint, consistere non tantum ex acclivium et declivium locorum discrimine, sed etiam ex diversitate motionis vel in ipsa planitie colligitur. Qui enim retro corporis impetum currens reflexerit, is liberam habet subsistendi potestatem; qui contra in anteriorem partem, illo impeditur. Atque hac ipsa de causa omnes hunc ad modum currunt ab ipsa rei natura edocti corporis in anterius proclivitatem ad celeritatem motionis conferre. Quemadmodum igitur, bone Chrysippe, iis, qui nihil corporis mole ad motus velocitatem adiuvantur, in promtu est subsistere, illis autem, qui duplici de causa celeritatem adipiscuntur, voluntas non amplius sufficit, ita in animi appetitionibus, si ratio sola in causa est, penes eam est inhibendi impetum facultas; si vero vel ira vel cupiditas accesserint, facultates irrationales et corporis gravitati similes, illico quidem institio fieri non potest,

καὶ τοῦτο, καθάπερ ἐπὶ τῶν θεόντων. τὸ δὲ ἴσως τῷ λόγῳ προσέθηκα διὰ τὴν τῶν κατὰ μέρος αἰτίων, ὅσα κινεῖ τὴν ὁρμήν, ἄνισον δύναμιν. ἐπειδὴ γὰρ καὶ λογισμὸς αὐτὴν κινεῖ καὶ ἐπιθυμία καὶ θυμός, ἡ μὲν ὑφ᾽ ἑνὸς αὐτῶν συστᾶσα τῶν ἄλλων ἡσυχαζόντων ὑπὸ ἐκείνου μόνου δεσπόζεται. ὥστε, εἰ μὲν ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ γίνοιτο, καὶ καταπαύειν αὐτὴν καὶ αὖθις ἐπεγείρειν οἷόν τε διὰ μόνου τοῦ βουληθῆναι, εἰ δὲ ὑπὸ θυμοῦ τινος ἢ ἐπιθυμίας, ὅταν ἐκεῖνα λωφήσῃ· εἰ δὲ ὑφ᾽ ἑκατέρων ἐνεργούντων γίνοιτο, λογισμοῦ θ᾽ ἅμα καί τινος ἀλόγου δυνάμεως, εἰ μὲν ἀντισπῶντος τοῦ λογισμοῦ, κρατήσει τὸ ἰσχυρότερον, εἰ δὲ συνεκθέοντος, οὐδέποτε παύσεται. λέγω δὲ συνεκθεῖν τῷ πάθει τὸν λογισμόν, ὅταν, ἅπερ ἐκεῖνο πράττει, καὶ ὁ λογισμὸς δοξάζῃ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀκολάστων. δοξάζουσι γὰρ ἀγαθὸν εἶναι μέγιστον οὗτοι τὴν
376 ἀπόλαυσιν τῶν ἡδίστων | ἑκουσίως ἑπομένου κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτῶν τοῦ λογισμοῦ τῇ ἐπιθυμίᾳ. ἀντιτείνειν δέ φημι τὸν

---

2 ὅσα τε codd. edd. τε eiecimus; cf. Proll. p. 115. — 6 γένοιτο codd. edd. γίνοιτο nos. — καταπαύσειν MABCh. — 10 μὲν οὖν ἀντισπῶντος codd. edd. οὖν delevimus; cf. Proll. p. 115. — 11 συνεκθέοντες M. — 13 ἐκεῖνος MABCh. — προστάττει M πράττῃ ABCh. —

---

temporis tamen spatio interiecto fortasse fiet, ut in currentibus fit. Fortasse addidi propter causarum singularium, quae appetitionem movent, vim inaequalem. Cum enim et ratio et cupiditas et ira eam moveant, si ab una ex iis proficiscitur quiescentibus ceteris, ab eadem sola regitur. Si igitur a ratione nascetur, ab eadem poterit sedari et rursus excitari sola voluntate; si ab iracundia aliqua aut cupiditate, cum illa cessaverint; si a duabus simul agentibus, ratione et aliqua irrationali facultate, aut retrahet ratio et ita, quod fortius est, victoriam consequetur aut simul excurret, tum nunquam sedabitur perturbatio. Excurrere simul rationem cum affectu dico, cum ea, quae hic fecit, ratio etiam comprobat, id quod in intemperantibus videre licet. Quorum in animo cum cupiditatem ratio sponte sequatur, iucundissimis rebus frui summum bonum esse opinantur. At reniti rationem affectui dico, cum homo propositae

λογισμὸν τῷ πάθει μὴ δοξάζοντος μὲν τἀνθρώπου καλὸν ἢ ἀγαθὸν εἶναι τὴν ἀπόλαυσιν τῆς προκειμένης ἡδονῆς, ἑλκομένου δέ πως ἐπὶ αὐτὴν διὰ τὴν τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως ἰσχυρὰν κίνησιν. ἀλλὰ εἰ μὲν ὁ λογισμὸς κρατήσειεν, ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἑαυτοῦ παθῶν ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπός ἐστί τε καὶ λέγεται, εἰ δὲ ἐπιθυμία, τοὐναντίον τῷδε πρόσρημα λαβὼν ἀκρατὴς ὀνομάζεται. ὅταν δὲ ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ μόνου πρὸς τὴν τῶν ἡδέων ἄγηται χρῆσιν, ὁ τοιοῦτος σώφρων καλεῖται σκοπὸν τῆς αἱρέσεως αὐτῶν οὐ τὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ τὴν ὠφέλειαν πεποιημένος, ὥσπερ γε καὶ ἀκόλαστος ὁ πρὸς τῆς ἐπιθυμίας μόνης ἀγόμενος ἀκολουθοῦντος αὐτῇ τοῦ λόγου καθάπερ τινὸς οἰκέτου. τῇ τοιαύτῃ συμπλοκῇ τῶν τὰς ὁρμὰς κινούντων αἰτίων μαρτυρεῖ καὶ τὸ τοῦ Χρυσίππου παράδειγμα. τῶν μὲν γὰρ πρὸς ἄναντες θεόντων ἡ λογικὴ μόνη δύναμις ἡγεῖται, τῶν δὲ ἀκουσίως ἐπὶ κρημνὸν φερομένων ἡ ἄλογος, ἥνπερ δὴ τὸ βάρος τοῦ σώματος ἔφαμεν | ὑπάρχειν, τῶν δὲ ἐς τὸ κάταντες θεόντων ἀμφότεραι. οὕτω 377 δὲ καὶ τῶν ἐφ᾽ ὁμαλοῦς, εἰ πρόσω ῥέποιεν· ὡς, εἴγε ἀνα-

8 ἄγεται M. — 9 σκοπῶν M. — οὐ μὴν ἀπόλαυσιν M. —

voluptatis delectationem honestam quidem aut bonam esse minime existimat, sed validiore quodam concupiscendi facultatis motu ad illam rapitur. Quodsi superior evaserit ratio, sui suorumque affectuum continens homo et est et dicitur; si cupiditas, contraria huic appellatione incontinens nominatur. Qui vero a ratione sola ad iucundarum rerum usum ducitur delectu earum hoc consilio habito, non ut iis fruatur, sed ut iuvetur, is temperans vocatur, sicut intemperans, qui a cupiditate sola trahitur sequente etiam tamquam ancilla quadam ipsa ratione. Huic causarum appetitiones moventium complexioni etiam Chrysippi exemplum adstipulatur. Nam qui per acclivia currunt, eos rationalis sola vis ducit, irrationalis contra, quam corporis gravitatem diximus, eos, qui ad praecipitia inviti feruntur; at qui per declivia currunt, utraque. Nec secus, qui per plana, si prorsus tendent; nam, si retro reclinabunt, current quidem minus quam alii, at,

νεύοιεν ὀπίσω, θέοιεν μὲν ἂν οὕτω γε τῶν ἑτέρων ἧττον, ἵσταιντο δὲ ἄν, ὁπότε βουληθεῖεν. ὥστε οὐδὲν ἄχρι γε τῆς τῶν ὅρων ἐξηγήσεως ὁ Χρύσιππος ἐναντίον ἀπεφήνατο τοῖς παλαιοῖς.

Ὁπόταν δὲ ἐφεξῆς ἐπισκέπτηται, πότερον κρίσεις τινὰς ἢ κρίσεσιν ἑπόμενα χρὴ νομίζειν εἶναι τὰ πάθη, καθ' ἑκάτερα μὲν ἀποχωρεῖ τῶν παλαιῶν, πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τῷ τὸ φαυλότερον ἡγεῖσθαι. καὶ γὰρ Ζήνωνι κατά γε τοῦτο καὶ ἑαυτῷ καὶ πολλοῖς ἄλλοις μάχεται τῶν Στωϊκῶν, οἳ οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τὰς ἐπὶ ταύταις ἀλόγους συστολὰς καὶ ταπεινώσεις καὶ δήξεις ἐπάρσεις τε καὶ διαχύσεις ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τὰ τῆς ψυχῆς πάθη. Ποσειδώνιος μέν γε τελέως ἀπεχώρησεν ἀμφοτέρων τῶν δοξῶν· οὔτε γὰρ κρίσεις οὔτε ἐπιγινόμενα κρίσεσιν εἶναι, ἀλλὰ ὑπὸ τῆς θυμοειδοῦς τε καὶ ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως ἡγεῖται γίνεσθαι τὰ πάθη κατὰ πᾶν ἀκολουθήσας τῷ παλαιῷ λόγῳ. καὶ πυνθάνεταί
378 γε τοὺς περὶ | τὸν Χρύσιππον οὐκ ὀλιγάκις ἐν τῇ περὶ παθῶν

1 θέοις MABCh. — 5 τινὰ M. — 9 χρήσεις αὐτὰς M. — 10 ἀλλὰ καὶ codd. edd. καὶ expunxit Corn. — 11 δείξεις codd. edd. δέσεις Thurot δήξεις Corn. Zeller; cf. Proll. pp. 24 et 85. — 14 κρίσεσιν ἀλλὰ codd. edd. κρίσεσιν εἶναι, ἀ. nos. — 16 πυνθάνεταί τί γε M. —

ubi voluerint, gradum sistent. Ita patet Chrysippum in definitionum dumtaxat explanatione nihil, quod veteribus contrarium esset, pronuntiavisse.

Cum vero deinceps considerat, affectus utrum iudicia quaedam an, quae subsequantur iudicia, sint existimandi, utrobique a veterum ratione recedit, in eo tamen multo magis, quod id, quod peius est, elegit. Adversatur hac videlicet in re et Zenoni et sibi multisque aliis Stoicis, qui non iudicia ipsa animi, sed quae iudicia sequuntur, irrationales contractiones et demissiones et morsus elationesque et diffusiones animi affectus esse opinantur. Posidonius quidem ab utraque hac opinione discedit; neque enim iudicia neque iudiciis succedentia esse affectus putat, sed effici ab iracundia et cupiditate prorsus veterum rationem secutus. Nec raro in libris de perturbationibus Chrysippum eiusque secta-

ἑαυτοῦ πραγματείᾳ, τίς ἡ τῆς πλεοναζούσης ὁρμῆς ἐστιν αἰτία. ὁ μὲν γὰρ λόγος οὐκ ἂν δύναιτό γε πλεονάζειν παρὰ τὰ ἑαυτοῦ πράγματά τε καὶ μέτρα. πρόδηλον οὖν, ὡς ἑτέρα τις ἄλογός ἐστι δύναμις αἰτία τοῦ πλεονάζεσθαι τὴν ὁρμὴν ὑπὲρ τὰ μέτρα τοῦ λόγου, καθάπερ τοῦ πλεονάζεσθαι τὸν δρόμον ὑπὲρ τὰ μέτρα τῆς προαιρέσεως ἄλογος ἡ αἰτία, τὸ βάρος τοῦ σώματος. ἀλλὰ οὐ τοῦτο θαυμαστόν, εἰ πολλοῖς ἐναντία λέγει Χρύσιππος, ὥσπερ οὐδὲ ὅτι τῆς ἀληθείας ἀπέσφαλται, συγγνώμη γὰρ ἀνθρώπῳ γε ὄντι καὶ ἁμαρτάνοντι ὡραῖόν τι, ἀλλὰ ὅτι μήτε ἐπεχείρησεν ὅλως τὰ πρὸς τῶν παλαιῶν εἰρημένα διαλύσασθαι καὶ πρὸς αὐτὸν διαφέρεται νυνὶ μὲν γίνεσθαι νομίζων τὰ πάθη ἄνευ λόγου κρίσεως, νυνὶ δὲ οὐ μόνον κρίσεσιν ἕπεσθαι φάσκων, ἀλλὰ αὐτὰ δὴ ταῦτα κρίσεις εἶναι. τὸ γὰρ μηδὲ ὅλως ἐφάπτεσθαι κρίσεως ἐναντιώτατον δήπου τῷ κρίσιν εἶναι τὸ πάθος, εἰ μὴ νὴ Δία βοηθῶν τις αὐτῷ φαίη πλείω ση|μαίνειν τὸ τῆς κρίσεως 379

9 συγγνώμην M. — 10 ὡραῖόν τι om. M. καίριόν τι coniec. Wyttenbachius. — 11 πρὸς αὐτὸν M. — 12 λόγου καὶ κρίσεως codd. edd. καὶ expunximus. — 13 αὐτὸ δὴ τοῦτο codd. edd. αὐτὰ δὴ ταῦτα nos. — 14 κρίσεως pro κρίσεις M. —

tores percontatur, quae sit redundantis illius appetitionis causa. Ratio quidem praeter sua negotia suosque modos redundare nequit; aliam igitur esse facultatem rationis expertem manifestum est, quae in causa sit, cur ultra rationis terminos redundet appetitio, quemadmodum, ut cursus supra voluntatis terminos effundatur, causa irrationalis, corporis gravitas, efficit. Verum non hoc mirum esse debet, quod multis Chrysippus refragatur, nec magis, quod a veritate aberravit — condonandum enim est ei, quippe qui homo sit atque iuveniliter peccet —, sed quod neque aggressus omnino est veterum dicta dissolvere et secum dissentit modo perturbationes sine rationis indicio fieri existimans, modo non tantum iudicia sequi, sed easdem ipsas iudicia esse affirmans. Nam iudicii penitus expertem esse et iudicium ipsum esse affectum vehementer, opinor, inter se repugnat, nisi forte quis ei succurrens iudicii vocabulum plura significare dicit

ὄνομα καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐξήγησιν τοῦ ὅρου τὴν οἷον περίσκεψιν εἰρῆσθαι κρίσιν, ὡς εἶναι τὸ ἄνευ κρίσεως ἴσον τῷ ἄνευ περισκέψεως, ἔνθα δὲ κρίσεις εἶναί φησι τὰ πάθη, τὰς δόξας τε καὶ τὰς συγκαταθέσεις ὀνομάζεσθαι κρίσεις. ἀλλὰ εἴπερ τοῦτό τις δέξαιτο, πλεονάζουσα συγκατάθεσις ἔσται τὸ πάθος καὶ πάλιν ὁ Ποσειδώνιος ἐρήσεται τὴν αἰτίαν, ὑφ' ἧς πλεονάζεται, πρὸς τῷ καὶ μέγιστον ἁμάρτημα κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἡμαρτῆσθαι τῷ Χρυσίππῳ. εἰ γὰρ ἐν αὐτῷ δὴ τούτῳ τὸ κῦρος τοῦ δόγματός ἐστιν, ἐν τῷ διαστείλασθαι τὴν ὁμωνυμίαν καὶ δεῖξαι, κατὰ τί μὲν σημαινόμενον ἄνευ κρίσεως γίνεται τὰ πάθη, κατὰ τί δὲ κρίσεις εἰσίν, ὁ δὲ οὐδὲ καθ' ἓν τῶν τεττάρων βιβλίων, ἃ περὶ τῶν παθῶν ἔγραψεν, ἐποίησεν αὐτό, πῶς οὐκ ἄν τις αὐτὸν δικαίως μέμψαιτο; τάχα μὲν γὰρ οὐδὲ βραχυλογίαν τις ἄκραν ἐξηλωκὼς ὀρθῶς ἂν ὑπερβαίνοι τὰ οὕτως ἀναγκαῖα, πολὺ δὲ οὖν μᾶλλον,

---

1 A verbis *κατὰ μὲν τὴν ἐξήγησιν* incipit fol. 9 codicis C; cf. Proll. pp. 73 et 74; Progr. I, 10. 11. — 2 *ἴσον τῷ* om. C *τῷ* om. MABCh inseruit Bake; cf. Proll. p. 127. — 3 ante *περισκέψεως* C *ἢ* habet. — *ὁρμάς* codd. edd. *δόξας* Bake. — 13 *αὐτὸν* M. — post *δικαίως* in C aut *καί* aut simile vocabulum scriptum fuisse videtur. — 15 *ὑπερβαίνοι τὸ τὰ* C *ὑπερβαίνοιτο τὰ* MABCh; cf. Proll. p. 128. —

---

et in definitionis expositione quasi quandam circumspectionem sonare, ut idem sit sine iudicio, quod sine circumspectione, ubi autem iudicia appellet perturbationes, ibi idem valere opiniones et assensus. Quod si quis admiserit, redundans tamen assensio erit perturbatio et rursus instabit Posidonius causam requirens, unde redundet; adde quod vel maximus in doctrina error a Chrysippo commissus est. Nam si, quod maxime rem causamque continet, illud ipsum est, ut homonymia distinguatur atque explicetur, qua significatione sine iudicio fieri perturbationes, qua iudicia esse dictum sit, ipse autem ne in uno quidem ex quatuor libris, quos de affectibus scripsit, id fecit, quo tandem modo non merito debet vituperari? Nemo enim sane, qui vel summam brevitatem sectetur, potest tam necessaria recte silentio praeterire et

ὅταν ἐπὶ μήκιστον ἐκτείνῃ τοὺς λόγους, ὥσπερ ὁ Χρύσιππος. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων καὶ σμικρὸν ὕστερον ἐπισκεψόμεθα. |

Περὶ δὲ τοῦ μὴ φροντίζειν τῆς πρὸς ἑαυτὸν ἐναν- 380 τιολογίας αὐτὸν ἔχων ἔτι μυρία λέγειν, ἃ τάχα ἂν καὶ ὕστερον, εἰ μακροτέρας ἐπιλαβοίμην σχολῆς, εἰς μίαν ἀθροίσαιμι πραγματείαν ἅπαντα, παραλιπὼν τἆλλα μόνων τῶν οἰκείων τοῖς νῦν προκειμένοις μνημονεύσω. τὴν τοίνυν ἐπιθυμίαν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν ὁρισάμενος ὄρεξιν ἄλογον αὐτὴν πάλιν τὴν ὄρεξιν ἐν ἕκτῳ τῶν κατὰ γένος ὅρων ὁρμὴν λογικὴν εἶναί φησιν ἐπί τι, ὅσον χρή, ἧδον αὐτῷ, οὕτω δὲ αὐτὴν ὁρίζεται κἀν τοῖς περὶ τῆς ὁρμῆς, ὥστε τὸν τῆς ἐπιθυμίας ὅρον ἀναπτυσσόμενον γίνεσθαι τοιοῦτον· ἐπιθυμία ἐστὶν ὁρμὴ λογικὴ ἐπί τι, ὅσον χρή, ἧδον αὐτῷ, ἄλογος. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν διαφέρουσιν ἤτοι βιβλίοις ἢ χωρίοις βιβλίων ἀναισθήτως ἔχειν τῆς ἐναντιολογίας ἧττον δεινόν· ὅταν δὲ ἐν αὐτοῖς οἷς φθέγγεταί τις ἐναντία τε καὶ

2 τούτου M. — μικρὸν codd. edd. σμικρὸν nos. — ἐπισκεψώμεθα M. — 3 περί τε C. — ἀντιλογίας C. — 4 αὐτὸν in ras. C. — 5 μικροτέρας MA; cf. Proll. p. 39. — 10 ὡς ὤν pro ὅσον C. — ἤδη ὄντος pro ἧδον C. — 13 ὡς ὤν, ut videtur, C. — 15 χωρὶς βίβλων MAB χωρίοις β. Al. Just. ChK χωρίοις βιβλίων C; cf. Proll. pp. 49 et 98. —

multo magis, si, ut Chrysippus, orationem longissime protrahit. Verum de his etiam paulo post videbimus.

Nunc cum sexcenta huiuscemodi possim referre, quam sit incuriosus illius secum repugnantiae, quae fortasse postea, ubi paulo liberius otium nactus ero, in unum librum omnia congeram, praetermissis ceteris ea tantum, quae ad rem propositam pertinent, commemorabo. Cum igitur in primo de perturbationibus cupiditatem esse appetitionem irrationalem definierit, hanc ipsam rursus in sexto generalium definitionum voluntatem rationalem esse dicit ad iucundum quiddam, quatenus decet, incitatam, nec minus in libris de voluntate ita definit, ut cupiditatis definitio, si explicetur, in hunc modum se habeat: cupiditas est voluntas rationalis ad iucundum quiddam, quatenus decet, incitata, irrationalis. At si quis in diversis libris vel locis librorum dictorum repugnantiam non animadvertit, minus male res se habet; si

παντοίως μαχόμενα συμπλέξῃ, συγχεῖ καὶ ταράσσει τὴν διδασκαλίαν ἐν τῷδε καὶ πολλὴν ἀπορίαν παρέχει τοῖς ἐξελέγχειν
381 *αὐτὰ πειρωμένοις, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ | οὕτω τις εἴποι γε, καταβὰς ἄνω καὶ διαλεχθεὶς τῷ λίθῳ καὶ πλεύσας διὰ μέσης τῆς πέτρας ἀνελθεῖν εἰς τὸν βυθὸν τῆς λίμνης. ἄν τε γὰρ ὡς οὐ καταβάντα διελέγχῃς φάσκων αὐτὸν ἄνω βεβηκέναι τὰ πάντα, τοῦτο αὐτὸ δήπου φήσει καὶ αὐτὸς εἰρηκέναι κατὰ τὸν λόγον ἐν τῷ προσθεῖναι τὸ ἄνω, ἄν θ', ὡς οὐδενὶ διελέχθη, καὶ τοῦτο εἰρῆσθαι φήσει, ταὐτὸ γὰρ εἶναι τὸ λίθῳ διαλέγεσθαι τῷ μηδὲ λίθῳ, τῷ λίθῳ γὰρ οὐδεὶς διαλέγεται, καὶ τἆλλα οὕτως ἅπαντα σοφιστικῶς ἐπανορθοῦσθαι δυνήσεταί τις. ὥστε κατὰ ἀρχὰς εὐθὺς δεῖ ἀποδρᾶναι λόγων εἶδος τοιούτων, ἐν ᾧ χρὴ τοὺς ἀκούοντας οὐχ ἃ σημαίνεται συνήθως ὑφ' ἑκάστου τῶν ὀνομάτων, μανθάνειν, ἀλλὰ ἕτερα ἅττα. τοιοῦτον γάρ τι καὶ ὁ Χρύσιππος ἀξιώσει, ἐπειδὰν μὲν ἄνευ*

---

2 *ἀπορείαν* M. — *παρέχειν* M. — 3 *ἤτοι γε* pro *εἴποι γε* C. — 6 *διηλείχθης* C. — *αὐτῶ* pro *αὐτὸν* C. — *μεμνηκέναι* MAB *μεμενηκέναι* C Al. Just. ChK *βεβηκέναι* nos; cf. Proll. pp. 87 et 124. — 7 *καταβάντα* ABChK *τὰ πάντα* C; verba *τὰ πάντα* — *εἰρηκέναι* om. M. — 8 *τὰ ἄνω* C; cf. Proll. p. 84. — 9 *ταὐτὸν* C. — *εἴτε* pro *εἶναι*, ut videtur, C. — *τῶ λίθω* C. — 11 *τἆλλα* MABChK *τἄλλα* C. — 12 *δεῖν* MABChK; in C litterae evanidae; *δεῖ* nos; cf. Proll. p. 99. —

---

quis vero in iis ipsis, quae pronuntiat, contraria et variis modis inter se pugnantia conectit, doctrinam confundit turbatque magnamque difficultatem redarguere ea conantibus exhibet, perinde ac si quis ita dicat, se, cum sursum descenderit collocutusque cum lapide fuerit atque per medium saxum navigaverit, in gurgitem lacus ascendisse. Si enim istum ita redarguere velis, ut id opponas, eum omnino sursum ivisse, id ipsum nimirum se quoque dixisse asseverabit verbo illo sursum apposito; si eundem neges cum ullo collocutum esse, se hoc quoque significasse respondebit; cum lapide enim colloqui idem esse ac non colloqui, cum nemo cum lapide colloquatur, et reliqua simili modo sophistarum more poterit interpretari ac tueri. Quocirca statim a principio opus est id genus dicendi, in quo non id, quod verbo significari solet, sed aliud quiddam intellegendum sit, evitare.

κρίσεως λέγῃ γίνεσθαι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἀκούειν ἡμᾶς ἀξιῶν, ὅτι μετὰ κρίσεώς τε γίνεται καὶ κρίσεις εἰσίν· ἐπειδὰν δὲ ἄνευ λόγου καὶ ἄλογα, τὸ μήτε ἄλογα μήτε ἐν ἀλόγῳ τινὶ δυνάμει τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἐν τῇ λογιζομένῃ εἶναι καὶ λογικά· | τὸ γὰρ κρίνειν ταύτης ἔργον ὑπάρχειν· ἐπειδὰν δὲ 382 ἀπειθῶς τε καὶ ἀπεστραμμένως τοῦ λόγου, τὸ μηδεμίαν ἐπιζητεῖν ἑτέραν ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν, ἧς κινουμένης ἀπειθῶς τῷ λόγῳ γίνεσθαι τὰ πάθη· μηδὲ γὰρ εἶναί τινα τοιαύτην, ὡς ἔνιοι τῶν φιλοσόφων ὑπολαμβάνουσιν ἐπιθυμητικήν τε καὶ θυμοειδῆ προσαγορεύοντες, τὸ ὅλον γὰρ εἶναι τὸ τῶν ἀνθρώπων ἡγεμονικὸν λογικόν. εἰ μὲν γὰρ εἰς πρόβλημά τις ἀπὸ στόματος ἐπικαίρου λέγοι, κάλλιον μὲν καὶ τούτῳ διωρισμένως τε χρῆσθαι καὶ σαφῶς τοῖς ὀνόμασιν, ἕξει δὲ οὖν ὅμως συγγνώμην αὐτοῦ τὰ σφάλματα· τὸ δὲ ἐπιστημονικὴν καὶ λογικὴν πραγματείαν ἐπαγγειλάμενον γράφειν ἀπειθῆ μὲν τῷ λόγῳ τινὰ κίνησιν ὀνομάζειν, ἀξιοῦν δὲ ἡμᾶς ἀκούειν

1 τις γίνεσθαι codd. edd. τις eiecimus. — 2 ἐπεί δ' C. — 4 post λογιζομένῃ inseruimus εἶναι. — 5 ἔργον ταύτης C; cf. Proll. p. 119. — 7 ἐν ψυχῇ C. — 8 μηδὲν γὰρ MABChK μὴ δὲ C. — ταύτην pro τοιαύτην C. — 12 λέγει C. — 16 ἀκούεν K (errore typ.). —

Pari ratione Chrysippus agit: si sine iudicio dixerit affectus animi fieri, postulat, ut audiamus cum iudicio fieri et iudicia esse; si sine ratione et irrationales, neque irrationales neque in rationis experte, sed in ratiocinandi facultate et rationales esse, nam illius esse iudicare; si imperium detrectando et aversando rationem, postulat, ne ullam aliam in animo requiramus facultatem, qua contra rationem contumaciter mota affectus exsistant; nam ne esse quidem talem, ut quibusdam philosophis placeat, qui eam concupiscibilem et irascibilem appellent; omnino enim solum hominum esse principatum rationalem. At si quis coram in quaestionem aliquam ex tempore inciderit, quamquam et illum magis decebit distincte et perspicue verbis uti, veniam tamen errorum consequetur; si vero ille, qui opus se scripturum profiteatur, quod in demonstrandi atque disputandi versetur elegantia, non oboedientem rationi motum quendam appellat vultque

παντοίως μαχόμενα συμπλέξῃ, συγχεῖ καὶ ταράσσει τὴν διδασκαλίαν ἐν τῷδε καὶ πολλὴν ἀπορίαν παρέχει τοῖς ἐξελέγχειν
381 αὐτὰ πειρωμένοις, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ | οὕτω τις εἴποι γε, καταβὰς ἄνω καὶ διαλεχθεὶς τῷ λίθῳ καὶ πλεύσας διὰ μέσης τῆς πέτρας ἀνελθεῖν εἰς τὸν βυθὸν τῆς λίμνης. ἄν τε γὰρ ὡς οὐ καταβάντα διελέγχῃς φάσκων αὐτὸν ἄνω βεβηκέναι τὰ πάντα, τοῦτο αὐτὸ δήπου φήσει καὶ αὐτὸς εἰρηκέναι κατὰ τὸν λόγον ἐν τῷ προσθεῖναι τὸ ἄνω, ἄν θ', ὡς οὐδενὶ διελέχθη, καὶ τοῦτο εἰρῆσθαι φήσει, ταὐτὸ γὰρ εἶναι τὸ λίθῳ διαλέγεσθαι τῷ μηδὲ λίθῳ, τῷ λίθῳ γὰρ οὐδεὶς διαλέγεται, καὶ τἆλλα οὕτως ἅπαντα σοφιστικῶς ἐπανορθοῦσθαι δυνήσεταί τις. ὥστε κατὰ ἀρχὰς εὐθὺς δεῖ ἀποδρᾶναι λόγων εἶδος τοιούτων, ἐν ᾧ χρὴ τοὺς ἀκούοντας οὐχ ἃ σημαίνεται συνήθως ὑφ' ἑκάστου τῶν ὀνομάτων, μανθάνειν, ἀλλὰ ἕτερα ἅττα. τοιοῦτον γάρ τι καὶ ὁ Χρύσιππος ἀξιώσει, ἐπειδὰν μὲν ἄνευ

2 ἀπορείαν M. — παρέχειν M. — 3 ἤτοι γε pro εἴποι γε C. — 6 διηλείχθης C. — αὐτῷ pro αὐτὸν C. — μεμνηκέναι MAB μεμενηκέναι C Al. Just. ChK βεβηκέναι nos; cf. Proll. pp. 87 et 124. — 7 καταβάντα ABChK τὰ πάντα C; verba τὰ πάντα — εἰρηκέναι om. M. — 8 τὰ ἄνω C; cf. Proll. p. 84. — 9 ταὐτὸν C. — εἴτε pro εἶναι, ut videtur, C. — τῷ λίθῳ C. — 11 τἄλλα MABChK τἀλλα C. — 12 δεῖν MABChK; in C litterae evanidae; δεῖ nos; cf. Proll. p. 99. —

quis vero in iis ipsis, quae pronuntiat, contraria et variis modis inter se pugnantia conectit, doctrinam confundit turbatque magnamque difficultatem redarguere ea conantibus exhibet, perinde ac si quis ita dicat, se, cum sursum descenderit collocutusque cum lapide fuerit atque per medium saxum navigaverit, in gurgitem lacus ascendisse. Si enim istum ita redarguere velis, ut id opponas, eum omnino sursum ivisse, id ipsum nimirum se quoque dixisse asseverabit verbo illo sursum apposito; si eundem neges cum ullo collocutum esse, se hoc quoque significasse respondebit; cum lapide enim colloqui idem esse ac non colloqui, cum nemo cum lapide colloquatur, et reliqua simili modo sophistarum more poterit interpretari ac tueri. Quocirca statim a principio opus est id genus dicendi, in quo non id, quod verbo significari solet, sed aliud quiddam intellegendum sit, evitare.

κρίσεως λέγῃ γίνεσθαι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἀκούειν ἡμᾶς ἀξιῶν, ὅτι μετὰ κρίσεώς τε γίνεται καὶ κρίσεις εἰσίν· ἐπειδὰν δὲ ἄνευ λόγου καὶ ἄλογα, τὸ μήτε ἄλογα μήτε ἐν ἀλόγῳ τινὶ δυνάμει τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἐν τῇ λογιζομένῃ εἶναι καὶ λογικά· | τὸ γὰρ κρίνειν ταύτης ἔργον ὑπάρχειν· ἐπειδὰν δὲ 382
ἀπειθῶς τε καὶ ἀπεστραμμένως τοῦ λόγου, τὸ μηδεμίαν ἐπιζητεῖν ἑτέραν ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν, ἧς κινουμένης ἀπειθῶς τῷ λόγῳ γίνεσθαι τὰ πάθη· μηδὲ γὰρ εἶναί τινα τοιαύτην, ὡς ἔνιοι τῶν φιλοσόφων ὑπολαμβάνουσιν ἐπιθυμητικήν τε καὶ θυμοειδῆ προσαγορεύοντες, τὸ ὅλον γὰρ εἶναι τὸ τῶν ἀνθρώπων ἡγεμονικὸν λογικόν. εἰ μὲν γὰρ εἰς πρόβλημά τις ἀπὸ στόματος ἐπικαίρου λέγοι, κάλλιον μὲν καὶ τούτῳ διωρισμένως τε χρῆσθαι καὶ σαφῶς τοῖς ὀνόμασιν, ἕξει δὲ οὖν ὅμως συγγνώμην αὐτοῦ τὰ σφάλματα· τὸ δὲ ἐπιστημονικὴν καὶ λογικὴν πραγματείαν ἐπαγγειλάμενον γράφειν ἀπειθῆ μὲν τῷ λόγῳ τινὰ κίνησιν ὀνομάζειν, ἀξιοῦν δὲ ἡμᾶς ἀκούειν

1 τις γίνεσθαι codd. edd. τις eiecimus. — 2 ἐπεί δ' C. — 4 post λογιζομένῃ inseruimus εἶναι. — 5 ἔργον ταύτης C; cf. Proll. p. 119. — 7 ἐν ψυχῇ C. — 8 μηδὲν γὰρ MABChK μὴ δὲ C. — ταύτην pro τοιαύτην C. — 12 λέγει C. — 16 ἀκούεν K (errore typ.). —

Pari ratione Chrysippus agit: si sine iudicio dixerit affectus animi fieri, postulat, ut audiamus cum iudicio fieri et iudicia esse; si sine ratione et irrationales, neque irrationales neque in rationis experte, sed in ratiocinandi facultate et rationales esse, nam illius esse iudicare; si imperium detrectando et aversando rationem, postulat, ne ullam aliam in animo requiramus facultatem, qua contra rationem contumaciter mota affectus exsistant; nam ne esse quidem talem, ut quibusdam philosophis placeat, qui eam concupiscibilem et irascibilem appellent; omnino enim solum hominum esse principatum rationalem. At si quis coram in quaestionem aliquam ex tempore inciderit, quamquam et illum magis decebit distincte et perspicue verbis uti, veniam tamen errorum consequetur; si vero ille, qui opus se scripturum profiteatur, quod in demonstrandi atque disputandi versetur elegantia, non oboedientem rationi motum quendam appellat vultque

αὐτὴν λογικὴν ἢ ἀπεστράφθαι μὲν τὸν λόγον, εἶναι δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ λόγον τε καὶ κρίσιν αὐτὴν οὐκ οἶδα εἰ μὴ τῆς μεγίστης μέμψεως ἄξιος ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὃς μὴ συγχωρῶν ἐπὶ ταὐτοῦ λέγειν αἰσχύνεσθαι καὶ αἰδεῖσθαι μηδὲ ἥδεσθαι
383 *καὶ χαίρειν, ἀλλὰ ἀκριβοῦν ἅπαντα καὶ μέχρι | τῶν ὀνομάτων ἀξιῶν αὐτὸς ἐν τοῖς συγγράμμασιν, ὃ σμικρὸν ἔμπροσθεν οὐκ ἐκ λόγου καὶ κρίσεως ἔφησε γίνεσθαι, προελθὼν ἐν λόγῳ καὶ κρίσει συνίστασθαί φησιν ἐνὸν ἐκφυγεῖν μὲν ἁπάσας τὰς οὕτως ἀκαίρους τε ἅμα καὶ παρὰ τὸ τῶν Ἑλλήνων ἔθος ἀναπεπλασμένας ὁμωνυμίας, ἀκριβῶσαι δὲ καὶ διαρθρῶσαι τὸν λόγον Ἑλληνικοῖς τε καὶ σαφέσιν ὀνόμασιν. τὸ γοῦν ἄλογον ὡσαύτως ἀφώνῳ τε καὶ ἀτραχήλῳ διχῶς ἅπαντες ἄνθρωποι λέγουσι καὶ τρίτον οὐδὲν ἔστιν εὑρεῖν ἐπὶ αὐτῶν σημαινόμενον οὔτε παρὰ τοῖς νῦν Ἕλλησιν οὔτε παρὰ τοῖς παλαιοῖς, εἴ τι χρὴ τεκμαίρεσθαι τοῖς βιβλίοις αὐτῶν. ἄφω-*

---

1 *τῶ λόγω* C. — 3 *ἄξιον* M. — post *ἄνθρωπος* in codd. edd. *ὃς* excidit; cf. Proll. p. 127. — 4 *καὶ αἰδεῖσθαι* om. C. — *μήθ' ἥδεσθαι* C. — 6 *αὐτὸν* codd. edd. *αὐτὸς* nos; cf. Proll. p. 125. — 7 *οὐκ* om. C. — 8 *φησίν ἢ . .* (litt. eras.) *ἐμφυγεῖν* C. — 10 *ἀναπιμπλαμένας* M A B Ch K *ἀναπιμπλάνειν* C *ἀναπεπλασμένας* nos; cf. Proll. p. 124. — 13 *λέγουσιν* A B Ch K. — *ἐστὶν εὑρεῖν ἐπὶ* C *εὑρεῖν* post *σημαινόμενον* M A B Ch K; cf. Proll. p. 120. —

---

nos intellegere rationalem, vel eum aversari quidem rationem, nihil tamen aliud esse quam rationem et iudicium ipsum, nescio an vel summa reprehensione dignus sit, quippe qui, cum non concedat erubescere et verecundari vel laetari et gaudere in eandem sententiam dici, sed omnia usque ad verborum usum quam accuratissime tractari in libris velit, ipse, quod paulo ante non e ratione et iudicio fieri dixit, idem oratione procedente in ratione et iudicio consistere affirmet, cum potuerit omnes tam intempestivas easdemque praeter Graecorum morem fictas homonymias vitare et Graecis verbis ac dilucidis expedire et absolvere disputationem. Nam irrationale, item id, quod non vocale est, et decollatum duobus modis omnes accipiunt neque tertia significatio reperiri potest aut apud recentiores aut apud veteres Graecos, si quidem e libris eorum id conicere licet. Non vocale

νον δὲ δὴ πῶς λέγουσι καὶ ἀτράχηλον; ἀναγκάζει γὰρ ἡμᾶς
τὰ ῥήματα ἡ Χρυσίππειος ἑρμηνεία καὶ ταῦτα ἐξηγεῖσθαι. τὸ
μέν, οἶμαι, στερήσει φωνῆς ἢ τραχήλου, τὸ δὲ κακώσει. εἰ
μὲν γάρ τις φάσκοι τοὺς ἰχθῦς ἀφώνους ὑπάρχειν ἢ τὰ
φυτά, τῷ μηδὲ ὅλως ἔχειν φωνὴν οὕτως αὐτὰ προσαγορεύει·
εἰ δέ τις ἄφωνον εἶναι λέγοι τὸν κιθαρῳδὸν ἢ τὸν κήρυκα,
κάκωσίν τινα ἐνδείκνυται τῆς φωνῆς τἀνθρώπου· ἢ γὰρ σμι-
κρόφωνον | ἢ τραχύφωνον ἢ μελάμφωνον ἤ τι τοιοῦτον ἕτε- 384
ρον εἶναί φησιν αὐτόν, οὐ μὴν παντελῶς γε ἐστερῆσθαι
φωνῆς. οὕτω δὲ καὶ ἀτραχήλους τινὰς ὀνομάζουσιν ἀνθρώ-
πους, οὐ μὰ Δία ὥσπερ τοὺς ἰχθῦς ἀτραχήλους ἄν τις εἴποι,
διότι μηδὲ ὅλως αὐτοῖς ὑπάρχει τράχηλος, οὐδεὶς γὰρ ἂν
οὕτω γε ἄνθρωπος ἀτράχηλος εἴη, ὡς ἐστερῆσθαι τὸ πάμπαν
τραχήλου, ἀλλὰ τῷ σμικρὸν ἔχειν τὸν τράχηλον ὀνομάζονταί
τινες οὕτω καὶ μένει κἀνταῦθα τὰ παραπλήσια δύο σημαινό-
μενα, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἄφωνος προσηγορίας. οὕτω δὲ καὶ
ἄπους καὶ ἀσκελὴς καὶ ἀκοίλιος καὶ ἄπλευρος καὶ ἄχειρ καὶ

1 δή πως codd. edd. δὴ πῶς nos. — 4 φάσκει ABChK; cf. Proll. p. 21. — 7 ἀνθρώπου C. — 8 μελάμφωνον cum asterisco A μεγάφωνον Corn. — 9 γε στερῆσθαι M. — 10 verba τινὰς ὀνομάζουσιν — ἀτραχήλους om. M. — 11 μὰ δι' C. — 14 τὸ μικρὸν M. — 15 τὰ ante παραπλήσια om. M. —

quidem et decollatum quid intellegunt? (Cogit enim nos Chrysippi interpretatio etiam haec verba explanare.) Modo privationem vocis vel colli, modo depravationem significari volunt. Cum enim pisces aliquis non vocales esse dicit vel stirpes, ita appellat, quoniam vocis prorsus expertes sunt; cum sine voce citharoedum vel praeconem, vocis depravationem ac vitium significat; aut enim vocem exilem aut asperam aut fuscam aut tale quidpiam habere, non voce prorsus carere hominem dicit. Sic quoque decollatos quosdam appellant non per Jovem ideo, quod, sicuti pisces nullum omnino, sed quod parvum habent collum; fieri enim non potest, ut ita decollatus homo sit, ut collo penitus careat, unde fit, ut hic quoque duae illae significationes, sicut in altero verbo, serventur. Non aliter vocabula ἄπους, ἀσκελής, ἀκοίλιος, ἄπλευρος, ἄχειρ atque id genus alia, quae ita se habent, ut illud ᾱ

πάνθ' ὅσα τοιαῦτα ποτὲ μὲν ἀναιρούσης τῆς ᾱ φωνῆς τι σημαινόμενον ἑκάστου τῶν ὀνομάτων, οὗ προτάττεται, ποτὲ δὲ οὐκ ἀναιρούσης. οὕτως εὑρίσκω καὶ τὸ ἄλογος ὄνομα παρά τε τοῖς παλαιοῖς ἅπασιν εἰρημένον ὑπό τε τῶν νῦν ἀνθρώπων λεγόμενον. ἐπειδὰν μὲν γὰρ ἢ τὸν ἰχθῦν τις ἢ τὸν καρκῖνον ἄλογον εἶναι φάσκῃ, παντάπασιν ἀναιρεῖ τὸ σημαινόμενον ἐκ τῆς λόγος φωνῆς· ἐπειδὰν δὲ τόδε τι τὸ
385 ὑπὸ τοῦδε λεγόμενον ἐπιμεμφόμενοι φάσκωσιν | ἄλογον, οὐχ ὡς οὐδένα λόγον ἔχον, ἀλλὰ ὡς μεμπτέον καὶ πονηρῶς ἔχον οὕτως ὀνομάζουσιν. ἄλλο δὲ τρίτον ἢ καὶ νὴ Δία τέταρτον, ὡς οὗτοι βιάζονται, σημαινόμενον οὐκ ἔστιν ἐν ἔθει τοῖς Ἕλλησιν, οἳ ἐξηγεῖσθαι τὴν φωνὴν ἐπαγγέλλονται. δηλοῖ δὲ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐν τῇδε τῇ ῥήσει· 'διὸ 'καὶ οὐκ ἀπὸ τρόπου λέγεται ὑπό τινων τὸ τῆς ψυχῆς 'πάθος εἶναι κίνησις παρὰ φύσιν, ὡς ἐπὶ φόβου ἔχει καὶ 'ἐπιθυμίας καὶ τῶν ὁμοίων. πᾶσαι γὰρ αἱ τοιαῦται κινή-

1 τῆς ά φ. ChK τῆς ᾱ om. C. — 3 ἄλογον MABChK; syllaba extrema evanida in C; ἄλογος nos; cf. Proll. p. 32 adn. 43. — 4 παρά τε τοῖς M παρὰ τοῖς ABChK; in C litterae evanidae; cf. Proll. p. 34. — 7 λόγος φωνῆς C ἄλογος φ. MABChK. — δὲ om. C. — 9 pro πονηρῶς μοχθηρῶς C. — 10 νὴ διὰ M. — 12 ὃ MABChK ὤν C οἳ nos. — 14 ἄπο τρόπου CMK ἀποτρόπου AB ἀπὸ τρ. Ch. —

nominis, cuius prima syllaba est, significationem tum tollat, tum non tollat. In eundem modum vocem hanc irrationalis et apud veteres omnes usitatam fuisse et a nostrae aetatis hominibus usurpari invenio. Cum enim vel piscem aliquis vel cancrum dicit irrationalem, vocis rationis significationem prorsus tollit, cum autem aliquid a quopiam dictum reprehendentes dicimus irrationale, non, quod nullam habeat rationem, sed quod reprehensione dignum pravumque est, ita appellamus. Tertia vero alia aut certe quarta, ut isti extorquent, significatio non est in usu apud Graecos, qui quidem huius vocis explanationem profitentur, id quod Chrysippus ipse his verbis ostendit: 'Idcirco non inepte animi perturbatio a quibusdam esse motus contra naturam dicitur, ut in metu et libidine similibusque apparet. Omnes enim huiusmodi motus con-

‘σεις τε καὶ καταστάσεις ἀπειθεῖς τε τῷ λόγῳ εἰσὶ καὶ ἀπε-
‘στραμμέναι· καθὸ καὶ ἀλόγως φαμὲν φέρεσθαι τοὺς τοιού-
‘τους, οὐχ οἷον κακῶς ἐν τῷ διαλογίζεσθαι, ὡς ἄν τις εἴποι
‘κατὰ τὸ ἔχειν ἐναντίως πρὸς τὸ εὐλόγως, ἀλλὰ κατὰ τὴν
‘τοῦ λόγου ἀποστροφήν.’ ἐναργῶς ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος
ἐνδείκνυται τὰ δύο σημαινόμενα τῆς ἄλογος φωνῆς, ἅπερ καὶ
ὄντως ἐστὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι, τὸ μὲν ἕτερον, ᾧ τὸ εὔλογον
ἐναντίον ἐστί, τὸ δὲ ἕτερον, ᾧ μηδὲν μέτεστι λόγου. τὸ μὲν
οὖν ἀντικείμενον τῷ εὐλόγῳ ἁμάρτημά ἐστι καὶ κρίσις
μοχθηρά· τὸ δὲ ἕτερον, ὃ χωρὶς | λόγου γίνεται παντός, ἡ 386
κατὰ τὸ πάθος ὁρμὴ καὶ κίνησις. εἰ δέ γε ἦν πλείω τὰ
σημαινόμενα τοῦ ἄλογος ὀνόματος, οὐκ ἂν ὤκνησεν οὐδὲ
περὶ ἐκείνων εἰπεῖν ἐπιδεικνὺς οὐδὲ καθ’ ἓν αὐτῶν ἄλογον
εἰρῆσθαι τὸ τῆς ψυχῆς πάθος, ἀλλὰ κατὰ μόνον ὅπερ αὐτὸς
ὠνόμασε τὸ κατὰ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ λόγου γινόμενον.

2 καθὸ MABCh καθ’ ὃ CK. — 3 εἴποιε C. — 6 ἀλόγου MCABCh ἄλογον K ἄλογος nos; cf. Proll. p. 32 adn. 43 et p. 116. — 10 πάντως ὡς ἡ C. — 11 γε om. C. — 12 ἄλογος C ἄλογον MABChK. — 13 ἐπιδεικνὺς οὐδὲ C ἐ. ὡς οὐδὲ MABChK; cf. Proll. p. 116. — αὐτὸν M. — 14 ψυχῆς ὄνō (sic) pro ψ. πάθος C. —

stitutionesque non obtemperant aversanturque rationem; unde et eos, qui ita affecti sunt, irrationaliter ferri dicimus, non quo in ratiocinando errent, quemadmodum aliquis dicere possit secundum contrariam ei, quod rationi consentaneum est, significationem, sed propter rationis aversationem.’ Evidenter hic Chrysippus duas significationes huius vocis, quae apud Graecos re vera in usu sunt, ostendit, unam, cum ei, quod rationi consentaneum est, opponitur, alteram, cum rationis expers intellegitur. Illud igitur, quod rationi consentaneo contrarium est, error est et iudicium pravum; hoc, quod sine ratione ulla fit, est appetitio cum perturbatione et commotio. Si vero plures essent huiusce nominis significationes, de illis quoque dicere non gravatus esset demonstrans animi perturbationem nulla ex iis esse appellatam irrationalem, sed illa tantum, qua ipse id, quod ex aspernatione rationis efficitur, intellegi vult. Nam cum quis male

ὅσα μὲν γάρ τις ἔκρινε κακῶς, οὐκ ἀπέστραπται τὸν λόγον, ἀλλὰ ἔσφαλται κατὰ αὐτόν· ὅσαι δὲ ὁρμαὶ κατὰ θυμὸν ἢ ἐπιθυμίαν ἀποτελοῦνται μὴ προσχρώμεναι λόγῳ, ταύτας ἀλόγους ὀνομάζει κατὰ τὸ ἕτερον τῶν σημαινομένων, ἐν ᾧ τὴν ᾱ φωνὴν ἀποφάσκειν τε καὶ ἀναιρεῖν ἐλέγομεν τὸ σημαινόμενον τῆς μετὰ αὐτοῦ τεταγμένης. ἡ γὰρ ἀπειθὴς λόγῳ κίνησις ψυχῆς ἄλογός ἐστι κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον, ἐν ᾧ τὸ μηδὲ ὅλως χρῆσθαι λόγῳ περιέχεται. ὥστε, εἴγε χρώμεθα λόγῳ καὶ κατὰ αὐτήν, οὐκ ὀρθῶς ὁ Χρύσιππος εἶπεν ἔν τε τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν 'οὐχὶ εἰ διημαρτημένως φέρεται καὶ παριδών τι κατὰ τὸν λόγον, ἀλλὰ ἀπεστραμμένως τε καὶ ἀπειθῶς αὐτῷ' καὶ πάλιν ἐν τῷ θεραπευτικῷ τῶν παθῶν |
387 αὐτὰ δὴ ταῦτα τὰ σμικρῷ πρόσθεν μοι παραγεγραμμένα διὰ τῆς ῥήσεως, ἐν ᾗ τὸ μὲν ἐναντίως τῷ εὐλόγῳ λεγόμενον ἄλογον οὐκ ἔφασκεν ἐν τῷ τοῦ πάθους ὁρισμῷ σημαίνεσθαι, θάτερον δὲ τὸ ἀπειθές τε καὶ ἀπεστραμμένον τὸν λόγον. ἐπιφέρων γοῦν φησιν 'οἷαι καὶ ἀκρατεῖς αἱ τοιαῦται κατα-

4 τὴν φωνὴν C τὴν ά φ. ChK. — 8 ὡς codd. edd. ὥστε nos. — 10 εἰ post οὐχὶ om. codd. edd.; cf. Proll. pp. 127 et 65. — 14 εὐλόγω C εὐλόγως MABChK. — 15 οὐκ ἔπασχεν C. — 17 οἷαι codd. edd.; nescio an ὅθεν vel διὸ legendum sit. —

iudicat, non aspernatur rationem, sed in ea errat; appetitus autem, qui cum ira vel cupiditate fiunt, cum non utantur ratione, irrationales appellat altera significatione, qua primam vocis syllabam docuimus annexae sibi partis significationem negare et tollere. Animi enim motus adversus rationem contumax irrationalis ea vi est, qua omnino nullus rationis usus continetur. Quodsi etiam in illo motu ratione utimur, non recte Chrysippus et in primo de perturbationibus dixit 'non si aberrans fertur aliquis vel incuria quadam in ratione labitur, sed si aversus minimeque obtemperans ei est' et in libro, qui est de perturbationum curatione, ea ipsa, quae paulo ante a me adscripta sunt, ubi irrationale, quod rationi consentaneo oppositum esset, negavit in perturbationis definitione significari, sed alterum, quod contumax esset aversareturque rationem. Nam ita verba subnectit: 'Unde

'στάσεις εἰσίν, ὡς ἂν οὐ κρατούντων ἑαυτῶν, ἀλλὰ ἐκφερομένων, καθάπερ οἱ τῷ τόνῳ τρέχοντες προσεκφέρονται οὐ κρατοῦντες τῆς τοιαύτης κινήσεως. οἱ δὲ κατὰ τὸν λόγον κινούμενοι ὡς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτῳ οἰακίζοντες, κἂν ὁποιοσοῦν ᾖ, κρατοῦσιν [ἤτοι ἀπαθεῖς εἰσι] τῶν κινήσεων καὶ τῶν κατὰ αὐτὰς ὁρμῶν.' ἐνταῦθα γὰρ πάλιν τὸ κἂν ὁποιοσοῦν ᾖ προσκείμενον ἐπὶ τοῦ λόγου σαφῶς ἐνδείκνυται τὸν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων διορισμὸν τοῦ πάθους. εἴτε γὰρ ὑγιὴς εἴη καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος εἴτε μοχθηρός τε καὶ ψευδής, ὁ κινούμενος κατὰ αὐτὸν οὐκ ἄν ποτε γένοιτο ἐν πάθει. κατὰ μὲν γὰρ τὸν ἀληθῆ προσηκόντως τε καὶ κατωρθωμένως κινεῖται, κατὰ δὲ τὸν ψευδῆ μοχθηρῶς τε καὶ διημαρτημένως. ἵνα γὰρ ὁ λόγος ἡγεμών ἐστιν, ἢ ἀρετὴ | ἕπεται ἢ 388 ἁμάρτημα, πάθος δὲ οὐδέποτε. τὸ γοῦν οἰηθῆναι τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι, καθάπερ ὁ Ἐπίκουρος, ἡμαρτημένος τε

4 τοῦτο C — οἰκιάζοντες M. — ὁποῖον οὖν C. — 5 κρατοῦσι τῆς κινήσεως C κρατοῦσιν ἤτοι ἀπαθεῖς εἰσι τῆς τοιαύτης κινήσεως MABChK; cf. infra p. 360, 13. — 6 κατ' αὐτὴν codd. edd. κατὰ αὐτὰς nos. — 7 προσκείμενον M προκείμενον A; prima syllaba evanuit in C. — τῶν ἀπὸ M. — 11 κατορθουμένως M κατορθωμένως ABCh. — 13 ἢ ἀρετὴ om. C. — ἕπεται om. C. — 14 δὲ om. ABChK, in C litterae evanidae; cf. Proll. p. 34. — 15 in verbis ἀγαθὸν εἶναι desinit C; cf. Proll. p. 73. —

etiam incontinentes hae constitutiones sunt, quippe cum sint eorum, qui sui non compotes sunt, sed efferuntur, quemadmodum, qui intente currunt, cum tantum motum sustinere non queant, simul praecipites efferuntur. Qui vero ratione tamquam duce moventur eiusque ope, qualiscunque est, motiones regunt, dominantur motionibus appetitionibusque [vel perturbatione vacant].' Hic rursus verba illa 'qualiscunque est' orationi adiuncta perspicuam faciunt errorum et perturbationum distinctionem. Sive enim recta est et vera ratio sive prava et falsa, qui ea movetur, nunquam in perturbatione erit. Nam si vera erit ratio, decenter et recte movetur; si falsa, prave et cum errore. Ubi enim dux ratio est, aut virtus aut error sequitur, perturbatio nunquam. Velut voluptatem bonum esse opinari, quemadmodum Epicurus,

λόγος ἐστὶ καὶ ψευδὴς ἁπάσας τε τὰς ἐνεργείας καὶ κατὰ μέρος κινήσεις τῆς ψυχῆς, ὅσαι τῆς ἡδονῆς ὡς τέλους στοχάζονται μοχθηρῶς, μοχθηρὰς μὲν ἐξ ἀνάγκης ἔχει καὶ διημαρτημένας, οὐ μὴν ἤδη γέ πω καὶ πάθη· τὸ γὰρ ἴδιον τοῦ πάθους αὐτὸ δὴ τοῦτό ἐστι τὸ χωρὶς λόγου κινεῖσθαι τὴν ψυχήν. ὅθεν καὶ δεόντως ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν 'οἱ δὲ κατὰ 'τὸν λόγον κινούμενοι ὡς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτῳ οἰακίζοντες τὰς 'κατὰ μέρος δηλονύτι κινήσεις τῆς ψυχῆς κρατοῦσι τῶν κατὰ 'αὐτὰς ὁρμῶν ἀνάλογον τοῖς περιπατοῦσιν, ἀλλὰ οὐχ ὑπὸ 'αὐτῶν ἐκφέρονται βιαίως, ὥσπερ οἱ κατὰ πρανοῦς θέοντες.' συνάπτων γοῦν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει καὶ ταυτὶ προσγράφει· 'οἱ δέ γε κατὰ τὸν λόγον κινούμενοι ὡς ἂν ἡγεμόνα 'καὶ τούτῳ οἰακίζοντες, καὶ ἐὰν ὁποιοσοῦν ᾖ, κρατοῦσι τῶν 'κινήσεων καὶ τῶν κατὰ αὐτὰς ὁρμῶν, ὥστε πεισθῆναι, ἐάνπερ 'ἐνδεικνύηται αὐτός, παραπλησίως τοῖς περιπατοῦσιν.' οὐκ
389 ἀρκεσθεὶς δὲ τούτοις ἐπιφέρει 'διὸ καὶ | αἱ οὕτως ἄλογοι

2 κινήσεις ἐκ τῆς codd. edd. ἐκ delevimus. — 7 τὸν ante λόγον addidimus. — κινούμενος M. — 8 τῶν ante κατὰ om. M. — 15 ἐνδείκνυται codd. edd. ἐνδεικνύηται nos. —

errans est et falsa ratio omnesque actiones et singulares motus animi, quicunque ad voluptatem tamquam finem prave spectant, pravos quidem necessario et errantes habet, non tamen continuo perturbationes; proprium nimirum perturbationis illud ipsum est, ut sine ratione animus moveatur. Unde apte Chrysippus ita scripsit: 'Qui vero ratione tamquam duce moventur eiusque ope singulares videlicet animi motiones regunt, harum appetitionibus dominantur ambulantibus similes neque earum impetu perinde atque illi, qui per declivia currunt, violenter feruntur.' Laudatae orationi etiam haec adiungit: 'Qui vero ratione tamquam duce moventur eiusque, qualiscunque est, ope motiones regunt, harum appetitionibus ita dominantur, ut pareant, simulatque illa indixerit, similes ambulantibus.' Non contentus his subnectit: 'Propterea ita irrationales motus

'κινήσεις πάθη τε λέγονται καὶ παρὰ φύσιν εἶναι ἅτε ἐκβαί'νουσαι τὴν λογικὴν σύστασιν.' πῶς οὕτως; ἢ δηλονότι χωρὶς λόγου παντὸς καὶ ἀπεστραμμέναι τὸν λόγον, ὃν ἡγεμόνα ἔδωκεν ἡμῖν ἡ φύσις ἁπασῶν τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν; οὐχ ἡγεῖται δὲ ἐν τοῖς πάθεσιν· ὅθεν ἐκβεβηκέναι φησὶ τὴν λογικὴν σύστασιν ἁπάσας τὰς κατὰ πάθος κινήσεις, ὀρθότατα λέγων. εἰ γὰρ ἡ μὲν λογικὴ τοῦ ζῴου σύστασις ἡγεμόνα κέκτηται τὸν λόγον, οὐ κρατεῖ δὲ οὗτος οὐδὲ ἡγεῖται τῶν κατὰ τὸ πάθος κινήσεων, ἐκβέβηκε τὴν λογικὴν φύσιν ὁ κατὰ πάθος κινούμενος. καὶ μήν, εἴπερ οὐ λόγος ὁρμῆς ἡγεῖται, ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, ὅ τι ποτέ ἐστι τὸ ἡγούμενον. οὐ γὰρ δὴ ἀποχρήσει γε αὐτοῖς εἰπεῖν, ὡς οὔτε λόγος οὔτε ἄλλη δύναμις οὐδεμία. συγχωροῦσι γὰρ οὕτως ἀναίτιόν τινα κίνησιν, ὃ παντὸς μᾶλλον φυλάττεσθαι παραινοῦσι καὶ μέμφονταί γε τὸν Ἐπίκουρον, ἐπειδάν τινα τοιαύτην ὑποτίθηται. εἴπερ οὖν μηδὲν ἀναιτίως γίνεται καὶ τοῦτό ἐστιν ἁπάντων σχεδόν τι τῶν

7 ὀρθότητα M. — 12 δή γε ἀποχρήσει codd. edd. δὴ ἀποχρήσει γε nos; cf. p. 407 in. K. et edit. nostr. Galeni ὅτι ἄριστος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος Erlang. 1873 p. 20. —

perturbationes dicuntur esse et contra naturam, quippe qui e rationali constitutione egrediantur.' Quid ita? An scilicet, quia sine ulla ratione sunt eamque aspernantur, quam nobis ducem omnium singularium actionum natura concessit? Non praeit in perturbationibus; unde e rationali constitutione egredi omnes perturbationum commotiones ait idque rectissime; nam si rationalis animalis constitutio ducem habet rationem, ea autem non dominatur neque perturbationum motibus praeest, egreditur e rationali natura, qui perturbatione movetur. Jam vero, si ratio appetitioni non praeest, respondeat nobis secta Chrysippi, quid illud tandem sit, quod praeest. Non enim sufficiet dicere neque rationem neque aliam quampiam facultatem. Ita enim motum aliquem sine causa esse concedent, quod ut vel inprimis caveamus, ipsi praecipiunt atque Epicurum reprehendunt, qui talem motum posuerit. Quodsi nihil sine causa

390 φιλοσόφων | ὁμολόγημα κοινόν, οὐ Χρυσίππου μόνον ἢ Ἀριστοτέλους ἢ Πλάτωνος, ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν, ἥτις ποτέ ἐστιν αἰτία τῆς κατὰ πάθη κινήσεως. οὐ γὰρ δὴ ὁ λόγος γε νῦν ἡγεμὼν οὐδὲ αἴτιος αὐτοῖς ὑπάρχει, καθάπερ ἔν τε τοῖς ἁμαρτήμασι καὶ κατορθώμασιν. ὁ μὲν οὖν Ποσειδώνιος, ὡς ἄν, οἶμαι, τεθραμμένος ἐν γεωμετρίᾳ καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων Στωϊκῶν ἀποδείξεσιν ἕπεσθαι συνειθισμένος, ᾐδέσθη τήν τε πρὸς τὰ σαφῶς φαινόμενα μάχην καὶ τὴν αὐτοῦ πρὸς αὑτὸν ἐναντιολογίαν τοῦ Χρυσίππου καὶ πειρᾶται μὴ μόνον ἑαυτὸν τοῖς Πλατωνικοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν Κιττιέα Ζήνωνα προσάγειν· οἱ δὲ ἄλλοι Στωϊκοὶ σχεδὸν ἅπαντες οὐκ οἶδα ὅπως ἕπεσθαι μᾶλλον οἷς ἐσφάλη Χρύσιππος ὑπομένουσιν ἢ τἀληθὲς αἱρεῖσθαι.

Καὶ οἵ γε νῦν αὐτῶν ἐνδοξότατοι πυνθανομένων ἡμῶν ἑκάστοτε, τίνα ποτὲ χρὴ τίθεσθαι τὴν αἰτίαν τῆς κατὰ τὰ πάθη κινήσεως, ἄνω μὲν καὶ κάτω τοὺς λόγους ἑλίττουσιν, ἀποσαφοῦσι δὲ οὐδέν, ἀλλὰ ἐνίοτε μὲν τὸν ἡμαρτημένον

8 αὐτὴν codd. edd. αὐτοῦ nos; cf. Proll. p. 97. — 14 πινθανομένων M. — 16 ἐλίττουσιν M. —

fit atque hic est omnium fere philosophorum communis consensus, non Chrysippi tantum aut Aristotelis aut Platonis, respondeant nobis, quaenam sit causa motionis perturbationum. Neque enim, ut in peccatis et recte factis, ita hic princeps et causa iis videri ratio potest. Itaque Posidonius, utpote qui ab ineunte aetate, opinor, in geometria versatus magisque quam ceteri Stoici demonstrationes sequi assuetus esset, erubuit contra evidentia atque aperta certare atque, ut Chrysippus, sibi ipsi contraria dicere conaturque non tantum se, sed Zenonem etiam Cittieum cum Platonicis conciliare; reliqui autem Stoici fere omnes nescio quomodo Chrysippi errores sequi quam verum eligere maluerunt.

Atque etiam, qui ex illis nunc nobilissimi habentur, identidem nobis sciscitantibus, quam tandem causam perturbationum motus ponendam arbitrentur, ultro citroque orationem torquent ac flectunt, nihil tamen explanant, sed interdum errantem rationem et falsam opinionem motus

λόγον φασὶ καὶ τὴν δόξαν τὴν ψευδῆ τῶν | κατὰ τὰ πάθη 391
κινήσεων αἴτιον ὑπάρχειν, δυσωπούμενοι δὲ αὖθις ὑπὸ τῶν Χρυσίππου ῥήσεων ὑποχωροῦσί τε τούτων καὶ κινήσεις τινὰς ἀναιτίους ὑποτίθενται καὶ μένουσιν οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀποκρίσεων, ἀλλὰ Εὐρίπου δίκην ἑκάστοτε μεταρρέουσιν ἀπὸ μὲν τοῦ τὸν λόγον τε καὶ τὴν δόξαν αἰτιᾶσθαι τῶν παθῶν ἐπὶ τὸ χωρὶς αἰτίας οὑτωσί πως κινουμένην τὴν ψυχὴν ἐμπίπτειν τοῖς πάθεσιν, ἀπὸ δὲ αὖ τῆς εἰκαίας τε καὶ ἀναιτίου κινήσεως ἐπὶ τὸ λογικὰς εἶναι τὰς κινήσεις τῶν παθῶν. ὁ γὰρ ἔλεγχος ἑκατέρων τῶν ἀποκρίσεων ἐκ προχείρου παρακείμενος οὐκ ἐᾷ καταμένειν ἐπὶ οὐδετέρας αὐτῶν ἐν μὲν τῷ τὰς κατὰ τὰ πάθη κινήσεις ὑπὸ τοῦ λόγου γίνεσθαι φάσκειν οὐκ ἐχόντων αὐτῶν ἁμάρτημα διακρῖναι πάθους, ἐν δὲ τῷ καὶ τοῦτον ἀφελεῖν εἰς ἀναίτιόν τινα κίνησιν ἐμπιπτόντων, ἐνὸν αὐτοῖς ἐξ ἑτοίμου φυγεῖν ἀμφοτέρας τὰς ἀτοπίας, τὴν μὲν τοῦ μὴ δύνασθαι διορίσαι πάθους ἁμάρτημα χωρίζοντας τοῦ λόγου τὰ πάθη, τὴν δὲ τοῦ γίνεσθαί τι χωρὶς αἰτίας

1 φασὶ M φασὶν ABChK. — 5 εὐρίππου M. — 11 καταιμένειν M. — 11 ἐν δὲ καὶ τῶ M. — 16 χωρίζοντος MABCh χωρίζοντας Corn. K. —

perturbationum causam esse dicunt, alias Chrysippi oratione deterriti ab his recedunt et quosdam sine causa motus statuunt nec unquam in eadem responsione perstant, sed Euripi instar semper fluctuant ab ea responsione, qua rationem et opinionem perturbationum causam dicunt, ad eam, qua sine causa temere moveri animum atque ita in perturbationes incidere, et rursus ab hac motione temeraria et causae experte eo transeuntes, ut rationales esse motus perturbationum affirment. Refutatio enim utriusque responsionis cum in promtu sit, non sinit eos persistere in alterutra; nam cum perturbationum motus a ratione fieri dicunt, errorem a perturbatione discernere nequeunt, cum vero rationem ipsam demunt, in motum quendam, qui sine causa fit, delabuntur. At utrumque hoc absurdum evitare facile poterant, unum, quod nequeunt distinguere a perturbatione errorem, si perturbationes a ratione separassent, alterum, quod aliquid statuunt sine causa fieri, si irrationales quasdam facultates in

ὁμολογήσαντας ἀλόγους τινὰς εἶναι δυνάμεις ἐν τῇ ψυχῇ |
392 τῶν κατὰ αὐτὴν παθῶν αἰτίας. οὐ μόνον τοίνυν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ ὁ Χρύσιππος αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ παθῶν συγγράμμασιν ἐπὶ οὐδεμιᾶς ὁρμίζει βεβαίως δόξης, ἀλλὰ ἀεὶ σαλεύει καθάπερ ἐν κλύδωνι. καὶ γὰρ καὶ χωρὶς λόγου παντὸς γίνεσθαί φησι τὰ πάθη καὶ αὖθις τῆς λογικῆς εἶναι δυνάμεως μόνης, ὥστε διὰ τοῦτο μηδὲ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζῴοις συνίστασθαι, καὶ χωρὶς κρίσεως γίνεσθαι καὶ αὖθις κρίσεις εἶναι. ἐμπίπτει δέ ποτε καὶ εἰς τὸ φάσκειν εἰκῆ γίνεσθαι τὰς κατὰ τὰ πάθη κινήσεις, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἀναιτίως, εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι τὸ ῥῆμα. αἷς γοῦν ὀλίγον ἔμπροσθεν γέγραφα ῥήσεσιν ἐφεξῆς φησιν 'οἰκείως δὲ τῷ τῶν 'παθῶν γένει ἀποδίδοται καὶ ἡ πτοιὰ κατὰ τὸ ἐνσεσοβημένον 'τοῦτο καὶ φερόμενον εἰκῆ.' ἀλλὰ εἰ μὲν τὸ ἀναιτίως τὸ εἰκῆ λέγεις, ὦ Χρύσιππε, καὶ σεαυτῷ μάχῃ καὶ Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι καὶ ταῖς ἁπάντων ἀνθρώπων ἐννοίαις καὶ πολὺ

---

4 ὁρίζει codd. edd. ὁρμίζει nos; cf. Proll. p. 91. — 7 post ὥστε spatium vac. trium fere litt. e rasura ortum in M. — 12 γέγραφε codd. edd. γέγραφα nos; cf. Proll. p. 100. — 13 πτοία MAB πτοιὰ Ch. — 14 verba ἀλλὰ — ἀναιτίως om. M. — ἀναιτίας AB ἀναιτίως Corn. — 15 ante εἰκῆ nos τὸ inseruimus. —

---

animo esse perturbationum causas concessissent. Neque vero alii tantum, sed ipse etiam Chrysippus in libris de perturbationibus in nulla firmiter opinione tamquam navis in ancoris consistit, sed semper quasi in undis fluctuat. Modo enim sine ulla ratione perturbationes fieri, modo easdem facultatis rationalis solius esse ait eamque ob rem in brutis non gigni; alias sine iudicio oriri, alias iudicia ipsa esse. Nonnunquam in illud incidit, ut perturbationum motus temere excitari dicat, quod nihil aliud est, si vim vocabuli diligenter perpendas, quam sine causa. Ad ea quidem, quae paulo supra adscripsi, haec deinceps addit: 'Convenienter perturbationum generi assignatur etiam terror ex eo, quod incutitur atque temere fertur.' At si istud temere id, quod sine causa est, intellegis, Chrysippe, tibi ipsi, Aristoteli, Platoni omniumque hominum notionibus refraga-

πρότερον αὐτῇ τῶν πραγμάτων τῇ φύσει μηδενὸς ἀναιτίως γίνεσθαι δυναμένου· εἰ δὲ τὸ χωρὶς λόγου σημαίνει σοι τὸ εἰκῆ, τὸ μὲν ἄλογον οὕτω | γε μετειλημμένον ἂν εἴη, τὸ δὲ 393 ἐξ ἀρχῆς ζητούμενον ἔτι μένει. τὴν παράλογον ταύτην κίνησιν ὑπὸ λόγου μὲν μὴ γινομένην, ὑπὸ αἰτίας δέ τινος γινομένην ἐρωτῶμέν σε τίς ἐδημιούργησεν αἰτία; ἡμεῖς μὲν γάρ φαμεν ἐνίοτε μὲν τὴν θυμοειδῆ δύναμιν, ἐνίοτε δὲ τὴν ἐπιθυμητικήν· σὺ δὲ οὔτε ταῦτα ὁμολογεῖς οὔτε τὴν λογικὴν εἰπεῖν τολμᾷς, ἀλλὰ εἰκῆ γίνεσθαι φήσας ἀπηλλάχθαι νομίζεις τοῦ ζητήματος οὐκ εἰδώς, ὅτι πᾶν, ὅ τιπερ ἂν εἰκῆ καὶ ἀπὸ ταὐτομάτου γίνεσθαι λέγηται, κατὰ τὴν ὡς πρὸς ἡμᾶς γνῶσιν οὕτω προσαγορεύεται, ταῖς δὲ ἀληθείαις οὐδὲν αὐτῶν οὕτω γίνεται, καθάπερ καὶ ὁ θειότατος Ἱπποκράτης εἶπεν ʽἡμῖν μὲν αὐτόματοι, αἰτίῃ δὲ οὐκ αὐτόματοι.ʼ οὕτω δὲ καὶ τὸ πλεονάζουσαν ὁρμὴν εἶναι τὸ πάθος ἐξηγούμενος ὁ Χρύσιππος ἔν τε τῷ περὶ παθῶν ἠθικῷ κἀν τῷ πρώτῳ τῶν

5 μὲν τὴν μὴ M. — verba ὑπὸ αἰτίας — γινομένην om. M. — 6 αἰτίας M. — 10 ὅ τί περ K. — 13 Hippocr. de alim. 14 (IX, 102 L); cf. Galen. comment. XV, p. 300 K. — 14 αὐτόματον codd. edd. αὐτόματοι nos. — αἰτίᾳ codd. edd. αἰτίῃ nos. —

ris atque in primis rerum naturae, qua nihil sine causa fieri potest; sin id, quod sine ratione est, immutata quidem erit vis nominis irrationalis, restabit tamen id, de quo a principio quaerebamus. Hanc praeter rationem motionem, cum a ratione non efficiatur, sed tamen a causa aliqua, ex te quaerimus, quaenam causa effecerit? Nos quidem modo vim irascibilem, modo concupiscibilem esse dicimus; tu neque has concedis neque rationalem audes affirmare, sed temere fieri dicis atque ita te solutum esse a quaestione arbitraris ignorans, quidquid temere et sua sponte fieri dicitur, id ex nostra dumtaxat cognitione, non ex veritate — nam in rerum veritate nihil temere fit — ita appellari, ut Hippocrates, divinus ille vir, 'succorum vis' inquit 'nobis quidem fortuita videtur, causa autem non fortuita est.' Eodem modo Chrysippus redundantem quendam appetitum esse perturbationem explanans in morali de perturbationibus libro et in primo rationalium

λογικῶν ὑπὲρ τὴν τοῦ λόγου συμμετρίαν γίνεσθαί φησι τὴν ὑπερβολὴν τῆς κινήσεως, οὐ μὴν τήν γε αἰτίαν αὐτῆς προστίθησιν. ἐχρῆν δέ γε κἀνταῦθα μὴ περιπλέκειν καὶ ταράττειν 394 τὸν λόγον εἰς περιττὸν ἐκτείνοντα μῆκος, ἀλλὰ τοῦ | πλεονάζεσθαι τὴν ὁρμὴν εἰπόντα τὴν αἰτίαν ἀπηλλάχθαι. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν εἰς τὸ κάταντες θεόντων ἅμα τῇ βουλήσει τὸ βάρος τοῦ σώματος αἴτιον ὑπάρχει τῆς κινήσεως, οὕτως ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν ὅ τι ποτὲ ἄλλο τῇ λογικῇ δυνάμει προσὸν αἴτιον γίνεται τῆς ἀμέτρου καί, ὡς αὐτὸς εἴωθεν ὀνομάζειν, ἐκφόρου κινήσεως, ἐχρῆν αὐτὸν διελθεῖν. ἡ δὲ οὖν ῥῆσις ἡ κατὰ τὸ θεραπευτικὸν τῶν παθῶν βιβλίον ὧδε ἔχει· 'οἰκείως δὲ καὶ ὁρμὴ πλεονάζουσα λέγεται εἶναι τὸ πάθος, ὡς ἄν τις ἐπὶ τῶν ἐκφερομένων κινήσεων πλεονάζουσαν κίνησιν εἴποι, τοῦ πλεονασμοῦ ἐν αὐτῇ γινομένου κατὰ τὴν τοῦ λόγου ἀποστροφὴν † καὶ τὸ ἄνευ τοῦ πλεονασμοῦ τοιούτου σωστικόν. ὑπερβαίνουσα γὰρ τὸν λόγον ἡ ὁρμὴ καὶ παρὰ

6 κατάντες M. — 8 ὅ τί ποτ' codd. edd. ὅ τι ποτὲ nos. — 10 χρῆσις pro ῥῆσις M. — 15 post ἀποστροφὴν nonnulla excidisse videntur aut scribendum fortasse ἀποστροφὴν ὄντος ἄνευ τ. π. τ. σωστικοῦ. —

quaestionum ultra rationis constantiam fieri quidem motus effusionem ait, causam tamen, qua ea efficitur, non addit. Atqui ne hic quidem debebat implicare et perturbare disputationem in longitudinem extendendo supervacaneam, sed causam, cur redundet appetitus, reddere atque ita se expedire. Sicut enim in his, qui per declivia currunt, una cum voluntate etiam corporis gravitas causa motus est, ita in animi perturbationibus quid tandem aliud ad rationalem facultatem accederet, quod immoderatae illius et, quemadmodum ipse appellat, effusae motionis causa esset, exponere debebat. Quae vero in libro de perturbationum curatione scribit, ita se habent: 'Proprie etiam appetitus redundans dicitur esse perturbatio, perinde ac si quis effusorum motuum agitationem redundantem appellet, cum redundantia illa gignatur ex aversione rationis, quae quidem sine hac redundantia salutaris est. Qui enim transgreditur rationem appetitus et contra eam pro-

'τοῦτον ἀθρόως φερομένη οἰκείως τε ἂν πλεονάζειν ῥηθείη
'καὶ κατὰ τοῦτο παρὰ φύσιν γίνεσθαι καὶ εἶναι ἄλογος,
'ὡς ὑπογράφομεν.' 'ὑπερβαίνουσα' φησί 'τὸν λόγον ἡ
ὁρμὴ καὶ παρὰ τοῦτον ἀθρόως φερομένη' τὴν κατὰ τὸ
πάθος ἔκφορον ἀπεργάζεται κίνησιν. οὔκουν ὁ λόγος αἴτιος,
ὦ Χρύσιππε, τῆς ἐκφόρου τε καὶ | ἀμέτρου κινήσεως. αὐ- 395
τὸς γὰρ ὁμολογεῖς αὐτὴν γίνεσθαι παρὰ τὸν λόγον, οὐκ
ἐγχωρεῖ δὲ ἅμα τε παρὰ τὸν λόγον γίνεσθαί τι καὶ ὑπὸ τοῦ
λόγου, πάντως δὲ ὑπό τινος αἰτίας. οὐκ ἔστι δὲ ἐκείνη
λογική· ἄλογος ἄρα τις ἡ τὸ πάθος ἐργαζομένη δύναμις.
καὶ τάχα οὐχ ὑπὸ ἄλλων, ἀλλὰ τοῖς αὑτῶν πτεροῖς ἁλισκό-
μεθα, καίτοι γε ἐνὸν ἡμῖν λέγειν, ὦ γενναιότατε Χρύσιππε,
δυοῖν θάτερον, ἢ ὡς οὐδὲν διαφέρει πάθος ἁμαρτήματος ἢ
ὡς ἐπιγίνεται τοῖς ἁμαρτήμασι τὰ πάθη. τούτων γὰρ ὁπο-
τερονοῦν εἰπόντες οὐκ ἂν ἠναγκαζόμεθα τὴν αἰτίαν ἀπο-
κρίνεσθαι τῆς παρὰ τὸν λόγον ἀμέτρου κινήσεως. ἀλλὰ τού-

4 *περὶ τοῦτον* M. — 11 *πικροῖς* MABCh *πτεροῖς* K. — 12 *λέγει* M[1] *λέγειν* man. recent.; cf. Proll. p. 71. — 15 *οὐκ ἂν ἠναγκαζόμεθα* M *οὐκ ἂν ἀναγκ.* ABCh *οὐκ ἀναγκ.* K. — *αἰτίαν ἀποκρίνεσθαι* M Corn. *αἰτ. οὐκ ἀποκρ.* ABChK; cf. Proll. p. 23. —

fuse fertur, proprie dicitur redundare atque ideo praeter naturam fieri et esse irrationalis, ut describimus.' 'Qui transgreditur' inquit 'rationem appetitus et contra eam profuse fertur' immoderatam illam perturbationis efficit motionem. Non est igitur, Chrysippe, ratio effusi atque immoderati motus causa. Ipse enim confiteris contra rationem illum fieri; ut vero simul et contra rationem aliquid et a ratione fiat, esse nullo modo potest, utique tamen a causa aliqua. At ea non est rationalis; est igitur, quae perturbationem efficit, facultas quaedam irrationalis. Ac fortasse non ab aliis, sed nostris ipsorum pennis capimur, quamquam nobis, bone Chrysippe, licet alterutrum dicere, aut inter errorem et perturbationem nihil interesse aut erroribus succedere perturbationes. Horum enim alterutrum si dixissemus, immoderati illius contra rationem motus causam afferre non cogeremur. Sed neutrum tu ausus es dicere

των μὲν οὐδέτερον ὑπέμεινας εἰπεῖν αἰδούμενος ἐναντία λέγειν τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, αὐτὸς δὲ πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογούμενος οὐκ αἰσθάνῃ παρὰ τὸν λόγον γίνεσθαι φάσκων τινὰς κινήσεις καὶ ἀπεστράφθαι τὸν λόγον καὶ ἀφηνιάζειν αὐτὸν κἄπειτα σμικρὸν ὕστερον τὰς αὐτὰς ταύτας ὑπὸ λογικῆς γίνεσθαι δυνάμεως φάσκων. ἡ δὲ αὐτὴ μάχη κἂν τῷ κρίσεις τε φάσκειν εἶναι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ χωρὶς κρί-
396 σεως | γίνεσθαι. τὴν μὲν οὖν ἐκ τοῦ πρώτου περὶ παθῶν ῥῆσιν, ἔνθα φησὶν χωρὶς κρίσεως γίνεσθαι τὰ πάθη, παρεθέμην ἔμπροσθεν. ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὸ θεραπευτικὸν αὐτοῦ βιβλίον [ὃ δὴ καὶ ἠθικὸν ἐπιγράφεται] τῆς αὐτῆς δόξης ἔχεται, μαθεῖν ἔνεστιν ἐκ τῆσδε τῆς ῥήσεως· 'οὐ γὰρ ἐν τῷ 'κρίνειν ἀγαθὰ ἕκαστα τούτων λέγεται ἀρρωστήματα ταῦτα, 'ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπὶ πλέον ἐκπεπτωκέναι πρὸς ταῦτα τοῦ κατὰ 'φύσιν.' ἴσως δὲ ἄν τινος 'ἐν τῇδε τῇ ῥήσει' λέξαντος 'οὐκ ἀπεστέρηκε μὲν τοῦ κρίσιν εἶναι τὸ ἀρρώστημα, οὐ μὴν ἐν αὐτῇ γε μόνῃ τῇ ψευδεῖ κρίσει τὴν γένεσιν αὐτοῦ τίθεται,

6 κἂν ἐν codd. edd. κἂν sine ἐν nos; cf. Proll. p. 111. — 10 αὑτοῦ MABCh. — 11 ὃ — ἐπιγράφεται uncis inclusimus. — 12 μαθεῖν ἔνεστιν M μ. ἐστιν ABCh μ. ἔστιν K. — 14 τὰ ἐπιπλέον A. — 15 λέξοντος MABCh. —

veritus, ne contraria apertis evidentibusque rebus affirmare videreris; tibi ipsi tamen te adversari non vides, cum contra rationem motus quosdam exsistere, qui adversentur rationi ac frena excutiant, deinde paulo post eosdem a ratione gigni dicis. Eadem repugnantia etiam in eo cernitur, quod perturbationes animi tum iudicia esse, tum sine iudicio fieri affirmas. Locum quidem illum, ubi sine iudicio eas fieri dicit, e primo de perturbationibus supra apposui. Eandem vero eum etiam in libro, qui de curatione earum est, sequi opinionem cognoscere licet e verbis his: 'Non enim in eo, quod singula horum iudicamus bona esse, dicuntur hae aegrotationes esse, sed, quod ad illa plus quam pro naturali constantia efferimur.' Quodsi quis forte ita dicat, hoc loco non negasse Chrysippum aegrotationem esse iudicium, non tamen in solo iudicio falso eius

ἀλλα προσέρχεσθαί φησι τὸ ἐπὶ πλέον', ἐκ τῶν ἐπιφερομένων ἡ γνώμη τοῦ Χρυσίππου καταφανήσεται 'ὅθεν οὐκ ἀλόγως γυναικομανεῖς τινες λέγονται καὶ ὀρνιθομανεῖς.' εἰ γὰρ δὴ μὴ μάτην ἐγκείσεται τὸ τῆς μανίας ὄνομα τῷ τοῦ ἀρρωστήματος προσαρτήματι, μανία δὲ ὑπὸ τῆς ἀλόγου κατὰ τὸ σῶμα γίνεται δυνάμεως, οὐδὲν ἧπται τὸ ἀρρώστημα τῶν λογικῶν. ἀλλὰ νὴ Δία ἴσως ἄν τις φήσειε | τὸ μανιῶδες οὐ διὰ τὴν 397 ἄλογον γίνεσθαι δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπὶ πλέον ἢ προσῆκεν ἐξῆχθαι τήν τε κρίσιν καὶ τὴν δόξαν, ὡς εἰ καὶ οὕτως ἔλεγεν, ἀρρωστήματα γίνεσθαι κατὰ τὴν ψυχὴν οὐχ ἁπλῶς τῷ ψευδῶς ὑπειληφέναι περί τινων ὡς ἀγαθῶν ἢ κακῶν, ἀλλὰ τῷ μέγιστα νομίζειν αὐτά· μηδέπω γὰρ ἀρρώστημα τὴν περὶ τῶν χρημάτων εἶναι δόξαν ὡς ἀγαθῶν, ἀλλὰ ἐπειδάν τις αὐτὰ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι νομίζῃ καὶ μηδὲ ζῆν ἄξιον ὑπολαμβάνῃ τῷ στερηθέντι 'χρημάτων· ἐν τούτῳ γὰρ συνίστασθαι τήν τε φιλοχρηματίαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν ἀρρω-

4 ἐγγείσεται M. — 6 ἧττον codd. edd. ἧπται nos. — 11 περί τιμον M. — 13 ἐπειδὴ δἂν τις M. — 14 νομίζει ABCh. — 15 ὑπολαμβάνει MABCh. —

ortum collocasse, sed accedere illud 'plus' dixisse, Chrysippi sententia ex his sequentibus clarius patebit: 'Unde non sine ratione quidam mulierum vel avium studio insani dicuntur.' Si enim insaniae nomen non frustra ei, quod aegrotationi est adnexum, inditum est, insania autem ab irrationali in corpore facultate exsistit, aegrotatio minime attingit ea, quae rationalia sunt. At per Jovem forsitan dixerit quispiam non ex irrationali facultate furorem fieri, sed ex eo, quod ultra quam deceat et iudicium et opinio efferatur, quasi ita dicat, aegrotationes in animo fieri, non cum absolute aliqua de re tamquam bona vel mala falso opinemur, sed cum summum vel bonum vel malum aliquid esse existimemus, si quidem opinio de divitiis tamquam bonis nondum aegrotatio sit, sed ubi quis eas summum bonum esse arbitretur atque iis si privetur, non amplius vitam esse vitalem sibi putet; in hoc enim avaritiam et argenti studium cerni, quae sint aegrotationes. Sed ita dicenti occurrit Posi-

στήματα οὖσας. ἀλλὰ τῷ ταῦτα φάσκοντι Ποσειδώνιος ἀντιλέγων ὧδέ πώς φησι· ‘τοιούτων δὲ ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγο‘μένων διαπορήσειεν ἄν τις πρῶτον μέν, πῶς οἱ σοφοὶ μέ‘γιστα καὶ ἀνυπέρβλητα νομίζοντες εἶναι ἀγαθὰ τὰ καλὰ ‘πάντα οὐκ ἐμπαθῶς κινοῦνται ὑπὸ αὐτῶν ἐπιθυμοῦντές τε ‘ὧν ὀρέγονται καὶ περιχαρεῖς γινόμενοι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ὅταν ‘τύχωσιν αὐτῶν. εἰ γὰρ τὸ μέγεθος τῶν φαινομένων ἀγα-
398 ‘ϑῶν ἢ κακῶν κινεῖ τὸ νομί|ζειν καθῆκον καὶ κατὰ ἀξίαν ‘εἶναι παρόντων αὐτῶν ἢ παραγινομένων μηδένα λόγον ‘προσίεσθαι περὶ τοῦ ἄλλως δεῖν ὑπὸ αὐτῶν κινεῖσθαι, τοὺς ‘ἀνυπέρβλητα νομίζοντας εἶναι τὰ περὶ αὐτοὺς τοῦτο ἔδει ‘πάσχειν, ὅπερ οὐχ ὁρᾶται γινόμενον. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ‘προκόπτοντας μεγάλας βλάβας ὑπὸ τῆς κακίας ὑπολαμβάνον‘τας παρεῖναι ἔδει καὶ ὑποφέρεσθαι φόβοις καὶ λύπαις περι‘πίπτειν μὴ μετρίαις, ὅπερ οὐδὲ αὐτο συμβαίνει.’ τούτοις δὲ

1 ποσειδόνιος M. — 3 μέγιστοι M. — 5 ἐμπαθῶν M. — 9 καὶ μηδένα codd. edd. καὶ delevit Bake; cf. Proll. p. 114. — 11 αὐτοὺς MABCh αὑτ. Bake K. — 12 εἰς τοὺς codd. edd. εἰς delevimus. — 13 ἢ μεγάλας codd. edd. ἢ delevimus. — 14 ἔδει δὲ καὶ codd. edd. δὲ expunximus. —

donius ad hunc modum scribens: ‘Talia cum a Chrysippo dicantur, dubitet quispiam primum, quid sit, cur sapientes, qui honesta omnia esse bona summa, ut nihil possit ultra, existiment, non moveantur perturbatione vel cupientes, quae appetunt, vel exultantes, si adepti sunt. Etenim si magnitudo eorum, quae bona vel mala videntur, opinionem ita movet, ut rectum conveniensque esse arbitremur illis tum praesentibus, tum adventantibus ne rationem quidem admittere, quamobrem alio modo iis moveri debeamus, hoc idem illis, qui bona sua summa, ut nihil possit supra, opinantur, accidere necesse est, id quod minime fieri videmus. Similiter quoque proficientes, qui maxima detrimenta ex malitia sibi adventura suspicantur, timore frangi et in maerores non mediocres incidere oportet; at ne hoc quidem evenire consuevit.’ Post haec Posidonius illa subiungit:

ἐφεξῆς ὁ Ποσειδώνιος καὶ τάδε γράφει· ‘εἴτε πρὸς τῷ μεγέθει τῶν φαινομένων καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς αἰτιάσονται καὶ διὰ τοῦτο τοὺς μὲν σοφοὺς τὸ παράπαν ἐροῦσιν ἀπηλλάχθαι τῶν παθῶν, τοὺς δὲ φαύλους †, ὅτε ἀσθενεῖς ζῶσι μὴ κατὰ τὴν κοινὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπὶ πλεῖον ἐρρυηκυῖαν, οὐδὲ οὕτως λέλυται τὸ ζητούμενον. ὅτι γὰρ διὰ τὴν νόσον τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς πάθεσι γίνονται, πάντες ὁμολογοῦσι· πῶς μέντοι γε κινηθείσης καὶ πῶς κινούσης, ζητεῖται μέν, οὐχ ὑποδείκνυται δέ.’ εἶτα ἐφεξῆς καὶ τάδε γράφει· ‘οὐ μόνον δὲ οἱ ἐπὶ πλέον ἐρρυηκυῖαν ἔχοντες τὴν κακίαν | καὶ ἐν ταῖς εὐεμπτωσίαις ὄντες ἐμπίπτουσιν εἰς 399 τὰ πάθη, ἀλλὰ πάντες οἱ ἄφρονες, ἕως ἂν ἔχωσι τὴν κακίαν, καὶ εἰς μεγάλα πάθη καὶ εἰς μικρὰ ἐμπίπτουσι.’ καὶ τούτων ἑξῆς τάδε· ‘τὸ δὲ ὑπολαμβάνειν κατὰ ἀξίαν εἶναι τῶν συμβεβηκότων οὕτως κεκινῆσθαι, ὥστε ἀποστρέφεσθαι τὸν

2 αἰτοιάσοιντο M αἰτιάσοιντο ABChK αἰτιάσονται nos; cf. Proll. p. 101. — 4 post φαύλους suspicor excidisse οὐκ ἀπηλλάχθαι vel ἐν τοῖς πάθεσι γίνεσθαι. — 5 pro ὦσι (codd. edd.) legendum ζῶσι. — 6 ἐρρυκυῖαν codd. edd. ἐρρυηκυῖαν nos; cf. v. 10, ubi M ἐρρυηκυῖαν (Proll. p. 91). — 12 μάθη M. — πάντας K. —

‘Quodsi ad magnitudinem eorum, quae videntur, animi quoque imbecillitatem in causa esse dixerint atque ideo sapientes omni prorsus perturbatione vacare, stultos perturbari, cum imbecilli sint non illa quidem communi imbecillitate, sed ea, quae modum excedat, ne sic quidem quaestio solvetur. Nam eos ex animi morbo in perturbationes incidere omnes fatentur; quo tamen modo moveatur animus vel moveat, in dubio relinquitur, non demonstratur.’ Deinceps etiam haec scribit: ‘Neque solum, qui superfluentem quandam pravitatem habent et in proclivitate sunt, in perturbationes incurrunt, sed omnes etiam stulti, quoad pravitatem habent, tum in magnas, tum in parvas perturbationes labuntur.’ Deinceps haec: ‘Si quis vero opinetur conveniens esse eis, quae acciderint, ita moveri, ut aspernetur rationem, magnam autem perturbationem ostendat, non recte opinatur. Gignitur etiam

'λόγον, μέγα δὲ πάθος ἐμφαίνειν, οὐ καλῶς ὑπολαμβάνειν 'ἐστί. γίνεται δὲ καὶ διὰ σύμμετρον καὶ μικρόν.' ἐχόμενα δὲ τούτων ὁ Ποσειδώνιος καὶ τάδε γράφει· 'δυοῖν τε τὴν αὐτὴν 'ἀσθένειαν ἐχόντων καὶ τὴν ὁμοίαν λαμβανόντων φαντασίαν 'ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ ὁ μὲν ἐν πάθει γίνεται, ὁ δὲ οὔ, καὶ ὁ 'μὲν ἧττον, ὁ δὲ μᾶλλον, καὶ ἐνίοτε ὁ ἀσθενέστερος μεῖζον 'ὑπολαμβάνων τὸ προσπεπτωκὸς οὐ κινεῖται καὶ ὁ αὐτὸς ἐπὶ 'τοῖς αὐτοῖς ὁτὲ μὲν ἐν πάθει γίνεται, ἔστιν ὅτε δὲ οὔ, καὶ 'ὁτὲ μὲν μᾶλλον, ὁτὲ δὲ ἧττον. οἱ γοῦν ἀήθεις μᾶλλον 'πάσχουσιν ἐν φόβοις, ἐν λύπαις, ἐν ἐπιθυμίαις, ἐν ἡδοναῖς 'καὶ οἱ κακώτεροι συναρπάζονται ταχέως ὑπὸ τῶν παθῶν.' ἐφεξῆς δὲ τούτων ὁ Ποσειδώνιος ῥήσεις τε ποιητικὰς παρατίθεται καὶ ἱστορίας παλαιῶν πράξεων μαρτυρούσας οἷς λέγει.
400 καὶ μετὰ ταῦτα | ἐπιφέρων φησί 'τὸ μὲν ἄρα κακὸν ὑπὸ τοῦ 'ἀσυνήθους ταχὺ συναρπάζεται, τὸ δὲ ἐναντίως ἠγμένον χρόνῳ 'μετασυνεθιζόμενον· ἐν οἷς αἱ μὲν ὑπολήψεις ἴσαι πολλάκις

1 δὲ post μέγα Bake inseruit. — ἐμφαίνει codd. edd. ἐμφαίνειν Bake. — 3 δι' οἶν pro δυοῖν M. — 5 ἀγαθοῦ om. M. — 8 πάθεσι codd. edd. πάθει Bake. — ὅτε μὲν — ὅτε δὲ MABCh. — 9 οὖν codd. edd. γοῦν nos. — 15 malim συναρπάζει. — τό τ' ἐναντίως MABCh τὸ δ' ἐν. Bake K. — pro ἠγμένον Corn. scribi vult ἠγημένον. — 16 ἴσαι M (sed postea ἴσα). —

e mediocribus et parvis rebus perturbatio.' His Posidonius etiam illa subiungit: 'Si duo eadem imbecillitate affecti sunt et similem boni vel mali opinionem concipiunt, alter in perturbationem incidet, alter non item atque ille minus, hic magis et interdum is, qui imbecillior est, in maius accipiens, quod accidit, non movetur idemque iisdem rebus interdum perturbatur, interdum non perturbatur et alias magis, alias minus. Insueti terroribus, maeroribus, cupiditatibus, voluptatibus magis moventur et praviores statim perturbationibus corripiuntur.' Post haec Posidonius poetarum dicta quaedam et historias veterum rerum, quae rationibus suis adstipulari videantur, laudat, deinceps haec adiungit: 'Unum malum igitur homines propter insolentiam celeriter corripit; aliud contrario modo illatum est,

‘καὶ τὰ τῆς ἀσθενείας, τὰ πάθη δὲ οὔτε ἐπὶ ἴσης οὔτε ἴσα
‘γίνεται.’ καὶ μὴν καὶ τούτων ἑξῆς τοιάσδε τινὰς ἐρωτήσεις ἐρωτᾷ· παραγράψω δὲ καὶ ταύτας αὐτοῖς ὀνόμασι, κἂν μακρότεραί πως αἱ ῥήσεις ὦσι· ‘διὰ τί δέ τινες τῶν μεγάλων
‘νομιζομένων καίπερ ἀσθενεῖς ὄντες ταῖς γνώμαις βουλεύον-
‘ταί τε καὶ συμφράδμονας ἄλλους παραλαμβάνουσιν, ὡς ὁ
‘διαγρυπνῶν Ἀγαμέμνων; οὗτος γὰρ διὰ τὴν τροπὴν εὐθὺς
‘ἅμα τοῖς ἄλλοις ἀριστεῦσιν ἀρρήτῳ τινὶ πένθει βέβλητο κατὰ
‘τὸν ποιητήν. λωφήσαντος δὲ τοῦ πάθους καίπερ τῆς τῶν
‘συμβεβηκότων ὑπολήψεως ἅμα τῇ τῶν λογισμῶν ἀσθενείᾳ
‘διαμενούσης οὐδαμῶς ἡσυχάζειν ἐδοκίμαζεν·

‘ἥδε δέ οἱ κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνετο βουλή,
‘Νέστορ’ ἐπὶ πρῶτον Νηλήιον ἐλθέμεν ἀνδρῶν,

---

1 ἐπίσης MABCh ἐπ’ ἴσης K. — 2 τοιὰς δέ MAB. — 4 pro μεγάλων Corn. μεγάλα legi vult. — 5 νομιζόντων MABChK νομιζομένων Bake. — 10 ἅμα τῆς — ἀσθενείας MABCh ἅμα καὶ τῆς — ἀ. K ἅμα τῇ — ἀσθενείᾳ nos; cf. Proll. pp. 63 et 86. — 12 ἥδε δέ οἱ cf. Jl. X, 17—20. —

---

quod diutina consuetudine mitigatur; in quibus opiniones et imbecillitates saepe aequales sunt, perturbationes autem neque ex aequo neque pares exsistunt.’ Atque etiam post haec interrogationes quasdam ponit, quas, licet paulo longiores videantur, iisdem illis verbis adscribam: ‘Quid est, cur nonnulli eorum, qui magni putantur, cum consilio imbecilli sint, consultent tamen aliosque ad deliberationem adhibeant? id quod Agamemno pervigil apud poetam facit. Nam post cladem statim cum aliis principibus incredibili quodam maerore perculsus, ubi sedata fuit perturbatio, tametsi eorum, quae acciderunt, opinio rationumque infirmitas permanebat, nequaquam tamen quiescendum existimavit;

ast haec volventi melior sententia visa est
primum Nelidae propere tentoria adire
atque ibi consilium simul indagare viamque

ʽεἴ τινά οἱ σὺν μῆτιν ἀμύμονα τεκτήναιτο,
ʽἥτις ἀλεξίκακος πᾶσιν Δαναοῖσι γένοιτο.†

ʽἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Νέστωρ θεασάμενος διὰ τῆς ὄρφνης ʽπόρρωθεν προσιόντα τίς ἐστιν ἐπερωτᾷ, δηλώσας μετά τινος ʽσχετλιασμοῦ φησι

ʽπλάζομαι ὧδ', ἐπεὶ οὔ μοι ἐπ' ὄμμασι νήδυμος ὕπνος
ʽἱζάνει, ἀλλὰ μέλει πόλεμος καὶ κήδε' Ἀχαιῶν.
ʽαἰνῶς γὰρ Δαναῶν περιδείδια οὐδέ μοι ἦτορ
ʽἔμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτημαι, κραδίη δέ μοι ἔξω
ʽστηθέων ἐκθρώσκει, τρομέει δ' ὑπὸ φαίδιμα γυῖα.'

ʽεἰ μὲν δὴ τὴν καρδίαν σαλευόμενος οὕτως ὑπὸ τοῦ φόβου ʽπάρεισι συμβουλευσόμενος, οἱ ἐν τοῖς πάθεσιν ὄντες οὐ κατ' ʽἀξίαν τῶν συμβεβηκότων καθήκειν νομίζοντες μηδένα λόγον ʽπροσίεσθαι κινοῦνται κατὰ τὰ πάθη· εἰ δὲ μηκέτι φοβού-ʽμενος, ἀνανεούμενος δὲ τὰ ἐν τῷ φόβῳ ταῦτά φησι, διὰ τί

1 τεκτήνοιτο MABCh. — 2 πάσια (sic) M. — 3 **ὁρμῆς** codd. edd. ὄρφνης nos; cf. Proll. p. 89. — 6 Jl. X, 91—95. — 8 **πέρι δείδια** M. — 9 ἀλλ' ἀλύκτημαι MCh ἀλλὰ λύκτημαι AB. — 10 **στιθέων** M. — 11 οὗτος M. — 12 πάρεστι codd. edd. πάρεισι nos. — 13 **καθήκει** A καθήκειν M Corn. —

quaerere, qua afflictis rebus praestare salutem
pernicicm et posset cunctis avertere Graecis.

Cumque Nestor ipse ad se procul per tenebras adventantem vidisset atque, quis esset, interrogasset, Agamemno id aperuit et cum quadam miseratione dixit:

sic erro, neque enim mulcet mea lumina somnus,
sed bello exagitor Graecorum et clade recenti.
Nam Danais valde timeo nec mens mihi firma
sat manet ac trepidat dubiis in rebus et ipsum
cor pavitat latebrisque e pectoris exilit imis
deficiuntque mihi venienti crura tremore.

Quodsi corde sic propter timorem saliente ad consultandum accedit, ii, qui in perturbationibus sunt, non opinantes pro eorum, quae acciderint, magnitudine convenire nullam admittere rationem perturbationibus moventur; si non amplius timens, sed

ʽποτε τῆς αὐτῆς ὑπολήψεως καὶ ἀσθενείας ὑποκειμένης οἱ μὲν
ʽἀποκλίνουσι τὸν λόγον, οἱ δὲ προσίενται, διαπορήσειεν ἂν
ʽτις εὐλόγως. τὸ δὲ αἴτιον τοῦ πάθους παντὸς οὐκ εἴρηκεν.'
ἑξῆς τούτοις ὁ *Ποσειδώνιος* καὶ τάδε φησί· ʽτὸ δὲ δὴ μὴ
ʽμόνον ἀποστρέφεσθαι τὸν λόγον ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις, ὥς
ʽφησιν, ἀλλὰ καὶ προσυπολαμβάνειν, ὅτι, εἰ | καὶ μὴ συμφέ- **402**
ʽρον ἐστί, καὶ οὕτως ἑκτέον, μάχην περιέχει φέρεσθαί τε ὡς
ʽἐπὶ μέγα συμφέρον καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ, εἰ καὶ ἀσύμ-
ʽφορόν ἐστιν, ἄξιον ἡγεῖσθαι τοῦ διώκειν αὐτὸ ἢ διὰ τὸ
ʽσυμφέρον, εἰ καὶ μηδὲν ἔχει μέγεθος, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον,
ʽὅμως ἀντέχεσθαι οὕτως αὐτοῦ. ἔστω γὰρ τοὺς λέγοντας,
ʽὅτι οὐκ ἔστι συμφέρον, ἀποστρέφεσθαι καὶ τοὺς ἐπαγγελλο-
ʽμένους δείξειν, ὅτι ἀσύμφορόν ἐστι, λήρους ἡγεῖσθαι [καὶ]
ʽδιὰ τὸ μέγα ὄφελος εἶναι τὸ διωκόμενον· ἀλλα ἐκεῖνό γε

3 post *αἴτιον* Bake *οὖν* inseri vult. — *πάντως* Corn. — 6 *φέρον* ABCh *συμφέρον* M Corn. Bake. — 7 *περιέχειν* MABCh *περιέχει* Corn. Bake K. — 9 *ἡγεῖσθαι τοῦ μεγέθους αὐτοῦ εἰ καὶ* MABChK; locus corruptus est: *ἡγεῖσθαι ἢ διά τὸ συμφέρον αὐτοῦ, εἰ καὶ* Corn. *ἡγ. τοῦ διώκειν αὐτὸ ἢ διὰ τὸ συμφέρον, εἰ καὶ* nos tentavimus. — 13 *καὶ* uncis inclusimus. — 14 *ὤφελος* M. —

renovans timorem animo haec dicit, cur tandem eadem opinione imbecillitateque proposita alii rationem aversentur, alii admittant, non iniuria aliquis dubitaverit. Quae autem esset causa totius perturbationis, non attulit.' Deinceps etiam illa Posidonius subiungit: 'Quod vero non solum aversantur rationem in cupiditatibus, ut ait, sed insuper etiam opinantur, licet non utile sit aliquid, tamen amplectendum esse, repugnantiam habet, quemadmodum etiam, quod quis ad aliquid tamquam magnum atque utile feratur et ob magnitudinem eius, etiamsi non utile sit, dignum existimet, quod expetat, aut ob utilitatem, licet nullam habeat magnitudinem, immo e contrario parvum sit, nihilominus sequatur. Verum esto: aversentur eos, qui non esse utile aliquid affirment eosque, qui probaturos se pollicentur inutilem rem esse, nugari arbitrentur, quia id, quod sectentur,

ʽἀπίθανον, δια τὸ μέγα αὐτὸ ἀγαθὸν ὑπολαμβάνειν οἴεσθαι ʽδεῖν, κἂν ᾖ μέγιστον κακόν, ὅμως αὐτὸ λαμβάνειν ἐπιφω-ʽνοῦντας

ʽἔα μ' ἀπολέσθαι· τοῦτο γάρ μοι συμφέρει.'

ʽτούτου γὰρ τὴν αἰτίαν οὐ πιθανόν ἐστιν ἐν τῇ ὑπολήψει ʽκεῖσθαι τοῦ μέγα ἀγαθὸν ὑπάρχειν, ἐφ' ὃ ὠθοῦνται· ζητη-ʽτέον δέ.' ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω πρὸς ταῦτα οὐδὲν ἀποκρίνασθαι τῷ Ποσειδωνίῳ, νομίζω δὲ μηδὲ ἄλλον τινὰ ἕξειν, εἴ γε χρὴ τεκμαίρεσθαι τῇ τε φύσει τῶν πραγμάτων αὐτῇ καὶ τοῖς νῦν
403 οὖσι Στωϊκοῖς. οὐκ ὀλίγων γὰρ οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων | ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις γεγονότων οὐδενὸς αὐτῶν οὐδὲν ἤκουσα πιθανὸν εἰπόντος εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου προβληθείσας ἀπορίας. ἀλλὰ περὶ μὲν ἐκείνων καὶ αὖθις ἐροῦμεν.

Ὅτι δὲ ὁ Χρύσιππος οὐχ ἅπαξ ἢ δίς, ἀλλα πάνυ πολλάκις αὐτὸς ὁμολογεῖ δύναμίν τινα ἑτέραν εἶναι τῆς λογικῆς

---

4 ἐᾶν M ἐὰν ABChK ἔα μ' Wyttenbach.; cf. Proll. p. 19. — μοι νῦν MABChK γάρ μοι Wyttenb. — συμφέρει MABCh συμφέρῃ K. — 7 οὐδὲν M οὐ δὴ ABChK ὃ δεῖ Corn; cf. Proll. p. 29. — 8 εἴτε MABCh εἴ γε K. — 13 προβληθήσας M. —

---

magno commodo esse putant; sed illud quidem improbabile, quia magnum bonum esse suspicentur, necesse esse, etiamsi maximum malum sit, tamen id sumendum censere illa voce utentes:

'Sine me perire, namque id est in rem meam.'

Huius enim rei causam non verisimile est in opinione sitam esse, quasi illud, ad quod impelluntur, magnum bonum sit. Quaerendum autem est.' Equidem, quid ad haec Posidonio respondeam, non habeo nec quemquam alium habiturum existimo, quantum et ex ipsa rerum natura et ex aetatis nostrae Stoicis coniectare licet. Cum enim nec pauci nec vulgares his temporibus exstiterint, nihil ab ullo eorum probabile ad has a Posidonio propositas dubitationes dictum audivi. Sed de his quidem alias dicemus.

Chrysippum autem non semel atque iterum, sed admodum saepe ipsum fateri diversam quandam a rationali in

ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων αἰτίαν τῶν παθῶν, ἔνεστιν ἡμῖν ἐκ τῶν τοιούτων καταμαθεῖν, ἐν οἷς αἰτιᾶται τῶν πραττομένων οὐκ ὀρθῶς ἀτονίαν τε καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς· οὕτω γὰρ αὐτὰς ὀνομάζει, καθάπερ γε καὶ τἀναντία τὸ μὲν εὐτονίαν, τὸ δὲ ἰσχύν. ὅσα γὰρ οὐκ ὀρθῶς πράττουσιν ἄνθρωποι, τὰ μὲν εἰς μοχθηρὰν κρίσιν ἀναφέρει, τὰ δὲ εἰς ἀτονίαν καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, ὥσπερ γε καὶ ὧν κατορθοῦσιν ἡ ὀρθὴ κρίσις ἐξηγεῖται μετὰ τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν εὐτονίας. ἀλλὰ τοιούτων ὥσπερ ἡ κρίσις ἔργον ἐστὶ τῆς λογικῆς δυνάμεως, οὕτως ἡ εὐτονία ῥώμη τε καὶ ἀρετὴ δυνάμεως ἑτέρας παρὰ τὴν λογικήν, ἣν αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει τόνον, ἀφίστασθαί τέ φησιν | ἔστιν ὅτε τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμέ- 404
νων ἡμῖν ἐνδόντος τοῦ τόνου τῆς ψυχῆς καὶ μὴ παραμείναντος ἕως παντὸς μηδὲ ἐξυπηρετήσαντος τοῖς τοῦ λόγου προστάγμασιν, ἐναργῶς ἐν τοῖς τοιούτοις ἐνδεικνύμενος, οἷόν τι τὸ πάθος ἐστίν. ἤδη δὲ καὶ ῥῆσιν αὐτοῦ τινα παραγράψω περὶ τούτων ἐκδιδάσκουσαν, ἔστι δὲ ἐκ τοῦ περὶ παθῶν

3 ὀρθῶ M. — 8 κατὰ ψυχὴν M. — 14 μήτ' codd. edd. μηδὲ nos; cf. Proll. p. 102. —

animis hominum inesse facultatem, quae perturbationum causa sit, ex his perspicere nobis licet, ubi causam eorum, quae non recte fiunt, statuit animi remissionem imbecillitatemque; sic enim appellat, quemadmodum contraria quae sunt partim intentionem, partim robur. Quaecunque enim non recte agunt homines, ea partim ad pravum iudicium, partim ad remissionem imbecillitatemque animi refert, sicut iis, quae recte exsequuntur, rectum iudicium praeest una cum animi intentione. At talium rerum sicut iudicium rationalis facultatis opus est, ita intentio, robur virtusque diversae cuiusdam a rationali facultatis, quam ipse appellat contentionem, i. e. *τόνον*, aitque desciscere nos interdum ab iis, quae recte decreverimus, ubi contentio animi remiserit neque usque ad finem perseveret rationisque imperiis non obtemperet, quaenam sit perturbatio, manifesto declarans. Jam et locum quendam eius hac de re adscribam e morali de perturbationibus libro sumtum: 'Praeterea etiam secundum

ἠθικοῦ· 'ἔτι δὲ καὶ κατὰ τοῦτο ἴσως οἱ ἐπὶ τοῦ σώματος 'λέγονται τόνοι ἄτονοι καὶ εὔτονοι εἶναι κατὰ τὸ νευρῶδες τῷ 'δύνασθαι ἡμᾶς ἢ ἀδυνατεῖν ἐν τοῖς διὰ τούτων ἐπιτελουμένοις 'ἔργοις καὶ ὁ ἐν τῇ ψυχῇ λέγεται τόνος εὐτονία καὶ ἀτονία.' καὶ ἐφεξῆς 'ὥσπερ γὰρ ἐν δρόμῳ καὶ ἀνθέξει τινὸς καὶ τοῖς 'παραπλησίοις ἤδη, ἃ διὰ τῶν νεύρων ἐνεργεῖται, ἔστι τις 'ἐπιτελεστικὴ κατάστασις καὶ ἐνδοτικὴ τῶν νεύρων προεκλελυ'μένων καὶ ἀνειμένων, ἀναλόγως καὶ ἐπὶ ψυχῆς ἐστι τοιοῦτο 'νευρῶδες, καθ' ὃ καὶ κατὰ μεταφορὰν ἀνεύρους τινὰς λέγο'μεν καὶ νεῦρα ἔχειν.' εἶθ' ἑξῆς ἐξηγούμενος αὐτὸ τοῦτο τάδε γράφει· 'ὁ μὲν δειμῶν ἐπιγινομένων ἀφίσταται, ὁ δὲ
405 'κέρδους ἢ | ζημίας φερομένης ἐξελύθη καὶ ἐνέδωκεν, ὁ δὲ 'καθ' ἕτερα τοιαῦτα οὐκ ὀλίγα. ἕκαστον γὰρ τῶν τοιούτων 'τρέπεταί τε καὶ δουλοῦται ἡμᾶς, ὡς ἐνδιδόντας αὐτοῖς καὶ 'φίλους καὶ πόλεις προδιδόναι καὶ αὐτοὺς εἰς πολλὰς καὶ

---

1 ἔστι δὲ M. — 4 τόνος ὡς εὐτονία codd. edd. ὡς expunximus; cf. Proll. p. 112. — 5 τρόμῳ codd. edd. δρόμῳ nos. — τῶν παραπλησίων codd. edd. τοῖς παραπλησίοις nos; cf. Proll. p. 96. — 8 τοιοῦτο M τοιοῦτον ABChK. — 9 καθὸ MABCh καθ' ὃ K. — 11 δείμων MABCh δειμῶν K. — 14 καὶ πολλοὺς MAB καὶ φίλους Corn. ChK. — 15 αὐτοὺς M αὑτοὺς ABChK. —

---

hoc ut fortasse corporis contentiones pro nervorum viribus remissae aut validae dicuntur, prout in operibus, quae per hos efficiuntur, aut valemus aut invalidi sumus, ita in animo quae tensio est, aut intentio aut remissio dicitur.' Item deinceps: 'Quemadmodum enim in cursu et nisu alicuius rei aliisque huiuscemodi, quae nervorum ministerio fiunt, est constitutio quaedam effectrix et relaxatrix, cum nervi prius resoluti et remissi fuerint, similiter etiam in animo nervosum quiddam huiuscemodi est, unde per translationem enervatos quosdam esse, quosdam nervos habere dicimus.' Deinceps hoc ipsum explanans ita scribit: 'Alius terrore ingruente desistit, alius lucro vel damno oblato resolutus succubuit, alius ob alia huiusmodi non pauca. Singula enim ex his fundunt subiunguntque nos, ut succumbentes

'ἀσχήμονας πράξεις ἐπιδιδόναι τῆς πρὸς † θέατρα φορᾶς ἐκλυ-'θείσης. οἷος εἰσῆκται καὶ τῷ Εὐριπίδῃ ὁ Μενέλαος· σπα-'σάμενος γὰρ τὴν μάχαιραν φέρεται ἐπὶ τὴν Ἑλένην ὡς 'ἀναιρήσων, ἰδὼν δὲ καὶ καταπλαγεὶς εἰς τὸ κάλλος ἐξέβαλε 'την μάχαιραν, οὐδὲ ταύτης ἔτι δυνάμενος κρατεῖν, καθὰ καὶ '† ἡ ἐπίπληξις αὐτῆς εἴρηκεν αὐτῷ

'σὺ δ' ὡς ἐσεῖδες μαστόν, ἐκβαλὼν ξίφος
'φίλημ' ἐδέξω προδότιν αἰκάλλων κύνα.'

ἅπαντα εἴρηται ὀρθῶς τῷ Χρυσίππῳ, μάχεται δὲ τῷ κρίσεις εἶναι τὰ πάθη. κρίνας γοῦν ὁ Μενέλαος ἀποκτεῖναι τὴν Ἑλένην καὶ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἐπειδὴ πλησίον ἧκεν αὐτῆς, ἐκπλαγεὶς τοῦ κάλλους διὰ τὴν ἀτονίαν καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, τοῦτο γάρ ἐστιν, ὃ κατασκευάζει παρὰ ὅλον τὸν λόγον ὁ Χρύσιππος, οὐ μόνον ἀπέρριψε τὸ ξίφος, ἀλλὰ καὶ καταφιλεῖ τὴν γυναῖκα καί, | ὥσπερ ἂν εἴποι τις, αὐτὸν δοῦ- 406

1 θέατρα corruptum. — 6 pro ἡ ἐπίπληξις αὐτῆς legendum arbitror ἐπιπλήττων ὁ Πηλεύς. — 7 σὺ δ' ὡς cf. Andr. vv. 629. 630. — μαστὸν ἐκείνης ἐκβαλὼν codd. edd. ἐκείνης eiecit Greenhill. (Jan. Henschel. I, 628); cf. Proll. p. 117. — 8 αἰκάλων MAB. — 14 ἀπέκρυψε M. — 15 αὐτὸν MBCh αὑτὸν AK. —

iis amicos et civitates prodamus nosque ipsi in multa flagitia ignominiosa incurramus † theatrali illo impetu resoluto. Talis ab Euripide Menelaus inducitur; stricto enim ense in Helenam quasi occisurus fertur; ubi tamen eam conspexit, stupore ob pulchritudinem adeo correptus est, ut ne tenere quidem iam gladium posset, sed abiceret, sicut Peleus ita eum increpat:

'Postquam papillas conspicis, ferrum excidit;
prodentis osculum excipis blandus canis.'

Haec omnia recte a Chrysippo dicuntur, cum eo tamen, quod ait iudicia esse perturbationes, pugnant. Menelaus quidem cum Helenam interimere statuisset, stricto gladio ubi prope eam accessit, pulchritudine obstupefactus ob remissionem illam et imbecillitatem animi (id enim toto hoc loco Chrysippus probare studet) non modo gladium abiecit, sed mulierem deosculatus est seque ipsum, ut aliquis dixerit, servum

λον ἐγχειρίζει οὐ μεταπεισθεὶς ὑπὸ λόγου τινός, ὡς ἑτέραν κτήσασθαι κρίσιν, ἀλλὰ ἀκρίτως τε καὶ ἀλόγως ὁρμήσας ἐπὶ τἀναντία τοῖς ἐξ ἀρχῆς κεκριμένοις. ὅθεν καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐπιφέρων ἐρεῖ· 'διὸ πάντων τῶν φαύλων οὕτω πραττόντων ἀποστατικῶς καὶ ἐνδοτικῶς κατὰ πολλὰς αἰτίας ἀσθενῶς καὶ κακῶς ἕκαστα πράττειν ἂν λέγοιντο.' τὸ μὲν οὖν ἀποστατικῶς μὲν τοῦ λόγου, τοῖς πάθεσι δὲ ἐνδοτικῶς ἁπάντων τῶν φαύλων πραττόντων ἀσθένειάν τινα καὶ ἀτονίαν ἐμφαίνεσθαι κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἀληθέστατα λέγεται· τὸ δὲ κατὰ πολλὰς αἰτίας, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς προσέθηκεν ἐν τῇ ῥήσει, καλῶς μὲν εἴρηται πρὸς αὐτοῦ, κάλλιον δὲ ἦν, εἰ καὶ τὰς πολλὰς ταύτας αἰτίας, αἵτινές ποτέ εἰσιν, ἐφεξῆς αὐτὸς διεληλύθει. εἰ γάρ τις προσέχοι τὸν νοῦν, οὐδὲν οὕτως εὑρήσει συνέχον τὴν περὶ τῶν παθῶν πραγματείαν καὶ μάλιστα τὴν θεραπευτικήν, ἐν ᾗ ταῦτα ἔγραψεν, ὡς τὸ πάσας γνῶναι τὰς αἰτίας, ὑφ' ὧν ἀποχωροῦσι τῶν ἐξ ἀρχῆς κρίσεων οἱ

3 κεκριμμένοις MAB. — 6 λέγοιτο codd. edd. λέγοιντο nos; cf. Proll. p. 101. — 13 προύχοι pro προσέχοι MABCh. — 15 ἔγραφεν MAB ἔγραψεν Ch; cf. Proll. p. 88. —

tradidit non deductus ratione aliqua, ut aliud iudicium ascisceret, sed nullo iudicio nullaque ratione ad contrarium atque initio statuerat incitatus. Unde ipse quoque Chrysippus haec subiungit: 'Quapropter cum omnes mali ita agant desciscendo atque remittendo multis de causis, infirme maleque singula agere dicantur.' Omnes quidem malos ita agere, ut desciscant a ratione et succumbant perturbationibus, atque imbecillitatem quandam ac relaxationem in animo prae se ferre verissime dictum est; quod vero dixit multis de causis hoc fieri, id quod huic orationi ipse apposuit, id bene quidem dixit, melius tamen fuerat, si multae illae causae quaenam essent, ipse deinceps persecutus esset. Nihil enim est, si quis diligenter animum advertat, quod disputationem de perturbationibus inprimisque eam, quae ad earum curationem valet — ex ea illa verba desumta sunt —, tam continere videatur, quam cognitio causarum omnium, propter quas, qui perturba-

κατὰ πάθος τι πράττοντες. ὁ δέ γε τοσούτου | δεῖ συμπάσας 407
ἀκριβῶς ἐκδιδάσκειν, ὥστε οὐδὲ αὐτὴν ταύτην, ἧς μέμνηται νῦν, ἐδήλωσε σαφῶς. οὐ γὰρ δὴ ἀποχρήσει γε ἡμῖν εἰπεῖν, ὡς ἡ τῆς ψυχῆς ἐστιν ἀσθένεια· κοινὴ γὰρ αὕτη γε κατὰ πάντα τὰ πάθη καὶ μία. Χρύσιππος δὲ πολλὰς εἶναί φησιν αἰτίας τὰς ἐξελεγχούσας δηλονότι τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, ὥσπερ ἐπὶ μὲν τοῦ Μενέλεω τὸ κάλλος τῆς Ἑλένης, ἐπὶ δὲ τῆς Ἐριφύλης τὸν χρυσόν, ἐπὶ ἄλλου δέ τινος ἄλλο. μυρία γάρ ἐστι τὰ κατὰ μέρος, ὑφ᾽ ὧν ἐξίστανται τῆς ἀρχαίας κρίσεως οἱ κατὰ πάθος ζῶντες. ἀλλὰ οὐ χρὴ τῶν μυρίων τούτων μνημονεύειν, ἀλλὰ εἰς ὀλίγα κεφάλαια τὸν λόγον ἄγειν, ὡς ὁ Πλάτων ἐποίησε βασιλικὸν μέν τι λέγων εἶναι καὶ δεσποτικὸν ἐπιστήμην καὶ μήποτε ἂν ἁμαρτεῖν μηδένα κατὰ μηδὲν ἐπιστήμης παρούσης, τοὺς μέντοι μεταπεισθέντας ἢ ἐπιλαθομένους ἢ βιασθέντας ἢ δελεασθέντας ἐξαμαρτάνειν, ἄλλον ἐν ἄλλῃ πράξει. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπιλαθέσθαι καὶ τὸ μεταπεισθῆναι

1 δὴ pro δεῖ M. — 3 ἀποχρήσεις M. — 12 μέν τοι M. — 14 ἐπιλαθομένους αὐτῶν ἢ codd. edd. αὐτῶν delevimus; cf. Proll. p. 117. —

tione incitati aliquid agunt, ab iis, quae prius iudicaverunt, recedant. At Chrysippus tantum abest ut universas diligenter persequatur, ut ne hanc quidem ipsam, cuius in praesentia mentionem facit, plane exponat. Neque enim sufficiet nobis dicere animi esse imbecillitatem, cum communis haec in omnibus perturbationibus et una sit. At ipse multas esse ait causas, quae imbecillitatem scilicet animi coarguant, velut in Menelao pulchritudinem Helenae, in Eriphyla aurum, in aliis aliud. Infinita enim sunt singula, quibus illi, qui animi quodam impetu moveri solent, a prioribus suis consiliis deturbantur. Sed non infinita haec memorare, sed in aliqua pauca capita cogere orationem debemus, quemadmodum Plato fecit, cum regium quiddam et imperiosum esse dixit scientiam; ea dum adesset, nunquam ulla in re erraturum quemquam, sed, qui in aliam sententiam deducti vel obliti aliquid vel coacti vel illecebris pellecti essent, peccare, alios aliis in rebus. Neque vero oblivisci et deduci in aliam sententiam iam perturbatio est neque carere prorsus scientia,

πάθος οὐδέπω, καθάπερ οὐδὲ τὸ μηδὲ ὅλως ἔχειν ἐπιστήμην·
408 ἀμαθία γὰρ τοῦτο καὶ | ἄγνοιά ἐστιν, οὐ πάθος. εἰ δέ τις ὑπὸ θυμοῦ βιασθεὶς ἢ δελεασθεὶς ὑφ' ἡδονῆς ἀπέστη τῶν ἐξ ἀρχῆς κεκριμένων, ἀσθενὴς μὲν ἡ ψυχὴ τούτῳ καὶ ἄτονος, ἡ κίνησις δὲ αὐτῆς τὸ πάθος ἐστίν, ὥσπερ που καὶ ἡ τοῦ κατὰ τραγῳδίαν ὑποκειμένου Μενέλεω ψυχὴ δελεασθεῖσα πρὸς τῆς ἐπιθυμίας ἐξέστη τῶν κεκριμένων, ἡ δέ γε Μήδεια βιασθεῖσα πρὸς τοῦ θυμοῦ, περὶ ἧς καὶ αὐτῆς οὐκ οἶδα ὅπως ὁ Χρύσιππος οὐκ αἰσθάνεται καθ' ἑαυτοῦ τῶν Εὐριπίδου μεμνημένος ἐπῶν

'καὶ μανθάνω μέν, οἷα δρᾶν μέλλω κακά,
'θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.'

οὐ γὰρ μανθάνειν ἐχρῆν εἰρηκέναι τὸν Εὐριπίδην, εἰ τοῖς τοῦ Χρυσίππου δόγμασιν ἔμελλε μαρτυρήσειν, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἐναντιώτατον, ἀγνοεῖν τε καὶ μὴ μανθάνειν, οἷα δρᾶν μέλλει κακά. τὸ δὲ γινώσκειν μὲν αὐτό, νικᾶσθαι δὲ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ τί ἄλλο ἐστὶν ἢ δύο ἀρχὰς εἰσάγοντος ἀνθρώπου τῶν

---

4 κεκριμμένων MAB, item v. 7. — 9 Eurip. Med. vv. 1078. 1079; cf. supra p. 273. — 13 εὐριπίδη M. —

---

si quidem imperitia inscitiaque ea est, non perturbatio. Quodsi quis vel ira coactus vel voluptate illectus ab iis, quae prius statuit, defecerit, imbecillus eius animus et remissus est, motio autem animi ipsa perturbatio est, velut Menelai, qui in scenam inducitur, animus cupiditate allectus a proposito destitit, Medea autem ira coacta, de qua etiam ipsa nescio quo modo Chrysippus contra se non sentit se versus illos Euripidis laudasse:

'Cognosco, quam nefanda nunc patrem mala;
sed ira consilio est potentior meo.'

Nam decretis Chrysippi si testaturus erat Euripides, non debuit dicere eam cognoscere, sed id, quod maxime contrarium est, nescire ac non cognoscere, quam nefanda patratura esset. Quod autem Medea id cognovit eademque ira superata est, quid aliud est quam hominis duo appetitionum eius principia statuentis? unum, quo res cognoscimus et scientiam

τούτων ἑξῆς 'ἡνίκα δὴ καὶ οἱ θεοὶ δοκοῦσιν αὐτοῖς ἐφιέναι 'ἐπιορκεῖν, ἔτι μᾶλλον ἂν ἐξείη' φησίν 'αὐτοῖς τὸ ἐπιὸν 'ποιεῖν ἀκολουθοῦσι τῇ ἐπιθυμίᾳ.' ἐνταῦθα μέν γε ναὶ μὰ τὸν Δία σαφῶς εἶπεν 'ἀκολουθοῦσι τῇ ἐπιθυμίᾳ' καθάπερ ἔμπροσθεν ἔφη 'τῷ θυμῷ.' λόγῳ δὲ οὔτε ἐν τούτοις οὔτε
412 ἐν | ἄλλῳ τινὶ τῶν ἑξῆς ἀκολουθεῖν φήσει τοὺς ἐν πάθει καθεστηκότας, ἀλλὰ ἀπεστράφθαι διὰ παντὸς αὐτὸν καὶ φεύγειν καὶ μὴ προσίεσθαι καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα. καὶ μὲν δὴ καὶ ὅταν μνημονεύῃ τοῦ Μενανδρείου ἔπους, ἐν ᾧ φησι

'τὸν νοῦν ἔχων ὑποχείριον
'εἰς τὸν πίθον δέδωκα',

φανερῶς κἀνταῦθα μαρτυροῦσαν ἀπόφασιν τῇ παλαιᾷ δόξῃ παρατίθεται, καθάπερ κἀπειδὰν ἐξηγούμενος τὸ μὴ παρὰ ἑαυτοῖς εἶναι μηδὲ ἐν ἑαυτοῖς λέγῃ ταυτί· 'οἰκείως δὲ καὶ 'ἐκφέρεσθαι λέγονται οἱ οὕτως ὀργιζόμενοι τοῖς ἐπὶ τῶν 'δρομέων προεκφερομένοις παραπλησίως κατὰ τὸ πλεονάζον 'τῶν μὲν παρὰ τὴν ἐν τῷ τρέχειν ὁρμήν, τῶν δὲ παρὰ τὸν

---

2 ἂν post μᾶλλον nos addidimus. — 5 ἔφην codd. edd. ἔφη nos. — 9 τοῦ μὲν ἀνδρείου M τ. Μενανδρείου A. — 10 ὑποχείριον ἔχων codd. edd. ἔχων ὑποχ. Bergkius; vid. Meinek. Frgm. Com. Gr. V, 1, 293. —

---

existimatur, refugiunt' nec minus ea, quae deinceps adiunguntur: 'Quandoquidem dii ipsi' inquit 'iis periurium concedere videntur, multo magis iis, quidquid libuerit, facere liceat, quippe qui cupiditatem sequantur.' Hic quidem manifesto per Jovem dixit 'quippe qui cupiditatem sequantur', quemadmodum supra 'iram' dixerat. Rationem autem sequi neque hic neque ullo alio eorum, qui subsequuntur, locorum dicet eos, qui in perturbatione versantur, sed aversari prorsus, fugere, non admittere aliaque id genus. Atque etiam, cum Menandri versum laudat, ubi ait:

'In dolium mentem subactam tradidi',

manifesto hic quoque sententiam veteri opinioni suffragantem profert nec secus, ubi explanans illud non apud se neque in se esse haec ait: 'Proprie etiam efferri dicuntur, qui ita irascuntur, ad similitudinem excurrentium cursorum ex redundanti nimiaque ut horum ultra

‘ἔχειν τοὺς ἐραστάς, ἀπερισκεπτότερον καὶ ἄνευ ἐπιστροφῆς ‘λογικῆς ἱσταμένους καὶ ἔτι τοῦ παραινοῦντος λόγου αὐτοῖς ‘ὑπερβατικοὺς ὄντας, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὅλως ὑπομονητικοὺς ‘ἀκοῦσαί τινος τοιούτου.’ καὶ γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα τῇ
παλαιᾷ δόξῃ μαρτυρεῖ, | καθάπερ καὶ τὰ ἐφεξῆς αὐτῶν τάδε· 411
‘οὕτως τε μακρὰν ἀπέχουσιν ἀπὸ τοῦ λόγου, ὡς ἂν ἀκοῦσαι ‘ἢ προσέχειν τινὶ τοιούτῳ, ὥστε μηδὲ τὰ τοιαῦτα ἀπὸ τρόπου ‘ἔχειν γε αὐτοῖς λέγεσθαι·

‘Κύπρις γὰρ οὐδὲ νουθετουμένη χαλᾷ·
‘ἂν γὰρ βιάζῃ, μᾶλλον ἐντείνειν φιλεῖ’.
‘νουθετούμενος δ’ Ἔρως
μᾶλλον πιέζει.’

καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἐφεξῆς λεγόμενα τῷ παλαιῷ μαρτυρεῖ δόγματι περὶ τῆς τῶν παθῶν γενέσεως· ἔχει δὲ οὕτως· ‘ὅτι δὲ ὥσπερ ἄκαιρον ἐπιτιμητὴν καὶ οὐκ ἐπιγνώ‘μονα τοῖς γινομένοις ἐν τῷ ἐρᾶν ἀποκλίνουσι τὸν λόγον, ‘καθάπερ ἄνθρωπον ἀκαίρως δοκοῦντα νουθετεῖν’ καὶ ἔτι τὰ

3 ὑπερβατικοὺ M. — 7 ἄπο τρόπου MK ἀποτρόπου AB ἀπὸ τρόπου Ch. — 9 οὐδὲ MAB οὐδὲν ChK; cf. Eurip. Dict. fragm. 341 ap. Nauck.; Proll. p. 50. — νουθετημένη M νουθετομένη A. — 11 Eurip. Stheneb. fragm. 668 N. — 17 verba καὶ — ἑξῆς in codd. edd. post ἐπιορκεῖν (p. 386, 2) collocata huc transposuimus. —

sine cura sana degant atque rationis admonitionibus non obtemperent, immo ne audire quidem tale quiddam patiantur.’ Etenim haec omnia veteri sententiae adstipulantur, sicut etiam illa, quae sequuntur: ‘Adeoque procul a ratione absunt, ut velint audire aut admittere id genus aliquid, ut non iniuria haec de illis dici possint:

Venus nec ullis monita verbis subsidet;
sed si urgeas, magis magisque intenditur. —
Amorque castigatus infestat magis.’

Nam et haec et illa, quae sequuntur, veterum sententiam de affectuum ortu testantur: sunt autem haec: ‘Rationem autem tamquam obiurgatricem intempestivam nec indulgentem iis, quae in amore fieri consueverunt, perinde atque hominem, qui importune admonere

τῆς Μηδείας ὁρμῶν; ἑτέραν μέν, ᾗ γινώσκομέν τε τὰ πράγματα καὶ ἐπιστήμην ἔχομεν αὐτῶν, ἥτις ἐστὶν ἡ | λογικὴ 409 δύναμις, ἑτέραν δὲ ἄλογον, ἧς ἔργον τὸ θυμοῦσθαι. αὕτη μὲν οὖν Μηδείας ἐβιάσατο τὴν ψυχήν· ἡ δὲ ἑτέρα ἡ ἐπιθυμητικὴ τὴν τοῦ Μενέλεω δελεάσασα κατηνάγκασεν ἀκολουθεῖν οἷς αὐτὴ προσέταττε. Χρύσιππος δὲ οὔτε τῆς ἐν τούτοις ἐναντιώσεως αἰσθάνεται καὶ μυρία ἕτερα γράφει τοιαῦτα, καθάπερ ἐπειδὰν λέγῃ ‘ἔστι δέ, ὡς οἶμαι, κοινότατον ἡ ἄλογος αὕτη φορὰ καὶ ἀπεστραμμένη τὸν λόγον, καθ' ‘ὃ καὶ θυμῷ φαμέν τινας φέρεσθαι.’ καὶ πάλιν ‘διὸ καὶ ἐπὶ ‘τῶνδε τῶν ἐμπαθῶν ὡς περὶ ἐξεστηκότων ἔχομεν καὶ ὡς πρὸς ‘παρηλλαχότας ποιούμεθα τὸν λόγον καὶ οὐ παρὰ ἑαυτοῖς οὐδὲ ‘ἐν ἑαυτοῖς ὄντας.’ καὶ ἐφεξῆς δὲ πάλιν ἐξηγούμενος αὐτὰ ταῦτα ‘ἡ δὲ παραλλαγὴ γίνεται καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ἀναχώρησις οὐ ‘κατὰ ἄλλο τι ἢ τὴν τοῦ λόγου ἀποστροφήν, ὡς προείπομεν. ‘τό τε γὰρ θυμῷ φέρεσθαι καὶ ἐξεστηκέναι καὶ οὐ παρὰ ἑαυτοῖς

8 λέγει M. — 9 καθὸ MABCh καθ' ὃ K. — 13 ἐν αὐτοῖς M. — 14 ἡ δὲ παραλλαγὴ om. M. — pro ἀναχώρησις fortasse legendum ἀποχώρησις. — 16 τῷ τε codd. edd. τό τε nos; cf. Proll. p. 81. —

earum habemus, quae est rationalis facultas, alterum irrationale, cuius est irasci. Hoc Medea animo vim intulit; restat aliud, id est concupiscendi facultas, quod Menelaum pelliciens ita subegit, ut, quocunque iubebat, sequeretur. Chrysippus tamen neque hanc repugnantiam animadvertit et sexcenta alia huiusmodi scribit, velut cum dicit: ‘Est autem, ut opinor, res maxime communis irrationalis haec rationemque aversans propensio, unde etiam ira quosdam ferri dicimus.’ Et iterum: ‘Idcirco erga perturbatione commotos, quasi mente deturbati sint, ita nos gerimus et tamquam ad delirantes atque eos, qui neque apud se neque in se sint, verba facimus.’ Deinceps haec eadem explanans: ‘Haec autem deliratio et excessus ex se ipso non aliunde oritur quam ex rationis aspernatione, ut supra diximus. Nam quod ira feruntur quidam et excedunt neque apud se neque in se sunt aliaque huiuscemodi manifesto testantur

'οὐδὲ ἐν ἑαυτοῖς εἶναι καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα φανερῶς μαρ-'τυρεῖ τῷ κρίσεις εἶναι τὰ πάθη κἂν τῇ λογικῇ δυνάμει τῆς
410 'ψυχῆς συνίστασθαι, καθάπερ καὶ τὰ οὕτως ἔχοντα.... | διὸ 'καὶ τοιαύτας ἔστιν ἀκοῦσαι φωνὰς ἐπί τε τῶν ἐρώντων καὶ 'τῶν ἄλλως σφόδρα ἐπιθυμούντων καὶ ἐπὶ τῶν ὀργιζομένων, 'ὅτι τε τῷ θυμῷ θέλουσι χαρίζεσθαι καὶ ἐᾶν αὐτούς, εἴτε 'ἄμεινον εἴτε μή, καὶ μηθὲν λέγειν αὐτοῖς καὶ ὡς τοῦτο ἐκ 'παντός γε τρόπου ποιητέον, καὶ εἰ διαμαρτάνουσι καὶ εἰ 'ἀσύμφορόν ἐστιν αὐτοῖς.' καὶ γὰρ καὶ τὰ οὕτως ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγόμενα τὴν θυμοειδῆ δύναμιν ἑτέραν τινὰ τῆς λογιζομένης ἐνδείκνυται καὶ τὴν ὁρμὴν τοῦ ζῴου ποτὲ μὲν ὑπὸ ἐκείνης ἄρχεσθαι διδάσκει, ποτὲ δὲ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμητικῆς, ὅταν γε ἐν πάθει καθεστήκῃ, καθάπερ, ὅταν ἔξω πάθους, ὑπὸ τῆς λογικῆς. ὁμοίως δὲ τοῖς προγεγραμμένοις [καὶ τὰ οὕτως ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγόμενα, καθάπερ] ἔχει καὶ τάδε· 'οἵας μάλιστα φορὰς καὶ οἱ ἐρώμενοι ἀξιοῦσι πρὸς ἑαυτοὺς

2 τοῦ κρίσεις M. — 3 aut ante τὰ οὕτως ἔχοντα aut post excidisse aliquid videtur. — 14 ὅμοι M ὅμοια ABChK ὁμοίως nos; cf. Proll. p. 98. — verba καὶ τὰ οὕτως — καθάπερ uncis inclusimus; cf. Proll. p. 113. —

iudicia esse perturbationes et in rationali animi facultate consistere, quemadmodum illa, quae ita se habent.... Unde ab amantibus aut alia aliqua libidine vehementer agitatis, tum etiam iratis huiuscemodi voces audire licet, cum dicant irae se indulgere velle et sibi permittant homines uti ingenio suo, sive id melius sive peius sit, neve quidquam sibi dicant atque ita sibi utique faciendum esse, etiamsi peccent vel inutile sibi sit.' Haec profecto, quae a Chrysippo dicuntur, vim iracundiae diversam a ratiocinante esse demonstrant animalisque, cum in perturbatione sit, appetitionem modo illa, modo concupiscibili regi docent, quemadmodum, cum extra perturbationem sit, rationali. Nec dissimilia his sunt, quae in hunc modum scribit: 'Quali maxime impetu etiam ii, qui amantur, erga se amatores affectos volunt, qui inconsiderantius atque

'ἴδιον λόγον. οὐ γὰρ ἂν οὕτως οἵ γε κρατοῦντες τῆς κινή-
'σεως καθ' ἑαυτοὺς ἂν κινεῖσθαι λέγοιντο, ἀλλὰ κατὰ ἄλλην
'τινὰ βίαν ἔξωθεν αὐτῶν.' ὁμολογεῖ κἀνταῦθα βίαν τινὰ
τὴν κινοῦσαν εἶναι ἐν πᾶσι τοῖς ἐμπαθέσιν ὁρμὰς ὀρθότατα
γινώσκων, πλὴν ὅτι τὴν βίαν ἔξωθεν αὐτῶν ἔφησεν εἶναι,
δέον οὐκ ἔξωθεν, ἀλλὰ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχειν εἰπεῖν.
οὐ γὰρ διὰ αὐτὸ λέγομεν αὐτοὺς ἑαυτῶν ἔξω καθεστηκέναι
καὶ μὴ ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, διότι τὸ | βιαζόμενον αὐτοὺς ὁρμᾶν 413
κατὰ τὸ πάθος ἔξωθέν ἐστιν, ἀλλὰ ὅτι παρὰ φύσιν ἔχουσιν,
εἴγε τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς, ᾧ κρατεῖν καὶ ἄρχειν τῶν ἄλλων
ἦν κατὰ φύσιν, οὐ κρατεῖ νῦν, ἀλλὰ κρατεῖται καὶ ἄρχεται
πρὸς τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς δυνάμεων· ὅπερ, οἶμαι, καὶ διὰ
τῶν τοιούτων παραδειγμάτων ὁ Χρύσιππος κατασκευάζων οὐκ
αἰσθάνεται. παρατίθεται γοῦν τὸν ὑπὸ Εὐριπίδου γεγραμ-
μένον Ἡρακλέους πρὸς Ἄδμητον διάλογον· ἔχει δὲ ὧδε·

1 εἴ γε pro οἵ γε M. — 4 ἐν ante πᾶσι nos inseruimus. — τοῖς πάθεσιν codd. edd. τ. ἐμπαθέσιν nos. — 6 τοῖς bis M. — 7 ἑαυτῷ M ἑαυτοῖς ABChK ἑαυτῶν nos; cf. Proll. p. 30. — 8 αὐτοῖς M ἑαυτοῖς A. — βαδιζόμενον M βιαζόμενον A. — 14 ante Εὐριπίδου nos ὑπὸ inseruimus; cf. Proll. p. 107. — 15 Ἡρακλεῖ codd. edd. Ἡρακλέους nos. —

currendi impetum, ita illorum ultra rationem vehementia. Neque enim, qui motum moderantur, ex se ipsis moveri dicerentur, sed ex alia quadam vi extrinsecus illata.' Hic quoque vim quandam esse concedit, quae perturbatos omnes ad impetum incitet, rectissime sentiens, nisi quod vim extrinsecus inferri dixit, cum deberet non extrinsecus, sed in ipsis hominibus inesse dicere. Non enim ideo extra se ipsos homines, non penes se esse dicimus, quia id, quod ad perturbationis impetum eos impellit, extrinsecus sit, sed quia praeter naturam feruntur, si quidem rationalis animi pars, cui naturale est dominari imperareque aliis, tum non dominatur, sed dominio imperioque ratione carentium animi facultatum subiecta est, id quod, opinor, etiam huiuscemodi exemplis Chrysippus imprudens confirmat. Affert ex Herculis cum Admeto sermone Euripideo:

'τί δ' ἂν προκόπτοις, εἰ θέλοις στένειν ἀεί;'
ταυτὶ μὲν Ἡρακλῆς λέγει, ὁ δὲ Ἄδμητος ἀποκρίνεται
'ἔγνωκα καὐτός, ἀλλ' ἔρως τις ἐξάγει.'

δῆλον γὰρ ὅτι τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως, οὐ τῆς λογικῆς ὁ ἔρως πάθος ὑπάρχων ἐξάγει τὴν ὅλην ψυχὴν καὶ ἄγει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐναντίας πράξεις ὧν ἐξ ἀρχῆς ἐκεκρίκει. παρατίθεται δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Πρίαμον εἰρημένα

'ἄνσχεο μηδ' ἀλίαστον ὀδύρεο σὸν κατὰ θυμόν·
'οὐ γάρ τι πρήξεις ἀκαχήμενος υἷος ἑῆος |
414 'οὐδέ μιν ἀνστήσεις, πρὶν καὶ κακὸν ἄλλο πάθῃσθα.'

ταῦτα μέν φησι λέγειν αὐτὸν παρὰ αὐτῷ διαλεγόμενον, οὕτω γὰρ ἔγραψεν αὐτοῖς ὀνόμασιν, ἐξίστασθαι δὲ οὐκ ὀλιγάκις ἐκ τῶν αὐτῶν τούτων κρίσεων ἐν τοῖς συμπίπτουσι καὶ μὴ κρατεῖν ἑαυτοῦ νικώμενον ὑπὸ τῶν παθῶν. καὶ γαρ οὖν

---

1 Eur. Alc. v. 1079; cf. Greenh. in Hensch. Jan. I, 628. — *θέλοις* codd. edd. *θέλεις* codd. Euripid. — 3 *ἔγνωκ' αὐτοὺς* MAB *ἔγνωκα κ' αὐτός* ChK. — *τις ἐξάγει* codd. edd. *τίς μ' ἐξ.* codd. Euripid. — 7 *τὰ τοῦ* codd. edd. *τὰ ὑπὸ τοῦ* nos; cf. Proll. p. 107. — 9 Hom. Jl. XXIV, 549—551. — 10 *πρίξεις* pro *πρήξεις* M. — *ἑῆος* M *ἔῆος* A. — 11 *μίαν ἂν στήσεις* M *μιν ἂν στ.* ABCh. — 12 *λέγειν* ead. man. corr. in *λέγων* M. — 15 *νικωμένου* codd. edd. *νικώμενον* nos; cf. Proll. p. 97. —

'Quid promovebis, gemere si semper velis?'
Ita Hercules; respondet Admetus:
'Et ipse novi, verum amore concitor.'

Perspicuum est concupiscibilis facultatis, non rationalis esse amorem, qui totum animum concitat hominemque in actiones contrarias atque primo constituit, rapit. Idem affert illa, quae Achilles Priamo dixit:

'Aequo animo tolera assiduas neve ede querelas;
nil tu proficies lugendo funera nati
nec vitae reddes; potius tibi damna parabis.'

Haec ait illum dixisse quidem apud eum disserentem (ita his iisdem verbis scribit), sed non raro exturbari ex iisdem his iudiciis, ubi quid accidisset, nec sui compotem esse perturbationibus victum. Etenim hic quoque exturbari ex indi-

κἀνταῦθα τό τε τῶν κρίσεων ἐξίστασθαι καὶ τὸ μὴ κρατεῖν ἑαυτοῦ καὶ τὸ ποτὲ μὲν εἶναι παρὰ ἑαυτῷ, ποτὲ δὲ οὒ καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα τοῖς τε φαινομένοις ἐναργῶς ὁμολογεῖ καὶ τῇ παλαιᾷ δόξῃ περὶ παθῶν τε καὶ ψυχῆς δυνάμεων, οὐ μὴν οἷς ὑπέθετο Χρύσιππος. ὁμοίως δὲ εἴρηται καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ τὸ περὶ παθῶν βιβλίον· 'τὸ γὰρ δὴ σεσοβη-'μένον καὶ παρηλλαχὸς ἐν ἡμῖν καὶ ἀπειθὲς τῷ λόγῳ οὐχ 'ἧττον ἐπὶ τῆς ἡδονῆς καταγίνεται.' καὶ πάλιν 'οὕτω γὰρ 'ἐξιστάμεθα καὶ ἔξω γινόμεθα ἑαυτῶν καὶ τελέως ἀποτυφλού-'μεθα ἐν τοῖς σφαλλομένοις, ὥστε ἔστιν ὅτε σπόγγον ἔχοντες 'ἢ ἔριον ἐν ταῖς χερσὶ τοῦτο διαραξάμενοι βάλλομεν ὡς δή 'τι περανοῦντες διὰ αὐτῶν. εἰ δὲ ἐτυγχάνομεν μάχαιραν 'ἔχοντες ἢ ἄλλο τι, τούτῳ ἂν ἐχρησά|μεθα παραπλησίως.' 415
καὶ ἐφεξῆς 'πολλάκις δὲ κατὰ τὴν τοιαύτην τυφλότητα τὰς 'κλεῖς δάκνομεν καὶ τὰς θύρας τύπτομεν οὐ ταχὺ αὐτῶν

6 *περὶ τῶν παθῶν* codd. edd. *περὶ παθῶν* nos; pro *βιβλίον* legendum *ἠθικόν* suspicor. — *σεβόμενον* pro *σεσοβημένον* M. — 11 *χερσὶν* ABChK *χερσὶ* M. — *τοῦτον* codd. edd. *τοῦτο* nos. — *διαράμενοι* codd. edd. *διαραξάμενοι* nos; cf. Proll. p. 92. — 12 *εἰ δὲ τυγχάνομεν* ABCh *εἰ δ' ἐτυγχ.* MK. —

ciis nec continere se ipsum et modo penes se esse, modo non esse et reliqua huiusmodi iis, quae evidenter patent, veterique de affectibus animique facultatibus sententiae, non iis, quae Chrysippus proposuit, adstipulantur. Similiter illa quoque dicta sunt in libro de perturbationibus (morali): 'Nam consternatio et deliratio et contumacia adversus rationem non minus in voluptate cernitur.' Et item 'Ita enim exturbamur e nobisque ipsis excedimus atque adeo prorsus in erroribus occaecamur, ut interdum spongiam vel lanam in manibus habentes discerpamus discerptamque proiciamus quasi aliquid effecturi. Ac si forte gladium vel aliud quidpiam habeamus, eo similiter utamur.' Deinceps addit 'Saepenumero fit, ut ob hanc caecitatem claves mordeamus, fores, si non cito aperiantur, tundamus, a lapidibus, in quos nos impegerimus,

'ἀνοιγομένων πρός τε τοὺς λίθους ἐὰν προσπταίσωμεν, τιμω'ρητικῶς προσφερόμεθα καταγνύντες καὶ ῥιπτοῦντες αὐτοὺς 'εἴς τινας τόπους καὶ ἐπιλέγοντες καθ' ἕκαστα τούτων ἀτο'πώτατα.' ὡσαύτως δὲ κἀν τοῖς ἑξῆς φησιν 'ἐννοήσειε δ' 'ἄν τις ἐκ τῶν τοιούτων καὶ τὴν ἐν τοῖς πάθεσιν ἀλογιστίαν 'καὶ ὡς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀποτυφλούμεθα καιροῖς ὡς ἂν 'ἕτεροί τινες γεγονότες τῶν προδιαλελογισμένων.' ὅλως δέ, εἴ τις ἐκλέγοι πάντα καὶ παραγράφοι νῦν, ὅσα κατὰ τὸ περὶ παθῶν εἴρηται βιβλίον αὐτῷ, μαχόμενα μὲν οἷς αὐτὸς ὑπέθετο δόγμασιν, ὁμολογοῦντα δὲ τοῖς τε φαινομένοις ἐναργῶς καὶ τῇ Πλάτωνος δόξῃ, μῆκος ἂν ἄμετρόν τι γένοιτο τοῦ βιβλίου. μεστὸν γάρ ἐστιν αὐτῷ τὸ γράμμα τό τε τῶν κρίσεων ἐξίστασθαι λέγοντι καὶ τῶν προδιαλελογισμένων διὰ τὸν θυμὸν ἢ τὴν ἐπιθυμίαν ἢ τὴν ἡδονὴν ἤ τι τοιοῦτον μανιωδῶς τε κινεῖσθαι καὶ οὐκ ἐν ἑαυτῷ οὐδὲ παρὰ ἑαυτῷ
416 εἶναι | τετυφλῶσθαί τε τὴν διάνοιαν ἀλογίστως τε φέρεσθαι

---

2 καταγνοῦντες MAB καταγνύντες Al. Just. ChK. — ῥιπτοῦντες M. — 7 προσδιαλελογ. MAB. — 9 εἴρηται ἠθικὸν? — 12 γραμμάτων τε καὶ κρίσεων codd. edd. γράμμα τό τε τῶν κρ. nos; cf. Proll. p. 94. —

---

poenas sumamus confringendo ac quaedam in loca proiciendo atque haec omnia dictis quibusdam absurdissimis prosequamur.' Neque aliter in iis, quae subsequuntur: 'Ex his' inquit 'tum irrationalem in perturbationibus impetum cognoverit aliquis, tum, quam occaecati in hoc tempore feramur tamquam alieni facti ab iis, quae prius deliberata fuerant.' Omnino, si quis velit eligere omnia ex illo libro de perturbationibus, quae ipsius decretis repugnant, iis autem, quae evidenter patent, Platonisque sententiae consentanea sunt, in immensum liber excrescat. Plenus enim Chrysippi liber est his vocibus, cum dicit exturbari homines ex iudiciis atque iis, quae prius deliberaverint, propter iram vel cupiditatem vel voluptatem vel huiuscemodi aliquid et furiose agitari, tum neque in se neque penes se esse et mentem occaecari et impetu quodam rationis experte ferri et reliqua id genus.

καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα. τὰς μὲν δὴ τοιαύτας ῥήσεις αὐτοῦ τινι κατὰ σχολὴν ἐκλέγειν ἐπιτρέπω.

Δεδειγμένου δὲ ἤδη σαφῶς αὐτῶν τοῦ τύπου μεταβήσομαι ἐπί τινα τῶν ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντειρημένων. ‘ὁ γοῦν ὅρος οὗτος’ φησίν ‘ὁ τῆς ‘λύπης, ὥσπερ οὖν καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν παθῶν ὑπό τε Ζήνωνος εἰρημένοι καὶ πρὸς τοῦ Χρυσίππου γεγραμμένοι, σαφῶς ἐξελέγχουσι τὴν γνώμην αὐτοῦ. δόξαν γὰρ εἶναι πρόσφατον τοῦ κακὸν αὐτῷ παρεῖναί φησι τὴν λύπην. ἐν ᾧ ‘καὶ συντομώτερον ἐνίοτε λέγοντες ὧδέ πως προφέρονται· ‘λύπη ἐστὶ δόξα πρόσφατος κακοῦ παρουσίας.’ εἶναι μὲν δὴ τὸ πρόσφατόν φησι τὸ ὑπόγυον κατὰ τὸν χρόνον, ἀξιοῖ δὲ τὴν αἰτίαν ὑπὸ αὐτῶν ῥηθῆναι, διὰ ἣν ἡ τοῦ κακοῦ δόξα πρόσφατος μὲν οὖσα συστέλλει τε τὴν ψυχὴν καὶ λύπην ἐργάζεται, χρονισθεῖσα δὲ ἢ οὐδὲ ὅλως ἢ οὐκ ἔθ' ὁμοίως

---

1 *αὐτῶ* MAB *αὐτῷ* Ch *αὐτοῦ* K. — 3 *δεδειγμένου τε* M. — *μεταβήσομαι δ' ἐπεί* M *μ. δ' ἐπί* AB *μ. δὴ ἐπί* ChK *δ'* vel *δὴ* eiecimus. — 6 *ἄτης* (*ἄτης* A) MBCh *ἄσης* K *λύπης* Corn. Bake; cf. Proll. pp. 63 et 82. — 9 *τὸ κακὸν* codd. edd. *τοῦ κ.* nos. — 10 *προσφέρονται* M. — 11 *μὲν δεῖ* M. — 12 *ὑπόγειον* M. — 13 *αἰτίαν αὐτῶν* codd. edd. *αἰτ. ὑπὸ αὐτ.* nos; cf. Proll. p. 107. —

Quos quidem locos alicui per otium colligendos relinquimus.

Quoniam autem formam eorum satis aperte demonstravimus, ad quaedam, quae a Posidonio contra Chrysippum dicuntur, transibimus. 'Haec quidem definitio' inquit 'aegritudinis, sicut aliae multae perturbationum definitiones a Zenone dictae et a Chrysippo litteris mandatae manifesto sententiam eius refellunt. Opinionem enim recentem, qua malum quis sibi adesse putet, ait esse aegritudinem. In quo etiam pressius interdum definientes in hunc modum dicunt: Aegritudo est opinio recens mali praesentis.' Ac recens quidem intellegi ait, quod tempore proximum sit; causam vero ab illis quaerit, cur fiat, ut mali recens opinio contrahat animum et aegritudinem efficiat, inveterata autem aut omnino non aut non iam eodem modo animum contrahat.

συστέλλει. καίτοι οὐδὲ τὸ πρόσφατον ἐχρῆν ἐγκεῖσθαι κατα
417 τὸν ὅρον, εἴπερ ἀληθῆ τὰ Χρυσίππου. κατὰ γὰρ τὴν γνώμην αὐτοῦ μᾶλλον μεγάλου κακοῦ ἢ ἀνυπομονήτου ἢ ἀκαρτερήτου, καθάπερ αὐτὸς εἴωθεν ὀνομάζειν, τὴν λύπην εἰρῆσθαι ἔδει δόξαν, οὐ πρόσφατον. ἔνθα καὶ διχόθεν ὁ Ποσειδώνιος ἀντιλέγει τῷ Χρυσίππῳ, κατὰ μὲν τοῦτον τὸν δεύτερον ὁρισμὸν ἀναμιμνήσκων τῶν τε σοφῶν καὶ τῶν προκοπτόντων, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται· οἱ μὲν γὰρ ἐν μεγίστοις ἀγαθοῖς, οἱ δὲ ἐν μεγίστοις κακοῖς ἑαυτοὺς ὑπολαμβάνοντες εἶναι ὅμως οὐ γίνονται διὰ τοῦτο ἐν πάθει· κατὰ δὲ τὸν πρῶτον ἐρωτᾷ τὴν αἰτίαν, διὰ ἣν οὐχ ἡ τῆς τοῦ κακοῦ παρουσίας δόξα τὴν λύπην, ἀλλὰ ἡ πρόσφατος ἐργάζεται μόνη . . . καί φησι, διότι πᾶν τὸ ἀμέτρητον καὶ ξένον ἀθρόως προσπῖπτον ἐκπλήττει τε καὶ τῶν παλαιῶν ἐξίστησι κρίσεων, ἀσκηθὲν δὲ καὶ συνεθισθὲν καὶ χρονίσαν ἢ οὐδὲ ὅλως ἐξίστησιν, ὡς κατὰ πάθος κινεῖν, ἢ ἐπὶ μικρὸν κομιδῇ· διὸ καὶ

1 ἐγγεῖσθαι M. — 3 τὴν μεγάλου M τοῦ μ. ABChK; Articulum eiecimus; cf. Proll. p. 116. — 4 εἰρῆσθαι δόξαν MABCh εἰρ. ἐχρῆν δ. Corn. εἰρ. ἔδει δ. K. — 5 προσφάτου codd. edd. πρόσφατον nos. — 8 εἰ μὲν M. — 13 ante καί φησι (sc. Χρύσιππος; cf. Bak. Posid. rell. p. 204) nonnulla excidisse videntur. — 14 ἐκπίπτει MABCh ἐκπτοεῖ Bake ἐκπλήττει K. —

Quamquam ne recens quidem poni debuit in definitione, si quidem vera sunt, quae Chrysippus dixit. Nam ex ipsius sententia magni mali potius opinionem aut intolerabilis aut impetibilis, ut ipse solet appellare, aegritudinem dici oportuit, non recentem. Hic etiam duabus ex partibus Posidonius Chrysippum impugnat. In hac posteriore quidem definitione mentionem facit, ut supra diximus, et sapientium et proficientium, quorum illi in summis bonis, hi in summis malis se esse opinantes nequaquam tamen idcirco in perturbationem incidant; in priore autem causam quaerit, cur non praesentis mali opinio, sed recens tantum aegritudinem efficiat.... Dicitque, propterea quod omne immoderatum et novum, si repente inciderit, mentem exturbat atque ex prioribus iudiciis deicit, usu autem et consuetudine receptum inveteratumque aut omnino non deicit, ut perturbationem

προενδημεῖν δεῖν φησι τοῖς πράγμασι μήπω τε παροῦσιν οἷον παροῦσι χρῆσθαι. βούλεται δὲ τὸ προενδημεῖν ῥῆμα τῷ † Ποσειδωνίῳ τὸ οἷον προανα|πλάττειν τε καὶ προτυποῦν 418 *τὸ πρᾶγμα παρὰ ἑαυτῷ τὸ μέλλον γενήσεσθαι καὶ ὡς πρὸς ἤδη γενόμενον ἐθισμόν τινα ποιεῖσθαι κατὰ βραχύ. διὸ καὶ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου παρείληφεν ἐνταῦθα, ὡς ἄρα τινὸς ἀναγγείλαντος αὐτῷ τεθνάναι τὸν υἱὸν εὖ μάλα καθεστηκότως εἶπεν 'ᾔδειν θνητὸν γεννήσας' καὶ ὡς τοῦτο λαβὼν Εὐριπίδης τὸ νόημα τὸν Θησέα πεποίηκε λέγοντα*

'ἐγὼ δὲ (τοῦτο) παρὰ σοφοῦ τινος μαθὼν
'εἰς φροντίδας νοῦν συμφοράς τ' ἐβαλλόμην,
'φυγάς τ' ἐμαυτῷ προστιθεὶς πάτρας ἐμῆς
'θανάτους τ' ἀώρους καὶ κακὰς ἄλλας ὁδούς,
'ὥστ', εἴ τι πάσχοιμ' ὧν ἐδόξαζόν ποτε,
'μή μοι νεῶρες προσπεσὸν ψυχὴν δάκοι.'

1 *δεῖν* om. MABCh restit. Corn. K. — pro *τοῖς πράγμασι* Corn. margini adscripsit *τοῖς κακοῖς*. — *πράγμασι μήτε παροῦσιν* M *πρ. μήποτε π.* ABCh *πρ. καὶ μήπω π.* K *πρ. μήπω τε π.* nos. — 3 *Ποσειδωνίῳ* codd. edd. 'rescribe *Χρυσίππῳ*' Bak. l. l. — *προσαναπλ.* ABCh *προαναπλ.* M Bake K. — 5 *διὴ* M. — 6 *ἀπαγγείλαντος* K. — 8 Eurip. Fragm. 392 ed. Nauck. — 10 *τοῦτο* abest in codd. edd. — 12 *φυγὰς δ'* MABCh *φυγάς τ'* K. — *ἐμαυτὸν* MAB; cf. Proll. p. 87. — *προτιθεὶς* MAB. — 13 *καὶ κὰς* (*καὶ τὰς* manu recentiss.) M. — 15 *νεωραῖς* M *νεοραῖς* AB *νεαραῖς* ChK *νεωρὲς* Greenh. (Hensch. Jan. 1, 628) *νεῶρες* nos; cf. Proll. p. 20. — *προσπεσὼν* M. —

moveat, aut paulum admodum; quare oportere ait antea habitare in rebus atque nondum praesentibus tamquam praesentibus uti. Verbum autem hoc antea habitare apud † Posidonium idem valet, quod praemeditari et praeformare animo id, quod eventurum est, atque, quasi iam evenerit, ita in eius consuetudinem paulatim venire. Propterea etiam illud Anaxagorae huc rettulit, qui nuntiata morte filii admodum constanter dixit: 'Sciebam me genuisse mortalem', atque hinc ait sumta sententia Euripidem Theseum ita loquentem induxisse:

'Nam qui haec audita a docto meminissem viro,
futuras mecum commentabar miserias,
aut mortem acerbam aut exili maestam fugam
aut semper aliquam molem meditabar mali,
ut, si qua invecta diritas casu foret,

οὕτω δὲ εἰρῆσθαί φησι καὶ τὰ τοιαῦτα·

'εἰ μὲν τόδ' ἦμαρ πρῶτον ἦν κακουμένῳ
'καὶ μὴ μακρὰν δὴ διὰ πόνων ἐναυστόλουν,
'εἰκὸς σφαδᾴζειν ἦν ἂν ὡς νεόζυγα
'πῶλον χαλινὸν ἀρτίως δεδεγμένον· |
419 'νῦν δ' ἀμβλύς εἰμι καὶ κατηρτυκὼς κακῶν.'

ἔσθ' ὅτε τὰ τοιαῦτα· [μακρός]

'χρόνος μαλάξει, νῦν δ' ἔθ' ἡβάσκει κακόν.'

ὅτι δὲ ἐν τῷ χρόνῳ μαλάττεται τὰ πάθη, κἂν αἱ δόξαι μένωσι τοῦ κακόν τι αὐτοῖς γεγονέναι, καὶ ὁ Χρύσιππος ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ παθῶν μαρτυρεῖ γράφων ὧδε· 'ζητήσαι δὲ 'ἄν τις καὶ περὶ τῆς ἀνέσεως τῆς λύπης, πῶς γίνεται, πότε- 'ρον δόξης τινὸς μετακινουμένης ἢ πασῶν διαμενουσῶν, καὶ 'διὰ τί τοῦτο ἔσται.' εἶτα ἐπιφέρων φησί 'δοκεῖ δέ μοι ἡ 'μὲν τοιαύτη δόξα διαμένειν, ὅτι κακὸν αὐτό, ὃ δὴ πάρεστιν,

2 Eur. fragm. 818 ed. N. τότε M τόδε AB. — 3 μακρὰ codd. edd. μακρὰν Greenh. l. l. — 6 εἰμι om. M. — 7 cf. Greenh. l. l. p. 629. μακρός uncis inclusimus. — 8 Eurip. Alc. v. 1085. — νῦν δέθ' MABCh. 10 καὶ ὁ Χρ. codd. edd.; fortasse scribendum ὁ Χρ. καὶ. —

ne me imparatum cura laceraret repens.'

Sic dicta esse illa quoque refert:

'Si mihi nunc tristis primum illuxisset dies
nec tam aerumnoso navigavissem salo,
esset dolendi causa, ut iniecto eculei
freno repente tactu exagitantur novo;
sed iam subactus miseriis obtorpui.'

Interdum etiam illud:

'Tempus levabit, quod recens nunc est malum.'

Levari autem tempore perturbationes, etiamsi permanserint opiniones, quibus aliquid mali nobis accidisse arbitremur, Chrysippus etiam in secundo de perturbationibus testatur ita scribens: 'Quaerat etiam quispiam, remissio aegritudinis quomodo efficiatur, utrum opinione aliqua immutata an omnibus permanentibus, atque id qua de causa fiat.' Deinceps haec subiungit: 'Videtur mihi permanere opinio ea, illud ipsum, quod adsit, ma-

'ἐγχρονιζομένης δὲ ἀνίεσθαι ἡ συστολη καί, ὡς οἶμαι, ἡ
'ἐπὶ τὴν συστολὴν ὁρμή. τυχὸν δὲ καὶ ταύτης διαμενούσης
'οὐχ ὑπακούσεται τὰ ἑξῆς διὰ ποιὰν ἄλλην ἐπιγινομένην
'διάθεσιν ἀσυλλόγιστον τούτων γινομένων. οὕτω γὰρ καὶ
'κλαίοντες παύονται καὶ μὴ βουλόμενοι κλαίειν κλαίουσιν,
'ὅταν ὁμοίας τὰ ὑποκείμενα φαντασίας ποιῇ καὶ ἐνίστηταί τι
'ἢ μηθέν. ὃν τρόπον γὰρ ἡ θρήνων παῦσις γίνεται καὶ |
'κλαυθμῶν, τοιαῦτα εὔλογον καὶ ἐπὶ ἐκείνων συντυγχάνειν 420
'ἐν ταῖς ἀρχαῖς μᾶλλον τῶν πραγμάτων κινούντων, καθάπερ
'ἐπὶ τῶν τὸν γέλωτα κινούντων γίνεσθαι ἔφην, καὶ τὰ ὅμοια
'τούτοις.' ὅτι μὲν οὖν ἐν τῷ χρόνῳ παύεται τὰ πάθη καίτοι
τῆς δόξης διαμενούσης, αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ· διὰ
τίνα μέντοι τὴν αἰτίαν τοῦτο γίνεται, δυσλόγιστον εἶναί
φησιν. εἶθ' ἑξῆς ἕτερα παραπλησίως γινόμενα γράφει, περὶ
ὧν οὐδὲ αὐτῶν δηλονότι τὴν αἰτίαν ἐπαγγέλλεται γινώσκειν.

---

4 δυσυλλόγιστον A δυσλόγιστον MABCh ἀσυλλόγιστον nos; cf. infra p. 400, 2 et p. 401 p. med. — 5 παύονται om. ABCh. — 6 μὴ ante ὁμοίας eiecimus coll. infra p. 400, 16. — τὰς φαντασίας τὰ ὑποκείμενα codd. edd.; at vide infra p. 400, 16. — 8 κλαυθμοὶ codd. edd. κλαυθμῶν nos. — 15 αὐτὸ M. —

---

lum esse, sed inveteratam efficere, ut remittatur contractio et mea quidem sententia incitatio ad contractionem. Fortasse etiam hac permanente reliqua non obtemperabunt, cum propter quandam aliam affectionem supervenientem inexplicabilem id fiat. Ita enim et flentes desistunt et, qui flere nolunt, flent, cum similis rerum species obiecta sit et instet aliquid aut nihil. Nam, quo modo lamentorum et ploratuum sedatio fit, ita consentaneum est etiam in illis fieri, cum initio res magis moveant, velut in risum moventibus evenire dixi, et alia huiuscemodi.' Fatetur igitur ipse Chrysippus diuturnitate temporis, licet permaneat opinio, perturbationes sedari, quod tamen cur fiat, abstrusam rationem esse ait. Deinceps alia, quae simili modo eveniunt, adscribit, quorum causam non magis se cognoscere confitetur. At Posidonius non ita, Chrysippe,

ἀλλὰ οὐ Ποσειδώνιός γε, Χρύσιππε, τὰς αἰτίας τῶν τοιούτων ἀγνοεῖν φησιν, ἀλλὰ ἐπαινεῖ καὶ ἀποδέχεται τὰ ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένα, ἃ ἐφεξῆς ἐρῶ. σὺ δὲ οὔτε ἐκείνων μνημονεύσας οὔτε ἄλλην αὐτὸς εἰπὼν οἴει λελύσθαι τὸ ζητούμενον, ἂν ὁμολογήσῃς ἀγνοεῖν τὴν αἰτίαν. καίτοι τό γε συνέχον ὅλην τὴν πραγματείαν τήν τε τῶν λογικῶν ζητημάτων καὶ τὴν θεραπευτικὴν τῶν παθῶν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ τὸ τὰς αἰτίας ἐξευρεῖν, ὑφ᾿ ὧν γίνεταί τε καὶ παύεται τὰ πάθη. οὕτω γὰρ ἄν τις, οἶμαι, καὶ τὴν γένεσιν αὐτῶν κωλύσειε καὶ γενομένας παῦσαι δυνηθείη. συναναιρεῖσθαι |
421 γὰρ εὔλογον οἶμαι ταῖς αἰτίαις τάς τε γενέσεις καὶ τὰς ὑπάρξεις τῶν πραγμάτων. ταῦτά τοι καὶ ἀπορεῖς κατὰ τὸ περὶ παθῶν βιβλίον τι καὶ γράψαι τοιοῦτον ἡμῖν, ᾧ προσέχοντες τὸν νοῦν κωλύσομέν τε τῶν παθῶν ἕκαστον γίνεσθαι καὶ γενόμενον ἰασόμεθα, καίτοι ταῦτα καὶ τοῦ Πλάτωνος θαυμαστῶς γράψαντος, ὡς καὶ ὁ Ποσειδώνιος ἐπισημαίνεται

4 λελῦσθαι K. — 6 πραγματίαν M. — 12 ἀποραῖς M. — περὶ τῶν παθῶν codd. edd. περὶ παθῶν nos. — 13 pro βιβλίον legendum arbitror ἠθικόν; cf. supra p. 390, 9 et p. 389, 6. — 15 A καίτοι incipit excerpt. XI codicum FP desinitque in verbis πρὸς αὐτοῦ. — καίτοι καὶ MABChK καίτοι ταῦτα καὶ FP. —

horum causas ignorare se ait, sed probat admittitque veterum dicta, quae postea recensebo. Tu cum neque illorum mentionem feceris neque aliam causam ipse inveneris, solutam esse quaestionem putas, si causam te ignorare fatearis. Quamquam id, quod universam hanc tractationem quaestionum rationalium et earum, quae ad perturbationum sanationem valent, continet, nihil aliud est quam causarum, unde et exsistant et desinant perturbationes, investigatio. Ita aliquis mea quidem sententia et ortum earum impedire et ipsas, ubi exstiterunt, sedare potest. Nam una cum causis et ortus et incrementa rerum tolli consentaneum arbitror. Quapropter in libro de perturbationibus (morali) non habes, quid scribas, cui animum advertentes, ne oriantur singulae, caveamus et, ubi exortae fuerint, eas curemus, quamquam etiam Plato hac de re divine scripsit, quemadmodum etiam Posidonius significat, qui hominem admiratur divinumque appellat

θαυμάζων τὸν ἄνδρα καὶ θεῖον ἀποκαλῶν καὶ πρεσβεύων αὐτοῦ τά τε περὶ τῶν παθῶν δόγματα καὶ τὰ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων ὅσα τε περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι τὴν ἀρχὴν ἢ γενόμενα παύεσθαι τάχιστα τῆς ψυχῆς τὰ πάθη γέγραπται πρὸς αὐτοῦ. συνῆφθαι δὲ καὶ τὴν περὶ τῶν ἀρετῶν διδασκαλίαν τούτοις φησὶ καὶ τὴν περὶ τοῦ τέλους καὶ ὅλως πάντα τὰ δόγματα τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας ὥσπερ ἐκ μιᾶς μηρίνθου δεδέσθαι τῆς γνώσεως τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν δυνάμεων αὐτός τε δείκνυσιν, ὡς ὑπὸ θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας γίνεται τὰ πάθη καὶ διὰ τίνα τὴν αἰτίαν ἐν τῷ χρόνῳ καθίσταται, κἂν αἱ δόξαι τε καὶ αἱ κρίσεις ἔτι μένωσι τοῦ κακὸν ὑπάρχειν αὐτοῖς ἢ γεγονέναι. προσχρῆται δὲ εἰς τοῦτο μάρτυρι καὶ αὐτῷ τῷ Χρυσίππῳ | κατὰ τὸ δεύτερον περὶ παθῶν ὧδέ πως 422 γράφοντι· 'περὶ δὲ τῆς λύπης, [καὶ] ὡς ἂν ἐμπλησθέντες 'τινὲς ὁμοίως φαίνονται ἀφίστασθαι, καθάπερ καὶ ἐπὶ Ἀχιλ'λέως ταῦτα λέγει ὁ ποιητὴς πενθοῦντος τὸν Πάτροκλον·

---

1 ἀποκαλεῖ ὡς καὶ MABChK ἀποκαλῶν ὡς καὶ FP ὡς delevimus; cf. Proll. pp. 76 et 112. — 2 τάτα pro τά τε M. — τὰ ante περὶ om. FP. — 3 post τὴν ἀρχὴν τὰ περὶ spat. vac. septem litterarum; sequitur τῆς ψυχῆς P[1] τ. ἀρχ. ἢ γεν. π. τ. τῆς ψ. P[2]. — 10 pro καθίσταται Bake ἀφίσταται legi vult. — 12 γεγοναίνε M. — 13 περὶ τῶν παθῶν codd. edd. π. παθῶν Bake. — 14 ἐπὶ δὲ M περὶ δὲ A. — καὶ ante ὡς uncis inclusimus. — 15 ὅμως Bake pro ὁμοίως legi vult. —

---

atque eius tum de affectibus, tum de animi facultatibus decreta colit et quidquid ab eo de prohibenda perturbationum origine vel ortu earum celerrime tollendo conscriptum est. His omnem de virtutibus ac de finibus doctrinam conexam esse ait atque omnino omnia moralis philosophiae decreta ex animi facultatum cognitione tamquam ex funiculo uno pendere. Idem ipse ex ira et cupiditate surgere perturbationes docet, quaque de causa tempore subsidant, licet opiniones et iudicia maneant, quibus vel adesse mali aliquid vel evenisse nobis existimemus. Qua in re ipsius quoque testimonio utitur, qui in secundo de perturbationibus ita scribit: 'Aegritudine autem tamquam saturati nonnulli videntur desistere, quemadmodum de Achille Patroclum lugente poeta haec dicit:

'ἀλλ' ὅτε δὴ κλαίων τε κυλινδόμενός τ' ἐκορέσθη
'καί οἱ ἀπὸ πραπίδων ἦλθ' ἵμερος ἠδ' ἀπὸ γυίων',

'ἐπὶ τὸ παρακαλεῖν ὥρμησε τὸν Πρίαμον τὴν τῆς λύπης 'ἀλογίαν αὐτῷ παριστάς.' εἶτα ἐφεξῆς ἐπιφέρει καὶ ταῦτα· 'καθ' ὃν λόγον οὐκ ἂν ἀπελπίσαι τις οὕτως τῶν πραγμάτων 'ἐγχρονιζομένων καὶ τῆς παθητικῆς φλεγμονῆς ἀνιεμένης τὸν 'λόγον παρεισδυόμενον καὶ οἱονεὶ χώραν λαμβάνοντα παρι-'στάναι τὴν τοῦ πάθους ἀλογίαν.' ἐναργῶς γὰρ ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ τήν τε παθητικὴν φλεγμονὴν ἀνίεσθαι κατὰ τὸν χρόνον, ἔτι τῆς ὑπολήψεώς τε καὶ δόξης μενούσης, ἐμπίπλασθαί τε τῶν παθητικῶν κινήσεων τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τοῦτο παῦλάν τινα λαμβάνοντος τοῦ πάθους καὶ
423 ἡσυχάσαντος τὸν λόγον ἐπικρατέστερον γίνε|σθαι. ταῦτα γὰρ ἀληθῆ μέν ἐστιν, εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλα, μάχεται δὲ ταῖς ὑποθέσεσιν αὐτοῦ, καθάπερ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα· 'λέγεται δὲ καὶ τοιαῦτα εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν παθῶν·

---

1 cf. Odyss. IV, 541. — κλαίον M. — ἐκόρεσθαι MA ἐκορέσθαι B. — 2 cf. Jl. XXIV, 513. — 8 τῆς — ἀλογίας Bake. — 10 δοξας (sic) M. —

'Ast ubi iam satis est planctu oblectatus Achilles
et desiderium luctus a mente recessit
a membrisque,

ad consolandum Priamum animum adiecit, quam absurda esset aegritudo, ei ostendens.' Deinceps etiam illa addit: 'Quam ob causam non desperandum est, cum ita inveterascant res et perturbationis inflammatio residat, posse fieri, ut ratio subrepat et quasi locum capiat atque affectus temeritatem ostendat.' Manifesto hic Chrysippus fatetur tum perturbationum inflammationem tempore remitti permanente adhuc suspicione et opinione, tum homines motionibus illis affectuum saturari atque eam ob causam intermittente paulisper ac quiescente tandem perturbatione rationem invalescere. Quae quidem, si quidquam, vera sunt, sed ipsius propositionibus repugnant, quemadmodum et illa, quae sequuntur hunc in modum: 'Dicuntur etiam illa de perturbationum mutatione:

'λαιψηρὸς δὲ κόρος στυγεροῖο γόοιο'
'καὶ ἔτι τα τοιαῦτα εἰς τὸ κατὰ τὴν λύπην ἀγωγόν·
'τοῖς δὲ δυστυχοῦσί πως
'τερπνὸν τὸ κλαῦσαι κἀποδύρασθαι τύχας'
'καὶ ἔτι τούτων ἐφεξῆς
'ὣς φάτο, τοῖσι δὲ πᾶσιν ὑφ' ἵμερον ὦρσε γόοιο'
'καί
'τὸν αὐτὸν ἀνέγειρε γόον, ἄναγε πολύδακρυν ἀηδόνα.'

ἔστι δὲ ἀμέλει πάμπολλα καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρὰ τῶν ποιητῶν ἀθροῖσαι μαρτύρια τοῦ καὶ λύπης καὶ δακρύων καὶ κλαυθμῶν καὶ † θρήνου καὶ νίκης καὶ τιμῆς καὶ πάντων τῶν τοιούτων ἐμπίπλασθαι τοὺς ἀνθρώπους, ἐφ' οἷς οὐδὲν χαλεπόν ἐστι συλλογίζεσθαι τὴν αἰτίαν, διὰ ἣν ἐν τῷ χρόνῳ
παύεται μὲν τὰ πάθη, κρατεῖ δὲ τῶν ὁρμῶν | ὁ λόγος. ὡς 424
γὰρ ἐφίεται τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς οἰκείων τινῶν ὀρεκτῶν, οὕτω καὶ τυγχανόντων αὐτῶν ἐμπίπλαται κἂν τούτῳ τὴν

1 cf. Odyss. IV, 103. — 3 cf. Eurip. fragm. 576 N. — 4 καὶ ἀποδύρασθαι MABCh. — 6 ὡς BChK. — φᾶτο MAB; cf. Odyss. l. l. v. 113. — 8 Eurip. Electr. vv. 125. 126. Bergkius litteris ad me datis: ἀνὰ τὸν αὐτὸν ἔγειρε γόον. — ἀνάγε MABCh ἄναγε K. — ἀηδόνα MABCh ἀδονάν K. — 9 ἔτι δὲ MABChK ἔστι δὲ Corn.; cf. Proll. p. 91. — 11 ἑλμοῦ M θρήνου (lectionis incertae signo apposito) A ἐλέου? — πάντων τε codd. edd. τε delevimus; cf. Proll. p. 115. — 15 ὀρεκτῶν M ὀρεκτικῶν ABChK. —

'Nam celeris tristis satias solet esse doloris;'
praeterea talia de aegritudinis incitatione:
'Cui dura sors,
plorare dulce miseriamque conqueri;'
deinceps haec:
'Sic fatus cunctis plorandi incussit amorem'
et: 'Questum eundem iterum excita, redde flebilem aedona.'

Possunt sane innumerabilia alia a poetis colligi testimonia, quae docent maerore, lacrimis, ploratu, † luctu, victoria, honore omnibusque id genus rebus satiari homines, in quibus causam investigare, cur tempore affectus sedentur, ratio autem impetu eorum plus valeat, haud difficile negotium est. Quemadmodum enim affectus animi propria quaedam, quae

ἑαυτοῦ κίνησιν καθίστησιν, ἥτις ἐκράτει τῆς ὁρμῆς τοῦ ζῴου καὶ καθ' ἑαυτὴν ἦγεν ἐφ' ὅ τι παρήγετο. οὔκουν ἀσυλλόγιστοι τῆς παύλης τῶν παθῶν εἰσιν αἱ αἰτίαι, καθάπερ ὁ Χρύσιππος ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ πάνυ σαφεῖς τῷ γε μὴ βουλομένῳ φιλονεικεῖν τοῖς παλαιοῖς. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐναργές ἐστιν, ὡς τὸ δυνάμεις τινὰς ἐν ταῖς ἡμετέραις εἶναι ψυχαῖς ἐφιεμένας φύσει, τὴν μὲν ἡδονῆς, τὴν δὲ κράτους καὶ νίκης, ἃς ἐναργῶς ὁρᾶσθαί φησι κἀν τοῖς ἄλλοις ζῴοις ὁ Ποσειδώνιος, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐπεδείξαμεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου γράμματος. ἐπιμέμφεται δὲ ὀρθῶς τῷ Χρυσίππῳ κἀν τῷ φάναι 'τυχὸν δὲ τῆς ὁρμῆς διαμενούσης οὐχ ὑπακούσεται 'τὰ ἑξῆς διὰ ποιὰν ἄλλην ἐπιγινομένην διάθεσιν.' ἀμήχανον γὰρ εἶναί φησι παρεῖναι μὲν τὴν ὁρμήν, ὑπὸ ἄλλης δέ τινος αἰτίας κωλύεσθαι τὴν κατὰ αὐτὴν ἐνέργειαν. ὅθεν κἀπειδὰν
425 λέγῃ 'οὕτω γὰρ καὶ | κλαίοντες παύονται καὶ μὴ βουλόμενοι 'κλαίουσιν, ὅταν ὁμοίας τὰ ὑποκείμενα φαντασίας ποιῇ', τὴν

1 ἑαυτῶν codd. edd. ἑαυτοῦ nos. — 6 ταὶ pro ταῖς M. — 8 φυσὶ pro φησι M. — 10 τοῦ Χρυσίππου codd. edd. τῷ Χρυσίππῳ nos; cf. Proll. p. 85. — καὶ τὸ pro κἀν τῷ M. — 13 οὔπ' ἄλλης M. — 14 κατ' αὐτοῦ M. — 16 ὅταν μὴ ὁμοίας Corn. —

appetenda videtur, appetit, ita, ubi est ea consecutus, repletur atque ita fit, ut motum illum, qui appetitionem animalis regebat et, quocunque ferebatur, secum rapiebat, sedet ac sistat. Causae igitur sedationis affectuum minime, ut Chrysippus dictitabat, abstrusae, immo, nisi quis cum veteribus contendere ambitiose velit, apertae satis claraeque sunt. Quid enim evidentius quam in animis nostris esse facultates, quae natura appetant, altera voluptatem, altera potentiam et victoriam? Quas quidem in aliis quoque animalibus aperte conspici Posidonius affirmat, sicut et nos statim in exordio primi libri demonstravimus. Idem iure reprehendit Chrysippum dicentem 'fortasse autem permanente incitatione reliqua non obtemperabunt propter quandam aliam affectionem supervenientem.' Fieri enim non posse ait, ut adsit appetitio, alia autem causa aliqua impediatur eius actio. Unde etiam, cum idem dicit: 'Ita enim et flentes desistunt

αἰτίαν ἐρωτᾷ κἀνταῦθα ὁ Ποσειδώνιος, διὰ ην πολλοὶ μὴ βουλόμενοι πολλάκις κλαίουσιν ἐπισχεῖν μὴ δυνάμενοι τὰ δάκρυα καὶ ἄλλοι κλαίειν ἔτι βουλόμενοι φθάνουσι πανόμενοι· γίνεσθαι δέ φησι διὰ τὰς παθητικὰς κινήσεις ἢ σφόδρα ἐγκειμένας, ὡς μὴ κρατεῖσθαι πρὸς τῆς βουλήσεως, ἢ παντελῶς πεπαυμένας, ὡς μηκέτι ἐπεγείρεσθαι δύνασθαι πρὸς αὐτῶν. οὕτω γὰρ ἥ τε τοῦ λόγου μάχη καὶ διαφορὰ πρὸς τὸ πάθος εὑρεθήσεται καὶ τῆς ψυχῆς αἱ δυνάμεις ἐναργῶς σωθήσονται, οὐ μὰ Δία, ὡς Χρύσιππός φησι, διά τινας αἰτίας ἀσυλλογίστους τούτων γινομένων, ἀλλὰ διὰ τὰς ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένας. οὐ γὰρ Ἀριστοτέλης μόνον ἢ Πλάτων ἐδόξαζον οὕτως, ἀλλὰ ἔτι πρόσθεν ἄλλοι τέ τινες καὶ ὁ Πυθαγόρας, ὡς καὶ ὁ Ποσειδώνιός φησιν ἐκείνου πρώτου μὲν εἶναι λέγων τὸ δόγμα, Πλάτωνα δὲ ἐξεργάσασθαι καὶ κατασκευάσαι τελεώτερον αὐτό. δια τοῦτο τοίνυν καὶ τὰ

1 καὶ οἱ πολλοὶ codd. edd. καὶ οἱ delevimus; cf. Proll. p. 64. — 3 φθάνουσιν ἔτι codd. edd. ἔτι eiecimus. — πανόμενοι διὰ τὰς παθητικὰς MABCh πανόμενοι; ἤτοι δ. τ. π. Bake, idem signo interrogationis sublato K π. καὶ τοῦτο γίνεσθαι φησὶ διὰ τ. π. Corn. π.· γίνεσθαι δέ φησι διὰ τ. π. nos; cf. Proll. l. l. — 4 post κινήσεις inseruimus ἤ. — 5 πρὸ τῆς MABCh πρὸς τῆς Bake K. — 7 Verba οὕτω γὰρ usque ad τελεώτερον αὐτὸ continuata continentur excerpto XII codicum FP. — μάχη τε codd. edd. τε eiecimus; cf. Proll. p. 113. — 13 πρώτου τε MABCh πρ. μὲν FP; cf. Proll. pp. 76 et 105. —

et, qui flere nolunt, flent, cum similis rerum species obiecta sit', causam quaerit Posidonius, quid tandem sit, cur multi, cum nolint, saepe fleant lacrimasque inhibere nequeant, alii autem, cum flere adhuc velint, prius desistant; evenire autem id ait ex motibus turbatis animi tum ita vehementer urgentibus, ut a voluntate coerceri nequeant, tum prorsus sedatis ac pacatis, ut non amplius excitari ab illis possint. Atque ita rationis pugna dissensioque cum affectu invenietur animique facultates manifesto servabuntur, cum non per Jovem, ut ait Chrysippus, ob causas quasdam abstrusas hoc fiat, sed ob eas, quae a veteribus satis sunt explicatae. Non enim Aristoteles solum vel Plato ita senserunt, sed multo ante cum alii, tum Pythagoras, quem idem Posidonius refert auctorem illius sententiae fuisse, postea

426 ἔθη φαίνεται πλεῖστον δυνάμενα καὶ ὅλος ὁ | χρόνος εἰς τὰς παθητικὰς κινήσεις. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἔθεσιν οἰκειοῦται κατὰ βραχὺ τὸ τῆς ψυχῆς ἄλογον, οἷς ἂν ἐντρέφηται, κατὰ δὲ τὸν χρόνον, ὡς προείρηται, παῦλα γίνεται τῶν παθῶν ἐμπιπλαμένων τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς δυνάμεων ὧν ἐπεθύμουν ἔμπροσθεν. αἱ δὲ λογικαὶ γνώσεις τε καὶ κρίσεις καὶ ὅλως ἐπιστῆμαι πᾶσαι καὶ τέχναι διὰ τὸν χρόνον αὐτὸν μόνον ψιλὸν οὔτε δύσλυτοι φαίνονται γίνεσθαι, καθάπερ οἱ κατὰ πάθος ἐθισμοί, οὔτε μετατίθεσθαί τε καὶ παύεσθαι, καθάπερ ἡ λύπη καὶ ἄλλα πάθη. τίς γὰρ τοῦ τὰ δὶς δύο τέσσαρα εἶναι διὰ τὸν χρόνον ἐμπλησθεὶς ἀπέστη καὶ μετεδόξασεν; ἢ τίς τοῦ [μὴ] πάσας ἴσας εἶναι τὰς ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ κύκλου; καθ' ἕκαστόν τε τῶν ἄλλων θεωρημάτων οὐδείς ἐστιν ὅστις ἐμπλησθεὶς ἀπέθετο τὴν παλαιὰν δόξαν, ὥσπερ ἀποτίθεται τὸ κλαίειν τε καὶ λυπεῖσθαι καὶ στένειν οἰμώζειν

11 δι (sic) τὸν M. — 12 μὴ uncis inclusimus. — πάσας εἶναι codd. edd. πάσας ἴσας εἶναι nos; cf. Proll. pp. 88 et 108. — ἐκ τοῦ μέτρου M ἐ. τ. κέντρου cum asterisco A. — 13 κύκλου γράμμας (sic) ἴσας Corn. —

Platonem eam excoluisse subtiliùsque confirmasse. Hinc igitur fit, ut et consuetudo et omnino tempus maximam vim ad motus illos perturbationum habere videantur. Consuetudine enim fit, ut vis animi irrationalis, cui inoleverit, ei sensim insuescat, tempore autem, ut supra dictum est, ut sedentur perturbationes irrationalibus facultatibus his, quae antea appetiverunt, expletis. Contra rationis et cognitiones et iudicia et omnino disciplinae omnes artesque sola temporis diuturnitate neque tenaces firmaeque fiunt, quemadmodum affectuum assuetudines, neque mutari cessareque, sicut maeror aliaeque perturbationes, facile possunt. Quis enim, cum bis bina quattuor esse cognoverit, procedente tempore satiatus ab ea opinione unquam destitit aliterque sensit? Vel quis ab ea, qua omnes a centro circuli ad ambitum pertinentes lineae sunt aequales? In singulis denique artis praeceptis nemo est, qui satiatus veterem opinionem deposuerit, quemadmodum fletus, dolor, gemitus, ploratus, lamentatio quaeque sunt id

τε καὶ θρηνεῖν ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα, κἂν αἱ περὶ τῶν γεγενη-
μένων ὡς κακῶν ὅμοιαι διαμένωσιν ὑπολήψεις. ἱκανὰ μὲν
οὖν ἀμέλει καὶ ταῦτα πρὸς ἔνδειξιν ὧν οὐκ ὀρθῶς | ἔγραψεν 427
ὁ Χρύσιππος ὑπέρ τε τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν καὶ πολὺ πρότε-
ρον ἔτι περὶ τῶν ἐργαζομένων αὐτὰ δυνάμεων· οὐ μὴν ἀλλὰ
διὰ τοῦ πέμπτου γράμματος ἔγνωκα περὶ τῶν αὐτῶν ἔτι
διαλεχθῆναι παραλείπων μὲν τὰ πλεῖστα τῶν οὐκ ὀρθῶς
εἰρημένων αὐτῷ, μόνων δὲ ἐκείνων μνημονεύων, ἐν οἷς
ἐναντιολογεῖται πρὸς ἑαυτὸν ἐναντία τε τολμᾷ φθέγγεσθαι
τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις· ἐπιμνησθήσομαι δὲ ἐν αὐτοῖς ἔτι
καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντειρη-
μένων.

---

2 διαμένουσι MAB. —

---

genus alia, deponi solent, licet eaedem de rebus tamquam malis opiniones permaneant. Quae quamquam certe satis valent ad demonstranda ea, quae Chrysippus cum de animi perturbationibus, tum multo magis de iis, quae has efficiunt, facultatibus non recte scripsit, tamen quinto libro de iisdem disserere constitui, ita tamen, ut plerisque aliis, quae non recte ab eo dicta videntur, omissis ea sola, in quibus ipse sibi adversatur et iis, quae evidentia manifestaque sunt, reclamare audet, commemorem, qua in re, si quae a Posidonio contra Chrysippum dicta sunt, eorum quoque mentionem faciam.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

---

428 Ὁ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς λόγος ἀναγκαῖος μὲν ἦν
ἡμῖν ἐσκέφθαι καὶ διὰ ἑαυτόν, ἀναγκαιότερον δὲ ἐποίησαν
αὐτὸν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ περιέχοντος
τόπου τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν προσχρησάμενοι. δείξαντες
γάρ, ὡς μὲν αὐτοὶ νομίζουσιν, ἅπαντα τὰ πάθη συνιστάμενα
κατὰ τὴν καρδίαν, ὡς δὲ τἀληθὲς ἔχει, τὰ κατὰ μόνον τὸν
429 θυμόν, ἔπειτα προσλα|βόντες, ὡς, ἔνθα ἂν ᾖ τὰ πάθη τῆς
ψυχῆς, ἐνταῦθά ἐστι καὶ τὸ λογιζόμενον αὐτῆς, οὕτως ἤδη
περαίνουσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ λογιστικὸν ὑπάρχειν. ἡμεῖς δέ,
ὅτι μὲν ἐντεῦθεν ὁρμᾶται τὰ κατὰ τὸν θυμόν, ἀληθεύειν
αὐτούς φαμεν, οὐ μὴν οὔθ' ὅτι καθ' ἕνα τόπον ἀναγκαῖόν

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΟΓΜΑΤΩΝ :: ἀρχὴ τοῦ πέμπτου λόγου :: M.
1 ην om. M. —

Liber quintus.

De animi perturbationibus necessaria quidem etiam per se nobis fuit disputatio, magis tamen eam Chrysippus quique ab eo sunt necessariam reddiderunt, qui ad demonstrandum locum, ubi animi principatus esset, ea usi sunt. Cum enim probassent, ut ipsi quidem putant, omnes, ut autem res vere se habet, solos irae affectus in corde exsistere, deinde illud assumsissent, ubi essent affectus, ibidem ratiocinantem animi partem esse, iam ita concluserunt, rationalem facultatem in corde inesse. At nos irae quidem motus inde ortum habere verum esse dicimus, non tamen concedimus aut in uno eodemque loco irascibilem vim et rationalem exsistere

ἐστι τό τε θυμούμενον εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον οὔθ' ὅτι
μιᾶς δυνάμεώς ἐστον ἔργα συγχωροῦμεν, ἀλλὰ ἀποδεικνύειν
αὐτοὺς ἀξιοῦμεν, ὥσπερ τἆλλα τὰ κατὰ τὸν λόγον, οὕτω καὶ
ὅτι τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀναγκαῖόν ἐστιν εἶναι τῶν τε παθῶν
καὶ τοῦ λογισμοῦ. Χρύσιππος μὲν οὖν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ
παθῶν ἀποδεικνύναι πειρᾶται κρίσεις τινὰς εἶναι τοῦ λογι-
στικοῦ τὰ πάθη, Ζήνων δὲ οὐ τὰς κρίσεις αὐτάς, ἀλλὰ τὰς
ἐπιγινομένας αὐταῖς συστολας καὶ διαχύσεις ἐπάρσεις τε καὶ
πτώσεις τῆς ψυχῆς ἐνόμιζεν εἶναι τὰ πάθη. ὁ Ποσειδώνιος
δὲ ἀμφοτέροις διενεχθεὶς ἐπαινεῖ τε ἅμα καὶ προσίεται τὸ
Πλάτωνος δόγμα καὶ ἀντιλέγει τοῖς περὶ τὸν Χρύσιππον οὔτε
κρίσεις εἶναι τὰ πάθη δεικνύων οὔτε ἐπιγινόμενα κρίσεσιν,
ἀλλὰ κινήσεις τινὰς ἑτέρων | δυνάμεων ἀλόγων, ἃς ὁ Πλά- 430
των ὠνόμασεν ἐπιθυμητικήν τε καὶ θυμοειδῆ. πολλῶν δὲ
εἰρημένων αὐτῷ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ παλαιοῦ δόγματος, ἃ
μέν ἐστιν ἐπίκαιρα, ταῦτα ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ, τετάρτῳ
τῆς ὅλης ὄντι πραγματείας, ἐπειράθην εἰπεῖν διὰ βραχέων

4 ἔστων MAB. — 8 λύσεις ABChK χύσεις M διαχύσεις nos; cf. Proll. pp. 24 et 88. — 9 τὰς πτώσεις codd. edd. τὰς delevimus. — 10 διενηχθεὶς M. — 12 κρίσει MABCh; cf. Proll. p. 95. — 14 ἐπιθυμητικοῦ M ἐπιθυμικόν A ἐπιθυμητικόν BChK. —

necesse esse aut unius facultatis esse, sed, sicut cetera, quae ad rationem spectant, ita illud demonstrandum iis esse censemus, idem affectuum et ratiocinationis debere utique esse principium. Chrysippus igitur in primo de perturbationibus libro affectus esse iudicia quaedam rationalis partis probare studet; Zeno non iudicia ipsa, sed supervenientes iis contractiones et diffusiones, elationes item et demissiones animi esse putat. Posidonius autem ab utroque dissidens Platonis sententiam laudat atque admittit refragansque Chrysippeis negat vel iudicia vel succedentia iis quaedam esse affectus, sed motus quosdam aliarum facultatum irrationalium, quarum alteram Plato concupiscibilem, altera irascibilem appellasset. Sed cum multa a Posidonio ad probandam veterem sententiam dicta essent, ea, quae ad rem pertinere viderentur, in extremo libro superiore, qui totius operis quartus est, brevi-

ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ γράμματος. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἔμπροσθεν αὐτὸς ἐπὶ ἐμαυτοῦ διῆλθον, ὅσα τε μάχεται τῶν ἐναργῶς φαινομένων τῷ Χρυσίππου δόγματι καὶ ὅσα πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογούμενος εἴρηκεν οὐκ ἀναμείνας τὸν ἔξωθεν κατήγορον. ἱκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ἐκεῖνα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πλείους εἶναι δυνάμεις, αἷς ἐπιθυμοῦμέν τε καὶ θυμούμεθα καὶ λογιζόμεθα, καὶ μὴ μίαν, ὡς ὁ Χρύσιππος οἴεται. προσκείσεται δὲ οὐκ ὀλίγα καὶ κατὰ τοῦτον ἔτι τὸν λόγον, ὅσα Χρύσιππος αὐτὸς ἐναντιολογούμενος αὐτῷ μαρτυρεῖ τῷ τε ἀληθεῖ ἅμα καὶ τῷ παλαιῷ δόγματι. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τὰ κακῶς εἰρημένα παρὰ αὐτοῦ καίτοι πάμπολλα τὸν ἀριθμὸν ὄντα παρελθεῖν ἔκρινα πολύβιβλόν τε ἅμα τὴν πραγματείαν ἔσεσθαί μοι νομίζων, εἰ πάντα ἐξελέγχοιμι καλῶς, πεπεισμένος
431 τε | ὑπὸ φιλονεικίας τῆς πρὸς τοὺς παλαιοὺς ἐριστικώτερον ὑπὲρ αὐτῶν ἀντεροῦντάς μοι τοὺς ἐπαινοῦντας τὰ Χρυσίππου δόγματα· ἐν οἷς δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν καταβάλλει μετὰ τοῦ καὶ μάχεσθαι τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, ἐν τούτοις ἡγοῦμαι τάχα

2 ἐπ' ἐμαυτοῦ M ἀπ' ἐ. ABChK. — 9 αὐτῷ MABCh. — τοῖς τ' ἀληθέσι codd. edd. τῷ τε ἀληθεῖ nos; cf. Proll. p. 96. —

bus recensere conatus sum. Nam in priore parte ipse per me disserui, quae evidentia manifestaque Chrysippi sententiae repugnarent quaeque idem ipse sibi contraria scripsisset non exspectata aliena reprehensione. Quae quidem licet ad confirmandum illud, facultates animi, quibus cupimus, irascimur, ratiocinamur, plures esse, non unam, sicuti Chrysippo placet, satis valeant, non pauca tamen etiam in hoc libro subiungamus, quae Chrysippus et sibi ipsi contraria et vero eidemque veteri decreto consentanea protulit. Reliqua enim perperam ab eo dicta quamvis numero plurima praetermittenda in praesentia statui, tum quia disputationem hanc, si omnia satis refellere velim, multitudine librorum nimiam fore puto, tum quia exploratum habeo fore ut, qui Chrysippi placita laudant, aemulandi obtrectandique veteribus studio litigiosius pro illis contra me dicant; in quibus autem non modo manifestis patentibusque rebus repugnat, verum etiam se ipsum refutat, haec fortasse pudorem alicui incussura

ἂν αἰδεσθῆναί τέ τινα καὶ μεταστῆναι πρὸς τὰ βελτίω, καθάπερ καὶ ὁ Ποσειδώνιος ἐποίησεν αἰδεσθεὶς συναγορεῦσαι ψευδεῖ φανερῶς δόγματι τῷ τῶν ἄλλων Στωϊκῶν, οἵ γε μέχρι τοσούτου φιλονεικίας ἥκουσιν, ὥστε, ἐπειδὴ τῆς λογικῆς δυνάμεως ἔφασαν εἶναι τὰ πάθη, τοῖς ἀλόγοις ζῴοις μὴ μετέχειν αὐτῶν συγχωρεῖν, οἱ πλεῖστοι δὲ οὐδὲ τοῖς παιδίοις, ὅτι δηλαδὴ καὶ ταῦτα οὐδέπω λογικά. τὸ μὲν οὖν οὕτως ἀναισχυντεῖν πρὸς τὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναργῶς φαινόμενα σοφιστῶν ἔργον ἐστί, τὸ δὲ μηδὲ ἅπερ ὑπέθεντο δύνασθαι διαφυλάττειν, ἀλλὰ ἐναντία γράφειν αὑτοῖς ἀγυμνάστων περὶ λόγον ἀνθρώπων, οἷόσπερ καὶ ὁ θαυμασιώτατος Χρύσιππος ἐν παμπόλλαις εὑρίσκεται πραγματείαις. ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἑτέρωθι. |

Περὶ δὲ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, ὡς οὐκ ἔστι τῆς λογι- 432
κῆς δυνάμεως, ἤδη μέν μοι καὶ τὸ πρὸ τούτου πεπλήρωται βιβλίον ὧν αὐτος ἄκων ὁμολογεῖ, πληρωθήσεται δὲ οὐδὲν ἧττον καὶ τοῦτο τὴν ἀρχὴν ἐνθένδε ποιησαμένῳ. τὸ πάθος

10 αὐτῶν codd. edd. αὑτοῖς nos. — 13 ἑτέρωθεν M. — 14 λογιστικῆς MA λογικῆς BChK. — 16 ἀκούων codd. edd. ἄκων nos; cf. Proll. p. 93. —

eumque ad meliora revocatura spero, id quod Posidonio contigit, qui erubuit ceterorum Stoicorum placitum manifesto falsum defendere, qui quidem adeo contentiosi sunt, ut, quoniam rationalis facultatis esse perturbationes dixerunt, earum bruta animalia, plerique etiam parvulos, quippe qui nondum rationis compotes sint, participes esse non concedant. At vero ita impudenter disputare contra ea, quae ab omnibus hominibus manifesta apertaque habentur, sophistarum, non posse autem tenere, quae proposuerunt, sed iisdem adversari in scriptis est hominum in disputando inexercitatorum, qualis etiam Chrysippus, ille homo divinus, in multis admodum libris deprehenditur. Ac de aliis quidem alibi.

De animi autem perturbationibus, quod rationalis facultatis non sint, superior quidem liber totus mihi consumtus est in iis, quae ipse invitus confitetur, nihilo secius hic quoque consumetur principio hinc repetito. Perturbationem

τῆς ψυχῆς κίνησίν τινα παρα φύσιν ἄλογον ὑπάρχειν οὐχ οἱ παλαιοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ Χρύσιππος ὁμολογεῖ. καὶ μὲν δὴ ὡς ἡ κίνησις αὕτη ταῖς τῶν ἀστείων οὐκ ἐγγίνεται ψυχαῖς, ὡμολόγηται παρὰ ἀμφοῖν. ὁποία δέ τίς ἐστιν ἡ τῶν φαύλων ψυχὴ κατά τε τὰ πάθη καὶ πρὸ τῶν παθῶν, οὐκέθ' ὁμοίως ἐξηγοῦνται. Χρύσιππος μὲν γὰρ ἀνάλογον ἔχειν αὐτήν φησι τοῖς ἐπιτηδείοις σώμασιν εἰς πυρετοὺς ἐμπίπτειν ἢ διαρροίας ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον ἐπὶ σμικρᾷ καὶ τυχούσῃ προφάσει. καὶ μέμφεταί γε ὁ Ποσειδώνιος αὐτοῦ τὴν εἰκόνα· χρῆναι γάρ φησιν οὐ τούτοις, ἀλλὰ τοῖς ἁπλῶς ὑγιαίνουσι σώμασιν εἰκάσαι τὴν τῶν φαύλων ψυχήν· εἴτε γὰρ ἐπὶ μεγάλοις αἰτίοις εἴτε ἐπὶ σμικροῖς πυρέττοιεν, οὐδὲν διαφέρειν ὡς πρὸς
433 τὸ πάσχειν τε αὐτὰ καὶ εἰς πάθος | ἐσάγεσθαι καθ' ὁτιοῦν, ἀλλὰ τῷ τὰ μὲν εὐέμπτωτα εἶναι, τὰ δὲ δύσπτωτα διαφέρειν ἀλλήλων. οὔκουν ὀρθῶς εἰκάζεσθαί φησιν ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου τὴν μὲν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς τῇ τοῦ σώματος ὑγιείᾳ, τὴν δὲ νόσον τῇ ῥᾳδίως εἰς νόσημα ἐμπιπτούσῃ καταστάσει

---

5 οὐκ ἔσθ' M. — 12 πυρέτοιεν M. — 13 ἐσάγεσθαι M ἄγεσθαι ABChK; cf. Proll. p. 27. — 14 εὐέπτωτα M. — 16 ὑγείαν (item p. 409, 4) MAB ὑγίειαν ChK. —

---

animi motum esse contra naturam rationis expertem non veteres tantum, sed etiam Chrysippus concedit. Atque etiam hunc ipsum motum in sapientium animos non cadere inter utrosque convenit. Stultorum autem qualis sit animus et in ipsis perturbationibus et antequam perturbentur, non iam eodem modo exponunt. Chrysippus quidem similem esse ait corporibus ita comparatis, ut ex qualibet vel levi causa in febres aut alvi fluxus aut tale quidpiam incidant. Posidonius autem hanc imaginem reprehendit; non enim huiuscemodi corporibus, sed simpliciter valentibus insipientium animum comparandum esse ait propterea quod, sive magna sive parva de causa febricitent corpora, quantum ad morbi ipsius invasionem et affectionem, nihil intersit, sed in eo discrimen versetur, sintne proclivia necne. Non recte igitur a Chrysippo animi sanitatem ait cum corporis valetudine, morbum cum corporis ad aegrotandum proclivitate compa-

τοῦ σώματος· ἀπαθῆ μὲν γαρ γίνεσθαι ψυχὴν την τοῦ σοφοῦ δηλονότι, σῶμα δὲ οὐδὲν ὑπάρχειν ἀπαθές· ἀλλὰ δικαιότερον εἶναι προσεικάζειν τὰς τῶν φαύλων ψυχὰς ἤτοι τῇ σωματικῇ ὑγιείᾳ ἐχούσῃ τὸ εὐέμπτωτον εἰς νόσον, οὕτω γὰρ ὠνόμασεν ὁ Ποσειδώνιος, ἢ αὐτῇ τῇ νόσῳ, εἶναι γὰρ ἤτοι νοσώδη τινὰ ἕξιν ἢ ἤδη νοσοῦσαν. συμφέρεται μέντοι τῷ Χρυσίππῳ καὶ αὐτός, ὡς νοσεῖν τε λέγειν τὴν ψυχὴν ἅπαντας τοὺς φαύλους ἐοικέναι τε τὴν νόσον αὐτῶν ταῖς εἰρημέναις τοῦ σώματος καταστάσεσι. λέγει γοῦν ὧδε κατὰ λέξιν· 'διὸ καὶ ἡ νόσος τῆς ψυχῆς ἔοικεν οὐχ, ὡς ὁ Χρύ'σιππος ὑπείληφε, τῇ νοσώδει καχεξίᾳ τοῦ σώματος, καθ' ἣν 'ὑποφέρεται ῥεμβώδεσιν, οὐχὶ περιοδικοῖς [οἷς τ' ἐμπίπτει] 'πυρετοῖς, ἀλλὰ μᾶλλον ἔοικεν ἡ ψυχικὴ νόσος ἤτοι τῇ σω'ματικῇ | ὑγιείᾳ ἐχούσῃ τὸ εὐέμπτωτον εἰς νόσον ἢ αὐτῇ τῇ 434 'νόσῳ. ἔστι γὰρ ἡ μὲν σωματικὴ νόσος ἕξις ἤδη νοσοῦσα,

6 ἤτοι νοσώδη MABCh μᾶλλον νοσ. Bake (l. l. p. 217, 73) K. — 7 τε λέγειν M τε καὶ λέγειν ABChK; cf. Proll. p. 37. — 12 ῥομβώδεσιν MABChK ῥεμβώδεσιν Corn. — οἷτ' M[1] οἷστ' M[2] (cf. Proll. p. 72) οἷς τ' ABChK οἷς τ' ἐμπίπτει uncis inclusimus. — 13 τῇ ante σωματικῇ addidimus. — 14 ὑγιῆα M. — εὐέπτωτον M. — τὴν νόσον codd. edd. τὴν ante νόσον expunximus. —

rari; nam sapientis animum morbo tentari non posse, corpus posse; sed convenientius esse stultorum animos vel corporis valetudini ei, quae proclivitatem in morbum habeat — ita enim Posidonius appellavit — vel morbo ipsi adsimulare, quippe cum sit valetudo vel infirma vel iam aegra. In hoc tamen ipse quoque cum Chrysippo consentit, quod et aegrotare omnium stultorum animos dicit et morbum eorum similem esse corporis constitutionibus, de quibus supra dictum est. Ita enim ad verbum scribit: 'Quocirca etiam morbus animi non, ut Chrysippo placuit, morboso corporis habitui malo, quo efficitur, ut subiciatur erraticis, non certo quodam circuitu redeuntibus febribus, similis est, sed potius vel corporis valetudini, quae proclivitatem ad morbum habet, vel ipsi morbo. Corporis enim morbus habitus iam aeger

'ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγομένη νόσος εὐεμπτωσίᾳ μᾶλ'λον ἔοικεν εἰς πυρετούς.' ἐν τούτοις τὸν Ποσειδώνιον ἐπαινῶ μέν, ὅτι τοῖς ὑγιαίνουσι σώμασιν ὁμοίως ἔχειν φησὶ τὰς τῶν φαύλων ψυχάς, ὅταν ἔξω παθῶν καθεστήκωσιν, οὐκ ἐπαινῶ δὲ νόσον ὀνομάζοντα τὴν τοιαύτην κατάστασιν. ἐχρῆν γάρ, εἴπερ ὀρθῶς εἴκαζε, τὰς μὲν τῶν σπουδαίων ψυχας ὁμοίως ἔχειν φάναι τοῖς ἀπαθέσι σώμασιν, εἴτε οὖν ἐστιν εἴτε οὐκ ἔστι τινὰ τοιαῦτα, περιττὸν γὰρ ὡς προς τὴν προκειμένην εἰκόνα διασκέπτεσθαι τοῦτο, τὰς δὲ τῶν προκοπτόντων τοῖς εὐεκτικοῖς, τὰς δὲ τῶν μετρίων ἀνδρῶν τοῖς ὑγιαίνουσι χωρὶς εὐεξίας, τὰς δὲ τῶν πολλῶν τε καὶ φαύλων τοῖς ἐπὶ σμικρᾷ προφάσει νοσοῦσι, τὰς δὲ τῶν ὀργιζομένων ἢ θυμουμένων ἢ ὅλως ἐν πάθει τινὶ καθεστώτων τοῖς ἤδη νοσοῦσιν. ἀλλὰ γὰρ εὐλαβηθῆναί μοι δοκεῖ διαφερόμενος ἐν
435 ἅπασι φωραθῆναι Χρυσίππῳ. | τίνα γὰρ ἄν τις ἄλλην αἰτίαν εἴποι τοῦ τὴν νόσον τῆς ψυχῆς ὁμοιοῦν αὐτὸν τῇ καταστάσει

1 εὐεπτωσίᾳ MABCh εὐεμπτ. Bake K. — 4 καθεστήκασιν MABCh. — 8 πρὸς om. M. — 9 εἰκὸς MAB εἰκόνα Alex. Just. ChK. — τὰ δὲ M. — 13 ἢ θυμουμένων om. M. —

est, at qui a Chrysippo dicitur morbus proclivitati magis in febres similis videtur.' Hic Posidonium, quod insipientium animos, cum vacant perturbationibus, sanis corporibus similes esse dixit, laudo; quod huiusmodi statum morbum appellavit, non laudo. Nam si recte comparationem instituisset, sapientium animos corporibus omni affectione carentibus, quae utrum sint an non sint, quantum ad propositam similitudinem, considerare supervacaneum est, adsimulare debuit, proficientium bono habitu praeditis, mediocrium valentibus sine bono illo habitu, vulgarium et insipientium illis, quae levi de causa aegrotant, iratorum denique vel succensentium vel omnino perturbatione aliqua concitatorum morbo iam correptis. Verumtamen illud mihi videtur cavisse, ne in omnibus rebus a Chrysippo dissentire videretur. Quae enim causa alia afferri potest, cur animi morbum corporum constitutioni tum valentium, tum aegro-

τῶν θ' ὑγιαινόντων σωμάτων τῶν τε ἤδη νοσούντων; οὐ γὰρ ἀμφοτέροις, ἀλλὰ μόνοις τοῖς νοσοῦσι δικαιότερον ἦν παραβεβλῆσθαι τὰς νοσούσας ψυχάς· ἀδύνατον γὰρ ἓν πρᾶγμα, τὴν νόσον τῆς ψυχῆς, δυσὶν ἐναντίοις ὡμοιῶσθαι πράγμασιν, ὑγιείᾳ τε ἅμα καὶ νόσῳ. εἰ γὰρ δὴ τοῦτο, καὶ τὴν ὑγίειαν ἀναγκαῖον ἔσται τῇ νόσῳ παραπλησίαν ὑπάρχειν, εἴ γε δὴ καὶ τῇ τῆς ψυχῆς νόσῳ προσέοικεν ἑκάτερον αὐτῶν· τὰ γὰρ τῷ αὐτῷ παραπλήσια πάντως που καὶ ἀλλήλοις ἐστὶ παραπλήσια. Χρύσιππος δὲ ἀτοπώτερον ἔτι, μηδὲ ἐν ταῖς περιοδικαῖς τισι νόσοις καθεστῶσιν, οἱονεὶ τριταίων ἢ τεταρταίων πυρετῶν, ὡμοιῶσθαι συγχωρῶν τὴν νόσον τῆς ψυχῆς. γράφει γοῦν ὧδε· 'ὑπονοητέον τοίνυν τὴν μὲν τῆς ψυχῆς νόσον 'ὁμοιοτάτην εἶναι τῇ τοῦ σώματος πυρετώδει καταστάσει, 'καθ' ἣν οὐ περιοδικῶς, ἀλλὰ ἀτάκτως πυρετοὶ καὶ φρῖκαι 'γίνονται καὶ ἄλλως ἀπο τῆς διαθέσεως καὶ μικρῶν ἐπιγινο-'μένων αἰτιῶν.' οὐκ οἶδα, τί ποτε δόξαν αὐτῷ τους μὲν

3 νόσους pro νοσούσας M. — 5 ὑγεία M ὑγείᾳ ABCh. — ὑγείαν M. — 6 καὶ post δή om. M. — 9 ἀτοπώτερον MABCh ἀτοπώτερος K. — 10 καθεστῶσι MAB καθεστώσαις ChK καθεστῶσιν nos. — 11 ὁμοιῶσθαι M. —

tantium comparaverit? Nimirum non utrisque, sed solis aegrotantibus corporibus iustius erat animos aegrotantes conferri; fieri enim non potest, ut una eademque res, hoc est animi morbus, duabus rebus contrariis, sanitati et morbo, adsimuletur. Nam si potest, sanitatem quoque morbo similem esse necesse erit, si quidem animi morbo utrumque simile est; quae enim eidem sunt aequalia, inter se quoque utique aequalia esse manifestum est. At Chrysippus etiam absurdius, qui ne iis quidem, qui periodicis morbis, velut tertianis vel quartanis febribus, laborant, comparandum animi morbum concedit. Ita enim scribit: 'Intellegendum igitur morbum animi simillimum esse corporis febriculosae constitutioni, qua non certo quodam circuitu, sed inordinate febres et horrores ingruunt, praesertim ex affectione aliqua et levibus accedentibus causis.' Nescio, quid tandem causae fuerit, cur eos,

436 ἑτοίμως | ἔχοντας πρὸς τὸ νοσῆσαι νοσεῖν ἤδη φησί, τοὺς δὲ ἤδη νοσοῦντας οὐδὲ ὅλως νοσεῖν. οἱ γὰρ ἐν τεταρταίαις καὶ τριταίαις περιόδοις ὄντες, ἐπειδὰν μὲν ῥιγῶσί τε καὶ πυρέττωσιν, ἐν πάθει καθεστήκασι, κινουμένης δὲ αὐτῶν τῆς νοσώδους κατασκευῆς ἐπειδὰν μηδὲν τούτων πάσχωσιν, ἀλλὰ ἐν τοῖς καλουμένοις διαλείμμασιν ὦσιν, ἔξω τῶν παθῶν εἰσι. τὴν μέντοι νοσώδη κατάστασιν εἰκάζοι τις ἄν, οἶμαι, τοῖς ἤτοι πενθοῦσιν ἢ ἐρῶσιν ἢ φθονοῦσιν ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον πάσχουσι. καὶ γὰρ οὗτοι, καθ' ὃν μὲν ἂν χρόνον ἢ ὑπνώττωσιν ἢ πρὸς ἄλλῳ τινὶ τὴν διάνοιαν ἔχωσιν, ἔξω τῶν παθῶν γίνονται, μετὰ ὀλίγον δὲ ἀναμνησθέντες αὐτῶν εἰς παραπλησίαν τινὰ κατάστασιν ἀφικνοῦνται ταῖς καταβολαῖς τῶν πυρετῶν. ὅσοις μέντοι μήτε πένθος ἐνέστηκε μήτε ἐπιθυμία τις ὑπόγυιος ἢ θυμός, οὗτοι τοῖς ὑγιαίνουσι τὰ σώματα παραπλησίως ἔχουσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ τούτων αὐτῶν ἔνιοι μέν εἰσιν εὐάλωτοι νόσοις, ἔνιοι δὲ οὔ, καὶ τῶν τὰς ψυχὰς ὑγιαινόντων οἱ μὲν τούτοις, οἱ δὲ ἐκείνοις ὁμοίως ἕξουσιν, οὐ μὴν λεχθήσονταί γε νοσεῖν |

2 εἰ γὰρ M. — 5 νοσώδου MAB. — 7 εἰκάζοιτο codd. edd. εἰκάζοι nos. — 13 ὑπόγυος M. — 16 τὰς ante ψυχὰς om. M. —

qui ad aegrotandum proni sunt, iam aegrotare, eos vero, qui iam aegrotant, omnino non aegrotare diceret. Qui enim quartanis vel tertianis laborant, cum rigore tenentur et febricitant, in morbo constituti sunt, cum vero mutata illa morbosa constitutione nihil eiusmodi patiuntur, sed in intermissione, quae dicitur, versantur, extra morbum sunt. Morbosam autem constitutionem vel lugentibus vel amantibus vel invidentibus vel alio quodam affectu laborantibus aliquis conferre potest. Hi quamdiu vel dormiunt vel alicui rei intentum animum habent, perturbationibus vacant, paulo post tamen ipsis rebus, quibus afficiebantur, in memoriam revocatis in statum incidunt febrium accessionibus persimilem. Quibus autem neque luctus neque aut cupiditas aliqua recens aut ira instat, ii valentibus corpore aequiparantur. Ac quoniam ex his ipsis nonnulli facile morbis corripiuntur, nonnulli non item, illorum quoque, qui animo valent, eadem ratio est, non tamen, qui proclives in morbos sunt, animo

τὰς ψυχάς, εἴπερ μηδὲ ἐκεῖνοι τὰ σώματα. ἀλλὰ νὴ Δία 437 φήσει τις ἴσως τῶν Στωϊκῶν, ὥσπερ οὖν καὶ λέγουσιν, οὐ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἶναι τῇ ψυχῇ πρὸς το σῶμα κατά τε τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα καὶ τὴν ὑγίειαν. τί ποτε οὖν, ὦ βέλτιστοι, φαίημεν ἂν ἡμεῖς πρὸς αὐτούς, εἰκάζετε τοῖς κατὰ τὸ σῶμα πάθεσί τε καὶ νοσήμασι τὰ τῆς ψυχῆς πάθη· τί δὲ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ παθῶν ἠθικῷ γράφει ταυτί. ʽοὔτε γὰρ περὶ τὸ νοσοῦν σῶμά ἐστί τις τέχνη, ἣν προσαγορεύομεν ἰατρικήν, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τὴν νοσοῦσαν ψυχήν ἐστί τις τέχνη, οὔτε ἐν τῇ κατὰ μέρος θεωρίᾳ τε καὶ θεραπείᾳ δεῖ λείπεσθαι ταύτην ἐκείνης. διὸ καί, καθάπερ τῷ περὶ τὰ σώματα ἰατρῷ καθήκει τῶν τε συμβαινόντων αὐτοῖς παθῶν ἐντὸς εἶναι, ὡς εἰώθασι τοῦτο λέγειν, καὶ τῆς ἑκάστῳ οἰκείας θεραπείας, οὕτω καὶ τῷ τῆς ψυχῆς ἰατρῷ ἐπιβάλλει ἀμφοτέρων τούτων ἐντὸς εἶναι, ὡς ἔνι ἄριστα. καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, μάθοι ἄν τις τῆς πρὸς ταῦτα ἀναλογίας παρατε-

11 ἐκείνης M Corn. ἐκείνοις ABChK; cf. Proll. p. 21. — 16 ἔχοι MABCh. —

aegrotare dicuntur, si quidem ne illi quidem corpore. Forsitan quispiam Stoicorum dixerit, ut solent, non eandem esse animi et corporis in affectibus, morbis, sanitate similitudinem. Quid ergo, boni viri, corporis affectibus et morbis animi perturbationes adsimulatis? Quid Chrysippus in libro morali de perturbationibus ita scribit: 'Quemadmodum enim res non ita se habet, ut ad corpus quidem aegrum spectet ars quaedam, quam medicinam nuncupamus, ad animum aegrum nulla spectet, ita ne in singularibus et artis et curationis partibus haec illa debet esse inferior. Quapropter, sicuti corporis medici est in morbis, qui corporibus accidunt, cognoscendis curationibusque unicuique generi accommodandis versatum esse, ut dicere solent, ita animi medico convenit in hac utraque re versatum esse quam optime potest. Id vero ita se habere, si quis hanc proportionem a principio conferre voluerit, satis

τῇ διδασκαλίᾳ μεμπτέον ὡς οὐκ ἀληθεῖ. τοῦτο δὲ οὐδὲν
ἧττον αὐτῷ καὶ κατὰ τὸν ἐφεξῆς ὑπάρχει λόγον ἅπαντα τὸν
ἐν τῷ περὶ παθῶν ἠθικῷ. γράφει γοῦν ὧδε· ʻδιὸ καὶ κατὰ
ʻτρόπον προῆκται Ζήνωνι λόγος· ἡ δὲ τῆς ψυχῆς νόσος
440 ʻὁμοιοτάτη ἐστὶ | τῇ τοῦ σώματος ἀκαταστασίᾳ. λέγεται δὲ
ʻεἶναι σώματος νόσος ἡ ἀσυμμετρία τῶν ἐν αὐτῷ, θερμοῦ
ʻκαὶ ψυχροῦ, ξηροῦ καὶ ὑγροῦ.ʼ καὶ μετὰ ὀλίγα ʻἡ δὲ ἐν τῷ
ʻσώματι ὑγίεια εὐκρασία τις καὶ συμμετρία τῶν δ′ εἰρημένωνʼ
καὶ πάλιν ἐφεξῆς ʻοἶμαι γὰρ εἶναι εὐεξίαν σώματος τὴν ἀρί-
ʻστην τῶν ῥηθέντων εὐκρασίανʼ καὶ πάλιν ἐφεξῆς ʻλέγεται
ʻδὲ καὶ ταῦτα οὐκ ἀπὸ τρόπου ἐπὶ τοῦ σώματος, διότι ἡ ἐν
ʻθερμοῖς καὶ ψυχροῖς καὶ ὑγροῖς καὶ ξηροῖς γινομένη συμμε-
ʻτρία ἢ ἀσυμμετρία ἐστὶν ὑγίεια ἢ νόσος, ἡ δὲ ἐν νεύροις
ʻσυμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἰσχὺς ἢ ἀσθένεια καὶ εὐτονία ἢ
ʻἀτονία, ἡ δὲ ἐν τοῖς μέλεσι συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία κάλλος

1 ἀληθῆ M. — 2 αὐτῇ codd. edd. αὐτῷ nos. — τῶν ead. manu in τὸν mutatum M. — 7 ψυχροῦ ξηροῦ MAB ψ. καὶ ξ. ChK; cf. Proll. p. 58. — 8 διῃρημένων codd. edd. Baguet (de Chrysipp. p. 314) legi vult προειρημένων; nos τῶν δ′ (i. e. τεσσάρων) εἰρημένων coniecimus. — 9 εἶναι γὰρ οἶμαι M οἶμαι γὰρ εἶναι A. — 11 ἄπο τρόπου K. — 12 γενομένη codd. edd. γινομένη nos. — 13 ἢ ἀσυμμετρία om. M. — ἡ δ' ἐνεύροις M. — 14 ἢ ἀσυμμετρία om. M. —

tionem, quae est in libro morali de perturbationibus. Ibi in hunc modum scribit: Quare apte progressa est Zenonis oratio; animi autem morbus corporis inconstantiae simillimus est. Dicitur autem corporis morbus calidi frigidi, sicci humidi in eo inaequalitas quaedam.' Et paulo post: 'Sanitas corporis temperatio quaedam bona et aequabilitas quattuor illorum, quae dixi, est.' Item deinceps: 'Existimo enim bonum corporis habitum esse optimam eorum, quae dixi, temperationem.' Et mox: 'Et haec non inepte in corpore dicuntur, quia, quae in calidis frigidis, humidis siccis consistit aequabilitas vel inaequabilitas sanitas vel morbus est, in nervis robur vel imbecillitas firmitasque vel infirmitas, in membris pulchritudo vel deformitas.' Haec quidem, optime Chrysippe, omnia bene

'καὶ ἀσθενεῖν καὶ εὐτόνους καὶ ἀτόνους εἶναι καὶ ἔτι νοσεῖν 'καὶ ὑγιαίνειν, οὕτω πως καὶ τοῦ πάθους καὶ τοῦ κατὰ αὐ'την ἀρρωστήματος λεγομένου καὶ τῶν τούτοις παραπλησίων.' ἐναργῶς γὰρ ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος ἀναλογίαν | τινὰ βού- 439] λεται σώζεσθαι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τοῖς κατὰ τὸ σῶμα καὶ παθῶν πρὸς πάθη καὶ ἀρρωστημάτων πρὸς ἀρρωστήματα καὶ νοσημάτων πρὸς νοσήματα καὶ ὑγιείας πρὸς ὑγίειαν καὶ εὐεξίας πρὸς εὐεξίαν καὶ ἰσχύος πρὸς ἰσχὺν καὶ ἀσθενείας πρὸς ἀσθένειαν καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἁπάντων τῶν συνωνύμως λεγομένων πρὸς ἅπαντα· καὶ γὰρ τοὔνομα καὶ τὸν λόγον αὐτῶν βούλεται εἶναι τὸν αὐτόν, εἴ γε δὴ συνώνυμά φησιν ὑπάρχειν αὐτά. ὥστε, ὅπως ἄν τις ὁρίζηται καθόλου τὴν ἐν τῷ σώματι νόσον, ἀναγκαῖον εἶναι τούτῳ καὶ τὴν ἐν ψυχῇ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁρίζεσθαι. ὅτι μὲν οὖν πρόκειται τῷ Χρυσίππῳ ἀναλογίαν ἅπασαν ἐξηγεῖσθαί τε καὶ φυλάττειν, ἐκ τούτων δῆλον. εἰ δὲ ἐπιχειρήσας αὐτὸ ποιεῖν οὐ τυγχάνει τοῦ προτεθέντος, οὐκ ἀποστατέον ἐστὶ τῆς ὁμοιότητος, ἀλλὰ

5 *αὔξεσθαι* pro *σώζεσθαι* M. — 11 ante *εἶναι* inseruimus *βούλεται*; cf. Proll. p. 108. — 16 *αὐτὸ τὸ ποιεῖν* M *αὐτὸν ποιεῖν* ABCh. —

aliter affectio et aegrotatio aliaque id genus in animo dici solent.' Aperte hic Chrysippus eorum, quae in animo sunt, cum iis, quae in corpore, quandam proportionem servari vult affectionum cum affectionibus, aegrotationum cum aegrotationibus, morborum cum morbis, sanitatis cum sanitate, boni habitus cum bono habitu, roboris cum robore, imbecillitatis cum imbecillitate, ut semel dicam, omnium cognominatorum cum omnibus; nam et nomen et rationem eorum eandem esse vult, si quidem cognominata ea esse dicit. Quocirca, quocunque modo quis universe morbum corporis definit, eodem etiam animi morbum definiat necesse est. Velle igitur Chrysippum proportionem universam explicare et servare ex his patet. Quodsi aggressus hoc facere non assequitur, quod sibi proposuit, non idcirco est a similitudine recedendum, sed vitio vertendum doctrinae utpote falsae. Hoc non minus cadit in sequentem eius totam ora-

κατὰ μηδὲν στασιάζοντα τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς ἀπεργάζεται, διαφωνήσαντα δὲ καὶ στασιάσαντα τὴν νόσον. ἔστι γὰρ ἡ νόσος ἀνωτέρω καὶ καθόλου μᾶλλον, ὡς σμικρὸν ἔμπροσθεν εἴρηται. περιλάβωμεν οὖν αὐτῆς τὴν ἔννοιαν· ἡ τοῦ φύσει συγγενοῦς ἔκ τινος διαφθορᾶς διαφορά· οὕτω γὰρ ἐν
442 Σοφιστῇ Πλάτων ὡρίσατο. | ὅτι δὲ ἀνωτάτω τέ ἐστιν ἡ ἀπόδειξις ἥδε καὶ πάσας τὰς κατὰ μέρος νόσους ἀκριβῶς περιλαμβάνει, τάς τε τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ τὰς τοῦ σώματος καὶ τὰς ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις τε καὶ φυτοῖς, ἤδη δὲ κἂν ταῖς πόλεσιν ὅλαις, οὐ χαλεπὸν καταμαθεῖν. οὕτω γάρ, οἶμαι, καὶ τὰς στασιαζούσας πόλεις ἐμφυλίῳ πολέμῳ νοσεῖν ἐν ἑαυταῖς λέγομεν, ὡς ἂν εἰς μάχην ἀφιγμένων τῶν ἐν αὐταῖς φύσει συγγενῶν. αὕτη μὲν ἡ γενικωτάτη νόσου πάσης ἔννοια. τῶν δὲ ἁπλουστάτων μορίων ἡ πρὸς ἄλληλα στάσις ἧττον ταύτης ἐστὶ γενικὴ καὶ ταύτης ἔθ' ἧττον, ἐπειδὰν θερμῶν

2 διαφωνήσατα M¹ διαφωνήσαντα M² (Proll. p. 71). — A verbis ἔστι γάρ incip. excerpt. XIII codicum FP. — 3 ἀνωτέρω τι καὶ Corn. — ἐπὶ μικρὸν pro ὡς σμ. M. — 4 περιλάβομεν MAB. — 5 ἔκ τινος διαφορᾶς οὕτω P ἐκ τ. διαφθορᾶς οὕτ. F ἔκ τινος διαφορά οὕτ. MAB ἐκ τ. διαφθορᾶς διαφορά· οὕτω Corn. ChK. — ἡ σοφιστῇ P¹ ἐν σ. P². — 6 Πλάτων cf. Sophist. p. 228 A. — ὁρίσατο M. — 7 ἐπιλαμβάνει FPMABCh περιλαμβ. K. — 10 in verbis οὐ χαλεπὸν καταμαθεῖν desinit exc. XIII. —

discordantes sanitatem animi, dissentientes et discrepantes morbum creant. Morbus autem superius quiddam atque, ut paulo ante dixi, generalius est, cuius notionem ita complectamur: morbus est rei natura cognatae ex aliqua corruptione dissensio; ad hunc modum a Platone in Sophista definitur. Quam quidem definitionem generalem esse omnesque singulares morbos tum animi nostri, tum corporis, tum ceterorum animantium stirpiumque, denique totarum civitatum penitus comprehendere cognitu non difficile est. Ita enim seditionibus, opinor, intestinoque aliquo bello laborantes civitates aegrotare dicimus, propterea quod ii, qui in iis inter se cognati sunt, in discidium ac pugnam venerunt. Haec quidem est morbi quam maxime generalis notio. Cum autem dicimus morbum esse simplicium partium inter se discor-

καὶ ψυχρῶν καὶ ξηρῶν καὶ ὑγρῶν ἀμετρία τις εἶναι λέγηται. σώματος γὰρ αὕτη γε μόνου καὶ οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἐστὶ νόσος, ὥσπερ γε καὶ ἡ τοῦ λογιστικοῦ † στάσις οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἐστὶ πλὴν ψυχῆς νόσος. ὁ δὲ Χρύσιππος ἁμαρτάνει διττὰ κατὰ τὴν ἐν τούτοις διδασκαλίαν· πρῶτον μέν, ὅτι διαφέρεται πρὸς αὑτὸν ἐν μὲν τῷ περὶ παθῶν ἠθικῷ συνωνύμως ὠνομάσθαι λέγων τὴν ἐν τῇ ψυχῇ νόσον τῇ κατὰ τὸ σῶμα, διὰ δὲ τοῦ πρώτου τῶν | λογικῶν εἰκάζων αὐτὴν **443** *εὐλύτῳ καὶ εὐδιαφθάρτῳ ὑγιείᾳ· ἔπειθ᾽ ὅτι μηδέ, ὅπερ ἀληθῶς ὑπέσχετο κατὰ τὸ θεραπευτικὸν καὶ ἠθικὸν ἐπιγραφόμενον βιβλίον, ἠδυνήθη δεῖξαι. τί δέ ἐστι τοῦτο; τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς ἡ πρὸς ἄλληλα συμμετρία τε καὶ ἀσυμμετρία, καθ᾽ ἣν ὑγιαίνειν τε λέγεται καὶ νοσεῖν. πάντα γὰρ αὐτῆς τά τε πάθη καὶ τὰ νοσήματα καθ᾽ ἓν ὑποθέμενος γίνεσθαι τὸ λογιστικὸν εἰκότως ἀπορεῖ δεικνύναι, τίνων μέν ἐστι μορίων ἡ τῆς ψυχῆς ὑγίεια συμμετρία, τίνων δὲ ἡ νόσος ἀσυμμετρία.*

---

1 *λέγεται* MABCh *λέγηται* K. — 3 post *λογιστικοῦ* deesse videtur *καὶ τοῦ θυμοειδοῦς καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ*. — 6 *αὐτὸν* M. — 9 fortasse legendum *μηδὲ ἀληθῶς, ὅπερ ὑπέσχετο*. — 12 post *συμμετρία* inseruimus *τε καὶ ἀσυμμετρία*. — 16 post *συμμετρία* inseruimus *τίνων δὲ ἡ νόσος ἀσυμμετρία*. —

---

diam, angustior fit definitio atque etiam magis, si calidi et frigidi et sicci et humidi inter sese inaequalitatem quandam dixerimus. Hic enim solius corporis, non alius cuiuspiam morbus est, sicuti animi tantum morbus ratiocinantis facultatis cum ceteris facultatibus discordia ac seditio. Chrysippus autem in hac doctrina dupliciter peccat, primum, quod a se dissentit, cum in libro de perturbationibus morali morbum animi eadem vi qua morbum corporis appellatum esse ait, in primo autem quaestionum logicarum dissolubili pronaeque ad corruptionem valetudini eum comparat; deinde, quod ne illud quidem, quod in libro, quod *θεραπευτικόν* et *ἠθικόν* inscribitur, promiserat, vere demonstrare potuit. Quid illud est? Partium animi inter se aequabilitas et inaequabilitas, qua et valere et aegrotare dicitur. Quoniam enim perturbationes omnes et morbos in sola rationali facultate exsistere statuit, merito haesitat, qua ratione demonstret,

κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν συμμετρίᾳ μερῶν ὑποθέμενος γίνεσθαι τὸ κάλλος, ἐν ἀμετρίᾳ δέ τινι τὸ αἶσχος εἰκότως ἀπορεῖ δεικνύναι, ποίων μὲν τῆς ψυχῆς μερῶν συμμετρία κάλλος ἐστί, ποίων δὲ ἀμετρία αἶσχος. καίτοι γράφει γε ἐφεξῆς ὧν ὀλίγον ἔμπροσθεν αὐτοῦ παρεθέμην ῥήσεων ὡδί· 'διὸ καὶ καλὴ ἢ αἰσχρὰ ψυχὴ ἀνάλογον ῥηθήσεται κατὰ 'συμμετρίαν τέ τινα καὶ ἀσυμμετρίαν τοιῶνδέ τινων μερῶν.' ὅτι μὲν οὖν κατὰ συμμετρίαν τέ τινα καὶ ἀσυμμετρίαν
444 τοιῶνδέ τινων μερῶν τῆς ψυχῆς ἢ καλὴν ἢ αἰσχρὰν | αὐτὴν εἶναι λεκτέον ἐστὶ καὶ ὑγιαίνουσαν καὶ νοσοῦσαν, ὀρθῶς εἴρηται τῷ Χρυσίππῳ· τίνα δέ ἐστι ταῦτα τὰ τῆς ψυχῆς μόρια, μὴ δυνάμενος εἰπεῖν, ὡς ἂν ἐν ἑνὶ μόνῳ τῷ λογιστικῷ καὶ τὴν ὑγίειαν αὐτῆς καὶ τὴν νόσον καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ αἶσχος τιθέμενος, ἀναγκάζεται περιπλέκειν τε τὸν λόγον καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς ὡς μερῶν μνημονεύειν. ἐφεξῆς γοῦν οἷς παρεθέμην ὡδὶ γράφει· 'ἔστι δέ γε τῆς ψυχῆς μέρη, διὰ

---

3 ἡ συμμετρία codd. edd. ἡ delevimus. — 6 ἡ pro ἢ M. — 7 συμμετρίαν ἢ ἀμετρίαν τοιῶνδε M. — 8 verba ὅτι μὲν οὖν usque ad μερῶν om. M. — 13 τὴν ante νόσον om. M. — 14 ἀναγκάζει MABCh. — λόγων M. — 16 post δέ inseruimus γε coll. infra p. 421, 15. —

---

quarum partium aequabilitas sanitas animi sit, quarum inaequabilitas morbus. Eodem modo pulchritudinem in aequabilitate partium, deformitatem contra in earum inaequabilitate cum ponat, quarum animi partium aequabilitas sit pulchritudo, quarum inaequabilitas deformitas, ostendere non potest. Atqui post ea, quae supra attuli, verba in hunc modum scribit: 'Ideo pulcher et deformis animus similiter ex qualiumcunque partium vel aequabilitate vel inaequabilitate dicetur.' Ex aequabilitate vel inaequabilitate qualiumcunque partium pulchrum aut deformem animum et sanum aut aegrum dicendum esse recte quidem Chrysippus iudicavit; quaenam autem hae partes sint, quoniam dicere nequit, quippe qui in una sola parte rationali sanitatem et morbum, pulchritudinem et deformitatem collocet, implicare orationem functionesque animi quasi partes commemorare cogitur. Sequuntur enim ea, quae supra ad-

ʽὧν ὁ ἐν αὐτῇ λόγος συνέστηκε καὶ ἡ ἐν αὐτῷ διάθεσις. ʽκαί ἐστι καλὴ ἢ αἰσχρὰ ψυχὴ κατὰ τὸ ἡγεμονικὸν μόριον ʽἔχον οὕτως ἢ οὕτως κατὰ τοὺς οἰκείους μερισμούς.ʼ ποίους οἰκείους μερισμούς, ὦ Χρύσιππε, προσγράψας ἐφεξῆς ἀπαλλάξεις ἡμᾶς πραγμάτων; ἀλλὰ οὔτε ἐνταῦθα προσέγραψας οὔτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν σεαυτοῦ βιβλίων, ἀλλὰ ὥσπερ οὐκ ἐν τούτῳ τὸ πᾶν κῦρος ὑπάρχον τῆς περὶ τῶν παθῶν πραγματείας, ἀποχωρεῖς τε παραχρῆμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ μηκύνεις τὸν λόγον ἐν τοῖς οὐ προσήκουσι, δέον ἐπιμεῖναι καὶ δεῖξαι, τίνα ποτέ ἐστι τὰ μόρια τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς. ἐπειδὴ τοίνυν σὺ | παρέδραμες εἴθʼ ἑκὼν εἴτε ἄκων τὸν λόγον, οὐ 445 γὰρ ἔχω συμβαλεῖν, ἐγὼ πειράσομαι τοῖς σοῖς δόγμασιν ἑπόμενος ἐξευρεῖν τέ σου τὸ βούλημα καὶ διασκέψασθαι περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς προγεγραμμένης ῥήσεως ποιησάμενος ἐχούσης ὧδε· ʽἔστι δέ γε τῆς ψυχῆς μέρη, διὰ ὧν ὁ ἐν αὐτῇ λόγος συνέστηκεν.ʼ ἀναμιμνήσκεις ἴσως

---

3 ἔχον ἢ οὕτως MAB ἔχον οὕτως ἢ οὕτως Al. Just. Corn. ChK. — 8 ἀποχωρήσεις codd. edd. ἀποχωρεῖς nos; cf. Proll. p. 64. — μὴ κύνεις M μηκύνεις ABCh μηκυνεῖς K. — 16 ἀναμιμνήσκων codd. edd. ἀναμιμνήσκεις nos. —

---

scripsi, hunc in modum verba eius: ʽSunt vero partes animi, quibus ratio in eo rationisque affectio constat. Et pulcher aut deformis animus est, prout pars principalis sic vel sic secundum proprias suas divisiones affecta est.ʼ Quales proprias divisiones, Chrysippe, afferes, ut a negotio omni nos liberes? At neque hic neque in alio libro tuo quidquam adscripsisti, sed, quasi in ea re non versetur vis omnis ac causa quaestionis de perturbationibus, statim a rei doctrina recedis et in rebus minime necessariis commoraris, cum in illa immorari deberes atque ostendere, quaenam ratiocinantis animi facultatis istae partes essent. Quod quoniam tu praetermisisti (prudens an imprudens, coniectura non assequor), conabor ego tuas sententias secutus, quid velis, explorare eiusque rei exquirere veritatem ita, ut incipiam ab oratione tua, quam supra adscripsi in hunc modum se habentem: ʽSunt vero

436 ἑτοίμως | ἔχοντας πρὸς τὸ νοσῆσαι νοσεῖν ἤδη φησί, τοὺς δὲ ἤδη νοσοῦντας οὐδὲ ὅλως νοσεῖν. οἱ γὰρ ἐν τεταρταίαις καὶ τριταίαις περιόδοις ὄντες, ἐπειδὰν μὲν ῥιγῶσί τε καὶ πυρέττωσιν, ἐν πάθει καθεστήκασι, κινουμένης δὲ αὐτῶν τῆς νοσώδους κατασκευῆς ἐπειδὰν μηδὲν τούτων πάσχωσιν, ἀλλὰ ἐν τοῖς καλουμένοις διαλείμμασιν ὦσιν, ἔξω τῶν παθῶν εἰσι. τὴν μέντοι νοσώδη κατάστασιν εἰκάζοι τις ἄν, οἶμαι, τοῖς ἤτοι πενθοῦσιν ἢ ἐρῶσιν ἢ φθονοῦσιν ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον πάσχουσι. καὶ γὰρ οὗτοι, καθ' ὃν μὲν ἂν χρόνον ἢ ὑπνώττωσιν ἢ πρὸς ἄλλῳ τινὶ τὴν διάνοιαν ἔχωσιν, ἔξω τῶν παθῶν γίνονται, μετὰ ὀλίγον δὲ ἀναμνησθέντες αὐτῶν εἰς παραπλησίαν τινὰ κατάστασιν ἀφικνοῦνται ταῖς καταβολαῖς τῶν πυρετῶν. ὅσοις μέντοι μήτε πένθος ἐνέστηκε μήτε ἐπιθυμία τις ὑπόγυιος ἢ θυμός, οὗτοι τοῖς ὑγιαίνουσι τὰ σώματα παραπλησίως ἔχουσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ τούτων αὐτῶν ἔνιοι μέν εἰσιν εὐάλωτοι νόσοις, ἔνιοι δὲ οὔ, καὶ τῶν τὰς ψυχὰς ὑγιαινόντων οἱ μὲν τούτοις, οἱ δὲ ἐκείνοις ὁμοίως ἕξουσιν, οὐ μὴν λεχθήσονταί γε νοσεῖν |

2 εἰ γὰρ M. — 5 νοσώδου MAB. — 7 εἰκάζοιτο codd. edd. εἰκάζοι nos. — 13 ὑπόγυος M. — 16 τὰς ante ψυχὰς om. M. —

qui ad aegrotandum proni sunt, iam aegrotare, eos vero, qui iam aegrotant, omnino non aegrotare diceret. Qui enim quartanis vel tertianis laborant, cum rigore tenentur et febricitant, in morbo constituti sunt, cum vero mutata illa morbosa constitutione nihil eiusmodi patiuntur, sed in intermissione, quae dicitur, versantur, extra morbum sunt. Morbosam autem constitutionem vel lugentibus vel amantibus vel invidentibus vel alio quodam affectu laborantibus aliquis conferre potest. Hi quamdiu vel dormiunt vel alicui rei intentum animum habent, perturbationibus vacant, paulo post tamen ipsis rebus, quibus afficiebantur, in memoriam revocatis in statum incidunt febrium accessionibus persimilem. Quibus autem neque luctus neque aut cupiditas aliqua recens aut ira instat, ii valentibus corpore aequiparantur. Ac quoniam ex his ipsis nonnulli facile morbis corripiuntur, nonnulli non item, illorum quoque, qui animo valent, eadem ratio est, non tamen, qui proclives in morbos sunt, animo

τὰς ψυχάς, εἴπερ μηδὲ ἐκεῖνοι τὰ σώματα. ἀλλὰ νὴ Δία 437 φήσει τις ἴσως τῶν Στωϊκῶν, ὥσπερ οὖν καὶ λέγουσιν, οὐ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἶναι τῇ ψυχῇ πρὸς το σῶμα κατά τε τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα καὶ τὴν ὑγίειαν. τί ποτε οὖν, ὦ βέλτιστοι, φαίημεν ἂν ἡμεῖς πρὸς αὐτούς, εἰκάζετε τοῖς κατὰ τὸ σῶμα πάθεσί τε καὶ νοσήμασι τὰ τῆς ψυχῆς πάθη· τί δὲ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ παθῶν ἠθικῷ γράφει ταυτί. ‘οὔτε γὰρ περὶ τὸ νοσοῦν σῶμά ἐστί τις τέχνη, ἣν προσαγορεύομεν ἰατρικήν, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τὴν νοσοῦσαν ψυχήν ἐστί τις τέχνη, οὔτε ἐν τῇ κατὰ μέρος θεωρίᾳ τε καὶ θεραπείᾳ δεῖ λείπεσθαι ταύτην ἐκείνης. διὸ καί, καθάπερ τῷ περὶ τὰ σώματα ἰατρῷ καθήκει τῶν τε συμβαινόντων αὐτοῖς παθῶν ἐντὸς εἶναι, ὡς εἰώθασι τοῦτο λέγειν, καὶ τῆς ἑκάστῳ οἰκείας θεραπείας, οὕτω καὶ τῷ τῆς ψυχῆς ἰατρῷ ἐπιβάλλει ἀμφοτέρων τούτων ἐντὸς εἶναι, ὡς ἔνι ἄριστα. καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, μάθοι ἂν τις τῆς πρὸς ταῦτα ἀναλογίας παρατε-

11 ἐκείνης M Corn. ἐκείνοις ABChK; cf. Proll. p. 21. — 16 ἔχοι MABCh. —

aegrotare dicuntur, si quidem ne illi quidem corpore. Forsitan quispiam Stoicorum dixerit, ut solent, non eandem esse animi et corporis in affectibus, morbis, sanitate similitudinem. Quid ergo, boni viri, corporis affectibus et morbis animi perturbationes adsimulatis? Quid Chrysippus in libro morali de perturbationibus ita scribit: 'Quemadmodum enim res non ita se habet, ut ad corpus quidem aegrum spectet ars quaedam, quam medicinam nuncupamus, ad animum aegrum nulla spectet, ita ne in singularibus et artis et curationis partibus haec illa debet esse inferior. Quapropter, sicuti corporis medici est in morbis, qui corporibus accidunt, cognoscendis curationibusque unicuique generi accommodandis versatum esse, ut dicere solent, ita animi medico convenit in hac utraque re versatum esse quam optime potest. Id vero ita se habere, si quis hanc proportionem a principio conferre voluerit, satis

διὰ ὅλων ἀλλήλοις κεκραμένα, τὸ ψυχρὸν καὶ θερμόν, εἴπερ δὲ ἑτέροις ὀνόμασι καὶ ἀπὸ τῶν οὐσιῶν ἐθέλοι τις αὐτὰ προσαγορεύειν, ἀέρα τε καὶ πῦρ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἰκμάδα τινὰ προσείληφεν ἀπὸ τῶν σωμάτων, ἐν οἷς διαιτᾶται. ἀλλὰ θαυμάζοιμι ἄν, εἰ τὴν τούτων συμμετρίαν ὑγίειαν ἢ κάλλος εἶναι βουλήσῃ τοῦ ἡγεμονικοῦ. τοῦ μὲν γὰρ σώματος αὐτοῦ τὴν ὑγίειαν ἐν τούτοις τίθεσθαι προσῆκεν, τοῦ ἡγεμονικοῦ δὲ ψυχῆς οὐκέτι ἐν τούτοις οὐδὲ κατὰ αὐτὸν σέ. διέφθαρται τοίνυν ἡμῖν ὅλον τὸ παράδειγμα καὶ ἡ τῆς συνωνυμίας ἐπαγγελία παντάπασιν οἴχεται μὴ δυνηθεῖσιν ἐπιδεῖξαι τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τῷ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικῷ νόσον ἢ ὑγίειαν ἢ κάλλος ἢ αἶσχος συνιστάμενα, καθάπερ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι. καίτοι τοῦτό γε ὑπέσχου πρότερον ὀρθῶς γινώσκων καὶ φυ-
448 λάττων | τὴν ἔννοιαν ἁπάντων τῶν εἰρημένων, οὐ μὴν ἀκολουθῆσαί γε μέχρι παντὸς ἠδυνήθης οὐδὲ ἐξηγήσω τὴν ἀναλογίαν τε καὶ ὁμοιότητα τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν ἐγγινομένων

---

1 κεκραμμένα MA; cf. Proll. p. 40. — ἤπερ ἑτέροις L. — 5 ὑγείαν M. — 6 βουλήσει MAB βουλήσῃ (c. iota subscr.) L. — verba inde a τοῦ μὲν γὰρ usque ad ἡγεμονικοῦ om. M. — τοῦ ante μὲν γὰρ om. L. — 7 ὕγειαν L. — ὡς ἡγεμονικοῦ codd. edd. τοῦ ἡγ. nos. — 8 οὐκέτ' LM οὐκ ἔτ' ABChK. — 11 ἐν τῇ M. — ὅσον ὑγίειαν pro νόσον ἢ ὑγ. L. — 13 γε om. LABChK. — 16 τὴν ante ψυχὴν om. L. —

---

ipsorum nominibus appellare volumus, aërem et ignem, quae tamen e corporibus, quibus insunt, vaporem quendam contrahunt. Sed mirer, horum si aequabilitatem sanitatem vel pulchritudinem principalis animi partis esse volueris. Corporis enim ipsius in his sanitatem, non principalis animi partis tuo etiam iudicio collocari convenit. Periit igitur nobis tota exempli ratio atque promissio similitudinis rerum vocumque prorsus evanuit, cum morbum vel sanitatem vel pulchritudinem vel deformitatem in principali animi parte eodem modo consistere, quo in toto corpore, ostendere nequeamus. Quamquam hoc quidem pollicitus prius es recte et cognoscens et servans omnium, quae ante dicta sunt, notionem, non tamen persequi omnia potuisti neque proportionem similitudinemque eorum, quae in animo, cum illis, quae in

τοῖς κατὰ τὸ σῶμα. αὖθις οὖν ἀναλήψομαι τὸν λόγον, ἵνα δή τι πέρας ἱκανὸν νῦν ἀπολάβῃ. τῆς νόσου τὴν ἔννοιαν ἐν μὲν τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν συνέχεεν ὁ Χρύσιππος ἀνάλογον ἔχειν φάμενος τὴν ἐν τῇ ψυχῇ νόσον τῇ τοῦ σώματος καταστάσει, καθ' ἣν εὐεμπτώτως εἰς πυρετοὺς ἢ διαρροίας ἤ τι τοιοῦτον ἔχει· κατὰ μέντοι τὸ θεραπευτικὸν ἐφύλαξε μὲν τὴν ἔννοιαν τῆς νόσου τῆς πρὸς ἑαυτὸν οὐδὲν φροντίσας ἐναντιολογίας, ἐξηγήσασθαι δέ, ὡς ὑπέσχετο, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ νόσον ἅμα τοῖς ἄλλοις, οἷς ἀνάλογον ὑπάρχειν ἐν αὐτῇ φησι πρὸς τὸ σῶμα, παντάπασιν ἠδυνάτησε μετὰ τοῦ καὶ συγχεῖν εἰς ταὐτὸν τήν θ' ὑγίειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ κάλλος. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ σώματος ἀκριβῶς αὐτὰ διωρίσατο τὴν μὲν ὑγίειαν ἐν τῇ τῶν στοιχείων συμμετρίᾳ θέμενος, τὸ δὲ κάλλος ἐν τῇ τῶν μορίων. ἐδήλωσε γὰρ σαφῶς τοῦτο διὰ τῆς προγεγραμμένης ὀλίγον ἔμπροσθεν ῥήσεως, ἐν ᾗ τὴν μὲν | ὑγίειαν τοῦ 449
σώματος ἐν θερμοῖς καὶ ψυχροῖς καὶ ξηροῖς καὶ ὑγροῖς

2 ἱκνούμενον pro ἱκανὸν νῦν L. — 4 τὴν ante ἐν τῇ om. M. — 6 ἔχειν L. — μὲν pro μέντοι L. — ἐφυλάξατο μὲν MABChK ἐφυλάξαμεν L ἐφύλαξε μὲν nos. — 9 ἐν ante αὐτῇ inseruimus; cf. Proll. p. 127. — 11 ὑγείαν LMA. — 13 ἐν τῇ τῶν στοιχείων συμμετρίᾳ LMAB τῶν στοιχ. ἐν συμμ. ChK; cf. Proll. p. 60. —

corpore fiunt, explanavisti. Sed rursus ad institutam disputationem redeundum, ut idoneum aliquem finem nostra consequatur oratio. Morbi notionem Chrysippus in primo de perturbationibus confudit, cum similem dixit animi morbum corporis constitutioni, qua facile in febres vel alvi fluxus vel tale aliquid incideret, in libro tamen, qui est de sanandis animi morbis, servavit ille quidem morbi notionem nulla habita ratione, quod sibi ipse repugnaret, sed animi morbum ceteraque, quae proportionem habere cum corpore ait, explanare, ut pollicitus est, omnino non potuit. Accedit, quod sanitatem animi cum pulchritudine confudit. In corpore enim utrumque enucleate distinxit, cum sanitatem in elementorum, pulchritudinem in partium concinnitate collocavit, id quod aperte declaravit oratione, quam paulo ante adscripsi, ubi sanitatem corporis aequabilitatem in calidis et frigidis, siccis et humidis, quae quidem elementa corporum sunt, esse

συμμετρίαν εἶναί φησιν, ἅπερ δὴ στοιχεῖα δηλονότι τῶν σωμάτων ἐστί, τὸ δὲ κάλλος οὐκ ἐν τῇ τῶν στοιχείων, ἀλλα ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίᾳ συνίστασθαι νομίζει, δακτύλου πρὸς δάκτυλον δηλονότι καὶ συμπάντων αὐτῶν πρός τε μετακάρπιον καὶ καρπὸν καὶ τούτων πρὸς πῆχυν καὶ πήχεως πρὸς βραχίονα καὶ πάντων πρὸς πάντα, καθάπερ ἐν τῷ Πολυκλείτου κανόνι γέγραπται. πάσας γὰρ ἐκδιδάξας ἡμᾶς ἐν ἐκείνῳ τῷ συγγράμματι τὰς συμμετρίας τοῦ σώματος ὁ Πολύκλειτος ἔργῳ τὸν λόγον ἐβεβαίωσε δημιουργήσας ἀνδριάντα κατὰ τὰ τοῦ λόγου προστάγματα καὶ καλέσας δὴ καὶ αὐτὸν τὸν ἀνδριάντα, καθάπερ καὶ τὸ σύγγραμμα, κανόνα. τὸ μὲν δὴ κάλλος τοῦ σώματος ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίᾳ κατὰ πάντας ἰατρούς τε καὶ φιλοσόφους ἐστίν, ἡ δὲ ὑγίεια τῶν στοιχείων αὖ πάλιν, ἅττα ποτὲ ἂν ᾖ, πρὸς ἄλληλά ἐστι συμμετρία. εἴτε γὰρ ἐξ ὄγκων καὶ πόρων, ὡς Ἀσκληπιάδης ὑπέθετο, τὰ τῶν ζῴων σύγκειται σώματα, συμμετρία τούτων **450** ἐστὶν ἡ ὑγίεια· | εἴτε ἐξ ἀτόμων, ὡς Ἐπίκουρος, εἴτε ἐξ

5 μετὰ κάρπιον M. — 10 verba inde a κατὰ τὰ usque ad ἀνδριάντα om. L. — 13 τε ante καὶ om. LABChK. — A verbis ἡ δὲ ὑγίεια incip. excerpt. XIV codicum FP. — ὑγεία FPMA. — 14 προσάλληλα M. —

ait, pulchritudinem autem non in elementorum, sed in partium apta congruentia, digiti scilicet ad digitum digitorumque omnium ad palmam palmaeque primam partem et harum ad cubitum, cubiti ad brachium, omnium denique ad omnia positam esse censuit, quemadmodum in Polycliti canone litteris mandatum est. In eo libro Polyclitus cum omnes corporis proportiones docuisset, opere demum orationem confirmavit ex libri praeceptis statuam fabricatus, quam eodem nomine, quo librum, canona appellavit. Pulchritudo igitur corporis ex omnium medicorum philosophorumque sententia in membrorum apta convenientia consistit, sanitas in elementorum, quaecunque sunt, inter se congruentia. Nam sive ex corpusculis et meatibus, ut Asclepiades voluit, animalium corpora constant, horum congruentia est sanitas; sive ex atomis, ut Epicurus, sive ex homoeomeriis, ut Anaxagoras,

ὁμοιομερῶν, ὡς Ἀναξαγόρας, εἴτε ἐκ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ, καθάπερ ὅ τε Χρύσιππος δοξάζει καὶ πάντες οἱ Στωϊκοὶ καὶ πρὸ αὐτῶν Ἀριστοτέλης καὶ Θεόφραστος καὶ πρὸ τούτων ἔτι Πλάτων καὶ Ἱπποκράτης, ἡ τῶν στοιχείων κατὰ πάντα συμμετρία τὴν ὑγίειαν ἐργάζεται. εἰ τοίνυν ἐθέλοι τις ἅπασαν τὴν ἀναλογίαν τῶν κατὰ τὸ σῶμα τοῖς κατὰ τὴν ψυχὴν διασῴζειν, ὡς ὑπέσχετο Χρύσιππος, ἐπιδεῖξαι χρὴ τοῦτον ἔκ τινων ἁπλῶν ὡσανεὶ στοιχείων συγκειμένην τὴν ὅλην ψυχήν, ἵνα ἐν τῇ τούτων πρὸς ἄλληλα συμμετρίᾳ τὴν ὑγίειαν καὶ τὴν νόσον αὐτῆς εὕρῃ γινομένην, ὅπερ ὁ Πλάτων ἐποίησε. Χρύσιππος δὲ οὔτε ταύτην ἠδυνήθη τὴν ὁμοιότητα δεῖξαι καίτοι ὑποσχόμενος οὔτε τὴν τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ εἰς ταὐτὸν συνέχεε τῇ ὑγιείᾳ τὸ κάλλος. κατὰ γὰρ τοὺς οἰκείους τοῦ λόγου μερισμοὺς καλὴν ἢ αἰσχρὰν ἔφησε γίνεσθαι ψυχήν· ὑγιαίνουσα δὲ ἢ νοσοῦσα πῶς ἂν γένοιτο, παρέλιπεν εἰς ταὐτόν, οἶμαι, συγχέων ἄμφω καὶ μὴ δυνάμενος | ἀκριβῶς τε καὶ ὡρισμένως ὑπὲρ αὐτῶν ἀποφή- 451

5 ὑγείαν P. — in verbis ὑγ. ἐργάζεται desin. excerpt. XIV codd. FP. — 6 αὐτῶν codd. edd. τῶν nos; cf. Proll. p. 93. — 7 ἴδια σώζειν pro διασώζειν L. — 8 τοῦ τὴν pro τοῦτον L. — ἁπλῶν LMAB ἁπλῶς ChK. — 9 σὺν pro ἵνα L. — 10 ὑγείαν L. — 12 διδάξαι MABChK δεῖξαι L. — 13 τῇ ante ὑγιείᾳ om. L. — 16 A verbis μὴ δυνάμενος inc. excerpt. XV codd. FP. —

sive, ut Chrysippus opinatur Stoicique omnes et ante eos Aristoteles et Theophrastus et prius etiam Plato et Hippocrates, ex calido et frigido, sicco et humido, elementorum in omnibus aequabilitas sanitatem efficit. Quodsi quis horum, quae in corpore sunt, cum iis, quae in animo, similitudinem omnem, sicut pollicitus est Chrysippus, servare vult, is planum facere debet ex quibusdam simplicibus quasi elementis constare totum animum, ut horum inter se proportione sanitatem et morbum eius contineri inveniat, id quod a Platone factum est. Chrysippus autem neque hanc sanitatis similitudinem, quamquam promiserat, neque pulchritudinis demonstrare potuit, sed pulchritudinem cum sanitate confudit. Nam secundum proprias rationis divisiones pulchrum vel deformem animum fieri dixit; at quo modo vel sanus vel aeger fieret,

νασθαι, καθάπερ ὁ Πλάτων ἐποίησεν ἐν ἄλλοις τέ τισι καὶ τῷ Σοφιστῇ τὴν μὲν τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς πρὸς ἄλληλα στάσιν ἀποφηνάμενος εἶναι νόσον ψυχῆς, τὰς δὲ παραφόρους τε καὶ ἀμέτρους κινήσεις αὐτῆς, τουτέστι τὰς ἐνεργείας τὰς καθ' ὁρμήν, αἶσχος, ὥσπερ γε τὴν μὲν συμφωνίαν τε καὶ συμμετρίαν πρὸς ἄλληλα τῶν μορίων αὐτῆς ὑγίειαν, τὴν δὲ συμμετρίαν τῶν κινήσεων κάλλος. ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα τὸ καλὸν ἐν τῇ συμμετρίᾳ τῶν μορίων τὴν γένεσιν ἴσχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐνέργεια καλὴ διὰ τὴν τῶν κατὰ μέρος κινήσεων γίνεται συμμετρίαν. οὕτω γοῦν καὶ ὀρχεῖσθαι καὶ παγκρατιάζειν καὶ παλαίειν καὶ βαδίζειν εὐσχημόνως καὶ καλῶς λέγονταί τινες, ἕτεροι δὲ ἀσχημόνως τε καὶ αἰσχρῶς. ἐν μὲν γὰρ τῇ συμμετρίᾳ τῶν κατὰ μέρος κινήσεων τὸ κάλλος τῶν ἐνεργειῶν ἐστι γνώριμον, κατὰ δὲ τὴν ἀμετρίαν τὸ αἶσχος. ἔχουσι δὲ καὶ αἱ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις ἐκ τοῦ

---

3 τῆς ψυχῆς L. — 4 ἐνεργείας τὰς om. L. — 7 τὸ κάλλος LMABChK κάλλος FP; cf. Proll. p. 116. — ὥσπερ γε L. — 9 ἐνεργεία καλῇ LM ἐνεργείᾳ καλῇ ABCh ἐνέργεια καλὴ FPK. — 10 γίγνεσθαι MABCh γίνεσθαι L γίγνεται Corn. K γίνεται P. — 13 γὰρ om. LMABChK. — τοῦ κάλλους ταῖς ἐνεργείαις L. — 14 χρήσιμον pro γνώριμον L. — τὰς ἀμετρίας LMABChK τὴν ἀμετρίαν FP; cf. Proll. p. 86. — 15 τοῦ αἴσχους L. —

---

omisit, propterea quod utrumque, opinor, confudit neque potuit accurate distincteque de his quidquam pronuntiare, ut Plato cum aliis locis, tum in Sophista fecit, qui animi partium seditionem esse morbum dixit, temerarias autem immoderatasque motiones eius, hoc est functiones actionesque ex appetitione natas, turpitudinem appellavit, quemadmodum concentum concinnitatemque partium eius inter se sanitatem, motionum pulchritudinem. Ut enim corpus pulchrum ex partium aequabilitate nascitur, eodem modo actio pulchra ex singularium motionum gignitur aequabilitate. Sic saltare et pancratio decertare et luctari et incedere decore et pulchre nonnulli dicuntur, turpiter alii et indecenter. Nimirum ex congruentia singularium motionum pulchritudo actionum, ex discrepantia deformitas manifesta est. Platonis autem verba

Σοφιστοῦ τόνδε τὸν τρόπον· ‘[*ΞΕ.*] *δύο μὲν εἴδη κακίας* ‘*περὶ ψυχὴν ῥητέον.* | [*ΘΕ.*] *ποῖα;* [*ΞΕ.*] *τὸ μὲν οἷον νόσον* 452 ‘*ἐν σώματι, τὸ δ’ οἷον αἶσχος ἐγγιγνόμενον.* [*ΘΕ.*] *οὐκ* ‘*ἔμαθον.* [*ΞΕ.*] *νόσον ἴσως καὶ στάσιν οὐ ταὐτὸν νενόμι*‘*κας.* [*ΘΕ.*] *οὐδ’ αὖ πρὸς τοῦτο ἔχω τί χρή με ἀποκρίνασθαι.* ‘[*ΞΕ.*] *πότερον ἄλλο τι στάσιν ἡγούμενος ἢ τὴν τοῦ φύσει* ‘*ξυγγενοῦς ἔκ τινος διαφθορᾶς διαφοράν;* [*ΘΕ.*] *οὐδέν.* [*ΞΕ.*] ‘*ἀλλ’ αἶσχος ἄλλο τι πλὴν τὸ τῆς ἀμετρίας πανταχοῦ δυσει*‘*δὲς ὂν γένος;* [*ΘΕ.*] *οὐδαμῶς ἄλλο.’ οὕτω μὲν ἐν τῷ καθόλου περὶ νόσου τε καὶ αἴσχους, ὁποῖόν τι τὴν φύσιν ἑκάτερον αὐτῶν ἐστιν, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων. καὶ ὅπως ἐγγίνονται ταῖς ψυχαῖς, ἐφεξῆς διδάσκων περὶ μὲν τῆς νόσου ταῦτα γράφει·* ‘[*ΞΕ.*] *τί δέ; ἐν ψυχῇ δόξας ἐπιθυμίαις καὶ*

---

1 *σοφιστικοῦ* L. — Plat. Sophist. p. 227 D sqq. — *μὴ* P[1] *μὲν* P[2]. — *ἤδη* pro *εἴδη* M. — *περὶ κακίας* L. — 2 *ψυχὴν* FPABChK *ψυχῆς* LM *ῥητέον περὶ ψυχῆς* L; cf. Proll. p. 118. — *ῥητέον ἄχρι τοῦ οὐδὲν ἄλλο* (*κ. τ. λ.* p. 431, 1) FP. — *ὧν* pro *ποῖα* L. — 3 *ἐν* om. L. — 5 *τοῦτ’ ἔχω* L. — *χρή* om. L. — *ἀποκρίνεσθαι* MAB. — 6 *πρότερον* L. — 7 *συγγενοῦς* codd. edd. *ξυγγ.* nos. — *ἔκ τινος διαφοράν* L *ἔκ τ. διαφορᾶς διαφοράν* M *ἔκ τ. διαφθορᾶς δ.* ABChK; cf. supra p. 418, 5 et C. F. Hermann. edit. Plat. Praef. I, 24. — 8 *ἀλλ’ ὃ* pro *ἄλλο* L. — *δὴ* pro *πλὴν* L. — *δυσειδὲς τῶν ἓν ὄντων γένος* ChK. — 10 *ἐστὶ ἑκάτερον αὐτῶν* L. — 11 *καὶ ὅπως* om. L. — 13 *τί δέ* LM *τόδε* A *τὸ δὲ* B *τί δαί* ChK; cf. Proll. p. 29. — *ἐπιθυμίας* — *ἡδονὰς* — *λύπας* L. —

---

ex Sophista ad hunc modum se habent: ‘(Hosp.) Duo pravitatis genera in animo dicenda sunt. (Theaet.). Quaenam? (Ho.) Unum, quod in corpore gignitur, morbo, alterum turpitudini perquam simile. (The.) Non intellexi. (Ho.) Morbum fortasse et seditionem non idem esse opinaris. (The.) Ne ad istud quidem quid respondeam, habeo. (Ho.) Num quid aliud seditionem putas quam rei natura cognatae ex aliqua corruptione dissensionem? (The.) Nihil aliud. (Ho.) At turpitudinem aliud quam genus discrepantiae, quod ubique deforme est? (The.) Nequaquam aliud.’ Haec sunt, quibus universe de morbo et turpitudine, qualis utriusque rei natura esset, Plato nos docuit. Qua vero ratione in animis gignantur, deinceps explicat atque haec de morbo

'θυμον ἡδοναῖς καὶ λόγον λύπαις καὶ πάντα ἀλλήλοις ταῦτα 'τῶν φλαύρως ἐχόντων οὐκ ᾐσθήμεθα διαφερόμενα; [Θ E.] 'καὶ σφόδρα γε. [Ξ E.] ξυγγενῆ γε μὴν ἐξ ἀνάγκης ξύμπαντα 'γέγονε. [Θ E.] πῶς γὰρ οὔ; [Ξ E.] στάσιν ἄρα καὶ νόσον
453 'τῆς ψυχῆς πονηρίαν λέγοντες ὀρθῶς ἐροῦ|μεν.' εἶτα ἐφεξῆς,
ὅπως αἶσχος ἐγγίνεται ψυχαῖς, διεξιὼν φησι· '[Ξ E.] τί δ'; 'ὅσα κινήσεως μετασχόντα καὶ σκοπόν τινα θέμενα πειρώμενα 'τούτου τυγχάνειν καθ' ἑκάστην ὁρμὴν παράφορα αὐτοῦ 'γίγνεται καὶ ἀποτυγχάνει, πότερον αὐτὰ φήσομεν ὑπὸ συμ-'μετρίας τῆς πρὸς ἄλληλα ἢ τοὐναντίον ὑπὸ ἀμετρίας αὐτὰ 'πάσχειν; [Θ E.] δῆλον ὡς ὑπὸ ἀμετρίας. [Ξ E.] ἀλλὰ μὴν 'ψυχήν γε ἴσμεν ἄκουσαν πᾶσαν πᾶν ἀγνοοῦσαν. [Θ E.] 'σφόδρα γε. [Ξ E.] τό γε μὴν ἀγνοεῖν ἐστιν ἐπ' ἀλήθειαν

1 πάντας M. — 2 τε pro τῶν L. — εἰθίσμεθα pro ᾐσθήμεθα L. — 3 ξυγγενῆ τε L. — 5 post ὀρθῶς ἐροῦμεν ChK ΘE. ὀρθότατα μὲν οὖν contra codd. inseruerunt. — εἶθ' ἑξῆς L. — 6 τί δ' LMAB τί δή ChK. — 7 ὀστᾶ pro ὅσα L. — μετέχοντα LMAB μετάσχοντα Ch μετασχόντα K. — τιθέμενα L. — πειρόμενα L πειρώμενα MABChK; cf. Herm. l. l. p. 24; Madv. Advers. crit. I, 379. — 8 τυγχάνει L. — αὐτῶν L. — 9 καὶ ἀποτυγχάνει om. L. — 10 τῆς om. L. — verba αὐτὰ κ. τ. λ. usque ad ἀμετρίας om. M. — 11 μὴν ψυχήν LMAB τὴν ψ. ChK. — 12 μὲν pro γε ἴσμεν L. — πασ ... νοοῦσαν (sic) L. — 13 τὸ δὲ μὴν L. —

disserit: '(Ho.) Quid? in animis hominum depravatorum nonne opiniones a cupiditatibus, iracundiam a voluptatibus, rationem a maeroribus omniaque haec inter se dissidere animadvertimus? (The.) Et maxime quidem. (Ho.) Atqui haec cuncta ex necessitate cognata sunt? (The.) Quidni? (Ho.) Seditionem igitur et morbum animi pravitatem dicere licet.' Deinceps turpitudo quo modo in animis gignatur, docet his verbis: '(Ho.) Quid? Illa, quae motu praedita cum finem aliquem sibi propositum attingere nitantur, in singulis appetitionibus praevaricantur atque aberrant, utrum iis ex congruentia inter se an contra ex discrepantia illud accidere dicemus? (The.) Ex discrepantia scilicet. (Ho.) Atqui animos omnes scimus, quidquid ignorant, invitos ignorare? (The.)

ʽὁρμωμένης ψυχῆς παραφόρου ξυνέσεως γιγνομένης οὐδὲν
ʽἄλλο πλὴν παραφροσύνη. [ΘΕ.] πάνυ μὲν οὖν. [ΞΕ.]
ʽψυχὴν ἄρα ἀνόητον αἰσχρὰν καὶ ἄμετρον θετέον.’ οὕτω μὲν
ἐν τῷ Σοφιστῇ Πλάτων ἀπεφήνατο καὶ καθόλου καὶ κατὰ
μέρος ὑπὲρ ὑγιείας τε καὶ κάλλους, αἶσχους τε καὶ νόσου,
καθόλου μὲν ὑπογράψας τὴν ἔννοιαν αὐτῶν, κατὰ μέρος δέ,
ὅπως ἐγγίνεται ταῖς ψυχαῖς, διδάξας. τὰς δὲ ἄλλας αὐτοῦ
ῥήσεις οὐκ ὀλίγας οὔσας ἐν πολλοῖς τῶν συγγραμμάτων, ἐν|
οἷς ὑπὲρ ὑγιείας τε καὶ κάλλους, αἶσχους τε καὶ νόσου διῆλ- 454
θεν, οὔ μοι δοκεῖ νῦν εἶναι παρατίθεσθαι καιρός· ἀλλὰ
ἐπειδὰν ὑπὲρ ὑγιείας τε καὶ νόσων ὁ λόγος ἡμῖν περαίνηται
δεικνύουσιν ὡσαύτως Ἱπποκράτει τὸν Πλάτωνα γινώσκειν
ὑπὲρ αὐτῶν, ἐπὶ πλέον ἐν ἐκείνῳ τῶν τοιούτων μνημονεύσω
ῥήσεων.

---

1 ὁρμουμένης L. — συνέσεως MAB ξυν. LChK. — 2 ἢ pro πλὴν LFP. — 3 ἄρ’ MABChK ἄρα LP (F?). — 5 ὑπὸ ὑγιείας MABChK περὶ ὑγ. FP ὑπὲρ ὑγ. L; cf. Proll. p. 104. — 6 ἀπογράψας L. — 7 ἐνδιδάξω L. — δὲ om. L. — 8 ἐν πολλοῖς τῶν συγγραμμ. L post κάλλους collocavit; cf. Proll. p. 118. — αἷς pro ἐν οἷς L. — 9 ὑγείας P. — 10 δοκεῖν L. — νῦν om. L. — 11 περὶ pro ὑπὲρ P. — νόσον F νόσου P. — παραίνηται M. — 12 ἱπποκράτει τὸν πλάτωνα P ἱπποκράτην τὸν πλ. LMAB Ἱπποκράτην καὶ τ. Πλ. ChK; cf. Proll. p. 59. — 13 αὐτοῦ L. — ἐκείνοις codd. edd. ἐκείνῳ nos. — in verbis μνημονεύσω ῥήσεων desin. exc. XV codicum FP. —

Plane. (Ho.) Ignoratio vero nihil aliud est nisi aberratio animi, qui dum ad veritatem contendit, a scientia et cognitione aberrat. (The.) Profecto. (Ho.) Animum igitur stultum turpem et inconcinnum statuere decet.’ Ita in Sophista Plato de sanitate et pulchritudine, de turpitudine et morbo tum generatim, tum singillatim disseruit, illud, cum notionem rerum descripsit, hoc, cum, quomodo in animis gignerentur, docuit. Ceteras eius orationes, quae non paucae sunt in multis eius libris, in quibus de sanitate et pulchritudine, de turpitudine et morbo disputavit, non mihi videtur in praesentia afferendi locus; sed cum de sanitate morbisque disputandum nobis erit probandumque eandem esse Hippocratis et Platonis de his rebus sententiam, tum fusius eas commemorabimus.

Νυνὶ δέ, οὔτε γὰρ ἁπλῶς περὶ κάλλους ἢ ὑγιεί… αἴσχους ἢ νοσημάτων ὁ λόγος οὔτε περὶ μόνων τῶν … σώματος, ἀλλὰ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ἐξ ἀρχῆς … προὔκειτο, παραλείψω μὲν τἆλλα, τὸ προκείμενον δὲ … μόνον ἀναλήψομαι. πρόκειται δὲ δεικνύειν, ὡς οὔτε … ἓν μόριον τῆς ψυχῆς οὔτε κατὰ μίαν αὐτῆς δύναμιν αἱ … κρίσεις γίνονται καὶ τὰ πάθη συνίσταται, καθάπερ ὁ Χρ… σιππος ἔφασκεν, ἀλλὰ καὶ δυνάμεις πλείους αὐτῆς εἰσιν ἑτε… ρογενεῖς καὶ μόρια πλείω. τὸ μὲν δὴ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχ… τρεῖς εἶναι τὸν ἀριθμόν, αἷς ἐπιθυμοῦμέν τε καὶ θυμούμε… καὶ λογιζόμεθα, καὶ Ποσειδώνιος ὁμολογεῖ καὶ Ἀριστοτέλης
455 *τὸ δὲ καὶ τοῖς τόποις αὐτὰς ἀλλήλων | κεχωρίσθαι καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν μὴ μόνον ἔχειν ἐν ἑαυτῇ δυνάμεις πολλάς, ἀλλὰ καὶ σύνθετον ἐκ μορίων ὑπάρχειν ἑτερογενῶν τε καὶ δια… φερόντων ταῖς οὐσίαις Ἱπποκράτους ἐστὶ καὶ Πλάτωνος δόγμα καί μοι πολλὰ μὲν ἤδη περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ διὰ τῶν*

---

3 ἐξ ἀρχῆς om. MABChK. — 4 παραλείψομεν L παραλείψωμεν MAB παραλείψω μὲν ChK; cf. Proll. p. 48. — τἄλλα L τἆλλα MABChK. — 5 ἀναλήψομεν L ἀναλάψομαι M. — 7 συνίστανται LM. — 9 A verbis τὸ μὲν δὴ inc. excerpt. XVI codd. FP. — 12 τῶν τότε αὐτὰ pro τοῖς τόποις αὐτὰς L. — κεχωρῆσθαι MAB. — τῇ ψυχῇ L. — 13 ἑαυτῇ P. — 14 καὶ bis post τε M. —

Nunc quoniam nec de pulchritudine ipsa per se vel sanitate vel turpitudine vel morbis agitur neque de solis corporis, sed de animi affectibus a principio nobis proposita fuit disputatio, missis ceteris ad institutum ipsum revertemur. Institui autem dēmonstrare neque in una parte animi neque in una facultate iudicia et affectus exsistere, ut Chrysippus affirmavit, sed plures esse diversasque genere tum facultates, tum partes. Facultates quidem animi tres esse numero, quibus cupiamus et irascamur et ratiocinemur, et Posidonius concedit et Aristoteles, locis vero etiam inter se separatas esse animumque nostrum non modo facultates multas in se habere, verum etiam ex partibus diversis genere naturaque discrepantibus constare Hippocratis Platonisque placitum est. De cuius veritate multa a nobis iam supra dicta sunt multaque etiam infra dicentur. Nunc redeo ad Chrysippum, qui

ἔμπροσθεν εἴρηται, πολλὰ δὲ ἐν τοῖς ἐφεξῆς εἰρήσεται. νυνὶ δὲ ἐπὶ τὸν Χρύσιππον αὖθις ἐπάνειμι μήτε τὰς εἰρημένας δυνάμεις ὁμολογοῦντα κατὰ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ὑπάρχειν, ἀλλὰ πᾶσαν ἐνέργειάν τε καὶ πάθος ἐν τῷ λογιστικῷ μόνῳ συνίστασθαι φάσκοντα, μήθ' ὅπως ἰᾶσθαι χρὴ τὰ πάθη γενόμενα μήθ' ὅπως κωλῦσαι γενέσθαι, διδάσκοντα. διηνέχθη μὲν οὖν καὶ περὶ τούτου πρὸς ἑαυτόν, ὥσπερ καὶ περὶ παμπόλλων ἑτέρων, ἐν μὲν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς τιθέμενος εἶναι ταύτας δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου γράμματι παραθέμενος αὐτοῦ τὰς ῥήσεις ἐπέδειξα, κατὰ δὲ τὰ περὶ παθῶν βιβλία κρίσεις τινὰς ὑπάρχειν τὰ πάθη τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς ἀποφηνάμενος. ἀλλὰ ἡμεῖς, ἃ μὲν ἀληθῶς εἶπε, μαρτύρια τῶν Ἱπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος δογμάτων οὐ τὰ τυχόντα νομίζομεν ὑπάρχειν εἰρημένα τε | πρὸς ἀνδρὸς 456
οὐ συνετοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ σπεύδοντος ἅπαντι τρόπῳ το παλαιὸν δόγμα διαβάλλειν. ἡ γὰρ περὶ τῶν τοιούτων μαρτυ-

1 ἐν ταῖς MABCh. — in verb. εἰρήσεται desin. exc. XVI. — 2 μὴ δὲ pro μήτε L. — 4 λόγω pro μόνῳ L. — 5 πάσχοντα pro φάσκ. L. — μηδόλως pro μήθ' ὅπως L. — 6 κωλύσαι LMABCh. — διδάσκοντας M. — 8 τῶ περὶ ψυχῆς προτέρω L; cf. Proll. p. 119. — 9 ταῦτα L. — ἃς MABChK ὡς L; cf Proll. p. 83. — 11 τῶν παθῶν MABChK παθῶν sine Articulo L. — βιβλίων M. — 13 μαρτυρία MABCh. — 16 διαβαλεῖν MAB διαβάλλειν L. —

neque facultates has inesse in animis nostris concedit, sed omnes et actiones et affectus in sola ratione consistere affirmat, neque, perturbationes quomodo aut ortae curari aut ne fiant prohiberi possint, docet. Qua de re, sicut de aliis plurimis, secum dissidet, quippe qui in primo de anima libro has facultates esse posuerit, ut in superiore libro laudatis eius verbis ostendi, in libris de perturbationibus rationalis animi partis iudicia quaedam perturbationes esse pronuntiaverit. Nos autem ea, quae vere dixit Chrysippus, locupletissima Hippocratis Platonisque decretorum esse testimonia putamus, quippe cum ab homine non intellegente tantum dicta sint, sed qui veterum decretum omnibus modis labefactare studuerit. Haec enim de huiuscemodi rebus testimonia eorum esse solent, qui a veritate ipsa coguntur verum

ρία καταναγκαζομένων ὑπὸ τῆς ἀληθείας εἴωθε γίνεσθαι. μεταβάντες δὲ πάλιν ἐφ' ἕτερα τῶν ὑπὸ αὐτοῦ γεγραμμένων εἰς τὸ προκείμενον ἐπιδείξομεν, ὅπως καὶ τούτων ἔνια μὲν οἷς αὐτὸς εἶπεν οὐ συμφωνεῖ, ἔνια δὲ αὖ τοῖς ἐναργέσι μάχεται, τινὰ δὲ κατὰ ἄμφω πεπλημμέληται. καὶ πρῶτόν γε πάλιν ἀναλάβωμεν εἰς ὅπερ ἐτελεύτησεν ὁ προγεγραμμένος μοι λόγος, ὡς ὑγίεια καὶ νόσος, αἶσχός τε καὶ κάλλος ψυχῆς ἐν τοῖς μέρεσι γίνεται αὐτῆς καὶ ὡς τὰ μέρη ταῦτα ἔννοιαί τε καὶ προλήψεις εἰσί, συγχωρήσωμεν αὐτῷ τήν γε πρώτην. ὅτι μὲν γὰρ ὅλως οὐ χρὴ κατὰ τὰς ἐνεργείας τίθεσθαι νόσον ἢ ὑγίειαν, ἀλλὰ αἶσχος ἢ κάλλος μόνον, εἴρηταί μοι πρόσθεν· ὅτι δὲ οὐδὲ εἴ τις οὕτω συγχωρήσειε, τὰ γοῦν ἑξῆς ὀρθῶς εἴρηται, νῦν ἐπιδεῖξαι πειράσομαι. εἴπερ γὰρ ἐν τῷ μάχεσθαι δύο κρίσεις ἀλλήλαις ἡ τῶν παθῶν ἐστι γένεσις, ἀνάγκη τῶν
457 δύο τούτων κρίσεων | ἤτοι τὴν ἑτέραν μὲν ὑπάρχειν ἀληθῆ, τὴν ἑτέραν δὲ ψευδῆ ἢ ἀμφοτέρας ψευδεῖς, εἴ τις καὶ τοῦτο

1 καταναγκαζομένη L. — 3 ὅπερ M. — 4 verba οἷς — ἔνια om. L. — οὐδ' pro δὲ L. — αὐτοῖς LM. — 6 ἀναλάβομεν LM. — 8 αὐτῆς γίγνεται L. — 9 συγχωρήσομεν L. — αὐτὴν pro αὐτῷ L. — τὴν om. L. —

fateri. Sed ad alia rursus, quae ad rem propositam ab eo scripta sunt, redeuntes ea partim sibi non constare, partim evidentibus rebus repugnare, partim utroque modo peccare ostendemus. Ac primum quidem repetamus illud, quod in extrema oratione Chrysippi a me laudata positum est, sanitatem et morbum, pulchritudinem et turpitudinem animi in eius partibus fieri partesque has notiones anticipationesque esse primum illi concedamus. Quamquam enim supra diximus non debere omnino in actionibus morbum aut sanitatem, sed pulchritudinem tantum et turpitudinem poni, tamen etiamsi quis illud ipsum concedat, sequentia certe non recte esse dicta nunc conabor ostendere. Nam si ex duorum iudiciorum inter se pugna ortus perturbationum fit, necesse erit aut alterum verum esse, alterum falsum aut ambo falsa, si modo hoc aliquis concesserit, rationalem enim quaestionem habet. Sive autem ambo falsa sive alterum

συγχωρήσειεν, ἔχει γάρ τινα ζήτησιν λογικήν. εἴτε δὲ ἀμφοτέρας ψευδεῖς εἴτε τὴν ἑτέραν αὐτῶν ἀληθῆ φαίημεν ὑπάρχειν, οὐδαμῶς ἡ μάχη τῶν κρίσεων ἔσται τὸ πάθος. ἀλλὰ εἰ μὲν ἰσάζοιέν πως ἀλλήλαις αἱ κρίσεις ὡς πρὸς πίστιν, ἐπέχειν ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἔσται περὶ τῆς τοῦ πράγματος ὑπάρξεως, εἰ δὲ ἡ ἑτέρα φαίνοιτο μακρῷ πιστοτέρα, συγκατατίθεσθαι μὲν καὶ πράττειν γέ τι κατὰ τὴν συγκατάθεσιν, οὐκ ἀπερισκέπτως δέ, καθάπερ εἰ καί τις τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν οἰόμενος ὑπάρχειν ἔχοι τι βραχὺ περιέλκον εἰς τοὐναντίον ἢ εἰ μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν ὑπολαμβάνων ὅμως ἔτι καὶ αὐτὸς ἀντισπῶσαν ἑτέραν ὑπόληψιν ἔχοι πρὸς τὸ μὴ διατεταμένως πιστεύειν ἢ εἰ, καθάπερ ὁ *Πύρρων*, ἀμφοτέρας ὁμοτίμως τιθέμενος ἐπέχοι περὶ τῆς ἀποφάσεώς τε καὶ συγκαταθέσεως. ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν τοιούτων συνίσταται τὸ πάθος, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ *Χρύσιππος* ἐναργῶς ἐδήλωσε διὰ ὧν ἐν τῷ πρὸ τούτου γράμματι παρεθέμην ῥήσεων, ἐν αἷς φησιν | 'οὐχὶ εἰ διημαρτημένως φέρεται καὶ παριδών τι κατὰ τὸν 458

1 λογικήν LMA λογιστικήν BChK. — 2 αὐτῶν om. M. — 4 ἰσάζοιε MABCh. — 9 περιέλκων MAB. — 12 ἢ om. L. — πύρων MAB. — ἀμφότερ (sic) L; cf. Proll. p. 98. — 17 εἰ om. codd. edd. restituit Corn.; cf. Proll. p. 127. — διημαρτημένος K (cf. Proll. p. 65) διημαρτημένως ὡς L. — τί ὁ κατὰ L. —

verum esse dicimus, perturbatio nullo modo pugna iudiciorum erit. Sed si aequantur inter se, quod ad fidem attinet, iudicia, sustinendus prorsus nobis est assensus de rei veritate, sin alterum multo probabilius videtur, assentiri quidem et ex assensione agere aliquid, non inconsiderate tamen necesse est, ut si quis voluptatem bonum esse existimans parvum quid habet, quo in contrarium retrahatur, vel si quis honestum solum bonum putans tamen et ipse alia opinione revocatur, ut non firmiter constanterque illi credat, vel si, quemadmodum Pyrrho, has duas opiniones in aequo ponens negationem et assensum inhibet. Nullo enim modo ex his exsistit perturbatio, id quod ipse etiam Chrysippus verbis illis, quae in superiore libro attuli, aperte declaravit, ubi inquit 'non si a b e r r a n s f e r t u r a l i q u i s vel i n c u r i a

λόγον', ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα προσέγραψε, συνίστασθαι τὸ πάθος, ἀλλὰ ὅταν ἀπειθὴς ἡ ὁρμὴ γίνηται τῷ λόγῳ, ὥστε κἀνταῦθα πάλιν ἐναντιολογίαν τινὰ εὑρίσκεσθαι τοῦ Χρυσίππου πρὸς ἑαυτόν, εἴπερ ἀποχωρίσας τὸ πάθος τῶν διημαρτημένων κρίσεων αὖθις ἐν τῇ τῶν κρίσεων πρὸς ἀλλήλας ἐναντιολογίᾳ τά τε νοσήματα τῆς ψυχῆς καὶ τὰ πάθη συνίστασθαι λέγει. μὴ τοίνυν θαυμάζωμεν ἔτι μηδὲ ὅτι τὰς θεραπείας τῶν παθῶν ὀρθῶς μὲν ὁ Πλάτων ἔγραψεν, ὡς καὶ ὁ Ποσειδώνιος αὐτῷ μαρτυρεῖ, μοχθηρῶς δὲ ὁ Χρύσιππος. ὁ γὰρ μήτε πάσας τὰς αἰτίας τῶν παθῶν ἀποφήνασθαι τολμήσας, ἀλλὰ ἐν ταῖς κυριωτάταις ἀπορεῖν ὁμολογήσας, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δέδεικται γράμματι, μήτε ἐν αἷς ἐτόλμησεν εἰπεῖν τι καλῶς ἀποφηνάμενος οὗτος οὐκ ἄν, οἶμαι, δύναιτο τὴν θεραπείαν αὐτῶν ποιήσασθαι κατὰ τρόπον. ἀλλά, ὅπερ εἶπον ἤδη καὶ πρόσθεν, εἴ τις ἐξελέγχοι τὰ τέσσαρα τοῦ Χρυσίππου βιβλία, πολὺ πλεόνων αὐτῷ δεήσει συγγραμμάτων.|

2 *τοῦ λόγου* L. — 3 *ἢ ἀντιλογίαν* pro *ἐναντιολ.* L. — 4 *ἀποχωρήσας* MABCh. — 6 *ὁμολογί ὅσά τε* L *ὁμολογίαν τάτε* M *ὁμολογίᾳ τά τε* AB *ἐναντιολογίᾳ τά τε* Corn. ChK (fortasse *οὐχ ὁμολογία* vel *ἀνομολογίᾳ τ. τ.*) — 7 *λέγοι* LMABCh. — 9 *καὶ* om. MABChK̄. — 10 *οὐ γὰρ* M. — 13 *οὗτος* om. L. — *δύνατο* M. — 15 *εἴτε* pro *εἴ τις* L. — 16 *πολὺ* om. L. —

quadam in ratione labitur' et quae sequuntur, perturbationem consistere, sed, si non obedit rationi appetitio, adeo ut hic quoque Chrysippus sibi ipse adversari deprehendatur, si quidem, cum perturbationem ab errantibus iudiciis separaverit, nihilominus in iudiciorum inter se pugna morbos animi et perturbationes consistere dicit. Nihil igitur mirum esse debet, si recte a Platone affectuum curationes traditae sunt, ut Posidonius quoque testatur, a Chrysippo contra perperam. Qui enim neque omnes perturbationum causas ausus sit explicare, sed in praecipuis se haerere fateatur, ut in superiore libro demonstratum est, neque in istis, quas affert, recte quidquam dixerit, fieri non potest, ut is de curatione perturbationum convenienter disputet. Sed, quod iam antea dixi, si quis quatuor Chrysippi libros omnes refutare velit, multo plura ei conscribenda erunt volumina.

Ὅσα τοίνυν ἀναγκαιότατα πρὸς τὴν προκειμένην ἡμῖν 459
πραγματείαν ἐστί, ταῦτα ἐπέλθωμεν μόνα καὶ πρῶτόν γε αὐτῶν προχειρισώμεθα τὸ περὶ τῆς τῶν παιδίων διοικήσεως. οὔτε γὰρ ὑπὸ λόγου τὰς ὁρμὰς αὐτῶν ἐπιτροπεύεσθαι δυνατὸν εἰπεῖν, οὐ γὰρ ἔχει ἤδη πω τὸν λόγον, οὔθ' ὡς οὐ θυμοῦταί τε καὶ λυπεῖται καὶ ἥδεται καὶ γελᾷ καὶ κλαίει καὶ τοιαῦθ' ἕτερα πάθη πάσχει μυρία. πολὺ γὰρ δὴ καὶ πλείω καὶ σφοδρότερα τὰ πάθη τοῖς παιδίοις ἐστὶν ἢ τοῖς τελείοις. οὐ μὴν ἀκολουθεῖ γε ταῦτα τοῖς Χρυσίππου δόγμασιν, ὥσπερ οὐδὲ τῷ μηδεμίαν οἰκείωσιν εἶναι φύσει πρὸς ἡδονὴν ἢ ἀλλοτρίωσιν πρὸς πόνον. ᾄττει μὲν γὰρ ἀδιδάκτως ἅπαντα τὰ παιδία πρὸς τὰς ἡδονάς, ἀποστρέφεται δὲ καὶ φεύγει τοὺς πόνους. ὁρῶμεν δὲ αὐτὰ καὶ θυμούμενα καὶ λακτίζοντα καὶ δάκνοντα καὶ νικᾶν ἐθέλοντα καὶ κρατεῖν τῶν τοιούτων, ὥσπερ ἔνια τῶν ζῴων, οὐδενὸς ἄθλου προβαλλομένου παρὰ

1 ἡμῖν post πραγματείαν L. — 3 προχειρησώμεθα MAB προχειρισόμεθα L. — τῆς ποδῶν L τ. τῶν παίδων MABChK τ. τ. παιδίων nos; cf. Proll. p. 124. — 4 ἐπὶ pro ὑπὸ L. — ἐπιτρέπεσθαι L. — 5 ἔχουσιν codd. edd. ἔχει nos. — πω om. MABChK. — 6 τε om. L. — 7 πάθη om. L. — 8 ἐστὶν οὐ LMABCh ἐ. ἢ Corn. K; cf. Proll. p. 124. — 10 οὔτε τὸ codd. edd. οὐδὲ τῷ nos; cf. Proll. p. 103. — φήσει pro φύσει M. — 15 προβαλομένου M προκαλεῖ μὲν οὐ*L. —

Quae igitur ad propositam operis rationem perquam sunt necessaria, ea sola persequamur ac primum de puerorum institutione disputare aggrediamur. Dici sane non potest aut eorum appetitiones a ratione regi, ut qui rationis expertes sint, aut eos non irasci, non dolere, non laetari, non ridere, non flere, non aliis huiuscemodi affectibus obnoxios esse. Multo enim plures sunt et vehementiores in pueris quam in adultis. Haec vero Chrysippi decretis non consentanea sunt cum aliis tum illi, quo naturalem esse et ad voluptatem conciliationem et a labore alienationem negat. Nimirum omnes parvuli nullius doctrina usi ad voluptates impetu quodam feruntur, aversantur fugiuntque labores. Eosdem irasci videmus et calcitrare et mordere et vincendi cupidos esse ac superandi alios, qui eodem animo sunt, sicut nonnullas bestias, nullo praeter ipsam victoriam praemio

τὸ νικᾶν αὐτό. φαίνεται δὲ ἐναργῶς τὸ τοιοῦτον ἐπὶ ὀρτύγων καὶ ἀλεκτρυόνων καὶ περδίκων ἰχνεύμονός τε καὶ ἀσπί-
460 δος καὶ | κροκοδείλου καὶ μυρίων ἑτέρων. οὕτως οὖν ᾠκειῶσθαι καὶ τὰ παιδία φαίνεται καὶ πρὸς ἡδονὴν καὶ πρὸς νίκην, ὥσπερ ὕστερόν ποτε δείκνυσιν, ἐπειδὰν προβαίνῃ κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὅτι πρὸς τὸ καλὸν ἔχει τινὰ φυσικὴν οἰκείωσιν. αἰδεῖται γοῦν ἁμαρτάνοντα προϊούσης αὐτοῖς τῆς ἡλικίας καὶ χαίρει τοῖς καλοῖς ἔργοις καὶ δικαιοσύνης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἀντιποιεῖται καὶ πράττει πολλὰ κατὰ τὰς τῶν ἀρετῶν τούτων ἐννοίας, ἔμπροσθεν, ἡνίκα ἦν ἔτι σμικρά, κατὰ πάθος ζῶντα καὶ τῶν ἐκ τοῦ λόγου προσταγμάτων οὐδεμίαν φροντίδα ποιούμενα. τριῶν οὖν τούτων ἡμῖν οἰκειώσεων ὑπαρχουσῶν φύσει, μιᾶς καθ' ἕκαστον τῶν μορίων τῆς ψυχῆς εἶδος, πρὸς μὲν τὴν ἡδονὴν διὰ τὸ ἐπιθυμητικόν, πρὸς δὲ τὴν νίκην διὰ τὸ θυμοειδές, πρὸς δὲ τὸ καλὸν διὰ τὸ λογιστικὸν Ἐπίκουρος μὲν τὴν τοῦ χειρίστου μορίου τῆς ψυχῆς

---

2 ἀλεκτριόνων M. — ἀσπίδα M. — 3 post ἀσπ. LM τε καὶ praebent. — 4 οἰκειοῦσθαι codd. edd. ᾠκειῶσθαι nos. — 6 τὸ om. L. — 7 αὐτῆς L. — 11 πραγματείων (sic) pro προσταγμάτων L. — 12 οὖν om. M. — ὑμῖν LABChK ἡμῖν M. — 13 post φύσει nos μιᾶς inseruimus. — 16 χωρίστου pro χειρίστου L. —

---

proposito. Quod evidenter in coturnicibus, gallis, perdicibus, ichneumone, aspide, crocodilo innumerabilibusque aliis bestiis cernere licet. Non secus pueruli conciliationem et ad voluptatem et ad victoriam prae se ferunt, quemadmodum postea, ubi aetate processerunt, ad honestum naturalem quandam conciliationem ostendunt. Erubescunt enim procedente aetate, cum peccaverunt, honestisque actionibus delectantur iustitiamque et alias virtutes sibi adsciscunt multaque ex harum virtutum notionibus agunt, qui iidem olim, cum parvuli erant, affectus sequebantur rationisque praeceptis non obediebant. Cum igitur tres has conciliationes naturales habeamus, singulas in singulis animi partibus, ad voluptatem propter concupiscibilem, ad victoriam propter irascibilem, ad honestatem denique propter rationalem, Epicurus solam pravissimae partis conciliationem specta-

οἰκείωσιν ἐθεάσατο μόνην, ὁ δὲ Χρύσιππος τὴν τοῦ βελτίστου φάμενος ἡμᾶς ᾠκειῶσθαι πρὸς μόνον τὸ καλόν, ὅπερ εἶναι δηλονότι καὶ ἀγαθόν. ἁπάσας δὲ τὰς τρεῖς οἰκειώσεις θεάσασθαι μόνοις τοῖς παλαιοῖς ὑπῆρξε | φιλοσόφοις. ἐάσας 461
οὖν τὰς δύο ὁ Χρύσιππος εἰκότως ἀπορεῖν ἐρεῖ τῆς κατὰ τὴν κακίαν γενέσεως οὔτε αἰτίαν ἔχων εἰπεῖν αὐτῆς οὔτε τρόπους τῆς συστάσεως οὐθ' ὅπως ἁμαρτάνει τὰ παιδία, δυνάμενος ἐξευρεῖν, ἅπερ εὐλόγως, οἶμαι, πάντα καὶ ὁ Ποσειδώνιος αὐτοῦ καταμέμφεταί τε καὶ ἐλέγχει. εἰ γὰρ δὴ πρὸς τὸ καλὸν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ᾠκείωται τὰ παιδία, τὴν κακίαν οὐκ ἔνδοθεν οὐδὲ ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλὰ ἔξωθεν μόνον ἐχρῆν αὐτοῖς ἐγγίνεσθαι. ἀλλὰ μὴν ὁρᾶταί γε, κἂν χρηστοῖς ἔθεσιν ἐντρέφηται καὶ προσηκόντως παιδεύηται, πάντως ἐξαμαρτάνοντά τι καὶ τοῦτο αὐτὸ καὶ ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ. καίτοι γε ἐνῆν αὐτῷ ὑπεριδόντι τῶν ἐναργῶς φαινομένων αὐτὸ μόνον ὁμολογῆσαι τὸ ταῖς ἰδίαις ὑποθέσεσιν ἀκόλουθον, εἰ καλῶς

2 ὠκειῶσθαι L οἰκειῶσθαι MA οἰκειοῦσθαι BChK ᾠκειῶσθαι nos; cf. Programm. II, 15. — 4 ἅτε pro ἐάσας L. — 9 τε om. MABChK. — λέγει pro ἐλέγχει L. — 10 τὴν om. M. — 12 τε pro γε L. — ἐντρέφεται MAB. — 13 προσήκοντα L. — 14 καὶ post τι om. L. — γέγονεν pro γε ἐνῆν L. — 15 ἐναργῆ ABCh. — φωνουμένων pro φαινομένων M. —

vit, Chrysippus solam optimae, ad honestum solum, quod idem esset ac bonum, propensos nos esse affirmans. Omnes vero has tres perspicere solis veteribus philosophis licuit. Quarum duabus omissis Chrysippus merito haesitare se dicit de origine pravitatis neque causam eius neque, qua ratione consistat, explicare neque, quo modo peccent parvuli, invenire potest, quae omnia non sine causa, ut opinor, Posidonius quoque in eo reprehendit damnatque. Nam si ad honestatem parvuli statim a principio propensi essent, pravitatem necesse esset non intus et ex iis ipsis, sed extrinsecus tantum iis accidere. Atqui quamvis bonis moribus imbuantur optimeque erudiantur, peccare tamen utique videntur, quod ipsum etiam Chrysippus fatetur. Quamquam licebat ei neglectis iis, quae evidenter apparent, illud tantum concedere, quod proposito suo esset consentaneum, parvulos,

ἀχθείη τὰ παιδία, πάντως αὐτὰ φάσκοντι σοφοὺς ἄνδρας
γενήσεσθαι τοῦ χρόνου προϊόντος. ἀλλὰ οὐκ ἐτόλμησε τοῦτό
γε καταψεύσασθαι τῶν φαινομένων, ἀλλὰ κἂν ὑπὸ φιλοσόφῳ
τρέφηται μόνῳ καὶ μηδὲν μήτε θεάσηται μήτε ἀκούσῃ πώ-
462 ποτε παράδειγμα | κακίας, ὅμως οὐκ ἐξ ἀνάγκης αὐτὰ φιλο-
σοφήσειν· διττὴν γὰρ εἶναι τῆς διαστροφῆς τὴν αἰτίαν, ἑτέ-
ραν μὲν ἐκ κατηχήσεως τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ἐγγινομένην,
ἑτέραν δὲ ἐξ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως. ἐγὼ δὲ
ὑπὲρ ἑκατέρας αὐτῶν ἀπορῶ καὶ πρώτης γε τῆς ἐκ τῶν πέλας
γινομένης. καὶ γὰρ διὰ τί θεασάμενά τε καὶ ἀκούσαντα
παράδειγμα κακίας οὐχὶ μισεῖ τοῦτο καὶ φεύγει τῷ μηδεμίαν
οἰκείωσιν ἔχειν πρὸς αὐτό, θαυμάζειν ἐπέρχεταί μοι καὶ πολὺ
δὴ μᾶλλον, ἐπειδὰν μήτε θεασάμενα μήτε ἀκούσαντα πρὸς
αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐξαπατηθῇ. τίς γὰρ ἀνάγκη τοὺς
παῖδας ὑπὸ μὲν τῆς ἡδονῆς ὡς ἀγαθοῦ δελεάζεσθαι μηδεμίαν
οἰκείωσιν ἔχοντας πρὸς αὐτήν, ἀποστρέφεσθαι δὲ καὶ φεύγειν

1 φάσκοντα L. — 4 verba μόνῳ — θεάσηται om. L. — ἀκούσειε MABCh. — post ἀκούσῃ L μήτε repetit. — 5 ὅπως L. — αὐτῷ M αὐτῷ ABCh. — 8 αὐτῶν L. — 10 ιδια pro διὰ L; cf. Proll. p. 93. — θεασάμενον AB. — τε om. L. — 11 τὸ MABCh τῷ Corn. K τῷ om. L. — 12 αὐτὰ L. — 14 ἐξηπατηθῇ L. — 15 ἐιωθον (sic) pro ἀγαθοῦ L. —

si bene educati essent, progrediente aetate viros sapientes utique evasuros esse; sed contra aperta non est ausus ita mentiri, quin etiam, licet a philosopho solo educentur ac nullum neque videant neque audiant unquam exemplum pravitatis, tamen non necessario philosophaturos ait; dupljcem enim esse perversitatis causam, unam, quae ex auditione institutioneque multorum hominum, alteram, quae ex ipsa rerum natura gignatur. Mihi de utraque causa dubitandum videtur ac primum quidem de ea, quae ex aliis hominibus nascitur. Cur enim, ubi viderint audiverintque aliquod pravitatis exemplum, non oderint illud et fugiant eo, quod nullam ad id conciliationem habeant, mirari satis non queo atque eo magis, cum, qui nihil neque auditu neque visu perceperint, a rebus ipsis illecti decipiantur. Quae enim necessitas est, ut pueri voluptate perinde ac bono alliciantur, si nulla iis ad illam conciliatio est, aversentur fugiantque laborem,

τὸν πόνον, εἴπερ μὴ καὶ πρὸς τοῦτον ἠλλοτρίωνται φύσει; τίς δὲ ἀνάγκη πρὸς μὲν τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰς τιμὰς ἥδεσθαί τε καὶ χαίρειν αὐτοῖς, ἄχθεσθαι δὲ καὶ φεύγειν τούς τε ψόγους καὶ τὰς ἀτιμίας, εἴπερ μὴ καὶ πρὸς ταῦτα φύσει τινὰ ἔχουσιν οἰκείωσίν τε καὶ ἀλλοτρίωσιν; εἰ γὰρ καὶ μὴ ταῖς φωναῖς, ἀλλὰ τῇ γε δυνάμει τῶν λεγομένων ὁμολογεῖν | ἔοικεν ὁ 463 Χρύσιππος, ὡς ἔστιν οἰκείωσίς τέ τις ἡμῖν καὶ ἀλλοτρίωσις φύσει πρὸς ἕκαστον τῶν εἰρημένων. ἐπειδὰν γὰρ λέγῃ τὰς περὶ ἀγαθῶν [καὶ κακῶν] ἐγγίνεσθαι τοῖς φαύλοις διαστροφὰς διά τε τὴν πιθανότητα τῶν φαντασιῶν καὶ τὴν κατήχησιν, ἐρωτητέον αὐτὸν τὴν αἰτίαν, διὰ ἣν ἡδονὴ μὲν ὡς ἀγαθόν, ἀλγηδὼν δὲ ὡς κακὸν πιθανὴν προβάλλουσι φαντασίαν· οὕτω δὲ καὶ διὰ τί τὴν μὲν νίκην τὴν ἐν Ὀλυμπιάσι καὶ τὴν τῶν ἀνδριάντων ἀνάθεσιν ἐπαινούμενά τε καὶ μακαριζόμενα πρὸς τῶν πολλῶν ἀκούοντες ὡς ἀγαθά, περὶ δὲ τῆς ἥττης τε καὶ τῆς ἀτιμίας ὡς κακῶν ἑτοίμως πειθόμεθα. καὶ

1 μοι pro μὴ M. — ἠλλοτρίωται codd. edd. ἠλλοτρίωνται nos; cf. Proll. p. 126. — 2 ἴδεσθαι L ἴεσθαι M. — 5 εἰ γὰρ μὴ MABChK εἰ γ. μ. καὶ L εἰ γ. καὶ μὴ nos. — 6 τῆς γε M. — τῶν λεγομένων om. L. — 8 τίς pro τὰς L. — 9 ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ L καὶ κακῶν uncis inclusimus. — 11 αὐτῶν corr. in αὐτὸν M. — ἡδονὴν L. — ὡ pro ὡς M. — 12 προβαλούσῃ φαντασίᾳ L. — 13 ὀλυμπιάσι L ὀλυμπιάσιν MABChK. — 16 κακὰ codd. edd. κακῶν nos; cf. Proll. p. 125. —

si non natura ab eo alienati sunt? Quid est, cur laudibus et honoribus laetentur et gaudeant, vituperationes et ignominias moleste ferant ac fugiant, si ne ad haec quidem naturalem quandam aut conciliationem aut alienationem habent? Nam si minus verbis, at vi certe, quae verbis subiecta est, illud assentiri videtur Chrysippus, ad singula illa, quae dixi, tum conciliationem, tum alienationem nobis insitam esse. Cum enim de bonis probabilitate visorum et hominum institutione in animis pravorum perversitatem inolescere ait, causa ab eo requirenda est, cur voluptas tamquam bonum, dolor tamquam malum probabilem visionem speciemque offerat, item cur victoriam Olympicam statuarumque dedicationem laudari celebrarique a plerisque tamquam bona, cladem contra et ignominiam tamquam mala vituperari

γὰρ καὶ ταῦθ' ὁ Ποσειδώνιος μέμφεται καὶ δεικνύναι πειρᾶται πασῶν τῶν ψευδῶν ὑπολήψεων τὰς αἰτίας ἐν μὲν τῷ θεωρητικῷ διὰ τῆς παθητικῆς ὁλκῆς γίνεσθαι, προηγεῖσθαι δὲ αὐτῆς τὰς ψευδεῖς δόξας ἀσθενήσαντος περὶ τὴν κρίσιν τοῦ λογιστικοῦ· γεννᾶσθαι γὰρ τῷ ζῴῳ τὴν ὁρμὴν ἐνίοτε μὲν ἐπὶ τῇ τοῦ λογιστικοῦ κρίσει, πολλάκις δὲ ἐπὶ τῇ κινήσει τοῦ παθητικοῦ. συνάπτει δὲ εἰκότως τοῖς λόγοις τούτοις ὁ Πο-
164 σειδώνιος τὰ κατὰ τὴν | φυσιογνωμονίαν φαινόμενα· καὶ γὰρ τῶν ζῴων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅσα μὲν εὐρύστερνά τε καὶ θερμότερα, θυμικώτερα πάνθ' ὑπάρχειν φύσει, ὅσα δὲ πλατυΐσχιά τε καὶ ψυχρότερα, δειλότερα. καὶ κατὰ τὰς χώρας δὲ οὐ σμικρῷ τινι διενηνοχέναι τοῖς ἤθεσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς δειλίαν καὶ τόλμαν ἤτοι φιλήδονόν τε καὶ φιλόπονον, ὡς τῶν παθητικῶν κινήσεων τῆς ψυχῆς ἑπομένων ἀεὶ τῇ διαθέσει τοῦ σώματος, ἣν ἐκ τῆς κατὰ τὸ περιέχον κράσεως

3 θεωρηματικῷ L. — γίνεσθαι om. codd. edd.; cf. Proll. p. 127. — 4 αὐταῖς L; cf. Proll. p. 80. — ἀσθενήσαντας MAB. — τὴν κρίσιν τὴν τοῦ M. — 7 ταύτοις (errore typ.) K. — 8 τὰ om. L. — κατὰ τὴν L κατὰ τὸν MABChK. — φυσιογνώμονα MABChK φυσιογνωμονίαν L; cf. Proll. p. 98. — 9 μὲν om. L. — 10 ὑπάρχει LMABCh ὑπάρχειν K. — πλατυίσχυά LM. — 12 δὲ om. MABChK. — ὡς μικρότερον pro οὐ σμικρῷ τινι L. — 13 ἢ τὸ pro ἤτοι MABChK. — 15 ἵν' pro ἣν L. —

audientes promtis animis credamus. Haec quoque Posidonius reprehendit atque demonstrare conatur omnium opinionum falsarum causas in ea animi parte, quae in cogitatione versetur, inclinatione cum perturbatione quadam coniuncta effici; hanc antecedere falsas quasdam sententias languescente vi iudicandi in rationali parte animi; nam appetitionem in animali nonnunquam exsistere in iudicio ac ratione, saepius in ipsa commotione partis animi affectibus obnoxiae. Idem huic orationi convenienter adnectit ea, quae ex physiognomonia manifesta sunt; etenim ex bestiis et hominibus, qui lato pectore ac calidiores sint, eos natura animosiores, qui latis coxis et frigidiores, timidiores esse dicit; atque etiam terras si spectes, non paulum mores hominum inter se differre timiditate et audacia vel voluptatis et laboris studio, cum affectuum animi motiones semper corporis sequantur

οὐ κατὰ ὀλίγον ἀλλοιοῦσθαι. καὶ γὰρ δὴ καὶ το αἷμα διαφέρειν ἐν τοῖς ζῴοις φησὶ θερμότητι καὶ ψυχρότητι καὶ πάχει καὶ λεπτότητι καὶ ἄλλαις διαφοραῖς οὐκ ὀλίγαις, ὑπὲρ ὧν Ἀριστοτέλης ἐπὶ πλεῖστον διῆλθεν. ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐπὶ προήκοντι τῷ λόγῳ μνημονεύσομεν αὐτῶν, ἡνίκα ἂν καὶ αὐτὰς τὰς Ἱπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος ῥήσεις περὶ τούτων παραγράφωμεν. ἐν δὲ τῷ παρόντι πρὸς τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ὁ λόγος ἐνέστηκέ μοι μήτε ἄλλο τι γινώσκοντας περὶ τῶν κατὰ τὰ πάθη μήθ᾽ ὡς αἱ τοῦ σώματος κράσεις οἰκείας ἑαυταῖς ἐργάζονται τὰς παθητικὰς κινήσεις· | οὕτω γὰρ ὁ Ποσειδώνιος ὀνομάζειν εἴωθεν. Ἀριστοτέλης δὲ 165
ἄντικρυς ἤδη καλεῖ τῶν ζῴων ἁπάσας τὰς τοιαύτας τῆς ψυχῆς καταστάσεις ἐξηγεῖταί τε, καθ᾽ ὅντινα τρόπον ἐπὶ ταῖς διαφερούσαις κράσεσι συνίστανται. διόπερ, οἶμαι, καὶ ἡ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ἴασις ἐπὶ ἐνίων μὲν εὔκολός τε καὶ ῥᾳδία

---

2 θερμότητα κ. ψυχρότητα κ. πάχος κ. λεπτότητα M. — 3 φησὶ post ἄλλαις codd. edd. nos eiecimus. — 4 τον (sic) M τινα ABChK τὸν L. — 5 μνημονεύσειμεν M μνημονεύσωμεν ABCh. — 6 ταύτας LMABCh. — τὰς περὶ τοῦ ἱπποκράτους L. — 7 τοῦτον L. — περιγράφωμεν LM. — 8 τι om. MABChK. — 9 περὶ nos inseruimus. — τὰ om. L. — κρίσεις L. — 12 ἤδει καλεῖν L. — ζωίων L. — ἁπάσας L collocavit post καταστάσεις. — 14 συνίσταται codd. edd. συνίστανται nos. —

---

habitum, qui ex aëris ambientis temperatione non modice varietur; sanguinem enim in animalibus caliditate et frigore et crassitudine et tenuitate aliisque rebus non paucis, de quibus Aristoteles copiosissime disputavit, diversum esse. Nos quidem procedente oratione locum idoneum nacti mentionem earum rerum faciemus, ubi ipsa Hippocratis Platonisque de his verba adscribemus. Nunc adversus Chrysippum quique ab eo sunt mihi suscepta est disputatio, qui neque aliud quidquam de perturbationibus neque illud cognoscunt, corporis temperationes consentaneas sibi efficere affectuum motiones; ita enim solet appellare Posidonius. Aristoteles autem manifesto iam omnes has animi constitutiones vocat quaque ratione ex diversis temperaturis consistant, exponit. Quapropter in nonnullis curationem perturbationum facilem expeditamque esse ea de causa crediderim, quod neque con-

διὰ τὸ μήτε τὰς παθητικὰς κινήσεις αὐτοῖς ἰσχυρὰς ὑπάρχειν μήτε τὸ λογιστικὸν ἀσθενὲς φύσει καὶ ἀσύνετον, ἀλλὰ διὰ ἀμαθίαν καὶ μοχθηροὺς ἐθισμοὺς ἐμπαθῶς ἀναγκάζεσθαι ζῆν τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους, ἐνίοις δὲ χαλεπὴ καὶ δύσκολος, ὅταν κινήσεις αἱ κατὰ πάθος αἱ διὰ τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν ἀναγκαίως γινόμεναι μεγάλαι δή τινες οὖσαι τύχωσι καὶ σφοδραὶ τό τε λογιστικὸν ἀσθενὲς καὶ ἀσύνετον φύσει. χρὴ γὰρ καὶ τοῦτο μὲν ἐπιστήμην λαβεῖν τῶν ἀληθῶν καὶ τὰς κατὰ πάθος δὲ κινήσεις ἀμβλυνθῆναι χρηστοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐθισθείσας, εἴ τις μέλλοι βελτίονα τὸ ἦθος ἀποδείξειν τὸν ἄνθρωπον. οὕτω δὲ καὶ πλάττειν ἐξ ἀρχῆς ἄνθρωπον χρὴ πρὸς τὸ βέλτιστον ἁπάντων μὲν πρῶτον αὐτῶν τῶν
466 *σπερμάτων προνοουμένους, οἷς | ἐφεξῆς τῆς διαίτης, ἣν ἡ κύουσα διαιτήσεται κατά τε τὰς τροφὰς καὶ τὰ πόματα καὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς ἡσυχίας καὶ τοὺς ὕπνους καὶ τὰς ἐγρηγόρσεις ἐπιθυμίας τε καὶ θυμοὺς ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα, περὶ ὧν*

---

3 *ζητοῦσι τοιούτους* pro *ζῆν τοὺς τ.* L. — 4 *χαλεπῶς καὶ δυσκόλως* L. — 5 *ὅτε αἱ κινήσεις κατὰ* L. — *πάθη* M. — 6 *δέ* pro *δή* L. — *τίναις* M. — 7 *τό τε τὸ λογ.* L. — *ἀσθενὲς* om. L. — 8 *τούτων* L. — 9 *αὐληθῆναι* pro *ἀμβλυνθ.* L. — 10 *ἐθισθεῖσαι* L *ἐθισθεῖσαν* MABChK *ἐθισθείσας* nos; cf. Proll. p. 86. — *εἰ μέλλοιμεν* L. — *ἀποδεῖξαι* L. — 13 *ἐθ' ἑξῆς* L. — *ἣν οἰκείως ἂν* pro *ἣν ἡ κύουσα* L; cf. Proll. p. 94. — 14 *διαιτήσηται* L. —

---

citatas animi motiones admodum fortes neque rationem imbecillam hebetemque natura habent, sed propter inscitiam pravamque consuetudinem cum motu quodam animi turbato vivere huiuscemodi homines coguntur; in aliis contra difficilem et impeditam, in quibus motus affectuum ex corporis constitutione cum necessitate quadam inolescentes magni et vehementes exstiterunt, ratio vero infirma natura atque hebes. Necesse enim est et hanc scientia veri imbui et animi concitationes bonorum studiorum consuetudine obtundi, si quis hominem melius moratum redditurus est. Sic quoque, ut hominem a primo ortu ad optimam constitutionem formemus, primum omnium seminis ipsius cura habenda est, deinde victus, quo usura praegnans mulier sit in cibo, potu, exercitationibus, quiete, somno, vigiliis, cupiditatibus, ira aliisque id

ἁπάντων ὁ μὲν Πλάτων ἀκριβέστατα διῆλθεν. ὁ δὲ Χρύσιππος οὐ μόνον αὐτὸς οὐδὲν ἱκνούμενον εἶπεν, ἀλλὰ οὐδὲ τῶν ἀπὸ αὑτοῦ τινι κατέλιπεν ἀφορμὴν εὑρέσεως μοχθηρὰν ὑποβαλλόμενος τῷ λόγῳ τὴν κρηπῖδα. ταῦτά τοι καὶ ὁ Ποσειδώνιος αὐτῷ μέμφεται μετὰ τοῦ καὶ θαυμάζειν, ὅσα Πλάτων εἶπεν ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων ἔτι τε κυουμένων ἐν τῇ μήτρᾳ διαπλάσεως ἀποκυηθέντων τε τροφῆς καὶ παιδείας, καὶ γέγραφεν οἷον ἐπιτομήν τινα κατὰ τὸ πρῶτον αὑτοῦ περὶ παθῶν σύγγραμμα τῶν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένων, ὡς χρὴ τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι τοὺς παῖδας ὑπὲρ τοῦ τὸ παθητικόν τε καὶ ἄλογον τῆς ψυχῆς σύμμετρον ἀποφαίνεσθαι ταῖς κινήσεσι καὶ τοῖς τοῦ λόγου προστάγμασιν εὐπειθές. ‛αὕτη γὰρ ἀρίστη παίδων παιδεία, παρασκευὴ τοῦ παθητικοῦ ‛τῆς ψυχῆς, ὡς ἂν ἐπιτηδειοτάτη ᾖ πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ‛λογιστικοῦ.’ σμικρὸν μὲν γὰρ τὰ πρῶτα καὶ | ἀσθενὲς ὑπάρ- **467**

2 *ἱκνούμενον* LMA. — 3 verba *μοχθηρὰν* — *κρηπῖδα* om. L. — 4 A verbis *ταῦτά τοι* incip. excerpt. XVII codd. FP desinitque in verbo *εὐπειθές* (v. 12). — 5 *αὐτὰ* L *αὐτῷ* P. — 7 *μητρὶ* L. — *ἀποκυθέντων* M. — *πεδίας* P. — 9 *σύγκραμα* L. — *ὡς* codd. edd. *πῶς* legi vult Bake. — 11 *παθητικὸ τὲ* L. — 12 *ταῖς* om. L. — *ἠπιηθές* P¹ *εὐπιιθές* P². — 13 *παιδείας* codd. edd. *παιδεία* nos; cf. Proll. p. 126. Ceterum post *αὕτη γὰρ* deesse videtur *φησί*. —

genus rebus, de quibus omnibus Plato diligentissime tractavit. Chrysippus autem non modo ipse nihil, quod aptum esset, dixit, sed ne suis quidem ullam inveniendi ansam prave fundata disputatione reliquit. Haec etiam Posidonius ei obicit ac miratur ea, quae Plato de puerorum, dum adhuc in utero gestantur, formatione et de eorundem, posteaquam in lucem editi sunt, educatione institutioneque disseruit, atque ipse in primo de perturbationibus libro quasi summarium quoddam eorum, quae a Platone dicta sunt, scripsit, quo modo educandi erudiendique pueri sint, ut pars animi affectibus obnoxia rationisque expers moderata motionibus rationisque imperio obtemperans efficiatur. Optimam enim puerorum institutionem eam esse ait, qua illa pars animi ita praeparetur, ut ad obtemperandum imperio rationis quam promtissima fiat. Nam parvam a principio rationalem

χειν τοῦτο, μέγα δὲ καὶ ἰσχυρὸν ἀποτελεῖσθαι περὶ τὴν τεσσαρεσκαιδεκαετῆ ἡλικίαν, ἡνίκα ἤδη κρατεῖν τε καὶ ἄρχειν αὐτῷ προσήκει καθάπερ ἡνιόχῳ τινὶ τοῦ ζεύγους τῶν συντρόφων ἵππων ἐπιθυμίας τε καὶ θυμοῦ μήτε ἰσχυρῶν ὑπαρχόντων ἄγαν μήτε ἀσθενῶν μήτε ὀκνηρῶν μήτε ἐκφόρων μήτε δυσπειθῶν ὅλως ἢ ἀκόσμων ἢ ὑβριστῶν, ἀλλὰ εἰς ἅπαν ἑτοίμων ἕπεσθαί τε καὶ πείθεσθαι τῷ λογισμῷ. τούτου δὲ αὐτοῦ τὴν παιδείαν τε καὶ τὴν ἀρετὴν ἐπιστήμην εἶναι τῆς τῶν ὄντων φύσεως, ὥσπερ τοῦ ἡνιόχου τῶν ἡνιοχικῶν θεωρημάτων. ἐν γὰρ ταῖς ἀλόγοις τῆς ψυχῆς δυνάμεσιν ἐπιστήμας οὐκ ἐγγίνεσθαι, καθάπερ οὐδὲ ἐν τοῖς ἵπποις, ἀλλὰ τούτοις μὲν τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐξ ἐθισμοῦ τινος ἀλόγου παραγίνεσθαι, τοῖς δὲ ἡνιόχοις ἐκ διδασκαλίας λογικῆς. ἕπεται δὲ εὐθὺς τοῖσδε καὶ ὁ περὶ τῶν ἀρετῶν λόγος αὐτοῦ ἐλέγχων τὸ σφάλμα διττόν, εἴτε ἐπιστήμας τις ἁπάσας αὐτὰς εἴτε

---

1 καὶ om. L. — 2 τεσσαρεσκαιδεκαετὴν L. — ἤδει L. — 3 αὐτὸ MABCh. — προσήκειν L. — συμφύτων MABChK συντρόφων L. — 7 A verbis τούτου δὲ inc. exc. XVIII codd. FP desinitque in verbis διδασκαλίας λογικῆς (v. 13). — 8 γε pro τε L. — τὴν ante ἀρετὴν om. FP. — 9 ἡνιόχου τὴν τῶν FP. — ἡνιοχηκῶν M. — 10 τοῖς pro ταῖς L. — 12 εἰκόν pro οἰκείαν L. — περιγίγνεσθαι L. — 14 εὐθὺς LM αὖθις ABChK. — αὐτὰς ἔχων MAB αὐτὸς ἔχ. Corn. ChK om. L αὐτοῦ ἐλέγχων nos; cf. Proll. p. 49. — 15 ante τὸ σφάλμα L scriptum habet ἐπιστήμας τις ἁπάσας αὐτὰς (eadem post εἴτε) καὶ αὐτό. —

---

facultatem esse et imbecillam, magnam autem et fortem circiter quarto decimo aetatis anno evadere, qua aetate ei iam dominari atque imperare, sicut aurigae pari iugalium equorum, ita cupiditati iraeque conveniat, cum neque nimis validae neque infirmae neque segnes neque effrenatae neque prorsus contumaces aut immoderatae aut petulantes, sed in omnibus rebus ad rationem sequendam eique obtemperandum paratae sint. Huius autem ipsius rationis institutionem et virtutem esse scientiam naturae rerum, quemadmodum aurigae eorum, quae ad artem aurigandi pertineant. Nullam enim in irrationalibus animi facultatibus, sicuti nec in equis, scientiam posse innasci; sed his propriam virtutem ex consuetudine quadam rationis experte, aurigis ex disciplina rationali contingere. Sequitur statim eiusdem disputatio de

δυνάμεις ὑπολάβοι. τῶν μὲν γὰρ ἀλόγων τῆς ψυχῆς μερῶν ἀλόγους ἀνάγκη καὶ τὰς ἀρετὰς | εἶναι, τοῦ λογιστικοῦ δὲ 468 μόνου λογικήν. ὥστε εὐλόγως ἐκείνων μὲν αἱ ἀρεταὶ δυνάμεις εἰσίν, ἐπιστήμη δὲ μόνου τοῦ λογιστικοῦ. Χρύσιππος δὲ μεγάλα σφάλλεται οὐχ ὅτι μηδεμίαν ἀρετὴν ἐποίησε δύναμιν, οὐ γὰρ μέγα τὸ τοιοῦτον σφάλμα ἐστὶν οὐδὲ διαφερόμεθα πρὸς αὐτό, ἀλλὰ ὅτι πολλὰς ἐπιστήμας τε καὶ ἀρετὰς εἶναι φήσας μίαν ἔφησεν εἶναι δύναμιν τῆς ψυχῆς. οὐ γὰρ ἐνδέχεται μιᾶς δυνάμεως ἀρετὰς εἶναι πολλάς, εἴ γε μηδὲ τελειότητας πολλὰς ἑνὸς πράγματος. μία γὰρ ἑκάστου τῶν ὄντων ἡ τελειότης, ἡ δὲ ἀρετὴ τελειότης ἐστὶ τῆς ἑκάστου φύσεως, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ. κάλλιον οὖν Ἀρίστων ὁ Χῖος οὔτε πολλὰς εἶναι τὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς ἀποφηνάμενος, ἀλλὰ μίαν, ἣν ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν εἶναί φησιν, οὔτε

1 A verbis *τῶν μὲν γὰρ* inc. exc. XIX codd. FP. — 2 *λογιστικήν* L. — 3 *ἀλόγως* P[1] *εὐλόγως* P[2]. — 6 *διαφερόμενον* L. — 7 *αὐτόν* L. — 8 verba inde a *φήσας* usque ad *ψυχῆς* om. L. — 10 *τελειοτάτας* codd. edd. *τελειότητας* Corn.; cf. Proll. p. 125. — *μὴ* pro *μία* L. — 11 *τελειότης* om. L. — 12 *καλλίων* M *καλείων* A *καλλείων* B *κάλλιον* L Corn. ChK. — *χίος* LMAB. — 14 *μόνην* pro *μίαν* L. —

virtutibus, qua duplicem errorem refutat, sive quis virtutes omnes scientias sive facultates opinetur. Necesse enim est irrationalium animi partium irrationales quoque virtutes esse, rationalis vero solius rationales. Unde merito illarum virtutes facultates sunt, rationis solius scientia. At Chrysippus valde peccat, non quod nullam virtutem facultatem fecit (non enim magnus est hic error neque de hoc dissentimus), sed quia, cum multas et scientias et virtutes esse dixerit, unam animi facultatem statuit. Quod quidem fieri non potest, ut unius facultatis multae virtutes exsistant, si quidem ne multae quidem perfectiones unius rei esse possunt. Una enim cuiusque rei est perfectio, virtus autem perfectio est, id quod ipse fatetur, cuiusque rei naturae. Melius igitur Aristo Chius, qui neque multas animi virtutes, sed unam tantum, quam bonorum et malorum scientiam appellat, esse

περὶ τῶν παθῶν ἐναντία ταῖς ἰδίαις ὑποθέσεσι γράψας, ὥσπερ ὁ Χρύσιππος.

Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἀρετῶν ἐν τοῖς ἑξῆς ἐροῦμεν, ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτων ὁ Χρύσιππος ἐπηρεάζει τὸν Πλάτωνα. νυνὶ
469 γὰρ ἐξ ἀκολουθίας τινὸς αὐτῶν ἐμνημόνευσα τῷ περὶ | τῶν παθῶν δόγματι καὶ τοῦ περὶ τῶν ἀρετῶν ἐξ ἀνάγκης ἑπομένου, ὥσπερ καὶ ὁ Ποσειδώνιός φησιν ὧδέ πως γράφων αὐτοῖς ὀνόμασι κατὰ τὸ πρῶτον περὶ παθῶν οὐ μετὰ πολλὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ βιβλίου· ‘νομίζω γὰρ καὶ τὴν περὶ ἀγαθῶν ‘καὶ κακῶν καὶ τὴν περὶ τελῶν καὶ τὴν περὶ ἀρετῶν ἐκ τῆς ‘περὶ παθῶν ὀρθῶς διασκέψεως ἠρτῆσθαι.’ ὅτι μὲν οὖν τὴν περὶ τῶν ἀρετῶν ὀρθῶς δόξαν ἐξεῦχθαι συμβέβηκε τῇ περὶ τῶν παθῶν, αὐτάρκως ἐνδεδεῖχθαί μοι δοκῶ· ὅτι δὲ καὶ τὴν περὶ ἀγαθῶν τε καὶ τοῦ τέλους, ἀρκεῖ μοι τὰ Ποσειδωνίου παραγράψαι τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα· ‘τὸ δὴ τῶν παθῶν ‘αἴτιον, τουτέστι τῆς τε ἀνομολογίας καὶ τοῦ κακοδαίμονος

1 ἐναντία om. L. — 5 ἑαυτῶν MABCh. — ἐν ante τῷ L. — 6 ἑπομένων L. — 7 φησιν om. L. — 11 verba διασκέψεως usque ad ἀρετῶν ὀρθῶς om. M. — 12 ἔδοξαν pro δόξαν L. — τῆς L. — 12 verba δόξαν ἐξεῦχθαι usque ad ἀρκεῖ μοι in rasura M. — 13 τῶν om. L. — 16 pro τουτέστι Bake ταὐτό ἐστι legi vult. — τῇ pro τῆς M. — ὁμολογίας L. —

ait neque de perturbationibus suis decretis adversantia, ut Chrysippus, scripsit.

Sed de virtutibus postea dicemus, quoniam Chrysippus etiam de his Platonem carpit. Nunc earum ex consecutione quadam a nobis facta mentio est, quia decreto de affectibus decretum de virtutibus necessario adnexum est, id quod Posidonius quoque testatur his ipsis verbis in primo de affectibus non multo post libri initium scribens: ‘Censeo enim considerationem de bonis et malis, de finibus, de virtutibus ex recta de perturbationibus inquisitione pendere.’ Rectam sane de virtutibus opinionem cum opinione de affectibus coniunctam esse satis mihi videor ostendisse; quod autem idem in bonis et finibus valet, sufficit mihi Posidonii haec verba adscribere: ‘Causa vero perturbationum, hoc est dissensionis et miserae vitae

‘βίου, τὸ μὴ κατὰ πᾶν ἕπεσθαι τῷ ἐν αὐτοῖς δαίμονι συγγε-
‘νεῖ τε ὄντι καὶ τὴν ὁμοίαν φύσιν ἔχοντι τῷ τὸν ὅλον
‘κόσμον διοικοῦντι, τῷ δὲ χείρονι καὶ ζῳώδει ποτὲ συνεκκλί-
‘νοντας φέρεσθαι. οἱ δὲ τοῦτο παριδόντες οὔτε ἐν τούτοις
‘βελτιοῦσι τὴν αἰτίαν τῶν παθῶν οὔτε ἐν τοῖς περὶ τῆς
‘εὐδαιμονίας καὶ ὁμολογίας ὀρθοδοξοῦσιν· οὐ γὰρ βλέπουσιν,
‘ὅτι πρῶτόν ἐστιν ἐν αὐτῇ τὸ | κατὰ μηδὲν ἄγεσθαι ὑπὸ τοῦ 470
‘ἀλόγου τε καὶ κακοδαίμονος καὶ ἀθέου τῆς ψυχῆς.’ ἐν τού-
τοις φανερῶς ὁ Ποσειδώνιος ἐδίδαξε, πηλίκον ἁμαρτάνουσιν
οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον οὐ μόνον ἐν τοῖς περὶ τῶν παθῶν
λογισμοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ τοῦ τέλους. οὐ γάρ, ὡς ἐκεῖνοι
λέγουσιν, ἀλλὰ ὡς ὁ Πλάτων ἐδίδαξε, τὸ τῇ φύσει ζῆν ὁμο-
λογουμένως ἐστίν. ὄντος γὰρ ἐν ἡμῖν τοῦ μὲν βελτίονος τῆς
ψυχῆς μέρους, τοῦ δὲ χείρονος ὁ μὲν τῷ βελτίονι συνεπό-
μενος ὁμολογουμένως ἂν λέγοιτο τῇ φύσει ζῆν, ὁ δὲ τῷ

1 ἐν αὐτῶ MABCh ἐν αὐτῷ LK ἐν αὐτοῖς FP. — δὲ μόλις pro δαίμονι L δαίμον (sic) M. — 2 λόγον pro ὅλον M. — 3 χείρωνι M. — συγκλίνοντας L. — 4 φέρεσθαι in hoc verbo desinit exc. XIX codd. FP. — οὐ δὲ pro οἱ δὲ L. — παριδόντας L. — 7 περιττὸν pro πρῶτον L. — ἐστιν om. L. — 8 λόγου pro ἀλόγου L. — 9 φασὶ pro φανερῶς L. — 11 τοῖς om. MABChK; cf. Proll. p. 106. — 13 ὄντως M. — 14 χείρονος LMAB χείρους ChK. — ὃ μὲν — ὃ δὲ L. — 15 λέγοι τὸ τῇ M λέγοιτο τὸ τῇ L. — οὐ δὲ pro ὁ δὲ M. —

est, cum homines genium sibi insitum et eandem naturam habentem atque ille, qui universum mundum gubernat, non in omnibus rebus sequuntur, sed deteriori bestiarumque proprio succumbentes efferuntur. Quod qui non animadverterunt, neque in hac re veriorem causam perturbationum inveniunt neque in iis, quae ad felicitatem et consensum spectant, recte sentiunt; non enim vident primum esse in ea re, ne quis ulla in re ab irrationali et infelici divinitatisque experte animi facultate agatur.’ Hic Posidonius aperte demonstrat, quantopere errent Chrysippei non modo in disputationibus de affectibus, verum etiam de fine. Non enim finis, ut illi dicunt, sed ut Plato, naturae consentiens vita est. Nam cum in nobis duae animi partes sint, una melior, deterior altera, meliorem qui sequitur, is

χείρονι μᾶλλον ἑπόμενος ἀνομολογουμένως· ἔστι δὲ οὗτος μὲν ὁ κατὰ πάθος ζῶν, ἐκεῖνος δὲ ὁ κατὰ λόγον. οὐκ ἀρκεσθεὶς δὲ τούτοις ὁ Ποσειδώνιος ἐναργέστερόν τε καὶ σφοδρότερον καθάπτεται τῶν περὶ τὸν Χρύσιππον ὡς οὐκ ὀρθῶς ἐξηγουμένων τὸ τέλος. ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις ὧδε· 'ἃ δὴ 'παρέντες ἔνιοι τὸ ὁμολογουμένως ζῆν συστέλλουσιν εἰς τὸ 'πᾶν τὸ ἐνδεχόμενον ποιεῖν ἕνεκα τῶν πρώτων κατὰ φύσιν 'ὅμοιον αὐτὸ ποιοῦντες τῷ σκοπὸν ἐκτίθεσθαι τὴν ἡδονὴν 'ἢ τὴν ἀοχλησίαν ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. ἔστι δὲ μάχην ἐμ-
471 'φαῖνον | κατὰ αὐτὴν τὴν ἐκφοράν, καλὸν δὲ καὶ εὐδαιμονι- 'κὸν οὐδέν. παρέπεται γὰρ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τῷ τέλει, 'τέλος δὲ οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ καὶ τούτου διαληφθέντος ὀρθῶς 'ἔξεστι μὲν αὐτῷ χρῆσθαι πρὸς τὸ διακόπτειν τὰς ἀπορίας, 'ἃς οἱ σοφισταὶ προτείνουσι, μὴ μέντοι γε τῷ κατὰ ἐμπειρίαν 'τῶν κατὰ τὴν ὅλην φύσιν συμβαινόντων ζῆν, ὅπερ ἰσοδυνα-

---

1 μαχουμένως pro μᾶλλον ἑπόμενος L. — τὲ καὶ ante ἀνομολογ. L. — οὕτως L. — 4 ἐγκαθάπτεται L. — 5 ἐξηγομένων M. — 8 αὐτῷ L. — 10 μᾶλλον pro καλὸν M. — 14 ἃς om. L. — μὴ om. L. — τὸ codd. edd. τῷ nos cum Bakio. — 15 τὸ pro τῶν L. — ἀμβαινόντων L. —

---

convenienter naturae vivere dicendus est, qui contra deteriorem, non convenienter; hic ex perturbatione, ille ex ratione vitam instituit. Quibus non contentus Posidonius apertius etiam et vehementius in Chrysippeos invehitur, quippe qui finem non bene interpretentur. Oratio eius haec est: 'Quibus nonnulli omissis illud naturae convenienter vivere ita contrahunt, ut sit omnia, quae fieri possunt, facere primorum naturalium causa, non secus facientes atque ii, qui finem voluptatem aut tranquillitatem aut tale quidpiam constituunt. At hoc in ipsa statim pronuntiatione repugnantiam prae se fert, honestatis et beatitudinis nihil; consequitur enim necessario finem, non autem est finis. Sed fine recte definito uti licet ad infringendas dubitationes, quas sophistae proponere solent, non tamen illo, quem ita definiunt, vivere secundum usum earum rerum, quae in universa natura eveniunt, quod

ʽμεῖ τῷ ὁμολογουμένως εἰπεῖν ζῆν, ἡνίκα μὴ τοῦτο μικρο-
ʽπρεπῶς συντείνει εἰς τὸ τῶν ἀδιαφόρων τυγχάνειν.ʼ ἤρκει
μὲν οὖν ἴσως καὶ τοῦτο πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀτοπίας ὧν ὁ
Χρύσιππος εἴρηκε περὶ τοῦ τέλους ἐξηγούμενος, ὅπως ἄν τις
τυγχάνοι τοῦ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν· ἄμεινον μὴν
ἡγοῦμαι καὶ τὰ τούτοις ἑξῆς ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου γεγραμ-
μένα παραθέσθαι τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα· ʽταύτην τε δὴ
ʽτὴν ἀτοπίαν διέλυσεν ἡ αἰτία τῶν παθῶν εὑρεθεῖσα καὶ
ʽτὰς ἀρχὰς ἔδειξε τῆς ἐν τοῖς αἱρετοῖς καὶ φευκτοῖς διαστρο-
ʽφῆς καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἀσκήσεως διεῖλε καὶ τὰ διαπορού-
ʽμενα περὶ τῆς ἐκ πάθους ὁρμῆς ἐξέφηνεν.ʼ οὐ σμικρά γε
οὐδὲ τὰ τυχόντα φησὶν ἡμᾶς ἀπολαύσειν ἀγαθὰ τῆς αἰτίας |
τῶν παθῶν εὑρεθείσης. εἰς γὰρ τὸ μαθεῖν ἀκριβῶς, οἷόν 472
τι τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν ἐστιν, ἐκ τῆς τῶν παθῶν
αἰτίας εὑρεθείσης ὠφελήθημεν. ὁ μὲν γὰρ κατὰ πάθος οὐχ

1 ζήνωνι καὶ μὴ pro ζῆν ἡνίκα μὴ L; cf. Proll. p. 94. — 2 συντείνειν codd. edd. συντείνει Corn. — εἴς τι τῶν K. — διαφόρων codd. edd. ἀδιαφόρων nos. — τυγχάνειν LM Corn. τυγχάνει ABChK. — 5 τυγχάνει L. — ὁμολογημένως MA; cf. Proll. p. 39. — 8 ἀτοπία pro αἰτία L. — ὁραθεῖσα codd. edd. εὑρεθεῖσα nos. — 9 ὁρατοῖς LM ὀρεκτοῖς A ὀρεκτοῖς BChK αἱρετοῖς nos; cf. Proll. p. 39. — 13 εἴς τε γὰρ L. — 15 πάθος ὁμολογουμένως ζῇ (p. 452, vv. 1 et 2) omissis, quae interiecta sunt, verbis M. —

idem valet ac vivere convenienter naturae, quando id non anguste spectat ad indifferentia consequenda.' Id sufficiat fortasse ad demonstrandam insulsitatem eorum, quae Chrysippus de fine disputavit, cum exposuit, quo modo illud assequi possemus, ut convenienter naturae viveremus; satius tamen esse existimo etiam ea, quae sequuntur a Posidonio scripta, afferre his verbis: 'Hanc vero absurdam rationem causa perturbationum explorata sustulit, principia perversitatis in appetendis fugiendisque rebus patefecit, modos exercitationis distinxit, ad ea denique, quae de perturbationum appetitione dubia sunt, aperienda explanandaque valuit.' Non parva nec vulgaria bona ait nos ex causae perturbationum inventione nos esse consecuturos. Nam inde, quid sit convenienter naturae vivere, penitus intellegimus. Cuius enim

ὁμολογουμένως ζῇ τῇ φύσει, ὁ δὲ μὴ κατὰ πάθος ὁμολογουμένως ζῇ τῇ φύσει. ἕπεται γὰρ ὁ μὲν τῷ ἀλόγῳ καὶ ἐμπλήκτῳ τῆς ψυχῆς, ὁ δὲ τῷ λογικῷ τε καὶ τῷ θείῳ. 'καὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς ἐν τοῖς αἱρετοῖς τε καὶ φευκτοῖς διαστροφῆς ἐδίδαξεν ἡ αἰτία τῶν παθῶν εὑρεθεῖσα.' τὰ γὰρ οἰκεῖα ταῖς ἀλόγοις δυνάμεσι τῆς ψυχῆς ἐξαπατώμενοί τινες ὡς ἁπλῶς οἰκεῖα δοξάζουσιν οὐκ εἰδότες, ὡς τὸ μὲν ἥδεσθαί τε καὶ τὸ κρατεῖν τῶν πέλας τοῦ ζῳώδους τῆς ψυχῆς ἐστιν ὀρεκτά, σοφία δὲ καὶ πᾶν ὅσον ἀγαθόν τε καὶ καλὸν ἅμα τοῦ λογικοῦ τε καὶ θείου. 'καὶ τοὺς τρόπους δέ' φησί 'τῆς ἀσκήσεως ἡ τῶν παθῶν αἰτία γνωρισθεῖσα διωρίσατο.' τοὺς μὲν γὰρ ἐν τοιοῖσδε ῥυθμοῖς ἅμα καὶ ἁρμονίαις καὶ ἐπιτηδεύμασι, τοὺς δὲ ἐν τοιοῖσδε διαιτᾶσθαι κελεύσομεν, ὥσπερ ὁ Πλάτων ἡμᾶς ἐδίδαξε, τοὺς μὲν ἀμβλεῖς καὶ νωθροὺς καὶ
473 ἀθύμους ἔν τε τοῖς ὀρθίοις | ῥυθμοῖς καὶ ταῖς κινούσαις ἰσχυρῶς τὴν ψυχὴν ἁρμονίαις καὶ τοῖς τοιούτοις ἐπιτηδεύμασι

---

1 verba ὁ δὲ μὴ — φύσει (v. 2) om. L. — 3 τῷ ante θείῳ om. L. — 8 ζοώδους M. — 12 ἐν τοῖς τε ῥυθμοῖς L. — 13 ἐν τοῖς τοιοῖσδε M; cf. Proll. p. 112. — 14 ἀμελεῖς pro ἀμβλεῖς L. —

---

vita plena perturbationibus est, non convenienter naturae, cuius autem vita earum expers est, convenienter vivit, quippe cum ille rationis expertem attonitamque animi partem, hic rationalem et divinam sequatur. 'Principia item perversitatis in appetendis fugiendisque rebus edocuit causa perturbationum inventa.' Nam, quae propria irrationalium animi facultatum sunt, ea quasi simpliciter propria nonnulli decepti opinantur ignorantes laetari et superare alios ea esse, quae brutae animi parti expetenda sint, sapientiam autem et cetera, quaecunque bona et honesta sunt, rationali eidemque divinae. 'Modos quoque exercitationis' inquit 'cognita perturbationum causa distinxit ac definivit.' Alios enim in aliis quibusdam numeris, harmoniis studiisque ex Platonis doctrina versari iubebimus atque hebetes quidem et segnes et demisso fractoque animo homines adhibitis rectis numeris vehementerque animum moventibus harmoniis similibusque studiis, contra-

τρέφοντες, τοὺς δὲ θυμικωτέρους καὶ μανικώτερον ᾄττοντας ἐν ταῖς ἐναντίαις. ἐπεὶ διὰ τί πρὸς θεῶν, ἐρωτήσω γὰρ ἔτι τοῦτο τοὺς ἀπὸ τοῦ Χρυσίππου, Δάμων ὁ μουσικὸς αὐλητρίδι παραγενόμενος αὐλούσῃ τὸ Φρύγιον νεανίσκοις τισὶν οἰνωμένοις καὶ μανικὰ ἄττα διαπραττομένοις ἐκέλευσεν αὐλῆσαι τὸ Δώριον, οἱ δὲ εὐθὺς ἐπαύσαντο τῆς ἐμπλήκτου φορᾶς; οὐ γὰρ δήπου τὰς δόξας τοῦ λογιστικοῦ μεταδιδάσκονται πρὸς τῶν αὐλημάτων, ἀλλὰ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἄλογον ὑπάρχον ἐπεγείρονταί τε καὶ πραΰνονται διὰ κινήσεων ἀλόγων. τῷ μὲν γὰρ ἀλόγῳ διὰ τῶν ἀλόγων ἥ τε ὠφέλεια καὶ ἡ βλάβη, τῷ λογικῷ δὲ διὰ ἐπιστήμης τε καὶ ἀμαθίας. καὶ ταῦτα οὖν ἐκ τῆς τῶν παθῶν αἰτίας γνωσθείσης ὠφελεῖσθαί φησιν ἡμᾶς ὁ Ποσειδώνιος καὶ προσέτι 'τὰ διαπορούμενα' φησί 'περὶ τῆς ἐκ πάθους ὁρμῆς ἐξέφηνεν.' εἶτα αὐτός, ἅττα ποτὲ αὐτά ἐστιν, ἐπιφέρων ἐξηγεῖται τόνδε τὸν τρόπον· 'οἶμαι 'γάρ, ὅτι πάλαι βλέπετε, πῶς διὰ λόγου μὲν πεισθέντες κακὸν|

3 τοὺς ὑπὸ L. — 4 νεανίσκοις L νεανί, (fortasse ex νεανί, i. e. νεανίαις natum) M νεανίοις AB νεανίαις ChK. — 5 ἄττα L. — 6 δόριον MAB. — οἳ δ' M. — 11 εὐμαθίας MABChK ἀμαθίας Corn. L. — 14 φησί om. K; cf. Proll. p. 65. — ἐμφανοῦς pro ἐκ πάθους L. — 15 αὐτά om. L. —

riis autem animosiores ferociusque exsultantes educabimus. Nam per deos immortales! quid est causae — ita Chrysippum eiusque sectam interrogabo —, cur, cum Damon musicus tibicinam adulescentibus quibusdam temulentis insanaque agentibus Phrygium canentem mutare modum in Doricum iussisset, illi continuo a temerario impetu destiterint? Nimirum non de opinionibus facultatis rationalis decedere cantilenis discunt, sed, cum affectibus obnoxia pars animi irrationalis sit, motibus irrationalibus et excitantur et sedantur. Irrationale enim ab irrationalibus, rationale a scientia et inscitia et utilitatem et detrimentum accipit. Ergo et hoc ex cognita perturbationum causa nobis accedere emolumentum ait Posidonius et insuper 'dubitationes' inquit 'de perturbationum appetitione explanavit.' Tum ipse, cuiusmodi illae sint, declarat his, quae sequuntur, verbis: 'Existimo enim iamdudum vos videre, ut ii, qui ratione

474 'ἑαυτοῖς παρεῖναι ἢ ἐπιφέρεσθαι οὔτε φοβοῦνται οὔτε λυποῦνται, φαντασίας δὲ ἐκείνων αὐτῶν λαμβάνοντες. πῶς γὰρ 'ἄν τις λόγῳ κινήσειε τὸ ἄλογον, ἐὰν μή τινα ἀναζωγράφησιν προσβάληται αἰσθητῇ παραπλησίαν; οὕτω γοῦν ἐκ διηγήσεώς τινες εἰς ἐπιθυμίαν ἐμπίπτουσι καὶ ἐναργῶς ἐγκελευσαμένου του φεύγειν τὸν ἐπιφερόμενον λέοντα οὐκ ἰδόντες φοβοῦνται.' ταῦτά τε οὖν εἴρηται καλῶς τῷ Ποσειδωνίῳ καὶ τὰ τούτων ἐφεξῆς ἔτι συμπάσας τὰς αἰτίας ἐξηγουμένῳ τῶν ἀπορηθέντων ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου, περὶ ὧν κατὰ τὸ πρὸ τούτου γράμμα διῆλθον ἐπὶ τῆς τελευτῆς, ὅθεν μοι δοκῶ καὶ νῦν ἐνταῦθα καταπαῦσαι τὸν λόγον μίαν ἔτι τὴν ἐφεξῆς αὐτοῦ παραγράψας ῥῆσιν ἔχουσαν ὧδε· 'καὶ μὴν οἱ 'προκόπτοντες μεγάλα κακὰ δοκοῦντες ἑαυτοῖς παρεῖναι ἢ 'ἐπιφέρεσθαι οὐ λυποῦνται· φέρονται γὰρ οὐ κατὰ τὸ ἄλογον 'τῆς ψυχῆς οὕτως, ἀλλὰ κατὰ τὸ λογικόν.' εἶτα ἐφεξῆς οὗτος,

2 λαμβάνονται MABChK λαμβάνοντες L; cf. Proll. p. 101. — 3 λόγος L. — 4 προσβάλληται L. — οὕτως οὖν MABChK οὕτως γοῦν L. — 5 ἐκπίπτουσιν codd. edd. ἐμπίπτουσι nos; cf. Proll. p. 126. — 6 του om. LMABCh, inser. Bake K; cf. Proll. p. 127. — 8 ἐξηγουμένων L. — 13 post ἑαυτοῖς nos παρεῖναι ἢ ἐπιφέρεσθαι inseruimus; cf. Proll. p. 127. — 15 οὕτως pro οὗτος L. —

persuadente vel adesse sibi malum vel impendere opinantur, non tamen timeant aut luctu afficiantur, sed visione quadam illarum rerum percepta. Qui enim potest irrationale a ratione affici, nisi imagine quadam picturae sensibus expositae perquam simili pulsetur? Ita fit, ut narratione audita nonnulli in cupiditatem incidant, alii acriter moniti, leonem ut fugiant accurrentem, antequam ipsum videant, exterreantur.' Recte sane et haec a Posidonio dicta sunt et quae subsequuntur, ubi causas omnes eorum, de quibus Chrysippus dubitavit, persequitur. De quibus quoniam in extremo libro superiore satis a me disputatum est, recte praesenti disputationi finem impositurus mihi videor, ubi unam tantum eius orationem adscripsero, cuius haec sunt verba: 'Atqui proficientes cum magna mala sibi adesse vel impendere opinantur, non luctu afficiun-

διὰ τί τὰ χρονίζοντα τῶν παθῶν ἡσυχέστερά τε καὶ ἀσθενέ-
στερα γίνεται, τὴν αἰτίαν ἀποδίδωσιν, ὑπὲρ ἧς ὁ Χρύσιππος
ἐν | τῷ δευτέρῳ περὶ παθῶν ἀπορεῖν ὡμολόγησεν. εἴρηται 475
δὲ περὶ αὐτῆς ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ τετάρτου καὶ νῦν δὲ εἰρήσεται διὰ βραχέων οἷον ἐπιτομή τις τῆς Ποσειδωνίου ῥήσεως μακρᾶς ὑπαρχούσης. τὸ τοίνυν παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἐν τῷ χρόνῳ τοῦτο μὲν ἐμπίπλαται τῶν οἰκείων ἐπιθυμιῶν, τοῦτο δὲ κάμνει ταῖς πολυχρονίοις κινήσεσιν, ὥστε διὰ ἄμφω καθησυχάσαντος αὐτοῦ καὶ μέτρια κινουμένου κρατεῖν ὁ λογισμὸς ἤδη δύναται, ὥσπερ καὶ εἰ ἵππου τινὸς ἐκφόρου τὸν ἐπιβάτην ἐξενεγκόντος βιαίως, εἶτα κάμνοντός τε ἅμα τῷ δρόμῳ καὶ προσέτι καὶ ἐμπλησθέντος ὧν ἐπεθύμησεν αὖθις ὁ ἡνίοχος ἐγκρατὴς κατασταίη. φαίνεται γὰρ τοῦτο πολλάκις γινόμενον καὶ οἵ γε παιδεύοντες τὰ νέα τῶν ζῴων ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς κάμνειν τε ἅμα καὶ ἐμπλησθῆναι κατὰ τὰς ἐκφόρους κινήσεις ὕστερον ἐπιτίθενται. περί τε οὖν τῶν τοιούτων ἠπόρησεν ὁ Χρύσιππος, ὡς ἂν οὐ δυνάμενος εἰς

1 χρονίζοντά τε τῶν LMABCh; cf. Proll. p. 128. — 4 δὲ om. MABChK. — 10 λόγος pro λογισμὸς L. — εἰ om. MABChK εἰ καὶ L καὶ εἰ nos. — 16 περί γε M. — 17 ἠπόρει L. —

tur; non enim ab irrationali animi parte, sed a rationali ita feruntur.' Deinde idem, quamobrem inveteratae perturbationes quietiores imbecillioresque fiant, causam reddit, de qua Chrysippus in secundo de perturbationibus haesitare se confessus est. Hac de re et in fine quarti libri diximus et nunc dicemus brevibus longam orationem Posidonii quasi in compendium contrahentes. Affectibus igitur obnoxia pars animi tempore partim propriis cupiditatibus saturatur, partim diuturnis motibus defatigatur, ita ut, cum his duabus de causis quievit moderatiorque fit, rationis imperium invalescere iam possit, non secus ac si equus effrenatus sessorem invitum secum extulerit, deinde cursu defatigatus atque expleta insuper cupiditate subsistat, ut rursus eques superior evadat. Id saepenumero fieri videmus atque, qui catulos educant, his concedere solent, ut fatigentur effusisque cursibus saturentur, quo facto postea eos coercent.

τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἀναφέρειν αὐτῶν τὰς αἰτίας, καὶ προσέτι, καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἐν τοῖς ἑξῆς ὁ Ποσει-
476 δώνιος, οὐ τοῖς φαινομένοις μόνοις, | ἀλλὰ καὶ Ζήνωνι καὶ Κλεάνθει διαφέρεται. τὴν μὲν οὖν τοῦ Κλεάνθους γνώμην ὑπὲρ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς ἐκ τῶνδε φαίνεσθαί φησι τῶν ἐπῶν·

'ΛΟΓ. Τί ποτ' ἔσθ' ὃ βούλει, θυμέ; τοῦτό μοι φράσον.
'Θ. Ἔχω, λογισμέ, πᾶν ὃ βούλομαι ποιεῖν.
'ΛΟΓ. Βασιλικόν † γε· πλὴν ὅμως εἰπὸν πάλιν.
'Θ. Ὧν ἂν ἐπιθυμῶ, ταῦθ' ὅπως γενήσεται.'

ταυτὶ τὰ ἀμοιβαῖα Κλεάνθους φησὶν εἶναι Ποσειδώνιος ἐναργῶς ἐνδεικνύμενα τὴν περὶ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς γνώμην αὐτοῦ, εἴ γε δὴ πεποίηκε τὸν λογισμὸν τῷ θυμῷ διαλεγόμενον ὡς ἕτερον ἑτέρῳ. ὁ δὲ Χρύσιππος οὔθ' ἕτερον

1 ἀναφέρεσθαι codd. edd. ἀναφέρειν nos: cf. Proll. p. 126. — 4 οὖν om. MABChK. — τοῦ om. L. — 5 φέρεσθαι pro φαίνεσθαι L. — 7 De Cleanthis versibus vid. Meineke Frgm. Com. Graec. I, p. XII; Wyttenbach. ad Bakii libr. de Posidon. p. 285. Nomina ΛΟΓ. et Θ. non exstant in MA. — ποτε MABCh. — ὃ L ὅτε M ὅτι ABCh ὅ τι K. — θύμε AB. — 8 ἐγὼ LMAB ἔχω H. Stephanus (Poes. Philos. p. 52) Ch; cf. Proll. p. 48. — λογισμὸν ABCh. — 9 βασιλικὸν εὖγε πλήν Scaliger. ναὶ βασιλικόν γε πλ. Meineke. — εἶπον LMABCh εἰπόν Stephan. — 10 ὡς ἂν LMABCh ὅσ' ἂν Wyttenb. K ὧν ἂν Corn. Meinek. — 11 κλεάνθου M. — ποδειδώνιος M. — 12 ἐνδεικνύμενος codd. edd. ἐνδεικνύμενα Bake Meinek. — 14 pro ἕτερον ἑτέρῳ Meinek. legi vult ἑταῖρον ἑταίρῳ. — οὐδέτερον L. —

De his igitur rebus Chrysippus haesitavit, utpote qui harum causas in partem affectibus obnoxiam referre nequiret, et praeterea, quod idem proximis verbis Posidonius demonstrat, non modo ab iis, quae manifesta sunt, sed etiam a Zenone et Cleanthe dissentit. Ac Cleanthis quidem sententiam de parte animi affectibus obnoxia ait ex his versibus cerni:

'Rat. Quid, ira, tandem est, quod velis; mihi explica.
'Ira. Me penes, o ratio, facere, mi quidquid libet.
'Rat. Id regium sane est; sed iterum verba dic.
'Ira. Quaecunque cupio, semper haec fient mihi.'

Hos alternos versus Cleanthis esse Posidonius dicit, quibus ille, si quidem rationem cum ira tamquam diversa quadam parte colloquentem fecerit, quid de parte animi affecti-

εἶναι νομίζει τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς τοῦ λογιστικοῦ καὶ
τῶν ἀλόγων ζῴων ἀφαιρεῖται τὰ πάθη φανερῶς ἐπιθυμίᾳ
τε καὶ θυμῷ διοικουμένων, ὡς καὶ ὁ Ποσειδώνιος ὑπὲρ αὐ-
τῶν ἐπὶ πλέον διεξέρχεται. ὅσα μὲν οὖν τῶν ζῴων δυσκί-
νητά τέ ἐστι καὶ προσπεφυκότα δίκην φυτῶν πέτραις ἤ τισιν
ἑτέροις τοιούτοις, ἐπιθυμίᾳ μόνῃ διοικεῖσθαι λέγει αὐτά, τὰ
δὲ ἄλλα ἄλογα σύμπαντα ταῖς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις χρῆσθαι,
τῇ τε ἐπιθυμητικῇ καὶ τῇ θυμοειδεῖ, τὸν ἄνθρωπον | δὲ μόνον 477
ταῖς τρισί, προσειληφέναι γὰρ καὶ τὴν λογιστικὴν ἀρχήν.
ταῦτά τε οὖν ὀρθῶς εἴρηται τῷ Ποσειδωνίῳ καὶ ἄλλα πάμ-
πολλα καθ' ὅλην τὴν περὶ τῶν παθῶν πραγματείαν. ὥσπερ
οὖν ὁ Χρύσιππος ἐσφαλμένος ἐν αὐτοῖς, ὡς ἄν τις εἴποι,
τοῖς στοιχείοις τῆς περὶ τῶν παθῶν θεωρίας ἐξ ἀνάγκης
πάμπολλα κακῶς εἶπεν, οὕτως ἀνάγκη τὸν ἀληθέσι ταῖς
ἀρχαῖς χρησάμενον, εἰ μὲν ἀκριβῶς φυλάξειε τὸ πρὸς αὐτὰς
ἀκόλουθον, ἅπαν εἰπεῖν ὀρθῶς, εἰ δὲ οὐκ ἀκριβῶς, ἀλλὰ τά

---

3 ὁ om. MABChK; cf. Proll. p. 106. — 4 ἐπιπλέον codd. edd. ἐπὶ πλέον nos. — δυσκίνητ' ἐστὶ MABChK. — 6 διοικῆσθαι M. — 7 τὰ ἄλογα codd. edd. τὰ eiecimus. — ἀμφωτέραις M. — 8 θυμοειδῆ MA. — 9 μὲν pro γὰρ L. — 10 τε om. L. — 12 ἐσφαλμένως L. — 15 αὐτὸ L. —

---

bus obnoxia sentiat, perspicue ostendat. Chrysippus vero hanc a rationali parte nihil differre arbitratur affectusque brutis animalibus, quae manifestum est cupiditate et ira gubernari, eripit, quemadmodum etiam Posidonius pluribus demonstrat. Quae quidem immobilia paene sint saxisque aliisque huiusmodi rebus stirpium modo inhaereant, cupiditate sola regi ait, cetera rationis expertia utraque facultate uti, concupiscente et irascente, hominem solum tribus, quippe qui praeter illa duo rationale principium adeptus sit. Haec recte a Posidonio dicta sunt aliaque permulta in toto de perturbationibus opere. Jam ut Chrysippus in ipsis, ut ita dicam, elementis doctrinae de perturbationibus lapsus necessario quam plurima perperam disputavit, ita, qui veris principiis utitur, dummodo, quae his consentanea sunt, diligenter servet, eum in omnibus recte dicere vel si minus ad

γε πλεῖστα κατορθῶσαι. δοκῶ μοι καταπαύσειν ἤδη τον ἐνεστῶτα λόγον ἐν τῷδε. τὸ γὰρ ἐπισκέπτεσθαι νῦν, ὁποίας τινὸς ἔχεται γνώμης ὁ Ζήνων, οὐ κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἄν μοι προτεθέντα γίνοιτο σκοπόν. ἕνεκα γὰρ τοῦ μὴ μακρολογεῖν ἀποχωρήσειν μὲν ἔφην τῶν ἄλλων Στωϊκῶν, ἐξετάσειν δὲ μόνα τὰ Χρυσίππου. καὶ γὰρ οὐδὲ τί ποτε ἕκαστος ἐγίνωσκε τῶν φιλοσόφων ὑπὲρ ψυχῆς, ὑπεσχόμην ἐν τῇδε τῇ πραγματείᾳ διελθεῖν, ἀλλὰ ὅπως ἀληθείας ἔχει τὰ Πλάτωνός τε καὶ Ἱπποκράτους δόγματα, διασκέψασθαι. ὥστε καὶ τὰ πρὸς τὸν
478 Χρύσιππον ἀντειρημένα | μοι παρὰ τὸ προκείμενον ἐγένετο καὶ Ζήνων, εἰ μὲν τὰ αὐτὰ βούλοιτο Χρυσίππῳ, τοῖς αὐτοῖς ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνος καθεστήξεται, εἰ δὲ ταῖς τοῦ Πλάτωνος ἀρχαῖς ἕποιτο Κλεάνθει τε καὶ Ποσειδωνίῳ παραπλησίως, τῆς ἡμετέρας ἂν οὕτω μετέχοι φιλοσοφίας, εἰ δέ, ὅπερ ἐγὼ πείθομαι, κρίσεσιν ἐπιγίνεσθαι τὰ πάθη νομίζοι, μέσος ἂν εἴη τῆς τε χειρίστης ὑπὲρ αὐτῶν αἱρέσεως τῆς Χρυσίππου

2 με pro νῦν L. — 4 προσθέντα L προστεθέντα MABChK προτεθ. nos; cf. Proll. p. 126. — ἐνταῦθα pro ἕνεκα L. — τοῖς pro τοῦ M. — 5 μὲν om. ABChK; cf. Proll. p. 34. — ἔφη L. — ἰστωικῶν M. — ἐξετάσειν L ἐξετάζειν MABChK. — 6 ἕκαστος τῶν φιλοσόφων ἐγίγνωσκεν L. — 10 διὰ τὸ LAB παρὰ τὸ MChK. — 11 βούλοι τῷ MAB; cf. Proll. p. 48. — 12 καθεστήξεται LM καθεστήσεται AB καταστήσεται ChK; cf. Proll. p. 24. — 14 ὑμετέρας L. — 15 νομίζει MABChK. —

unguem, at saltem in plerisque necessarium est. Atque hoc loco praesens disputatio iam finem habeat. Nam considerare, quae sit Zenonis hac de re sententia, ab instituto nostro alienum videtur, quoniam, ne nimis longa esset oratio, ceteris Stoicis missis ea tantum, quae a Chrysippo dicta essent, nos examinaturos esse diximus. Id enim hoc opere nos exploraturos polliciti sumus, non quid quisque philosophus de animo sentiret, sed quam vera Platonis et Hippocratis decreta essent. Quare vel ea, quae contra Chrysippum disputavi, praeter institutum edita sunt et Zeno, si idem ac Chrysippus sentit, iisdem criminibus affinis censebitur; si Platonis principia sequitur simili modo ac Cleanthes et Posidonius, a nostrae philosophiae partibus stabit, sin, id quod ego credo, perturbationes iudiciis succedere opinatur, medius erit

καὶ τῆς ἀρίστης, ἣν Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων ἁπάντων πρῶτοι μετεχειρίσαντο. Ποσειδώνιος δὲ καὶ Πυθαγόραν φησίν, αὐτοῦ μὲν τοῦ Πυθαγόρου συγγράμματος οὐδενὸς εἰς ἡμᾶς διασωζομένου, τεκμαιρόμενος δὲ ἐξ ὧν ἔνιοι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ γεγράφασιν. ἀλλά, ὅπερ εἶπον ὀλίγον ἔμπροσθεν, οὐχ ἱστορίαν δογμάτων παλαιῶν ὁ λόγος διδάξειν ἐπηγγείλατο, μόνα δὲ τὰ πρὸς Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος εἰρημένα διασκέψεσθαι. καί μοι τοῦτο, καθ' ὅσον οἷόν τέ ἐστι, περαίνεται διὰ βραχυτάτων. οὐ γάρ, ὅτι πολύβιβλος ἡ πραγματεία, χρὴ σκοπεῖν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς τὸ πλῆθός τε καὶ τὸ μέγεθος ὧν ἂν ἐπισκεπτώμεθα δογμάτων ἀναφέρειν, ἐξετά|ζειν 479
δὲ καὶ σκόπεῖν, εἰ περὶ τῶν αὐτῶν ἐνεχώρει βραχύτερον εἰπεῖν ἄνευ τοῦ παραλιπεῖν τι τῶν ἀναγκαίων, ὡς τοῦτό γε καὶ ἐξ αὐτῶν ὧν ἔγραψε Χρύσιππος περὶ παθῶν ἔνεστι καταμαθεῖν. τεττάρων γὰρ βιβλίων οὕτω μεγάλων αὐτῷ γεγραμμένων, ὥσθ' ἕκαστον εἶναι διπλάσιον τῶν ἡμετέρων, ὅμως ἡμεῖς

7 διασκέψασθαι MABCh. — 8 οἷός LM. — ἦν codd. edd. ἐστι nos. — 10 τε om. L. — 11 ὧν ἐπισκεπτόμεθα L ὧν ἂν ἐπισκεπτόμεθα MAB. — 12 τε codd. edd. δὲ nos. — 13 τούτῳ L. —

inter pessimam Chrysippi sectam et optimam, quam Hippocrates et Plato primi omnium hac de re constituerunt. Quamquam Posidonius etiam Pythagoram facit auctorem non ex ipsius operibus, quae nulla ad nos pervenerunt, coniectura sumta, sed ex iis, quae nonnulli eius discipuli litteris mandaverunt. Sed me, quod paulo ante dixi, non historiam veterum decretorum proditurum, sed sola Hippocratis Platonisque dicta consideraturum hic liber promisit, quod, quam brevissime possum, absolvo. Non enim multitudo librorum spectanda est, sed ea quidem copiae et magnitudini rerum, de quibus agimus, tribuenda, verum illud anquirendum videndumque, breviusne de his iisdem rebus dici potuerit, ut tamen nihil, quod necessarium esset, praetermitteretur; id quod ex iis, quae Chrysippus de affectibus scripsit, cognoscere licet. Nam cum ille quatuor libros adeo magnos composuerit, ut singuli duplo maiores nostris sint, nos tamen ne in duobus quidem integris sententiam eius de

οὐδὲ ἐν ὅλοις δύο τὴν περὶ τῶν παθῶν αὐτοῦ γνώμην ἐξητάκαμεν εὐθὺς καὶ τῶν τῷ Ποσειδωνίῳ γραφέντων εἰς τὴν αὐτὴν πραγματείαν ἐπιμνησθέντες. ἡ μὲν δὴ πρὸς Χρύσιππον ἀντιλογία τέλος ἐχέτω. νομίζω γάρ, εἰ μέν τις προσέσχε τὸν νοῦν τοῖς εἰρημένοις, οὐκ ἂν χαλεπῶς αὐτὸν ἐξευρεῖν, ὅσα κατὰ μέρος ἐν ὅλῃ τῇ πραγματείᾳ διημάρτηται, εἰ δέ τις οὐ προσέσχε τούτοις, οὐδὲ ἂν ἔτι πλείω γράφηται, προσέξει.

*Μεταβήσομαι δὲ ἤδη πρὸς τὴν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένην ἐπίδειξιν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας ὑπὲρ τοῦ τρία τῆς ψυχῆς εἶναι μόρια τὰ καθ' ὁρμὴν ἡμᾶς κινοῦντα. γινώσκειν δὲ χρὴ κἀνταῦθα τὸ μέν, ὅτι μόρια διαφέροντα ἀλλήλων
480 ἐστίν, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἀποδεικνύμενον· | οὐδὲν γὰρ μᾶλλον τρία μόρια ἢ τρεῖς εἶναι δυνάμεις δείκνυσιν ὁ λόγος· ὅτι μέντοι γε τρία τὰ σύμπαντά ἐστιν εἴτε μόρια ψυχῆς εἴτε

---

1 αὐτῷ ChK; cf. Proll. p. 49. — γνῶσιν pro γνώμην L. — 2 ἐξητάκημεν MAB. — τῶν om. L. — 3 πραγματίαν A. — 5 χαλεπὸν L. — 6 πραγματία M. — 9 Inde a verbis μεταβήσομαι δὲ ἤδη incip. excerp. XX codicum FP. — 10 ἐπίδειξιν superscripto ἀπόδ. F ἀπόδειξιν P. — 13 οὐδὲ LMFP. — μᾶλλον τρεῖς εἶναι δυνάμεις ἢ τρία μόρια LMABChK μᾶλλον τρία μόρια ἢ τρεῖς εἶναι δυνάμεις FP. — 15 μέν γε LMABChK μέντοι γε FP. — τρία μόρια σύμπαντα MFPAB τ. μόνα σ. Alex. Just. ChK τρία τὰ σ. L. —

---

affectibus examinavimus statim iis, quae Posidonius ad illud opus adnotavit, adiunctis. Atque adversus Chrysippum quidem quae controversia orta est finem habeat. Si quis enim his, quae a me dicta sunt, bene animum adverterit, eum existimo facile cetera, quae in illis libris singillatim errata sint, inventurum, si minus, ne si plura quidem a me scribantur, attendet.

Iam ad Platonis demonstrationem transibo in quarto Reipublicae positam, qua tres esse animi partes, quibus ad motum voluntarium incitemur, docet. At tenendum hic quoque est tres esse inter se differentes partes non necessario probari; non enim magis partes quam facultates esse disputatione probatur; tres vero esse sive partes sive facultates, quibus vita nostra administretur, argumentis necessariis quaeque

δυνάμεις, ὑφ' ὧν ὁ βίος ἡμῶν διοικεῖται, βιαστικῶς τε καὶ ἀναντιρρήτως ἀποδείκνυται. ὥστε καὶ ἐκ τῶν νῦν λεχθησομένων ἡ μὲν τοῦ Χρυσίππου διαβληθήσεται δόξα, κατασκευασθήσεται δὲ τὸ κοινὸν Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι καὶ Ποσειδωνίῳ δόγμα, τὸ καθ' ἑτέραν μὲν ἡμᾶς δύναμιν λογίζεσθαι, καθ' ἑτέραν δὲ θυμοῦσθαι, κατὰ ἄλλην δὲ ἐπιθυμεῖν. ὅτι μέντοι καὶ ταῖς οὐσίαις ἀλλήλων ταῦτα διαφέρει καὶ πολὺ μᾶλλον ὅτι κατὰ διαφέροντας ἵδρυται τόπους, ἐκ μὲν τῶν νῦν λεχθησομένων ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν οὐκ ἔνεστι λαβεῖν, ἐν δὲ τῷ μετὰ ταῦθ' ὑπομνήματι γραφησομένῳ μοι, τῆς ὅλης πραγματείας ἕκτῳ γενήσεσθαι μέλλοντι, διὰ ἐναργῶν λημμάτων ἀποδειχθήσεται κατὰ τὰς Ἱπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος μεθόδους. ἰστέον δέ, ὅτι καὶ ὁ Πλάτων αὐτὸς ἐπίσταται τὴν δύναμιν τῶν λεχθησομένων ἀποδείξεων. ἄρχεσθαι γοῦν αὐτῶν μέλλων τάδε προὔγραψε· 'καὶ εὖ γ' ἴσθι, ὦ Γλαύκων, | ὡς ἡ ἐμὴ δόξα, ἀκριβῶς μὲν τοῦτο ἐκ τοιούτων 481

2 ἀναντιρρητικῶς L ἀναντῄρρήτως (sic) M. — ῥηθησομένων pro λεχθησομ. FP. — 3 κατασκευασθῃ P[1] — θήσεται P[2]. — 4 Ἀριστοτέλους — Πλάτωνος — Ποσειδωνίου ABChK. — 6 ὅτι δὲ καὶ FP. — 8 ἔτι pro ὅτι FP. — 9 ἐπιστημονικῶν M. — 13 ὁ om. L. — 15 γ' om. MFPABChK; cf. Plat. Rep. IV p. 435 D. — ὦ Γλαύκων ἄχρι τοῦ οὐ μήποτε λάβωμεν (p. 462, 1) FP. — 16 τοῦτο om. L. —

nemo impugnare possit, demonstratur. Unde fiet, ut etiam ex his, quae dicturi sumus, Chrysippi subvertatur opinio, commune autem Aristotelis, Platonis Posidoniique decretum stabiliatur statuentium aliam, qua ratiocinemur, aliam, qua irascamur, aliam, qua concupiscamus, esse facultatem. Hae tamen cur substantia inter se differant et multo magis cur diversis in locis collocatae sint, ex iis, quae nunc dicentur, nihil probationis, quae quidem subtilitatem habeat, afferri licet, sed in proximo libro, quem universi huius operis sextum scripturus sum, disserendi rationem ab Hippocrate Platoneque profectam secutus demonstrabo. Sed scito harum quas subiungam demonstrationum vim ne Platonem quidem ignorare, qui eas aggressurus ita praefatus est: 'Ac certo scito, Glauco, mea quidem sententia nos hac, qua nunc in dispu-

'μεθόδων, οἵαις δὴ νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρώμεθα, οὐ μή ποτε 'λάβωμεν· ἄλλη γὰρ μακροτέρα καὶ πλείων ὁδός' ἐστι, διὰ ἧς ἀποδείκνυται τρία τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶναι τὰ μέρη οὐ μόνον τοῖς τόποις τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ταῖς οὐσίαις καὶ ταῖς δυνάμεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις διαφέροντα, ὡς κατὰ τὸν ἑξῆς λόγον ἐπιδείξω, καθ' ὃν καὶ τὴν μέθοδον αὐτήν, ἣν ἐνταῦθα αἰνίττεται, μέλλω διεξέρχεσθαι. διὰ τί δὲ καίτοι μὴ θαρρῶν, ᾗ μέλλει λέγειν ἀποδείξει, ὅμως χρῆται, πρόδηλον ὑπάρχειν οἶμαι τῷ γε προσεσχηκότι τὸν νοῦν οἷς ἀρτίως ἐλέγομεν, ὡς, ὅτι μὲν τρεῖς εἰσιν αἱ διοικοῦσαι τὸν βίον ἡμῶν δυνάμεις, ἐναργῶς ἀποδείκνυται, μὴ μέντοι τὸ τί διαφέρουσαι ταῖς οὐσίαις. πρὸς δὲ τὴν προκειμένην αὐτῷ πραγματείαν ἐν τῇ Πολιτείᾳ, τὴν περὶ δικαιοσύνης τε καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ὑπὲρ ἁπασῶν γὰρ ἐν τοῖς ἑξῆς ποιεῖται τὸν λόγον, ἤρκει τὸ

1 οἵα δὴ L αἷς δὴ MAB οἵαις δὴ ChK. — 2 πλείο M πλείω AB. — 3 τρίω L; cf. Proll. p. 83. — 4 αὔματος M. — 5 ὡς om. L. — 6 καθὸ L. — 8 ᾗ om. L. — μέλλειν M μέλλοι L μέλλη P. — λέγειν om. M; pro λέγειν χρῆσθαι FP. — 9 προσείχοντι P προσέχοντι F. — ὡς pro οἷς L. — δὲ ἀρτίως codd. edd. δὴ ἀρτ. Corn. δὲ eiecimus. — ἔλεγον L. — 10 εἰσι δυνάμεις διοικοῦσαι τὸν βίον ἡμῶν MABChK εἰσὶν αἱ δ. τ. β. ἡ. δυνάμεις L; cf. Proll. p. 120 (verba οἷς — ταῖς οὐσίαις om. FP). — 11 τὸ τί L τὸ ὅτι MABChK. — διαφέρουσι K. — 12 πρὸς γὰρ τὴν P πρὸς τὴν F. — αὐτῶν LMABChK αὐτῷ FP; cf. Proll. p. 125. — πραγμάτων M. — 13 τῇ περὶ L. — τῆς δικαιοσ. L. — τε om. L. — 14 ἤρκεῖτο δὴ δειχθῆναι L. — το (sine acc.) M. — ἱκανὸν ἦν τὸ ἐναργῶς ἀποδεῖξαι pro ἤρκει τὸ δ. FP. —

tando utimur, via nunquam subtilem cognitionem adepturos; alia enim longior ampliorque via' est, qua probatur tres esse animi nostri partes non solum locis corporis, verum etiam substantia, facultate, functione differentes, ut in proximo libro ostendam, ubi etiam rationem ipsam, quam obscure significat, explicaturus sum. Cur tamen, licet demonstrationi, quam dicturus est, non magnopere confidat, ea tamen utatur, facile, opinor, cognoscet, qui animum adverterit ad id, quod modo dixi, tres esse, quae vitam nostram regant, facultates, aperte id quidem demonstrari, quatenus autem substantia differant, non item. Satis enim ad propositam in Republica disputationem de iustitia ceterisque virtutibus — nam de omnibus deinceps disserit —

δειχθῆναι τρεῖς εἶναι δυνάμεις ἑτερογενεῖς. οὕτω γοῦν καὶ ὁ Ποσειδώνιος ὑπολαβὼν ἀπεχώρησέ τε τοῦ Χρυσίππου καὶ μᾶλλον ἠκολούθησεν | Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι. προσέθηκα 482 δὲ τῷ λόγῳ τὸ μᾶλλον, ἐπειδὴ κατὰ μέρος εὑρίσκονταί τινα διαφωνοῦντες οἱ τρεῖς ἄνδρες ὑπὲρ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς, κατὰ δὲ τὸ σύμπαν ὁμολογοῦσιν ἀλλήλοις. ἐπιδείξω δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο σαφῶς, ἡνίκα ἂν ἐν τοῖς ἔπειτα τὸν ὑπὲρ τῶν ἀρετῶν διεξέρχωμαι λόγον· ἐν δὲ τῷ παρόντι τῶν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰρημένων ἀποδείξεων ἤδη μνημονεύσω προσγράψας τὴν ῥῆσιν, ἀφ' ἧς ἄρχεται τοῦ λόγου· ἔχει δὲ ὧδε· 'ταὐτὸν δηλονότι τἀναντία 'ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταὐτόν τε καὶ πρὸς ταὐτὸν οὐκ ἐθε'λήσει ἅμα.' εἶθ' ἑξῆς πιστωσάμενός τε τοῦτο καὶ περὶ τῶν δοκούντων μάχεσθαι διελθὼν ἐπιφέρει 'ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ,

1 τρεῖς εἶναι τὰς διοικούσας ἡμῖν τὸν βίον δυνάμεις ἑτερογενεῖς κἂν εἰ μὴ καὶ ὅτι διαφέρουσι ταῖς οὐσίαις συναποδεδειγμένον τυγχάνοι FP. — 2 ἀπεχ. τοῦ τε Χρυσ. L. — τε om. P. — 3 ἀριστοτέλη M. — πλάτωνος M. — 4 τὸ om. L. — 5 διαφονοῦντες M διαφωνοῦντε AB. — 6 καὶ pro κατὰ L. — συμπέρασμα ABChK σύμπαν LM; cf. Proll. p. 28. — 7 περὶ τῶν L. — 8 διεξέρχηται L. — 9 τῆςδε πολιτείας M. — 10 προγράψας MABChK προσγρ. L; cf. Proll. p. 103. — 11 ὧδε ἡδί L. — ταὐτὸν κ. τ. λ. Rep. IV p. 436 B. — δῆλον ὅτι ChK. — 12 πάσχειν μέχρι τοῦ καὶ εἰς ἅπαντα τἀναντία ἐκείνοις θήσομεν; πῶς γὰρ οὔ; FP. — πάσχειν ἢ κατὰ LMAB; cf. Proll. p. 128 et infra p. 797 extr. K et p. 802 extr. K. — γε pro τε Corn.; at vid. l. l. — 14 ἆρ' οὖν κ. τ. λ. Rep. IV p. 437 BC. — οἶδ' ἐγώ L; cf. Proll. p. 80. —

habuit demonstrasse tres esse facultates genere diversas. Ita etiam Posidonius censens Chrysippo relicto Aristotelem et Platonem magis secutus est. Magis propterea addidi, quia tres hi viri in singulis rebus de virtutum differentia discrepant, re in universum spectata inter se consentiunt; quod ipsum planum faciam, ubi postea de virtutibus disseram; nunc Platonis in quarto Reipublicae allatas demonstrationes iam commemorabo verbaque ipsa, unde disputationem exorditur, adscribam, quae ad hunc modum se habent: 'Idem sine dubio nolet simul contraria vel facere vel pati secundum idem et ad idem.' Deinceps, ubi hoc confirmavit de ceterisque, quae adversari videntur, disceptavit, pergit: 'Nonne igitur, inquam, adnuere et

'τὸ ἐπινεύειν τῷ ἀνανεύειν καὶ τὸ ἐφίεσθαί τινος λαβεῖν τῷ 'ἀπαρνεῖσθαι καὶ τὸ προσάγεσθαι τῷ ἀπωθεῖσθαι, πάντα τὰ 'τοιαῦτα τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις θείης εἴτε ποιημάτων εἴτε 'παθημάτων; οὐδὲν γὰρ ταύτῃ διοίσει. ἀλλ', ἦ δ' ὅς, τῶν 'ἐναντίων. τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ, διψῆν καὶ πεινῆν καὶ ὅλως 'τὰς ἐπιθυμίας καὶ αὖ τὸ ἐθέλειν καὶ τὸ βούλεσθαι, οὐ πάντα
483 'ταῦτα εἰς ἐκεῖνά ποι ἂν θείης τὰ | εἴδη τὰ νῦν δὴ λεχθέντα; 'οἷον ἀεὶ τὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος ψυχὴν οὐχὶ ἤτοι ἐφίεσθαι 'φήσεις ἐκείνου, οὗ ἂν ἐπιθυμῇ, ἢ προσάγεσθαι τοῦτο, ὃ ἂν 'βούληταί οἱ γενέσθαι, ἢ αὖ, καθ' ὅσον ἐθέλει τί οἱ πορι'σθῆναι, ἐπινεύειν τοῦτο πρὸς αὑτὴν ὥσπερ τινὸς ἐρωτῶντος 'ἐπορεγομένην αὐτοῦ τῆς γενέσεως; ἔγωγε. τί δέ; τὸ ἀβου'λεῖν καὶ μὴ ἐθέλειν μηδ' ἐπιθυμεῖν οὐκ εἰς τὸ ἀπωθεῖν καὶ

---

1 τὸ ἀνανεύειν M. — 4 οὐδὲ γὰρ L. — ἡ ὁδὸς pro ἦ δ' ὅς L. — 5 ἦ δ' ἐγώ L. — 6 ταῦτα πάντα codd. edd. πάντα ταῦτα nos; cf. infra p. 513 post in. K — τ. πάντα τά L. — 7 ἤδη pro εἴδη LM. — τά om. L. — δὴ om. codd. edd.; at cf. infra p. 513 ante med. K. — 8 ἐπιθυμοῦντε M. — 9 φύσει LMAB φήσεις Corn. ChK; cf. Proll. p. 123 et infra p. 513 ante med. K. — ἐπιθυμεῖ MAB. — ἢ ante προσάγ. om. L. — 10 βούληται γένεσθαι (sic) μοι M β. γενέσθαι μοι AB β. γ. sine μοι vel οἱ L βούλεταί οἱ γ. Corn. ChK. — ἢ αὖ L ἢ αὖ οὐ MABChK οὐ delet Corn.; cf. infra l. l. — ἐθέλοι L. — 11 ποριςθῆναι pro πρὸς αὐτὴν L. — αὐτὴν MABChK αὑτὴν nos; cf. infra l. l. — ἐρωτῶντος LMAB ἐρῶντος Corn. ChK. — 12 ἐπορεγομένου MABChK ἐπωρεγμένην L ἐπορεγομένην nos. — τοῦ pro τὸ MABCh. — ἀπουουκολεῖν pro ἀβουλεῖν L. — 13 ἀποθεῖν MAB. —

---

renuere, appetere aliquid et recusare, sumere et reicere, omnia huiusmodi in contrariis inter se pones sive actionibus sive affectionibus? nihil enim hoc nomine intererit. Ego vero, inquit, in contrariis. Quid igitur? inquam, sitire et esurire et omnino cupiditates, item velle et optare, nonne haec omnia ad eas, quas modo dixi, species referes? veluti cupientis animum nonne semper vel appetere dices illud, quod cupit, vel sumere, quod optat ut sibi adsit, vel quatenus vult aliquid sibi suppeditari, adnuere apud se tamquam interrogante aliquo, ut id sibi contingat, expetentem? Equidem. Quid? non optare, nolle, non cupere nonne in reiciendi et

'ἀπελαύνειν ἀπ' αὐτῆς καὶ εἰς ἅπαντα τἀναντία ἐκείνοις θήσομεν; πῶς γὰρ οὔ;' ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει καὶ ταῖς ἑξῆς ἁπάσαις δείκνυσιν ἕτερον εἶναι μέρος τῆς ψυχῆς τὸ ἐπιθυμοῦν τοῦ λογιζομένου καὶ πῶς καὶ τίνα τρόπον ἐν μὲν τῷ πεινῆν ἐφιέμεθα πληρωθῆναι σιτίων, ἐν δὲ τῷ διψῆν πόματος. ἀλλὰ παῖδες μὲν ὄντες ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζῴοις ἑτοίμως ἐπὶ τὸ πληρωθῆναι ἐρχόμεθα μήτε εἰ συνοίσει τοῦτο μήτε εἰ βλάψει σκοπούμενοι, κατὰ δὲ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν λογισμὸν γενόμενοι πολλάκις μὲν οὐδὲ ὅλως πίνομεν, ἐπειδὰν πεισθῶμεν ὑπὸ τοῦ πόματος βλάβην ἔσεσθαι, πολλάκις δὲ ὀλιγώτερον ἢ ὅσων ἐπιθυμοῦμεν, εἰ κἀνταῦθα μέλλοι βλάψειν τὸ πλέον, | ἐνίοτε 484 δὲ ὕδωρ πίνομεν οἶνον ἐπιθυμοῦντες πιεῖν ἢ σφοδρῶς ὀρεγόμενοι ψυχροῦ θερμὸν προσφερόμεθα. οἵ δέ γε ἀλόγιστοι τῶν ἀνθρώπων ὡσαύτως τοῖς βρέφεσι καὶ θηρίοις οὔτε τὸν καιρὸν ἀναμένουσιν οὔτε ποσότητα καὶ ποιότητα τοῦ πόματος ἐπισκέπτονται. τὸ μὲν δὴ μὴ χρῆσθαι λογισμῷ μήτε τὰ

2 in verbis πῶς γὰρ οὔ desin. exc. XX codd. FP. — 4 καί τινα M. — 7 ἐχόμεθα MABChK ἐρχ. L; cf. Proll. p. 91. — 9 οὐ δόλως L. — ἀπὸ K. — 10 post ἢ verba ὑπὸ τοῦ — ὀλιγώτερον repetita sunt in M. — ὅσον codd. edd. ὅσων nos. — 15 σώματος codd. edd. πόματος Al. Just.; cf. Proll. p. 124. — 16 ἐπισκέπτεσθαι LMABCh ἐπισκέπτονται Corn. K; cf. Proll. p. 126. — δὲ pro δὴ MABCh. — χρήσασθαι L. —

a se repellendi speciem atque in omnia illis contraria referemus? Quidni?' Hac oratione ceterisque, quae sequuntur, aliam esse cupientem animi partem ostendit, aliam ratiocinantem, item quonam modo, dum esurimus, cibis, dum sitimus, potione expleri cupiamus. Sed in pueritia brutorum instar avide ad explendos nos ferimur nec utilitatis nec noxae ulla habita ratione; aetate autem et ratione provecti si potionem nobis nocituram esse persuasum habebimus, saepe prorsus nihil bibemus, saepe etiam minus quam appetemus, si et hic copia noxam allatura sit, aquam interdum, licet vinum cupiamus, bibimus, interdum frigidam appetentes calidam assumimus. At insipientes homines perinde atque infantes et bestiae neque opportunitatem exspectant neque, quantum aut quale esse debeat, quod sumendum sit,

θηρία μήτε τὰ βρέφη καὶ πρὸς τῶν περὶ τὸν Χρύσιππον ὡμολόγηται· τὸ δὲ ὑπὸ δυνάμεώς τινος ἑτέρας παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν ὧν ἐπιθυμοῦσιν ἔρχεσθαι ποτὲ μὲν ὁμολογοῦσιν, ἔστιν ὅτε δὲ ἀρνοῦνται περιπλέκοντες ἄνω καὶ κάτω τοὺς λόγους ἐνὸν ὡς ἄνδρας ἐραστὰς ἀληθείας ἐκ προχείρου συλλογίζεσθαι δύναμίν τινα ὑπάρχειν ἄλογον ἐπὶ τὴν τοῦ πόματος ἀπόλαυσιν ἄγουσαν οὐ τὰ βοσκήματα μόνα καὶ τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τοὺς βοσκήμασιν ὁμοίους ἀνθρώπους. εἰς μὲν οὖν τὴν τοιαύτην ἀπόδειξιν ὁ λόγος ἡμᾶς ἤγαγε προτέραν ἐξ ἀκολουθίας τινὸς οὐ σμικρὰ συντελοῦσαν οὐδὲ αὐτὴν ταῖς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος λεγομέναις. ἐπὶ δὲ τοὺς ἤδη τελείους ἄνδρας οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ
485 κατὰ | τὸν λογισμὸν ἀφικόμενοι τῷ λόγῳ θεασώμεθα ἤδη τὴν ἐν αὐτοῖς μάχην τῆς λογιστικῆς δυνάμεως πρὸς τὴν ἐπιθυμητικὴν ἔν τε νόσοις καὶ ἄλλαις πολλαῖς περιστάσεσιν, ἐν αἷς οὔπω δοκεῖ καιρὸς εἶναι προσφέρεσθαι πόμα τὸν διψῶντα

1 πρὸς τῶν LMAB πρ. τὸν Ch πρ. τοὺς K; cf. Proll. p. 65. — 3 ποτὲ μὲν ὁμολ. bis L. — 5 ἀληθοῦς L. — 7 τὴν om. M. — σώματος codd. edd. πόματος nos. — 9 εἰ μὲν L. — 10 ὁ ἐξ ABChK. — 13 θεασόμεθα L. — 14 ἐν om. MABCh. — αἰσθητικὴν pro ἐπιθυμ. L. —

reputant. Bestias quidem et infantes ratione non uti etiam Chrysippei omnes consentiunt; incitari vero a facultate diversa a ratione ad fruenda ea, quae cupiunt, modo fatentur, modo sursum deorsum orationem implicantes negant, cum possint, ut veritatis studiosos decet, promte ratiocinando colligere vim quandam esse irrationalem, quae ad potionis voluptatem non pecudes tantum et pueros impellat, verum etiam eos homines, qui pecudum more vitam degunt. Ad hanc primam demonstrationem oratio e consecutione quadam nos deduxit, quae et ipsa ad eas, quae a Platone dictae sunt, non parvum momentum afferre videtur. Quoniam vero ad viros perfectos non aetate tantum, sed etiam ratione disputatio nostra pervenit, iam spectemus pugnam in iis ratiocinantis animi facultatis cum concupiscente in morbis aliisque multis condicionibus, in quibus nondum tempestivum esse videtur vel sitientem potionem vel esurientem cibum sumere

καὶ σιτία τὸν πεινῶντα καὶ θάλπεσθαι τὸν ῥιγοῦντα καὶ ψύχεσθαι τὸν θαλπόμενον ἀφροδισίοις τε χρῆσθαι τὸν ἐπὶ ταῦτα ὀργῶντα. ἡ μὲν γὰρ ἄλογος ἐν ἡμῖν δύναμις ἐφ' ἕκαστον τῶν ἐπιθυμουμένων ἕλκει τὸν δεόμενον, ὁ δὲ λογισμὸς ἀντισπᾷ καὶ κατέχει τὴν οὐκ ἐν καιρῷ φοράν. καὶ μάχη γε πολλάκις ἑκατέρων ἰσχυρὰ γίνεται πρὸς ἄλληλα φανερῶς ἐνδεικνυμένη διττὴν εἶναι φύσιν ἐν ἡμῖν τῶν στασιαζουσῶν ἀλλήλαις δυνάμεων. εἴπερ γὰρ ἦν μία μόνη, καθάπερ ἐν τοῖς παισίν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυεν ἀκαίρως ἡμᾶς ἀπολαύειν τῶν ἐπιθυμουμένων, ὥσπερ γε καὶ εἰ μόνος ὁ λογισμὸς ἦν πρὸς οὐδὲν ἀνθέλκειν τε καὶ στασιάζειν εἰθισμένος, οὐδὲν ἂν ἦν πρᾶγμα διψῶντα μὴ πίνειν ἢ πεινῶντα μὴ ἐσθίειν οὐδὲ ἐγκρατὴς οὐδὲ σώφρων ἂν ὁ μὴ πίνων ὠνομάζετο, καθάπερ οὐδὲ ὁ μὴ βαδίζων, εἰ μὴ βούλοιτο. νυνὶ δέ, ἐπεὶ διτταί τινές εἰσιν αἱ τὸν ἄνθρωπον | 486 ἐπισπώμεναι δυνάμεις, ἔστι δὲ ἄλογος ἡ τοῦ πόματος ἐπιθυμοῦσα,

1 σῖτον L. — ῥιγῶντα L. — 3 δύναμις ἀντισπᾷ omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 7 δ' ἐνδεικνυμένη L. — 8 ἡ pro ἦν L. — 9 ἂν om. LMABCh; cf. Proll. pp. 66 et 127. — 11 ἀνθέλκων L ἀνθέλκων ead. man. correctum in ἀνθέλκειν M. — στασιάζων L. — 13 πεινῶν pro πίνων L. — 14 ὀνομάζετο M. — 15 τῶν ἀνθρώπων L. — 16 εἴη pro ἔστι L. —

vel, qui alget, calefieri vel, qui calescit, refrigerari vel venere uti, qui ad eam stimulatur. Quae enim in nobis est facultas irrationalis, ad singula, quae appetuntur, desiderantem trahit, ratio contra retrahit atque impetum intempestivum coercet. Itaque saepe fit, ut pugna inter has facultates acris oboriatur, quae geminam esse naturam in nobis dissidentium inter se facultatum manifesto declarat. Nam si una tantum, quemadmodum in pueris, esset, nihil prohiberet, quominus rebus appetitis intempestive frueremur, sicut etiam, si solam rationem haberemus ad nullam rem nos retrahere et dissentire solitam, nullum negotium esset, si quis aut sitiens non biberet aut esuriens non ederet, neque continens vel temperans appellaretur, qui non biberet, sicut ne is quidem, qui non ambulat, nisi vult. Nunc autem, quoniam duae sunt, quae hominem ad se trahunt, facultates, irrationalis potionis

ἡ δὲ κατέχουσα ταύτην λογική, σωφροσύνης ἐν τῷ τοιούτῳ καὶ ἐγκρατείας ἡ γένεσις. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἡμῖν οὐ σμικρὸν ἐν παρέργῳ δειχθὲν εἰς τὸν περὶ τῶν ἀρετῶν λόγον μνημονευέσθω, μήτε ἐγκράτειαν εἶναί τι μήτε σωφροσύνην ἀναιρεθείσης τῷ λόγῳ τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως. ἐπὶ δὲ τὸ προκείμενον αὖθις ἐπάνειμι, ὡς ἡ τοῦ διψῶντος μέν, μὴ βουλομένου δὲ πίνειν ψυχὴ κατὰ μέν τινα τῶν ἑαυτῆς δυνάμεων ἢ μερῶν ἐφίεται ποτοῦ, καθ' ἕτερον δέ τι φεύγει καὶ ἀποτρέπεται. ἑνὶ γὰρ καὶ ταὐτῷ προσίεσθαί τε καὶ ἀπαρνεῖσθαι καὶ διώκειν καὶ φεύγειν οὐκ ἐνδέχεται. εἴτε δὲ προσίεσθαι λέγοις εἴτε διώκειν εἴτε ἐφίεσθαι, διαφέρει οὐδέν, ὥσπερ οὐδὲ εἰ βούλεσθαι ἢ ὀρέγεσθαι ἢ ἀντιποιεῖσθαι ἢ ἀσπάζεσθαι ἢ ἐπιθυμεῖν. ἡ γὰρ τῶν τοιούτων ὀνομάτων διαίρεσις οὐδὲν εἰς τὴν παροῦσαν σκέψιν ὀνίνησιν, ἀλλὰ αὐτὸ τοὐναντίον ἄκαιρός τέ ἐστι καὶ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων ζήτησιν εἰς τὴν περὶ τῶν ὀνομάτων ἀμφισβήτησιν ἀπάγει.

---

1 ἢ pro ἡ δὲ L. — ἢ λογικῆς L. — ἀφροσύνης MABChK σωφρ. L Corn. — 2 ἡ om. MABChK; cf. Proll. p. 106. — 3 μνημονεύσω L. — 8 τι om. L. — 9 ἀπαρνεῖσθαι καὶ διώκειν καὶ om. MABChK; cf. Proll. p. 110. — 10 ἀδύνατον pro οὐκ ἐνδέχεται L. — προσίεσθαι καὶ φεύγειν MABChK. — 11 λέγεις LABChK λέγοις M; cf. Proll. p. 21. — 15 πραγματειῶν L. — 16 πραγμάτων ἀμφισβ. MABCh ὀνομάτων ἀ. L Corn. K; cf. Proll. p. 114. —

---

appetens, rationalis cohibens, in hac re temperantiae et continentiae ortus cernitur. Sed illud, quod non exigui momenti est, obiter mihi dictum est differaturque in disputationem de virtutibus, neque continentiam esse aliquid neque temperantiam, si disputando tollatur facultas concupiscens. Verum, ut ad propositum redeat oratio, animus eius, qui sitit neque vult bibere, alia quadam sive facultate sive parte potum concupiscit, alia fugit et aversatur. Nimirum una eademque facultate aliquid admittere et respuere vel sequi et fugere non licet. Sive autem admittere sive sequi sive appetere dicas, nihil refert, neque magis, si velle, si expetere, si affectare, si amplecti, si concupiscere dicas. Nam talis verborum distinctio nihil ad praesentem considerationem prodest, quin e contrario importuna est rerumque quaestionem

διὸ καὶ τεχνάζοντές τινες ἐξεπίτηδες ὑπὲρ | τοῦ μηδὲν περαν- 487
θῆναι πρὸς ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ἐνίστανται, εἰ μὲν ὀρέγεσθαι πόματος εἴποις τὸν διψῶντα, μὴ συγχωροῦντες ὀρέγεσθαι λέγειν, αἴτιον γάρ τι τὴν ὄρεξιν εἶναι καὶ μόνου τοῦ σοφοῦ, ὑπάρχειν γοῦν αὐτὴν ὁρμὴν λογιστικὴν ἐπί τι, ὅσον χρή, ἧδον αὐτῷ, εἰ δὲ αὖ ἐπιθυμεῖν, οὐδὲ οὕτως ὀνομάζειν συγχωροῦντες, τὸ μὲν γὰρ διψῆν οὐκ ἐν τοῖς φαύλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀστείοις γίνεσθαι, τὴν δὲ ἐπιθυμίαν αὐτήν τε φαύλην εἶναι καὶ μόνοις τοῖς φαύλοις ἐγγίνεσθαι, εἶναι γὰρ ὄρεξιν ἀθρόως ῥεπτικὴν πρὸς τὸ τυγχάνειν· εἰ δέ τις μὴ μακρὸν οὕτως αὐτῆς ὁρισμὸν ποιήσειεν, ἀλλὰ ὄρεξίν γε ἄλογον ὑπάρχειν εἰπών, ἐπιτιμηθήσεται μάλα σεμνῶς ἀνδρὶ πολλάκις οὐκ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων ἐπιστήμῃ μόνον, ἀλλὰ κἂν τῇ τῶν ὀνομάτων χρήσει μυρίων διαφέροντι. τοιοῦτοι δὲ ἀμέλει καὶ τῶν παλαιῶν ἦσαν οὐκ ὀλίγοι, καθάπερ καὶ

---

1 τεχνάζονται MABChK τεχνάζοντες L. — ἐξεπίτηδες om. L. — 2 ἐνίστασθαι MABChK ἐνίστανται L. — 3 συγχωροῦντα L. — 6 ἡδηόντος αὐτῶν L ἥδοντος MABChK ἧδον αὐτῷ nos; cf. Proll. p. 125. — ἂν δὲ MABChK εἰ δὲ αὖ nos. — 10 εἴπερ pro εἰ δὲ L. — 11 τις om. codd. edd.; cf. Proll. p. 127. — αὐτὴν L. — 12 τε codd. edd. γε nos; cf. Proll. p. 124. — ἐπιτιμήσει codd. edd. ἐπιτιμηθήσεται nos; cf. Proll. p. 126. —

---

ad verborum controversiam transfert. Quare consulto artificio quodam adhibito nonnulli, ne concludi ac confici quidquam possit, ad singula verba instare solent, si appetere potionem dicas sitientem, negant ita dici debere, causam enim quandam esse appetitionem et solius sapientis esse, quam ita definiunt, impetum esse rationalem ad aliquid homini iucundum, quatenus decet; si concupiscere, ne id quidem concedunt dici licere, sitim quippe non tantum stultis, sed etiam prudentibus accidere, cupiditatem autem ipsam et pravam esse in pravisque tantum hominibus exsistere, esse enim appetitionem effusam ad adipiscendum; si quis autem non tam longa eius rei facta definitione esse appetitionem irrationalem dixerit, admodum graviter increpabitur ab homine saepenumero non modo in rerum scientia, verum etiam in verborum usu sexcentis aliis praestante. Cuius generis

αὐτὸς ὁ *Πλάτων* φησίν, ὀνόμασι χρώμενοι καινῶς μετωνομασμένοις, διὰ οὕς μοι δοκεῖ καὶ νῦν οὐχ ἓν ἁπλῶς γράψαι
488 κατὰ τὸν προκείμενον | λόγον ὄνομα, χρήσασθαι δὲ ἐξεπίτηδες ἅπασιν, οἷς ἐγχωρεῖ ταὐτὸν δηλῶσαι πρᾶγμα. τῷ τε γὰρ ὀρέγεσθαι καὶ τῷ ἐπιθυμεῖν καὶ τῷ ἐφίεσθαι καὶ τῷ ἐπινεύειν ἐπορέγεσθαί τε καὶ θέλειν καὶ βούλεσθαι καὶ προσάγεσθαι καὶ μέντοι καὶ τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς πράγματος φαίνεται χρώμενος, τῷ ἀβουλεῖν καὶ μὴ ἐθέλειν. ἐνδείξασθαι γὰρ αὐτῷ πρόκειται καὶ δηλῶσαι σαφῶς, ὃ βούλεται, περὶ τὴν ἀπόδειξιν ἐσπουδακότι καὶ δουλεύοντι διὰ τῆς λέξεως τῇ μηνύσει τοῦ πράγματος, οὐ τερθρευομένῳ περὶ τὰς συλλαβάς. ἐκ μὲν δὴ τῶν προειρημένων ἕτερον ἐπέδειξε τὸ ἐπιθυμοῦν τοῦ λογιζομένου. παραγράφειν γὰρ ἁπάσας αὐτοῦ τὰς ῥήσεις μακρὸν ἔδοξέ μοι, δυνάμενόν γε παντὶ τῷ βουλομένῳ τὸ ἐφεξῆς ἅπαν ἀναγνῶναι τοῦ βιβλίου χωρίον. εἰ δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τῆς τελευτῆς ὅλου τοῦ λόγου δέοι παραγράψαι ῥῆσιν, ὡς

1 κενῶς pro καινῶς L. — 3 χρῆσθαι L. — καὶ ἐπίτηδες pro ἐξεπ. L. — 5 νεύειν ABChK. — 8 τῷ ἀβουλεῖν καὶ μὴ ἐθέλειν fortasse post τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν collocandum est. — 9 κοίλεται pro βούλ. L. — 14 δυναμένω LM δυναμένῳ ABChK δυνάμενον nos; cf. Progr. II, 9, 5. — 16 ὅλου pro ὁμοῦ (codd. edd.) Corn. — προσγράψαι L. —

sane ex veteribus etiam non pauci exstiterunt, qui, ut ait Plato, vocabula nove immutata usurparent, quorum causa Plato in proposita oratione non unum simpliciter verbum scripsisse mihi videtur, sed omnibus ex industria usus esse, quibus eadem res significari posset. Nam appetere et concupiscere et expetere et adnuere et captare et optare et velle et sumere et vero horum contraria, non optare et nolle, eum in una eademque re dixisse manifestum est. Propositum enim ei erat, quid vellet, ostendere aperteque declarare, quippe qui in demonstratione elaboraret studeretque rem verbis interpretari, non syllabas inepte aucupari. Oratione igitur, quam supra adscripsimus, id, quod ratiocinatur, diversum ab eo, quod concupiscit, esse ostendit. Nam universam eius orationem adscribere longum esse duxi, cum liceat cuivis volenti totum illius libri, qui sequitur, locum legere. Quodsi eam, quae in fine totius illius disputationis invenitur, oratio-

ἔμοιγε δοκεῖ χάριν τοῦ σαφεστέραν γενέσθαι τὴν ἐπὶ τὸ δεύτερον κεφάλαιον μετάβασιν, οὐδὲ ταύτην παρήσω· ἔχει δὲ ὧδε· ‘ἆρα τοῦ διψῶντος ἡ ψυχή, καθ᾽ ὅσον διψῇ, οὐκ ἄλλο ‘τι βούλεται ἢ πιεῖν καὶ τούτου ὀρέγεται καὶ ἐπὶ τοῦτο ὁρμᾷ; ‘δῆλον δή. οὐκοῦν | εἴ ποτέ τι αὐτὴν ἀνθέλκει διψῶσαν, 489 ‘ἕτερον ἄν τι ἐν αὐτῇ εἴη αὐτοῦ τοῦ διψῶντος καὶ ἄγοντος ‘ὥσπερ θηρίον ἐπὶ τὸ πιεῖν; οὐ γὰρ δή, φαμέν, τό γε αὐτὸ ‘τῷ αὐτῷ ἑαυτοῦ περὶ τὸ αὐτὸ ἅμα τἀναντία πράττοι. οὐ ‘γὰρ οὖν. ὥσπερ γε, οἶμαι, τοῦ τοξότου οὐ καλῶς ἔχει λέγειν, ‘ὅτι αὐτοῦ ἅμα αἱ χεῖρες τὸ τόξον ἀπωθοῦνταί τε καὶ προσ‘έλκονται, ἀλλ᾽ ὅτι ἄλλη μὲν ἡ ἀπωθοῦσα χείρ, ἑτέρα δὲ ‘ἡ προσαγομένη. παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. πότερον δὴ φῶ‘μέν τινας ἔστιν ὅτε διψῶντας οὐκ ἐθέλειν πιεῖν; καὶ μάλα

2 δὲ οὐδὲ M. — 3 ἆρα τοῦ κ. τ. λ. Rep. IV p. 439 BCD. — καθόσον K. — δὴ διψῇ MAB; cf. Proll. p. 112. — 5 ποτε ἐπ᾽ αὐτὴν L; cf. Proll. p. 82. — ἀνθέλκειν MAB. — 6 post εἴη spatium vacuum in extrema linea altera undecim fere litterarum, in altera nova quatuordecim, sequitur ὑπὲρ θηρίου M. — 7 θηρίου L. — ποιεῖν L. — διψᾷ μὲν pro δή φαμεν L. — φαίημεν MAB. — τό γε ἐπὶ (pro αὐτὸ) M τῷ γε αὐτῷ ABChK τό γε αὐτὸ L. — 8 τῷ αὐτῷ M om. L τὸ αὐτὸ ABChK. — ἑαυτοῦ LM τῷ ἑαυτ. ABChK. — πράττειν MAB πράττοι LChK. — 9 γε om. MAB. — ἔχειν M. — 10 ἀποθοῦνται M. — 11 ὅτι μὲν ChK; cf. Proll. p. 59. — ἀποροῦσα pro ἀπωθοῦσα M. — χεῖρα (sic) A χείρα B. — 12 μὲν om. L. —

nem oportet adscribere, ut planior, quemadmodum mihi videtur, ad secundum caput transitus efficiatur, ne hanc quidem praetermittam, cuius verba haec sunt: ‘Sitientis igitur animus, quatenus sitit, nihil aliud quam bibere vult idque appetit et ad id fertur? Plane vero. Si quid igitur aliquando eum retrahit sitientem, nonne aliud quiddam in eo erit diversum ab ipso, quod sitit et tamquam bestiam ad bibendum impellit? neque enim idem dicimus posse eadem parte sui circa idem simul contraria facere. Non certe. Perinde atque, opinor, de sagittario non recte dicendum est manus eius attrahere simul et repellere, sed aliam esse manum, quae repellat, aliam, quae attrahat. Prorsus ita, inquit. Dicamusne ergo aliquos esse, qui interdum cum sitiant, nolint tamen bibere? Multos sane

'γ', ἔφη, πολλοὺς καὶ πολλάκις. τί οὖν, ἔφην ἐγώ, φαίη 'τις ἂν τούτων πέρι; οὐκ ἐνεῖναι μὲν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὸ 'κελεῦον, ἐνεῖναι δὲ τὸ κωλῦον πιεῖν, ἄλλο ὂν καὶ κρατοῦν 'τοῦ κελεύοντος; ἔμοιγε, ἔφη, δοκεῖ. ἆρ' οὖν οὐ τὸ μὲν 'κωλῦον τὰ τοιαῦτα ἐγγίγνεται, ὅταν ἐγγένηται, ἐκ λογισμοῦ, 'τὰ δὲ ἄγοντα καὶ ἕλκοντα διὰ παθημάτων τε καὶ νοσημά-'των παραγίγνεται; φαίνεται. οὐ δὴ ἀλόγως, ἦν δ' ἐγώ,
490 'ἀξιώσομεν αὐτὰ διττά τε καὶ ἕτερα ἀλλήλων εἶναι, τὸ | μὲν 'ᾧ λογίζεται λογιστικὸν προσαγορεύοντες τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ 'ᾧ ἐρᾷ τε καὶ πεινῇ καὶ διψῇ καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυ-'μίας ἐπτόηται ἀλόγιστόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν, πληρώσεών 'τινων καὶ ἡδονῶν ἑταῖρον.' διὰ τούτων ἔδειξεν ἕτερον εἶδος εἶναι ψυχῆς τὸ λογιστικὸν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ. ἀλλά, ὡς εἶπον καὶ πρόσθεν, οὔπω μοι πρόκειται δεικνύειν, ὡς ἕτερα τῷ εἴδει ταυτὶ τὰ δύο μέρη τῆς ψυχῆς ἐστιν, ἀλλὰ εἷς

---

3 *εἶναι* LMAB. — *κωλύων* M *κωλύον* LABCh. — *ποιεῖν* A. — *ὂν* om. L. — *τὸ κρατοῦν* LMAB *καὶ κρ.* Corn. ChK. — 4 *οὐκ εἰ τοῦτο* pro *οὖν οὐ τὸ* L. — 5 *κωλύον* LMABCh. — *ἐστὶ τὰ* L. — *τοῦ λογισμοῦ* MABChK; cf. Proll. p. 116. — 6 *θέλοντα* pro *ἕλκοντα* L. — *νοσημάτων τε καὶ παθημάτων* L; cf. Proll. p. 118. — 12 *ἕτερον* pro *ἑταῖρον* L. — verba *διὰ τούτ. ἔδ. ἕτερον* om. L. —

---

ac saepe. Quid igitur, inquam, de his aliquis dicat? nonne inesse in animo eorum, quod iubeat, et aliquid, quod vetet bibere, quod diversum sit et potentius iubente? Mihi quidem, inquit, ita videtur. Nonne vero id, quod talia prohibet, a ratione proficiscitur, cum inest, ea vero, quae agunt et trahunt, ex affectionibus et morbis accedunt? Constat. Non absurde igitur, inquam, duo haec diversaque inter se esse statuemus, et illud quidem, quo ratiocinatur animus, rationale appellabimus, illud autem, quo amat et esurit ad ceterasque cupiditates impetu fertur, irrationale et concupiscens, expletionum quarundam et voluptatum studiosum.' His diversum esse animi genus ratiocinans a concupiscente ostendit. Verum, ut prius etiam dixi, nondum id mihi propositum est demonstrare diversas genere esse has duas animi partes, sed satis

γε τὸ προκείμενον ἀπόχρη τὸ περαινόμενον ἀναμφισβητήτως, ὅτι μὴ τῆς αὐτῆς ἐστι δυνάμεως τό τε λογίζεσθαι καὶ τὸ σιτίων ἢ ποτῶν ἢ ἀφροδισίων ἐπιθυμεῖν, ὅπερ οὐκ οἶδα ὅπως ὁ Χρύσιππος ἅμα πολλοῖς Στωϊκοῖς ἠγνόησεν· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγνοῆσαί τι συγγνωστόν, ὡς καὶ πρόσθεν ἔλεγον, οὐ συγγνωστὸν δὲ τὸ πλημμελῶς οὕτω μεταχειρίσασθαι τὸν λόγον, ὥστε τῶν μὲν τοῖς κωμικοῖς ἢ τραγικοῖς ποιηταῖς εἰρημένων μνημονεύειν εἰς τηλικούτου δόγματος ἀπόδειξιν, ἀνθρώποις οὐδὲ ἐπιχειροῦσιν ἀποδεικνύειν οὐδέν, ἀλλὰ μόνον, οἷα ἂν αὐτοῖς δόξῃ πρέπειν τῷ λέγοντι προσώπῳ κατὰ τὸ δρᾶμα, κοσμοῦσι διὰ τῆς ἑρμηνείας, | τῶν δὲ ὑπὸ Πλάτωνος 491 εἰρημένων εἰς τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ μήτε μνημονεῦσαι μήτε ἀντειπεῖν ἐπιχειρῆσαι, ἀλλὰ ἐξ ἑτοίμου τε καὶ προχείρου λαμβάνειν, ὡς, ἔνθα ἂν ᾖ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθά ἐστι καὶ τὸ λογιζόμενον. Χρύσιππος μὲν οὖν ἀεὶ τοιοῦτος. ὁ δὲ Πλάτων, ἐπειδὴ διώρισται ἐν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει τὸ

1 ἀμφισβητίτως M. — 7 τῶ μὲν M. — 8 ἢ pro εἰς L. — ἀνθρώπων οὐδὲ ἐπιχειρούντων codd. edd. ἀνθρώποις οὐδὲ ἐπιχειροῦσιν nos; cf. Proll. p. 126. — 9 μόνων ὧν pro μόνον οἷα L. — 10 πρέπει M. — 11 δράμμα M δράμα LAB. — κοσμούντων codd. edd. κοσμοῦσι nos. — 16 διώρισται codd. edd.; fortasse διώρισεν legendum. —

ad rem illud est, quod conclusum nullam controversiam recipit, non eiusdem facultatis esse ratiocinari et cibos vel potiones vel res venereas concupiscere, id quod Chrysippus una cum multis Stoicis nescio quo modo ignoravit; sed, ut supra quoque dixi, quod ignoratione committit, condonandum est, at illud nullo modo venia dignum, quod in re tractanda adeo peccat, ut ad tanti decreti confirmationem ea afferat, quae a comicis vel tragicis poetis dicta sunt, hominibus, qui ne conantur quidem quidquam demonstrando probare, sed ea tantum, quae ipsis convenire personae in fabula loquenti videantur, ornatu orationis adhibito explicare student, quae vero a Platone ad huius rei demonstrationem dicta sunt, neque commemoret neque refutare conetur, sed tamquam ab omnibus concessum illud promte sumat, ubi affectus animi sint, ibidem partem ratiocinantem esse. Chrysippus quidem semper talis est. At Plato ubi in oratione supra allata

ἐπιθυμητικὸν τοῦ λογιστικοῦ, μετὰ ταῦτα πειρᾶται καὶ τὸ θυμοειδὲς αὐτῶν διορίζειν· ἔχει δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς ῥήσεως ὧδε· ‛ταῦτα μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, δύ' ἡμῖν ὡρίσθω εἴδη ἐν ‛ψυχῇ ἐνόντα· τὸ δὲ δὴ τοῦ θυμοῦ καὶ ᾧ θυμούμεθα πότε‛ρον τρίτον ἢ τούτων ποτέρῳ εἴη ἂν ὁμοφυές; ἴσως, ἔφη, ‛τῷ ἑτέρῳ, τῷ ἐπιθυμητικῷ. ἀλλ', ἦν δ' ἐγώ, ποτὲ ἀκούσας ‛τι πιστεύω τούτῳ, ὡς ἄρα Λεόντιος ὁ Ἀγλαΐωνος ἀνιὼν ἐκ ‛Πειραιέως ὑπὸ τὸ βόρειον τεῖχος ἐκτὸς αἰσθόμενος νεκροὺς ‛παρὰ τῷ δημίῳ κειμένους ἅμα μὲν ἰδεῖν ἐπιθυμοῖ, ἅμα δὲ ‛δυσχεραίνοι καὶ ἀποτρέποι ἑαυτὸν καὶ τέως μὲν μάχοιτό τε ‛καὶ παρακαλύπτοιτο, κρατυύμενος δ' οὖν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας
492 ‛διελκύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς προσδραμὼν πρὸς τοὺς | νεκρούς ‛ἰδοὺ ὑμῖν' ἔφη ‛ὦ κακοδαίμονες, ἐμπλήσθητε τοῦ καλοῦ ‛θεάματος.' ἤκουσα, ἔφη, καὶ αὐτός. οὗτος μέντοι, ἔφην, ὁ

2 ἡ om. M. — 3 ταῦτα μὲν κ. τ. λ. Rep. IV p. 439 E. — δὴ μὲν L δύημι M δύο μοι ABChK δύ' ἡμῖν nos; cf. Proll. p. 65. — εἰ δὴ pro εἴδη L. — 4 ἐνόντος MAB; cf. Proll. p. 49. — τὸ δὲ τοῦ θυμοῦ L Corn. αὐτὸ δὴ τ. θ. M αὐτῷ δὴ τ. θ. ABCh αὐτοῦ δὲ τ. θ. K τὸ δὲ δὴ τ. θ. nos. — τῷ pro ᾧ M. — πρότερον L. — 5 τοῦτο L. — 7 τὶ δὲ πιστεύω MAB τι πιστ. L Corn. — τοῦτο codd. edd. τούτῳ Corn. — ἀγλαώνιος L. — 8 πειρέως MAB πειραιῶς L. — 9 ἐπιθυμεῖ L. — 11 δ' αὖ MAB δ' οὖν LChK. — 13 καλοῦ ABCh κακοῦ K (de ML non liquet). — 14 οὕτως L. —

concupiscentem a rationali parte satis distinxit, conatur postea ab his irascentem quoque distinguere; cuius orationis principium hoc est: 'Hae igitur, inquam, duae nobis in animo species definitae sunt; illa autem, quae iracundiae est quaque irascimur, utrum tertia an alterutri ex illis cognata existimanda est? Alteri fortasse, inquit, concupiscenti. At, inquam, audivi aliquid, cui fidem habeo, Leontium, Aglaionis filium, ex Piraeo sub septentrionali muro extrinsecus in urbem redeuntem, cum cadavera sensisset apud carnificem iacere prostrata, simul et spectare concupivisse et aegre tulisse atque abhorruisse et aliquamdiu secum pugnasse caputque obtexisse, donec cupiditate superatus diductis oculis ad cadavera accurrisset dicens 'ecce vobis, infelices, pulchro

'λόγος σημαίνει τὴν ὀργὴν πολεμεῖν ἐνίοτε ταῖς ἐπιθυμίαις, 'ὡς ἄλλο ὂν ἄλλῳ. σημαίνει γάρ, ἔφη.' πάλιν κἀν τούτοις ὁ Πλάτων ἐπιδείκνυσιν, ὡς ἕτερόν ἐστι τὸ ἐπιθυμητικὸν τοῦ ὀργιζομένου, προσχρώμενος δηλονότι τῷ κατὰ ἀρχὰς ὑποκειμένῳ ἀξιώματι, ὡς οὐκ ἐνδέχεται τὸ ἀκριβῶς ἓν καὶ ἁπλοῦν καὶ ἀσύνθετον ὀρέγεσθαί τινος καὶ ἀποτρέπεσθαι καὶ χαίρειν τῷ αὐτῷ καὶ δυσχεραίνειν, ἀλλὰ ἀναγκαῖον, ἕτερον μὲν τὸ ἐπιθυμοῦν θεάσασθαι τοὺς νεκρούς, ἕτερον δὲ τὸ κωλῦον θεάσασθαι, καὶ ὡς τῷ μὲν ἐπιθυμοῦντι πάντως πού τις ἡδονὴ κατὰ τὴν θέαν ἤμελλεν ἔσεσθαι, τῷ δὲ κωλύοντι δυσχέρειά τε καὶ ἀνία. τὸ γὰρ ὀργίζεσθαι τῷ ἐπιθυμοῦντι καὶ δυσχεραίνειν αὐτοῦ ταῖς ὁρμαῖς καὶ κωλύειν ἐθέλειν τε ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπιτιμᾶν τε καὶ μέμφεσθαι καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα μέρους ἑτέρου τῆς ψυχῆς ἔργον ἐστίν, οὐκ αὐτοῦ τοῦ ἐπιθυ-

---

1 λόγος χαλεπαίνειν τὴν ὀργὴν MAB λ. σημαίνει τ. ὀ. LChK. — ὀργὴν χαλεπαίνει καὶ πολεμεῖν Ch ὀ. χαλεπαίνειν καὶ π. K; cf. Proll. p. 59. — ἐνίοτε πολεμεῖν ταῖς L; cf. Proll. p. 118. — 2 ἄλλον pro ἄλλο ὂν L. — σημαίνηται ἔφη L σημαίνῃ τε ἔφ. M σημαίνει τε ἔφ. AB σ. γάρ, ἔφ. Corn. ChK. — 4 προσχρώμενον L. — δηλῶν οὐ pro δηλονότι L. — 5 οὖν pro οὐκ L. — 8 κωλύον LMABCh. — 9 τὸ μὲν M. — πάντων ποῦ τὶς M. — 10 ἔμελλεν L. — 11 ἀνίατα τὸ M. — 12 κελεύειν pro κωλύειν L. — τὰς ἐπιθυμίας L. — 14 οὐ κατ' pro οὐκ L. —

---

spectaculo satiamini.' Audivi, inquit, et ipse. Haec vero, inquam, narratio docet iram nonnunquam cum cupiditatibus pugnare, tamquam aliud cum alio. Docet enim, inquit.' Etiam hac oratione Plato concupiscentem partem diversam ab irascente esse ostendit, usus nimirum eo, quod a principio posuit, pronuntiato, fieri non posse, ut, quod unum dumtaxat et simplex ac non compositum sit, eandem rem simul appetat et aversetur, eadem et gaudeat et indignetur, sed necesse esse aliud esse, quod concupiscat spectare cadavera, aliud, quod prohibeat, et concupiscenti quidem prorsus voluptatem nescio quam ex spectaculo futuram fuisse, prohibenti contra molestiam et dolorem. Nam irasci concupiscenti, appetitiones eius indigne ferre et prohibere, velle cupiditates increpare et corripere ceteraque huius generis alius partis animi, non ipsius concupiscentis

μοῦντος· εἰ δὲ καὶ μὴ μέρους, ἀλλὰ δυνάμεώς γε πάντως
493 ἑτέρας. εἴρηται γὰρ ἤδη τοῦτό γε πολλάκις, | ὡς οὐδέπω
κατὰ τόδε τὸ βιβλίον ἀγωνιζόμεθα πρὸς Ἀριστοτέλην καὶ
Ποσειδώνιον ὁμολογοῦντας μὲν ἑτέροις ἀλλήλων λογίζεσθαί
τε καὶ θυμοῦσθαι καὶ ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς, οὐ μὴν εἴδεσί γε ἢ
μορίοις ψυχῆς, ἀλλὰ δυνάμεσιν· ἐν γὰρ τοῖς ἐφεξῆς λόγοις
ἐπιδείξομεν, ὅτι μὴ δυνάμεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ μέρεσι τῆς
ψυχῆς ἑτέροις ἀλλήλων κατὰ εἶδος. ἐν δὲ τῷδε τῷ νῦν
ἐνεστῶτι τοῦτο ἀρκεῖ μόνον ἀποδεῖξαι πρὸς ἔνδειξιν τῆς
Χρυσίππου περὶ τὰ τοιαῦτα ῥᾳθυμίας, ὡς αὐτὸς ἰσχυρῶν
λόγων ὑπὸ Πλάτωνος ἠρωτημένων εἰς ἀπόδειξιν τοῦ νῦν
ἡμῖν ζητουμένου δόγματος οὔτε ἐμνήσθη τινὸς αὐτῶν οὔτε
ἀντειπεῖν ἐπεχείρησε, καίτοι πληρώσας λόγων μακρῶν, μᾶλλον
δὲ ποιητικῶν ἐπῶν ὅλον τὸ πρῶτον βιβλίον περὶ ψυχῆς, ἐν
ᾧ περὶ ἡγεμονικοῦ διεξῆλθεν. οὐ μόνον δὲ κατὰ τοῦτο

1 τε pro γε L. — 2 ἤδη γε τοῦτό γε L ἤδη γε τοῦτο MABChK ἤδη τοῦτό γε nos. — οὐδέποτε MABChK οὐδέπω L. — 5 ἢ om. L. — 6 δυνάμεσι μόνον (v. 7) omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 8 τῷδε om. L. — 10 ὡσαύτως L. — 12 ζητημένου M ζητυμένου ABCh. — post δόγματος spat. vac. 18 ferme litterarum; sequitur πεῖν ἐπεχείρησας M. — αὐτὸς L. — 13 πληρῶσαι L. — post λόγων spat. vac. 12 ferme litterarum, sequitur δὲ ποιητικῶν M; post λόγων eadem spatii vacuitas, sequitur ποιητικῶν AB λ. μακρῶν καὶ π. ChK λ. μακρῶν μᾶλλον δὲ π. L; cf. Progr. I, 17. —

est; si non partis, at facultatis certe alius. Nondum enim hoc in libro, sicut saepius iam a me dictum est, certamen nobis cum Aristotele et Posidonio institutum est, qui fatentur quidem diversa inter se esse, quibus ratiocinemur, irascamur, concupiscamus, non tamen species eas aut partes animi, sed facultates esse affirmant. Nam nos postea deinceps non facultates tantum, verum etiam partes genere inter se discrepantes esse demonstrabimus. At in praesentia sufficit hoc solum probasse, ut Chrysippi neglegentiam in his ostendamus, qui validas rationes, quas Plato ad decreti, quod quaerimus, confirmationem proposuit, neque recensuerit neque refellere conatus sit, cum tamen totum librum primum de anima, ubi de principatu disseruit, orationibus longis vel potius poetarum versibus repleret. Neque vero in eo tantum

τελέως ἐσιώπησε τοὺς τοῦ Πλάτωνος λόγους, ἀλλὰ καὶ κατὰ
τὰ περὶ παθῶν συγγράμματα, τά τε τρία τὰ λογικὰ καὶ τὸ
χωρὶς αὐτῶν ἰδίᾳ γεγραμμένον ὑπὸ αὐτοῦ, τὸ θεραπευτικόν
τε καὶ ἠθικὸν ἐπιγραφόμενον. ἐπὶ τὰς ὑπολοίπους οὖν τοῦ 4
Πλάτωνος ῥήσεις ἴωμεν ἐχούσας ὧδε· | ʽοὐκοῦν καὶ ἄλλοθι, 494
ʽἔφην, πολλαχοῦ αἰσθανόμεθα, ὅταν βιάζωνταί τινα παρὰ
ʽτὸν λογισμὸν ἐπιθυμίαι, λοιδοροῦντά τε αὐτὸν καὶ θυμού-
ʽμενον τῷ βιαζομένῳ ἐν αὐτῷ καὶ ὥσπερ δυοῖν στασιαζόν-
ʽτοιν ξύμμαχον τῷ λόγῳ γιγνόμενον τὸν θυμὸν τοῦ τοιού-
ʽτου; ταῖς δ' ἐπιθυμίαις αὐτὸν κοινωνήσαντα, αἱροῦντος λό-
ʽγου μὴ δεῖν, ἀντιπράττειν οἶμαί σε οὐκ ἂν φάναι γενομένου
ʽποτ' ἐν σεαυτῷ τοιούτου αἰσθέσθαι, οἶμαι δ' οὐδ' ἐν ἄλλῳ.
ʽοὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη.' κατὰ μὲν οὖν τὴν προτέραν ῥῆσιν

2 περὶ τῶν παθῶν L. — τά ante τε om. M. — τὰ — γεγραμμένα codd. edd. τὸ — γεγραμμένον nos. — 3 αἰτιῶν MABChK αὐτῶν L Al. Just. — 5 οὐκοῦν κ. τ. λ. Rep. IV p. 440 A. — ἄλλότι (sic) L. — 6 ἔφη LAB. — τινὸς ἀλλαχοῦ L πολλάκις MABChK πολλαχοῦ nos. — ᾐσθανόμεθα L. — βιάζονται M. — 7 αὐτὸν codd. edd. αὑτὸν nos. — 8 ἐν αὐτῷ L ἐν ἑαυτῷ MABChK. — στασιαζόντων LAB. — 9 σύμμαχον LMAB. — 10 δ' om. L. — αὐτῶν L. — κοινωνήσαντος LMAB κοινωνήσαντα Corn. ChK; cf. Proll. p. 125. — αἱροῦντα AB αἱροῦντος om. L. — 11 μὴ δεῖν τί πράττειν LMAB μηδὲν ἀντιπράττειν Corn. ChK; cf. Proll. p. 59 (p. 124). — οἶμαι δέ σε ChK. — ἀκουμένου pro ἂν φάναι γενομένου L. — 12 ἐν ἑαυτῷ LMAB. — δ' οὐδ' ἐν om. L. — ἄλλου L. — 13 οὖν om. L. —

libro Platonis rationes prorsus silentio praetermisit, sed etiam in libris de perturbationibus, et tribus rationalibus et eo, qui separatim ab eo editus θεραπευτικός et ἠθικός inscribitur. Sed iam reliqua Platonis persequamur in hunc modum scripta: ʽNonne et alibi, inquam, saepe animadvertimus, quando quis a cupiditatibus praeter rationem vi impellitur, eum sibimet ipsum conviciari et illi, quod in se est, quo trahitur, irasci ac quasi duobus discordantibus adiutricem rationi iracundiam huiusmodi hominis succurrere? Iracundiam autem cum cupiditatibus consociatam rationi, cum haec evincat non oportere hanc iniri societatem, repugnare arbitror te nunquam aut in te ipso aut in alio sensisse dicturum. Nunquam per Jovem, inquit.' Priore loco

ὁ Πλάτων, ἐν ᾗ τοῦ ποθοῦντος θεάσασθαι τοὺς νεκροὺς ἐμνημόνευσεν, ἐναργῶς μὲν ἀπέδειξεν ἕτερον ὑπάρχειν τὸ θυμούμενον τοῦ ἐπιθυμοῦντος, οὐ μήν, ὅτι τὸ λογιζόμενον ἕτερον ἀμφοῖν ἐστιν, ἐναργῶς εἶπεν, ἀλλὰ ἐνεδείξατο κατὰ ἐκεῖνον μέν πως τὸν λόγον, ἐνταῦθα δὲ ἱκανῶς ἐπεξέρχεται. ὅταν γάρ τινα βιάζηταί τις ἐπιθυμία παρὰ τὸν λογισμόν, ὥσπερ τὸν ἔμπροσθεν εἰρημένον Λεόντιον, ὁ θυμὸς ἐνταῦθα κινεῖται συμμαχῶν τῷ λογισμῷ καὶ πολλάκις μὲν ἐκράτησεν ἅμα τῷ λογισμῷ τῆς ἀμέτρου κινήσεως τοῦ ἀκολάστου τῆς
495 ψυχῆς εἴδους καὶ | κατέσχε τε καὶ διεκώλυσεν αὐτὸ καὶ τῆς ὁρμῆς ἐπέσχεν, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Λεόντιος ἐδυνήθη λοιδορηθεὶς ἑαυτῷ τῆς περὶ τὸ θεάσασθαι τοὺς νεκροὺς ἀκρασίας παρελθεῖν μὴ θεασάμενος αὐτούς, ἐνίοτε δὲ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς ἀγχόντων τε καὶ λοιδορουμένων ἀντιπραττόντων τε καὶ ἀνθελκόντων ἐκράτησε τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥσπερ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦδε τοῦ θεασαμένου τοὺς νεκροὺς ὁ Πλάτων

1 εἰ pro ἐν ᾗ L. — 2 ἐμνημόνευσαν M. — 4 καὶ κατὰ codd. edd. καὶ eiecimus; cf. Proll. p. 128. — 5 ἐνταυθοῖ L. — δὲ om. M. — 7 ὡς ἐπὶ τὸν MABCh ὥσπερ τὸν LK. — 8 ἐκράτησε συμμαχῶν ἅμα L. — 12 τοὺς om. L. — 13 προελθεῖν codd. edd. παρελθεῖν nos; cf. Proll. p. 126. — δὲ om. L. — 14 ἀκόντων pro ἀγχόντων L. —

Plato, quo illius, qui spectare cadavera concupivit, mentionem fecit, aperte quidem demonstravit irascentem partem a cupiente diversam esse, non tamen ratiocinantem ab utraque differre perspicue dixit, sed indicavit tantum ibi quodam modo, hoc autem loco satis persecutus est. Quando enim aliquem praeter rationem trahit cupiditas, ut Leontium, quem supra commemoravimus, tum insurgit iracundia rationique opitulatur ac saepe consociata cum ratione immoderatum impetum intemperantis animi partis vicit cohibuitque ipsam appetitionemque eius repressit, quemadmodum Leontius potuit correpta sua spectandorum cadaverum incontinentia praeterire neque adspicere; interdum autem fit, ut duabus illis partibus prementibus atque obiurgantibus renitentibusque ac retrahentibus concupiscens tamen superior evadat, id quod in ipso illo, qui spectavit cadavera, evenisse Plato memorat ita, ut plura simul una hac oratione ostendat. Etenim

διηγεῖται γενέσθαι συνενδεικνύμενος ἐν τῷ λόγῳ πολλά. καὶ γάρ, ὅτι τὸ θυμαινόμενον ἕτερόν ἐστι τοῦ ἐπιθυμοῦντος καὶ ὅτι τὸ λογιζόμενον ἀμφοῖν ἄλλο καὶ ὡς τὸ θυμαινόμενον οὐδέποτε συμμαχεῖ τῷ ἐπιθυμητικῷ, διὰ ἑνὸς ἐνεδείξατο τοῦδε τοῦ προειρημένου παραδείγματος. οὐδεὶς γοῦν ἐπετίμησεν ἑαυτῷ ποτε καὶ ὠργίσθη, διότι τῶν ἀκαίρων ἐπιθυμιῶν ἀφίστασθαι προαιρεῖται. τίς γὰρ ἐν νόσῳ τῶν ἀμέτρως διακαιομένων ἐπιθυμούντων τε πόματος ψυχροῦ λογισάμενος ὄλεθρον οἴσειν αὑτῷ τὸ πόμα καὶ βλάβην ἐσχάτην, εἶτα ἐπισχὼν τὴν ὁρμὴν κατὰ τὴν ψυχὴν ἐπετίμησεν αὑτῷ καὶ ὠργίσθη, διότι καλῶς ἐλογίσατο; οὐδείς, ὡς οἶμαι, τῶν πάντων. ἀλλὰ | ἔνθα μὲν ἂν ἑκὼν ὁ λογισμὸς ἕπηται τῷ ἐπιθυμητικῷ, 496

3 *συμαινόμενον* M. — 5 *γὰρ* pro *γοῦν* ABChK. — *ἐπετύμησεν* L. — 6 *ἀκαίρως* codd. edd. *ἀκαίρων* nos; cf. Proll. p. 125. — 7 *προαιρεῖς δὲ αὐτῆς γὰρ* M (cf. Proll. p. 92) *προαιρεῖται· εἴπερ τις γὰρ* ABChK *προαιρεῖται τίς γὰρ* L Corn. — post *ἀμέτρως* spat. vac. 20 ferme litterarum in extrema altera linea, in alterius initio 12 litterarum, sequitur *ψυχροῦ λογισάμενος* M; post *ἀμέτρως συγκαιομένων* spat. vac. 12 litterarum, sequitur *περὶ πόματος ψ. λ.* MAB; *ἀμέτρ. συγκαιομένων ὀρεγόμενος πόμα τὸ ψυχρὸν ὁρμὴν πλεονάζουσαν, ἐντεῦθεν περὶ πόματος ψ. λ.* ChK *ἀμ. συγκ. ψυχρὸν ὕδωρ πιεῖν ἐπιθυμῶν, εἶτα περὶ π. ψ. λ.* Corn. *ἀμέτρ. διακαιομένων ἐπιθυμούντων τε πόματος ψ. λ.* L; cf. Progr. I, 17. — 9 *οἴσιν* M. — post *πόμα* sp. vac. ferme 16 litterarum, sequitur *ἐσχάτην* MAB *πόμα, ἐσχάτην* ChK *πόμα ἢ βλαβὴν* (sic) *τὴν ἐσχάτην* Corn. *πόμα καὶ βλάβην ἐσχ.* L. — 10 *ὁρμὴν καὶ κατὰ τὰς ψυχὰς ἃς ἐπετίμησεν* codd. edd. *καὶ κ. τ. ψ. ἃς* delevit Corn. *ὁρμὴν τοῦ ἀκολάστου τῆς ψυχῆς ἐπετ.* Herm. Saupp. (Philol. Anzeig. IV, 3, 120); *ὁρμὴν κατὰ τὴν ψυχὴν* nos; cf. Progr. I, l. l. et II, 22 adn. — *αὐτῷ* codd. edd. *αὑτῷ* nos. — 11 *ἁπάντων* L. — 12 *ἐπί τε* pro *ἕπηται* L. —

irascentem a concupiscente atque ab utraque diversam esse ratiocinantem partem, irascentem item nunquam foedere iungi cum concupiscente uno hoc, quod attuli, exemplo declaravit. Nimirum nemo sese unquam obiurgat sibique irascitur, quod ab immoderatis cupiditatibus desistere sibi proposuerit. Quis enim est, qui in morbo constitutus non mediocrique febre oppressus cum frigidam vehementer appetens ratione tamen collegerit mortem sibi et laesionem extremam potum allaturum atque ita impetum in animo refrenaverit, postea se reprehendat atque indignetur, quod bene rationem inierit? Nemo, opinor, omnium. Sed, ubi ratio sponte concupiscentem

συνέπεται καὶ τὸ θυμοειδὲς τῷ λογισμῷ· τούτῳ γὰρ ὑπηρετεῖν καὶ συμπράττειν ὥσπερ τις κύων κυνηγέτῃ (κατὰ τοῦ τρίτου τῆς ψυχῆς εἴδους) ὑπὸ τῆς φύσεως ἐδόθη· ἔνθα δὲ ἂν ἐναντιῶται καὶ στασιάζῃ καὶ μάχηται, μετὰ τοῦ λογισμοῦ γίνεται καὶ τούτῳ συμμαχεῖ. ὅτι δὲ τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς ἀεὶ κατὰ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ συμμαχεῖ, καὶ διὰ τῆς ἐπιφερομένης ῥήσεως δῆλον ποιεῖ γράφων ὧδε· 'τί δέ; ἦν 'δ' ἐγώ, ὅταν τις οἴηται ἀδικεῖν, οὐχ ὅσῳ ἂν γενναιότερος 'ᾖ, τοσούτῳ ἧττον δύναται ὀργίζεσθαι καὶ πεινῶν καὶ ῥιγῶν 'καὶ ἄλλο ὁτιοῦν τῶν τοιούτων πάσχων ὑπ' ἐκείνου, ὃν ἂν 'οἴηται δικαίως ταῦτα δρᾶν, καί, ὃ λέγω, οὐκ ἐθέλει πρὸς 'τοῦτον αὐτοῦ ἐγείρεσθαι ὁ θυμός; ἀληθῆ, ἔφη. τί δέ; ὅταν 'ἀδικεῖσθαί τις ἡγῆται, οὐκ ἐν τούτῳ ζεῖ τε καὶ χαλεπαίνει

1 ὑπηρετεῖ L. — 2 verba κατὰ — εἴδους uncis inclusimus. — 3 γὰρ pro δὲ L. — 4 ἠναντίωται L ἐναντιῶται MAB ἐναντιοῦται ChK ἂν ἐναντιῶται nos. — στασιάζει καὶ μάχεται codd. edd. στασιάζῃ κ. μάχηται nos. — 5 καὶ om. L. — τοῦτο LM. — συμμαχεῖν L. — ὅτι δὲ om. L. — 6 συμμαχεῖ om. L. — 7 δῆλον om. L. — ποιεῖται codd. edd. ποιεῖ nos. — τί δέ; κ. τ. λ. Rep. IV p. 440 C. — 8 οἴηται τοσούτῳ ἧττον omissis, quae interiecta sunt, verbis L. — 9 ᾗ pro ᾖ M. — τοσοῦτον A. — 11 οὐκ ἐγείρεσθαι θέλει L; cf. Proll. p. 118. — 12 τούτων L. — αὐτῶν θυμός L. — 13 ἀδικῇ γέ τις L. — ἡγεῖται LMABCh; cf. Proll. p. 123. — ζητεῖται καὶ MAB ζητεῖν τε καὶ L ζεῖ τε καὶ Corn. ChK; cf. Stallb. ad Plat. l. l. — χαλεπαίνειν LMAB χαλεπαίνει Corn. ChK. —

partem sequitur, una cum ratione etiam irascens accedit, quoniam huic a natura datum est, ut rationi praesto sit et auxilietur quasi canis venatori (contra tertiam animi speciem); ubi vero adversatur ratio dissidetque ac pugnat, cum ea stat eique opitulatur. Iracundiam autem semper rationi contra cupiditatem auxiliari ex hac quoque, quae sequitur, oratione Plato perspicuum facit ita scribens: 'Quid? inquam, quando quis iniuriam inferre se putat, nonne, quo generosior est, eo minus irasci potest, dum esurit, dum friget et aliud quidvis eiusmodi patitur ab illo, quem iure haec facere existimat, et, quod dico, ira eius non vult in hunc incitari? Verum dicis, inquit. Quid vero? Quando quis pati iniuriam se putat, nonne in eo fervet et indignatur eique, quod

'καὶ ξυμμαχεῖ τῷ δοκοῦντι δικαίῳ καὶ διὰ τὸ πεινῆν καὶ δια
'τὸ ῥιγοῦν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα πάσχειν ὑπομένων καὶ
'νικᾷ καὶ οὐ λήγει τῶν γενναίων, πρὶν ἂν ἢ διαπράξηται ἢ
'τελευτήσῃ ἢ ὥσπερ κύων ὑπὸ | νομέως ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ 497
'παρ' αὐτῷ ἀνακληθεὶς πραϋνθῇ;' ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει πάλιν ὁ Πλάτων ἐμνημόνευσε δυοῖν ἀνθρώπων, ἀμφοῖν μὲν ταὐτὰ πασχόντων ὑπό τινος ἄρχοντός τε καὶ κρατοῦντος, ὡς καὶ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ ῥιγοῦν, ἀλλὰ τοῦ μὲν ἑτέρου δικαίως πεπεισμένου πάσχειν αὐτά, τοῦ δὲ ἑτέρου ἀδίκως· εἶτά φησιν, ὡς ὁ μὲν ἕτερος, ὅστις ἂν οἴηται δικαίως πάσχειν ταῦτα διὰ τὸ πρότερον αὐτὸς ἀδικεῖν τι, φέρει πρᾴως αὐτὰ καὶ οὐκ ὀργίζεται τῷ δικαίως κολάζοντι, καὶ τοσούτῳ γε μᾶλλον, φησίν, ὅσῳπερ ἂν καὶ γενναιότερος ᾖ (εἴρηκε δὲ τοῦτο περὶ αὐτοῦ τοῦ κολαζομένου· οὗτος γάρ, ὅσῳπερ ἂν εὐγενέστερος

---

1 συμμαχεῖν LMAB συμμαχεῖ Corn. ChK ξυμμαχεῖ nos. — δικαίως L. — 2 πάσχειν καὶ ὑπομένων νικᾷ Corn. ChK; cf. Proll. p. 59 adn. — 3 νικᾶν — λήγειν L. — ἢ τελευτὴ M ἡ τελευτὴ AB ἢ τελευτήσῃ L Corn. — 5 ἀνακληθεὶς LM ἀνακλιθεὶς ABChK 'ἀνακλινθεὶς vel ἀνακληθεὶς' Corn.; cf. Proll. p. 20. — 6 ταῦτα L. — 9 καθ' ἑτέρου pro τοῦ δὲ ἑτ. L. — 10 ὅστις om. L. — ἂν om. LABChK; cf. Proll. pp. 35 et 66. — οἴεται K. — 11 τί δε (sic) φέρει M τί φέρειν L. — 12 ὀργίζεσθαι L. — 13 ἂν καὶ γενναιότερος L ἂν γενν. MABCh ἂν ᾖ γενν. K ἂν καὶ γενν. ᾖ nos. — 14 τοῦ om. L. —

---

iustum videtur, opitulatur atque per famem, per frigus aliaque id genus, dum perseverat, vincit neque prius a generoso opere desistit, quam vel perfecerit vel finem invenerit vel ut canis a pastore revocatus a ratione, quae in eo est, mitigatus fuerit?' Hoc loco Plato rursus duos homines introducit, qui ambo quidem iisdem malis a principe quodam et potente affecti esuriant et sitiant et frigeant, alter tamen persuasum sibi habeat iuste, alter iniuste id pati; deinceps ait eum, qui iure haec se pati existimet, propterea quod prior ipse iniuriam intulerit, aequo animo ea ferre neque irasci ei, qui poenas expetat, eoque magis, quo generosior sit — quod dictum est de ipso, qui poenas dat; is enim, quanto honestior natura est, tanto patientius poenas fert —, alte-

ὑπάρχῃ φύσει, τοσούτῳ μᾶλλον ὑπομένει γενναίως τὰς κολάσεις)· ὁ δὲ ἕτερος, ὅστις ἂν ἀδικεῖσθαι νομίζῃ, θυμοῦται καὶ χαλεπαίνει καὶ συμμαχεῖ τῷ δοκοῦντι δικαίῳ. ταῦθ' ὁσημέραι γινόμενα κἀπὶ τῶν οἰκετῶν ἔστι θεάσασθαι. ὅσοι μὲν γὰρ ἂν αὐτῶν ἢ κλέπτοντες ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον δρῶντες ἁλῶσι, καὶ μαστιγούμενοι καὶ λιμαγχονούμενοι καὶ ἀτιμαζόμενοι πρὸς τῶν δεσποτῶν οὐκ ὀργίζονται· ὅσοι δὲ ἂν |
498 οἰηθῶσιν ἀδίκως τι τούτων ἢ πάσχειν ἢ πεπονθέναι, ἀεὶ τούτων ἔνδον ὁ θυμὸς ἀγριούμενός ἐστι καὶ ποθῶν ἀντιτιμωρήσασθαι τὸν ἀδικοῦντα. δηλοῦται δὲ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν παραδειγμάτων, ὡς τὸ θυμοειδὲς ὑπὸ τῆς φύσεως ἡμῖν ἐδόθη σύμμαχον τῷ λογιστικῷ. τούτῳ γοῦν δὴ φαίνεται συμμαχοῦν, ὅταν ὑπό τινος ἢ ἔνδοθεν ἢ ἔξωθεν ἀδικεῖσθαί τε καὶ βιάζεσθαι δοξάζῃ. τὸ μὲν οὖν δοξάζειν ἀδικεῖσθαι τοῦ λογιστικοῦ, τὸ δὲ ἐπαμύνειν αὐτῷ κατὰ τοῦ βιαζομένου τοῦ θυμοειδοῦς ἴδιον. ἐπειδὰν μὲν οὖν ἀμέτρως ἐπί τι φερό-

1 ὑπάρχει MAB. — τοσοῦτον M. — 2 νομίζη θυμῶ τὲ χαλεπαίνει L. — 3 δικαίω LM Corn. δικαία AB δίκαια ChK; cf. Proll. p. 22. — ταῦτα L. — 4 ὅσα μέρει M. — τὰ γιγνόμενα L γιγνόμενα M γενόμενα ABChK γινόμενα nos. — ἐστὶ θεᾶσθαι L. — 6 λιμαγχωνούμενοι M. — 9 τε pro ἐστι L. — 10 τὰ ἀδικοῦντα L. — δηλοῦνται L. — 15 τοῦ pro τὸ MAB. — αὐτὸ M. — 16 οὖν μὲν pro μὲν οὖν M. —

rum autem, qui se iniuria affici putet, irasci et indignari atque ei, quod iustum videatur, opitulari. Quae quotidie in servis quoque fieri videre licet. Qui enim furti vel alius criminis huiusmodi convicti caeduntur et inedia et ignominia a dominis afficiuntur, non irascuntur; at illi, qui tale quidpiam iniuria se pati aut passos esse arbitrantur, semper saevientem iram in animo habent promtamque ad sumendas poenas ab eo, qui iniuriam intulerit. Quibus ex exemplis manifestum fit iracundiam nobis a natura datam esse, ut rationi opitularetur. Hanc quidem illa adiuvare tum cernitur, cum ab aliquo vel intus vel extrinsecus iniuria se affici vel vi compelli opinatur. Illud opinari cum rationis sit, opem ferre contra vim illatam iracundiae proprium est. Quando igitur immoderate ad aliquid fertur cupiditas secumque ra-

μενον τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν ἄκοντα τὸν λογισμὸν ἕλκῃ βιαίως, κατὰ ἐκείνου σύμμαχον τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς γίνεται· ὅταν δὲ ἔξωθεν ᾖ τις ἀδικῶν, ἐκεῖνον ἀντιτιμωρεῖσθαι σπεύδει. ἐπειδὰν δὲ ὑπὸ μηδενὸς ἀδικεῖσθαι δοξάζῃ τὸ λογιστικόν, οὐδὲ ὁ θυμὸς ἀναζεῖ τηνικαῦτα, κἂν ὅτι μάλιστα κολάζηται τὸ σῶμα δικαίως ὑπό τινος ἢ ῥιγοῦν ἢ πεινῆν ἢ διψῆν ἀναγκαζόμενον. ᾧ δῆλον, ὡς ταῖς δόξαις ἕπεται τοῦ λογιστικοῦ κατὰ φύσιν ἔχον τὸ θυμοειδές. ἐνδέχεται γάρ ποτε | καὶ τοῦτο μοχθηρῶς διακείμενον ἀπειθῶς κινεῖσθαι 499
τῷ λογισμῷ. μετὰ ὀλίγα γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐνδεικνύμενος τοῦτό φησιν 'ἢ καθάπερ ἐν τῇ πόλει ξυνεῖχεν αὐτὴν 'τρία ὄντα γένη, χρηματιστικόν, ἐπικουρητικόν, βουλευτικόν, 'οὕτω καὶ ἐν ψυχῇ τοῦτο τρίτον ἐστὶ τὸ θυμοειδές, ἐπίκου'ρον ὂν τῷ λογιστικῷ φύσει, ἐὰν μὴ ὑπὸ κακῆς τροφῆς 'διαφθείρηται;' τίνες μὲν οὖν εἰσιν αἱ διαφθοραὶ τοῦ θυμοειδοῦς, οὐκ ἐν καιρῷ νῦν λέγειν. ἐν γὰρ τῷ μετὰ τοῦτον

3 ἐκείνων L. — 4 σπεύδῃ L. — δοξάζει M. — 11 ἢ καθάπερ κ. τ. λ. Rep. IV p. 441 A. — εἰ pro ἢ L (?) ChK. — συνεῖχεν codd. edd. ξυνεῖχεν nos. — 15 διαφθαρῇ ChK. — διαφοραὶ codd. edd. διαφθοραὶ Corn. — 16 τούτῳ MAB. —

tionem invitam vi trahit, iracundia rationi contra illam opitulatur; quando autem extrinsecus aliquis iniuriam affert, ulcisci hunc studet. Ubi rursus ratio a nullo se iniuria affici opinatur, tum ne iracundia quidem effervescit, quamvis gravissimis poenis afficiatur corpus iure vel algere vel esurire vel sitire coactum. Unde patet iracundiam, quoad naturalem statum servet, opiniones rationis sequi. Fieri enim potest, ut aliquando etiam illa depravata contumaciter contra rationem se gerat, id quod non multo post Plato ipse declarat ita: 'An quemadmodum in civitate tria genera eam continebant, quaestuarium, auxiliarium, consiliarium, ita etiam in animo tertium hoc est iracundum, opem ferens rationi natura, nisi mala educatione depravatur?' Quaenam iracundi generis sint depravationes, explicandi nunc non est tempus, quoniam proximo libro de perturbationibus animi ex Platonis senten-

λόγῳ περί τε τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς, ὡς ἐδόκει Πλάτωνι, καὶ περὶ νοσημάτων καὶ ἁμαρτημάτων τῶν κατὰ αὐτὴν ἁπασῶν καὶ τῆς κακίας, ὅπως γίνεταί τε καὶ θεραπεύεται μετὰ τὸ γενέσθαι, διελθεῖν ἔγνωκα καὶ δη καὶ περὶ κάλλους τε καὶ ὑγιείας αὐτῆς ἁπασῶν τε τῶν ἀρετῶν· οὐ σμικρὰ γὰρ οὐδὲ ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος σφάλλεται. νυνὶ δὲ ἔτι μίαν ῥῆσιν ὑπογράψαι βούλομαι τοῦ Πλάτωνος, ἐν ᾗ δείκνυσιν ἕτερον ὑπάρχειν τὸ θυμοειδὲς τοῦ λογιστικοῦ. γέγραπται δὲ ἐφεξῆς
500 *τῶν προειρημένων ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς | Πολιτείας τόνδε τὸν*
τρόπον· ‘καὶ γὰρ ἐν τοῖς παιδίοις τοῦτό γ᾽ ἄν τις ἴδοι, ὅτι ‘θυμοῦ μὲν εὐθὺς γενόμενα μεστά ἐστι, λογισμοῦ δ᾽ ἔνιοι ‘μὲν ἔμοιγε δοκοῦσιν οὐδέποτε μεταλαμβάνειν, οἱ δὲ πολλοὶ ‘ὀψέ ποτε. ναὶ μὰ Δί᾽, ἦν δ᾽ ἐγώ, καλῶς γ᾽ εἶπες. ἔτι δ᾽ ‘ἐν τοῖς θηρίοις ἄν τις ἴδοι, ὃ λέγεις, ὅτι οὕτως ἔχει. πρὸς ‘δὲ τούτοις καὶ ὃ ἄνω που ἐκεῖ εἴπομεν, τὸ τοῦ Ὁμήρου

---

2 *καὶ περὶ ἁμαρτημάτων* L. — *τῶν* om. MABChK; cf. Proll. p. 106. — 3 *καὶ* ante *τῆς κακίας* nos addidimus; cf. Proll. p. 127. — *μετὰ τὸ* om. L. — 4 *καὶ* post *δὴ* om. L. — 5 *ὑγείας* L. — 6 *ὁ* om. L. — 10 *καὶ γὰρ κ. τ. λ.* Rep. p. 441 AB. — *τοῦτον* L. — *εἶναι* L *ἴδη* M *ἤδη* A *ἤδη* B *εἴδοι* (i. e. *ἴδοι*) Corn. — 11 *μὲν εὐθὺς* om. M. — *γεννώμενα* L Corn. — *ἔνιοι ἢ* pro *ἔ. μὲν* L. — 12 *οὐδέποτε · ναὶ μὰ* omissis, quae interiecta sunt, verbis MAB; cf. Proll. p. 16. — 13 *γ᾽* om. MAB *δ᾽* L *γε* ChK. — *οὐδ᾽ ἐν* pro *ἔτι δ᾽ ἐν* L *ἔτι τ᾽ ἐν* M *ἔτι γ᾽ ἐν* AB. — 14 *λέγω* MAB *λέγεις* L Corn. ChK; cf. Proll. p. 100. — 15 *ὁ ἄνω* L. — *πούς · καὶ* pro *που ἐκεῖ* L; cf. Proll. p. 83. — *ἐκεῖ* om. MAB. —

---

tia morbisque et peccatis omnibus perversitateque, quo modo et exsistant et, ubi exstiterint, curentur, disserere mihi proposui, item de pulchritudine et sanitate eius omnibusque vitiis, in quibus non minus leviter labitur Chrysippus. Nunc unum adhuc Platonis locum subiungam, ubi diversam a ratione iracundiam esse ostendit, quem statim post eum, quem supra attuli, in quarto Reipublicae in hunc modum scripsit: ‘Nam et in infantibus hoc quidem videas, statim natos iracundia plenos esse; rationis vero nonnulli nunquam, permulti sero compotes fieri mihi videntur. Per Jovem, inquam, praeclare dixisti. Praeterea in bestiis ita esse, ut dicis, animadvertere licet. Accedit, quod supra alicubi in illo ser-

'μαρτυρήσει, τό

'στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ'·

'ἐνταῦθα γὰρ δὴ σαφῶς ὡς ἕτερον ἑτέρῳ ἐπιπλῆττον πε-
'ποίηκεν Ὅμηρος τὸ ἀναλογισάμενον περὶ τοῦ βελτίονός τε
'καὶ χείρονος τῷ ἀλογίστως θυμουμένῳ.' ἐν τούτοις ἐναργῶς
ὁ Πλάτων ἐπιδείκνυσιν ἕτερον ὑπάρχον τὸ θυμούμενον τοῦ
λογιζομένου. οἱ γοῦν παῖδες, ὥσπερ καὶ τὰ θηρία, θυμοῦ
μὲν πλήρεις εἰσί, λογισμοῦ δὲ ἥκιστα μετέχουσιν. ἐπὶ μὲν
οὖν τῶν θηρίων ἐτόλμησαν ἔνιοι λέγειν οὔτε θυμὸν οὔτε
ἐπιθυμίαν ἐνυπάρχειν αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, ἐπὶ δὲ τῶν παίδων
οὐκ οἶδα ὅ τι φήσουσιν. οὐ γὰρ δή γε καὶ τὰ | τούτων 501
πάθη διὰ συλλογισμοῦ χρὴ μαθεῖν, ἀλλὰ ἀναμνησθῆναι μό-
νον αὔταρκες, ὡς οὐκ ἄλλως μὲν νῦν, ἄλλως δὲ παῖδες ὄντες
θυμούμεθα· καὶ γὰρ δύναμις ἡ αὐτὴ καὶ ὁ τρόπος τῆς τοῦ

---

1 μάρτυσι L μαρτυρήση M μαρτυρίσης A μαρτυρήσης B. — 2 Odyss. XX, 17 ἠνείπαπε LMABCh. — θυμῷ pro μύθῳ AB. — 3 ἐπιπλήττων LM ἐπιπλήττον AB. — 4 τῷ ἀναλογισαμένῳ L τὸ ἀναλογισόμενον MAB. — τοῦ om. codd. edd.; cf. Proll. p. 127. — 5 ἀλογίστῳ LMAB; cf. Proll. pp. 50 et 126. — θυμούμενοι L. — 6 ὑπάρχειν L. — 7 θυμοῦμεν pro θυμοῦ μὲν M. — 8 λογισμὸν L. — ἔχουσιν pro μετέχ. L. — 9 οὖν om. L. — 10 ἐν ὑπάρχειν M. — 14 post δύναμις ἡ spat. vac. 12 litterar.; sequitur καὶ ὁ τρόπος MA ἡ δύναμις ἡ αὐτὴ ἐστὶ (sic) καὶ ὁ τρ. Corn. δ. ἡ αὐτὴ καὶ ὁ τρ. LBChK. — τρόπος τῆς γενέσεως τοῦ πάθους L τρ. τοῦ πάθους γενέσεως MABCh. —

---

mone attulimus Homeri testimonium dicentis

'pectora percutiens cor verbis increpat hisce';

hic enim Homerus aperte ab altero alterum obiurgari fecit, ab eo, quod de meliore et peiore deliberavit, id, quod sine ratione irascitur.' His verbis Plato evidenter irascentem partem a ratiocinante diversam esse ostendit. Pueri quidem, sicut et bestiae, iracundia pleni sunt, rationis vero minime participes. Quamquam bestias nonnulli dicere ausi sunt neque iracundiam neque cupiditatem in animo habere; qui de pueris quid dicturi sint, non video. Non enim horum affectus ratione colligendi sunt, sed satis est id tantum meminisse, nos non aliter nunc irasci ac cum pueri eramus; nam et facultas eadem est et modus, quo oritur affectus, similis. Unum tamen habent singulare

πάθους γενέσεως ὅμοιος. ἓν δὲ μόνον ἐξαίρετον ὑπάρχει τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, ὅτι, ὅταν γε μὴ κατὰ πάθος ζῶσιν, ἀλλὰ λογισμὸς αὐτῶν ἐξηγῆται τοῦ βίου, κατέχουσιν ἐν πολλαῖς πράξεσι τὸν θυμόν, ὥσπερ τις νομεὺς κύνα γενναῖον ἀγριώτερον ἐκφερόμενον ἐπὶ τοὺς πέλας. ἐν δὲ τοῖς παισὶν οὐδὲν γίνεται τοιοῦτον, ὥσπερ οὐδὲ ἐν τοῖς θηρίοις, ὅτι τοῖς μὲν οὐδέπω, τοῖς δὲ οὐδέποτε λογισμὸς ἄρχει τῶν ὁρμῶν. ταῦτά τε οὖν ὀρθῶς εἴρηται τῷ Πλάτωνι καὶ προσέτι τὸ κατὰ τὴν τελευτὴν τῆς ῥήσεως γεγραμμένον, ἔνθα τὸν Ὅμηρον ἐπάγεται μάρτυρα ταυτὶ λέγοντα·

'στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·'

'ἐνταῦθα γάρ' φησίν 'ὡς ἕτερον ἑτέρῳ ἐπιπλῆττον πεποίηκε
502 τὸ ἀναλογισάμενον περὶ τοῦ βελτίονός τε καὶ χείρονος | τῷ ἀλογίστως θυμουμένῳ.' ἠβουλόμην δὲ ἂν καὶ τὸν Χρύσιππον ἀνεγνωκέναι τε τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ προσεσχηκέναι τε τὸν νοῦν

1 ὑπάρχειν L. — 2 ὅτι om. codd. edd. — οἵ δ' ἄν γε pro ὅταν γε L. — ὦσιν pro ζῶσιν MABChK; cf. Proll. p. 90. — 3 ἐξηγεῖται LMABCh. — 4 κῦνα LMAB. — 5 ἔνια δὲ pro ἐν δὲ L. — 6 οὐκ ἐγίγνετο pro οὐδὲν γίνεται L. — τοιαῦτα M. — 7 ἀρχὴ pro ἄρχει L. — 8 ταῦτα μὲν codd. edd. ταῦτά τε nos. — τὰ κατὰ L. — 9 τελευτὴν M. — γεγραμμένα L. — 10 μαρτυρία MAB. — 11 ἤνπαπε M ἠνείπαπε LABCh. — θυμῷ AB. — 12 ἔνια γὰρ M. — πεποίηκεν ἐπιπλῆττον (ἐπιπλήττων L) codd. edd. ἐπιπλῆττον πεπ. nos. — 14 ἀλογίστω MAB ἀλογίστῳ ChK; cf. Proll. p. 50. — 15 γνῶσιν pro ῥῆσιν L. —

viri adulti, quod, dummodo ne animi perturbationibus deditam vitam agant, sed ratio eorum vitae praesit, multis in actionibus, sicut canem generosum pastor ferocius in alienos incitatum, ita iracundiam cohibent. At neque in pueris quidquam eiusmodi accidit neque in bestiis, quia in his nunquam, in illis nondum ratio impetus coercet. Quae cum recte a Platone dicta sunt, tum illud, quod in fine orationis positum est, ubi Homerum testem profert haec dicentem:

'pectora percutiens cor verbis increpat hisce';

'hic enim' inquit 'ab altero alterum obiurgari fecit, ab eo, quod de meliore et peiore deliberavit, id, quod sine ratione irascitur.' Vellem etiam Chrysippus hunc locum legisset atque animum ad eum advertisset. Prorsus enim aliquid

αὐτῇ. πάντως γὰρ ἄν τι καὶ αὐτὸς ὤνητο μαθών, ὁπηνίκα τε προσήκει καλεῖν Ὅμηρον μάρτυρα καὶ περὶ τίνων πραγμάτων. οὔτε γὰρ ἐν ἀρχῇ τῶν λόγων, ἀλλὰ ἐπειδὰν ἱκανῶς ἀποδείξῃ τις τὸ προκείμενον, ἀνεπίφθονον ἤδη καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἐπικαλεῖσθαι μαρτυρήσοντας οὔτε περὶ πραγμάτων ἀδήλων παντάπασιν, ἀλλὰ ἤτοι περὶ φαινομένων ἐναργῶς ἢ παρακειμένην αἰσθήσει τὴν ἔνδειξιν ἐχόντων, οἷάπερ ἐστὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, οὐ μακρῶν λόγων οὐδὲ ἀποδείξεων ἀκριβεστέρων δεόμενα, μόνης δὲ ἀναμνήσεως ὧν ἑκάστοτε πάσχομεν, ὡς καὶ Ποσειδώνιος εἶπεν. ὅτι μὲν γὰρ ἐν ἐγκεφάλῳ τὸ λογιζόμενόν ἐστιν ἢ ἐν καρδίᾳ τὸ θυμούμενον, οὐ μεγάλην ἔχει μοῖραν πρὸς πίστιν ἐκ τῶν μαρτύρων, ἀλλὰ ἀποδείξει χρὴ τὸ πᾶν ἐπιτρέπειν ἐνταῦθα· τὸ δὲ ἕτερον εἶναι τοῦ θυμουμένου το λογιζόμενον οὔτε ἀποδείξεως δεῖται
μακρᾶς οὔτε | σοφῶν τῶν μαρτυρησόντων, ἀλλὰ ἀρκεῖ μὲν 503
καὶ Ὅμηρος ἐπὶ τοῖς ἀρτίως ῥηθεῖσι μαρτυρῶν, ἀρκεῖ δὲ καὶ

2 τὸ pro τε M. — περί τινων L. — 4 ἴδη pro ἤδη L. — 5 οὔτοι pro οὔτε L. — 9 δεόμεθα M. — 12 ἔχει nos addidimus; cf. Proll. p. 127. — 13 πρότερον codd. edd. ἕτερον Corn. — 16 ἐν pro ἐπὶ L. —

fructus et ipse percepisset, quando quibusque de rebus conveniret Homerum testem laudare. Neque enim in principio disputationis, sed ubi satis proposita res est demonstrata, licitum concessumque est veterum etiam testimonia afferre neque de rebus prorsus incertis, sed vel de evidentibus manifestisque vel probationem iudicio sensuum finitimam habentibus, quales sunt animi affectus, qui non longis rationibus diligentioribusque demonstrationibus, sed sola eorum, quae semper patimur, admonitione indigent, ut a Posidonio quoque dictum est. Etenim ad id confirmandum, in cerebro esse rationem vel in corde iracundiam, non magnum ex testibus affertur momentum, sed tota res demonstrationi committenda est; at cur diversa sit ab iracundia ratio, neque longa demonstratione neque sapientium testimonio opus est, sed sufficit ad ea, quae modo diximus, auctore uti Homero vel Thucydide, qui ita dicit:

Θουκυδίδης λέγων 'καὶ οἱ λογισμῷ ἐλάχιστα χρώμενοι θυμῷ πλεῖστα εἰς ἔργον καθίστανται'. ἀρκεῖ δὲ καὶ Δημοσθένης εἰπών 'ἀλλ' ἃ μὲν ἄν τις ἄφνω τὸν λογισμὸν φθάσας ἐξαχθῇ πρᾶξαι, κἂν ὑβριστικῶς τοῦτο ποιήσῃ, δι' ὀργήν γ' ἔνι φῆσαι πεποιηκέναι'· πρὸς τούτοις οἱ λοιποὶ πάντες καὶ ῥήτορες καὶ ποιηταὶ καὶ μυθολόγοι· διὰ γὰρ τὴν ἐνάργειαν τοῦ πράγματος οὐδείς ἐστιν, ὃς οὐχ οὕτω γινώσκει. προσεκτέον οὖν ἐστι τῇ προγεγραμμένῃ τοῦ Πλάτωνος ῥήσει τῶν τε ἄλλων ἕνεκα καὶ ὅπως ἀσφαλῶς οὐ περὶ τοῦ κατὰ μὲν τὸν ἐγκέφαλον εἶναι τὸ λογιζόμενον, ἐν καρδίᾳ δὲ τὸ θυμούμενον, ἐπεκαλέσατο μαρτυρήσοντα τὸν Ὅμηρον, ἀλλὰ περὶ μόνου τοῦ διαφέρειν τὸ θυμούμενον τῆς ψυχῆς τοῦ λογιζομένου. τοῦτο μὲν γὰρ ἅπαντες ἄνθρωποι γινώσκουσι διὰ ἐνάργειαν, ἐκεῖνο δὲ οὐκέθ' ὁμοίως ἅπαντες, ἀλλὰ ἀποδείξεως αὐτὸ δεῖ. διό
504 μοι δοκῶ κἀγὼ καταπαύειν μὲν ἤδη τὸν | ἐνεστῶτα λόγον,

1 Thuc. II, 11, 7. — 2 Dem. Mid. § 41. — 3 ἀλλὰ μὴν pro ἀλλ' ἃ μὲν codd. edd. — 4 πράξις MAB πράξεις LChK πρᾶξαι nos. — κἂν om. codd. edd. — ὑβριστικὰς codd. edd. ὑβριστικῶς nos. — τοῦτο om. codd. edd. — ποιήσει codd. edd. ποιήσῃ nos. — ὀργὴν δ' πλάτων ἔφησε M ὀ. τε πλ. ἐφ. L ὀ. δ' ὁ πλ. ἐφ. ABChK; locum corruptum e Demosthene restituimus. — 5 καὶ ῥήτορες om. L. — 7 οὐδείς ἐστιν om. L. — 9 περὶ μὲν τοῦ κατὰ τὸν MABChK. — 11 τὸ pro τοῦ M. — 13 ἐνέργειαν M. — 14 οὐκέσθ' M. — αὐτῷ L. —

'Et qui ratione minime utuntur, ii maxime iracundia in res gerendas proeliaque incidunt', vel Demosthene, a quo ita scriptum est: 'Sed ad quae quis repente nullo adhibito consilio facienda abreptus fuerit, ea quamvis insolenter fecerit, ira inflammatum se fecisse ei dicere licet'; accedunt reliqui omnes, oratores, poetae, fabulatores; nam propter rei evidentiam nemo est, qui non ita sentiat. Animus igitur convertendus est ad illam, quam supra adscripsi, orationem Platonis cum ob alias causas, tum ut intellegatur, quam caute testem protulerit Homerum, non ut rationem in cerebro, iracundiam in corde esse, sed tantum ut iracundiam a ratione differre confirmaret. Nam id quidem ob rei perspicuitatem omnibus notum est, illud vero non item omnibus, sed demonstratione indiget. Quocirca mihi visum est huic libro iam finem

[redacted]

ἐν δὲ τῷ μετὰ αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀπόδειξιν τρέπεσθαι τοῦ καὶ τοῖς τόποις διωρίσθαι τὰ τρία μόρια τῆς ψυχῆς.

2 *τοῖς τρόποις* L *τοῖς τὸ* MAB *τοῖς τόποις* Corn. ChK; cf. Proll. p. 98. — — *τρία* om. L. — *γαληνοῦ περὶ τῶν ἱπποκράτους καὶ πλάτωνος δογμάτων τὸ ε΄. ἀρχὴ τοῦ ς*: L *τέλος τοῦ πέμπτου λόγου γαληνοῦ περὶ τῶν ἱπποκράτους καὶ πλάτωνος δογμάτων* : M.

imponere, proximo autem me ad id vertere, ut tres partes animi etiam locis distinctas esse demonstrem.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

505 *Προὔκειτο μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐπισκέψασθαι περὶ τῶν διοικού-
σῶν ἡμᾶς δυνάμεων, εἴτε ἐκ τῆς καρδίας μόνης ὁρμῶνται
σύμπασαι, καθάπερ Ἀριστοτέλης τε καὶ Θεόφραστος ὑπελάμ-
βανον, εἴτε τρεῖς ἀρχὰς αὐτῶν τίθεσθαι βέλτιον, ὡς Ἱππο-
κράτης τε καὶ Πλάτων ἐδόξαζον. ἐπεὶ δὲ Χρύσιππος οὐ περὶ
τῶν ἀρχῶν μόνον ἠμφισβήτησε πρὸς τοὺς παλαιούς, ἀλλὰ
506 καὶ περὶ τῶν δυνάμεων | αὐτῶν οὔτε τὴν θυμοειδῆ συγχω-
ρήσας ὑπάρχειν οὔτε τὴν ἐπιθυμητικήν, ἔδοξε χρῆναι τὴν
τούτου πρότερον δόξαν ἐπισκεψαμένους οὕτως ἐπανέρχεσθαι
πάλιν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἐγκέφαλός τε καὶ*

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΟΓΜΑΤΩΝ :: ἀρχὴ τοῦ ἕκτου λόγου :: M.
1 πρόκειται L. — 2 μόνης om. L. — 4 τρεῖς αὐτῶν ἀρχὰς L. — 6 ἀμφισβήτησε MAB. — 7 πρὸς τὴν θυμοειδῆ pro οὔτε τὴν θ. L. — 9 προτέρου L προτέραν MABChK πρότερον nos; cf. Proll. p. 97. —

Liber sextus.

Propositum quidem nobis ab initio fuerat de facultatibus nos gubernantibus anquirere, omnesne e corde solo proficiscerentur, ut Aristoteles et Theophrastus existimaverunt, an tria potius principia, quemadmodum Hippocrati et Platoni placuit, essent statuenda. Verumtamen quoniam Chrysippus non solum de principiis, sed etiam de facultatibus ipsis controversiam cum veteribus ita instituit, ut neque irascentem neque concupiscentem esse concederet, prius huius sententiam in iudicium vocandam existimavimus, quam ad propositam a principio quaestionem reverteremur, qua cere-

καρδία καὶ ἧπαρ ἀρχαὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεών εἰσιν. ἀφῖκται οὖν ὁ λόγος ἤδη πρὸς τοῦτο καὶ ἀρχὴν ἕξει γε τὴν τῶν ὀνομάτων ἐξήγησιν, οἷς ἔμπροσθέν τε ἤδη κεχρήμεθα κἀν τῷ μεταξὺ τούτῳ λόγῳ πολλάκις χρησόμεθα. πρὸς γὰρ τὸ μηδενὸς τῶν εἰρημένων παρακούειν, ἀλλὰ ἐν ἅπασι τὸ διωρισμένον τε ἅμα καὶ σαφὲς ἕτοιμον ὑπάρχειν ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ἐφ' ὅτου λέγεται πράγματος ἀκριβῶς ἀφωρίσθαι. καὶ γάρ τοι καὶ λύεσθαί τινα τῶν ἔμπροσθεν προβληθέντων ζητημάτων ἐκ τούτου τοῦ τρόπου συμβέβηκεν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τόδε, πότερον ἐνεργείας ἢ πάθη προσαγορευτέον ἐστὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμὸν ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα. ἡ μὲν οὖν ἐνέργεια κίνησίς ἐστι δραστική, δραστικὴν δὲ ὀνομάζω τὴν ἐξ ἑαυτοῦ, τὸ δὲ πάθος ἐν ἑτέρῳ κίνησίς ἐστιν ἐξ ἑτέρου. ὥστε | ἀναγκαῖον μὲν πολλάκις εἰς 507
ἓν ὑποκείμενον τῷ πάθει τὴν ἐνέργειαν συνέρχεσθαι καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρειν μηδέν, τῷ λόγῳ μέντοι διαφέρειν. ἡ

2 ἀφῖκτο L. — ἕξει L. — γε om. MΑBChK. — 3 κεχρήμεθα· πρὸς γὰρ τὸ omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 5 τῷ μηδενὸς L. — ἅπασι τῷ L. — 6 διωρισμένῳ L. — σαφῶς L. — 7 τί ante ἐστιν L. — 9 ἀναβληθέντων codd. edd. προβλ. nos. — 10 τόγε pro τόδε L. — 13 δραστικὴν om. M. — 16 εἰ pro ἡ M. —

brum et cor et iecur tria esse regentium nos facultatum principia probaremus. Nunc vero iam ad hoc nostra devenit oratio atque exordium quidem habebit a nominum quorundam interpretatione, quibus et supra iam usi sumus et in hac media oratione saepe utemur. Ne enim quidquam aliter ac dictum sit accipiatur, sed omnia in promtu sint definita et explicata, maxime necessarium est singula nomina, qua de re dicantur, accurate definire. Qua ratione contingit, ut et aliae quaedam supra propositae quaestiones enodentur et haec, opinor, utrum cupiditatem et iracundiam actiones an affectus appellare conveniat reliquaque id genus. Actio igitur motio est efficiens, efficientem autem dico, quae ex se proficiscitur; affectio est motio in altero ex altero. Quo fit, ut necessario actio saepe et affectio in una eademque re, quae subiecta est, conveniant neque hoc nomine, sed ratione

γὰρ ὑπὸ τοῦ τέμνοντος ἐν τῷ τεμνομένῳ διαίρεσις, ἓν καὶ ταὐτὸν ὑπάρχουσα πρᾶγμα, τοῦ μὲν τέμνοντος ἐνέργεια, τοῦ δὲ τεμνομένου πάθος ἐστίν. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς ἐνέργεια μέν ἐστι τοῦ θυμοειδοῦς, πάθημα δὲ τῶν λοιπῶν τῆς ψυχῆς δύο μερῶν καὶ προσέτι τοῦ σώματος ἡμῶν παντός, ὅταν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ βιαίως ἄγηται πρὸς τὰς πράξεις. ἓν μὲν δὴ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἑκατέρου τῶν ὀνομάτων, ἕτερον δὲ τὴν μὲν ἐνέργειαν κατὰ φύσιν τινὰ κίνησιν ἡμῶν νοούντων, τὸ δὲ πάθος παρὰ φύσιν. πολλαχῶς δὲ τοῦ κατὰ φύσιν λεγομένου τοῦτο ἀκούειν χρὴ νῦν, ὃ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὸ τῆς φύσεως γίνεται. κατὰ πρῶτον δὲ λόγον ἐκεῖνα γίνεσθαί φαμεν ὑπὸ τῆς φύσεως, ὧν ὥσπερ σκοπῶν ἀντιποιεῖται καὶ μὴ διὰ ἀκολουθίαν τινὰ ἑτέροις ἐξ ἀνάγκης ἕπεται. ἡ τοιαύτη κίνησις κατὰ φύσιν, εἴτε ἐξ αὑτοῦ κινοῖτο τὸ κινούμενον εἴθ᾿ ὑφ᾿ ἑτέρου. ἤδη μὲν οὖν οἶμαι σαφὲς
508 εἶναι τὸ λε|γόμενον, ἀλλὰ οὐδὲν χεῖρον ἐπὶ παραδειγμάτων

1 τέμνοντος ἐνέργεια omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 5 ψυχῆς τῶν δύο L. — σώματος παντὸς ἡμῶν L. — 7 δὴ om. L. — ἑκατέρου L ἑκάτερον M ἑκατέρων ABChK. — 9 πολλαχῶς L πολλαχοῦ MABChK. — 10 οὐ pro ὃ L. — 12 τῆς om. L. — 13 μήδ᾿ ἀκολουθίαν ABCh μὴ κατ᾿ ἀκολ. Corn. — 14 εἶτ᾿ ἐξ L. — αὐτοῦ MABCh. — κινοῖ τὸ κιν. M. —

tantum distent. Nam quae ab incidente in re incisa fit divisio, cum una eademque res sit, incidentis actio, incisae affectio est. Eodem pacto iracundia actio partis irascentis, reliquarum autem duarum animi partium et insuper totius corporis nostri, cum iracundia ad actiones violenter impellitur, affectio est. Atque haec una est utriusque horum nominum significatio; altera est, cum actionem motum secundum naturam, affectionem contra naturam intellegimus. Sed cum illud secundum naturam multis modis dicatur, nunc ita accipiendum est, esse id, quod prima ratione a natura fit. Prima autem ratione ea a natura fieri dicimus, quae tamquam fines ab ea appetuntur, non quae ex consecutionis cuiusdam necessitate aliis succedunt. Talis motus secundum naturam est, sive, quod movetur, ex sese sive ab alio movetur. Patere iam arbitror, quod dico; melius tamen est

αὐτὸ σαφέστερον ἀπεργάσασθαι. ἡ τῆς καρδίας κίνησις ἡ μὲν κατὰ τοὺς σφυγμοὺς ἐνέργειά ἐστιν, ἡ δὲ κατὰ τοὺς παλμοὺς πάθος. ἐξ ἑαυτῆς μὲν γάρ ἐστι καὶ ἡ κατὰ τοὺς παλμούς, ἀλλὰ οὐ κατὰ φύσιν, ἐξ ἑαυτῆς δὲ καὶ ἡ τῶν σφυγμῶν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν. δεῖ δὲ τοῦ σφυγμός ὀνόματος ἀκούειν οὕτω νῦν, ὡς Πραξαγόρας καὶ Ἡρόφιλος ἅπαντές τε σχεδὸν οἱ μετὰ αὐτοὺς ἐχρήσαντο μέχρι καὶ ἡμῶν, ὡς ἥ γε παλαιοτέρα χρῆσις, ἣ κἀν τοῖς Ἐρασιστράτου τε καὶ Ἱπποκράτους εὑρίσκεται γράμμασιν, ἑτέρα τίς ἐστι καὶ λεχθήσεται περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα. τὴν μέντοι τῆς καρδίας ἰδίαν κίνησιν ὀνομαζόντων ἡμῶν σφυγμὸν ὁ παλμὸς μὲν πάθος εἶναι λεχθήσεται κατά γε τὸ δεύτερον τῆς πάθος φωνῆς σημαινόμενον, οὐ σφυγμὸς δὲ πᾶς ἐνέργεια. τὸν γοῦν μείζονα τοῦ κατὰ φύσιν ἢ σμικρότερον ἢ ὠκύτερον ἢ βραδύτερον ἢ πυκνότερον ἢ ἀραιότερον ἤ πως ἄλλως ἐξιστάμενον οὐκ ἄν τις ἐνέργειαν εἴποι κατὰ τὸ δεύτερον τῆς ἐνεργείας σημαινόμενον· ἐξ ἑαυτῆς μὲν γὰρ

1 ἥτις καρδίας L. — 3 ἐξ αὐτῆς ABChK; cf. Proll. p. 19. — καὶ om. L. — 4 ἐξ αὐτῆς K. — 5 σφυγμοῦ LMABCh; cf. Proll. p. 126. — σφυγμὸς ἀκούειν ὀνόματος L. — 11 ὑμῶν L. — 13 οὐ σφυγμὸς L ὁ σφ. MABChK. — 14 οὐ πᾶς codd. edd. οὐ delevimus. — τὸ γοῦν L τὸν γὰρ BChK. — 17 ἐξ αὐτῆς L. —

exemplis rem illustrare ac persequi. Motus cordis, qui in pulsibus fit, actio est, qui in palpitationibus, affectio. Ex sese enim hic quidem est, sed non secundum naturam; ex sese etiam ille, sed secundum naturam. Pulsus autem nomen nunc ita accipi velim, ut Praxagoras et Herophilus omnesque fere posteriores ad nostram usque aetatem usi sunt; nam antiquior nominis usus, qui in Erasistrati et Hippocratis scriptis invenitur, diversus quidam est, de quo postea dicetur. Quodsi proprium cordis motum nos pulsum appellamus, palpitatio affectio appellabitur altera vocis significatione, pulsus autem non omnis actio. Maiorem enim naturali aut minorem aut velociorem aut tardiorem aut frequentiorem aut rariorem aut quovis alio modo excedentem nemo actionem dixerit altera vocis significatione; nam licet in eiusmodi

ἐν τοῖς τοιούτοις σφυγμοῖς ἡ καρδία κινεῖται, κατὰ φύσιν
509 δὲ οὐ | κινεῖται· ὥστε, εἰ οὕτως ἔτυχεν, οὐδὲν εἶναι θαυμαστὸν ἓν πρᾶγμα καὶ πάθος ὀνομάζεσθαι καὶ ἐνέργειαν, ὥσπερ τὸν σμικρότερον τοῦ κατὰ φύσιν σφυγμόν, οὐ μὴν κατά γε ταὐτὸν σημαινόμενον, ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ πρότερον ῥηθὲν ἐνέργειαν, ἔστι γὰρ καὶ ἡ κατὰ τοῦτον τὸν σφυγμὸν κίνησις δραστική, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οὐκ ἐνέργειαν, ἀλλὰ πάθος, ὅτι μὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ κίνησις. οὕτως οὖν ἔχει κἀπὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν ἄλλων παθῶν. ἅπαντα γὰρ ἐνέργειαί τινές εἰσι τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς κατά γε τὸ πρότερον τῆς ἐνεργείας σημαινόμενον, καθ' ὅσον δὲ ἔκφοροί τε καὶ ἄμετροι κινήσεις εἰσὶ καὶ οὐ κατὰ φύσιν, οὐκ ἐνέργειαι λέγοιντο ἂν ὑπάρχειν, ἀλλὰ πάθη κατὰ τὸ δεύτερον σημαινόμενον. οἷον γάρ τι κατὰ τὴν τῶν ἀρτηριῶν κίνησιν ὁ μέγας σφυγμός ἐστι, τοιοῦτον κατὰ τὴν τοῦ θυμοειδοῦς ὁ θυμός, οἷον δὲ αὖ πάλιν ὁ σμικρὸς σφυγμός, τοιοῦτον ἡ ἀθυμία. αὕτη μὲν γὰρ ἐλλιπής ἐστι κίνησις τοῦ θυμοειδοῦς, ὑπερβάλλουσα δὲ

3 ἓν om. L. — 4 τὸ pro τὸν L. — 5 πρότερον οὐκ ἐνέργειαν omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 6 ἔστι μὲν γὰρ codd. edd. μὲν eiecimus. — 7 κατὰ τὸ δεύτερον δ' L. — 10 πρῶτον codd. edd. πρότερον nos; cf. Proll. p. 124. — 12 λέγοντ' L λέγοιτ' M. — 15 τοιοῦτον L τοιοῦτος MABChK. — τοῦ om. L. —

pulsibus cor ex se ipso moveatur, secundum naturam tamen non movetur, ut, si ita contigerit, non mirum sit unam eandemque rem et affectionem appellari et actionem. Velut minor naturali pulsus non eadem quidem significatione, sed priore, quam diximus, actio est — huiusmodi enim motio effectrix est —; altera autem significatione non actio, sed affectio, quia contra naturam motus eius est. Eadem est irae reliquorumque affectuum ratio. Omnes enim, si priorem actionis significationem spectes, actiones sunt eius partis animi, qui affectibus obnoxius est; quatenus autem effusi immoderatique motus neque secundum naturam sunt, non actiones, sed affectiones altera verbi vi dicuntur. Qualis enim in motu arteriarum magnus pulsus, talis in motu iracundae partis ira est; qualis item parvus pulsus, talis est abiectio animi, quae nihil aliud est quam manca quaedam

καὶ πλεονάζουσα τοῦ προσήκοντος ἡ κατὰ τοὺς θυμούς. ταύτῃ τε οὖν ἐνέργειαί τε ἅμα καὶ | πάθη λεχθήσονται καθ' 510
ἕτερον καὶ ἕτερον σημαινόμενον ἥ τε ὀργὴ καὶ ἡ λύπη καὶ ὁ φόβος καὶ ἡ ἐπιθυμία [καὶ ὁ θυμὸς] ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα καὶ προσέτι καθ' ὅσον ὅλον τὸ σῶμα μετὰ τῆς ψυχῆς ἀπάγεται πρὸς αὐτῶν, ἡ κίνησις τοῦ ζῴου πάθος ἔσται κατὰ ἄμφω τὰ σημαινόμενα. πολλάκις μὲν γὰρ ἕπεται τῷ θυμοειδεῖ τὰ λοιπὰ δύο, πολλάκις δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ, καθάπερ ἑλκόμενά τε καὶ συρόμενα παραπλήσιον τρόπον, ὡς εἰ καὶ ξυνωρίδος ἵππων ὁ μὲν ἕτερος ἰσχυρότερον ᾄξας ἐπισύρει τὸν ἕτερον ἅμα ἑαυτῷ μετὰ τοῦ σύμπαντος ἅρματός τε καὶ ἡνιόχου, ὁ δὲ ἕτερος ὑπὸ ἀσθενείας ἕπεται κατεπτηχώς, αὐτὸς δὲ ὁ ἡνίοχος ἀποφέρεται βίᾳ. τηνικαῦτα γὰρ ἡ μὲν κατὰ τὸν ἔκφορον ἵππον κίνησις ἐνέργειά τε καὶ πάθος αὐτοῦ λεχθήσεται, κατὰ μὲν τὸ πρότερον σημαινόμενον ἐνέργεια, κίνησις γάρ ἐστιν ἐξ ἑαυτοῦ, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οὐκ ἐνέρ-

---

2 τε οὖν L γοῦν MABChK. — 3 ἕτερον καὶ L ἑτερόν τε καὶ MABChK. — σημαινομενόμενον M. — 4 καὶ ὁ θυμὸς uncis inclusimus. — 6 αὐτὸν L. — 7 θυμοειδῆ M. — 9 ὡς εἰ L ὡσεὶ MABChK; cf. Proll. p. 36. — 10 συνωρίδος L ξυνωρίδες MABChK ξυνωρίδος nos. — αἴξας LMABCh. — 15 πρῶτον σημαινόμενον L. —

---

motio iracundiae; at quae in ira fit, modum excedit iustoque maior est. Hac igitur ratione simul et actiones et affectus alia atque alia significatione ira, maeror, timor, cupiditas eiusdemque generis reliqua dicentur; praeterea, quatenus totum corpus una cum animo ab his abripitur, motio animalis affectio erit utraque vi verbi. Saepe enim fit, ut iracundiam, saepe, ut cupiditatem reliquae duae partes sequantur tractae et abreptae non secus atque in bigis evenire solet, ubi alter equus vehementiore impetu ruens alterum una cum toto curru et rectore secum trahit, alter propter imbecillitatem consternatus sequitur atque etiam auriga ipse vi aufertur. Tum effrenati equi motus dici et actio et affectio eius potest, actio priore significatione, quia motus ex se ipso est, altera vero non actio, cum motus contra naturam ei est, sed affectio. At aurigae motus neutra

γεια, παρὰ φύσιν γε οὖσα κίνησις αὐτῷ, ἀλλὰ ἤδη πάθος. ἡ μέντοι τοῦ ἡνιόχου κίνησις οὐδὲ καθ' ἕτερον τῶν σημαινομένων ἐνέργειά ἐστιν, ἀλλὰ κατὰ ἄμφω πάθος, εἴ γε μήτε
511 ἐξ ἑαυτοῦ μήτε κατὰ φύσιν ἡ κίνησις αὐτῷ. | πολλαὶ γὰρ τῶν κινήσεων, εἰ καὶ μὴ δραστικαί τινές εἰσι μηδὲ ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλὰ τῷ γε κατὰ φύσιν ὑπάρχειν ἐνέργειαι λέγονται, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ σκέλους ἢ ὅλης τῆς χειρός. ἐξ ἑτέρων γὰρ ἔχει ταῦτα τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, οὐκ ἐξ ἑαυτῶν, ὥσπερ ἡ καρδία, ἀλλὰ ὅμως καὶ ἡ βάδισις ἐνέργεια σκελῶν ἐστί τε καὶ λέγεται κατὰ τὸ δεύτερον σημαινόμενον, εἰ καί τινες ὑπὸ ἀγυμνασίας τῆς περὶ τὰ σημαινόμενα τὴν βάδισιν οὐ σκελῶν ἐνέργειαν, ἀλλὰ διὰ σκελῶν εἶναί φασιν ἀληθὲς μέν τι λέγοντες, ἐπὶ γὰρ τὸ πρότερόν τε καὶ κυριώτερον ἔρχονται σημαινόμενον, ὅτι μέντοι μόνον οὕτω λέγειν ἀξιοῦσι καὶ μὴ συγχωροῦσι καὶ κατὰ θάτερον ἑρμηνεύειν, οὐκ ὀρθῶς ποιοῦσιν. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ πάθη καὶ ἐνέργειαι λεχθήσονται. τῶν γὰρ τῆς ψυχῆς

4 κίνησιν M. — 5 μήτ' ἐξ codd. edd. μηδὲ ἐξ nos. — 6 τό γε L. — 10 ἐστί τε καὶ L ἐστι καὶ MABChK. — εἰ om. L. — 11 τῆς om. L. — 12 ἀληθές μοι τι L ἀληθὲς μέντοι M. — 13 λέγεται L. — 15 καθ' ἕτερον L. — 16 θυμὸς οὖν καὶ ἐπιθυμία καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη τε καὶ ἐνέργειαι λεχθήσονται p. — 17 πάθος codd. edd. πάθη nos. — ἐνέργεια K. —

significatione actio est, sed utraque affectio, si quidem neque ex se ipso neque secundum naturam ei est. Multi enim motus, licet neque efficientes neque ex sese sint, quia tamen secundum naturam sunt, actiones dicuntur, velut cruris aut totius manus. Aliunde enim, non ex se, sicut cor, motus principium habent et tamen ingressus crurum actio et est et dicitur altera vi verbi. Quamquam nonnulli harum significationum ignari ingressum non crurum, sed per crura actionem esse affirmant. Vere illud quidem, nam ad priorem praecipuamque vocabuli significationem accedunt, in eo tamen non recte, quod ita tantummodo dicendum esse censent neque altero modo posse explanari concedunt. Sic ira quoque et cupiditas et actiones et affectus dici possunt. Nam cum sint insitarum animo facultatum commotiones quaedam immode-

συμφύτων δυνάμεων κινήσεις τινὲς ἄμετροί τε καὶ οὐ κατα
φύσιν οὖσαι διότι μὲν ἐξ ἑαυτῶν ἐκεῖναι κινοῦνται, διὰ
τοῦτο ἐνέργειαι τῶν δυνάμεών εἰσι, διότι δὲ ἀμέτρως, διὰ
τοῦτο πάθη. καὶ τῇ ὅλῃ μὲν ψυχῇ καὶ αὐταῖς δὲ ταῖς κινου-
μέναις δυνάμεσιν | ἀμφοτέραις αἱ κινήσεις αὐτῶν παρὰ φύ- 512
σιν εἰσί· ταῖς μὲν ἀλόγοις δυνάμεσι διὰ τὴν ἀμετρίαν, τῇ
δὲ ὅλῃ ψυχῇ [διότι παρὰ φύσιν], ἐπεὶ οὐχ ὑπὸ τῶν τοῦ
παθητικοῦ κινήσεων, ἀλλὰ ὑπὸ τῶν τοῦ λογιστικοῦ κρίσεων
ἐπιτροπεύεσθαί τε καὶ διοικεῖσθαί φαμεν τὸν βίον ἡμῶν.
ὅταν οὖν ἔμπαλιν διοικώμεθα, παρὰ φύσιν τε δηλονότι καὶ
διὰ τοῦτο καὶ κατὰ πάθος ὁ τοιοῦτος βίος ἐπιτελεῖται. διὰ
ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτίας, ἄν τε ἐνέργειάν τις ἄν τε πάθος
εἴπῃ τὸν θυμὸν ἢ τὴν ἐπιθυμίαν ἢ τι τῶν ἄλλων τῶν κατὰ
ταῦτα παθῶν, οὐ χρὴ μέμφεσθαι τούτῳ, πρὶν ἐρέσθαι τὰ
σημαινόμενα ἐκ τῆς φωνῆς, ἐφ' ὅ τι φέρων οὕτως ὠνόμασεν.
εὑρίσκεται δὲ καὶ Πλάτων αὐτὸς ἐνίοτε μὲν ἐνεργείας, ἐνίοτε

2 ὄντα MAB οὖσαι ChK om. L. — διότι τε p. — 4 τῆς ὅλης μὲν ψυχῆς codd. edd. τῇ ὅλῃ μ. ψυχῇ nos. — αὐτῶν δὲ τῶν κινουμένων δυνάμεων codd. edd.; pro Genetivis Dativos nos reposuimus. — 5 ἀμφότεραι κινήσεις L ἀμφοτέρων MABChK ἀμφοτέραις nos. — 7 διότι παρὰ φύσιν uncis inclusimus. — δι' ὅτι M. — κατὰ φύσιν L. — 9 ἐπιτρέπεσθαι L. — φαμεν om. L. — 11 κατὰ τὸ πάθος L. — 12 μὲν δὴ L μὲν οὖν ἤδη M μὲν ἤδη ABChK; cf. Proll. p. 115. — 14 ταύτην pro ταῦτα L. — αἵρεσθαι M ἔρεσθαι AB. —

ratae neque secundum naturam, eo quod ex sese moventur, actiones, quia immoderate, idcirco affectiones facultatum sunt. Ac toti quidem animo ipsisque ambabus, quae agitantur, facultatibus motus illi contra naturam sunt, rationis quidem expertibus, quia immoderati sunt, toti vero animo, [quia contra naturam] quoniam non partis affectibus obnoxiae motibus, sed rationis iudiciis regi administrarique vitam nostram convenit. Quodsi contra fit, praeter naturam scilicet ob eamque causam affectibus agitata talis vita transigitur. His igitur de causis sive quis actionem sive affectum dicit iram vel cupiditatem vel aliam, quae in his exsistit, perturbationem, is non reprehendendus est, priusquam ab eo vocabuli vim requiras, ad quam spectans ita dicat. Etiam Plato ipse sitim et famem omninoque cupiditates

δὲ πάθη προσαγορεύων τό τε διψῆν καὶ τὸ πεινῆν καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας καὶ τοὺς θυμούς. καὶ μὲν δὴ καὶ ὡς οὐδὲν διαφέρει πρός γε τὰ παρόντα τὸ οὕτως ἢ ἐκείνως ὀνομάζειν, ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας ὧδε γράφει· 'ἆρ' οὖν, ἦν δ' 'ἐγώ, τὸ ἐπινεύειν τῷ ἀνανεύειν καὶ τὸ ἐφίεσθαί τινος λαβεῖν 'τῷ ἀπαρνεῖσθαι καὶ τὸ προσάγεσθαι τῷ ἀπωθεῖσθαι, πάντα
513 'τὰ τοιαῦτα τῶν | ἐναντίων ἀλλήλοις θείης εἴτε ποιημάτων 'εἴτε παθημάτων;' διὰ παραδειγμάτων δὲ ἐναργέστερον τοῦτο διδάξαι προελόμενος ἐπιφέρων φησί 'τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ, 'διψῆν καὶ πεινῆν καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας καὶ αὖ τὸ ἐθέ'λειν καὶ τὸ βούλεσθαι, οὐ πάντα ταῦτα εἰς ἐκεῖνά ποι ἂν 'θείης τὰ εἴδη τὰ νῦν δὴ λεχθέντα; οἷον ἀεὶ τὴν τοῦ ἐπι'θυμοῦντος ψυχὴν οὐχὶ ἤτοι ἐφίεσθαι φήσεις ἐκείνου, οὗ ἂν 'ἐπιθυμῇ, ἢ προσάγεσθαι τοῦτο, ὃ ἂν βούληταί οἱ γενέσθαι, 'ἢ αὖ, καθ' ὅσον ἐθέλει τί οἱ πορισθῆναι, ἐπινεύειν τοῦτο

1 τὸ δὲ διψῆν L. — 3 παρόντα τε οὕτως L. — 4 γράμμα pro γράφει M. — ἆρ' οὖν κ. τ. λ. Plato Rep. IV p. 437 BC; cf. supra p. 463. — 5 τῷ ἀνανεύειν L τὸ ἀ. MABChK; cf. Proll. p. 81. — 6 τῷ ἀπαρνεῖσθαι L τὸ ἀπ. MABChK. — τὸ ἀπωθεῖσθαι MABChK τῷ ἀπωθ. om. L. — πάλιν pro πάντα L. — 7 θείοις MAB. — 8 διὰ om. L. — δὲ om. L. — τοῦτο om. L. — 9 δεῖξαι pro διδάξαι L. — 9 βουλόμενος pro προελόμενος L. — 10 καὶ ante αὖ om. L. — 11 ποιῶν pro ποι ἂν L; cf. Proll. p. 83. — 12 ἤδει pro εἴδη M. — 14 οὗ ἂν L. — οἱ om. LMAB; cf. Proll. p. 127. — 15 καθόσον MABChK. — τί ἢ M τὶ ἢ AB. — πορίζεσθαι AB. —

irasque modo actiones, modo affectiones invenitur appellare. Atque etiam nihil ad praesens referre, hoc an illo modo dicas, in quarto Reipublicae docet ita scribens: 'Nonne igitur, inquam, adnuere et renuere, appetere aliquid et recusare, sumere et reicere, omnia huiusmodi in contrariis inter se pones sive actionibus sive affectionibus?' Id exemplis planius docere instituens ita pergit: 'Quid igitur? inquam, sitire et esurire et omnino cupiditates, item velle et optare, nonne haec omnia ad eas, quas modo dixi, species referes? veluti cupientis animum nonne semper vel appetere dices illud, quod cupit, vel sumere, quod optat ut sibi adsit, vel quatenus vult aliquid sibi suppeditari,

'προς αὐτὴν ὥσπερ τινὸς ἐρωτῶντος ἐπορεγομένην αὐτοῦ τῆς 'γενέσεως; ἔγωγε. τί δέ; τὸ ἀβουλεῖν καὶ μὴ ἐθέλειν μηδ' 'ἐπιθυμεῖν οὐκ εἰς τὸ ἀπωθεῖν καὶ ἀπελαύνειν ἀπ' αὐτῆς 'καὶ εἰς ἅπαντα τἀναντία ἐκείνοις θήσομεν;' αὗται μὲν αἱ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις οὐ μόνον ὅπερ ἐλέγομεν ἐπιδεικνύουσαι σαφῶς, ὡς τὸ πεινῆν καὶ τὸ διψῆν καὶ ὅλως τὸ ἐπιθυμεῖν τινος ἢ ἐφίεσθαί τε καὶ φεύγειν εἴτε ποιήματά τις εἴτε παθήματα, τουτέστιν εἴτε ἐνεργείας εἴτε πάθη προσαγορεύσειεν, οὐδὲν διαφέρει, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς διδάσκουσαι. |

Διὸ καὶ καλῶς ἂν ἔχοι μὴ παραδραμεῖν αὐτάς, ἀλλὰ 514
ὅλον ἀναλαβεῖν τὸν λόγον, ὃν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας διῆλθεν ὑπὲρ τοῦ τρία τὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ὑπάρχειν εἴδη. προσέχειν δὲ χρὴ κἀνταῦθα τῷ λεγομένῳ τὸν νοῦν ἀπὸ αὐτῶν ἀρξαμένους αὖθις τῶν ὀνομάτων καὶ μὴ νομίζειν ἐπιλανθάνεσθαι τὸν Πλάτωνα τῶν ὑφ' ἑαυτοῦ λεγομένων,

---

1 αὐτὴν LMABCh. — ἐρῶντος codd. edd.; cf. Proll. p. 124. — ὀρεγομένην MAB ἐπορεγομένως L. — 2 τὸ μὴ ἀβουλεῖν L τὸ ἀβουλῆ M. — 4 τὰ ἐναντία MAB. — 6 τὸ ante διψῆν om. M. — 7 ἐπιφίεσθαι pro ἐφίεσθαι M ἀποφαίνεσθαι L. — 9 ἅμα pro ἀλλὰ L; cf. Proll. p. 82. — 10 διδάσκουσι Corn. — 11 αὐτὰς codd. edd. αὐτά Corn. — 14 τῶν λεγομένων LMABCh; cf. Proll. p. 125. — 16 ἐφ' pro ὑφ' MABCh; cf. Proll. p. 104. —

---

adnuere apud se tamquam interrogante aliquo, ut id sibi contingat, expetentem? Equidem. Quid? non optare, nolle, non cupere nonne in reiciendi et a se repellendi speciem atque in omnia illis contraria referemus?' Haec sunt Platonis verba, quae non modo, ut diximus, aperte demonstrant nihil referre, esurire, sitire, omnino cupere aliquid vel appetere et fugere effectiones an affectiones dicas, id est actiones an affectus, sed etiam de animi partibus docent.

Unde rectius erit ea non praetermittere, sed totum illum sermonem, quem in quarto Reipublicae persecutus est tres esse affirmans animi nostri species, repetere. Sed et hic animum ad ea, quae dicuntur, ita advertere debemus, ut ab ipsis rursus nominibus incipiamus, neque existimare Platonem,

ἐπειδὰν εἴδη τρία τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἔχειν εἰπὼν αὖθις εἰς τρία μέρη διαιρεῖσθαι φάσκῃ. καὶ γὰρ εἴδη καὶ μέρη ψυχῆς ὀρθῶς ἄν τις ὀνομάζοι τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥσπερ εἰ καὶ σώματος εἴδη τις εἰπὼν εἶναι φλέβα καὶ ἀρτηρίαν καὶ νεῦρον ὀστοῦν τε καὶ χόνδρον καὶ σάρκα καὶ τἆλλα ὅσα τοιαῦτα μετὰ ταῦθ' ὡς περὶ μερῶν αὐτῶν διαλέγοιτο. καὶ γὰρ καὶ μέρη τοῦ σώματος ἡμῶν ἀληθῶς ἄν τις εἶναι λέγοι τὰ τοιαῦτα, συμπληροῦται γὰρ τὸ ὅλον ἐξ αὐτῶν, καὶ μέντοι καὶ εἴδη τοῦ σώματος οὐδὲν ἧττον· ἐν μόνοις γὰρ τοῖς ὁμοιομερέσι τὸ διαφέρον εἶδος οὐκ ἔστιν, οἷον τὸ τῆς σαρκὸς μέρος ἢ τὸ τῆς φλεβὸς ἢ τὸ
515 τῆς πιμελῆς, οὐδὲ ἀληθὲς εἰπεῖν ἐπὶ τῶν τοιούτων, | ὡς ἐκ τοσῶνδέ τινων εἰδῶν σύγκειται τὸ ὅλον· ἐν δὲ τοῖς ἀνομοιομερέσιν ἡ τῶν εἰδῶν διαφορὰ τὸν ἀριθμὸν ὁρίζει τοῖς μορίοις. τοιοῦτον δέ τι χρῆμα καὶ ἡμῶν τὴν ψυχὴν ὁ Πλάτων εἶναί φησιν ἐκ τριῶν μερῶν συγκειμένην. εἰκάζει δὲ οὕτω τὸ μὲν

2 φάσκει MABCh. — 4 εἴη codd. edd. εἶναι nos. — 6 τἄλλα M τἄλλ' ABChK τἀλλ' L. — 7 αὐτῶν om. L. — καὶ post γὰρ om. L. — ἡμᾶς M. — 10 διαφέρον L Corn. διαφέρειν MABChK; cf. Proll. pp. 99 et 100. — 11 ἔστιν οἷ τὸ M ἔστιν ἢ τὸ ABChK; cf. Proll. l. l. — 15 φαύειν ἡ pro τὴν ψυχὴν L. — 16 εἰκάζειν LMAB; cf. Proll. p. 126. — τὸ μὲν τὸ M. —

cum animum nostrum tres habere species dixerit ac deinde eundem in tres partes distribuat, eorum, quae dixerit, immemorem esse. Nam et species et partes animi rationem, iracundiam cupiditatemque recte appelles, perinde ac si quis, cum venas, arterias, nervos, ossa, cartilagines, carnes, reliqua eiusdem generis corporis species vocaverit, deinceps de iisdem quasi de partibus disputet. Etenim et partes corporis nostri haec vere quis dixerit, quippe cum ex iis totum perficiatur, et species nihilominus; in solis enim iis, quae ex partibus inter se similibus constant, differens species non est, velut carnis vel venae vel adipis pars, neque verum est de his dicere ex tot talibusque speciebus totum constitui; in iis autem, quorum partes dissimiles sunt, specierum differentia numerum partibus definit. Similem quandam rem esse animum nostrum ait Plato ex tribus compositum partibus, qua-

ἐπιθυμητικὸν θηρίῳ ποικίλῳ τε καὶ πολυκεφάλῳ, το δὲ θυμοειδὲς λέοντι, τὸ δὲ λογιστικὸν ἀνθρώπῳ. αὕτη γὰρ ἡ εἰκὼν οἰκειοτέρα τῆς κατὰ τὸν Φαῖδρον, ἐν ᾗ τῶν εἰδῶν ἱππομόρφω μέν τινε δύο φησὶν ὑπάρχειν, ἡνίοχον δὲ τρίτον. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐννάτῳ τῆς Πολιτείας τῆς προτέρας εἰκόνος ἐμνημόνευσεν, ὡς σαφέστερον ἐνδεικνύμενος, ὁποῖον ἕκαστόν ἐστι τῶν εἰδῶν τῆς ψυχῆς. ὁ μὲν οὖν Πλάτων καὶ τοῖς τόποις τοῦ σώματος κεχωρίσθαι νομίζων αὐτὰ καὶ ταῖς οὐσίαις πάμπολυ διαλλάττειν εὐλόγως εἴδη τε καὶ μέρη προσαγορεύει· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τε καὶ ὁ Ποσειδώνιος εἴδη μὲν ἢ μέρη ψυχῆς οὐκ ὀνομάζουσιν, δυνάμεις δὲ εἶναί φασι μιᾶς οὐσίας ἐκ τῆς καρδίας ὁρμωμένης· ὁ δὲ Χρύσιππος ὥσπερ εἰς μίαν οὐσίαν, οὕτω καὶ εἰς δύναμιν μίαν ἄγει καὶ τὸν | θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν. ἀλλὰ ὅτί μὲν οὐκ ὀλίγον ἁμαρ- 516
τάνει τῆς ἀληθείας ὁ ἀνὴρ οὗτος, αὐτάρκως ἡμῖν ἐπιδέδει-

3 οἰκειωτέρα M. — 4 τινὶ ABCh. — δύω MA. — φησὶν om. L. — 5 ἀλλ' οὐ ἐν L. — τῷ τῆς Πολιτείας ἐννάτῳ (ἑνὸς τῶν pro ἐννάτῳ L., ut videtur) codd. edd. τῷ ἐνν. τῆς Π. nos; cf. Progr. II, 10. — 6 ὃ pro ὡς L. — ἐνδεικνυμένης BChK; cf. Progr. l. l. — 7 A verbis ὁ μὲν οὖν Πλάτων incipit excerpt. XXI codicum FP. — 9 διαλάττειν MA διαλλάτειν P. — 10 τε om. L. — ὁ ante Ποσειδώνιος om. P. — 11 ἡ P[1] ἢ P[2]. — 12 ὁρμωμένης· ὅτι δὲ οἱ περὶ ἀριστοτέλην (p. 502, 1) FP. — 15 οὕτως LMABCh οὗτος Corn. K; cf. Proll. p. 126. — ἐπιδέδεκται M. —

rum concupiscentem cum varia multorumque capitum bellua, irascentem cum leone, cum homine rationalem comparat. Quae imago aptior est ea, quam in Phaedro posuit, ubi duas species forma equina, tertiam aurigae similem esse ait. Prioris illius imaginis in nono quoque Reipublicae mentionem fecit, quo manifestius, qualis quaeque animi species esset, ostenderet. Plato igitur, quippe qui et sedibus separatas et natura longe inter se discrepare existimet, merito et species et partes appellat; Aristoteles autem et Posidonius non species aut partes esse, sed unius substantiae e corde proficiscentis facultates dicunt; at Chrysippus sicut in unam substantiam, ita in unam facultatem iram et cupiditatem cogit. Qui quantum a veritate aberret, satis a nobis ostensum est; Aristotelem autem eiusque sectam falli tres unius

κειν· ὅτι δὲ οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην σφάλλονται μιᾶς οὐσίας τὰς τρεῖς δυνάμεις εἶναι νομίζοντες, ἔν τε τοῖς ἔμπροσθεν ἱκανῶς ἐπιδέδεικται καὶ οὐδὲν ἧττον ὁ μετὰ τοῦτον λόγος ἐπιδείξει. πρότερον δέ, ὅτι Πλάτων αὐτὸς εἴδη τε καὶ μέρη ψυχῆς ὀνομάζει τό τε λογιστικὸν καὶ τὸ θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐξ αὐτῶν τῶν ῥήσεων αὐτοῦ πιστωσόμεθα. ἐν μὲν οὖν τῷ Τιμαίῳ περὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς, ἧς καὶ τὰ φυτὰ μετέχει φύσει, διαλεγόμενος ὧδέ πως γράφει· 'μετέχει γε μὴν τοῦτο, ὃ νῦν λέγομεν, τοῦ τρίτου ψυχῆς 'εἴδους, ὃ μεταξὺ φρενῶν ὀμφαλοῦ τε ἱδρῦσθαι λόγος.' αὖθις δὲ ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ περὶ τῆς λογιστικῆς ψυχῆς διαλεγόμενος ὧδέ πώς φησι· 'τὸ δὲ δὴ περὶ τοῦ κυριωτάτου 'παρ' ἡμῖν ψυχῆς εἴδους διανοεῖσθαι δεῖ τῇδε, ὡς ἄρα αὐτὸ 'δαίμονα ὁ θεὸς ἑκάστῳ δέδωκε τοῦτο, ὃ δή φαμεν οἰκεῖν

2 εἶναι om. MF. — 3 ἐπὶ δέδεικται P. — ταῦτα P. — 4 ἀποδείξει LMABChK ἐπιδ. FP. In verbis λόγος ἐπιδείξει desinit excerpt. XXI codd. FP; de iis, quae in FP subsequuntur, vid. Commentar. nostr. — 5 τὸ ante ἐπιθυμ. om. MABCh. — 7 ἐπιθυμικῆς M. — 8 μετέχειν φησὶ pro μετέχει φύσει Corn. — Plat. Tim. p. 77 B. — 9 μετέχει γ εμὴν (sic) M μὴ ἔχειν pro μετέχει L. — μὴν om. L. — ψυχῆς L τῆς ψυχῆς ABChK. — 10 ὀμφαλοῦται pro ὀμφαλοῦ τε M. — ἱδρῦσθαι LMAB ἵδρυται ChK. — λόγος om. MABChK λόγ.. L λέγος Corn. — 11 τῷδε om. L. — λογικῆς M. — 12 πως γράφει L. — Plat. Tim. p. 90 A. — τό τε δὴ L. — 13 καὶ pro δεῖ L. — αὐτῷ MA; cf. Proll. p. 40 — 14 τοῦτο L om. MABChK; cf. Progr. II, 14. —

naturae facultates esse existimantes tametsi supra iam abunde diximus, nihilo secius proximo libro dicemus. Prius autem Platonem rationem, iracundiam cupiditatemque et species et partes animi appellare ex ipsius verbis probabimus. In Timaeo igitur de concupiscente animo, cuius etiam stirpes natura participes sint, disserens in hunc modum scribit: 'Est vero hoc, quod nunc dicimus, tertiae animi speciei particeps, quam inter praecordia et umbilicum collocatam esse docuimus.' Item in eodem hoc libro de rationali animo disputans haec dicit: 'Hoc vero de praecipua in nobis animi specie considerandum ita est, eam a deo tamquam genium cuique datam esse, illud, quod in suprema corporis nostri parte habitare et

'μὲν ἡμῶν ἐπ' ἄκρῳ τῷ σώματι, πρὸς δὲ τὴν ἐν οὐρανῷ 'ξυγγένειαν ἀπὸ γῆς ἡμᾶς αἴρειν.' συναμφότερα δὲ αὖ | πάλιν 517 ἐν ταὐτῷ βιβλίῳ, τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδές, ἐν τῇδε τῇ ῥήσει ψυχῆς εἶδος ὠνόμασεν· 'ἄλλο τε εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς 'προσῳκοδόμουν τὸ θνητὸν τὸ δεινὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐν ἑαυτῷ 'παθήματα ἔχον.' ὁμοῦ δὲ αὖ πάλιν τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἴδη προσαγορεύει ψυχῆς ἐν ταὐτῷ βιβλίῳ [τῷ Τιμαίῳ] κατὰ τήνδε τὴν διήγησιν [ἔστι γάρ]· 'καθάπερ εἴπομεν πολλά-'κις, ὅτι τρία ψυχῆς ἐν ἡμῖν εἴδη κατῴκισται.' ὡσαύτως δὲ κἀν τῇ Πολιτείᾳ κατὰ μὲν τὸ τέταρτον ὑπὲρ τοῦ θυμοειδοῦς προειρηκώς, ὡς ἕτερόν ἐστι τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, κἄπειθ' ἑξῆς ζητῶν, εἰ καὶ τοῦ λογιστικοῦ διαφέρει, φησίν 'ἆρ' οὖν ἕτε-'ρον ὂν καὶ τούτου ἢ λογιστικοῦ τι εἶδος, ὥστε μὴ τρία,

---

1 ἡμῖν M. — 2 συγγένειαν codd. edd. ξυγγέν. nos. — αὐτόθεν pro ἀπὸ γῆς L. — ἀνάγειν pro αἴρειν L. — συναμφότερον L. — 3 ἐν ante τῇδε nos inseruimus. — 4 ἄλλο κ. τ. λ. Plat. Tim. p. 69 C. — ἀλλ' ὅτι MA ἄλλότι L ἄλλο τι Corn. BChK ἄλλο τε nos; cf. Proll. p. 40. — ἐν ταυτῶ L. — 5 προσοικοδόμουν MAB προσοι, cetera oblitterata usque ad . να (i. e. δεινὰ) in L. — θνητὸν τὸ om. ChK; cf. Proll. p. 57. — ἀναγκαῖον L. — 7 ἤδη pro εἴδη M. — προσαγορεύει τῆς ψυχῆς ABChK; in L litterae evanidae sunt; ibidem ταὐτῷ oblitt. — τῷ Τιμαίῳ uncis inclusimus. — 8 διήγησιν ἔτι καθάπερ L δ. ἔστι γὰρ κ. MABChK ἔστι γὰρ uncis inclusimus. — Tim. p. 89 E. — πολλάκις om. L. — 9 τρία τῆς ψυχῆς codd. edd. τρία ψυχῆς Galen. de consuet. ed. Dietz p. 125. — ὡσαύτως δ' ἠὰν B ὡ. δ' κὰν Ch ὡ. δ' κάν K; cf. Progr. II, 16. — 11 κἄπειθ' ἑξῆς L κἄπειθ' ἐφεξῆς MABChK. — 12 ἡ pro εἰ L. — verba διαφέρει — λογιστικοῦ om. M. — φησίν oblitt. in L. — Plat. Rep. IV p. 440 E. — ἕτερόν ἐστι καὶ L. — 13 τοῦτο L. —

---

nos a terra ad caelestem cognationem extollere dicimus.' Item utramque partem, concupiscentem et irascentem, in eodem libro animi speciem his verbis appellavit: 'Aliamque in eo speciem animi adstruebant mortalem, quae graves et necessarias in se affectiones haberet.' Simul rursus tres animi nostri partes in eodem libro species animi vocat hoc loco: 'Ut saepenumero diximus, tres animi in nobis species constitutae sunt.' Similiter in quarto Reipublicae postquam iracundiam diversam a cupiditate esse docuit, quaerit deinceps, differatne etiam a ratione, his verbis: 'Numquid igitur etiam ab hac diversa an ut quaedam species rationis, ut non tres in animo,

ʽἀλλὰ δύο εἴδη εἶναι ἐν ψυχῇ, λογιστικὸν καὶ ἐπιθυμητικόν;ʼ οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὸ ἔννατον ἔγραψεν ἔν γε τῇδε τῇ ῥήσει· ʽἀλλʼ ἡσυχάσας μὲν τὼ δύο εἴδη, τὸ τρίτον δὲ [τις] κινήσας, ἐν ᾧ τὸ φρονεῖν ἐγγίγνεταιʼ καὶ προσέτι τῇδε· ʽὅτε δὴ οὖν, εἶπον, ἀμφισβητοῦνται ἑκάστου τοῦ εἴδους αἱ ἡδοναὶ καὶ αὐτὸς ὁ βίος, μὴ ὅτι πρὸς τὸ κάλλιον καὶ αἴσχιον ζῆν μηδὲ
518 τὸ χεῖρον | καὶ ἄμεινον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τὸ ἥδιον καὶ ἀλυπότερον, πῶς ἂν εἰδεῖμεν, τίς αὐτῶν ἀληθέστατα λέγει;ʼ τί ἂν ἔτι δέοιμεν ἑτέρας παραγράφειν ῥήσεις; ἱκαναὶ γὰρ καὶ αἵδε δηλῶσαι τὴν γνώμην τἀνδρός, ὡς εἴδη ψυχῶν εἶναι βούλεται τὰ τρία ταυτί, λογιστικόν, ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμοειδές. ἀλλʼ ἀμέλει μόνας αὐτὰς εἶναί φησι χωρὶς ἀλλήλων ἐν μὲν τοῖς φυτοῖς τὴν ἐπιθυμητικήν, ἐν δὲ τοῖς θεοῖς τὴν

1 τῇ ψυχῇ MABChK. — λογιστικόν τε καὶ MABChK. — 2 ἔννατον oblitt. in L. — ἔν τε τῇδε L. — 3 Rep. IX p. 572 A. — δύω ABChK. — ἤδη M ἢ L (pro εἴδη). — τις uncis inclusimus. — 4 ἐγγίγνετο L. — Rep. IX p. 581 E. — ὅτι MABChK (litterae in L evanidae) ὅτε nos; cf. Proll. p. 102. — τε δʼ οὖν pro δὴ οὖν L. — 5 ἀμφισβητοῦν M. — τοῦ post ἑκάστου nos inseruimus; cf. Proll. p. 127. — ἡναὶ pro ἡδοναὶ M. — 6 μηκέτι pro μὴ ὅτι L. — καλὸν καὶ αἰσχρὸν L. — 7 ἴδιον pro ἥδιον L. — 8 ἤδη μέν LABChK εἴδη μέν M εἴδωμεν Corn. εἰδεῖμεν nos; cf. Proll. p. 20. — τις codd. edd. τίς nos. — λέγοι codd. edd. λέγει nos. — 10 αἶδαι pro αἵδε M. — 12 ἀλλʼ ὁ μὲν, λειμῷ αὐτὰς L ἀμέλει μόνας αὐτ. MABChK ἀλλʼ ἀμ. μ. αὐτ. nos; cf. Proll. p. 94. —

sed duae species sint, rationalis et concupiscens?ʼ Nec secus in nono in hunc modum scripsit: ʽSed speciebus his duabus pacatis, tertia vero, in qua prudentia consistit, commotaʼ atque ibidem: ʽQuoniam igitur, inquam, uniuscuiusque speciei voluptates et ipsa vita altercantur, non modo de hoc, quod honestius et turpius est vivere aut deterius et melius, sed de ipso illo, quod suavius est et a dolore remotius, qua ratione fiet, ut, cuius sit sententia verissima, cognoscamus?ʼ Quid amplius opus est alia verba adscribere? Satis vel haec declarant hominis sententiam statuentis species animi has tres esse, rationalem, concupiscentem, irascentem. Ceterum solas utique has duas separatim inveniri ait, concupiscentem in stirpibus, in diis ratio-

λογιστικήν. τὴν μέντοι θυμοειδῆ διὰ τί μόνην οὐχ οἷόν τε κατὰ οὐδὲν τῶν σωμάτων εἶναι, προϊὼν ὁ λόγος ἀποδείξει παραθεμένων ἡμῶν τὴν ἐκ τοῦ Τιμαίου ῥῆσιν, ἔνθα τὴν χρείαν τῆς γενέσεως αὐτῆς διδάσκων ἕνεκα τῆς ἐπιθυμητικῆς γεγονέναι φησὶ βοηθὸν τῇ λογιστικῇ ψυχῇ καθάπερ τινὰ κύνα κατὰ τοῦ πολυκεφάλου τε καὶ ἀγρίου θρέμματος, τῆς ἐπιθυμίας. εἰκότως οὖν εἴδη ψυχῆς αὐτὰ προσαγορεύει κατά τε τὰς προγεγραμμένας ῥήσεις καὶ προσέτι πολλὰς ἑτέρας, ὧν οὐκ ἀνάγκη μνημονεύειν ἐναργῶς ἤδη καὶ διὰ τούτων τῆς γνώμης τἀνδρὸς ἐγνωσμένης. εἰ δὲ καὶ μέρη ψυχῆς ἕκαστον αὐτῶν ὀνομάζει, θαυμαστὸν οὐδέν. | πρῶτον μὲν 519 γὰρ αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὡς, ὅ τιπερ ἂν εἶδος ᾖ, τοῦτο καὶ μέρος ὀνομάζειν ἐγχωρεῖ, μὴ μέντοι τό γε μέρος ἅπαν εὐθὺς καὶ εἶδος εἶναι· δεύτερον δέ, ὅτι μηδὲ ἐγχωρεῖ λέγειν μηδὲν σύνθετον ὁμοιομερές, ἑαυτῷ γε συνεχὲς ὅλον ὑπάρχον· ἐξ ὡρισμένων γὰρ τὸν ἀριθμὸν σύγκειται μορίων· οὐδενὸς γὰρ

1 διὰ τὴν μόνην M δια τί (sic) μ. L. — 2 ὑποπίπτει pro ἀποδείξει L. — 3 τιμαίου τὴν ῥῆσιν M. — 4 τὴν γενέσεως L. — 5 λογικῇ codd. edd. λογιστικῇ nos. — 6 τοῦτο pro τοῦ M. — 7 οὖν om. L. — ἤδη pro εἴδη M. — ψυχῆς ἐπιθυμίας αὐτὰ L. — κατά γε τὰς MABCh. — 9 καὶ om. ABChK. — 14 διότι pro ὅτι L μὴ ὅτι μὴ δ' M. — 15 ἑαυτῷ γὰρ συνεχὲς MABCh ἑ. συνεχ. L. — 16 γὰρ om. L pro γὰρ Corn. γε legi vult. — συγκεῖσθαι L. —

nalem. Iracundia vero cur sola in nullo corpore esse possit, procedens disputatio demonstrabit illis e Timaeo assumtis verbis, quibus generationis eius necessitatem docens propter concupiscentem natam esse ait rationali adiutricem velut canem adversus multorum capitum feramque belluam, cupiditatem. Recte igitur species animi has appellat et in his, quos supra adscripsimus, locis et in multis aliis, quos, quoniam satis hominis sententia manifesta est, commemorare non necesse est. Quodsi etiam partes animi singulas appellat, non mirum est. Primum enim ipse nos docuit, quidquid species esset, idem posse partem appellari, non tamen, quidquid pars esset, id esse continuo etiam speciem; deinde illud, ne fieri quidem posse, ut quidquam compositum diceretur ὁμοιομερές, quippe quod totum sibimet ipsi continuatum

ὁμοιομεροῦς ἀριθμῷ περιλαβεῖν ἐγχωρεῖ τὸ πλῆθος τῶν μορίων. ὅτι μὲν οὖν εὐλόγως ὁ Πλάτων εἴδη τε καὶ μέρη ψυχῆς ὀνομάζει ταῦτα, μακροτέρων οὐ δέομαι λόγων.

Ὅτι δὲ τὸ μὲν ἐν τῇ κεφαλῇ καθίδρυται, τὸ δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ δὲ ἐν τῷ ἥπατι, τοῦτο ἐξ ἀρχῆς προὔκειτο καὶ δέδεικται διὰ τῶν ἔμπροσθεν ὑπὲρ τῶν δύο μερῶν. ὑπόλοιπον δὲ ἔτι τὸ ἐπιθυμητικὸν ἰδίας ἀποδείξεως δεόμενον, ἣν ἐν τῷδε διέξιμεν ἐκεῖνο πρότερον ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου προειπόντες, ὡς οὐκ ἐξ ὁμοίως ἐναργῶν οὐδὲ ἐξ αὐτῆς ἄντικρυς τοῦ ζητουμένου τῆς φύσεως ἡ ἀπόδειξις ἔσοιτο, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν, ἀλλὰ ἐκ τῶν τούτῳ συμβεβηκότων ἰδίᾳ. τῶν
520 μὲν γὰρ νεύρων βρόχῳ | διαλαμβανομένων ἢ τεμνομένων ἐφαίνετο τὰ μὲν ἐγκεφάλῳ συνεχῆ μόρια διασώζοντα τὰς ἀρχαίας δυνάμεις, τὰ δὲ ἐπέκεινα τοῦ βρόχου παραχρῆμα καὶ τὴν αἴσθησιν ἀπολλύντα καὶ τὴν κίνησιν· οὕτω δὲ καὶ

---

3 τῆς ψυχῆς ABChK. — 5 καὶ μὴ δέδεικται L. — 6 ὑπὲρ τῶν oblitt. in L. — 7 δεόμενον ὂν MA; cf. Proll. p. 41. — 8 διέξειμεν L. — ἀρχῇ τοῦ oblitt. in L. — 9 ὁμοιώσεως L. — 11 ἐκ τοιούτων pro ἐκ τῶν τούτῳ L. — 13 ἐνεγκεφάλω L. — 15 αὐτῶν pro οὕτω L. —

---

esset; ex certis enim numeroque definitis compositum est partibus; at in iis, quae e similibus inter se partibus constant, partium multitudo nullo potest numero circumscribi. Recte igitur Platonem has tum species, tum partes appellare non longiore oratione probandum mihi videtur.

Sed aliam in capite, aliam in corde, aliam in iecore collocatam esse, id demonstrare a principio nobis propositum fuit ac de duabus quidem partibus superioribus libris demonstratum est. Restat pars animi concupiscens, quae singulari quadam indiget demonstratione, quam in hoc libro persequemur. Prius tamen illud mihi praemonendum censeo, non ex ita perspicuis neque ex ipsa prorsus rei, quam quaerimus, natura ductis argumentis, ut in superioribus, nostram fore confirmationem, sed ab iis tantum, quae proprie rei accidunt. Nam sive nervi laqueo intercludebantur sive praecidebantur, cernebamus continuas cum cerebro partes functiones suas pristinas conservare, reliqua, quae ultra laqueum essent, sen-

τῶν ἀρτηριῶν αἱ μὲν τῇ καρδίᾳ συνεχεῖς ἔτι σφύζουσαι κατα φύσιν, αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ βρόχου διειργόμεναι τελέως ἄσφυκτοι γινόμεναι. καὶ μέντοι καὶ τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς, ὅσα κατὰ τοὺς θυμούς τε καὶ τοὺς φόβους συμπίπτει, προφανῶς ἐξιστάντα τὴν καρδίαν ἐφαίνετο τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας. ἐμνημονεύσαμεν δὲ καὶ ὅτι θλιβόμενος ὁ ἐγκέφαλος ἢ τιτρωσκόμενος εἰς τὰς κοιλίας ἅπαν βλάπτει τὸ σῶμα καὶ ὡς καὶ ταῦτα ἐναργῶς ἐνδείκνυται κινήσεώς τε καὶ αἰσθήσεως ἀρχὴν ὑπάρχειν αὐτόν. ἐπὶ δὲ τοῦ ἥπατος οὐδὲν τοιοῦτον ἔχομεν ἐπιδεικνύειν, οὔτε εἰ γυμνώσαντες αὐτὸ θλίβομεν οὔτε εἰ βρόχῳ τὰς φλέβας διαλαμβάνομεν. οὔτε γὰρ ἐναργοῦς ἐστι κινήσεως ἀρχή, καθάπερ ἡ μὲν καρδία τῆς σφυγμικῆς, ὁ δὲ ἐγκέφαλος τῆς αἰσθητικῆς τε καὶ προαιρετικῆς, οὔτε ὀξείας βλάβης αἴτιον, ὡς ἐκείνων ἑκάτερον, ἀλλὰ ἐν τῷ χρόνῳ

1 συνεχεῖς ἔτι σφύζουσαι κατὰ φύσιν, αἱ δ' ὑπὸ τοῦ L; post συνεχεῖς spat. vac. viginti litterarum, sequitur δ' ἀπὸ τοῦ in M; eandem spatii vacuitatem sequitur δ' ὑπὸ τ. in AB συνεχεῖς σφύζουσαι ἐφαίνοντο, ὡς τὸ πρίν· αἱ δ' ὑπὸ τ. Corn. συν. τὰς ἀρχαίας ἐνεργείας ἐργάζονται, αἱ δὲ ὑπὸ ChK; cf. Progr. I, 18. — 2 inter τελέως et γινόμεναι spat. vac. novem fere litterarum in M. — 6 ἐπιθλιβόμενος M ὅσα θλ. LABChK ὡς θλιβ. coniecit Corn. ὅτι θ. nos. — 7 καὶ post ὡς om. L. — 10 τουτί pro οὔτε εἰ L. — γυμνάσαντες L; cf. Proll. p. 83. — αὐτὸν L. — οὔτε βρόχω L. — 11 διαλαμβάνομεν L Corn. K διελαμβ. MABCh. — οὔτε τάρ (sic) ἐστι κινήσεως L. — ἐν ἀργοῦς M. — 12 ἡ ἀρχὴ MABChK. — σφυγμῆς L. — οὐδ' pro ὁ δὲ M. — 13 ὀξίας M. —

sum et motum continuo amittere; simili modo arterias, quae cum corde essent conexae, pulsare, ut antea, secundum naturalem constitutionem, quae autem vinculo discluderentur, pulsu omnino carere. Atque etiam affectus animi, qui ex ira et terroribus acciderent, cor e naturali sua functione manifesto exturbare videbamus. Adde quod, si collideretur cerebrum aut ad ventriculos usque vulneraretur, totum corpus laedi diximus atque hac quoque re manifesto declarari illud motionis et sensus initium esse. At in iecore, sive nudatum collidimus sive laqueo venas constringimus, nihil tale, quod ostendamus, habemus. Nimirum neque evidentis alicuius motus, quemadmodum cor pulsatilis, cerebrum sensiferi voluntariique, principium est neque, ut utrumque illud,

521 βλάπτεται τὸ ζῷον εἰς εὐτροφίαν τε καὶ | εὔχροιαν ἥπατος ἀτονήσαντος. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ μέρος, εἰς ὅπερ ἂν ἐμβάλλουσαν φλέβα βρόχῳ διαλάβῃς ἢ καὶ παντάπασιν ἐκκόψῃς, ἀτροφώτερόν τε καὶ ἀχρούστερον ἐν πλέονι χρόνῳ φαίνεται γινόμενον, οὐ μὴν ἔν γε τῷ παραυτίκα βλαπτόμενον οὐδέν, ὅ τι ἄξιον λόγου. τοιαύτης γὰρ δυνάμεως ἀρχὴ τὸ ἧπαρ, οἵα καὶ τοῖς φυτοῖς ὑπάρχει. καλείσθω γὰρ ἔν γε τῷ παρόντι δύναμις ὕστερον ἐπιδειξόντων ἡμῶν ἀκριβέστερον, ὡς πολλῶν ἐστι δυνάμεων ἀρχὴ τὸ ἧπαρ καὶ κάλλιον οὐσίαν ψυχῆς ὀνομάζειν, οὐ δύναμιν, ἐν ἑκάστῳ τῶν τριῶν σπλάγχνων περιεχομένην, ἐν ἐγκεφάλῳ μὲν λογιστικήν, ἐν καρδίᾳ δὲ θυμοειδῆ, κατὰ δὲ τὸ ἧπαρ ἐπιθυμητικὴν ἤ, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην, θρεπτικὴν ἢ φυτικὴν ἢ γεννητικὴν ἀφ' ἑνὸς ἑκάστου τοὔνομα θέμενοι, ἀπὸ μὲν τοῦ φύειν φυτικήν, ἀπὸ δὲ τοῦ τρέφειν θρεπτικήν, ἀπὸ δὲ τοῦ γεννᾶν γεννητικήν· ὁ δὲ Πλάτων ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιθυμιῶν ἐπι-

1 τὸ om. M. — ἀτροφίαν L(?) ABChK; cf. Proll. p. 22. — εὔχροιαν LM ἄχροιαν ABChK. — 2 ἀτονίσαντος AB. — ἐμβαλοῦσαν L. — 4 in verbis φαίνεται γινόμενον desinit codex L; cf. Proll. p. 72. — 7 καλεῖσθαι M. — 12 ἐπιθυμητικὴν ἢ φυτικὴν ἢ γεννητικὴν ἢ ὡς MABChK ἢ φ. ἢ γ. eiecimus; cf. Proll. pp. 66 et 114. — 13 φυσικὴν MA verba ἢ φ. ἢ γ. eiecit K. — 14 θέμενος MA. — 16 ὁ Πλάτων δὲ M. —

repentinam corpori noxam affert, sed temporis spatio animal sensim damnum in alimento et colore accipit iecore tabescente. Itidem pars ea, in quam venam pertinentem laqueo intercluseris vel omnino excideris, longiore temporis intervallo tum macescere, tum decolorari cernitur, non tamen illico noxa, quae quidem memoratu digna sit, affici. Talis enim facultatis origo iecur est, qualis in stirpibus est. Appelletur enim in praesentia facultas; postea diligentius multarum facultatum originem esse iecur demonstrabimus atque rectius substantiam animi quam facultatem appellari eam, quae in singulis visceribus continetur, in cerebro rationalem, in corde irascentem, in iecore concupiscentem vel, ut Aristoteles quique ab eo sunt, altricem vel vegetabilem vel genetricem, ab unaquaque re nomine ducto, a vegetando vegetabilem, ab alendo altricem, a gignendo genetricem. Plato autem a

θυμητικήν. οἱ δὲ Στωϊκοὶ οὐδὲ ψυχὴν ὅλως ὀνομάζουσι
τὴν τὰ φυτὰ διοικοῦσαν, ἀλλὰ φύσιν. ὀνομαζέτω μὲν οὖν |
ἕκαστος, ὡς ἂν ἐθέλῃ, περὶ δὲ τῶν ἐναργῶν ἐν τοῖς πράγ- 522
μασι διαφορῶν ἀποδείξει πιστούσθω, καθάπερ ἡμεῖς ἐπὶ μὲν
ἐγκεφάλου καὶ καρδίας ἔμπροσθεν ἐποιήσαμεν, ἐφ' ἥπατος
δὲ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα λόγον ὁρμώμεθα διελθεῖν. ἀρξόμεθα
δὲ ἀπὸ τῶν ἐναργεστέρων, ἵνα γυμνασθέντες ἐν τούτοις ῥᾷον
ἐξευρωμέν τι τῶν ἀμυδροτέρων ἅμα τε προτάσεων εὐπορή-
σωμεν εἰς αὐτά. ἐναργέστερον δέ ἐστιν ἀπὸ τῶν φλεβῶν
ἄρξασθαι καὶ ζητῆσαι, πότερον καὶ τούτων ἐστὶν ἀρχὴ τὸ
ἧπαρ, ὡς ἀρτηριῶν μὲν ἡ καρδία, νεύρων δὲ ὁ ἐγκέφαλος,
ἢ καθάπερ ἔνιοι νομίζουσιν, οὐ ταῖς ἀρτηρίαις μόναις, ἀλλὰ
καὶ ταῖς φλεψὶν ἐπιπέμπει τὰς φυσικὰς δυνάμεις ἡ καρδία.
κάλλιστον οὖν εἰς τοῦτο περὶ τῆς κατὰ τὰ φυτὰ γενέσεώς
τε ἅμα καὶ διοικήσεως ἐπισκέψασθαι πρότερον· εἰκὸς γάρ

3 ἐναργῶς τοῖς codd. edd. ἐναργῶν ἐν τοῖς nos. — 5 καὶ om. MA; cf. Proll. p. 41. — 6 ὠ sp. vac. quatuor litt. seq. μεθα M ὡρμώμεθα A; cf. Proll. p. 40. — 7 post ἐναργεστέρων spat. vac. octo fere litter.; sequitur γυμνασθέντες in MAB ἐν. ἵνα vel ὅπως γυμν. Corn. ἐν. ἵν' ὥσπερ γυμν. ChK. — 11 τῶν νεύρων codd. edd. τῶν sustulimus; cf. Proll. p. 116. — 14 γεννήσεως codd. edd. γενέσεως nos coll. infra p. 529, 16 K. —

cupiditatum multitudine concupiscentem nuncupavit. At Stoici omnino ne animum quidem, qui stirpes dispenset, sed naturam appellandam censent. Sed appellet sane quo quisque volet nomine, modo in manifesta rei discrepantia utatur demonstratione ad fidem faciendam apta, quemadmodum nos et supra in cerebro et corde fecimus et hoc libro in iecore faciemus, de quo disserere aggredimur. Ab evidentioribus autem rebus exordiemur, quo in his exercitati tum obscuriora facilius indagemus, tum propositiones ad ea in promtu habeamus. Evidentius autem illud est, a venis exordiri atque quaerere, utrum, sicut arteriarum cor et nervorum cerebrum, ita harum origo iecur sit an, ut nonnulli putant, non arteriis tantum, sed etiam venis naturales facultates cor mittat. Verum priusquam haec tractemus, optimum esse iudico de stirpium et generatione et dispensatione conside-

που μόνην ἐκείνοις ὑπάρχουσαν τὴν ζητουμένην δύναμιν ἐναργέστερα τεκμήρια τοῦ μέρους, ὅθεν ὁρμᾶται, παρασχέσθαι. καταβληθέντος εἰς τὴν γῆν σπέρματος οὑτινοσοῦν, εἰ μὲν αὐχμώδης εἴη, πλέον οὐδὲν εἰς φυτοῦ γένεσιν αὐτὸ περιεργά-
523 σεται τὸ σπέρμα πᾶσαν | αὐτοῦ τὴν ἔμφυτον ἰκμάδα πρὸς ἑαυτὴν τῆς γῆς ἑλκυσάσης· μετρίως δὲ ὑπαρχούσης ὑγρᾶς μαλακὸν μὲν γίνεται τὸ σπέρμα, διοιδίσκεται δὲ καὶ τὸ περιέχον αὐτὸ σύμφυτον σκέπασμα οἷον δέρμα καὶ ῥήγνυται μὲν πρῶτον ἀερωθείσης τῆς κατὰ τὸ σπέρμα νοτίδος, εἶθ᾽ ἑξῆς ἀποτείνεται κατὰ τὸ ῥαγὲν ἀποβλάστημά τι λεπτὸν καὶ μαλακὸν εἰς ἄμφω τὰ μέρη, τό τε ἄνω τοῦ σπέρματος ὡς πρὸς τὸν ἀέρα καὶ τὸ κατὰ βάθους τῆς γῆς. καὶ ταῦτα συνεχῆ φαίνεται τὴν αὔξησιν ποιούμενα καὶ φερόμενα διὰ παντὸς εἰς ἅπερ ἀρχῆθεν ὥρμησε. καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος εἰ τὸ σπέρμα δένδρου τινὸς εἴη μεγάλου, τὸ μὲν εἰς τὸν ἀέρα φερόμενον αὐτοῦ πρέμνον γίνεται, τὸ δὲ εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς ῥίζα καὶ σχίζεταί γε πολλὰς σχίσεις ἑκάτερον, εἰ πολυσχι-

---

7 μὲν post μαλακὸν inseruimus. — δὲ κατὰ τὸ ABChK; cf. Proll. p. 25. — 8 τὸ οἷον ABChK. — 9 τῆς bis M. — 11 ἄμφα M. — 14 ὅρμησε M. — εἰς τὸ MABCh εἰ τὸ Corn. K; cf. Proll. p. 103. — 15 μεγάλου σπέρμα codd. edd. σπέρμα eiecimus. — 17 ἢ pro εἰ M. —

---

rare; verisimile enim est facultatem hanc, de qua quaerimus, cum in his sola insit, partis eius, unde emanet, clariora indicia praebere. Semen igitur qualecunque cum iactum in terram fuerit, si arida erit, nihil in stirpis generationem ipsum elaborabit, cum terra ad sese totum innatum ipsi humorem attrahat; sin mediocriter humida erit, emollitur semen et simul tegumentum nativum, quo quasi cute circumdatur, intumescit ac rumpitur primum humore seminis in aërem converso, deinceps ex illa ruptura germen quoddam tenue ac molle in utramque partem protenditur, superiorem aërem versus et inferiorem in terrae profunditatem. Quas continuum incrementum capere et ferri semper, quo semel coeperunt, conspicimus. Procedente vero tempore si arboris alicuius magnae semen est, pars ea, quae in aërem fertur, truncus, quae deorsum in terram penetrat, radix evadit atque

δοῦς εἴη δένδρου τὸ σπέρμα. μία μὲν οὖν ἀρχὴ τῆς γενέσεώς ἐστι καὶ τῆς αὐξήσεως ἅπασι τοῦ φυτοῦ τοῖς μέρεσιν ὁ τόπος ἐκεῖνος, ὅθεν ἄνω μὲν τὸ πρέμνον, ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς ῥιζώσεως κάτω γίνεται, καὶ φαίνεται καθάπερ ἔκ τινος ἑστίας ἡ διοικοῦσα τὸ δένδρον δύναμις ἐκεῖθεν ὁρμωμένη. | κινεῖται 524 μὲν οὖν τὰς ἐναντίας κινήσεις, εἰς μὲν τὸ κάτω καὶ τὸ βάθος τῆς γῆς ἔν τε τῷ κατασχίζειν εἰς πολλὰ τὰς πρώτας ῥίζας καὶ αὐξάνειν †· εἰς δὲ τὸ ἄνω κλάδους μέν τινας ἀποφύουσα τοῦ στελέχους, ἐκείνους δὲ αὖθις εἰς ἑτέρους σχίζουσα μέχρι τῶν ἐσχάτων καὶ λεπτοτάτων βλαστῶν. καὶ ἔοικέ γε τὸ μὲν ἄνω μέρος ἅπαν, ὅπερ ἐστὶ τὸ δένδρον, ἕνεκεν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ καρποῦ διαπλάττειν, το κάτω δὲ ὑπὲρ τῆς κατὰ τὴν τροφὴν εὐπορίας. ὁποῖον γάρ τι τοῖς ζῴοις ἐστὶ τὸ στόμα,

5 κινοῦται M. — 7 post κατασχίζειν verba τὸν βλαστὸν πολυμερῶς inseruerunt ChK; cf. Proll. p. 52. — πολλὰς ChK. — ῥίζας αὐξάνειν codd. edd. ῥίζας καὶ ἐν τῷ αὐξ. Corn. καὶ αὐξ. nos. — 8 post αὐξάνειν spatium vacuum duodecim fere litterarum in M, viginti sex in AB αὐξάνειν ἀρχομένας ChK αὐξ. τὰς αὐτάς Corn.; fortasse αὐξ. αὐτάς τε καὶ τὰς ἀποφύσεις coll. Gal. vol. IV, 666 K. — τισι pro τινας M; post τισι spatium vac. novem fere litterarum; sequitur στελέχους in M τινὰς ἀποφύσουσιν AB τ. ἀποφύουσιν ChK τ. ἀποφύσουσα Corn. τ. ἀποφύουσα nos. — 9 καὶ στελέχους AB Corn. τοῦ στ. ChK. — ἐκείνου MA. — σχίζουσιν codd. edd. σχίζουσα Corn. — post σχίζουσιν spat. vac. trium litterarum; sequitur ἄχρι in M. — 10 ἔοικέ τε τὸ MAB ἔοικε τὸ ChK ἔοικέ γε τὸ nos; cf. Proll. pp. 57 et 82. — 11 μίαν ὡς pro μέρος M. — 12 τὸν καρπὸν MA. — 13 γὰρ ἐν τοῖς M. —

utraque, si multifidae arboris semen est, in multas scinditur particulas, ut unum et ortus et incrementi omnibus stirpis partibus principium locum illum esse appareat, unde et supra truncus et infra radicandi initium nascitur, videaturque inde tamquam e penetralibus ea, quae arborem regit dispensatque, facultas proficisci. Agitatur igitur contrario motu deorsum in imam terram primas radices tum multifariam scindendo, tum easdem augendo †, sursum ramos quosdam e stirpe progerminando atque subinde in alios ad summa usque et minutissima virgulta diffindendo. Ac videtur quidem hanc superiorem partem omnem, quae eadem arbor est, tum sua, tum fructus causa conformare, inferiorem, quo alimenti copia sit. Quale enim animalibus os, tale stirpibus extremitas

τοιοῦτον τοῖς φυτοῖς τὸ πέρας τῆς ῥιζώσεως ἀτεχνῶς φάναι δοκεῖ στοματίων πολλῶν ἑλκόντων ἐκ τῆς γῆς τροφὴν ὑπὸ τῆς φύσεως δεδημιουργημένην. ἄγε δή μοι τὴν εἰκόνα κἀπὶ τὰ ζῷα μετένεγκε. καὶ πρῶτον μὲν ἐπίσκεψαι τὴν μεγίστην ἀρτηρίαν, ἥτις ὥσπερ πρέμνον ἐκφύουσα τῆς καρδίας διασχίζεται, τῷ μὲν ἑτέρῳ μέρει τῷ σμικροτέρῳ πρὸς τὴν κεφαλὴν ἀναφερομένη, θατέρῳ δὲ τῷ μείζονι κατὰ τῆς ῥάχεως ἐκτεταμένη. θέασαι δὲ ἑξῆς ἅπαντα αὐτῆς τὰ βλαστήματα πάντοσε τοῦ σώματος φερόμενα καθ᾽ ὃν ἐν τῷ πρώτῳ γράμ-
525 ματι λέλεκται | τρόπον, ἑτέραν δὲ ἀρτηρίαν ἐκ τῆς αὐτῆς κοιλίας τῆς καρδίας ἐκφερομένην, τὴν εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομένην ἀνάλογον τῷ καθήκοντι μέρει τῆς ῥιζώσεως εἰς τὴν γῆν. ὥσπερ γὰρ ἐκ τῆς γῆς τὰ φυτὰ διὰ τῶν ῥιζῶν ἅπασαν ἐπισπᾶται τὴν τροφήν, οὕτως ἐκ τοῦ πνεύμονος ἡ καρδία τὸν ἀέρα διὰ τῶν εἰρημένων ἀρτηριῶν. αὗται δύο μὲν τῆς καρδίας ἐκπεφύκασιν ἀρτηρίαι μέγισται τῶν οἰκείων ἀποβλαστημάτων ἑκάτεραι. καὶ καθάπερ ἐν τῷ φυτῷ τὸ μὲν

3 δεδημιουργημένα M. — 4 post ζῷα nos μετένεγκε inseruimus; cf. Proll. p. 109. — 7 θάτερον M. — 15 τῶν ἀέρα M. — 17 ἑκάτερα M. —

radicum simpliciter dici posse videtur, cum oscula multa nutrimentum a natura praeparatum e terra trahant. Age vero hanc similitudinem ad animalia transfer ac primum mihi maximam arteriam inspice, quae quasi truncus e corde exorta in duos ramos scinditur, quorum alter, qui minor est, ad caput adscendit, alter, qui maior est, ad spinam explicatur. Intuere etiam omnes eius propagines eo modo, quo in primo libro disseruimus, per totum corpus dispersas et alteram arteriam ex eodem cordis sinu exeuntem, quae parti stirpium in terram radices agenti perquam similis in pulmones dispergitur. Quemadmodum enim ex humo stirpes per radices alimentum omne concipiunt, ita e pulmonibus cor aërem per has, quas dixi, arterias attrahit. Atque hae duae quidem e corde emanantes arteriae maiores suis utraque propaginibus exsistunt. Et velut in stirpe pars ea, quae

ἐξέχον τῆς γῆς, τὸ πρέμνον, ἐστὶν ἁπάντων εὐρύτατον τῶν ἄλλων, τὸ δὲ εἰς τὰς ῥίζας σχιζόμενον ἁπάντων καὶ τοῦτο εὐρύτατον τῶν κάτω, τὸ μέσον δὲ ἀμφοῖν ἀρχὴ τοῦ φυτοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ μὲν οἷον στέλεχος ἀρτηρία μεγίστη τῶν καθ' ὅλον ἐστὶ τὸ ζῷον, ἡ δὲ εἰς τὸν πνεύμονα τὴν ἔμφυσιν ἔχουσα τῶν ἐν ἐκείνῳ πασῶν, αὐτὴ δὲ ἡ καρδία μέση τε ἀμφοτέρων ἐστὶ καὶ ἀρχὴ τῶν διοικουσῶν αὐτὰς δυνάμεων. ἀνδρί τε περὶ φύσιν δεινῷ καὶ χωρὶς τῶν εἰρημένων εὔδηλον, ὡς τὰ μείζω τῶν ἐλαττόνων ἀρχαί, καθάπερ γε καὶ ἡ πηγὴ τῶν ὀχετῶν, εἰς οὓς διανέμεται. καίτοι τινὲς εἰς τοσοῦτον ἥκουσιν ἀλογίας, ὡς | τῆς ἀρχῆς τὰ μετὰ 526
αὐτὴν μείζω νομίζειν, ἐξαπατώμενοι πρὸς τῶν ποταμῶν, οἳ σμικροὶ παντάπασι πρὸς ταῖς πηγαῖς ὄντες αὐξάνονται προϊόντες, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ τούτου γινομένου. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν ἑτέρους ὑποδεχόμενοι ποταμοὺς εἰκότως αὐξάνονται,

1 τῶν ἄνω pro τ. ἄλλων Corn. — 3 ἀμφοῖν ἡ ἀρχὴ codd. edd. ἡ eiecimus; cf. Proll. p. 116. — 5 τὸ pro τῶν M. — 6 αὕτη MABCh. — 7 μεγίστη pro μέση M. — αὐτὰ codd. edd. αὐτὰς nos. — 8 παρὰ φύσιν A περὶ φ. in marg. B; cf. Proll. p. 41. — 9 ἄδηλον M. — 12 ἐξαπατώμασι M ἐξαπατῶσι AB ἐξαπατώμενοι Corn. ChK. — 13 προσιόντες MABCh. — 14 post ἐξ ἀνάγκης spat. vac. octo ferme litterarum; sequitur γιγνομένου in M ἐξ ἀν. ἀεὶ γιγν. ABChK ἐξ ἀν. ἀεὶ τούτου γιν. nos. —

e terra eminet, truncus est omnibusque aliis crassior, quae in radices dispergitur, omnibus itidem inferioribus, quae vero media inter utrumque est, stirpis totius principium est, eodem modo illa arteria velut truncus omnium, quae per totum corpus sparguntur, maxima est, item, quae in pulmones inseritur, omnium, quae in pulmonibus sunt; cor vero ipsum et medium utriusque est et facultatum eas regentium initium. Ceterum viro naturae perito praeter haec, quae diximus, satis liquet maiora minorum esse principia, veluti fontem omnium, in quos distribuitur, rivulorum. Quamquam nonnulli ad tantam pravitatem progrediuntur, ut, quae subsequuntur, maiora originibus suis esse opinentur, fluviorum magnitudine decepti, qui parvi admodum iuxta fontes cum sint, in processu augentur, cum tamen non semper id necessario eveniat. Nonnulli enim alios alveo suo excipiunt atque

τινὲς δὲ ὀχετῶν ἀποσχιζομένων σμικρύνονται. ποταμὸς δὲ οὐδεὶς ἐκ μιᾶς ὁρμώμενος πηγῆς ἐλάττονα τὴν κεφαλὴν ἔχει τῶν ἐφεξῆς· εἰ δὲ ἐκ πολλῶν ἀθροίζοιτο πηγῶν, εὔλογον δήπου τὸ ὅλον ἑκάστης αὐτῶν γενέσθαι μεῖζον. καὶ χωρὶς δὲ τοῦ παραδείγματος, εἰ τὰ κατὰ τὸ σῶμα τῶν ζῴων ἀγγεῖα τὰ σμικρότερα τῶν μειζόνων ἀρχὰς θησόμεθα, μαχεῖται πρὸς ἑαυτὸν ὁ λόγος ἐν ἅπαντι μορίῳ τοῦ σώματος ἀναγκαζόμενος ὁμολογεῖν ἀρχὴν εἶναι τῶν τριῶν ὀργάνων, ἀρτηρίας καὶ νεύρου καὶ φλεβός, ὥστε, εἰ οὕτως ἔτυχε, τὴν πτέρναν ἢ τὸν δάκτυλον ἀρχὴν εἶναι τῆς μεγίστης ἀρτηρίας καὶ τῆς κοίλης φλεβὸς καὶ τοῦ νωτιαίου· ταυτὶ γὰρ ὥσπερ τινὰ πρέμνα τὸ μὲν ἀρτηριῶν ἐστι, τὸ δὲ φλεβῶν, τὸ δὲ νεύρων. ὥστε ἴσως ὁ τοῦτον τὸν λόγον εἰσηγούμενος οὐδὲ τὰ βλαστήματα τῶν
527 δένδρων οὐδὲ τὰ πέρατα τῶν ῥιζῶν αἰσχύνεται λέγειν ἀρ|χὰς τοῦ φυτοῦ. καίτοι τά γε πέρατα τῶν ῥιζῶν ἀρχαὶ τροφῆς τοῦ δένδρου δύναιτο ἂν λέγεσθαι παραπλησίως ταῖς εἰς τὴν

---

1 *σμικρίνονται* M. — 4 *μείζονα* codd. edd. *μεῖζον* nos. — 8 *τῶν τριῶν* M *τῶν ἄλλων τριῶν* ABChK; cf. Proll. p. 37. — 12 *τὸ δὲ μυῶν* MABCh *τ. δ. νεύρων* Corn. K. —

---

inde merito augescunt, alii contra in rivos diducti deminuuntur. Nullus autem fluvius ex uno tantum fonte ortus caput suum exilius reliquis, quae subsequuntur, habet; sed si ex pluribus fontibus colligitur, consentaneum est totam illam collectionem singulis fontibus maiorem esse. Verum misso hoc exemplo, si in animalium corpore minora vasa maiorum esse initia statuemus, ratio secum ipsa pugnabit, quippe quae in quolibet corporis membro originem esse trium instrumentorum, arteriae, nervi, venae, affirmare cogatur, ut calx aut digitus, si ita fert, maximae arteriae et cavae venae et spinalis medullae principium sit; tres enim hae arteriarum, venarum nervorumque quasi trunci quidam sunt. Unde fortasse, qui rationem istam introducit, is neque arborum germina neque extremas radices principia stirpium appellare verebitur. Quamquam extremitates radicum dici quidem possunt arboris alimenti principia, perinde ac venae, quae in ventrem perti-

γαστέρα καθηκούσαις φλεψὶ καὶ ταῖς εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομέναις ἀρτηρίαις· ἁπλῶς δὲ ἅπαντα τῶν φλεβῶν τὰ πέρατα λέγειν ἀρχὰς ἀτοπώτατον· οὔτε γὰρ τῆς τροφῆς οὐδὲν αὐτῶν ἀρχὴ πλὴν τῶν εἰρημένων οὔτε τῆς διοικούσης δυνάμεως· οὕτω γὰρ ἅπαν ἔσται μόριον ἀρχή. εἰ δέ τινα μὲν ἀρχὰς ἐροῦσι τῶν περάτων, τινὰ δὲ οὐκ ἀρχάς, ἀναπόδεικτον ὑπόθεσιν θήσονται. τί γὰρ μᾶλλον τάδε τῶνδε νομιστέον ἀρχάς, οἷον τὰ κατὰ ἐγκέφαλον τῶν κατὰ πνεύμονα καὶ τούτων τὰ κατὰ τὸ ἧπαρ ἢ τὸν σπλῆνα κἀκείνων τὰ κατὰ ἄλλο τι μόριον ἢ σπλάγχνον; ἐγὼ τοῦτον τὸν λόγον οὐδὲ ὅτε μειράκιον ὂν ἤκουσα παρὰ τοῦ διδασκάλου Πέλοπος ἐπιδεικνύναι πειρωμένου τὸν ἐγκέφαλον ἁπάντων τῶν ἀγγείων ἀρχὴν οὔτε ἐν τῷ παραχρῆμα προσηκάμην οὔθ' ὕστερον ἀνασκεπτόμενος ἐπῄνεσα. τὰ δὲ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταφέρεσθαι λεγόμενα τέτταρα ζεύγη φλεβῶν ἐμβεβλῆσθαί τέ μοι δοκεῖ | τοῖς ἐπιγραφομένοις Ἱπποκράτους συγγράμμασι καὶ 528

3 αὐτὰς pro ἀρχὰς MA; cf. Proll. p. 39. — 13 παρὰ χρῆμα M. —

nent, et arteriae, quae in pulmones diffunduntur; at absolute omnes venarum extremitates principia vocare absurdissimum est, quippe cum neque alimenti neque dispensantis facultatis aliud quidpiam nisi id, quod diximus, esse principium possit; at isto modo quaelibet pars principium erit. Quodsi aliquas extremitates esse principia, aliquas non esse dixerint, propositionem statuent nulla demonstratione probatam. Qui enim magis haec quam illa principia sunt existimanda, velut quae in cerebro magis quam quae in pulmone, quae in iecore vel liene quam quae in pulmone, quaeque in alia quapiam parte aut viscere quam quae in iecore vel liene? Hanc equidem rationem ne tum quidem, cum e Pelope, praeceptore meo, qui probare vasorum omnium originem cerebrum esse conabatur, adulescentulus audirem, illico admisi neque postea re denuo pensitata probavi. Nam quae a capite ferri dicuntur quatuor venarum paria, inserta in operibus, quae Hippocratis nomine inscribuntur, et manifesto interpolata

διεσκευάσθαι φανερῶς. οὐδὲν γοῦν αὐτῶν δύναται δείκνυσθαι, καίτοι τἆλλα τὰ περὶ φλεβῶν εἰρημένα πρὸς Ἱπποκράτους, ἅπερ ἔγραψα πάντα κατὰ τὴν περὶ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς πραγματείαν, ὡμολόγηταί τε τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι καὶ δείκνυται καὶ πρὸς ἡμῶν· τὰ τέτταρα δὲ ἐκεῖνα ζεύγη πρὸς τῷ μηδὲ ὑφ᾽ ἑνὸς ἄλλου λέγεσθαι τῶν ἀνατομικῶν οὐδὲ δείκνυται πρός τινος. ἀλλὰ ἔνιοι μὲν τῶν τιθεμένων αὐτὰ πιστεύειν Ἱπποκράτει φασί, κἂν οὗτοι μὴ δύνωνται δεικνύειν, ὡς περὶ λόγῳ θεωρητοῦ πράγματος, οὐκ αἰσθητοῦ, διαλεγόμενοι, τινὲς δὲ ἐπαγγέλλονται μὲν δείξειν, ἔδειξαν δὲ οὐδέποτε. τὸ μὲν οὖν ἐν ἑτέρῳ τινὶ γράφεσθαι βιβλίῳ τῶν προφανῶς νόθων τὰ τέσσαρα ζεύγη τῶν φλεβῶν οὐδὲν θαυμαστόν· εὑρίσκεται δὲ καὶ κατὰ τὴν τελευτὴν τοῦ περὶ φύσιος ἀνθρώπου, δευτέρου δὲ τοῦ περὶ διαίτης, ᾧ τὴν ἀνατομὴν τῶν φλεβῶν ἐμβεβλήκασιν οὐδένα λόγον ἔχουσαν

1 post *αὐτῶν δ.* spat. vac. septemdecim fere litterarum; sequitur *καίτοι* in M *αὐτῶν δείκνυται δεικνύναι καίτοι* A *αὐτ. δείκνυται κ.* BChK *αὐτ. δύναται δείκνυσθαι* Corn. — 2 *τἆλλα μὲν περὶ* M. — 3 *ἔγραψε* M *ἔγραψεν* ABChK *ἔγραψα* Corn.; cf. Proll. p. 100. — 4 *τε* om. ABChK; cf. Proll. p. 34. — 8 *δύνανται* MABCh. — 9 *λόγου* A. — 11 *τῷ μὲν* M. — 14 *φύσεως* codd. edd. *φύσιος* nos. — *πρὸ δὲ τοῦ δευτέρου* Corn. — 15 *ἀνατομὴν τῶν βιβλίων* codd. edd. *ἀ. τ. φλεβίων* Corn. *ἀ. τ. φλεβῶν* nos. —

mihi videntur. Nullum quidem eorum ostendi potest, etsi cetera, quae de venis dixit Hippocrates, quae omnia in opere de Hippocratis anatomia conscripsi, cum viris anatomiae peritis probata sunt, tum etiam a nobis monstrantur; quatuor vero illa paria, praeterquam quod a nullo alio anatomiae professore commemorantur, ne monstrantur quidem ab ullo. Sed nonnulli, qui ea ponunt, credere se Hippocrati aiunt, quamquam monstrare ea nequeunt, quasi de re ratione tantum cognoscenda, non sensibus subiecta disserant; alii monstraturos quidem se promittunt, nunquam tamen id praestant. Haec igitur paria venarum in aliquo alio ex iis libris, qui manifesto spurii sunt, reperiri non mirum est; inveniuntur autem etiam in extremo libro, qui est de natura hominis, et in secundo de victus ratione, cui venarum anatomiam inseruerunt, cum tamen nulla ratio esset, cur ea ad victus

τῇ διαίτῃ συνῆφθαι. πολὺ γὰρ ἦν πιθανώτερον οὐ τούτῳ
τῷ μέρει τοῦ | γράμματος, ἀλλὰ τῷ προτέρῳ συνάπτειν αὐτήν. 529
ἀλλὰ γὰρ ὁ διασκευάζων ᾤετο λήσεσθαι μᾶλλον, εἰ τῷ τέλει παρέγραψεν. ὅτι δὲ οὐδὲ τῷ προτέρῳ μέρει προσαρμόττεσθαι λόγον εἶχεν, εὔδηλόν ἐστιν ἅπασι τοῖς ἀνεγνωκόσι τὸ σύγγραμμα. ζητεῖ γὰρ ἐν αὐτῷ φύσιν ἀνθρώπου τὴν ὡς ἐκ στοιχείων, οὐ τὴν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένην. ἀλλὰ ὅτι μὲν οὐκ ἔστι γνήσιος οὐδὲ Ἱπποκράτους οὐδὲ Πολύβου τῶν εἰρημένων φλεβῶν ἡ ἀνατομή, καὶ πρὸ ἡμῶν μὲν ἑτέροις ἀποδέδεικται καὶ ἡμεῖς δὲ ἄν, εἰ θεὸς δοίη ποτὲ περὶ τῶν γνησίων Ἱπποκράτους συγγραμμάτων πραγματεύσασθαι, δια πλειόνων ἐπιδείξαιμεν, ἥτις ἐστὶν Ἱπποκράτους γνώμη περὶ φλεβῶν ἀρχῆς, ἣν ἔκ τε τοῦ περὶ τροφῆς ἔνεστι λαβεῖν καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν ἐπιδημιών. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰσαῦθις ἀναβεβλήσθω. δεῖξαι γάρ, ὃ πρότερον λέγων ἀπέλιπον, ἔγνωκα, ὅτι κἂν τοῖς φυτοῖς μὲν ἀρχὴ καὶ γενέσεως καὶ

3 μᾶλλον ἢ εἰ M μ. ἢ εἰ ABChK ἢ sustulimus; cf. Proll. p. 112. — 6 φησὶν pro φύσιν M. — 8 οὔθ' — οὔτε codd. edd. οὐδὲ — οὐδὲ nos; cf. Proll. p. 102. — 12 ἐπιδείξομεν BChK; cf. Progr. II, 12. — 13 περὶ τροφῆς codd. edd. 'lego περὶ ὀστέων φύσιος' Corn. — 15 πρότερον ὃ codd. edd. ὃ πρότερον nos; cf. Proll. p. 121. —

rationem adiungeretur. Multo enim probabilius erat non huic operis parti, sed priori eam adnectere. Verum qui interpolavit, ita magis fraudem latere posse arbitratus est, si ad finem adscripsisset. Sed eandem ne priori quidem parti adiungere consentaneum fuisse omnibus, qui opus legerunt, perspicuum est. Quaerit enim eo naturam hominis, quae quidem ex elementis constet, non quae ex anatomia cernatur. Sed de harum, quas commemoravimus, venarum dissectione commentationem non genuinam esse neque Hippocratis neque Polybi et ante nos alii demonstraverunt et nos, si quando deus concesserit, ut de genuinis Hippocratis libris commentarios scribamus, pluribus ostendemus, quaenam sit Hippocratis de venarum origine sententia, quam tum e libro de alimento, tum e secundo de morbis vulgaribus colligere licet. Verum hoc in aliud tempus differatur. Nunc ad id, unde degressa est oratio, probandum revertor, quemadmodum

διοικήσεως τὰ μείζω σώματα τῶν σμικροτέρων ὑπάρχει, οὐχ ἥκιστα δὲ κἀν τοῖς ζῴοις. ἐπάνειμι γὰρ αὖθις ὡς τὸν Πέ-
530 λοπα συγχωροῦντα τὸν ἐγκέφαλον | ἁπάντων εἶναι τῶν νεύρων ἀρχήν. ὁμολογεῖ γοῦν καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἐγκεφάλου φυόμενα δύο νεῦρα διασπείρεσθαι τοῖς κατὰ ὀφθαλμοὺς μυσὶν ἐκ μιᾶς καὶ παχείας ἐκφύσεως εἰς σμικρὰ καὶ πολλὰ σχιζόμενα. τούτων δὲ ἔτι μᾶλλον ἡ ἐφεξῆς συζυγία παχίστη μέν ἐστιν ἐκφυομένη, τέμνεται δὲ εἰς πάμπολλα σμικρὰ τοῖς περὶ τὸ πρόσωπόν τε καὶ τὸ στόμα διανεμομένη μορίοις, ὥσπερ γε καὶ ἡ μετὰ αὐτήν. ἵνα δὲ μὴ τρίβω τὸν χρόνον, ὁ νωτιαῖος ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου βλαστάνειν αὐτῷ δοκεῖ καὶ εἶναι καθάπερ τι πρέμνον ἀριθμοῦ παμπόλλου νεύρων οἷον κλάδων ἀποφυομένων αὐτοῦ. ταῦτα μὲν οὖν ἀληθῆ τέ ἐστι καὶ τοῖς ἐναργῶς ὁρωμένοις ὁμολογούμενα, τὸ δὲ τὰ σμικρὰ τῶν μεγάλων ἀρχὰς εἶναι μάχεται μὲν καὶ τοῖς κατὰ τὰ νεῦρα φαινομένοις, ἀεὶ γὰρ ἐν τούτοις τὰ μείζω τῶν σμικροτέρων ἀρχαί, μάχεται δέ, ὡς

10 post *νωτιαῖος* spat. vac. quatuordecim ferme litterarum; sequitur *βλαστάνειν* in MAB *ν. ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου βλ.* Corn. *ν. ἐξ ἐγκ. ἐκφυόμενος* ChK; cf. Proll. p. 53. — 12 *πρέμναν* M. —

in stirpibus maiora corpora sint minorum et ortus et dispensationis principia, eodem modo in animalibus quoque rem se habere. Redeo enim ad Pelopem, qui cerebrum nervorum omnium originem esse concedit. Fatetur quidem et ipse a cerebro oriri duos nervos atque ex uno crassoque exortu in multas tenuesque particulas discissos in oculorum musculos distribui. Hoc etiam magis subsequenti nervorum pari contingit: crassissimum est illud quidem in exortu, distribuitur autem in faciei et oris partes ita, ut in quam plurimas particulas secetur, perinde atque illud, quod sequitur, par. Sed ne tempus teram, dorsi medulla e cerebro progerminare ei videtur atque quasi truncus quidam esse numerosae subolis nervorum, qui velut ramuli ex ea pullulant. Haec sane vera sunt et cum iis, quae evidenter apparent, consentiunt; at illud, quod parva sint magnorum principia, partim iis, quae in nervis conspiciuntur, repugnat — semper enim in his maiora minorum sunt principia —,

εἴρηται, καὶ τοῖς κατὰ τὰ φυτὰ καὶ προσέτι τοῖς κατα τας ἀρτηρίας τε καὶ τὴν καρδίαν. ἀναισχυντία πάντως γάρ ἐστιν ἄλλο τι σπλάγχνον ἀρτηριῶν ἀρχὴν ὑποθέσθαι. φαίνονται γοῦν αἱ μὲν ἀρτηρίαι, πρὶν ἐκτμηθῆναι τοῦ ζῴου, τὴν | κίνη- 531
σιν ἀπολλύουσαι σαφῶς, ἐπειδὰν βρόχῳ διαληφθῶσι, μήτι γε δὴ χωρισθεῖσαι καὶ ἐκτὸς γενόμεναι, μόνη δὲ ἡ καρδία πάντων τῶν ἐν τῷ ζῴῳ μορίων ἐξαιρουμένη μέχρι πλείστου διαφυλάττουσα τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, ὡς ἀρχὴ κινήσεως ἑαυτῇ τε καὶ τοῖς ἀφ᾽ ἑαυτῆς· αἱ δὲ ἀρτηρίαι ἀποχωρισθεῖσαι αὐτῆς ἢ βρόχοις ἢ τομαῖς ἅμα τῷ πάθει καὶ τὴν κίνησιν ἀπολλύουσιν. ἀλλὰ εἴπερ ἀναίσχυντόν ἐστι τὰς ἀρτηρίας ἑτέρωθεν ἄρχεσθαι φάναι, τὰ μέγιστα μόρια τῶν ἀρτηριῶν ἀρχαὶ τῶν σμικροτέρων γενήσονται. εὐρύταται οὖν ἁπασῶν εἰσι τοῦ ζῴου ἀρτηριῶν αἱ τῆς καρδίας ἐκφυόμεναι, παχύταται δὲ καὶ τῶν νεύρων αἱ ἀρχαί, καθάπερ ἐν τοῖς φυτοῖς πάχιστον μὲν τὸ πρέμνον ἁπάντων τῶν κλάδων, παχίστη δὲ ἡ ῥίζωσις τῶν ῥιζῶν. ὀνομάζω δὲ ῥίζωσιν τὸ κάτωθεν μέρος,

2 ἀναχυντία M. — 6 γε δὲ corr. ead. manu in γ. δὴ M. — 7 τῶν om. M. — 16 παχύτατον BChK. — 17 τὸ κάτωθεν μέρος in codd. edd. inter ἐδείκνυον et ἀρχὴν collocatum; cf. Proll. p. 121. —

partim iis, quae in stirpibus quaeque in arteriis et corde animadvertuntur. Impudentiae enim utique est aliud viscus quam cor arteriarum principium constituere. Cernuntur quidem arteriae, antequam e corpore excidantur, si laqueo interceptae erunt, motum amittere manifesto, maxime vero tum, cum recisae ac penitus separatae erunt; at cor solum ex omnibus animalis visceribus exemtum quam diutissime naturalem suam functionem retinere, quippe quod et sibimet ipsi et iis, quae ab eo manant, motus origo sit. Quodsi aliunde dicere originem arteriarum exsistere impudentiae est, maximae arteriarum partes minimarum principia erunt. Jam latissimae omnium animalis arteriarum illae sunt, quae e corde proficiscuntur; nervorum etiam origines sunt crassissimae, sicut in stirpibus et truncus ramis omnibus et radicatio radicibus ipsis longe crassior est. Radicationem appello partem eam inferiorem, quam paulo ante

ὅπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐδείκνυον ἀρχὴν εἶναι τοῦ φυτοῦ.
καί μοι δοκεῖ καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ ζῷα μετα-
φέρων τοὔνομα ῥίζωσιν εἰρηκέναι τῶν μὲν ἀρτηριῶν τὴν
καρδίαν, τῶν δὲ φλεβῶν τὸ ἧπαρ. ὡς γὰρ ἀπὸ τῆς ῥιζώ-
532 σεως τῶν φυτῶν | αἱ ῥίζαι μὲν κάτω, τὸ δὲ στέλεχος ἄνω
φύεται, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ μὲν τῆς καρδίας ἥ τε εἰς
τὸν πνεύμονα καὶ ἡ εἰς ὅλον τὸ ζῷον, ἐκ δὲ τοῦ ἥπατος ἥ
τε εἰς τὰ κατὰ τὴν γαστέρα καὶ ἡ εἰς τὸ σύμπαν σῶμα.
ῥίζαις μὲν οὖν ἐοίκασιν αἱ εἰς τὴν γαστέρα καθήκουσαι φλέ-
βες, ὡς καὶ τοῦτο αὐτὸς Ἱπποκράτης ἔδειξε φάμενος ʽὥσπερ
τοῖσι δένδροισι ἡ γῆ, οὕτω τοῖσι ζῴοισι ἡ γαστήρ᾽, τὸ δὲ
οἷον πρέμνον ἡ κοίλη φλέψ ἐστιν ἐκ μὲν τῶν κυρτῶν τοῦ
ἥπατος ἐκπεφυκυῖα, φερομένη δὲ ἐκ τοῦ ἥπατος εὐθεῖα πρὸς
ἑκάτερα τοῦ ζῴου τὰ μέρη, τό τε ἄνω καὶ τὸ κάτω. εὐρύτα-
τον μὲν οὖν αὐτῆς ἐστι τὸ κάτω τοῦ ἥπατος, ἧττον δὲ εὐρὺ

8 εἰς τὴν codd. edd. εἰς τὰ nos. — τὴν γαστέρα καθήκουσαι omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — καὶ εἰς codd. edd. καὶ ἡ εἰς nos. — 9 ῥίζαι codd. edd. ῥίζαις nos. — 10 τοῦ ταυτὸς pro τοῦτο αὐτὸς M. — Hippocrates de humor. (vol. 1, p. 129 ed. Kuehn. (vol. I, p. 626 ed. Erm.); Galen. comment. vol. XVI, p. 340. — ὡς γὰρ codd. edd. ὥσπερ nos. — 11 τοῖς δένδροις codd. edd. τοῖσι δένδροισι nos. — τοῖς ζώοις codd. edd. τοῖσι ζῴοισι nos. —

stirpium originem esse demonstravi. Atque etiam Hippocrates ipse mihi videtur hinc ad animalia hoc nomen transtulisse, cum, sicut arteriarum cor, ita venarum iecur radicationem esse ait. Nam quemadmodum e stirpium radicatione radices deorsum aguntur et truncus sursum oritur, eodem modo e corde arteriae, altera in pulmones, altera in totum corpus animalis, disperguntur, e iecore item venae, altera in ventris partes, altera in corpus universum. Atque radicibus similes sunt venae, quae ad ventrem pertinent, sicut et hoc Hippocrates ipse declarat, cum dicit 'Ut arboribus terra, ita animalibus venter est'; trunci vice fungitur cava vena, quae ex gibbis iecoris exorta in utramque partem animalis, superiorem et inferiorem, recta protenditur. Cuius latissima ea est pars, quae infra iecur est, minus lata, quae per septum

τὸ δια τῶν φρενῶν ἀνατεταμένον, ἔλαττον δὲ ἐμφοτέρων το τῇ καρδίᾳ ἐμφυόμενον. καίτοι γε, εἴπερ ἦν ἡ καρδία τῆς κοίλης φλεβός, ὡς καὶ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, ἀρχή, μέγιστον ἂν ἦν, οἶμαι, τὸ συνεχὲς αὐτῇ μέρος.

Εἰ δέ τις οἴεται τῆς μὲν δυνάμεως ταῖς φλεψὶ χορηγὸν τὴν καρδίαν, τῆς δὲ ὕλης τὸ ἧπαρ, ἐντεῦθεν γὰρ ὁρμᾶσθαι τὸ αἷμα, καὶ διὰ τοῦτο εὐρυτέραν εἶναι τὴν κάτω κοίλην τῆς ἄνω, διότι πλείω μόρια κάτω τοῦ | ἥπατός ἐστιν, οἷς 533
ἀναγκαῖόν ἐστιν ἅπασι χορηγεῖσθαι τροφήν, οὗτός μοι δοκεῖ διὰ αὐτῶν ὧν ὑποτίθεται συγχωρεῖν ἃ μὴ βούλεται. τὶ γὰρ ἐξ ἥπατος ὁρμᾶσθαι τὸ αἷμα τί ἄλλο ἐστὶν ἢ τὴν γεννῶσαν αἷμα δύναμιν ἐν τούτῳ τῷ σπλάγχνῳ περιέχεσθαι; εἴπερ οὖν ἕνεκα μὲν τοῦ τρέφεσθαι τὸ ζῷον ἡ τοῦ αἵματός ἐστι γένεσις, ἐν ἥπατι δὲ γίνεται τὸ αἷμα, τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως ἀρχὴ τοῦτο ἔσται τὸ σπλάγχνον, οὐχ ἡ καρδία. τὸ γὰρ

1 post τὸ διὰ τῶν φλε (sic) spat. vac. triginta ferme litterarum; sequitur καίτοι γέ περ ἦν in M; post τὸ διὰ τῶν φλεβῶν sp. vac. ferme decem litterarum; sequitur ἀνατεταμι. ἔλαττον δὲ ἀμ. sp. vac. duodeviginti litt. καίτοι εἰ spat. vac. novem fere litt. καρδία in AB τὸ διὰ τῶν φρενῶν ἀνατεταμένον, ἔλαττον δὲ ἀμφοτέρων τὸ τῇ καρδίᾳ ἐμφυόμενον (συνεχές Corn.) Corn. ChK; cf. Proll. p. 53. — 2 καίτοι εἴπερ εἴη ChK κ. εἴπερ ἦν Corn. καίτοι γε εἴπερ ἦν nos. — 4 ἦν om. M. — αὐτῆς codd. edd. αὐτῇ nos; cf. Proll. p. 85. — 6 ὅλης pro ὕλης M. — 8 τὰ κάτω codd. edd. τὰ eiecimus. —

transversum extenditur, minus autem utraque est ea, quae cordi inseritur. Atqui si cor esset cavae venae, sicut est arteriae magnae, principium, maxima esset ea pars, quae cordi continua est.

Si quis autem putat facultatem venis a corde, materiam a iecore, quippe a quo sanguis emanet, suppeditari atque idcirco cavae venae partem inferiorem superiore esse latiorem, quod infra iecur plures sint partes, quibus omnibus alimentum suppeditari necesse sit, is per illa ipsa, quae statuit, ea, quae non vult, concedere mihi videtur. Nam sanguinem ex iecore proficisci quid aliud est quam sanguinis procreatricem facultatem in eo viscere contineri? Quodsi, ut alatur animal, sanguinis generatio est, in iecore autem sanguis generatur, hoc viscus, non cor, altricis facultatis principium

προνοούμενον ὕλης ἐπιτηδείου πρὸς θρέψιν ἅπαντι τῷ σώματι τοῦτο εὔλογον ἀρχὴν εἶναι τῆς θρεπτικῆς τε καὶ φυτικῆς δυνάμεως, ὥσπερ, οἶμαι, κἀν τοῖς φυτοῖς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὃ ῥίζωσιν ἐκαλοῦμεν. ἕλκει τε γὰρ ἐφ' ἑαυτὸ διὰ παμπόλλων ῥιζῶν ἐκ τῆς γῆς τὴν τροφὴν ἐπιπέμπει τε προκατεργασάμενον ἅπαντι τῷ φυτῷ διὰ τοῦ στελέχους. εἰ γὰρ καὶ ταύτης τῆς δυνάμεως, ὥσπερ καὶ τῆς σφυγμικῆς, ἀρχὴν θησόμεθα τὴν καρδίαν, ἐκ τοῦ περιττοῦ τὸ ἧπαρ ἡ μηδὲν μάτην ἐργαζομένη φύσις ἐποίησεν· ἦν γὰρ δήπου κατὰ τὴν καρδίαν αἱματοῦσθαι τὴν τροφήν. ἀλλὰ ὡς εἰς μέγα τὸ ἔργον οἷον
534 ὑπηρέτην τινὰ | τὸ ἧπαρ ἡ φύσις τῇ καρδίᾳ παρεστήσατο προπαρασκευάσοντα τὴν ὕλην αὐτῇ, καθάπερ ἡ γαστὴρ ἐκείνῳ. πιθανὸς μὲν ὁ λόγος, οὐ μὴν ἀληθής γε. φαίνεται γὰρ οὐχ ὡς ὑπηρέτης ἡγουμένῳ προπαρασκευάζων ἐπιτήδειον ὕλην τὸ ἧπαρ, ἀλλὰ ὡς αὐτὸς ὁ ἡγούμενος ἐξουσίαν ἔχων τοῦ διανέμειν αὐτήν. ἐναργῆ δὲ παραδείγματα κατὰ αὐτὸ τοῦ ζῴου τὸ σῶμα πάρεστι θεάσασθαι. πάντα γοῦν, ὅσα προπαρα-

4 ἑαυτῶ M ἑαυτῷ AB. — 7 τῆς αὐτῆς codd. edd. ταύτης τῆς nos. — 8 περὶ ττοῦ M. — 10 ἀλλ' εἰ ὡς εἰς Corn. —

erit. Quod enim materiam ad alimentum toti corpori idoneam procurat, id consentaneum est altricis et vegetabilis facultatis esse principium, sicut videlicet etiam in stirpibus ea pars est, quam radicationem appellavimus. Attrahit enim ad se per numerosas radicum fibras e terra nutrimentum atque elaboratum per stipitem in totam stirpem transmittit. Nam si huius facultatis perinde atque pulsatilis cor principium esse ponemus, supervacaneum fecit iecur natura, quae nihil temere operatur, quippe cum in corde illa cibi in sanguinem mutatio fieri posset. 'At iecur ad magnum opus quasi minister cordi adiunctum est, quo materiam ipsi praeparet, sicut ipsum a ventre praeparatam accipit.' Verisimilis quidem est oratio, non tamen vera. Apparet enim non tamquam ministrum domino iecur cordi materiam idoneam praeparare, sed ipsum esse principem, qui distribuendi habeat potestatem. Cuius rei manifesta exempla in ipso animalis corpore licet considerare. Omnia, quae materias

σκευάζει τὰς ὕλας ἑτέροις, ἐκείνοις αὐτὰς ἀκεραίους φυλάττει καὶ οὔτε ἐκ πνεύμονος ἄλλη τις ὁδὸς ἑτέρωσε τέτμηται πλὴν μιᾶς τῆς εἰς τὴν καρδίαν οὔτε ἐκ κοιλίας τε καὶ ἐντέρων ἑτέρωσε πλὴν εἰς ἧπαρ οὔτε ἐκ τοῦ δικτυοειδοῦς πλέγματος ἑτέρωσε πλὴν εἰς ἐγκέφαλον οὔτε ἐκ τῶν τὸ σπέρμα προπαρασκευαζόντων ἀγγείων εἰς ἄλλο τι πλὴν εἰς τὰ τῶν ὄρχεων. οὕτω δὲ καὶ οἱ τὸ χολῶδες ὑγρὸν ἀθροίζοντες πόροι πάντες εἰς ἓν ἀγγεῖον ἀποφέρονται, τὴν συνημμένην ἥπατι κύστιν, ἐντεῦθέν τε εἰς τὴν νῆστιν ἐκπέμπουσι, καθάπερ οἱ νεφροὶ τὸ οὖρον εἰς τὴν μίαν δηλονότι κύστιν. οὐκοῦν οὐδὲ τὸ ἧπαρ, εἴπερ τῇ καρδίᾳ τὸ αἷμα | προπαρασκευά- 535 σον ὑπὸ τῆς φύσεως ἐγένετο, διανέμειν αὐτὸ τῇ παρασκευῇ ἡμίεργον ἐπιστεύθη ἄν. οὔτε γὰρ ὑπηρέτου τὸ τοιοῦτον ἔργον, ἀλλὰ ἡγεμόνος καὶ ἄρχοντος, οὔθ' ὕλης ἐλλιπῶς παρεσκευασμένης τὸ πάθος· ὑπηρέτου γάρ ἐστι τὸ παρασκευά-

2 ἑτέρως MA. — 5 τὸ ante σπέρμα om. M. — 6 πλὴν τῶν ὄρχεων codd. edd. πλ. εἰς τὰ τῶν ὄρχ. nos. — 8 ἀποφέρεται M. — post ἀποφ. spat. vac. duodecim ferme litterarum est; sequitur κύστιν ἐντεῦθεν (ἥπατι κ. ἐντ. AB), deinceps spat. vac. quadraginta ferme litter.; denique καθάπερ in MAB ἀποφέρονται τὴν ἐν τῷ ἥπατι κύστιν ἐντεῦθέν τε εἰς τὴν νῆστιν ἐκπέμπουσι καθάπερ Corn. ἀπ. τὴν συνημμένην δηλονότι ἥπατι κύστιν ἐντ. τε εἰς τὴν νῆστιν ἐκπέμπουσιν, καθάπερ ChK; cf. Proll. p. 54. — 11 προπαρασκευάσαι M προπαρασκευάσων AB. — 13 ἐπιστεύθητο MABCh. — 14 ὅλης pro ὕλης MA; cf. Proll. p. 39. — 15 παρασκευασμένης MAB; cf. Proll. p. 48. —

aliis praeparant, integras illis easdem servant ac neque alius quispiam meatus a pulmonibus aliorsum tendit quam unus ad cor neque e ventriculo et intestinis praeterquam ad iecur neque e reticulari contextu quam in cerebrum neque e vasis semen praeparantibus aliorsum quam ad testes. Sic quoque qui biliosum humorem colligunt meatus omnes in unum vas deferuntur, iecori adnexum folliculum, indeque in ieiunum intestinum emittunt; non secus renes urinam in unam nimirum vesicam transmittunt. Non igitur, si iecur eo consilio natura fabricata esset, ut cordi sanguinem praepararet, ei dimidium tantum suppeditandi munus demandasset. Hoc enim non ministri, sed ducis et principis opus est neque materiae, quae non satis praeparata est, affectus est; ministri

ζειν μόνον ὕλης τε ἐλλιποῦς ἐστι τὸ μὴ διανέμεσθαι. καὶ μὴν οὔθ᾽ ὡς ὑπηρέτης τὸ ἧπαρ, ἀλλὰ ὡς ἄρχων, οὔθ᾽ ὡς ὕλην ἐλλιπῆ τὸ αἷμα διανέμειν πεπίστευται. πάντα γὰρ ὅσα κάτω τοῦ διαφράγματός ἐστι τοῦ ζῴου μόρια παρ᾽ ἥπατος ἀναμφισβητήτως ἔχει τὸ αἷμα, καίτοι πλείω τοῦ ἡμίσεός ἐστι. μᾶλλον δὲ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ διάφραγμα καὶ ὁ περικάρδιος ὑμὴν ἅμα τοῖς ἄλλοις ὑμέσι τοῖς πλησίον, ὅσοι τε διαφράττουσι τὸν θώρακα καὶ ὅσοι περιαλείφουσι τὸν πνεύμονα, τὴν τροφὴν ἐκ τῆς κοίλης ἔχει, πρὶν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἀφικέσθαι, διδαχθῶμεν ὑπὸ τῆς ἀνατομῆς· εἰσόμεθα τὰ πλείω τῶν τοῦ ζῴου μορίων ἐξ ἥπατος τρεφόμενα προφανῶς τε καὶ ἀναμφισβητήτως. ἐπιδειχθήσεται μὲν γὰρ ὀλίγον ὕστερον, ὅτι καὶ τὸ ἄνω τῆς καρδίας ἅπαν ἐξ ἥπατος ἔχει τὴν τροφήν· ἀλλὰ
536 τό γε | ἀναμφισβήτητον ἤδη λαμβανέσθω τὸ τὰ κάτω τῆς καρδίας ἐξ ἐκείνου τρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ θώρακος ὅλα τὰ κάτω μέρη. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὰ ἄλλα σύμ-

3 ὕλην ἐλλιπῆ ὕλην αἷμα M ὕλην ἐλλ. ὕλην τὸ αἷμα AB ὕλ. ἐλλιπῆ, ἀλλὰ τὸ αἷμα Corn. ὕλ. ἐλλ. τὸ αἷμα ChK. — 5 τῶν ἡμίσεων codd. edd. τοῦ ἡμίσεος nos. — 7 ὑμὶν pro ὑμὴν M. — 10 ἀνατροφῆς M. — καὶ εἰσόμεθα Corn. — 14 τῶ τὰ M. — 16 τὰ δύο μέρη MAB τὰ κάτω μ. Al. Just. ChK. —

enim est praeparare tantum materiam, materiae imperfectae non distribui. Atqui iecori neque ut ministro, sed ut principi, neque sanguinem ut materiam imperfectam distribuendi munus mandatum est. Quaecunque enim partes infra septum transversum in animali sunt, quamquam supra dimidium omnium sunt, nemini dubium est quin omnes a iecore sanguinem accipiant. Immo vero et septum ipsum et, quae cor circumit, membranam una cum ceteris vicinis, tum quae thoracem intersepiunt, tum quae pulmones leniter ambiunt, alimentum e vena cava, priusquam ad cor pervenit, haurire ex anatomia discamus; iam cognoscemus plurimas animalis partes manifesto ac sine controversia ex iecore nutriri. Nam etiam totam eam partem, quae supra cor est, ex iecore alimentum habere paulo post demonstrabimus; sed nunc illud, quod minime controversum est, sumamus, eas, quae infra cor sunt, e iecore ali atque etiam thoracis ipsius omnes partes

παντα τὰ κατὰ τὰς ἀνατομὰς φαινόμενα καὶ πρῶτόν γε καὶ μέγιστον ἡ κάθαρσις τῶν περιττωμάτων τοῦ αἵματος. ὡς γὰρ συμπεπληρωμένῃ τῇ τοῦ χυμοῦ γενέσει καὶ τὸ προσῆκον εἶδος ἐχούσῃ παρεσκεύασεν ἡ φύσις ὄργανα καθαρτικὰ τῶν περιττωμάτων, νεφροὺς καὶ σπλῆνα καὶ τὴν χοληδόχον κύστιν, οὐδὲ ἔστιν ἄλλο τέταρτον οὐδὲ ἐπινοῆσαι καθαῖρον περιττώματα τροφῆς ἢ ὕλης ἡστινοσοῦν ὑπὸ θερμοῦ μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τρία τὸν ἀριθμόν ἐστι. τουτὶ γὰρ δέδεικταί μοι δια ἑτέρων ἤδη πραγματειῶν αὖθίς τε δειχθήσεται κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἐπὶ προήκοντι τῷ λόγῳ πραγματείαν· νυνὶ δὲ εἴρηται μέν, ὡς μηδὲν τῶν ἀληθῶν παραλείποιτο, τῆς δὲ ἐξ αὐτοῦ πίστεως οὐδὲν δεῖ τοῖς παροῦσιν. ὁμολογεῖται γὰρ ἥ τε τῶν νεφρῶν ἐνέργεια καὶ ἡ τῆς χοληδόχου κύστεως ἐκκαθαίρειν τὸ αἷμα. κατὰ δὲ τὴν καρδίαν οὔτε ἄλλο τι καθαρτικὸν ὄργανον ἡ φύσις ἐποίησεν | οὔτε ἄλλον 537

4 post τῶν περιττωμάτων verba inde a τοῦ αἵματος (v. 2) repetita sunt in M; cf. Proll. p. 111. — 6 ἐπινοῆσαι περίττωμα codd. edd. ἐπιν. καθαῖρον περιττώματα nos. — 9 ἐκεῖ pro μοι MA; cf. Proll. p. 40. — 10 προήκοντα M. — 11 μέν om. M. — παραλίποιτο (ι in ras. M) MABCh. — 14 ἐκκαθαίρειν τ spat. vac. octo litterarum κατὰ δὲ M. — 15 καθαρτικὸν spat. vac. novem litter. ἡ φύσις M. —

inferiores. Cuius rei argumento sunt cum alia omnia, quae ex incisis corporibus manifesta sunt, tum praecipue id, quod gravissimum est, excrementorum sanguinis purgatio. Natura enim tamquam perfectae humoris generationi speciemque convenientem adeptae instrumenta, quae excrementa expurgarent, praeparavit, renes, lienem fellisque receptricem vesicam ac quartum aliud ne excogitare quidem licet, quod expurget excrementa cibi aut materiae qualiscunque, quae a calore immutetur, sed ad summum tria numero sunt. Quod et in aliis iam operibus a me demonstratum est et rursus in hoc opere procedente disputatione demonstrabitur; sed nunc dictum est, ne quid veri praetermissum videatur, non quia ad praesentem rem probandam quidquam faciat. Constat enim renum et fellis receptaculi functione sanguinem expurgari. At in corde neque aliud instrumentum purgatorium natura fabricata est neque humorem ipsum diversum

ἐργάζεται χυμόν. ὅμοιον γὰρ τό τε ἐν τῇ δεξιᾷ κοιλίᾳ τῆς καρδίας αἷμα καὶ τὸ κατὰ πάσας τὰς φλέβας ἐν ὅλῳ τῷ ζῴῳ, καθάπερ γε καὶ τὸ κατὰ τὰς ἀρτηρίας ἁπάσας ὅμοιόν ἐστι τῷ κατὰ τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν. τουτὶ μὲν οὖν ὡς τὰ πολλὰ λεπτότερόν τέ ἐστι καὶ ξανθότερον, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τἀναντία παχύτερόν τε καὶ μελάντερον, ἀεὶ μέντοι θερμότερόν ἐστι· τὸ δὲ κατὰ τὴν δεξιὰν κοιλίαν αἷμα τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἔχει τῷ τε ἄλλῳ παντὶ καὶ τῷ κατὰ τὸ ἧπαρ, ὡς ἂν οὐδὲν ἐξαίρετον ἐπικτώμενον ἐν τῇ δεξιᾷ κοιλίᾳ. μεγίστη δὲ πίστις, ὡς οὐ προπαρασκευάζει τῇ καρδίᾳ τὸ ἧπαρ οὐδένα χυμὸν εἰς τροφὴν τῶν τοῦ ζῴου μορίων, ἀλλὰ αὐτὸ συμπληροῖ τὴν σύμπασαν ἰδέαν αὐτοῦ, τὸ μίαν εἶναι φλέβα τὴν ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἐκφυομένην, ἑτέραν δὲ μηκέτι ἀντεκφύεσθαι κατὰ ἄλλο μέρος αὐτῆς εἰς ὅλον ἅπαξ φέρουσαν τὸ σῶμα τὸν κατεργασθέντα χυμόν, καίτοι γε ἄλλης μὲν εἰσαγούσης ἀρτηρίας,

---

2 ante ὅλῳ nos ἐν addidimus. — τω (sic) spat. vac. octo ferme litter. καθάπερ M. — 4 πολλὰ χαλεπότερον MA π. λεπτότερον in marg. B; cf. Proll. pp. 40 et 92. — 6 θερμότερον ·αὐτό ἐστι codd. edd. αὐτό expunximus; cf. Proll. p. 117. — 8 τὸ κατὰ M. — 12 ἥπατος ἢ καρδίας MA ἡπ. εἰς καρδίαν in marg. B; cf. Proll. p. 40. — 14 αὐτῆς M Corn. αὐτῶν ABChK; cf. Proll. p. 31. — ἅπαξ οὖσαν M. —

---

reddit. Nam qui in dextro cordis ventriculo sanguis est, non dissimilis ab eo est, qui per omnes venas in toto animalis corpore diffunditur, sicut ille, qui per arterias omnes fertur, non diversus est ab eo, qui in sinistro sinu est. Quamquam hic plerumque tenuior et flavior, nonnunquam e contrario crassior nigriorque est, calidior vero semper; at qui in dextro est sinu, eandem speciem habet quam cum alius omnis, tum qui in iecore est, quippe qui nihil eximium in dextro sinu acquirat. Firmissimum autem argumentum, cur iecur nullum humorem ad partes animalis nutriendas cordi praeparet, sed ipsum universam eius speciem perficiat, hoc afferri videtur, quod una tantum vena est, quae ex iecore ad cor exoritur, alia autem quaepiam ex alia parte cordis non item exstat, quae humorem elaboratum in totum omnino corpus traducat, cum tamen ex arteriis altera sit, quae

ἄλλης δὲ ἐξαγούσης τὸ πνεῦμα. φαίνεται γὰρ ἡ φύσις οὐ τοῖς αὐτοῖς ἀγγείοις χρωμένη πρός τε τὰς | ἡμιεργάστους 538
ὕλας καὶ πρὸς τὰς τελέως κατειργασμένας οὐδὲ ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς. οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἐστιν ἅμα μὲν τὴν ἡμίπεπτον ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἀναπέμπεσθαι τροφήν, ἅμα δὲ τὴν ἤδη κατειργασμένην διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ καταφέρεσθαι, ἀλλὰ ἦν ἂν πάντως ἑτέρα μὲν φλὲψ ἡ εἰσάγουσα τὴν ἡμίπεπτον, ἑτέρα δὲ ἡ τὴν ἀκριβῶς κατειργασμένην ἐξάγουσα. νυνὶ δὲ εἰσάγει μέν τις, ἐξάγει δὲ οὐδεμία πλὴν τῆς εἰς πνεύμονα, περὶ ἧς αὖ ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς περὶ χρείας μορίων ἐπισκεψόμεθα τὴν αἰτίαν ἐρευνῶντες, ἧς ἕνεκεν ἐκ τῆς καρδίας, οὐκ ἐκ τῆς κοίλης, ἐξέφυσεν ἡ φύσις εἰς τὸν πνεύμονα τὴν θρέψουσαν τὸ σπλάγχνον φλέβα.

Δεῖται δὲ μάλιστα, εἴπερ τις ἄλλος λόγος, καὶ ὁ νῦν ἡμῖν προκείμενος αὐτοῦ τοῦ φαινομένου κατὰ τὰς ἀνατομάς. οὐ μόνον γὰρ οὐδεμία φαίνεται φλὲψ ἐκ καρδίας εἰς τὰ κάτω

---

4 ἅμα τε codd. edd. ἅμα μὲν nos; cf. Proll. p. 105. — τὸ ἡμίπεπτον (ἡμίπεμπτον M) codd. edd. τὴν ἡ. nos. — 7 ἂν om. M. — ἡ εἰσάγουσα νυνὶ δ' εἰσάγει omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 9 ἧς ἂν ἐπὶ MABCh. — 10 ἐπισκεψώμεθα MAB. — 12 θρέψασαν MABCh. —

---

introducat spiritum, altera, quae educat. Apparet enim naturam non iisdem vasis neque iisdem meatibus uti et ad materias semicoctas et ad plene confectas, quippe cum fieri non possit, ut ex iecore simul et ad cor semicoctum alimentum sursum emittatur et iam perfectum eadem via feratur deorsum; sed necesse esset utique alteram esse venam, quae semicoctam materiam immitteret, alteram, quae accurate confectam emitteret. Nunc una immittit, emittit nulla praeter eam, quae ad pulmones fertur, de qua copiosius in libris de usu partium disseremus causam investigantes, cur e corde, non e cava vena natura in pulmones venam hanc, quae visceri alimentum praestaret, produxerit.

Verum, si ulla alia oratio, haec certe, quae nunc nobis proposita est, evidentiae, quae ex incisis corporibus fit, vel maxime indiget. Non solum enim nullam e corde venam in

μόρια φερομένη πλὴν τῆς ἐξ ἥπατος ἀναφερούσης τὸ αἷμα, ἀλλὰ οὐδὲ εἰς τὸ ἄνω καρδίας ἀφικνεῖται φλὲψ οὐδεμία. φαίνεται γὰρ ἡ κοίλη φλὲψ ἀπὸ τοῦ ἥπατος εὐθὺ τῶν σφα-
539 γῶν ἰναφερομένη καὶ ταύτης | ἀποβλάστημά τι τὸ εἰς τὴν καρδίαν ἐμφυόμενον, οὐκ ἐξ ἐκείνης αὐτή. γνώρισμα δὲ ἐναργέστατόν ἐστι τὸ κατὰ τὴν ἀρτηρίαν τὴν μεγάλην, ὃ θεωροίμενον ἄν τινα βουλοίμην οὕτως ἐπὶ τὴν κοίλην ἔρχεσθαι φλέβα. μία γὰρ ἀρτηρία μεγίστη τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἐκφῦσα σαφῆ τὴν σχίσιν εἰς ἀμφοτέρας ποιεῖται τὰς ἀρτηρίας, ἥν τε ἄνω πρὸς τὴν κεφαλὴν ἥν τε ἐπὶ τὴν ῥάχιν ὁρῶμεν καταφερομένην. οὕτω δὲ αὖ ἐχρῆν καὶ τὴν ἐκ τῆς δεξιᾶς κοιλίας ἐκφυομένην φλέβα σαφῆ τὴν νομὴν ἴσχειν εἰς ἄμφω τὰ μέρη. φαίνεται δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἀναφερομένης ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἀποσχίζεται. πῶς οὖν ἔτι δυνατόν ἐστι τὴν δεξιὰν κοιλίαν τῆς καρ-

---

1 πλὴν ἢ τῆς M πλὴν ἡ τῆς ABCh πλὴν τῆς Corn. K. — 2 ἐφικνεῖται M. — 4 τὸ delendum censet Corn. — 5 ταῦτα pro αὐτή M. — 6 κατὰ τῆς ἀρτηρίας M κ. μὲν ἀρτηρίαν ABChK κ. τὴν ἀρτηρίαν Corn. — ἀρτηρίας spat. vac. sedecim fere litt. ἄν τινα M. — τὸ θεωρούμενον ABChK ὃ θ. Corn. — 9 ἐκφύ sp. vac. quinque fere litt. σχίσιν M ἐκφύσασα σαφῆ σχίσιν ABChK ἐκφῦσα σ. τὴν σχ. nos. — 11 χάριν pro ῥάχιν MAB. — οὖν pro αὖ ABChK. — 12 ἐκφυομένη M. — 15 οὖν om. M. —

---

inferiores partes ferri nisi quae e iecore sanguinem effert, sed ne in superiorem quidem cordis regionem pervenire ullam conspicimus; sed apparet cavam venam e iecore recta ad iugula usque ascendere atque huius ramum quendam esse, qui cordi inseritur, non ipsam e corde ortum habere. Manifestissimum autem indicium est, quod in magna arteria videre licet, quo quidem considerato velim quisque ad cavam venam spectandam accedat. Una arteria maxima e sinistro cordis ventriculo enata in duas arterias manifesto scinditur, unam, quam ad caput tendere, alteram, quam ad spinam deferri conspicimus. Ita rursus etiam vena e dextro sinu exoriens manifesto in duas partes distribui debebat. Quod cum non appareat, immo ex ea, quae ex iecore ad cor ascendit, dividatur, qui fieri potest, ut, quemadmodum sinistrum cordis sinum

δίας ὑπολαβεῖν εἶναι φλεβῶν ἀρχήν, ὥσπερ τὴν ἀριστερὰν ἀρτηριῶν; ἐπὶ γὰρ ἀνομοίοις γνωρίσμασιν ἀνόμοιον εἶναι χρὴ καὶ τὴν ἔνδειξιν. εἰ δέ τῳ δοκεῖ σμικρὸν εἶναι τὸ τῆς ἐκφύσεως τῶν ἀγγείων γνώρισμα, καίτοι γε οὐκ ὄντος σμικροῦ, ἀλλὰ ἐκεῖνό γε οἶδα ὅτι οὐ σμικρὸν εἶναί φησι τὸ πολλὰ τῶν ζῴων οὐκ ἔχειν τὴν δεξιὰν κοιλίαν τῆς καρδίας. καίτοι γε οὐκ ἐνδέχεται τὴν κοίλην φλέβα | τῆς κοιλίας ταύτης 540 ἐκφύεσθαι νομίζειν, ὅταν ἐν παμπόλλοις γένεσι ζῴων ἧπαρ μὲν ὑπάρχῃ καὶ κοίλη φλέψ, ἡ κοιλία δὲ ἡ δεξιὰ μηδὲ ὅλως ᾖ. τίνα τοίνυν ἐστὶ καὶ πόσα τὰ γένη τῶν ζῴων, ἐν οἷς φημι τὴν δεξιὰν οὐκ εἶναι τῆς καρδίας κοιλίαν; ἀριθμῷ μὲν οὐκ ἔχω διελθεῖν αὐτά, κοινὸν δὲ ἐφ᾽ ἅπασι κεφάλαιον εὗρον ἀνατεμών. πολλὰ ἀσύμβατα μὲν εἰς ἕτερα, πρόσεστι δὲ ἓν αὐτοῖς ἐξαίρετον, ὅπερ οὐχ ἅπασι τυγχάνει τοῖς ἐνύδροις, τὸ μήτε ἀναπνεῖν ἐξ ἀέρος μήτε ἔχειν πνεύμονα. τουτὶ γὰρ ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ πάντα γένη τῶν ζῴων παρεφυλαξάμην, συναπ-

2 ἀνομίοις M. — 5 πολλὴ M. — 8 μένεσι pro γένεσι M. — 9 ὑπάρχει MABCh. — 12 οὐκ ἔχων A. — 13 ἀσύμβαντα M. — ἐν αὐτοῖς pro ἓν αὐτ. MA; cf. Proll. p. 39. — 14 ὅπερ οὐχ ἅπασι codd. edd. ὃ. ἐν vel ἐφ᾽ ἅπ. Corn. — τὸ μηδ᾽ ἀναπνεῖν MABCh. — 16 δευτέρου MA δεῦρο in marg. B Corn.; cf. Proll. p. 40. — παρεφυλάξατο codd. edd. παρεφυλαξάμην nos; cf. Proll. p. 100. —

arteriarum, ita dextrum venarum originem esse existimemus? Ex dissimilibus enim indiciis dissimilium nota fiat necesse est. Quodsi quis indicium, quod ex vasorum ortu sumitur, leve esse opinatur, quamquam minime leve est, certe eum illud mihi persuasum est non leve dicere, quod multa animalia dextrum cordis ventriculum non habent. At vero existimari non potest cavam venam ex hoc ventriculo ortum habere, si in plerisque animalium generibus iecur est et cava vena, dexter ventriculus omnino non est. Quae vero sint et quot genera eorum, quibus dexter ventriculus deest, numero quidem persequi non queo, sed tamen hoc caput in omnibus, quae dissecui, inveni. Quae quamquam ceteris in rebus multa habent, quae non conveniant, tamen illud singulare iis inest, id quod non omnibus aquatilibus contingit, quod neque ex aëre respirant neque pulmones habent.

όλλυσθαί τε καὶ συγγεννᾶσθαι τῷ πνεύμονι τὴν δεξιὰν κοιλίαν τῆς καρδίας. ἐζήτησα δὲ χρόνῳ παμπόλλῳ καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν καὶ γέγραπται τὰ φανένθ' ἡμῖν εὔλογα κατὰ τὴν περὶ χρείας μορίων πραγματείαν. ἐμπίδας μὲν οὖν καὶ μυίας καὶ σκώληκας καὶ μελίττας καὶ μύρμηκας οὔτε ἀνέτιμον οὔτε ἀνατεμεῖν ἐπιχειρήσαιμι ἄν. ὅπου γὰρ κἀν τοῖς μεγάλοις ζῴοις εὑρίσκω πολλὰ σφαλλομένους τοὺς ἀνατεμόντας, εὔλογον δήπου κατὰ τὰ σμικρότερα μᾶλλον σφαλῆναι.
541 τῶν γοῦν ἀνατμηθέντων ὑπὸ ἐμοῦ μέχρι γε τοῦ δεῦρο σχεδὸν οὐκ ἔστιν ὅτῳ μὴ καὶ καρδία καὶ ἧπαρ ὑπάρχει καὶ κοίλη φλὲψ καὶ ἀρτηρία ἡ μεγάλη. καὶ φαίνεται, καθάπερ ἡ ἀρτηρία τῆς καρδίας, οὕτως ἡ φλὲψ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένη διὰ παντός, κἂν μηδὲ ὅλως ἔχῃ δεξιὰν ἡ καρδία κοιλίαν. καὶ διὰ τοῦτο φαίνεται σχιζομένη μετὰ τὸ διελθεῖν τὰς φρένας ὑποκάτω τῆς καρδίας, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὅταν ἐγγὺς ἥκῃ τῶν σφαγῶν. ἐν ἑτέροις δὲ ζῴοις οὐκ ὀλίγοις ἐστὶ μὲν δεξιὰ κοιλία, φαίνεται δὲ οὐδὲν ἧττον ἡ κοίλη φλὲψ εἰς

1 σιγγενᾶσθαι M. — 3 τὰ om. M. — 12 ἐκφαινομένου pro ἐκφυομένη M. — 13 ἔχει M. — 14 ἐκ pro καὶ διὰ M. — 16 ἥκει M. —

Hoc enim usque adhuc in omnibus animalium generibus observavi, una cum pulmonibus dextrum cordis ventriculum et interire et generari. Cuius rei causam ego diu multumque indagavi scripsique, quae mihi probabilia visa sunt, in opere, quod est de usu partium. Culices quidem, muscas, vermes, apes, formicas nec dissecui nec dissecare unquam aggrediar. Nam cum in magnis animalibus multum eos, qui ea inciderunt, falli videam, consentaneum, opinor, est in minoribus multo magis falli. Ex omnibus quidem, quaecunque usque ad hunc diem a me dissecta sunt, nullum est, quod cor et iecur et cavam venam et arteriam magnam non habeat, apparetque, sicut arteriam e corde, ita venam a iecore, etiamsi nullus prorsus sit cordis dexter sinus, exoriri. Atque ideo scindi etiam conspicitur infra cor, posteaquam septum transversum traiecit, sicut in aliis, cum prope iugula accessit. In aliis autem animalibus non paucis dexter quidem cordis ventriculus est, vena tamen cava nihilo minus,

μεγάλα δύο σχιζομένη, πρὶν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἐξικέσθαι. καὶ τοῦτο πᾶσι μὲν ὑπάρχει σχεδὸν τοῖς πτηνοῖς, ἅπασι δὲ τοῖς ἕρπουσι καὶ τῶν βαδιζόντων οὐκ ὀλίγοις· ὥστε τὰ πλεῖστα τῶν ζῴων τὴν κοίλην φλέβα προφανῶς ἐξ ἥπατος ἔχει ἀρχομένην. ἐναργῶς γὰρ ὁρᾶται διπλάσιον εὐρὺ τὸ ἐξ ἐκείνου τοῦ σπλάγχνου φυόμενον ἀγγεῖον ἑκατέρων τῶν τμημάτων, ὡς ἅμα δίχα τῆς κοίλης ἐνταῦθα σχισθείσης. εἰ δὲ εὐρύτερόν ποτε θάτερον ἐπί τινος ζῴου φαίνοιτο θατέρου τμήματος, ἀλλὰ συναμφότερά γε τῇ κοίλῃ φλεβὶ προφανῶς | ἔστιν ἴσα, 542 μόνον οὐ μετὰ φωνῆς ἑρμηνεύοντα τὴν μὲν οἷόν τι πρέμνον ὑπάρχειν, αὐτὰ δὲ ἀπὸ ἐκείνης γεγενῆσθαι σχισθείσης οἷόνπερ κλάδους τινὰς ἢ καὶ κλῶνας. οὐ μόνον δὲ ἡ κοίλη φλὲψ ἐκ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκπέφυκεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σιμῶν ἑτέρα φλέψ, ἣν οἱ μὲν ὀνομάζουσι πύλας ἥπατος, οἱ δὲ τὴν ἐπὶ πύλαις· οὐ γὰρ δὴ ὅλην γε τὴν φλέβα πύλας ὑπάρχειν, ἀλλὰ ὅσον πρῶτον αὐτῆς ἐξίσχει τοῦ ἥπατος, ὅπερ

2 ἅπασί τε codd. edd. ἅπασι δὲ nos. — 3 οὐκ om. M. — 5 εὗρη pro εὐρύ M. — 10 μονονοὺ codd. edd. μόνον οὐ nos. — 11 ὑπάρχει M. — ἐπ ἐκείνης (sic) M. — 13 φλέψ ἣν οἱ μὲν ὀνομάζουσι πύλας ἥπατος ἐκπέφυκεν M. —

priusquam cor attingat, in duas magnas partes cernitur discindi, id quod omnibus fere volucribus contingit itemque omnibus reptantibus gradientiumque non paucis, ut manifestum sit in plerisque animalibus cavam venam a iecore originem habere. Vas scilicet, quod e viscere hoc egreditur, duplo latius utraque propagine palam conspicitur, quasi hoc loco vena ipsa bifariam scindatur. Quamvis autem interdum in aliquo animali altera ex his partibus latior appareat, ambas tamen simul cavae venae aequales esse apertum est, ut tantum non voce declarent illam tamquam truncum esse, se ipsas ab ea discissa tamquam ramos quosdam vel surculos natas esse. Nec tantum cava e iecoris gibbosis partibus exoritur, verum etiam e concavis altera, quae a nonnullis porta iecoris, ab aliis vena in porta nuncupatur; non enim totam illam venam portam esse aiunt, sed partem tantum eius eam, quae prima e iecore exstat, quae quidem omnium

καὶ πάντων εὐρύτατόν ἐστιν. ἀπὸ αὐτοῦ γὰρ εἰς ἄμφω τὰ
μέρη κατασχίζεται τὸ ἀγγεῖον, εἴς τε τὰ σιμὰ τοῦ ἥπατος
ἅπαντα καὶ εἰς τὰ κατὰ τὴν γαστέρα, τὸ καλούμενον ἐπί-
πλοον. τῶν δὲ ἐν τούτοις ἅπασι φλεβῶν παμπόλλων οὐσῶν
οὐδεμία συνεχής ἐστι τῇ καρδίᾳ. καί τις ἀκούσας τοῦτο τῶν
ἀλήθειαν τιμώντων ἀπεθαύμαζέ τε καὶ ἠπίστει τῷ λόγῳ καὶ
δειχθῆναί οἱ τὸ λεγόμενον ἠξίου καὶ ὡς εἶδε, μεγάλως κατε-
γίνωσκε τῶν ἀποφηναμένων ἀρχὴν εἶναι φλεβῶν τὴν καρ-
δίαν. ὥσπερ γάρ, εἰ μίαν ἡντινοῦν ἐν ὅλῳ τῷ ζῴῳ φλέβα
κεχωρισμένην εἰς τοσοῦτον ηὑρίσκομεν, ὡς μήτε αὐτῷ συνά-
543 πτειν τῷ ἥπατι μήτε τινὶ τῶν ἀπὸ αὐτοῦ | φλεβῶν, οὐκ ἂν
ἀπεφηνάμεθα τῆς φλεβὸς ἐκείνης ἀρχὴν εἶναι τὸ ἧπαρ, οὕτως,
ἐπειδὴ νῦν οὐ μίαν οὐδὲ δύο μόνας, ἀλλὰ ἀνάριθμόν τι
πλῆθος εὑρίσκομεν, οὐδεμίαν ἐχούσας τῇ καρδίᾳ συνέχειαν,
οὐκ ἄν, οἶμαι, φαίημεν ἐκείνων τῶν φλεβῶν ἀρχὴν εἶναι
τὴν καρδίαν. εὐλόγως οὖν εἴρηται ῥίζωσις τῶν φλεβῶν

4 δὲ om. MABCh τῶν γὰρ K. — 9 ἡντιναοῦν ChK — 10 ηὑρίσκομεν MA εὑρίσκομεν BChK ηὑρ. nos. — 13 ἐπεὶ δὴ M. — 16 post φλεβῶν εἶναι spat. vac. quadraginta ferme litterarum, sequitur τῶν ἀρτηριῶν ἡ καρδία in M; post φλεβῶν εἶναι spat. vac. viginti litter., sequitur τῶν ἀρτ. ἡ κ. in AB φλ. εἶναι τὸ ἧπαρ, τῶν ἀρτ. ἡ κ. Corn. ChK φλ. εἶναι τὸ ἧπαρ, ὥσπερ γε τ. ἀ. nos. —

latissima est. Ex hac enim in utrasque partes scinditur vas, tum in omnes concavas iecoris tum in ventris partes, quod vocatur omentum. Cumque in his omnibus venae quam plurimae sint, nulla est cordi continuata. Quod cum nonnulli veritatis studiosi audivissent, mirabantur dictisque non credebant atque volebant sibi ea, quae dicerem, monstrari; ubi vero viderant, vel maxime sententiam cor venarum originem esse pronuntiantium damnabant. Nam quemadmodum, si unam quamlibet in toto animalis corpore venam adeo separatam invenissemus, ut neque iecori ipsi neque alicui e venis, quae e iecore oriuntur, coniungeretur, negassemus venae illius originem iecur esse, ita, quoniam non unam neque duas, sed innumerabilem venarum multitudinem invenimus, quae nullum cum corde habent conexum, non, opinor, dicemus venarum illarum principium cor esse. Jure igitur

εἶναι τὸ ἧπαρ, ὥσπερ γε τῶν ἀρτηριῶν ἡ καρδία καὶ τοῦ δένδρου, ὃ καὶ χώρα τοῦ καταβληθέντος σπέρματος. ἐν ἅπασι γὰρ τούτοις ἡ ῥίζωσις ἀρχὴ τοῦ παντός ἐστιν, οὐ τῆς ἐξ ἀρχῆς γενέσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς νῦν διοικήσεως. ὅτι δὲ τὸ φαινόμενον αὐτὸ διὰ τῆς ἀνατομῆς βιάζεται καὶ τοὺς τἀναντία δοξάζοντας ἄκοντας ὁμολογεῖν τἀληθές, ἐκ τοῦδε ἂν μάλιστα μάθοις. οὐδεὶς τῶν ἀνατομικῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τὸ γράφειν ἀφικόμενος ἀνατομὴν φλεβῶν ἑτέραν ἀρχὴν διδασκαλίας ἐπιτήδειον ἠδυνήθη ποιήσασθαι παρελὼν τὸ ἧπαρ, ἀλλα εἴτε ἀπορεῖν ὑπὲρ ἀρχῆς ἔφησεν, ὡς Ἡρόφιλος, εἴτε εὐπορεῖν, ὡς ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὁ ἡμέτερος Πέλοψ, ὅμως τήν γε διδασκαλίαν ὀλίγου δεῖν ἅπαντες ἐφ' ἥπατος ἐποιήσαντο. καὶ τό γε θαυμασιώτατόν | τε καὶ ἀπιστότατον ὁ Πέλοψ 544
ἔπαθεν. ἐν μιᾷ πραγματείᾳ τῶν τε φλεβῶν ἀρχὴν κατεσκεύασε τὸν ἐγκέφαλον ἀνατομήν τε γράφων αὐτῶν ἀφ' ἥπατος ἤρξατο, κατὰ μὲν τὸ δεύτερον γράμμα τῶν Ἱπποκρα-

1 ante τοῦ nos καὶ addidimus. — 2 pro ὃ καὶ legi vult ἡ Corn. — post σπέρματος spat. vac. duodecim litt.; sequitur δέρματος ἐν ἅπασι γὰρ in M. — 3 post ἀρχὴ spat. vac. quinque litt.; sequitur τοῦ παντός in M. — οὐ om. M. — 4 ἔτι δὲ A. — 13 ἀπιστώτατον M. — 16 σύγγραμμα codd. edd. γράμμα nos; cf. Proll. p. 93. —

iecur venarum radicatio appellatum est, quemadmodum cor arteriarum et arboris id, quod etiam locus seminis ingesti dicitur. In his enim omnibus radicatio origo totius rei, non tantum generationis incipientis, sed etiam praesentis dispensationis est. Ipsa autem ea, quae ex anatomia evidenter apparent, vel eos, qui contraria opinantur, invitos cogere verum fateri inde vel maxime colligas, quod anatomicorum, qui litteris mandare venarum resectionem aggressi sunt, nemo aliud principium doctrinae accommodatum praetermisso iecore facere potuit, sed, sive haesitare se de principio dixit, ut Herophilus, sive, ut alii multi et noster etiam Pelops, satis id cognitum habere, tamen doctrinae initium fere omnes a iecore fecerunt. Pelopi vero accidit, quod maxime omnium mirum atque incredibile est. In uno eodemque opere et cerebrum venarum originem constituit et resectionem earum describens a iecore incepit, quippe qui in secundo quidem

τείων εἰσαγωγῶν εὖ μάλα γενναίως ἀγωνισάμενος ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι τὸν ἐγκέφαλον οὐ νεύρων μόνον, ἀλλὰ καὶ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν ἀρχήν, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τῆς ἀνατομῆς τῶν φλεβῶν ἀφ' ἥπατος ἀρξάμενος, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες ἀνατομικοὶ γράφουσι πρὸς τὴν διδασκαλίαν ἐπιτήδειον εἶναι τουτὶ τὸ σπλάγχνον ἀρχὴν γενέσθαι τῷ λόγῳ. θαυμάζω δὲ αὐτῶν, εἰ χωρὶς αἰτίας φυσικῆς ἐπιτήδειον εἶναι νομίζουσι πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτό. ἐγὼ μὲν γὰρ οἶδα καὶ τοῦθ' ἕν τι τῶν ὡμολογημένων ἅπασιν, ὡς οὐδὲν τῶν γεγονότων τε καὶ γινομένων ἀναίτιόν ἐστιν. εἰ μὲν οὖν ἀπορεῖν ὁμολογοῦσιν ὑπὲρ ἁπάντων τῶν ἀδήλων ὁμοίως τοῖς ἐμπειρικοῖς, οὐδὲ ἂν ἐμοὶ πρὸς αὐτοὺς εἴη τις λόγος, οὔτε γὰρ ἀρχὴν αὐτῶν ζητήσουσιν οὔθ' ὅλως ἀνατεμοῦσιν· εἰ δὲ λόγον ἔχειν φασίν, ἐξ οὗ τὰ διαφεύγοντα τὴν αἴσθησιν
545 εὑρίσκουσι, τί οὐκ αὐτοῦ τούτου πρῶτον οὗ λέγουσιν ἐπεσκέψαντο τὴν αἰτίαν; 'ἐπιτήδειόν ἐστιν εἰς διδασκαλίαν φλε-

5 ἀνατομικοὶ εἶναι γράφουσι codd. edd.; ante εἶναι inseri δίκαιον vel tale quid vult Corn.; εἶναι nos eiecimus. — πρὸς γὰρ τὴν codd. edd. γὰρ eiecimus. — ἐπίτηδες codd. edd. ἐπιτήδειον nos. — 6 ante τουτὶ nos εἶναι addidimus. — τὸ τουτὶ τῶν σπλάγχνων M τουτὶ τὸ σπλάγχνων A. — 7 αὖ τῶν pro αὐτῶν M. — 9 ὁμολογημένων M. — 11 ἀδήλως M. — 13 ὅμως codd. edd. ὅλως nos. — 16 ἐπιτήδειον κ. τ. λ.; cf. Proll. p. 35. —

libro introductionum Hippocraticarum acre admodum certamen institueret, cerebrum ut non nervorum tantum, verum etiam venarum arteriarumque principium demonstraret, in tertio autem exordium anatomiae venarum a iecore sumeret, quemadmodum et alii fere omnes ad docendi rationem idoneum esse hoc viscus scribunt. Quos demiror, si sine causa aliqua naturali id ad doctrinam accommodatum censent. Equidem certo scio cum alia, tum id inter omnes constare, nihil, quod vel factum sit vel fiat, causae expers esse. Quodsi de omnibus rebus obscuris, sicut empirici, haesitare se fatentur, nulla mihi cum istis erit disputatio, cum neque originem earum perscrutaturi neque omnino corpora incisuri sint; sin rationem se habere affirmant, qua ea, quae sensum effugiunt, invenire possint, cur non huius ipsius rei, quam dicunt,

βῶν ἀνατομῆς ἀρχὴν τῷ λόγῳ γενέσθαι τὸ ἧπαρ.' ἀναιτίως, ὦ σοφώτατοι, ἢ ὅτι πάντως τῇ φύσει πλεονεκτεῖ, καὶ πρὸς τὴν τῆς διδασκαλίας ἀρχὴν ἐπιτηδειότερόν ἐστι; τίς οὖν ἡ πλεονεξία, ζητῆσαι δίκαιον, οὐκ ἀργῶς οὐδὲ ῥαθύμως ὑπερβῆναι. τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς εὑρέσεως αὐτὸ τοῦτο οἶμαι παρέξειν, ὃ πρὸς ἁπάντων ὁμολογεῖται τῶν ἀνατομικῶν ἐπιτήδειον εἶναι φασκόντων αὐτὸ πρὸς τὴν τῆς διδασκαλίας ἀρχήν. εἰ γὰρ καὶ μηδενὸς ἄλλου, τούτου αὐτοῦ τὸν λόγον ἡμῖν ἀποδοῦναι δυνήσονται, τοῦ φάσκειν 'ἐπιτήδειον εἰς ἀρχὴν διδασκαλίας ἐστίν'· ἐπιτήδειον δέ ἐστιν οὔθ' ὅτι τὴν χρόαν ἐρυθρόν ἐστιν οὔθ' ὅτι διείληπται λοβοῖς οὔθ' ὅτι καθ' ἑνὸς αὐτῶν ἐπιτέταται τὸ τῆς χολῆς ἀγγεῖον οὔτε διὰ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλὰ ὅτι πᾶσαι συνεχεῖς αἱ φλέβες ὑπάρχουσιν αὐτῷ. καὶ μὴν οὐκ ἄλλου τινός ἐστι τοῦτο αὐτὸ γνώρισμα πλὴν τῆς ἀρχῆς. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ διὰ ἄλλο τι νεύ-

1 ἀρχὴ codd. edd. ἀρχὴν nos; cf. Proll. p. 97. — 3 τίς ἦν ἡ M τίς οὖν ἡ nos; οὖν om. ABChK. — 4 ἀρετῇ pro ἀργῶς M. — καὶ ῥαθύμως pro οὐδὲ ῥαθ. M. — 6 ὁμολογεῖται M ὁμολόγηται AB ὡμολόγηται ChK; cf. Proll. p. 22. — 8 ἡ μὲν pro ἡμῖν M. — 10 ἐπιτήδειον δέ ἐστιν a codd. edd. omissum nos inseruimus. — 11 λωβοῖς MAB. — 12 ἐπιτέτακται M. — 14 οὔτ' ἄλλον codd. edd. οὐκ ἄλλ. nos. —

causam primum consideraverunt? 'Conveniens est ad anatomiam venarum docendam iecur principium constituere.' Utrum sine causa, sapientissimi, an, quia naturalem quandam eminentiam habet, idcirco etiam ad doctrinae instituendae principium convenientius est? Quae igitur sit eminentia, quaerere aequum est, non segniter et neglegenter praeterire. Initium autem inventionis id ipsum puto praebiturum esse, quod ab omnibus anatomicis conceditur iecur affirmantibus ad doctrinae principium esse idoneum. Nam si nullius alius rei, huius ipsius saltem rationem reddere nobis poterunt, cur esse ad doctrinae principium idoneum affirment. Idoneum autem est non ideo, quod colore rubro est aut fibris distinctum aut quod ad unam ex iis pertinet vas bilis neque ob aliud quiddam huiusmodi, sed propterea quod omnes venae ei continuatae sunt. Atqui nullius alius rei nisi principii hoc indicium est. Neque enim ulla alia de causa nervorum

ρων ἀνατομῆς ἀδύνατόν ἐστιν ἑτέραν ἀρχὴν ποιήσασθαι δι-
546 δασκαλίας ἐγκέφαλον ὑπερβάντα ἢ ὅτι ἀρχὴ τούτων ἐστί· τούτου γὰρ μὴ διδομένου οὐκ ἂν δύναιτό τις ἄλλην ἐξευρεῖν αἰτίαν· οὐδὲ διὰ ἄλλο ἢ ὅτι τῶν ἀρτηριῶν ἀρχή, τὴν καρδίαν. ἡ γὰρ ὑπὸ τῆς φύσεως ἀρχὴ κατασταθεῖσα καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἀναγκάζει ποιήσασθαι τὴν ἀρχήν. οὐδὲ γάρ, εἴ τις ἐθελήσειεν ὕδατος ἐξηγήσασθαι διανομὴν ἐπεισάκτου πόλει, τὴν ἀρχὴν τῆς διηγήσεως οὐκ ἂν ἄλλοθεν εὕροι ποιήσασθαι παρελθὼν τὴν πρώτην εἴσοδον, ἀλλὰ ἀνάγκη πᾶσα τούτῳ προειπόντι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῆς πόλεως, οὗ εἴσω πρότερον ἔξωθεν ἀφικνεῖται τὸ ὕδωρ, ἀπὸ ἐκείνου ποιήσασθαι τὴν ἑξῆς ἅπασαν διήγησιν. ὥστε οὐ χρὴ ζητεῖν ἄλλην μὲν ἀρχὴν τῆς τοῦ πράγματος φύσεως, ἄλλην δὲ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. κατὰ γὰρ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ἡ διδασκαλία γινομένη τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ διδασκομένῳ ἀρχὴν οὐδὲ ἔστιν ὀρθῶς διηγήσασθαι βουλομένῳ ἢ γένεσιν τῶν

---

4 *οὐδὲ διότι τῶν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν* codd. edd. *οὐδὲ διὰ ἄλλο ἢ ὅτι τ. ἀ. ἀρχή, τ. κ.* nos. — 6 post *ποιήσασθαι* nos *τὴν ἀρχήν* inseruimus; cf. Proll. p. 108. — 15 *τὴν ἀρχὴν* codd. edd. *τὴν* expunximus. —

---

resectionis docendae principium aliud fieri nequit praetermisso cerebro, nisi quia horum principium est; hoc enim non concesso nulla alia excogitari causa potest; neque aliam ob causam nisi quia arteriarum est principium, cor in harum doctrina principium statuimus. Quod enim a natura principium constitutum est, id etiam doctrinam cogit a se initium institutionis sumere. Neque enim, si quis aquae in urbem inductae exponere distributionem velit, aliunde expositionis exordium invenire possit omisso primo aquae ingressu, sed omnino necesse sit eum descripto loco urbis illo, ubi aqua prius foris introrsum fluit, inde demum insequentem expositionem contexere. Quocirca non aliud rei naturae, aliud doctrinae initium quaerendum. Quae enim secundum rei naturam fit doctrina, idem cum re ipsa initium habet nec potest quisquam, qui recte exponere vel generationem vel dispensationem rerum velit, initium sumere, quod accommo-

γεγονότων ἢ διοίκησιν τῶν διοικουμένων ἑτέραν ἀρχὴν ἐπιτηδειοτέραν εὑρεῖν τῆς ἀληθοῦς. ἡ μὲν γὰρ τῆς οἰκίας γένεσις ἀναγκάσειεν ἂν πρῶτον μνημονεῦσαι τῶν θεμελίων, ἡ
δὲ τῆς νεὼς | τῆς τρόπεως. οὕτω δὲ καὶ εἰ βουληθείης διηγή- 547
σασθαι πόλεως ἢ ἔθνους ἢ στρατοπέδου διοίκησιν, ἂν ἀναγκασθείης τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐν ἑκάστῳ μνημονεῦσαι. θαυμάζειν οὖν ἄξιον, ὅσοι διδάξαι μὲν ὀρθῶς ἑτέρωθεν ἀρξάμενον ἀδύνατον εἶναί φασιν, ἀγνοεῖν δὲ τὴν ὄντως ἀρχὴν τῶν φλεβῶν. ἀλλήλοις γὰρ ἄμφω συνῆπται ταῦτα καὶ οὐχ οἷόν τέ ἐστι χωρὶς ἀλλήλων γενέσθαι διασπασθέντα, τὴν ὀρθὴν ἀρχὴν λέγω τῆς διδασκαλίας τῆς ὄντως ἀρχῆς τοῦ πράγματος, ἀλλὰ εἴτε ὀρθῶς διδάσκει τις, ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἀρχῆς ἄρχεται, εἴτε τὴν ὄντως ἀρχὴν οἶδέ τις, τὴν τῆς διδασκαλίας οὐκ ἀγνοεῖ.

Ἤρκει μὲν οὖν καὶ ταῦτα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀρχῆς τῶν φλεβῶν, οὐδὲν μὴν ἧττόν ἐστι καὶ τὰ μέλλοντα λεχθή-

---

2 *ὁ μὲν γὰρ* M. — *γένεσιν* M. — 3 *ἀναγκάσειεν* MABCh *ἀναγκάσει* K *ἀναγκάσειεν ἂν* nos; cf. Proll. pp. 66 et 107. — 5 *ἂν* om. MABCh; cf. Proll. p. 66. — *ἀναγκασθείη* MABCh; cf. Proll. p. 100. — 10 *τέ* nos inseruimus. — 12 *κατὰ διήγησιν τῆς ἀρχῆς* pro *κ. φύσιν ἀρχ.* M. — 13 *ἄρξεται* M. — *εἴτε δὲ τὴν* codd. edd. *δὲ* expunximus. —

---

datius sit quam id, quod verum est. Domus ortus de fundamentis coget, navis de carina primam mentionem facere. Eodem modo, si volueris civitatis aut gentis aut exercitus administrationem explicare, prima in unaquaque re origo tibi erit repetenda. Demirari igitur convenit eos, qui sumto aliunde principio rectam doctrinam nullo modo fieri posse et tamen se veram originem venarum ignorare dicunt. Haec enim duo inter se conexa sunt ac fieri non potest, ut divulsa inter se separentur, rectum doctrinae dico et verum rei initium, sed sive recte quis docet, a naturali principio incipit, sive verum rei principium novit, rectum doctrinae initium non ignorat.

Atque haec quidem ad originem venarum demonstrandam sufficerent; quae tamen nunc dicturus sum, nihilominus ipsa quoque firma erunt argumenta, cur cor neque sanguinis

σεσθαι βέβαια γνωρίσματα τοῦ μηδαμῶς εἶναι τὴν καρδίαν
μήτε τοῦ τρέφοντος αἵματος ὅλον τὸ σῶμα γεννητικὴν ἀρχὴν
μήτε τῶν ὀργάνων αὐτοῦ. δείξω δὲ ἑκάτερον ἰδίᾳ καὶ πρότε-
ρον, ὡς οὐκ ἔστι τῷ ζῴῳ τοῦ θρέψοντος αἵματος ἀρχή. διὰ
τί δὲ τοῦ θρέψοντος πρόσκειται κατὰ τὸν λόγον αὖθις; διότι
548 ἐδείκνυον, ὡς ἑτέρου τινὸς | αἵματος ἑτέραν χρείαν τοῖς ζῴοις
παρεχομένου τῆς γενέσεως οὐκ ἀφαιροῦμαι τὴν καρδίαν, ἀλλὰ
τό γε νῦν εἶναι προκείμενον, ὡς, ὑφ' οὗ τρέφεται τὰ σύμ-
παντα μέλη τοῦ ζῴου, τοῦτο ἐξ ἥπατος, οὐκ ἐκ τῆς καρδίας
ὁρμᾶται, δείξειν ἐπαγγέλλομαι τῶν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένων
ἀρχὴν τῷ λόγῳ ποιησάμενος, ἃ μάλιστα μάχεται τοῖς Ἐρασι-
στρατείοις, οἳ νῦν ἡμῖν ἐροῦσιν ὡς παράδοξά τε καὶ καινὰ
κατασκευάζουσιν. εἴρηται δὲ τὸ φαινόμενον ὑπὸ Ἐρασιστρά-
του κατὰ τὴν περὶ τῶν πυρετῶν πραγματείαν, ὡς ὑμένες
ἐπιπεφύκασι τοῖς στόμασι τῶν ἀγγείων, οἷς εἰς ὑπηρεσίαν
ὑλῶν εἰσαγωγῆς τε καὶ αὖθις ἐξαγωγῆς ἡ καρδία προσχρῆται.

4 θρέψαντος MABCh. — 5 θρέψαντος MABCh. — διότι ὁ δεικνύων M; cf. Proll. p. 83. — 7 ἀφαιροῦμεν ChK. — 10 δείξει M. — 11 ὃ codd. edd. ἃ nos. — ἐρασιστρατίοις M. — 12 καινὰ τὴν τῶν πυρετῶν omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 13 ὑπὲρ Ἐρασιστράτου codd. edd. ὑπὸ Ἐ. Corn. — 14 περὶ nos adiecimus coll. infra p. 543, 4; cf. Proll. p. 107. — 16 προχρῆται MABCh; cf. Proll. p. 103. —

corpus totum alentis neque instrumentorum eius origo procreatrix sit. Utrumque autem separatim ostendam ac prius, non esse animali sanguinis alentis originem. At cur iterum vocabulum alentis in oratione adiectum est? Propterea quod, ut alibi ostendi, alius cuiusdam sanguinis, qui alium animalibus usum praebet, generationem a corde non abiudico; nunc quod propositum est, ut eum sanguinem, a quo universa animalis membra aluntur, e iecore, non e corde proficisci demonstrem, iam profiteor initio sumto ab iis, quae ex anatomia evidentia sunt, quae vel maxime Erasistrateis repugnant, qui nunc nos absurda et nova confirmare dicent. Dictum est ab Erasistrato in opere de febribus id, quod evidens est, membranas quasdam orificiis insertas esse vasorum, quibus ad materiae tum immittendae, tum emittendae ministerium cor utatur. Has quidem nonnulli non esse et ab

τούτους τοὺς ὑμένας ἐτόλμησάν τινες οὐκ εἶναι λέγειν; ἀλλὰ ὑπὸ Ἐρασιστράτου διεσκευάσθαι δόγματος ἕνεκεν κατασκευῆς. πλὴν εἰς τοσοῦτον ἥκουσι γνώσεως ἅπασι τοῖς ἰατροῖς, ὥστε ἀρχαῖος ὄντως εἶναι δόξειεν ἂν ὁ μὴ γινώσκων αὐτούς. εἰσὶ δὲ ἐπὶ μὲν τῷ στόματι τῆς κοίλης φλεβὸς τρεῖς ἀκίδων γλωχῖσιν ὁμοιότατοι τὴν σύνταξιν, ὅθεν, οἶμαι, καὶ τριγλώχινας ἔνιοι τῶν Ἐρασιστρατείων ἐκάλεσαν αὐτούς. ἐπὶ δὲ τῆς ἀρτηρίας | τῆς φλεβώδους, οὕτω δὲ ὀνομάζω τὴν ἐκ τῆς 549
ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομένην, ὁμοιότατοι μὲν τὸ εἶδος, ἀριθμῷ δὲ οὐκ ἴσοι· μόνῳ γὰρ τούτῳ τῷ στόματι δυοῖν ὑμένων ἐπίφυσίς ἐστι, τῶν δὲ ἄλλων στομάτων ἑκατέρῳ τρεῖς ὑμένες εἰσὶν ἅπαντες σιγμοειδεῖς. ἐξάγει δέ, ὡς Ἐρασίστρατός φησιν ἐξηγούμενος τὸ φαινόμενον, ἑκάτερον τῶν στομάτων, αἷμα μὲν εἰς τὸν πνεύμονα τὸ ἕτερον αὐτῶν, πνεῦμα δὲ εἰς ὅλον τὸ ζῷον τὸ ἕτε-

2 ὑπὲρ ἀσιστρατείου M ὑπ' Ἐρασιστρατείου AB. — 6 ὁμοιότατα A. — 9 κατασκιζομένην A. — 11 σώματι MAB στόματι Corn. ChK. — 12 σωμάτων MAB. — 14 ἑκάτερον μὲν τῶν codd. edd. μὲν delevimus; cf. Proll. pp. 54 et 55. — post εἰς τὸν πνεύμονα spat. vac. septem litt. in versu extremo; versus insequens totus est vacuus relictus; sequitur σήκει πρὸς ἐναντίας in M; post εἰς τὸν πνεύμονα sp. vac. quattuor fere litt.; sequitur ἕτερον αὐτῶν, πνεῦμα εἰς ὅλον τὸ ζῶον, deinceps postsp. vac. duodecim ferme litt. τὸν τῶν ὑμένων, ὡς ἐκείνῳ δοκεῖ, πρὸς ἐναντίας in AB εἰς τ. πνεύμονα ἕτερον αὐτῶν, πν. δ. εἰς ὅλ. τ. ζ. ἕτερον. τὸν τῶν ὑμ. κ. τ. λ. ChK εἰς τ. πνεύμονα τὸ ἕτερον αὐτ., πν. δ. εἰς ὅλ. τ. ζ. τὸ ἕτερον καὶ τῶν ὑμένων Corn.; nos pro τὸν τῶν ὑμένων scripsimus ὥστε τούτων τῶν ὑμ. —

Erasistrato fictas esse, ut placitum suum confirmaret, dicere ausi sunt. Verumtamen adeo notae omnibus medicis sunt, ut, qui eas ignoret, rudis plane esse videatur. Sunt autem in orificio cavae venae tres cuspidibus spiculorum structura simillimae, unde, opinor, nonnulli Erasistratei tricuspides eas appellaverunt. In arteria venosa (ita appello eam, quae e sinistro cordis ventriculo in pulmones dispergitur) sunt forma simillimae, numero autem dispares; soli enim huic orificio duae adhaerent; reliquorum orificiorum utrique tres sunt, quae omnes σίγμα litterae effigiem imitantur. Educit autem, ut Erasistratus ait hanc rem manifestam explanans, utrumque orificium aliquid materiae et alterum quidem sanguinem

ρον· ὥστε τούτων τῶν ὑμένων, ὡς ἐκείνῳ δοκεῖ, πρὸς ἐναντίας ὑπηρεσίας τῇ καρδίᾳ γεγονότων ἀμοιβαῖς ἐγκαίροις ὑπαλλαττομένας τοὺς μὲν ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσι τὰς ὕλας ἀγγείοις ἐπιπεφυκότας ἔξωθεν ἔσω φερομένους ἀνατρέπεσθαι μὲν ὑπὸ τῆς εἰσόδου τῶν ὑλῶν, ἀναπίπτοντας δὲ εἰς τὰς κοιλότητας τῆς καρδίας ἀνοιγνύντας τὰ στόματα παρέχειν ἀκώλυτον τὴν φορὰν τοῖς εἰς αὐτὴν ἑλκομένοις. οὐ γὰρ δὴ αὐτομάτως γε τὰς ὕλας εἰσθεῖν φησιν ὡς εἰς ἄψυχόν τινα δεξαμενήν, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν καρδίαν διαστελλομένην ὥσπερ τὰς τῶν χαλκέων φύσας ἐπισπᾶσθαι πληροῦσαν τῇ διαστολῇ.
550 ἐπὶ δὲ τοῖς | ἐξάγουσιν ἀγγείοις τὰς ὕλας ἄλλους ἔλεγεν ἐπικεῖσθαι καὶ τοὐναντίον ἡγεῖσθαι πάθος πάσχειν· ἔσωθεν γὰρ ἔξω ῥέποντας ἀνατρεπομένους μὲν ὑπὸ τῶν ἐξιόντων ἀνοιγνύναι τὰ στόματα, καθ᾽ ὃν ἂν ἡ καρδία χρόνον χορηγῇ τὰς ὕλας, ἐν δὲ τῷ λοιπῷ παντὶ κλείειν ἀκριβῶς τὰ στόματα

2 post *καρδίᾳ* sp. vac. sex litter., deinceps *ἀμοιβαῖς* M *καρδίᾳ χρονον αμ.* ABChK *καρδίᾳ γεγονότων ἀ.* nos. — 7 *τὴν αὐτὴν* BChK. — 8 *εἰσδεῖν* MABCh *εἰσρεῖν* Corn. — 9 *δεξαμένην* M. — 11 *ἄλλους* nos addidimus. — *ἐλέγομεν* codd. edd. *ἔλεγεν* Corn. — 12 *ἡγεῖσθαι* deleri vult Corn. — 13 *ῥέποντες* M. — *ἀξιόντων* pro *ἐξιόντ.* M. — 14 *λόγον ἐχορήγει* codd. edd. *χρόνον χορηγῇ* nos. —

in pulmones, alterum spiritum in totum corpus. Ita fit, ut, cum hae membranae, ut illi placet, ad contraria cordi alternis vicibus opportunisque ministeria praestanda natae sint, eae, quae intromittentibus materiam vasis inhaerent extrinsecus introrsum vergentes, materiae introeuntis impetu impulsae reclinentur atque in cordis sinus resupinatae ora ipsa aperiant expeditumque aditum materiae, quae attrahitur, patefaciant. Neque enim sponte materiam ait influere tamquam in cisternam quandam inanimam, sed cor ipsum distentum perinde ac fabrorum folles attrahere atque ita repleri. Vasis autem materiam educentibus alias dixit adhaerere membranas atque contrario sibi videri modo affici; nam ab interiore parte foras vergentes a rebus exeuntibus reclinatas, quo tempore cor materiam suppeditet, ora patefacere, reliquo autem tempore omni diligenter claudere neque quidquam,

μηδὲ ἔνια τῶν ἐκπεμφθέντων ἐπανέρχεσθαι συγχωροῦντας. οὕτω δὲ καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσιν, ὅταν ἡ καρδία συστέλληται, κλείειν τὰ στόματα μηδὲν τῶν ἑλχθέντων ὑπὸ αὐτῆς αὖθις ἔξω παλινδρομεῖν ἐπιτρέποντας. εἴπερ οὖν ἔχει ταῦθ' οὕτως, ἄνδρες Ἐρασιστράτειοι, τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἀγγείων ἐάσωμεν ἤδη τῷ λόγῳ, τὸ δὲ ἀμφισβητούμενον ἐπισκεψώμεθα, τὴν κοίλην φλέβα τὴν ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν εἰσάγουσαν τὸ αἷμα ποτέρους ἔχει τοὺς ἐπιπεφυκότας ὑμένας, ἆρα ἔσωθεν ἔξω ῥέποντας ἢ τοὐναντίον ἔξωθεν ἔσω φερομένους; ἀλλὰ ἴσως οὐδὲ τοῦτο μέγα πρὸς τὸ προπαρεσκευάσθαι μὲν ἐν ἥπατι τὸ αἷμα, φέρεσθαι δὲ ἐντεῦθεν εἰς τὴν καρδίαν ἀπολῃψόμενον ἐνταῦθα τὸ λεῖπον τῆς οἰκείας ἰδέας εἰς ἀκριβῆ τελειότητα. καὶ γὰρ καὶ λόγον ἔχει μη|δὲν τῶν τελέων 551 τε καὶ μεγάλων ἔργων ἀθρόως δύνασθαι γενέσθαι μηδὲ ὑφ' ἑνὸς ὀργάνου φυσικοῦ τὸν οἰκεῖον κόσμον ἅπαντα κτήσασθαι. δείξατε οὖν ἡμῖν ἕτερον ἀγγεῖον ἐξάγον ἐκ τῆς καρδίας τουτὶ

1 μήδ' ἐνίας codd. edd. μηδεμιᾶς Corn. μηδὲ ἔνια nos; cf. Proll. p. 86. — 2 καὶ ἐπὶ τοῖς M καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς ABChK καὶ τοὺς ἐπὶ τ. Corn. — 4 πάλιν δρομεῖν M. — 10 προπαρασκευᾶσθαι MAB. — 12 ἀπολειψομένην M ἀπολειψόμενον ABChK ἀπολῃψόμενον nos cum Corn.; cf. Proll. p. 85. —

quod emissum sit, regredi sinere. Sic quoque has, quae intromittentibus materiam vasis inhaereant, ubi cor contrahatur, ora claudere ac nihil ex iis, quae illud attraxerit, recurrere foras permittere. Quodsi res ita se habet, Erasistratei, missis iam reliquis vasis id tantum, quod in controversia est, consideremus, cava vena, quae ex iecore in cor sanguinem immittit, utras habeat membranas adhaerentes, eas, quae ab interiore parte foras vergunt an e contrario, quae extrinsecus intus tendunt? At fortasse ne hoc quidem magni momenti est adversus istud, quod dicitis in iecore praeparari quidem sanguinem, sed inde in cor deferri, ut, quod propriae speciei ad absolutionem perfectionemque desit, id recipiat. Consentaneum enim est nullum perfectum et magnum opus subito posse fieri aut ab uno instrumento naturali totam suam expolitionem acquirere. Quodsi ita est, ostendite nobis vas aliud, quod e corde hunc sanguinem perfectum

τὸ κοσμηθὲν αἷμα καὶ διανεμόμενον εἰς ἅπαν τὸ σῶμα, καθάπερ ἡ ἀρτηρία τὸ πνεῦμα. καὶ μὴν τὰ σύμπαντα τέτταρά ἐστι στόματα, δύο καθ' ἑκατέραν κοιλίαν, ἓν μὲν ἐκ τοῦ πνεύμονος εἰσάγον τὸ πνεῦμα, τὸ δὲ ἕτερον ἐξάγον· ἄμφω μὲν ταῦτα κατὰ τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν, ὑπόλοιπα δὲ δύο κατὰ τὴν δεξιάν, εἰς μὲν τὸν πνεύμονα τὸ ἕτερον αἷμα ἐξάγον, ἐκ δὲ τοῦ ἥπατος εἰσάγον τὸ ἕτερον· ὑπὲρ οὗ σύμπας ὁ λόγος ἐστίν. πέμπτον δὲ ἄλλο στόμα οὐκ ἔχομεν εὑρεῖν κατὰ τὴν καρδίαν, ᾧ τὸ ἐξ ἥπατος ἀφικόμενον εἰς αὐτὴν αἷμα πρὸς ὅλον ἀποπέμψει τὸ σῶμα. μὴ τοίνυν ἐπιπέμπεσθαι λέγετε τῷ παντὶ σώματι παρὰ τῆς καρδίας αἷμα καὶ πνεῦμα μηδὲ εἶναι τοῦτο τὸ σπλάγχνον ὡς ἀρτηριῶν, οὕτω καὶ φλεβῶν ἀρχήν. οὔτε γὰρ ἀγγεῖον ἕτερον ἔχετε δεικνύειν
552 ἐκφυόμενον τῆς καρδίας οὔτε ἄλ|λο τι πλὴν τῶν ὑμένων,

1 *εἰς* om. MAB. — *ἅπαντα τὰ σώματα* codd. edd. *ἅπαν τὸ σῶμα* nos. — 4 *ἐξάγον μὲν ἄμφω* codd. edd. *μὲν* delevit Corn. — 5 *ἄμφω ταῦτα* codd. edd. *ἀμφ. μὲν τ.* nos; cf. Proll. p. 55. — 6 post *τὸ ἕτερον αἷμα* spat. vac. triginta fere litter.; sequitur *τὸ ἕτερον αἷμα*, deinde spat. vac. quattuor litt. *σύμπας ὁ λόγος* in M; post *τὸ ἕτ. αἷμα* spat. vac. viginti fere quattuor litt.; sequitur *τὸ ἕτερον ὑπὲρ οὗ σύμπ. ὁ λόγος* in AB *τὸ ἕτ. αἷμα φερόμενόν τε καὶ διανεμόμενον, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν κοιλίαν ἐκ τοῦ ἥπατος εἰσάγον τὸ ἕτερον, ὑπὲρ οὗ κ. τ. λ.* ChK *τὸ ἕτ. αἷμα εἰσάγον, ἐκ δὲ τοῦ ἥπατος προσδεχόμενον τὸ ἕτερον, ὑπὲρ κ. τ. λ.* Corn. *τὸ ἕτ. αἷμα ἐξάγον, ἐκ δὲ τοῦ ἥπατος εἰσάγον τὸ ἕτ. κ. τ. λ.* nos; cf. Proll. p. 56. — 8 post *οὐκ ἔχ* spat. vac. novem litter.; sequitur *κατὰ τὴν καρδίαν* in MAB *οὐκ ἔχει κατὰ τ. κ.* ChK *οὐκ ἔστιν εὑρεῖν κατὰ τ. κ.* Corn. *οὐκ ἔχομεν εὑρεῖν κ. τ. κ.* nos; cf. Proll. p. 51. — 11 *κατὰ τῆς καρδίας* M. — 14 *ἄλλου τινὸς* codd. edd. *ἄλλο τι* nos. —

educat atque, ut arteria spiritum, in totum corpus distribuat. Atqui orificia numero sunt omnino quattuor, duo in utroque ventriculo, unum, quod e pulmonibus spiritum immittit, alterum, quod educit; atque haec quidem in sinistro ventriculo sunt; reliqua duo in dextro, unum, quod in pulmones sanguinem emittit, alterum, quod ex iecore in cor immittit, de quo tota haec nostra disputatio est. Quintum vero aliud os in corde reperire non possumus, quo sanguis e iecore immissus in totum corpus emittatur. Nolite igitur dicere universo corpori a corde sanguinem et spiritum transmitti atque hoc viscus ut arteriarum, ita venarum esse principium. Neque enim vas aliud ostendere potestis, quod e corde

οὓς οὐκ ἂν ἡ μηδὲν εἰκῆ ποιοῦσα φύσις ἐν τῷ κυριωτάτῳ σπλάγχνῳ κατέθετο μὴ μέγιστόν τι μέλλοντας εἰς ὑπηρεσίαν παρέχειν αὐτῷ. καί μοι θαυμάζειν ἐπέρχεται μάλιστα πάντων Ἐρασιστράτου καθ' ἓν βιβλίον τὸ πρῶτον περὶ πυρετῶν ἅμα μὲν ἀρχὴν ἀποφηναμένου καὶ ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν εἶναι τὴν καρδίαν, ἅμα δὲ τοὺς ἔξωθεν ἔσω νεύοντας ὑμένας ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσι τὰς ὕλας ἀγγείοις ἐπιπεφυκέναι φάσκοντος. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο δυνατὸν εἰπεῖν, ὡς τοῦ μὲν αἵματος ἀρχὴ τὸ ἧπάρ ἐστι, τῆς διοικούσης δὲ τὰς φλέβας δυνάμεως ἡ καρδία. ὅπου γὰρ οὐδὲ ταῖς ἀρτηρίαις ἐκ καρδίας ἐμπέμπεσθαι διὰ τῶν χιτώνων ὁμολογεῖ τὴν δύναμιν, ἦ πού γε ταῖς φλεψὶν ὁμολογήσει; εἴπερ οὖν ἀρχὴν ἐκεῖνό φαμεν εἶναι τὸ μόριον, ὃ τοῖς ἀφ' ἑαυτοῦ πεφυκόσιν ἤτοι τὴν δύναμιν ἢ πάντως γε τὴν ὕλην χορηγήσει, τὴν καρδίαν οὐχ οἷόν τε φάναι τῶν φλεβῶν ἀρχήν. δύναμιν μὲν γὰρ αὐταῖς οὐ χορηγεῖ κατὰ τὸν Ἐρασίστρατον, ὅτι μηδὲ ταῖς ἀρτηρίαις, ἡ δὲ ὕλη τοῦ αἵματος ἐξ ἥπατος ὁρμᾶται σαφῶς. οὐ μὴν

1 οὓς κἂν ἡ M. — 13 αὐτοῖς MABCh ὃ τοῖς Corn. K. — αὐφ' ἑαυτοῦ M. — 17 οὐ μὴν ὅτι codd. edd. οὐ μὴν οὐδέ, ὅτι nos. —

exoriatur, neque aliud quidquam praeter membranas, quas natura, quae nihil temere operatur, in praestantissimo viscere non collocasset, nisi maximum aliquod ministerium ei fuissent exhibiturae. Itaque mirari subit maxime omnium Erasistratum, qui in eodem libro, qui primus est de febribus, cor esse et arteriarum et venarum originem pronuntiet idemque membranas extrinsecus introrsus vergentes vasis materiam immittentibus adhaerere dictitet. Neque enim hoc dicere licet, sanguinis quidem principium iecur esse, sed facultatis venas gubernantis cor. Nam cum ne arteriis quidem vim e corde immitti per tunicas concedat, numquid venis concedet? Quodsi partem illam principium esse dicimus, quae iis, quae ex eo orta sunt, vel vim vel materiam saltem omnino suppeditatura est, cor principium venarum statui nequit. Vim quidem iis, ut Erasistrato placet, non suppeditat, quoniam ne arteriis quidem; materia autem sanguinis ex iecore manifesto prodit. Neque etiam, quia omnes

οὐδέ, ὅτι πᾶσαι περαίνουσιν εἰς τὴν καρδίαν αἱ φλέβες,
553 ἀρχὴν αὐτῶν οἷόν | τε τὴν καρδίαν αὐτὴν εἰπεῖν· οὐ περαίνουσι γάρ, ὡς δέδεικται πρόσθεν. ἆρα οὖν, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην διάπλασιν ἐκ καρδίας ἡ γένεσις αὐτῶν ἐστι, διὰ τοῦτο ἀρχὴν ἕξουσι τὴν καρδίαν αἱ φλέβες; ἀλλὰ οὔτε περὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς ἡ ζήτησις ἦν, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ γράμματι κατὰ ἀρχὰς εὐθέως διώρισται, καὶ πρὸς τῷ μὴ ζητεῖσθαι τὴν τῆς γενέσεως αὐτῶν ἀρχὴν οὐδὲ ἀπόδειξίν τινα ἐπεχείρησεν Ἐρασίστρατος εἰπεῖν, ὡς ἐκ καρδίας ἡ φύσις ἐν τῷ διαπλάττεσθαι τὸ ἔμβρυον ἐξέφυσε τὸ φλεβῶδες γένος. οὐ μὴν οὐδὲ ἐπὶ νεύρων ἐζήτησε τὴν τοιαύτην ἀρχήν, ὥσπερ οὐδὲ ἐπὶ ἀρτηριῶν, ἀλλὰ μόνης τῆς ἐπὶ τοῦ διαπεπλασμένου τελέως ζῴου διοικήσεως ἀρχὰς ἀπεφήνατο, τῆς μὲν τῶν ἀρτηριῶν ἐνεργείας τὴν καρδίαν, τῆς δὲ τῶν νεύρων τὴν κεφαλήν. οὐκοῦν οὐδὲ φλεβῶν ἑτέρως ἂν ἔλεγεν ἀρχὴν εἶναι τὴν καρδίαν. εἰκότως μὲν οὖν ἀσαφὴς ἡ γνώμη τἀνδρός ἐστιν ἡ περὶ τῶν φλεβῶν οὐδὲν εἰπόντος ὑπὲρ αἵματος γενέσεως,

---

4 δι' αὐτοῦ τ' ἀρχὴν A. — 6 ἐν τῷ προτέρῳ πρώτῳ M. — 7 πρὸς τὸ M. — 12 ἀλλὰ μέντι τῆς M; cf. Proll. p. 82. —

---

venae in cor desinant, principium earum cor ipsum dicere licet; non enim desinunt, ut supra demonstratum est. An, quia in prima formatione e corde earum generatio est, idcirco cor venae principium habebunt? At neque de huiuscemodi origine quaestio erat, ut in primo libro statim in initio definivimus, et praeterquam quod generationis earum principium non quaerebatur, ne demonstrationem quidem ullam Erasistratus afferre conatus est, qua naturam in formando fetu e corde venarum genus produxisse probaret. Sed idem neque in nervis neque in arteriis tale principium quaesivit, sed solius dispensationis in animali absolute conformato principia statuit, arteriarum quidem functionis cor, nervorum caput. Itaque ne venarum quidem cor alio modo dixisse principium existimandus est. Merito igitur hominis de venis obscura habenda sententia est, quippe qui nihil de sanguinis generatione dixerit, sed totam hanc functionem

ἀλλὰ ὅλην ταύτην παραλιπόντος ἄσκεπτον τὴν ἐνέργειαν, ἀναγκαιοτέραν οὖσαν μακρῷ τοῖς ζῴοις τῆς κατὰ τὴν γαστέρα. ζῆν μὲν | γάρ οἷόν τέ ἐστιν ἡμῖν, εἰ καὶ μηδὲ ὅλως ἡ γαστὴρ 554 τρίβοι τὰ σιτία, δυναμένοις γε προσφέρεσθαι χυλούς, ὡς ἐν πολλοῖς ἔθνεσι γάλα· τεθνάναι δὲ ἀναγκαῖον, εἰ ἡ τοῦ αἵματος ἀπόλοιτο γένεσις, ἣν οὔτε εἰ τὸ ἧπαρ οὔτε εἰ αἱ φλέβες οὔτε εἰ ἡ καρδία πεπίστευται, σαφῶς ἐτόλμησεν ἀποφήνασθαι· τοσοῦτον ἀποδεῖ προσθεῖναί τινα ἀπόδειξιν τῷ λόγῳ. οὐ μόνον δὲ ταύτην τὴν ἐνέργειαν ἀλλοιοῦσαν τὰ σιτία κατὰ ποιότητα διελθεῖν ὠλιγώρησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν θρέψιν ὁμοίως γινομένην ἐπιχειρήσας ἐξηγεῖσθαι μᾶλλον πάντων ἢ ἀλλοιώσεως ἐμνημόνευσεν. εἰ δὲ ταύτης ἐμνημόνευσεν, εὐθὺς ἄν, οἶμαι, καὶ τοῦτο συνεπενόησεν, ὅτι πᾶσι τοῖς ὑπό τινος ἀλλοιουμένοις εἰς τὴν τῶν ἀλλοιούντων ἰδέαν ἡ μεταβολὴ γίνεται. καθάπερ γὰρ τὸ πῦρ ὁμοιῶσαν ἑαυτῷ τὸ ξύλον ἐξ αὐτοῦ γένεσίν τε ἅμα καὶ τροφὴν ἴσχει, κατὰ τὸν αὐτὸν

2 ζώοις τοῖς κατὰ M. — 3 εἰ δὲ μὴ δὲ ὅλως M. — 4 τρίβοι M τρίβῃ ABChK. — 6 ἀπόλλοιτο MAB. — οὔτ' εἰ φλέβες M οὔθ' αἱ φλ. ABChK οὔτε εἰ αἱ φλ. nos. — 7 οὔθ' ἡ καρδία codd. edd. οὔτε εἰ ἡ κ. nos. — 16 ἑαυτοῦ codd. edd. αὐτοῦ nos. — ἅμα γένεσίν τε ἅμα καὶ MABCh ἅμα γ. τε καὶ K γ. τε ἅμα κ. nos; cf. Proll. p. 122. —

inexploratam praetermiserit, cum sit multo magis necessaria animalibus quam ea, quae in ventriculo est. Vivere nimirum possumus, licet ventriculus cibos minime conterat, modo succos assumamus, ut apud multas nationes lac sumi solet; mori autem necesse est, si sanguinis generatio sublata erit, quae iecorine an venis an cordi demandata esset, manifesto pronuntiare non ausus est; adeo nullam demonstrationem disputationi attulit. Verum non modo de hac functione, quae cibos genere immutat, disserere neglexit, sed etiam, cum de nutritione, quae eodem modo fit, exponere aggressus esset, aliorum omnium potius quam immutationis mentionem fecit. At si fecisset, statim, opinor, illud simul intellexisset, omnia, quae ab aliquo immutantur, in immutantium speciem mutari. Quemadmodum enim ignis e ligno in similem sibi formam mutato et generationem simul et alimentum

ὁρᾶται τρόπον καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα τὴν τροφὴν ἑαυτοῖς ὁμοιοῦντα. δηλοῦται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἡμιπέπτων περιτ-
555 τωμάτων ὁμοίων ἀεὶ γινομένων τοῖς τρεφο|μένοις σώμασιν, ὧν ἐστι περιττώματα. φυσικώτερος μὲν οὖν ὁ λόγος ἐστὶ καὶ δεόμενος ἀκροατῶν προγεγυμνασμένων ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων λογισμοῖς, οὓς ἰδίᾳ διήλθομεν ἑτέρωθι, λεχθήσεται δὲ καὶ νῦν ὀλίγον ὕστερον· ἐν δὲ τῷ παρόντι συντελέσαι βούλομαι τὸν ὑπὲρ τῆς Ἐρασιστράτου γνώμης ἅπαντα λόγον, ᾧ ἀποδέδεικται, ὡς κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῇ μήτρᾳ τῶν ἐμβρύων διάπλασιν οὐκ ἐκ τῆς καρδίας αἱ φλέβες ἴσχουσι τὴν γένεσιν. ἅπασαι γὰρ αἱ κατὰ τὸ χόριον φλέβες αἱ συνάπτουσαι τῇ μήτρᾳ τὸ κυούμενον ἀποβλαστήματά εἰσι μιᾶς μεγίστης φλεβὸς ἐξ ἥπατος ὡρμημένης. αὕτη δὲ ὥσπερ τι στέλεχος ἐπὶ πτόρθων παμπόλλων τῶν ἐξ αὐτῆς ἐκπεφυκότων ἀγγείων εἰς τὸ χόριον ἄχρι πλείστου μὲν ἄσχιστος καὶ μία μένουσα διεξέρχεται μέγα διάστημα τὸ κατὰ

5 δεόμενος ἀκοῶν codd. edd. δ. ἀκροατῶν nos; cf. Proll. p. 92. — 6 ἑτέρωθεν MABÇh. — 11 χόριον MAB χορίον ChK. — 12 τοῦ κυούμενον A. — ἀποβλάστημα τ' εἰσὶ (sic) MA. — 15 post ἐκπεφυκ spat. vac. septem litt.; deinde εἰς τὸ in M. — 16 μιᾶς M μιὰ A. —

accipit, eodem modo et stirpes et animalia alimentum sibi ipsis simile reddere conspiciuntur. Hoc etiam e semicoctis excrementis manifestum fit; haec enim semper similia fiunt corporibus, quae aluntur, quorum sunt excrementa. Verumtamen quoniam haec disputatio magis ad doctrinam de naturis rerum spectat lectoribusque indiget in naturalium facultatum rationibus prius exercitatis, de quibus cum alibi separatim disserui, tum hoc loco paulo post disseram, in praesenti volo totam de Erasistrati sententia orationem absolvere, qua demonstratur venas in prima fetuum in utero formatione e corde originem non habere. Omnes enim secundarum venae, quae conceptum utero adnectunt, propagines sunt unius venae maximae a iecore exeuntis. Quae veluti stirps quaedam cum ramis permultis, ita cum vasculis ex ipsa in secundas procedentibus aliquamdiu indivisa atque una manens magnum intervallum, quod in ipso viscere

αὐτὸ τὸ σπλάγχνον, ἀνίσχουσα δὲ ἤδη πρὸς τοὐκτὸς ἕτερον μέγιστον διάστημα διεξέρχεται δίχα σχισθεῖσα διττοῖς καὶ τοῦτο ὁριζόμενον ὅροις, ἑνὶ μέν, ᾧ νῦν δὴ πέπαυμαι λέγων, ὅταν ἀνίσχῃ πρῶτον ἔξω τοῦ δέρματος, ἑτέρῳ δέ, ὅταν ὑπερκύψῃ τὸν ἀμνειόν. ἡ γὰρ διὰ | τούτου διέξοδος ἅπασα 556
τὴν ἀπὸ τοῦ ἥπατος ἐπὶ τὸν ὀμφαλὸν ἐνηνεγμένην φλέβα περιέχει νεμομένην εἰς δύο. τρίτη δὲ ἄλλη χώρα τὰς δύο ταύτας ἐκδέχεται φλέβας, ἡ κατὰ τὸ χόριον, οὐκέτι μενούσας δύο. σχίζεται γὰρ ἑκατέρα πολυειδῶς εἰς παμπόλλας ἄλλας ἀλλαχόσε τοῦ χορίου διασπειρομένας. αὖθις δὲ ἀπὸ ἐκείνων ἕτεραί τινες, εἶτα ἀπὸ ἐκείνων ἄλλαι γεννῶνται, καθάπερ οἱ κλῶνες ἀπὸ τῶν πτόρθων, ἄχρις ἂν εἰς σμικρότατα τελευτήσωσιν ἀγγεῖα, τὰς οἷον ἐσχάτας βλάστας τὰς τοῦ φυτοῦ. οἰκειότερον δὲ ἦν ἄρα μήτε τὴν ἐκ τοῦ ἥπατος ὁρμηθεῖσαν φλέβα πρέμνῳ προσεικάζειν εἰς πολλοὺς κλάδους σχιζομένῳ μήτε τὰς ἐσχάτας τελευτὰς βλαστήμασιν, ἀλλὰ ταύτας μὲν

---

2 *διχᾷ* MAB. — 3 *ὅροις* om. ChK; cf. Proll. p. 57. — 6 *συνηνεγμένην* MABCh. — 7 *γενομένην* pro *νεμομένην* BChK; cf. Progr. II, 16. — 8 *ἢ κατὰ* M. — 13 *φλέβας* codd. edd. *βλάστας* Alex. Just. — 14 *οἰκειώτερον* M. —

---

est, traicit, emergens autem iam foras in duas discinditur partes magnumque alterum intervallum penetrat, quod duobus ipsum finibus terminatur, uno, de quo dicere nunc desii, cum primum extra cutem emergit, altero, cum amnium supergreditur. Totus enim hic per amnium transitus venam a iecore ad umbilicum pertinentem in duas divisam partes continet. Tertius alius locus, qui in secundis est, duas has venas excipit, quae tamen non amplius duae manent. Utraque enim multifariam scinditur in alias perquam multas aliorsum per secundas dispersas; ex his item aliae, inde rursus aliae oriuntur, quemadmodum surculi e ramis, donec in tenuissima vasa velut extremas stirpium fibras desinunt. Immo convenientius fuit nec venam ex iecore profectam trunco in multos ramos diviso neque extremas partes germinibus comparare, sed has ipsis radicum extremitatibus in

αὐτοῖς τοῖς πέρασι τῶν ῥιζῶν τοῖς εἰς τὴν γῆν ἐμπεφυκόσι, τὴν μεγίστην δὲ φλέβα τῇ συμπάσῃ τῆς ῥιζώσεως ἀρχῇ. φαίνονται γάρ πως εἰς τὴν μήτραν αἱ τελευταὶ τῶν φλεβῶν ἐρριζωμέναι τροφὴν ἐξ αὐτῆς [αἷμα] ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ ἧπαρ, ὡς ἀρχὴν ἅπαντος τοῦ φυτοῦ. εἰ δὲ οὐ βούλει τὸ ἧπαρ ἀρχὴν θέσθαι, τῇ καρδίᾳ μὲν οὐδαμῶς ἂν ἔχοις ἔτι προσνέ-
557 μειν τὴν ἀρχήν, ἀναγκα|σθήσῃ δὲ πάντα τὰ εἰς τὴν μήτραν ἐμφυόμενα πέρατα τὴν ἀρχὴν ἀποφήνασθαι τῶν φλεβῶν. ἀλλὰ εἰ τοῦτο, καὶ τὴν τῶν ἀρτηριῶν ἀρχὴν ἀναγκαῖον ἔσται σοι τὰ εἰς τὰς μήτρας καθήκοντα πέρατα θέσθαι τὴν καρδίαν ὑπερβάντι. δεῖξον οὖν ἡμῖν ἔτι καὶ τὴν τῶν νεύρων ἀρχὴν ἐκ τῶν αὐτῶν ὁρμωμένην. ἀλλὰ ὅμως οὔτε ἐστί τι νεῦρον ἐκφυόμενον τῆς μήτρας εἰς χόριον οὔτε ἐν τῷ χορίῳ φαινόμενον οὔτε κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἢ ἔξωθεν ἔσω χωροῦν ἢ ἔσωθεν ἔξω προερχόμενον. οὐδὲ γὰρ ἦν ὅλως χρεία τὴν τῶν νεύρων ἀρχὴν τοῦ γεννωμένου συναφθῆναι τῇ μήτρᾳ, καθάπερ τὴν τῶν ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν. αὗται μὲν γὰρ δέον-

4 αἷμα uncis inclusimus. — 10 τὰς om. M. — 14 ἢ σωθεν pro ἢ ἔσωθεν M. — 16 γενομένου M. — μητρὶ MABCh μήτρᾳ K. —

terram defixis, illam toti radicationis initio. Videntur enim quodammodo venarum extremitates in utero radicatae inde alimentum ad iecur tamquam totius stirpis principium efferre. Quodsi noles iecur principium statuere, ad cor certe nullo modo deferre principium poteris, sed cogeris omnes illas, quae in uterum inseruntur, extremitates venarum principia ponere. At si hoc feceris, arteriarum quoque originem dicere extremitates, quae in vulvam pertinent, corde praetermisso necesse tibi erit. Jam nervorum quoque originem ex iisdem his locis emanantem velim nobis ostendas. At vero nullus nervus neque ex utero in secundas manat neque in ipsis secundis exstat neque in umbilico aut extrinsecus introrsum ingrediens aut de interiore parte foras prominens. Neque enim omnino necesse fuit originem nervorum concepti fetus, quemadmodum arteriarum et venarum, cum utero

ται τῶν ἐκ τῆς κυούσης ὑλῶν, ἡ δὲ ἀρχὴ τῶν νεύρων οὐ δεῖται. δέδεικται δὲ κἀν τοῖς ἔμπροσθεν ἤδη λόγοις ὑπὲρ τοῦ τὰ μέγιστα τῶν ἀγγείων ἀρχὰς εἶναι τοῖς ἐλάττοσιν. ὥστε καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένη φλὲψ ἀρχὴ ταῖς κατὰ τὸ χόριον ἁπάσαις ἐστίν, ὥσπερ γε καὶ ἡ ἐκ τῆς καρδίας ἀρτηρία. καὶ γὰρ καὶ αὕτη ταῖς κατὰ τὸ χόριον ἁπάσαις | χορηγεῖ τῆς οἰκείας δυνάμεως, οὐκ ἐκεῖναι ταύτῃ. ἐκ γὰρ 558 τοῦ σπέρματος ἡ ἀρχὴ τοῖς ἐμβρύοις ἐστὶ τῶν διοικουσῶν αὐτὰ δυνάμεων, οὐκ ἐκ τῆς μήτρας. ἀμέλει κἂν βρόχῳ διαλάβῃς ἢ τοῖς σαυτοῦ δακτύλοις πιέσῃς τὰς κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἀρτηρίας, ἀσφύκτους ὄψει παραχρῆμα τὰς κατὰ τὸ χόριον ἁπάσας, οὗ τοὐναντίον ἐφαίνετο ἄν, εἰ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως αὐταῖς ἡ μήτρα παρεῖχεν. ἔοικα δὲ διατρίβειν ἐπὶ πλέον ἐν πράγματι σαφεῖ τε ἅμα καὶ τοῖς ἀνατομικοῖς σχεδὸν ἅπασιν ὡμολογημένῳ. καὶ γὰρ ὅπως διαιρεῖν χρὴ τῆς κυούσης τὸ ἐπιγάστριον καὶ ὅπως γυμνὸν ἐργάζεσθαι τὸ ἔμβρυον ἔτι τῇ μήτρᾳ προσεχόμενον, οὐχ ἡμέτερον εὕρημά ἐστιν,

3 ἐλάττουσιν. — 6 χωρίον M. — 10 τοῖς ἑαυτοῦ M. — ὀφθαλμὸν pro ὀμφαλὸν A. — 12 ἂν ἡ τὴν M. — 13 αὐταῖς ἡμετέρας παρεῖχεν A. — 17 προσερχόμενον MABCh προσεχόμενον Corn. K. —

coniungi. Hae enim materia ex matre praegnante indigent, nervorum autem origo non item. Et quoniam supra iam demonstratum est maxima vasa minorum esse principia, etiam, quae ex iecore exoritur, vena omnium, quae in secundis sunt, origo est, sicut arteriarum illa, quae e corde proficiscitur. Etenim haec quoque omnibus, quae in secundis sunt, propriam virtutem suppeditat, non hae illi. Ex semine enim, non ex vulva fetibus facultatum eos administrantium origo est. Certe si arterias umbilici vel laqueo constrinxeris vel digitis compresseris, omnes continuo, quae in secundis sunt, pulsu vacare conspicies, quod contra eveniret, si motionis initium iis uterus praeberet. Sed videor diutius immorari in re aperta eademque ab anatomicis omnibus concessa. Nam quo modo dividendus esset venter praegnantis et fetus utero adhuc inhaerens denudandus, non a nobis inventum,

ἀλλὰ πολλοῖς τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται. τοῖς δὲ αὐτοῖς τού-
τοις ὡμολόγηται καὶ ὅτι τὸ κυούμενον ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρχὰς
ἔχει τῶν διοικουσῶν αὐτὸ δυνάμεων, ὥστε τούτου μὲν ἀπο-
χωρεῖν ἤδη προσήκει, τοῦ ζητεῖν, εἴτε τὸ ἔμβρυον ἐν ἑαυτῷ
τὴν ἀρχὴν ἔχει τῶν φλεβῶν εἴθ᾽ ἡ μήτρα τῆς κυούσης, ἐπι-
σκέπτεσθαι δέ, ἐξ ὅτου τῶν σπλάγχνων αὗται πεφύκασιν.
559 ἑτοίμη δὲ εὕρεσις ἐκ τῶν ἐν ταῖς | ἀνατομαῖς φαινομένων.
εἰς ὃ γὰρ ἅπασαι περαίνουσιν αἱ κατὰ τὸ χόριον, ἐκεῖθεν
πεφύκασιν. ἀλλὰ μὴν ἐναργῶς τοῦτό γε φαίνεται πᾶσι τοῖς
ὀφθαλμοὺς ἔχουσιν; εἰς μίαν ἅπασαι συνιοῦσαι φλέβα τὴν
ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκπεφυκυῖαν, ὥσπερ γε καὶ αἱ ἀρτηρίαι πᾶσαι
πρὸς τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν τὴν κατὰ ῥάχιν. ἀλλὰ ἐνταῦθα
μὲν ὥσπερ ἔξωθεν τοῦ ἐμβρύου δίεισιν ἡ ἀρτηρία καθ᾽ ὅλον
τὸν ἀμνειόν, οὕτω καὶ μέχρι τῆς κατὰ ῥάχιν ἀρτηρίας δύο
διαμένουσαι προέρχονται· συνέρχονται δὲ εἰς φλέβα μίαν αἱ
κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ὁρμώμεναι δύο φλέβες. αὕτη μὲν οὖν ἡ
φλὲψ εὐθὺ τοῦ ἥπατος ἀφικνεῖται, ταῖς δὲ δύο ἀρτηρίαις

---

3 αὐτὰ codd. edd. αὐτὸ nos; cf. Proll. p. 84. — 5 εἴθ᾽ littera extrema erasa in M. — ἐπισκέπτεδ᾽ M. — 8 εἰς ὅσον ἅπασαι M. — 10 ὀφθαλμοῖς M. — 14 ἀμνιόν M. — 17 τὰς δὲ ἀρτηρίας M τὰς δύο ἀρτηρίας ABChK ταῖς δὲ δύο ἀρτηρίαις Corn. —

---

sed a multis antiquioribus traditum est. Inter eosdem id constat, fetum facultatum se gubernantium origines in se sitas habere; quocirca ab hac quaestione, utrum fetus in se principium venarum habeat an a praegnantis vulva accipiat, recedendum iam videtur atque id indagandum, e quo viscere venae exoriantur. Quod ex iis, quae in incisis corporibus manifesta sunt, reperire in promtu est. Quo enim omnes, quae in secundis sunt, venae desinunt, inde exoriuntur. Atqui id quidem omnibus, qui modo oculis praediti sint, evidenter patet, in unam venam, quae ex iecore oritur, concurrere omnes, sicut arterias in magnam arteriam, quae ad spinam est. Quamquam hic ut ab exteriore parte fetus arteria per totum amnium transmeat, ita usque ad spinae arteriam duae permanentes procedunt; sed venae duae, quae

οὔτε ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτὴν ἄντικρυς οὔτε ἐπὶ τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν ἡ φορά. περιλαβοῦσαι γὰρ ἑκατέρωθεν τὴν κύστιν εἰς τὸ κάταντες ἔρχονται, μέχριπερ ἂν ἐντύχωσι ταῖς ἐπὶ τὰ σκέλη τοῦ κυουμένου φερομέναις ἀρτηρίαις. ἀλλὰ ἐπεὶ τῆς κατὰ τὴν ὀσφὺν ἀφώρμηνται τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, διὰ τοῦτο ἔνιοι τῶν ἀνατομικῶν εἰς ἐκείνην αὐτὰς ἔφασαν περαίνειν, εἰ μὲν ἀκριβολογοῖτό τις, οὐκ ἀληθεύοντες, εἰ δέ, ὡς εἴρηται, νῦν ἀκούοι τῶν λεγομένων, οὔτε ἀκριβοῦντες τοῦ φαινομένου τὴν | διήγησιν οὔτε μέγα τι σφαλλόμενοι. θαυμαστὸν οὖν 560 εἶναί μοι δοκεῖ τῶν ἀνδρῶν, ὅσοι τὰς μὲν ἀρτηρίας ἁπάσας τὰς κατὰ τὸ χόριον τε καὶ τὸν ὀμφαλὸν ἐκ τῆς καρδίας πεφυκέναι φασίν, καίτοι οὔτε ἐξ ἐκείνης ἐκφυομένας οὔτε ἐκ τῆς μεγάλης τῆς κατὰ ὀσφύν, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἀπὸ ἐκείνης εἰς τὰ σκέλη πεφυκυιῶν ἑτέρων..... δίκαιον ἦν, οἶμαι, τὸ ἧπαρ ἀρχὴν τίθεσθαι τῶν κατὰ τὸν ὀμφαλόν τε καὶ τὸ χόριον

5 ἀφώρμηντε M. — 6 ὡς ἐκείνην codd. edd. εἰς ἐκ. nos. — 7 ἀκριβολογεῖτο AB ἀκριβολογεῖ τέ Ch ἀκριβολογεῖται K; cf. Proll. p. 21. — 8 ἀκούει ABChK. — 10 δοκεῖ περὶ τῶν ἀνδρῶν Corn. — 11 χωρίον M χόριον AB. — 14 ἑτέρα MAB ἕτερα ChK ἑτέρων nos. Post ἑτέρων nonnihil excidisse videtur; πεφυκυιῶν· τὰς δὲ φλέβας οὐκ ἐκ τοῦ ἥπατος. καὶ μὴν vel ὥστε vel καὶ γὰρ δίκαιον ἦν Corn. — 15 τίθεσθαι τὸν κατὰ M. —

ab umbilico progrediuntur, in unam venam coeunt. Quae quidem recta ad iecur pertendit; sed duae illae arteriae neque ad cor ipsum penitus neque ad magnam arteriam feruntur, quippe quae vesicam utrimque complexae in declive pergant, donec in arterias, quae ad crura fetus feruntur, incidunt. Quae quoniam ab ea, quae in lumbis est, arteria magna profectae sunt, ea de causa nonnulli anatomici in illam eas coire dixerunt; non vere illi quidem, si rem exacte anquiras; sin ita intellegas, ut a me dictum est, neque exacte id, quod evidens est, explanant neque tamen admodum aberrant. Quapropter demirari homines satis non possum, qui arterias omnes, quae in secundis et umbilico sunt, e corde oriri dicunt, quamquam neque ex illo neque ex magna in lumbis arteria exoriuntur, sed ex aliis, quae quidem ab illa in crura inseruntur .... Justum erat, opinor, sicuti cor

ἁπασῶν φλεβῶν, ὥσπερ καὶ τὴν καρδίαν ἐθέμεθα τῶν ἀρτηριῶν. ὅσα γὰρ ἀγγεῖα τῶν ἐξ ἑτέρου πεφυκότων ἐκπέφυκε, τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἐκείνοις ἔχει. πολὺ μᾶλλον οὖν τὸ ἧπαρ ἀρχὴν τῶν φλεβῶν ἐστι θετέον ἢ τὴν καρδίαν τῶν ἀρτηριῶν, ὅσον ἐπὶ τοῖς ἐξ ἀνατομῆς φαινομένοις, ἐναργέστερα γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς ἀρχῆς ὑπάρχει γνωρίσματα. μὴ τοίνυν μηδὲ ἐκεῖνό σε λανθανέτω, ὅτι πάντως ἂν ἔσφυζον αἱ φλέβες, εἴπερ ἐκ τῆς καρδίας ἐπεφύκεσαν.

Ὁ λόγος δὲ οὐκέτι μοι πρὸς Ἐρασίστρατον ἢ τοὺς Ἐρασιστρατείους ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἡγουμένους οὐ, διότι
561 πληροῦνται πνεύματος αἱ ἀρτηρίαι, διὰ τοῦτο δια|στέλλεσθαί τε καὶ σφύζειν αὐτάς, ἀλλά, διότι διαστέλλονταί τε καὶ σφύζουσι, διὰ τοῦτο πληροῦσθαι. κοινὸν μὲν οὖν τουτὶ τὸ δόγμα πολλῶν τέ ἐστι καὶ δοκίμων ἀνδρῶν, ὥσπερ γε καὶ ὅτι τὴν δύναμιν ἐκ τῆς καρδίας οἱ χιτῶνες τῶν ἀρτηριῶν τοῦ διαστέλλεσθαι καὶ συστέλλεσθαι λαμβάνουσιν. ἀπεσχίσθησαν δὲ οὖν οὐκ οἶδα ὅπως αὐτῶν ἐν τῷδε Πραξαγόρας τε

---

5 ἐπὶ τῆς ἐξ M. — 7 διότι codd. edd. ὅτι nos; cf. Proll. p. 93. — 8 ἐπεφύκεισαν BChK; cf. Progr. II, 12. — 16 ἀπεσχίσθη M ἀπεσχίσθαι ABCh. —

---

arteriarum principium statuimus, ita venarum omnium et umbilici et secundarum iecur statuere. Quae enim vasa ex iis, quae ab alio nata sunt, proficiscuntur, eandem cum illis originem habent. Multo magis igitur iecur venarum quam cor arteriarum principium statuendum est, quantum ad ea, quae ex anatomia evidentia sunt; manifestiora enim illud principii indicia habet. Porro ne illud quidem te lateat, venas, si e corde originem traherent, utique pulsaturas esse.

Jam non adversus Erasistratum aut Erasistrateos mihi disputatio est, sed adversus illos, qui non, quia repleantur spiritu arteriae, ideo distendi et pulsare, sed, quia distendantur et pulsent, ideo repleri existimant. Quae est multorum insigniumque hominum sententia, sicut etiam illud, tunicas arteriarum vim eam, qua distenduntur et contrahuntur, a corde accipere. In quo tamen ab iis nescio quomodo

καὶ Φιλότιμος ὁμολογήσαντες τἆλλα καὶ νομίζουσι τὸ πάμπαν ἐξ ἑαυτῶν σφύζειν τὰς ἀρτηρίας, ὥστε καὶ εἰ σάρκα τις ἐκτεμὼν ζῴου καταθείη παλλομένην ἐπὶ τῆς γῆς, ἐναργῶς ὁρᾶσθαι τὴν κίνησιν τῶν ἀρτηριῶν. οὔκουν ἐβουλόμην ἐς τοσόνδε διαμαρτεῖν τοῦ φαινομένου τηλικούτους ἄνδρας, ὡς μὴ δύνασθαι διορίσαι παλμὸν σφυγμοῦ. χρὴ δέ, οἶμαι, γινώσκεσθαι μὲν καὶ τοῦτο τοῖς ἀνδράσι, γινώσκεσθαι δὲ καὶ ὥς, εἰ μόνην ἐκτέμοις ἀρτηρίαν, οὐ κινεῖται, καθάπερ οὐδὲ εἰ βρόχῳ διαλάβοις ἔτι συνημμένην τῇ καρδίᾳ. καίτοι θαυμαστόν, ἡνίκα μέν ἐστιν ἔξω τοῦ ζῴου, μὴ μόνον τῆς καρδίας, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἁπάντων μορίων ἀφῃρημένης συμπνοίας ἀκωλύτως σφύζειν αὐτήν, ἡνίκα δὲ | συνῆπται πᾶσιν, ἄσφυκτον 562
γίνεσθαι βρόχῳ διαληφθεῖσαν. ἀλλὰ οὐδὲ γὰρ ἔξω, θαυμασιώτατε Πραξαγόρα, πάλλεται διὰ παντὸς ἐκτεμνομένη τοῦ ζῴου. καίτοι τί περὶ τούτου φιλοτιμοῦμαι διελέγχειν αὐτόν; ἀρκεῖ γὰρ ἐπιδεῖξαι μόνας τὰς ἀρτηρίας ἀκινήτους τε καὶ

---

1 τὰ πάμπαν M; cf. Proll. p. 84. — 4 ἐς τὸ σόνδε M. — 9 συνημμένοις M. — 11 ἀφῃρημένην Corn. — 12 ἄφυκτον MAB. — 13 θαυμασιώτατα πραξαγόρας M. — 14 διαπαντὸς MA. —

Praxagoras et Philotimus desciverunt, qui in aliis consentiunt; arbitrantur ex se ipsis omnino pulsare arterias atque ob eam rem, si quis carnem ex animalis corpore excisam in humum palpitantem deposuerit, perspicue arteriarum motum animadverti posse. Nollem profecto adeo a rei evidentia aberrasse tantos viros, ut palpitationem a pulsu distinguere non possent. Qui sane ut hoc, ita illud cognoscere debent, si solam excideris arteriam, non agitari nec magis, si vinculo intercluseris adhuc cum corde conexam. Atqui mirum est, cum extra animalis corpus est, non solum cordis, sed etiam omnium aliarum partium conexione conspirationeque sublata eam libere pulsare, ubi vero iuncta cum omnibus est, pulsu privari laqueo interclusam. At enim ne extra corporis quidem compagem, egregie Praxagora, palpitat omnino ex animali excisa. Sed quid eum hac in re refellere contendo? Satis est ostendisse solas arterias motu et pulsu prorsus

ἀσφύκτους ἀκριβῶς γενομένας, ὅταν ἐκτμηθῶσι τοῦ ζῴου. παρὰ τῆς καρδίας οὖν αὐταῖς τὸ κινεῖσθαι. καὶ τοῦτο ὀρθῶς μὲν εἶπε καὶ ὁ Ἐρασίστρατος, οὐκ ὀρθῶς δὲ ἐξηγήσατο τῆς κινήσεως τὴν γένεσιν. οὐ γὰρ ὡς ἀσκὸς ἐμφυσώμενος ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκθλιβούσης τὸ πνεῦμα πληροῦται τῶν ἀρτηριῶν ἑκάστη. τῷ συνῆφθαι δὲ αὐτῇ καὶ ἐξ ἐκείνης πεφυκέναι τῆς αὐτῆς ὅλῳ τῷ σπλάγχνῳ κεκοινώνηκε δυνάμεως. ὅτι δὲ ὅλον σφύζει τῆς καρδίας τὸ σῶμα διαστελλόμενόν τε καὶ συστελλόμενον ἐξ ἑαυτοῦ, σχεδὸν ἤδη τοῦτο καὶ διὰ τῶν ἀνατομῶν γνωρίσεις τηνικαῦτα τὸ δεξιὸν αὐτοῦ μέρος ἀναπτύξας. γυμνοῦται δὲ ἡ καρδία χωρὶς τοῦ συντρηθῆναι τὸν θώρακα τοῦ ξιφοειδοῦς ἐκκοπέντος, ᾧ ἐγγὺς ἤρτηται τὸ περικάρδιον σκέπασμα — τρίτη δὲ αὕτη τοῦ θώρακός ἐστιν εὐρυχωρία κατὰ
563 *μέσα τὰ στέρνα, | μηδετέρα οὖσα τῶν ὑπολοίπων δυοῖν —. ἐὰν οὖν ἅμα τε τοῦτο ποιήσῃς καὶ τέμῃς ὄρθιον, ὡς εἴρηται, τὸν δεξιὸν θώρακα, τῆς δεξιᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἐναργῶς ὄψει τὸν σφυγμόν. οὐ μὴν λήσεταί σε οὐδὲ τὸ*

---

1 *ἀφύκτους* M. — *ἐκτμηθῶ* A. — 6 *συνῆφαι* A. — 10 *γνωρίσῃς* M. — 11 *συντρηθῆναι* M *συντμηθῆναι* ABChK; cf. Proll. p. 24. — 13 *τριτὴ* M *τριττὴ* ABChK. — 17 *μὴν* nos inseruimus. — *λύσεται* M. — *τὸ* om. M. —

---

privari, cum ab animali fuerint recisae. A corde igitur motum habent. Atque hoc recte quidem etiam ab Erasistrato dictum est, qui tamen motionis ortum non recte exposuit. Neque enim utris instar inflati a corde spiritum exprimente replentur arteriae singulae, sed quia conexae cum corde sunt ex eoque originem habent, ideo eiusdem ac totum viscus facultatis participes sunt. Totum vero cordis corpus distentum et contractum ex se ipso pulsare, id fere iam etiam ex incisis corporibus tum cognosces, si dextram eius partem aperueris. Nudatur autem cor sine ulla thoracis perforatione excisa cartilagine xiphoide, iuxta quam cordis involucrum adnexum est (tertia haec est thoracis in medio pectore a duabus reliquis diversa capacitas). Quodsi ita feceris et in rectum, ut dictum est, dextram thoracis partem secueris, dextri cordis ventriculi pulsum evidenter conspicies.

καταφυόμενον εἰς αὐτὴν ἀγγεῖον, ὅπερ ἐστὶν ἀποβλάστημα τῆς κοίλης φλεβός, ὁμοίως ταῖς ἀρτηρίαις σφύζον. εἴτε δὲ τῷ δέχεσθαι δύναμιν ἐκ τῆς καρδίας ἄχρι τοῦ βράττεσθαι ἐπιρρέουσαν εἴτε τοῦ αἵματος τῇ ἐπὶ τἀναντία φορᾷ τῇ κατὰ τὸ δεξιὸν οὖς εἴτε ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ τὴν κίνησιν ταύτην ἡ κοίλη φλὲψ λαμβάνει, περιττὸν ἐν τῷ παρόντι σκοπεῖν. ἱκανὸν γὰρ εἰς τὸ προκείμενον τὸ μηδὲ ὅλως σφύζειν αὐτήν, ὥσπερ τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν ἅμα ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις ταῖς κατὰ τὸ σῶμα. ὅτι μὲν οὖν οὔτε τῆς πρώτης γενέσεως τῶν φλεβῶν οὔτε τῆς μετὰ ταῦτα διοικήσεώς ἐστιν ἀρχὴ ἡ καρδία, δέδεικται σαφῶς.

Ὑπόλοιπον δέ ἐστιν, ὑπὲρ οὗ ἐδόξασάν τινες ἄτοπον μὲν ἱκανῶς, ὅμως δὲ ἀρέσαν ἐνίοις τῶν ἐνδόξων ἰατρῶν, ἐξηγήσασθαι μὲν πρότερον, ἐπιδεῖξαι δὲ ἔτι, | καθ' ὅ τι 564
διημαρτηται. φασὶ γάρ, ὥσπερ ὁδοῦ τις ἀρχὴ λέγεται, κατὰ

2 φλεβός nos addidimus; cf. Proll. p. 108. — 3 τὸ δέχεσθαι M. — 4 ἐπιρέουσαν MAB. — εἴτε ἐκ τοῦ Corn. — τῆς ἐπὶ codd. edd. τῇ ἐπὶ nos; cf. Proll. p. 31. — φορᾶς ABChK. — 5 οὖς bis M. — 7 εἰς τὸ προκείμενον M εἰς τὰ προκείμενα ABChK; cf. Proll. l. l. — μὴ διόλο σφύζειν M μὴ δ' ὅλως σφ. AB. — αὐτήν om. M. — 8 τὴν om. M. — 14 ἐπιδεῖξαι δὲ τι M ἐ. δέ τι ABCh. — καθότι MAB καθό, τι Ch (cf. Proll. p. 48). — 15 ὁδοῦ τῆς ἀρχὴ M. —

Neque vero te fugiet vas illud, quod in cor inseritur a cava vena prognatum, etiam ipsum pulsare, quemadmodum arterias. Quem motum utrum ex eo, quod facultatem e corde recipiat adeo influentem, ut ebulliat, an e sanguinis agitatione in partem contrariam illi, quae ad dextram auriculam fit, an alio quopiam modo cava vena accipiat, in praesentia quaerere supervacaneum est. Satis ad propositum illud est, hanc venam omnino non sicut magnam arteriam cum aliis omnibus, quae per totum corpus funduntur, pulsare. Cor igitur neque primae generationis venarum neque dispensationis post ortum originem esse aperte demonstratum est.

Restat, ut, quod nonnulli opinati sunt, satis absurdum illud quidem, sed tamen quibusdam medicis illustribus probatum, prius explicemus, deinde, qua in re peccatum sit, ostendamus. Aiunt, sicut viae quoddam initium dicatur,

τον αὐτὸν τρόπον ἐγχωρεῖν εἶναί τινα καὶ φλεβῶν ἀρχήν,
οὐδὲν κωλῦον, εἰ καὶ τελευτὴν ὀνομάζοι τις αὐτήν· ἐν γὰρ
τῷ πρός τι τὴν τοιαύτην ἀρχὴν εἶναι τὰς Ἀθήνας. ἀλλὰ
κατὰ τοῦτόν γε τὸν τρόπον οὐχ ἡ καρδία μόνον, ἀλλὰ καὶ
πᾶν ἄλλο μόριον ἀρχή τε ἅμα δύναται καὶ τελευτὴ λέγεσθαι
τῶν εἰς αὐτὸ καταφερομένων ἀγγείων. οὕτως οὖν καὶ ἡ
καρδία τῆς κοίλης φλεβὸς οὐδὲν ἂν μᾶλλον ἀρχὴ ἢ τελευτὴ
νομίζοιτο, τῆς δὲ ἐπὶ ταῖς πύλαις οὐδαμῶς ἂν ἀρχὴ ἢ τε-
λευτὴ νομίζοιτο μήτε αὐτῆς ἐκείνης τῆς φλεβὸς εἰς τὴν καρ-
δίαν περαινούσης μήτε τῶν ἀπὸ αὐτῆς ἀποσχιζομένων μηδε-
μιᾶς, οὐκοῦν οὐδὲ τῶν καθ᾽ ὅλον το σῶμα φλεβῶν. ὥστε
διαμαρτάνουσιν οἱ μηδὲν [ὧν οἴδασι] δέον ὁδῶν μνημονεύον-
τες· ἄχρηστος γὰρ ἡ τοιαύτη ζήτησις τοῖς ὑποθεμένοις γε
χρήσιμον ὑπάρχειν αὐτήν. τὸ μὲν δὴ ἧπαρ ἀρχή τε ἅμα
καὶ τελευτὴ συναπασῶν ἔσται τῶν φλεβῶν, ἄλλο δὲ οὐδὲν
οὔτε σπλάγχνον οὔτε μέρος, ὅτι μηδὲ συνεχεῖς εἰσιν αἱ καθ᾽
565 ὅλον τὸ σῶμα φλέβες ἑτέρῳ τινὶ | μορίῳ. πάλιν οὖν ἄνω-

---

1 *αὐτὸν ἐγχωρεῖν τρόπον* BChK; cf. Progr. II, p. 21. — 2 *κωλῦον* MABCh (cf. p. 472, 5). — *ὀνομάζει* ABChK; cf. Proll. p. 21. — 6 *καταφυομένων ἀγγείων* M. — 7 *ἂν* addidit K; cf. Proll. p. 66. — 12 *ὧν οἴδασι* uncis inclusimus. — *ὁδὸν* M. — 15 *σὺν ἀπασῶν* M. —

---

eadem ratione posse quoddam etiam venarum esse initium, cum nihil obstet, quin finis quoque appelletur; velut in ratione ad aliquid Athenas initium tale esse posse. Sed hoc modo non tantum cor, sed etiam quaelibet alia pars vasorum ad eam pertinentium et initium et finis dici potest. Sic et cor venae cavae nihilo magis initium quam finis existimabitur; at venae ad portas sitae nullo modo, quippe cum neque ipsa in cor desinat nec ulla ex iis, quae ab ea propagantur, igitur ne ullius quidem venarum, quae in toto corpore sunt. Quapropter errant, qui, quod minime ad rem facit, viarum mentionem faciunt; inutilis enim talis quaestio statuentibus utilem esse. Iecur sane principium simul et finis cunctarum venarum erit, aliud autem nullum nec viscus nec pars, propterea quod venae per totum corpus diffusae cum nulla alia parte continuantur. Rursus a principio

θεν ἐπὶ κεφαλαίων ἀναλάβωμεν τὸν λόγον· εἰ τὴν τῆς πρώτης γενέσεως ἀρχὴν τῶν φλεβῶν ζητοῖς, ἧπάρ ἐστιν· εἰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην διοικήσεως, ᾗ τρέφεται τὸ σύμπαν σῶμα, καὶ δυνάμεως, οὐδὲ οὕτως ἄλλο τι σπλάγχνον εὑρήσεις ἐπιτηδειότερον ἀρχὴν ὁρισθῆναι. φημὶ γάρ· καὶ τὰς φύσει παρελθὼν ἀρχὰς εἰ τὴν ὡς διδασκαλίας ἀρχὴν ἢ τὴν ὡς ὁδοῦ ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως ἐθέλοις σκοπεῖσθαι, πᾶσαν ἐπίνοιαν ἀρχῆς ἐπιτήδειόν ἐστι δέξασθαι τὸ ἧπαρ. εἰ γὰρ ὄντως τε καὶ φύσει τῶν φλεβῶν ἐστιν ἀρχή, θαυμαστὸν οὐδὲν τοῦτο καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἀρχὴν αὐτῶν εὑρίσκεσθαι.

Ἆρα οὖν ἤδη καταπαύωμεν ἐνταυθοῖ τὸν λόγον ἢ προστιθῶμεν αὐτῷ κεφάλαιον ἕν τι τῶν ἔμπροσθεν ἀναβληθέντων, ἡνίκα ἐλέγομεν οὐκ ἄν τινα γεγυμνασμένον ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων λογισμοῖς ἄλλο γενέσεως αἵματος ἀποφαίνεσθαι σπλάγχνον αἰτιώτερον ἥπατος; ἄμεινον

---

2 ζητεῖς codd. edd. ζητοῖς nos; cf. Proll. p. 80. — 4 post ἐπιτήδειον spat. vac. trium litter.; sequitur τὴν ἀρχὴν in M ἐπιτηδειότατον ἀρχὴν ABChK ἐπιτηδειότερον ἀρχ. nos. — 5 ὁρισθῆναι M νομισθῆναι ABChK; cf. Proll. p. 26. — 6 ὁδὸν codd. edd. ὁδοῦ nos; cf. Proll. p. 87. — 7 ἐθέλοι MABCh; cf. Proll. p. 100. — 9 θαυμαστὸν οὐδὲν τοῦτο M θαυμαστὸν τοῦτο ABChK οὐδὲν θαυμαστὸν τοῦτο Corn.; cf. Proll. p. 35. — καὶ πάντα M κατὰ π. ABChK καὶ κατὰ π. nos. — 11 καταπαύομεν MAB. — προστεθῶμεν M. — 15 ἐπιτηδειότερον pro αἰτιώτερον Corn. —

---

summatim colligamus orationem: si primae generationis venarum originem requiras, iecur est; si dispensationis materiae, qua totum corpus alitur, et facultatis, ne sic quidem aliud viscus invenies, quod definiri principium aptius possit. Dico enim: si vel missis naturalibus principiis tamquam doctrinae aut viae principium aut utcunque considerare velis, omnem principii notionem quod recipiat, iecur idoneum est. Nam cum verum sit et naturale venarum principium, omni etiam modo inveniri principium earum non mirum est.

Utrum iam finienda nostra hic est disputatio an apponendum tamquam caput unum ex iis, quae supra distulimus, cum diceremus neminem, qui in facultatum naturalium rationibus exercitatus esset, aliud viscus quam iecur generationis sanguinis aptiorem causam posse constituere? Melius fortasse

ἴσως ἐστὶν ὑπὲρ τοῦ πάντα εἰρῆσθαι προσθεῖναι, κἂν ὅτι μάλιστα τὸ προκείμενον ἐξ ἀρχῆς ἀποδεδειγμένον ὑπάρχῃ τελέως. ὅτι μὲν ἀλλοιοῦται τὸ τρέφον εἰς τὴν τοῦ τρεφο-|
566 μένου μεταβαλλόμενον οὐσίαν, ἡμῖν τε διὰ ἑτέρων ἀποδέδεικται καὶ σχεδὸν ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἀποδέδεικται· ὅτι δέ, εἴπερ ὁ ἐκ τῆς γαστρὸς εἰς ἧπαρ ἀναδιδόμενος χυμὸς αἷμα φαίνεται γινόμενος, ἀναγκαῖον ὑπὸ τῆς οἰκείας οὐσίας τοῦ ἥπατος ἐγγίνεσθαι τὴν ἀλλοίωσιν αὐτήν, τοῦτο οὐκέτι σύμπαντες ὁμολογοῦσιν, ἀλλὰ ἡγοῦνταί τινες αὐτοὺς τῶν φλεβῶν τοὺς χιτῶνας ἐργάζεσθαι τὸ αἷμα. καίτοι γε, εἰ ἐκκενώσαις αὐτούς, οὐδὲν ὑμενώδους ἢ νευρώδους οὐσίας θεάσῃ διαφέροντας. ὥσπερ οὖν, εἴ τις ὑπὸ νεύρων ἢ ὑμένων ἢ ὀστῶν ἢ χόνδρων ἢ πιμελῆς ἢ ὅλως ἀναίμου σώματος ἔφασκε γίνεσθαι τὸ αἷμα, κατέγνωμεν ἂν ἑτοίμως αὐτοῦ, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον, εἰ [καὶ] τοῖς τῶν φλεβῶν χιτῶσι κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἀναφέροι γένε-

---

2 ὑπάρχει codd. edd. ὑπάρχῃ nos. — 7 χυμὸς codd. edd. χυλὸς Oribas. XXII, 1, § 25 (ed. Dar.) — 8 ἀλλοίωσιν αὐτῶν MAB. — 13 ἰστῶν pro ὀστῶν AB ἰνῶν Corn. — 15 καὶ uncis inclusimus. — 16 ἀναφέρει M. —

---

est, ne quidquam videamur omisisse, hoc quoque addere, quamvis id, quod ab initio propositum fuit, absolute demonstratum sit. Quod nutrit, in eius, quod nutritur, naturam immutatum abire cum a nobis alibi, tum ab optimis fere et medicis et philosophis demonstratum est; necesse autem esse, si quidem, qui e ventre in iecur distribuitur succus, sanguis fieri videtur, immutationem ipsam a propria iecoris substantia effici, non ita omnes consentiunt, sed nonnulli ipsas venarum tunicas sanguinem efficere arbitrantur. Quamquam, eas si exinaniveris, nihil a membranacea vel nervosa natura distare conspicies. Quemadmodum igitur, si quis a nervis aut membranis aut ossibus aut cartilaginibus aut adipe aut ab exsangui omnino corpore sanguinem gigni dicat, promte eum damnemus, eodem, opinor, modo, si ad venarum tunicas propter earum naturam sanguinis creandi munus deferat,

σιν αἵματος. οὐ γὰρ ἐρυθρὸν ἐκεῖνοί γε χυμόν, ἀλλὰ λευκὸν καὶ γλίσχρον ἐργάζεσθαι πεφύκασιν, ἐξ οὗ ἥ τε γένεσις αὐτοῖς ἐστιν ἥ τε αὔξησίς τε καὶ θρέψις· ἀποδέδεικται δὲ περὶ τούτων ἐν τῷ προτέρῳ περὶ σπέρματος γράμματι. καὶ μήν, εἴπερ εἰς ὁμοίαν ἰδέαν τῷ μεταβάλλοντι | τὸ μεταβαλλόμενον 567
ἀφικνεῖται, τῆς τοῦ ἥπατος αὐτοῦ σαρκὸς οὐδὲν ἂν εὕροις ἐπιτηδειότερον εἰς αἵματος γένεσιν. εἰ γὰρ παχυνθείη τὸ αἷμα, σὰρξ ἥπατος ἀκριβὴς ἀπεργασθήσεται. πολλὰ δὲ ἀγνοήσαντες, οἶμαι, τῶν φυσικῶν οἱ πλεῖστοι πράγμαθ' ἡμῖν παρέχουσιν, ὧν ἄλλα τέ τινά ἐστι καὶ τὰ διὰ τῆς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων πραγματείας ἀποδεδειγμένα. περιστέλλεται γὰρ ἡ γαστὴρ τοῖς σιτίοις ἕλκουσα τὸν οἰκεῖον ἑαυτῇ χυμὸν ἐξ αὐτῶν, ἔστε ἂν ἀπολαύσασα καὶ τελέως ἐμπλησθεῖσα διώσηται τὸ περιττὸν ἅπαν εἰς τὴν νῆστιν. ἐντεῦθεν δὲ αὖθις ἕλκει τὸ ἧπαρ εἰς ἑαυτὸ προκατειργασμένον αὐτὸν ἐν τῇ γαστρὶ κατὰ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον, οὐ μὰ Δία τῆς γαστρὸς ἕνεκα τοῦ ἥπατος ἀλλοιούσης αὐτόν, ἀλλὰ ἀδύνατον εἰς ταὐτὸν ἀλλήλοις

2 οὗ εἴτε γένεσις M. — αὐτῆς ἐστὶ M. — 10 καὶ τὴν διὰ M. — 12 τῶν οἰκείων ead. man. corr. in τὸν οἰκεῖον M. — 13 δηῶσηται MA. — 17 ἀλλοίλοις M. —

Neque enim rubrum humorem, sed candidum et viscosum ut gignant, natura comparatae sunt, unde et ipsae procreatae sunt et augentur atque aluntur, qua de re in priore de semine libro satis demonstravimus. Atqui, si quidem id, quod mutatur, in mutantis similem speciem evadit, iecoris ipsius carne nihil accommodatius ad sanguinis generationem reperias. Si enim sanguis conspissatus erit, caro iecoris perfecta efficietur. Sed plerique physicorum negotium nobis facessunt, cum multa alia ignorent, tum ea, quae in opere de naturalibus facultatibus demonstrata sunt. Amplectitur enim cibos venter accommodatum sibi succum ex iis eliciens, donec saturatus et prorsus repletus, quidquid supervacaneum est, in ieiunum intestinum propellat. Inde rursus iecur attrahit ad se succum in ventre prius elaboratum, qui non per Jovem ea de causa a ventre immutatur, ut iecori suppeditetur, sed quia fieri non potest, quin duo corpora in idem coeuntia

ἰόντα δύο σώματα μὴ δρᾶν καὶ πάσχειν εἰς ἄλληλα. δέδει-
κται γὰρ δὴ καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ πραγματείᾳ καὶ ὡς
τὸ ἰσχυρότερον νικᾷ καὶ μεταβάλλει θάτερον. ὥσπερ οὖν τὸ
τῆς γαστρὸς λείψανον ἐπιτήδειον γίνεται τῷ ἥπατι, κατὰ τὸν
568 αὐτὸν τρόπον τοῖς μεθ' ἧπαρ ἅπασι τὸ τούτου πάλιν | αὐτοῦ
περιττὸν οὐδὲ οὖν οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ ἥπατος ἐκείνων ἕνεκεν
ἀλλοιώσαντος τὴν τροφήν, ἀλλὰ καθ' ὃν εἴρηκα τρόπον,
ἡνίκα μεταβάλλοντός τε καὶ ἀλλοιοῦντος ἐπιτηδειοτέρα ἐν
τῷδε γίνεται τοῖς μεθ' ἧπαρ μορίοις. ὡς γὰρ αὐτὸ διὰ
τῶν φλεβῶν εἵλκυσεν ἐκ γαστρός τε καὶ τῶν ἐντέρων τὴν
τροφήν, οὕτως, ὅσα μετὰ ἐκεῖνο τέτακται, διὰ ἄλλων ἕλκει
φλεβῶν εἰς ἑαυτὰ κἄπειτα αὖθις ἕτερα καὶ τοῦτο ὑπάρχει
γινόμενον, ἄχριπερ ἂν εἰς ἅπαν ἀφίκηται τοῦ ζῴου μόριον
ἡ τροφή· παρασκευάζει δὲ ἕκαστον ἀεὶ καὶ προπέττει τῷ μεθ'
αὐτὸ κατὰ τὸ συνεχὲς τῆς διαδόσεως. οὕτως οὖν καὶ τὸ
ἧπαρ παρομοιοῖ τὸν ἐκ τῆς κοιλίας ἀναδοθέντα χυλὸν ἑαυτῷ,

3 ὥσπερ οὖν — περιττόν; cf. Oribas. l. l. § 28. — καθάπερ γάρ pro ὥσπερ οὖν Orib. — 4 περιττὸν pro λείψανον Orib. — 5 μετὰ ἧπαρ Orib. — αὐτὸ M. — 7 εἴρηκε MABCh. — 8 ἐπιτηδειότερα ABChK. — 14 τὸ μεθ' αὐτὸ codd. edd. τῷ μ. αὐτ. Corn.; cf. Proll. p. 81. —

vim inter se habeant patianturque, id quod illo opere docui, sicut etiam illud, fortius alterum vincere atque immutare. Quemadmodum igitur ventris reliquiae iecori, eodem modo, quod a iecoris alimento rursus supervacaneum est, reliquis omnibus accommodatum fit, quamquam utique ne ipsum quidem iecur illorum causa nutrimentum immutavit, sed quo dixi modo res cedit: dum mutat et invertit, interea magis idoneum ad alias partes alendas fit. Ut enim iecur ipsum per venas tum e ventre, tum ex intestinis alimentum traxit, ita ea, quae post illud constituta sunt, per alias venas ad se trahunt, deinceps rursus alia atque hoc fieri solet, quoad in omnes animalis partes alimentum pervenerit; praeparat autem semper et praecoquit materiam unaquaeque pars alteri sequenti secundum continuam illam dispensandi successionem. Eodem modo iecur succum e ventre traditum efficit simi-

τουτέστι τῇ σαρκί τε καὶ τῇ οὐσίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, τῷ καλουμένῳ πρὸς ἐνίων ἰατρῶν παρεγχύματι. ἕκαστον γὰρ τῶν ὀργανικῶν τοῦ ζῴου μορίων, σύνθετον ὑπάρχον ἐξ ἑτέρων ἁπλουστέρων μορίων, πάντως ἴδιόν τι τοιοῦτον ὑπάρχει κατὰ τὴν οὐσίαν, οἷον οὐκ ἄλλο καθ' ὅλον τοῦ ζῴου τὸ σῶμα. τὸ γοῦν τῆς γαστρὸς σῶμα ἴδιον οἷον οὐκ ἄλλο τῶν πάντων ἐστίν· ὡσαύτως δὲ καὶ | τὸ τοῦ σπληνὸς ἐγκεφάλου τε καὶ 569
νεφρῶν καὶ γλώττης καὶ ὀφθαλμῶν καὶ κύστεων καὶ μητρῶν. ἀρτηρίαι μὲν οὖν καὶ νεῦρα καὶ φλέβες ἐμφύονται τοῖς ὀργάνοις ἕνεκα χρείας κοινῆς, ὡσαύτως δὲ ἐνίοις αὐτῶν ὑμένες τε καὶ σύνδεσμοι· τὸ δὲ ἴδιον ἑκάστου σώματος χωρὶς τούτων ἐστί, διὸ καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐξαίρετον ἢ τἆλλα κέκτηται. κατὰ μὲν γὰρ τὸ κοινὸν ἀνάγκη δήπου καὶ τὴν ἐνέργειαν εἶναι κοινήν· οὐ γὰρ οἷόν τε κατὰ τοὺς τόπους τοῦ σώματος ὑπαλλάττεσθαι φλεβὸς ἢ ἀρτηρίας ἢ νεύρου τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ ἄν τε κατὰ τὴν πτέρναν ἄν τε κατὰ τὸν ἐγκέφαλον

---

2 ἕκαστον γὰρ κ. τ. λ. usque ad πάντων ἐστίν Oribas. l. l. — 3 ἑτέρων πλαστέων ἢ μορίων M. — 4 πάντως ἢ ἤδεον τι (sic) M. — 5 ὅλου codd. edd. ὅλον nos. — 6 τὸ ἴδιον codd. edd. τὸ delevimus. — οὐκ ἄλλως M. — 14 παρὰ τοὺς τόπους codd. edd. κατὰ τ. τ. nos; cf. Proll. p. 104. — 15 νεύρου ἐνέργειαν M. —

---

lem sibi, hoc est carni substantiaeque suae, quae a nonnullis medicis parenchyma dicitur. Nam unaquaeque pars animalis, quae organica vocatur, cum sit ex aliis partibus simplicioribus composita, propriam quandam substantiam habet, qualem nihil aliud in toto animalis corpore. Sic ventris corpus proprium quiddam diversum ab aliis omnibus habet; item lienis, cerebri, renum, linguae, oculorum, vesicae, uteri. Arteriae quidem et nervi et venae communis utilitatis causa instrumentis inseruntur, item nonnullis eorum membranae et ligamenta. At sine his tamen cuiusque corporis proprietas est; quare etiam praecipuam quandam praeter cetera functionem habet. Nimirum in communi communis sit functio necesse est; neque enim fieri potest, ut in locis corporis aut venae aut arteriae aut nervi functio varietur, sed sive in calce sive in cerebro arteriam consideres, continuo

ἀρτηρίαν ἐννοήσῃς, εὐθὺς αὐτῇ συνεπινοήσεις τὴν κοινὴν ἁπασῶν ἀρτηριῶν ἐνέργειαν· ὡσαύτως δὲ καὶ νεύρῳ καὶ φλεβὶ καὶ ὀστῷ καὶ χόνδρῳ καὶ ὑμένι καὶ συνδέσμῳ καὶ πιμελῇ· κατὰ δὲ τὸ ἴδιον εἶδος ἑκάστης οὐσίας ἰδίαν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἐνέργειαν. οἷον γάρ ἐστι τὸ τοῦ πνεύμονος σῶμα κατὰ τὴν οὐσίαν, οὐκ ἂν εὕροις ἕτερον, οὐδὲ οἷον ἐγκέφαλος, οὐδὲν ἄλλο τοιοῦτον, ὥσπερ οὐδὲ ὁποῖον τὸ τῆς καρδίας σῶμα κατὰ τὴν οὐσίαν ἐστίν, οὐδὲν ἀκριβῶς ἄλλο |
570 τοιοῦτον ὑπάρχει καὶ νεφροὶ δὲ καὶ σπλήν, ἑκάτερον αὐτῶν, οἷον οὐκ ἄλλο, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐνέργεια καθ' ἑκάτερον ἴδιος ἐπὶ τῷ τῆς οὐσίας ἰδίῳ καὶ ἡ τῶνδε σὰρξ ἰδιότητα πολλὴν ἔχει παρὰ τὰς ἄλλας σάρκας. ἐν ὀφθαλμῷ δὲ τί δεῖ καὶ λέγειν, ὡς ἴδιον ἐξαίρετον καὶ οὐδὲ ἐγγὺς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐοικός ἐστι τὸ κρυσταλλοειδές, ὅτε καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας τῆς κατὰ αὐτὸ μηδενὶ προσέοικεν; οὐδὲν οὖν θαυμαστόν ἐστιν

1 *ἐννοήσοις* MABCh. — *αὐτῆς* codd. edd. *αὐτῇ* nos; cf. Proll. p. 86. — 5 *εἶναι αὐτὴν ἐνέργειαν* M; cf. Proll. p. 93. — *οἷον γάρ ἐστι κ. τ. λ.* cf. Oribas. l. l. — *ὁποῖον γάρ* Orib. — 7 *ἐγκέφαλος* Oribas. *ἐγκέφαλον* M *ἐγκεφάλου* ABChK. — *ἡ καρδία σῶμα* Orib. codd. edd. Gal. *τὸ τῆς καρδίας σῶμα* nos; cf. Proll. p. 86. — 9 *αὐτὸν* M. — 10 *ἐνέργει* M. — *καθεκάτερον* M *καθ' ἕκαστον* ABChK. — 11 *ἡ, τίς δὲ ἡ σὰρξ* M *ἡ τοῖσδε σὰρξ* ABChK *ἡ ἐν τοῖσδε σ.* Corn. *ἡ τῶνδε σ.* nos; cf. Proll. p. 87. — 14 *ὅτι* M. — *ἐνεργείας αὐτῆς κατὰ* M; cf. Proll. p. 93. — 15 *οὐδὲν οὖν κ. τ. λ.* cf. Orib. l. l. § 26. —

simul in ea communem omnium arteriarum functionem contineri animadvertes, item in nervo, vena, osse, cartilagine, membrana, ligamento, adipe; contra in propria cuiusque substantiae specie propriam esse functionem oportet. Qualis enim pulmonis corporis substantia est, talem non reperies aliam, neque qualis cerebri, talem aliam neque cordis substantiae simile aliud reperiri potest atque etiam utriusque, renum lienisque, natura ab omnibus aliis diversa est ob eamque causam utriusque functio ex substantiae proprietate propria exstitit et horum caro praeter alias carnes praecipuam quandam proprietatem nacta est. In oculo vero quid dicam quam eximius quamque nulli alii ne minimum quidem similis sit crystallinus humor, quoniam ne functio quidem eius similis cuiquam est? Nihil igitur mirandum est, si

οὐδὲ τὸ τοῦ ἥπατος ἴδιον σῶμα κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν
κεκτῆσθαι τὴν ἐνέργειαν· ἐρυθρότατον μὲν γάρ ἐστιν, ὥσπερ
τὸ αἷμα, τῷ πεπῆχθαι μόνον αὐτοῦ διαφέρον· τοῦ μὲν γὰρ
αἵματος ἡ πῆξις ὑπὸ τοῦ περιέχοντος γίνεται σβεννύοντος
μὲν ἐξ αὐτοῦ τὴν θερμότητα, μελαίνοντος δὲ διὰ τὴν ψύξιν·
οὐχ οὕτω δὲ κατὰ τὸ ἧπαρ, ἀλλὰ ὑπό γε τῆς ἐμφύτου θερ-
μασίας κοσμούσης αὐτὸ μᾶλλον ἢ φθειρούσης. ἀλλοιοῦται
μὲν γὰρ ἑκατέρως τὸ αἷμα, κἂν θρόμβος γένηται κἂν ἥπα-
τος σάρξ· ἀλλὰ ἡ μὲν εἰς θρόμβον ἀλλοίωσις ὁδὸς ἐπὶ φθο-
ράν ἐστιν, ἡ δὲ εἰς τὴν | ἥπατος οὐσίαν ἐνέργεια φύσεως· 571
οὐδὲ ἔστιν οὐδὲν ὁμοιότερον εὑρεῖν αἵματι τῆς ἥπατος ἰδέας.
εἴρηται μὲν οὐ καλῶς οὐδὲ ὑπὸ τῶν εἰπόντων τῇ πρώτῃ καὶ
νεοπαγεῖ σαρκὶ παραπλήσιον γίνεσθαι στάξαν εἰς ὕδωρ χλιαρὸν

---

1 τὴν ἑαυτοῦ Orib. τὴν αὐτοῦ MABCh τ. αὐτοῦ K. — 2 μὲν om. Orib. — ὥσπερ Orib. ὥστε MABCh'K; cf. Proll. p. 16. — 3 αἷμα τῷ πεπῆχθαι Orib. M αἷμα καὶ τῷ π. ABChK αἷμα ὃ τῷ π. Corn. — μόνον αὐ περιέχοντος γίγνεται M μόνον ὑπὸ τοῦ π. γ. AB μόνον δια-φέρει αὐτοῦ· ἡ γὰρ πῆξις τῷ αἵματι ὑπὸ τ. π. γ. Corn. μόνον αὐτοῦ διαφέρον (idem Orib.; inde transit ad p. 564, 8: μετέχει μὲν οὖν κ. τ. λ.)· θρόμβου μὲν γὰρ ἡ πῆξις ὑπὸ τοῦ π. γ. ChK μ. αὐτ. δ.· τοῦ μὲν γὰρ αἵματος ἡ πῆξις κ. τ. λ. nos. — 4 σβεννύουσα codd. edd. σβεννύοντος Corn. — 5 θερμότητα τὴν ψύξιν M θ. μελαίνουσα δὲ διὰ τ. ψ. ABChK θ. μελαίνοντος δ. δ. τ. ψ. Corn. — 6 οὕτως καὶ κατὰ MABCh οὕτως δὲ κατὰ K. — 8 καὶ ἥπατος M. — 9 ὁ μὲν εἰς ABCh. — θρόμιζον M. — 12 οὐδὲ ὑπὸ codd. edd.; fortasse οὐδὲ τοῦτο ὑπὸ legendum. —

---

iecoris quoque corpus proprium ex natura sua functionem propriam consecutum est. Maxime enim rubrum est perinde ac sanguis congelationeque solum ab eo differt; sanguinis enim congelatio aëre ambiente efficitur, qui et calorem eius exstinguit et ipsum sanguinem propter refrigerationem denigrat, quod non ita in iecore fit, sed calore innato, qui id ornat magis quam corrumpit. Utroque enim modo, sive grumus fit sive iecoris caro, sanguis immutatur; sed, quae in grumum fit mutatio, via quaedam ad corruptionem, quae autem in iecoris substantiam, naturae actio est; neque est quidquam, quod tam simile sanguini reperire possimus, quam iecoris species. Nec audiendi sunt ii, qui dicunt sanguinem, si in tepidam aquam instillaveris, carni primae ac recens

αἷμα· πολὺ δὲ δὴ μᾶλλον ἡ συμμετρία τῆς ἐμφύτου θερμασίας ἀκριβῆ περιτίθησιν αὐτῷ τὸν κόσμον. εἴπερ οὖν ἕκαστον μόριον ἐξ ὁμοιοτάτου κατὰ τὴν οὐσίαν ἑαυτῷ τρέφεται χυλοῦ καὶ τοῦτον παρασκευάζειν ἑαυτῷ πέφυκεν ἀλλοιοῦν τε καὶ μεταβάλλον, ἡ τοῦ αἵματος γένεσις ἔργον τῆς ἥπατος σαρκός. αὕτη δέ ἐστιν, ὡς ἐδείχθη, τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ σῶμα. διὸ τῶν ἄλλων ἀποκριθὲν ἕν τι τῶν σπλάγχνων ἐστὶ μονογενές. μετέχει μὲν οὖν καὶ ἡ καρδία τοῦ τοιούτου χρώματος, ἀλλὰ οὐκ εἰς ὅσον ἧπαρ· ὑγρότερον γάρ ἐστι τὸ σπλάγχνον τοῦτο τῆς καρδίας καὶ διὰ τοῦτο ἐρυθρότερόν τε καὶ μαλακώτερον, ἡ δὲ ξηροτέρα τε καὶ θερμοτέρα τοῦ ἥπατος ὑπάρχει. οὕτω γὰρ ἤμελλεν ἅμα τε σκληροτέρα γενήσεσθαι καὶ κινήσεσθαι διττὴν κίνησιν ὁμοίως ταῖς ἀρτηρίαις, ἵνα ἐκ μὲν τῆς τοιαύ-
572 της κινήσεως ἡ συμμετρία φυλάττηται τῆς ἐμφύτου | θερμασίας, ὡς ἐν τῷ περὶ χρείας σφυγμῶν ἐπεδείξαμεν, ἡ σκληρότης δὲ τὴν δυσπάθειαν αὐτῇ παρέχῃ συνεχέσι τε κινήσεσι

---

5 *μεταβάλλειν* codd. edd. *μεταβάλλον* nos; cf. Proll. p. 100. — 8 *μετέχει μὲν οὖν κ. τ. λ.* usque ad *ὑπάρχει* Orib. l. l. § 27. — 9 *τοῦτο τὸ σπλάγχνον* Orib. — 16 *παρέχει* codd. edd. *παρέχῃ* nos; cf. Proll. p. 85. —

---

concretae perquam similem effici; sed multo magis ingeniti caloris temperatione sanguinis natura excolitur et expolitur. Quodsi quaeque pars ex succo substantiae suae simillimo nutritur itaque comparata est, ut eum invertendo et immutando sibi praeparet, sanguinis generationem iecoris caro procurat. Quae quidem caro, ut supra demonstravimus, proprium iecoris corpus est. Propterea ab aliis omnibus segregatum unicum quoddam et singulare viscus est. Eodem quidem colore etiam cor praeditum est, sed non quantum iecur, quod viscus humidius corde ob eamque rem rubrum magis et mollius est, at cor siccius et calidius iecore ideo effectum est, ut et esset durius et, quemadmodum arteriae, duplici motione posset agitari atque ita ex ea agitatione temperatio insiti caloris conservaretur, ut in libro de usu pulsuum ostendimus, e duritia autem firmitas compararetur adversus motiones et assiduas et interdum admodum vehementes a

καὶ σφόδρα ἰσχυραῖς ἐνίοτε παρεσκευασμέναις ὑπὸ τῆς φύσεως. ὅθεν οὐδὲ τὸ ἴδιον αὐτῆς αἷμα τοιοῦτόν ἐστιν, οἷόνπερ τὸ τοῦ ἥπατος, ἀλλὰ ὅσῳ θερμότερον τὸ σπλάγχνον [τοῦ σπλάγχνου], τοσούτῳ ξανθότερον, ὅπερ ἴδιον αἵματος ξηροτέρου, καθάπερ τοῦ ὑγροτέρου τὸ ἐρυθρόν. εἴρηται δὲ καὶ ὑπὸ Πλάτωνος μὲν ἐν Τιμαίῳ περὶ τῆς τῶνδε τῶν χρωμάτων γενέσεως, ἀτὰρ οὖν καὶ ἡμεῖς αὖθις ἐξηγησάμεθά τε καὶ ἀπεδείξαμεν, ὡς ἀληθῶς εἴρηται πάντα, γεγραφότες ὑπὲρ αὐτῶν ἰδίᾳ καθ' ἕτερον λόγον. ἀλλὰ νῦν γε τὸ προκείμενον ἡμῖν περαίνωμεν. αἵματος ὑγροῦ μὲν τὴν κρᾶσιν, ἐρυθροῦ δὲ τὴν χρόαν ἡ πρώτη μὲν ἐν ἥπατι γένεσις, ὀχετοὶ δὲ παράγοντές τε καὶ διανέμοντες αὐτὸ παντὶ τῷ σώματι φλέβες· αἵματος δὲ ξανθοῦ καὶ θερμοῦ καὶ λεπτομεροῦς καὶ πνευματώδους ἡ μὲν πρώτη γένεσις ἐν τῇ τῆς καρδίας ἀριστερᾷ κοιλίᾳ, διανέμουσι δὲ καὶ παράγουσιν εἰς ὅλον τὸ ζῷον αἱ

1 *παρασκευασμέναις* M. — 2 *ὅθεν οὐδὲ τὸ κ. τ. λ.* usque ad *ἐρυθρὸν* Oribas. l. l. — *διόπερ* pro *ὅθεν* Orib. — 3 *ὅσον* Orib. — *τοῦ σπλάγχνου* om. Orib., uncis nos inclusimus. — 4 *τοσοῦτον* Orib. — *ὅπερ ἴδιον χρῶμα πυρὸς ξηροτέρου* Orib. — *ξηρότερον* M. — 5 *καθάπερ ὑγροτέρου* Orib. — *ὑγρότερον* M. — 10 *περαίνομεν* MAB. — *αἵματος κ. τ. λ.* usque ad *τὸ τοιοῦτον αἷμα* (p. 566, 1) Orib. l. l. § 28. — *αἵματος οὖν ὑγροτέρου μὲν* Orib. — 11 post *γένεσις* spat. vac. quinque litter.; sequitur *δὲ παράγοντες* in M. — 12 *τε* om. Orib. — *αὐτῷ* M. — 13 *ξανθῷ* M. — *θερμοῦ* Orib. *λεπτοῦ* MABChK. —

natura institutas. Quocirca neque proprius eius sanguis talis, qualis iecoris est, sed quo calidius viscus, eo flavior, quem colorem siccioris sanguinis, sicut humidioris ruborem, proprium esse constat. De horum quidem colorum generatione etiam a Platone in Timaeo dictum est; nos vero hunc locum explanantes vere omnia dicta esse demonstravimus in alio libro, quem de his rebus separatim scripsimus. Sed nunc rem propositam absolvamus. Sanguinis temperie humidi, colore rubri prima in iecore generatio est; canales, quibus traducitur ac per totum corpus distribuitur, venae sunt; at sanguinis flavi et calidi et tenuis spirabilisque prima generatio in sinistro cordis ventriculo est, quem devehunt dispensantque per totum animalis corpus arteriae, id quod

573 ἀρτηρίαι το τοιοῦτον αἷμα· | δέδεικται δὲ καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν. ὥσθ᾽ ἅμα μέν, ὅπερ ἀνεβαλόμην ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρεῖν αὖθις ὑπὲρ τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν αἵματος, τὰ νῦν εἴρηται, ἅμα δέ, ὡς ἐσφάλησαν οἱ καὶ τὴν καρδίαν ἀρχὴν εἰπόντες εἶναι τῶν φλεβῶν, ἐπιδέδεικται. εἴπερ γὰρ αἵματός τινος, εὐθὺς δήπου καὶ φλεβῶν ἐνόμισαν, ὥσπερ [μὴ] καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐχουσῶν αἷμα λεπτομερέστατον καὶ θερμότατον. ὡς οὖν ἀρτηριῶν, οὕτω καὶ τοῦ πνευματώδους τε καὶ τοῦ ζέοντος αἵματος ἀρχή τε καὶ πηγὴ τοῖς ζῴοις ἐστὶν ἡ καρδία καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐνδείκνυται τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῇ κατῳκίσθαι. ταῦτα ἄρα καὶ ὁ Πλάτων τὴν καρδίαν ἔλεγε πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα μέλη σφοδρῶς αἵματος. οὐ ταὐτὸν γάρ ἐστιν ἢ πηγὴν αἵματος ἁπλῶς εἰπεῖν ἢ προσθεῖναι ‘τοῦ περιφερομένου σφοδρῶς.’ τὸ μὲν γὰρ ἐξ ἥπατος ὁρμώμενον οὐ περιφέρεται σφοδρῶς, ὅτι μήτε πνευματῶδές ἐστι μήθ᾽ ὅλως σφύζουσιν αἱ περιέχουσαι φλέβες

1 περὶ nos addidimus; cf. Proll. p. 107. — 7 μὴ uncis inclusimus. — 8 θερμώτατον M. — 9 A verbis ὡς οὖν incip. excerpt. XXII codicum FP. — πνευματόδους P. — καὶ ζέοντος P. — 12 κατωκίσθαι FP κατωκεῖσθαι MAB κατῳκῆσθαι ChK; cf. Proll. p. 47. — 13 ἔλεγεν ABChK. — 16 γὰρ om. P. —

fusius in commentariis de facultatibus naturalibus ostendimus. Quare et id, quod supra distuleram de cordis sanguine dicere, nunc iam dictum est et simul, quantum erraverint, qui cor venarum quoque originem esse dixerunt, demonstratum. Nam si sanguinis cuiusdam, continuo venarum etiam scilicet originem esse existimaverunt, sicut arteriarum, quae sanguinem tenuissimum calidissimumque habent. Ut igitur arteriarum, ita spirabilis et ferventis sanguinis in animalibus cor est principium et fons ob eamque causam iracundiae quoque sedem in eo collocatam esse ostendimus. Atque idcirco etiam Plato cor eius sanguinis fontem esse dixit, qui per omnia membra vehementer circumferretur. Non enim idem est sanguinis fontem simpliciter dicere et addere 'qui vehementer circumfertur.' Qui enim ex iecore proficiscitur, non vehementer circumfertur, quippe cum nec spirabilis sit nec,

αὐτό· τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ὁρμώμενον θερμότε|ρόν τε τοῦδε καὶ πνευματῶδες ἱκανῶς ἐστιν, ὡς ἂν 574 σφυζόντων αὐτοῦ τῶν ἀγγείων. καλεῖται δὲ ὑπὸ μὲν τῶν παλαιοτάτων ἰατρῶν καὶ φιλοσόφων καὶ τουτὶ τὸ γένος τῶν ἀγγείων ὡσαύτως θατέρῳ φλέψ, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων ἀρτηρία μὲν τὸ σφύζον, τὸ δὲ ἄσφυκτον φλέψ. ὅτι δὲ οὕτως ὠνόμαζον οἱ παλαιοί, δέδεικται μὲν ἤδη πολλοῖς τῶν ἔμπροσθεν, ἐπιδέδεικται δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν ἑτέρωθι. νυνὶ δὲ τοσοῦτον μόνον, ὅσον εἰς τὰ παρόντα χρήσιμον, ὑπομνήσω. τῆς κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ μάλιστα τὸν ἀριστερὸν ἀρτηρίας ὅταν ἡ κίνησις ἐκ γενετῆς ὑπάρχῃ ταχεῖά τε ἅμα καὶ μεγάλη καὶ εὔτονος, ἰσχυρὰν μὲν ἐνδείκνυται τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ θυμοειδῆ δύναμιν, ἀκμαῖον δὲ καὶ ζέον τὸ κατὰ αὐτὴν θερμόν, ὅπερ ὀνομάζειν μανιῶδές τε καὶ ὀξύθυμον ἔθος. ὁ τοίνυν Ἱπποκράτης ὀνομάζων φλέβα τὴν ἀρτηρίαν ταύτην ὧδέ πως γρά-

1 ὁρμωμένην M. — 2 τούτου FP. — 3 ὑπὸ τῶν παλαιῶν καὶ τουτὶ FP. — 5 θατέρω φλέψ · ὧδε οὖν ἱπποκράτης (v. 14) FP. — ἀρτηρία δὲ τὸ M; cf. Proll. p. 105. — 6 ἄφυκτον M. — ὀνόμαζον M. — 8 ἑτερόθεν M ἑτέρωθεν ABCh. — 11 γεννετὴς MA; cf. Proll. p. 39. — ὑπάρχει MAB. — 12 ἰσχυρὰν μὲν om. M. — θυμοειδῆ γίγνεται ἀκμαῖον δὲ M. — 14 τε om. M. — post ὀξύ spat. vac. quattuor litter., deinde μον ἔθος M. — 15 post ὧδε spat. vac. octo ferme litter., deinde φει M. — Hippocr. Epidem. II. sect. 5. (vol. V, p. 130 ed. L. I, p. 502 ed. Erm.). —

quae eum continent, venae pulsent; at qui e sinistro cordis ventriculo provenit, et calidior illo et spirabilis admodum est, quippe cuius vasa pulsent. Quamquam hoc vasorum genus ab antiquissimis tum medicis, tum philosophis perinde atque alterum vena appellatur, cum a ceteris id, quod pulsat, arteria, quod pulsu vacat, vena vocetur. De illa veterum appellatione quoniam et multi ante nos et nos ipsi alibi docuimus, nunc tantum, quantum ad praesens opus est, memorem. Arteriae illius, quae ad cubitum, praesertim sinistrum meat, agitatio cum a natalibus velox et magna simul et intenta reperitur, validam in corde vim iracundiae esse significat ac vegetum et fervidum in eo calorem, quem furiosum et iracundum appellare consueverunt. Hippocrates igitur hanc arteriam in secundo vulgarium morborum venam

φει κατὰ το δεύτερον τῶν Ἐπιδημίων· ʽοὗ ἂν ἡ φλὲψ ἡ ἐν ʽτῷ ἀγκῶνι σφύζῃ, μανικὸς καὶ ὀξύθυμος, ᾧ δὲ ἂν ἀτρεμέῃ, ʽτυφώδης.ʼ ὅτι δὲ καὶ τὸ σφύζειν ὄνομα καὶ ὁ σφυγμὸς ἐπὶ
575 τῆς σφοδρᾶς εἰς τοσοῦτον τῶν ἀρτηριῶν | κινήσεως, ὡς καὶ πρὶν ἐπιλαβεῖν τὴν ἁφὴν αἰσθητὴν εἶναι τἀνθρώπῳ τὴν κίνησιν, ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐλέγετο, καὶ διὰ ἄλλων μὲν ἀποδέδεικται καὶ νῦν δὲ οὐχ ἥκιστα φαίνεται διὰ τῆς πρὸς τὸ ἀτρεμέειν ἀντιθέσεως καὶ τὸν τυφώδη δέ, δηλονότι τὸν ἐναντίον τῷ μανικῷ καὶ ὀξυθύμῳ, ἢ καὶ ἀόργητον. ὥσθ᾽ οἷον ὁδοῦ τι πάρεργον ἡμῖν οὐ σμικρὸν ἤνυσται κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ τῆς φλεβὸς ὀνόματος ἐπιδείξασιν ʽΙπποκράτην πρότερον Πλάτωνος ἐν καρδίᾳ τιθέμενον τὴν ἀρχὴν τῆς θυμοειδοῦς δυνάμεως. ἀλλὰ τούτου μὲν καὶ μετὰ ὀλίγον ἐπιμνησθήσομαι. πρὸς δὲ τὴν τοῦ Πλάτωνος λέξιν ἐπάνειμι, καθ᾽ ἣν τὰς ἀρτηρίας ὀνομάζων φλέβας ἔλεγε· ʽτὴν δὲ δὴ καρδίαν

1 ᾧ δ᾽ ἂν ἡ φλὲψ codd. edd. οὗ ἂν ἡ φ. nos. — ἐν ἀγκῶνι codd. edd. ἐν τῷ ἀγκ. nos. — 2 ὀξύθυμος · ὅθεν δῆλον ὡς ἱπποκράτης πρότερον πλάτωνος ἐν καρδίᾳ ἔθετο τὴν ἀρχὴν τῆς θυμοειδοῦς δυνάμεως (v. 12) FP. — ἀτρεμέως MABCh. — 3 post καὶ τὸ spat. vac. sex fere litter., deinde ὄνομα MAB. — 9 μανικῷ ἢ καὶ ὀξυθύμῳ codd. edd. ἢ nos post ὀξυθύμῳ transposuimus. — 11 ἱπποκράτης M. — 12 τὴν ante ἀρχὴν om. M (F?) ABChK; cf. Proll. p. 106. — In verbis θυμοειδοῦς δυνάμεως desinit excerpt. XXII codd. FP. — 15 Plat. Tim. p. 70 B; cf. supra p. 257, 6 et infra p. 575, 9. — δὴ om. codd. edd. —

vocat his verbis: ʽCuius in cubito vena pulsat, furibundus et in iram praeceps, cui quiescit, torpidus est.ʼ Pulsandi autem verbum et pulsum ab antiquis dici solitum esse de arteriarum agitatione adeo vehemente, ut vel priusquam tactu prehensaremus, conspicua homini esset, cum ex aliis, tum ex hoc vel maxime patet, quod pulsum ad quietem atque etiam ad torpidum hominem, qui quidem furibundo in iramque praecipiti opponitur, vel lentum contrarie rettulit. Itaque quasi praetereuntes aliquid effecimus, cum in explanatione vocabuli venae Hippocratem ante Platonem facultatis irascentis originem in corde collocasse ostendimus, qua de re etiam paulo post mentionem faciemus. Nunc ad Platonis verba redeo, quibus arterias venas appellat, quae haec sunt: ʽCor vero simul et venarum fon-

'ἅμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα 'τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος.' ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω τὸ σφύζον ἀγγεῖον, ὥσπερ νῦν, ἀρτηρία προσηγορεύετο, μόνας δὲ τὰς κατὰ τὸν πνεύμονα, τὰς ὑπὸ τῶν νεωτέρων τραχείας ὀνομασθείσας, οὕτως ἐκάλουν, εὐλόγως ὁ Πλάτων εἰς διορισμόν, ὁποίων τινῶν βούλεται φλεβῶν εἶναι τὴν καρδίαν ἀρχήν, προσέθηκε 'καὶ πηγὴν τοῦ περιφε|ρομένου κατὰ πάντα τὰ 576
μέλη σφοδρῶς αἵματος.' εἰς ὅ τι μὲν οὖν ἐστι τοῦτο τὸ αἷμα τοῦ ζῴου χρηστόν, αὖθις εἰρήσεται. τὸ δὲ ἐξ ἥπατος ὁρμώμενον εἰς τροφὴν παρεσκεύασται τοῖς τοῦ σώματος ἅπασι μέρεσιν. ὅθεν, οἶμαι, καὶ ὁ Πλάτων ὑπὲρ ἐκείνου διαλεγόμενος ἔφη· 'οἷον φάτνην ἐν ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῇ τοῦ 'σώματος τροφῇ τεκτηνάμενοι.' καὶ μὲν δὴ καὶ ἐκ τοῦ λέγειν τουτὶ τὸ καθ' ἧπαρ εἶδος τῆς ψυχῆς σίτων τε καὶ ποτῶν

1 ἅμα μὲν τῶν AB; cf. Proll. p. 36. — φλεβῶν πηγὴν καὶ τοῦ K; cf. Proll. p. 67. — 3 ἀρτηρίαι MABCh; cf. Proll. p. 83. — προσηγόρευται codd. edd. προσηγορεύετο nos; cf. Proll. p. 101. — 4 πνεύμονος. — 6 ὁποίων ἂν τινων βούληται codd. edd. ὁπ. τινῶν βούλεται nos. — 8 εἰς ὅ τι MA εἰ ὅτι BCh εἰς τί K. — 9 A verbis τὸ δὲ ἐξ ἥπατος incip. excerpt. XXIII codicum FP terminaturque in verbo γένεσιν (p. 570, 5). — 11 post ὅθεν spat. vac. quinque litter., deinde οἶμαι P. — καὶ Πλάτων FP. — 12 Tim. p. 70 E et infra p. 574, 15. — τῆς τοῦ σώματος τροφῆς codd. edd. τῇ τ. σ. τροφῇ nos; cf. Proll. p. 86. — 13 τεκτηναμένου codd. edd. τεκτηνάμενοι Corn. — καὶ μὲν δὴ καὶ FP καὶ μέντοι καὶ MABChK. — 14 τουτὶ μὲν τὸ codd. edd. μὲν eiecimus. — σίτων FPM σιτίων ABChK. — πωτῶν P. —

tem et eius sanguinis, qui per omnia membra vehementer circumfertur.' Quoniam enim vasa pulsantia nondum, ut nunc, arteriae vocabantur, sed illae tantum, quae in pulmonibus sitae a recentioribus asperae nominantur, recte Plato, ut distingueret, quarum venarum cor esse originem vellet, apposuit 'et fontem eius sanguinis, qui per omnia membra vehementer circumfertur.' Qui sanguis animalis ad quid conducat, alias dicemus; ille vero, qui a iecore proficiscitur, in alimentum omnibus corporis partibus praeparatus est. Unde, opinor, etiam Plato de illo disserens ait: 'tamquam praesepe alendo corpori in toto hoc loco fabricati.' Jam vero cum dicit eam, quae in iecore sita sit, animi speciem cibos potusque concupiscere neque de

ἐπιθυμητικὸν ὑπάρχειν, οὐ μὴν ἐπί γε τῆς καρδίας οὐδὲν ἔτι προσθεῖναι τοιοῦτον δῆλός ἐστιν ἐκ μὲν τῆς γαστρὸς εἰς ἧπαρ βουλόμενος ἀναφέρεσθαι τὴν τροφήν, ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ τὴν καρδίαν ἰέναι τι μέρος εἰς τὴν τοῦ κατὰ ἐκείνην αἵματος γένεσιν. ἀλλὰ ὅτι μὲν οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν γαστέρα χωρίων τῆς τροφῆς ἀνάδοσις εἰς τὴν καρδίαν εὐθέως, ἀλλὰ εἰς ἧπαρ γίνεται, πρότερον αὐτάρκως ἀποδεδειγμένον ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων, οὐδὲν ἔτι δέομαι νῦν ἐπεξέρχεσθαι, προσθεῖναι δὲ ἄμεινον τῷ λόγῳ τοσόνδε. θερμὸν μὲν ἱκανῶς ἀναγκαῖον εἶναι τὸ θυμοειδὲς σπλάγχνον, οὐκ ἐξ
577 ἀνάγκης δὲ | θερμὸν ἱκανῶς τὸ ἐπιθυμητικόν, ἀλλὰ ἐν φυτοῖς μὲν καὶ πάμπολυ τοῦ θυμοειδοῦς ἀπολειπόμενον, ἐν ζῴοις δὲ οὐ τοσοῦτον μέν, ὅμως δὲ οὐκ ὀλίγον. οὔτε γὰρ ἂν οὕτω θερμὸν εἰργάζετο χυμόν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸ τοιοῦτον ὑπῆρχεν, οὔτε ἀσφύκτους ἂν εἶχε τὰς φλέβας, εἰ ζεούσης θερμασίας ἦν ἀρχή. ταῦτα ἄρα καὶ Ἱπποκράτης ἐνδεικνύμενος ἔγραψε· ʽῥίζωσις φλεβῶν ἧπαρ, ῥίζωσις ἀρτηριῶν καρδίη·

---

1 ἐπείγε M. — 2 τοιοῦτο P. — 4 εἰς τὴν κατ᾽ P. — ἐκείνην αἰσθητὴν γένεσιν P. — 6 χορίων M. — 9 προσθῆναι M. — 17 ἔγραφε codd. edd. ἔγραψε nos; cf. Proll. p. 88. — ῥίζωσις κ. τ. λ. de alim. II p. 22 ed. K. (vol. IX, p. 110, 31 ed. L.) Galen. comment. vol. XV, p. 388 K. — καρδία M. —

---

corde tale quidquam adicit, patet eum e ventre in iecur alimentum velle deferri atque inde in cor partem quandam transmitti ad sanguinis in eo generationem. Verumtamen non e sedibus ventris statim ad cor, sed ad iecur prius alimenti digestionem fieri quoniam in libris de naturalibus facultatibus satis declaratum est, nunc non opus est rem pluribus persequi, sed melius erit illud tantum addere. Satis calidum esse iracundiae viscus necesse est, appetentiae non item, sed cum in stirpibus vel plurimum ab irascibili distet, in animalibus non tantum quidem, sed tamen non exiguum calorem in se habet. Nam neque tam calidum humorem generaret, nisi ipsum etiam calidum esset, neque pulsu carentes venas haberet, si ferventis esset caloris initium, quod videlicet etiam Hippocrates ostendens ita scripsit: ʽRadicatio venarum iecur, arteriarum cor; ex his pervaga-

ʽἐκ τουτέων ἀποπλανᾶται εἰς πάντα αἷμα καὶ πνεῦμα καὶ ʽθερμασίη διὰ τουτέων φοιτᾷ’ αἷμα μὲν ἐξ ἥπατος ἀποπλανᾶσθαι λέγων, πνεῦμα δὲ ἐκ καρδίας, θερμασίαν δὲ ἐξ ἀμφοῖν. ὅθεν οὐδὲ διήνεγκεν ἢ φλεβῶν ἀρχὴν εἰπεῖν τὸ ἧπαρ ἢ αἵματος ἢ τῆς ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς, ἀλλὰ οἰκειότερόν πως ἰατρῷ μὲν ἐπὶ τοῖς σωματικοῖς ὀργάνοις, φιλοσόφῳ δὲ ἐπὶ ταῖς ψυχικαῖς δυνάμεσι ποιεῖσθαι τὴν διδασκαλίαν, ἕπεται δὲ ἐπιδειχθέντι θατέρῳ θάτερον. καὶ τοίνυν φαίνονται γεγραφότες οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν Ἱπποκράτης καὶ Πλάτων, ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν σωματικῶν ὀργάνων τὸν πλείω λόγον ποιησάμενος, ὁ δὲ ὑπὲρ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. | διὰ τοῦτο οὖν ὁ μὲν 578 Ἱπποκράτης ἐρεῖ ʽῥίζωσις φλεβῶν ἧπαρ’ ἀνατομήν τε γράφει φλεβῶν τήνδε· ʽἡπατῖτις ἐν ὀσφύϊ μέχρι τοῦ μεγάλου σπονʽδύλου κάτωθεν καὶ σπονδύλοισι προσδιδοῖ, ἐντεῦθεν μετέωʽρος δι’ ἥπατος καὶ διὰ φρενῶν εἰς καρδίην. καὶ ἡ μὲν ʽεὐθεῖα ἐς κληῗδας, ἐντεῦθεν δὲ αἱ μὲν εἰς τράχηλον, αἱ δὲ

1 πάνθ’ codd. edd. — 2 τούτων codd. edd. τουτέων nos. — 3 θερμασία MAB. — 5 A verbis οἰκειότερόν πως incip. excerpt. XXIV codicum FP. — εἰκειότερον P. — 6 αἰλοσόφω P. — 7 διδασκαλίαν καὶ τοίνυν φαίνονται κ. τ. λ. FP. — 13 ἡπατῖτις κ. τ. λ. Hipp. Epid. II sect. 4 (vol. V, p. 120 seq. L.; vol. I, p. 495 seq. Erm.). — ἐνοσφύι M ἐν ὀσφύει AB. ὀσφύι: ἄχρι τοῦ ἄνω δὲ φρενῶν αὗται μᾶλλον ἐκφανέες (p. 574, 4) FP. — 15 verba δι’ ἥπατος — κληῗδας om. M. — καρδίαν codd. edd. — 16 ἰθεῖα codd. edd. εὐθεῖα nos coll. p. 573, 2. —

tur per omnia sanguis et spiritus calorque per haec permeat’ sanguinem ex iecore, spiritum e corde, ex utroque calorem pervagari dicens. Unde nihil refert, sive venarum sive sanguinis sive animae concupiscentis principium iecur esse dicas, verum medico magis convenire puto de corporis instrumentis, philosopho de animi facultatibus doctrinam instituere; alterum enim ex altero demonstratur. Itaque de iis rebus in hunc modum Hippocratem et Platonem manifestum est scripsisse, ut ille de corporis instrumentis, hic de animi facultatibus plura dissereret. Hac de causa Hippocrates radicationem venarum iecur esse ait earumque resectionem in hunc modum describit: ʽIecoris vena in lumbis usque ad magnam vertebram deorsum tendens cum vertebris committitur; inde sublimis per iecur et prae-

'ἐπ' ὠμοπλάτας, αἱ δὲ ἀποκαμφθεῖσαι κάτω παρὰ σπονδύ-
'λους καὶ πλευρὰς ἀποκλίνουσι, ἐξ ἀριστερῶν μὲν μία ἐγγὺς
'κληΐδων, ἐκ δεξιῶν δὲ ἐπί τι ταύτῃ χωρίον ἄλλη. ἡ δὲ
'σμικρὸν κατώτερον ἀποκαμφθεῖσα ἢ ὅθεν μὲν ἐκείνη ἀπέ-
'λιπε, προσέδωκε τῇσι πλευρῇσι, ἔστ' ἂν τῇ ἐξ αὐτῆς τῆς καρ-
'δίης προστύχῃ ἀποκαμπτομένη ἐς τὰ ἀριστερά· ἀποκαμφθεῖσα
'δὲ κάτω ἐπὶ σπονδύλους καταβαίνει, ἔστ' ἂν ἀφίκηται ὅθεν
'ἤρξατο μετεωρίζεσθαι ἀποδιδοῦσα τῇσι πλευρῇσι τῇσι ἐπι-
'λοίποισι ἁπάσαις καὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀποσχίδας παρ' ἑκά-
'στην διδοῦσα μία ἐοῦσα, ἀπὸ μὲν τῆς καρδίης ἐπί τι χωρίον
'ἐν τοῖσι ἀριστεροῖσι μᾶλλον ἐοῦσα, ἔπειτα ὑποκάτω τῆς
'ἀρτηρίης, ἔστ' ἂν καταναλωθῇ *καὶ ἔλθῃ ὅθεν ἡ ἡπατῖτις
'ἐμετεωρίσθη. πρότερον δὲ πρὶν ἢ ἐνταῦθα ἐλθεῖν παρὰ

1 ὠμοπλάτην codd. edd. — κάτω πέρι παρὰ σπονδύλου M κ. περὶ παρασπονδύλου ABChK κ. παρὰ σπονδύλους Corn. — 2 πλευρὰς M πλευρᾶς ABChK. — 3 ταύτης codd. edd. — ἄλλη δὲ codd. edd. ἄλλη. ἡ δὲ nos. — 4 ὁκόθεν codd. edd. ἢ ὅθεν nos. — 5 ἐπὰν δὲ τῆς codd. edd. ἔστ' ἂν τῆς nos. — ἐπ' αὐτῆς codd. edd. — τῆς ante καρδίης (καρδίας codd. edd.) om. codd. edd. — 8 τὴν ἐπίλοιπον codd. edd. — 9 καὶ ἔνθεν semel codd. edd. — ἀποσχίζετο pro ἀποσχίδας M. — 10 μιᾶς δ' οὖσα codd. edd. μία ἐοῦσα nos. — ἐπὶ τὸ χορίον M. — 11 ἐν τοῖσσιν M. — 12 ἀρτηρίας codd. edd. — 13 πρότερόν γε codd. edd. πρότερον δὲ Corn. — περὶ δὲ ἐνταῦθα M πρὶν ἐντ. ABChK. —

cordia in cor fertur. Ipsa ad iugula recta pergit; inde aliae in collum, aliae in scapulas tendunt; aliae deorsum reflexae ad vertebras et costas declinant, a parte sinistra una prope iugula, a dextra altera ibi per spatium quoddam. Sed haec paulo inferius deflectens quam ubi illa discessit ramos costis impertit, donec ei, quae ex ipso corde prodit, obviam fit ad latus sinistrum deflectens. Et deflectens deorsum ad vertebras descendit, donec eo pervenit, unde sublimis ferri coepta est, costis reliquis omnibus ramos praebens et hinc atque hinc propagines ad singulas mittens ipsaque una manens a corde per spatium aliquod magis in sinistra parte porrecta et postea infra arteriam sita, donec evanescit et eo pervenit, unde iecoris vena se sustulit. Priusquam

‘τὰς ἐσχάτας δύο | πλευρὰς ἐδιχώθη καὶ ἡ μὲν ἔνθα, ἡ δὲ 579
‘ἔνθα τῶν σπονδύλων ἐλθοῦσα κατηναλώθη. ἡ δὲ εὐθεῖα
‘ἀπὸ τῆς καρδίης πρὸς κληῖδας τείνουσα ἄνωθεν τῆς ἀρτη-
‘ρίης ἐστί [καὶ ἀπὸ ταύτης], ὥσπερ καὶ παρ᾽ ὀσφὺν κάτωθεν
‘τῆς ἀρτηρίης· καὶ ἀπὸ ταύτης ἀΐσσει ἐς τὸ ἧπαρ, ἡ μὲν ἐπὶ
‘πύλας καὶ λοβόν, ἡ δὲ ἐς τὸ ἄλλο ἑξῆς ἀφωρμήκει σμικρὸν
‘κάτωθεν φρενῶν. φρένες δὲ προσπεφύκασι τῷ ἥπατι, ἃς
‘οὐ ῥηΐδιον χωρίσαι. δισσαὶ δὲ ἀπὸ κληΐδων αἱ μὲν ἔνθεν,
‘αἱ δὲ ἔνθεν ὑπὸ στῆθος ἐς ἦτρον· ὅπῃ δὲ ἐντεῦθεν, οὔπω
‘οἶδα. φρένες δὲ κατὰ τὸν σπόνδυλον τὸν κάτω τῶν πλευ-
‘ρέων, ᾗ νεφρὸς ἐξ ἀρτηρίης, ταύτῃ ἀμφιβεβηκυῖαι [ἀρτηρίαι
‘δὲ] ἐκ τούτου ἐκπεφύκασι, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ἀρτηρίης
‘τόνον ἔχουσαι. ταύτῃ δὲ παλινδρομήσασα ἀπὸ καρδίης ἡ

---

1 ἔνθα M ἔνθεν ABChK. — ἡ δὲ ἔνθεν codd. edd. — 3 καρδίας codd. edd. — ἀρτηρίας codd. edd. — 4 καὶ ἀπὸ ταύτης expunxit Corn. — 5 τῆς ἀρτηρίας M τῆς καρδίας ABChK. — 6 ἀφορμήκει M ἀφωρμήκει ABCh ἀφώρμηκε K. — 9 αἳ δὲ MA. — ἴτρον MAB. — 10 τῶν ante πλευρέων om. codd. edd. — 11 ἣ νεφρός M ἢ ν. ABChK ᾗ. ν. Corn. — ἀρτηρίας codd. edd. — ἀμφιβεβηκυῖαι M ἀμφιβεβηκυῖα AB ἀμφιβεβηκὼς ChK. — ἀρτηρίαι δὲ uncis inclusimus. — 12 ἔνθεν ἀρτηρίῃ codd. edd. ἔνθ. ἀρτηρίης Corn. — 13 ἔχουσα codd. edd. —

---

autem huc pervenit, iuxta extremas duas costas bipartito scinditur; alter ramus ab uno, alter ab altero latere vertebrarum veniens evanescit. Recta autem vena ad iugula a corde tendens supra arteriam sita est, quemadmodum ad lumbos infra eam, et ab hac ad iecur excurrit, parte altera ad portas et fibram, altera ad reliquas partes paululum infra praecordia abiit. Praecordia autem iecori ita adnexa sunt, ut non facile possint separari. Geminae item venae a iugulis hinc et illinc sub sternum ad imum ventrem tendunt, quae quo inde ferantur, mihi nondum compertum est. Praecordia autem iuxta vertebram, quae infra costas est, ea in parte, qua renes ex arteria eminent, eam circumeuntia ex illa enascuntur ab utraque parte arteriae nervos habentes. Huc vero a corde recurrens iecoris vena desiit. A

'ἡπατῖτις ἔληγε. ἀπὸ δὲ τῆς ἡπατίτιδος διὰ τῶν φρενῶν αἱ 'μέγισται δύο, ἡ μὲν ἔνθεν, ἡ δὲ ἔνθεν φέρονται μετέωροι 'πολυσχιδεῖς τε διὰ τῶν φρενῶν εἰσι, ἀμφὶ ταύτας αἷς καὶ
4 'πεφύκασι. ἄνω δὲ φρενῶν αὗται μᾶλλον ἐκφανέες.' οὕτω |
580 μὲν ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψε τὴν ἀνατομὴν τῶν ἐξ ἥπατος ἐκφυομένων φλεβῶν ἐνδεικνύμενος ἐντεῦθεν εἶναι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν· ἐξηγησάμεθα δὲ τὴν ῥῆσιν ἑτέρωθί τε κἀν τῷ δευτέρῳ περὶ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς. ὁ δὲ *Πλάτων* οὐ κατὰ τὰς φλέβας, ἀλλὰ κατὰ τὴν διοικοῦσαν αὐτὰς δύναμιν ἀφ' ἥπατος ὁρμωμένην ἐν Τιμαίῳ διαλεγόμενος ὧδέ πως ποιεῖται τὴν τοῦ λόγου διέξοδον· 'τὸ δὲ δὴ σίτων τε καὶ 'ποτῶν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς καὶ ὅσων ἔνδειαν διὰ τὴν 'τοῦ σώματος ἴσχει φύσιν, τοῦτο εἰς τὸ μεταξὺ τῶν τε φρε'νῶν καὶ τοῦ πρὸς τὸν ὀμφαλὸν ὅρου κατῴκισαν οἷον φάτ'νην ἐν ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῇ τοῦ σώματος τροφῇ τεκτη-

1 ἔλεγεν MAB ἔληγεν Corn. ChK. — 2 ἡ μὲν δὲ ἔνθεν M. — 3 πολυσχεδεῖς M. — διὰ τῶν φλεβῶν M. — 5 ὁ om. FP. — ἱπποκράτης · ὁ δὲ πλάτων (v. 8) FP. — 7 αὐτῶν M Corn. αὐτὴν ABChK; cf. Proll. p. 32. — 8 περὶ ante τῆς nos addidimus. — 9 αὐτὰ MPAB. — 11 τὸ δὲ δὴ κ. τ. λ. Plat. Tim. p. 70 D; cf. infra p. 716 a. med. K. — σιτίων P. — 12 ἐπιθυμιτικὸν M. — ψυχῆς · ἄχρι τοῦ εἴπερ τι — γένος (p. 575, 3) FP. — ὅσον M. — 14 τοῦ εἰς τὸν codd. edd. τοῦ πρὸς τὸν nos coll. p. 716 a. med. K. — 15 τροφῇ κεκτημένοι codd. edd. τρ. τεκτηνάμενοι Corn.; cf. Proll. p. 86. —

qua per praecordia duae maximae, una hinc, alia illinc transeunt sublimesque feruntur. Ac multifidae per praecordia meant, eadem circumeuntes, quibus etiam adnexae sunt. Supra autem praecordia hae magis conspicuae sunt.' Ita Hippocrates anatomiam venarum, quae ex iecore exoriuntur, descripsit, inde principium earum esse ostendens. Cuius orationem cum alibi, tum in secundo de Hippocratis anatomia explanavimus. Plato autem non de venis ipsis, sed de ea, quae eas regit, facultate ex iecore proficiscente in Timaeo disserens in hunc modum huius rei explanationem facit: 'Eam vero animi partem, quae cibos et potus omniaque, quibus propter corporis naturam indiget, concupiscit, inter praecordia et umbilici terminum collocaverunt tam-

'νάμενοι καὶ κατέδησαν δὴ τὸ τοιοῦτον ἐνταῦθα ὡς θρέμμα 'ἄγριον, τρέφειν δὲ ξυνημμένον ἀναγκαῖον, εἴπερ τι μέλλει 'τὸ θνητὸν ἔσεσθαι γένος.' καὶ σμικρὸν προελθών 'τούτῳ δή' φησίν 'ὁ θεὸς ἐπιβουλεύσας αὐτῷ τὴν ἥπατος ἰδέαν 'ξυνέστησεν.' ἐπὶ μὲν δὴ τοῦδε τοῦ σπλάγχνου καθάπερ νειμάμενοι τοὺς λόγους ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν ὀργάνων, ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς διοικούσης αὐτὰ δυνάμεως διελέχθη· ἐπὶ δὲ τῆς | καρδίας 581
ἑκατέρως ἀμφότεροι μετεχειρίσαντο, Πλάτων μὲν ἐν Τιμαίῳ γράφων ὧδε· 'τὴν δὲ δὴ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν 'τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος 'εἰς τὴν δορυφορικὴν οἴκησιν κατέστησαν, ἵνα, ὅτε ζέσειε τὸ 'τοῦ θυμοῦ μένος τοῦ λόγου παραγγείλαντος, ὥς τις ἄδικος 'περὶ αὐτὰ γίγνεται πρᾶξις ἔξωθεν ἢ καί τις ἀπὸ τῶν ἔνδοθεν 'ἐπιθυμιῶν, ὀξέως διὰ πάντων τῶν στενωπῶν πᾶν ὅσον

2 *εὔριον* pro *ἄγριον* M. — *τρέφειν δὲ δὴ* codd. edd. *δη* eiecimus. — *συνημμένον* codd. edd. *ξυνημ.* nos. — 3 Plat. l. l. p. 71 A. — *τοῦτο δὴ* codd. edd. *τούτῳ δὴ* Corn. — 4 *αὐτοῦ* codd. edd. *αὐτῷ* nos. — *τὴν τοῦ ἥπατος* FP. — 5 *συνέστηκεν* M *συνέστησεν* FPABChK *ξυν.* nos. — *ἐπὶ μὲν δὴ τοῦ σπληνὸς καθάπερ* FPM. — 6 *οἱ δὲ* M. — 9 Plat. l. l. p. 70 B; cf. supra p. 257, 6—13; Proll. p. 67. — post *τὴν δὲ* spat. vac. duarum litt., deinde *καρδίαν* P. — *ἅμα μὲν τῶν* MFP. — *φλεβῶν · ἄχρι τοῦ ἡγεμονεῖν ἐῶ* (*ἐῶτο* P) FP. — *φλεβῶν πηγὴν καὶ τοῦ* K. — 10 *μέρη* codd. edd. *μέλη* nos. — 12 *τοῦ θυμούμενος τοῦ λόγου* M. — *εἴ τις* codd. edd. *ὥς τις* nos coll. p. 257, 9. — 13 *γίγνηται* ChK. — 14 *στερνωπῶν* M. —

quam praesepe ad alendum corpus in omni hoc loco fabricati ibique deligaverunt illam velut bestiam feram, sed necessario, utpote quae conexa esset, alendam, si genus mortale unquam esset futurum.' Et paululum progressus 'Hanc ipsam rem' inquit 'aggressus deus iecoris speciem composuit.' De hoc quidem viscere ita orationem quasi inter se partiti sunt, ut ille de instrumentis, hic de gubernante ea facultate dissereret; de corde autem utroque modo uterque disputavit. Ac Plato quidem in Timaeo ita scribit: 'Cor vero simul et venarum fontem et eius sanguinis, qui per omnia membra vehementer circumfertur, in satellitis domicilio collocaverunt, ut, quando irae vis fervesceret ratione iniuste aliquid vel extrinsecus iis vel intus a cupi-

'αἰσθητικὸν ἐν τῷ σώματι τῶν τε παρακελεύσεων καὶ ἀπει'λῶν αἰσθανόμενον γίγνοιτο ἐπήκοον καὶ ἕποιτο πάντῃ καὶ 'τὸ βέλτιστον οὕτως ἐν αὐτοῖς πᾶσιν ἡγεμονεῖν ἐῷ.' Πλάτων μὲν οὖν οὕτως ἀμφοτέρους τοὺς λόγους ἔμιξεν εἰς ταὐτό, τούς τε περὶ θυμοειδοῦς ψυχῆς καὶ τοὺς περὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀπὸ αὐτῆς πεφυκότων ἀγγείων· Ἱπποκράτης δὲ αὖ πάλιν οὐδὲ αὐτὸς ἀπέχεται τοῦ περὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς εἰπεῖν τι, μάλιστα μὲν ἐν ᾗ σμικρὸν πρόσθεν ἔγραψα ῥήσει, καθ' ἣν ἐκ τοῦ σφυγμοῦ τῆς κατὰ ἀγκῶνα φλεβὸς ἐτεκμαίρετο περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἠθῶν, ἤδη δὲ κἀν τῷ θεραπεύειν 582 ἀχροίας τε καὶ ἰσχνότητας ἐν κατε|ψυγμέναις ἕξεσι σώματος· 'ἐπιτηδεύειν' γάρ φησιν 'ὀξυθυμίην ἐμποιέειν καὶ χροιῆς ἀναλήψιος ἕνεκα καὶ ἐκχυμώσιος.' ἐξηγεῖσθαι γοῦν σοι δόξει ταῦτα Πλάτων ἐν οἷς φησιν ἐπὶ τῆς καρδίας 'ἵνα, ὅτε ζέσειε

1 τε om. codd. edd. — 2 αἰσθανόμενοι MAB. — γίγνοιτο τὸ ἐπίκοον M γ. τὸ ἐπήκοον ABChK τὸ eiecimus; cf. Proll. p. 112. — 3 ἐάῃ Corn. — 4 οὖν om. MFP. — 5 θυμοειδοῦς τῆς ψυχῆς FP. — καὶ τοῦ περὶ MFP. — 7 πάλιν · ὁ δ' αὐτὸς MABCh. — ἀρχῆς FP om. MABChK; cf. Proll. p. 108. — 8 μὲν εἰ μικρὸν M μὲν ἢ μ. FP μ. ᾗ μ. AB. — 9 ἐπεκμαίρετο P. — 11 ἰσχνότητας· ἐξηγεῖσθαι γοῦν κ. τ. λ. FP. — ἰσχνότητας ἐγκατεψυγμέναις MAB. — Hippocr. Epidem. II sect. 4 extr. (vol. V, p. 126 L vol. I, p. 498 Erm.). — 12 ἐπιτήδευσιν codd. edd. ἐπιτηδεύειν Corn. — ὀξυθύμον codd. edd. ὀξυθυμίην Corn. — ἐμποιεῖν codd. edd. ἐμποιέειν nos. — 13 δόξει τὰ τοῦ Πλάτωνος FP. —

ditatibus fieri nuntiante, celeriter, quidquid in corpore sensus particeps esset, per omnes angiportus adhortationibus minisque perceptis exaudiret et omni modo sequeretur atque ita optimum in iis omnibus principatum tenere sineret.' Hoc modo Plato utramque orationem commiscuit, unam, quae de iracunda parte animi est, alteram, quae de corde ab eoque exorientibus vasis; Hippocrates item ne ipse quidem abstinuit, quin de huiusmodi principio diceret ac praecipue in ea, quam supra adscripsi, oratione, qua ex pulsu venae cubitalis de animi moribus coniecturam facit, nec minus, ubi de curando pallore et macie in refrigerato corporis habitu disputat; nam adhibendam esse diligentiam ait, ut praeceps ira inducatur, tum caloris reficiendi, tum effusionis humorum causa. Quae

το τοῦ θυμοῦ μένος'· οἱ δὲ μετὰ αὐτὸν φιλόσοφοι καὶ ὁρισμὸν τοῦτον ἐποιήσαντο τοῦ θυμοῦ, ζέσιν εἶναι φάσκοντες αὐτὸν τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν θερμοῦ. καὶ μὲν δὴ καὶ ὁπότε περὶ γενέσεως πυρετοῦ διαλεγόμενος ὁ Ἱπποκράτης φησίν 'αὔξεται μὲν γὰρ ψύχων τοὺς πόδας, ἐξαπτόμενος ἐκ τοῦ θώρηκος, [καὶ] ἐς τὴν κεφαλὴν ἀναπέμπων τὴν φλόγα', τῆς ἐμφύτου θερμασίας ἀρχὴν οἶδε τὴν καρδίαν. ἀλλὰ γὰρ οὐ πρόκειταί μοι κατὰ τήνδε τὴν πραγματείαν οὔτε ἀθροίζειν ἁπάσας τῶν ἀνδρῶν τὰς ῥήσεις οὔτε ἐξηγεῖσθαι μέλλοντί γε διὰ ἑτέρων ὑπομνημάτων ἰδίᾳ ποιεῖσθαι τὰς ἐξηγήσεις, ὅπερ δὲ ἐναρχόμενος εἶπον, ἐπισκέψασθαί τε καὶ κρῖναι τὰ δόγματα μόνον εἴτε κατὰ πάντα ἀλλήλοις ὁμολογοῦσιν εἴτε καὶ μή. καταπαύειν ἤδη καιρὸς ἐν τῷδε καὶ τόνδε τὸν λόγον ἀρχῆς τοῦ ἥπατος ἀποδεδειγμένου καὶ φλεβῶν καὶ αἵματος καὶ τῆς | 14
ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς. ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον Ἱπποκράτης καὶ Πλά- 583

3 In verbo θερμοῦ desin. exc. XXIV codicum FP. — 4 Hippocr. de rat. vict. in ac. vol. II, p. 420 L vol. I, p. 335 Erm. Galen. comm. vol. XV, p. 800. 801. — 5 ἐξαπτόμενος ἀπὸ τοῦ MABCh ἐξ. ὑπὸ τ. K ἐξ. ἐκ τοῦ nos; cf. Proll. p. 67. — 6 θώρακος codd. edd. θώρηκος nos. — καὶ uncis inclusimus. — εἰς codd. edd. ἐς nos. — ἀναπέμπων οἷα φλόγα codd. edd. ἀναπέμπων φλόγα Corn. ἀ. τὴν φλ. nos. — 11 pro ἐναρχόμενος legi ἐν ἀρχῇ vult Corn. — εἶπεν MAB. —

verba Plato explanare videtur, cum de corde ait 'ut, quando irae vis fervesceret'; quod ipsum posteriores philosophi etiam definitionem irae esse voluerunt, caloris, qui in corde esset, fervorem esse eam dicentes. Atque etiam Hippocrates de febris ortu cum disserens 'Augetur enim' inquit, 'ubi pedes refrigerat et ex thorace accensa flammam ad caput remittit', innati caloris principium cor agnoscit. Verumtamen non praesentis operis institutum est horum virorum omnes aut colligere aut explicare orationes, cum aliis commentariis id separatim facturus sim; sed id tantum facere, quod in initio operis dixi, ut considerem et iudicem, haec decreta utrum in omnibus rebus inter se conveniant necne. Quoniam igitur satis demonstratum est venarum et sanguinis et concupiscentis animi partis originem esse iecur, iam hoc loco finem huic disputationi imponere tempus est. Sed quoniam

των οὕτως ἐδόξαζον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιητῶν, οἷς ὡς μάρτυσι χρῆται Χρύσιππος, οὐχ οἱ φαυλότατοι, ἔγνωκα ἔτι καὶ τοῦτο προσθεῖναι τῷ λόγῳ διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ σοφίαν, ὃς ἀποχωρῶν ἑκάστοτε τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων ποιηταῖς καὶ μυθολογήμασι καὶ γυναιξὶν εἰς πίστιν δογμάτων χρῆται, οὐ μὴν οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο αἰσθανόμενος, ὡς ἀντιμαρτυροῦσιν αὐτῷ καὶ τἀναντία τίθενται σύμπαντες αὐτοί, καθάπερ ἔμπροσθεν ἔδειξα, τὸν μὲν θυμὸν ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸν λογισμὸν δὲ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ περιέχεσθαι πεπιστευκότες. ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐν ἥπατι κατοικίζουσιν, ἐνῆν μέν μοι καὶ τοῦτο διὰ πλειόνων πιστοῦσθαι μαρτύρων, ὅπως δὲ μὴ δόξαιμι σπουδάζειν, ἃ φεύγειν παραινῶ, καὶ τρίβειν τὸν χρόνον ἀχρήστοις πράγμασιν, Ὁμήρου μνημονεύσω τὸν Τιτυὸν ἐν Ἄιδου κολαζόμενον εἰσάγοντος, ἐφ' οἷς ἀκολασταίνειν ἐπεχείρησεν εἰς τὴν Λητώ· |

584 'καὶ Τιτυὸν εἶδον, γαίης ἐρικυδέος υἱόν,

1 οἷς ἂν μάρτυσι M. — 2 ἔγνωκαν. ἔτι M ἔγνωκεν ἔτι AB 'ἔγνωκα vel ἐγνώκειν' Corn.; cf. Proll. p. 50. — 4 ἐπιστημονῶν M. — 6 ὡς ἄν τι μαρτυροῦσιν M. — 7 τιθέντες M. — 9 ἐν ἐγκεφάλῳ codd. edd. ἐν τῷ ἐγκ. nos. — 11 δόξαι μοϊ (sic) σπουδάζειν M. — 13 post Ὁμήρου fortasse μόνον excidit. — εἰς Ἄιδου codd. edd. ἐν Ἀιδ. nos; cf. Proll. p. 103. — 16 Odyss. XI, 576—581; cf. supra p. 310. — καὶ τι τν εἶδος γαίης M. — ἠὸν pro υἱόν M. —

non modo Hippocrates et Plato ita senserunt, sed etiam ex poetis, quorum testimonia affert Chrysippus, non pessimi, visum est etiam hoc disputationi adiungere ob eius admirabilem sapientiam, qui omissa semper demonstrationum elegantia poetarum, fabularum mulierumque testimonio ad decretorum confirmationem utitur neque tamen id sentit, contra se omnes ipsos testari et contraria ponere, quippe qui ut supra ostendi, iram in corde, rationem in cerebro contineri persuasum sibi habeant. Nec minus eosdem concupiscentem animi partem in iecore collocare possem equidem pluribus comprobare testibus; sed ne videar sectari, quod ut fugiendum sit moneo, inutilibusque rebus tempus conterere, Homeri tantum mentionem faciam, qui Tityum, quia Latonam impudice tentaverat, apud inferos poenas luere fingit:

'et Tityum vidi, clarae telluris alumnum,

'κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὃ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα·
'γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
'δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὃ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί.
'Λητὼ γὰρ εἵλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν
'Πυθώδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.'

οὐ τὴν καρδίαν ἢ τὸν ἐγκέφαλον ἤ τι τῶν ἄλλων μορίων ἐσθιόμενον ἐποίησε τοῦ Τιτυοῦ διὰ ἐρωτικὴν ἐπιθυμίαν ἐξυβρίζειν ἐπιχειρήσαντος, ἀλλὰ τὸ ἧπαρ μόνον εἰς τὸ τῆς ὕβρεως αἴτιον σπλάγχνον κολάζεσθαι φάμενος αὐτόν, ὥσπερ ἦν εὔλογον. οὕτω γοῦν εἰώθασι καὶ νῦν ποιεῖν οἱ τοὺς ἁμαρτάνοντας οἰκέτας καταδικάζοντες, τῶν μὲν ἀποδιδρασκόντων τὰ σκέλη καίοντές τε καὶ κατασχάζοντες καὶ παίοντες, τῶν δὲ κλεπτόντων τὰς χεῖρας, ὥσπερ γε καὶ τῶν γαστριμάργων τὴν γαστέρα καὶ τῶν φλυαρούντων τὴν γλῶτταν, ἁπλῶς δὲ εἰπεῖν ἐκεῖνα κολάζοντες τὰ μόρια, διὰ ὧν ἐνεργοῦσι τὰς μοχθηρὰς ἐνεργείας. εἰ δὲ ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἔχει τις εἰπεῖν |

1 ὁ δ' K. — ἐνέα M. — 3 δύνοντος M. — ὁ δ' K. — 4 κυδρὴ παράκοιτις MAB. — 5 πυδὼδ' MAB Πειθὼ δ' Ch Πυθῶδ' K Πυθώδ' nos. — 8 ἐπιχειρίσαντος M. — ἠπασμένος pro ἧπαρ μόνον M. — 11 καταδικάζοντας M. —

porrigitur cui tota novem per iugera corpus;
hinc atque hinc geminus rostro urget vultur obunco
immortale iecur tondens; iacet ille supinus
nec depellendi manibus datur ulla potestas.
Latonae namque ausus erat tentare cubile
nobilis, aeterno fuerat quae iuncta Tonanti,
cum Pytho Panopei peteret per amoena vireta.'

Non cor, non cerebrum, non aliam quampiam partem Tityi, cum propter libidinem veneream stuprare deam ausus esset, sed iecur solum rodi facit, in viscere eo, unde contumeliae causa exstitisset, illum cruciari dicens, ut consentaneum fuit. Idem etiamnunc, qui peccantes servos puniunt, facere consueverunt; fugitivorum enim crura adurunt, scarificantur caeduntque, furantium manus, sicut edacium ventrem, loquacium linguam, ut semel dicam, illas partes, per quas flagitia commiserunt, poena afficiunt. Si quis autem ex iis, qui Chry-

τῶν ἐπαινούντων τὰ Χρυσίππου, διὰ ἣν οὕτως Ὅμηρος ἐποίησε κολαζόμενον τὸν Τιτυόν, ἡδέως ἂν ἀκούσαιμι· μὴ λεγόντων μέντοι μηδὲ εὑρισκόντων εὔλογον οἶμαι πρὸ Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος ἐπαινεῖν Ὅμηρον οὕτω δοξάζοντα καὶ μάρτυρα τίθεσθαι καὶ αὐτὸν ὧν ἡμεῖς διὰ ἀποδείξεως ἐπιστωσάμεθα.

1 οὗτος M. — ἐπόησε M. — 5 ἐπιστωσώμεθα M ἐπιστασάμεθα AB: cf. Proll. p. 48 (ubi v. 3 pro 589 legendum est 585). — τέλος τοῦ ἕκτου λόγαυ τοῦ γαληνοῦ περὶ τῶν ἱπποκράτους καὶ πλάτωνος δογμάτων M. —

sippi sententias amplectuntur, causam aliam afferre potest, cur Homerus ita puniri Tityum induxerit, equidem libenter audire velim; sin nullam dicunt neque inveniunt, consentaneum esse arbitror Homerum laudare ante Hippocratem et Platonem ita sentientem atque ipsum quoque testem proferre eorum, quae iusta demonstratione confirmavimus.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῆς πραγματείας αἴτιος, ὡς καὶ 586
πρόσθεν εἶπον, ἀλλὰ οἱ ψευδῶν λόγων ὧν ἠρώτησαν περὶ ἡγεμονικοῦ ψυχῆς οὐκ ὀλίγας πληρώσαντες βίβλους, οὓς εἰ μὲν ἀνελέγκτους τις εἴασεν, ὥσπερ ἐγνώκειν ἐγὼ τότε κατὰ ἀρχάς, οὐκ ἂν ἐδόκει βεβαίως ἀποδεδεῖχθαι τἀληθές, εἰ δὲ ἐξήλεγχε πάντας ἑξῆς ἐπιών, ὡς μηδένα παραλιπεῖν, εἰς μῆκος οὐκ ἀναγκαῖον ἐκτείνεσθαι συνέβαινε | τὴν ὅλην πραγματείαν. 587
ἐπειδὴ τοίνυν τῶν πρώτων ἤδη ὑπομνημάτων γεγραμμένων οὐκ ὤκνουν τινὲς ἐπαινεῖν ὡς ἀληθεῖς οὓς Χρύσιππός τε καὶ ἄλλοι τινὲς ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ ψυχῆς ἠρώτησαν λόγους,

---

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΟΓΜΑΤΩΝ :: *ἀρχὴ τοῦ ἑβδόμου* :: M. — 3 *ἡγεμονικοῦ* M *ἡγεμονικῆς* ABChK; cf. Proll. p. 32. — *ὀλίγους* MAB. — *οὓς εἰ* MAB *ἃς εἰ* ChK; cf. Proll. p. 49. — 5 *ἐδόκη* MAB. — 8 *ὑπομνημάτων οὐκ ὤκνουν* codd. edd. *ὑ. ἐκδοθέντων οὐκ ὤ.* Corn. *ὑ. γεγραμμένων οὐκ ὤ.* nos; cf. Proll. p. 109. — 10 *ἡγεμονικοῦ* M *ἡγεμονικῆς* ABChK. —

Liber septimus.

Non meo vitio fit, ut opus in longius trahatur, sicut supra iam dixi, sed eorum, qui falsis rationibus, quas de principali animi parte instituerunt, non paucos libros impleverunt, quas si quis non redargueret, quemadmodum ego a principio constitueram, non videretur satis demonstratum esse id, quod verum est, sin omnes deinceps confutaret ita, ut nullam praetermitteret, ultra quam satis est disputationem totam produceret. Quoniam autem, cum primos iam libros absolvissem, nonnulli non dubitabant rationes, quas Chrysippus aliique de principali parte animi proposuerunt, tam-

ἔδοξε τοῖς ἑταίροις, οἷς μάλιστα χαριζόμενος ἔγραφον ταῦτα, προσθεῖναι τὰς λύσεις αὐτῶν. ἀναγκαῖον γὰρ ὂν ἢ μηκῦναι κατὰ τὴν πραγματείαν ἢ μὴ δοκεῖν ἀποδεδειχέναι τελέως ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν διοικούμενον τὸ ζῷον αἱρετώτερον ἔδοξεν εἰς μῆκος ἐκτεῖναι. καὶ μέντοι καὶ τὸ τέλος αὐτὸ τὸ γενόμενον δείκνυσιν ὀρθῶς ἡμᾶς ἑλομένους ἅπαντας ἐλέγξαι τοὺς ἠρωτημένους λόγους. οὔτε γὰρ Στωϊκὸς ἔτι φιλόσοφος οὔτε Περιπατητικὸς οὔτε ἰατρός τις ὁμοίως θρασύς, ὡς πρόσθεν εἴρηται, ἔσται. ἀλλὰ ἔνιοί γε καὶ φανερῶς ἐπὶ τὸν ἀληθῆ μετέστησαν λόγον, ἰατροὶ μὲν ἐξ ἐγκεφάλου συγχωροῦντες ἐπιρρεῖν αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως δύναμιν ἅπασι τοῖς κατὰ τὸ ζῷον μέλεσι, φιλόσοφοι δὲ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς ἐνταῦθα ὑπάρχειν. ᾐδέσθησαν γὰρ ἐναργῶς ὑπὸ τῆς ἀνατο-
588 μῆς ἐλεγχθέντες θατέρου τῶν | λημμάτων, προηγουμένως ᾧ χρώμενοι ψευδῶς συνελογίζοντο προτιθέντες αὐτῷ τὸ πρὸς ἁπάντων ὁμολογούμενον, καθ' ὅ φασιν, ἔνθα τῶν νεύρων

5 τοῦ γιγνομένου codd. edd. τὸ γενόμενον nos. — 6 ἅπαν M. — 7 γὰρ om. ChK; cf. Proll. p. 57. — 8 verba θρασύς, ὡς πρόσθεν om. M. — 14 ἐλεγχθέντος M. — pro θατέρου Corn. θάτερον legi vult. — pro προηγουμένως legi προφέρειν vult Corn. — 15 προστιθέντες codd. edd. προτιθέντες Corn. — αὐτὸ M. —

quam veras laudare, visum est amicis, quibus potissimum obsecutus haec conscripsi, ut refutationes earum a me adderentur. Cum enim alterum ex duobus esset necesse, ut aut producerem opus aut non viderer satis demonstrasse animal a tribus principiis regi, longitudinem orationis praeferendam mihi censui. Et vero ipse, qui secutus est, eventus rei consilium omnes istas rationes refutandi recte a nobis susceptum esse ostendit. Nam nec Stoicus quisquam nec Peripateticus philosophus nec medicus amplius ita temerarius, ut supra dixi, invenietur, immo nonnulli sine ulla dissimulatione ad veritatis partes transierunt et medici et philosophi, illi e cerebro et sensus et motus facultatem in omnia animalis membra transfluere, hi ratiocinandi vim animi ibidem esse concedentes, quippe qui erubescerent ex anatomia palam confutati altera sumtione amplius temere uti, qua perperam rationem concludebant praeposita altera ab omnibus concessa,

ἡ ἀρχή, ἐνταῦθα εἶναι τὸ ἡγεμονικόν, ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστιν. ἀλλὰ ἥ γε προσληφθεῖσα δεομένη μὲν ἐξ ἀνατομῆς εὑρεθῆναι, κατεψευσμένη δὲ ὑπὸ ἐκείνων οἰομένων ἐκ τῆς καρδίας ὁρμᾶσθαι τὰ νεῦρα ψευδὲς εἰκότως εἰργάζετο τοῦ παντὸς λόγου τὸ συμπέρασμα. καί τινές γε τῶν οὐκ ἀλήθειαν, ἀλλὰ ἅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔθεντο στεργόντων ἐπιχειρήσαντες ἀνατρέπειν τὸ πᾶσιν ὁμολογούμενον ἔμπροσθεν λῆμμα καταγέλαστοι τελέως ἐφάνησαν. ἐδείχθη γὰρ ἀπὸ αὐτῆς τοῦ ζητουμένου πράγματος τῆς οἰκείας φύσεως ἢ οὐσίας ἢ ὅπως ἄν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ, τὴν πίστιν ἔχον ἡγεμονικὸν εἶναι ἁπάντων νοούντων καὶ λεγόντων τὸ κατάρχον αἰσθήσεώς τε καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως· ἐδείχθη δὲ καί, ὡς αὐτὸς ὁ λόγος ἀρχαῖς μὲν οὐκ ἔστιν ἀρκούμενος ἐνδόξοις, οὐ μὴν ἀλλὰ ἐπιστημονικοῖς τοῖς λήμμασι κεχρημένος, ὅπερ ἴδιόν ἐστιν ἀποδεικτικῆς μεθόδου. οὐ μόνον δὲ τοὺς περὶ ψυχῆς ἡγε- 589
μονικοῦ λόγους ἠρωτημένους | ὑπὸ αὐτῶν ἐλέγχοντες ἐμηκύνα-

4 ψευδὲς om. M. — εἰκότ' M. — 10 εἶναι post ἡγεμονικὸν nos inseruimus; cf. Proll. p. 109. — 13 μέν ἐστιν ἀρκεῖ μόνος MAB μ. ἐστιν μόνον ChK λόγος οὐκ ἀρκεῖ ἀρχαῖς μόνον Corn. μὲν οὐκ ἔστιν ἀρκούμενος nos; cf. Proll. p. 57. — οὐκ ἐνδόξοις codd. edd. οὐκ delevimus cum Corn. — ἐνδόξοις, ἀλλὰ καὶ ἐπιστ. Corn. —

qua dicunt, ubi nervorum origo sit, ibi esse animi principatum. Quae etsi vera est, tamen illa assumta, quae, cum deberet ex anatomia peti, ab iis conficta est, qui e corde nervos ortum habere opinabantur, falsam nimirum totius rationis conclusionem effecit. Ac nonnulli quidem ex eorum numero, quibus non veritas, sed, quae ab initio statuerunt, probantur, sumtionem priorem ab omnibus concessam conati labefactare risum prorsus moverunt. Demonstratum enim est ex ipsa rei quaesitae propria vel natura vel substantia vel quocunque nomine appellare volueris illud fidem habere, principatum animi ex omnium intellegentia et dicendi consuetudine id esse, unde et sensus et voluntariae motionis principium duceretur, nec minus ipsam hanc rationem non acquiescere in probabilibus principiis, sed, id quod demonstrandi artis viaeque proprium est, sumtionibus uti, quae in disserendi elegantia versarentur. Verum non in iis tantum

μεν. ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένα, τοῦτο μὲν ἐν τοῖς λογικοῖς ὑπομνήμασι τρισί, τοῦτο δὲ ἐν τῷ θεραπευτικῷ, μετὰ τοῦ καὶ δεικνύειν αὐτὸν ἑαυτῷ διαφερόμενον. ἐπεμνήσθημεν δὲ καὶ τῶν Ποσειδωνίου συγγραμμάτων, ἐν οἷς ἐπαινεῖ τὸν παλαιὸν λόγον ἐλέγχων τὰ Χρυσίππῳ κακῶς εἰρημένα περί τε τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἀρετῶν τῆς διαφορᾶς. ὥσπερ γὰρ ἀναιρεῖται τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, εἰ μόνον εἴη τὸ λογιστικὸν αὐτῇ, μηδενὸς μήτε ἐπιθυμητικοῦ μήτε θυμοειδοῦς ὄντος, οὕτω καὶ τῶν ἀρετῶν πλὴν φρονήσεως αἱ λοιπαὶ πᾶσαι. καίτοι κἀνταῦθα εἴ τις ἐπεξέρχοιτο τῷ λόγῳ τά τε περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρετῶν ἐν τέτταρσι βιβλίοις ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένα βασανίζων ὅσα τε καθ' ἓν ἄλλο διῆλθεν, ᾧ δείκνυσι ποιὰς εἶναι τὰς ἀρετὰς ἐλέγχων τὸν Ἀρίστωνος λόγον, οὐχ ἑνὸς ἢ δυοῖν, ἀλλὰ τριῶν ἢ τεττάρων ἂν δεηθείη βιβλίων. ἔστι

3 τοῦτο δ' ἐν τόδ' ἓν τῷ M. — 4 διαφερόμενον τὸν Χρύσιππον codd. edd. τὸν Χρύσιππον eiecimus; cf. Proll. p. 117. — δὲ om. M. — 8 τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς αὐτῆς codd. edd. τὸ λ. αὐτῇ nos; cf. Proll. p. 113. — 9 ἐπιθυμεῖται pro ἐπιθυμητικοῦ M. — μήτε τοῦ θυμοειδοῦς MABCh. — 11 τάς τε περὶ τῆς ψυχῆς διαφορὰς codd. edd. τά τε περὶ τῆς διαφορᾶς nos; cf. Proll. p. 117. — 12 γεγραμμένας codd. edd. γεγραμμένα nos; cf. Proll. l. l. — 15 δεηθεὶς MABCh δεήσεται Corn. —

rationibus refutandis, quas de animi principatu proposuerunt, longiores evasimus, sed etiam, dum ea, quae de animi affectibus Chrysippus scripsit tum in rationalibus libris tribus, tum in eo, qui est de curandis animi morbis, refellimus atque ipsum a se dissentire ostendimus. Atque etiam mentionem fecimus scriptorum Posidonii, in quibus veterem rationem comprobat atque ea, quae a Chrysippo et de affectibus animi et de virtutum differentia perperam dicta sunt, refutat. Nam quemadmodum affectus animi tolluntur, si sola vis rationalis inerit nulla neque concupiscente neque irascente adiuncta, ita virtutes praeter prudentiam reliquae omnes. Verum etiam hic, si quis, quae de virtutum differentia in quattuor libris Chrysippus scripsit quaeque uno alio libro disseruit, quo contra Aristonem virtutes quales esse docet, examinare atque oratione persequi velit, non unius duorumve, sed trium vel

μὲν γὰρ κἀνταῦθα λόγος εἷς βραχὺς ἐπιστημονικὸς ἐλέγχων
τὸν Χρύσιππον | οὔτε τἀληθῆ πρεσβεύοντα καὶ μηκύνοντα 590
περιττῶς. ἀλλὰ οἱ μήτε παιδευθέντες ἐν ἀποδεικτικῇ μεθόδῳ
μήθ᾽ ὅλως γνόντες, ὁποία τίς ἐστι, μόνῳ δὲ τῷ μεγέθει καὶ
πλήθει τῶν ὑπὸ Χρυσίππου γραφέντων βιβλίων προσέχοντες
τὸν νοῦν ἀληθῆ νομίζουσι πάνθ᾽ ὑπάρχειν αὐτά. καὶ γὰρ
καὶ ὄντως ἐστὶ τὰ πλεῖστα αὐτῶν ἀληθῆ καὶ μάλιστά γε τὰ
κατὰ ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, ἐν ᾧ δείκνυσι ποιὰς εἶναι τὰς ἀρε-
τάς. ἀλλὰ ὅτι τῷ μίαν ὑποθεμένῳ δύναμιν ὑπάρχειν ἐν τῇ
ψυχῇ τὴν λογικήν τε καὶ κριτικὴν ὀνομαζομένην, ἀνελόντι
δὲ τὴν ἐπιθυμητικήν τε καὶ θυμοειδῆ, καθάπερ ὁ Χρύσιππος
ἀνεῖλε, μάχεται τὰ κατὰ τοῦτο τὸ βιβλίον εἰρημένα ταυτί,
μέμψαιτο ἄν τις αὐτῷ· τὸ μέντοι καταβάλλεσθαι τὴν Ἀρί-
στωνος αἵρεσιν ἀληθῶς ὑπὸ τῶν γεγραμμένων οὐκ ἄν τις
μέμψαιτο. νομίζει γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος μίαν οὖσαν τὴν ἀρε-
τὴν ὀνόμασι πλέοσιν ὀνομάζεσθαι κατὰ τὴν πρός τι σχέσιν.

2 μὴ κύνοντα M. — 4 γνῶντες M. — 5 πλήθει τἀναντία ὑπὸ M. — 6 νομίζον M. — 9 ὅτι τὸ μίαν M. — 13 τῶ μέντοι M. — 16 πλείοσιν ChK. —

quattuor librorum indigeat. Est enim hic quoque una brevis ratio elegans, quae Chrysippum neque vera colentem et inutiliter longa oratione utentem coarguat. At illi, qui neque in disserendi arte ac via eruditi sunt neque omnino, qualis ea sit, cognoscunt, ad solam magnitudinem et multitudinem Chrysippi librorum animum advertentes omnia, quae ibi scripta sunt, vera esse arbitrantur. Enimvero cum plurima ex iis vera sunt, tum maxime, quae in eo libro, quo quales esse virtutes ostendit, continentur; at quod, quae in hoc libro dicuntur, prorsus contraria illi sunt, qui unam tantum vim in animo statuit, quae rationalis et iudicatrix appellatur, sublatis reliquis duabus, concupiscente et irascente, sicut fecit Chrysippus, id merito homini vitio dandum est; quod autem Aristonis sectam ea, quae ibi scripta sunt, subvertunt, vitio dari non potest. Unam enim virtutem esse opinatur Aristo, quae pluribus nominibus, prout ad aliquid referatur, appelletur. Chrysippus igitur non in relatione ad aliquid multitu-

ὁ τοίνυν Χρύσιππος δείκνυσιν οὐκ ἐν τῇ πρός τι σχέσει γινόμενον τὸ πλῆθος τῶν ἀρετῶν τε καὶ κακιῶν, ἀλλ' ἐν
591 ταῖς οἰκείαις οὐσίαις ἐναλλαττομέναις κατὰ | τὰς ποιότητας, ὡς ὁ τῶν παλαιῶν ἐβούλετο λόγος· ὅπερ καὶ αὐτὸ βραχὺ παρατρέψας ὁ Χρύσιππος ἑτέραις λέξεσι διῆλθεν ἐν τῷ ποιὰς εἶναι τὰς ἀρετὰς τοῖς τε ἐπιχειρήμασιν οὐ πρέπουσι τῷ τὸ λογικὸν εἶναι μόνον τῆς ψυχῆς τεθειμένῳ, τὸ παθητικὸν δ' ἀνῃρηκότι. πῶς οὖν ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἴτιος, εἰ ἀναγκασθῶ νῦν ἐπιδεικνύειν ἀλλοτρίας αἱρέσεως ἐπιχειρήμασι χρώμενον τὸν Χρύσιππον εἰκότως καταβαλεῖν τὴν Ἀρίστωνος δόξαν; οἱ γὰρ μήτε γνόντες, οἷόν τι πρᾶγμά ἐστι μέθοδος ἀποδεικτική, μήτε ἀσκηθέντες ἐν αὐτῇ μήτε ἀλήθειαν τιμῶντες οὗτοι δικαιότεροι τοῦ μήκους τῶν λόγων ἔχειν τὴν αἰτίαν. οὗτοι γάρ εἰσι καὶ οἱ πρὸς ἅπασαν ἀπόδειξιν ἀεὶ σοφιζόμενοι καὶ στροφὰς ἀσχήμονας στρεφόμενοι χάριν τοῦ δοκεῖν ἀτελῆ τὸν ὅλον ὑπάρχειν λόγον, ὅπου καὶ νῦν ἐκ πολλοῦ γεγραμμένων τῶν πρὸ τούτου βιβλίων ἔτεσί τε πολ-

2 γενόμενον codd. edd. γινόμενον nos. — 5 διῆλθε ποιὰς codd. edd. διῆλθεν ἐν τῷ ποιὰς nos. — 6 πρέπουσι τὸ τὸ λογικὸν M. — 7 τεθημένῳ M. — 10 καταλαβεῖν M. — 11 δόξαν εἰ γὰρ M. — 14 ἀεὶ λογιζόμενοι codd. edd. ἀεὶ σοφιζόμενοι nos; cf. Proll. p. 89. —

dinem virtutum et vitiorum exsistere ostendit, sed in propriis substantiis, quae qualitatibus vicissim immutentur, ut veterum rationi placuit, quod et ipsum in libro, quo quales esse virtutes docet, paulum mutatis aliisque verbis usus exposuit et argumentis iis, quae quidem illi, qui parte animi affectibus obnoxia sublata rationalem solam posuit, minime conveniunt. Quomodo igitur ego longitudinis orationis auctor sum, si cogor in praesentia ostendere alienae sectae argumentis usum Chrysippum recte Aristonis sententiam evertisse? Justius in illos culpa longitudinis reicienda, qui neque sciunt, quaenam res sit demonstrandi via ac ratio, neque in ea exercitati sunt neque veritatem colunt. Iidem isti sunt, qui contra omnem demonstrationem semper sophistarum ratione utuntur et turpiter quoquoversus tergiversantur, tantum ut tota ratio imperfecta esse videatur, quemadmodum

λοῖς βεβασανισμένων ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν ἔκ τε τοῦ
Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς ἐξαίφνης τις ἀνεφάνη τῶν Περι-
πατητικῶν ὑμένας εἶναι λέγων τοὺς ἀπὸ τῆς καρδίας εἰς
ἐγκέφαλόν τε | καὶ μήνιγγας ἀναφερομένους, ὑφ' ὧν ἡ ψυχικὴ 592
δύναμις ἀνακομίζεται· καὶ ταῦτα ἐπιχειρεῖ λέγειν ἄνθρωπος
οὐδὲ ὅλως ἀνατομῆς ἁψάμενος. ἐπεὶ δὲ πρὸς ἡμῶν ἐδέδεικτο
καὶ διὰ τῶν ἔμπροσθεν, ὡς τοῖς νεύροις ἐγκέφαλος ἐπιπέμπει
δυνάμεις οἷον πηγή τις ὑπάρχων αὐτός, οὐκ ἐκ καρδίας
λαμβάνων, ὡς μὲν ἔνιοι, διὰ αὐτῶν ὧν ἔφασαν νεύρων, ὡς
δὲ ἄλλοι, διὰ τῶν καρωτίδων ἀρτηριῶν, ἠναγκάσθημεν αὖθις
ἡμεῖς ἐπιδεικνύναι μηδὲ ὑμένας ἀναφερομένους ὅλως ἐκ
καρδίας εἰς κεφαλήν, εἰ δὲ καί τινες τῶν κατὰ τὸν τράχηλον
ὑμένων, ἐκ καρδίας μὴ εἶναι φάσκειν διατέμνοντές τε πάντας
αὐτοὺς ἐκκόπτοντές τε μηδὲν τοῦ ζῴου βλαπτομένου. σκε-
πάσματα γάρ εἰσιν οἱ ὑμένες, ἔνθα περ ἂν ὑπάρχωσι, μορίων
μηδεμίαν ἐνέργειαν ἢ χρείαν ἑτέραν ἔχοντες, ὁποίαν ἀρτη-

2 ἐξαίφνης τὶ A. — ἂν ἐφάνη MA. — περιπατηκῶν M. — 10 ἠναγκάσθη μὲν οὖν M ἠναγκάσθημεν οὖν ABChK οὖν delevimus; cf. Proll. p. 115. — 11 μήθ' ὑμένας codd. edd. μηδὲ ὑμ. nos; cf. Proll. p. 102. — 12 εἰ δὲ καὶ τινὲς εἰσὶ τῶν Corn. — κατὰ τράχηλον M. — 13 φάσκοιεν codd. edd. φάσκειν nos. —

etiam nunc, cum iam diu scripti essent ante hunc libri ac per multos annos ab optimis quibusque et Peripateticis et Stoicis examinati, repente exstitit quidam e schola Peripateticorum, qui membranas esse diceret, quae a corde in cerebrum eiusque involucra ascenderent atque ea re animalem facultatem transveherent; atque haec audet dicere is, qui neutiquam anatomiam attigerit. Cum autem a nobis etiam supra demonstratum esset cerebrum ad nervos facultates transmittere ipsumque quasi fontem esse neque a corde, ut nonnulli, per nervos, quos statuebant, ut alii, per arterias carotidas accipere, rursus coacti sumus ostendere ne membranas quidem omnino e corde in caput tendere, et si quae ex iis, quae iuxta collum sunt, eas tamen e corde esse negare, propterea quod, si omnes illae dissecarentur et exciderentur, animal nullum damnum acciperet, quippe cum membranae, ubicunque sunt, partium integumenta essent ac nullam praeterea

ρίαι καὶ νεῦρα καὶ φλέβες. ὥσπερ οὖν ἐν τούτοις οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἴτιος, ἀλλὰ ὅσοι μήτε ἠσκήθησαν ἐν ἀποδεικτικῇ μεθόδῳ μήτε ἀληθείας ἐρῶσιν, οὕτω κἀπὶ
593 τοῦ πλήθους τῶν ἀρετῶν | ὁ μὲν ἐπιστημονικὸς λόγος ἐλάχιστος, οἱ δὲ ἐξ ἀμαθίας τε καὶ φιλονεικίας ὁρμώμενοι πολλοί. τίς οὖν ὁ ἐπιστημονικὸς λόγος; ὁ ἀπὸ αὐτῆς δηλονότι τῆς τοῦ πράγματος οὐσίας ὁρμώμενος, ὡς ἐν τῇ περὶ ἀποδείξεως ἐδείχθη πραγματείᾳ. χρὴ γὰρ ἄρξασθαι μὲν ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν ἐννοίας, μεταβῆναι δὲ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν τῆς οὐσίας εὕρεσιν ἐπισκοπούμενον, εἴτε μία τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς εἴτε πλείους εἰσὶν αἱ οὐσίαι κατὰ τὸ κοινότατον τῶν σημαινομένων, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως εἴρηται βιβλίοις, ἀκουόντων ἡμῶν τοῦ τῆς οὐσίας ὀνόματος, ὅπερ ἐστὶν οἷον ὕπαρξις, ὥς φασιν, βελτίστη ἢ τελειότης τῆς ἑκάστου φύσεως. ἀλλὰ εἴπερ τι τοιοῦτον πρᾶγμά ἐστιν ἡ ἀρετή, μία καθ'

---

5 ἀμαθείας M. — 6 ὁ ὑπ' αὐτῆς M. — 7 περὶ τῆς ἀποδείξεως codd. edd. τῆς expunximus. — 8 A verbis χρὴ γὰρ ἄρξασθαι incip. excerpt. XXV codicum FP. — 12 σιμαινομένων P. — περὶ τῆς ἀποδείξεως MABChK περὶ ἀποδ. FP. — 13 οἱ pro οἷον M; cf. Proll. p. 99. — 14 ὥς φασιν om. FP. — ἡ βελτίστη τελειότης codd. edd. ἢ βελτ. τ. Corn. βελτίστη ἢ τελ. nos. — 15 εἴπερ σι P. —

---

functionem vel usum haberent, qualem arteriae et nervi et venae. Quemadmodum igitur in his non ego longae orationis auctor sum, sed quicunque neque in arte demonstrandi exercitati sunt neque veritatis studiosi, sic de virtutum quoque multitudine quae ratio in disserendi elegantia versatur, una atque eadem brevis admodum est; multae contra, quae ex imperitia et contentione hominum nascuntur. Quaenam igitur est illa ratio elegans? ea scilicet, quae ex ipsa rei natura proficiscitur, ut in opere de demonstratione docuimus. Incipiendum enim a virtutis notione atque inde ad substantiae inventionem transeundum indagandumque, unane an plures virtutis in animo substantiae sint summa voci substantiae vi subiecta, quam, ut in libris de demonstratione dictum est, ita intellegimus, ut sit tamquam essentia optima, ut aiunt, vel uniuscuiusque naturae perfectio. Quodsi virtus tale quidpiam est, una tantum in unaquaque re reperietur.

ἕκαστον ὑπάρξει τῶν ὄντων. εἴπερ γὰρ τὸ βέλτιστον ἓν καὶ
ἡ τελειότης ἐστὶ μία, κατὰ μὲν τὸ λογιστικὸν μέρος τῆς
ψυχῆς ἐπιστήμην ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἀρετήν, καὶ εἴπερ ἓν
τοῦτό ἐστι μόνον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ λογιζόμενον, οὐ
χρὴ ζητεῖν ἀρετὰς πολλάς· εἰ δὲ καὶ τὸν θυμὸν ἔχομεν,
ἀναγκαῖον ἔσται κἀκείνου γενέσθαι τὴν ἀρετήν. οὕτω δὲ εἰ |
καὶ τρίτον ἄλλο πρὸς τούτοις εἴη, τὸ ἐπιθυμητικόν, ἑξῆς 594
μὲν αὗται τρεῖς, ἄλλη δὲ ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν σχέ-
σεως γίνεται τετάρτη. ἆρα μή τι μακρὸς ὁ λόγος; οὐδαμῶς,
ὥσπερ οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς τῶν ἐπιστημονικῶν. ἀλλὰ μακρὰ
λέγειν ἡμᾶς ἀναγκάζουσιν οἱ ληροῦντες μακρά, καθάπερ ἀμέ-
λει καὶ νῦν ἀναγκαῖόν ἐστιν, εἰ καὶ μὴ τελέως μακρά, μέτρια
γοῦν ἔτι διελθεῖν ὑπὲρ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν. εἰ γάρ, ὡς
ἔμπροσθεν δέδεικται, ἕτερον μέν ἐστι τὸ λογιζόμενον, ἕτερον
δὲ τὸ ἐπιθυμοῦν, ἄλλο δὲ τὸ θυμούμενον, ἔσται τις ἀρετὴ
καθ' ἕκαστον αὐτῶν μία. κάλει τοίνυν, εἰ βούλει, τὴν μὲν

---

1 βέλτιστι P. — 2 μία καὶ κατὰ FP. — λογιστικὸν ἐπιστήμη, κατὰ δὲ τὸ θυμικὸν ἑτέρα καὶ τρίτη κατὰ τὸ ἐπιθυμητικὸν, ἄλλη δ' ἐκ τῆς πρὸς κ. τ. λ. (v. 8) FP. — 5 θυμόν, ἀναγκαῖον codd. edd. θυμὸν ἔχομεν, ἀναγκ. nos; cf. Proll. p. 109. — 9 in verbo τετάρτη desinit exc. XXV codd. FP. — ἀρα M ἆρα ABChK; cf. Proll. p. 19. — 14 ἕτερον μήκος (sic) ἐστὶ M. —

Nam si optimum quidque unum est unaque perfectio, in rationali animi parte scientiam esse virtutem necesse est, et si sola haec ratiocinans in animis nostris inest facultas, non opus est virtutes quaerere multas; sin autem iracundiam quoque habemus, huius quoque oportebit propriam esse virtutem. Sic quoque, si alia tertia ad has accedet facultas, concupiscibilis, tres subinde hae virtutes erunt, alia autem quarta ex harum inter se relatione nascetur. Numquid haec longa ratio est? Minime, quemadmodum neque alia ulla, quae quidem elegantiam disserendi habet. Sed longa nos uti oratione cogunt isti, qui verbose nugantur, ut in praesentia nobis si non prorsus, certe mediocriter longa oratione de animi virtutibus disserere necesse est. Nam si, ut supra demonstratum est, alia est facultas ratiocinans, alia concupiscens, alia irascens, una quaedam in singulis iis erit

ἐν τῷ λογιζομένῳ σοφίαν ἢ φρόνησιν ἢ ἐπιστήμην ἢ ὅ τιπερ ἂν ἄλλο σοι δόξῃ, τὴν δὲ ἐν τῷ θυμουμένῳ πάλιν ἀνδρείαν ἢ ὅ τιπερ ἂν ἄλλο βουληθῇς· οὐ γάρ μοι μέλει τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ ὅτι μίαν αὐτὴν ἀναγκαῖον εἶναι· κάλει δέ, εἴπερ ἐθέλεις, καὶ τὴν ἐν τῷ λοιπῷ, τῷ ἐπιθυμητικῷ, γινομένην ἀρετὴν σωφροσύνην αὖθις ἡμῶν ἐπισκεπτομένων περὶ τῆς κατὰ αὐτὴν Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι γεγενημένης διαφωνίας οὐ
595 *μεγάλης | ὑπαρχούσης. ἐπεὶ δὲ ἕκαστον μόριον τῆς ὅλης ψυχῆς τὸ κατὰ τὴν ἀξίαν ἑαυτοῦ κάλλος ἔχει, τὴν ψυχὴν ὅλην εἰκότως ἂν εἴποις δικαίαν. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀλόγοις μέρεσιν αὐτῆς ἕξεις τέ τινές εἰσι καὶ δυνάμεις μόνον αἱ ἀρεταί, κατὰ δὲ τὸ λογικὸν οὐχ ἕξις μόνον ἢ δύναμίς ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμη ἡ ἀρετή. μόνῳ γὰρ τούτῳ τῷ μέρει τῆς ψυχῆς ἐπιστήμης μέτεστι, τὰ δὲ ἄλλα δυνάμεις μέν τινας καὶ ἕξεις βελτίους τε καὶ χείρους κτᾶσθαι δύναται, μετασχεῖν δὲ*

---

2 *δόξει* M. — 3 *βουληθῇ* MAB; cf. Proll. p. 100. — 5 *ἐπιθυμικῷ* M. — 7 *ἀριστοτέλης* M. — *τε καὶ Πλάτωνι* codd. edd. *τε* eiecimus. — 10 A verbis *ἐν μὲν οὖν τοῖς* inc. excerpt. XXVI codicum FP. — 11 *μέρεσι τῆς ψυχῆς ἕξεις* FP. — 12 *ἕξεις* P. — 13 *ἢ ἀρετὴ* A. — 14 *τινες* FP. —

---

virtus. Appella autem, si vis, eam, quae in ratiocinante est, sive sapientiam sive prudentiam sive scientiam sive quomodocunque tibi visum erit, quae in irascente est, fortitudinem vel quo alio nomine voles — de nominibus enim parum laboro, modo illud constet, unam hanc esse oportere —, eam denique, quae in concupiscente nascitur, virtutem temperantiam, de qua quae Aristotelis et Platonis sit dissensio — est autem non ita magna —, alias considerabimus. Ubi vero singulae totius animi partes pro sua quaeque dignitate pulchritudinem habent, totum animum merito dixeris iustum. In cuius partibus irrationalibus quae sunt virtutes, habitus quidam tantummodo et facultates sunt, in rationali autem non habitus solum aut facultas, sed scientia etiam virtus est. Sola enim haec animi pars est scientiae particeps; reliquae facultates quasdam et habitus meliores deterioresve illae qui-

ἐπιστήμης ἀμήχανον αὐτοῖς, ἄχριπερ ἂν μηδὲ λόγου. τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς οὕτω βραχύ.

Μεταβῶμεν δὲ ἑξῆς ἐπὶ τὸ διημαρτημένον· ἔστι γὰρ οὐδὲ αὐτὸ μακρὸν ἀνδρὶ κατὰ φύσιν ἔχοντι. νομίσας γοῦν ὁ Ἀρίστων μίαν εἶναι τῆς ψυχῆς δύναμιν, ᾗ λογιζόμεθα, καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἔθετο μίαν, ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν. ὅταν μὲν οὖν αἱρεῖσθαί τε δέῃ τἀγαθὰ καὶ φεύγειν τὰ κακά, τὴν ἐπιστήμην τήνδε καλεῖ | σωφροσύνην· ὅταν δὲ 596
πράττειν μὲν τἀγαθά, μὴ πράττειν δὲ τὰ κακά, φρόνησιν· ἀνδρείαν δέ, ὅταν τὰ μὲν θαρρῇ, τὰ δὲ φεύγῃ· ὅταν δὲ τὸ κατὰ ἀξίαν ἑκάστῳ νέμῃ, δικαιοσύνην· ἑνὶ δὲ λόγῳ γινώσκουσα μὲν ἡ ψυχὴ χωρὶς τοῦ πράττειν τἀγαθά τε καὶ κακὰ σοφία τέ ἐστι καὶ ἐπιστήμη, πρὸς δὲ τὰς πράξεις ἀφικνουμένη τὰς κατὰ τὸν βίον ὀνόματα πλείω λαμβάνει τὰ προειρημένα, φρόνησίς τε καὶ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀν-

---

1 in verbis μηδὲ λόγου desin. exc. XXVI codd. FP. — 3 μετὰ βῶμον M μετὰ μῶμον A μεταβῶμεν (in margine) B Corn. ChK; cf. Proll. pp. 40 et 87. — 4 νόμισμα γοῦν M. — 5 ὁ ἀρίστωνος M. — 10 θαῤῥεῖ MABCh θαῤῥῇ K. — φεύγει MABCh. — 11 νέμει MABCh. — ἑνὶ δὲ λογγίω A. — A verbis γινώσκουσα μὲν incip. excerpt. XXVII codd. FP desinitque in verbis Ἀρίστωνος δόξα (p. 592, 1). — 12 ἡ om. P. — πράττει MA. — 13 ἐπιστίμη P. — 15 σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία (ἀνδρία P) καὶ δικαιοσύνη FP. —

---

dem acquirere possunt, scientiae autem participes fieri non possunt, quoad neque rationis. Veritas igitur sic brevis est.

Transeamus deinceps ad erratum, de quo et ipso non longa est disputatio viro secundum naturam se habenti. Aristo quidem cum unam tantum esse animi facultatem, qua ratiocinamur, existimaret, virtutem quoque unam tantum statuit, bonorum et malorum scientiam; quam quidem, cum bona erunt eligenda et fugienda mala, temperantiam vocat; cum agenda erunt bona, mala non agenda, prudentiam, cum quis alia fidenter suscipiet, alia detrectabit, fortitudinem; cum pro dignitate sua cuique tribuet, iustitiam; ut semel dicam, cum sine actione animus bona et mala cognoscet, sapientia et scientia est, cum ad vitae actiones accedet, plura accipit, quae modo diximus, nomina, prudentiam, temperantiam, iusti-

δρεία καλουμένη. τοιαύτη μέν τις ἡ Ἀρίστωνος δόξα περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν. ὅ γε μὴν Χρύσιππος οὐκ οἶδα ὅπως ἀντιλέγειν ἐπιχειρεῖ τἀνδρὶ τὴν κοινὴν πρὸς αὐτὸν ὑπόθεσιν ἀκριβῶς διαφυλάττοντι. καλῶς γὰρ ἅπαντα γινωσκόντων τε καὶ πραττόντων ἡμῶν ἂν ὁ βίος διοικοῖτο κατὰ ἐπιστήμην, κακῶς δὲ καὶ ψευδῶς γινωσκόντων τε καὶ πραττόντων κατὰ ἄγνοιαν, ὡς αὐτὸς ὁ Χρύσιππος βούλεται, καὶ διὰ ταῦτα μία μὲν ἀρετὴ γίνοιτο ἂν ἡ ἐπιστήμη, μία δὲ ὡσαύτως καὶ ἡ κακία, προσαγορευομένη καὶ ἥδε ποτὲ μὲν ἄγνοια, ποτὲ δὲ ἀνεπιστημοσύνη. ἐὰν οὖν τις τὸν θάνατον ἢ τὴν πενίαν ἢ
597 τὴν νόσον ὡς | κακὰ δεδιὼς ᾖ, δέον θαρρεῖν, ὡς ἐπὶ ἀδιαφόροις, ἐνδείᾳ μὲν ἐπιστήμης αὐτὸν τίθενται ἀγνοεῖν τἀληθές, ὡς ἂν Ἀρίστων τε καὶ Χρύσιππος εἴποι, κακίαν δὲ ἔχειν ψυχῆς, ἣν ὀνομάζουσι δειλίαν, ᾗ ἐναντίαν ἀρετὴν αὐτοί φασιν εἶναι τὴν ἀνδρείαν ἐπιστήμην οὖσαν ὧν χρὴ θαρρεῖν ἢ μὴ θαρρεῖν, τουτέστιν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν τῶν ὄντως δηλονότι τοιούτων, οὐ κατὰ ψευδῆ δόξαν ὑπειλημμένων,

---

3 πρὸς ἑαυτὸν MABChK πρὸς αὐτὸν nos. — 5 ἐὰν ὁ βίος M. — διοικεῖτο M διοικεῖ τὸ AB. — 10 ἂν ἐπιστημοσύνη M. — πενίαν καὶ τὴν M. — 12 αὐτὸ MAB. — τίθεται Corn. — ἀγνοοῦν M ἀγνοῶν AB. — 13 ἔχει codd. edd. ἔχειν nos; cf. Proll. p. 99. — 14 οἷς ἐναντίαν codd. edd. ᾗ ἐν. nos; cf. Proll. p. 80. —

---

tiam, fortitudinem. Atque haec est de animi virtutibus Aristonis sententia. At Chrysippus nescio quo modo adversari conatur homini, qui constanter commune cum ipso propositum servat. Si enim bene omnia et cognoscemus et agemus, vita nostra ex scientia gubernabitur, sin male et falso, ex ignorantia, ut ipse Chrysippus vult, atque idcirco una est virtus scientia, unum item vitium, quod nunc ignorantia, nunc inscientia appellatur. Quodsi quis mortem aut paupertatem aut morbum tamquam mala pertimescit, cum debeat fidenti animo esse, quippe cum ea indifferentia sint, eum scientiae inopia statuunt verum ignorare, quemadmodum Aristoni et Chrysippo placebit, vitio autem animi laborare, quam timiditatem vocant, cui quidem contrariam esse virtutem aiunt fortitudinem, quae sit scientia eorum, quibus oporteat confidere aut non confidere, id est eorum, quae

οἱάπερ ἐστὶν ὑγίεια καὶ πλοῦτος καὶ νόσος καὶ πενία. τού-
των γὰρ οὐδὲν οὔτε ἀγαθὸν οὔτε κακὸν εἶναί φασιν, ἀλλὰ
ἀδιάφορα πάντα. καὶ τοίνυν, εἰ τὸ μὲν ἡδὺ νομίσας τις
ἀγαθόν, τὸ δὲ ἀνιαρὸν κακὸν ἀκολουθῶν τῇ δόξῃ τῇδε τοῦ
μὲν τὴν αἵρεσιν ποιοῖτο, τοῦ δὲ τὴν φυγήν, ἀμαθής ἐστιν
οὐσίας ἀγαθοῦ καὶ διὰ ταῦτα ἀκόλαστος. ἐν ἁπάσαις γὰρ
πράξεσιν αἱρουμένων ἡμῶν τὸ φαινόμενον ἀγαθόν, φευγόν-
των δὲ τὸ φαινόμενον κακόν, ἐχόντων δὲ φύσει τὰς ὁρμὰς
ταύτας ἐφ' ἑκάτερον ἡ φιλοσοφία διδάσκουσα τὸ κατὰ ἀλή-
θειαν ἀγαθόν τε καὶ κακὸν ἀναμαρτήτους ἐργάζεται. Χρύ-
σιπ|πος δὲ οὐκ οἶδα ὅπως, ὥσπερ οἱ ἰδιῶται λόγων, τῇ δια- 598
φορᾷ τῶν φωνῶν, οὐ τοῖς τυγχάνουσιν αὐταῖς πράγμασι
προσέχει τὸν νοῦν ἕτερόν τι νομίζων δηλοῦσθαι καθ' ἑκά-
στην τῶνδε τῶν φωνῶν, αἱρετέον, ποιητέον, θαρρητέον, ἀγα-
θόν. ἔστι δὲ οὐχ ἕτερον, ἀλλὰ ἐν ἁπάσαις ταὐτόν, ὅπερ ἐκ
τῆς ἀγαθόν δηλοῦται. τοῦτο γάρ ἐστι μόνον, ὅπερ ἂν ἕλοιτό
τις ἢ πράξειεν ἢ θαρρήσειεν, ὥσπερ γε καὶ τὸ κακόν, ὃ μήτε

5 ἀμαθίας MA ἀμαθής Corn. BChK: cf. Proll. p. 40. — 12 αὐτοῖς MABCh. — 14 verba ἀγαθὸν usque ad ὅπερ ἐκ τῆς om. M. —

scilicet revera vel bona vel mala sint, non, sicut sanitas, divitiae, morbus, paupertas, falsa opinione sint existimata. Quorum nihil neque bonum neque malum esse dicunt, sed indifferentia omnia. Unde si quis voluptatem bonum, molestiam malum existimabit secutusque hanc opinionem illam eliget, hanc fugiet, ignarus erit naturae boni atque ideo intemperans. Nam cum in omnibus actionibus eligamus, quod videtur esse bonum, fugiamus contra, quod malum, naturaque insitos hos ad utrumque impetus habeamus, philosophia est, quae vere bonum malumque nos docens immunes a peccatis reddit. Chrysippus autem nescio quomodo, ut ii, qui rationum imperiti sunt, ad vocabulorum differentiam, non ad ipsas, quae iis insunt, res animum advertit existimatque diversum quiddam significari his singulis vocibus, cum dicamus eligendum, faciendum, fidenter aggrediendum, bonum. Nec tamen diversum quidquam est, sed unum atque idem in omnibus, quod ex voce boni declaratur. Id enim solum est,

ἂν ἕλοιτο μήτε πράξειε μήτε θαρρήσειεν. ὡς οὖν ὁ λέγων ἔχειν ἡμᾶς ὀφθαλμούς, οὐχ ἕτερόν τι λέγει τοῦ φάσκοντος ἔχειν ἡμᾶς ὦπας ἢ ὄμματα, καθάπερ οὐδὲ εἰ τούτων ἀποχωρήσας τῶν ὀνομάτων ἡμᾶς ἔχειν φαίη μόριον ὀπτικὸν ἢ μόριον ὁρατικὸν ἢ ὄργανον ὁρατικόν, οὕτως ὁ λέγων ἔχειν ἡμᾶς ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν οὐχ ἕτερόν τι λέγει τοῦ φάσκοντος ἐπιστήμην αἱρετέων καὶ οὐχ αἱρετέων ἢ ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων ἢ θαρραλέων καὶ οὐ θαρραλέων ἔχειν ἡμᾶς. ἁπάσαις γὰρ ταύταις ταῖς λέξεσιν ἀγαθὸν καὶ κακὸν
599 λέγει καὶ κατὰ αὐτὸν τὸν | Χρύσιππον, εἴ γε δὴ τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ μόνον ἐστὶν αἱρετέον καὶ ποιητέον καὶ θαρρητέον· ὥστε τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐπιστήμην ἐν διαφόροις ὕλαις ἢ πράξεσιν ἐξεταζομένην ὀνόματα πλείω λαμβάνειν, ἕκαστον ἐν τῷ πρός τι κατὰ τὴν ὕλην ἢ τὴν πρᾶξιν ὑφιστάμενον. ὥσπερ οὖν τὸν περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἡμῶν μερῶν λόγον ὁ

4 φαίημεν MAB φαίη Corn. ChK. — 6 ἕτερον τὸ M. — post λέγει spat. vac. decem ferme litter.; sequitur ἐπιστήμην in M; λέγει φάσκοντος ἐπιστ. ABChK λ. τοῦ φ. ἐ. nos. — 13 ἐξεταζομένην M ἐργαζομένην ABChK. — 15 A verbis ὥσπερ οὖν incip. excerpt. XXVIII codd. FP desinitque in verbo κακῶν (p. 595, 5). — οὖν τὸν τῆς ψυχῆς λογον FP οὖν τῶν περὶ τῆς ψυχῆς MAB οὖν τὸν π. τ. ψ. Corn. Ch. K οὖν τὸν περὶ τῶν τῆς ψ. nos. — λόγων M. —

quod aliquis eligat, faciat, fidenter aggrediatur; malum contra, quod non eligat, non faciat, non fidenter aggrediatur. Quemadmodum igitur qui dicit nos oculos habere, non aliud quiddam significat atque is, qui nos lumina vel visum habere ait aut missis his nominibus partem visibilem vel ad spectandum aptam vel instrumentum tale, ita qui habere nos scientiam bonorum et malorum ait, non diversum quiddam ait ab eo, qui dicit eligendorum et non eligendorum vel agendorum et non agendorum vel audendorum et non audendorum scientiam in nobis inesse, cum omnibus his locutionibus bonum et malum etiam ex Chrysippi sententia declaretur, si quidem ipsum bonum solum est eligendum et agendum et audendum. Quapropter bonorum scientia in diversis vel materiis vel actionibus probata plura nomina accipit, quorum unumquodque in relatione ad aliquid secundum materiam vel actionem consistit. Plato igitur ut de

Πλάτων ἑνὶ λόγῳ βραχεῖ περιέλαβεν ἐπιστημονικῷ κατὰ τὸ τέταρτον τῆς Πολιτείας, οὕτω καὶ περὶ τῶν ἀρετῶν αὐτῆς ἐφεξῆς ἐδίδαξε διὰ βραχέων. ἐν δέ γε τῷ Λάχητι παρέγραψεν ʿεἴ τις ἐπιστήμας εἶναι νομίζοι τὰς ἀρετάς, οὐ πολλαὶ γίγνοιντ' ἄν, ἀλλὰ μία γνῶσις ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν.' οὔκουν οὔτε Πλάτων οὔτε ἐγὼ πολυλογίας αἴτιος, καθάπερ οὐδὲ Ἀρίστων, ἀλλὰ ὁ μακροὺς μὲν ἀποτείνων λόγους ἐκ λημμάτων ἀρχομένους ἤτοι διαλεκτικῶν μόνον, οὐ μὴν ἐπιστημονικῶν ἢ οὐδὲ τοιούτων, ἀλλὰ ἤτοι ῥητορικῶν ἢ σοφιστικῶν. ἐπιδέδεικται δέ μοι τοῦτο κατὰ τὸ δεύτερον ὑπόμνημα τῆσδε τῆς πραγματείας δεικνύντι τὴν διαφορὰν τῶν λημμάτων, ἅπερ οὐ τοῦ προκειμένου ἐστὶ σκέμματος. οὕτως οὖν κἀν τοῖς περὶ τῆς | τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς ὁ Χρύσιππος 600 *ἀποχωρῶν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀποδεικτικῶν λημμάτων ἐν τοῖς ὑπολοίποις ἀλᾶται τρισὶ γένεσιν, ὃς ἔν γε τῷ ποιὰς*

1 *περιέλαβε τῶ ἐπιστημονικῶ* FP. — 3 *ἐφεξῆς* om. FP. — *διὰ βραχέων ἐν τῶ λάχητι λέγων· εἴ τις κ. τ. λ.* FP. — 4 *νομίζοι* FP *νομίζει* MABChK. — 5 *γίγνοιτ'* FPM *γίνοιτ'* ABCh *γίνοιντ'* K. — *ἀλλὰ μία* FP *ἀλλὰ καὶ μία* MABChK. — *τε* om. FP. — *οὔκουν* M *οὐκοῦν* ABChK. — 9 *ῥητορηκῶν* M. — 12 *ὅπερ* MABChK *ἅπερ* nos; cf. Proll. p. 84. — 13 *τῆς* om. M. — 15 *γένεσιν, ὡς* codd. edd. *γ.*, *ὃς* nos. — *γε τὸ* M. —

animi nostri partibus in quarto Reipublicae disputationem una brevi ratione eleganti complexus est, ita etiam de virtutibus eius deinceps brevibus docuit. Atque in Lachete in hunc fere modum scripsit: 'Si quis virtutes existimet esse scientias, non multae illae quidem erunt, sed una tantum bonorum malorumque cognitio.' Non est igitur Plato, non ego garrulitatis auctor, non Aristo, sed is, qui disputationem produxit e sumtionibus profectam vel dialecticis solum, non elegantibus, vel ne talibus quidem, sed vel rhetoricis vel sophisticis. Quod in secundo huiusce operis libro satis demonstravi, cum differentiam sumtionum, quae non propositae quaestionis essent, docerem. Eodem modo Chrysippus, ubi de virtutum differentia disputat, missis sumtionibus elegantibus quaeque ad demonstrationem valent in reliquis tribus generibus vagatur, qui tamen in eo libro, ubi quales esse

εἶναι τὰς ἀρετὰς ἐπιστημονικῶν μᾶλλον ἅπτεται καταβαλλόντων μὲν ὄντως τὸν Ἀρίστωνος λόγον, οὐ μὴν τῇ γε οἰκείᾳ πρεπόντων ὑποθέσει.

Διὰ τοὺς ἀγανακτοῦντας οὖν ἐπὶ τῷ μήκει τῆς ἐνεστώσης πραγματείας ἑτέρωθι μὲν ἰδίᾳ περὶ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς αὖθις ἔγνωκα ποιήσασθαι τὸν λόγον, ἐν δὲ τῷ παρόντι διὰ τοὺς φιλομαθεῖς ἐπείγοντάς με τὰ λείποντα προσθεῖναι τοῖς ἐνεστῶσιν ἐπὶ τὰ συνεχῆ τοῖς εἰρημένοις ἀφίξομαι. δέδεικται μὲν γάρ, ὡς ἡ τοῦ γεγεννημένου ζῴου διοίκησις ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν γίνεται, μιᾶς μὲν τῆς ἐν κεφαλῇ κατῳκισμένης, ἧς ἔργα καθ' ἑαυτὴν μὲν ἥ τε φαντασία καὶ ἡ μνήμη καὶ ἡ ἀνάμνησις, ἐπιστήμη τε καὶ νόησις καὶ διανόησις, ἐν δὲ τῷ πρός τι τῆς τε αἰσθήσεως προηγεῖσθαι τοῖς αἰσθανομένοις τοῦ ζῴου μέρεσι καὶ τῆς κινήσεως τοῖς κινου-
601 *μένοις καθ' ὁρμήν, ἑτέρας δὲ τῆς ἐν καρδίᾳ καθι|δρυμένης,*

---

2 *οἴκει* M *οἰκεία* A. — 3 *πρέπον τῶν ὑποθέσεων* A. — 7 *ἐπείγοντός* M. — 9 verba *δέδεικται μὲν γὰρ κ. τ. λ.* usque ad *τὴν ἀκολασίαν ἐργάζεται* (p. 597, 12) habet Oribas. III, 218. 219. — *γεγενημένου* Orib. — 10 *ἀρχῶν συνίσταται* Orib. — *ἐν κεφαλῇ* Orib. *ἐν τῇ κεφ.* Gal. codd. edd. — 11 *κατὰ αὐτὴν* Orib. — 12 *ἡ* ante *μνήμη* om. K. — verba *ἡ ἀνάμνησις, ἐπιστήμη τε καὶ* desunt in Gal. codd. edd. — 13 *προηγεῖσθαι* Orib. *ἡγεῖσθαι* Gal. codd. edd. — *τοῖς αἰσθανομένοις* Orib. Corn. K *τοῖς τ' αἰσθ.* MABCh. — 15 *κατὰ ὁρμήν* Orib. — *ἑτέρα* M. — *ἐν καρδίᾳ* Orib. *ἐν τῇ κ.* Gal. codd. edd. —

---

virtutes docet, elegantes magis attingit, quae Aristonis rationem re vera evertunt, non tamen propriae ipsius opinioni conveniunt.

Verum quia nonnullos praesentis operis longitudinem moleste ferre video, alias de virtutum differentia singillatim disserere constitui; nunc eorum causa, qui discendi cupidi, ut reliqua hisce subnectam, me urgent, iam ad ea me vertam, quae superioribus conexa sunt. Demonstratum est animalis nati a tribus principiis fieri administrationem, quorum unum in capite collocatum id habet muneris per se quidem, ut imaginationem, memoriam, recordationem, scientiam, intellegentiam cogitationemque pariat, in relatione autem ad aliquid, ut et sentientibus animalis partibus sensus et iis, quae per appetitionem moventur, motus originem praestet;

ἧς ἔργα καθ' ἑαυτὴν μὲν ὁ οἷον τόνος ἐστὶ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ μόνιμον ἐν οἷς ἂν ὁ λογισμὸς κελεύσῃ καὶ τὸ ἀήττητον, κατὰ πάθος δὲ ἡ οἷον ζέσις τῆς ἐμφύτου θερμασίας ποθούσης τιμωρήσασθαι τῆς ψυχῆς τηνικαῦτα τὸν ἀδικεῖν δόξαντα καὶ καλεῖται τὸ τοιοῦτον θυμός, ἐν δὲ τῷ πρός τι θερμασίας ἀρχὴ τοῖς κατὰ μέρος [εἶναι] μορίοις ἀρτηρίαις τε κινήσεως σφυγμικῆς, τῆς δὲ ὑπολοίπου δυνάμεως ἐν ἥπατι καθιδρυμένης ἔργα τὰ περὶ τὴν θρέψιν ἅπαντα κατὰ τὸ ζῷον, ὧν μέγιστον μέρος ἐν ἡμῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς ἐναίμοις ζῴοις ἐστὶν ἡ τοῦ αἵματος γένεσις. τῆς δὲ αὐτῆς ταύτης δυνάμεως καὶ ἡ τῶν ἡδέων ἐστὶν ἀπόλαυσις, ἐν ᾗ σφοδρότερον κινουμένη τοῦ δέοντος τήν τε ἀκρασίαν ἐργάζεται καὶ τὴν ἀκολασίαν. ἡ μὲν οὖν ἀπόδειξις ἡ δεικνῦσα τὴν τῶν νεύρων ἀρχὴν εἶναι κατὰ τὴν κεφαλὴν εὐθὺς ἔχει καὶ τὸ μέρος αὐτῆς συνενδεικνύμενον. ὄντων γὰρ τοῦ λόγου δυοῖν λημμάτων,

1 ὁ οἷον τόνος Orib. ὁ τόνος Gal. codd. edd. — 3 ἡ οἷον ζέσις Orib. ἡ om. Gal. codd. edd. — ἐκφύτου M. — 4 τὸν om. M. — 6 ἀρχὴ τοῖς Orib. M Corn. ἀ. τῆς ABChK. — εἶναι Orib. Gal. codd. edd.; nos uncis inclusimus. — 9 μέγιστον ἐν ἡμῖν Orib. cod. F μ. ἡμῖν Daremb. μ. μέρος ἐν ἡμ. M μ. μ. ἡμ. ABChK. — ἐναίμοις om. Orib. — 11 κινουμένη τοῦ δέοντος Orib. τοῦ δέοντος κ. Gal. codd. edd. — κινουμένην M. — 12 ἀκρασίαν ἐργάζεται καὶ τὴν ἀκολασίαν Orib. ἀκρ. καὶ τ. ἀκολ. ἐργάζεται Gal. codd. edd. —

alterum in corde situm est, cuius opera per se quidem sunt animi quasi quaedam intentio et perpetua in iis, quae ratio iusserit, permansio ac robur invictum, eiusdem perturbatione incitati quasi fervor quidam insiti caloris, cum animus poenas sumere ab eo, qui iniuriam intulisse videtur, cupit, quae iracundia vocatur, in relatione autem ad aliquid id efficit, ut membris singillatim omnibus calorem arteriisque pulsus agitationem suppeditet; reliqua facultas in iecore sedem obtinet procuratque omnia, quae ad animalis corpus alendum pertinent, quorum maxima pars est sanguinis in nobis sanguineisque bestiis procreatio. Eiusdem huius facultatis est rebus iucundis frui, in quo cum iusto vehementius agitatur, incontinentiam intemperantiamque efficit. Ac demonstratio quidem, qua originem nervorum in capite esse probatur, simul etiam partem capitis continuo indicatam habet. Nam cum

ἑνὸς μὲν κατὰ τὴν τοῦ προβλήματος ἔννοιαν ἢ οὐσίαν ἢ φύσιν ἢ ὅπως ἂν ἐθέλῃς ὀνομάζειν, ἑτέρου δὲ φαινομένου
602 διὰ τῆς ἀνατομῆς, | τούτῳ τῷ φαινομένῳ μετὰ ἀκριβείας γινωσκομένῳ συνδιαγινώσκεται τῆς κεφαλῆς τὸ μέρος, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐστίν, οὐχ αἱ μήνιγγες, ἀλλὰ ἐγκέφαλος. ἕκαστον γὰρ τῶν ἀποφυομένων νεύρων τριπλοῦν τὴν οὐσίαν ἐστί, τὸ μέσον μὲν αὐτοῦ καὶ διὰ βάθους, ὅπερ ἀνάλογόν ἐστι τῇ τῶν δένδρων ἐντεριώνῃ, τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἔχον ἐξ ἐγκεφάλου, περιεχόμενον δὲ ἐν κύκλῳ πρώτῃ μὲν τῇ τῆς λεπτῆς μήνιγγος ἀποφύσει, δευτέρᾳ δὲ τῇ τῆς παχείας. Ἐρασίστρατος δὲ ἄχρι πολλοῦ τὴν ἔξωθεν μοῖραν ὁρῶν μόνην τοῦ νεύρου τὴν ἀπὸ τῆς παχείας μήνιγγος ὁρμωμένην ἀπὸ ἐκείνης ᾤετο πεφυκέναι σύμπαν τὸ νεῦρον καὶ μεστά γε τὰ πλεῖστα τούτου τῶν συγγραμμάτων ἐστὶν ἀπὸ τῆς περιεχούσης τὸν ἐγκέφαλον μήνιγγος πεφυκέναι φάσκοντος τὰ νεῦρα. ἀλλὰ ὅτε πρεσβύτης ὢν ἤδη καὶ σχολὴν ἄγων μόνοις

2 ἕτερον M. — 4 ὅθεν ἐν ἀρχῇ M. — 5 οὐχ ἡ M. — 6 γὰρ τὴν M. — 7 inter μὲν et αὐτοῦ spat. vac. quinque fere litt. in M; μὲν τοῦ αὐτοῦ ABChK τοῦ eiecimus. — καὶ ἀμάθους pro καὶ διὰ βάθους M. — 8 ἐντεριόνη MAB. — 9 κύκλω πρότερον μὲν M. — 14 τούτω M. — 15 φαίσκοντος M. —

duae sint huius rationis propositiones, una ex ipsa rei propositae vel notione vel substantia vel natura vel quocunque modo appelles petita, altera ex incisis corporibus manifesta, si haec diligenter cognita fuerit, simul partem capitis, unde nervi oriantur, non membranas, sed ipsum cerebrum esse cognoscemus. Uniuscuiusque enim nervorum enascentium natura triplici substantia constat, media quadam et intima arborum medullae quam simillima, quae e cerebro ortum habet, ab exterioribus autem duabus, una, quae e tenui membrana, altera, quae e crassa exoritur, tota circumdatur. Erasistratus autem diu, cum exteriorem nervi partem solam videret, quae e crassa membrana progreditur, ab ea totum nervum oriri putabat atque ea sententia plerosque commentarios suos refersit, ut a membrana cerebrum ambiente nervis originem esse diceret. Verum ubi iam consenuit solisque artis prae-

τοῖς τῆς τέχνης θεωρήμασιν ἀκριβεστέρας ἐποιεῖτο τὰς ἀνατομάς, ἔγνω καὶ τὴν οἷον ἐντεριώνην τῶν νεύρων ἀπὸ ἐγκεφάλου πεφυκυῖαν. ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις αὐτοῦ τόνδε τὸν τρόπον· 'ἐθεωροῦμεν δὲ καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἦν 'ὁ μὲν | ἐγκέφαλος διμερής, καθάπερ καὶ τῶν λοιπῶν ζῴων, 603 'καὶ κοιλία ἐν ἑκατέρῳ μέρει παραμήκης τῷ εἴδει κειμένη, συν'τέτρηντο δ' αὗται εἰς μίαν κατὰ τὴν συναφὴν τῶν μερῶν· 'ἐκ δὲ ταύτης ἔφερον εἰς τὴν ἐπεγκρανίδα καλουμένην καὶ 'ἐκεῖ ἑτέρα ἦν μικρὰ κοιλία. διαπέφρακτο δὲ ταῖς μήνιγξιν 'ἕκαστον τῶν μερῶν· ἥ τε γὰρ ἐπεγκρανὶς διαπέφρακτο αὐτὴ 'καθ' ἑαυτὴν καὶ ὁ ἐγκέφαλος παραπλήσιος ὢν νήστει καὶ 'πολύπλοκος, πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον τούτου ἡ ἐπεγκρανὶς πολ'λοῖς ἑλιγμοῖς καὶ ποικίλοις κατεσκεύαστο. ὥστε μαθεῖν τοῦτο 'τὸν θεωροῦντα, ὅτι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζῴων, ἐλάφου 'τε καὶ λαγωοῦ καὶ εἴ τι ἄλλο κατὰ τὸ τρέχειν πολύ τι τῶν

2 ἐντεριόνην MAB. — 6 κοιλίαν codd. edd. κοιλία nos. — παρὰ τῷ μήκει codd. edd. ἐν ἑκατέρῳ μέρει παραμήκης nos tentavimus. — κειμένην codd. edd. κειμένη nos. — 8 ἔφερεν codd. edd. ἔφερον nos. — 9 διαπέφρακτο MA διεπέφ. BChK. — 10 ὅτε γὰρ M. — διεπέφρακτο codd. edd. διαπέφ. nos. — 13 ἐλλιγμοῖς M. — μαθεῖν τούτων codd. edd. μ. ἐκ τούτων Corn. μ. τοῦτο nos. — 15 πολὺ τοι M. —

ceptis vacans diligentius corpora dissecabat, nervorum quasi medullam e cerebro nasci cognovit. Oratio eius ita se habet: 'Consideravimus etiam naturam cerebri et erat bipartitum, sicut in ceteris animalibus, et ventriculi in utraque parte oblonga forma singuli collocati, qui in commissura partium perforati erant in unum coeuntes; inde in cerebellum, quod vocatur, tendebant ibique alius erat parvus ventriculus. Intersepta autem membranulis utraque pars erat; nam et cerebellum per se ipsum interseptum erat et cerebrum ieiuno intestino simile et multum implicatum; multo tamen magis cerebellum multis variisque anfractibus constructum videbatur, ut, id qui videt, cognoscere possit, quemadmodum in reliquis animalibus, ut cervo et lepore et si quod aliud in cursu ceteris multo praestat utilibus ad hoc et musculis et nervis

'λοιπῶν ζῴων ὑπεραίρει τοῖς πρὸς ταῦτα χρησίμοις, εὖ κατε'σκευασμένοις μυσί τε καὶ νεύροις, οὕτω κἀπὶ ἀνθρώπου, 'ἐπειδὴ τῶν λοιπῶν ζῴων πολὺ τῷ διανοεῖσθαι περίεστι, 'πολὺ μᾶλλον τούτων ἐστὶ πολύπλοκος. ἦσαν δὲ καὶ ἀποφύ'σεις τῶν νεύρων πᾶσαι ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ καθ' ὅλον 'εἰπεῖν ἀρχὴ φαίνεται εἶναι τῶν κατὰ τὸ σῶμα ὁ ἐγκέφαλος.
604 'ἥ τε γὰρ ἀπὸ τῶν | ῥινῶν γιγνομένη αἴσθησις συντέτρητο 'ἐπὶ τοῦτον καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ὤτων. ἐφέροντο δὲ καὶ ἐπὶ τὴν 'γλῶσσαν καὶ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποφύσεις ἀπὸ τοῦ ἐγκε'φάλου.' ἐνταῦθα ὁ Ἐρασίστρατος ὁμολογεῖ τὸ πρότερον ἀγνοούμενον ἑαυτῷ σαφῶς ἑωρακέναι τηνικαῦτα, τῶν νεύρων ἕκαστον ἐξ ἐγκεφάλου φυόμενον. ἀκριβῶς δὲ καὶ περὶ τῶν τεττάρων αὐτοῦ κοιλιῶν ἔγραψεν, ἃς οὐδὲ αὐτὸς ἔτει τῷ πρότερον εἶδεν. εἰ δὲ κἀπὶ τῶν ζώντων ζῴων ἐπεποίητο τὴν πεῖραν, ἣν ἡμεῖς οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δίς, ἀλλὰ πάνυ πολλάκις ἐποιησάμεθα, βεβαίως ἂν ἔγνω τὴν μὲν σκληρὰν καὶ

2 καὶ ἄνθρωπος codd. edd. κἀπὶ ἀνθρώπου nos. — 4 πολὺ τοῦτ' ἔστι πολύπλοκον codd. edd. πολὺ μᾶλλον τούτων ἐστὶ πολύπλοκος nos. — 5 πᾶσαι αἱ ἀπὸ MABCh πᾶσαι ἀπὸ Corn. K. — 8 καὶ ἀπὸ codd. edd. καὶ ἡ ἀπὸ nos. — 10 ὁμολογεῖ καὶ codd. edd. ὁ. τὸ nos. — 11 ἀγνοούμενον δὲ ἑαυτῷ M. — 13 τὸ πρότερον M. — 14 εἰ δ' ἐκὰ πὶ M. —

bene instructis, ita in homine, quia ceteris omnibus multo cogitatione antecedit, multo magis iis est implicatum. Atque etiam nervorum ortus omnes e cerebro erant et, ut semel dicam, omnium, qui in corpore sunt, nervorum principium esse cerebrum apparet. Nam et sensus, qui a naribus proficiscitur, continuato quodam foramine cerebro commissus videbatur et item qui ab auribus. Ad linguam etiam et ad oculos ferebantur propagines ex cerebro.' His verbis Erasistratus fatetur se id, quod prius ignorasset, tunc perspicue vidisse, omnes nervos a cerebro exoriri. De quattuor etiam eius ventriculis, quos anno ante non viderat, accurate scripsit. Quodsi etiam in viventibus animalibus experimentum fecisset, quod nos non semel atque iterum, sed saepius fecimus, certe cognovisset duram crassamque

παχεῖαν μήνιγγα σκέπης ἕνεκεν γεγενημένην ἐγκεφάλου. τὴν δὲ μαλακὴν καὶ λεπτὴν καὶ τούτου μὲν αὐτοῦ χάριν, ἔτι δὲ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ συνδεῖν ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀγγεῖα, τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰς φλέβας. τίνα δέ ἐστιν, ἃ χρῆναί φημι τεθεᾶσθαι κατὰ τας ἀνατομὰς εἰς τὴν τῶν τοιούτων δογμάτων εὕρεσιν, ἐπὶ πλέον μὲν ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσι λέγεται, μνημονεύσω δὲ καὶ νῦν αὐτῶν τοσούτου μέρους, ὅσον εἰς τὰ παρόντα μάλιστά ἐστι χρήσιμον. | 605 ἐκκοπέντος τοῦ τῆς κεφαλῆς ὀστοῦ ζῶντος ἔτι τοῦ ζῴου καὶ γυμνῆς τῆς παχείας μήνιγγος γενομένης ἐὰν ἑκατέρωθεν τῆς μέσης εὐθείας, καθ᾽ ἣν ἐγκαταβαίνει τῷ ἐγκεφάλῳ διπλουμένη, διὰ ἀγκίστρων ἀνατείνας αὐτὴν ἢ τέμῃς μόνον ἢ ἐκτέμῃς ὅλην, οὔτε ἀναίσθητον οὔτε ἀκίνητον γίνεται τὸ ζῷον, ὥσπερ οὐδὲ εἰ τὸ σκέπον αὐτῆς μέρος ὅλον τὸν ὄπισθεν ἐγκέφαλον ἢ τέμοις μόνον ἢ ἐκτέμοις. οὐ μὴν οὐδὲ εἰ τὸν ἐγκέφαλον αὐτὸν ὁπωσοῦν ἐκτέμνοις, οὐδὲ οὕτω τὸ ζῷον

5 τεθεάσασθαι M. — 11 διαπλουμένη M. — 12 τέμῃς om. M. — μόνην codd. edd. μόνον nos; cf. Programm. II, 12. — 15 τέμοις M τέμσις A τέμνεις BChK; cf. Progr. l. l. — ἐκτέμοις M ἐκτέμνεις ABChK. — 16 ὁποσοῦν M. — ζωὴν M. —

membranam operiendi cerebri causa factam esse, mollem et tenuem, ut eodem ipso fungeretur munere, sed magis tamen, ut omnia cerebri vasa, arterias et venas, colligaret. Quae vero in aperiendis dissecandisque corporibus ad huiusmodi decretorum inventionem spectanda existimem, licet in administrationibus anatomicis fusius dicam, tamen etiam nunc commemorabo ac tantum quidem, quantum ad praesentia potissimum conducit. Exciso capitis osse vivente adhuc animali si crassam membranam denudaveris eamque utrimque a media compage recta, qua illa in cerebrum duplicata intrat, ferramento hamato sustuleris atque vel incideris tantum vel totam excideris, nec sensu nec motu orbatur animal nec magis, si eam membranae partem, qua cerebrum posterius totum obtegitur, vel incideris tantum vel totam excideris. Nec vero magis, si cerebrum ipsum quomodocunque incidas, animal prius sensum aut motum amittet, quam ad aliquem

ἀκίνητον ἢ ἀναίσθητον γίνεται, πρὶν ἐπί τινα τῶν κοιλιῶν αὐτοῦ τὴν τομὴν ἐξικέσθαι. μάλιστα μὲν οὖν ἡ ὀπίσω βλάπτει τὸ ζῷον, ἐφεξῆς δὲ ἡ μέση· τῶν προσθίων δὲ ἑκατέρα βραχυτέραν ἐργάζεται τὴν βλάβην καὶ μᾶλλον μὲν ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων ζῴων, ἧττον δὲ ἐπὶ τῶν νέων. τὰ δὲ αὐτὰ ταῖς εἰς τὰς κοιλίας τομαῖς αἱ κατὰ αὐτῶν ἐργάζονται θλίψεις, ἃς οὐδὲ ἐπιτηδευόντων, ἀλλὰ καὶ πάνυ φυλαττομένων ὁρῶμεν ἐνίοτε γινομένας ἐπὶ τῶν ἀνατετρωμένων ἀνθρώπων, ὅταν τὰ τῆς κεφαλῆς ὀστᾶ καταγῶσιν. ἐκ τούτων οὖν τῶν
606 φαινομένων ἴσως ἄν τις ὑπονοήσειε τὸ | κατὰ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου πνεῦμα δυοῖν θάτερον, εἰ μὲν ἀσώματός ἐστιν ἡ ψυχή, τὸ πρῶτον αὐτῆς ὑπάρχειν, ὡς ἂν εἴποι τις, οἰκητήριον, εἰ δὲ σῶμα, τοῦτο αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὴν ψυχὴν εἶναι. ἀλλὰ ὅταν γε συναχθεισῶν τῶν κοιλιῶν ὀλίγον ὕστερον αὖθις αἰσθάνηται καὶ κινῆται τὸ ζῷον, οὐκέθ' οἷόν τε φάναι θάτερον τῶν εἰρημένων ὑπάρχειν τουτὶ τὸ πνεῦμα. βέλτιον

3 ἑκάτερα M. — 4 ἐργάζηται M. — 8 ἀνατετραμένων M ἀνατιτρωμένων ABChK ἀνατετρ. nos; cf. Proll. p. 83. — 10 ἴσωθεν M. — 13 αὐτὸ πνεῦμα codd. edd. αὐτὸ τὸ πν. nos. — 15 κινεῖται M. — φάναι τῶν εἰρημένων codd. edd. φ. θάτερον τῶν εἰρ. nos. — 16 A verbis βέλτιον οὖν incip. excerpt. XXVIIII codicum FP desinitque in verbis παραχρῆμα τὸ ζῷον (603, 9). —

ventriculum sectio penetraverit. Ac postremus quidem vulneratus maxime animal laedit, secundo loco medius; minor ex utroque anteriore noxa contrahitur eaque in senioribus magis, minus in iuvenibus. Idem, quod sectiones in ventriculos penetrantes, contusiones eorum efficiunt nulla dedita opera factae, sed dum valde etiam cavent homines, ut in vulneratis videre licet, quorum ossa capitis confracta sunt. E quibus rebus manifestis suspicari potest fortasse aliquis de duobus alterum fieri, ut, sive animus est incorporalis, spiritus ille, qui in cerebri ventriculis continetur, primum animi, ut ita dicamus, domicilium sit, sive est corpus, idem ille spiritus sit animus. Sed quoniam commissis ventriculis animal paulo post rursus sentit et movetur, neutrum horum esse spiritum dicendum est. Praestat igitur existimare in

οὖν ὑπολαβεῖν ἐν αὐτῷ μὲν τῷ σώματι τοῦ ἐγκεφάλου τὴν ψυχὴν οἰκεῖν, ἥτις ποτὲ ἂν ᾖ κατὰ τὴν οὐσίαν· οὔπω γὰρ περὶ τούτου σκέψις ἥκει· τὸ πρῶτον δὲ αὐτῆς ὄργανον εἴς τε τὰς αἰσθήσεις ἁπάσας τοῦ ζῴου καὶ προσέτι τὰς καθ' ὁρμὴν κινήσεις τοῦτο εἶναι τὸ πνεῦμα, διὸ καὶ κενωθέν, ἄχρις ἂν αὖθις ἀθροισθῇ, τὴν μὲν ζωὴν οὐκ ἀφαιρεῖσθαι τὸ ζῷον, ἀναίσθητον δὲ καὶ ἀκίνητον ἐργάζεσθαι. καίτοι γε, εἴπερ ἦν αὐτὸ ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία, συνδιεφθείρετο ἂν αὐτῷ κενουμένῳ παραχρῆμα τὸ ζῷον. εὔλογον οὖν γεννᾶσθαι μὲν τουτὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖσε τελευτᾶν ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν οὐκ ὀλίγον
πλῆθος, ἐξ οὗ τὰ καλούμενα χο|ριοειδῆ πλέγματα γέγονεν, 607
ὄργανον δέ, ὡς ἔφην, εἶναι τὸ πρῶτον αὐτὸ τῆς ψυχῆς. ἔτι δὲ ἂν μᾶλλον ἐλπίσαις γίνεσθαι τὸ πνεῦμα τοῦτο τῶν ἀγγείων ἀναπνεόντων αὐτὸ καὶ μάλιστα τῶν ἀρτηριῶν εἰς τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ δικτυοειδὲς ἰδὼν πλέγμα γινόμενον ἐκ τῶν ἐρχομένων εἰς τὴν κεφαλὴν ἀρτηριῶν, ὅταν πρῶτον ὑπερβᾶ-

5 δι' ὃ P. — 7 ἀναίθητον P. — 9 παρὰ χρῆμα P. — 12 χοροειδῆ codd. edd. χοριοειδῆ nos. — 14 post ἐλπίσαις omissum ἐνταῦθα videtur. — 16 δικτοειδὲς M. —

ipso quidem cerebri corpore animum habitare, qualiscunque substantia eius est (nondum enim hac de re consideramus), primum autem eius instrumentum ad sensus omnes animalis et item ad motus voluntarios hunc esse spiritum atque ob eam causam exinanitum, dum rursus colligatur, vita animal non privare, sed sensum et motum ei eripere. At si esset animi substantia, simul atque ipse evacuaretur, continuo animal quoque interiret. Consentaneum igitur est spiritum hunc in cerebri ventriculis oriri atque idcirco eo coire arteriarum et venarum non parvam multitudinem, unde complexiones illae, quae chorioides appellantur, exsistunt, atque ipsum esse primum animi, ut dixi, instrumentum. Magis quoque adducaris ut hunc spiritum ibi generari credas vasis ac praecipue arteriis eum in cerebri ventriculos exspirantibus, si reticularem contextum animadverteris ex iis, quae in caput ascendunt, arteriis confici, cum primum calvariam transgres-

σαι τὸ κρανίον ἐντὸς αὐτοῦ γένωνται κατὰ τὴν καλουμένην ἐγκεφάλου βάσιν. ἐνταῦθα γὰρ οὐκ ὀλίγην χώραν ἡ φύσις οἷον θαλάμην τινὰ τῷ δικτυοειδεῖ τῷδε παρεσκεύασε πλέγματι περιεχομένην ὑπο τῆς παχείας μήνιγγος, εἰς ἣν χώραν ἀπὸ τῶν καρωτίδων ὀνομαζομένων ἀρτηριῶν οὐ σμικρά τις ἀφικνουμένη μοῖρα, καθ᾽ ἑκάτερον μέρος ἓν ἀγγεῖον, εἶτα κατασχιζόμεναι πολυειδῶς οὐχ ἁπλοῦν ἐργάζονται τὸ δίκτυον, ἀλλὰ ἐπὶ ἀλλήλοις κείμενα πολλὰ μετα τοῦ συνῆφθαί τε καὶ συμπεφυκέναι πάντα. καὶ πάλιν γε κατὰ τοῦ πλέγματος τοῦδε τηλικούτου ζεύγους ἀρτηριῶν ἐκφυομένου, ἡλίκον ἐξ ἀρχῆς ἦν τὸ παρὰ τῶν καρωτίδων ἧκον, εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἀναφέρεται τά τε ἄλλα μέρη διαπλέκον αὐτοῦ παμπόλλαις ἀπο-
608 νεμήσεσι καὶ τὰ κατὰ τὰς κοιλίας ἐργαζόμενον πλέγμα|τα. τὸ μὲν οὖν κατὰ τὰς ἀρτηρίας καὶ τὴν καρδίαν πνεῦμα ζωτικόν ἐστί τε καὶ προσαγορεύεται, τὶ δὲ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ψυχι-

3 δικτυοειδῆ M. — παρεσκευάσαι (in dittographia, de qua infra p. 605, 16 παρεσκευάσαι corr. ead. man. in παρεσκεύασε) M. — 7 καὶ τὸ codd. edd. καὶ eiecimus. — 13 ἐργαζόμενον (in dittogr. ἐργάζεται) M ἐργαζόμενα ABChK. — τὸ μὲν οὖν κ. τ. λ. usque ad ἀκριβοῦς τυχεῖν (p. 605, 8) Oribas. III, 216. — 14 ἀρτηρίας καὶ τὴν καρδίαν Orib. καὶ τ. κ. om. Gal. codd. edd. — ζωτικὴν (in dittogr. ζωτικὸν) M. — ζωτικόν τε ἐστι καὶ Orib. ζωτικὸν ἐστί τε καὶ Gal. codd. edd. —

sae in ipsius cerebri fundamentum vel basin — sic enim appellant — concurrerunt. Ibi enim natura locum non exiguum quasi cellulam quandam a crassa membrana circumdatam reticulari illi texturae praeparavit, in quem locum ex arteriis, quae carotides dicuntur, non parva quaedam portio, uno scilicet ex utraque parte vase promisso, pervenit, quae postea in multiplicem sobolem discissae rete non simplex conficiunt, sed multa alia aliis superiecta ita, ut omnia conexa sint inter se et coaluerint. Et rursus ex hac textura tantum arteriarum par exoriens, quantum a principio e carotidibus processerat, in cerebrum effertur et cum alias eius partes, tum ventriculorum complexiones multis ramulis innectit. Spiritus igitur, qui in corde arteriisque continetur, vitalis et est et dicitur, qui in cerebro, animalis, non quo substantia

κόν, οὐχ ὡς οὐσία ψυχῆς ὑπάρχον, ἀλλὰ ὡς ὄργανον πρῶτον αὐτῆς οἰκούσης κατὰ τὸν ἐγκέφαλον, ὁποία τις ἂν ᾖ τὴν οὐσίαν. ὥσπερ δὲ τὸ ζωτικὸν πνεῦμα κατὰ τὰς ἀρτηρίας τε καὶ τὴν καρδίαν γεννᾶται τὴν ὕλην ἔχον τῆς γενέσεως ἔκ τε τῆς εἰσπνοῆς καὶ τῆς τῶν χυμῶν ἀναθυμιάσεως, οὕτω τὸ ψυχικὸν ἐκ τοῦ ζωτικοῦ κατεργασθέντος ἐπὶ πλέον ἔχει τὴν γένεσιν· ἐχρῆν γὰρ δήπου μᾶλλον ἁπάντων αὐτὸ μεταβολῆς ἀκριβοῦς τυχεῖν. εἴπερ οὖν τό τε σπέρμα καὶ τὸ γάλα, καίτοι γε ἀπολειπόμενα τῇ δυνάμει τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος, ὅμως ἡ φύσις ἀκριβῶς κατεργάζεσθαι δεομένη πολυχρόνιον αὐτοῖς ἐμηχανήσατο τὴν ἐν τοῖς πεπτικοῖς ὀργάνοις διατριβὴν καὶ διὰ τοῦτο τῷ μὲν σπέρματι τὴν πρὸ τῶν ὄρχεων ἕλικα παρεσκεύασε, τῷ δὲ γάλακτι τὸ μῆκος τῶν εἰς τοὺς τιτθοὺς ἰόντων ἀγγείων, εἰκότως καὶ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἐκ τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος ἐργαζομένη τὸ ψυχικὸν οἷον λαβύρινθόν τινα ποικίλον ἐδημιούργησε πλησίον | τοῦ ἐγκεφάλου τὸ δικτυοει- 609

2 ᾗ κατὰ τὴν οὐσίαν Orib. ᾗ τὴν οὐσίαν Gal. codd. edd. — 3 post οὐσίαν leguntur ap. Orib.: ἀγνοεῖν μὲν γὰρ αὐτὴν ὁμολογῶ παρὰ οὐδενὸς ἀπόδειξιν ἐναργῆ μεμαθηκώς, μόνον δὲ ἐξευρῆσθαί μοι τὴν κρᾶσιν τοῦ ἐγκεφάλου ὀρθῶς προαιρούμενος. — καθάπερ pro ὥσπερ Orib. — 16 τοῦ ante ἐγκεφάλου addidimus ex Oribas. III, 217, 10. — post δικτυόειδὲς πλέγμα quae reperitur in M dittographia, de ea vid. Proll. p. 111. —

animi sit, sed quia primum instrumentum est ibi habitantis, qualiscunque eius substantia est. Sicut autem vitalis spiritus in arteriis et corde gignitur materia generationis ex inspiratione et humorum exhalatione sumta, ita animalis e vitali perfectius elaborato ortum habet, quippe cum ipsum exquisitissimam immutationem adipisci oportuerit. Quodsi natura et semen et lac, quamvis animali spiritu sint virtute inferiora, cum tamen vellet exacte conficere, diuturnam illis in instrumentis concoctionis moram machinata est atque idcirco semini anfractum ante testes, lacti vasorum ad mammas tendentium longitudinem praeparavit, merito etiam in cerebro, cum e vitali spiritu animalem efficere studeret, quasi multiplicem quendam labyrinthum iuxta cerebrum reticularem hunc contextum fabricata est. Itaque et hoc ipsum

δὲς πλέγμα. τοῦτό τε οὖν αὐτὸ τῆς κατασκευῆς τῶν μορίων ἐνδειξαμένης ἐδιδάχθημεν, ὅτι τὸ ψυχικὸν πνεῦμα μήτε οὐσία ψυχῆς ἐστι μήτε οἶκος αὐτῆς, ἀλλὰ ὄργανον πρῶτον, ἐκ τοῦ κενωθέντος αὐτοῦ κατὰ τὰς τρώσεις αὐτίκα μὲν οἱόνπερ νεκρὸν γίνεσθαι τὸ ζῷον, ἀθροισθέντος δὲ αὖθις ἀναβιώσκεσθαι, καὶ πάνθ' ἁπλῶς, ὅσαπερ εἴρηταί τε καὶ μέλλει λεχθήσεσθαι, τὰ μὲν ἐκ τῆς τῶν μορίων κατασκευῆς, τὰ δὲ ἐκ τῶν ἑπομένων συμπτωμάτων ἐπὶ ταῖς τομαῖς ἢ θλίψεσιν ἔχει τὴν εὕρεσιν. αὐτίκα γέ τοι τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον πόρων οἱ μὲν διὰ τῆς καλουμένης χώνης εἰς ὑπερῴαν καθήκουσιν, οἱ δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ῥινὸς τελευτῶσιν, οἱ δὲ ἐν τοῖς ὀπτικοῖς φαίνονται νεύροις. καί τις ἄλλος † εἰς ... γῆς ἐμβάλλει τῇ πρώτῃ γενέσει τοῦ νωτιαίου, καθ' ὃ μέρος μάλιστα τῆς παχείας μήνιγγος τρωθείσης ὁ πόρος ὅλος γίνεται γυμνὸς ἅμα τῷ πέρατι τῆς ὄπισθεν ἐγκεφάλου κοιλίας, ὅπερ οὐχ ἥκιστα τὸν Ἐρασίστρατον ἠπάτησεν, ὡς οἰηθῆναι, διὰ τὴν τῆς μήνιγγος τρῶσιν ἀκίνητον αὐτίκα γίνεσθαι τὸ ζῷον.

2 ὅτι τε τὸ codd. edd. τε expunximus. — 11 οἳ δ' MA. — 12 ἄλλος εἰς spat. vac. trium litterarum γὴς MA (γῆς B) ἄλλος εἰς vel ἐπεμβάλλει Corn. ἄλλος εἰς γῆς ChK; cf. Proll. p. 51. — 17 τὴν om. M. —

partium fabrica indicante didicimus, spiritum animalem neque substantiam animi neque domicilium eius, sed primum instrumentum esse, eo quod, cum e vulneratione est evacuatus, illico animal tamquam mortuum collabitur, cum iterum colligitur, reviviscit, et omnino omnium, quae et dicta sunt et restant dicenda, partim ex partium structura, partim ex accidentibus, quae incisiones vel contusiones sequuntur, inventio peti potest. Sic statim e cerebri meatibus alii per infundibulum, quod dicitur, in palatum pertinent, alii in narium initium desinunt, alii in nervis ad visum spectantibus apparent. Alius item quidam † in primum dorsi medullae ortum committitur, qua maxime in parte cum crassa membrana vulnerata est, meatus totus una cum ventriculi cerebri posterioris extremitate aperitur, id quod praecipue in causa fuit, quod Erasistratus deceptus existimavit e membranae vulneratione immobile continuo ani-

ἑώρα γὰρ ἐπὶ | τῶν κατὰ τὸν πρῶτον σπόνδυλον τιτρωσκο- 610
μένων βοῶν ἅμα τῷ διαιρεθῆναι τὴν μήνιγγα ἀκίνητον αὐτίκα τὸ ζῷον γινόμενον. ἀλλὰ οὐ τῷ πάθει τῆς μήνιγγος, ἀλλὰ τῷ γυμνοῦσθαι τὴν ὀπίσω κοιλίαν γίνεται τοῦτο. δῆλον δέ ἐστιν ἐκ τοῦ κατὰ πάντα τἆλλα μέρη τὴν μήνιγγα μηδὲν τοιοῦτον τιτρωσκομένην ἐργάζεσθαι. περὶ μὲν οὖν τῆς ὅλης φύσεως ἐγκεφάλου διὰ ἑτέρων λέγεται πραγματειῶν, τὰ μὲν ἐξ ἀνατομῆς φαινόμενα κατὰ τὴν τῶν ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων, ἡ δὲ χρεία τῆς κατασκευῆς ἑκάστου τῶν μελῶν ἐν τῇ περὶ χρείας μορίων εἴρηται, οὐκ ὀλίγα δὲ κἀν τοῖς περὶ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς ὑπομνήμασιν· ἐν δὲ τῷ παρόντι τὰ χρήσιμα μόνα πρὸς τὰ προκείμενα διέρχομαι. τῶν γάρ τοι νεύρων ἐκπεφυκότων ἐγκεφάλου τε καὶ τῶν περικειμένων αὐτῷ μηνίγγων διὰ μὲν τῆς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀποφύσεως ἥ τε αἴσθησις ἅπασι τοῖς μέλεσι καὶ ἡ κίνησις χορηγεῖται, ὃ δὲ ἑκατέρας τῶν μηνίγγων ἐστὶν ἀποβλάστημα, τὴν αὐτὴν χρείαν παρέχει τοῖς νεύροις, ἥνπερ ἐγκεφάλῳ παρεῖχον ἐκεῖ-

4 τὸ γυμνοῦσθαι M. — 10 κἀν περὶ τῆς M. — 11 ἱπποκράτου M. —

mal effici. Videbat nimirum in bobus in prima vertebra vulneratis statim, ubi membrana divisa esset, motum interire. Id tamen non ex laesione membranae, sed ex posterioris ventriculi nudatione accidit, quod vel inde perspicuum est, quod membrana, licet aliis omnibus in partibus vulnerata sit, nihil tale efficit. Verum de tota cerebri natura quoniam aliis in libris disputatur atque ea quidem, quae ex anatomia manifesta sunt, in opere, quod est de anatomicis administrationibus, quem usum cuiusque membri structura habeat, in eo, quod de usu partium est, non pauca denique in libris de anatomia Hippocratis tractata sunt, in praesenti ea tantum, quae ad rem propositam utilia sunt, persequar. Cum igitur nervi a cerebro et membranis id ambientibus oriantur, per partem eam, quae ex cerebro prodit, et sensus et motus omnibus membris suppeditatur, quae autem utriusque membranae propago est, eundem usum nervis praebet, quem ipsae membranae cerebro praestant. Quare, etiamsi utramque

611 ναι. διό, κἂν ἄμφω περιέλῃς, οὐδὲν | βλάπτεται τὸ μόριον, εἰς ὃ τὸ νεῦρον ἀφικνεῖται, καθάπερ οὐδὲ εἰ τὸν ἐγκέφαλον αὐτὸν ἀφέλοιο τὰς ἔξωθεν μήνιγγας· οὐδὲν γὰρ οὐδὲ ἐπὶ ταύταις βλάπτεται τὸ ζῷον ἔν γε τῷ παραυτίκα χρόνῳ· ὕστερον δὲ εἰ κατὰ συμπάθειαν ἕπεται κίνδυνος, οὐδὲν τοῦτό ἐστι πρὸς τὸ ζητούμενον.

Πότερον οὖν, ὥσπερ ἐκ τῶν κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου κενωθέντος τοῦ πνεύματος ὅλον τὸ ζῷον ἀναίσθητον ἐγίνετο καὶ διὰ τοῦτο ἔφαμεν αὐτὸ χρήσιμον ὑπάρχειν εἰς τὰς τῶν μορίων αἰσθήσεις τε καὶ κινήσεις, οὕτως ἡγητέον ἐστὶ καὶ καθ᾽ ἕκαστον νεῦρον εἶναί τι πνεῦμα καὶ πότερον ἐγχώριόν τέ τι καὶ σύμφυτον αὐτοῖς ἐστι τοῦτο πληττόμενον ὑπὸ τοῦ παρὰ τῆς ἀρχῆς ἥκοντος ὥσπερ ἀγγέλου τινὸς ἢ σύμφυτον μέν ἐστιν αὐτοῖς οὐδέν, ἐπιρρεῖ δὲ ἐξ ἐγκεφάλου κατὰ ἐκεῖνον τὸν καιρόν, ἐν ᾧ κινῆσαι προαιρούμεθα τὸ μέρος, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω προχείρως ἀποφήνασθαι, προκείσθω δὲ ἐν κοινῷ

5 οὐδὲν τούτων MABCh οὐδ. τοῦτο K. — 7 ὥσπερ ἐπὶ τῶν codd. edd. ὥσπ. ἐκ τῶν nos. — 12 εἶναι τοῦτο codd. edd. ἐστι τ. nos; cf. Proll. p. 112. — τοῦτο τὸ πληττόμενον codd. edd. τὸ eiecimus; cf Proll. l. l. — 14 οὐδ᾽ ἓν pro οὐδὲν M. —

exemeris, nullam noxam accipit pars ea, in quam nervus pertinet, nec magis si cerebro ipsi exteriores membranas abstuleris; nullum enim ne per has quidem, quod quidem statim accidat, detrimentum animal patitur; nam quod per contagionem postea sequitur periculum, nihil ad rem, de qua quaerimus.

Utrum vero, quemadmodum spiritu e ventriculis cerebri evacuato totum animal sensus expers fit ac propterea eum utilem esse ad partium sensus motusque diximus, ita in singulis quoque nervis spiritum quendam esse existimandum sit; utrum item is insitus innatusque iis sit atque ab illo, qui a fonte promanat, tamquam nuntio quodam pulsetur an insitus quidem minime sit, sed illo ipso tempore, quo movere membrum volumus, de cerebro influat, equidem promte ita pronuntiare non queo, sed haec utraque res in medio pro-

σκοπεῖσθαι καὶ ταῦτα ἄμφω τὰ νῦν εἰρημένα καὶ πρὸς τοῖσδε
τρίτον ἡ κατὰ ποιότητα τῶν συνεχῶν ἀλλοίωσις, ὅπερ | αἰνίτ- 612
τεσθαί μοι δοκοῦσιν οἱ δύναμιν ἐπιρρεῖν τινα χωρὶς οὐσίας φάσκοντες. αἱ γὰρ κατὰ ἀλλοίωσιν εἰς τὰ συνεχῆ σώματα διαδόσεις τῶν ποιοτήτων ἐπιρροαὶ δυνάμεως ὑπὸ αὐτῶν λέγονται, καθάπερ, ὅταν ἐπὶ τοῦ περιέχοντος ἀέρος ἐκ τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς ὁρμηθεῖσά τις ποιότητος εἰς ἅπαν αὐτοῦ μέρος ἀφικνῆται διάδοσις, αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ ἡλίου μενούσης κατὰ χώραν· ἐπιδέδεικται γὰρ ἡμῖν τοῦτο κατὰ τὴν περὶ ἀποδείξεως πραγματείαν. οὔκουν οἷόν τε προχείρως ἀποφήνασθαι, πότερον οὕτως ἐξ ἐγκεφάλου δύναμις ἐπιρρεῖ τοῖς μέλεσι διὰ νεύρων ἢ τῆς τοῦ πνεύματος οὐσίας παραγινομένης ἄχρι τῶν αἰσθανομένων καὶ κινουμένων μορίων ἢ μέχρι τινὸς ἐμπιπτούσης τοῖς νεύροις, ὡς ἀλλοιῶσαι σφοδρῶς αὐτά, κἄπειθ' οὕτω τῆς ἀλλοιώσεως ἄχρι τῶν κινουμένων μελῶν διαδιδομένης. τοιοῦτον γοῦν τι καὶ κατὰ τὴν ὀπτικὴν αἴσθησιν ἐν

1 ταῦτα μὲν ἄμφω codd. edd. μὲν expunximus. — 3 οἱ κατὰ δύναμιν codd. edd. οἱ καὶ δύναμιν Corn. οἱ δύν. nos. — 6 καθάπερ καὶ ὅταν p. — 7 ποιότης codd. edd. ποιότητος nos; cf. Proll. p. 95. — 8 ἀφικνεῖται MABCh ἀφικνῆται p. K. — διαδοθείσης pro διάδοσις p. — 9 περὶ τῆς ἀποδείξεως codd. edd. περὶ ἀποδ. nos. — 11 δυνάμεις M. — 13 καὶ κινουμένων om. M. —

ponatur consideranda ac praeterea illa tertia, quomodo qualitatis in continuis corporibus immutatio fiat, quod tecte significare mihi videntur, qui facultatem quandam sine substantia influere dicunt. Nam qualitatum per immutationem in continua corpora transfusiones facultatis influxiones ab iis appellantur, velut, cum a solis radiis profecta qualitatis transfusio quaedam in ambientis aëris partem omnem penetrat ipsa solis substantia suo loco manente, id quod in opere de demonstratione a nobis demonstratum est. Non igitur potest fieri, ut absolute promteque pronuntiemus, utrum sic e cerebro facultas per nervos in membra influat an ita, ut spiritus substantia vel usque ad partes eas, quae sentiunt et moventur, perveniat vel usque eo nervos penetret, ut eosdem vehementer immutet, atque sic postea immutatio ad ipsas usque, quae moventur, partes transfundatur. Cuiusmodi

τοῖς περὶ ἀποδείξεως ἐδείχθη γινόμενον. ὅτι γαρ διὰ ἐκείνων τῶν νεύρων αὐγοειδὲς φέρεται πνεῦμα τρήματα ἐχόντων σαφῆ κατά τε τὴν ἄνωθεν ἀρχὴν καὶ τὴν εἰς τοὺς
613 ὀφθαλ|μοὺς ἔμφυσιν, ἐν ταῖς τῶν μεγάλων ζῴων ἀνατομαῖς ἔστι θεάσασθαι. τὸ μὲν οὖν κάτωθεν καὶ πρὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνατομικῶν ἐγνώκασιν, ἡ δὲ ἄνωθεν ἀρχὴ τῶνδε τῶν νεύρων σχεδὸν ἅπασιν αὐτοῖς ἠγνόηται κατὰ τὴν εἰς τὸ πλάγιον ἐπιστροφὴν οὖσα τῶν προσθίων κοιλιῶν· ἑκατέρας γὰρ αὐτῶν στενὴν καὶ προμήκη τὴν κάτω τελευτὴν ἐχούσης, ἔνθα τῶν τῆς ῥινὸς πόρων ἐστὶν ἡ ῥίζα, τὸ δὲ ἄνω πέρας, ὃ πρὸς τὴν μέσην ἀνήκει κοιλίαν, εὐρυνόμενον ἐπιστροφή τις ἐντεῦθεν εἰς τὸ πλάγιον γίνεται ῥέπουσα βραχὺ πρός τε τὸ κάτω καὶ τὴν βάσιν· οὐ μὴν ἐξικνοῦνταί γε ἐπὶ ἐκείνην, ἀλλὰ κατὰ ὀλίγον στενωθεῖσαι παύονται κέρατος δίκην οὐκ ἀκριβῶς εὐθέος, ἀλλὰ ἀτρέμα πως ἀποστρεφομένου. πρὸς τοῦτο οὖν τὸ πέρας τῶν κοιλιῶν ἀνήκει

---

1 περὶ τῆς ἀποδείξεως codd. edd. περὶ ἀποδ. nos. — ἐπ' ἐκείνων codd. edd. διὰ ἐκ. nos. — 7 τῶνδε om. M. — 8 οὖσαν codd. edd. οὖσα nos; cf. Proll. p. 67. — 9 ἑκατέρας γε αὐτῶν K. — 10 ἔνθα τὸν τῆς M. — 13 πρό τε M. — 15 εὐθέως codd. edd. εὐθέος nos. —

---

quiddam in videndi quoque sensu contingere in libris de demonstratione patefactum est. Nam spiritum lucidum transmeare per illos nervos eosque utrimque perforatos esse et qua e superiore origine emanant et qua oculis committuntur, in magnis animalibus incisis videre licet. Quamquam foramen, quod est in inferiore parte et iuxta oculos situm, plerique anatomiae periti perspectum habent; initium vero superius horum nervorum ibi esse, ubi ventriculorum cerebri anticorum in obliquum est conversio, omnibus fere ignotum est. Cum enim eorum uterque partem inferiorem, qua radix meatuum nasi est, angustam atque oblongam habeat, superiorem autem, quae ad medium ventriculum sursum fertur, latescentem, fit, ut conversio quaedam in obliquum efficiatur, quae paululum deorsum et ad basin ipsam vergit. Nec tamen illuc usque ventriculi perveniunt, sed paulatim in angustum contracti instar cornus non ad amussim directi,

τῶν ὀπτικῶν νεύρων ἡ ἀρχὴ τρῆμα δυσθεώρητον ἔχουσα.
θεάσῃ δὲ αὐτὸ τριῶν τούτων στοχασάμενος, ἑνὸς 'μὲν τοῦ
μέγα τὸ ζῷον εἶναι, δευτέρου δὲ τοῦ παραχρῆμα μετὰ τὸν
θάνατον ἀνατέμνεσθαι καὶ τρίτου τοῦ τὸν πέριξ ἀέρα φωτει-
νὸν εἶναι. ἐὰν γὰρ ἐπὶ τούτοις οὕτω παρεσκευα|σμένοις 614
γυμνώσῃς ἐπιτηδείως τὸ πέρας τῆς κοιλίας ἀφελὼν ἅπαντα
τὰ κατὰ αὐτῆς ἐπικείμενα σώματα χωρὶς τοῦ διασπάσαι τε
τε καὶ θλάσαι τὴν ἔκφυσιν τοῦ νεύρου, θεάσῃ τὸ κατὰ τὴν
ἀρχὴν αὐτοῦ τρῆμα. ὅτι μὲν οὖν φέρεταί τι πνεῦμα διὰ
τῶν πόρων τούτων ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, ἥ τε κατασκευή σε
διδάσκει καὶ προσέτι τὸ κλεισθέντος μὲν αὐτῶν ἑνὸς εὐρύ-
νεσθαι θατέρου τὴν κόρην, ἀνοιχθέντος δὲ παραχρῆμα πάλιν
εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανέρχεσθαι μέγεθος. ὅτι τε γὰρ ὑπό
τινος οὐσίας διατεινομένου τοῦ ῥαγοειδοῦς χιτῶνος ἐν τῷ
πληροῦσθαι τὴν ἔνδον αὐτοῦ χώραν ἀναγκαῖόν ἐστιν εὐρύ-
νεσθαι τὸ κατὰ τὴν κόρην τρῆμα καὶ ἄλλως ἀμήχανον, ὅτι
τε τὸ τάχος τῆς κενώσεώς τε καὶ πληρώσεως οὐχ ὑγροῦ τινος

---

2 αὐτῶν M. — 4 τρίτον M. — 16 τῷ — τρήματι codd. edd. τὸ — τρῆμα nos. — κατὰ τὴν bis M. —

---

sed sensim retorti desinunt. Ad hanc igitur ventriculorum extremitatem nervorum, qui ad visum spectant, origo pertinet foramen quoddam satis obscurum habens. Quod conspicies, si haec tria observaveris: primum ut magnum animal habeas, deinde ut statim post mortem disseces, postremo ut aër circumfusus lucidus sit. His ita constitutis si apte ventriculi extremitatem detraxeris ita, ut omnia illi imposita corpora auferantur, modo ne divellatur vel frangatur nervi exortus, foramen iuxta huius initium spectabis. Per quos meatus spiritum quendam ad oculos transvehi cum fabrica ipsa te docet, tum, quod, si clausus est alter oculus, alterius pupilla dilatatur, si apertus, statim rursus in naturalem magnitudinem redit. Necesse enim esse, ut, cum acinosa tunica ab aliqua substantia distenditur, interiore parte eius repleta foramen pupillae dilatetur, idque nullo alio modo fieri posse, item exinanitionis repletionisque velocitatem non

ὀπτικῶν νεύρων, οὕτω καὶ κατὰ τἆλλα ἔχει σύμπαντα καί τις ὁδός ἐστι καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἀόρατος ὑπὸ σμικρότητος ἢ τοῦτο ἀδύνατον ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς νεύροις λεπτοτάτων ὑπάρχειν ἰνῶν; δεήσει γὰρ ἡμᾶς ἐπινοῆσαι τῷ πόρῳ περικείμενον κύκλῳ τι τοῦ νεύρου σῶμα λεπτότερον καὶ τῶν ἀραχνίων, ὥστε αὐτό τε διασπασθήσεται τάχιστα καὶ ὁ πόρος ἐμφραχθήσεται μόνον οὐ καθ' ἑκάστην ῥοπήν. διὰ ταῦτα μὲν |
617 ἡγοῦμαι μὴ πᾶσι τοῖς νεύροις ὑπάρχειν πόρους. ἴσως οὖν ἐρεῖ τις 'εἴπερ ὅλως ἓν νεῦρον οἷόν τέ ἐστι διακομίζειν τοῖς κάτω μέλεσι τὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δυνάμεις ἀκοίλιον ὑπάρχον, ἐγχωρήσει καὶ πάντα.' τί δήποτε οὖν ὅ γε κατὰ τὴν ἔκφυσιν τοῦ νωτιαίου πόρος αἰσθητός ἐστιν οὕτως, ὡς ἐν τοῖς ὀπτικοῖς νεύροις; ἢ ὅτι τῷ μὲν συνεχεῖ ἡ μετάδοσις ἀσθενὴς γίνεται τῶν δυνάμεων καὶ μάλισθ' ὅταν ἤτοι μεῖζον ἢ σκληρότερον ᾖ τὸ δεχόμενον ἢ σφοδροτέρας ἀλλοιώσεως δεόμενον, εἰ δέ γε λεπτομεροῦς οὐσίας ἄχρι τινὸς ἔμπτωσις γίνοιτο μετὰ βίας τε καὶ πληγῆς, αὐξηθήσεται τὰ τῆς ἀλλοιώσεως;

3 ἐν om. M. — 4 τὸ τῷ πόρῳ M. — 5 κύκλω M ἐν κύκλῳ A; cf. Proll. p. 36. — 10 ὑπάρχει M; cf. Proll. p. 100. — 11 ἐγχωρήσειν K — 12 πόνος pro πόρος M. —

Quid igitur est? Utrum, sicut per nervos spiritus quidam in oculos transmeat, ita in reliquis omnibus res se habet ac quaedam via in singulis est, quae propter tenuitatem cerni non potest, an hoc esse non potest in fibris nervorum tenuissimis? Necesse enim erit corpus nervi totum meatui circumiacens cogitemus vel araneis tenuius, ut et ipsum celerrime discerpi et meatus tantum non omni momento temporis obturari possit. Quapropter ego non omnibus nervis meatus esse arbitror. Fortasse quispiam dixerit: 'Si unus omnino nervus potest sine ullo foramine facultates inferioribus membris ab origine traducere, poterunt etiam omnes.' Cur igitur in exortu spinalis medullae ita sensui patens meatus est, sicut in nervis oculorum? An quia ad continua quidem facultatum traductio imbecilla est ac praesertim cum vel maiora vel duriora sunt vel vehementiore immutatione egent, quae illam recipiunt, sin subtilioris substantiae qua-

ἐλέχθη γάρ, ὅτι τοῦτο δη τὸ καλούμενον ὑπὸ τῶν πολλῶν, διάδοσις δυνάμεως, ἀλλοιώσεώς ἐστι μετάδοσις, οἷα καὶ κατὰ τὸν ἀέρα γίνεται πρὸς τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς. οὕτω γοῦν εἰκός ἐστι καὶ τὸ παραγινόμενον εἰς ὀφθαλμοὺς πνεῦμα κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἔμπτωσιν ἑνοῦσθαί τε τῷ περιέχοντι καὶ συναλλοιοῦν αὐτὸ πρὸς τὴν ἰδιότητα τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, οὐ μὴν ἐπὶ πλεῖστόν γε ἐκτείνεσθαι. |

Μάλιστα δὲ ἂν πεισθείη τις τοῦτο γίνεσθαι μαθών, 618
ὅπως εὔλογόν ἐστιν ὁρᾶν ἡμᾶς. ἀρχὴ δὲ καὶ τοῦδε τοῦ λόγου τοιάδε· τὸ βλεπόμενον σῶμα δυοῖν θάτερον ἢ πέμπον τι πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ἑαυτοῦ σὺν ἐκείνῳ καὶ τὴν ἰδίαν ἐνδείκνυται διάγνωσιν ἤ, εἴπερ αὐτὸ μηδὲν πέμπει, περιμένει τινὰ παρὰ ἡμῶν ἀφικέσθαι δύναμιν αἰσθητικὴν ἐφ' ἑαυτό. πότερον οὖν αὐτῶν ἐστιν ἀληθέστερον, ὧδε ἂν μάλιστα κριθείη. διὰ τοῦ κατὰ τὴν κόρην τρήματος ὁρῶμεν, ὅπερ εἰ περιέμενε πρὸς ἑαυτὸ παραγενέσθαι τινὰ μοῖραν ἢ δύναμιν ἢ εἴδωλον ἢ ποιότητα τῶν ἐκτὸς ὑποκειμένων σωμάτων, οὐκ ἂν τοῦ

3 πρὸ τῆς A. — 10 πέμπτον pro πέμπον M. — 13 ἐφ' ἑαυτό M ἐφ' om. AB ἑαυτῷ sine ἐφ' ChK εἰς vel πρὸς ἑαυτό Corn.; cf. Proll. p. 35. — 15 τρήμματος M τραύματος AB. —

damtenus cum vi et ictu immissio fit, augebitur immutatio? Dictum est enim eam, quae a plerisque facultatis distributio nuncupatur, immutationis esse traductionem, qualis in aëre etiam a solari splendore fieri contingit. Sic sane verisimile est etiam spiritum, qui ad oculos fertur, primo incursu cum ambiente aëre coniungi atque eum ad naturae suae proprietatem immutare, non tamen quam latissime extendi.

Maxime autem adducaris, ut hoc fieri credas, si, qua ratione visum nostrum effici consentaneum sit, didiceris. Cuius disputationis initium tale erit: Corpus, quod cernitur, aut ex se ipso ad nos aliquid mittit atque simul cum eo propriam sui distinctionem indicat aut, si ipsum nihil mittit, facultatem aliquam sensus participem a nobis ad se pervenire exspectat. Utrum verius sit, ita potissimum iudicabimus. Per pupillae foramen cernimus, quod si exspectaret, dum ad se accedere pars aliqua vel facultas vel simulacrum vel qualitas

βλεπομένου τὸ μέγεθος ἐγνώκειμεν, οἷον ὄρους, εἰ τύχοι, μεγίστου. τηλικοῦτον γὰρ εἴδωλον ἐνέπιπτεν ἂν ἀπὸ αὐτοῦ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ἡλίκον ἐστὶν αὐτό, ὅπερ παντάπασιν ἄλογον, ἅμα τῷ καὶ κατὰ μίαν ῥοπὴν καιροῦ πρὸς ἕκαστον τῶν ὁρώντων, εἰ καὶ μυρίοι τύχοιεν ὄντες, ἀφικνεῖσθαι, τῷ τε ὀπτικῷ οὐχ οἷόν τε τοσαύτην ῥύσιν ἐκτεινομένῳ λαμβάνειν, ὡς περιχεῖσθαι παντὶ τῷ βλεπομένῳ σώματι. τοῦτο |
619 *γὰρ ὅμοιόν ἐστι τῷ τῶν Στωϊκῶν σταλαγμῷ κεραννυμένῳ τῇ πάσῃ θαλάττῃ. λείπεται οὖν ἔτι τὸν πέριξ ἀέρα τοιοῦτον ὄργανον ἡμῖν γίνεσθαι, καθ' ὃν ὁρῶμεν χρόνον, ὁποῖον ἐν τῷ σώματι τὸ νεῦρον ὑπάρχει διὰ παντός. τοιοῦτον γάρ τι πάσχειν ἔοικεν ὁ περιέχων ἡμᾶς ἀὴρ ὑπὸ τῆς τοῦ πνεύματος ἐμπτώσεως, ὁποῖόν τι καὶ πρὸς τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς. ἐκείνη τε γὰρ ψαύουσα τοῦ ἄνω πέρατος αὐτοῦ δίδωσιν εἰς ὅλον τὴν δύναμιν ἥ τε διὰ τῶν ὀπτικῶν νεύρων ὄψις φερομένη τὴν μὲν οὐσίαν ἔχει πνευματικήν, ἐμπίπτουσα δὲ τῷ*

1 *ἐγνώκαμεν* MABCh. — 2 *ἂν* om. MABCh; cf. Proll. p. 66. — 7 *βλεπωμένω* M. — 12 *περιέχον* M. — 13 *ἐκπτώσεως* codd. edd. *ἐμπτώσεως* nos; cf. Proll. p. 88. — *πρὸ τῆς* A. — 15 *ὅλην* codd. edd. *ὅλον* Corn. — *φαινομένη* codd. edd. *φερομένη* nos. —

corporum extrinsecus obiectorum, rei, quam cernimus, magnitudinem nullo modo novissemus, velut vasti alicuius montis. Tam magnum nimirum simulacrum ab eo, quantus ipse est, in oculos nostros incideret, quod prorsus absurdum est, praeterquam quod uno eodemque temporis momento ad singulos, qui cernunt, etiamsi innumerabiles sint, fertur nec qui ad visum pertinet spiritus ulla ratione potest tanta diffusione dilatari, ut a toto, quod cernitur, corpore circumfundatur. Hoc enim nihil aliud est nisi commenticia illa Stoicorum gutta, quae cum toto mari commiscetur. Restat igitur, ut aër circumfusus tale nobis instrumentum fiat, quo tempore cernimus, quale semper nervus in corpore est. Eodem enim pacto aër nos ambiens a spiritus incursu, quo a solis fulgore, affici videtur. Nam et ille supremo aëris termino contacto vim suam in totum dispergit et acies nostra, quae per nervos opticos fertur, substantia spirituali praedita,

περιέχοντι καὶ τῇ πρώτῃ προσβολῇ τὴν ἀλλοίωσιν ἐργαζομένη διαδίδωσιν ἄχρι πλείστου τοῦ συνεχοῦς αὐτῷ, δηλονότι τοῦ πέριξ σώματος ὑπάρχοντος, ὡς ἐν ἀκαρεῖ χρόνῳ τὴν ἀλλοίωσιν εἰς ὅλον αὐτὸ διαπέμπειν. ἐναργῶς γὰρ τοιοῦτον φαίνεται κἀπὶ τῆς κατὰ τὸν ἥλιον ὑπάρχον δυνάμεως. θέντες γοῦν τι στερεὸν σῶμα μεταξὺ τὸν ἐφεξῆς ἀέρα βλέπομεν εὐθέως ἀπολλύντα τὴν αὐγήν, ὡς ἐν τῷ μεταβάλλειν φωτοειδῆ γινόμενον, οὐκ ἐν τῷ μεταβεβληκέναι διαμένοντα. μόνιμον γὰρ ἂν ἦν τὸ φῶς ἐν αὐτῷ μέχρι πολλοῦ, κἂν | ἤρθη τὸ φωτίζον. οὕτω δὲ καὶ νεύρου τμηθέντος, ὅσον ἂν 620 ἡ τομὴ χωρίσῃ τῆς πρὸς τὸν ἐγκέφαλον συνεχείας, ἀναίσθητον εὐθέως γίνεται. φαίνεται οὖν ὅμοιόν τι πάθος ἀμφοτέροις συμβαῖνον, τῷ τε νεύρῳ καὶ τῷ πέριξ ἀέρι, κατὰ μὲν τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἔχουσιν ἤδη τινὰ ὁμοιότητα, πρὸς δὲ τὸ μεταβάλλον ὁμοιουμένοις ἀκριβῶς ὡσαύτως τῇ συνεχείᾳ καὶ τοῦ πάσχειν ἀεὶ δεομένοις, ὥσπερ ὁ πέριξ ἡμῶν ἀήρ, ὁπότε

2 τοῦ ante συνεχοῦς om. codd. edd. — 9 ἂν ἤ M. — ἑαυτῷ codd. edd. αὐτῷ nos; cf. Proll. p. 18, adn. 37ª. — 11 χωρήσει M χωρίσῃ AB χωρήσῃ ChK χωρίσῃ nos; cf. Proll. p. 47. — 12 γοῦν codd. edd. οὖν nos. — 14 πρός τε codd. edd. πρὸς δὲ nos. —

cum in aërem incidit et primo impulsu immutationem effecit, eam quam longissime spargit in continuum ipsi, i. e. ambiens corpus, ut temporis puncto immutationem in totum diffundat, id quod liquido etiam in vi solis inesse conspicimus. Velut si solidum aliquod corpus in medio posuimus, aërem proximum videmus confestim fulgore destitui, utpote qui, dum immutatur, lucidus fiat, non in mutatione semel accepta perseveret. Quod si ita esset, lux in eo aliquamdiu, sublato etiam eo, quod illustrat, permaneret. Eodem modo si nervum praecideris, tota ea pars, quam sectio a cerebri continuatione separaverit, illico torpida fit. Patet igitur similem quandam affectionem utrique contingere, et nervo et aëri ambienti, qui quidem ex sua ipsorum natura similitudinem quandam habent et ad rem immutantem, quoad ei continui sunt, prorsus inter se adsimulantur ac recentis semper affectionis indigent, velut aër nobis circumfusus, cum illustratur. In quo

φωτίζεται. σαφῶς γοῦν ἡ μὲν κατὰ αὐτὸν θερμασία μέχρι πολλοῦ διαμένει, κἂν χωρισθῇ τὸ θερμαῖνον, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ψύξις οὐκέτι παρόντος τοῦ ψύχοντος, ἡ δὲ αὐγὴ παραχρῆμα τῷ φωτίζοντι συναπέρχεται. φαίνεται δὲ καὶ κατὰ τὰς ἀρτηρίας ἡ αὐτὴ φύσις. ὁμοίως γοῦν τοῖς νεύροις καὶ αὗται διατμηθεῖσαί τε καὶ βρόχῳ διαληφθεῖσαι ἄσφυκτοι γίνονται, στερηθεῖσαι οὐχ, ὡς Ἐρασίστρατος οἴεται, τοῦ παρὰ τῆς καρδίας ἐπιπεμπομένου πνεύματος — δέδεικται γὰρ ἐν ἄλλοις ὑφ᾽ ἡμῶν ἀδύνατον τοῦτο δειχθήσεταί τε καὶ νῦν ἐν τοῖς ἐφεξῆς, ὡς μηδὲν τῷ λόγῳ λείπειν —, ἀλλὰ τῷ τοὺς χιτῶ-
621 νας αὐτῶν | συνεχεῖς ὑπάρχοντας τῷ τῆς καρδίας σώματι παρὰ ἐκείνου τὴν δύναμιν ἐπιρρέουσαν ἴσχειν ἀεί. κοινὸν μὲν οὖν ἁπασῶν ἐστι τῶν αἰσθητικῶν δυνάμεων ἀπὸ ἐγκεφάλου τὴν ἀρχὴν ἐχουσῶν φέρεσθαι διὰ τῶν νεύρων ἄχρι τῶν οἰκείων ὀργάνων· ὁμοειδὲς δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν τὸ νεῦρον ὑπάρχει τῷ ἐγκεφάλῳ, πλὴν ὅσον ἐπιλήθη δυσπαθείας

---

1 γοῦν κατ᾽ αὐτὸν ἡ μὲν θερμασία M. — 2 διαμένη M. — 4 φαίνηται M. — 6 ἄφυκτοι M. — 8 πνεύματος om. M. — 15 δὲ καὶ κατὰ codd. edd. δὲ κατὰ nos; cf. Proll. p. 112. — 16 ὑπάρχειν codd. edd. ὑπάρχει nos; cf. Proll. p. 99. —

---

calor diutius vel semoto eo, quod calefacit, manifesto remanet, item frigor absente iam illo, quod frigidum facit; fulgor contra statim cum eo, quod illustrat, evanescit. Eadem natura in arteriis cernitur. Quae et ipsae perinde ac nervi dissectae vel laqueo interclusae pulsu orbantur, non quia, ut Erasistratus opinatur, spiritu a corde immisso privantur — hoc enim fieri non posse et alibi a nobis demonstratum est et nunc, ne quid disputationi desit, postmodum demonstrabitur —, sed propterea quod tunicas cum cordis corpore conexas habent, quae ab eo vim influentem assidue accipiunt. Commune igitur est omnium sensuum facultatum, quae a cerebro oriuntur, per nervos ad propria instrumenta ferri. At nervum eandem cum cerebro substantiam habere constat, nisi quod, quatenus compactiore materia est, ne quid facile a qualibet re patiatur, eatenus a cerebri natura recessisse

ἕνεκεν [εὐθὺς ἐν αὐτῷ τούτῳ], τοσοῦτον ἀπεχώρησε τῆς ἐγκεφάλου φύσεως, ὅσον δὲ ἐσκληρύνθη πιληθέν, εὐθὺς καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸ δεῖται τῆς ἐκείνου διηνεκοῦς ἐπικουρίας, ὡς, εἴ γε τοιοῦτον ἔμεινεν, οἷόν ἐστιν ὁ ἐγκέφαλος, οὐκ ἂν ἐδεῖτο τῆς ἐξ αὐτοῦ βοηθείας. αἱ γὰρ τῶν οὐσιῶν ἰδιότητες οἰκείας ἑαυταῖς ἔχουσι καὶ τὰς τῶν δυνάμεων ἰδιότητας. εἰς ὅσον οὖν ἕκαστον τῶν αἰσθητικῶν ἰδίως ὀνομαζομένων νεύρων ἀποκεχώρηκε τῆς ἐγκεφάλου φύσεως, εἰς τοσοῦτον καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. καλεῖται δὲ ἰδίως αἰσθητικὰ νεῦρα τὰ τοῖς αἰσθητικοῖς ὀργάνοις ἐπιπεμπόμενα, μαλακώτερα τῶν ἄλλων ὑπάρχοντα τῶν κινούντων τὰ μόρια, προμηθῶς καὶ τοῦτο τῆς φύσεως ἐργασαμένης. ἐπειδὴ γὰρ ἡ μὲν αἴσθησις οὐκ ἄνευ | τοῦ διατεθῆναί πως τὸ νεῦρον, ἡ δὲ κίνησις ἐν τῷ 622 δρᾶν μόνῳ τὴν ἐνέργειαν ἔχει, κατὰ λόγον ἁπαλώτερον μὲν τὸ αἰσθητικόν, σκληρότερον δὲ τὸ κινητικὸν νεῦρον ἐγένετο. μέτεστι δὲ καὶ τοῖς κινητικοῖς ἅπασιν αἰσθήσεως ἁπτικῆς, ἐπειδὴ παχυμερές ἐστι τὸ ταύτης αἰσθητόν. ἔμπαλιν δὲ

1 εὐθὺς ἐν αὐτῷ τούτῳ nos uncis inclusimus. — 2 εὐθὺς δὲ καὶ MABCh δὲ eiecit K. — 15 κινητὸν MABCh. —

videtur, quatenus autem compactus induruit, continuo ob id ipsum assidui illius auxilii indiget; nam si talis, quale est cerebrum, mansisset, non eius ope egeret. Nam substantiarum proprietates etiam facultatum sibi convenientes proprietates habent. Unde fit, ut, quantum nervus quisque ex iis, qui proprie sensiferi vocantur, a cerebri natura recedit, tantum etiam ab eius facultate recedat. Illi autem proprie sensiferi vocantur, qui sensuum instrumentis immittuntur, ceteris, qui movent membra, molliores, quod et ipsum sapienter a natura provisum est. Quoniam enim sensus, nisi nervus aliquo modo afficitur, fieri non potest, motus contra in efficiendo tantum actionem habet, nervum, qui sensum affert, molliorem, qui motum, duriorem factum esse consentaneum est. Quamquam omnes, qui motum praestant, nervi etiam sensus tactus participes sunt, quoniam eius sensibile crassius est. Contra nervus visus non modo, quia sensui patente

τούτῳ τὸ τῆς ὄψεως νεῦρον οὐ τῷ τετρῆσθαι μόνον αἰσθητῷ τρήματι τὴν ὑπεροχὴν ἐνδείκνυται τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ τῇ μαλακότητι καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ δύεσθαι πάλιν ἐν ὀφθαλμοῖς γενόμενον ἐξομοιοῦσθαί τε κατὰ πάντα ἐγκεφάλῳ. καὶ αὐτὸ δὲ τὸ νεῦρον ὅλον ἐστὶν ἐγκεφάλου τε καὶ ὀφθαλμοῦ μεταξύ· τὸ μὲν ἔνδον ἑαυτοῦ μαλακώτερον ἔχει, τὸ δὲ ἔξω σκληρότερον, ἀμφοτέρων στοχασαμένου τοῦ δημιουργοῦ, τῆς τε κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἀσφαλείας καὶ τοῦ διασώζειν, εἰς ὅσον οἷόν τε, τὴν ἐγκεφάλου φύσιν. εἰκότως οὖν ἁπάντων νεύρων, οὐ μόνον τῶν ἐξ ἐγκεφάλου πεφυκότων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τοῦ νωτιαίου, μέγιστον ἀπειργάσθη τὸ τῆς ὄψεως. ἐξαίρετα γὰρ ἐχρῆν αὐτῷ παρὰ τἆλλα ὑπάρχειν πολλά, τε-
623 *τρῆσθαί τε διὰ τοῦ βάθους καὶ μαλακὸν μὲν | εἶναι κατὰ ταῦτα, σκληρὸν δὲ τὰ πέριξ ἀφικνεῖσθαί τε διὰ αὐτοῦ πολλὴν ἐξ ἐγκεφάλου πνευματικὴν οὐσίαν εἰς τὰς χώρας τῶν ὀφθαλμῶν. τό τε οὖν τρῆμα πάντως ἐχρῆν ὑπό τινος οὐσίας περιέχεσθαι στεγανῆς, ἥτις ἄνευ τοῦ παχυνθῆναι τὸ νεῦρον*

---

2 *τρήμματι* M. — 5 *ὅλον ὅσον ἐστὶν* M. — 8 *ὁδοιπορεῖαν* M. — 10 *μόνων* M. — 11 *ἐκ τῶν* M. — *ἀπηργάσθη* A. — 12 *πολλῷ* MAB *πολλὰ* Corn. ChK. — *τετρῆσθαι δὲ καὶ* M. — 13 *μαλακῷ* M *μαλακῷ* Corn. *μαλακὰ* ABChK *μαλακὸν* nos; cf. Proll. p. 98. — *κατὰ* om. K. — 14 *σκληρῷ* MA *σκληρῷ* B *σκληρὸν* nos. — 16 *τρῆμμα* M. —

---

foramine est traiectus, praestantiam facultatis prae se fert, sed etiam mollitie et magnitudine et quia, ubi ad oculos pervenit, rursus in eos subit in omnibusque rebus cerebro adsimulatur. Totusque inter cerebrum et oculum medius est, cuius quidem interior pars mollior, exterior durior est, utrumque bene procurante opifice, ut et tutus in transeundo fieret et cerebri naturam, quantum posset, conservaret. Merito igitur omnium nervorum, non modo, qui e cerebro, sed etiam qui e dorsi medulla oriuntur, maximus hic, qui ad visum spectat, effectus est. Multa enim praeter ceteros praecipua nactus est: quod in intima parte penitus est perforatus, quod mollis intus, extrinsecus durus est, denique quod per eum multa ex cerebro substantia spiritualis ad oculorum sedes devehitur. Quapropter et foramen prorsus conveniebat substantia quadam obtegente circumdari, quae, nisi crassior

οὐκ ἂν ἐγένετο, τό τε πάχος αὐτοῦ διττὴν ἔχει ἰδέαν, μαλακοῦ μὲν ἔνδον, ἔξωθεν δὲ σκληροῦ γενομένου. ὅτι δὲ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ὀλίγης ἐχρῆν οὐσίας ἐγκεφάλου μετειληφέναι, πεισθείης ἂν σαφῶς ἀνατεμὼν αὐτόν. εὑρήσεις γὰρ ὑπὸ τοῖς χιτῶσιν ἔνδον ὑγρὰ σφαιροειδῆ διττά, τὸ μὲν οὕτω μαλακόν, οἵαπέρ ἐστιν ὕαλος ἡ μετρίως λυθεῖσα, τὸ δὲ οὕτω σκληρόν, οἷος ὁ μετρίως παγεὶς κρύσταλλος. ὀνομάζεται δὲ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ὑαλοειδὲς μὲν τὸ μαλακώτερον, κρυσταλλοειδὲς δὲ τὸ σκληρότερον ἀπὸ τῆς πρὸς ὕαλόν τε καὶ κρύσταλλον ὁμοιότητος, οἷς οὐ μόνον ταῖς συστάσεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς χροιαῖς ἔοικεν· ἀκριβῶς γάρ ἐστι καθαρὰ καὶ διαυγῆ καὶ λαμπρά. πρότερον μὲν οὖν ἐκδέχεται τὸν ἐξ ἐγκεφάλου καθήκοντα πόρον εἰς ἑκάτερον αὐτῶν τὸ ὑαλοειδές, ἐφεξῆς δὲ αὐτῷ τὸ κρυ|σταλλοειδὲς ἐοικὸς ἀτρέμα πεπλατυσμένῃ σφαίρᾳ. 624
καὶ τοίνυν ὁ πόρος αὐτὸς ἅμα τῷ περιέχοντι νεύρῳ διεξελθὼν τὸν ἔξωθεν χιτῶνα κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν ἄμφω ταῦτα πάσχει κατὰ τὴν πρώτην ἔμπτωσιν, ἣν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ

4 ἂν om. M. — 7 κρύσταλος (κρυσταλοειδὲς v. 8 et sic fere semper) MA. — 11 διαυγὴς codd. edd. διαυγῆ nos. — 12 ἐκδέ pro ἐκδέχεται M. — 17 ἔκπτωσιν codd. edd. ἔμπτωσιν nos. —

esset nervus, nunquam erat futura, et crassitudo eius duplicem adepta est formam, intus mollem, extra duram. Jam vero oculum etiam ipsum convenisse non exiguae cerebri substantiae participem esse pro certo habebis, ubi eum dissecueris. Reperies enim sub tunicis intus duos globosos humores, unum mollem, perinde ac vitrum mediocriter solutum, alterum ita durum, ut glaciem mediocriter concretam imitetur. Mollior a medicis vitreus, durior glacialis, ille e vitri, hic e glaciei similitudine nuncupatur: non enim tantum eorum corporis habitum, sed etiam colorem referunt, cum puri, pellucidi clarique sint. Ac vitreus quidem meatum a cerebro ad utrumque pertinentem prius excipit, deinceps glacialis, qui globo leniter dilatato similis est. Atque meatus ipse una cum nervo circumdante primo ingressu, quem in oculi sedem facit, penetrata eius exteriore tunica utroque hoc afficitur modo: illic spiritum cum humoribus commiscet, quo

ποιεῖται· ἐκεῖ μὲν τὸ πνεῦμα κεραννύει τοῖς ὑγροῖς ἕνεκα τοῦ γενέσθαι τὴν οὐσίαν αὐτῶν ὅλην αἰσθητικήν, περιλαμβάνει δὲ αὖθις λυθείσῃ τε καὶ πλατυνθείσῃ τῇ κατὰ τὸ νεῦρον οὐσίᾳ τὸ ὑαλοειδὲς ὑγρὸν ἐμφυόμενος κατὰ τὸ πέρας ἑαυτοῦ τῷ μεγίστῳ κύκλῳ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς. ὥστε σοι τὸ σχῆμα δόξει τοῦ πλατυνθέντος νεύρου παραπλήσιον ἀμφιβλήστρῳ γεγονέναι· διὸ καὶ προσηγορεύκασιν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα τουτὶ τὸ σῶμα. καὶ εἰ περιελὼν ὅλον αὐτὸ πειραθείης ὁμοῦ πᾶν ἀθροῖσαι· μόριον, ἐγκέφαλός σοι φανεῖται καὶ εἰ δείξαις γέ τινι μὴ τεθεαμένῳ, πόθεν ἠθροίσθη, φήσει μέρος ὑπάρχειν ἐγκεφάλου τὸ δεικνύμενον σῶμα καὶ ἀπιστήσει κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτὸ περιέχεσθαι. τοσαύτῃ μὲν ὑπεροχῇ τῆς κατασκευῆς ὀφθαλμὸς κέχρηται παρὰ τἄλλα τῶν αἰσθήσεων ὄργανα· καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, εἰς ὅσον
625 αὐτῷ τὸ | πρῶτον αἰσθητὸν ἀκριβέστερόν τέ ἐστι καὶ λεπτομερέστερον ἢ τοῖς ἄλλοις, εἰς τοσοῦτον καὶ τῆς ἐγκεφάλου φύσεως αὐτὸν ἐπὶ πλέον ἐκείνων μετειληφέναι. οὔτε γὰρ εὑρήσεις αὐτὴν ἔτι τὴν κατα τὸν ἐγκέφαλον οὐσίαν ἐν οὐδενὶ

1 κεραννύον codd. edd. κεραννύει nos. — 3 λυθήσῃ M. — 11 φύσει pro φήσει M. — ἐκεφάλου M. — 12 ἀποστήσει M. — 15 αὐτοῦ codd. edd. αὐτῷ nos; cf. Proll. p. 85. — 17 αὐτὸ codd. edd. αὐτὸν nos. —

tota eorum substantia sensus particeps fiat, deinde soluta ac dilatata nervi substantia vitreum humorem complectitur capite in maximum glacialis orbem inserto. Itaque figura nervi in latum diffusi everriculo similis tibi videbitur, quam ob causam hoc corpus amphiblestroidem, id est everriculi speciem referentem tunicam appellaverunt. Quodsi totum extraxeris conerisque omnes partes in unum cogere, cerebrum tibi videbitur; quod si cui ostenderis, qui, unde collectum sit, non viderit, partem cerebri corpus id, quod ostendis, esse affirmabit neque credet in oculis contineri. Tanta fabricae excellentia oculus praeter cetera sensuum instrumenta eminet nec mirum est eum, quanto ei primum sensibile exactius subtiliusque quam ceteris est, tanto propius ad cerebri naturam quam illa accedere. Neque enim in ullo alio instrumento ipsam cerebri substantiam neque in ven-

τῶν ἄλλων ὀργάνων οὔτε κατὰ τὰς κοιλίας, ὡς ἐν αὐτῷ, πνεύματος ψυχικοῦ τοσοῦτον πλῆθος. εἰκότως δέ, ὡς ἔφην, οὕτω κατεσκευάσθη δεόμενος ὀργάνῳ χρῆσθαι τῷ πέριξ ἀέρι. καὶ γίνεται δὲ τοιοῦτον ὄργανον αὐτῷ πρὸς τὴν τῶν οἰκείων αἰσθητῶν διάγνωσιν, οἷον ἐγκεφάλῳ τὸ νεῦρον, ὥσθ', ὃν ἔχει λόγον ἐγκέφαλος πρὸς τὸ νεῦρον, τοιοῦτον ὀφθαλμὸς ἔχει πρὸς τὸν ἀέρα. τὸ δὲ οἰκεῖον αἰσθητὸν ὄψεως, ὅπερ καὶ πρῶτον αὐτῆς αἰσθητὸν ὠνόμασα, τὸ τῶν χρωμάτων ἐστὶ γένος. ἐκείνου μὲν γὰρ πρώτου καὶ καθ' αὑτὴν καὶ μόνη τῶν ἄλλων αἰσθάνεται, καθάπερ ἡ γεῦσις τῶν χυμῶν. συνδιαγινώσκει δὲ αὐτῷ τὸ κεχρωσμένον σῶμα, καθάπερ ἡ γεῦσις τὸ τοὺς χυμοὺς ἔχον· ἀλλὰ ἡ μὲν γεῦσις ὁμοίως ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν ἐπὶ τὸ τοῦ ζῴου σῶμα περιμένει παραγενέσθαι τὸ αἰσθητόν, ἡ δὲ ὄψις ἐκτείνεται διὰ μέσου τοῦ ἀέρος ἐπὶ τὸ κεχρωσμένον. ὅθεν αὐτῇ μόνῃ συνδιαγινώσκειν | ὑπάρχει τῇ χροιᾷ τοῦ βλεπομένου τό τε μέγεθος αὐτοῦ 626 καὶ τὸ σχῆμα μηδὲ τούτου δυναμένης αἰσθάνεσθαι αἰσθή-

4 τῶν αἰσθητῶν οἰκείαν codd. edd. τῶν οἰκείων αἰσθητῶν nos; cf. Proll. p. 83. — 9 πρώτου τε καὶ codd. edd. τε delevimus. — 11 συνδιαγιγνώσκειν MAB. — 15 διαγιγνώσκειν M. —

triculis tantam animalis spiritus, quantam in oculo, copiam invenies. Qui merito, ut dixi, sic constructus est, cum ambiente aëre esset usurus instrumento. Tale fit autem ei instrumentum aër ad sensibilia, quae eius propria sunt, dignoscenda, quale nervus cerebro, ut, quam habet rationem cerebrum ad nervum, eandem oculus ad aërem habeat. Proprium autem sensibile visus, quod primum etiam eius sensibile appellavi, colorum genus est. Quod primum et per se et solus ex omnibus sensibus percipit, sicut gustus succos. Cum coloribus autem simul coloratum corpus, sicut gustus id, quod succos in se habet, dignoscit; in eo tamen differt, quod gustus, quemadmodum alii sensus, exspectat, ut ad animalis corpus feratur sensibile, visus per medium aërem ad coloratum extenditur. Quo fit, ut solus una cum colore rei visae et magnitudinem et formam percipiat, quod nullus alius sensus potest, nisi per accidens nonnunquam tactus.

σεως ἄλλης, ὅτι μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ἐνίοτε τῆς ἁφῆς. ἐξείργασται γοῦν τοιοῦτον ὁ λόγος ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ ἀποδείξεως. τῇ δὲ οὖν ὄψει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει καὶ θέσιν καὶ διάστημα συνδιαγινώσκειν τοῦ κεχρωσμένου σώματος οὐδενὸς τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων αἰσθέσθαι δυναμένου. ὅσοι δὲ ἐπιχειροῦσι καὶ ὀσφρήσει καὶ ἀκοῇ τῆς θέσεως τοῦ τὸν ἀτμὸν ἀποπέμποντος σώματος ἢ τοῦ πλήξαντος τὸν ἀέρα μεταδιδόναι τῆς διαγνώσεως, ὅπως ἁμαρτάνουσιν, οὐ νῦν καιρὸς ἐρεῖν. εἴρηται γὰρ ἐπὶ πλεῖστον ὑπὲρ ἁπάντων τῶν κατὰ τὰς δύο αἰσθήσεις φαινομένων ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ ἀποδείξεως, ὥσπερ γε ἔφαμεν· ἐν ᾗ πραγματείᾳ γυμνασάμενός τις ἑτοιμότερον ἀκολουθήσει τοῖς νῦν λεγομένοις. ἐπιδέδεικται γὰρ ἐν ἐκείνῃ ἅπαντα μαρτυροῦντα τῷ τὸ βλεπόμενον σῶμα καθ' ὃν ἂν ὑπάρχῃ τόπον ὁρᾶσθαι. φαίνεται δὲ τοῦτο ἐναργῶς καὶ διὰ αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως· ὅθεν οὐδὲ οἱ γεωμετρικοὶ μετὰ ἀπο-
627 δείξεως, ἀλλὰ αὐτόθεν ὡς ἐναργὲς αὐτὸ τιθέασι, | καίτοι τοῦ

2 γοῦν τὸ τοιοῦτον M γ. τὸ τοσοῦτον AB γ. τοσοῦτον ChK γ. τοιοῦτον nos. — 4 αὐτοῦ pro τοῦ M. — 5 αἰσθητηρίων nos addidimus, cf. Proll. p. 108. — 6 τὴν θέσιν codd. edd. τῆς θέσεως nos; cf. Proll. p. 58. — τοῦ om. ChK. — 10 περὶ τῆς ἀποδείξεως codd. edd. π. ἀποδ. nos. — 12 ἐκείνοις codd. edd. ἐκείνῃ nos; cf. Proll. p. 80. — 13 τῷ om. M. — 14 ὑπάρχει MAB. —

Verum hoc quidem in quinto de demonstratione satis pertractatum est. Visui igitur praeter alia concessum est corporis colorati et situm et distantiam simul dignoscere, quod nullus alius sensus percipere potest. Qui autem olfactui et auditui facultatem conantur adscribere discernendi situm corporis vel vaporem emittentis vel aërem percutientis, hi quanto in errore versentur, hoc loco non attinet dicere, quoniam de omnibus, quae ad hos duos sensus spectant, in quinto de demonstratione, ut diximus, copiosissime disputatum est, quo in opere qui fuerit exercitatus, facilius assequetur ea, quae nunc dicuntur. Ibi enim explicata sunt omnia, quae corpus, quod in conspectum cadit, quo est loco, eodem cerni testantur; quod vel ex ipso sensu evidenter patet, unde ne geometrae quidem adhibita ulla demonstratione, sed quasi ex se

γε κατὰ εὐθείας ὁρᾶν ἡμᾶς γραμμὰς ἢ τοῦ τὴν ὄψιν, ἐπειδὰν ἀκριβῶς τινι λείῳ καὶ στίλβοντι προσπέσῃ, κατὰ τὴν ἴσην ἀνακλᾶσθαι γωνίαν ᾗ προσέπεσεν, ἀποδείξεις φέρονταί τινες. εἴπερ οὖν ἡ ὄψις μόνη τῶν ἄλλων αἰσθήσεων αἰσθάνεται τοῦ κινοῦντος αὐτὴν αἰσθητοῦ διὰ μέσου τοῦ ἀέρος, οὐχ ὡς βακτηρίας τινός, ἀλλὰ ὡς ὁμοειδοῦς τε καὶ συμφυοῦς ἑαυτῇ μορίου καὶ μόνῃ τοῦτο ἐξαίρετον αὐτῇ δέδοται μετὰ τοῦ καὶ διὰ ἀνακλάσεως ὁρᾶν, εἰκότως ἐδεήθη πνεύματος ἄνωθεν ἐπιρρέοντος αὐγοειδοῦς, ὃ προσπῖπτον τῷ πέριξ ἀέρι καὶ οἷον ἐπιπλῆττον αὐτὸν ἑαυτῷ συνεξομοιώσει. δεόντως οὖν ἐροῦμεν αὐγοειδὲς μὲν εἶναι τὸ τῆς ὄψεως ὄργανον, ἀεροειδὲς δὲ τὸ τῆς ἀκοῆς, ἀτμοειδὲς δὲ τὸ τῆς ὀδμῆς καὶ τὸ μὲν τῆς γεύσεως ὑγρόν, τὸ δὲ τῆς ἁφῆς γεῶδες. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν ἑτέρως ἔχειν αὐτὰ τῆς ἐκ τῶν ὁμοίων ἀλλοιώσεως χρῄζοντα καὶ τοῦτο ἄρα ἦν, ὃ βούλεται δηλοῦν ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐν οἷς φησι

'γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, |

3 φέρον τέ τινες M. — 10 δεόντος M. — 12 ἀ in ἀκοῆς in ras. M. — 17 cf. Aristot. Metaph. II, 4. — γαῖον pro γαίῃ M. —

manifestum sit, ita hoc statuunt, quamquam non desunt demonstrationes, cur per rectas lineas nos cernamus vel visus, ubi in aliquod leve admodum et fulgidum corpus inciderit, inde aequali angulo, quo incidit, retorqueatur. Si igitur visus solus ex aliis sensibus percipit sensibile, quod eum movet, medio aëre usus, non quasi baculo quodam, sed consimili et cognata sibi parte solique haec praecipua dos concessa est atque cum ea simul id, ut per repercussionem cernere queat, merito ei opus fuit desuper influente spiritu lucido, qui in aërem ambientem incidens et eum tamquam percutiens consimilem sibi redderet. Accommodate igitur dicemus visus instrumentum lucidum esse, aëreum auditus, vaporale olfactus, gustatus humidum, terrenum tactus. Nullo enim alio modo haec se habere possunt, cum immutationem ex similibus requirant. Atque hoc est, quod Empedocles significare voluit his versibus:

'Terram nam terra atque unda nos cernimus undam,

628 'αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον.'

αἰσθανόμεθα γὰρ ὄντως τῷ μὲν γεωδεστάτῳ τῶν αἰσθητηρίων, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἁφή, τῆς γεώδους φύσεως ἐν τοῖς αἰσθητοῖς, τῷ δὲ αὐγοειδεστάτῳ, τῷ τῆς ὄψεως, τῆς αὐγοειδοῦς, καθάπερ γε καὶ τῷ κατὰ τὴν ἀκοὴν ἀεροειδεῖ γινομένῳ τῶν ἰδίων ἀέρος παθημάτων ἡ διάγνωσις ἀποτελεῖται. καὶ μὲν δὴ καὶ τῷ κατὰ τὴν γεῦσιν ὑγρῷ καὶ σπογγοειδεῖ τὴν φύσιν ὄντι τῶν χυμῶν ἡμῖν αἴσθησις γίνεται. λοιπὸν δέ ἐστι τὸ τῆς ὀσφρήσεως ὄργανον, οὐκ ἐν τοῖς κατὰ τὴν ῥῖνα πόροις, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ἀλλὰ ἐν τοῖς πέρασιν ὑπάρχον τῶν ἐμπροσθίων ἐγκεφάλου κοιλιῶν, εἰς ἅπερ ἀνήκουσιν οἱ κατὰ τὴν ῥῖνα πόροι· κατὰ τοῦτο γάρ τοι τὸ μόριον ἀτμοειδεστάτας εἶναι συμβέβηκε τὰς κοιλίας αὐτοῦ. γέγραπται δὲ τῷ βουλομένῳ καὶ περὶ τοῦδε βιβλίον ἓν ἡμέτερον, ᾧ καὶ τὸ ἐπίγραμμά ἐστι περὶ τοῦ τῆς ὀσφρήσεως ὀργάνου.

Πέμπτον γὰρ δὴ τοῦτό ἐστιν αἰσθητήριον, οὐκ ὄντων πέντε στοιχείων, ἐπειδὴ τὸ τῶν ὀσμῶν γένος ἐν τῷ μεταξὺ

1 *αἰθέρει* M. — *δία* pro *δῖον* MAB. — 2 *τῷ μὲν γὰρ γεωδ.* A. — *αἰσθητηριῶν* ChK. — 3 *τῷ* ante *τῆς* om. MABCh. — 10 *ὑπάρχον* nos addidimus; cf. Proll. p. 109. — 11 *προσθίων* M. — 17 A verbis *τὸ τῶν ὀσμῶν* incip. excerpt. XXX codicum FP. —

aethere et aethera divinum, ast ignem igne voracem.' Sentimus enim revera sensu maxime terreno, qui est tactus, terrenam in sensibilibus naturam, lucidissimo, qui est visus, lucidam nec secus eo, quod in auditu aëreum est, fit, ut proprias aëris affectiones dignoscamus. Atque etiam gustatu, cum sit humidus natura et spongiosus, succi a nobis percipiuntur. Superest olfactus instrumentum, quod non in narium meatibus, ut plerique putant, sedem habet, sed in extremitatibus anteriorum cerebri sinuum, in quos narium meatus ascendunt, qua maxime in parte vaporosi sunt cerebri ventriculi. Sed hac de re, qui volet, legat librum a nobis conscriptum, qui etiam de olfactus instrumento inscribitur.

Quintus enim hic sensus est, licet non sint quinque elementa, quoniam odorum genus mediam inter aërem et

τὴν φύσιν ἐστὶν ἀέρος καὶ ὕδατος, ὡς καὶ | Πλάτων εἶπεν ἐν 629 Τιμαίῳ κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν· ʽμεταβάλλοντος γὰρ ὕδατος ʽεἰς ἀέρα ἀέρος τε εἰς ὕδωρ ἐν τῷ μεταξὺ γεγόνασιν ὀδμαὶ ʽξύμπασαι.᾿ λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ τῆς ὄψεως ὀργάνου, ὅτι πυρός ἐστι τοῦ καθαρωτάτου γένους, ὅπερ αὐτὸς αὐγήν τε καὶ φῶς ὀνομάζει, διαφέρον ἄνθρακός τε καὶ φλογός. φησὶ γοῦν ʽμετὰ δὲ ταῦτα δεῖ νοεῖν, ὅτι πυρός τε γένη πολλὰ ʽγέγονεν, οἷον φλὸξ τό τ᾿ ἀπὸ τῆς φλογὸς ἀπιόν, ὃ καίει ʽμὲν οὔ, φῶς δὲ τοῖς ὄμμασι παρέχει, τό τε φλογὸς ἀποσβε- ʽσθείσης ἐν τοῖς διαπύροις καταλειπόμενον αὐτοῦ.᾿ τούτων οὖν τῶν τριῶν γενῶν τὸ μὴ καῖον μέν, ὡς αὐτὸς ἔφη, φῶς δὲ τοῖς ὄμμασι παρέχον ἐν τῷ τῆς ὄψεως ὀργάνῳ πλεῖστόν ἐστιν, ὡς καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς ἐδήλωσεν ἐν ταὐτῷ βιβλίῳ [τῷ Τιμαίῳ] κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν· ʽτῶν δ᾿ ὀργάνων πρῶ- ʽτον μὲν φωσφόρα ξυνετεκτήναντο ὄμματα τοιᾷδε ἐνδήσαντες

1 Plat. Tim. p. 66 E. — 2 *μετὰ τήνδε* MABChK *κατὰ τ.* FP Corn.; cf. Proll. p. 104. — 3 *ὀδμαὶ πᾶσαι* FP *ὀ. σύμπασαι* MABChK; post *γεγόνασιν* excidisse videtur *εἰσί τε*. — 5 *γένου* A. — 7 Tim. p. 58 C. — *τε* ante *γένη* om. FP. — 8 *γέγονεν καὶ τὰ ἑξῆς· τούτων οὖν* (v. 10) FP. — 10 *διαπύροις καὶ* M. — *τοῦτο* M. — 11 *τριῶν πυρῶν τὸ* FP *τρ. μηνῶν τ.* M. — 13 *ὃ καὶ τοῦτο* codd. edd. *ὡς κ. τ.* nos coll. infra p. 629, 15. — 14 *τῷ Τιμαίῳ* uncis inclusimus. — *τῶν δ᾿ ὀργάνων κ. τ. λ.* Tim. p. 45 B. — 15 *συνετεκτήναντο* codd. edd. — *ὄμματα καὶ τὰ ἑξῆς ἄχρι τοῦ μόνον αὐτὸ καθαρὸν διηθεῖν* (p. 628, 7) FP. — *τοιάδε* MAB. — *ἐνδύσαντες* M. —

aquam naturam nactum est, id quod etiam Plato in Timaeo hunc in modum dicit: 'Transeunte enim aqua in aërem et aëre in aquam medii exstiterunt odores omnes.' Idem de visus instrumento loquitur idque ignis purissimi genus esse affirmat, quod ipse splendorem et lucem appellat a pruna et flamma distantem. Ait quidem 'Post haec considerandum est et ignis genera multa esse, ut flammam quodque a flamma procedit non urens illud quidem, sed lucem oculis praebens, et quod flamma exstincta in ignitis corporibus residuum est.' Ex his tribus generibus, quod non urit, ut ipse ait, sed lucem oculis praebet, in visus instrumento plurimum reperitur, quemadmodum et hoc rursus in eodem libro ita explicavit: 'Instrumentorum autem primum luciferos oculos

'αἰτίᾳ· τοῦ πυρὸς ὅσον τὸ μὲν καίειν οὐκ ἔσχε, τὸ δὲ παρ-
'έχειν φῶς ἥμερον, οἰκεῖον ἑκάστης ἡμέρας σῶμα ἐμηχανή-
630 'σαντο γίγνεσθαι. τὸ γὰρ ἐντὸς ἡμῶν | ἀδελφὸν ὂν τούτου
'πῦρ εἰλικρινὲς ἐποίησαν διὰ τῶν ὀμμάτων ῥεῖν λεῖον καὶ
'πυκνόν, ὅλον μέν, μάλιστα δὲ τὸ μέσον ξυμπιλήσαντες τῶν
'ὀμμάτων, ὥστε τὸ μὲν ἄλλο, ὅσον παχύτερον, στέγειν πᾶν,
'τὸ τοιοῦτον δὲ μόνον αὐτὸ καθαρὸν διηθεῖν.' ὁποῖον μὲν
οὖν τι τὸ τῆς ὄψεώς ἐστιν ὄργανον, ἐν τούτοις ἐδήλωσεν·
ὅπως δὲ ὁρῶμεν, ἐν τοῖς ἐφεξῆς. συνάπτων γοῦν τοῖς
προειρημένοις φησίν 'ὅταν [μὲν] οὖν μεθημερινὸν ᾖ φῶς
'περὶ τὸ τῆς ὄψεως ῥεῦμα, τό τ' ἐκπῖπτον ὅμοιον πρὸς ὅμοιον
'ξυμπαγὲς γενόμενον ἓν σῶμα οἰκειωθὲν ξυνέστη κατὰ τὴν
'τῶν ὀμμάτων εὐθυωρίαν, ὅπηπερ ἂν ἀντερείδῃ τὸ προσπί-
'πτον ἔνδοθεν πρὸς ὃ τὸ ἔξω ξυνέπεσεν. ὁμοιοπαθὲς δὴ δι'
'ὁμοιότητα πᾶν γενόμενον, ὅτου τε ἂν αὐτό ποτε ἐφάπτηται

1 αἴτια MAB. — ὅσον μὲν τὸ καίειν M. — 2 ἡμετέτερον (sic) M. — 5 συμπιλήσαντες MAB. — 7 διηθεῖν: ὅπως δὲ ὁρῶμεν (v. 9) FP. — 9 ἐφεξῆς φησὶν ὧδε· ὅταν FP. — 10 μὲν uncis inclusimus. — φῶς καὶ τὰ ἑξῆς· αὗται μὲν (p. 629, 3) FP. — 12 συμπαγὲς MAB. — ἓν om. M. — 13 τῶν om. M. — ὅπηπερ ἀντερείδει MAB. —

construxerunt atque hac de causa illigaverunt: ex igne eo, qui non urit, sed mitem lucem cuiusque diei propriam praebet, corpus ut exsisteret, machinati sunt. Nam qui intus in nobis est ignis sincerus huic germanus, is ut levis et densus per oculos flueret, effecerunt oculis cum totis, tum praecipue mediis condensatis, ut reliquum, qui crassior esset, ignem continerent omnem, hunc solum purum percolarent.' His Plato quale sit visus instrumentum, declaravit, qua ratione autem cernamus, in sequentibus illam superioribus subnectens orationem: 'Quando igitur lux diurna circa visus flumen est, tum prodiens illud simile ad simile compactum cum eo unum cognatione coniunctum corpus consistit secundum oculorum directionem, ubicunque illud, quod intus foras prodit, ei obsistit, quod extrinsecus cum eo concurrit. Tum vero totum propter similitudinem iisdem affectibus

'καὶ ὃ ἂν ἄλλο ἐκείνου, τούτων τὰς κινήσεις διαδιδὸν εἰς
'ἅπαν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ψυχῆς αἴσθησιν παρέσχετο ταύτην,
'ᾗ δὴ ὁρᾶν φαμεν.' αὗται μὲν αἱ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις
αὐγοειδὲς τὸ τῆς ὄψεως ὄργανον εἶναι λέγοντος αἴσθησίν τε
γίνεσθαι διὰ αὐτοῦ τῶν κατὰ τὴν αὐγὴν παθημάτων, ὥσπερ
τῶν κατὰ τὸν ἀέρα διὰ | τῆς ἀκοῆς· τῷ γὰρ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον 631
εἰς τὴν τῶν παθημάτων ἀφικνεῖται κοινωνίαν. δύο δὲ ση-
μαινούσης ἁπάσης τῆς τοιαύτης λέξεως, οἵαν καὶ ὁ Ἐμπεδο-
κλῆς ἐποιήσατο λέγων:

'γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ',

ἓν μέν, ὅτι διὰ ὀργάνου τοιοῦδε, δεύτερον δέ, ὅτι διὰ δυνάμεως τοιᾶσδε, τὸ μέν, ὡς διὰ ὀργάνου, συγχωρητέον ἀληθὲς εἶναι, τὸ δέ, ὡς διὰ δυνάμεως, οὐκέτι. τὸ γάρ τοι πρῶτον αἰσθητικόν, ὅ τιπερ ἂν ᾖ, κοινὸν ἁπασῶν ἐστι τῶν κατὰ μέρος αἰσθήσεων, ὡς καὶ τοῦτο Πλάτων ἐν ἄλλοις τέ τισι καὶ μέντοι καὶ Θεαιτήτῳ διδάσκει κατὰ ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ

1 καὶ ὃ ἐὰν ἄλλο MAB. — τούτων M τούτῳ ABChK; cf. Proll. p. 31. — διαδίδωσιν M διαδίδον AB. — 2 παρέχετο MABCh παρέχεται K παρέσχετο nos. — 3 ἤδη M ἢ δὴ A. — 8 λέξεως· ἓν μὲν (v. 11) FP. — 11 τοιοῦ spat. vac. trium litter. δεύτερον P. — 13 οὐκ ἔστι pro οὐκέτι P. — 14 αἰθητικόν P. — 15 ἄλλοι M. — 16 θεαιτήτο P ἐν θεαιτήτω F. — διδάσκει ἔνθα φησί (p. 630, 1) FP. —

obnoxium si quid vel ipsum attingit vel ab alio attingitur, eorum motus in totum corpus usque ad animum diffundens sensum affert eum, quo cernere nos dicimus.' Haec sunt Platonis verba, quibus fulgidum esse visus instrumentum dicit sensumque per eum effici omnium fulgoris affectionum, sicuti aëris per auditum; simile enim per simile in affectionum communionem pervenit. Sed cum duplicem habeat intellectum talis oratio, quale est illud Empedoclis:

'Terram nam terra atque unda nos cernimus undam',

unum, qui per eiusmodi instrumentum, alterum, qui per eiusmodi facultatem nos sentire significat, per instrumentum verum esse concedendum est, per facultatem minime. Etenim primum, quod vim sentiendi habet, qualecunque est, sensibus singillatim omnibus commune est, ut Plato etiam cum alibi

συγγράμματος, ἔνθα φησί 'δεινὸν γάρ που, ὦ παῖ, εἰ πολλαί
'τινες ἐν ἡμῖν ὥσπερ ἐν δουρείοις ἵπποις αἰσθήσεις ἐγκάθην-
'ται, ἀλλὰ μὴ εἰς μίαν τινὰ ἰδέαν εἴτε ψυχὴν εἴθ' ὅ τι δεῖ
'καλεῖν πάντα ταῦτα συντείνει, ᾗ διὰ τούτων οἷον ὀργάνων
'αἰσθανόμεθα, ὅσα αἰσθητά.' καὶ κατασκευάζων γε διὰ
πλειόνων ἑξῆς ὁ Πλάτων τὸν λόγον ὧδέ φησι· 'θερμὰ καὶ
'σκληρὰ καὶ κοῦφα καὶ γλυκέα δι' ὧν αἰσθάνῃ, ἆρ' οὐ τοῦ
632 'σώματος | ἕκαστα τίθης ἢ ἄλλου τινός; οὐδενὸς ἄλλου. ἦ
'καὶ ἐθελήσεις ὁμολογεῖν, ἃ δι' ἑτέρας δυνάμεως αἰσθάνῃ,
'ἀδύνατον εἶναι δι' ἄλλης ταῦτ' αἰσθέσθαι, οἷον ἃ δι' ἀκοῆς,
'δι' ὄψεως, ἢ ἃ δι' ὄψεως, δι' ἀκοῆς; πῶς γὰρ οὐκ ἐθελή-
'σω; εἴ τι ἄρα περὶ ἀμφοτέρων διανοῇ, οὐκ ἂν διά γε τοῦ
'ἑτέρου ὀργάνου οὐδ' αὖ διὰ τοῦ ἑτέρου περὶ ἀμφοτέρων
'αἰσθάνοιο ἄν. οὐ γὰρ οὖν. περὶ δὴ φωνῆς καὶ περὶ χρόας
'πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο περὶ ἀμφοτέρων διανοῇ, ὅτι ἀμφο-

1 Plat. Theaet. p. 184 D. — 2 ἐγκάθηνται ἄχρι τοῦ δι' ὧν αἰσθάνεται ἡμῶν τὸ αἰσθανόμενον ἕκαστα (p. 632, 2) FP. — 6 Theaet. p. 184 E p. 185 ABC. — 7 ξηρὰ pro σκληρὰ coni. Corn. — ἆρ' οὐ τοῦ M Corn. ἆρ' αὐτοῦ ABCh ἆρ' αὐτοῦ τοῦ K; cf. Proll. p. 30. — 8 τίθητιν M. — 12 τις ἄρα M. — 14 καὶ τῆς χρόας codd. edd. κ. περὶ χρ. nos. —

tum in Theaeteto docet eo praecipue loco, ubi dicit 'Nempe absurdum est, fili, multos in nobis tamquam ligneis equis sensus insidere nec vero unam esse quandam sive speciem sive animam sive quomodocunque appelles, in quam haec omnia concurrant, qua per haec tamquam instrumenta sentiamus, quae sub sensum cadunt.' Hanc sententiam pluribus confirmans deinceps haec addit: 'Per quae sentis calida, arida, levia, dulcia, nonne singula corporis esse statuis an alius rei? Nullius alius. Nonne fateri etiam voles, quae per unam facultatem sentis, haec fieri non posse ut per aliam sentias, velut, quae per auditum percipis, eadem te per visum posse et quae per visum, per auditum? Quidni? Si quid igitur de utroque sensu cogitas, non per alterum instrumentum nec rursus per alterum de utroque sentire potes. Non profecto.

'τέρω ἐστόν; ἔγωγε. οὐκοῦν καὶ ὅτι ἑκατέρου μὲν ἑκάτερον
'ἕτερον, ἑαυτῷ δὲ ταὐτόν; τί μήν; καὶ ὅτι ἀμφοτέρω δύο,
'ἑκάτερον δὲ ἕν; καὶ τοῦτο. οὐκοῦν καὶ εἴτε ἀνομοίω εἴτε
'ὁμοίω ἀλλήλοιν, δυνατὸς εἶ ἐπισκέψασθαι; ἴσως. ταῦτα δὴ
'πάντα διὰ τίνος περὶ αὐτῶν διανοῇ; οὔτε γὰρ δι' ἀκοῆς
'οὔτε δι' ὄψεως οἷόν τε τὸ κοινὸν λαμβάνειν περὶ αὐτῶν.
'ἔτι δὲ καὶ τόδε τεκμήριον περὶ οὗ λέγομεν· εἰ γὰρ δυνατὸν
'εἴη ἀμφοτέρω σκέψασθαι, ἆρ' ἐστὸν ἁλμυρὼ ἢ οὔ, οἶσθ'
'ὅτι ἕξεις εἰπεῖν ᾧ ἐπισκέψῃ, καὶ τοῦτο οὔτε ὄψις οὔτε ἀκοὴ
'φαίνεται, | ἀλλά τι ἄλλο. τί δ' οὐ μέλλει, ἥ γε διὰ τῆς **633**
'γλώττης δύναμις; καλῶς λέγεις. ἡ δὲ δὴ διὰ τίνος δύνα-
'μις τό τ' ἐφ' ἅπασι κοινὸν καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις δηλοῖ σοι,
'ᾧ τὸ ἔστιν ἐπονομάζεις καὶ τὸ οὐκ ἔστι καὶ ἃ νῦν δὴ ἠρω-

---

1 *ἐστόν· ἑαυτῷ δὲ ταυτόν* omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 4 *δυνατὸς ἢ* MABCh *δ. εἶ* Corn. K. — 5 *διά τινος* codd. edd. *διὰ τίνος* nos. — 8 *ἀμφωτέρω* M. — *ἁλμυρῶν* A *ἁλμυρὸν* MABChK *ἁλμυρὼ* nos. — 10 *εἴ γε* MAB *ἥ γε* Corn. ChK. — 11 *διά τινος* codd. edd. *διὰ τίνος* nos; cf. Progr. II, 14. — 13 *ὀνομάζεις* codd. edd. *ἐπονομάζ.* Corn. — *ἠρωτῶμεν* MA *ἐρωτῶμεν* BChK; cf. Progr. l. l. —

De voce vero et colore primum id ipsum cogitas, esse utrumque? Ego sane. Igitur etiam illud, alterum ab altero diversum esse, sibimet autem ipsi idem? Quidni? Et ambo duo, utrumque unum? Hoc quoque. Itaque etiam, dissimilia an similia inter se sint, potes reputare? Certe. Haec igitur omnia per quidnam de iis sentis? Neque enim per auditum neque per visum commune aliquid de his percipere possumus. Adde quod illud etiam huius rei, de qua disputamus, argumentum est: si fieri possit, ut ambo salsane sint necne, anquiras, procul dubio poteris dicere, quo anquiras, idque neque visus nec auditus, sed aliud quiddam esse videbitur. Cur non aliud erit, nempe facultas, quae per linguam valet? Bene dicis. Sed haec ipsa facultas per quid valet ut tibi ostendat, quod cum in omnibus, tum in his commune est, quo et esse et non esse denominas

‘τῶμεν περὶ αὐτῶν; τούτοις πᾶσι ποῖα ἀποδώσεις ὄργανα, δι’ ὧν αἰσθάνεται ἡμῶν τὸ αἰσθανόμενον ἕκαστα;’ ἔν τε οὖν τούτοις ὁ Πλάτων, ὥσπερ οὖν κἀν τοῖς ἐφεξῆς, ἐν ἄλλοις τέ τισι διαλόγοις ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὑπὲρ τῆς κοινῆς δυνάμεως, ἥτις ἐξ ἐγκεφάλου διὰ τῶν νεύρων εἰς ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων ἀφικνουμένη τῶν ἐν αὐτοῖς ἀλλοιώσεων αἰσθάνεται· ὡς, εἴ γε δυνατὸν ἦν τοῖς ἰδίοις παθήμασι τῆς αὐγῆς ἄλλο τι συναλλοιωθῆναι παρὰ τὸ φωτοειδὲς ὄργανον ἢ τοῖς τῶν ἀτμῶν ἕτερόν τι τοῦ ἀτμοειδοῦς ἢ τοῖς τοῦ ἀέρος ἄλλο τι παρὰ τὸ ἀεροειδὲς ἢ τοῖς τῶν ὑγρῶν ἕτερόν τι παρὰ τὸ γευστικόν τε καὶ πλῆρες χυμῶν, οὐκ ἂν ἐγεγόνει τὰ τῶν αἰσθητηρίων ὄργανα· νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει. τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἀντιβαίνουσι σώμασιν, ὅσαπερ ἦν ἴδια τῆς οἰκείας
634 διαφορᾶς, | οὐχ ἅπαντι μορίῳ νεύρων μεταλαβόντι δυνατὸν αἰσθάνεσθαι, διότι μηδὲ παθεῖν ἅπαν ὑπὸ τῆς τοῦ γηΐνου

1 αὐτῶν; πᾶσι codd. edd. αὐτῶν; τούτοις πᾶσι Corn. — ποία MABCh ποιὰ K. — 2 in verbo ἕκαστα desin. excerpt. XXX codd. FP. — 7 παθήμασιν αὐτῆς codd. edd. παθήμασι αὐγῆς Corn. π. τῆς αὐγῆς nos; cf. Proll. pp. 27 et 82. — 10 παρὰ post τι om. M. — 11 γευστικὸν M γευστόν ABChK; cf. Proll. p. 27. — 14 οὐχ om. codd. edd restit. Corn. —

quaeque modo de his percontabamur? His omnibus qualia instrumenta attribues, per quae id, quod in nobis vim sentiendi habet, singula quaeque sentiat?’ Et in his igitur et sequentibus, tum in aliis quibusdam dialogis Plato de communi quadam facultate nos docuit, quae e cerebro per nervos in singula sentiendi instrumenta penetrans immutationes, quae in iis sunt, percipit. Nam si fieri posset, ut propriis fulgoris affectionibus aliud quid praeter fulgidum instrumentum vel vaporum affectionibus diversum aliquid a vaporoso vel aëris aliud atque aëreum vel humorum aliud ac gustatus quodque succorum plenum est instrumentum immutaretur, nequaquam sensuum instrumenta facta essent; nunc autem res non ita se habet. Nam quaecunque in occurrentibus renitentibusque corporibus propriam differentiam habent, ea non omni corporis membro, quod nervorum particeps est, sentire possumus; neque enim quodlibet ido-

σώματος προσβολῆς ἐπιτήδειόν ἐστιν. ἦν δὲ αὐτῶν πρώτη μὲν ἡ κατὰ ὀξύτητα καὶ ἀμβλύτητα, δευτέρα δὲ ἡ κατὰ θερμότητα καὶ ψυχρότητα, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ αἱ λοιπαί, μέγεθός τε καὶ σχῆμα καὶ κίνησις καὶ ἀριθμός, αἳ καὶ μετὰ συλλογισμοῦ καὶ μνήμης, οὐ μόνης αἰσθήσεως ἐδείχθησαν γινόμεναι κατά τε τὴν ἁφὴν καὶ τὴν ὄψιν ἐν τῇ περὶ ἀποδείξεως πραγματείᾳ, καθ' ἣν πρῶτον ἀξιῶ γεγυμνάσθαι τὸν ἀκριβῶς ἕπεσθαι τοῖς νῦν λεγομένοις ἐφιέμενον. ὥσπερ δὲ τὰ τῆς ἁπτικῆς αἰσθήσεως αἰσθητὰ διὰ ἀντιβάσεως, οὕτω τὰ τῆς γευστικῆς διὰ ὑγρότητός τε καὶ χυμῶν εἰς γνῶσιν ἥκει. καὶ ἣν ξηρανθεῖσά ποτε τύχῃ σφοδρῶς ἡ γλῶττα, διαφθείρεται τῶν χυμῶν ἡ διάγνωσις μὴ δυναμένου τοῦ παθόντος αὐτὸ διακρῖναι, τί μὲν ὀξύ, τί δὲ πικρόν ἐστιν ἢ δριμύ, τί δὲ αὐστηρὸν ἢ στρυφνὸν ἢ ὅλως στῦφον, ὥσπερ οὐδὲ τί μὲν γλυκύ, τί δὲ ἁλμυρόν. ἐμφράξεως δὲ γενομένης τῶν πόρων τῆς ῥινὸς ἡ ἐκ τῶν ὀδμῶν αἴσθησις ἀπόλ|λυται, καθάπερ γε 635

5 *μόνον ἧς* codd. edd. 'vel delendum *ἧς* vel legendum *μόνης*' Corn. — 6 *περὶ τῆς* codd. edd. *τῆς* delevimus. — 7 *πρώτην* codd. edd. *πρῶτον* nos; cf. Proll. p. 98. — 13 *διακρίνεται* M *διακρίναι* A B. — *δρυμί* M. —

neum est, quod a terreni corporis incursione afficiatur. Efficitur autem prima harum incursionum per acutum et obtusum, secunda per calidum et frigidum, reliquae omnes per accidens constant magnitudine, figura', motu, numero, quas cum ratiocinatione et memoria, non solo sensu, tum in tactu et visu exsistere ostendimus in opere de demonstratione, in quo prius exercitatum velim, qui cupit ea, quae nunc dicuntur, probe intellegere. Quemadmodum autem res, quae sub tactum cadunt, per occursum, ita, quae sub gustatum, per humorem et succos in cognitionem veniunt. Et cum vehementer nonnunquam inaruit lingua, succorum distinctio interit, cum is, qui hoc malo laborat, non possit discernere, quid acidum, quid amarum sit vel acre, quid austerum vel acerbum vel penitus adstringens, nec magis, quid dulce sit, quid salsum. In narium autem meatibus obturatione facta odorum sensus evanescit, vocum item, si aures obstructae

῾σέει.᾽ τοὺς γὰρ βεβλαμμένους ὁτιοῦν μέρος οὕτω σφοδρῶς, ὡς, εἰ μὴ παρεφρόνουν, ἀλγεῖν, ὠνόμασε πονοῦντας. ὅταν οὖν φῇ ῾ὀδύνη γίνεται καὶ διὰ τὸ θερμὸν καὶ διὰ τὸ ψυχρὸν ῾καὶ διὰ τὸ πλέον καὶ διὰ τὸ ἔλασσον καὶ ἐν μὲν τοῖσι |
637 ἐψυγμένοισι τοῦ σώματος διὰ τὸ θερμαῖνον, ἐν δὲ τοῖσι τεθερμασμένοισι διὰ τὸ ψῦχον † καὶ τοῖσι τὴν φύσιν † διαφθειρομένοισι ὀδύναι γίνονται᾽, μὴ νομίσῃς αὐτὸν ἀλλοίωσίν τινα βραχεῖαν φάναι, ἀλλὰ σφοδρᾶς ἀλλοιώσεως αἴσθησιν, ἥτις αἴσθησις οὐ δύναται γενέσθαι χωρὶς τῆς τοῦ πάσχοντος σώματος εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐξαλλαγῆς. ἡ δέ γε βραχεῖα μεταβολὴ τῶν σωμάτων αἴσθησιν μὲν ἐργάζεται διαγνωστικὴν τῆς τοῦ ποιήσαντος δυνάμεως, ὅταν γε αἰσθητικὸν ὑπάρχῃ δηλονότι τὸ ἀλλοιούμενον, ὀδύνην δὲ οὐδέπω παρέχει. πάσχει δὲ ἑτοίμως τὰς βραχείας μεταβολὰς ἀπὸ τῶν ὁμογενῶν ἓν ἕκαστον.

2 ὅταν MABCh ὅτε K. — 3 φησίν M φησί AB φησι ChK φῇ nos; cf. Proll. p. 68. — De loc. in hom. vol. VI p. 272 ed. L. II p. 427 ed. Erm. — 4 post πλέον λίην omissum videtur. — ἔλαττον codd. edd. ἔλασσον nos. — 5 θερμὸν μὲν MABCh θερμὸν K θερμαῖνον nos; cf. Proll. p. 68. — 6 ψυχρὸν codd. edd. ψῦχον nos cum Erm.; post ψῦχον locus foede mutilatus est, qui apud Erm. ita legitur: ὀδύνη γίγνεται· καὶ ἐν μὲν τοῖσι ψυχροῖσι φύσι διὰ τὸ θερμόν, ἐν δὲ τοῖσι θερμοῖσι φύσι διὰ τὸ ψυχρόν· καὶ ἐν μὲν τοῖσι ξηροῖσι φύσι ὑγραινομένοισι, ἐν δὲ τοῖσι ὑγροῖσι φύσι ξηραινομένοισι· τὴν γὰρ φύσιν διαλλασσομένοισι ἑκάστοισι καὶ διαφθειρομένοισι αἱ ὀδύναι γίγνονται. — 7 νομίσεις M. — 13 ὑπάρχει M. — 14 παρέχειν M. —

parte tam vehementer laesi sunt, ut, nisi delirent, doleant. Cum vero dicit 'Dolor fit propter calidum, propter frigidum, propter plus, propter minus, in refrigeratis quidem corporis partibus e calore, in calefactis e frigore ...., quibus natura .... corrupta est, iis dolores accidunt', noli putare eum levem aliquam immutationem intellegere, sed vehementis immutationis sensum, qui quidem exsistere nullo modo potest sine corporis patientis in statum praeter naturam mutatione. Levis autem corporum mutatio sensum quidem efficit, qui agentis rei vim dignoscit, dummodo id, quod immutatur, sensus particeps sit, dolorem autem nondum affert. Has leves mutationes promte ex cognatis unum quidque patitur.

Αὐτίκα γέ τοι τὸ τῆς ὄψεως ὄργανον, ἐπειδὴ χρωμάτων ἐχρῆν αὐτὸ διαγνωστικὸν ὑπάρχειν, αὐγοειδὲς ἐγένετο μόνων τῶν τοιούτων σωμάτων ἀλλοιοῦσθαι πεφυκότων ὑπὸ χρωμάτων, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ περιέχων ἀήρ, ἡνίκα ἂν μάλιστα καθαρὸς ὑπάρχῃ, τηνικαῦθ᾽ ὑπὸ χρωμάτων ἀλλοιούμενος. ἰδεῖν γοῦν ἔστιν, ὅταν ἐν ἀέρι τοιούτῳ τις ὑπὸ δένδρῳ κατακείμενος ᾖ, τὸ τοῦ δένδρου χρῶμα περιχεόμενον | αὐτῷ. καὶ 638 *τὸ τοῦ τείχους δὲ χρῶμα πολλάκις ἀὴρ λαμπρὸς ψαύσας ἐδέξατό τε καὶ διεκόμισεν ἐφ᾽ ἕτερον σῶμα, καὶ μάλισθ᾽ ὅταν ᾖ τὸ χρῶμα κυανοῦν ἢ ξανθὸν ἢ ὁπωσοῦν ἑτέρως εὐανθές. καὶ μὲν δὴ καὶ ὥσπερ ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς αὐτῷ τῷ ψαῦσαι μόνον ὁ πᾶς ἀὴρ ἀθρόως ὁμοιοῦται, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ χρώματος αὐτίκα μεταβάλλεται. ταυτὶ μὲν οὖν ὀρθότατα καὶ πρὸς Ἀριστοτέλους εἴρηται περί τε τῆς παραχρῆμα μεταβολῆς τῶν οὕτως ἀλλοιουμένων, ὡς κινδυνεύειν ἄχρονον εἶναι [καὶ ἐπὶ ταύτην], καὶ διὰ τί πέφυκεν*

---

4 *ἂν* om. codd. edd.; cf. Proll. p. 107. — 5 *ὑπάρχει* MAB. — 7 *χρῶμα πολλάκις ἀὴρ* omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — *περιεχόμενον* ABChK *περιχεόμενον* Corn. — 10 *ἐμβαφές*, sed in marg. ead. man. *εὐανθές* M. — 13 A verbis *ταυτὶ μὲν οὖν* incip. excerpt. XXXI codicum FP. — 14 *ὀρθῶς* P. — *ἀριστοτέλην* P. — *τε* om. P. — 16 *καὶ περὶ ταύτην* MA *καὶ περὶ ταύτης* Corn. *καὶ ἐπὶ ταύτην* BChK; neque *καὶ περὶ τ.* neque *κ. ἐπὶ τ.* in FP leguntur. — *διότι* codd. edd. *διὰ τί* nos. —

Statim visus instrumentum, quippe quod ad colores dignoscendos aptum futurum esset, lucidum effectum est; sola enim huiuscemodi corpora natura ita comparata sunt, ut a coloribus immutentur, quemadmodum etiam aër ambiens docet, qui, cum maxime purus est, tum a coloribus praecipue immutatur. Nam videre licet, cum in eiusmodi aëre aliquis sub arbore recubuerit, arboris colore eum totum circumfundi. Atque etiam saepenumero fit, ut aër clarus, ubi parietis colorem attigit, eum recipiat atque in alterum corpus transmittat idque praecipue, cum color vel caeruleus est vel flavus vel aliquo alio modo floridus. Quin etiam ut a solari splendore totus aër ipso tactu repente adsimulatur, eodem modo a colore statim mutatur. Atque haec quidem rectissime etiam ab Aristotele dicta sunt tum de subita mutatione

ὑπὸ χρωμάτων ὁ λαμπρὸς ἀὴρ ἀλλοιούμενος ἄχρι τοῦ τῆς ὄψεως ὀργάνου διαπέμπειν τὴν ἀλλοίωσιν· οὐ μὴν ὅπως γε τὴν θέσιν ἢ τὸ μέγεθος ἢ τὸ διάστημα γνωρίζομεν ἑκάστου τῶν αἰσθητῶν, εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης. ἀλλὰ καὶ συλλογιζόμενοι περὶ τὸ δόγμα πολλοὶ τῶν ἀπὸ αὐτοῦ κατάφωροι γίνονται ψευδόμενοι μήτε ὀσμῶν μήτε φωνῶν συνενδεικνυμένων τὸν τόπον, ὅθεν ἥκουσιν, ὡς ἐν τῷ πέμπτῳ δέδεικται περὶ ἀποδείξεως. καὶ μὲν δὴ καὶ τὸ διὰ τῶν κατόπτρων ὅσα τε
639 ἄλλα στιλπνὰ σώματα ποτὲ | μὲν ἡμᾶς αὐτοὺς θεᾶσθαι, ποτὲ δὲ ἄλλους τινὰς ἐκ πλαγίων ἢ ὄπισθεν, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ἅπασι πλὴν Πλάτωνος, οὕτω καὶ Ἀριστοτέλει μάχεται, μόνου τοῦ χρώματος δυναμένου κατὰ ἀνάκλασιν ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ὄψιν ἀφικέσθαι, μορφῆς δὲ ἢ μεγέθους οὐκέτι. μορφὴν μὲν γὰρ τῆς ποικιλίας τῶν περὶ τὰ μόρια σχημάτων ἐργαζομένης οὔτε ἐπινοῆσαι δυνατὸν ἀπὸ αὐτῶν

2 διαπέμπειν FPM διαπέμπων ABChK. — 4 ὁ om. FP. — ἀλλογιζόμενος P. — 5 πολλ εἰ τῶν αὐπ' P. — κατάφοροι MABCh. — 7 τῶν τόπων MA. — ἐν τῶ πέμπτω P (de F nihil certi enotatum) Corn. ἐν τῶ τόπω MA ἐν τῷ πρώτῳ BChK; cf. Programm. II, 16. — 8 τὸ om. MP. — 11 πλάτων M. — μόνου super μο aliena manu λῦ scriptum P. — 12 τὸν P. —

eorum, quae ita immutantur, ut fere tempus eius nullum esse videatur, tum de causa, quamobrem aër splendidus natura ita comparatus sit, ut, si a coloribus immutetur, ad visus usque instrumentum immutationem transducat; non tamen, quo modo situm vel magnitudinem vel distantiam uniuscuiusque rei, quae sub sensum cadit, percipiamus, ab eodem dictum est. De qua sententia multi etiam, qui ab eo sunt, ratiocinantes mendacii facile convincuntur, cum nec odores nec voces locum, unde veniant, simul commonstrent, ut in quinto de demonstratione ostendimus. Praeterea, quod per specula aliaque corpora fulgentia interdum nos ipsos, interdum alios ex obliquo vel tergo cernimus, id, sicut ceteris omnibus praeter Platonem, ita Aristoteli adversatur, si quidem solus color per repercussum a rebus, quae cernuntur, ad nostram aciem pervenire potest, forma aut magnitudo non potest. Nam formam cum varietas figurarum partium con-

τινα γενέσθαι προσβολὴν τοῖς κατόπτροις οὔτε, εἰ καὶ γένοιτο, χωρὶς τοῦ κλασθῆναι τὴν ἀνάκλασιν ἐφ' ἡμᾶς ἀφικέσθαι· πιθανώτερα γὰρ ὅσον ἐπὶ τῷδε τὰ κατὰ Ἐπίκουρον εἴδωλα· τὸ δὲ μέγεθος ἔτι ἀδυνατώτερον ἐγκαταβαίνειν τῇ κόρῃ. καίτοι τοῦτό γε τὰς ἁπάντων τῶν ἄλλων καταβάλλον δόξας ὥσπερ τι σμικρὸν παρέρχονται περὶ μὲν τοῦ διαστήματός τε καὶ τῆς θέσεως ἐπιχειροῦντες σοφίζεσθαι, τὴν δὲ τοῦ μεγέθους διάγνωσιν, ὅπως γίνεται, παρερχόμενοι καίπερ διαρρήδην αὐτῶν ἀνατρέπουσαν τὰς δόξας. ἀδύνατον γὰρ αἰσθέσθαι τοῦ μεγέθους τῶν ὁρατῶν ἄνευ τοῦ θεωρεῖσθαι τὸ βλεπόμενον, ἐν ᾧπερ ἂν ὑπάρχῃ τόπῳ. καίτοι περὶ τῆς ἀνακλάσεως, ἣν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Ἀριστοτέλης | ἥκειν λέγει, τῷ λόγῳ δοκεῖ μοι κατανενοηκέναι τὴν ἀτοπίαν, 640
οὐδαμόθι τολμῶν αὐτῇ χρῆσθαι, παρερχόμενος δὲ ὡς ἀπίθανον ἀεί. καὶ γὰρ ὅπως ἡ ἶρις γίνεται καὶ ὅπως ἅλως

3 πιθανώτερον M πιθανότερα P. — δ' ὅσον pro γὰρ ὅσ. FP. — 4 in verbo κόρῃ desin. exc. XXXI codd. FP. — 6 ὥσπερ τις μικρὸν MAB ὥσπ. τι μικρὸν Corn. ChK ὥσπ. τι σμικρὸν nos. — παρέρχεται A. — 7 αὐτῶ A. — 13 ὁρατῶν M ὀρεκτῶν AB (in marg. ὁρατῶν); cf. Proll. p. 39. — 11 ὑπάρχει M. — 14 παρ' ἑλκόμενος M παρελκόμενος ABChK παρερχόμενος nos; cf. Proll. p. 89. — 15 ἴρις MABCh. — ἄλλως MA; cf. Proll. p. 40. —

stituat, neque cogitare possumus inde speculis obiectum aliquem fieri neque, etiam si fiat, sine flexu repercussum ad nos pervenire; probabiliora enim, quantum ad hoc, Epicuri simulacra sunt; magnitudo vero ut in pupillam ingrediatur, multo minus fieri potest. Hoc tamen, quod omnium aliorum opiniones subvertit, quasi parvum ac leve quiddam praetereunt cumque de distantia situque conentur aliquid comminisci, de magnitudinis distinctione, quo modo fiat, nihil dicunt relicto loco, qui quidem aperte opiniones eorum pervertit. Qui enim fieri potest, ut magnitudinem rerum adspectabilium sentiamus, nisi rem ipsam, quocunque in loco est, contemplemur? Quamquam Aristoteles, ubi de repercussu loquitur, quem a rebus in conspectum cadentibus ad nos pervenire dicit, animadvertisse absurdam rationem mihi videtur, cum nusquam ea re uti audeat, sed tamquam rem probabilitate

ἤτοι περὶ τὸν ἥλιον ἢ τὴν σελήνην οἵ τε ἀνθήλιοι καὶ οἱ παρήλιοι καλούμενοι τά τε διὰ τῶν κατόπτρων ὁρώμενα διερχόμενος, εἰς ἀνάκλασιν ὄψεως ἀναφέρει πάντα, μηδὲν διαφέρειν λέγων ἢ τὴν ὄψιν ἀνακλᾶσθαι νομίζειν ἢ τὰς ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἀλλοιώσεις τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος ὁμοιότατον κατά γε τοῦτο σοφιζόμενος Ἀσκληπιάδῃ τῷ τῆς ὁλκῆς ἀντὶ τοῦ τῆς φορᾶς ὀνόματι χρωμένῳ· τὸ γὰρ ἀπίθανον τῆς φορᾶς ὑπιδόμενος ἐπετόλμησε τῇ μεταθέσει τῆς προσηγορίας. οὕτως οὖν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπειδὴ σαφῶς ἠπίστατο τὰς κατὰ μέρος ἀπιθάνους ἐρεῖν ὀπτικὰς αἰτίας, εἰ φυλάττοι τὴν ἑαυτοῦ δόξαν, ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν ἀφίκετο μηδὲν διαφέρειν λέγων, ὁποτέρως ἂν ἑρμηνεύῃ. καίτοι δικαιότατα ἄν τις εἴποι πρὸς αὐτόν· ‘εἰ μηδὲν διαφέρει λέγειν οὕτως ἢ ἐκείνως,
641 τί καταλιπὼν τὴν ἀληθῆ τε | καὶ σὴν δόξαν ἀλλοτρίᾳ χρῇ ψευδεῖ; εἰς γὰρ τοὐναντίον σοι περιτραπήσεται τὸ σόφισμα

2 προήλιοι codd. edd. παρήλιοι nos. — 3 ἀνάκλησιν M. — μηδενὶ codd. edd. μηδὲν nos. — 7 τοῦ om. M. — 8 ὑπειδόμενος codd. edd. ὑπιδόμενος nos; cf. Proll. p. 80. — τὰ κατὰ μέρος MK τῶν κ. μ. A τὰς κ. μ. BCh. — 10 ἐρεῖν τὰς codd. edd. τὰς eiecimus. — 12 δικαιώτατ' M. — ἄν τις εἴποι πρὸς αὐτόν M εἴποι πρ. αὐτὸν ἄν τις ABChK. — 14 ἀλλοτρίαν A. — 15 ψευδῆ A. —

carentem ubique praetereat. Nam cum disserit, quo modo iris efficiatur, quo modo item corona solis vel lunae et soles geminati, quae vel anthelia vel parelia appellant, tum quomodo per specula visus rerum fiat, omnia ad repercussum visus refert, nihil interesse dicens, utrum visum ipsum an aëris ambientis e rebus, quae cernuntur, immutationes repercuti existimemus, qua quidem in re similiter cavillatur atque Asclepiades, qui attractionis vocabulo pro eo motu, quem *φοράν* appellant, utebatur, quippe qui, quam nihil probabilitatis in eo motu inesset, suspicatus mutare appellationem fidenter ausus est. Sic Aristoteles quoque, quoniam certo sciebat, si suam servaret sententiam, se non verisimiles visionis causas singulares allaturum, ad alienam se transtulit, nihil interesse affirmans, utro modo interpretareris. Quem iustissime ita aliquis arguere possit: ‘Si nihil refert, hoc an illo modo dicatur, quid tu relicta tua vera opinione aliena

μηδεμίαν αἰτίαν εἰπόντι τῆς ἀλόγου τῶν δογμάτων μεταλλαγῆς, ὥστε ὑποπτευθήσῃ μᾶλλον ἢ πιστευθήσῃ. καὶ μὴν εἰ, διότι πιθανώτερόν σοι οὕτω λέγειν ἐστί, διὰ τοῦτο φαίης προσχρῆσθαι δόγμασιν ἀλλοτρίοις, ἐρωτηθήσῃ πάλιν αὐτοῦ τοῦ πιθανοῦ τὴν αἰτίαν. εἰ γὰρ ἡ ψευδὴς δόξα τὰς κατὰ μέρος ἁπάσας αἰτίας πιθανωτέρας ἔχει τῆς ἀληθοῦς, ἀπιστηθήσεται πάντα σου τὰ τῶν προβλημάτων βιβλία.' τὸ μὲν οὖν διὰ μέσου τοῦ ἀέρος ὁρᾶν ἡμᾶς ἐναργές ἐστι καὶ πᾶσιν ὁμολογούμενον, ἡ ζήτησις δὲ ἐπὶ τῷδε γίνεται, πότερον ὡς διὰ ὁδοῦ τινος μέσης ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἀφικνεῖταί τι πρὸς ἡμᾶς ἢ τοιοῦτον ὄργανον ὁ ἀήρ ἐστιν ἡμῖν εἰς τὴν τῶν ὁρατῶν διάγνωσιν, οἷόνπερ τὸ νεῦρον εἰς τὴν τῶν ἁπτῶν. οἴονται μὲν οὖν οἱ πλεῖστοι καὶ διὰ τοῦ νεύρου τὴν ἀπὸ τῶν προσπιπτόντων ἀλλοίωσιν ἀναδιδομένην ἐπὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν εἰς διάγνωσιν ἄγειν ἡμᾶς αὐτῶν οὐκ ἐννοοῦντες, ὡς οὐκ ἂν ἡ τῆς ὀδύνης αἴσθησις ἐγίνετο κατὰ τὸ τεμνό-

3 τὸ λέγειν codd. edd. οὕτω λ. nos; cf. Proll. p. 90. — 4 ἐρωτηθήσεται codd. edd. ἐρωτηθήσῃ nos. — 7 πάντ' αὐτοῦ codd. edd. πάντα σου nos. — 16 ἐγγίγνετο AB. —

falsa uteris? In contrarium enim tua tibi cedet cavillatio, qui nullam causam tam absurdae decretorum mutationis afferas, ut plus suspicionis moveas quam fidei facias. Atqui si dicas propterea alienis te uti decretis, quia probabilius tibi videatur ita dicere, huius ipsius probabilitatis causa rursus ex te quaeretur. Nam si falsa opinio singulares causas omnes probabiliores habet quam vera, omnibus tuarum quaestionum libris fides derogabitur.' Per aërem igitur medium nos oculis cernere evidens est atque inter omnes constat; sed de eo quaestio est, utrum tamquam per viam quandam mediam e rebus, quas cernimus, aliquid ad nos veniat an tale instrumentum nobis sit aër ad res adspectabiles discernendas, quale est nervus ad tractabiles. Plerique autem existimant etiam per nervum immutationem, quae e rebus accidentibus ad principalem animi partem pertineat, nos ad dignoscendas eas adducere, non intellegentes doloris sensum in ea parte, quae vel secatur vel colliditur vel uri-

642 μενον | ἢ θλώμενον ἢ καόμενον μόριον, εἰ μὴ καὶ τῆς αἰσθήσεως ἡ δύναμις ἦν ἐν αὐτοῖς. ἔχει δὲ ἐναντίως ἢ δοξάζουσιν ἐκεῖνοι τὸ ἀληθές. αὐτό τε γὰρ τὸ νεῦρον ἐγκεφάλου μέρος ἐστίν, οἷόνπερ ἀκρεμὼν ἢ βλάστημα δένδρου, τό τε μέρος, εἰς ὃ ἐμφύεται, τὴν δύναμιν αὐτοῦ δεχόμενον εἰς ὅλον ἑαυτῷ διαγνωστικὸν γίνεται τῶν ψαυόντων αὐτοῦ. παραπλήσιον οὖν τι κἀπὶ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος γίνεται· πεφωτισμένος γὰρ ὑφ' ἡλίου τοιοῦτόν ἐστιν ἤδη τῆς ὄψεως ὄργανον, οἷον τὸ παραγινόμενον ἐξ ἐγκεφάλου πνεῦμα· πρὶν φωτισθῆναι δὲ κατὰ τὴν ὑφ' ἡλίου εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς βολῆς ἐναποτελουμένην ἀλλοίωσιν ὁμοιοπαθὲς ὄργανον οὐ γίνεται. μὴ τοίνυν ὡς διὰ βακτηρίας τοῦ πέριξ ἀέρος ὁρᾶν ἡμᾶς οἱ Στωϊκοὶ λεγέτωσαν. ἡ γὰρ τοιαύτη διάγνωσις ἀντιβαινόντων ἐστὶ σωμάτων, κατὰ συλλογισμὸν ἔτι μᾶλλον, οὐ πιλητοῦ δὲ αἰσθητικὴ ἡ τοῦ ὄμματος αἴσθησις ἡμῖν ἐστιν

---

1 καόμενον MAB καιόμενον ChK. — 2 ἦν pro ἢ M. — 4 ἀκρέμων codd. edd. ἀκρεμὼν nos. — 5 εἰς ὃ τὸ μέρος ἐμφύεται MA; cf. Proll. p. 41. — 8 ἤδη τὸ τῆς codd. edd. ἤδη τῆς nos; cf. Proll. p. 116. — 10 κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πνεύματος codd. edd. κ. τ. ὑφ' ἡλίου nos (nisi mavis: κ. τ. ὥσπερ ὑπὸ τοῦ πνεύματος εἰς ὀφθαλμόν, οὕτως ὑφ' ἡλίου εἰς κ. τ. λ.). — 14 σωμάτων καὶ κατὰ Corn. — ἔτι μᾶλλον MA ἔτι δὲ μ. BChK. — 15 πιλητοῦ δ' αἰσθητικὴ MA π. αἰσθητικὴ BChK. — ἡ τοῦ ὀνόματος αἴσθησις A. —

---

tur, non infore, nisi in ea sentiendi facultas esset. Sed aliter atque illi opinantur veritas se habet. Nam et nervus ipse cerebri pars est, sicut ramus aut germen arboris, et pars ea, in quam inseritur, vi eius in se prorsus recepta apta fit ad ea, quae ipsam attigerunt, dignoscenda. Simile aliquid etiam in aëre nos ambiente evenit. Qui ubi illustratus est a sole, tale iam visus instrumentum efficitur, quale est is, qui a cerebro proficiscitur, spiritus; priusquam autem lucem recipiat ex immutatione, quae a sole ex radiorum in eum emissione efficitur, instrumentum simili affectu non evadit. Desinant igitur dicere Stoici per aërem circumfusum tamquam baculum visionem nostram fieri. Resistentia enim corpora eo modo dignoscuntur atque etiam magis per ratiocinationem; at oculi nostri sensus non soliditatem aut

οὐδὲ τῆς σκληρότητος ἢ μαλακότητος, ἀλλὰ χρόας καὶ μεγέθους καὶ θέσεως, ὧν οὐδὲν ἡ βακτηρία διαγνῶναι δύναται. πολὺ τοίνυν ἄμεινον, ὡς ἐν | ἐσφαλμένοις, Ἐπίκουρος ἀπε- 643
φήνατο τῶν Στωϊκῶν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τῶν ὁρατῶν οὐδὲν ἄγουσιν ἄχρι τῆς ὀπτικῆς δυνάμεως· ὁ δὲ Ἐπίκουρος ἄγει καὶ πολύ γε τούτου κρεῖττον Ἀριστοτέλης, οὐκ εἴδωλον σωματικόν, ἀλλὰ ποιότητα διὰ ἀλλοιώσεως τοῦ πέριξ ἀέρος ἀπὸ τῶν ὁρατῶν ἄγων ἄχρι τῆς ὄψεως. εὐλαβήθη γὰρ ὅλως αἰσθητικὸν ποιῆσαι τὸν πέριξ ἀέρα, καίτοι τήν γε σάρκα σαφῶς ὁρῶν αἰσθητικὴν γινομένην ἐκ τῆς ἀφικνουμένης εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δυνάμεως. τί δὲ χαλεπόν ἐστι τὴν ἡλιακὴν αὐγὴν αἰσθητικὴν ὑποθέσθαι, οἷον μάλιστα τὸ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς πνεῦμα τὸ παραγινόμενον ἐξ ἐγκεφάλου προδήλως ὁρᾶται; καὶ γὰρ φωτοειδές ἐστιν. εἰ δὲ καὶ περὶ ψυχῆς

1 οὔτε codd. edd. οὐδὲ nos; cf. Proll. p. 102. — 3 ἄμεινον ὡς MpA ἀ. ὃ BChK; cf. Progr. II, 11. — 5 Ἐπίκουρος ἀπεφήνατο ἄγειν καὶ πολύ MA Ἐ. ἄγει καὶ π. p Ἐ. καὶ π. BChK; cf. Progr. II, 19. — 6 κρείττων MAp; cf. Proll. p. 41. — 7 τοῦ πέριξ ἀέρα καίτοι omissis, quae inter πέριξ et ἀέρα (v. 9) interiecta sunt, verbis M. — 8 αἰσθήσεων pro ὁρατῶν p. — 9 πέριξ om. p. — 13 παραγόμενον codd. edd. παραγινόμενον nos. — προδήλως ὁρᾶται om. p. — 14 φωτοειδὲς καὶ γάρ ἐστιν MpA καὶ γὰρ φ. ἐ. BChK; cf. Proll. pp. 41 et 121. — A verbis εἰ δὲ καὶ incip. excerpt. XXXII codicum FP desinitque in verbo λαμβάνει (p. 644, 7). —

duritiem aut mollitiem, sed colorem, magnitudinem, situm corporis percipit, quorum nihil baculo dignosci potest. Multo igitur melius, ut in erratis, Epicurus Stoicis sententiam pronuntiavit; hi enim nihil eorum, quae sub adspectum cadunt, ad visus facultatem traduci volunt, Epicurus autem vult atque illo ipso multo melius Aristoteles, cum non corporeum simulacrum, sed qualitatem quandam per circumfusi aëris immutationem a rebus adspectabilibus ad visum nostrum traduci vult. Noluit scilicet aërem ambientem prorsus sensus capacem fingere, cum tamen carnem manifesto cerneret ex emanante a principio in eam facultate ad sensum percipiendum idoneam effici. Quid autem negotii est solis fulgori sentiendi vim tribuere, cum talem inesse maxime in oculorum spiritu, qui a cerebro pervenit, liquido pateat? Fulgidus

οὐσίας ἀποφήνασθαι χρή, δυοῖν θάτερον ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ἢ τοῦτο εἶναι το οἷον αὐγοειδές τε καὶ αἰθερῶδες σῶμα, [λεκτέον αὐτὴν] εἰς ὅ, κἂν μὴ βούλωνται, κατὰ ἀκολουθίαν ἀφικνοῦνται Στωϊκοί τε καὶ Ἀριστοτέλης, ἢ αὐτὴν μὲν ἀσώματον ὑπάρχειν οὐσίαν, ὄχημα δὲ τὸ πρῶτον αὐτῆς εἶναι τουτὶ τὸ σῶμα, διὰ οὗ μέσου τὴν πρὸς τἆλλα σώματα κοινω-
644 νίαν λαμβάνει. τοῦτο | μὲν οὖν αὐτὸ διὰ ὅλου λεκτέον ἡμῖν ἐκτετάσθαι τοῦ ἐγκεφάλου, τῇ δέ γε πρὸς αὐτὸ κοινωνίᾳ τὸ κατὰ τὰς ὄψεις πνεῦμα φωτοειδὲς γίνεσθαι.

Περὶ μὲν οὖν τῆς Ἀριστοτέλους τε καὶ τῶν Στωϊκῶν δόξης ὀλίγον ἀναβάλλομαι, τὸ δὲ τὴν αἴσθησιν τῶν αἰσθητῶν γίνεσθαι διὰ ἀλλοιώσεώς τε καὶ διαγνώσεως ἐξ ὧν εἶπον δῆλον. ἀλλοιοῦται μὲν οὖν τὸ τῆς αἰσθήσεως ὄργανον, ἡ διάγνωσις δὲ αὐτοῦ τῆς ἀλλοιώσεως γίνεται ἐκ μιᾶς δυνάμεως κοινῆς πάντων τῶν αἰσθητηρίων ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐπιρρεούσης· τὴν δὲ ἀρχὴν αὐτὴν εἴτε κοινὴν αἴσθησιν εἴτε πρῶτον

2 ἢ τοῦτ' εἶναι FPMA ἤγουν εἶναι BChK; cf. Progr. II, 20. — σῶμα, εἰς ὃ FPp σῶμα λεκτέον αὐτὴν εἰς ὃ MABChK; cf. Proll. pp. 76 et 117. — 3 βούλονται AB. — 5 ὄχημα δὲ FP ὄχημά τι MABChK. — ἀσώμαστον p. — 9 αὐτῶν πνεῦμα MABChK αὐτῶν abest in p; cf. Proll. p. 117. — 16 ἀρχὴν αὐτὴν Mp ἀ. αὐτῶν ABChK; cf. Proll. p. 32. —

quippe est. Ceterum si de animi quoque substantia pronuntianda sententia est, de duobus alterum dici necesse est: aut id esse quasi fulgidum et aethereum corpus, ad quod probandum vel inviti per consecutionis necessitatem et Stoici et Aristoteles descendunt, aut ipsum incorporalem quidem esse substantiam, uti tamen hoc corpore tamquam primo vehiculo, quo commercium quoddam cum ceteris corporibus habeat. Hoc ipsum per totum diffusum esse cerebrum dicendum est eiusque communione oculorum spiritum lucidum effici.

Jam ut de Aristotelis Stoicorumque sententia disputationem paulisper differam, ex iis, quae diximus, sensum earum rerum, quae sub sensum cadunt, per immutationem et distinctionem fieri apertum est. Atque immutatur quidem sensus instrumentum, distinctio immutationis eius ab una eademque facultate omnibus sentiendi instrumentis communi

αἰσθητικὸν ἐθέλοις ὀνομάζειν, οὐ διοίσει. καὶ ταύτην ἔδειξεν ὁ πρόσθεν λόγος ἐγκέφαλον οὖσαν, ἀφ' οὗ πάντα τὰ μόρια αἴσθησίν τε καὶ κίνησιν ἔχει, καθηκόντων ἑτέρων μὲν νεύρων εἰς τὰ τῶν αἰσθήσεων ὄργανα διαγνώσεως ἕνεκα τῶν αἰσθητῶν, ἑτέρων δὲ τῶν κινούντων αὐτὰ τά γε κινεῖσθαι δεόμενα, καθάπερ ὀφθαλμούς τε καὶ γλῶτταν καὶ ὦτα. καὶ γὰρ οὖν καὶ ταῦτα ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ζῴων κινεῖται μυῶν τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ περιλαμβανόντων | αὐτά, διὰ ὧν αἱ 645 καθ' ὁρμὴν ἅπασαι κινήσεις τοῖς ζῴοις εἰσίν. ἐξ ὧν ἁπάντων μαρτυρεῖται προσηκόντως εἰρῆσθαι τὸν ἐγκέφαλον ἀρχὴν εἶναι τοῦτο μὲν αἰσθήσεως ἁπάσης τοῖς ζῴοις, τοῦτο δὲ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως. εἰ δέ γε μὴ διὰ ταῦτα, τίνος ἕνεκα ἄλλου γέγονεν; ἢ διὰ τί τὰς μήνιγγας ἔξωθεν αὐτῷ περιέτεινεν ἡ φύσις, εἴπερ ἐν ἐκείναις μέν ἐστιν ἡ τῆς ψυχῆς ἀρχή, μάτην δὲ ἐγκέφαλος ἐγένετο; διὰ τί δὲ ἑκάστη τῶν κοιλιῶν αὐτοῦ τιτρωσκομένη κίνδυνον ὀξύτατον ἐπιφέρει;

3 τε om. p. — καθηκόντων νεύρων ἑτέρων μὲν εἰς p. — 5 γε om. p. — 7 ἐν ante τοῖς nos inseruimus; cf. Proll. p. 107. — 8 τῶν μυῶν τῶν Mp. — 13 ἢ διὰ τὸ M ἢ διότι ABChK ἢ διὰ τί nos; cf. Proll. p. 29. — αὐτὸ M. — 15 δὲ ante ἐγκέφαλος om. ChK. —

e principio affluente efficitur, quod principium ipsum utrum sensum communem an primum, quod ad sensum aptum sit, appellare velis, nihil refert. Hoc nos superior disputatio docuit cerebrum esse, unde omnes partes et sensum et motum adipiscerentur, nervis aliis ad sensibilia dignoscenda in sensuum instrumenta descendentibus, aliis moventibus ea, quae moveri deberent, ut oculos, linguam, aures: nam et hae in plerisque animalibus moventur ita, ut musculi capitis eas comprehendant, per quos omnes in animalibus voluntariae motiones exsistunt. Quae omnia testimonio sunt cerebrum tum sensus omnis, tum voluntariae motionis in animalibus originem esse. Id si non propter haec, quamnam ob aliam causam factum est? Aut cur membranis extrinsecus id natura operuit, si quidem in illis est animi principium, nequidquam autem factum cerebrum est? Quid est quod singuli ventriculi eius vulnerati periculum praeceps inferunt? Quid est quod ab eo omnes nervi et dorsi medulla exoriuntur? Quam

δια τί δὲ ἀπὸ αὐτοῦ πάντα πέφυκε τα νεῦρα καὶ ὁ νωτιαῖος μυελός; ὃς ὅτι μὲν ἀποβλάστημα τῆς κατα τὸν ἐγκέφαλον οὐσίας ἐστίν, ἐναργῶς φαίνεται διὰ τῶν ἀνατομῶν, ὡς μηδὲ τοὺς μαγείρους ἀγνοεῖν. ὁποίαν δέ τινα τὴν δύναμιν ἔχει, μαθήσῃ ῥᾳδίως, εἰ πρότερον μὲν ἐπὶ τὴν ἀνατομὴν ἀφικόμενος ἴδοις ἀπὸ αὐτοῦ νεῦρα φυόμενα τὸν ἀριθμὸν ἑξήκοντά που, καταμάθοις δὲ ἑκάστου τὴν χρείαν, ἐνδειξαμένης τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἅμα τοῖς γινομένοις πάθεσιν ἐπὶ ταῖς τομαῖς. ἡ μέν γε κατασκευὴ παραπλησία τοῖς ἀπὸ ἐγκεφάλου
646 φυομένοις τῆς μὲν οἷον ἐντεριώ|νης ἑκάστου τῶν νεύρων ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ νωτιαίου βλαστανούσης, ἐν κύκλῳ δὲ αὐτὸ τῶν μηνίγγων περιλαμβανουσῶν. ἔχει γὰρ δὴ καὶ ὁ νωτιαῖος ὁμοίως ἐγκεφάλῳ τὰς μήνιγγας ἕνεκα τῆς αὐτῆς χρείας, ἃς εἰ καὶ περιέλοις ἑκάστου τῶν ἀποφυομένων νεύρων, οὐδὲν βλάπτεται τὸ μέλος, εἰς ὃ τὸ νεῦρον ἐμφύεται, μαρτυροῦντος καὶ τοῦδε τοῦ φαινομένου σκεπάσματα μὲν εἶναι τὰς μήνιγγας ἐγκεφάλου τε καὶ νωτιαίου, τὴν δὲ τῆς αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως δύναμιν ἐν τοῖς ὑπὸ αὐτῶν περιεχομένοις ὑπάρ-

5 μαθήσῃ M μαθῆς A μαθῆς B μάθῃς Ch μάθοις ἂν K; cf. Proll. p. 33. — ῥᾳδίως ὡς εἰ MAB; cf. Proll. p. 111. — 9 τῆς ἀπ' A. — 10 ἐντεριόνης MAB. —

cerebri substantiae propaginem esse ex dissectis corporibus manifesto apparet, ut ne coqui id ignorent. Sed qualem vim habeat, facile cognosces, si prius ad dissecanda animalia accedens contemplaberis ab ea nervos exoriri numero fere sexaginta atque uniuscuiusque usum animadvertes, quem fabrica ipsa atque affectiones, quae ex incisionibus accidunt, demonstrant. Fabrica quidem persimilis est nervis a cerebro natis, cum velut medulla uniuscuiusque nervi ab ipsa spinali progerminans a membranis undique circumdetur. Habet nimirum et spinalis medulla perinde ac cerebrum membranas eiusdem usus gratia, quas etiamsi cuique ab ea orienti nervo ademeris, membrum, in quod nervus inseritur, nequaquam laeditur, quae res manifesta et ipsa testatur membranas et cerebri et spinalis medullae tegumenta esse, vim autem ipsam et sensus et motus in iis, quae ab iis conteguntur, inesse.

χειν. ὅταν οὖν διατέμῃς τὴν ἐντεριώνην τοῦ νεύρου, παραχρῆμα τὸ μέλος, εἰς ὃ τὸ νεῦρον ἀφικνεῖται, φαίνεται παντάπασιν ἀναίσθητόν τε καὶ ἀκίνητον. ὅτι δὲ καὶ ὁ νωτιαῖος αὐτὸς ἀπὸ ἐγκεφάλου τὴν ἀρχὴν ἔχει τῶν δυνάμεων, εὔδηλον ἐκ τοῦ διατμηθέντος αὐτοῦ καθ' ὁτιοῦν μέρος, ὅσον μὲν ἀνωτέρω τῆς τομῆς ἐστιν, ὑγιὲς διαφυλάττεσθαι, τοῦ κατωτέρω δὲ τὴν αἴσθησιν ἀπόλλυσθαι παραχρῆμα καὶ τὴν κίνησιν, ἁπάντων τῶν ἀπὸ αὐτοῦ λαμβανόντων τὰ νεῦρα μυῶν ἀναισθήτων τε καὶ ἀκινήτων γινομένων. Ἐρασίστρατος μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ πρόσθεν, | ἀλλὰ ἐπὶ γήρως γε τὴν ἀληθῆ 647 τῶν νεύρων ἀρχὴν κατενόησεν· Ἀριστοτέλης δὲ μέχρι παντὸς ἀγνοήσας εἰκότως ἀπορεῖ χρείαν εἰπεῖν ἐγκεφάλου. τίνα δέ ἐστιν, ἃ λέγει, καὶ ὅπως ἐξελέγχεται, μαθεῖν ἔνεστί σοι τὸ περὶ χρείας μορίων ὄγδοον ὑπόμνημα τῆς ἡμετέρας πραγματείας ἀναγνόντι, καθάπερ γε καὶ ὅτι τούτων ἁπάντων τῶν δογμάτων ὧν διῆλθον Ἱπποκράτης ἐστὶν ἡγεμών, ἔν ἄλλοις τέ τισι κἀν τοῖς περὶ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς ὑπομνήμασι

1 ἐντεριόνην (ω eraso et in o mutato) M. — 7 ἀπολλύται (sic) M. — 15 ἀναγνόντα MAB; cf. Proll. p. 49. — 16 ὃν M. — ἱπποκράτους A. — 17 τῆς om. codd. edd. —

Quodsi medullam nervi dissecueris, continuo membrum, in quod nervus pervenit, sensus et motus prorsus expers cernitur. Sed et dorsi medullam ipsam a cerebro originem facultatum habere inde perspicuum est, quod, si in qualibet parte dissecueris, quidquid supra incisuram est, sanum permanebit, inferior autem pars sensum statim et motum amittit musculis omnibus, qui ab illa nervos accipiunt, sensu et motu orbatis. Erasistratus quidem, si non antea, at in senectute certe veram nervorum originem tandem agnovit; Aristoteles autem cum semper ignoraret, merito in explicando cerebri usu haesitavit. Qua de re quid dicat et quo modo coarguatur, cognoscere poteris, si octavum librum operis nostri de usu partium perlegeris; item horum omnium decretorum, quae recensui, principem fuisse Hippocratem cum alibi, tum in commentariis de Hippocratis anatomia demonstratum est.

δέδεικται. διὸ καὶ νῦν οὐ γέγραφα τὰς ῥήσεις, ὥσπερ τὰς Πλάτωνος, ὅπως μὴ δὶς ὑπὲρ τῶν αὐτῶν λέγοιμι· τῶν Πλάτωνος δὲ κατὰ ἄλλην οὐδεμίαν μεμνημονευκὼς πραγματείαν εἰκότως ἐν τῇδε παρεθέμην.

2 μὴ δεὶς M. —
τέλος τοῦ ἑβδόμου λόγου · ἀρξόμεθα τοῦ ὀγδόου : M.

Quare nunc huius verba non laudavi, quemadmodum Platonis, ne bis de iisdem dicere viderer; Platonicos autem locos quoniam nullo alio in libro commemoravissem, merito hic adscribendos esse iudicavimus.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐπι- 648
σκέψασθαι προθέμενοι πρῶτον μὲν ἐδιδάξαμεν ἀναγκαιότατον
ὑπάρχειν ἰατρικῇ τε καὶ φιλοσοφίᾳ, εἴτε πλείους εἰσὶ δυνά-
μεις αἱ διοικοῦσαι τὸν ἄνθρωπον εἴτε μία, βεβαίως ἐξευρεῖν·
ἐφεξῆς δὲ ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτῶν τραπόμενοι κατὰ τὸν ἀπο-
δεικτικὸν νόμον ἔννοιαν ὁμολογουμένην ἔφαμεν εἶναι τοῦ
τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ τὸ κατάρχον | αἰσθήσεώς τε καὶ κινή- 649
σεως τῆς κατὰ προαίρεσιν, οὐδενὸς πρὸς τὰ παρόντα διαφέ-
ροντος ἢ κατὰ προαίρεσιν ἢ καθ' ὁρμὴν εἰπεῖν. εὔδηλον
δέ, ὅτι ἕτεραι μέν εἰσιν αἱ κινήσεις ἐκτεινόντων τε καὶ συ-
στελλόντων τὰ κῶλα, βαδιζόντων τε καὶ τρεχόντων, ἑστώτων

γαληνοῦ περὶ τῶν ἱπποκράτους καὶ πλάτωνος δογμάτων: ἀρχὴ τοῦ ὀγδόου λόγου · M. —
8 *οὐδὲν ὡς* codd. edd. *οὐδενὸς* nos. —

Liber octavus.

Cum de Hippocratis et Platonis decretis quaerere instituissemus, primum illud maxime necessarium et medicinae et philosophiae esse docuimus, pluresne essent quae hominem regerent facultates an una, certissime explorare; deinde ad harum rerum investigationem accedentes adhibita demonstrationis lege hanc habere diximus animi principatum notionem ab omnibus concessam, ut esset, unde origo exsisteret et sensus et motus ex voluntate, in quo nihil ad praesens institutum interesset, utrum ex voluntate an ex appetitione diceremus. Constat autem alias esse motiones brachia et crura extendentium et contrahentium, ambulantium et currentium, stan-

τε καὶ καθημένων ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα πραττόντων, ἕτεραι δὲ αἱ κατὰ τὴν καρδίαν τε καὶ τὰς ἀρτηρίας οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν ἀποτελούμεναι, καθάπερ καὶ τρίτον ἄλλο γένος κινήσεων αἱ περὶ τὴν τῆς τροφῆς οἰκονομίαν. ἀλλὰ ἀπό γε τῶν προαιρετικῶν ἀρξάμενοι, καθ' ἃς καὶ τὸ καλούμενον ἰδίως ἡγεμονικόν ἐστι τῆς ψυχῆς, ἕνα λόγον ἐδείκνυμεν ἠρωτῆσθαι μόνον ἐπιστημονικῶς ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου τῆς οὐσίας ἔχοντα τὰς προτάσεις, ὄντα τοιοῦτον· 'ὅπου τῶν νεύρων ἡ ἀρχή, ἐνταῦθα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν.' αὕτη μὲν ἡ τοῦ λόγου κυριωτάτη πρότασις ὡμολογημένη πᾶσιν ἰατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις· ἡ δὲ οἷον πρόσληψις αὐτῆς ἀληθὴς μέν 'ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ', ψευδὴς δέ 'ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐν τῇ καρδίᾳ' γράφειν μὲν ταύτην 650 τὴν πρότασιν | ἢ καὶ λέγειν τοῖς ἀπείροις ἀνατομῆς δυναμένου τινός, οὐ μὴν δεῖξαί γε δυναμένου. πάντα γὰρ ἐν τοῖς ζῴοις τὰ μόρια νεύρων μετέχει, τὰ μὲν ἄντικρυς ἐξ ἐγκεφάλου παραγινομένων εἰς αὐτά, τὰ δὲ διὰ μέσου τοῦ νωτιαίου.

4 αἳ περὶ M. — 7 ζητημένου M. — 10 κυριώτητα M. — ὁμολογημένη M. — 11 πρόσληψις M Corn. πρόληψις A. — 13 τῇ om. M. — 16 ξένοις pro ζῴοις M. —

tium et sedentium aliaque id genus agentium, alias cordis et arteriarum, quae ex nostra voluntate non perficiuntur, aliud item tertium genus motionum, quae in alimenti dispensatione versantur. Verum a voluntariis exordio facto, quibus qui proprie vocatur animi principatus censetur, unam tantum rationem, in qua disserendi elegantia esset, colligi ostendimus, quae ab ipsa rei quaesitae natura petitas haberet propositiones, in hunc modum: 'Ubi nervorum origo, ibi etiam animi principatus est.' Haec quidem praecipua rationis propositio ab omnibus et medicis et philosophis conceditur; altera quasi eius assumtio vera est: 'Origo nervorum in cerebro est', falsa illa: 'Origo nervorum est in corde', quam quidem propositionem aliquis scribere aut etiam iactare apud imperitos anatomiae potest, ostendere nullo modo potest. Omnes enim in animalibus partes nervorum participes sunt, qui partim a cerebro ipso recta ad eas descendunt, partim per mediam spinae medullam. Primi igitur

πρῶτοι οὖν μακρολογίας αἴτιοι κατέστησαν οἱ καταψευσάμενοι τῶν φαινομένων, οὐχ Ἱπποκράτης ἢ Ἐρασίστρατος ἢ Εὔδημος ἢ Ἡρόφιλος ἢ Μαρῖνος οἱ μετὰ τοὺς παλαιοὺς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τὴν ἀνατομικὴν θεωρίαν ἠμελημένην ἀνακτησάμενοι· ὡς, εἴ γε τὸ φαινόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς εἶπον, οὐκ ἂν ἐμακρολογοῦμεν διὰ ἀποδείξεως μιᾶς εὑρημένου τοῦ ζητουμένου. μακροτέρων οὖν λόγων ἐδεήθημεν εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διὰ τούς, ἃ μηδὲ ὅλως εἶδον, ὡς ἀκριβῶς ἰδόντας ἐπιχειρήσαντας γράφειν ἠναγκάσθημέν τε καὶ τὴν νεύρων καὶ ἀρτηριῶν ἀνατομὴν ἐπὶ κεφαλαίων ἐν αὐτῷ διελθεῖν. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν ἠρωτημένων λόγων περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ τοὺς πιθανωτάτους ἀπεδείξαμεν οὐ κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ὑπὸ αὐτῶν συντεθέντας, | ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐγγὺς αὐτῶν, οὓς διαλεκτικοὺς ἔθος ἐστὶν **651** *Ἀριστοτέλει καλεῖν, ἐνίους δὲ πορρώτερον, οὓς διαιροῦμεν εἴς τε τοὺς ῥητορικοὺς καὶ τοὺς σοφιστικούς. ἔπραξα δὲ*

1 *πρῶτον* M. — 2 *ἔνδημος* pro *Εὔδημος* M. — 3 *ἡρόφιλος* M *Ἡρόφιλος* ABCh. — 4 *ἀνακτισάμενοι* M. — 7 *ζητημένου* M. — 9 *εἰδόντας* MAB. — *τὴν* om. codd. edd.; cf. Proll. p. 106. — 11 verba *τῶν* — *ἡγεμονικοῦ* in ras. M. — 13 *συντιθέντας* MABCh. — 15 *ἀριστοτέλης* M. — 16 *ῥητορικούς τε καὶ* MABCh; cf. Proll. p. 113. —

huiusce longae orationis auctores illi exstiterunt, qui contra rerum evidentiam mentiti sunt, non Hippocrates aut Erasistratus aut Eudemus aut Herophilus aut Marinus, qui post veterum memoriam artem corpora dissecandi interiecto tempore neglectam restituerunt; nam illi si, quod ex anatomia manifestum est, dixissent, nos longis ambagibus non uteremur, quoniam una demonstratione res, quam quaerimus, explorata est. Verum longiore uti oratione nobis statim in primo libro opus fuit propter eos, qui, quae omnino non viderunt, perspicue se vidisse simulantes scriptis mandare ausi sunt, atque nervorum et arteriarum anatomiam summatim percensere ibi coacti sumus. In secundo libro e rationibus ab illis de animi principatu interrogatis eas maxime probabiles ostendimus, non quae ex demonstrationis arte ab istis compositae essent, sed quae e genere iis proximo essent, quas dialecticas appellare Aristoteles consuevit, nonnullas

τοῦτο καὶ τοῦ ὑποκειμένου μὲν ἕνεκεν αὐτοῦ καὶ διὰ τοὺς ἑταίρους δὲ βουλομένους ἐκ παραλλήλου τῶν λόγων ἔχειν τὰς διαφορας ἐφ' ἑνὸς προβλήματος, ἐσομένης τῆς γυμνασίας ταύτης εἰς πολλὰ χρησίμης. ἐπεὶ δὲ καὶ τοιοῦτόν τινα λόγον ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν· 'ἔνθα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθα καὶ τὸ ἡγεμονικόν· τὰ δὲ πάθη τῆς ψυχῆς ἐν καρδίᾳ· ἐν ταύτῃ ἄρα καὶ τὸ ἡγεμονικόν,' ἐδείκνυον αὐτὸ τὸ ζητούμενον αὐτὸν ἐν τῷ κυριωτάτῳ λήμματι λαμβάνοντα· Πλάτωνος γὰρ εἰρηκότος ἐν μὲν τῇ κεφαλῇ τὸ λογιστικὸν ὑπάρχειν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ θυμοειδές, ἐν ἥπατι δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐχρῆν αὐτὸν ἐλέγξαι πρότερον, ὅσα κατασκευάζων ἑαυτοῦ τὸ δόγμα διῆλθεν ὁ Πλάτων, οὐχ ἁπλῶς ἀποφηνάμενον ἀξιοπιστοτέραν ἡγεῖσθαι τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν τῶν ὑπὸ Πλά-
652 τωνος εἰρημένων λόγων· ἐδείκνυον δὲ καὶ ὡς | οὐδὲ ἐπεχείρησέ που τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων ὁ Χρύσιππος ἀντειπεῖν τοῖς τοῦ Πλάτωνος λόγοις. ἅπαντες μὲν οὖν ὅσοι μηδέπω φιλοσοφίας ἦσαν ἡμμένοι γεωμέτραι καὶ ἀριθμητικοὶ καὶ

3 τῆς om. M. — 5 ὁ om. M. — 7 ἐνδείκνυον M. — 12 ἀποφηνάμενος MABCh. — 13 ἀξιοπιστωτέραν M. —

autem longius abesse, quas in rhetoricas et sophisticas dividimus. Feci autem hoc cum ipsius rei propositae, tum amicorum causa, qui iuxta collocata rationum discrimina in una quaestione habere voluerunt ad alia multa hanc exercitationem utilem fore rati. Quoniam autem Chrysippus rationem huiuscemodi scriptam protulit: 'Ubi affectus animi sunt, ibi etiam principatus est; affectus autem animi in corde sunt; in eodem igitur principatus est', in prima huius rationis propositione eum id ipsum, quod quaereretur, assumsisse ostendi; nam cum Plato dixisset in capite rationem, in corde iracundiam, in iecore cupiditatem collocatam esse, Chrysippus debuit ea, quae Plato ad suam sententiam confirmandam exposuit, prius refellere, non ita absolute pronuntiatam sententiam suam Platonis rationibus fide digniorem existimare; quid? quod ne tentasse quidem hominem ullo loco scriptorum suorum contra Platonis rationes disputare ostendimus. Itaque omnes, qui nondum philosophiam attigerant, geometrae,

λογιστικοὶ καὶ ἀστρονόμοι καὶ ἀρχιτέκτονες ἔτι τε μουσικοὶ καὶ γνωμονικοὶ καὶ ῥητορικοὶ καὶ γραμματικοὶ καὶ ὅλως εἴ τις ἐν τέχνῃ λογικῇ γεγύμναστο, πίστιν βεβαίαν ἔσχον ἐξεληλέγχθαι μὲν τοὺς τῶν ἄλλων λόγους, ὅσους ἐγεγράφεσαν ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ ψυχῆς, ἀληθεῖς δὲ εἶναι τοὺς Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος· ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ Χρυσίππου βιβλία περὶ παθῶν ἦν γεγραμμένα καὶ οἱ ἀπὸ ἐκείνου εἶπον, ὡς ἐν ἐκείνοις ἀπέδειξεν ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ λογιστικῷ τῆς ψυχῆς εἶναι τὰ πάθη καὶ τοὺς θυμοὺς καὶ τοὺς φόβους καὶ τὰς λύπας ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα, διὰ ἐκείνους ἠναγκάσθην ἐπιδεικνύναι μὴ μόνον ψευδῶς εἰρηκότα πολλὰ κατὰ τὰ περὶ παθῶν βιβλία τὸν Χρύσιππον, ἀλλὰ καὶ μαχομένως αὑτῷ καὶ κατὰ τοῦτο προσέθηκα τοῖς πρώτοις δύο βιβλίοις ἕτερα τρία δείξας εὐθέως ἐν αὐτοῖς, ὅτι καὶ Ποσειδώνιος ὁ ἐπιστημονικώτατος τῶν Στωϊκῶν διὰ τὸ γεγυμνάσθαι κατὰ γεωμετρίαν ἀπέστη τε τοῦ Χρυσίππου καὶ δείκνυσιν ἐν τῇ | περὶ παθῶν πραγματείᾳ διοικουμένους ἡμᾶς ὑπὸ 653

2 γνωμικοὶ M. — 3 ἐξηλέγχθαι codd. edd. ἐξεληλέγχθαι nos. — 6 ἐπεὶ δὲ ἦν τὰ Corn. — παθῶν καὶ γεγραμμένα M π. γεγρ. ABChK π. ἦν γ. nos; cf. Proll. p. 109. — 7 ἐκείνου ὡς codd. edd. ἐ. ἔφασαν ὡς Corn. ἐ. εἶπον ὡς nos. — 8 τὰ om. M. — 9 καὶ ante τοὺς θυμοὺς om. codd. edd. — 11 περὶ τῶν παθῶν codd. edd. π. παθῶν nos. — μαχομένως MA μαχόμενα BChK; cf. Progr. II, 9. — 12 αὐτῷ codd. edd. αὑτῷ nos. —

arithmetici, calculatores, astronomi, architecti, item musici, gnomonici, rhetorici, grammatici, denique si quis in arte logica erat exercitatus, persuasissimum habuerunt aliorum rationes, quas de principatu animi scripsissent, esse refutatas, Hippocratis autem et Platonis veras esse. At cum Chrysippi libri de perturbationibus conscripti essent eiusque sectatores affirmarent in illis eum demonstrasse in rationali parte animi esse affectus, iras, metus, maerores aliaque id genus, illi me coëgerunt ostendere Chrysippum non modo multa falso in libris de perturbationibus, verum etiam sibimet repugnantia dixisse atque idcirco prioribus duobus libris tres alios addidi statim in initio eorum declarans Posidonium, Stoicorum eruditissimum, quippe qui in geometria exercitatus esset, defecisse a Chrysippo et in libris de affecti-

τριῶν δυνάμεων, ἐπιθυμητικῆς τε καὶ θυμοειδοῦς καὶ λογιστικῆς· τῆς δὲ αὐτῆς δόξης ὁ Ποσειδώνιος ἔδειξεν εἶναι καὶ τὸν Κλεάνθην. καὶ μέντοι καὶ τὸν περὶ τῶν ἀρετῶν λόγον ἐπὶ ταύταις ταῖς ἀρχαῖς ὀρθῶς φησι περαίνεσθαι καὶ δείκνυσιν αὐτὸ τοῦτο διὰ μεγάλης πραγματείας ἰδίᾳ γεγραμμένης αὐτῷ. ὥστε οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἴτιος, ἀλλὰ οἱ προπετῶς ἐπαινοῦντες τὰ γεγραμμένα Χρυσίππῳ περί τε τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ καὶ περὶ παθῶν. ἃ πάντα ἐγνώκειν ἐγὼ παρελθεῖν ἐάσας ἀνέλεγκτα· θεοὺς δὲ ἅπαντας ἐπικαλοῦμαι μάρτυρας, ὡς τοὺς ἀναισχύντους τῶν λόγων ἐλέγχων αὐτὸς αἰδοῦμαι βέλτιον εἶναι νομίζων ἀγνοεῖσθαι τοῖς πολλοῖς αὐτούς, ὅπως μὴ βλάπτοιντο θεώμενοι φιλοσόφους ἄνδρας, ἃ μηδέποτε εἶδον, ὡς ἰδόντας γράφοντας· ἧττον γὰρ αἰδοῦνται καὶ αὐτοὶ φωραθῆναι ψευδόμενοι. αἰδεσθῆναι δὲ ἔστι καὶ οἳ μὴ γινώσκουσιν, ἐν φιλοσοφίᾳ γεγηρακότες ἄνδρες, ὡς εἷς μόνος οὗτος ἠρώτηται λόγος ἀποδεικτικῷ νόμῳ περὶ
654 ψυχῆς ἡγεμονικοῦ, καθ' | ὃν ἡ μὲν ἀληθὴς πρόσληψίς ἐστι

1 ἐπιθυμητικοῦ M. — 3 τὸν ante περὶ om. M. — 7 Χρυσίππου M. — 10 ἐλέγχων M ἐλέγχους ABChK; cf. Proll. p. 33. — 12 θεώμεν (sic) M. — 16 οὗτος om. M. — 17 ἐστιν ἐγκέφαλος M ἐστιν ἐγκέφαλον ABChK ἐστι τὸν ἐγκ. nos; cf. Proll. p. 106. —

bus ostendere a tribus nos facultatibus regi, concupiscente, irascente, ratiocinante, eiusdemque sententiae esse Cleanthem. Quin etiam disputationem de virtutibus his positis principiis recte absolvi posse ait, quod ipsum amplo opere singillatim ea de re conscripto ostendit. Itaque non ego longae orationis auctor sum, sed isti, qui temere Chrysippi scripta tum de principatu animi, tum de affectibus laudant. Quae omnia statueram sine refutatione praetermittere: deos autem omnes testor me vereri rationes impudentes redarguere, melius esse existimans eas a plerisque ignorari, ne detrimentum accipiant, si cognoscant philosophos, quae nunquam viderint, ea, quasi viderint, litteris mandare, minus enim erubescunt ipsi quoque in mendacio deprehendi. Erubescendum etiam propter eos est, qui cum in philosophia consenuerint, non intellegunt unam eam solam rationem demonstrationis lege de

τὸν ἐγκέφαλον εἶναι τῶν νεύρων ἀρχήν, ἡ ψευδὴς δὲ τὴν καρδίαν. ὥστε οὐ μόνον ἐν πέντε βιβλίοις οὐκ ἦν ἀνάγκη γραφῆναι τὸν περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ λόγον, ἀλλὰ οὐδὲ διὰ ἑνὸς ὅλου πρός γε τοὺς μεμαθηκότας, ὁποῖόν τι πρᾶγμά ἐστιν ἀπόδειξις ἐπιστημονική, προσήκουσα μέν, ὡς ἐγώ φημι, φιλοσόφοις μᾶλλον ἢ γεωμέτραις ἀριθμητικοῖς τε καὶ λογιστικοῖς, ἀστρονόμοις τε καὶ ἀρχιτέκτοσιν, οὐ μὴν ἠσκημένοις γε αὐτοῖς ὥσπερ ἐκείνοις. διὰ τοῦτο οὖν Εὐκλείδης μὲν ἑνὶ θεωρήματι τῷ πρώτῳ κατὰ τὸ τῶν φαινομένων βιβλίον ἐπέδειξε διὰ ὀλιγίστων ἐπῶν τὴν γῆν μέσην εἶναι τοῦ κόσμου καὶ σημείου καὶ κέντρου λόγον ἔχειν πρὸς αὐτόν, ὃ οἱ μαθόντες οὕτω πιστεύουσι τῷ συμπεράσματι τῆς ἀποδείξεως, ὡς καὶ τῷ τὰ δὶς δύο τέτταρα εἶναι· τῶν φιλοσόφων δὲ ἔνιοι τοιαῦτα ληροῦσι περὶ μεγέθους τε καὶ θέσεως γῆς, ὡς αἰδεσθῆναί τινα περὶ τοῦ παντὸς ἐπιτηδεύματος. ὅπου γὰρ οἱ μὲν ἀεὶ παρακελευόμενοι μηδὲν μήτε πράττειν μήτε λέγειν προπετῶς ἔργῳ φαίνονται τοιοῦτοι, τῶν δὲ εἰρημένων ἄνω-

---

9 κατὰ τῶν φαινομένων M. — 11 ἣν οἱ codd. edd. ὃ οἱ nos; cf. Proll. p. 82. — 13 ὡς καὶ τὸ codd. edd. ὡς καὶ τῷ nos. — 14 τε om. M. —

---

animi principatu collectam esse, in qua vera assumtio cerebrum, falsa cor nervorum originem statuat. Quare disputationem de animi principatu non modo non quinque libris, sed ne uno quidem integro comprehendi necesse fuit apud eos, qui probe noverunt, qualis res sit demonstratio elegans, quae mea quidem sententia philosophis magis quam geometris, arithmeticis, calculatoribus, astronomis, architectis convenit, quamquam philosophi ipsi minus in ea quam illi sunt exercitati. Hac de causa Euclides in uno theoremate, quod primum in libro de phaenomenis posuit, paucissimis verbis demonstravit terram mediam esse mundi partem et puncti centrique instar ad eum esse, quod qui didicerunt, demonstrationis conclusionem tam pro certo habent quam bis bina quattuor efficere; philosophorum contra nonnulli de magnitudine et situ terrae talia effutiunt, ut sint, quos totius huius studii pudeat. Cum enim ii, qui semper hortantur, ne quid temere aut agas aut dicas, re vera ipsi temerarios se prae-

655 θεν | τεχνιτῶν οὐδεὶς μὲν ἑαυτὸν νομίζει σοφόν, ὡς ἐκεῖνοι, ταῖς δὲ ἀποδείξεσι προσηκόντως χρῶνται μηδαμόθεν μαχόμενοι μηδὲ διαφωνοῦντες ἀλλήλοις μηδὲ ἀναισχύντως ἀποφαινόμενοι περὶ ὧν οὐκ ἴσασι, πῶς οὐκ ἄν τις αἰδεσθείη περὶ παντὸς τοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐπιτηδεύματος; οὕτω γοῦν ὁ ἀληθὴς λόγος ἐστὶ βραχύς, ὥστε ἐγὼ δείξω σοι διὰ ὀλίγων συλλαβῶν περαινόμενον αὐτὸν ὄντα τοιοῦτον· 'ἔνθα τῶν νεύρων ἡ ἀρχή, ἐνταῦθα τὸ ἡγεμονικόν· ἡ δὲ ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐν ἐγκεφάλῳ· ἐνταῦθα ἄρα τὸ ἡγεμονικόν.' εἷς μὲν οὗτος ὁ λόγος ἐννέα καὶ τριάκοντα συλλαβῶν, ὅπερ ἐστὶ δυοῖν καὶ ἡμίσεως ἐπῶν ἑξαμέτρων· ἕτερος δέ ἐστι πέντε τῶν πάντων ἐπῶν 'ἔνθα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἐπιφανέστερον κινεῖ τὰ μόρια τοῦ σώματος, ἐνταῦθα τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἡ καρδία φαίνεται μεγάλην ἐξαλλαγὴν ἴσχουσα τῆς κινήσεως ἐν θυμοῖς καὶ φόβοις· ἐν ταύτῃ ἄρα τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἐστιν.' εἰ δὲ συνθείης ὡδὶ τούτους

1 ἀντιτεχνιτῶν codd. edd. τεχνιτῶν nos. — 2 προσηκόντες M. — 6 ὡς codd. edd. ὥστε nos. — 9 ἐγκεφάλῳ ἐστίν codd. edd. ἐστιν eiecimus; cf. Proll. p. 117. — 10 ὁ om. M. — 13 ἐνταῦθα παθητικὸν τὸ τῆς (item v. 16) MABCh. —

bent, illorum autem quos supra commemoravi artificum nemo se sapientem, ut illi, existimat, demonstrationibus autem apte utuntur nusquam pugnantes aut dissentientes inter se neque impudenter de iis, quae ignorant, sententiam pronuntiantes, quidni totum philosophiae studium pudendum videatur? Ita quidem vera ratio brevis est, ut tibi ostendam paucis syllabis eam confici, ad hunc modum: 'Ubi nervorum origo, ibi animi principatus est; origo autem nervorum in cerebro; hic igitur principatus est.' Una haec ratio ex undequadraginta syllabis constat, hoc est duobus hexametris et dimidio, altera e quinque omnino versibus: 'Ubi affectus animi manifestius corporis partes agitant, ibi affectibus obnoxia animi pars est; atqui cor cernitur in ira et timore magnam motus insolentiam prae se ferre; in corde igitur pars affectibus obnoxia collocata est.' Quodsi has duas rationes in unum coniunxeris, tota, quae ex iis composita est, ratio octo

τοὺς δύο λόγους, οὐ πλείονες τῶν ὀκτὼ ἑξαμέτρων τὸ συγκείμενον ἐξ αὐτῶν πλῆθος ἔσται. τίνες οὖν | αἴτιοι τοῦ 656 πέντε βιβλία γραφῆναι περὶ τούτων, ἃ διὰ ὀκτὼ στίχων ἡρωϊκῶν ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν εἶχεν; οὐχ ἡμεῖς δήπουθεν, ἀλλὰ οἱ μὴ βουλόμενοι γραμμικαῖς χρῆσθαι ἀποδείξεσι φιλόσοφοι, περὶ ὧν ἔφην αἰδεῖσθαι. τίνες δὲ αἴτιοι τοῦ καὶ τὸ ἕκτον βιβλίον ἐπὶ αὐτοῖς γραφῆναι περὶ τῆς τρίτης ἀρχῆς μακροτέρου μὲν λόγου δεομένης, οὐ μὴν ὥσθ' ὅλον ἓν πληρωθῆναι βιβλίον; οἱ μὴ γεγυμνασμένοι γραμμικῶν ἀποδείξεων ἀκούειν, ἐπεί τοι καὶ τούτου τοῦ σκέμματος ἐν ὀλίγοις κεφαλαίοις ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις. ἐδείχθη γὰρ ἔν τε τοῖς φυτοῖς τὰ παχύτατα μέρη τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἐκφυόμενα καὶ ἐπὶ τῶν ζῴων προδεδειγμένων δυοῖν ἀρχῶν, τῆς τῶν νεύρων καὶ τῶν ἀρτηριῶν, τὰ μὲν οἷον στελέχη πρὸς ταῖς ἀρχαῖς εἶναι, τὰ δὲ ἀνάλογον κλάδοις ἐν τῷ προϊέναι τὰ στελέχη γεννώμενα. τοῦτο μὲν ἓν λῆμμα διὰ ἐναργῶν ἀποδείξεων ἐδείχθη·

1 τῶν ἐξ ἀμέτρων ὀκτὼ M τῶν ἑξαμέτρων ὀκτὼ ABCh; cf. Proll. p. 121. — 7 ἐν αὐτοῖς MABCh ἐπ' αὐτοῖς K. — 8 μὲν corr. ead. man. in ἓν M. — 9 verba οἱ μὴ — καὶ τούτου in ras. M. — 10 ἐπί pro ἐπεί M. — 12 καὶ τῶν προδεδειγμένων codd. edd. καὶ ἐπὶ τῶν ζῴων προδεδ. nos. — 15 κλάδ M. — προσιέναι MABCh προϊέναι Corn. K. — 16 ἐναργῶν ἀπεδείχθη M. —

hexametros non excedet. Quinam igitur in causa fuere, ut quinque libri conscriberentur de iis rebus, quae octo versibus herois demonstrationem elegantem habere docui? Non nos certe, sed philosophi illi, qui linearibus demonstrationibus uti nolunt, quorum me pudere dixi. In quosnam item culpa conferenda est, quod sextus liber illis additus est de tertio principio, quod longiorem illud quidem disputationem requirebat, non ita tamen longam, ut integer unus liber impleretur? In eos inquam, qui in linearibus demonstrationibus audiendis non sunt exercitati, quamquam et huius considerationis paucis capitibus continetur demonstratio. Sicut enim in stirpibus crassissimas partes ex origine earum ostendimus prodire, ita in animalibus duabus originibus supra demonstratis, nervorum et arteriarum, horum velut truncos ipsis originibus adhaerere, partes autem ramulis simi-

δεύτερον δὲ ἐπὶ αὐτῷ τῆς φυτικῆς ἐν ἡμῖν δυνάμεως, ἣν κοινὴν ἔχομεν πρὸς τὰ φυτά, τὰς φλέβας ὑπάρχειν ὄργανα καθηκουσῶν μὲν εἴς τε τὴν γαστέρα καὶ τὰ ἔντερα λεπτῶν 657 φλεβῶν, ὥσπερ εἰς τὴν γῆν αἱ ῥίζαι τῶν | δένδρων, ἁπασῶν δὲ ἀπὸ μιᾶς φλεβὸς πεφυκυιῶν, τῆς ἐπὶ πύλαις ἥπατος, αὖθις δὲ ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένης τῆς μεγίστης φλεβός, ἣν κοίλην ὀνομάζουσιν, ἧς ὥσπερ κλάδοι τινὲς σχίζονται φλέβες ἄλλαι πάντῃ τοῦ σώματος φερόμεναι. ἐξ ὧν ἐπεραίνετο τῶν φλεβῶν ἀρχὴ τὸ ἧπαρ ὑπάρχειν, ᾧ πάλιν εἵπετο καὶ τῆς κοινῆς πρὸς τὰ φυτὰ δυνάμεως ἀρχὴν εἶναι τοῦτο τὸ σπλάγχνον, ἥντινα δύναμιν ὁ Πλάτων ἐπιθυμητικὴν ὀνομάζει. αὕτη μὲν ἀπόδειξις μία τοῦ τὸ ἧπαρ ἀρχὴν εἶναι τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως καὶ τῶν φλεβῶν· ἑτέρα δὲ ἐκ τοῦ μηδὲν ἄλλο μόριον εὑρίσκεσθαι κατὰ τὸ ζῷον, ᾧ συμφυεῖς εἰσιν αἱ φλέβες ἅπασαι, λαμβανομένη. τὴν γὰρ ἐκ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκφυομένην φλέβα τὴν κοίλην ἔνιοί φασι τῆς δεξιᾶς

---

4 ἀπὸ σῶν μὲν pro ἁπασῶν δὲ M. — 5 μιᾶς om. M. — 6 τῆς om. codd. edd.; cf. Proll. p. 106. — 7 φλέβαις M. — 8 ἡ τῶν codd. edd. ἡ delevimus. —

---

les in truncorum progressu germinare. Unam hanc sumtionem evidentibus demonstrationibus confirmavimus; alteram addidimus, qua vegetabilis in nobis facultatis, quae nobis cum stirpibus communis est, instrumenta esse venas diximus, cum tenues quidem in ventrem et intestina pertineant, quemadmodum arborum radices in terram, omnes autem ab una, quae est ad iecoris portam, ortum habeant et rursus a iecore maxima egrediatur vena, quam cavam appellant, e qua aliae venae veluti rami quidam finduntur ac per totum corpus disperguntur, e qua re illud effici docui, venarum originem iecur esse, inde rursus illud, etiam communis cum stirpibus facultatis, quam Plato concupiscibilem vocat, principium hoc viscus esse. Atque haec una est demonstratio, qua iecur concupiscibilis facultatis et venarum originem esse probavimus; altera inde sumitur, quod nulla alia pars in animali reperitur, cui venae omnes conexae sint. Cavam enim venam e gibberis iecoris partibus exorientem e dextro

ἐν τῇ καρδίᾳ κοιλίας ἐκπεφυκέναι. εἴπερ οὖν ἀπὸ ἐκείνης ἀνάλογον κλάδοις αἱ κατὰ τὸ σῶμα πᾶν ἀποσχίζονται φλέβες, εἴη ἂν ἁπασῶν αὐτῶν ἀρχὴ ἡ καρδία. ἀλλὰ αἵ γε ἐκ τῶν σιμῶν τοῦ ἥπατος ἀνάλογον ῥίζαις εἰς τὴν γαστέρα τήν τε νῆστιν καὶ τὸ λεπτὸν ἔντερον καὶ τὸ τυφλὸν καὶ τὸ κῶλον εἴς τε τὸ ἀπευ-
θυσμένον | ὀνομαζόμενον καὶ τὸν σπλῆνα καὶ τὸ ἐπίπλοον 658
ἥκουσαι φλέβες οὐκ ἀπὸ ταύτης πεφύκασιν, ἀλλὰ ἔστιν ἑτέρα φλὲψ ἁπασῶν τούτων ἀρχὴ κατὰ τὰς πύλας τοῦ ἥπατος τεταγμένη. πῶς οὖν ἔτι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν ἡ δεξιὰ τῆς καρδίας ἔσται κοιλία μήτε τῶν εἰρημένων φλεβῶν μήτε πρὸς αὐταῖς τῶν ἐν τοῖς σιμοῖς τοῦ ἥπατος συναπτομένων τῇ καρδίᾳ; ἧπαρ δὲ καὶ ταύταις ἁπάσαις συνῆπται ταῖς φλεψὶ καὶ ταῖς καθ' ὅλον τὸ σῶμα διὰ τῆς ἐκ τῶν κυρτῶν αὐτοῦ μερῶν ἐκπεφυκυίας, ἣν οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν κοίλην ὀνομάζουσι διὰ τὸ μέγεθος, Ἱπποκράτης δὲ καὶ ὅσοι τὰ τούτου πρεσβεύουσιν ἡπατῖτιν ἀπὸ τοῦ σπλάγχνου προσονομάζουσιν, ὅθεν ἐκπέφυκεν αὕτη. τοιγαροῦν ἤδη σοι δευτέρα περὶ ἥπα-

---

1 λίας pro κοιλίας M. — 3 ἡ om. M. — 8 φλέξ M. — verba inter ἀρχὴ et τῶν φλεβῶν (v. 9) interiecta om. M. —

---

cordis sinu ortum habere sunt qui dicant. Quodsi e corde similes ramis per totum corpus venae propagarentur, cor harum omnium origo esset. At illae, quae ex simis iecoris partibus radicibus similes in ventrem, in ieiunum et tenue intestinum, in caecum, colon, rectum, quod dicitur, in lienem omentumque penetrant, non ab eo oriuntur, sed alia est vena harum omnium origo, quae ad iecoris portas collocata est. Qui fiet igitur, ut dexter cordis ventriculus venarum principium sit, cum neque venae, quas commemoravimus, neque praeter eas hae, quae in simis iecoris sunt, cordi committantur? At iecur non modo his, sed aliis etiam omnibus, quae per totum corpus sparguntur, coniungitur per eam, quae e gibberis eius partibus exoritur, quam medici plerique propter magnitudinem cavam appellant, Hippocrates autem eiusque sectatores hepatitin a viscere, unde egreditur. Itaque alterum iam habes argumentum, quo iecur venarum

[illegible]

[illegible]

[illegible] germinare. Unam hanc sententiam evidentibus demonstrationibus confirmavimus; alteram adiicimus, qua vegetabilis in nobis facultatis, quae nobis cum stirpibus communis est, instrumenta esse venas diximus, cum tenues quidem in ventrem et intestina pertineant, quemadmodum arborum radices in terram, omnes autem ab una, quae est ad iecoris portam, ortum habeant et rursus a iecore maxima egrediatur vena, quam cavam appellant, e qua aliae venae veluti rami quidam finduntur ac per totum corpus disperguntur, e qua re illud effici docui, venarum originem iecur esse, inde rursus illud, etiam communis cum stirpibus facultatis, quam Plato concupiscibilem vocat, principium hoc viscus esse. Atque haec una est demonstratio, qua iecur concupiscibilis facultatis et venarum originem esse probavimus; altera inde sumitur, quod nulla alia pars in animali reperitur, cui venae omnes conexae sint. Cavam enim venam e gibberis iecoris partibus exorientem e dextro

ἐν τῇ καρδίᾳ κοιλίας ἐκπεφυκέναι. εἴπερ οὖν ἀπὸ ἐκείνης ἀνάλογον κλάδοις αἱ κατὰ τὸ σῶμα πᾶν ἀποσχίζονται φλέβες, εἴη ἂν ἁπασῶν αὐτῶν ἀρχὴ ἡ καρδία. ἀλλὰ αἵ γε ἐκ τῶν σιμῶν τοῦ ἥπατος ἀνάλογον ῥίζαις εἰς τὴν γαστέρα τήν τε νῆστιν καὶ τὸ λεπτὸν ἔντερον καὶ τὸ τυφλὸν καὶ τὸ κῶλον εἴς τε τὸ ἀπευθυσμένον | ὀνομαζόμενον καὶ τὸν σπλῆνα καὶ τὸ ἐπίπλοον 658
ἥκουσαι φλέβες οὐκ ἀπὸ ταύτης πεφύκασιν, ἀλλὰ ἔστιν ἑτέρα φλὲψ ἁπασῶν τούτων ἀρχὴ κατὰ τὰς πύλας τοῦ ἥπατος τεταγμένη. πῶς οὖν ἔτι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν ἡ δεξιὰ τῆς καρδίας ἔσται κοιλία μήτε τῶν εἰρημένων φλεβῶν μήτε πρὸς αὐταῖς τῶν ἐν τοῖς σιμοῖς τοῦ ἥπατος συναπτομένων τῇ καρδίᾳ; ἧπαρ δὲ καὶ ταύταις ἁπάσαις συνῆπται ταῖς φλεψὶ καὶ ταῖς καθ' ὅλον τὸ σῶμα διὰ τῆς ἐκ τῶν κυρτῶν αὐτοῦ μερῶν ἐκπεφυκυίας, ἣν οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν κοίλην ὀνομάζουσι διὰ τὸ μέγεθος, Ἱπποκράτης δὲ καὶ ὅσοι τὰ τούτου πρεσβεύουσιν ἡπατῖτιν ἀπὸ τοῦ σπλάγχνου προσονομάζουσιν, ὅθεν ἐκπέφυκεν αὕτη. τοιγαροῦν ἤδη σοι δευτέρα περὶ ἥπα-

1 λίας pro κοιλίας M. — 3 ἡ om. M. — 8 φλέξ M. — verba inter ἀρχὴ et τῶν φλεβῶν (v. 9) interiecta om. M. —

cordis sinu ortum habere sunt qui dicant. Quodsi e corde similes ramis per totum corpus venae propagarentur, cor harum omnium origo esset. At illae, quae ex simis iecoris partibus radicibus similes in ventrem, in ieiunum et tenue intestinum, in caecum, colon, rectum, quod dicitur, in lienem omentumque penetrant, non ab eo oriuntur, sed alia est vena harum omnium origo, quae ad iecoris portas collocata est. Qui fiet igitur, ut dexter cordis ventriculus venarum principium sit, cum neque venae, quas commemoravimus, neque praeter eas hae, quae in simis iecoris sunt, cordi committantur? At iecur non modo his, sed aliis etiam omnibus, quae per totum corpus sparguntur, coniungitur per eam, quae e gibberis eius partibus exoritur, quam medici plerique propter magnitudinem cavam appellant, Hippocrates autem eiusque sectatores hepatitin a viscere, unde egreditur. Itaque alterum iam habes argumentum, quo iecur venarum

τος ἀπόδειξις, ὡς ἁπασῶν ἐστι φλεβῶν ἀρχή, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως. ἄλλη δὲ ἐκ περιουσίας τρίτη τοιάδε τις· ἐὰν τὴν δεξιὰν τῆς καρδίας κοιλίαν ἀρχὴν ὑποθώμεθα τῆς κοίλης φλεβός, ἐναντίως ἔσται τῷ φαινομένῳ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἰχθύων ἀνατομαῖς εὑρισκομένῳ. οὐδενὸς
659 γοῦν αὐτῶν ἡ καρδία δεξιὰν ἔχει κοιλίαν, ὅτι μηδὲ | πνεύμων ἐστὶ τοῖς ζῴοις ἐκείνοις. διὰ τί δὲ γεννᾶταί τε καὶ συναπόλλυται πνεύμονι τῆς καρδίας ἡ δεξιὰ κοιλία, δέδεικταί μοι κατὰ τὴν περὶ χρείας μορίων πραγματείαν. ἐκ περιουσίας μέν, ὡς ἔφην, οὐ σμικρὰ τῷ δόγματι πίστις ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ νῦν εἰρημένου λόγου· προσέρχεται δὲ καὶ ἄλλη τις ὁμοία τῇδε τὴν εὐθύτητα τῆς κοίλης ἡμῶν ἐπισκεπτομένων. ὁρᾶται γὰρ ἀπὸ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἄχρι τῶν σφαγῶν ἅπαν μὲν αὐτῆς τὸ δεξιὸν μέρος εὐθείᾳ μιᾷ ἄκλαστον φυλάττον αὐτήν, ἐκ δὲ τῶν ἀριστερῶν ἀπόφυσις εἰς τὴν δεξιὰν κοιλίαν τῆς καρδίας γινομένη, ἥντινα φλέβα νομίζουσιν ἔνιοι τὸ πρέμνον, ὡς ἂν εἴποι τις, εἶναι τῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα

5 οὐδενὸς οὖν codd. edd. οὐδ. γοῦν nos. — 9 πραγμάτων pro πραγματείαν M. — 14 μία M. — φυλάττων MABCh. — 16 γιγνομένην MABCh. — φλέβαν M. —

omnium atque idcirco altricis facultatis originem esse demonstratur. Sequitur tertium ex abundanti, quod tale est: si dextrum cordis ventriculum cavae venae principium statuemus, id adversabitur rei manifestae quaeque in piscibus dissectis invenitur. Horum nullius cor dextrum habet ventriculum, quia ne pulmo quidem illis bestiis inest. Cur vero una cum pulmone et oriatur et intereat dexter cordis sinus, in libris de usu partium demonstravimus. Ex abundanti igitur, ut dixi, non parva ex hac etiam disputatione decreto illi fides affertur. Accedit alia huic non dissimilis, si cavae venae directionem contemplamur. Cuius dextram partem omnem a gibberis iecoris partibus ad iugula usque ita protendi cernimus, ut de recta linea nusquam deflectat, sinistram germen quoddam in dextrum ventriculum emittere, quam quidem venam nonnulli omnium per totum corpus diffusarum venarum quasi truncum esse opinantur. Quod si verum

φλεβῶν. εἰ δέ περ ἦν ἀληθὲς τοῦτο, πάντως ἂν ἐσχίζετο καὶ αὕτη μετὰ τὴν ἔκφυσιν ὡσαύτως τῇ μεγάλῃ ἀρτηρίᾳ, ἣν ὁμολογουμένως ἁπασῶν τῶν καθ' ὅλον τὸ ζῷον ἀρτηριῶν ἀρχὴν οὖσαν ἰδεῖν ἔστι μετὰ τὸ πρῶτον ἐκφῦναι τῆς καρδίας δίχα σχιζομένην, ὅπως τῶν μερῶν αὐτῆς τὸ μὲν ἕτερον ἄνω, τὸ δὲ ἕτερον ἐνεχθείη κάτω τοῦ σώματος. ὥστε καὶ εἰ ἡ κοίλη φλὲψ ἐκ τῆς καρδίας | ἐφύετο, πάντως ἂν καὶ αὕτη 660
παραπλησίως τῇ ἀρτηρίᾳ δίχα σχισθεῖσα τῷ μὲν ἑτέρῳ μέρει πρὸς τὰς σφαγὰς ἀνηνέχθη, τῷ δὲ ἑτέρῳ κατηνέχθη πρὸς τὸ ἧπαρ· οὗ μὴ φαινομένου δῆλόν ἐστιν οὐδὲ ἐκ τῆς καρδίας αὐτὴν ἄρχεσθαι. αὗται αἱ τέτταρες ἀποδείξεις εἰσὶν εἰρημέναι κατὰ τὸ τῆς προκειμένης πραγματείας ἕκτον γράμμα τοῖς εἰδόσι, τί ποτέ ἐστιν ἀπόδειξις, αὐτάρκως. εἴρηται δὲ καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ τὸ βιβλίον εἰς πίστιν τοῦ δόγματος, οὐ μὴν ἐπιστημονικήν γε τὴν ἀπόδειξιν ἔχοντα, καθάπερ οἱ πρῶτοι δύο λόγοι. καὶ μέντοι καὶ ἀντιλογία τις εἴρηται πρὸς τοὺς ἑτέρως δοξάζοντας. ὥστε, ὅσον ἐπὶ ἐμοί, διὰ βραχυτάτων

3 ὅλον τὸν M. — 4 μετὰ τὸ M κατὰ τὸ ABChK; cf. Proll. p. 104. — 7 ἐκ om. codd. edd.; cf. Proll. p. 107. — 11 αἱ om. codd. edd.; cf. Proll. p. 106. — 13 αὐτάρκης M. — 17 ἑτέρους MABCh. — βραχυτάτων ἂν ἤδη MABCh. —

esset, utique etiam ipsa post exitum e corde aeque atque magna arteria finderetur, quae cum omnium in toto animalis corpore arteriarum sine controversia origo habeatur, ubi primum e corde emersit, in duas scindi partes conspicitur, ut altera sursum, altera deorsum per corpus fundatur. Quocirca etiamsi cava vena e corde oriretur, omnino etiam ipsa, quemadmodum arteria, bifariam divisa altera parte ad iugula ascendisset, altera ad iecur descendisset; quod cum minime appareat, ne ex corde quidem eius initium esse perspicuum est. Hae quattuor demonstrationes in sexto propositi operis libro explicatae esse satis videntur iis, qui, quid tandem sit demonstratio, non ignorant. Addita autem sunt alia quaedam in eo libro ad decreti confirmationem, quae tamen non, ut duae primae rationes, demonstrandi elegantiam habent. Quin etiam controversia quaedam adversus eos, qui aliter

ἤδη τὸ προκείμενον ἀποδέδεικται καὶ χρὴ τοῦ μήκους τῶν λόγων οὐχ ἡμῖν ἐλέγχουσιν οὓς ἡμαρτημένους ἔγραψαν ἐκεῖνοι λόγους, ἀλλὰ τοῖς συνθεῖσιν αὐτοὺς μέμφεσθαι. τριῶν οὖν βιβλίων λογικῶν περὶ παθῶν γεγραμμένων Χρυσίππῳ δυνάμενος τῷ ἀντειπεῖν, ἃ πρὸς αὐτὸν διηνέχθην, διελέγχων μηκύνειν οὐχ ὑπέμεινα τοῦτο πρᾶξαι, καθάπερ οὐδὲ ὅσα
661 περὶ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς ἔγραψεν ἐν τέτταρσι βιβλίοις, ὑπὲρ ὧν αὐτῷ καὶ ὁ Ποσειδώνιος μέμφεται. ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἐνδειξάμενος τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων ἀνεβαλόμην ἐπὶ σχολῆς αὖθις ἐπιδείξειν, ὅσα καὶ πρὸς αὑτὸν ἐναντιολογούμενος ἔγραψε καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἀλήθειαν. ἐκείνη μὲν οὖν ἡ πραγματεία καθ' ἑαυτὴν γέγραπται.

Νῦν δὲ ποθοῦσιν ἔχειν ἤδη πολλοῖς τῶν φίλων τὰ κατάλοιπα τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐνταῦθα

---

1 ἀποδέδεικτο M. — 5 τῷ ante ἀντειπεῖν nos inseruimus. — διηνέχθη M. — 10 ἀνεβαλλόμην M. — 11 αὐτὸν codd. edd. αὑτὸν nos; cf. Progr. II, 10 adn. 6. —

---

sentiunt, mota est. Quare, quantum in me fuit, propositam quaestionem quam brevissime explicavimus atque longitudinis disputationis culpa non in nos, qui rationes perperam ab illis scriptas redarguimus, sed in hos, qui eas composuerunt, conferenda est. Cum igitur tres a Chrysippo rationales de affectibus scripti essent libri possemque ego contra dicendo refutandoque ea, in quibus ab eo dissentirem, orationem protrahere, id facere nolui nec magis omnia, quae de virtutum differentia quattuor libris complexus est, propter quae etiam a Posidonio reprehenditur, persequenda mihi esse duxi. Verum de his quoque cum nonnihil indicassem in eorum gratiam, qui elegantes demonstrationes intellegere possent, in aliud tempus, ubi otium nactus essem, distuli demonstrationem omnium eorum, quae tum secum, tum cum evidentium manifestarumque rerum veritate pugnantia scripsit. Atque illa quidem operis pars singillatim scripta est.

Nunc vero cupientibus amicis iam reliqua de Hippocratis et Platonis decretis audire illuc me convertam princi-

τρέψομαι ἀρχὴν ἀπὸ τῶν φυσικῶν στοιχείων ποιησάμενος. ὀνομάζεται μὲν οὖν στοιχεῖον, ὅπερ ἂν ἐλάχιστον ᾖ μέρος ἐκείνου τοῦ πράγματος, οὗπερ ἂν ᾖ στοιχεῖον· ἐκ γὰρ τῆς πρός τι κατηγορίας ἐστὶν ἡ στοιχεῖον φωνή, καθάπερ καὶ τοῦ μέρους. τό τε γὰρ στοιχεῖον τινός ἐστι στοιχεῖον τό τε μέρος τινός ἐστι μέρος. ὥσπερ οὖν τῆς φωνῆς ἡμῶν, ᾗ χρώμεθα διαλεγόμενοι πρὸς ἀλλήλους, τέτταρα καὶ εἴκοσί ἐστι στοιχεῖα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἁπάντων τῶν γεννητῶν καὶ φθαρτῶν σωμάτων | ἐλάχιστα μόρια γῆ καὶ ἀήρ ἐστιν 662
ὕδωρ τε καὶ πῦρ, ἐλαχίστου λεγομένου τοῦ μηκέτι τομὴν ἐγχωροῦντος. ἡ μὲν γὰρ κατὰ τὸ μέγεθος τομὴ τοιοῦτον οὐδὲν ἐλάχιστον ἔχει, μόνη δὲ ἡ κατὰ εἶδος ἵσταταί ποτε, καθάπερ ἐπὶ τῆς φωνῆς. οὔσης γάρ τινος συνθέτου τοιᾶσδε

μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

ὅλη μέν ἐστιν αὕτη, μέρη δὲ τὸ μῆνιν καὶ τὸ ἄειδε καὶ τὸ θεά καὶ τὸ Πηληϊάδεω καὶ τὸ Ἀχιλῆος. ἕκαστον δὲ τούτων

---

1 στοιχείων in ras. M. — 3 γὰρ τοῦ τῆς codd. edd. ʽγάρ τοι vel delendum τοῦʼ Corn. τοῦ eiecimus; cf. Proll. p. 112. — 8 στοιχεῖον M. — 10 δὲ λεγομένου codd. edd. δὲ eiecimus. — 14 θὲ pro θεά M. — ἀχιλλῆος (it. v. 16) M. — 16 πηλιμάδεω M πηλημάδεο A. —

---

pio a naturalibus elementis sumto. Elementum appellatur minima pars eius rei, cuius est elementum; ex relatione enim ad aliquid vox elementi capitur, quemadmodum etiam partis. Nam et elementum alicuius est elementum et pars alicuius pars. Quemadmodum igitur vocis nostrae, qua colloquentes inter nos utimur, quattuor et viginti elementa sunt, ita omnium corporum, quae gignuntur et intereunt, minimae particulae sunt terra, aër, aqua, ignis, in quo minimum id dicitur, quod non amplius divisionem admittit. Nimirum, quae secundum magnitudinem divisio fit, nullum habet huiuscemodi minimum; sed, quae aliquando consistit, sola speciei sectio est, veluti in voce. Quae si in hunc modum composita est:

Iram Pelidae mecum, dea, concine Achillis,

ipsa quidem tota est, partes autem sunt iram, Pelidae, mecum, dea, concine, Achillis. Harum unaquaeque in syllabas divi-

πάλιν εἰς τὰς συλλαβὰς τέμνεται καὶ τῶν συλλαβῶν αὖθις ἑκάστη διαίρεσιν εἰς τὰ στοιχεῖα λαμβάνει. τῆς γοῦν πρώτης συλλαβῆς τῆς $\overline{μη}$ συγκειμένης ἐκ δυοῖν στοιχείων οὐδέτερον αὐτῶν εἰς ἄλλας ἑαυτοῦ φωνὰς ἐλάττους δύναται τμηθῆναι καὶ διὰ τοῦτο τὴν μη φωνὴν ἐλαχίστην τε καὶ ἄτμητον εἶναί φαμεν, ὡς καὶ τὸν Δίωνα καλεῖν ἔθος ἐστὶ τοῖς φιλοσόφοις ἄτομον οὐσίαν. οὕτω δὲ καὶ λόγον βραχύτατον εἴρηκεν ὁ Πλάτων τὸν συγκείμενον ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος, ὡς λόγον δηλονότι καλῶν βραχύτατον αὐτόν. ἕκαστον
663 *γὰρ τῶν κατὰ εἶδος | λεγομένων τε καὶ νοουμένων, ὅταν μηκέτι χωρῇ τομὴν εἰς εἴδη πλείω, τοῖς τοιούτοις ὀνόμασι προσαγορεύομεν, βραχύτατον, ἄτμητον, στοιχεῖον. περὶ μὲν οὖν τοῦ στοιχεῖον ὀνόματος ὅλον ἔχεις γεγραμμένον βιβλίον ἐν τῇ τῶν ἰατρικῶν ὀνομάτων πραγματείᾳ. περὶ δὲ τῆς κατὰ μέγεθος τομῆς τῶν σωμάτων ἐπιδέδεικται τοῖς γεωμετρικοῖς ἀνδράσιν ὡς οὐδέποτε στῆναι δυναμένης, ἀλλὰ ἀεὶ τοῦ τεμνομένου σμικρότερον ἑαυτοῦ τὸ μέγεθος ἔχοντος. ἀπολειπομέ-*

3 *τῆς μὴ* MAB *τῆς μη* Ch K (it. v. 5). — *συγγειμένης* M. — 8 *ῥήματα* M. — 9 *λόγων* M. — *καλῶς* A. — 12 *στοχεῖον* M. — 16 *αἰεὶ* codd. edd. *ἀεὶ* nos. —

ditur, syllabae rursus in elementa divisionem recipiunt. Prima quidem syllaba i uno constat elemento, ram tribus, quorum nullum in alias minores voces dividi potest, ac propterea vocem i minimam et individuam esse dicimus, sicut etiam philosophis mos est Dionem individuam substantiam appellare. Sic quoque orationem brevissimam Plato eam vocavit, quae e nomine et verbo constaret, orationem scilicet, quatenus oratio est, brevissimam appellans. Nam unicuique rei, quae ex specie et dicitur et intellegitur, cum non amplius sectionem in plures species admittit, haec nomina imponimus, ut brevissimam, individuam, elementum esse dicamus. Ac de elementi vocabulo integrum habes librum a nobis conscriptum in opere de nominibus medicinalibus. Corporum autem secundum magnitudinem divisionem geometrae docuerunt consistere non posse, sed id, quod secaretur, minorem subinde magnitudinem adipisci. Quoniam autem sola secundum spe-

νης δὲ μόνης τῆς κατὰ εἶδος τομῆς ὡμολόγηται πάλιν αὖθις περὶ αὐτῆς καθ' ἕκαστον γένος τῶν ὄντων ἄτομον εἶδος εἶναί τι τοιοῦτον, ὁποῖόν ἐστιν ἐν τοῖς φυσικοῖς σώμασι στοιχεῖον, ἡ γῆ καὶ τὸ ὕδωρ ὅ τε ἀὴρ καὶ τὸ πῦρ. ἀποδείξεις δὲ τούτων οὐ δέομαι γράφειν ἐνταῦθα φθάσαντος γραφῆναι ὑπομνήματος ἑτέρωθι περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων, ὃ σαφέστερον μὲν ἂν ἐγέγραπτο, καθάπερ καὶ ἄλλα πολλά, μὴ πρὸς μόνον ἀποβλέποντι τὸν λαμβάνοντά μου το βιβλίον, ἀλλὰ ὡς καὶ τῶν ἀμαθεστέρων ἐκείνου μελλόν|των ὁμιλήσειν 664 αὐτῷ. πολλῶν δὲ ἔχειν φθασάντων οὐκέτι ἔδοξέ μοι γράφειν ἄλλο τῷ εἶναι ὀλίγους τινὰς ἐν αὐτῷ λόγους μακροτέρας ἐξεργασίας δεομένους, ὧν οὐχ ἥκιστα καὶ οὗτος αὐτὸς ὁ νῦν εἰρημένος ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸ στοιχεῖον ἐννοίας ἐπὶ πλεῖστον μὲν ἐξειργασμένος, ὡς ἔφην, ἐν ἑνὶ βιβλίῳ· διὰ κεφαλαίων δὲ νῦν εἴρηται μέν, ὅσα που μᾶλλον ἂν εἴρητο κἂν τῷ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων, εἴπερ αὐτῶν τῶν συλλαβῶν τὸ στοιχεῖον ἐδεῖτο. γεγραμμένου δὲ τῷ Ἱπποκράτει βιβλίου

2 τῆς codd. edd. αὐτῆς nos. — μέγέθόνος (i. e. γένος) M. — 6 ἱπποκράτους M. — 7 ἐγέγραπται M. — 8 ἀποβλέποντα MABCh. — 9 ὁμιλήσει M. — 11 τὸ εἶναι MABCh. — αὐτὸ M. — 16 αὐτῶν ἡ λαβῶν M αὐτῶν συλλαβῶν ABCh. — 17 ἐδεῖ γε το γραμμένου A. — βιβλίον M. —

ciem sectio desinit, inter omnes rursus de ea constat in singulis rerum generibus individuam speciem esse talem, quale in naturalibus corporibus elementum est terra, aqua, aër, ignis. Cuius rei demonstrationes adscribere hic mihi non opus est, quoniam alias a me editum est opus de elementis secundum Hippocratem, quod quidem planius, quemadmodum et alia plura, scripsissem, si non illius tantum, qui id accepturus erat, séd imperitiorum etiam, qui idem lecturi erant, rationem habuissem. Quod cum in multorum iam manus venisset, iam non alium librum mihi scribendum esse putavi, praesertim cum pauca in eo sint, quae longiore egeant explicatione, e quibus maxime hoc ipsum est, quod modo diximus de elementi notione, uno libro, ut dixi, diligentissime elaboratum. Nunc per capita recensuimus omnia, quae in libro de elementis secundum Hippocratem fortasse magis explanassemus, si syllabis ipsis elementum indigeret.

περὶ φύσιος ἀνθρώπου, προστεθέντος δὲ αὐτῷ καὶ τοῦ περὶ διαίτης σμικροῦ βιβλιδίου καί τινος παρεντεθείσης ἀνατομῆς φλεβῶν, ἣν ὁ διασκευάσας δοκεῖ μοι προσθεῖναι τῷ περὶ φύσιος ἀνθρώπου καὶ τῷ περὶ διαίτης, ἐξήγησίς ἐστι το ἡμέτερον γράμμα τὸ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων τοῦ γεγραμμένου περὶ φύσιος ἀνθρώπου. τὴν δὲ ἐξήγησιν οὐχ οὕτως ἔχει γεγονυῖαν, ὡς εἰώθασιν οἱ τὰς ἐξηγήσεις γράφοντες ποιεῖσθαι καθ' ἑκάστην λέξιν, ἀλλὰ τῶν συνεχόν-
665 των τὸ δόγμα μόνων ἅμα | ταῖς οἰκείαις ἀποδείξεσιν, ἃς εἴπερ ἐθέλεις μανθάνειν, ἐπὶ ἐκεῖνο μετάβηθι τὸ βιβλίον. ἐγὼ δὲ οὐκ εἴωθα πολλάκις τὰ αὐτὰ γράφειν ἐν διαφόροις ὑπομνήμασιν, ἀλλὰ ἐνταῦθα τὰς μόνου τοῦ Πλάτωνος παραγράψω ῥήσεις, ἐν αἷς ἠκολούθησε τῷ Ἱπποκράτει τα σώματα ἡμῶν ἐκ γῆς καὶ πυρὸς ἀέρος τε καὶ ὕδατος συγκεῖσθαι λέγων. εἰρημένου δὲ αὐτοῦ τούτου καὶ κατὰ ἄλλα βιβλία νῦν ἡμῖν ἀρκέσει τὴν ἐκ τοῦ Τιμαίου παραγράψαι ῥῆσιν ἔχουσαν ὧδε·

---

1 φύσεως codd. edd. φύσιος nos. — προστιθέντος MBCh προσθιθέντος A. — 4 φύσεως codd. edd. φύσιος nos. — 5 ἱπποκράτους M. — 6 φύσιος MA φύσεως BChK. — 11 εἰώθεν M. — 12 A verbis ἀλλὰ ἐνταῦθα incip. excerpt. XXXIII codicum FP. — τὰς om. FP. — 13 ἱπποκράτη M. — 14 λέγων συγκεῖσθαι (ἀγκεῖσθαι P) FP. — 15 κατὰ τἆλλα P. — 16 παραγράψαι νῦν (sic) ἡμῖν spat. vac. quattuor litt. τεττάρων P[1] π. ῥῆσιν ἔχουσαν ὧδε · τεττ. P[2]. —

Sed cum ab Hippocrate de natura hominis scriptus fuisset liber eique additus alius de victus ratione admodum parvus, quibus inserta quaedam anatomia venarum est, quam qui interpolavit libro de natura hominis et de victu mihi videtur adiunxisse, noster de elementis secundum Hippocratem liber huius de natura hominis expositio est. Quae non ita facta est, sicut solent facere, qui commentarios ita componunt, ut singula verba enarrent, sed versatur in iis solis, quae ipsam decreti vim continent, una cum demonstrationibus propriis, quas si voles discere, ad illum librum te confer. Equidem non soleo eadem in diversis scriptis repetere, sed hic solius Platonis verba adscribam, quibus Hippocratem secutus corpora nostra e terra, igne, aëre, aqua constare dicit. Quod quoniam etiam in aliis libris dixit, nunc satis

'τεττάρων γὰρ ὄντων γενῶν, ἐξ ὧν ξυμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς,
'πυρὸς ὕδατός τε καὶ ἀέρος, τούτων ἡ παρὰ φύσιν πλεονεξία
'καὶ ἔνδεια καὶ τῆς χώρας μετάστασις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἀλλο-
'τρίαν γιγνομένη, πυρός τ' αὖ καὶ τῶν ἑτέρων, ἐπειδὴ γένη
'πλείονα ἑνὸς ὄντα τυγχάνει, τὸ μὴ προσῆκον ἕκαστον ἑαυτῷ
'προσλαμβάνειν καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα στάσεις καὶ νόσους
'παρέχει.' ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει σαφῶς ἐδήλωσεν ὁ Πλάτων
οὐ μόνον ἐκ γῆς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρὸς γεγονέναι
τὰ σώμαθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι διὰ ταῦτα μέτρῳ μὲν ἀλλή-
λοις κεκραμένα κατὰ φύσιν ἔχομεν, | ὅπερ ταὐτόν ἐστι τῷ 666
ὑγιαίνομεν, ἐλλείποντος δέ τινος ἢ πλεονάσαντος ἢ μεταστάν-
τος εἰς ἀλλοτρίαν χώραν νοσοῦμεν. ὅτι μὲν οὖν ἥ τε πλεο-
νεξία καὶ ἡ ἔνδεια διαφθείρει τὴν εὐκρασίαν τῶν πρώτων

1 τεττάρων κ. τ. λ. Plat. Tim. p. 82 A Galen. vol. XVIII, 1, p. 260 extr. — ὂν τῶν ξενῶν P[1] (γενῶν P[2]). — συμπέπηγε codd. edd. ξυμπ. nos. — σῶμα ἄχρι τοῦ καὶ πάνθ' ὅσα κ. τ. λ. (v. 7) FP. — 4 γε πλέω codd. edd. γένη πλέω Corn. γένη πλείονα nos; cf. Proll. pp. 37 et 99. — 6 προσλαμβάνει codd. edd. προσλαμβάνον Corn. προσλαμβάνειν nos; cf. Proll. p. 99. — 7 παρίσχει P. — οὐ ταύτῃ pro ἐν ταύτῃ P. — 9 σώματα θ' ἡμῶν M σώματα ἡμῶν A. — ἀλλὰ καὶ διότι MABChK ἀλλ' ὅτι F ἀλλὰ ὅσι P ἀ. καὶ ὅτι nos; cf. Proll. pp. 68 et 93. — 10 ἐστι τὸ M. — 11 ἐλλείποντος FMABCh ἐλλείποντα P ἐλλείποντες K; cf. Proll. p. 68. — 12 νοσοῦμεν · τοῦτο δὲ καὶ διὰ τῶν προσεχῶν (leg. συνεχῶν) τῇ (p. 668, 7) FP. — εἴτε corr. ead. man. in ἤ τε i. e. ἤ τε M. — 13 εὐκρασίαν ἐν ᾗ τῶν πρώτων σωμάτων codd. edd. εὐκρ. τῶν πρ. σ., ἐν ᾗ nos; cf. Proll. p. 121. —

erit locum ex Timaeo laudare, cuius haec sunt verba: 'Cum enim quattuor genera sint, e quibus corpus concrevit, terra, ignis, aqua, aër, horum praeter naturam abundantia et defectus et e propria sede in alienam migratio ignisque rursus et ceterorum, quoniam plura uno genera sunt, sibi non convenientis cuiusque arrogatio et omnia huiusmodi seditiones et morbos concitant.' His verbis Plato manifesto declaravit non solum e terra, aqua, aëre, igne corpora nostra constare, sed etiam nos ex his mensura quadam inter se temperatis secundum naturam constitutos esse, quod idem esset, quod valere, si autem aliquid deficeret aut abundaret aut in alienum locum migraret, aegrotare. Abundantia quidem et defectu aequalem temperiem primorum corporum, in qua sanitas con-

σωμάτων, ἐν ᾗ ἡ ὑγίεια, πρόδηλον· πρόδηλον δέ, ὅτι καὶ ἡ
μετάστασις, ἐὰν ἐννοήσωμεν τοῖς κατὰ τὸν θώρακα καὶ τὰς
τραχείας ἀρτηρίας ὀργάνοις αἵματος ἢ τινος ἄλλου χυμοῦ
παρεμπεσόντος συγχεῖσθαι τὴν ἄμεμπτον ὑγίειαν αὐτῶν ἔν
τε τοῖς κατὰ γαστέρα καὶ ἔντερα καὶ φλέβας καὶ σάρκας
ἀερώδους οὐσίας ἀθροισθείσης. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων
διὰ τῶν συνεχῶν τῇ προειρημένῃ ῥήσει διδάξει σε τοῦτο
λέγων ὡδί· ‘παρὰ φύσιν γὰρ ἑκάστου γιγνομένου καὶ μεθι-
‘σταμένου θερμαίνεται μέν, ὅσα ἂν πρότερον ψύχηται, ξηρὰ
‘δ᾽ ὄντα εἰς ὕστερον γίγνεται νοτερὰ καὶ κοῦφα δὴ καὶ βαρέα
‘καὶ πάσας πάντῃ μεταβολὰς δέχεται. μόνως γὰρ δή φαμεν
‘ταὐτὸ ταὐτῷ κατὰ ταὐτὸν καὶ ὡσαύτως καὶ ἀνὰ λόγον προσ-
‘γιγνόμενον καὶ ἀπογιγνόμενον ἐάσει ταὐτὸν ὂν αὐτῷ σῶον
667 ‘καὶ ὑγιὲς | μένειν. ὃ δ᾽ ἂν πλημμελήσῃ τι τούτων ἐκτὸς

1 ὑγεία M ὑγιεία AB. — πρόδηλον δ᾽ ὅτι MABCh πᾶσι δῆλόν ἐστι, πρόδηλον δ᾽ Corn. πρόδηλον · πρόδηλον δ᾽ K. — 2 ἐννοήσωμεν ὡς τοῖς codd. edd. ὡς eiecimus; cf. Proll. p. 116. — 4 συγχεῖσθαι M συγχωρεῖσθαι ABChK συνφθείρεσθαι (sic) Corn.; cf. Proll. p. 28. — 7 διδάσκει λέγων FP. — 8 παρὰ φύσιν κ. τ. λ. Plat. Tim. p. 82 AB. — 9 θερμαίνεται μὲν ἄχρι τοῦ φθοράς τε κ. τ. λ. (p. 669, 2) FP. — 10 γίγνεται ὑγρότερα MBChK γ. ὑγρότερον A γ. νοτερὰ Corn.; cf. Galen. vol. XVIII, 1, p. 260 extr. — 12 κατὰ ταυτὸν ταὐτὸ codd. edd. ταὐτὸ ταὐτῷ κατὰ ταὐτὸν Corn. — post ὡσαύτως Corn. ἕκαστον inseri vult; nos καὶ inseruimus. — ἀνάλογον codd. edd. ἀνὰ λόγον nos. — 13 καὶ ἀπογιγνόμενον om. M. — 14 πλημμελήσει ABCh. —

sistit, corrumpi manifestum est nec minus sedis translatione, si consideramus pectoris et asperae arteriae instrumenta statim, ubi aut sanguis aut aliquis alius humor inciderit, integram sanitatem amittere idemque pati ventrem, intestina, venas, carnem, si intra ea aërea aliqua substantia collecta erit. Sed ipse Plato idem te docebit his verbis, quae loco supra laudato continuantur: ‘Quando enim singula praeter naturam fiunt et transmutantur, calefiunt ea, quae antea refrigerabantur, humescunt postea, quae sicca fuerunt; atque etiam levia et gravia fiunt omnesque omnino mutationes recipiunt. Nam ita tantum, inquimus, si idem eidem eadem in parte et eodem modo et proportione accedat et decedat, id permittet, ut idem secum sit sospesque ac sanum

'ἀπιὸν ἢ προσιόν, ἀλλοιότητας παμποικίλας καὶ νόσους φθο'ράς τε ἀπείρους παρέξεται.' ὅτι μὲν οὖν ἐκ γῆς καὶ πυρὸς ἀέρος τε καὶ ὕδατος ἡ τοῦ σώματος ἡμῶν ἐστι σύστασις ὅτι τε διὰ τὴν τούτων ἔνδειαν ἢ πλεονεξίαν ἢ μετάστασιν αἱ νόσοι γίνονται, σαφῶς ἐδήλωσε.

Δόξει δὲ ἐν τῷ μὴ καλεῖν αὐτὰ στοιχεῖα διαφέρεσθαι πρὸς Ἱπποκράτην. καίτοι γε οὐδὲ ἐκεῖνος ὠνόμασεν αὐτὰ στοιχεῖα, μόνον δέ, ὅτι τούτων συνιόντων καὶ κεραννυμένων τὰ φυσικὰ γίνεται σώματα. καὶ τούτων προσωτέρω χωρεῖν ὁ μὲν Ἱπποκράτης οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶναί φησι, πρακτικήν, οὐ θεωρητικὴν μετερχόμενος τέχνην· ὁ δὲ Πλάτων ὡς ἂν τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν ἡγούμενος εἶναι τιμιωτάτην οὐκ ἠρκέσθη μόναις ταῖς φαινομέναις ἐν τοῖς στοιχείοις δυνάμεσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιζητεῖ τῆς γενέσεως αὐτῶν, ἄχρηστον ἰατρῷ σκέμμα. διὰ τί γὰρ ὑγραίνει μὲν τὸ ὕδωρ, καίει δὲ τὸ πῦρ ἢ διὰ τί ῥεῖ μὲν τὸ ὕδωρ, ἄνω δὲ φέρεται τὸ πῦρ,

---

1 ἠλλοιότητας M. — 2 παρέξαιται P; in verbo παρέξεται desinit excerpt. XXXIII codd. FP. — 6 δόξη M. — 9 τῶν δὲ στοιχείων προσωτέρω; ab his verbis incip. excerpt. XXXIV codd. FP. — 14 ἄχρηστι P. —

---

maneat; quod autem modum non tenuerit extra haec decedens aut accedens, mutationes perquam varias et morbos corruptionesque innumerabiles afferet.' Atque e terra quidem et igne et aëre et aqua corpora nostra consistere itemque ex horum vel defectu vel abundantia vel translatione morbos gigni manifesto declaravit.

Sed videbitur fortasse, quia elementa ea non vocat, ab Hippocrate dissentire. At ne ille quidem elementa appellavit, sed tantum ex eorum concursu et mistura naturalia corpora nasci ait. Ultra haec progrediendi nullam esse necessitatem dicit, quippe qui artem activam, non contemplativam persequeretur; Plato autem, ut qui contemplativam philosophiam praecipuo honore haberet, non in solis, quae in elementis apparent, facultatibus considerandis acquievit, sed causam etiam generationis eorum anquisivit quaestionem secutus medico inutilem. Cur enim humescat aqua, urat

668 ἑδραιοτάτη δὲ καὶ | βαρυτάτη τῶν στοιχείων ἐστὶν ἡ γῆ, πρὸς τὰς τῶν νόσων ἰάσεις οὐδὲν συντελεῖ. μόνον γὰρ ἀρκεῖ τῷ φυλάξοντι μὲν τὴν ὑγίειαν, ἰασομένῳ δὲ τὰς νόσους ἐπίστασθαι διὰ μὲν τὴν εὐκρασίαν τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ τὴν ὑγίειαν ὑπάρχειν τοῖς ζῴοις, ἐπὶ δὲ ταῖς τούτων δυσκρασίαις τὰς νόσους γίνεσθαι. τὸ δὲ ἐκζητεῖν, εἴτε ἐκ πυραμοειδῶν τῷ σχήματι μορίων σύγκειται τὸ πῦρ εἴτε ἄλλη τίς ἐστιν αἰτία, διὰ ἣν τέμνει τε καὶ διαιρεῖ τὰ πλησιάζοντα σώματα, τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἔργον ἐστίν, ἣν μεταχειριζόμενος ὁ Πλάτων τὰ μὲν τοῦ πυρὸς μόρια πυραμοειδῆ φησιν εἶναι, τὰ δὲ τῆς γῆς κυβοειδῆ, τὸ δὲ καλούμενον ὀκτάεδρον σχῆμα τοῦ ἀέρος ἴδιον εἶναι νομίζει, καθάπερ καὶ τὸ εἰκοσάεδρον ὕδατος. εἰ μὲν οὖν ὀρθῶς ἢ οὐκ ὀρθῶς ἐδόξαζε περὶ τούτων ὁ Πλάτων, οὐκ ἔστι τοῦ νῦν ἡμῖν προκειμένου λόγου. διὰ τί γαρ οὐκ ὀνομάζει στοιχεῖα γῆν καὶ ὕδωρ ἀέρα τε καὶ πῦρ, ἐζητοῦμεν λόγον ἡμεῖς

3 φὺ λάξοντι M. — ὑγίει P^1 ὑγίειαν P^2 ὑγιείαν MA (item v. 5). — 4 διὰ μὲν τὴν FP διά δὲ τ. M διά τε τ. ABChK. — 6 τὸ δὲ ζητεῖν FP. — 7 τῶ πῦρ M. — 14 ἐδόξαζεν P. — 15 προκειμένου λόγου· διαιρεῖ δὲ (p. 671, 2) FP. —

ignis vel cur fluat aqua, sursum feratur ignis, stabilissima et gravissima elementorum terra sit, ad morborum curationes nihil confert. Illud tantum ei, qui sanitatem conservaturus morbosque curaturus est, sufficit scire e calidi et frigidi, sicci et humidi temperatione sanitatem animalium effici, contra ex horum intemperie accidere morbos. Indagare autem, utrum e pyramidis formam habentibus partibus ignis constet an aliqua alia causa sit, cur prope accedentia corpora secet et dividat, contemplativae philosophiae est, quam tractans Plato ignis partes pyramidis forma esse ait, cubica terrae, eam formam, quam octaedron vocant, aëris, quam icosaedron, aquae propriam esse censet. Qua de re rectene an secus opinatus sit, non pertinet ad disputationem nunc nobis propositam. Reddere enim rationem, ut diximus, nos proposuimus, cur non appellet elementa terram, aquam, aërem, ignem, non, falsone iis has

δοῦναι, ὡς εἴρηται, οὐκ εἰ ψευδῶς ἕκαστον ὧν εἶπε σχημάτων αὐτοῖς ἀπονέμει. διαιρεῖ δὲ τῷ λόγῳ πάλιν αὐτὰ ταῦτα | κατὰ ἐπίνοιαν εἴς τε τὴν ὕλην καὶ τὸ σχῆμα. κἀπειδὴ τὸ 660 σχῆμα σύνθετόν ἐστι, τὸ μὲν τῆς πυραμίδος ἐκ τεττάρων ἰσοπλεύρων τριγώνων, τὸ δὲ ἑξάεδρον [τοῦ κύβου] τετραγώνων ἕξ, τὸ δὲ ὀκτάεδρον ὀκτὼ τριγώνων ἰσοπλεύρων, ὥσπερ γε καὶ τὸ εἰκοσάεδρον εἴκοσι τριγώνων, πάλιν ἐπισκοπεῖται τῶν τὰ στερεὰ σχήματα περιοριζόντων ἐπιπέδων τὴν τάξιν καί φησι τὸ μὲν ἰσόπλευρον τρίγωνον ἐκ [τριγώνων] ὀρθογωνίων δυοῖν γενέσθαι, τὸ δὲ τετράγωνον ἐκ τεττάρων. ἐπεὶ δὲ μηκέτι ἀνωτέρω προελθεῖν εἶχεν, ὡς ἐν ἐλαχίστοις ἵσταται τούτοις καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸ προσαγορεύει στοιχεῖα, τὸ μὲν ἕτερον ἰσοπλεύρου τριγώνου, τὸ δὲ ἕτερον τετραγώνου. παραγράψω δέ σοι καὶ τὰς ῥήσεις αὐτοῦ, πρώτην μὲν τὴν ἐπὶ τῆς πυραμίδος εἰρημένην ἔχουσαν ὧδε κατὰ λέξιν·

1 ἕκαστον ὃν M. — 2 ἀπονέμειν M. — 4 σύνθαιτον P. — τεττάρων MP τεσσάρων ABChK. — 5 τοῦ κύβου codd. edd. nos uncis inclusimus. — 8 στερεὰ σώματα P. — ἐπιπείθων P ἐπὶ πέδων M. — 9 ἐκ τριγώνων codd. edd. τριγώνων nos uncis inclusimus; cf. Proll. p. 118. — 11 ἐπὶ δὲ P. — 12 τοῦ π αὐτοῦ pro τοῦτο αὐτὸ M. — 14 σοι om. FP. — ῥή P[1] ῥήσεις P[2]. — 15 πυρόμεδος P. — εἰρημένων A. — ἐπί τε pro ὧδε P. —

formas singulas tribuat. Dividit autem rursus haec singula ratione in materiam et formam. Ac quia forma composita est, pyramidis quidem e quattuor aequilateris triangulis, hexaëdri e sex quadratis, octaëdri ex octo aequilateris triangulis, icosaëdri e viginti triangulis, rursus planarum figurarum, quae has solidas circumscribunt, ordinem considerat atque ait aequilaterum triangulum e duobus rectis angulis, quadratum e quattuor gigni. Quoniam vero progredi ultra non potuit, in his quasi minimis substitit eamque ipsam ob causam elementa vocat, alterum aequilateri trianguli, alterum quadranguli. Jam ipsius orationes tibi adscribam ac primum quidem, quid de pyramide dixerit ad verbum sic se habens: 'Primum vero locum teneat prima species et tamquam minima consistens, cuius elementum est

'ἄρξει δὴ τό τε πρῶτον εἶδος καὶ σμικρότατον ξυνιστάμενον· 'στοιχεῖον δ' αὐτοῦ τὸ τὴν ὑποτείνουσαν τῆς ἐλάττονος πλευ'ρᾶς διπλασίαν ἔχον μήκει'· δευτέραν δὲ ἐπὶ τῇδε τὴν ἐπὶ τοῦ
670 εἰκοσαέδρου καὶ αὐτὴν οὕτως ἔχουσαν | αὐτοῖς ὀνόμασι· 'τὸ 'δὲ τρίτον ἐκ δὶς ἑξήκοντα τῶν στοιχείων ξυμπαγέντων, στε'ρεῶν δὲ γωνιῶν δώδεκα, ὑπὸ πέντε ἐπιπέδων τριγώνων ἰσο'πλεύρων περιεχομένης ἑκάστης εἴκοσι βάσεις ἔχον τριγώνους 'ἰσοπλεύρους γέγονε.' νῦν μὲν οὖν τὰ συστατικὰ τρίγωνα τῶν ὁριζόντων ἐπιπέδων τὰ στερεὰ σχήματα κέκληται στοιχεῖα· προελθὼν δὲ καὶ αὐτὰ τὰ περιοριζόμενα σώματα πρὸς τῶν εἰρημένων ἐπιπέδων ὀνομάζει στοιχεῖα γράφων οὕτως· 'ἔστω δὴ 'κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ κατὰ τὸν εἰκότα τὸ μὲν τῆς πυραμί'δος γεγονὸς στερεὸν εἶδος πυρὸς στοιχεῖόν τε καὶ σπέρμα.' τὸ αἰσθητὸν τουτὶ πῦρ ἀθρόον ἄθροισμα νομίζει σμικρῶν εἶναι σωμάτων τὸ σχῆμα πάντων ἐχόντων πυραμίδος. ἐκείνων οὖν

1 ἄρξει δὴ κ. τ. λ. Plat. Tim. p. 54 D. — πρῶτον μὲν codd. edd. μὲν eiecimus; cf. Proll. p. 115. — καὶ om. P. — συνιστάμενον codd. edd. ξυνιστ. nos. — 3 ἐπὶ δὲ τὲ pro ἐπὶ τῇδε P. — 4 τὸ δὲ τρίτον κ. τ. λ. Tim. p. 55 AB. — 5 συμπαγέντων codd. edd. ξυμπ. nos. — 8 γέγοναν M γέγονε · προελθὼν δὲ (v. 10) FP. — 9 ἐπιπέμπει στερεὰ pro ἐπιπέδων τὰ στ. M. — 10 προσελθὼν MABCh; cf. Proll. p. 103. — τὰ om. M. — 11 ἔστω δὴ κ. τ. λ. Tim. p. 56 B. — 12 τὸν αὐτὸν ἄρτι λόγον codd. edd. τ. ὀρθὸν λόγον Corn. — 14 νομίζει FP νομίζειν MABChK; cf. Proll. p. 99. —

triangulum, quod hypotenusam duplo longiorem latere minore habet'; deinceps de icosaëdro quid scripserit his ipsis verbis: 'Tertium autem ex elementis bis sexaginta coniunctis et solidis angulis duodecim, quorum singulos quina plana triangula aequilatera continent, viginti bases habens triangula aequilatera exstitit.' Nunc quidem triangula, quibus planae figurae solidas terminantes constituuntur, elementa vocat; progressus autem etiam ipsa, quae ab illis planis terminantur, corpora, cum sic scribit: 'Esto igitur ex recta et ex verisimili ratione pyramidis solida exstans species ignis elementum et semen.' Sensibilem hunc ignem universum coacervationem esse existimat parvorum corporum, quae pyramidis figuram omnia habeant. Quorum unumquidque

ἕκαστον στοιχεῖον εἶναί φησι τοῦ πυρός, ὡς εἰ καὶ τοῦ τῶν πυρῶν σωροῦ στοιχεῖον ἔλεγεν εἶναί τις ἕκαστον τῶν πυρῶν· κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὰ τῆς φωνῆς στοιχεῖα γεννᾶν πρῶτον μὲν τὰς συλλαβάς, εἶτα ἐξ αὐτῶν γεννᾶσθαι τό τε ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα καὶ τὴν πρόθεσιν ἄρθρον τε καὶ σύνδεσμον, ἃ πάλιν ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει τοῦ λόγου στοιχεῖα. ταυτὶ | μὲν οὖν σοι, καίτοι γε οὐκ οὔσης ἀνάγκης, διῆλθον, 671 ὅπως μή τις ἐριστικὸς ἐπηρεάζῃ μου τῷ λόγῳ διαφέρεσθαι φάσκων ἐν τῷ περὶ τῶν στοιχείων δόγματι τὸν Πλάτωνα τῷ Ἱπποκράτει. τὴν ἀρχὴν μὲν γὰρ οὐδὲ ὠνόμασεν Ἱπποκράτης στοιχεῖα τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὸ πῦρ, ἀλλὰ ἐξ αὐτῶν ἡμᾶς ἔφη συνεστάναι μηκέτι ζητῶν, διὰ τίνα αἰτίαν ἕκαστον αὐτῶν ἔχει δύναμιν ἰδίαν, ἣν ἐναργῶς ὁρῶμεν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσαν· ὁ Πλάτων δὲ καὶ τοῦτο ἐζήτησε πρὸς τῷ συγχωρεῖν ἐκ τῶν τεττάρων ἅπαντα τὰ γεννητὰ καὶ φθαρτὰ σώματα συμπεπηγέναι.

Καὶ μὴν καὶ τὸν τρόπον, ὃν ἐκ τῶν στοιχείων τὰ σώμαθ’

2 ἔλεγέ τις εἶναι FP. — τῶν πυρῶν· καὶ μὴν καὶ τὸν τρόπον κ. τ. λ. (v. 17) FP. — 3 τὰ μὲν τῆς codd. edd. μὲν delevimus; cf. Proll. p. 115. — 4 πρώτας codd. edd. πρῶτον nos. — 13 ἔχειν M. — 14 πρὸς τὸ M. —

ignis elementum esse ait, quasi grana singula tritici elementa acervi triticei esse dicas; pari item ratione vocis elementa syllabas primum gignere, deinde ex iis nasci nomen, verbum, praepositionem, articulum, coniunctionem, quae rursus Chrysippus orationis elementa appellat. Haec quidem cum nulla esset necessitas, tamen disserui, ne quis homo litigiosus orationi meae insultet in sententia de elementis dissentire Platonem ab Hippocrate affirmans. At enim omnino ne appellavit quidem elementa Hippocrates terram, aquam, aërem, ignem, sed ex iis nos constare dixit, non anquirens, qua de causa propriam quodque elementum vim, quam inesse in iis evidenter cerneremus, haberet; Plato autem praeterquam quod omnia, quae gignuntur et intereunt, corpora ex his quattuor constare concessit, etiam illud perscrutatus est.

Atque etiam modum, quo corpora nostra ex elementis

ἡμῶν συνίσταται, τὸν αὐτὸν ἀμφότεροι λέγουσι, οὐ δήπου ἐκ
γῆς ὕδατι φυραθείσης, εἶτα ἐν ἡλίῳ θερμανθείσης γεννᾶσθαι
τὰ ζῷα φάσκοντες, ἀλλὰ διὰ πλειόνων τῶν μεταξὺ μεταβο-
λῶν. ἐκ μὲν γὰρ τῶν τεττάρων στοιχείων ἥ τε τῶν φυτῶν
ἐστι γένεσις οἵ τε ἐξ αὐτῶν καρποὶ καὶ τὰ σπέρματα· τροφὴ
δὲ ταῦτα πάντα προβάτοις τε καὶ ὑσὶν αἰξί τε καὶ βουσὶ
672 καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις, | ὁπόσα πόας ἢ καρποὺς δένδρων
ἢ ἀκρεμόνας ἢ ῥίζας ἐσθίει. τοῖς δὲ ἀνθρώποις αὐτά τε
ταῦτα τροφαὶ τὰ ζῷα καὶ γεννᾶται δὲ ἐν αὐτοῖς ἐκ τούτων
αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολαὶ διτταί· πλεῖστον μὲν αἷμα, διὸ
καὶ φαίνεται μόνον ἐν ταῖς φλεψίν, ὀλίγον δὲ τῶν ἄλλων
ἕκαστον. καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτὸ τὸ αἷμα τῆς γενέσεως ἡμῶν
ὡς ὕλη συγκείμενον μὲν ἐκ τῶν τεττάρων χυμῶν, κατὰ ἐπι-
κράτειαν δὲ ὠνομασμένον οὕτως. γεννώμεθα γὰρ ἐξ αὐτοῦ
κατὰ τὰς μήτρας κυούμενοι καὶ τήν γε πρώτην διάπλασιν ἐκ

---

1 τὸν αὐτὸν λέγουσιν ἱπποκράτης καὶ πλάτων οὐ FP. — ἀμφότερα M. — τῷ γῆς P τῆς γ. FMABChK ἐκ γ. nos. — 2 θερμαθήσης P. — 3 πλεόνων ABChK. — 6 ταῦτα πάντα τοῖς ζώοις· τὸ αἷμα δ' ἐκ τῆς τροφῆς, τὸ δὲ σπέρμα καὶ ἡ γένεσις ἐκ τοῦ αἵματος, in quibus verbis desin. exc. XXXIV codd. FP. — ἐξί pro αἰξί M. — 12 ἑκάστου codd. edd. ἕκαστον nos. — 13 ἐν ὅλῃ pro ὡς ὕλη M. — προκείμενον M τὸ συγκείμ. ABChK. — τεσσάρων codd. edd. τεττάρων nos. — 14 ὄντως pro οὕτως M. — 15 τήν τε codd. edd. τήν γε nos. —

---

constituuntur, eundem uterque posuit, cum non e terra scilicet aqua commixta, deinde sole excalfacta generari animalia dicerent, sed ita, ut plures intervenirent mutationes. Ex quattuor enim elementis stirpium ortus est et ex iis fructuum et seminum; quae omnia ovibus, subus, capris, bobus ceterisque bestiis, quae herbis vel arborum frugibus vel surculis vel radicibus vescuntur, alimentum praebent. Hominibus autem ipsae hae bestiae nutrimento sunt, e quibus sanguis in iis gignitur et pituita et biles geminae, sed sanguis plurimus, unde solus in venis apparet, pauciora cetera. Atque hic est ipse sanguis generationis nostrae quasi materia, qui e quattuor quidem humoribus constat, propter exsuperantiam tamen ita appellatur. Gignimur enim ex eo in utero concepti ac primam quidem formationem ex eodem

τούτου λαμβάνομεν, ἐφεξῆς δὲ ταύτῃ τῶν διαπλασθέντων μορίων τήν τε διάρθρωσιν καὶ τὴν αὔξησιν καὶ τὴν τελείωσιν. ἀποκυηθέντες δὲ πρῶτα μὲν τῷ γάλακτι τρεφόμεθα τὴν γένεσιν ἐξ αἵματος ἔχοντι, μετὰ δὲ ταῦτα ταῖς αὐταῖς τελείοις τροφαῖς, ἐξ ὧν πάλιν αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴ ξανθὴ καὶ μέλαινα γεννῶνται· διαφερέτω δὲ μηδὲν εἰς τὰ παρόντα ξανθὴν ἢ ὠχρὰν ὀνομάζειν χολήν. ἀλλὰ ταῦτά γε πάντα Ἱπποκράτης ἁπάντων πρῶτος ὧν ἴσμεν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἀκριβῶς ὡρίσατο καὶ διὰ τοῦτο τὰ νοσή|ματα τῶν πρώτων σωμάτων 678 κατὰ δυσκρασίαν ἔφη γίνεσθαι. τίνα δὲ ὀνομάζω πρῶτα σώματα, δηλώσω πρότερον, ὅπως μηδὲν ἀσαφὲς ᾖ κατὰ τὸν λόγον. αὐτὸς μὲν γὰρ Ἱπποκράτης οὐκ ὠνόμασε σῶμα πρῶτον ἢ δεύτερον, ὥσπερ Ἀριστοτέλης· ὁ δὲ Πλάτων δευτέραν μέν τινα σύστασιν εἶπεν εἶναι σωμάτων, πρώτην δὲ οὐδὲ αὐτὸς ὠνόμασεν, ἀλλὰ ἐκ τοῦ δευτέραν τινὰ φάναι δῆλός ἐστι πρὸ αὐτῆς ἑτέραν τιθέμενος, ἣν ὀνόματι τῷ τῶν ὁμοιομερῶν ὁ

1 ταύτην M. — τῶν om. M. — 3 καὶ πρῶτα MABCh δὲ πρ. K. — 4 ἔχοντες MABChK ἔχοντι Corn. — 7 ὠνομάζειν M. — 8 ὡς pro ὧν MABChK. — 10 πρῶτον M. — 15 φάμενος MABCh. — πρὸς αὐτῆς M. — 16 ὁμοιομερῆ M. —

nanciscimur, deinceps formatorum membrorum distinctam explicationem, incrementum, perfectionem. In lucem vero editi principio lacte nutrimur ex sanguine ortum habente, deinde iisdem, quibus adulti, cibis utimur, unde rursus sanguis et pituita et bilis flava et atra generatur; flavam an pallidam appelles, ad praesentem disputationem nihil interest. Quae omnia Hippocrates primus omnium, quod sciam, medicorum et philosophorum accurate definivit atque ideo morbos ex primorum corporum intemperie fieri dixit. Sed quaenam appellem prima corpora, prius explicemus, ne quidquam in hac disputatione obscurum sit. Nam ipse Hippocrates corpus primum aut secundum non appellavit, quemadmodum Aristoteles; Plato secundam quandam corporum constitutionem esse ait, primam vero ne ipse quidem nominavit; sed quia secundam quandam dixit, aliam eum apparet ante eam posuisse, quam Aristoteles appellatione homoeomerium nota-

Ἀριστοτέλης οὕτως ὠνόμασεν, ὡς ἂν ἐπὶ πλέον περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς περί τε ζῴων μορίων καὶ περὶ τῆς γενέσεως αὐτῶν διελθών. ὅσον γὰρ ἄν τις ἀκριβέστερόν τε καὶ λεπτομερέστερον ἡντινοῦν φύσιν πραγμάτων ἐξεργάζηται, τοσούτῳ πλεόνων ὀνομάτων αὐτῷ γίνεται χρεία. τὰ τοίνυν ἐν μιᾷ περιγραφῇ σώματα πολλάκις μὲν ὁμοιομερῆ καλεῖται τῷ πάντα αὐτὰ τὰ μόρια καὶ ἀλλήλοις ὑπάρχειν ὅμοια καὶ τῷ παντί, πολλάκις δὲ ἁπλᾶ καὶ πρῶτα· καὶ γὰρ συντίθεται ἐξ αὐτῶν τὰ σύνθετά τε καὶ ὀργανικὰ προσαγορευόμενα, δάκτυλοι καὶ
674 καρπὸς ὅλος καὶ πῆχυς ὅλος καὶ βραχίων | ὅλος· ἀνάλογον δὲ αὐτοῖς τὰ κατὰ τὰ σκέλη μόρια, δάκτυλοι καὶ ποὺς καὶ κνήμη καὶ μηρός· καὶ μὴν καὶ ὀφθαλμὸς καὶ γλῶττα καὶ καρδία καὶ πνεύμων ἅπαντά τε τὰ σπλάγχνα καὶ ἡ γαστὴρ καὶ τὰ ἔντερα τῶν ὀργανικῶν μορίων ἐστίν, ἐξ ὧν πάλιν ὅλον τὸ σῶμα συντίθεται. πρώτη μὲν οὖν ἐστι γένεσις ἡμῶν αἷμα

---

1 ὀνόμασεν M. — περί τε τῶν codd. edd. περὶ αὐτῶν nos. — 2 ἐν τοῖς ζώοις codd. edd. ἐν τοῖς περί τε ζῴων nos; cf. Proll. p. 44. — 4 ἡντιναοῦν ChK. — ἐξεργάζεται ABCh. — 8 πρῶτα · συντίθεται καὶ γὰρ MA πρ. συντίθεται γὰρ Corn. πρ. · καὶ γὰρ συντ. BChK; cf. Proll. pp. 41 et 121. — 15 inter γένεσις ἡμῶν et ἐκ τῆς λαμβανομένης spatium vacuum octo fere litterarum in MAB; ἡμῶν ἐξ αἵματος γεννωμένου ἐκ τῆς λ. Corn. ἡμῶν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ γινομένου ἐκ τῆς λ. ChK ἡμῶν αἷμα γινόμενον ἐκ τ. λ. nos. —

---

vit, utpote qui fusius hac de re in libris de animalium partibus et de generatione eorum disseruit. Quanto enim quis exactius et subtilius in quacunque rerum natura elaborat, tanto plura nomina inveniat necesse est. Quae igitur corpora una circumscriptione comprehenduntur, interdum ὁμοιομερῆ, eo quod omnes ipsae partes et inter se et totius similes sunt, interdum simplicia et prima nuncupantur, quippe cum ex iis ea, quae composita et organica appellamus, constent, digiti, manus tota, cubitus totus, bracchium totum iisque convenienter in cruribus partes, digiti, pes, tibia, femur; quin etiam oculus, lingua, cor, pulmo, reliqua viscera, venter, intestina ex organicis partibus sunt, e quibus rursus totum corpus componitur. Principium igitur generationis nostrae sanguis est, qui ex alimento intra corpus sumto efficitur, est

γινόμενον ἐκ τῆς λαμβανομένης τροφῆς εἴσω τοῦ σώματος· ἔστι δὲ καὶ σπέρμα· αἷμα δὲ ὀνομάζω τὸ κατὰ ἐπικράτειαν οὕτω καλούμενον, ὃ καὶ περιεχόμενον ὁρᾶται κατὰ τὰς φλέβας. ἐκ τούτων δὲ τὰ πρῶτα μόρια γεννᾶται, χόνδρος καὶ ὀστοῦν καὶ νεῦρον καὶ ὑμὴν καὶ σύνδεσμος καὶ ὅσα τἆλλα τοιαῦτα· κἄπειτα ἐκ τούτων ὀφθαλμὸς καὶ γλῶττα καὶ κεφαλὴ καὶ τὰ σπλάγχνα καὶ τὰ κῶλα καὶ πάλιν ἐκ τούτων ὅλον το σῶμα. καὶ διὰ τοῦθ' Ἱπποκράτης ἐν τῷ περὶ φύσιος ἀνθρώπου τὴν ἐκ τῶν στοιχείων ἕνωσιν ἁπάντων τῶν φυσικῶν σωμάτων κοινὴν εἰπὼν ὑπάρχειν ἑξῆς ἐπὶ τὴν τῶν ζῴων μετέβη καὶ τούτων οὐχ ἁπάντων, ἀλλὰ τῶν ἐναίμων, ἐν οἷς ἐστι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐφ' ὃν ἑξῆς ὁ λόγος ἔσπευδεν αὐτῷ. καὶ τοίνυν φησὶν ὧδέ πως | ὑπὲρ αὐτοῦ· 'τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου 675 'ἔχει ἐν ἑωυτῷ αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴν ξανθήν τε καὶ 'μέλαιναν καὶ ταῦτά ἐστιν αὐτῷ ἡ φύσις τοῦ σώματος καὶ 'διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα,

6 καὶ post ὀφθαλμὸς om. M. — 7 ὅλων A. — 10 εἰπὼν MABCh εἶπεν K; cf. Proll. p. 30. — ἑξῆς M Corn. ἐξ ἧς ABChK. — 11 ἐν αἵμων M. — 13 τὸ δὲ σῶμα κ. τ. λ. Hippocr. de nat. hom. vol. VI, p. 38 sqq. L. vol. II, p. 83 Erm. Galen. Comment. vol. XV, p. 59 K. — 14 ἑαυτῷ codd. edd. — 15 ἡ om. codd. edd. —

item semen; sanguinem autem voco, qui propter exsuperantiam hoc nomen adeptus est, quem etiam in venis contineri videmus. Ex his primae illae partes generantur, cartilago, os, nervus, membrana, ligamentum, id genus reliqua, deinceps ex his oculus, lingua, caput, viscera, artus et ex his rursus totum corpus. Quocirca Hippocrates in libro de natura hominis cum hanc ex elementis unitatem commistionemque omnibus naturalibus corporibus communem esse dixisset, deinceps ad eam, quae animalium est, transiit atque illorum quidem non omnium, sed sanguine praeditorum, in quibus etiam homo est, ad quem tota deinceps eius festinavit oratio. Scribit igitur de eo in hunc modum: 'Corpus hominis habet in se sanguinem et pituitam et bilem flavam et atram, ex quibus natura corporis eius constat quibusque eius et aegrotatio debetur et sanitas. Ac sanum quidem est maxime, cum haec moderatam

'ὅταν μετρίως ἔχῃ ταῦτα τῆς πρὸς ἄλληλα κρήσιος καὶ δυνά-
'μιος καὶ τοῦ πλήθεος καὶ μάλιστα μεμιγμένα ᾖ· ἀλγέει δέ,
'ὅταν τι τούτων ἔλαττον ἢ πλέον ᾖ ἢ χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι
'καὶ μὴ κεκρημένον ᾖ τοῖσι πᾶσι. ἀνάγκη γάρ, ὅταν τι τού-
'των χωρισθῇ καὶ ἐφ' ἑωυτοῦ στῇ, οὐ μόνον τὸ χωρίον, ἔνθεν
'ἐξέστη, ἐπίνοσον γενέσθαι, ἀλλὰ καί, ἔνθα ἂν στῇ καὶ ἐπι-
'χυθῇ ὑπερεμπιπλάμενον, ὀδύνην τε καὶ πόνον παρέχειν. καὶ
'γάρ, ὅταν τι τούτων ἔξω τοῦ σώματος ἐκρυῇ πλέον τοῦ ἐπι-
'πολάζοντος, ὀδύνην παρέχει ἡ κένωσις· ἤν τε αὖθις ἔσω
'ποιήσηται τὴν κένωσιν καὶ τὴν μετάστασιν καὶ τὴν ἀπό-
'κρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, πολλή γ' αὐτῷ ἀνάγκη διπλῆν τὴν
'ὀδύνην παρέχειν κατὰ τὰ εἰρημένα, ἔνθεν τε ἐξέστη καὶ ἔνθα
'ὑπερέβαλε.' αὕτη μὲν ἡ τοῦ Ἱπποκράτους ῥῆσις, ᾗ μοι δοκεῖ
676 βουλόμενος ἀκολουθεῖν ὁ Πλάτων εἰπεῖν ἐκεῖνα | τὰ σμικρὸν

1 κρήσιος καὶ om. codd. edd. — δυνάμεως codd. edd. — 2 πλήθεος codd. edd. — μάλιστα μὲν μεμιγμένα codd. edd. μάλ. μεμιγμ. Corn. — 3 πλέον χωρισθῇ τῷ σώματι codd. edd. πλ. εἴη ἢ χ. ἐν τ. σ. Corn. — 4 πᾶσιν codd. edd. — 5 ἐφ' ἑωυτῷ Corn. — τὸ χωρισθὲν ἐπίνοσον codd. edd. — 6 ἐπισχεθῇ pro ἐπιχυθῇ codd. edd. — 9 ἢ καὶ νόσον pro ἡ κένωσις codd. edd. — 10 ποιήσηται τὴν κίνησιν codd. edd. — 12 ἔνθα pro ἔνθεν codd. edd. — ὅθεν pro ἔνθα codd. edd. — 13 ὑπερέβαλλεν MABCh ὑπερέβαλεν K. —

inter se tum facultate, tum multitudine temperationem habent et mixta optime sunt; dolet, cum horum aliquid minus vel plus vel separatum in corpore nec cum omnibus permixtum est. Necesse enim est, ubi aliquid horum separatum fuerit et in se ipso constiterit, non solum eum locum, unde secessit, morbidum fieri, sed etiam eum, in quo constitit et in quem redundans effusum est, dolore ac morbo vexari. Etenim si quid horum nimis redundanter extra corpus effluxerit, exinanitio ipsa dolorem affert; sin rursus intro exinanitionem et transitionem et ab aliis secretionem fecerit, pernecesse sane est geminatum dolorem, sicuti dictum est, efficiat, et unde excessit et ubi redundavit.' Haec quidem Hippocratis oratio est, quam Plato mihi sequi voluisse videtur verbis illis paulo supra laudatis, ubi de quattuor ele-

ἀνωτέρω γεγραμμένα περί τε τῶν τεττάρων στοιχείων τῆς γενέσεως ἡμῶν καὶ περὶ τοῦ καθόλου τρόπου τῶν νοσημάτων· ἀρχὴ δὲ τῆς ῥήσεώς ἐστιν ἥδε· 'τεττάρων γὰρ ὄντων γενῶν, ἐξ ὧν ξυμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρὸς ὕδατός τε καὶ ἀέρος.' ἀκριβέστερον δὲ φαίνεται καὶ μέντοι καὶ χρησιμώτερον ἰατρῷ περὶ αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης γεγραφώς. ἐκ μὲν γὰρ τῶν τεττάρων στοιχείων φησὶ γεγονέναι τὸ σῶμα καλῶν τοὐπίπαν ἀπὸ τῶν δραστικῶν ποιοτήτων αὐτά, τὸ μὲν ξηρόν, τὸ δὲ ὑγρὸν καὶ τὸ μὲν θερμόν, τὸ δὲ ψυχρόν· οὐ μὴν κατὰ ἐκεῖνά γε τὸν περὶ τῶν νοσημάτων λόγον ἐποιήσατο. δυνάμει μὲν γάρ ἐστιν ἐν τοῖς σώμασιν, ἐνεργείᾳ δὲ οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τὰ ἐξ αὐτῶν γεγονότα διὰ μέσων τῶν τροφῶν, αἷμα καὶ φλέγμα καὶ ἡ ξανθὴ καὶ μέλαινα χολή· πυρὶ μὲν ἀνάλογον ἡ ξανθὴ χολή, ἡ δὲ μέλαινα τῇ γῇ, τὸ δὲ φλέγμα τῷ ὕδατι καὶ διὰ τοῦτο θερμὴ μὲν καὶ ξηρὰ τὴν δύναμίν ἐστιν ἡ ξανθὴ χολή, καθάπερ τὸ πῦρ, ψυχρὰ δὲ ἡ μέλαινα καὶ ξηρὰ παραπλησίως τῇ γῇ, τὸ δὲ φλέγμα ψυχρὸν καὶ ὑγρόν, ὥσπερ τὸ ὕδωρ.

---

2 *καθ' ὅλον* M. — 3 *ἐστὶν ἥ* spat. vac. octo fere litterarum *ὄντων* M. — *τῶν μελῶν* M *τῶν γενῶν* ABChK *τῶν* delevimus; cf. Proll. p. 112. — 4 *συμπέπηγε* codd. edd. *ξυμπ.* nos. — *σῶμα τῆς πυρὸς* M; cf. Proll. p. 82. — 5 *δὲ* om. codd. edd., inseruit Corn. — *ἰ* spat. vac. trium litt. *ρῷ* M. — 7 *ἃ παρὰ* pro *ἀπὸ* M. — 9 *γε* om. ABChK; cf. Proll. p. 34. —

---

mentis generationis nostrae et de universa morborum ratione disserit, cuius loci initium illud est: 'Cum enim quattuor genera sint, e quibus corpus concrevit, terra, ignis, aqua, aër.' Accuratius vero de iis atque medico etiam utilius scripsisse Hippocratem constat, quippe qui, cum e quattuor elementis corpus diceret exstitisse, ab activis qualitatibus omnino ea appellaret, siccum, humidum, calidum, frigidum, neque tamen illis adhibitis disputationem de morbis institueret. Potestate enim in corporibus sunt, actu non sunt, sed, quae ex iis per alimenta gignuntur, sanguis, pituita, bilis flava et atra; igni flava, terrae atra, pituita aquae respondet atque idcirco calida et sicca est facultate flava bilis, sicut ignis, atra frigida et sicca perinde ac terra, pituita frigida et humida, ut aqua. Solum aëreum elementum in anima-

677 μόνον δὲ τὸ ἀερῶδες στοιχεῖον ἐν τοῖς τῶν ζῴων σώμασιν ὁρᾶται πλησίον τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἔν τε ταῖς ἀναπνοαῖς καὶ κατὰ τοὺς σφυγμούς, ἤδη δὲ κἀν τοῖς παλμώδεσι πάθεσιν ἐμφυσήμασί τε καὶ οἰδήμασιν ἔν τε ταῖς καλουμέναις πνευματώσεσιν. ἡ δὲ ἐξ ἁπάντων τῶν τεττάρων στοιχείων σύμμετρος κρᾶσις ἐγέννησε τὸ ἀκριβὲς αἷμα. καὶ βέλτιόν ἐστιν ἐπὶ τῶν χυμῶν λέγειν, ἅπερ ὁ Πλάτων ἐπὶ τῶν στοιχείων ἔγραψεν. ἀλλ' ὁ Ἱπποκράτης προειπὼν 'τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑωυτῷ αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴν ξανθήν τε καὶ μέλαιναν' ἐφεξῆς φησι 'καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει'. τὸ μὲν ἀλγέει κατὰ ἐξοχὴν μεγάλου νοσήματος ἐπὶ πάντων τῶν παρὰ φύσιν τάσσεται, τὸ δὲ ὑγιαίνει κατὰ τὴν πρὸς τὰ παρὰ φύσιν ἀντίθεσιν πάντα. κἄπειτα πάλιν ἐφεξῆς, ὅπως μὲν ὑγιαίνει, διδάσκων φησὶν 'ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὅταν μετρίως ἔχῃ ταῦτα πρὸς ἄλληλα κρήσιος καὶ δυνάμιος καὶ τοῦ πλήθεος καὶ μάλιστα μεμιγμένα ᾖ.' τίνα ταῦτα; οὐ τὰ στοιχεῖα

---

1 στοιχείων M. — 4 οἰδήμασίν ἐστιν ἔν τε codd. edd. ἐστιν eiecimus; cf. Proll. p. 117. — 9 ἑαυτῷ codd. edd. ἑωυτῷ nos. — 13 ἅπερ μὲν M. — 15 ἔχει M. — ἄλληλα δυνάμεως codd. edd. ἀλλ. κρήσιος καὶ δυνάμιος Corn. —

---

lium corporibus cernimus ad suam naturam accedere tum in respirationibus, tum in pulsibus, quin etiam in affectionibus, quae palpitationem habent, et inflationibus ac tumoribus ac flatibus, quos appellare solent. Aequabilis autem ex omnibus quattuor elementis temperatio perfectum sanguinem creat meliusque est de humoribus dicere, quae Plato de elementis scripsit. Verum Hippocrates cum dixisset 'Corpus hominis habet in se sanguinem et pituitam et bilem flavam et atram', deinceps pergit 'iisque aegrotatio debetur et sanitas'. Aegrotatio per eminentiam magni morbi de omnibus, quae praeter naturam sunt, usurpatur, sanitas contrarie refertur ad omnia, quae praeter naturam sunt. Deinceps, quo modo corpus sanum sit, docet ita: 'Ac sanum quidem est maxime, cum haec moderatam inter se tum facultate, tum multitudine temperationem habent et mixta optime sunt.' Quaenam haec? Non elementa nimirum, sed, quae

δήπουθεν, ἀλλὰ τὰ προσεχῶς γεννητικὰ τῶν τοῦ σώματος μορίων, αἷμα καὶ φλέγμα καὶ δύο χολαί. 'ἀλγέει | δέ' φησίν, 678
'ὅταν τι τούτων ἔλαττον ἢ πλέον ᾖ ἢ χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι καὶ μὴ κεκρημένον ᾖ τοῖσι πᾶσι', ὅπερ ὁ Πλάτων παραφράζων ἔφη 'καὶ τῆς χώρας μετάστασις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἀλλοτρίαν γιγνομένη'. ἀλλὰ οὗτος μέν, ὡς ἔφην, ἁμαρτάνει προσθείς 'πυρός τ' αὖ καὶ τῶν ἑτέρων, ἐπειδὴ γένη πλείονα ἑνὸς ὄντα τυγχάνει'· ταῦτα γὰρ οὐκ ἔστι τὰ μεθιστάμενα καὶ χώραν ἀμείβοντα κατὰ τὰ τῶν ζῴων σώματα, φλέγμα δὲ καὶ χολαὶ καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πολλάκις εἰς ἀλλοτρίαν ἀφικόμενον ἕδραν αἴτιον ὀλεθρίων νοσημάτων γίνεται. ἄχρι μὲν οὖν τοῦ 'πλέονος ἢ ἐλάσσονος ἑκάστου τῶν συντιθέντων ἡμᾶς γινομένου αἱ νόσοι καθίστανται' κοινὸς ὁ λόγος ἐστὶν ἐπί τε τῶν χυμῶν καὶ τῶν στοιχείων· ἐπὶ δὲ τοῦ καθ' ἑαυτό που στάντος ἔν τινι τόπῳ τοῦ σώματος οὐκέθ' ὁμοίως ἐπὶ

1 *ἀλλὰ καὶ τὰ* codd. edd. *ἀλλὰ τὰ* nos; cf. Proll. p. 115. — 4 *παραφράξων* M. — 5 *μετάστασιν* codd. edd. *μετάστασις* nos. — 6 *γιγνομένην* codd. edd. *γιγνομένη* nos; cf. Proll. p. 86. — 7 *τε* codd. edd. *τ' αὖ* nos. — *ἐπειδὴ γένη* M *ἐπειδὴ καὶ γ.* ABChK; cf. Proll. p. 37. — *πλείονα* M *πλέονα* ABChK. — *ὢν* MA *ὄντα* Corn. BChK. — 12 *πλέον ἢ ἔλασσον ἕκαστον* codd. edd. *πλέονος ἢ ἐλάσσονος ἑκάστου* nos; cf. Proll. p. 99. — 13 *γιγνόμενον* codd. edd. *γινομένου* nos. —

proxime valent ad corporis partes generandas, sanguis et pituita et biles geminae. 'Dolet' inquit, 'cum horum aliquid minus vel plus vel separatum in corpore nec cum omnibus permixtum est', quod Plato aliorum verborum circuitu ita explicuit: 'et e propria sede in alienam migratio.' At hic, ut dixi, errat, cum addit 'ignisque rursus et ceterorum, quoniam plura uno genera sunt.' Haec enim non transferuntur vel sedem in animalium corporibus mutant, sed pituita et biles et sanguis ipse; nam hic quoque saepe aliena sede occupata mortiferorum morborum causa efficitur. Illa igitur, quod, cum plus vel minus unumquidque ex iis, quae nos componunt, fit, morbi oriuntur, et de humoribus et elementis communis oratio est; idem vero accidere, cum aliquid seorsum in aliquo corporis loco constitit, non iam in utraque cadit. Humores enim, quacunque in parte corporis con-

ἀμφοῖν ὁ λόγος ἀληθής. οἱ μὲν γὰρ χυμοὶ σαφῶς ὁρῶντε[ς] καθ' ὅπερ ἂν ἐν τῷ σώματι μόριον στῶσι, νόσους ἐργαζ[ό]μενοι, τὰ μὲν ἐρυσιπέλατα καὶ τοὺς ἕρπητας ἡ ξανθὴ χολή,
679 τοὺς καρκίνους δὲ ἡ μέλαινα, τὰ δὲ οἰδήματα τὸ | φλέγμα· τὸ δὲ αἷμα κατά τε τὸν πνεύμονα καὶ μεταξὺ θώρακός τ[ε] καὶ πνεύμονος, ὅταν ἐκχυθὲν τῶν οἰκείων ὀργάνων στῇ σηπόμενον, ἐν τῷ χρόνῳ φθορὰς ἐργάζεται καὶ κατὰ γαστέρα κα[ὶ] κατὰ τὰ μεγάλα τῶν τραυμάτων θρομβούμενον ἐσχάτους κινδύνους ἐπιφέρει. γῆν δὲ οὐδαμοῦ καθ' ἑαυτὴν ἰδεῖν ἐστι μόνην ἐν τῷ σώματι ἀθροισθεῖσαν, ὥσπερ οὐδὲ πῦρ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον οὐδὲ ὕδωρ στοιχεῖον, ἀλλὰ ἰχῶράς τινας ἐπιμιχθέντων ἀλλήλοις τοῦ θ' ὑδατώδους στοιχείου καὶ τοῦ πυρώδους, οὐ μόνον οὐδὲ εἰλικρινῶν, ἀλλὰ καὶ πάχους ἰλυώδους τι προσλαβόντων. οὕτω δὲ καὶ τὸ φυσῶδες πνεῦμα γεννᾶται κατὰ τὰ ζῷα προσλαβούσης γε τῆς ἀερώδους οὐσίας ὑγρὰν ἰκμάδα. καλῶς μὲν οὖν Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν χυμῶν ἔγραψε τὸ χωριζομένους τε τῶν ἄλλων καὶ καθ' ἓν ὁτιοῦν

2 καθάπερ A. — 3 μὲν om. codd. edd. — 13 μόνων M. — ἰλυώδους M. — 14 τι om. MABCh. — 15 ἀερώδου M. — 17 ὅτι οὖν M. —

sistunt, manifesto videmus morbos efficere, erysipelata et herpetes bilem flavam, cancros nigram, tumores pituitam; sanguis autem e propriis vasis effusus cum in pulmone et intra thoracem et pulmonem collectus putrescit, procedente tempore tabem efficit, idem in ventre et in magnis vulneribus concretus extrema pericula affert. At terram nusquam videmus per se solam in corpore congregatam nec magis ignem nec aquam elementum, sed sanies quasdam commixtis inter se aquosis et igneis elementis, quae tamen non modo non pura sinceraque sunt, sed crassitudinem quandam caenosam assumserunt. Eodem modo etiam, cum aërea substantia humidum madorem admixtum habet, spiritus anhelans in animalibus gignitur. Recte igitur Hippocrates humores scripsit et separatos ab aliis et in una quacunque parte corporis

ἱσταμένους μόριον αἰτίους γίνεσθαι νοσημάτων· οὐκ ὀρθῶς δὲ ὁ Πλάτων ἐπὶ τῶν στοιχείων εἶπεν αὐτό.

Περὶ μὲν δὴ τῆς ἐκ στοιχείων γενέσεως ὑγιείας τε καὶ νόσου καὶ τῶν ὁμοιομερῶν καὶ πρώτων σωμάτων | ἱκανὰ καὶ 680 *ταῦτα· μεταβῶμεν δὲ ἐπὶ τὴν ἑξῆς ῥῆσιν ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένην, ἣν φθάνομεν ἐξηγεῖσθαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν· ‘δευτέρων δὴ ξυστάσεων αὖ κατὰ φύσιν ξυνεστηκυιῶν δευτέρα κατανόησις νοσημάτων τῷ βουλομένῳ ξυννοῆσαι γίγνεται. μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὀστοῦ τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου ξυμπαγέντος ἔτι τε αἵματος ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονότος τῶν μὲν ἄλλων τὰ πλεῖστα ᾗπερ τὰ πρόσθεν, τὰ δὲ μέγιστα τῶν νοσημάτων τῇδε χαλεπὰ ξυμπέπτωκε.’ ἐν τούτοις πάλιν ὁ Πλάτων ὀρθῶς μὲν ἔφη δευτέραν ἁπάντων στοιχείων εἶναι σύστασιν μυελοῦ καὶ ὀστοῦ καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου· ταῦτα γὰρ ἐκ τῶν χυμῶν γίνεται τὴν πρώτην ἐχόντων γένεσιν· οὐκ ὀρθῶς δὲ αὐτοῖς συγκατέλεξε*

---

2 ὁ om. M. — 4 *καὶ* ante *τῶν ὁμοιομερῶν* inseruimus. — 7 *δευτέρων δὴ κ. τ. λ.* Tim. p. 82 BC. — *συστάσεων* codd. edd. *ξυστ.* nos (item v. 8 *ξυννοῆσαι*, vv. 10 et p. 684, 4 *ξυμπαγέντος*, v. 12 *ξυμπέπτωκε* scripsimus). — 8 *γίνεται* codd. edd. *γίγνεται* nos; cf. Proll. p. 122. — 9 *μυελῶ* M. — 10 *ἄλλον τε τρόπον* M. — 11 *γεγονότων* M. — 13 *τούτοις* codd. edd. *ἐν τούτοις* nos. —

---

collectos morborum causas exsistere, Plato autem idem de elementis non recte.

Ac de sanitatis morbique ex elementis generatione et de particulis minutis inter se similibus primisque corporibus hactenus; transeamus nunc ad subsequentem locum Timaei, quem iam ante exposuimus, sic ad verbum se habentem: ‘Jam vero cum secundae quoque sint natura constitutae compositiones, secunda morborum animadversio attendenti se offert. Cum enim medulla ex iis et os et caro et nervus concreverint, sanguis praeterea alio quidem modo, sed ex iisdem factus sit, reliqui morbi plerumque ita, ut priores, maximi vero hoc modo graves accidunt.’ Hic item Plato recte quidem secundam omnium elementorum constitutionem medullae, ossis, carnis, nervi ait esse; haec enim ex humoribus,

τὸ αἷμα πρώτην ἔχον, οὐ δευτέραν σύστασιν. εἰς ἔννοιαν οὖν μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς ἀφικόμενος τῆς ἀνομοιότητος τοῦ αἵματος πρὸς ταῦτα μὴ ἁπλῶς εἰπεῖν 'μυελοῦ γαρ ἐξ ἐκείνων ὀστοῦ τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου ξυμπαγέντος ἔτι τε αἵμα-
681 τος', ἀλλὰ προσθεῖναι τῷ | λόγῳ καὶ τό 'ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονότος'· ὁμολογεῖ γὰρ ἐν τούτοις οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν σύστασιν ἐκ τῶν τεττάρων στοιχείων ὀστῷ καὶ μυελῷ καὶ σαρκὶ καὶ νεύρῳ γεγονέναι τὸ αἷμα. πρότερον γὰρ αὐτῶν ἐστι κοινὴν τοῖς ἄλλοις χυμοῖς ἔχον τὴν γένεσιν, ἐξ ὧν συνίσταται τὰ πρῶτα σώματα, μυελὸς καὶ σὰρξ καὶ νεῦρον καὶ ὀστοῦν ἕτερά τε πολλά· βιβλίον γὰρ ὅλον ἐμοὶ γέγραπται περὶ τῆς τῶν ὁμοιομερῶν σωμάτων διαφορᾶς. εἰ δέ τις ἠρώτησε τὸν Πλάτωνα, τίς ἕτερος τρόπος ἐστὶ τῆς τοῦ αἵματος γενέσεως, ὃν αἰνίττῃ; θαυμάζοιμι ἄν, εἰ ἄλλον τινὰ παρὰ τὸν ὑφ' Ἱπποκράτους εἰρημένον ἔσχεν εἰπεῖν. ἐπὶ πλεῖστον γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐξείργασται τά

3 ἐκείνου M. — 11 μυελοῦ M. — 14 σώματος codd. edd. αἵματος Corn. — 15 ἢ pro εἰ M. — ἱπποκράτην M. —

quorum prima est generatio, ortum habent; non recte tamen sanguinem iis adiunxit, quippe qui primam, non secundam constitutionem habeat. Quamquam mihi videtur etiam ipse sanguinis cum his dissimilitudinem animadvertisse atque ideo non simpliciter ita dixisse 'cum enim medulla ex iis et os et caro et nervi concreverint, sanguis praeterea', sed addidisse enuntiato illud 'alio quidem modo, sed ex iisdem factus', quibus verbis fatetur non eadem constitutione ex quattuor elementis, qua os et medullam et carnem et nervum, sanguinem creari, qui quidem prior illis communem cum ceteris humoribus generationem sortitus est, e quibus prima corpora; medulla, caro, nervus, os consistunt atque alia multa; integer enim a me de corporum similibus inter se particulis constantium differentia conscriptus est liber. At si quis a Platone quaereret, quemnam alium modum generationis sanguinis significaret, mirum esset, si alium posset dicere atque eum, qui ab Hippocrate traditus est. Accuratissime enim vir ille de humorum generatione et

τε περὶ γενέσεως τῶν χυμῶν καὶ διαφορᾶς καὶ δυνάμεως ὅστις τε καθ' ἥντινα χώραν ἢ ὥραν ἢ ἡλικίαν ἢ σώματος ἕξιν ἐπικρατεῖ. οὐ μὴν ἀναγκαῖον Πλάτωνι ταῦθ' ὁμοίως Ἱπποκράτει διέρχεσθαι πάντα, καθάπερ οὐδὲ Ἱπποκράτει ζητεῖν, διὰ τί λευκὸς μὲν ὁ τοῦ φλέγματος χυμός, ἐρυθρὸς δὲ ὁ τοῦ | αἵματος ἢ ξανθὸς ὁ τῆς πικρᾶς χολῆς ἢ μέλας ὁ τῆς 682
ὀξείας. ἀφορμὰς μὲν γὰρ αὐτὸς ἔδωκε τῆς τούτων εὑρέσεως, ὥσπερ ὅταν ἐκ τῶν τῆς γλώττης χρωμάτων διαγινώσκῃ τὰς ἐν τῷ σώματι διαθέσεις μελαίνας λέγων αὐτὰς ἀπὸ ἐγκαύσεως λιγνυώδους γίνεσθαι. καθάπερ γὰρ ἐκτὸς ἡ λιγνὺς κατά τε τοὺς λύχνους καὶ τὰς δᾳδας καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν λιπαρῶν γεννᾶσθαι πέφυκεν, οὕτω καὶ κατὰ τὰ σώματα τῶν ζῴων πολλάκις ὑπεροπτωμένων τῶν χυμῶν καὶ μάλιστα τῶν λιπαρῶν γεννᾶταί τι παραπλήσιον λιγνύϊ. τὸ μὲν δὴ λευκὸν φαίνεσθαι τὸ φλέγμα, διότι κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ σμικραὶ πολλαὶ πομφόλυγες ἐναπολαμβάνονται, λέγειν Ἱπποκράτης

---

2 ὥστες pro ὅστις M. — 8 διαγιγνώσκει M. — 9 μελάνας AB; cf. Proll. p. 48. — 12 τὰ om. M. — 13 ὑπερωπτημένων ChK. — 14 A verbis τὸ μὲν incip. exc. XXXV codicum FP. — δὴ om. P. — ἐξ λευκοῦ P. — 15 καὶ διότι FP. — μακραὶ pro σμικραὶ M. — 16 πομφόλυγγες M. — λέγειν οὐκ ἐτόλμησεν ἱπποκράτης P. —

---

differentia et vi disputavit atque eorum quis quaque in regione vel tempore vel aetate vel corporis habitu praevaleret. Haec tamen Platoni non necessarium fuit persequi omnia, quemadmodum ne Hippocrati quidem quaerere, cur albus esset pituitae humor, sanguinis ruber, flavus amarae bilis, acidae niger. Rei tamen inveniendae ansas ipse dedit, velut cum e linguae coloribus corporis affectiones cognoscit nigras ex adustione fuliginosa fieri eas affirmans. Sicut enim extra corpus fuligo in lucernis, facibus aliisque multis rebus pinguibus generari solet, ita etiam in animalium corporibus saepenumero fit, ut, si supra modum aduruntur humores ac praecipue pingues, fuligini simile quiddam generetur. Jam pituitam ob eam causam albam apparere, quia in generatione eius multae parvae bullae excitarentur, dicere non ausus est Hippocrates, cum naturae rerum contemplatio

οὐκ ἐτόλμησεν, ὡς μείζονος ἤδη φυσιολογίας ἢ κατὰ τέχνην
ἰατρικήν, ἀλλὰ ὅ γε Πλάτων καὶ τοῦτο εἶπε καὶ περὶ τῆς
τοῦ αἵματος χρόας ἐν ταὐτῷ βιβλίῳ διῆλθεν, ἃ νῦν ἐμοὶ
γράφειν οὐκ ἀναγκαῖον· ἄμεινον γάρ, ὡς ἀξιοῦσιν ἔνιοι τῶν
φίλων, ἐξηγήσεις ἑτέρωθι ποιήσασθαί με τῶν ἰατρικῶς ἐν τῷ
Τιμαίῳ γεγραμμένων. εἰς μὲν γὰρ τἆλλα πολλοῖς ὑπομνήματα
683 γέγραπται καί τισί γε | αὐτῶν μακρότερον τοῦ προσήκοντος, εἰς
ταῦτα δὲ ὀλίγοι τε καὶ οὐδὲ οὗτοι καλῶς ἔγραψαν. ἀρκεῖ τοι-
γαροῦν ἔν γε τῷ παρόντι τό γε τοσοῦτον εἰπεῖν, ὡς τοὺς τέττα-
ρας χυμοὺς ὁ Πλάτων αἰτιᾶται τῶν πλείστων νοσημάτων ὡσαύ-
τως Ἱπποκράτει καὶ καθ' ἕκαστόν γε αὐτῶν ἔγραψεν ἐπὶ τῇ τε-
λευτῇ τοῦ βιβλίου. παραθήσομαι δέ σοι τὰς ἀρχὰς τῶν ῥή-
σεων ἀναμνήσεως ἕνεκα. περὶ μὲν οὖν τῆς ἐν ταῖς χολαῖς
διαφορᾶς ἀρκέσει παραγράψαι ταῦτα· ʽὅσον μὲν οὖν ἂν πα-
ʽλαιότατον ὂν τῆς σαρκὸς τακῇ, δύσπεπτον γιγνόμενον μελαί-
ʽνει μὲν ὑπὸ παλαιᾶς ξυγκαύσεως, διὰ δὲ τὸ πάντη διαβε-

1 ἢ ἐξ pro ἤδη P. — ὂν ἢ κατὰ FP. — 2 περὶ τοῖς τοῦ M. — 3 ἐν τῷ αὐτῷ FP. — 5 ἑτέρωθεν M. — ἰατρικῶν codd. edd. ἰατρικῶς nos. — 6 τἄλλα P τἆλλα MABChK. — 7 καί τισιν αὐτῶν FP. — 8 ὀλίγον P. — 9 παρόντι τοσοῦτον FP. — 11 γε om. FP. — 13 ἀναμνήσεως ἕνεκα · ὅσον μὲν οὖν κ. τ. λ. FP. — 14 ὅσον κ. τ. λ. Tim. p. 83 AB. 15 τακῇ · ἄχρι τοῦ τὰ δ' ἄλλα, ὅσα χολῆς κ. τ. λ. (p. 687, 11) FP. — μελαίνη M. — 16 ὑπὸ πολλῆς codd. edd. ὑπὸ παλαιᾶς Corn. — συγκαύσεως codd. edd. ξυγκ. nos. —

maior quam pro arte medica esse videretur; verum Plato et hoc dixit et de sanguinis colore in eodem libro disseruit, quae tamen nunc mihi non opus est adscribere; melius enim est, quemadmodum amici quidam censent, alibi medicinalium in Timaeo rerum explanationes facere. Nam cum de aliis rebus multi commentarios ediderint et iusto longiores nonnulli, de his pauci ac ne hi quidem bene scripserunt. Itaque in praesentia id tantum dixisse satis est, quattuor humores a Platone non secus atque Hippocrate plurimorum morborum causas esse existimari et de illis singillatim ad finem libri disputatum esse. Initium tamen loci memoriae revocandae causa adscribam. Ac de bilium differentia satis erit haec laudasse: ʽJam vetustissima quaeque caro cum liquefacta est, concoctionem recusans nigrescit pro-

‛βρῶσθαι πικρὸν ὂν παντὶ χαλεπὸν προσπίπτει τοῦ σώματος
‛ὅσον ἂν μήπω διεφθαρμένον ᾖ. καὶ τοτὲ μὲν ἀντὶ τῆς πι-
‛κρότητος ὀξύτητα ἔσχε τὸ μέλαν χρῶμα ἀπολεπτυνθέντος
‛μᾶλλον τοῦ πικροῦ, τοτὲ δὲ ἡ πικρότης αὖ βαφεῖσα αἵματι
‛χρῶμα ἔσχεν ἐρυθρότερον, τοῦ δὲ μέλανος τούτῳ ξυγκεραν-
‛νυμένου χλοῶδες· ἔτι δὲ ξυμμίγνυται ξανθὸν χρῶμα μετὰ
‛τῆς πικρότητος, ὅταν νέα ξυντακῇ σὰρξ | ὑπὸ τοῦ περὶ τὴν 684
‛φλόγα πυρός. καὶ τὸ μὲν κοινὸν ὄνομα πᾶσι τούτοις ἤ τινες
‛ἰατρῶν που χολὴν ἐπωνόμασαν ἢ καί τις ὢν δυνατὸς εἰς
‛πολλὰ μὲν καὶ ἀνόμοια βλέπειν, ὁρᾶν δὲ ἐν αὐτοῖς ἓν γένος
‛ἑνὸν ἄξιον ἐπωνυμίας πᾶσι· τὰ δ' ἄλλα, ὅσα χολῆς εἴδη λέ-
‛γεται, κατὰ τὴν χρόαν λόγον ἔσχεν αὐτῶν ἕκαστον ἴδιον.'
ταῦτα μὲν οὖν τῷ Πλάτωνι γέγραπται περὶ τῆς τῶν χολῶν

---

1 πάντη codd. edd. παντὶ nos. — 2 τοτὲ MA ποτὲ BChK; cf. Progr. II, 16. — πικροτάτης M. — 3 ὀξύτητος M ὀξύτατον ABChK ὀξύτητα Corn.; cf. Proll. p. 31. — σῶμα pro χρῶμα M. — 4 τοτὲ MA ποτὲ BChK. — βαφῆσα M. — 5 σύγκεραννυμένου M ξυγκ. nos (it. ξυμμίγνυται v. 6 et ξυντακῇ v. 7 scripsimus). — 8 ἧν τινες codd. edd. ἤ τ. nos. — 9 ἢ καί M. — 10 μὲν om. M. — 12 παρὰ codd. edd. κατὰ nos; cf. Proll. p. 104. — λόγον ἔσχεν codd. edd.; cf. Proll. p. 123. — αὐτῶν om. M. — 13 πλάτων M. —

---

pter vetustam exustionem, quia autem penitus exesa est, amaritudinis plena gravis accidit omni corporis parti, quae nondum corrupta est. Et interdum pro amaritudine acrimoniam accipit color niger amaro magis attenuato, interdum eadem amaritudo sanguine tincta colorem accipit magis rubrum, si autem huic niger admiscetur, herbaceum; praeterea commiscetur cum amaritudine color flavus, cum recens caro ab igne flammeo contabuerit. Ac commune quidem his omnibus nomen bilis vel a medicis quibusdam fortasse inditum est vel certe ab aliquo, qui multa et dissimilia intueri atque unum in iis genus inesse videre posset dignum, quod omnibus nomen praeberet; quae vero praeterea bilis species dicuntur, earum suam quaeque pro colorum varietate rationem accepit.' Haec sunt, quae a Platone de bilium differentia scribuntur, qui ex nimio calore omnes

διαφορᾶς, πάσας αὐτὰς γίνεσθαι βουλομένῳ, καθάπερ ὁ Ἱπποκράτης εἶπε, διὰ θερμασίας ὑπερβολήν. περὶ δὲ τῶν νοσημάτων, ὅσα διὰ χολὴν γίνεται, τὸν λόγον ποιούμενος ὁ Πλάτων ὧδέ πως ἄρχεται· ‘ὅσα δὲ φλεγμαίνειν λέγεται τοῦ σώ‘ματος ἀπὸ τοῦ κάεσθαί τε καὶ φλέγεσθαι, διὰ χολὴν γέγονε ‘πάντα.’ καὶ μὴν καὶ περὶ φλέγματος ὧδέ πως ἤρξατο· ‘φλέγμα δ’ ὀξὺ καὶ ἁλμυρὸν πηγὴ πάντων νοσημάτων, ὅσα ‘γίγνεται καταρροϊκά.’ καὶ περὶ μελαίνης χολῆς ἄλλα τέ τινα λέγει καὶ ταῦτα· ‘ἰχὼρ δ’ ὁ μὲν αἵματος ὀρὸς πρᾶος, ὁ δὲ ‘μελαίνης χολῆς ὀξείας τε ἄγριος.’ οὐ μόνος δὲ Πλάτων, ἀλλὰ καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Θεόφραστος οἵ τε ἄλλοι μαθηταὶ Πλά-
685 *τωνός | τε καὶ Ἀριστοτέλους τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον ἐζήλωσαν Ἱπποκράτους, ὥσπερ γε καὶ τῶν παλαιῶν ἰατρῶν οἱ δοκιμώτατοι, Διοκλῆς, Πλειστόνικος, Μνησίθεος, Πραξαγόρας, Φιλότιμος, Ἡρόφιλος. Ἐρασίστρατος δὲ δῆλός ἐστι πρὸς τοὺς*

---

1 *ὁ* om. P. — 2 *ὑπερβολή* M. — *εἶπε δὲ* pro *περὶ δὲ* M. — 4 *ὅσα δὲ κ. τ. λ.* Tim. p. 85 B Galen. vol. XVIII, 1, p. 262. — *λέγεται* om. P. — *τοῦ σώματος · ἄχρι τοῦ ὀξύς τε καὶ ἄγριος* (v. 10) FP. — 5 *καίεσθαι* codd. edd. *κάεσθαι* nos. — 7 *φλέγμα δ’ ὀξὺ κ. τ. λ.* Tim. p. 85 B Galen. vol. XVIII, 1, p. 261. — 8 *καταροικά* MAB. — 9 *ἰχὼρ κ. τ. λ.* Tim. p. 83 C. — *ὀρὸς* MAB *ὀῤῥὸς* ChK. — 10 *ὀξὺς καὶ ἄγριος* MABChK *ὀξύς τε καὶ ἄγρ.* FP *ὀξείας τε ἄγρ.* nos cum Corn.; cf. Proll. p. 37. — In verbo *ἄγριος* desinit exc. XXXV codd. FP — 12 *ἢ τὸν* M *οἳ τὸν* ABChK *ἢ* vel *οἱ* eiecit Corn. — *λόγους* M. —

---

eas, sicut Hippocrates dixit, fieri vult. De morbis autem, qui ex bile oriuntur, disserens sic fere orditur: ‘Quaecunque vero corporis partes inflammari dicuntur, propterea quod uruntur et ardent, propter bilem omnes in eo statu sunt.’ Atque etiam de pituita ad hunc modum exorsus est: ‘Acida vero et salsa pituita morborum omnium, qui fluxiones habent, fons atque origo est.’ Et de atra bile cum alia quaedam, tum haec scribit: ‘Sanies, quae ex sanguinis sero exsistit, mitis, quae ex atra acidaque bile, fera est.’ Neque solum Plato, verum etiam Aristoteles et Theophrastus aliique tum Platonis, tum Aristotelis discipuli hanc de humoribus Hippocratis rationem aemulati sunt, sicut ex veteribus quoque medicis nobilissimi quique, Diocles, Plistonicus, Mnesitheus, Praxagoras, Philotimus,

ἀπὸ Κῶ φιλοτιμούμενος, ὡς ἐν ἑτέροις ἐδείξαμεν, οὐκ ἀλήθειαν τιμῶν καὶ διὰ τοῦτο δεδιὼς φθέγξασθαι θερμὸν ἢ ψυχρὸν ἢ ὑγρὸν ἢ ξηρόν τινα τῶν χυμῶν. ὁ δὲ Ἱπποκράτης ἔν γε τῷ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίῳ τά τε ἄλλα καὶ τὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας ἄμεινον ἐποιήσατο Πλάτωνος. ὅτι τε γὰρ οἱ τέτταρες χυμοὶ κατὰ φύσιν εἰσίν, ἀπέδειξεν, οὐδὲ ἐπιχειρήσαντος τοῦτο πρᾶξαι τοῦ Πλάτωνος, ὅτι τε κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους ἄλλος ἐν ἄλλῃ πλεονάζει. παραθήσομαι δέ σοι καὶ περὶ τούτου ὀλίγα τῶν ῥήσεων αὐτοῦ· 'εἶπον δέ, ἃ 'ἂν φήσω τὸν ἄνθρωπον εἶναι, ἀποφανεῖν αἰεὶ ταὐτὰ ἐόντα 'καὶ κατὰ νόμον καὶ κατὰ φύσιν. φημὶ δὲ εἶναι αἷμα καὶ 'φλέγμα καὶ χολὴν ξανθήν τε καὶ μέλαιναν. τουτέων πρῶτον 'μὲν κατὰ | νόμον τὰ οὐνόματα διωρίσθαι φημὶ καὶ οὐδενὶ αὐ- 686
'τέων τωὐτὸ οὔνομα εἶναι, ἔπειτα κατὰ φύσιν τὰς ἰδέας κεχωρί'σθαι καὶ οὔτε τὸ φλέγμα οὐδὲν ἐοικέναι τῷ αἵματι οὔτε τὸ

1 φιλτιμούμενος M. — 2 δεδειὼς M. — 4 φύσεως codd. edd. φύσιος nos. — 9 εἶπον κ. τ. λ. Hipp. de nat. hom. vol. VI, p. 40 L vol. II, p. 84 Erm. Galen. comment. vol. XV, p. 64. — 10 ταῦτα codd. edd. ταὐτὰ nos. — 13 τὸν νόμον codd. edd. — ὀνόματα διηρῆσθαι codd. edd. — 14 τῶ ὑτῶ M τωυτῷ AB τωυτὸ Corn. ChK. — ὄνομα ἔπειτα codd. edd. ὀν. εἶναι ἐπ. Corn. —

Herophilus. Erasistratum autem constat contentiones adversus Coos exercuisse atque, ut alibi ostendimus, veritatem neglexisse ob eamque causam veritum esse aliquem humorem appellare calidum vel frigidum vel humidum vel siccum. Verumtamen Hippocrates in libro de natura hominis cum alia, tum ordinem doctrinae melius quam Plato instituit. Nam et quattuor humores secundum naturam esse, id quod ne aggressus quidem est facere Plato, et alium alio tempore anni redundare demonstravit. Qua de re pauca tibi ex eius libro afferam: 'Dixi autem me, quaecunque hominem esse affirmassem, ea semper eadem esse demonstraturum et lege et natura. Dico esse sanguinem, pituitam, bilem flavam et atram. Horum primum quidem nomina lege distincta affirmo nullique ex iis idem esse nomen, deinde natura formas esse separatas neque aut pituitam sanguini aut sanguinem bili

‛αἷμα τῇ χολῇ οὔτε τὴν χολὴν τῷ φλέγματι. πῶς γὰρ ἂν ‛ἐοικότα εἴη ταῦτα ἀλλήλοισι, ὧν οὔτε τὰ χρώματα ὁμοῖα ‛φαίνεται προσορώμενα οὔτε τῇ χειρὶ ψαύοντι ὁμοῖα δοκέει ‛εἶναι; οὔτε γὰρ θερμὰ ὁμοίως ἐστὶ οὔτε ψυχρὰ οὔτε ξηρὰ ‛οὔτε ὑγρά. ἀνάγκη τοίνυν, ὅτε τοσοῦτον διήλλακται ἀλλή‛λων τὴν ἰδέην τε καὶ τὴν δύναμιν, μὴ ἓν αὐτὰ εἶναι, εἴπερ ‛μὴ πῦρ τε καὶ ὕδωρ ἕν τε καὶ τωὐτόν ἐστι. γνοίης δὲ ἂν ‛τοῖσδε, ὅτι οὐχ ἓν ταῦτα πάντα ἐστί, ἀλλὰ ἕκαστον αὐτέων ‛ἔχει δύναμίν τε καὶ φύσιν τὴν ἑωυτοῦ· ἢν γάρ τινι διδῷς ‛ἀνθρώπῳ φάρμακον, ὅ τι φλέγμα ἄγει, ἐμέεταί σοι φλέγμα ‛καὶ ἢν διδῷς φάρμακον, ὅ τι χολὴν ἄγει, ἐμέεταί σοι χολήν. ‛κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ χολὴν μέλαιναν καθαίρει, ἢν διδῷς φάρ‛μακον, ὅ τι χολὴν μέλαιναν ἄγει· καὶ ἢν τρώσῃς αὐτῷ τοῦ ‛σώματος μέρος τι, ὥστε ἕλκος γενέσθαι, ῥυήσεται αὐτῷ αἷμα.

---

2 ὅμοια codd. edd. (it. v. 3). — 3 ψαύοντι M ψαυούσῃ ABChK. — 4 ἐστὶν codd. edd. — 5 ὅτε M ὅτι ABChK. — 6 ἰδίην M ἰδέαν ABChK. — 7 ὕδωρ ταὐτόν codd. edd. ὕδωρ ἕν Galen. vol. I, p. 441, 3 K. — 8 ἐστίν codd. edd. — 9 ἑωυτῷ M. — εἰ γὰρ codd. edd. — δίδως codd. edd. — 10 ἀνθρώπου MABCh. — ἐμεῖται codd. edd. (it. v. 11). — 12 διδοῖς MABCh. — χολᾶον M. — 13 τρώσῃς αὖ σει τοῦ M τρ. αὖ συ τοῦ AB τρ. αὖ σὺ τοῦ ChK. — 14 ὥστε ἐκγενέσθαι M. —

---

aut bilem pituitae similem esse. Qui enim fieri potest, ut haec similitudinem inter se habeant, quae neque si inspexeris, colore neque si attrectaveris manu, similia videntur? neque enim simili modo calida neque frigida neque sicca neque humida sunt. Quoniam igitur tantum inter se et forma et facultate differunt, ea non unum sint necesse est, si quidem ignis et aqua non sunt unum idemque. Illa autem omnia non unum esse, sed propriam singula et facultatem et naturam habere hinc facile cognosces: si homini dederis medicamentum pituitam educens, pituitam tibi evomet, si bilem purgans, bilem vomet; simili modo atra bile se purgat, si medicamentum praebueris hanc educens; et si quam partem corporis eius vulneraveris ita, ut ulcus efficiatur, sanguis ei effluet. Atque haec omnia tibi faciet

‘καὶ ταῦτα ποιήσει σοι πάντα | πάσην ἡμέρην καὶ νύκτα καὶ 687 ‘χειμῶνος καὶ θέρεος, μέχρις ἂν δυνατὸς ᾖ τὸ πνεῦμα ἕλκειν ‘εἰς ἑωυτὸν καὶ πάλιν μεθιέναι, δυνατὸς δὲ ἔσται, ἔστ’ ἄν ‘τινος τουτέων στερηθῇ τῶν ξυγγεγονότων. ξυγγέγονε δὲ ταῦτα ‘τὰ εἰρημένα· πῶς γὰρ οὐ ξυγγέγονε; πρῶτον μὲν φανερῶς ‘ἔστι ὤνθρωπος ἔχων ἐν ἑωυτῷ πάντα ταῦτα αἰεί, ἕως ἂν ζῇ, ‘ἔπειτα δὲ γέγονε ἐξ ἀνθρώπου πάντα ταῦτα ἔχοντος, ἔπειτα ‘τέθραπται ἐν ἀνθρώπῳ πάντα ταῦτα ἔχοντι, ὁκόσα ἔγωγε ‘νῦν φημί τε καὶ ἀποδείκνυμι.’ διὰ τούτων ὁ Ἱπποκράτης ἀπέδειξε τοὺς τέτταρας χυμοὺς κατὰ φύσιν ἐν ἡμῖν εἶναι καὶ οὐχ, ὥσπερ ἔνιοι νομίζουσι, τὸ αἷμα μόνον, ἐκ περιουσίας γε πάλιν ἐλέγχων διὰ τῶν ἑξῆς τοὺς ἓν ὁτιοῦν τούτων εἰπόντας εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὡς καὶ διὰ τῶν ἔμπροσθεν ἤλεγξε τοὺς ἓν εἰπόντας εἶναι τὸ στοιχεῖον τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ σωμάτων, ὑπὲρ ὧν τῆς ἀποδείξεως, ὡς ἔφην, γέγραπταί μοι κατὰ

1 *σοι* om. codd. edd. — *πᾶσαν ἡμέραν* codd. edd. — 2 *θέρεος* M Corn. *ἦρεος* A *ἤρεος* BChK; cf. Proll. p. 33. — 3 *καὶ δυνατὸς ἔσται* codd. edd. *δυνατὸς δὲ ἔστ.* Corn. — 4 *συγγεγονότων* codd. edd.; it. *συγγέγονε* bis. — 6 *ἐστιν* codd. edd. — *ἄνθρωπος* codd. edd. — *αἰεὶ* MAB *ἀεὶ* ChK. — *ξῇ* A. — 7 *γέγονεν* codd. edd. — *ἔχοντα* M. — 8 *ἔχοντος* MAB *ἔχοντι* Corn. ChK. — *ἃ ἐγώ τ’ ἔφημι καὶ* M *ἃ ἐγώ τέ φημι καὶ* ABChK; cf. Galen. vol. I, p. 502, 15 K. — 9 *ἀπεδείκνυμι* M. — 11 *τε* pro *γε* MABCh. —

homo diebus omnibus et noctibus et hieme et aestate, quoad spiritum attrahere ac rursus reddere poterit, donec aliquo ex his, quae congenita sunt, privatus fuerit. Congenita autem homini sunt ea, quae dixi. Quidni? Primum enim haec omnia homo manifesto semper, quoad vivit, in se habet, deinde genitus est ex homine omnia haec habente atque nutritus in omnia haec habente homine, quae nunc equidem affirmo et demonstro.’ His Hippocrates quattuor humores natura in nobis inesse demonstravit, non sanguinem tantum, ut nonnulli putant, ex abundanti rursus iis, quae sequuntur, verbis eos refellens, qui unum quidlibet ex his hominem esse aiunt, sicut etiam supra eos coarguerat, qui corporum, quae oriuntur et intereunt, unum esse elementum dixerunt, de quorum demonstratione, ut dixi, scriptum a me est in

ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, ὃ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων
688 ἐπιγέγραπται. καὶ τοῦτον οὖν τὸν λόγον ὁ Πλάτων | ἅπαντα παρέλιπεν, ὁ δὲ Ἱπποκράτης, ὡς ἔφην, διῆλθε διὰ τῶν ἐφεξῆς τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει. μόνην δὲ ἀρκέσει μοι τὴν ἀρχὴν αὐτῆς παραγράψαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν· 'οἱ δὲ λέγον'τες, ὡς ἕν ἐστι ὥνθρωπος, δοκέουσί μοι ταύτῃ τῇ γνώμῃ 'χρῆσθαι· ὁρέοντες τοὺς πίνοντας ἀνθρώπους τὰ φάρμακα 'ἀπολλυμένους ἐν τῇσι ὑπερκαθάρσεσι, τοὺς μὲν χολὴν ἐμέον'τας, τοὺς δέ τινας φλέγμα, τοῦτο ἕκαστον αὐτέων ἐνόμισαν 'εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὅ τι καθαιρόμενον εἶδον ἀποθανόντα· 'καὶ οἱ τὸ αἷμα φάντες εἶναι τὸν ἄνθρωπον τῇ αὐτῇ γνώμῃ 'χρέονται· ὁρέοντες ἀποσφαζομένους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ 'αἷμα ῥέον ἐκ τοῦ σώματος, τοῦτο νομίζουσι εἶναι τὴν ψυχὴν 'τῷ ἀνθρώπῳ καὶ μαρτυρίοισι τούτοισι χρέονται ἐν τοῖσι λό'γοισι.' ταῦτα προειπὼν ὁ Ἱπποκράτης ἐφεξῆς ἐλέγχει τὴν

1 ἱπποκράτους MAB. — 4 μόνη M. — 5 de nat. h. vol. II, p. 85 Erm. vol. VI, p. 44 L. Galen. comm. vol. XV, p. 76. — 6 ἐστιν ὁ ἄνθρωπος codd. edd. — δεκέουσί M. — 7 ὁρῶντες codd. edd. — 8 καθάρσεσι codd. edd. ὑπερκαθ. Corn.; cf. Galen. vol. I, p. 441, 13. — 9 τοῦθ' codd. edd. — 10 ἄνθρωπον τῇ αὐτῇ omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — ὅτι ABChK. — 12 χρῶνται · ὁρῶντες codd. edd. — 13 καταῤῥέον codd. edd. — νομίζουσιν codd. edd. — 14 τῶν ἀνθρώπων codd. edd. — χρῶνται codd. edd. —

eo libro, qui de elementis secundum Hippocratem inscribitur. Etiam hanc rationem Plato totam praetermisit, Hippocrates autem, ut dixi, persecutus deinceps est eo loco, qui orationem supra adscriptam sequitur. Huius principium satis mihi erit laudare ad verbum sic se habens: 'Qui vero unam rem esse hominem aiunt, ita mihi sentire videntur: cum viderent aliquos, qui medicamenta sumpserunt, ex nimiis purgationibus interire, alios bilem, alios pituitam evomentes, unumquidque horum existimaverunt esse hominem, cuius purgatione eum morientem videbant. Non minus, qui sanguinem esse hominem affirmant, eadem utuntur sententia; iugulatis enim hominibus sanguinem e corpore fluere conspicati eum hominis animum esse opinantur atque his argumentis in disputationibus utuntur.' Haec

δόξαν τῶν οὕτως ὑπολαμβανόντων, ἅπερ εἴ τις μέλλει πάντα ἀναγινώσκειν, ἐκ τοῦ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίου πάρεστιν αὐτῷ· τὸ γὰρ σύγγραμμα παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστί. |

Ἐγὼ δὲ μήκους φειδόμενος ἐπὶ τὰ συνεχῆ τῷ λόγῳ τρέ- 689
ψομαι. μετὰ γὰρ τὸ κατασκευάσαι τοὺς τέτταρας χυμοὺς ἡμῖν εἶναι κατὰ φύσιν, ὑπερβάλλοντας δὲ ποσότητι καὶ ἠλλοιωμένους κατὰ ποιότητα νόσων αἰτίους γίνεσθαι, μετὰ ταῦτα δείκνυσιν ἐν μὲν τῇ χειμῶνι πλεονάζον τὸ φλέγμα, τοῦ δὲ ἦρος τὸ αἷμα καὶ τοῦ θέρους τὴν ξανθὴν χολὴν καὶ τοῦ φθινοπώρου τὴν μέλαιναν. ἄμεινον δέ ἐστιν αὐτὴν τὴν ῥῆσιν ὅλην αὐτοῦ παραγράψαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν· ʽαὔξεται δὲ ἐν ʽτῷ ἀνθρώπῳ τὸ φλέγμα τοῦ χειμῶνος· τοῦτο γὰρ τῷ χειʽμῶνι κατὰ φύσιν μάλιστα τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων· ψυʽχρότατον γάρ ἐστι. τεκμήριον δὲ τούτου, ὅτι τὸ φλέγμα ψυʽχρότατον· εἰ θέλοις ψαῦσαι φλέγματος καὶ χολῆς καὶ αἵματος,

---

2 φύσεως M. — 4 τοῦ λόγου codd. edd. τῷ λόγῳ nos; cf. Proll. p. 121. — 6 ποσότητος M; cf. Proll. p. 95. — ἀλλοιουμένους M ἀλλοιωμένους ABChK ἠλλοιωμένους nos. — 9 φθινοπόρου M. — 11 αὔξεται κ. τ. λ. cf. Hipp. l. l. vol. II, p. 86 Erm. vol. VI, p. 46 L Galen. comm. vol. XV, p. 81. — 14 γάρ om. codd. edd. — τεκμήρια δὲ τούτων codd. edd. — 15 εἰ θέλοις M εἰ θέλεις ABChK. —

---

praefatus Hippocrates postea confutat opinionem ita existimantium, quae omnia si quis legere volet, adeat ipsum de natura hominis librum, qui in omnium hominum manibus est.

Ego vero brevitati studens ad ea, quae disputationi continuantur, descendam. Posteaquam Hippocrates confirmavit quattuor in nobis secundum naturam humores esse, qui redundantes multitudine et genere immutati morborum causae exsisterent, deinceps ostendit hieme pituitam, vere sanguinem, aestate flavam bilem, atram autumno exundare. Sed melius est ipsam eius orationem laudare ad verbum ita scriptam: ʽAugetur in homine pituita hieme; ea enim huius temporis naturae maxime omnium, quae in corpore insunt, respondet, quippe quae frigidissima sit. Cuius rei argumentum hoc est: si pituitam et bilem et sanguinem attingere velis, frigidissimam

ʽτὸ φλέγμα εὑρήσεις ψυχρότατον ἐόν· καίτοι γλισχρότατόν
ʽἐστι καὶ βίῃ μάλιστα ἄγεται μετὰ χολὴν μέλαιναν· ὅσα δὲ
ʽβίῃ ἔρχεται, θερμότερα γίνεται ἀναγκαζόμενα ὑπὸ τῆς βίης·
ʽἀλλ᾽ ὅμως καὶ πρὸς ταῦτα πάντα ψυχρότατον ἐὸν τὸ φλέγμα
ʽφαίνεται ὑπὸ τῆς φύσιος τῆς ἑωυτοῦ. ὅτι δὲ ὁ χειμὼν πλη-
690 ʽροῖ φλέγματος τὸ σῶμα, γνοίης ἂν τοῖσδε· | οἱ ἄνθρωποι
ʽπτύουσι καὶ ἀπομύσσονται φλεγματωδέστατοι τοῦ χειμῶνος
ʽκαὶ τὰ οἰδήματα λευκὰ γίνεται μάλιστα ταύτην τὴν ὥρην καὶ
ʽτἆλλα νοσήματα φλεγματώδεα. τοῦ δὲ ἦρος ἔτι μένει ἰσχυ-
ʽρὸν τὸ φλέγμα ἐν τῷ σώματι καὶ τὸ αἷμα αὔξεται· τά τε γὰρ
ʽψύχεα ἐξανίει καὶ τὰ ὕδατα ἐπιγίνεται, τὸ δὲ αἷμα αὔξεται
ʽὑπό τε τῶν ὄμβρων καὶ ὑπὸ τῶν θερμημεριῶν· κατὰ φύσιν
ʽγὰρ αὐτέῳ ταῦτά ἐστι μάλιστα τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὑγρόν τε γάρ
ʽἐστι καὶ θερμόν. γνοίης δὲ ἂν τοῖσδε· οἱ ἄνθρωποι τοῦ
ʽἦρος καὶ τοῖ θέρεος μάλιστα ὑπὸ τῶν δυσεντεριῶν ἁλίσκονται
ʽκαὶ ἐκ τῶν ῥινῶν αἷμα ῥέει αὐτοῖσι καὶ θερμότατοί εἰσι καὶ

---

1 εὑρήσει MAB. — 2 βίᾳ MABCh. — μετά γε χολὴν M. — 5 φύσεως MABCh. — 7 φλεγματοδ. M. — 8 γίγνονται codd. edd. — κατὰ ταύτην τὴν ὥραν codd. edd. — 9 ἔτι μὲν ἰσχυρὸν codd. edd. — 10 φλέγμα ἐστὶν ἐν codd. edd. — καὶ τῶ αἷμα M. — 16 ῥινῶν τὰ αἵματα codd. edd. —

---

omnium pituitam reperies; quae quamquam lentissima est et summa tantum vi post atram bilem educitur — quae autem per vim exeunt, calidiora fiunt vi compulsa —, tamen prae his omnibus sua natura frigidissima apparet. Hieme autem corpus pituita impleri hinc cognosces: Homines hieme et spuunt et emungunt maxime pituitosa et tumores maxime hoc anni tempore albi fiunt et reliqui morbi pituitosi. Vere autem adhuc valida manet in corpore pituita, sed sanguis augetur, nam et frigora remittunt et imbres succedunt; sanguis quippe tum ab imbribus, tum a dierum calore incrementum accipit; ea enim anni pars, utpote quae humida sit et calida, illius naturae maxime convenit. Id ex eo cognoscas, quod homines vere et aestate maxime dysenteriis vexantur et ex naribus sanguis iis profluit et maxime sunt calidi et

ʽἐρυθρότατοι· τοῦ δὲ θέρεος τό τε αἷμα ἰσχύει ἔτι καὶ ἡ χολὴ
ʽαἴρεται ἐν τῷ σώματι καὶ παρατείνει ἐς τὸ φθινόπωρον· ἐν
ʽδὲ τῷ φθινοπώρῳ τὸ μὲν αἷμα ὀλίγον γίνεται· ἐναντίον γὰρ
ʽαὐτοῦ τῇ φύσει τὸ φθινόπωρόν ἐστι· ἡ δὲ χολὴ τὸ θέρος
ʽκατέχει τὸ σῶμα καὶ τὸ φθινόπωρον. γνοίης δὲ ἂν τοῖσδε·
ʽοἱ ἄνθρωποι αὐτόματοι ταύτην τὴν ὥρην χολὴν ἐμέουσι καὶ
ʽἐν τῇσι φαρμακοποσίῃσι χολωδέστατα καθαί|ρονται· δῆλον δὲ 691
ʽκαὶ τοῖσι πυρετοῖσι καὶ τοῖσι χρώμασι τῶν ἀνθρώπων. τὸ δὲ
ʽφλέγμα τοῦ θέρεος ἀσθενέστατόν ἐστι αὐτὸ ἑωυτοῦ· ἐναντίη
ʽγὰρ αὐτοῦ τῇ φύσει ἡ ὥρη ἐστὶ ξηρή τε ἐοῦσα καὶ θερμή. τὸ
ʽδὲ αἷμα τοῦ φθινοπώρου ἐλάχιστον γίνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ·
ʽξηρόν τε γάρ ἐστι τὸ φθινόπωρον καὶ ψύχειν ἄρχεται ἤδη τὸν
ʽἄνθρωπον· ἡ δὲ μέλαινα χολὴ τοῦ φθινοπώρου πλείστη τε καὶ
ʽἰσχυροτάτη ἐστί. ὅταν δὲ ὁ χειμὼν καταλαμβάνῃ, ἥ τε χολὴ
ʽψυχομένη ὀλίγη γίνεται καὶ τὸ φλέγμα αὔξεται πάλιν ὑπό
ʽτε τῶν ὑετῶν τοῦ πλήθεος καὶ ὑπὸ τῶν νυκτῶν τοῦ μήκεος.

1 ἐρυθροί codd. edd. — 2 εἰς τὸ codd. edd. — 10 ξηρά M. — οὖσα codd. edd. — 11 ἐλάχιστόν ἐστιν codd. edd. — 14 καταλαμβάνει MABCh. — 15 πάλιν ἀπό τε MABCh. — 16 ἐντῶν pro ὑετῶν M. —

rubri; aestate vero sanguis adhuc valet et bilis in corpore turgescit et in autumnum usque porrigitur; at autumno imminuitur sanguis, cuius naturae autumnus contrarius est, sed bilis per aestatem et autumnum corpus tenet. Indicio tibi esse poterit, quod hoc tempore homines bilem sua sponte evomunt et per medicamentorum potiones maxime biliosa excernunt; idem e febribus et coloribus hominum patet. Jam vero aestate pituita imbecillissima est, quia id tempus, quippe quod sit siccum et calidum, eius naturae adversatur. Sanguis autumno paucissimus in homine fit; siccus enim est autumnus et frigerare iam incipit hominem; at nigra bilis plurima et validissima eo tempore est. Cum autem hiems ingruit, et bilis perfrigerata minuitur et pituita partim pluviarum copia, partim noctium longitudine rursus augetur. Manent quidem haec omnia

'ἔχει μὲν οὖν ταῦτα πάντα αἰεὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου· ὑπὸ
'δὲ τῆς ὥρης περιϊσταμένης ποτὲ μὲν πλείω γίνεται αὐτὰ ἑω-
'τῶν, ποτὲ δὲ ἐλάσσω ἕκαστα κατὰ μέρος τε καὶ κατὰ φύσιν.
'ὡς γὰρ ὁ ἐνιαυτὸς μετέχει μὲν πᾶς πάντων, καὶ τῶν θερμῶν
'καὶ τῶν ψυχρῶν καὶ τῶν ξηρῶν καὶ τῶν ὑγρῶν· οὐ γὰρ ἂν
'μείνειε τουτέων οὐδὲν οὐδένα χρόνον ἄνευ πάντων τῶν ἐνεόν-
'των ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἀλλ', εἰ ἕν τί γε ἐκλείποι, πάντα ἂν
692 'ἀφανισθείη, ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης | πάντα ξυνέστηκέ
'τε καὶ τρέφεται ὑπ' ἀλλήλων· οὕτω δὲ καὶ εἴ τι ἐκ τοῦ ἀν-
'θρώπου ἐκλείποι τουτέων τῶν ξυγγεγονότων, οὐκ ἂν δύναιτο
'ζῆν ὤνθρωπος. ἰσχύει δὲ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τοτὲ μὲν ὁ χειμὼν
'μάλιστα, τοτὲ δὲ τὸ ἔαρ, τοτὲ δὲ τὸ θέρος, τοτὲ δὲ τὸ φθι-
'νόπωρον· οὕτω δὲ καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τοτὲ μὲν τὸ φλέγμα
'ἰσχύει, τοτὲ δὲ τὸ αἷμα, τοτὲ δὲ ἡ χολή, πρῶτον μὲν ἡ ξανθή,
'ἔπειτα δὲ ἡ μέλαινα καλεομένη. μαρτύριον δὲ σαφέστατον·
'εἰ θέλοις τῷ αὐτῷ ἀνθρώπῳ δοῦναι τὸ αὐτὸ φάρμακον τε-

1 αἰεὶ M ἀεὶ ABChK. — 2 ἑωτῶν M. — 4 πᾶσι πάντων codd. edd. πᾶς π. Corn. — 6 τοτέων M. — 7 τῶδω M. — 8 συνέστηκε codd. edd. — 10 συγγεγονότων codd. edd. — 11 ὁ ἄνθρωπος codd. edd. —

semper in hominis corpore, sed pro temporum anni commutationibus singula tum pro parte, tum pro natura modo minora quam antea, modo maiora fiunt. Ut enim annus omnis omnium est particeps, et calidorum et frigidorum et siccorum et humidorum — neque enim quidquam ex his ullo tempore sine omnibus, quae in hoc mundo insunt, stare posset, sed, si unum deesset, omnia interitura essent, cum eadem necessitate omnia constent et inter se alantur —, ita, si quid ex his, quae congenita sunt, in homine defecerit, homo vivere non amplius poterit. In anno autem modo hiems plurimum valet, modo ver, modo aestas, modo autumnus; sic in homine quoque interdum pituita viget, interdum sanguis, alias bilis, prius quidem flava, deinde ea, quae atra appellatur. Huius rei evidentissimum argumentum est, quod, si eidem homini idem medicamentum quater in anno

'τράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐμέεται τοῦ μὲν χειμῶνος φλεγματωδέ'στατα, τοῦ δὲ ἦρος ὑγρότατα, τοῦ δὲ θέρεος χολωδέστατα, τοῦ 'δὲ φθινοπώρου μελάντατα.' ταῦτα περὶ τῆς κατὰ τὰς ὥρας διαφορᾶς εἰπὼν ὁ Ἱπποκράτης ἐδίδαξεν ἐν αὐτοῖς δυνάμει περὶ τῶν ἡλικιῶν καὶ χωρῶν. ἀεὶ γὰρ ἐν ἅπασιν οἷς ἂν ὑφηγῆται καθ' ὁντιναοῦν λόγον ἐπιβλέπειν κελεύει καὶ ὥραν καὶ χώραν καὶ ἡλικίαν καὶ ὅ τι δὴ ἐφ' ἑνὸς τούτων ἀκούεις μεταφέρειν ἀξιοῖ σε τοῦτο καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ δύο καθ' ὁμοιότητα. τὸν αὐτὸν γὰρ λόγον ἐν ἡλικίαις ὁ παῖς | ἔχει τῇ τοῦ 693 ἦρος ἐν ὥραις, ὡσαύτως δὲ ὁ μὲν νεανίσκος τῇ τοῦ θέρους, ὁ δὲ παρακμάζων τῇ τοῦ φθινοπώρου καὶ τελευταῖος ὁ γέρων τῇ τοῦ χειμῶνος. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν χωρῶν ἡ μὲν εὔκρατος τῇ τοῦ ἦρος, ἡ δὲ θερμὴ τῇ τοῦ θέρους, ἡ δὲ ἀνωμάλως ἔχουσα κατὰ θερμότητα καὶ ψυχρότητα, πλεονεκτοῦσα δὲ ὅμως ψυχρότητί τε καὶ ξηρότητι τῇ τοῦ φθινοπώρου, ἡ δὲ ὑγρὰ καὶ ψυχρὰ τῇ τοῦ χειμῶνος. ταῦτά τε οὖν διδάξας

1 ἐμεῖται codd. edd. — φλεγματωδέστερα codd. edd. — 2 ὑγρότατα M ὑγρότερα ABChK. — 3 τῆς κατὰς ὥρας M. — 6 ὑφηγεῖται MABCh. — ὥρην codd. edd. ὥραν nos. — 7 ἡλικίην codd. edd. ἡλικίαν nos. — ὅ τι δὲ codd. edd. ὅ τι δὴ nos. — ἀκούῃς M. — 8 ἀξιῶν codd. edd. ἀξιοῖ nos. — 9 τῇ bis M. — 10 ἦρως M. — 15 ψυχρότητα M; cf. Proll. p. 95. — τε om. ABChK; cf. Proll. p. 34. — ξηρότητα M. —

dederis, hieme vomet maxime pituitosa, vere admodum humida, aestate valde biliosa, autumno pernigra.' Haec Hippocrates quamquam de temporum diversitate tantum dixit, facultate tamen de aetatibus etiam et regionibus docuit. Semper enim in omnibus, quae qualibet in oratione praecipit, tempus anni et regionem et aetatem respicere te iubet et, quidquid de uno ex his audiveris, id ad reliqua duo transferre te vult per similitudinem. Eandem enim rationem in aetatibus puer quam in quattuor temporibus anni ver habet, eandem iuvenis quam aestas, eandem senex quam autumnus, eandem postremo decrepitus quam hiems. Pariter regio temperata veri, calida aestati, quae inaequalis calore et frigore est, sed tamen frigore et siccitate exsuperat, autumno, frigida et humida hiemi respondet. Haec igitur cum docuit et praeterea illud, contra-

καὶ πρὸς τούτοις, ὅτι τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἰάμα
τῆς κατὰ τὴν τέχνην μεθόδου στοιχεῖα παρέδωκεν, οἷς ἐφ
ξῆς κατὰ τοὺς ἀφορισμοὺς διελθὼν περὶ τῶν πλεοναζόντ
καθ' ἑκάστην ὥραν τε καὶ ἡλικίαν νοσημάτων τὰς ὡ
συλλαβὰς ἐπὶ τοῖς στοιχείοις ὑφηγήσατο. παραγράψω δέ σ
καὶ τὰς ῥήσεις αὐτοῦ κατὰ λέξιν ἐχούσας ὧδε· 'νοσήματα
'πάντα μὲν ἐν πάσῃσι τῇσι ὥρῃσι γίνεται, μᾶλλον δὲ ἐν
'κατ' ἐνίας αὐτέων καὶ γίνεται καὶ παροξύνεται· τοῦ μὲν ἦρ
'τὰ μελαγχολικὰ καὶ τὰ μανικὰ καὶ τὰ ἐπιληπτικὰ καὶ αἵμ
694 'τος ῥύσιες καὶ κυνάγχαι καὶ κόρυζαι καὶ βράγχοι | καὶ βῆχ
'καὶ λέπραι καὶ λειχῆνες καὶ ἀλφοὶ καὶ ἐξανθήσιες ἑλκώδ
'πλεῖσται καὶ φύματα καὶ ἀρθριτικά· τοῦ δὲ θέρεος ἐνιά τ
'τουτέων καὶ πυρετοὶ ξυνεχέες καὶ καῦσοι καὶ τριταῖοι πυ
'τοὶ καὶ τεταρταῖοι ἔμετοί τε καὶ διάρροιαι καὶ ὀφθαλμί
'καὶ ὤτων πόνοι καὶ στομάτων ἑλκώσιες καὶ σηπεδόνες αἰ-
'δοίων καὶ ἵδρωα· τοῦ δὲ φθινοπώρου καὶ τῶν θερινῶν τ

2 ἐφεξῆς τὰ κατὰ codd. edd. τὰ delevimus. — 6 νοσήματα δὲ κ. τ. λ. Hipp. Aphorism. sect. III vol. IV, p. 495 L vol. I, p. 413 Erm. Galen comment. XVII, 2, p. 615 K. — 10 συνάγχαι M. — 11 λέπραι M λέπρ ABChK. — ληχῆνες M. — 16 καὶ post αἰδοίων om. MA. — ἵδρω MA ἱδρῶα BChK. —

riorum contrarias esse curationes, viae ac rationis, quae in arte persequenda esset, elementa tradidit; postea in Aphorismis de morbis disserens, qui singulis et temporibus et aetatibus praepollerent, ad elementa tamquam syllabas adnexuit. Adscribam tibi etiam orationem eius ad verbum: 'Morbi omnes quidem omnibus temporibus fiunt, quidam tamen quibusdam magis et oriuntur et ingravescunt, ac vere quidem melancholiae, insaniae, morbi comitiales, sanguinis profusiones, anginae, gravedines, raucitates, tusses, leprae, impetigines, vitiligines, pustulae ulcerosae plurimae, tubera articulorumque dolores; aestate tum nonnulli horum, tum febres continuae et ardentes et tertianae et quartanae, vomitus item, alvi profluvia, lippitudines, aurium dolores, oris exulcerationes, genitalium putredines sudationesque; autumno cum multi aestivi, tum

'πολλὰ καὶ πυρετοὶ τεταρταῖοι καὶ πλάνητες καὶ σπλῆνες καὶ
'ὕδρωπες καὶ φθίσιες καὶ στραγγουρίαι καὶ λειεντερίαι καὶ
'δυσεντερίαι καὶ ἰσχιάδες καὶ κυνάγχαι καὶ ἄσθματα καὶ
'εἰλεοὶ καὶ ἐπιληψίαι καὶ τὰ μανικὰ καὶ τὰ μελαγχολικά· τοῦ
'δὲ χειμῶνος πλευρίτιδες, περιπνευμονίαι, κόρυζαι, [λήθαργοι]
'βράγχοι, βῆχες, πόνοι στηθέων, πλευρέων, ὀσφύος, κεφαλαλ-
'γίαι, ἴλιγγοι, ἀποπληξίαι.' ταῦτα περὶ τῶν ὡρῶν εἰπὼν ὁ
'Ιπποκράτης ἐφεξῆς περὶ τῶν ἡλικιῶν ὧδε γράφει· 'ἐν δὲ τῇσι
'ἡλικίῃσι τοιάδε ξυμβαίνει· τοῖσι μὲν σμικροῖσι καὶ νεογνοῖσι
'παιδίοισι ἄφθαι, ἔμετοι, βῆχες, ἀγρυπνίαι, φόβοι, ὀμφαλοῦ
'φλεγμοναί, ὤτων ὑγρότητες, πρὸς δὲ τὸ ὀδοντοφυέειν προσ-
'άγουσι οὔλων ὀδαξησμοί, πυρετοί, σπασμοί, διάρ|ροιαι καὶ 695
'μάλιστα ὅταν ἀνάγωσι τοὺς κυνόδοντας, καὶ τοῖσι παχυτά-
'τοισι τῶν παιδίων καὶ τοῖσι τὰς κοιλίας σκληρὰς ἔχουσι·
'πρεσβυτέροισι δὲ γενομένοισι παρίσθμια, σπονδύλου τοῦ

1 σπλῆνες, ὕδρωπες, φθίσιες codd. edd. — 3 καὶ ἰσχιάδες om. codd. edd. — συνάγχαι codd. edd. — 4 ἰλεοὶ MAB. — 5 λήθαργοι (λήθαργαι K) uncis inclusimus. — 7 ὁ om. M. — 9 τοιάδε om. codd. edd. — μικροῖσι codd. edd. — 10 ἀγρυπνοΐαι M. — 11 ὀδοντοφυεῖν codd. edd. — 12 ὀδαξισμοί ABCh. — 13 ἀνάγουσι M. — πανχάτοισι pro παχυτάτοισι M. — 14 τὰς om. codd. edd. — σκληράν τε ἔχουσι M. — 15 καὶ pro δὲ M. — γιγνομένοισι codd. edd. —

febres quartanae et erraticae, lienes, aqua inter cutem, tabes, urinae difficultates, intestinorum levitates, dysenteriae, coxae dolores, anginae, anhelationes, ilei, comitiales, insaniae, melancholiae; hieme pleuritides, pulmonum inflammationes, gravedines [lethargi], raucitates, tusses, dolores pectoris, laterum, lumborum, capitis, vertigines, apoplexiae.' His de temporibus dictis deinceps de aetatibus ita scribit: In aetatibus illa accidunt: parvis et recens natis pueris serpentia ulcera oris, vomitus, tusses, nocturnae vigiliae, pavores, circa umbilicum inflammationes, aurium humores, dentientibus gingivarum exulcerationes, febres, convulsiones, alvi deiectiones maximeque caninis dentibus orientibus, et iis ex pueris, qui crassissimi sunt et alvos duros ha-

ʽκατὰ τὸ *ἰνίον* εἴσω ὤσιες, ἄσθματα, λιθιάσιες, ἕλμινθες ʽστρογγύλαι, ἀσκαρίδες, ἀκροχορδόνες, [σατυριάσεις], χοιράδες ʽ[στραγγουρίαι] καὶ τἆλλα φύματα, μάλιστα δὲ τὰ προειρημένα· ʽτοῖσι δὲ ἔτι πρεσβυτέροισι καὶ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσι ʽτουτέων τε τὰ πολλὰ καὶ πυρετοὶ χρόνιοι μᾶλλον καὶ ἐκ ʽῥινῶν αἵματος ῥύσιες. τὰ δὲ πλεῖστα τοῖσι παιδίοισι πάθεα ʽκρίνεται τὰ μὲν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι, τὰ δὲ ἐν ἑπτὰ ʽμησί, τὰ δὲ ἐν ἑπτὰ ἔτεσι, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσι· ʽὅσα δὲ ἂν διαμείνῃ τοῖσι παιδίοισι καὶ μὴ ἀπολυθῇ περὶ ʽτὸ ἡβάσκειν ἢ τοῖσι θήλεσι περὶ τὰς τῶν καταμηνίων ῥήξιας, χρονίζειν εἴωθε· τοῖσι δὲ νεηνίσκοισι αἵματος πτύσιες, ʽφθίσιες, πυρετοὶ ὀξέες, ἐπιληψίαι καὶ τἆλλα νοσήματα, μάλιστα δὲ τὰ προειρημένα· τοῖσι δὲ ὑπὲρ τὴν ἡλικίην ταύτην ʽἄσθματα, πλευρίτιδες, περιπνευμονίαι, λήθαργοι, φρενίτιδες,

1 τὸ om. codd. edd. — *ἴννον* M. — *ἴσω ἄσιες* M. — *ἄσθματον* M. — *λίαν ἄσιες* pro *λιθιάσιες* M. — 2 *σατυριάσεις* uncis inclusimus. — 3 *στραγγουρίαι* unc. incl. — verba *μάλιστα δὲ τὰ προειρημένα* om. codd. edd. — 5 *τὰ* om. codd. edd. — 10 *καταμήνων* M. — 13 *εἰρημένα* codd. edd. — 14 *ἄσθματα* om. codd. edd. —

bent; at ubi aetas paulum processit, glandulae et vertebrae, quae in occipitio est, introrsum inclinationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotundi ascaridesque, verrucae [satyriases], strumae [stranguriae] et alia tubercula oriuntur, maxime autem ii morbi, quos antea diximus. Qui autem aetate magis provecti sunt et iam ad pubertatem accedunt, iis cum plurimi ex his morbi, tum febres diuturnae magis et sanguinis e naribus cursus accidunt. Plerique vero puerorum morbi alii intra quadraginta dies, alii intra septem menses, alii intra septem annos, quidam etiam ad pubem progressis adducuntur in discrimen; qui tamen per pueritiam manserunt ac neque maribus circa pubertatem neque feminis circa menstrua prima finiti sunt, solent inveterascere; adulescentibus sanguinis sputa, tabes, febres acutae, comitiales ceterique morbi, maxime autem ii, quos antea diximus; post hanc aetatem anhelationes, late-

ʽκαῦσοι, διάρροιαι χρόνιαι, | χολέραι, δυσεντερίαι, λειεντερίαι, 696
ʽαἱμορροΐδες, μελαγχολίαι· τοῖσι δὲ πρεσβύτῃσι δύσπνοιαι, ʽκατάρροοι βηχώδεες, στραγγουρίαι, δυσουρίαι, ἄρθρων πόνοι, ʽνεφρίτιδες, ἴλιγγοι, ἀποπληξίαι, καχεξίαι, ξυσμοὶ τοῦ σώμα- ʽτος ὅλου, ἀγρυπνίαι, κοιλίης καὶ ὀφθαλμῶν καὶ ῥινῶν ʽὑγρότητες, ἀμβλυωπίαι, γλαυκώσιες, βαρυηκοΐαι.ʼ ταύτην τὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας ἐχρῆν πεποιῆσθαι τὸν Πλάτωνα μᾶλλον, εἴπερ γε φιλοσόφῳ προσήκει τὸ τάξει καὶ μεθόδῳ χρῆσθαι διδασκαλίας καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς ἰατροῖς. ἀλλὰ ἴσως οὐκ ἠδύνατο περὶ τῶν τοιούτων ἀκριβῶς διελθεῖν ἐμπειρίας δεομένων, αὐτὸς οὐκ ὢν τρίβων τῶν ἔργων τῆς ἰατρικῆς, καὶ κατὰ τοῦτο ἐπαινεῖν αὐτὸν προσήκει, περὶ ὧν ἀκριβῶς οὐκ ἠπίστατο, μηδὲ ἐπιχειρήσαντα λέγειν. ἀλλὰ ἐκεῖνά γε δυνατὸν ἦν αὐτῷ παρὰ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων

1 χρόνιαι om. codd. edd. — λειεντερίαι om. codd. edd. — 2 αἱμορραΐδες M. — μελαγχολίαι om. codd. edd. — πρεσβύτεσι M πρεσβυτέροις ABChK. — 3 κατάρροοι codd. edd. — βηχῶδες M. — 5 ὅλου om. codd. edd. — 6 ἀμβλυοπίαι M. — 9 καὶ διδασκαλίᾳ codd. edd. διδασκαλίας nos. — 13 ἐπιχειρήσαντος M. — 14 τῆς om. M. —

rum et pulmonum dolores, lethargi, phrenitides, febres ardentes, alvi profluvia diuturna, cholerae, dysenteriae, intestinorum levitates, haemorrhoides, melancholiae; in senectute spirandi difficultates, destillationes cum tussi, urinae stillicidia difficultatesque, articulorum renumque dolores, vertigines, apoplexiae, mali corporis habitus, totius corporis pruritus, nocturnae vigiliae, ventris, oculorum nariumque humores, visus hebetationes, glaucomata, auditus gravitates.ʼ Hoc ordine doctrinae uti magis debuit Plato, si quidem philosopho magis quam medico ordinem et viam instituendi sequi convenit. Verumtamen fortasse non potuit eiusmodi res diligenter persequi, quae usum et experientiam requirant, cum ipse in medicina exercenda non versaretur, atque hoc nomine laudandus est, quod, quae non penitus noverat, de iis dicere ne aggressus quidem est. At et haec potuit ex ipsa rerum natura cognita habere et illa, quae in Aphorismis Hippocrates hisce verbis

φύσεως μεμαθηκέναι, καθάπερ γε καὶ τὰ λελεγμένα κατὰ τοὺς ἀφορισμοὺς ἐν τῇδε τῇ ῥήσει· ʽκατὰ δὲ τὰς ὥρας τοῦ ʽμὲν ἦρος καὶ ἄκρου τοῦ θέρεος οἱ παῖδες καὶ οἱ τουτέων ʽἐχόμενοι τῇσι ἡλικίῃσι ἄριστά τε διάγουσι καὶ ὑγιαίνουσι
697 ʽμάλιστα· τοῦ δὲ θέρεος καὶ τοῦ φθινοπώ|ρου μέχρι μέν ʽτινος οἱ γέροντες, τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ ʽχειμῶνος οἱ μέσοι τῇσι ἡλικίῃσι.ʼ ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν εἰρημένων ἡλικιῶν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁμοδιαίτων ἐξετάσαι τις δύναται προήκων ἤδη κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὡς εἰκὸς ἦν Πλάτωνα προήκειν, ὅτε ἔγραφε τὸν Τίμαιον. ἀμελῶς οὖν ἔσχε περί τε τὴν τῶν αὐτῶν τούτων ἐξέτασιν ἔτι τε μᾶλλον ὧν ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης περὶ τῶν πλεοναζόντων νοσημάτων ἐν ἑκάστῃ τῶν ἡλικιῶν τε καὶ ὡρῶν, ὡς, εἴγε προσεσχήκει τὸν νοῦν αὐτοῖς, οὐκ ἂν ἐγεγράφει ταῦτα· ʽτὸ μὲν ʽοὖν ἐκ πυρὸς ὑπερβολῆς μάλιστα νοσῆσαν σῶμα ξυνεχῆ

---

1 μεμαθηκέναι τὰ λελεγμένα codd. edd. μεμ., καθάπερ γε καὶ τὰ λελ. nos; cf. Proll. p. 110. — 2 κατὰ δὲ κ. τ. λ. Hipp. l. l. vol. IV, p. 494 L vol. I, p. 413 Erm. Galen. Comment. XVII, 2, p. 612. — 5 τοῦ φθινοπώρου om. codd. edd. — 12 ὂν M. — 13 προσέσχηκε MABCh. — 14 τὸ μὲν οὖν Plat. Tim. p. 86 A. Ab his verbis incip. excerpt. XXXVI codd. FP. — 15 συνεχῆ codd. edd. —

---

dixit: ʽQuod autem ad anni tempora attinet, vere et prima aestate pueri quique his aetate proximi accedunt, optime degunt et maxime valent; aestate et autumno aliquatenus senes, reliqua autumni parte et hieme ii, qui in media aetate sunt constituti.ʼ Haec quidem de aetatibus, quas commemoravimus, tum in se, tum in familiaribus exquirere unusquisque potest, qui aetate iam provectus est, qualem consentaneum est Platonem fuisse, quo tempore Timaeum scripsit. Neglegenter igitur in his ipsis rebus explorandis versatus est et magis etiam in iis, quae Hippocrates de morbis scripsit, qui in singulis et aetatibus hominum et anni temporibus praevalescunt; quibus si animum advertisset, non illa litteris mandasset: ʽJam corpus ex ignis abundantia aegrotans continuos aestus et febres efficit, aëris quoti-

'καύματα καὶ πυρετοὺς ἀπεργάζεται, τὸ δὲ ἐξ ἀέρος ἀμφη'μερινούς, τριταίους δὲ ὕδατος διὰ τὸ νωθέστερον ἀέρος καὶ 'πυρὸς αὐτὸ εἶναι, τὸ δὲ γῆς τετάρτως ὂν νωθέστατον τού'των ἐν τετραπλασίαις περιόδοις χρόνου καθαιρόμενον τεταρ'ταίους πυρετοὺς ποιῆσαν ἀπαλλάττεται μόλις.' ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ πρῶτον μὲν ἡμάρτηκε κατὰ τὰ κοινὰ στοιχεῖα ἁπάντων σωμάτων, οὐ κατὰ τὰ τῶν ἐναίμων ζῴων ποιησάμενος τὴν αἰτιολογίαν τῶν περιοδικῶν πυρετῶν· ἄμεινον γὰρ ἦν, ἃ | καὶ δεῖξαι δυνάμεθα κατὰ τὸ σῶμα πλεονάζοντα, ταῦτα 698 αἰτιᾶσθαι· δεύτερον δέ, ὅτι τῶν ἀμφημερινῶν καὶ τριταίων πυρετῶν οὐδὲ ἐγγὺς ἧκε τῆς ἀληθοῦς αἰτίας. φαίνεται γὰρ ἐναργῶς ἐπὶ μὲν τῶν ἀμφημερινῶν ὁ φλεγματώδης πλεονάζων χυμός, ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς ὤν, ἐπὶ δὲ τῶν τριταίων ὁ τῆς ξανθῆς χολῆς, ἄκρως θερμὸς καὶ ξηρός· ὥστε ἐπὶ τούτου μὲν

1 ἀφημερινούς M. — 2 δ' ἐξ ὕδατος ChK. — νοθέστερον P. — 3 αὐτὸν A. — τέταρτον codd. edd. — 5 ἀπαλλάττεται μόλις · δῆλον γὰρ ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἀμφημερινῶν (v. 12) κ. τ. λ. FP. — 7 κατὰ τῶν ἐναίμων codd. edd. κατα τὰ τῶν ἐν. nos; cf. Progr. II, 5 adn. 2. — 8 περιωδικῶν M. — 9 δυνώμεθα M. — 10 ἰᾶσθαι codd. edd. αἰτιᾶσθαι nos; cf. Proll. p. 90. — 11 πυρετῶν ἄμεινον γὰρ ἦν κ. τ. λ. repetitis verbis inde a v. 8 usque ad hunc locum M. — 12 ἀφημερινῶν MABCh. — πλεονάζει FP. — 14 χολῆς ἄκρως FP χολῆς πάλιν αὖ καὶ οὗτος ἄκρως MABChK. —

dianas, tertianas aquae, quippe quae aëre et igne segnior sit; at terra quartum segnitiae locum tenens quadruplo temporis circuitu purgatur atque febres quartanas efficiens expellitur aegre.' Hoc loco primum erravit, quod ad elementa omnibus corporibus communia, non ad ea, quae sanguineorum animalium propria sunt, causam febrium, quarum certus circuitus est, revocavit; melius enim erat ea, quae etiam ostendere possumus in corporibus redundantia, causas morborum esse dicere; deinde, quod ad veram quotidianae et tertianae febris causam ne paululum quidem accessit. Nam quoniam evidenter patet in quotidianis pituitosum humorem praevalere, qui humidus et frigidus est, in tertianis bilis flavae, qui perquam calidus et aridus est, in tertiana debuit dicere ignis, in quotidiana

ἐχρῆν εἰρῆσθαι πλεονάζειν τὸ τοῦ πυρὸς στοιχεῖον, ἐπὶ ἀμφημερινοῦ δὲ τὸ τοῦ ὕδατος, ὥσπερ ἐν τοῖς τεταρταίοις χυμὸν μὲν τὴν μέλαιναν χολήν, στοιχεῖον δὲ τὴν γῆν. ὅστις δὲ ἑκάστου τῶν εἰρημένων ἀκριβῶς ἐκμαθεῖν βούλεται τὴν φύσιν, ἔν τε τοῖς περὶ κρίσεων ὑπομνήμασι κἀν τοῖς περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν πυρετῶν ἐξειργασμένον τὸν λόγον ἔχει· ἐγὼ δὲ οὐκ εἴωθα πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν τὰ αὐτὰ γράφειν, ἀλλὰ ἅπαξ ἢ καὶ δὶς ἐνίοτε τὴν ἀπόδειξιν εἰπὼν ἐν τοῖς ἄλλοις βιβλίοις τῷ συμπεράσματι τῆς ἀποδείξεως χρῶμαι· καθάπερ καὶ περὶ τοῦ τρεῖς εἶναι τὰς ἀρχὰς τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων ἅπαξ ἀποδείξας ἐν τοῖς πρώτοις βιβλίοις
699 τῆσδε τῆς | πραγματείας ἐν ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις ἐξ ἑτοίμου λαμβάνω, μόνον ἀναμιμνήσκων ἐνίοις, ὡς ἀποδέδεικται. καὶ νῦν γοῦν ἀρκεῖ τό γε τοσοῦτον ἀναμνῆσαι περὶ τῶν ἐν ἐκείνοις δεδειγμένων, ὡς τοὺς ὀξυτάτους τε καὶ καυσωδεστάτους πυρετοὺς ἡ ξανθὴ χολὴ γεννᾷ καὶ ὡς τοῦ γένους τῶν καυσωδῶν πυρετῶν ἐστι καὶ ὁ τριταῖος. εἴρηται δὲ ἐν ἐκείνοις

---

1 ἀμφοιμερινοῦ P. — 2 ὕδατος· ἄτοπον δ' οἴεται γαληνὸς κἀκεῖνο τοῦ πλάτωνος τὸ ἐκ συντήξεως ἁπαλῆς σαρκὸς γενέσθαι ποτὲ φλέγμα· καὶ ὀρθῶς γε· ἡ γὰρ τοῦ φλέγματος γένεσις κ. τ. λ. (p. 707, 10) FP. — 7 εἴωθεν M. —

---

aquae elementum redundare, sicut in quartanis atrae bilis humorem et terrae elementum. Quarum singularum rerum quicunque naturam cognoscere vult, habet de his tum in libris de crisibus, tum in iis, qui de differentia febrium scripti sunt, elaboratam commentationem; equidem non soleo de iisdem eadem repetere, sed ubi semel atque iterum aliquando demonstrationem explicavi, aliis in libris postea illius rationis conclusione utor; velut tria esse facultatum nos regentium principia quoniam semel primis huius operis libris demonstravi, postea in aliis omnibus pro approbato accipio paucis id tantum monens, demonstratum esse. Sic nunc quoque satis erit de iis, quae illis libris demonstravimus, id tantum commemorare, acutissimas et ardentissimas febres a flava bile oriri et tertianam ex ardentium genere esse. Haec cur non continua esset, ut ardens, sed intermitteret,

ἡ αἰτία, διὰ ἣν οὐκ ἔστι συνεχής, ὥσπερ ὁ καῦσος, ἀλλὰ
διαλείπων γίνεται. ταῦτα οὖν ὁ Πλάτων οὐκ ἀκριβῶς ἔγνω
τῆς Ἱπποκράτους τέχνης, καίτοι πειρώμενος ἕπεσθαι τἀνδρὶ
καὶ προσέτι γε καὶ περὶ τοῦ λευκοῦ φλέγματος. τὸ μὲν γὰρ
πομφολύγων ἐναπολαμβανομένων, ἀοράτων μὲν διὰ σμικρό-
τητα, καθάπερ αὐτὸς ἔφη, συναπασῶν δὲ τὸν ὄγκον παρεχο-
μένων ὁρατὸν γεννᾶσθαι τὸν τοιοῦτον χυμὸν εὔλογόν τε
ἅμα καὶ πιθανόν· τὸ δὲ ἐκ συντήξεως ἁπαλῆς σαρκὸς γενέ-
σθαι ποτὲ φλέγμα τῶν ἀτοπωτάτων ἐστί, πλὴν εἴ τις, ὥσπερ
Πρόδικος, ὑπαλλάττων τοὔνομα τὸν πικρόχολον χυμὸν ὀνο-
μάζει φλέγμα διὰ τὸ νομίζειν ἀπὸ τοῦ πεφλέχθαι τὴν προσ-
ηγορίαν αὐτῷ γεγονέναι. ἀλλὰ ὅ γε Πλάτων αὐτὸς οἶδε |
θερμότατον ὄντα τὸν τῆς τοιαύτης χολῆς χυμὸν ἐν οἷς φησιν 700
'ὅσα δὲ φλεγμαίνειν λέγεται τοῦ σώματος, ἀπὸ τοῦ κάεσθαί
'τε καὶ φλέγεσθαι διὰ χολὴν γέγονε πάντα' καὶ τούτων ἐφε-
ξῆς 'λαμβάνουσα μὲν οὖν ἀναπνοὴν ἔξω παντοῖα ἀναπέμπει

2 ταῦτ' οὖν M ταῦτο οὖν AB τοῦτο οὖν Corn. ChK; cf. Proll. p. 34. — 3 ἱπποκράτου M. — 4 καὶ post γε om. ABChK; cf. Proll. p. 34. — 5 ἐναπολαμβανόμενον MAB. — 9 ὥσπερ om. codd. edd.; cf. Progr. II, 11 adn. 8. — 10 ὑπαλλάτων M. — 14 ὅσα δὲ κ. τ. λ. Tim. p. 85 B. — σκεύασθαι M κάεσθαι AB καίεσθαι ChK. — 16 οὖν om. codd. edd. inseruit Corn. — παντίαν A παντοίαν MBChK παντοῖα Corn. —

ibidem explicavimus. In his igitur Plato Hippocratis artem non est assecutus, quamquam sequi eum studuit idque etiam de pituita alba. Quod enim ait ex bullis inclusis adeo quidem parvis, ut cerni oculis nequeant, quae tamen cunctae molem quandam efficiant conspicuam, generari hunc humorem, et consentaneum et probabile est; at ex colliquefacta carne molli nonnunquam pituitam exsistere statuit absurdissime, nisi quis, ut Prodicus, immutato nomine amarae bilis humorem phlegma nuncupat existimans a πεφλέχθαι, quod est inflammatum esse, eius appellationem duci. Sed Plato ipse huiuscemodi bilis humorem calidissimum esse probe se nosse testatur his verbis: 'Quaecunque vero corporis partes inflammari dicuntur, propterea quod uruntur et ardent, propter bilem omnes in eo statu sunt', deinde ita: 'Eadem, ubi extra corpus respirationis facultas

'ζέουσα φύματα, καθειργνυμένη δὲ ἐντὸς πυρίκαυτα νοσή-'ματα πολλὰ ἐμποιεῖ.' δῆλος οὖν ἐστι τῇ συνήθει προσηγορίᾳ κατὰ τοῦ πικροχόλου χυμοῦ χρώμενος, ὅσπερ τοὐπίπαν ἐστὶν ξανθὸς τὴν χρόαν· καὶ ὠχρὸς δὲ ἐνίοτε γίνεται πολλὴν ὀρρώδη προσλαβὼν ὑγρότητα. καὶ μέντοι κἀξ αὐτοῦ τοῦ προσθεῖναι τῷ φλέγματι τὸ τῆς χρόας ὄνομα δῆλός ἐστιν οὐκ ἐν τῇ προσηγορίᾳ σφαλλόμενος, ὥσπερ ὁ *Πρόδικος*, ἀλλὰ ἐν τῇ γνώσει τῆς φύσεως τοῦ χυμοῦ· λέγει δὲ περὶ αὐτοῦ τόνδε τὸν τρόπον· 'τὸ δ' αὖ μετ' ἀέρος τηκόμενον 'ἐκ νέας καὶ ἁπαλῆς σαρκός, τούτου δ' ἀνεμωθέντος καὶ 'ξυμπεριληφθέντος ὑπὸ ὑγρότητος καὶ πομφολύγων ξυστα-'σῶν ἐκ τοῦ πάθους τούτου καθ' ἑκάστην μὲν ἀοράτων διὰ 'σμικρότητα, ξυναπασῶν δὲ τὸν ὄγκον παρεχομένων ὁρα-
701 'τὸν χρῶμα ἐχου|σῶν δια τὴν τοῦ ἀφροῦ γένεσιν ἰδεῖν λευ-'κόν, ταύτην πᾶσαν τηκεδόνα ἁπαλῆς σαρκὸς μετὰ πνεύματος

---

3 ὥσπερ MBChK ὅσπερ A; cf. Progr. II, 11. — 4 ξανθὴ M. — 6 προσθεῖναι τῶ φύσει μόριον τὸ τῆς χρόας ὄνομα δῆλος M προσθ. τῶ φλέγεσθαι διά τῆς χρόας ὄνομα δῆλος AB προσθ. τῷ φλέγεσθαι διὰ τὴν χολὴν δῆλος ChK. προσθ. τῷ φλέγματι τὸ τῆς χρόας ὄνομα nos. — 9 Tim. p. 83 CD. — 10 ἀναιμοθέντος M ἀναιμωθέντος AB ἀνεμωθ. Corn. ChK. — 11 ἀπὸ ὑγρότητα M ἀπὸ ὑγρότητος ABCh. — 13 ξὺν ἀπασῶν M. — τῶν M. —

---

datur, varias fervens emittit vomicas; intus autem inclusa ardentes morbos multos efficit.' Hinc perspicuum est Platonem usitata appellatione humoris amarae bilis usum esse, qui quidem flavus omnino colore est, interdum multo admixto sero pallidus evadit. Atque etiam ex eo, quod illi pituitae addidit coloris nomen, manifestum est eum non in appellatione, sicut Prodicus, sed in naturae humoris cognitione errasse. De quo hunc in modum dicit: 'Rursus quod una cum aëre liquefit recentis et tenerae carnis, illo inflato et circumdato ab humore, ubi bullae hac affectione constiterunt singulae quidem propter exiguitatem visu non percipiendae, cunctae vero molem adspectabilem praebentes, colorem e spumae generatione album adspectu habentes, hunc omnem liquorem tenerae carnis cum

'ξυμπλακεῖσαν λευκὸν εἶναι φλέγμα φαμέν.' καὶ μετὰ οὐ πολλὰ δὲ πάλιν οὕτως ὑπὲρ αὐτοῦ γράφει· 'τὸ δὲ λευκον φλέγμα 'διὰ τὸ τῶν πομφολύγων πνεῦμα χαλεπὸν ἀποληφθέν, ἔξω δὲ 'τοῦ σώματος ἀναπνοὰς ἴσχον ἠπιώτερον μέν, καταποικίλλει 'δὲ τὸ σῶμα λεύκας ἀλφούς τε καὶ τὰ τούτων ξυγγενῆ νοσή- 'ματα ἀποτίκτον.' ἐν ταύτῃ μὲν τῇ ῥήσει καλῶς ἀπεφήνατο περὶ τῶν γινομένων ἀπὸ τοῦ φλέγματος παθῶν· ἡνίκα δὲ ἔλεγεν ἔμπροσθεν 'ταύτην πᾶσαν τηκεδόνα ἁπαλῆς σαρκὸς 'μετὰ πνεύματος ξυμπλακεῖσαν λευκὸν εἶναι φλέγμα φαμέν', οὐκ ὀρθῶς. δέδεικται γὰρ ἥ γε τοῦ φλέγματος γένεσις ἐκ τροφῆς φύσει ψυχροτέρας ἐνδεῶς ὑπὸ τῆς ἐμφύτου θερμασίας κατεργασθείσης ἀποτελουμένη. τηκομένη δὲ σὰρξ ὅμοιόν τι ποιεῖ τὸ σύντηγμα τῇ χρόᾳ τῆς ὠχρᾶς χολῆς, ἐπὶ τὸ λευκότερον ῥέπον, ὡς εἶναι τὸ καλούμενον ὕπωχρον πυρρόν. ἔστι δὲ καὶ παχύτερον τὸ σύντηγμα τοῦτο τῆς ὠχρᾶς χολῆς

---

1 *συμπλακεῖσαν* (it. v. 9) codd. edd. — 2 *τὸ δὲ λευκὸν κ. τ. λ.* Tim. p. 85 A. — 6 *ἀποτίκτον* M Corn. *ἀποτίκτει* ABChK; cf. Proll. p. 33. — 8 *τὴν* codd. edd. *ταύτην* nos. — 10 *ἥ τε* MABCh. — 12 *ἀποτελεῖται* FP. — *σάρξας* P. — 13 *τὸ* ante *σύντηγμα* om. FP. — *τὴν μὲν χρόαν* P *τὴν χρόαν* F. — *τῇ ὠχρᾷ χολῇ* FP. — 14 *ῥέπον, τὴν δὲ σύστασιν παχύτερον καὶ τὴν ὀσμὴν δυσωδέστερον* FP. —

---

spiritu complicatum albam pituitam esse dicimus.' Nec multo post rursus ita de eadem scribit: 'Alba autem pituita propter bullarum spiritum gravis et intercepta, extra corpus respirandi facultatem nacta lenior quidem, sed commaculat corpus vitiligines et impetigines et his cognatos morbos gignens.' Hoc loco bene de affectionibus e pituita exorientibus pronuntiavit; cum vero supra dixit 'hunc omnem liquorem tenerae carnis cum spiritu complicatum albam pituitam esse dicimus', non recte. Demonstratum enim est pituitae ortum ex alimento natura frigidiore exsistere, quod ab insito calore imperfecte concoctum fuerit. At colliquefacta caro similem colore hanc liquationem reddit pallidae bili, ad album magis vergentem, ita ut efficiatur is color, quem suppallidum fulvum appellant. Est autem haec liquatio vel crassior quam

καὶ δυσωδέστερον καί τινα γλισχρότητα πολλάκις ἔχον ἐν
702 ἑαυτῷ καὶ | λιπαρότητα. ταῦτα μὲν ἱκανὰ περὶ χυμῶν εἴρη-
ται πρός γε τὸ παρόν, εἰ μέλλομεν, ὥς τινες τῶν φίλων ἀξιοῦ-
σιν, ἐξηγεῖσθαι τὰ κατὰ τὸν Τίμαιον ἰατρικῶς εἰρημένα.

Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τῶν κατὰ τὸ βιβλίον λόγων διὰ κεφαλαίων ῥηθήσεται συνόψεως ἕνεκεν, ἐν οἷς τε ὁμολογοῦσιν οἱ ἄνδρες ἀλλήλοις ἐν οἷς τε διαφέρονται, δια μακροτέρων δὲ κατὰ τὴν ἐσομένην ἡμῖν ἐξήγησιν αὖθις εἰρήσεται. λέγοντος οὖν Ἱπποκράτους ἀεὶ τὸ σύμφυτον θερμὸν αἰτιώτατον εἶναι πάντων τῶν φυσικῶν ἔργων ὁ Πλάτων οὐ θερμόν, ἀλλὰ πῦρ ὀνομάζει. ἴδωμεν δέ, ὅπως ὑπὸ αὐτοῦ διοικεῖσθαι λέγει τὰ τῶν ζῴων σώματα· ‘πᾶν ζῷον ἑαυτοῦ τἀντὸς περὶ τὸ ‘αἷμα καὶ τὰς φλέβας θερμότατα ἔχει, οἷον ἐν ἑαυτῷ πηγὴν ‘τινα ἐνοῦσαν πυρός.’ ταῦτα μὲν οὖν πάντα καλῶς εἶπεν

1 πολλάκις καὶ λιπαρότητα ἔχον; in his verbis desin. exc. XXXVI codd. FP. — 2 ψυμῶν M. — ἔγνωσται codd. edd. εἴρηται nos. — 3 μέλλοιμεν codd. edd. μέλλομεν nos. — 7 μακροτέρων τε codd. edd. μ. δὲ nos. — 8 A verbo λέγοντος usque ad ὀνομάζει (v. 11) pertinet excerpt. XXXVII codd. FP. — 9 οὖν om. FP. — 11 λέγειν M. — 12 inter σώματα et ἔχει οἷον (v. 13) spatium vacuum litterarum fere triginta est in M. — πᾶν ζῷον κ. τ. λ. Tim. p. 79 D. — ζῷον πάντως περὶ ABChK. — 13 αὐτοῦ θερμότητα ABChK. — 14 post πυρὸς spat. vac. quinque litter., sequitur μῶμεν οὖν in M; πυρός. πλὴν μὲν οὖν ABChK πυρός. ταῦτα μὲν οὖν Corn. —

pallida bilis et peius olet et quandam saepe tenacitatem pinguitudinemque in se habet. Atque haec satis de humoribus in praesentia, si quidem, ut quidam amici desiderant, alibi medicinales in Timaeo res explanaturus sum.

Nunc reliqua, quae eodem libro continentur, summatim referam, ut, in quibus inter se viri consentiant, in quibus dissentiant, in conspectu quasi ponam, pluribus in enarratione futura de eadem re dicturus. Hippocrates semper innatum calorem omnium operum naturalium causam primam esse ait; Plato non calorem, sed ignem appellat. Videamus nunc, quo modo animalium corpora ab illo dispensari dicat: ‘Omne animal interiora sui, quae ad sanguinem et venas pertinent, calidissima habet, quasi fontem quendam ignis sibi inditum’. Haec omnia bene dixit; neque enim

οὐ γὰρ ἐκ παρατρίψεως τοῦ κατὰ τας ἀρτηρίας πνεύματος ἡ θερμασία γεννᾶται κατὰ τὰ τῶν ζῴων σώματα, καθάπερ ἐκτὸς ἐπὶ λίθων τε καὶ ξύλων, ἀλλὰ ἔμπαλιν ὑπὸ τῆς συμφύτου θερμασίας αἱ κινήσεις αὐτῶν γίνονται. ὅταν οὖν
ψυχθῇ τὸ σῶμα διὰ κρύος | ἢ φάρμακον, οὐδενὸς τῶν ἄλλων 703
ἀλλοιουμένου τῶν κατὰ αὐτὸ παύονται μὲν αὐτίκα αἱ τῶν ἀρτηριῶν κινήσεις αἵ τε κατὰ τὰ νεῦρα καὶ μῦς. οὐ μὴν πυρός γε πηγήν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐμφύτου θερμοῦ βέλτιον ἦν εἰρῆσθαι κατὰ τὰ σώματα ἡμῶν, ὡς Ἱπποκράτης ὀνομάζει διὰ παντός· εἴπερ γὰρ ὑπο πυρὸς ἡ πέψις ἐγίνετο τῶν σιτίων ἥ τε ἀνάδοσις ἥ θ' αἱμάτωσις ἥ τε θρέψις, ἄμεινον ἂν ἐπὶ τῶν πυρεττόντων ὀξέως ἐφαίνετο ταῦτα ἐπιτελούμενα. τὸ δὲ ἔμφυτον θερμὸν εὔκρατόν ἐστι κατὰ μὲν οὐσίαν ἐν αἵματι καὶ φλέγματι τὴν ὕπαρξιν ἔχον μάλιστα, κατὰ δὲ ποιότητα μικτὸν ὂν εὐκράτως ἐκ θερμότητός τε καὶ ψυχρότητος. ἀσφαλέστερον οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἔφη 'τὰ αὐξανόμενα πλεῖ-

2 τὰ post κατὰ om. M; cf. Progr. II, 5. — 4 γίγνεται M. — 5 ψυχθῇ M A B ψυχῇ ChK. — φάρμακον ἢ οὐδενὸς codd. edd. ἢ eiecit Corn.; cf. Proll. p. 114. — 6 ἀλλυομένου M. — αἱ κατὰ M αἱ δὲ κατὰ AB. — 10 πέμψις M. — γίγνεται codd. edd. ἐγίνετο nos; cf. Proll. p. 107. — 13 εὔκρατὸν εἶναι codd. edd. εὔκρατόν ἐστι Corn. — 16 τὰ αὐξανόμενα κ. τ. λ. Hipp. Aphorism. I, 14. vol. IV, p. 466 L vol. I, p. 400 Erm. Galen. Comment. vol. XVII, 2, p. 404 K. —

ex attritu spiritus, qui est in arteriis, calor in animalium corporibus gignitur, sicut extrinsecus in lapidibus et lignis, sed e contrario ab insito calore motus eorum fiunt. Cum igitur corpus algore vel veneno refrixerit, dum nihil aliud eorum, quae insunt, immutatur, statim arteriarum, item nervorum musculorumque motus cessant. At non ignis, sed insiti caloris fontem melius erat dicere in corporibus nostris inesse, ut Hippocrates ubique eum appellat; nam si ab igne ciborum concoctio, digestio, in sanguinem mutatio, nutricatio fieret, melius haec omnia in acute febricitantibus confici cerneremus. Sed insitus calor temperatus est substantia quidem in sanguine et pituita potissimum consistens, qualitate autem temperate mixtus e calore et frigore. Cautius igitur Hippocrates: 'Quae augentur corpora, plurimum insi-

'στον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν· πλείστης ουν δεῖται τροφῆς· 'εἰ δὲ μή, τὸ σῶμα ἀναλίσκεται. γέρουσι δὲ ὀλίγον τὸ θερ-'μόν· διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπεκκαυμάτων δέονται, ἐπὶ 'πολλῶν γὰρ ἀποσβέννυνται. διὰ τοῦτο καὶ οἱ πυρετοὶ τοῖς 'γέρουσι οὐχ ὁμοίως ὀξέες, ψυχρὸν γὰρ τὸ σῶμα.' κατὰ
704 τοῦτον οὖν τὸν λόγον κἀν τῷ περὶ φύσιος ἀνθρώπου | ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἡλικιῶν τὸν ἄνθρωπον ἔφη θερμότατον ὑπάρχειν ἑαυτοῦ, καθάπερ ψυχρότατον ἐν τῇ τοῦ γήρως ἐσχάτῃ, οὐχ ἁπλῶς θερμότατον, ὥσπερ ἐν τοῖς καύσοις πυρετοῖς, ἀλλὰ τῷ ἐμφύτῳ θερμῷ θερμότατον εἶπεν εἶναι τὸ γεγεννημένον ἄρτι παιδίον τῇ οὐσίᾳ. διὰ τοῦτο οὖν ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς πρῶτον μὲν ἔφη 'τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν.' ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἤδη προὔγραψα τὸν ἀφορισμόν. ἄλλα δὲ ὁμολογοῦντα αὐτῷ γράφει κατὰ λέξιν οὕτως· 'αἱ 'κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἦρος θερμόταται φύσει καὶ ὕπνοι μα-'κρότατοι. ἐν ταύτῃσι οὖν τῇσι ὥρῃσι καὶ τὰ προσάρματα

4 πολλῶν μὲν γὰρ codd. edd. — 6 φύσεως codd. edd. φύσιος nos. — 7 τῇ πρώτῃ codd. edd. ἐν τῇ πρ. nos; cf. Proll. p. 107. — 8 ἑαυτοῦ M αὐτοῦ AB αὑτοῦ ChK. — 10 εἴπομεν codd. edd. εἶπεν nos. — 11 τοῖς ante ἀφορισμοῖς nos addidimus; cf. Proll. p. 106. — 14 αἱ κοιλίαι κ. τ. λ. Aphor. I, 15 vol. IV, p. 466 L. vol. I, p. 400 Erm. Galen. comment. XVII, 2, p. 415. K. —

tum calorem habent, plurimo igitur alimento indigent; si minus, corpus absumitur. In senibus contra exiguus calor est; idcirco paucis indigent fomitibus; multis enim adhibitis exstinguuntur. Eandem ob causam senes, quippe qui corpus frigidum habeant, non febribus perinde acutis laborant'. Hinc et in libro de natura hominis in prima aetate hominem ait calidissimum esse, sicuti frigidissimum in extrema senectute. Non simpliciter tamen calidissimum, ut in febribus ardentibus, sed insito calore calidissimum esse substantia infantem recens genitum dixit. Propterea in Aphorismis primum scripsit: 'Quae augentur corpora, plurimum insitum calorem habent.' Sed hunc quidem aphorismum iam laudavi. Alia scribit huic consentanea his verbis: 'Ventres hieme et vere calidissimi natura sunt et somni longissimi.

'πλείω δοτέον· καὶ γαρ τὸ ἔμφυτον θερμὸν πολύ· τροφῆς 'οὖν πλείονος δεῖται. σημεῖον δὲ αἱ ἡλικίαι καὶ οἱ ἀθληταί.' τὸ ἔμφυτον θερμὸν ἔφη πλεῖστον εἶναι χειμῶνος, οὗ τὸ ἐπίκτητον ἐπὶ τοῦ θέρους πλεονάζει. μηκύνειν δὲ οὐ χρὴ περὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ κατὰ τόνδε τὸν λόγον, τοὺς μὲν ἀφορισμοὺς ἐξηγησαμένου μου διὰ ὑπομνημάτων ἑπτά, βιβλίον δὲ ἄλλο γεγραφότος πρὸς τοῦ Κοΐντου μαθητὴν Λύκον, ὃς οὐ νοήσας, ὁποῖόν τι τὸ ἔμφυ|τον θερμὸν ὁ Ἱπποκράτης 705 βούλεται, ἀντεῖπε πρὸς τοὺς εἰρημένους ἀρτίως ἀφορισμούς. νῦν οὖν ἀρκέσει τὰς τοῦ Πλάτωνος παραγράψαι ῥήσεις, ἃς ἐν τῷ περὶ τροφῆς ἀναδόσεως λόγῳ κατὰ τὸν Τίμαιον ἔγραψεν· ἄρχεται δὲ αὐτῶν ὧδε· 'τὸ δ' ἐντεῦθεν ἤδη τὴν ὑδραγωγίαν παρεσκεύασαν τρόπῳ τινὶ τοιῷδε, ὃν κατοψόμεθα 'ῥᾷον προδιομολογησάμενοι τὸ τοιόνδε, ὅτι πάντα, ὅσα ἐξ 'ἐλαττόνων ξυνίσταται, στέγει τὰ μείζω, τὰ δ' ἐκ μειζόνων

2 σῃ, deinde spat. vac. quattuor litt., sequitur ἡλικίαι in M. — κατὰ οἱ pro καὶ οἱ M. — 3 τὸ ἔμφυτον τοῦ θερμοῦ M. — 4 τοῦ om. M. — 6 ἀφωρισμοὺς M. — μου nos inseruimus. — 7 περὶ τοῦ M. — 10 A verbis νῦν οὖν incip. excerpt. XXXVIII codd. FP. — 12 τὸ δ' ἐντεῦθεν κ. τ. λ. Tim. p. 78 A. — δ' om. codd. edd. — 13 παρεσκεύα P. — τοιῷδε· ἄχρι τοῦ οἷον οἱ κύρτοι ξυνυφηνάμενος (p. 712, 9) FP. —

His igitur temporibus largiores cibi praebendi; nam et innatus calor multus est; largiore igitur alimento opus est. Argumento sunt aetates et athletae.' Innatum calorem ait plurimum esse hieme, cum adventicius aestate abundet. Sed de eius sententia non opus est plura hoc libro dicere, cum aphorismos septem libris explanaverim aliumque librum adversus Lycum, Quinti discipulum, conscripserim, qui non intellegens, qualem innatum calorem Hippocrates vellet esse, aphorismis, quos modo laudavimus, repugnare ausus est. Nunc sufficiet verba Platonis adscribere, quae in Timaeo de alimenti digestione tradidit, quorum initium tale est: 'Hinc iam aquae ductum instituerunt tali quadam ratione, quam facilius perspiciemus, si prius illud inter nos convenerit, omnia, quaecunque ex minoribus constant, continere maiora;

‘τὰ σμικρότερα οὐ δύναται, πῦρ δὲ πάντων γενῶν σμικρο-
‘μερέστατον, ὅθεν δι' ὕδατος καὶ γῆς ἀέρος τε καὶ ὅσα ἐκ
‘τούτων ξυνίσταται, διαχωρεῖ καὶ στέγειν οὐδὲν αὐτὸ δύνα-
‘ται. ταὐτὸν δὴ καὶ περὶ τῆς παρ' ἡμῖν κοιλίας διανοητέον,
‘ὅτι σιτία μὲν καὶ ποτά, ὅταν εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ, στέγει,
‘πνεῦμα δὲ καὶ πῦρ σμικρομερέστερα ὄντα τῆς αὐτῆς ξυστά-
‘σεως οὐ δύναται. τούτοις οὖν κατεχρήσατο ὁ θεὸς εἰς τὴν
‘ἐκ τῆς κοιλίας ἐπὶ τὰς φλέβας ὑδρείαν, πλέγμα ἐξ ἀέρος καὶ
‘πυρός, οἷον οἱ κύρτοι, ξυνυφηνάμενος.’ τὸ μὲν οὖν ἀέρι
706 καὶ πυρὶ χρῆσθαι τὴν | φύσιν πρὸς πέψιν τροφῆς αἱμάτωσίν τε καὶ ἀνάδοσιν ὀρθῶς εἴρηται· τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν πλέγμα γεγονέναι καὶ μὴ διὰ ὅλων κρᾶσιν οὐκέτι ἐπαινῶ, καθάπερ οὐδὲ τὸ πῦρ ὀνομάζειν αὐτόν, ἐνόν, ὡς Ἱπποκράτης, ἔμφυτον θερμόν. ἀλλὰ ἔοικεν οὕτω καλεῖν ἀναμιμνήσκειν ἡμᾶς

1 πάντων μερῶν codd. edd. — μικρομερέστερον MAB μικρομερέστατον Corn. ChK. — 2 τε om. M. — 3 διαχωρεῖν codd. edd. διαχωρεῖ Corn. — 5 ποτὰ ὅσα ἂν εἰς codd. edd. — 6 σμικρομερέστατα codd. edd. σμικρομερέστερα Corn.; cf. Proll. p. 96. — αὐτῆς codd. edd. — 7 ὁ om. codd. edd.; cf. Proll. p. 106. — 9 πυρὸς ὢν οἷον MAB π. ὂν οἷον ChK πυρὸς οἷον Corn.; cf. Proll. p. 47. — 9 ξυνυφηνάμενος· φαίνεται τοιγαροῦν (v. 714, 9) FP. — 14 καλῶν Corn. —

quae vero e maioribus, minora continere non posse, ignis autem genus omnium minimis constare partibus, qua de causa per aquam et terram et aërem omniaque ex his composita transit et contineri nulla re potest. Item de ventre nostro statuendum, cibos et potus, ubi in eum inciderint, ab eo contineri, spiritum autem et ignem minoribus ipso partibus constantes non posse contineri. His igitur deus ad inducendam e ventre in venas aquam usus est, reticulo ex aëre et igne, quales nassae sunt, contexto.’ Aëre quidem et igne ad alimenti concoctionem, in sanguinem mutationem digestionemque naturam uti recte dictum est; quod autem ex iis reticulum esse factum ait, non per totum temperationem, non probo nec magis, quod ignem dixit, cum posset, ut Hippocrates, innatum calorem dicere. Sed ita appellare mihi videtur, ut nos admoneat ex

βουλόμενος, ὅτι διὰ τὴν τοῦ πυρὸς μίξιν σὺν τοῖς ἄλλοις στοιχείοις ἡ πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐκ τοῦ βάθους φορὰ γίνεται τῆς κατὰ τὸ σῶμα θερμασίας. φαίνεται γοῦν ποτε καὶ μεταλαμβάνων αὐτὸς εἰς τὴν τοῦ θερμοῦ προσηγορίαν τὸ τοῦ πυρὸς ὄνομα, καθάπερ καὶ κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν· ‘τὸ θερμὸν δὴ ‘κατὰ φύσιν εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἔξω πρὸς τὸ ξυγγενὲς ‘ὁμολογητέον ἰέναι.’ τούτοις δὲ ὁμολογεῖ καὶ τάδε· ‘καὶ διὰ ‘ταῦτα δὴ καθ’ ὅλον τὸ σῶμα ἅπασι τοῖς ζῴοις τὰ τῆς τρο-‘φῆς νάματα οὕτως ἐπίρρυτα γέγονε. νεότμητα δὲ καὶ ἀπὸ ‘ξυγγενῶν ὄντα τὰ μὲν καρπῶν, τὰ δὲ χλόης, ἃ ὁ θεὸς ἐπ’ ‘αὐτὸ τοῦτο ἡμῖν ἐφύτευσεν εἶναι τροφήν, παντοδαπὰ μὲν ‘χρώματα ἴσχει διὰ τὴν ξύμμιξιν· ἡ δ’ ἐρυθρὰ πλείστη περὶ ‘αὐτὸ χρόα διαθεῖ | διὰ τῆς τοῦ πυρὸς τομῆς τε καὶ ἐξομόρ- 707
‘ξεως ἐν ὑγρῷ δεδημιουργημένης φύσεως, ὅθεν τοῦ κατὰ τὸ ‘σῶμα ῥέοντος τὸ χρῶμα ἔσχεν οἵαν ὄψιν διεληλύθαμεν, ὃ

1 μίξιν ἐν τοῖς MAB; cf. Proll. p. 48. — 5 τὸ θερμὸν κ. τ. λ. Tim. p. 79 D. — 7 καὶ διὰ ταῦτα κ. τ. λ. l. l. p. 80 DE. — 8 τὸ bis M. — τὴν τῆς τροφῆς M. — 9 ἐπίρυτα M. — γεγονέναι MABCh. — 11 τροφὰς M. — 12 χρόματα M. — εἰ δὲ ἀνθηρὰ pro ἡ δ’ ἐρυθρὰ M. — 13 αὐτὰ codd. edd. — ante τῆς nos διὰ addendum censuimus. — ἐξομόρσεως M. — 14 ὑγρῶν M. — 15 χῶμα A. — τὸ — ῥέον M. — ὃ καὶ καλοῦμεν codd. edd. —

ignis cum ceteris elementis mixtione calorem, qui in corpore est, ex intimis exteriores partes petere. Ipse quidem ignis nomen ad calidi appellationem interdum transferre videtur, velut hoc loco: ‘Calidum vero secundum naturam in suam regionem ad cognatum exire concedendum est.’ His consentiunt etiam illa: ‘Atque ob eam causam per totum corpus animalibus omnibus alimentorum liquores sic facile affunduntur. Qui cum sectione recenti exstiterint a cognatisque sint profecti partim fructibus, partim herbis, quae deus ob id ipsum nobis procreavit, ut alimento essent, varios quidem propter mixtionem colores habent, sed plurimus ruber discurrit per corpus color, cuius natura ab ignis sectione et eo, quod in humido se abstersit, effecta est, unde eius liquoris, qui per corpus manat, color talis factus est, qualem exposuimus, quem

'καλοῦμεν αἷμα.' τὴν ἐρυθρὰν χρόαν γεννᾶσθαί φησιν ἐν τῷ αἵματι διὰ τὴν τοῦ πυρὸς ἐξόμορξιν, ὅπερ ἐστὶν οἷον ἐναπόθεσις τῆς αὐτοῦ ποιότητός τε καὶ δυνάμεως· ὥστε ἐκ κράσεως τοῦ τε πυρώδους στοιχείου καὶ τῆς δεξαμένης ὑγρότητος αὐτὸ γεννᾶσθαί φησι τὸ αἷμα. τῆς δὲ ὑγρότητος οὐκ ἀκριβοῦς ὕδατος ὄντος, ἀλλά τι καὶ γεῶδες ἐχούσης, ὃ δηλοῖ τὸ πάχος αὐτοῦ, ἐξ ἁπάντων ἐγεννήθη τὸ αἷμα προσλαμβάνον ἐξ ἀνάγκης τι καὶ τῆς ἀερώδους οὐσίας, ὡς ἐν ἑτέροις δέδεικται. φαίνεται τοιγαροῦν κἀν τούτοις ὁ Πλάτων ἑπόμενος τῷ Ἱπποκράτει. τὸ γὰρ ἔμφυτον θερμὸν αἴτιον εἶναί φησι τῆς τε κατὰ τὴν γαστέρα πέψεως τῶν σιτίων καὶ τῆς ἐντεῦθεν εἰς ἧπάρ τε καὶ φλέβας ἀναδόσεως καὶ προσέτι τῆς αἱματώσεως καὶ τῆς εἰς ὅλον τὸ σῶμα φορᾶς.

11 Ἐν μέντοι τῇ περὶ ἀναπνοῆς δόξῃ διηνέχθη πρὸς αὐτὸν
708 οὐ σμικρά, πρῶτον μὲν τῷ διαπνοῆς μᾶλλον | αἰτίαν εἰπεῖν, οὐκ ἀναπνοῆς, εἶτα οὐδὲ ταύτης ἀμέμπτως. ἀναιρεῖ γὰρ

3 ἐν ἀπόθεσιν M. — 5 αὐτὰ AB. — φημὶ MAB φησι Corn. ChK. — 12 ἐντεῦθεν P. — 13 φορᾶς τε καὶ πέψεως codd. edd. τε καὶ πέψεως delevimus. — 14 πρὸς αὐτὸν FP Corn. πρ. ἑαυτὸν MABChK. — 15 τὸ δι' ἀναπνοῆς M τῷ δι' ἀναπν. AB τὸ διαπνοῆς P τῷ διαπν. F Corn. ChK. —

sanguinem nominamus.' Rubrum colorem gigni ait in sanguine ab ignis abstersione, hoc est tamquam impressione qualitatis eius et facultatis, ut ex ignei elementi et humoris id excipientis mixtione ipse sanguis efficiatur. Verumtamen cum humor non pura aqua sit, sed admixtum etiam quiddam terrenum habeat, quod crassitudo indicat, ex omnibus sanguis effectus est aliqua etiam aëreae substantiae portiuncula assumta, ut alibi declaratum est. Apparet igitur etiam in his Platonem sequi Hippocratem, cum innatum calorem causam esse affirmet concoctionis ciborum in ventre et inde in iecur venasque digestionis, praeterea in sanguinem mutationis eiusque per totum corpus diductionis.

In sententia tamen de respiratione non mediocriter ab eo discrepat ac primum quidem eo, quod perspirationis, quam διαπνοήν vocant, potius quam respirationis causam affert.

ὁλκήν, ᾗ προς πολλὰ τῶν φυσικῶν ἔργων ὁ Ἱπποκράτης χρῆται. διὰ τοῦτο ἠναγκάσθη τῶν ἐνεργειῶν ἐνίας οὐκ ἄνευ τῆς ὁλκῆς γινομένας εἰς περίωσιν ἀναφέρειν. ὁποῖον μὲν οὖν τι τὸ τῆς ὁλκῆς ἐστιν, ἔνεστί σοι μαθεῖν αὐλίσκου τὸ μὲν ἕτερον στόμιον εἰς ὕδωρ καθέντι, τὸ δὲ ἕτερον περιλαβόντι τοῖς χείλεσιν. ἕλκοντι γὰρ καὶ μυζῶντι διὰ τῶν χειλέων τὸν ἐκ τοῦ αὐλίσκου ἀέρα συνακολουθήσει τὸ ὕδωρ. οὕτω δὲ καὶ τὰ παιδία τῇ παρενθέσει τῶν χειλέων ἔκ τε τῶν τιτθῶν ἕλκει τὸ γάλα κἀκ τῶν βομβυλιῶν τὸ περιεχόμενον ἐν αὐτοῖς ὑγρόν. ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν χαλκέων φῦσαι διαστελλόμεναι τὸν ἔξωθεν ἀέρα διὰ τῶν προσκειμένων αὐταῖς αὐλίσκων ἕλκουσιν ἐκπληρώσοντα τὴν διαστολήν. ὁμοίως δὲ κἀν τοῖς ζῴοις ὁ θώραξ διαστελλόμενος ἕλκει διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας ἀναγκαίως εἰς τὸ στόμα τὸν ἔξωθεν ἀέρα, σμικρὸν δὲ ὕστερον ἐκθλίβει συστελλόμενος ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς. τουτὶ μὲν τὸ ἔργον ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ μυῶν κινήσεως

3 ἀναφέρειν· ἕλκει μὲν οὖν εἰς ἑαυτὸν (p. 717, 10) FP. — 4 τι τῆς codd. edd. τι τό τῆς nos; cf. Proll. p. 106. — 8 παραθέσει M. — 9 κάκτα pro κἀκ τῶν M. — βομβυλιῶν MABCh βομβυλίων K. — 12 ἐκπληρώσοντα MAB ἐκπληρώσαντα ChK. — 13 καὶ τοῖς codd. edd. κἀν τοῖς nos. — post ἕλκει spat. vac. quinque litter., sequitur ἀχρείας ἀρτηρίας in M. — 14 post ἀρτηρίας spat. vac. sex litter., sequitur μηκέως εἰς τὸ στόμα in M. — 15 συστελλόμενον M. —

deinde, quod ne id quidem facit sine reprehensione, quippe qui attractionem tollat, qua Hippocrates ad multas operationes naturales interpretandas utitur, atque idcirco actiones nonnullas, quae non sine attractione efficiuntur, in circumactionem quandam referre coactus sit. Iam qualis vis attractionis sit, inde cognoscere tibi licet, si fistulae alterum orificium in aquam demiseris, alterum labris comprehenderis. Trahentem enim et sugentem labris e fistula aërem simul sequetur aqua. Sic infantes quoque labrorum admotione tum e papillis lac, tum e bombyliis, quae dicuntur, humorem, qui in iis continetur, attrahunt. Atque etiam fabrorum folles distenti exteriorem aërem per adnexas fistulas ad explendam distentionem attrahunt. Similiter etiam in animalibus distentus thorax per asperam arteriam necessario

709 ἐδείχθη προαιρετικόν· τὸ δὲ ἕτερον, ὃ καλεῖται | σφυγμός, ὑπό τε τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν γίνεται τῇ μὲν διαστολῇ διὰ τῶν εἰς τὸ δέρμα καθηκόντων στομάτων ἑλκουσῶν τῶν ἀρτηριῶν εἰς τὸ σῶμα τὸν ἔξωθεν ἀέρα τριῶν ἕνεκα χρειῶν, ἐμψύξεως, ῥιπίσεως, γενέσεως πνεύματος ψυχικοῦ, τῇ συστολῇ δὲ ἐκθλιβουσῶν, ὅσον αἰθαλῶδες ἢ καπνῶδες ἐγεννήθη κατὰ αὐτὰς τῶν χυμῶν. ἀποδέδεικται δὲ περὶ μὲν ἀναπνοῆς ἐν τῷ περὶ χρείας ἀναπνοῆς ὑμομνήματι, περὶ δὲ σφυγμῶν ἐν τῷ περὶ χρείας σφυγμῶν. ὅτι δὲ ὁ θώραξ διαστελλόμενος ἕλκει τὸν ἔξωθεν ἀέρα, κατὰ τὰ περὶ θώρακος καὶ πνεύμονος κινήσεως ὑπομνήματα δέδεικται. τίνες δέ εἰσιν οἱ διαστέλλοντες αὐτὰ μῦς ἢ τίνες οἱ συστέλλοντες, ἐν τοῖς περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτίων ἐδείχθη. τὰ δὲ ἕκαστον τούτων τῶν μυῶν νεῦρα κινοῦντα πάντα ἐκ τοῦ νωτιαίου πέφυκεν οὐ κατὰ ἐμὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάντας τοὺς ἀνατομικούς, αὐτὸς δὲ ὁ νωτιαῖος ἐξ ἐγκεφάλου, ὥστε

7 ἐγενήθη MABCh. — 9 χρείας σφυγμῶ M. — 11 ὑπομνήματι M. — 12 στέλλοντες pro συστ. M. —

in os aërem exteriorem attrahit; idem paulo post contractus in exspirationibus extundit. Atque hanc quidem functionem in secundo de musculorum motu voluntariam esse demonstratum est; altera, quae pulsus appellatur, a corde arteriisque exsistit, quae distendendo per oscula in cutem pertinentia exteriorem aërem in corpus attrahunt idque tribus de causis, ut refrigerent, ut ventilent, ut spiritum animalem gignant, contrahendo autem elidunt, quidquid in iis fuliginosum vel fumosum ex humoribus creatum est. Ceterum de respiratione in libro de usu respirationis, de pulsibus in libro de usu pulsuum satis demonstratum est. Item thoracem distentum exteriorem aërem attrahere in libris de thoracis et pulmonis motu declaravimus. Quinam autem sint, qui eos distendunt vel contrahunt, musculi, ostendimus in libris de causis respirationis. Nervi autem, a quibus singuli hi musculi moventur, omnes e dorsi medulla non meo tantum, sed omnium etiam anatomiae peritorum hominum iudicio ortum habent, ipsa vera medulla e cerebro; unde ex hoc

ἐξ ἐκείνου διὰ μέσου τοῦ νωτιαίου τὰ νεῦρα τὴν καθ' ὁρμὴν κίνησιν ἐπιφέρει τοῖς τοῦ θώρακος μυσίν, ὑφ' ὧν διαστελλόμενος ἕλκει τὸν ἔξωθεν ἀέρα διὰ | τοῦ λάρυγγός τε καὶ 710
τῆς τραχείας ἀρτηρίας εἰς τὸν πνεύμονα, συστελλόμενος δὲ ἐκθλίβει διὰ τῶν αὐτῶν. ἥμαρτεν οὖν ὁ Πλάτων μὴ βουληθεὶς ἀκολουθῆσαι τῷ Ἱπποκράτει λέγοντι κατὰ τὸ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίον 'καὶ ταῦτα ποιήσει σοι πάντα πάσην 'ἡμέρην καὶ νύκτα καὶ χειμῶνος καὶ θέρεος, μέχρις ἂν δυνα'τος ᾖ τὸ πνεῦμα ἕλκειν εἰς ἑωυτὸν καὶ πάλιν μεθιέναι.' ἕλκει μὲν οὖν ἐς ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος τὸν ἔξωθεν ἀέρα διὰ τοῦ στόματος εἰς τὸν πνεύμονα, διὰ δὲ τοῦ δέρματος εἰς τὰς ἀρτηρίας, ἀντεκπέμπει δὲ δι' ὧν ἔλαβεν αὖθις. ἡ μὲν οὖν ἑτέρα τῶν ἐνεργειῶν ἀναπνοὴ καλεῖται, διαπνοὴ δὲ ἡ διὰ τοῦ δέρματος, ἃς ἀμφοτέρας εἰς ἓν συναγαγὼν ὁ Πλάτων οὔτε συνημμένας ἀλλήλαις οὔθ' ὑπὸ μιᾶς δυνάμεως γινομένας, ὡς ἐπιδέδεικται δι' ὧν εἶπον ἀρτίως ὑπομνημά-

1 ἐξ ante ἐκείνου nos inseruimus; ἀπ' ἐκείνου Corn.; cf. Proll. p. 107. — νεῦρα τὰ codd. edd. ν. τὴν nos. — 4 συστελλόμενοι M. — 6 φύσεως codd. edd. φύσιος nos. — 7 καὶ ταῦτα κ. τ. λ. cf. supra p. 691, 1. — 8 χειμῶνος M Corn. χειμῶνα ABChK; cf. Proll. p. 33. — θέρους M θέρος ABChK θέρεος Corn. — 9 ἑαυτὸν M. — 10 ἑαυτὸν FP ἑωυτὸν MABChK. — 11 εἰς ante τὰς om. M. — 12 ἀρατηρίας P. — αυθις καὶ ἡ μὲν ὁ π̄π̄ ἑτέρα P. — 13 καλῆται P. — 14 διὰ ante τοῦ om. P. — 15 συνημένας P. —

per mediam dorsi medullam nervi motum voluntarium thoracis musculis afferunt, a quibus distentus extrinsecus aërem per fauces et asperam arteriam in pulmonem attrahit, contractus per easdem elidit. Erravit igitur Plato, cum noluit Hippocratem sequi in libello de natura hominis haec dicentem: 'Atque haec omnia tibi faciet homo diebus omnibus et noctibus et hieme et aestate, quoad spiritum attrahere ac rursus reddere poterit.' Attrahit igitur homo exteriorem aërem per os in pulmonem, per cutem in arterias ac rursus per eosdem meatus, per quos accepit, remittit. Quarum operationum altera respiratio, altera, quae per cutem fit, perspiratio appellatur. Duas has Plato in unum confundens neque inter se conexas neque ab una facultate effectas, ut in iis, quos modo laudavi, libris

των, τὸν περὶ τῆς ἀναπνοῆς λόγον ἐν Τιμαίῳ συντέθηκεν ἔχοντα κατὰ λέξιν ὧδε· ‘πάλιν δὲ τὸ τῆς ἀναπνοῆς ἴδωμεν πάθος, αἷς χρώμενον αἰτίαις τοιοῦτον γέγονεν, οἷόνπερ τὰ νῦν ἐστιν. ὧδ' οὖν· ἐπειδὴ κενὸν οὐδέν ἐστιν, εἰς ὃ τῶν
711 φερομένων δύναιτ' ἂν εἰσελθεῖν τι, | τὸ δὲ πνεῦμα φέρεται παρ' ἡμῶν ἔξω, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη παντὶ δῆλον, ὡς οὐκ εἰς κενόν, ἀλλὰ τὸ πλησίον ἐκ τῆς ἕδρας ὠθεῖ· τὸ δὲ ὠθούμενον ἐξελαύνει τὸ πλησίον ἀεί, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἀνάγκην πᾶν περιελαυνόμενον εἰς τὴν ἕδραν, ὅθεν ἐξῆλθε τὸ πνεῦμα, εἰσιὸν ἐκεῖσε καὶ ἀναπληροῦν αὐτὴν ξυνέπεται τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο ἅμα πᾶν οἷον τροχοῦ περιαγομένου γίγνεται διὰ το κενὸν μηδὲν εἶναι. διὸ δὴ τὸ τῶν στηθῶν καὶ το τοῦ πνεύμονος ἔξω μεθιὲν τὸ πνεῦμα πάλιν ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ σῶμα ἀέρος εἴσω διὰ μανῶν τῶν σαρκῶν δυομένου καὶ περιελαυνομένου γίγνεται πλῆρες· αὖθις δὲ ἀποτρεπό-

2 *πάλιν δὲ κ. τ. λ.* Tim. p. 79 ABC. — *πάλιν δὲ* om. FPM. — *ἴδωμεν πάθος· ἄχρι τοῦ διὰ τὸ κενὸν μηδὲν εἶναι κ. τ. λ.* (v. 12) FP. — 3 *οἵ ταννῦν* M *οἷον ταννῦν* ABChK; cf. Proll. p. 99. — 12 *μηδὲν εἶναι καὶ τὴν τῶν μυκτήρων δίοδον* (p. 719, 2). *ἐν οὐδετέρᾳ* (p. 719, 12) FP. — 13 *τὸ* ante *τοῦ πνεύμονος* om. codd. edd. — *μεθιὼν* M *μεθιὸν* ABCh *μετιὸν* K *μεθιὲν* Corn.; cf. Proll. p. 23. — *πάχιον* pro *πάλιν* codd. edd.; cf. Proll. p. 88. — 14 *δυόμενον* MABChK; cf. Proll. p. 49. — 15 *περιελαυνομένου* MAB *περιελαυνόμενον* ChK. —

demonstratum est, disputationem de respiratione in Timaeo concinnavit his verbis: ‘Sed videamus iterum respirationis affectionem, quibus usa causis talis facta sit, qualis nunc est. Sic igitur: cum vacuum nihil sit, in quod ex iis, quae feruntur, quidpiam intrare possit, spiritus autem e nobis foras feratur, id, quod inde efficitur, iam omnibus manifestum est, non in vacuum eum ferri, sed proximum quidque loco depellere; pulsum autem semper, quod ei proximum est, expellit atque hac necessitate omne circumactum in eum locum, unde spiritus exiit, ingressum eumque replens spiritum subsequitur, idque simul omne tamquam rota vertente fit, propterea quod vacuum nihil est. Hinc igitur pectus et pulmo spiritum emittens rursus ab aëre, qui circa corpus est,

‘μενος ὁ ἀὴρ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἔξω ἰὼν εἴσω τὴν ἀνα‘πνοὴν περιωθεῖ κατὰ τὴν τοῦ στόματος καὶ τὴν τῶν μυκτή‘ρων δίοδον.’ τὴν τοῦ τροχοῦ περιαγωγὴν οὐχ ἁπλῆν δεῖ νοεῖν, ἀλλὰ ἐξ ἐναντίων κινήσεων συγκειμένην, ὅταν μὲν ἐπὶ τὸ δέρμα τὸ ἔμφυτον ὁρμήσῃ θερμόν, ὠθουμένου τε καὶ περιελαυνομένου τοῦ ἐκτὸς ἀέρος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ στόματος, ὅταν δὲ αὖ πάλιν ὁρμήσῃ διὰ τοῦ στόματος ἔξω φέρεσθαι, περιωθουμένου τοῦ περιέ|χοντος ἡμᾶς ἀέρος εἰς τὸ 712 σῶμα διὰ τοῦ δέρματος, ὡς ἐνέργειαν μὲν εἶναι [διὰ] τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἐκπνοὴν καὶ διαπνοήν, πάθος δὲ τὴν εἰσπνοήν, οὐ μόνον τὴν διὰ τοῦ στόματος, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ δέρματος. ἐν οὐδετέρᾳ δὲ αὐτῶν ὁ Πλάτων προσχρῆται τῇ προαιρέσει καίτοι φανερῶς ἐν ἡμῖν ὄντος καὶ τὸ θᾶττον καὶ βραδύτερον ἔλαττόν τε καὶ πλέον καὶ πυκνότερον εἰσπνεῦσαί τε καὶ ἐκπνεῦσαι. διά τε οὖν τοῦτο ὁ λόγος

1 ἔσω codd. edd. — 2 περιωθῇ A. — σώματος codd. edd. στόματος Corn. — 5 ὁρμήσει M. — 6 διὰ στόματος M. — 7 ὁρμήσει M. — 9 διά uncis inclusimus. — 12 οὐδ’ ἑτέρα MA. — δὴ pro δὲ P. — 13 προαιρέσῃ P. — ὄντως ead. man. in ὄντος mutatum M. — 13 τοῦ codd. edd. τὸ nos. — 15 διάτε οὖν τοῦτο καὶ δι’ ἕτερα πλείω οὐ καλῶς τὰ περὶ τὴν ἀναπνοὴν ἐπικεχείρηται τῷ πλάτωνι· φαίνεται δὲ ἐν τῷ περὶ χρείας κ. τ. λ. (p. 721, 3) FP. — ἔτι γ’ οὖν ὁ λόγος pro διά τε οὖν τοῦτο ὁ λ. MABChK. —

per raras intrante carnes et circumacto repletur; rursus autem aversus aër et per corpus exiens intro respirationem repellit per oris et narium meatum.’ Haec rotae quasi circumactio non simplex est intellegenda, sed, quae e contrariis composita est motibus, cum ad cutem innato calore incitato externus aër in corpus per os intruditur et circumagitur et contra eodem per os exeunte aër corpori nostro circumfusus in corpus per cutem impellitur, ut exspiratio et perspiratio operatio naturae nostrae sit, inspiratio affectio, non solum ea, quae per os, sed etiam, quae per cutem fit. At in neutra Plato utitur vi voluntatis, cum tamen citius et tardius, plus et minus et frequentius tum attrahere, tum reddere spiritum in potestate nostra manifesto situm sit. Itaque et propter hanc rem Platonis ratio falsa

τοῦ *Πλάτωνος* ἐλέγχεται καὶ ὅτι μετὰ τὴν συστολὴν τῶν ἀρτηριῶν ἐχρῆν εὐθέως εἴσπνοὴν γίνεσθαι, μετὰ δὲ τὴν ἐκπνοὴν εὐθέως διαστολὴν τῶν ἀρτηριῶν. φαίνεται δὲ οὐχ οὕτω συμβαίνον, ἀλλὰ ἐὰν θελήσωμεν ἐπισχεῖν πλέονι χρόνῳ τὴν ἀναπνοήν, εὐθέως αἱ ἀρτηρίαι μετὰ τῆς καρδίας κινοῦνται. καὶ μέντοι καὶ διαστέλλονται μὲν εἰσπνεόντων ἐνίοτε, συστέλλονται δὲ ἐκπνεόντων καὶ κατὰ μιᾶς ἀναπνοῆς χρόνον ἑπτάκις ἢ ὀκτάκις ἢ καὶ δεκάκις ἡ καρδία μετὰ τῶν ἀρτηριῶν φαίνεται διαστελλομένη τε καὶ συστελλομένη. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς περιώσεως λόγος ἄτοπος· ὑπὸ γὰρ τῆς ἐκπνοῆς περιελαυνόμενον τὸν ἀέρα φέρεσθαι πάλιν ἔσω διὰ τοῦ
713 δέρματος οὐκ ἀναγ|καῖον. ἑπομένης γὰρ τῆς ἐκπνοῆς τῇ συστολῇ τῶν ἀναπνευστικῶν ἐκείνῃ τῇ συστολῇ ἀκολουθῶν ὁ περικεχυμένος ἡμῖν ἀὴρ χώραν παρέχει τῷ ἐκπνεομένῳ. ὅτι δὲ καὶ τἆλλα, ὅσα τὴν ὁλκὴν ἀναιρῶν εἶπεν ὁ *Πλάτων*, ἀτόπως ἐπικεχείρηται, κατὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν εἰρήσεται.

---

4 θελήσομεν M. — ἐπ . . χεῖν M. — 9 τε καὶ συστελλομένη om. M. — 12 τῆς συστολῇ M. —

---

esse convincitur et ideo, quod sequeretur post arteriarum contractionem continuo inspirationem fieri necesse esse, post exspirationem illico arteriarum distentionem. Atqui rem non ita evenire apparet, sed, si velimus vel diutius respirationem cohibere, statim arteriae cum corde agitantur. Quin etiam et distenduntur interdum, dum attrahimus spiritum, et contrahuntur, dum reddimus, atque in unius respirationis mora cor una cum arteriis distendi et contrahi septiens vel octiens vel deciens constat. Adde quod ipsa circumactionis ratio absurda est; nam exspiratione circumactum aërem rursus per cutem introrsum ferri non necessarium est. Cum enim contractionem instrumentorum ad respirationem pertinentium sequatur exspiratio, illam secutus aër, qui nos ambit, locum praebet ei, quod exspiratur. Nec minus Platonem de ceteris, quae attractionem tollens dixit, absurde argumentatum esse in enarratione earum rerum a nobis dicetur.

Νυνὶ γὰρ ἀρκεῖ μόνον δεδηλῶσθαι περὶ ὧν ὁμολογεῖ τε καὶ διαφέρεται τῷ Ἱπποκράτει. προσθῶμεν οὖν αὐτῷ καὶ τἆλλα. φαίνεται γαρ ἐν τῷ περὶ χρείας ἀναπνοῆς λόγῳ συνακολουθῶν ὁ Πλάτων τῷ Ἱπποκράτει βουλομένῳ τὴν μὲν εἴσπνοὴν ἐμψύξεως ἕνεκα γίνεσθαι τῆς ἐμφύτου θερμασίας, τὴν δὲ ἐκπνοὴν ἀποχύσεως καὶ διαπνοῆς τῶν λιγνυωδῶν περιττωμάτων. ἐν ᾗ δὲ ταῦτα λέγει ῥήσει, καὶ περὶ τοῦ φέρεσθαι τὸ ποτὸν εἰς τὸν πνεύμονα διῆλθεν ἐχούσῃ κατὰ λέξιν οὕτως· ʽτῇ δὲ δὴ πηδήσει τῆς καρδίας ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει προγιγνώσκοντες, ὅτι διὰ πυρὸς ἡ τοιαύτη πᾶσα ἔμελλεν οἴδησις γίγνεσθαι τῶν θυμουμένων, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι τὴν τοῦ πνεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν, | πρῶτον μὲν μαλακὴν καὶ 714 *ἄναιμον, εἶτα σήραγγας ἐντὸς ἔχουσαν οἷον σπόγγου κατατετρημένας, ἵνα τό τε πνεῦμα καὶ τὸ πόμα δεχομένη ψύ-*

1 ἐκεῖ pro ἀρκεῖ M. — ὁμολογεῖται codd. edd. ὁμολογεῖ τε nos. — 4 ἱπποκράτῃ P. — μὲν om. P. — 5 εἰσπνοὴν ἀποχύσεως omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 6 περιττωμάτων ἕνεκα γίνεσθαι· ταῦτ' οὖν καὶ περὶ τοῦ φέρεσθαι FP. — 8 ἐχούσῃ om. FP. — 9 τῇ δὲ δὴ κ. τ. λ. Tim. p. 70 C; cf. supra p. 257, 14. — πηδήσῃ P. — καρδίας ἄχρι τοῦ ἐν τῷ καύματι παρέχοι (p. 722, 1) FP. — 10 προςγιγνώσκοντες MAB προγ. Corn. — 11 διοίκησις pro οἴδησις codd. edd. — γενέσθαι codd. edd. — 13 μαλακὸν codd. edd. — 15 τὸ πνεῦμα καὶ πόμα codd. edd. —

Nunc enim satis est ostendisse tantum, in quibus consentiat dissentiatque cum Hippocrate. Subiungamus igitur et alia. In disputatione de respirationis usu Platonem Hippocratem sequi apparet, qui inspirationem vult fieri refrigerandi caloris innati causa, exspirationem, ut excrementa fuliginosa effundantur ac difflentur. Ubi autem haec dicit, ibi etiam de eo, quod potus in pulmonem fertur, disserit; verba ipsa haec sunt: ʽPalpitationi vero cordis in terribilium rerum exspectatione et concitatione irae, cum eiusmodi tumorem omnem irascentium per ignem fore praeviderent, subsidium parantes pulmonis speciem ingeneraverunt primum mollem et exsanguem, deinde hiatibus intus spongiae instar perforatam, ut spiritu et potu recepto refrigeraret at-

'χουσα ἀναπνοὴν καὶ ῥᾳστώνην ἐν τῷ καύματι παρέχοι.' μὲν οὖν ἡγεῖται Πλάτων ἅπαν τὸ πόμα καταπίνειν ἡμ εἰς τον πνεύμονα, δίκαιός ἐστι καταγινώκεσθαι προφανέσ τον πρᾶγμα μὴ γινώσκων· εἰ δὲ μέρος τι τοῦ πόματος ἡγ ται διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας παρηθούμενον εἰς τὸν πν μονα καταφέρεσθαι, τῶν ἐνδεχομένων τι λέγει παραπλησί τε ἄλλων δογματικῶν, περὶ ὧν διαφέρονται πρὸς ἀλλήλο ἰατροί τε καὶ φιλόσοφοι. οὐ ταὐτὸν δέ ἐστιν ἢ ψεῦδός τ λέγειν ἢ καταγέλαστον, ἐπεί τοι καὶ αὐτὸν Ἐρασίστρατ ἐδείξαμεν [ἔν τε τῷ] περὶ χρείας ἀναπνοῖς καὶ σφυγμῶν χρεί τε ἅμα καὶ γενέσεως, ἔτι δὲ καταπόσεώς τε καὶ πέψε ἐσφαλμένον, ἀλλὰ οὐ κατεγελάσαμεν αὐτοῦ, διότι μὴ πᾶν τ ψεῦδος εὐθύς ἐστι καὶ καταγέλαστον, ἔτι δὲ καὶ περὶ φλε μονῆς γενέσεως καὶ πυρετοῦ διαγνώσεως ἔν τε τοῖς πε φλεβοτομίας λόγοις καὶ ἄλλοις τισὶ θεραπευτικοῖς λογισμο

1 παρέχοι· εἰ δὲ μέρος (v. 4) FP. — 3 εἰ τὸν M. — 4 ἡγεῖτο codd. ἡγεῖται nos. — 5 Πλάτων διά FP. — παρηθούμενον FP παρθούμενον MABChK. — 6 τι λέγει· δῆλος δέ ἐστι (δ. οὖν ἐστι F) τοῦ ἡγούμενος ἐξ ὧν ἐν αὐτῷ τούτῳ (p. 724, 2) FP. — πᾶν πλησίως — 7 ἄλλως M. — pro δογματικῶν fortasse δογμάτων legendum. — ἅ γε φέρονται M. — 9 αὐτόν τὸν Ἐρασ. K. — 10 ἔν τε τῷ uncis inclusimus. — ἀναπνοῆς καὶ σφυγμῶν om. M. — 11 δὲ om. M. — 13 ἐπεί τοι δὲ καὶ M ἐπεί τοι δὲ καὶ ABCh ἐπείτοι καὶ K ἔτι δὲ καὶ nos; cf. Proll. pp. 69 et 112. —

que in aestu respirationem et levationem praeberet.' Quodsi Plato totum nos potum in pulmonem bibendo excipere existimat, merito damnandus est, quippe qui apertissimam rem ignoret, sin portionem quandam potus per asperam arteriam percolatam ferri ad pulmonem, probabile quiddam dicit similiterque aliis dogmatibus, de quibus medici et philosophi inter se disceptant. Neque vero idem est falsum aliquid et deridiculum dicere; nam etiam ipsum Erasistratum de usu respirationis, de usu item pulsuum et generatione, de devoratione et concoctione errasse ostendimus neque tamen derisimus; non enim omne, quod falsum est, continuo etiam deridendum; eundem etiam de inflammationis ortu et febribus dignoscendis errasse in libris de sanguinis missione aliisque, quae ad curationem spectant, commentationibus

ἐδείχθη | ἐσφαλμένος. καὶ μέντοι καὶ τῶν ἀπὸ αὐτοῦ τις 715 ἀντιστρέψας τὸν λόγον ἡμᾶς ἔφη περὶ τούτων, οὐκ Ἐρασίστρατον, ἐσφάλθαι, οὐ μὴν οὔτε ἡμεῖς ἐκείνου κατεγελάσαμεν οὔτε ἐκεῖνος ἡμῶν. ἀδήλων γὰρ ὄντων τῶν δογμάτων καὶ τῇ διὰ τοῦ λόγου πίστει τοῖς μὲν πιθανῶν, τοῖς δὲ ἀπιθάνων φαινομένων ὥσπερ τὸ τοῖς δόξασιν ἀληθῆ εἶναι συναγορεύειν ἀνεμέσητόν ἐστιν, οὕτω καὶ δεῖ συγχωρεῖν ἑτέροις ἀντιλέγειν αὐτοῖς· τὸ δὲ σκώπτειν καὶ καταγελᾶν ὡς ἠλίθιον, ὃ δογματικῶς ἀμφισβητεῖται, προπετές· οἷον καὶ τὸ παραρρεῖν τι τοῦ πόματος εἰς τὸν πνεύμονα διά τε τοῦ λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, οὐκ ἀθρόον οὐδὲ δια μέσης τῆς εὐρυχωρίας τοῦ ὀργάνου φερόμενον, ἀλλὰ περὶ τὸν χιτῶνα αὐτῶν δροσοειδῶς καταρρέον. τοῦτο μὲν οὖν εἴτε ἀληθὲς εἴτε ψεῦδός ἐστιν, ὀλίγον ὕστερον ἐπισκεψόμεθα. τὸν δὲ καταγέλαστον ὄντως λόγον, ὡς οὐκ εἰς τὴν γαστέρα φέροιτο διὰ τοῦ στομάχου τὸ ποτόν, ἀλλὰ εἰς τὸν πνεύμονα

2 φησι codd. edd. ἔφη nos. — 3 καταγελάσομεν codd. edd. κατεγελάσαμεν nos; cf. Proll. p. 84. — 6 ἀληθὲς codd. edd. ἀληθῆ nos. — 7 καὶ τὸ συγχωρεῖν codd. edd. καὶ δεῖ σ. nos. — 8 σκόπτειν M. — 9 ἀμφισβητῆται M. — οἷον ἂν καὶ MAB οἷόν ἐστι ChK οἷον καὶ nos; cf. Proll. p. 111. — 13 αὐτὸν codd. edd. αὐτῶν nos. — δροσοειδὲς codd. edd. δροσοειδῶς nos. — 14 ἀληθές ἐστι εἴτε M. — 15 ὡς om. M. —

demonstratum est. Quin etiam cum quidam e sectatoribus eius retorta oratione nos, non Erasistratum, in iis errasse dixisset, neque nos eum neque is nos derisit. Cum enim incerta sint dogmata atque argumentorum fide probabilia aliis, aliis non probabilia videantur, sicut, qui iis, qui vera esse existimant, assentiuntur, non vituperandi sunt, ita concedendum est, ut horum sententias alii impugnent; at conviciari et irridere quasi stolidum id, quod ex certa dogmatum ratione in controversiam vocatur, petulantis est; cuiusmodi hoc est, e potu aliquid in pulmonem per fauces et asperam arteriam influere, non totum neque ita, ut per mediam instrumenti laxitatem feratur, sed circa tunicam earum tamquam roret. Quod verumne an falsum sit, paulo post considerabimus. At illud vere ridicule dictum, non in ventrem per gulam, sed in pulmonem per asperam arteriam totam

διὰ τῆς ‛τραχείας ἀρτηρίας ἅπαν, οὐδαμόθι Πλάτων εἶπεν.
716 ἐν γοῦν αὐτῷ τούτῳ τῷ βιβλίῳ, καθ' ὃ τὴν | προειρημένην περὶ τοῦ πόματος ῥῆσιν ἔγραψεν, εἰς τὴν κοιλίαν ἔφη τὸ πινόμενον ὥσπερ τὰ σιτία φέρεσθαι. καὶ οὐχ ἅπαξ τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ πάνυ πολλάκις, ὡς ἔνεστί σοι μαθεῖν ἐκ τῶν ῥήσεων αὐτοῦ, πρώτης μὲν τῆσδε μετὰ τέτταρας πρώτους στίχους τῆς προειρημένης ὑπὸ αὐτοῦ ῥήσεως γεγραμμένης· ‛τὸ ‛δὲ δὴ σίτων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς καὶ ‛ὅσων ἔνδειαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἴσχει φύσιν, τοῦτο εἰς ‛τὸ μεταξὺ τῶν τε φρενῶν καὶ τοῦ πρὸς τὸν ὀμφαλὸν ὅρου κατῴκισαν.' οὐκ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ πνεύμονί φησι τὸ τῶν σιτίων καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικόν, ἀλλὰ κατωτέρω τοῦ διαφράγματος εἶναι. φρένας γὰρ οὐχ οὗτος μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ τὸ διάφραγμα προσηγόρευον. κατωτέρω δὲ τῶν φρενῶν τούτων ἥ τε γαστὴρ κεῖται καὶ τὰ ἔντερα καὶ τὸ

1 τραχείας nos addidimus. — 2 post βιβλίῳ spat. vac. undecim litter.; sequitur καθ' ὃν in M. — 3 ἔργαψεν, ἔφη εἰς τὴν κοιλίαν τὸ FP. — 4 καὶ om. M. — 5 πολλάκις· χρὴ οὖν τοὺς οἰηθέντας αὐτὸν φᾶναι (sic) εἰς πνεύμονα φέρεσθαι (p. 726, 15) FP. — 6 μετὰ τέτταρας πρώτους στίχους, cf. Proll. p. 17 adnot. 35. — 7 τὸ δὲ δὴ κ. τ. λ. Tim. p. 70 D; cf. supra p. 574, 11. — 8 σῖτον MABCh σιτίων K; cf. Progr. II, 6. — ποτὸν MABCh. — 9 ὅσων MA ὅσον BChK. — 10 τε om. codd. edd. — 11 κατῴκησαν M. — 12 ἐπιθυμητικῶν M. —

potionem deferri, nusquam apud Platonem reperitur. In hoc ipso quidem libro, quo verba de potu supra laudata scripsit, in ventrem ea, quae bibuntur, quemadmodum cibos, descendere ait idque non semel, sed admodum saepe ait, ut ex verbis eius cognoscere tibi licet, ac primum quidem ex his post quattuor primos ab illo loco versus scriptis: 'Eam vero animi partem, quae cibos et potus omniaque, quibus propter corporis naturam indiget, concupiscit, inter praecordia et umbilici terminum collocaverunt.' Non in corde et pulmone ait ciborum et potuum appetentem partem esse, sed infra septum transversum. Praecordia enim non ille tantum, sed etiam alii veteres septum transversum appellabant. Infra vero haec praecordia et venter et intestina sita sunt et iecur ipsum, de

ἧπαρ αὐτό, περὶ οὗ νῦν ποιεῖται τον λόγον. καὶ μέντοι καὶ μετὰ ὀλίγα πάλιν φησί 'τὴν ἐσομένην ἐν ἡμῖν ποτῶν καὶ 'ἐδεσμάτων ἀκολασίαν ᾔδεσαν οἱ ξυντιθέντες ἡμῶν τὸ γένος, 'καὶ ὅτι τοῦ μετρίου καὶ ἀναγκαίου διὰ μαργότητα πολλῷ 'χρησοίμεθα πλέονι. ἵν' | οὖν μὴ φθορὰ διὰ νόσους ὀξεῖα 717 'γίγνοιτο καὶ ἀτελὲς εὐθὺς τὸ γένος τὸ θνητὸν τελευτῴη, 'ταῦτα προορώμενοι τῇ τοῦ περιγενησομένου πόματος ἐδέ-'σματός τε ἕξει τὴν ὀνομαζομένην κάτω κοιλίαν ὑποδοχὴν 'ἔθεσαν.' καὶ κατωτέρω δὲ πάλιν ἐν ταὐτῷ συγγράμματι τάδε γράφει· 'ταὐτὸν δὴ καὶ περὶ τῆς παρ' ἡμῖν κοιλίας 'διανοητέον, ὅτι σιτία μὲν καὶ ποτά, ὅταν εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ, 'στέγει, πνεῦμα δὲ καὶ πῦρ σμικρομερέστερα ὄντα τῆς αὐτῆς 'ξυστάσεως οὐ δύναται.' πάλιν οὖν κἀνταῦθα σαφῶς εἶπεν εἰς τὴν κοιλίαν ἡμῶν ἀφικνεῖσθαι τά τε σιτία καὶ τὰ πόματα, καὶ τοῦ γε ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν τούτων μίξιν γενομένου

2 τὴν ἐσομένην κ. τ. λ. Tim. p. 72 E. — ἐν om. codd. edd.; cf. Proll. p. 107. — 3 εἴδεσαν MABCh. — 4 ἀναγκαί M. — 5 ὀξείας codd. edd.; cf. Progr. II, 8. — 7 τὴν γενησομένην codd. edd. τῇ τοῦ περιγενησομένου Corn. — 8 ἕξει MA ἕξις B om. ChK. — 10 ταὐτὸν δὴ κ. τ. λ. Tim. p. 78 AB; cf. supra p. 712, 4. — 12 μικρομερέστερον M μικρομερέστερα ABChK. — αὐτῆς συστάσεως codd. edd. —

quo nunc disputat. Atque etiam paulo post rursus haec dicit: 'Futuram in nobis potus et cibi intemperantiam cognitam habebant ii, qui genus nostrum condiderunt, nosque illis multo plus, quam aut modus aut necessitas postularet, propter ingluviem usuros esse. Ne igitur subitus propter morbos interitus accideret et imperfectum statim genus mortale periret, haec praevidentes ad capiendum eum, qui superfuturus esset, potum cibumque ventrem inferiorem qui vocatur receptaculum posuerunt.' Idem paulo infra in eodem libro haec scribit: 'Item de ventre nostro statuendum, cibos et potus, ubi in eum inciderint, ab eo contineri, spiritum autem et ignem minoribus ipso partibus constantes non posse contineri.' Rursus hoc quoque loco aperte dixit cibos et potus in ventrem nostrum deferri succique eius, qui ibi e cibi potusque mistione

χυμοῦ τὴν εἰς τὰς φλέβας ἀνάδοσιν ὑδρείαν ὠνόμασε διὰ τὴν ὑγρότητα λέγων ἐφεξῆς τοῖς προγεγραμμένοις οὕτω· ʽτού-ʽτοις οὖν κατεχρήσατο ὁ θεὸς εἰς τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἐπὶ ʽτὰς φλέβας ὑδρείαν.ʼ κἀν τοῖς ἑξῆς δὲ πάλιν οὐ μετὰ πολλὰ τῶν εἰρημένων ὧδέ πώς φησιν· ʽὅταν γὰρ εἴσω καὶ ἔξω τῆς ʽἀναπνοῆς ἰούσης τὸ πῦρ ἐντὸς ξυνημμένον ἕπηται, διαιωρού-ʽμενον δʼ ἀεὶ διὰ τῆς κοιλίας εἰσελθὸν τὰ σιτία καὶ ποτὰ |
718 ʽλάβῃ, τήκει δὴ καὶ κατὰ σμικρὰ διαιροῦν διὰ τῶν ἐξόδων, ʽᾗπερ πορεύεται διάγον οἷον ἐκ κρήνης ἐπʼ ὀχετοὺς ἐπὶ τὰς ʽφλέβας ἀντλοῦν αὐτὰ ῥεῖν ὥσπερ διʼ αὐλῶνος διὰ τοῦ σώμα-ʽτος τὰ τῶν φλεβῶν ποιεῖ ῥεύματα.ʼ καὶ διὰ τῶν ἑξῆς δὲ φυλάττειν φαίνεται τὴν αὐτὴν γνώμην ἔν τε τοῖς περὶ τῆς ἀναπνοῆς καὶ πέψεως λόγοις ἅπασιν. ὥστε τῆς μὲν ἠλιθίου δόξης ἀπήλλακται καὶ χρὴ τοὺς οἰηθέντας αὐτὸν οὕτως ἀνόητον ὑπάρχειν, ὡς ὑπολαβεῖν εἰς πνεύμονα φέρεσθαι τὸ

2 τούτοις οὖν κ. τ. λ. Tim. p. 78 B. — 5 ὅταν γὰρ κ. τ. λ. Tim. p. 78 E p. 79 A. — 6 συνημμένον codd. edd. — διαιρούμενον codd. edd. διαιωρούμενον Corn. — 8 κατὰ τὰ σμικρὰ codd. edd. — 9 διάγων M. — 10 ταῦτα codd. edd. αὐτὰ Corn. — ῥεῖν ἢ ὥσπερ codd. edd. ἢ eiecit Corn.; cf. Proll. p. 115. — διʼ om. codd. edd. — στόματος M A B; cf. Proll. p. 48. — 11 τὰ om. M. — δὲ om. M. — 12 ἔν τε τοῖς τε τῆς ἀναπνοῆς M. — 13 ἀληθίου M. — 15 ὑπολάβοιτο M. — φαίρεσθαι M. —

efficitur, in venas digestionem ob humiditatem irrigationem appellavit illis, quae modo adscripsi, verbis haec subnectens: ʽHis igitur deus ad venarum e ventre irrigationem usus est.ʼ Etiam in sequentibus rursus non multo post sic fere: ʽQuando enimʼ inquit ʽintrante et exeunte respiratione ignis intus conexus sequitur, agitatus autem perpetuo per ventrem ingressus cibos et potus apprehendit, liquefacit eos et minutatim divisos per exitus, per quos fertur traducens velut ex fonte rivis, ita venis eos infundens efficit, ut venarum flumina per corpus tamquam canalem fluant.ʼ Etiam in iis, quae sequuntur, ubi de respiratione et concoctione disserit, eandem servare sententiam videtur. Itaque ab illa quidem sententia stolida ipse longe abhorret atque illi potius, qui eum tam stultum putant fuisse, ut in pulmonem ferri

ποτὸν ἅπαν, αὐτοὺς ἐγκαλεῖσθαι μᾶλλον ἐφ' οἷς καταψεύδονται. περὶ δὲ τοῦ φέρεσθαί τι τοῦ πόματος εἰς τὸν πνεύμονα παραρρέον δροσοειδῶς περὶ τὸν ἔνδοθεν χιτῶνα τοῦ τε λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας βουλόμενός τις αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ πειραθῆναι δύναται λαβὼν μὲν ἑστὼς τοῦ ὕδατος εἰς τὸ στόμα δαψιλές, εἶτα κατακλιθεὶς ὕπτιος ὑπανοίγων τε βραχυ τὸ στόμιον τοῦ λάρυγγος· ἐφ' ἡμῖν γάρ ἐστιν ἀνοιγνύναι τε καὶ κλείειν αὐτό. παραρρέοντος γάρ τινος εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ στόματος αἰσθήσεται βραχέος, ὁ δὴ καὶ γαργαλίζει καὶ παροξύνει πλέον γενόμενον. ἀλλὰ καὶ αὐτὴν | τὴν ἐρεθιζομένην βῆχα καρτερήσας τις δύναται 719
κατασχεῖν, ὡς αὐτίκα παύσασθαι, βραχέος τοῦ γαργαλίζοντος ὄντος. ἐνίοτε δὲ καὶ βηχίον σμικρὸν γενόμενον ἐσκέδασε τὸ γαργαλίζον οὐδεμιᾶς ἀναπτύσεως γενομένης· ᾧ καὶ δῆλόν ἐστι τὸ ἀθρόον πόμα καὶ πολὺ καὶ τοσοῦτον, ὡς καταλαμβάνειν τας ὁδοὺς τοῦ πνεύματος, ἐρεθίζον τὸ ζῷον εἰς βῆχα, τὸ δὲ οὕτως ὀλίγον, ὡς περὶ τὸν ἔνδον χιτῶνα τοῦ

2 περὶ δὲ om. FP. — 3 παραρρέον δροσοειδῶς PP om. MABChK; cf. Proll. p. 76. — 4 ἀρτηρίας, σημεῖον καὶ τὸ εἰ ζῶον κ. τ. λ. (p. 728, 3) FP. — 5 ἀφ' ἑαυτοῦ MAB. — 7 ἀφ' ἡμῖν M. — 13 βιχίον M. — 16 ἐρεθίζειν codd. edd. ἐρεθίζον nos; cf. Proll. p. 100. —

potum universum existimaret, mendacii incusandi sunt. Pars autem potionis aliqua circane interiorem laryngis et asperae arteriae tunicam roris modo ingrediatur, si quis velit, ipse in se periculum facere potest. Stans satis copiosam aquam in os recipiat, deinde resupinans orificium laryngis paululum aperiat, si quidem in nostra potestate est id aperire et claudere. Quodsi pauxillum quiddam in laryngem ex ore interlabitur, statim sentietur, quod quidem, si copiosius fit, titillat et irritat. Quin etiam tussim irritatam tolerando aliquis cohibere potest, ut statim cesset, si pauxillum est, quod titillationem affert. Nonnunquam etiam fit, ut parvula tussis excitata titillationem nulla reiectione facta discutiat; ex quo manifestum est potionem universam multamque ac tantam, ut spiritus vias occupet, ad tussim animal irritare, si autem adeo exigua est, ut circa interiorem

λάρυγγός τε καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας ἐκχεῖσθαι δροσοειδῶς, οὔτε ἐρεθίζον οὐθ' ὅλως αἴσθησιν ἐργαζόμενον ἑαυτοῦ καταφερομένου διὰ τῆς ἀρτηρίας. ἀλλὰ εἰ καὶ ζῷον, ὅ τι ἂν ἐθελήσῃς, διψῆσαι ποιήσαις, ὡς κεχρωσμένον ὕδωρ ὑπομεῖναι πιεῖν, εἰ δοίης εἴτε κυανῷ χρώματι χρώσας εἴτε μίλτῳ, εἶτα εὐθέως σφάξας ἀνατέμοις, εὑρήσεις κεχρωσμένον τὸν πνεύμονα. δῆλον οὖν ἐστιν, ὅτι φέρεταί τι τοῦ πόματος εἰς αὐτόν. |

---

3 ζῷον διψήσας πίοι (ποίοι F) κεχρωσμένον ὕδωρ κυανῷ χρώματι ἢ μίλτῳ FP. — 4 ἐθελήσας MAB ἐθελήσεις Corn. ἐθελήσαις ChK ἐθελήσῃς nos; cf. Proll. p. 50. — ποιήσεις codd. edd. ποιήσαις nos. — 5 ποιεῖν codd. edd. πιεῖν nos. — 6 εὑρίσκεσθαι FP. — τὸ pro τὸν M. — 7 πνεύμονα ὁμοίως FP; in his verbis desin. excerpt. XXXVIII codd. FP. —

τέλος τοῦ ὀγδόου λόγου γαληνοῦ περὶ τῶν ἱπποκράτους καὶ πλάτωνος δογμάτων M.

---

laryngis et asperae arteriae tunicam roris modo diffundatur, neque irritare neque ullum omnino, dum per arteriam delabitur, sensum efficere. Sed si animal, quodcunque tibi libuerit, ad tantam sitim compuleris, ut vel coloratam aquam bibere sustineat, ubi vel caeruleo colore vel minio infectam potionem dederis ac mox iugulatum dissecueris, eodem colore infectum pulmonem invenies. Patet igitur aliquam potionis particulam in pulmonem deferri.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

—

Ἐπειδὴ περὶ πάντων ὧν ἀμφότεροι λέγουσιν ὁ Ἱππο- 720
κράτης καὶ ὁ Πλάτων, ἐπισκέψασθαι προὔκειτο, λέλεκται δὲ ἤδη περὶ τῶν μεγίστην δύναμιν ἐχόντων εἰς ἰατρικήν τε καὶ φιλοσοφίαν, καιρὸς ἂν εἴη τραπέσθαι πρὸς τἆλλα. φαίνεται δὲ ἐν αὐτοῖς οὐ σμικρὰν δύναμιν ἔχον ἐπίστασθαι διακρίνειν ἀπὸ ἀλλήλων τὰ ὁμοιότατα. οὐ μόνον γάρ, ὅπου κοινω-
νοῦσιν, ἐπίστασθαι χρήσιμον, ἀλλὰ καὶ | πολλῷ μᾶλλον, ἐν 721
οἷς διαφέρονται. τὴν ἀρχὴν οὖν ἀπὸ τούτων ποιησόμεθα, δεικνύντες, ὅτι τε καθόλου περὶ αὐτῶν ὡσαύτως ἀπεφήναντο διά τε τῶν ἐν εἴδεσι παραδειγμάτων ὁ μὲν τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ὁ δὲ τῆς φιλοσοφίας ἐγύμνασαν ἡμᾶς, καὶ τρίτον,

---

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΟΓΜΑΤΩΝ :: ἀρχὴ τοῦ ἐννάτου λόγου. M. —
3 εἰ pro εἰς M. — 7 καὶ om. ABChK. — 9 δεικνύναι γὰρ ὅτι τὸ καθόλου M. —

Liber nonus.

Quoniam de omnibus, quae uterque dicunt, Hippocrates inquam et Plato, anquirere proposuimus dictumque iam est de iis, quae maximam tum in medicina, tum in philosophia vim habent, tempus est, ut ad reliqua nos convertamus. In quibus non parvum momentum id habere constat, ut simillima quaeque inter se distinguere sciamus. Non solum enim, ubi conveniant, cognoscere utile est, sed multo etiam magis, ubi dissentiant. Principium igitur inde faciemus, ut monstremus hos primum in universum de iis rebus eandem sententiam pronuntiavisse, deinde per exempla singularia medicinae alterum, alterum philosophiae nos exercuisse, deni-

ὅτι διὰ αὐτῶν ὧν ἐγύμνασαν ἐδίδαξαν ὁδόν, ᾗ προϊόντες ἐπὶ τὸ προκείμενον ἀφιξόμεθα. καθόλου μὲν οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἀπεφήνατο περὶ ὧν πλάνας καὶ ἀπορίας καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἰατροῖς παρέχει, ὁ δὲ Πλάτων ὧδε· 'δεῖ ἄρα [πρῶ-'τον] τὸν μέλλοντα ἀπατήσειν μὲν ἄλλον, αὐτὸν δὲ μὴ ἀπατηθή-'σεσθαι τὴν ὁμοιότητα τῶν ὄντων καὶ ἀνομοιότητα ἀκριβῶς δι-'ειδέναι.' ὅπως δὲ ἄν τῳ περιγένοιτο τοῦτο, ὁ Πλάτων σε διδάξει λέγων 'ἦ οὖν οἷός τε ἔσται ἀλήθειαν ἀγνοῶν ἑκάστου τὴν 'τοῦ ἀγνοουμένου ὁμοιότητα σμικράν τε καὶ μεγάλην ἐν τοῖς 'ἄλλοις διαγιγνώσκειν; ἀδύνατον.' ὅπως δὲ ἂν τὴν ἀλήθειαν ἑκάστου τῶν ζητουμένων εὑρίσκοι τις, ἄκουσον ἐμοῖ πρότερον
722 διηγησαμένου σαφῶς τε καὶ διὰ συντόμων, ἃ δὲ ἂν | ἀκούσῃς, τῇ μνήμῃ παραθέμενος ἐπὶ τὰς ἐκείνων ἧκε ῥήσεις. ἐγὼ δή σοί φημι τὴν τῶν ζητουμένων ἀλήθειαν εὑρεθήσεσθαι πρῶ-

3 διαπορίας codd. edd. ἀπορίας nos. — 4 παρέχειν M. — δεῖ ἄρα κ. τ. λ. Plat. Phaedr. p. 262 A; a verbo δεῖ incip. excerpt. XXXIX codicum FP desinitque in verbo ἀδύνατον (v. 10). — δεῖ τὸν μέλλοντα FP. — πρῶτον uncis inclusimus. — 6 εἰδέναι codd. edd. διειδέναι nos. — 7 σε om. FP. — διδάσκει FP. — 8 ἆρ' οὖν codd. edd. — οἷόν MA. — ἔστιν codd. edd. — ἀγνο pro ἀγνοῶν P. — ἀγνοῶν τις codd. edd. τις nos eiecimus. — 9 τοῦ om. codd. edd.; cf. Proll. p. 106. — 10 ἂν om. MABCh; cf. Proll. p. 66. — 13 ἐγὼ δή M ἐγώ δέ ABChK. —

que iisdem ipsis, quibus exercuerunt, viam nobis tradidisse, qua procedentes ad propositum pervenire optime possimus. In universum quidem Hippocrates ea protulit, quae errores et dubitationes vel optimis quibusque medicis afferunt; Plato autem in hunc modum: 'Oportet igitur illum, qui alium decepturus est, ipse autem decipi non vult, similitudinem et dissimilitudinem rerum penitus dignoscere.' Quod quo modo quis assequi possit, idem te docebit his verbis: 'Numquid igitur singularum rerum veritate ignorata similitudinem eius, quod ignoratur, vel parvam vel magnam in aliis rebus dignoscere poterit? Nequaquam poterit.' Quomodo vero cuiusque rei, quae quaeritur, veritatem invenias, audi me prius rem dilucide et breviter explicantem; quae autem audiveris, memoriae commenda atque ita ad illorum orationes accede. Dico igitur rerum, quae inquiruntur, veritatem ita

τον μὲν γνόντι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπὶ αὐτὰ ὁδοῦ, ταύτης γὰρ ἁμαρτὼν εἰς πολλὴν ἄλην τε καὶ πλάνην ἀφίξῃ λόγων. διὰ τῶν αὐτῶν δὲ κριτηρίων, διὰ ὧν τὴν ἀρχὴν εὗρες, εὑρήσεις καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀρχὴν δεύτερον, εἶθ' ὁμοίως τὸ τρίτον καὶ ἕκαστον τῶν ἐφεξῆς. πῶς οὖν ἔστι τὴν ἀρχὴν εὑρίσκειν; ἐπειδὴ καὶ ὁ Πλάτων ἐπαινέσας τὴν παροιμίαν, ἐν ᾗ λέγομεν 'ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός', αὐτὸς προσέθηκε τὸ μέγιστον εἰπὼν ἀρχὴν παντὸς ἔργου μέγιστον εἶναι, ὥσπερ καὶ ἄλλοι τινὲς οἱ μὲν οὐ μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ παντὸς εἶναι τὴν ἀρχὴν ἔφασαν, ἀλλὰ καὶ πλέον ἢ τὸ ἥμισυ, τινὲς δὲ καὶ τὸ πᾶν δυνάμει. δείξομεν οὖν ἤδη, πῶς ἄν τις εὑρίσκοι τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ζητουμένων εὑρέσεως, ἀναμνήσαντες, ἃ διὰ μακρῶν ἔν τε τῇ περὶ ἀποδείξεως πραγματείᾳ λέλεκται καὶ κατὰ ἄλλας τινάς. εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἡμῖν ἐστι φυσικὸν κριτήριον, οὐδὲ τεχνι- 723
κὸν | οὐδὲν εὑρεῖν δυνησόμεθα· φυσικὰ δὲ ἔχοντες εὕροιμεν ἄν τι καὶ τεχνικόν. ἆρα οὖν ἔχομέν τινα φυσικὰ κριτήρια

1 γνῶντι M. — 2 ἄλλην M ἄλην ABCh. — 3 κρητηρίων M. — 11 δείξω μὲν M δείξωμεν AB. — 12 περὶ τῆς ἀποδείξεως codd. edd. περὶ ἀποδ. nos. — 14 τεχνικόν· ἆρ' οὖν omissis, quae interiecta sunt, verbis M. —

demum inveniri posse, si primum viae, quae ad eas ducit, initium cognoveris, a quo si aberraveris, in multos rationum errores ludibriaque delaberis. Iisdem autem iudiciis, quibus initium indagavisti, etiam ea, quae initium secundo et tertio loco subsequuntur, deinceps singillatim omnia indagabis. Quomodo igitur initium inveniendum est? Nam et Plato, cum proverbium laudaret, quo aiunt initium esse dimidium totius, ipse adiunxit 'maximum' initium dicens totius operis maximum esse, et alii nonnulli partim non modo dimidium totius esse, sed amplius quam dimidium, partim vel totum ipsum potestate esse dixerunt. Iam ostendemus igitur, qua ratione initium inventionis eorum, quae in quaestionem vocantur, indagari possit, commemorantes breviter, quae pluribus cum alibi, tum in libris de demonstratione disseruimus. Nam si nullum in nobis naturale iudicium est, ne invenire quidem, quod in arte versatur, poterimus; at si naturalia iudicia habemus, etiam illud inveniemus. Habemusne igitur

κοινὰ πάντες ἄνθρωποι; οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται φυσικὰ λέγειν αὐτὰ τὰ μὴ κοινὰ πάντων ὄντα· χρὴ γὰρ δή που τὰ φυσικὰ πρὸς τῷ πάντων εἶναι κοινὰ καὶ τὴν φύσιν ἔχειν κοινήν. ἐγὼ μὲν ἔχειν φημὶ πάντας ἡμᾶς φυσικὰ κριτήρια καὶ τοῦτο ἀναμιμνήσκων, οὐ διδάσκων οὐδὲ ἀποδεικνὺς οὐδὲ ὡς αὐτος εἰρηκὼς λέγω. τίνα δὲ [ἐστι] ταῦτα; τοὺς κατὰ φύσιν ἔχοντας τῶν ὀφθαλμῶν ὁρῶντας τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ κατὰ φύσιν ἔχοντα τῶν ὤτων ἀκούοντα τὰ ἀκουστὰ καὶ γλῶτταν γευομένην χυμῶν καὶ ῥῖνας ὀσμῶν καὶ σύμπαν τὸ δέρμα τῶν ἁπτῶν, ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν γνώμην ἢ διάνοιαν ἢ ὅ τί ποτε ἂν ἐθέλῃ τις ὀνομάζειν, ᾧ διαγινώσκομεν ἀκόλουθόν τε καὶ μαχόμενον καὶ ἄλλα, ἃ καταπέπτωκε τούτοις, ἐν οἷς ἐστι καὶ διαίρεσις καὶ σύνθεσις ὁμοιότης τε καὶ ἀνομοιότης, ἀφ' ὧν ὁ παρὼν ὡρμήθη λόγος. ὁ μὲν οὖν Ἱπποκράτης οὕτως ἔγραψε περὶ αὐτῶν· 'ἢ ὅμοια ἢ ἀνόμοια, ἐξ ἀρ-

3 τὴν ἐν φυσικὴν M τὴν φυσικὴν ABChK τὴν φύσιν Corn. — 4 ὑμᾶς MA ἡμᾶς Corn. BChK. — 6 ἐστι inclusit Dombartus. — 7 ὁρατά τι καὶ M. — καὶ κατὰ codd. edd. καὶ τὰ κατὰ nos; cf. Proll. p. 106. — ἔχοντας — ἀκούοντας codd. edd. ἔχοντα — ἀκούοντα nos. — 10 ἔννοιαν codd. edd. διάνοιαν nos. — 14 ἢ ὅμοια κ. τ. λ. Hipp. de offic. medici vol. III, p. 272 L. Galen. comment. vol. XVIII, 2, p. 632 K. —

naturalia quaedam iudicia communia omnes homines? Neque enim naturalia appellari convenit, quae non sunt omnibus communia, quippe cum, praeterquam quod omnibus communia sunt, naturam quoque debeant habere communem. Equidem nos omnes naturalia iudicia habere affirmo atque hoc commonendo potius quam docendo et demonstrando neque, quasi ipse dixerim, pronuntio. Quaenam vero sunt haec? Oculi, qui secundum naturam constituti ea, quae sub adspectum cadunt, conspiciunt, aures naturali constitutione praeditae, quae auditu percipienda percipiunt, lingua, quae succos gustat, nares, quae odores olfaciunt, tota denique cutis, quae tactum moventia persentiscit; ad haec mens vel intellectus vel quocunque nomine voles appellare facultatem eam, qua dignoscimus, quid consequatur, quid repugnet, et reliqua, quae in hoc genus cadunt, in quibus est divisio et compositio, similitudo et dissimilitudo, unde haec profecta disputatio est. Hippocrates igitur de his rebus sic scripsit: 'Simi-

'χῆς | ἀπὸ τῶν μεγίστων, ἀπὸ τῶν ῥηΐστων, ἀπὸ τῶν πάντως 724 'πάντη γινωσκομένων, ἃ καὶ ἰδεῖν καὶ θιγεῖν καὶ ἀκοῦσαι 'ἔστιν, ἃ καὶ τῇ ὄψει καὶ τῇ ἁφῇ καὶ τῇ ἀκοῇ καὶ τῇ ῥινὶ 'καὶ τῇ γλώσσῃ καὶ τῇ γνώμῃ ἔστιν αἰσθέσθαι, οἷσι γινω- 'σκόμενα πᾶσι ἔστι γνῶναι.' ταύτην τὴν ῥῆσιν ἐξηγησάμενος τελέως ἐν τῷ πρώτῳ τῶν εἰς τὸ κατὰ ἰητρεῖον ὑπομνημάτων οὐδὲν ἔτι δέομαι διέρχεσθαι νῦν, ἀλλα ἀρκέσει τὰ κεφάλαια μόνον αὐτῆς εἰπεῖν, ὅτι πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων ἀκριβῆ διάγνωσιν ἀφικνεῖσθαι χρὴ τὴν ἀρχὴν τῆς εὑρέσεως αὐτῶν ποιούμενον ἀπὸ τῶν φυσικῶν κριτηρίων, ἅπερ ἐστὶν αἴσθησίς τε καὶ γνώμη· καλεῖν δὲ ἔξεστί σοι, ὡς πολλάκις εἴρηταί μοι πολλαχόθι, καὶ διάνοιαν καὶ νοῦν καὶ λογισμὸν ἢ ὅ τι ἄν τις ἐθέλῃ φυλάττων τὴν ἔννοιαν, ὡς Ἱπποκράτης βούλεται. ὡς γὰρ τῶν αἰσθητῶν αἴσθησίς ἐστι τὸ κριτήριον, οὕτω τῶν νοητῶν ἑτέρα τις δύναμις, ἣν

1 μεγίστων καὶ ῥηΐστων codd. edd. — 2 γιγνοσκομένων M. — θιγεῖν καὶ om. codd. edd. — 3 καὶ τῇ ἁφῇ καὶ τῇ ἀκοῇ om. codd. edd. — 4 ἐσθέσθαι M. — οἷς γιγνώσκομεν ἃ πᾶσιν M οἷς γιγνώσκομεν ἅπασιν ABChK ἃ καὶ οἷς γιγνωσκόμενα ἅπασιν Corn. — 6 ἰητρίον M. — 13 ἢ ὅ τι ἄν M ἢ ὅπως ἄν ABChK. — ἐθέλοι MABCh. —

lia an dissimilia sint, a principio ex maximis, ex facillimis percipi potest, ex iis, quae ab omnibus ubique cognoscuntur, quae videri et tangi et audiri possunt, quae visu, tactu, auditu, naribus, lingua, mente sentiuntur, quibus universa cognitio nostra constat.' Quae verba quoniam satis in primo commentario de Hippocratis libro, qui est de officina medici, explanavi, nunc non est opus amplius rem persequi, sed satis erit capita tantum summatim recensere. Oportere ait ad similium et dissimilium distinctionem pervenire ita, ut initium inventionis a naturalibus iudiciis, i. e. sensu et ratione, fiat. Licet autem, id quod saepenumero multis locis a me dictum est, intellectum vel mentem vel ratiocinationem vel quomodocunque voles, appellare, dum serves sententiam, quam Hippocrates vult. Quemadmodum enim sensus rerum, quae sub sensum cadunt, iudicium est, ita earum, quae sub intellegentiam, alia quae-

ὅπως ἄν τις ὀνομάζειν βούληται, συγχωροῦμεν αὐτῷ, μή πως ἡμῖν τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου μεῖζον γένηται. χρώμεθα γὰρ ὀνόμασι καὶ ὅλως τῇ πρὸς ἀλλήλους διαλέκτῳ χάριν
725 τοῦ δηλῶσαι τὰς κατὰ τὴν | ψυχὴν δόξας, ἃς ἐκ τοῦ σκοπεῖσθαι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ἐκτησάμεθα. γελοῖον οὖν ἐστι καταλιπόντας τοῦτο περὶ τῶν ὀνομάτων ἁμιλλᾶσθαι. πῶς δέ φησιν ὁ Ἱπποκράτης τὴν τῶν πραγμάτων εὑρίσκεσθαι φύσιν; ἐὰν ἀπὸ τῶν μεγίστων καὶ ῥᾴστων ἀρξώμεθα· μεγίστων μὲν κατὰ τὴν χρείαν, ῥᾴστων δὲ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνῶσιν. ἡ γάρ τοι φύσις ἄμφω ταῦθ' ἡμῖν ἔδωκεν, αὐτά τε τὰ κριτήρια καὶ τὸ πιστεύειν αὐτοῖς ἀδιδάκτως. αὐτὰ μὲν οὖν τὰ κριτήριά τά τε ὄργανα τῶν αἰσθήσεών ἐστι καὶ αἱ χρώμεναι τοῖς ὀργάνοις δυνάμεις· ἡ δὲ πίστις αὐτῶν ἀδίδακτός τε καὶ φύσει οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις ὑπάρχουσα. καὶ γὰρ ὁρῶντα τὸν προσιόντα καὶ ἀκούοντα ψόφου τινὸς ἢ φωνῆς ὑποφεύγει μὲν αὐτίκα μείζονος ὀφθέντος ζῴου, μένει δὲ κατα χώραν, ἐὰν ἐλάττονός τε καὶ ἀσθενεστέρου τοῦ προσιόντος αἰσθάνηται. εἰ

7 εὑρίσκεσθαι φησὶν ἀπὸ M. — 9 ἀρίστων pro ῥᾴστων M. — 13 ἀδίδακτος τε superscripto ον M. —

dam facultas, quam vocare, utcunque cuique libuerit, permittimus, ne nobis opus subsicivum ipso opere maius fiat. Utimur enim nominibus et omnino mutuo inter nos sermone, ut declaremus sensa animi, quae e naturae rerum contemplatione concepimus. Qua re omissa de nominibus concertare ridiculum est. Quomodo autem ait Hippocrates rerum naturam inveniri? Si a maximis et facillimis exordiamur, maximis usu, facillimis pro nostra cognitione. Natura nimirum hoc utrumque nobis dedit, ipsa iudicia et fidem, quam his sine ulla disciplina adhibemus. Iudicia ipsa sunt instrumenta sensuum quaeque instrumentis utuntur facultates; fides sine ulla doctrina natura duce non solum hominibus, sed aliis etiam animalibus inest. Nam cum accedentem viderunt aut strepitum vocemve audiverunt, si maior est bestia, quam conspexerunt, confestim aufugiunt, sin minorem et imbecilliorem adventare senserunt, loco manent. Quodsi quis diffi-

μὲν οὖν ἀπιστεῖ τις τοῖς διὰ αἰσθήσεως ἢ νοήσεως ἐναργῶς φαινομένοις, οὐδὲ ἐπιχειρεῖν χρὴ συστάσει τέχνης οὐδεμιᾶς· εἰ δὲ φαίνεται τὰ τῶν τεχνῶν ἔργα τῷ βίῳ τῶν | ἀνθρώπων 726
χρήσιμα, πάντως που τοῖς φυσικοῖς κριτηρίοις οἱ πιστεύοντες ἄνθρωποι τὴν κρίσιν αὐτῶν ἐποιήσαντο. καὶ ἡμεῖς εὐτυχέστεροι κατὰ τοσοῦτον ἐκείνων ἐσμέν, ὅτι τὰ χρήσιμα πολλῷ χρόνῳ μετὰ καμάτων τε καὶ φροντίδων εὑρεθέντα τοῖς πρὸ ἡμῶν αὐτοὶ μανθάνομεν ὀλίγῳ χρόνῳ. ἐὰν οὖν τῷ λοιπῷ τοῦ βίου μὴ κατὰ τὸ πάρεργον ἀσκῶμεν τὰς τέχνας, ἀλλὰ περὶ τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διάγνωσιν ἀεὶ φροντίζωμεν, οὐδὲν κωλύει τῶν ἔμπροσθεν ἡμᾶς γενέσθαι βελτίους. πῶς οὖν γυμνασόμεθα καὶ ἀσκήσομεν ἡμᾶς αὐτούς; ἀπὸ τῶν γνωσθῆναι ῥᾴστων ἀρξάμενοι, καθάπερ ὁ Ἱπποκράτης εἶπε. ταῦτα γάρ ἐστι τὰ μεγάλην ἔχοντα τήν τε εἰς ὅλον τὸν βίον χρείαν καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα διαφοράν.

Ἐρῶ δὲ καὶ παράδειγμά σοι παρὰ ἑκατέρου τῶν ἀνδρῶν ἕνεκα νοήσεως ἐναργεστέρας. ὁ μὲν οὖν Ἱπποκράτης οὕτω

---

1 τοῖς διαισθήσεως A. — 12 γυμνασώμεθα M. —

---

dit iis, quae per sensum vel intellectum evidentia manifestaque sunt, eum ne aggredi quidem artis ullius compositionem oportet; sin artium opera vitae hominum utilia esse apparent, naturalibus certe iudiciis utique fidem habentes homines de iis iudicaverunt. Nosque illis tanto sumus feliciores, quod ea, quae maiores nostri longo temporis spatio multis laboribus curisque invenerunt utilia, nos brevi tempore discimus. Quodsi posthac non neglegenter artes excoluerimus, sed similium et dissimilium distinctioni assiduam operam impenderimus, nihil obstabit, quin veteribus meliores evadamus. Quo igitur modo exercebimus excolemusque nos? Si a facillimis cognitu exordiemur, ut monuit Hippocrates. Haec enim sunt, quae magnam universae hominum vitae utilitatem afferant magnamque inter se habeant differentiam.

Referam autem tibi exemplum ab utroque viro sumtum, quo res dilucidius queat intellegi. Hippocrates quidem haec

φησὶν ἐν τῷ Προγνωστικῷ· ʻσκέπτεσθαι δὲ χρὴ ὧδε ἐν τοῖσι ʻὀξέσι νοσήμασι· πρῶτον μὲν τὸ πρόσωπον τοῦ νοσέοντος εἰ ʻὁμοῖόν ἐστι τοῖσι τῶν ὑγιαινόντων, μάλιστα δὲ εἰ αὐτὸ ʻἑωυτῷ· οὕτω γὰρ ἂν εἴη ἄριστον, τὸ δὲ ἐναντιώτατον τοῦ
727 *ʻὁμοίου | δεινότατον. εἴη δὲ ἂν τὸ τοιόνδε· ῥὶς ὀξεῖα, ʻὀφθαλμοὶ κοῖλοι' καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐφεξῆς εἰρημένα. φαίνεται γὰρ ἐν τούτοις τὴν ἀρχὴν τῆς διαγνώσεως τῶν προγνωστικῶν χωρίων ἀπὸ τῶν ἐναντιωτάτων τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι πεποιημένος, ἅπερ καὶ μέγιστά ἐστι καὶ πᾶσι γνωσθῆναι ῥᾷστα. ταῦτα δέ τις προμαθὼν δυνήσεται κατὰ βραχὺ μεταβαίνων ἐπὶ τὰ πλησίον ἀλλήλοις ἀφικέσθαι ποτέ, καθάπερ ἐπεδείξαμεν ἐν τῷ Προγνωστικῷ πεποιηκότα τὸν Ἱπποκράτην. ἀλλὰ καὶ ὁ Πλάτων οὕτως ἔγραψε περὶ αὐτῶν, ἡνίκα πεποίηκεν ἐν τῇ Πολιτείᾳ παρακαλούμενον Σωκράτην ὑπὸ Γλαύκωνός τε καὶ Ἀδειμάντου διελθεῖν αὐτοῖς πάντα τὸν*

1 *τῷ* om. codd. edd. — *σκέπτεσθαι κ. τ. λ.* Hippocr. Progn. vol. II, p. 112 L. vol. I, p. 128 Erm. Galen. comment. vol. XVIII, 2, p. 22 K. — *δὲ* spat. vac. trium litt. *ἢ ὧδε* M. — 2 verba *ὀξέσι — ἐστι τοῖσι* om. ChK; cf. Progr. II, p. 16. — 4 *ἑωυτῶ* M *ἑαυτῷ* ABChK. — 5 *τὸ τοιοῦτον* codd. edd. — 6 A verbis *φαίνεται γὰρ* incip. excerpt. XXXX codd. FP. — 7 *τούτοις ἱπποκράτης τὴν ἀρχὴν* FP. — 9 *μέγ' εστί* (sic) M. — *γνωσθήσεται* codd. edd. *γνωσθῆναι* nos. — *ῥᾴδια* codd. edd. *ῥᾷστα* nos. — *ῥᾴδια ἀλλὰ καὶ ὁ πλάτων* (v. 13) FP. — 12 *πεποιηκότος τοῦ ἱπποκράτους* M. — 14 *τῇ* om. codd. edd. — 15 *διελεῖν* codd. edd. *διελθεῖν* nos. —

dicit in Prognostico: ʻAnquirendum autem est in morbis acutis ita, ut primum consideremus, faciesne aegroti sit bene valentium praecipueque sui ipsius similis; optimum enim hoc est in aegrotante indicium, pessimum vero est, cum facies longissime a similitudine recedit, qualis erit nasus acutus, oculi cavi' et cetera, quae sequuntur. Hic enim apparet eum distinctionis locorum praesagientium principium ab iis, quae naturalibus maxime contraria sunt, sumsisse, quae et maxima sunt et omnibus cognitu facillima. Quibus perceptis facile poterit aliquis ad reliqua inter se finitima paulatim descendere, id quod Hippocratem in Prognostico fecisse ostendimus. Nec minus Plato de his in eundem modum scripsit, cum in Republica induxit a Glaucone et Adimanto invitari Socratem

περὶ δικαιοσύνης λόγον. ἐπειδὴ γὰρ ἠπίστατο δεησόμενον αὐτὸν εἰς τὸ δεῖξαι το προτεθέν, ὡς οὐκ ἔστι μία τῆς ὅλης ἡμῶν ψυχῆς ἡ οὐσία, διὰ τοῦτο πρότερον ἐπὶ πόλεως ἀξιοῖ ποιήσασθαι τὸν λόγον. ἔχει δὲ ἡ λέξις ὧδε· 'εἶπον οὖν, 'ὅπερ μοι ἔδοξεν, ὅτι τὸ ζήτημα, ᾧ ἐπιχειροῦμεν, οὐ φαῦλον, 'ἀλλ' ὀξὺ βλέποντος, ὡς ἐμοὶ φαίνεται. ἐπειδὴ | οὖν ἡμεῖς 728 'οὐ δεινοί, δοκῶ μοι, ἦν δ' ἐγώ, τοιαύτην ποιήσασθαι ζήτη- 'σιν αὐτοῦ, οἵανπερ ἂν εἰ προσέταξέ τις γράμματα σμικρὰ 'πόρρωθεν ἀναγνῶναι μὴ πάνυ ὀξὺ βλέπουσιν, ἔπειτά τις 'ἐνενόησεν, ὅτι τὰ αὐτὰ γράμματα ἔστι που καὶ ἄλλοθι 'μείζω τε καὶ ἐν μείζονι· ἕρμαιον ἂν ἐφάνη, οἶμαι, ἐκεῖνα 'πρῶτον ἀναγνόντας οὕτως ἐπισκοπεῖν τὰ ἐλάττω, εἰ τὰ 'αὐτὰ ὄντα τυγχάνει. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος· 'ἀλλὰ τί τοιοῦτον, ὦ Σώκρατες, ἐν τῇ περὶ δικαίου ζητήσει 'καθορᾷς; ἐγώ σοι, ἔφην, ἐρῶ. δικαιοσύνη, φαμέν, ἔστι μὲν

1 περὶ τῆς δικαιοσύνης M. — 4 εἶπον οὖν κ. τ. λ. Rep. II p. 368 CD. — 5 ζήτημα· ἄχρι τοῦ ἐν τῇ τοῦ ἐλάττονος ἰδέα ἐπισκοποῦντες (p. 738, 7) FP. — 6 μὲν οὖν ABChK μὲν expunctum in M; cf. Proll. p. 36. — ἡμεῖς οἱ δεινοὶ M. — 10 ἔστι MAB ἐστί ChK. — 12 ἐλάττω εἰς τὰ M. — 15 μὲν om. codd. edd.; cf. Proll. p. 123. —

ad totam de iustitia sibi explicandam orationem. Cum enim eam sciret opus fore ad demonstrandum id, quod propositum esset, non unam esse totius animi nostri substantiam, idcirco prius de civitate disserendum sibi esse existimavit. Verba eius ita se habent: 'Dixi igitur id, quod sentiebam: quaestio haec, quam aggredimur, non exigua est, sed hominis acute cernentis, ut mihi videtur. Quoniam igitur nos parum idonei sumus, perinde, inquam, rem investigandam esse censeo ac si quis non admodum acute cernentibus litteras parvas e longinquo legendas proposuisset, deinde animadvertisset aliquis easdem litteras esse alicubi maiores et in maiore quapiam re; lucrum id manifestum esset, opinor, ut his primum lectis ita minores, essentne eaedem, considerarent. Ita prorsus, Adimantus inquit. Sed quid tu simile, Socrates, in hac de iusto quaestione vides? Ego tibi, inquam, dicam.

'ἑνὸς ἀνδρός, ἔστι δέ που πάλιν τῆς ὅλης πόλεως; πάνυ γε, 'ἦ δ' ὅς. οὐκοῦν μείζων πόλις ἑνὸς ἀνδρός; μείζων, ἔφη. 'ἴσως τοίνυν πλείων ἂν δικαιοσύνη ἐν τῷ μείζονι ἐνείη 'καὶ ῥᾴων καταμαθεῖν. εἰ οὖν βούλεσθε, πρῶτον ἐν ταῖς 'πόλεσι ζητήσωμεν, ποῖόν τί ἐστιν, ἔπειτα οὕτως ἐπισκεψώ- 'μεθα καὶ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ τὴν τοῦ μείζονος ὁμοιότητα ἐν τῇ 'τοῦ ἐλάττονος ἰδέᾳ ἐπισκοποῦντες.' προγυμνάσας οὖν ἡμᾶς ἐπὶ πόλεως ὁ Πλάτων καὶ δείξας, ὅτι ἄλλο μέν τι τὸ ἄρχον,
729 ἄλλο δέ τι τὸ προπολεμοῦν καὶ τρίτον | ἄλλο τὸ δημιουργικὸν ἔθνος ἐν αὐτῇ, μεταβὰς ἐπὶ τὴν ψυχὴν καὶ κατὰ αὐτὴν ἐπιδείκνυσιν ἓν μέν τι μέρος εἶναι τὸ ἄρχον, ὅταν εὖ ἔχῃ, ἕτερον δὲ τὸ ὑπηρετοῦν αὐτῇ, καθάπερ ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπηρετεῖ τὸ στρατιωτικόν, τρίτον δὲ τὸ λοιπόν, ὃ τοῦ τρέφεσθαι τὸ σῶμα χάριν οἱ δημιουργοῦντες ἡμᾶς προσέθεσαν, κἂν οἱ ἀγύμναστοι τοῦ διακρίνειν ἀπὸ ἀλλήλων τὰς ὁμοιότητας ἓν

---

1 ἑνὸς ἀνδρὸς μείζων ἔφη (v. 2) omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 3 ἂν εἴη pro ἐνείη codd. edd. — 4 καὶ καταμαθεῖν M καὶ ἔστι καταμ. ABChK; cf. Proll. pp. 38 et 108. — 7 in verbo ἐπισκεποῦντες desin. excerpt. XXXX codd. FP. — προγυμνώσας A. — 10 αὐτῇ μετῇ μεταβὰς spat. vac. octo litterar. τὴν ψυχὴν M. — 11 τοι pro τι M. — ὅταν εὖ ἔχῃ om. M. — ἔχει AB. —

Dicimusne iustitiam esse hominis unius et item totius civitatis? Plane, inquit. Nonne maior est civitas uno homine? Maior, inquit. Fortasse igitur maior iustitia in maiore inest et facilior cognitu. Quodsi voletis, primum quaeramus in civitatibus, quidnam sit, deinde etiam in singulis consideremus maioris similitudinem in minoris specie investigantes.' Ita postquam prius nos exercuit in civitate Plato docuitque in ea partem aliam esse, quae imperaret, aliam, quae propugnaret, tertiam aliam opificum, transit ad animum similiterque in eo ostendit, cum bene valeat, partem esse unam, quae imperium obtineat, aliam, quae ei dicto audiens sit, quemadmodum in civitatibus principi oboediant milites, reliquam tertiam, quam corporis alendi causa, qui nos fabricati sint opifices, addiderint, etsi, qui minus exercitati sint in discernendis inter se dissimilitudinibus unam

εἶναι νομίζωσιν, οὐ τρία τὰ εἰρημένα μόρια τῆς ψυχῆς. ὅπως οὖν χρὴ γυμνάζεσθαι περὶ τὴν διάκρισιν αὐτῶν, ἐδίδαξεν ὁ Πλάτων ἐπί τε τῆς πόλεως διὰ πάσης σχεδόν τι τῆς Πολιτείας ἐπί τε τῆς ψυχῆς το μὲν κυριώτατον, τὸ τῆς διανοίας, δείξας ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ, τὸ δὲ ἑπόμενον αὐτῇ κατὰ τὰ ἄλλα. καιρὸς οὖν ἤδη καὶ τῶν εἰρημένων αὐτῷ κατὰ τὸν Φαῖδρον ἀκοῦσαι. ‘ἡ ἀπάτη ‘πότερον ἐν πολὺ διαφέρουσι γίγνεται μᾶλλον ἢ ὀλίγον; ἐν ‘τοῖς ὀλίγον. ἀλλὰ μὴν κατὰ σμικρὸν μεταβαίνων μᾶλλον λήσεις ‘ἐλθὼν ἐπὶ τὸ ἐναντίον ἢ κατὰ μέγα. πῶς δ' οὔ; δεῖ ἄρα τὸν ‘μέλλοντα ἀπατήσειν μὲν ἄλλον, αὐτὸν δὲ μὴ ἀπατηθήσεσθαι ‘τὴν ὁμοιότητα τῶν ὄντων | καὶ ἀνομοιότητα ἀκριβῶς διει- 730
‘δέναι. ἀνάγκη μὲν οὖν. ἦ οὖν οἷός τε ἔσται ἀλήθειαν ἀγνοῶν ‘ἑκάστου τὴν τοῦ ἀγνοουμένου ὁμοιότητα σμικράν τε καὶ

1 νομίζουσιν codd. edd. νομίζωσιν nos; cf. Proll. p. 85. — 2 A verbis ὅπως οὖν incip. excerpt. XXXXI codd. FP. — αὐτῶν om. FP. — 4 τι om. FP. — κυριώτατον τῆς codd. edd. κ. τὸ τῆς nos. — 5 δείξας om. codd. edd. — 6 ἑπόμενον αὐτῇ κατὰ τὸν φαῖδρον ἀκοῦσαι P¹ ἑπ. αὐτῇ κατὰ τὰ ἄλλα, καιρὸς δὲ καὶ (item F) τῶν εἰρημένων αὐτῷ κατὰ τὸν κ. τ. λ. P². — 7 ἡ ἀπάτη κ. τ. λ. Phaedr. p. 261 E. — 8 ἢ ὀλίγον· ἄχρι τοῦ γελοίαν κ. τ. λ. παρέξεται (p. 740, 9) FP. — 9 καταβαίνων codd. edd.; cf. Proll. p. 104. — 12 διιδεῖν pro διειδέναι codd. edd.; cf. supra p. 730, 6. — 13 ῏ οὖν ἢ ός τ' ἔσται M. — 14 μικρὰν codd. edd. —

esse partem, non has tres animi opinentur. Quo autem modo in internoscendis his exercere nos debeamus, Plato docuit cum in civitate per totam propemodum Rempublicam, tum in animo ipso, cuius praecipuam partem, hoc est mentem, in quarto libro, ceteras, quae eam sequuntur, in aliis ostendit. Sed iam tempus est etiam ea, quae in Phaedro hac de re dixit, audire. ‘Fraus in hisne, quae multum, an quae paululum differunt, accidit? In iis, quae paululum. Atqui si paulatim transieris, te ad contrarium devenisse minus animadvertes, quam si magnis intervallis. Quidni? Oportet igitur illum, qui alium decepturus est, ipse autem decipi non vult, similitudinem et dissimilitudinem rerum penitus dignoscere. Immo necesse est. Numquid igitur singularum rerum

'μεγάλην ἐν τοῖς ἄλλοις διαγιγνώσκειν; ἀδύνατον. οὐκοῦν 'τοῖς παρὰ τὰ ὄντα δοξάζουσι καὶ ἀπατωμένοισι δῆλον ὡς τὸ 'πάθος τοῦτο δι' ὁμοιοτήτων τινῶν εἰσερρύη. γίγνεται γοῦν 'οὕτως. ἔστιν οὖν ὅπως τεχνικὸς ἔσται μεταβιβάζειν κατὰ 'σμικρὸν διὰ τῶν ὁμοιοτήτων ἀπὸ τοῦ ὄντος ἑκάστοτε ἐπί τοὐ'ναντίον ἀπάγων ἢ αὐτὸς τοῦτο διαφεύγειν ὁ μὴ ἐγνωρικώς, ὃ 'ἔστιν ἕκαστον τῶν ὄντων; οὐ μή ποτε. λόγων ἄρα τέχνην, ὦ 'ἑταῖρε, ὁ τὴν ἀλήθειαν μὴ εἰδώς, δόξας δὲ τεθηρευκὼς γελοίαν 'τινά, ὡς ἔοικε, καὶ ἄτεχνον παρέξεται.' ὅτι δέ, ὡς Ἱπποκράτης ἔλεγε, τινὰ μέν ἐστι ῥᾷστα γνωσθῆναι, τινὰ δὲ οὐκ ἔστι, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ῥάστων ποιητέον, ἃ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὡμολόγηται διὰ τὴν ἐνάργειαν. οὕτω καὶ ὁ Πλάτων ἐγίνωσκε· μάθοις δὲ ἂν ἐκ τῆσδε τῆς ῥήσεως αὐτοῦ· 'ἆρ' οὖν οὐ παντὶ 'δῆλον τό γε τοιόνδε, ὡς περὶ μὲν ἔνια τῶν τοιούτων ὁμο-

1 οὐκοῦν M οὐκ οὖν ABChK; cf. Proll. p. 29. — 2 ἀπατωμένοισιν M ἀπατωμένοις ABChK ἀπατωμένοισι nos; cf. Proll. p. 27. — 3 γοῦν M οὖν ABChK. — 4 ἔστι γοῦν M. — τεχνικῶς M. — 5 ὁμοιοτάτων M. — 6 διαφεύγων M. — 9 A verbis ὅτι δὲ incip. excerpt. XXXXII codd. FP. — 10 τήνδ' ἀρχὴν F. — 11 ἀεὶ pro ἃ καὶ P. — ὡμολόγοιτο P. — 12 ἐνέργειαν M. — οὑτῶς P. — ὁ om. FP. — 13 δὲ om. FP. — ἆρ' οὖν κ. τ. λ. Phaedr. p. 263 A. — 14 ἔνοια pro ἔνια M. —

veritate ignorata similitudinem eius, quod ignoratur, vel parvam vel magnam in aliis rebus dignoscere poterit? Nequaquam poterit. Ergo in eos, qui praeter rerum naturam opinantur ac falluntur, constat errorem illum ex similitudinibus quibusdam irrepsisse. Sic profecto accidit. Num igitur poterit aliquis artificiose vel alios paulatim per similitudines a vero in contrarium traducere vel ipse hunc errorem evitare, nisi singularium rerum naturam cognoverit? Minime. Dicendi igitur artem, amice, ille, qui veritatem ignorans opiniones sectatur, ridiculam, ut videtur, et inertem exhibebit.' Ceterum, quoniam, ut Hippocrates dicebat, quaedam sunt facillima cognitu, quaedam non ita, exordium a facillimis, quae propter evidentiam inter omnes homines constant, faciendum est; id quod etiam Platonem sensisse ex his verbis cognosces: 'Nonne omnibus illud perspicuum est, nos

'νοητικῶς ἔχομεν, περὶ δ' ἔνια στασιαστι|κῶς; δοκῶ μὲν ὃ 731 'λέγεις μανθάνειν, ἔτι δ' εἰπὲ σαφέστερον. ὅταν τις ὄνομα 'εἴπῃ σιδήρου ἢ ἀργύρου, ἆρ' οὐ τὸ αὐτὸ πάντες διενοήθη-'μεν; καὶ μάλα. τί δ', ὅταν δικαίου ἢ ἀγαθοῦ; οὐκ ἄλλος 'ἄλλῃ φέρεται καὶ ἀμφισβητοῦμεν ἀλλήλοις τε καὶ ἡμῖν 'αὐτοῖς; πάνυ μὲν οὖν. ἐν μὲν ἄρα τοῖς ξυμφωνοῦμεν, ἐν 'δὲ τοῖς οὔ. οὕτω. ποτέρωθι οὖν εὐαπατητότεροί ἐσμεν καὶ 'ἡ ῥητορικὴ ἐν ποτέροις μεῖζον δύναται; δῆλον ὅτι ἐν οἷς 'πλανώμεθα. οὐκοῦν τὸν μέλλοντα τέχνην ῥητορικὴν μετ-'ιέναι πρῶτον μὲν δεῖ ταῦτα ὁδῷ διῃρῆσθαι καὶ εἰληφέναι 'τινὰ χαρακτῆρα ἑκατέρου τοῦ εἴδους, ἐν ᾧ τε ἀνάγκη τὸ 'πλῆθος πλανᾶσθαι καὶ ἐν ᾧ μή. καλὸν γοῦν, ὦ Σώκρατες, 'εἶδος εἴη ἂν κατανενοηκὼς ὁ τοῦτο λαβών. ἔπειτά γε οἶμαι

---

1 στασιωτικῶς A. — στασιαστικῶς· ἄχρι τοῦ ἄριστα λέγεις (p. 742, 7) FP. — ὀλίγον pro ὃ λέγεις M. — 2 δ' εἰ περὶ σαφέστερον MABCh δ' εἰπὲ σ. Corn. ChK. — τίς sp. vac. septem litterar. παηδήρου ἢ M. — 3 διενοηθήμεθα sp. vac. septem litter. τί δ' ὅταν M. — 5 ἀμφισβητεῖται M ἀμφισβητοῦσιν ABChK ἀμφισβητοῦμεν Corn.; cf. Proll. pp. 33 et 100. — 6 συμφωνοῦμεν codd. edd. — 7 ποτέρωθεν codd. edd. ποτέρωθι Corn.; cf. Proll. p. 102. — εὐαπαντώτεροι M. — 8 ῥητορικὰ M. — δύναται εἶναι codd. edd. εἶναι eiecit Corn.; cf. Proll. p. 117. — δῆλον ὅτι M δηλονότι ABChK; cf. Proll. p. 29. — 10 μὲν δὴ MABCh μ. δεῖ Corn. K. — ηὑρῆσθαι codd. edd. διῃρῆσθαι Corn. — 13 εἴη ἂν codd. edd.; cf. Proll. p. 123. —

---

in quibusdam eiusmodi rebus consentire, in quibusdam dissentire? Videor mihi intellegere, quod dicis; planius tamen explices velim. Cum quis ferri vel argenti nomen dixerit, nonne idem omnes animo statim concipimus? Profecto. Quid? cum iusti aut boni nomen, nonne alius alio fertur et tum ab aliis, tum a nobis ipsis dissidemus? Magnopere quidem. In quibusdam igitur consentimus, in quibusdam non. Ita est. Iam utra ex parte faciliores deceptu sumus utrave in parte rhetorica plus valet? Nimirun erramus. Qui igitur rhetoricam artem tract est, is debet primum haec via quadam dist quandam utriusque speciei figuram perce bere, ubi multitudinem errare fallique r ubi non. Praeclaram sane, Socrates, spe

῾πρὸς ἑκάστῳ γιγνόμενον μὴ λανθάνειν, ἀλλ᾽ ὀξέως αἰσθ
῾νεσθαι, περὶ οὗ ἂν μέλλῃ ἐρεῖν, ποτέρου ὂν τοῦ γέν
῾τυγχάνει. τί μήν; τί οὖν; τὸν Ἔρωτα πότερον φῶμ
4 ῾εἶναι τῶν ἀμφισβητησίμων ἢ τῶν μή; τῶν ἀμφισβητησίμ
732 ῾δήπου· ἦ οἴει ἄν σοι ξυγχωρῆσαι | εἰπεῖν, ἃ νῦν δὴ εἶπες π
῾αὐτοῦ, ὡς βλάβη τέ ἐστι τῷ ἐρωμένῳ καὶ ἐρῶντι καὶ αὖθ
῾ὡς μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τυγχάνει; ἄριστα λέγεις.᾽ αὕτ
μὲν ἡ ῥῆσις ἐν τῷ Φαίδρῳ γέγραπται διδάσκοντος αὐτο
μηδεμίαν ἀμφισβήτησιν ἔχειν τὰ τοῖς φυσικοῖς κριτηρίο
ἐναργῶς ὑποπίπτοντα, ἐν οἷς δὲ ἤτοι μηδὲ ὅλως ὑποπίπτ
τοῖς κριτηρίοις τούτοις ἢ ἀμυδρῶς ὑποπίπτει, τὴν ἀμφισβή-
τησιν γίνεσθαι· καὶ χρὴ γεγυμνάσθαι κατὰ ταῦτα διακρί-
νοντα τὰς τῶν πραγμάτων ὁμοιότητας. ἔνια γὰρ οὕτως ἔχ
πρὸς ἄλληλα κατὰ τὰς τῶν ἐν αὐτοῖς ὁμοιότητας ἢ τὴν παρ-

2 εὑρεῖν pro ἐρεῖν M. — 4 τῶν ante ἀμφισβητ. om. codd. edd.; cf Proll. p. 106. — 5 ἐγχωρῆσαι M συγχωρῆσαι ABChK; cf. Proll. p. 83 — ἃ δὴ codd. edd. ἃ νῦν δὴ Corn. — 6 βλάβη περίεστι M. — 8 γέγραπτε P. — 9 μοιδημίαν P. — ἀμβύτησιν P[1] ἀμφισβήτησιν P[2]. — 10 ἐν οἷς δὲ ἤτοι FP ἐν οἷς δ᾽ ἤτοι M ἐν οἷς δή τοι ABChK. — 13 ὁμοιότητας ἢ τὴν (v. 14) omissis, quae interiecta sunt, verbis FPM — 14 in verbo παραλλαγήν des. exc. XXXXII codd. FP. —

scat, qui istud perceperit. Deinde in singulis rebus versantem opinor non ignorare, sed acute sentire, utrius generis sit id, de quo dicturus est. Quidni? Quid igitur est? Amorem utrum ex ambiguis controversisque dicamus necne? Ex ambiguis procul dubio; an putas tibi concessurum eum esse, quae de eo modo dixisti, tam ei, qui ametur, quam ei, qui amet, detrimento esse et rursus omnium maximum bonorum? Optime dicis.' Atque haec est oratio, quam in Phaedro Plato scripsit docens ea, quae naturalibus iudiciis manifesto subicerentur, nullam controversiam habere, in iis vero, quae aut omnino non aut obscure tantum caderent sub haec iudicia, controversiam exsistere. In eo igitur genere exerceri hominem oportet, qui rerum similitudines discernat. Nonnulla enim secundum eorum, quae iis insunt, similitudines aut diversitatem ita inter se comparata sunt,

ἀλλαγήν, ὡς κατά τι μὲν ὑπάρχειν ὅμοια, κατά τι δὲ ἀνόμοια. καὶ χρὴ τῶν τοιούτων διαγνωστικὸν τὸν τεχνίτην εἶναι, ὡς ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ ταχέως δύνασθαι γνωρίζειν, εἰ ὅμοιά ἐστιν ἀλλήλοις ἢ ἀνόμοια. ὅπερ οὖν ἀεὶ καὶ λέγοντός μου καὶ γράφοντος ἀκούεις, ἀκούσῃ πάντως καὶ νῦν. ἡ καθόλου μέθοδος χωρὶς τοῦ γυμνασθῆναι κατὰ πολλὰ τῶν ἐν μέρει τεχνίτην ἀγαθὸν οὐχ οἵα τέ ἐστιν ἐργάσασθαι. καὶ τοῦτο ἐπὶ πάντων ἔνεστί σοι θεάσασθαι τῶν | τοιούτων· ἐπὶ ἔνιά γε μὴν οὕτως ἰσχυρὰν δύναμιν ἔχει, ὡς 733 τὴν μὲν καθόλου μέθοδον ἐνιαυτῷ μόνῳ δύνασθαι τελεώτατα μαθεῖν, τὴν δὲ ἄσκησιν, εἰ μὴ διὰ ὅλου τοῦ βίου γένοιτο, κολούειν εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα. καὶ φαίνεταί γε σαφῶς οὖσα τοιαύτη τέχνη ἡ λογιστική τε καὶ ῥητορικὴ καὶ ἡ διὰ τῶν ὀργάνων ἐνεργοῦσα μουσική. τοσαύτης μὲν οὖν ἀσκήσεως ἀποδεικτικὴ μέθοδος οὐ δεῖται, χρῄζει δὲ οὖν οὐκ ὀλίγης καὶ αὕτη. γυμνάζεσθαι γοῦν χρὴ γυμνασίαν καθ' ἑκάστην ἄσκησιν τέχνης ἐν ὕλαις, ὧν εἰς τὰς χρη-

8 πασῶν codd. edd. πάντων nos. — βιάσασθαι pro θεάσασθαι M. — 9 ἔχον codd. edd. ἔχει nos; cf. Proll. p. 100. — 10 ἔνι αὐτῷ MAB. — 13 ἡ post τέχνη om. codd. edd.; cf. Proll. p. 109. — 15 χρῄζει γοῦν codd. edd. χρ. δὲ οὖν nos. — 16 καὶ αὐτὴ K. — 17 ὧν εἰς τὰς M ὧν τὰς ABChK; cf. Proll. p. 35. —

ut in aliqua re similia, in aliqua dissimilia sint. Oportetque talia internoscendi peritum esse artificem, ut exacte simul et celeriter, similiane inter se an dissimilia sint, cognoscere possit. Iam illud, quod semper a me soles tum voce, tum scriptis audire, etiam nunc omnino audies. Generalis disserendi ratio sine multa in singularibus exercitatione artificem bonum efficere non potest. Quod cum in omnibus huiuscemodi tibi videre licet, tum in quibusdam tantam vim habet, ut generalem quidem rationem unius anni spatio possis discere quam absolutissime, exercitatio vero nisi per totam vitam colatur, parum proficiat ad artis opera. Cuiusmodi artes esse arithmetica et rhetorica et musica, quae per instrumenta fiunt, apparet. At demonstrandi ars ac ratio non tanta indiget illa quidem exercitatione, sed tamen haud exiguam et ipsa requirit. Et exercitationem quidem in omni

σίμους τῷ βίῳ πράξεις δεόμεθα. κἂν γὰρ ὅτι μάλιστα τὴν φύσιν ἀρίστην τις ἔχων εἰς ὁτιοῦν ἔργον ἀμελήσῃ τῆς ἀσκήσεως, οὐδενὸς τῶν ἀπολειπομένων μὲν τῇ φύσει, πλημμελούντων δὲ τῇ κατὰ τὴν ἄσκησιν ἐπιμελείᾳ βελτίων ἐστί. νόησον γοῦν τινα τῇ τε τῶν σκελῶν κατασκευῇ καὶ τῇ τοῦ παντὸς σώματος ῥώμῃ κάλλιστα διακείμενον, ἠμεληκότα δὲ τῆς φύσεως εἰς τοσοῦτον, ὡς πρὸς τῷ μηδέποτε δραμεῖν ἔτι κἂν τῷ περιπατεῖν ἀεὶ βλακεύοντα διατελεῖν,
734 ὡς ἀδύνατόν | ἐστι τοῦτον Ὀλυμπιονίκην γενέσθαι χωρὶς τοῦ τὴν ἔμπροσθεν ἀργίαν ἀποθέμενον εἰς ἔθος ἑαυτὸν μεταστῆσαι γυμνασίων τῶν κατὰ φύσιν οὐδὲ τούτων τῶν τυχόντων, ἀλλὰ μάλιστα οἷά ἐστιν οἰκεῖα σκέλεσιν. ὥς, ἐάν γέ τις παραλαβὼν τὸν οὕτω πεφυκότα μεταβαίνειν μὲν ἐπὶ λεπτοῦ σχοινίου διδάξῃ, πρὸς ξύλον δὲ ὄρθιον ἀναρριχᾶσθαι, καθάπερ οἱ θαυματοποιοὶ διδάσκουσι τοὺς μαθητάς, οὐ μόνον οὐκ ἂν ἕλοιτο νίκην τὴν Ὀλυμπίασιν, ἀλλὰ οὐδὲ τῶν

4 ἐπιμέλειαν M. — 7 πρὸς. τὸ M. — 10 μεταστῆναι MABCh. — 11 οὐδὲ τούτων τῶν οὕτως πεφυκότων μεταβαίνειν (v. 13) omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 14 ὄρθριον M. — 15 θαυμαστοποιοί M. — 16 ἕλοιντο MABCh ἕλοιτο Corn. K; cf. Proll. p. 101. — Ὀλυμπιονίκην codd. edd. τὴν Ὀλυμπίασιν nos. —

artis administratione adhibere iis materiis debemus, quibus ad utiles vitae actiones nobis opus est. Nam si quis quamvis optimo ad opus quodpiam ingenio praeditus neglexerit exercitationem, illis, qui licet natura sint inferiores, exercendi tamen cura ac diligentia praestant, non melior evadet. Finge cogitatione aliquem crurum structura totiusque corporis robore optime constitutum, sed qui naturam suam adeo neglexerit, ut, praeterquam quod nunquam currat, vel in deambulatione semper segniter incedat; fieri utique non potest, ut is unquam Olympionices fiat, nisi pristina segnitie illa deposita ad naturalium exercitationum consuetudinem se transferat neque harum, quae cuilibet obviae, sed quae cruribus maxime accommodatae sunt; nam si quis talem hominem docendum susceperit iusseritque per tenuem funiculum incedere vel in erectum lignum sursum eniti, sicut praestigiatores discipulos docere solent, non modo victoriam Olympicam non consequetur, verum ne

ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων ὠκύτερος ἄν ποτε ὀφθείη. τοῦτο οὖν Ἱπποκράτει τε καὶ Πλάτωνι γέγραπται παραδείγματα γράψασιν εἴς τε τὰς τέχνας καὶ πάσας τὰς κατὰ τὸν βίον πράξεις χρήσιμα. παραθήσομαι δὲ ὀλίγα χάριν τοῦ συνοφθῆναι τὴν ἰδέαν αὐτῶν. οὐ μὴν καὶ ἀρκεσθῆναί γε τούτοις ἀξιῶ τοὺς βουλομένους γενέσθαι τεχνίτας κατὰ τὰς τέχνας, ἃς ἂν αὐτοὶ τυγχάνωσιν ἀσκοῦντες, ἀλλὰ γυμνάζεσθαι διὰ παντός, ὥσπερ οἱ ῥητορικοὶ γυμνάζονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑποθέσεις εὑρίσκοντες ἐπιτηδείους εἰς τὴν προκειμένην ἄσκησιν. |

Εἰλήφθω δὴ παρὰ Πλάτωνος μὲν πρῶτον, ὃ κατὰ τὸ 735
πέμπτον τῆς Πολιτείας ἐδίδαξεν, ἔνθα περὶ τῆς τῶν γυναικῶν φύσεως ἄρχεται τῶν αὐτῶν ἐπιτηδευμάτων τοῖς ἀνδράσιν ἀξιῶν μετέχειν αὐτάς, ὡς ἂν καὶ τὴν αὐτὴν ἐχούσας φύσιν, εἶτα αὐτὸς ἀντιλαμβάνεται τοῦ λόγου. φησὶ δὲ οὐκ ἂν ἴσως συγχωρῆσαί τινα τὴν αὐτὴν εἶναι φύσιν ἄρρενός τε καὶ θήλεος σώματος ἐπιδείκνυσί τε, κατὰ τί τὴν αὐτὴν

7 γυμνάσασθαι M. — 11 πρῶτον ἢ κατὰ M. — 14 ἀξιῶμεν ἔχων M. — 17 τί om. M. —

vulgaribus quidem hominibus velocior unquam videbitur. Hoc est, quod ab Hippocrate et Platone scriptum est, qui exempla et ad artes et ad omnes vitae actiones utilia nobis tradiderunt. Subiungam pauca quaedam, tantum ut illorum forma agnoscatur. At his minime contentos esse velim illos, qui artifices fieri volent in iis artibus, quascunque colunt, sed assidue exercitationi se dedere necesse est, quemadmodum rhetores singulis quibusque diebus sese exercere solent argumenta invenientes ad propositam institutionem idonea.

Sumatur igitur a Platone primum, quod in quinto de Republica docuit, ubi de mulierum natura disserere incipit vultque eas eadem quae viros studia sectari, quippe quae eadem qua illi natura praeditae sint, deinde hanc ipse orationem impugnat. Ait autem non concessurum fortasse aliquem eandem et maris et feminae naturam esse atque idcirco, in quanam re eandem dixerit, ostendit. Cuius tota

'φύσιν ἔχοντας; ἕξεις τι, ὦ θαυμάσιε, πρὸς ταῦτ' ἀπολογεῖ-
'σθαι;' ἐν τούτοις εἰπών τινα περὶ τῆς ἀντιλογικῆς δυνά-
μεως ἐφεξῆς γράφει τὴν ῥῆσιν τῆς ἀντιλογίας ὧδέ πως'
'κινδυνεύομεν γοῦν ἄκοντες ἀντιλογίας ἅπτεσθαι. πῶς; τὸ
'† τὴν αὐτὴν φύσιν ὅτι οὐ τῶν αὐτῶν δεῖ ἐπιτηδευμάτων
'τυγχάνειν πάνυ ἀνδρείως τε καὶ ἐριστικῶς κατὰ τὸ ὄνομα
'διώκομεν, ἐπεσκεψάμεθα δὲ οὐδ' ὁπηοῦν, τί εἶδος τὸ τῆς
'ἑτέρας τε καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ πρὸς τί τεῖνον ὡριζό-
'μεθα τότε, ὅτε τὰ ἐπιτηδεύματα ἄλλῃ φύσει ἄλλα, τῇ δὲ
'αὐτῇ τὰ αὐτὰ ἀπεδίδομεν. οὐ γὰρ οὖν, ἔφη, ἐπεσκεψά-
'μεθα. τοιγάρτοι, εἶπον, ἔξεστιν ἡμῖν, ὡς ἔοικεν, ἀνερωτᾶν
'ἡμᾶς αὐτούς, εἰ ἡ αὐτὴ φύσις φαλακρῶν καὶ κομητῶν καὶ
'οὐχ ἡ ἐναντία, καὶ ἐπειδὰν ὁμολογῶμεν ἐναντίαν εἶναι, ἐὰν
738 'φαλακροὶ σκυ|τοτομῶσι, μὴ ἐᾶν κομήτας, ἐὰν δ' αὖ κομῆται,

2 ἐν om. MAB. — 4 κινδυνεύομεν κ. τ. λ. Rep. IV p. 454 B. — οὖν pro γοῦν codd. edd. — τὸ τὴν αὐτὴν codd. edd. 'τὸ μὴ τὴν Plat. Gr., sed falso: dicendum . . . est οὐ' Corn.; cf. Stallb. ad h. l. — 7 ἐπισκεψόμεθα MAB ἐπεσκεψάμεθα Corn. ChK; cf. Proll. p. 84. — οὐδ' ὅπῃ οὖν M οὐδ' ὁπηοῦν AB οὐδ' ὁτιοῦν ChK. — 8 τῶν τινὸς pro τεῖνον M. — 9 τότε ἴτε MAB ὅτε om. ChK; cf. Proll. p. 58. — 11 τοιγάρτι M. — 13 ὡμολογῶμεν MABCh. — 14 σκυτομῶσι MABCh. —

natura plurimum inter se distent? Habebisne, mirifice, quo nostram adversus haec causam tuearis?' In his postquam quaedam de vi contradictionis disputavit, deinceps totum contradictionis sermonem subiungit in hunc modum: 'Videmur certe inviti contradictionem attingere. Qua ratione? Naturam non eandem ne opera quidem eadem tractare debere fortiter admodum et contentiose secundum nomen sectamur, consideravimus autem nullo pacto, quam speciem diversae eiusdemque naturae et quo pertinentem tunc designaverimus, cum studia alii naturae alia, eidem vero eadem attribuimus. Non sane, inquit, consideravimus. Quapropter, inquam, licet nobis, ut videtur, ex nobis ipsis quaerere, sitne eadem natura calvorum et comatorum, non contraria, atque ubi concesserimus esse contrariam, si calvi calceos confi-

‘μὴ τοὺς ἑτέρους. γελοῖον μέντ' ἂν εἴη, ἔφη. ἆρα κατ' ἄλλο τι, εἶπον ἐγώ, γελοῖον ἢ ὅτι τότε οὐ πάντως τὴν αὐτὴν καὶ τὴν ἑτέραν φύσιν ἐτιθέμεθα, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς ἀλλοιώσεώς τε καὶ ὁμοιώσεως μόνον ἐφυλάττομεν τὸ πρὸς αὐτὰ τεῖνον τὰ ἐπιτηδεύματα; οἷον ἰατρικὸν μὲν καὶ ἰατρικὸν τὴν ψυχὴν ὄντα τὴν αὐτὴν φύσιν ἔχειν ἐλέγομεν· ἢ οὐκ οἴει; ἔγωγε. ἰατρικὸν δέ γε καὶ τεκτονικὸν ἄλλην; πάντως που. οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν γυναικῶν γένος, ἐὰν μὲν πρὸς τέχνην τινὰ ἢ ἄλλο ἐπιτήδευμα διαφέρον φαίνηται, τοῦτο δὴ φήσομεν ἑκατέρῳ δεῖν ἀποδιδόναι· ἐὰν δ' αὐτῷ τούτῳ φαίνηται διαφέρειν, τῷ τὸ μὲν θῆλυ τίκτειν, τὸ δ' ἄρρεν ὀχεύειν, οὐδέν τί πω φήσομεν μᾶλλον ἀποδεδεῖχθαι, ὡς πρὸς ὃ ἡμεῖς λέγομεν διαφέρει γυνὴ ἀνδρός, ἀλλ' ἔτι οἰησόμεθα δεῖν τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τούς τε φύλακας ἡμῖν καὶ τὰς

1 μὲν τ' ἂν M μέντ' ἂν ABCh μὲν τἂν K. — 4 μόνον ὃν ἐφυλάττομεν M. — 6 ἰατρικὴν τὴν ψυχὴν codd. edd.; cf. Madvig. Adv. crit. I p. 422. — ὄντα MAB ἔχοντα ChK. — 10 τινὰ τἄλλο M. — φαίνεται MABCh φαίνηται Corn. K. — τοῦτο μὴ φήσομεν Corn. — 12 τὸ μὴ θῆλυ M. — 15 ἡμῶν codd. edd. —

ciant, non sinere comatos, sin comati, calvos prohibere. At ridiculum id sane esset. Aliamne ob causam ridiculum est, inquam, quam quod tunc non prorsus eandem et diversam naturam posuimus, sed illam dumtaxat dissimilitudinis et similitudinis speciem observavimus, quae ad ipsa studia pertineret? veluti duos, qui eundem ad medicinam aptum animum haberent, eosdem naturam eandem habere diximus; an non tibi ita videtur? Mihi quidem. Eum contra, qui ad medicinam aptus esset, et eum, qui ad architecturam, diversam? Omnino. Quare, inquam, etiam virorum mulierumque genus si ad artem aliquam aut aliud studium inter se differre apparebit, hoc utrivis assignandum esse dicemus, sin hoc ipso differre videbitur, quod femina parit, vir gignit, nihilo magis demonstratum esse concedemus a viro feminam ad id, de quo loquimur, differre, sed adhuc

‘γυναῖκας αὐτῶν. καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη. οὐκοῦν μετὰ τοῦτο
739 ‘κελεύομεν τὸν τὰ ἐναντία λέγοντα τοῦτο αὐτὸ διδάσκειν
‘ἡμᾶς, πρὸς τίνα τέχνην ἢ τί ἐπιτήδευμα τῶν περὶ πόλεως
‘κατασκευὴν οὐχ ἡ αὐτή, ἀλλ' ἑτέρα φύσις γυναικός τε καὶ
‘ἀνδρός; δίκαιον γοῦν. τάχα τοίνυν ἄν, ὅπερ σὺ ὀλίγῳ
‘πρότερον ἔλεγες, εἴποι ἂν καὶ ἄλλος, ὅτι ἐν μὲν τῷ παρα-
‘χρῆμα ἱκανῶς εἰπεῖν οὐ ῥᾴδιον, ἐπισκεψαμένῳ δὲ οὐδὲν
‘χαλεπόν. εἴποι γὰρ ἄν. βούλει οὖν δεώμεθα τοῦ τὰ τοι-
‘αῦτα ἀντιλέγοντος ἀκολουθῆσαι ἡμῖν, ἐάν πως ἡμεῖς ἐκεί-
‘νῳ ἐνδειξώμεθα, ὅτι οὐδέν ἐστιν ἐπιτήδευμα ἴδιον γυναικὶ
‘πρὸς διοίκησιν πόλεως; πάνυ γε. ἴθι δή, φήσομεν πρὸς
‘αὐτόν, ἀποκρίνου· ἆρ' οὕτως ἔλεγες τὸν μὲν εὐφυῆ πρός
‘τι εἶναι, τὸν δὲ ἀφυῆ, ἐν ᾧ ὁ μὲν ῥᾳδίως τι μανθάνοι,
‘ὁ δὲ χαλεπῶς; καὶ ὁ μὲν ἀπὸ βραχείας μαθήσεως ἐπὶ πολὺ

1 ἔφην codd. edd. ἔφη Corn. — 5 γοῦν M γ' οὖν ABChK. — 6 τό M. — 8 δεόμεθα MAB. — 9 ἀντιλέγοντός μου MABCh ἀ. μοι K μου delevit Corn. — ἐκεῖνο codd. edd. — 10 ἐνδειξόμεθα MAB. — 11 ἴσθι δή M. — 12 εὐφυῆ ἐν ᾧ omissis, quae interiecta sunt, verbis M. — 13 μανθάνει M. — 14 ἐπὶ πολὺ M ἐπιπολὺ ABChK; cf. Proll. p. 29. —

censebimus tam custodes nobis quam uxores eorum eadem exercere debere. Et recte quidem, inquit. Nonne post haec iubemus eum, qui contra dicit, hoc ipsum nos docere, ad quam artem quodve officium ex iis, quae ad civitatis institutionem spectant, non eadem sit, sed diversa mulieris virique natura? Aequum certe. Fortasse igitur, quod tu paulo ante dicebas, alius quoque dicat, subito quidem ita dicere, nihil ut desideretur, non facile esse, sed re considerata haud difficile. Dicat sane. Visne ergo rogemus eum, qui talia opponit, ut aures nobis praebeat, si qua ratione ei ostendere possimus nullum esse, quod ad administrationem civitatis spectet, officium mulieris proprium? Omnino. Age igitur, dicemus ei, responde: numquid ita dicebas alium natura idoneum ad aliquid esse, alium ineptum, eo quod ille facile, hic difficulter aliquid disceret? quod ille brevi disciplina usus ipse plurimum

ʽεὑρετικὸς εἴη οὗ ἔμαθεν, ὁ δὲ πολλῆς μαθήσεως τυχὼν καὶ
ʽμελέτης μηδὲ ἃ ἔμαθε σώζοιτο; καὶ τῷ μὲν τὰ τοῦ σώμα-
ʽτος ἱκανῶς ὑπηρετοῖ τῇ διανοίᾳ, τῷ δ' ἐναντιοῖτο; ἆρα |
ʽἄλλ' ἅττα ἐστὶν ἢ ταῦτα, οἷς τὸν εὐφυῆ πρὸς ἕκαστα καὶ 740
ʽτὸν μὴ ὡρίζου; οὐδείς, ἦ δ' ὅς, ἄλλα φήσει. οἶσθά τι οὖν
ʽὑπὸ ἀνθρώπων μελετώμενον, ἐν ᾧ οὐ πάντα ταῦτα τὸ τῶν
ʽἀνδρῶν γένος διαφερόντως ἔχει τοῦ τῶν γυναικῶν; ἢ μα-
ʽκρολογῶμεν τήν τε ὑφαντικὴν λέγοντες καὶ τὴν τῶν ποπά-
ʽνων τε καὶ ἑψημάτων θεραπείαν, ἐν οἷς δή τι δοκεῖ τὸ γυ-
ʽναικεῖον γένος εἶναι, οὗ καὶ καταγελαστότατόν ἐστι πάμπολυ
ʽἡττώμενον; ἀληθῆ λέγεις, ἔφη, ὅτι πολὺ κρατεῖται ἐν ἅπασιν,
ʽὡς ἔπος εἰπεῖν, τὸ γένος τοῦ γένους. γυναῖκες μέντοι πολ-
ʽλαὶ πολλῶν ἀνδρῶν βελτίους εἰς πολλά, τὸ δ' ὅλον ἔχει,
ʽὡς σὺ λέγεις. οὐδὲν ἄρα ἐστίν, ὦ φίλε, ἐπιτήδευμα τῶν

2 ἔμαθη M. — 3 οἱ κανῶς M. — ὑπηρετεῖ MABCh. — 5 φύσει pro φήσει M. — 6 ταὐτὰ M. — 7 ἀνδρὸς M. — μακρολογῶμεν MABCh μακρολογοῦμεν K; cf. Proll. p. 69. — 8 τήν τε M τήν θ' ABChK. — πομάτων pro ποπάνων M. — 9 τι om. M. — 11 πολὺ κρατεῖται M Corn. πολυκρατεῖται ABChK; cf. Proll. p. 29. — 13 ὅλως M. — 14 ἐστὶν ἄρα codd. edd. —

eiusdem generis inveniret, hic, cum multum didicisset meditatusque esset, ne memoria quidem servaret, quae didicisset? quod denique illi corporis constitutio menti subserviret, huic adversaretur? An alia quaedam praeter haec sunt, quibus idoneum natura ad singula hominem et non idoneum definiebas? Nemo, inquit, alia dicet. Iam scisne aliquid ab hominibus exerceri, in quo non omnia haec virorum genus excellentiora habeat quam mulierum? An longi simus texendi artificium commemorantes et placentarum opsoniorumque confectionem, in quibus aliquid esse mulierum sexus videtur, ubi cum vincitur, omnium maxime derisui est? Vere dicis, inquit, in omnibus, ut ita dicam, genus a genere longe superari. Mulieres tamen multae multis viris ad multa praestantiores; in universum vero res se ita habet, ut tu dicis. Nullum est igitur, amice,

‛πόλιν διοικούντων γυναικός, διότι γυνή, οὐδὲ ἀνδρός, διότι
‛ἀνήρ, ἀλλ' ὁμοίως διεσπαρμέναι αἱ φύσεις ἐν ἀμφοῖν τοῖν
‛ζῴοιν καὶ πάντων μὲν μετέχει γυνὴ ἐπιτηδευμάτων κατὰ
‛φύσιν, πάντων δ' ἀνήρ, ἐπὶ πᾶσι δ' ἀσθενέστερον γυνὴ
‛ἀνδρός. πάνυ γε. ἦ οὖν ἀνδράσι πάντα προστάξομεν,
741 ‛γυναικὶ δ' οὐδέν; καὶ πῶς; ἀλλ' ἔστι γάρ, οἶμαι, ὡς | φή-
‛σομεν, καὶ γυνὴ ἰατρική, ἡ δ' οὔ, καὶ μουσική, ἡ δ'
‛ἄμουσος φύσει. τί μήν; γυμναστικὴ δ' ἄρ' οὔ, οὐδὲ πολε-
‛μική, ἡ δ' ἀπόλεμος καὶ οὐ φιλογυμναστική; οἶμαι ἔγωγε.
‛τί δέ; φιλόσοφός τε καὶ μισόσοφος; καὶ θυμοειδής, ἡ δ'
‛ἄθυμος; ἔστι καὶ ταῦτα. ἔστιν ἄρα καὶ φυλακικὴ γυνή, ἡ
‛δ' οὔ. ἦ οὐ τοιαύτην καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν φυλακικῶν
‛φύσιν ἐξελεξάμεθα; τοιαύτην μὲν οὖν. καὶ γυναικὸς ἄρα

1 οὐδὲν ἀνδρός A. — 5 τί οὖν codd. edd.; cf. Progr. II, 15, Proll. p. 82. — πάντα M τάντα (sic) A ταῦτα BChK. — 6 οὐδέν; ἢ καὶ codd. edd.; cf. Proll. p. 115. — 8 ἄμουσα MAB. — δὲ ἄρ' MAB. — οὔ, οὐδὲ πολεμική MAB ἡ δ' ἄρα καὶ πολεμ. Corn. ἢ καὶ πολ. ChK. — 9 οὐδὲ ἀπόλεμος M. — καὶ ἀφιλογυμναστική M καὶ οὐ φιλογ. ABChK; cf. Proll. p. 22. — 10 φιλόσοφός τε καὶ θυμοειδής, ἡ δὲ ἄθυμος καὶ μισόσοφος codd. edd. — 11 ἡ δ' spat. vac. quattuor litter. ἢ οὐ τοιαύτην M. —

quod ad civitatem administrandam pertineat, officium aut mulieris, quatenus mulier est, aut viri, quatenus vir, sed aequaliter naturae in utrisque animantibus dispersae sunt atque omnium quidem officiorum natura particeps est femina pariter ac vir, in omnibus autem imbecillior femina viro. Ita prorsus. Num igitur viris omnia mandabimus, mulieri nihil? At quomodo? Sed est utique, ut dicemus, mulierum quoque alia medicinae apta, alia non apta, et alia musica, alia natura a musica aliena. Quidni? Nonne igitur exercitationi etiam et rebus bellicis idonea alia, alia ad hoc utrumque inepta? Arbitror equidem. Quid? et sapientiae studiosa alia, alia ab ea aliena, alia animosa, alia timida? Et haec ita sunt. Est ergo et ad custodiendum femina quaedam idonea, quaedam minime. An non talem virorum quoque ad custodiam idoneorum naturam elegimus? Talem certe. Et mulieris

'καὶ ἀνδρὸς ἡ αὐτὴ φύσις εἰς φυλακὴν πόλεως, πλὴν ὅσα
'ἡ μὲν ἀσθενεστέρα, ἡ δ' ἰσχυροτέρα ἐστί. φαίνεται. καὶ
'γυναῖκες ἄρα αἱ τοιαῦται τοῖς τοιούτοις ἀνδράσιν ἐκλεκτέαι
'ξυνοικεῖν τε καὶ ξυμφυλάττειν, ἐπείπερ εἰσὶν ἱκαναὶ καὶ
'ξυγγενεῖς αὐτοῖς τὴν φύσιν. πάνυ γε. τὰ δ' ἐπιτηδεύματα
'οὐ ταὐτὰ ἀποδοτέα ταῖς αὐταῖς φύσεσι; ταὐτά. ἥκομεν
'ἄρα εἰς τὰ πρότερα περιφερόμενοι καὶ ὁμολογοῦμεν μὴ
'παρὰ φύσιν εἶναι ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξὶ μουσικήν τε
'καὶ γυμναστικὴν ἀποδιδόναι. παντάπασι μὲν οὖν.' ἐν τού-
τοις ἅπασιν ἐφ' ἑνὸς παραδείγματος τοῦ τῶν γυναικῶν |
ἐγύμνασεν ἡμᾶς εὑρετικούς τε καὶ διακριτικοὺς εἶναι, κατὰ 742
τί μὲν ὅμοια ταῖς φύσεσίν ἐστι, κατὰ τί δὲ ἀνόμοια τὰ
παραβαλλόμενα. γυναῖκες γὰρ ἀνδράσιν ὅμοιαι μέν εἰσιν,
καθ' ὃ καὶ αὗται ὑπάρχουσι λογικὰ ζῷα, τουτέστιν ἐπιστή-
μης δεκτικά, καθ' ὅσον δὲ τὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν γένος ἰσχυ-

1 φυλακὴν πόλεως· τοῦτ' ἐπισημουσυνήμενος ὥσπερ ξύνεσιν ἔχον (p. 757, 15) omissis, quae interiecta sunt, verbis M; cf. Proll. p. 110. — 2 ὁ δ' ἰσχυρότερος ABChK. — 3 ἄρα τοιαῦται ABChK. — 4 συνοικεῖν ABChK. — φυλάττειν ABChK. — 6 οὔτ' αὐτὰ ABCh. — 8 φύσιν ἢ ταῖς A. — 12 ταῖς φύσεσι ABChK τῇ φύσει? — 13 ὁμοῖαι ABChK ὅμοιαι nos. — 14 καθὸ ABChK καθ' ὃ nos. — καὶ αὗταὶ K. —

igitur et viri eadem est natura ad custodiam civitatis, nisi quod eadem vel imbecillior vel firmior est. Apparet. Etiam mulieres igitur tales eligendae sunt, quae una cum talibus viris et habitent et custodiant, quoniam idoneae sunt et iis cognatae natura. Prorsus. Officia vero nonne eadem eisdem naturis sunt tribuenda? Eadem. Revolvimur igitur ad superiora atque confitemur non esse contra naturam custodum mulieribus musicam et gymnasticam tribuere. Plane.' In his omnibus Plato hoc uno mulierum exemplo exercuit nos, ut sollerter et explorare et discernere possemus, in quo similia natura, in quo item dissimilia essent, quae inter se compararentur. Feminae enim viris similes sunt, quatenus ipsae quoque animalia rationalia, hoc est scientiae capacia sunt, at quatenus virorum sexus robustior est ad omneque opus omnemque disciplinam me-

ρότερον ὑπάρχει καὶ εἰς ἅπαν ἔργον τε καὶ μάθημα βέλτιον, αἱ γυναῖκες δὲ ἀσθενέστεραί τε καὶ χείρους, ἀνόμοιαί γε κατὰ τοῦτό εἰσιν, ὥσπερ γε πάλιν ἐναντίως ἔχουσι, καθ' ὅσον αὗται μὲν ὑπάρχουσι θήλειαι καὶ διὰ τοῦτο πρὸς κύησιν ἐπιτήδεια ταῖς μὲν γυναιξίν ἐστι μόρια ἄττα τοῦ σώματος ὑπὸ τῆς φύσεως παρεσκευασμένα, τοῖς δὲ ἄρρεσιν οὐκ ἔστιν. ὥστε ἀληθῶς ἄν τις φαίη κατά τι μὲν ὁμοίως διακεῖσθαι τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσι, κατά τι δὲ ἐναντίως. ἐπειδὰν μὲν οὖν τις κατὰ τὴν ὁμοιότητα τὴν μετάβασιν ἀπὸ θατέρου ποιῆται πρὸς τὸ ἕτερον, ἀληθεύσει, ἐπειδὰν δὲ κατὰ τὴν ἀνομοιότητα, ψεύσεται καὶ πολὺ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐναντίωσιν. ὡς γὰρ ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῷ κατὰ ἰητρεῖον
743 ἔγραψε κελεύων ἡμᾶς ἐξ ἀρχῆς ἢ ὅμοια ἢ ἀνό|μοια σκοπεῖσθαι, προσέθηκε δὲ ἐν τῷ Προγνωστικῷ καὶ τὸ ἐναντίον οἷς ἔλεγεν ἐπὶ τοῦ προσώπου, 'τὸ δὲ ἐναντιώτατον τοῦ ὁμοίου δεινότατον', οὕτω φαίνεται καὶ ὁ Πλάτων τὴν ἀπόδειξιν πεποιημένος ἐν τῇ προκειμένῃ ῥήσει.

5 ἐπιτήδειαι ABCh. — 6 ἀπὸ τῆς ABCh. — 11 ὁμοιότητα ABChK ἀνομοιότητα Corn. — 15 τὸ δὲ ἐναντιώτατον; cf. supra p. 736, 4. —

lior, feminae autem imbecilliores et peiores, eatenus a viris discrepant, quemadmodum rursus in hoc contrariam viris naturam habent, quod feminae sunt ob eamque causam ad concipiendum fetum idoneas quasdam partes a natura comparatas habent, mares non habent. Unde merito dixeris feminas in aliqua re similes viris, in aliqua dissimiles esse. Quodsi quis e similitudine transitum ab altero ad alterum fecerit, verum dicet, si ex dissimilitudine, mentietur, si ex oppositione, multo magis. Quemadmodum enim Hippocrates in libello de officina medici ita scripsit, ut nos a principio similiane essent an dissimilia spectare iuberet, in Prognostico autem etiam contrarium iis, quae dixerat de facie, addidit — 'pessimum vero' inquit 'est, cum facies longissime a similitudine recedit' —, ita etiam Platonem in oratione, quam supra laudavimus, demonstrationem apparet contexuisse.

Προσθῶμεν οὖν ἔτι καὶ ἄλλο τῶν ὑφ' Ἱπποκράτους γεγραμμένων παραδειγμάτων ἕνεκα τοῦ διακρίνειν ἐν τοῖς παραβαλλομένοις καθ' ὅσον ὅμοιά ἐστι, καθ' ὅσον ἀνόμοια. ἔστι δὲ ἡ λέξις ἐκ τοῦ περὶ ἄρθρων συγγράμματος ὧδέ πως ἔχουσα· ʽγινώσκειν δέ, εἰ ἐκπέπτωκε ὁ βραχίων, τοισίδε ʽχρὴ τοῖσι σημείοισι· τοῦτο μέν, ἐπειδὴ δίκαιον ἔχουσι τὸ ʽσῶμα οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὰ σκέλεα, παραδείγματι ʽχρέεσθαι δεῖ τῷ ὑγιεῖ πρὸς τὸ μὴ ὑγιὲς καὶ τῷ μὴ ὑγιεῖ ʽπρὸς τὸ ὑγιὲς μὴ τὰ ἀλλότρια ἄρθρα καθορῶντα, ἄλλοι γὰρ ʽἄλλων μᾶλλον ἔξαρθροι πεφύκασι, ἀλλὰ τὰ αὐτοῦ τοῦ κά-ʽμνοντος, ἢν ἀνόμοιον ἔῃ τὸ ὑγιὲς τῷ κάμνοντι. καὶ τοῦτο ʽεἴρηται μὲν ὀρθῶς, παραξύνεσιν δὲ ἔχει πάνυ πολλὴν δια ʽτὰ τοιαῦτα καὶ οὐκ ἀρκέει μοῦνον λόγῳ εἰδέναι τὴν τέχνην ʽταύτην, ἀλλὰ καὶ ὁμιλίῃ ὁμιλέειν. πολλοὶ γὰρ ὑπὸ ὀδύ-

2 *παραδείγματος* ABChK *παραδειγμάτων* nos. — 3 *ὅσον καθ'* ABChK *καθ' ὅσον* nos. — *ὅμοιον* ABChK *ὅμοια* nos. — *καὶ ὅσον ἀνόμοιον* ABChK *καθ' ὅσον ἀνόμοια* nos. — 5 *γινώσκειν δέ κ. τ. λ.* de artic. vol. IV, p. 102 L Galen. comment. XVIII, 1, p. 366 sqq. — *γιγνώσκειν δ'* ABChK. — *τοῖσι χρὴ* ABChK. — 7 *σκέλη* ABChK. — *παραδείγματα* AB. — 8 *χρὴ χρῆσθαι τῷ ὑγιεῖ* ABChK. — verba *καὶ τῷ μὴ — ὑγιὲς* om. ABChK. — 9 *γὰρ μᾶλλον ἄλλων* ABChK. — 10 *κάμνοντος, ὃν ἀνόμοιον τὸ ὑγιὲς* ABChK. — 12 *διὰ* eici vult Corn. — 13 *τὰ* om. ABChK. —

Sed age, aliud etiam ex Hippocratis exemplis litteris mandatis apponamus similitudinis et dissimilitudinis in iis, quae comparantur, discernendae causa. Locus autem sumtus est ex libro de articulis in hunc modum se habens: 'Excideritne bracchium, hisce notis cognoscendum est. Partim cum iustum habeant corpus homines et manus et crura, sano membro ad non sani et non sano ad sani exemplum uti debemus neque alienos articulos inspicere — alii enim apud alios eminentiores sunt —, sed ipsius laborantis membra, sanumne aegrotanti dissimile sit. Atque hoc recte quidem dictum est, tamen propter haec admodum multos mentis errores habet neque satis est hanc artem ratione tantum cognovisse, sed consuetudine et usu in ea versandum est. Multi enim sunt, qui prae dolore

744 'νης ἢ καὶ ὑπὸ ἀλλοίης | προφάσιος οὐκ ἐξεστηκότων αὐτοῖσι
'τῶν ἄρθρων ὅμως οὐ δύνανται ἐς τὰ ὅμοια σχήματα καθιστά-
'ναι, ἐς οἷάπερ τὸ ὑγιαῖνον σῶμα σχηματίζεται. προξυννοέειν μὲν
'οὖν καὶ ἐννοίειν καὶ τὸ τοιόνδε σχῆμα χρή. ἀτὰρ καὶ ἐν τῇ
'μασχάλῃ ἡ κεφαλὴ τοῦ βραχίονος φαίνεται ἐγκειμένη πολλῷ
'μᾶλλον τοῦ ἐκπεπτωκότος ἢ τοῦ ὑγιέος. τοῦτο δέ, ἄνωθεν κατὰ
'τὴν ἐπωμίδα κοῖλον φαίνεται τὸ χωρίον καὶ τὸ τοῦ ἀκρωμίου
'ὀστέον ἐξέχον φαίνεται, ἅτε ὑποδεδυκότος ἤδη τοῦ ἄρθρου
'ἐς τὸ κάτω τοῦ χωρίου. παραξύνεσιν μὲν κἀν τούτῳ ἔχει
'τινά. ἀλλὰ ὕστερον περὶ αὐτοῦ γραφήσεται, ἄξιον γὰρ γρα-
'φῆς ἐστι. τοῦτο δέ, τοῦ ἐκπεπτωκότος ὁ ἀγκὼν φαίνεται
'ἀφεστεὼς μᾶλλον ἀπὸ τῶν πλευρέων ἢ τοῦ ἑτέρου. εἰ
'μέντοι τις προσαναγκάζοι, προσάγεται μέν, ἐπιπόνως δέ.
'τοῦτο δέ, ἄνω τὴν χεῖρα ἀεῖραι ἰθεῖαν παρὰ τὸ οὖς ἐκτετα-

2 εἰς τὰ ὅμοια ABChK. — καθιστάνον ÅB καθιστάναι ChK καθ-εστάναι Corn. — 3 ὑγιεινόν ABChK. — μὲν om. ABChK. — 4 ἐννοεῖν ABChK. — 5 φέρεται ABChK φαίνεται Corn. — πολλῷ A. — 11 τοῦ-τον ABChK τοῦτο Corn. — 12 ἢ ἀπὸ τοῦ ABChK ἢ τοῦ Corn. — 13 προσαγκάζοι A. — 14 ἄνωθεν ABChK. — ἆραι ABChK ἀεῖραι nos. — εὐθεῖαν ABChK ἰθεῖαν nos. —

vel alia etiam de causa, licet non exciderint iis articuli, tamen eos in figuras similes illis, in quas sanum corpus formatur, redigere nequeant. Itaque perpendere prius et considerare etiam huiusmodi figuram oportet. Atque etiam caput bracchii, qui excidit, multo magis quam eius, qui recte se habet, in ala situm esse videtur. Partim desuper in superiore parte humeri concavus locus apparet osque summi humeri exstare videtur, utpote cum in inferiorem locum iam subierit articulus. Ceterum hoc quoque errorem quendam mentis habet. Sed postea hac de re, cum memoratu digna sit, scribetur. Praeterea luxati cubitum apparet magis a costis quam ab altero distare. Si tamen vim attuleris, admovetur quidem, sed cum dolore. Accedit quod sursum idem manum rectam ad aurem cubito extento haud

ʽμένου τοῦ ἀγκῶνος οὐ μάλα δύναται ὥσπερ τὴν ὑγιέα ʽοὐδὲ παράγειν ἔνθα καὶ ἔνθα ὁμοίως.᾽ αὕτη μὲν ἡ τοῦ ʽἹπποκράτους ῥῆσις ἡ αὐτὴ τῇ κατὰ τὸ Προγνωστικόν. ὡς γὰρ ἐκεῖ τὸ πρόσωπον ἡμᾶς τοῦ νοσοῦντος ἐκέλευσε σκοπεῖ-| σθαι, πότερον ὅμοιόν ἐστιν ἢ ἀνόμοιον τῷ τῶν ὑγιαινόντων, 745
μάλιστα δὲ εἰ αὐτὸ ἑαυτῷ, οὕτω νῦν τὸ ἐκπεπτωκὸς ἄρθρον τῷ ὑγιεῖ παραβάλλει τὴν παραβολὴν ποιούμενος ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ πεπονθότος ἀνθρώπου· ἀπάτη γάρ, ἣν παραξύνεσιν ὠνόμασε, γίνεται πολλάκις, ἐὰν τοῖς ἀλλοτρίοις ἄρθροις παραβάλλῃς αὐτό. καὶ μέντοι καὶ ὡς ἐκ τῶν κατὰ μέρος, εἰ ὅμοιόν ἐστι τῷ κατὰ φύσιν ἔχοντι τό γε πεπονθός, ἔνεστι διαγνῶναι, καθάπερ ἐν τῷ Προγνωστικῷ διῆλθεν, οὕτω κἀνταῦθα τὰ μὲν ἄλλα γράψας καλῶς, ἐν ᾧ δὲ ἄν τις σφαλείη διὰ τὴν πρὸς τὸ ἐξηρθρηκὸς ὁμοιότητα, τοῦτο ἐπισημηνάμενος, ὡς παραξύνεσιν ἔχον καὶ αὐτό. ταπεινὴ γὰρ ἡ ἐπωμὶς οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐξηρθρηκότων ἐστίν, ἀλλὰ κἀπὶ

1 μᾶλλον ABChK. — δύνανται ABChK δύναται Corn. — 3 ῥῆσις αὐτῇ ABCh ῥ. ὁμοίῃ (i. e. ὁμοία) Corn. ῥ. ἡ αὐτὴ K. — 5 τῷ om. ABCh. — 10 παραβάλλοις ABCh. — 13 τι ABChK τις nos. — 14 ἐξηθρηκὸς A. — ἐπισημουσυνήμενος M; cf. adn. crit. supra p. 753, 1. — 15 ὥσπερ ξύνεσιν M. — 16 ὁ pro οὐ M. — ἐξηρθρηλότων M. —

ita potest attollere perinde ac sanam neque similiter huc et illuc traducere.' Haec Hippocratis oratio similis est illi, quam in Prognostico tradit. Quemadmodum enim ibi faciem aegrotantis nos inspicere iussit, similisne an dissimilis sani videretur ac praecipue sui ipsius, ita hic luxatum articulum cum sano ita comparat, ut in eodem ipso, qui laborat, comparationem instituat; fraus enim, quam mentis errorem appellavit, saepe fit, si cum alienis articulis eum contuleris. Atque etiam sicut in Prognostico demonstravit posse nos ex singularibus cognoscere, essetne pars ea, quae laborat, similis naturalem situm obtinentis, ita hic quoque cum alia recte scripsit, tum id significavit, in quo quis decipi posset propter similitudinem partis luxatae, quippe quod et ipsum mentis errorem haberet. Depressa enim superior pars humeri non solum in luxatis est, sed etiam in iis, qui avulsio-

τῶν ἀπόσπασμα κατὰ τὸ ἀκρώμιον ἐχόντων, ὥστε συγχεῖσθαι κατὰ τοῦτο τὴν διάγνωσιν τῶν ἐξαρθρημάτων εἰς κοινὸν σημεῖον ἀφικνουμένην τοῖς ἀπεσπασμένον ἔχουσι τὸ ἀκρώμιον. ἀλλὰ κἀνταῦθα πάλιν, ὅπερ καθόλου διὰ τοῦ κατὰ ἰητρεῖον ἀπεφήνατο, τοῦτο νῦν ἐφ' ἑνὸς εἴδους ἐποίησεν ἐπιδείξας οὐ μόνον ᾗ ὅμοια τὰ σημεῖα τῶν δύο παθῶν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ
746 ᾗ ἀνόμοια. κοίλη μὲν οὖν ἡ ἐπωμὶς ἐπὶ ἀμφοῖν φαίνεται, τῶν δὲ ἄλλων συμπτωμάτων, ὧν τὸν κατάλογον ἔγραψεν ἐπὶ τῶν ἐξηρθρηκότων ὤμων, οὐδὲν συμβαίνει κατὰ τὰ τῶν ἀκρωμίων ἀποσπάσματα, περὶ ὧν κατὰ τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν οὕτως εἶπε· 'τοῦτο δέ, τοῦ ἐκπεπτωκότος ὁ ἀγκὼν 'φαίνεται ἀφεστεὼς μᾶλλον ἀπὸ τῶν πλευρέων ἢ τοῦ ἑτέρου. 'εἰ μέντοι τις προσαναγκάζοι, προσάγεται μέν, ἐπιπόνως δέ. 'τοῦτο δέ, ἄνω τὴν χεῖρα ἀεῖραι ἰθεῖαν παρὰ τὸ οὖς ἐκτετα-'μένου τοῦ ἀγκῶνος οὐ μάλα δύναται ὥσπερ τὴν ὑγιέα 'οὐδὲ παράγειν ἔνθα καὶ ἔνθα ὁμοίως.' ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν

4 ἐητρεῖον M. — 5 ἐφ' om. ABChK; cf. Proll. p. 35. — 9 τὰ post κατὰ om. M. — 10 προσγεγραμμένην M. — 11 τούτου codd. edd. τοῦτο Corn. — ἡ ἀγκὼν M. — 12 πλευρῶν codd. edd. — 14 τοῦτο om. M. — ἀῆραι τὴν χεῖρα MAB ἀεῖραι τ. χ. ChK τ. χ. ἀεῖραι nos. — 15 ὥσπερ καὶ τὴν codd. edd. ὥσπερ τὴν nos. —

nem in summo humero passi sunt, ut hac ratione confundatur luxatorum cognitio, cum signum habeat commune cum iis, qui summum humerum habent avulsum. Verum hic quoque, quod generatim in libro de medici officina pronuntiavit, id nunc in una specie statuit, non modo, qua similia essent duarum affectionum signa, sed etiam, qua dissimilia, demonstrans. Concava quidem superior pars in utrisque apparet; alii tamen casus, quos de luxatis humeris enumerat, non accidunt in summi humeri avulsionibus, de quibus casibus, ut supra rettuli, ita scripsit: 'Praeterea luxati cubitum apparet magis a costis quam ab altero distare. Si tamen vim attuleris, admovetur quidem, sed cum dolore. Accedit quod sursum idem manum rectam ad aurem cubito extento haud ita potest attollere perinde ac sanam neque similiter huc et illuc traducere.' Haec in luxatis fieri manifestum est;

ἐξηρθρηκότων φαίνεται γινόμενα μηδὲν τοιοῦτον πασχόντων,
οἷς ἀπέσπασται τὸ ἀκρώμιον· μόνον γὰρ αὐτοῖς κοινόν
ἐστι τὸ τὴν ἐπωμίδα φαίνεσθαι κοίλην. ἔστι δὲ καὶ κατὰ
τοῦτο τὸ κοινὸν οὐ μόνον ὁμοιότης, ἀλλὰ καὶ ἀνομοιότης.
φαίνεται γὰρ ὁ τόπος ὢν ταπεινότερος, οὐ μὴν καὶ γεγονώς
γε κατὰ ἀλήθειαν ἑαυτοῦ ταπεινότερος, ὡς ἐπὶ τῶν ἐξηρ-
θρηκότων ὤμων. ἐπὶ ἐκείνων μὲν γὰρ τῆς κεφαλῆς τοῦ βρα-
χίονος εἰς τὴν μασχάλην καταπεσούσης ὁ πρότερον ὑπάρχων |
ὄγκος ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐπωμίδα τόπῳ κατὰ ἀλήθειαν ἀπό- 747
λωλεν, ἐν δὲ τοῖς ἀποσπάσμασιν οὗτος μὲν ὁ αὐτὸς δια-
μένει, μεταστάντος δὲ εἰς ὕψος τοῦ ἀκρωμίου φαντασία
ψευδὴς γίνεται τῆς τοῦ τόπου ταπεινώσεως. ἴσως οὖν
ἄμεινόν ἐστι καὶ μίαν ἄλλην ἔτι παραγράψαι ῥῆσιν ἐκ τοῦ
περὶ ἄρθρων, ἐν ᾗ καθ' ἓν πάθος ἐπιδείκνυσιν ὁ Ἱπποκρά-
της ὁμοιότητά τε καὶ ἀνομοιότητα σφάλλουσαν τοὺς πολλοὺς
τῶν ἰατρῶν. ὅταν τις ἐξαρθρήσῃ σπόνδυλος εἰς τὸ πρόσω,
ταπεινὸν κατὰ τοῦτο γίνεται τὸ χωρίον τῆς ῥάχεως. ἐνίοτε
δὲ περιθραυσθεισῶν τῶν κατὰ τοὺς σπονδύλους ὀπισθίων

---

1 ἐξηθρηκότων ChK. — τοιούτων M. — 2 μόνοις codd. edd. μόνον nos. — 8 ὑπάρχει M; cf. Proll. p. 100. —

---

in quibus vero avulsus est summus humerus, iis nihil tale accidit; solum enim his illud commune est, quod superior pars cava conspicitur. Est tamen in hac quoque communitate quaedam tum similitudo, tum dissimilitudo. Videtur enim locus ille depressior esse, non tamen est re vera se ipso humilior, sicut in humeris luxatis. In illis enim, cum bracchii caput in alam delapsum erit, tumor, qui prius in superiore parte exstabat, re vera evanescit, in avulsionibus contra hic ipse permanet, sed si summus humerus sursum traductus erit, falsa loci depressionis species obicitur. Sed melius fortasse est alium e libro de articulis locum adscribere, ubi in una eademque affectione similitudinem et dissimilitudinem plerosque medicos fallere Hippocrates ostendit. Cum enim aliqua vertebra in anteriorem partem luxata fuerit, sedes spinae in ea depressa fit. Interdum autem etiam posterioribus

ἀποφύσεων, ἐξ ὧν ἡ τῆς ῥάχεως ἄκρα ἔκφυσις γεννᾶται, κοῖλος καὶ ταπεινὸς ὁ τόπος φαίνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐξηρθρηκότων εἰς τὸ πρόσω σπονδύλων. ἔστι δὲ τοῦτο μὲν τὸ πάθος εὐιατότατον, ὀλεθριώτατον δὲ τὸ ἕτερον. ἀγνοοῦντας δὲ τῶν ἰατρῶν ἐνίους τὴν διαφορὰν αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης φησὶν οἴεσθαι τεθεραπευκέναι ῥᾳδίως τὴν εἰς τὸ πρόσω τῶν σπονδύλων μετάστασιν. ὀνομάζει δὲ τὴν εἰς τὸ πρόσω ταύτην οὐ μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἔσω, καλῶν ἔσω μὲν δηλονότι 748 τὸ βάθος τοῦ σώματος, ἔξω δὲ τὸ ἐπιπολῆς ὄπισθέν | τε καὶ πρόσθεν. ἔστι δὲ ἡ ῥῆσις αὐτοῦ, καθ' ἣν γέγραπται ταῦτα, αὕτη· ‘ἐκ δὲ τοῦ ὄπισθεν οὐ ῥηΐδιον τοιαύτην ‘ἔξαλσιν γενέσθαι ἐς τὸ ἔσω, εἰ μὴ ὑπέρβαρύ τι ἄχθος ‘ἐμπέσοι· τῶν τε γὰρ ὀστέων τῶν ἐκπεφυκότων ἔξωθεν ‘ἕκαστον τοιοῦτόν ἐστιν, ὥστε πρόσθεν ἂν αὐτὸ καταγείη, πρὶν ‘ἢ μεγάλην ῥοπὴν ἔσω ποιῆσαι τούς τε ξυνδέσμους βιησά-

---

1 ἄκρον καὶ γεννᾶται M ἀκρ spat. vac. quattuordecim litter. γεννᾶται AB ἄκρα γεννᾶται ChK ἄκρη ἔκφυσις γενν. Corn. — 2 κῶλος MAB κοῖλος Corn. Ch K. — 3 πρόσωπον pro πρόσω M. — 4 εὐιατώτατον M. — 6 τὰ πρόσω codd. edd. τὸ πρ. nos. — 11 ἐκ δὲ τοῦ κ. τ. λ. de artic. vol. IV, p. 196 sqq. L Galen. comment. XVIII, 1, p. 547 sqq. — 12 ἔξαλσιν M ἔξαλσιν A ἐξέλσιν B ἐξέλασιν ChK. — εἰς τὸ εἴσω codd. edd. — 15 εἴσω codd. edd. — βιησάμενον M βιασάμ. ABChK. —

---

vertebrarum processibus fractis, e quibus spinae summa extuberatio exsistit, cavus ac depressus locus cernitur, non secus atque in luxatis in anteriorem partem vertebris. Est autem hic affectus curatu facillimus, alter perniciosissimus. Quorum differentia ignorata medicos quosdam esse ait, qui facile se vertebrarum in anterius prolapsionem curasse opinentur. Hunc autem in anterius exitum non solum hoc modo dicit, verum etiam ita, ut eum, qui intus fiat, appellet, cum illud intus profunditas corporis, extra autem superficiei pars et posterior et anterior intellegatur. Est autem oratio eius, ubi illa conscripta habet, haec: ‘A posteriore vero parte in interiorem huiusmodi prolapsio fieri non facile potest, nisi perquam grave pondus aliquod ingruat; ex ossibus enim, quae extra prominent, unumquodque eam habet naturam, ipsum ut potius frangatur

‘μενον καὶ τὰ ἄρθρα τὰ ἐνηλλαγμένα, ὅ τε αὖ νωτιαῖος πονοίη ἄν, εἰ ἐξ ὀλίγου χωρίου τὴν περικαμπὴν ἔχοι τοιαύτην ἔξαλσιν ἐξαλλομένου σπονδύλου, ὅ τε ἐκπηδήσας σπόνδυλος πιέζοι ἂν τὸν νωτιαῖον, εἰ μὴ καὶ ἀπορρήξειε, πιεχθεὶς δὲ ἂν καὶ ἀπολελαμμένος πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ ἐπικαίρων ἀπονάρκωσιν ποιήσειε, ὥστε οὐκ ἂν μέλοι τῷ ἰητρῷ ὅπως χρὴ τὸν σπόνδυλον κατορθῶσαι πολλῶν καὶ βιαίων ἄλλων κακῶν παρεόντων. ὥστε δὴ οὐδὲ ἐμβαλεῖν οἷόν τε οὔτε κατασείσει οὔτε ἄλλῳ οὐδενὶ τρόπῳ πρόδηλον τὸν τοιοῦτον, εἰ μή τις διατεμὼν τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα ἐσμασάμενος ἐς τὴν κοιλίην ἐκ τοῦ ἔσωθεν τῇ χειρὶ ἐς τὸ ἔξω ἀντωθέοι· καὶ ταῦτα νεκρῷ μὲν οἷόν τε ποιέειν, ζῶντι | δὲ οὐ πάνυ. διὰ τί δὲ ταῦτα γράφω; ὅτι οἴονταί τινες 749
ἰητρευκέναι [τοὺς] ἀνθρώπους, οἷσι ἔσωθεν ἔπεσον σπόν-

2 ἔχει M. — 3 ἐξέλασιν codd. edd. ἔξαλσιν Corn. — 4 πιεχθεὶς MAB πιεσθεὶς ChK. — 5 ἀπολελαμένος M. — 7 ἰατρῷ codd. edd. — 9 κατασείσειν codd. edd. — 10 τῶν τοιούτων codd. edd. τὸν τοιοῦτον Corn. — 11 ἐμβαλλόμενος M ἐμβαλόμενος ABChK ἐσμασάμενος Corn. — κοιλίαν M. — εἴσωθεν codd. edd. — ἐν pro ἐς M. — 12 κἀνταῦθα codd. edd. καὶ ταῦτα Corn. — ποιένειν M. — 14 τοὺς codd. edd. τοὺς uncis inclusimus. —

quam magnam introrsum inclinationem admittat ligamentis articulisque inter se cedentibus vi adductis; dorsi item medulla laboret, si ex parvo spatio inflexionem habeat, ubi vertebra hoc modo loco suo exiluerit, tum loco mota vertebra medullam, si non dirumpat, at comprimat; at ea compressa et interclusa multis magnis vitalibusque partibus torporem afferat, ut tot tamque vehementibus aliis malis urgentibus ad dirigendam vertebram animum intendere medico non liceat. Quare talem neque concutiendo neque quapiam alia ratione reponi posse manifestum est, nisi si quis homine dissecto, deinde manu in ventrem immissa ab interiore parte in exteriorem protrudat. Quod mortuo quidem homine fieri potest, vivo non potest. Sed quorsum haec scribo? Quoniam nonnulli existimant curasse se

‘δυλοι τελέως ὑπερβάντες τὰ ἄρθρα· καίτοι ῥηΐστην ἐς τὸ ‘περιγενέσθαι τῶν διαστροφέων ταύτην ἔνιοι νομίζουσι καὶ ‘οὐδὲν δέεσθαι ἐμβολῆς, ἀλλὰ αὐτομάτως ὑγιέα γενέσθαι ‘τὰ τοιαῦτα. ἀγνοέουσι δὲ πολλοὶ καὶ κερδαίνουσι, ὅτι ‘ἀγνοέουσι· πείθουσι γὰρ τοὺς πέλας, ἐξαπατῶνται δὲ διὰ ‘τόδε· οἴονται τὴν ἄκανθαν τὴν ἐξέχουσαν κατὰ τὴν ῥάχιν ‘ταύτην τοὺς σπονδύλους αὐτοὺς εἶναι, ὅτι στρογγύλον αὐτῶν ‘ἕκαστον φαίνεται ψαυόμενον, ἀγνοοῦντες, ὅτι τὰ ὀστέα ταῦτά ‘ἐστι τὰ ἀπὸ τῶν σπονδύλων πεφυκότα, περὶ ὧν ὁ λόγος ‘ὀλίγῳ ἔμπροσθεν εἴρηται, οἱ δὲ σπόνδυλοι πολὺ προσωτέρω ‘ἄπεισι· στενοτάτην γὰρ πάντων ζῴων ὤνθρωπος κοιλίην ἔχει ‘ὡς ἐπὶ μεγέθει ἀπὸ τοῦ ὄπισθεν ἐς τὸ ἔμπροσθεν, ποτὲ καὶ ‘κατὰ τὸ στῆθος. ὅταν οὖν τι τούτων τῶν ὀστέων τῶν ‘ὑπερεχόντων ἰσχυρῶς καταγῇ, ἤν τε ἓν ἤν τε πλείω, ταύτῃ

1 εἰς codd. edd. — 3 δεύεσθαι M. — 4 ἀγνοοῦσι codd. edd. — πολὲ codd. edd. πολλοὶ Corn. — 5 ἀγνοοῦσι codd. edd. — πάντας pro πέλας M. — 7 τοὺ σπονδύλου codd. edd. — αὐτὰς codd. edd. — 9 ὁ λόγος om. codd. edd. — 10 οἷσι pro οἱ codd. edd. — πολλοὶ codd. edd. — 11 πᾶν ζώων M. — ἄνθρωπος codd. edd. — 12 εἰς codd. edd. — ὅτι pro ποτὲ codd. edd. — 13 τῶν om. M. —

eos homines, quibus vertebrae intus prolapsae articulos omnino transierint. Quamquam hanc distortionem nonnulli facillimam ad curandum esse opinantur neque opus esse vertebram in locum reponere, sed sponte talia sanescere. Ignari autem multi sunt atque ex ea ignorantia id lucri faciunt, quod id ipsum aliis persuadent; at ipsi hac de causa falluntur, quod spinam, quae in ea dorsi parte eminet, vertebras ipsas esse existimant, propterea quod rotundum ac teres unumquodque os attrectanti apparet, neque intellegunt haec ossa esse, quae a vertebris procedunt, de quibus paulo ante dictum est, vertebras autem ipsas multo longius recedere; angustissimum enim omnium animantium homo pro magnitudine ventrem habet a posteriore parte in anteriorem, praecipue ad pectus. Cum igitur ex his ossibus eminentibus aliquod valde confractum erit,

'ταπεινότερον τὸ χωρίον γίνεται ἢ τὸ ἔνθεν καὶ ἔνθεν. διὰ | 'τοῦτο ἐξαπατῶνται οἰόμενοι τοὺς σπονδύλους ἔσω οἴχεσθαι.' 750 ὅτι δὲ μεγίστην ἔχει δύναμιν ἡ τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διάγνωσις καὶ πᾶς τεχνίτης δεῖται διακρίνειν, εἰ ὅμοια ἢ ἀνόμοια τὰ πράγματά ἐστι, περὶ ἃ διατρίβει, ἀθρεῖν ἔνεστι κἀκ τοῦδε τοῦ παραδείγματος. ἐπειδὴ γὰρ ἐν γυμνασίᾳ κεῖται τὸ πλεῖστον τῆς προκειμένης γνώσεως, οὐκ ἐν τοῖς καθόλου παραδείγμασι χρὴ βλέπειν, ἀλλὰ ἐν πολλοῖς τε καὶ ποικίλοις γυμνάζεσθαι καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἄριστα μεταχειρισαμένοις τὴν περὶ ταῦτα τέχνην, Ἱπποκράτει τε καὶ Πλάτωνι.

Δείξαντος γοῦν τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Πολιτείας ἐπὶ πλειόνων παραδειγμάτων, ὧν ἐστι καὶ κυβερνητικὰ καὶ ἰατρικά, τοὺς τεχνίτας, ὧν ἂν ἄρχωσι καὶ διοικῶσιν, ἐκείνοις τὴν ὠφέλειαν, οὐχ ἑαυτοῖς ἐκπορίζεσθαι, καταγελάσας Θρασύμαχος ποιμένων τε καὶ βουκόλων μνημονεύει τὸ ἑαυτοῖς συμφέρον, οὐ τὸ τοῖς προβάτοις τε καὶ

2 εἴσω codd. edd. — 9 περὶ τοῖς MABCh. — 10 ἱπποκράτη MAB. — 11 οὖν codd. edd. γοῦν nos. — 12 ἐστὶ καὶ κυβερνητικὰ καὶ ἰατρικά M ἐστὶ καὶ κυβερνηταὶ (sic) καὶ ἰατροὶ AB εἰσι καὶ κυβερνῆται καὶ ἰατροὶ ChK; cf. Proll. p. 69. — 13 ἂν om. codd. edd. — ἄρχουσι καὶ διοικοῦσι K. — 16 τε om. M. —

sive unum sive plura, ea in parte locus depressior fit quam hinc et inde. Ac propterea decipiuntur, cum vertebras intro cessisse opinantur.' Maximam vero vim similium et dissimilium distinctionem habere atque unumquemque artificem, similesne an dissimiles sint res, in quibus versatur, discernere debere etiam ex hoc exemplo colligere licet. Quoniam enim in exercitatione huius, de qua quaerimus, cognitionis pars praecipua collocata est, non in universalibus exemplis rem spectare, sed in multis variisque exerceri opus est maximeque ab iis, qui hanc artem optime tractaverunt, Hippocrate et Platone, depromtis.

Plato quidem cum in primo de Republica cum aliis multis exemplis, tum navium gubernatorum et medicorum demonstrasset artifices iis, quibus praeessent quosque administrarent, non sibi suppeditare utilitates, deridens hoc Thrasymachus opilionum et bubulcorum mentionem facit,

βουσὶν ἐκποριζόντων. ἀλλὰ Σωκράτης ἐπιδείκνυσιν αὐτῶν διάφορον σκοπὸν εἶναι καὶ τέλος ἕτερον μὲν τοῖς παρὰ τῇ ποιμαντικῇ τε καὶ βουκολικῇ τέχνῃ μηδὲν ἄλλο σκοπουμένοις
751 παρὰ τὴν τῶν προβάτων τε καὶ βοῶν ὠφέλειαν, ἄλλο δὲ τοῖς εἰς πρᾶσιν ἢ θοίνην παρασκευάζουσι τὰ ζῷα. πρόδηλον οὖν, ὅτι καὶ ἰατρός, ᾗ μὲν ἰατρός ἐστι, ταύτῃ προνοεῖται τῆς τοῦ σώματος ὑγιείας, ᾗ δὲ διὰ ἄλλο τι τοῦτο πράττει, κατὰ ἐκεῖνο καὶ τὴν προσηγορίαν ἕξει. τινὲς μὲν γὰρ ἕνεκα χρηματισμοῦ τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἐργάζονται. τινὲς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν νόμων αὐτοῖς δεδομένην ἀλειτουργησίαν, ἔνιοι δὲ διὰ φιλανθρωπίαν, ὥσπερ ἄλλοι διὰ τὴν ἐπὶ ταύτῃ δόξαν ἢ τιμήν. ὀνομασθήσονται τοιγαροῦν, ᾗ μὲν ὑγιείας εἰσὶ δημιουργοί, κοινῇ πάντες ἰατροί, ᾗ δὲ τὰς πράξεις ἐπὶ διαφόροις ποιοῦνται σκοποῖς, ὁ μέν τις φιλάνθρωπος, ὁ δὲ φιλότιμος, ὁ δὲ φιλόδοξος, ὁ δὲ χρηματιστής. οὔκουν τοῖς ἰατροῖς τὸ τέλος ἐστὶν ὡς ἰατροῖς ἔνδοξον ἢ

---

2 *διάφορον* om. codd. edd. — 5 *ἤθοις* pro *ἢ θοίνην* M. — 10 *δεδομένην* M *διδομένην* ABChK; cf. Proll. p. 23. — 13 post *ἰατροί* spat. vac. triginta duarum litter., sequitur *σκοποῖς* in M; *ἰατροὶ ζέουσι πρὸς τὰς πράξεις ἐπὶ διαφόροις ποιοῦνται σκοποῖς* ABChK *ἰατροί, ᾗ δὲ τὰς πράξεις κ. τ. λ.* Corn. — 15 *ὁ δὲ καὶ φιλότ.* M. — *χρηματιστός* M. — 16 *ἐστὶν ἐν ἰατροῖς* M. — *ἔνδειξον ἢ ποριμένον* M. —

---

qui suae, non ovium boumque utilitati consulerent. At Socrates, quem hi sibi finem proposuerint, eum diversum esse ostendit; alium esse eorum, qui in pascendi oves bovesque arte versentur; hos enim nihil aliud spectare nisi ovium boumque utilitatem; alium eorum, qui ad venditionem vel epulas bestias alant. Apertum est igitur etiam medicum, quatenus medicus est, corporis sanitati consulere, quatenus vero ob aliud quiddam hoc agit, aliam inde habiturum esse appellationem. Nonnulli enim quaestus causa artem medendi tractant, alii propter immunitatem legibus sibi concessam, alii humanitate adducti, alii ob gloriam vel honorem inde conciliandum. Quapropter, quatenus sanitatis sunt opifices, medici omnes communi nomine appellabuntur, quatenus vero in exercenda medicina diversa sequuntur, alius humanus, alius ambitiosus, gloriosus hic, ille quaestuosus vocabitur. Non igitur medicis, quatenus sunt medici, id

πόριμον, ὡς Μηνόδοτος ὁ ἐμπειρικὸς ἔγραψεν, ἀλλὰ Μηνοδότῳ μὲν τοῦτο, Διοκλεῖ δὲ οὐ τοῦτο, καθάπερ οὐδὲ Ἱπποκράτει καὶ Ἐμπεδοκλεῖ οὐδὲ ἄλλοις τῶν παλαιῶν οὐκ ὀλίγοις, ὅσοι διὰ φιλανθρωπίαν ἐθεράπευον | τοὺς ἀνθρώπους. 752 γυμνασάμενος οὖν ἐν τοῖς τοιούτοις τις παραδείγμασι, πάμπολλα δέ ἐστι παρὰ Ἱπποκράτει καὶ Πλάτωνι, ῥᾳδίως κατόψεται τά τε ἴδια τῆς τέχνης ἑκάστης καὶ τὰ κοινά. πρὸς μὲν γὰρ Θρασύμαχον ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Πολιτείας Σωκράτης διαλεγόμενος ἔδειξεν ἐπὶ ποιμένων τε καὶ βουκόλων, ὡς κοινωνοῦσι μέν, καθ' ὅσον εἰσὶ ποιμένες καὶ βουκόλοι, διαφέρονται δέ, καθ' ὅσον ὁ μὲν ὡς χρηματιστής, ὁ δέ, ὡς ἵνα κατεδέσηται, κατασκευάζει αὐτὰ πίονα. κατὰ μέντοι τὸ περὶ ἀγμῶν Ἱπποκράτης διὰ πλειόνων ἔδειξε, πῶς δεῖ ἡμᾶς διακρί-

1 ὁ ante ἐμπειρικὸς nos inseruimus; cf. Proll. p. 106. — ἐπειρικος M. — ἀλλὰ μὴν οὐδ' οὕτω μὲν, sequitur spat. vac. novem fere litterarum, deinde διοκλεῖ in M; ἀλλὰ μὴν εἰδότω μὲν τοῦτο, Διοκλεῖ AB ἀλλὰ Μηνοδότῳ μὲν τοῦτο, Διοκλεῖ Corn. ChK; cf. Proll. p. 48. — 5 A verbis πάμπολλα δέ ἐστι incip. excerpt. XXXXIV codd. FP. — 6 ῥᾳδίως κατόψεται om. FP. — 7 τῆς τέχνης FP τῆς om. MABChK. — κοινὰ καὶ πρὸς M. — 8 σωκράτει M. — 10 inde a verbo διαφέρονται alia manus in P incipit. — 11 ὁ δ' ὡς ἵνα κατεδέσηται F Corn. ChK ὁ δ' ὡς ἵνα καταδέσηται MAB ὁ δὲ καταστὰς δέσηται; post ὁ δὲ in marg. ead. man. adiectum ὡς ἵνα P. — 12 κατασκευάζει F κατασκευάζῃ P κατασκευάζουσιν MABChK. — 13 post τὸ περὶ spat. vac. septem ferme litter., sequitur διὰ πλειόνων in FP (in F altera manu in margine ἀγμῶν) τὸ περὶ ἀτμῶν διὰ πλειόνων M τὸ π. ἀγμῶν δ. πλ. ABChK τ. π. ἀγμ. Ἱπποκράτης διὰ πλ. nos; cf. Proll. pp. 82 et 108. — ἔδειξε πῶς δεῖ ἡμᾶς FP ἔδειξεν ἡμᾶς MABChK. —

propositum est, ut gloriam aut quaestum consequantur, ut Menodotus Empiricus scripsit, sed ipsi quidem Menodoto tale propositum fuit, Diocli vero minime, sicut neque Hippocrati neque Empedocli neque aliis compluribus e veteribus, qui propter humanitatem homines curabant. Quodsi quis in huiuscemodi exemplis se exercuerit — sunt autem apud Hippocratem et Platonem perquam multa —, facile tum propria cuiusque artis, tum communia perspiciet. Etenim Socrates adversus Thrasymachum in primo Reipublicae disserens de opilionibus bubulcisque ostendit commune aliquid eos habere, quatenus sint opiliones et bubulci, in eo tamen differre, quod ille, ut quaestum faciat, hic ut comedat, pecudes saginet. Nec minus

νειν τά τε κοινὰ καὶ τα ἴδια καθ᾽ ἑκάστην τέχνην, ἐν δὲ τῷ κατὰ ἰητρεῖον, τί ταὐτόν τε καὶ τί ἕτερον, τουτέστιν εἰ ὅμοιά τέ ἐστι καὶ ἀνόμοια. ἓν γάρ ἐστι τῇ δυνάμει τὰ τρία ταῦτα σκέμματα, τό τε περὶ τῶν κοινῶν καὶ ἰδίων καὶ τὸ διακρίνειν, εἰ ὅμοια ἢ ἀνόμοια τὰ παραβαλλόμενα πράγματά ἐστι, καὶ τρίτον ἐπὶ τούτοις, τί ταὐτὸν ἐν αὐτοῖς ἐστι καὶ τί ἕτερον. εἰώθασι γὰρ οἱ Ἕλληνες ὅμοια καλεῖν ἐνίοτε τὰ ταὐτὸν ἔχοντά τι. καὶ τά γε παραδείγματα κατὰ ταὐτὸν ἐν τοῖς παραβαλλομένοις ἐκέλευσεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων
753 ποιεῖσθαι. γειτνιᾷ δέ πως | τούτῳ τῷ σκέμματι καὶ τὸ κατὰ τὴν διαιρετικὴν ὀνομαζομένην μέθοδον, ἧς τὴν μὲν γυμνασίαν ὁ Πλάτων ἐν Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ πεποίηται, τὴν δὲ ἐξ αὐτῆς χρείαν ἐπέδειξεν οὐκ ἐν τούτοις μόνον, ἀλλὰ σαφέστατα μὲν ἅμα καὶ τελεώτατα κατά τε Φίληβον καὶ Φαῖδρον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Πολιτείαν τε καὶ ἄλλα

1 ἴδια εἴτ᾽ οὖν ὅμοια καὶ ἀνόμοια FP ἴδια κατὰ δὲ τὰς τέχνας τουτέστιν εἰ ὅμοιά τ᾽ εἰσι καὶ ἀνόμοια MABChK ἴδια καθ᾽ ἑκάστην τέχνην, ἐν δὲ τῷ κατὰ ἰητρεῖον, τί ταὐτόν τε καὶ τί ἕτερον, τουτέστιν εἰ ὅμοιά τέ ἐστι καὶ ἀνόμοια nos tentavimus. — 5 ἀνόμοια καὶ τὸ τί ταὐτὸν καὶ ἕτερον FP. — 7 verba εἰώθασι — τι om. FP. — 8 κατὰ τὸ ταὐτὸ FP. — 10 κατα (sic) τὰ τὴν M. — 12 σωφιστῇ P. — 13 αὐτοῦ MP. — 15 ἀλλὰ om. MABChK; cf. Proll. p. 107. — ἀλλάττα MA ἄλλα ἅττα BCh ἀλλ᾽ ἅττα P. —

Hippocrates in libro de fracturis pluribus docuit, quomodo communia et propria in unaquaque arte discernere deberemus, idem in libro de officina, quid esset idem quidque diversum, hoc est, essentne res similes an dissimiles. Tres enim hae considerationes potestate unum idemque sunt, quae de communibus est et propriis, tum qua discernimus, similia an dissimilia sint ea, quae comparantur, denique qua, quid idem, quid diversum sit in rebus, definimus. Solent enim Graeci similia interdum appellare, quae aliquid habent, quod idem sit. Et exempla quidem in rebus, quae comparantur, per idem facienda esse Plato nobis praecepit. Huic autem contemplationi affinis quodammodo etiam illa est, quae dividendi ratione constat, cuius exercitationem Plato in Sophista et Politico tradidit, usum vero non hic modo, sed evidentissime simul et absolutissime in Philebo et Phaedro atque

ἄττα τῶν συγγραμμάτων. ἐν μὲν οὖν τῷ Σοφιστῇ καὶ τῷ Πολιτικῷ διδάσκει, πῶς ἄν τις ἀντὶ τῆς προσηγορίας ἑρμηνεύοι λόγῳ σαφεῖ τε ἅμα καὶ συντόμῳ τὸ σημαινόμενον αὐτῆς, ὅντινα λόγον ὁρισμόν τε καὶ ὅρον ἐξαιρέτως ἐκάλεσαν οἱ μετὰ Πλάτωνα· ἐν δὲ τῷ Φιλήβῳ καὶ τῷ Φαίδρῳ δείκνυσιν εἰς τεχνῶν σύστασιν ἀναγκαιοτάτην εἶναι τὴν διαιρετικὴν καὶ συνθετικὴν θεωρίαν γεγυμνάσθαι τε κελεύει διττῶς κατὰ αὐτὴν ἀπὸ μὲν τοῦ πρώτου καὶ γενικωτάτου καταβαίνοντας ἐπὶ τὰ μηκέτι τομὴν δεχόμενα διὰ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ διαφορῶν, διὰ ὧν καὶ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν εἰδῶν ἐδεδείχει συνισταμένους ἐν Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ, ἔμπαλιν δὲ ἀπὸ τῶν εἰδικωτάτων πολλῶν ὄντων ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὸ πρῶτον γένος κατὰ | σύνθεσιν· ὁδὸν μὲν γὰρ εἶναι μίαν 754
ἀμφοῖν, ὁδοιπορίαν δὲ διττὴν ἀπὸ θατέρου τῶν πρώτων ἐπὶ θάτερον ἐναλλὰξ ἰόντι. λέγει δὲ περὶ αὐτῶν ἐν μὲν τῷ Φαίδρῳ κατὰ τήνδε τὴν λέξιν· 'ἐμοὶ μὲν φαίνεται τὰ μὲν

1 τῷ ante *Πολιτικῷ* nos inseruimus. — 4 ὁρισμόν MP ὁρισμένον FAB ὡρισμένον ChK; cf. Proll. p. 28. — ὅρον ὂν M. — 5 πλάτων P. — φιλόβω P. — 8 διττῶς τ' αὐτὴν P. — 11 ἐδεδείχει FChK ἑδεδείχει P ἐδεδείχειν M ἐδεδείχην A ἐδεδείχθην B. — 16 ἐμοὶ κ. τ. λ. Phaedr. p. 265 C. — δὲ pro μὲν codd. edd.; cf. Proll. p. 105. —

etiam in Republica aliisque quibusdam scriptis demonstravit. In Sophista igitur et Politico docet, quo modo quis loco appellationis brevi et dilucida oratione significationem nominis interpretetur, quae oratio a Platonicis per excellentiam definitio et finis nuncupata est; in Philebo et Phaedro ostendit ad artium compositionem dividendi et componendi artem maxime necessariam esse duobusque modis nobis ut in ea nos exerceamus praecipit, uno, ut a primo maximeque generali ad ea, quae nullam amplius sectionem admittant, descendamus per differentias in medio sitas, quibus definitiones specierum constare in Sophista et Politico ostenderat, altero, ut a maxime singularibus, quae multa sunt, ad primum genus componendo ascendamus; viam enim esse utriusque unam, sed iter duplex ab altero extremo ad alterum vicissim transeunti. De quibus in Phaedro ita loquitur: 'Mihi quidem cetera videntur re vera per lusum esse dicta;

‘ἄλλα τῷ ὄντι παιδιᾷ πεπαῖχθαι· τούτων δέ τινων ἐκ τύχης
‘ῥηθέντων δυοῖν εἰδοῖν, εἰ αὐτοῖν τὴν δύναμιν τέχνῃ λαβεῖν
‘δύναιτό τις, οὐκ ἄχαρι. τίνων δή; εἰς μίαν τε ἰδέαν ξυν-
‘ορῶντα ἄγειν τὰ πολλαχῇ διεσπαρμένα, ἵν᾽ ἕκαστον ὁριζό-
‘μενος δῆλον ποιῇ, περὶ οὗ ἂν ἀεὶ διδάσκειν ἐθέλῃ, ὥσπερ
‘τὰ νῦν δὴ περὶ Ἔρωτος, ὃ ἔστιν, ὁρισθέν, εἴτε εὖ εἴτε κα-
‘κῶς ἐλέχθη, τὸ γοῦν σαφὲς καὶ τὸ αὐτὸ αὑτῷ ὁμολογού-
‘μενον διὰ ταῦτα ἔσχεν εἰπεῖν ὁ λόγος. τὸ δ᾽ ἕτερον δὴ
‘εἶδος τί λέγεις, ὦ Σώκρατες; τὸ πάλιν κατ᾽ εἴδη δύνασθαι
‘διατέμνειν, κατὰ ἄρθρα, ᾗ πέφυκε, καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν κα-
‘ταγνύναι μέρος μηδὲν κακοῦ μαγείρου τρόπῳ χρώμενον.’
ταῦτα μὲν οὖν καθόλου περὶ τῆς διαιρετικῆς τε καὶ συνθε-
τικῆς μεθόδου λέλεκται τῷ Πλάτωνι. μεταβὰς δὲ ἐπὶ τὴν
755 ῥητορικὴν τέχνην, | εἴη δὲ ἂν ἡμῖν ἕν τι τοῦτο παράδειγμα

1 παιδιᾶ FPMA παιδιὰ BChK. — πεπαῖσθαι AB. — πεπαῖχθαι ἄχρι τοῦ κακοῦ μαγείρου τρόπω χρώμενον (v. 15) FP. — 2 εἰδῶν codd. edd. — αὐτὸς M αὐτὴν ABChK. — 3 δύναται M δύνατο A; cf. Proll. p. 41. — συνορῶντα codd. edd. — 5 ποιεῖ M. — διδάσκων codd. edd. διδάσκειν Corn.; cf. Proll. p. 100. — ἐθέλει M. — 10 ἐπεχειρεῖν M. — 12 verba περὶ — μεθόδου om. FPM. — 14 εἴ δ᾽ ἂν M. — τι καὶ τοῦτο FP. —

sed si quis duarum harum specierum, in quas modo fortuna incidimus, vim ipsam arte comprehendere possit, non iniucunde faciat. Quas species dicis? ut in unam formam cogat uno adspectu comprehendens ea, quae multifariam dispersa sunt, quo singula definiendo planum faciat semper, qua de re docere velit, quemadmodum modo Amor quid esset postquam definitum est, sive bene sive male est dictum, perspicuitatem certe et convenientiam inter se propterea habuit disputatio. Alteram vero speciem quam dicis, Socrates? Ut e contrario et secundum species possit dividere et articulatim pro rerum natura neque instar mali coqui frangere membrum ullum aggrediatur.’ Haec quidem generatim de dividendi ac componendi ratione a Platone dicta sunt. Transgressus deinceps ad rhetoricam artem — erit enim nobis unum

τῆς ὅλης πραγματείας, τάδε γράφει· ‘ἐπειδὴ λόγου δύναμις ‘τυγχάνει ψυχαγωγία οὖσα, τὸν μέλλοντα ῥητορικὸν ἔσεσθαι ‘ἀνάγκη εἰδέναι, ψυχὴ ὅσα εἴδη ἔχει. ἔστιν οὖν τόσα καὶ ‘τόσα καὶ τοῖα καὶ τοῖα, ὅθεν οἱ μὲν τοιοίδε, οἱ δὲ τοιοίδε ‘γίγνονται. τούτων δ᾽ οὕτω διῃρημένων λόγων αὖ τόσα καὶ ‘τόσα ἐστὶν εἴδη, τοιόνδε ἕκαστον. οἱ μὲν οὖν τοιοίδε ὑπὸ ‘τῶν τοιῶνδε λόγων διὰ τήνδε τὴν αἰτίαν εἰς τὰ τοιάδε εὐπει-‘θεῖς, οἱ δὲ τοιοίδε διὰ τάδε δυσπειθεῖς. δεῖ δὴ ταῦτα ἱκα-‘νῶς νοήσαντα μετὰ ταῦτα θεώμενον αὐτὰ ἐν ταῖς πράξε-‘σιν ὄντα τε καὶ πραττόμενα ὀξέως δύνασθαι ἐπακολουθεῖν ‘τῇ αἰσθήσει ἢ μηδὲν εἶναί πω πλέον αὐτῷ ὧν τότε ἤκουε ‘λόγων ξυνών. ὅταν δ᾽ εἰπεῖν τε ἱκανῶς ἔχῃ, οἷος ὑφ᾽ ‘οἵων πείθεται, παραγιγνόμενόν τε δυνατὸς ᾖ διαισθανό-‘μενος ἑαυτῷ ἐνδείκνυσθαι, ὅτι οὗτός ἐστι καὶ αὕτη ἡ φύ-

1 τῆς ὅλ. πραγμ. om. FP. — ἐπειδὴ κ. τ. λ. Phaedr. p. 271 D. — 2 οὖσα· ἄχρις τοῦ ὁ μὴ πειθόμενος κρατεῖ (p. 770, 9) FP. — τὰ pro τὸν M. — 3 εἰδέναι χρὴ ὅσα M; cf. Proll. p. 90. — 4 τοιοῖδε — τιοίδε M. — 6 τοιόνδε δὲ ἕκαστον codd. edd.; cf. Proll. p. 112. — 7 τῶν om. M. — εἰς τὴν τοιάδε M. — 8 post τοιοίδε διὰ spat. vac. triginta ferme trium litter., sequitur ταῦτα θεώμενον in M. — 9 αὐτὸ M. — 10 ὀξέως om. M. — 11 μὴ δὲν M μὴ δὲ Corn. — post εἶναι spat. vac. septem litter., sequitur αὐτῶ in M. — αὐτῶν ABChK; cf. Proll. p. 31. — 12 ἔχει M. — 14 οὗτος M Corn. οὗτως (sic) A οὕτως BChK; cf. Progr. II, 11. —

hoc totius libri exemplum — haec scribit: ‘Quandoquidem dicendi facultas animi quidam ductus est, is, qui orator futurus est, quot animi species sint, cognoscat necesse est. Sunt igitur tot ac tot talesque ac tales, unde illi tales, hi tales efficiuntur. His ita distinctis orationum item tot ac tot talesque ac tales sunt species. Tales igitur homines talibus orationibus talem ob causam ad talia facile permoventur, tales contra ob talia difficulter. Oportet igitur eum, qui haec satis perspexerit, postea eadem spectare in actionibus ipsis et esse et agi celeriterque sensu percipere; aliter nihil commodi habebit ex iis, quae a doctoribus audivit, verbis. Cum autem satis commode poterit dicere, quali quales ora-

'σις, περὶ ἧς τότε ἦσαν οἱ λόγοι, νῦν ἔργῳ παροῦσά οἱ,
756 'ᾗ προσοιστέον τούσδε ὧδε τοὺς λόγους ἐπὶ τὴν | τῶνδε 'πειθώ, πάντα δὴ ταῦτ' ἔχοντι, προσλαβόντι καιροὺς τοῦ 'πότε λεκτέον καὶ ἐπισχετέον βραχυλογίας τε αὖ καὶ ἐλεεινο'λογίας καὶ δεινώσεως ἑκάστων τε ὅσα ἂν εἴδη λόγων 'μάθῃ, τούτων τὴν εὐκαιρίαν τε καὶ ἀκαιρίαν διαγνόντι 'καλῶς τε καὶ τελέως ἐστὶν ἡ τέχνη ἀπειργασμένη, πρότερον 'δ' οὔ. ἀλλ' ὅ τι ἂν αὐτῶν τις ἐλλείπῃ λέγων ἢ διδάσκων 'ἢ γράφων, φῇ δὲ τέχνῃ λέγειν, ὁ μὴ πειθόμενος κρατεῖ.' ταῦτα οὖν αὐτῷ λέλεκται περὶ τῆς ῥητορικῆς ἐνταῦθα διδάσκοντι, πῶς ἄν τις αὐτὴν ἄριστα συστήσαιτο μεθόδῳ χρώμενος, οὐ καθάπερ οἱ πολλοὶ διὰ ἐμπειρίας τε καὶ τριβῆς. ἔτι τε πρὸς τούτοις κατωτέρω μετα τὸ διελθεῖν ἐν

1 λόγοι ἡ νῦν M. — παροῦσά σοι codd. edd.; cf. Proll. p. 93 et Progr. l. l. — 2 προσειστέον M. — 3 καιροὺς οὓς τοῦ M. — 4 τε καὶ αὖ MABCh καὶ del. Corn. K. — ἐλεινολογίας Ch K. — 7 τε καὶ post καλῶς om. M. — 8 αὐτῆς M. — ἐλλεῖπη (sic) M ἐλλίπῃ ABChK. — 9 φῇ M Corn. φησὶ ABChK; cf. Proll. p. 33. — τέχνην codd. edd.; cf. Proll. p. 86. — ὃ M. — πειθέμενος P. — 10 περὶ ῥητορικῆς διδάσκοντι FP. — 11 εὐστήσαιτο P. — 13 πρὸς τούτοις om. FP. —

tiones persuadeant, accedentemque hominem persentiscere et sibi probare talem esse ac talem eius naturam, de qua ante disputatum est, nunc re sibi adesse, cui tales orationes admovendae sint, ut huiusce rei efficiatur persuasio, haec igitur omnia cum iam tenuerit et praeterea adiunxerit opportunitates, quando dicendum, quando inhibendum sit, itemque breviloquentiae, miserationis, vehementiae ceterarumque orationis formarum, quas didicerit, opportunitates importunitatesque dignoverit, tum pulchre perfecteque ars eius est absoluta, antea vero minime. Sed in quacunque harum rerum quis defecerit vel dicendo vel docendo vel scribendo, licet se ex arte dicere profiteatur, huic qui fidem habet nullam, eius potior sententia est.' Haec igitur de rhetorica disseruit hoc loco docens, quo modo quis eam optime constituat via ac ratione procedens, non, ut plerique,

τῷ μεταξὺ χρήσιμα πολλὰ συγκεφαλαιούμενος αὐτὰ κατα
λέξιν οὕτως ἔφη· 'ὥστ', εἰ μὲν ἄλλο τι περὶ τέχνης λόγων
'λέγεις, ἀκούοιμεν ἄν, εἰ δὲ μή, οἷς νῦν διήλθομεν πεισόμεθα,
'ὡς, ἐὰν μή τις τῶν τ' ἀκουσομένων τὰς φύσεις διαριθμήση-
'ται καὶ κατ' εἴδη τε διαιρεῖσθαι τὰ ὄντα καὶ μιᾷ ἰδέᾳ δυ-
'νατὸς ᾖ καθ' ἓν ἕκαστον περιλαμβάνειν, οὔποτ' ἔσται τεχνι-
'κὸς | λόγων πέρι, καθ' ὅσον δυνατὸν ἀνθρώπῳ.' ἐν τούτῳ 757
μὲν οὖν τῷ βιβλίῳ διὰ συντόμων ἐδήλωσε περί τε τῆς τῶν
τεχνῶν ἁπασῶν καθόλου συστάσεως καὶ περὶ τῆς ῥητορικῆς,
ἀκριβέστατα δὲ τὸν λόγον ὅλον ἐν τῷ Φιλήβῳ διῆλθεν.
ἐγὼ δὲ ἀπὸ τῶν ἐπικαιροτάτων ἄρξομαι παραγράψας αὐτοῦ
πρώτην τήνδε τὴν ῥῆσιν· 'φωνὴ μὲν ἡμῖν ἐστί που μία
'διὰ τοῦ στόματος ἰοῦσα καὶ ἄπειρος αὖ πλήθει πάντων τε

2 ὥστ' εἰ κ. τ. λ. Phaedr. p. 273 D. — λόγων· ἄχρι τοῦ καθ' ὅσον — ἀνθρώπω (v. 7) FP. — 3 λεγεῖς M λέγοις ABChK; cf. Proll. p. 21. — νῦν διήλθομεν M νῦν δὴ διήλθ. ABChK; cf. Proll. p. 38. — 5 διαιρεῖ M διαιρεῖσθαι Corn. διαιρεῖται AB διαιρῆται ChK; cf. Proll. pp. 33 et 101. — ἀδύνατος codd. edd. δυνατὸς Corn.; cf. Proll. p. 93. — 6 οὔποτ' M Corn. οὔπωτ' ABCh οὔπω K; cf. Proll. p. 22. — τεχνικῶν A. — 7 καθ' ὅσον FP καθόσον MABChK. — 8 μὲν οὖν FP οὖν om. MABChK. — ἐδίδαξεν ἐδήλωσε, sed lineola subter ἐδίδαξεν ducta P. — 9 συστάσεος P. — 10 ὅλον om. PM. — 12 φωνὴ μὲν κ. τ. λ. Phileb. p. 17 B; Galen. XVIII, 1; p. 209 K. — ἐστὶ δήπου FP. — 13 ἰοῦσα· ἄχρι τοῦ ἐπεμφθέγξατο (sic) προσειπών (p. 775, 10) FP. —

experientia et consuetudine. Ad haec paulo infra, ubi multa utilia percensuit, summatim ea colligens in hunc modum dicit: 'Quapropter, si aliud quid de arte dicendi affers, audiemus, sin minus, quae nunc persecuti sumus, iis fidem habebimus, nisi quis et eorum, qui audituri sunt, naturas distinxerit et res ipsas in genera dividere et singula quaeque in unam ideam colligere poterit, eum nunquam artificem dicendi fore, quoad homini licet.' In hoc igitur libro breviter cum de artium omnium in universum constitutione, tum de rhetorica disseruit; in Philebo vero exactissime hanc rem pertractavit. Ex quo ego ab eo, quod ad propositum maxime facere videatur, incipiam hac prima oratione adscripta: 'Vox profecto nobis, quae ex ore exit, una est et infinita

‘καὶ ἑκάστου. τί μήν; καὶ οὐδὲν ἑτέρῳ γε τούτων ἐσμέν πω
‘σοφοί, οὔθ' ὅτι τὸ ἄπειρον αὐτῆς ἴσμεν οὔθ' ὅτι τὸ ἕν
‘ἀλλ' ὅτι, ὁπόσα τέ ἐστι καὶ ὁποῖα, τοῦτ' ἔστι τὸ γραμμα-
‘τικὸν ἕκαστον ποιοῦν ἡμῶν. ἀληθέστατα. καὶ μὴν καὶ
‘τὸ μουσικὸν ὃ τυγχάνει ποιοῦν, τοῦτ' ἔστι ταὐτόν. πῶς;
‘φωνὴ μέν που καὶ τὸ κατ' ἐκείνην τὴν τέχνην ἐστὶ μία ἐν
‘αὐτῇ. πῶς δ' οὔ; δύο δὲ θῶμεν, βαρὺ καὶ ὀξύ, καὶ τρί-
‘τον ὁμότονον. ἢ πῶς; οὕτως. ἀλλ' οὔπω σοφὸς ἂν εἴης
‘τὴν μουσικὴν εἴδως ταῦτα μόνα, μὴ εἰδὼς δέ, ὡς ἔπος
‘εἰπεῖν, εἰς ταῦτα οὐδενὸς ἄξιος ἔσῃ. οὐ γὰρ οὖν. ἀλλ',
758 ‘ὦ φίλε, ἐπειδὰν λάβῃς, ὁπόσα τὰ διαστήματά ἐστι τὸν
‘ἀριθμὸν τῆς φωνῆς ὀξύτητός τε πέρι καὶ βαρύτητος καὶ
‘ὁποῖα καὶ τοὺς ὅρους τῶν διαστημάτων καὶ τὰ ἐκ τούτων

1 οὐδ' ἐν pro οὐδὲν M. — ἑτέρω M ἑτέρων ABChK; cf. Proll. p. 31. — τε pro γε M. — post τούτων spat. vac. quattuor litter., sequitur πῶς in M. — πως ABChK. — 2 σοφοὶ οὔτε ὅτι codd. edd. — 3 ἀλλόω (sic) MAB ἄλλοτι ChK; cf. Proll. p. 48. — ὁπόσα τὸ ἐστὶ M. — τοῦτο ἐστὶ MAB τοῦτό ἐστι ChK. — 4 ἡμῶν om. M. — 5 οὐ pro ὃ codd. edd. — τουτέστι codd. edd. — 11 διαστήματα τὰ ἐστὶ M. —

rursus multitudine et omnium et singulorum. Quidni? Et neutra quidem res iam ullius rei peritos nos reddit, neque quod infinitam neque quod unam eam cognoscimus, sed illud demum, ut, quot et quales formae vocis sint, exploratum habeamus, hoc est, quod quemque nostrum grammaticae peritum efficiat. Verissime. Atqui quod musicae artis vere peritum reddit, idem est. Quo modo? Vox enim, opinor, etiam, quod ad illam artem attinet, una in ea est. Quidni? Duo vocis genera statuamus, grave et acutum, et tertium, quod aequaliter intentum est. Nonne ita? Ita profecto. Nondum tamen, si haec sola cognoveris, musicae peritus eris; sed nisi cognoveris, nullius, ut ita dicam, pretii hoc nomine aestimaberis. Nullius sane. Sed ubi, amice, perceperis, quot vocis intervalla numero sint, quod ad acutum et grave attinet, et qualia, et fines intervallorum quotque ex his compositiones efficiantur, quas veteres

‘ὅσα συστήματα γέγονεν, ἃ κατιδόντες οἱ πρόσθεν παρέ-
‘δοσαν ἡμῖν τοῖς ἑπομένοις ἐκείνοις καλεῖν αὐτὰ ἁρμονίας,
‘ἔν τε ταῖς κινήσεσιν αὖ τοῦ σώματος ἕτερα τοιαῦτα ἐνόντα
‘πάθη γιγνόμενα, ἃ δὴ δι᾽ ἀριθμῶν μετρηθέντα δεῖν αὖ
‘φασι ῥυθμοὺς καὶ μέτρα ἐπονομάζειν καὶ ἅμα ἐννοεῖν,
‘ὡς οὕτω δεῖ περὶ παντὸς ἑνὸς καὶ πολλῶν σκοπεῖν· ὅταν
‘γὰρ ταῦτά τε λάβῃς οὕτω, τότε ἐγένου σοφός· ὅταν δ᾽
‘ἄλλο τῶν ὄντων ὁτιοῦν ταύτῃ σκοπούμενος ἕλῃς, οὕτως ἔμ-
‘φρων περὶ τούτου γέγονας. τὸ δ᾽ ἄπειρόν σε ἑκάστων καὶ
‘ἐν ἑκάστοις πλῆθος ἄπειρον ἑκάστοτε ποιεῖ τοῦ φρονεῖν
‘καὶ οὐκ ἐλλόγιμον οὐδ᾽ ἐνάριθμον, ἅτ᾽ οὐκ εἰς ἀριθμὸν
‘οὐδένα ἐν οὐδενὶ πώποτε ἀπιδόντα. κάλλιστα, ὦ Φίληβε,
‘ἔμοιγε τὰ νῦν λεγόμενα εἰρηκέναι φαίνεται Σωκράτης. καὶ
‘ἐμοὶ ταῦτά γε αὐτά· ἀλλὰ τί δή ποτε πρὸς ἡμᾶς οὗτος ὁ
‘λόγος εἴρηται νῦν καὶ τί ποτε βουλόμενος; ὀρθῶς μέντοι |

3 κινήσεσιν αὐτοῦ σώματος M. — 4 αὖ M αὐτά ABChK; cf. Proll. p. 28. — 5 ἐπωνομάζειν M. — 6 δεῖν M. — 7 οὕτω ω (sic) ταῦτα ἐγένου M. — 11 οὐκ ante εἰς om. M. —

perspectas nobis posteris tradiderunt ut harmonias appellemus, aliasque quasdam rursus in motibus corporis inesse affectiones, quas numeris dimensas rhythmos et metra appellandas esse censuerunt atque simul cogitandum, hoc modo unumquidque tamquam unum et multa considerari debere; et haec igitur cum ita perceperis, tum doctus evaseris, et aliud quidlibet eorum, quae sunt, cum eiusmodi consideratione instituta comprehenderis, prudens in eo exstiteris. Infinita autem singulorum et in singulis multitudo semper imperitum te cogitandi reddit neque spectatum neque eum, qui aliquo numero puteris, quippe cum nullum numerum ulla in re unquam respicias. Praeclare haec, Philebe, mihi videtur Socrates dixisse. Mihi quoque non minus; sed quo tandem modo ad nos spectat haec oratio quidve sibi vult? Recte vero hoc, Protarche, ex nobis quaesivit

759 'τοῦθ' ἡμᾶς, ω Πρώταρχε, ἠρώτηκε Φίληβος. πάνυ μὲν
'οὖν καὶ ἀποκρίνου γε αὐτῷ. δράσω ταῦτα διελθὼν σμι-
'κρὸν ἔτι περὶ αὐτῶν τούτων. ὥσπερ γὰρ ἓν ὁτιοῦν εἴ τίς
'ποτε λάβοι, τοῦτον, ὥς φαμεν, οὐκ ἐπ' ἀπείρου φύσιν δεῖ
'βλέπειν εὐθύς, ἀλλ' ἐπί τινα ἀριθμόν, οὕτω καὶ τὸ ἐναν-
'τίον ὅταν τις τὸ ἄπειρον ἀναγκασθῇ πρῶτον λαμβάνειν,
'μὴ ἐπὶ τὸ ἓν εὐθύς, ἀλλ' ἐπ' ἀριθμὸν αὖ τινα πλῆθος
ἕκαστον ἔχοντά τι κατανοεῖν τελευτᾶν τ' ἐκ πάντων εἰς ἕν.
'πάλιν δὲ ἐν τοῖς γράμμασι τὸ νῦν λεγόμενον λάβωμεν.
'πῶς; ἐπειδὴ φωνὴν ἄπειρον κατενόησεν εἴτε τις θεὸς εἴτε
'καὶ θεῖος ἄνθρωπος, ὡς λόγος ἐν Αἰγύπτῳ Θεύθ τινα τοῦ-
'τον γενέσθαι λέγων, ὃς πρῶτος τὰ φωνήεντα ἐν τῷ ἀπείρῳ
'κατενόησεν οὐχ ἓν ὄντα, ἀλλὰ πλείω καὶ πάλιν ἕτερα φω-
'νῆς μὲν οὔ, φθόγγου δὲ μετέχοντά τινος, ἀριθμὸν δέ τινα

1 ἠρώτησε codd. edd.; cf. Proll. p. 101. — 2 γε om. M. — 4 τούτων codd. edd. — οὐκέτ' ἀπείρου M. — φύσιν ἀεὶ δὴ βλέπειν codd. edd. φ. δεῖ βλ. Corn.; cf. Proll. p. 112. — 7 ἓν τοῦτο εὐθὺς codd. edd. ἓν τοῦτον εὐθ. Corn.; cf. Proll. p. 117. — 8 pro ἕκαστον Astius et Stallb. ἑκάστοτ' coniecerunt. — 9 πράγμασι pro γράμμασι A. — λάβομεν A. — 11 τούτων codd. edd. τοῦτον Corn. — 12 ὁ pro ὃς M. — ἐν om. M. — τῷ ἀπίστῳ, deinde spat. vac. tredecim fere litterar. relicto ὄντα in M. —

Philebus. Prorsus recte et tu responde quidem ei. Faciam, si pauca quaedam de his ipsis rebus disputavero. Quemadmodum, si quis unum quodlibet conceperit, is, ut diximus, non infiniti naturam continuo, sed numerum aliquem spectare debet, ita e contrario, cum quis infinitum prius concipere coactus fuerit, eum non unum continuo, sed numerum aliquem, qui multitudinem omnem contineat, respicere oportet ac tandem desinere in unum. Rursus id, quod modo diximus, in litteris contemplemur. Quo modo? Posteaquam vocem infinitam esse animadvertit sive deus aliquis sive divinus quidam vir, qualem fama est apud Aegyptios Theut quendam fuisse, qui fertur primus observasse vocales in infinito non rem unam esse, sed plures et rursus alias non vocis, sed soni cuiusdam participes atque harum

'καὶ τούτων εἶναι· τρίτον δὲ εἶδος γραμμάτων διεστήσατο
'τὰ νῦν λεγόμενα ἄφωνα ἡμῖν· τὸ μετὰ τοῦτο διῄρει τά
'τε ἄφωνα καὶ ἄφθογγα μέχρις ἑνὸς ἑκάστου καὶ | τὰ φω- 760
'νήεντα καὶ τὰ μέσα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἕως ἀριθμὸν
'αὐτῶν λαβὼν ἑνί τε ἑκάστῳ καὶ ξύμπασι στοιχεῖον ἐπωνό-
'μασε. καθορῶν δ', ὡς οὐδεὶς ἡμῶν οὐδ' ἂν ἓν αὐτὸ καθ'
'ἑαυτὸ ἄνευ πάντων αὐτῶν μάθοι, τοῦτον τὸν δεσμὸν αὖ
'λογισάμενος ὡς ὄντα ἕνα καὶ ταῦτα πάντα ἕν πως ποι-
'οῦντα, μίαν ἐπ' αὐτοῖς ὡς οὖσαν γραμματικὴν τέχνην
'ἐπεφθέγξατο προσειπών.' ταῦτα μὲν ὁ Πλάτων ἔγραψεν ἐν
Φιλήβῳ περὶ συστάσεως τεχνῶν, τῆς κατὰ μέθοδον δηλονότι
τὴν λογικήν, οὐ τῆς ἐκ τῆς πολυχρονίου τηρήσεως ἢ
τῆς ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἀθροιζομένης ἐμπειρίας. ὅτι δὲ οὐκ
ἄνευ τοῦ γεγυμνάσθαι περὶ διαίρεσίν τε καὶ σύνθεσιν
οἷόν τε γενέσθαι τὴν λογικὴν σύστασιν τῶν τεχνῶν, εὔδηλόν

1 τοῦτον M. — 2 λεγόμενα ἀφ' ὧν ἡμῖν M. — 5 σύμπασι codd. edd. — στοιχεῖν M. — 6 καθ' ὁρῶν M. — 8 ἕν πως M Δ. — 10 ἐπεμφθέγξατο FP (vide supra). — 12 οὐ τῆς τὸν ἐκ lineola super τῆς ducta P. — πολυχωνίου P. — τηρήσεως ἐκ τῆς τῶν codd. edd. τηρ. ἢ τῆς ἐκ nos. — 15 ἄδηλον P. —

quoque numerum quendam esse, tertium denique distinxisse litterarum genus, quae nunc mutae a nobis appellantur — is igitur inde mutas et insonas ad unam usque divisit et vocales et medias simili modo, donec et singulis et cunctis litterarum nomen attribuit, cum eas certo quodam numero definivisset. Sed cum intellegeret neminem nostrum ne unam quidem per se ipsam sine cunctis aliis percepturum esse, hoc vinculum rursus reputans unum tantummodo esse atque illa omnia quodammodo unum efficere, grammaticam artem tamquam unam iis praefecit atque nomine suo appellavit.' Haec Plato in Philebo de constitutione artium scripsit, quae disserendi via ac ratione, non diuturna observatione vel peritia ex singularibus rebus collecta conficitur. Hanc autem constitutionem non posse sine exercitatione dividendi et componendi fieri manifestum est ex iis, quae hucusque a me dicta sunt. Atque etiam cum

ἐστιν ἐξ ὧν ἄχρι τοῦ δεῦρο λέλεκταί μοι. καὶ μέντοι καὶ καθ' ὅλον τὸ βιβλίον τὸν Φίληβον ἐν τοῖς ἑξῆς ἔργῳ δείκνυσι τὴν μέθοδον ἐπὶ τῆς ἡδονῆς ἁπάσας αὐτῆς τὰς διαφορὰς διελθών.

Οὕτω δὲ καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἔφθασεν ἐν τῷ περὶ διαί-
761 της ὀξέων μεμψάμενος τοὺς Κνιδίους ἰατροὺς | ὡς ἀγνοοῦντας τὰς κατὰ εἴδη καὶ γένη διαφορὰς τῶν νοσημάτων, αὐτὸς δὲ δείκνυσι τοὺς διορισμούς, καθ' οὓς τὸ δοκοῦν ἓν εἶναι πολλὰ γίνεται τεμνόμενον, οὐκ ἐπὶ νοσημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ἐν οἷς τοὺς πλείστους τῶν ἐνδοξοτάτων ἰατρῶν εὑρεῖν ἔστιν ἐσφαλμένους ἄχρι καὶ τῶν βοηθημάτων. ἔνιοι μὲν γὰρ ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος αὐτῶν ἐλθόντες χρείας ἀμέθοδον εἰργάσαντο τὴν διδασκαλίαν, ἔνιοι δὲ τὸ κοινότατον εἰπόντες ἄχρι μὲν τῆς προχείρου φαντασίας μεθοδικώτατον ἐποιήσαντο τὸν λόγον, τῇ ἀληθείᾳ δὲ μοχθηρότατον. ἐντεῦθεν δὲ διεφώνησαν ἀλλήλοις, ἔνιοι μὲν

6 τὰς κνιδίους P. — 7 in verbis τῶν νοσημάτων desin. excerpt. XXXXIII codd. FP. — 10 ἐν ᾧ codd. edd. ἐν οἷς nos; cf. Proll. p. 86. — — 16 ἀλλήλοις ἔνιοι φλεβοτομίαν omissis, quae inter ἔνιοι et φλεβ. interiecta sunt, verbis M. —

toto libro Philebo, tum iis, quae deinceps sequuntur, revera viam ac rationem illam in voluptate probat, cum omnes eius differentias persequitur.

Idem autem Hippocrates in libro de victu in acutis morbis ante eum docuit, cum Cnidios medicos reprehendit, quod morborum differentias singulares generalesque ignorarent; ipse vero distinctiones tradit, quibus id, quod unum videatur, si secetur, plura esse constet, non solum in morbis, sed etiam in aliis omnibus, in quibus plerique medici vel maxime nobiles errasse deprehenduntur, atque etiam in ipsis remediis. Nonnulli enim ad singulares eorum utilitates descendentes effecerunt, ut ratione ac via careat disciplina, alii summum tantummodo genus memorantes primo quidem adspectu artificiosissimam instituisse disciplinam videntur, re autem vera pravissimam. Inde etiam inter se dissenserunt: alii certi alicuius morbi, velut pleuritidis, remedium sangui-

[ὡς οἱ κατὰ] βοήθημα τοῦδέ τινος τοῦ πάθους, οἷον, εἰ τύχοι, πλευρίτιδος, ἀποφηνάμενοι τὴν φλεβοτομίαν, ἔνιοι δὲ τὴν κάθαρσιν, ὥσπερ γε καὶ πυρίαν οἱ μὲν διὰ σπόγγων, οἱ δὲ διὰ τῶν καλουμένων ὑπὸ τῶν ἰατρῶν μαρσίπων ἤ τινος ἑτέρου. κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ περὶ λουτρῶν καὶ περὶ ἀλουτίας διηνέχθησαν ὀξυμέλιτός τε καὶ μελικράτου καὶ ὕδατος καὶ οἴνου καὶ πτισάνης ἤτοι τοῦ διηθημένου χυλοῦ μόνου
διδόντες ἢ | τῆς κριθώδους μόνης, οἱ δὲ καὶ σιτίων, ἄλλων 762
δὲ ἄλλοι. διορισάμενος οὖν τάς τε διαφορὰς τῶν καμνόντων καὶ τῶν εἰρημένων βοηθημάτων Ἱπποκράτης ἔδειξεν, ὅσων χρῄζει τὸ τῆς πλευρίτιδος πάθος. ὅπως μὲν οὖν αὐτὸς διῆλθεν ἀτακτότερον πρῶτος εὑρίσκων, ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἐξήγημαι τοῦ περὶ διαίτης ὀξέων, ὃ τινες μὲν ἐπιγράφουσι πρὸς τὰς Κνιδίας γνώμας, ἔνιοι δὲ περὶ πτισάνης, ἑκάτεροι μοχθηρῶς. ἐγὼ δέ, ἵνα καὶ τούτου τοῦ λόγου ἔχωσι διὰ συντόμων σαφῆ τὴν διδασκαλίαν οἱ φιλομαθεῖς,

1 ὡς οἱ κατὰ (fortasse ex glossemate ὡς οἱ Κνιδιακοὶ natum) uncis seclusimus. — τύχῃ codd. edd. τύχοι nos; cf. Proll. p. 80. — 5 ταῦτα MABCh. — 6 διηλέχθησαν M. — 8 ἄλλως ἄλλοι διορισαμένου τάς codd. edd. ἄλλων δὲ ἄλλοι. διορισάμενος οὖν τὰς nos. — 10 εἰρημένων ἔδειξε χρῇζον codd. edd. εἰρημ. βοηθημάτων Ἱπποκράτης ἔδειξεν, ὅσων χρῄζει nos; cf. Proll. p. 108. —

nis detractionem esse pronuntiabant, alii purgationem, quemadmodum etiam fomentum, quod alii spongiis, alii sacculis, qui a medicis appellantur, alii aliis rebus faciendum esse censebant. Eodem modo de lavatione et lavationis abstinentia dissederunt, de aceto mulso, de aqua mulsa, de aqua pura, de vino, de ptisana vel percolatum tantummodo succum exhibentes vel hordaceam solam; alii etiam cibos, alia denique alii adhibebant. Distinctis igitur et aegrotantium et remediorum differentiis Hippocrates, quibus indigeret pleuritidis affectio, demonstravit. Quod quo modo ipse persecutus esset paulo incompositius, quippe qui primus id invenisset, exposui in commentariis de libro eius, qui est de victu in acutis morbis, quem nonnulli contra Cnidias sententias, alii de ptisana inscribunt, prave utrique. Ego vero, ut etiam de hac re brevibus explicatam sententiam habeant studiosi,

οὐκ ὀκνήσω δηλῶσαι τὰ κεφάλαια. τῶν γάρ τοι πλευριτικῶν μὲν ἀρχομένων ὀδυνᾶσθαι τὴν πλευράν, ὡς ἂν οὐδέπω τῆς διαθέσεως οὔσης σαφοῦς, ἀποπειρᾶσθαι κελεύει τῶν πυριάσεών τε καὶ θερμασμάτων ὀνομαζομένων καὶ διῆλθεν αὐτὸς τὴν ὕλην· εἶτα, ἂν μὴ λύηται, σκεψάμενον, εἴτε ʽνεοβρῶτι ἐόντι καὶ ὑποκεχωρηκυίης τῆς κοιλίης᾽ εἴτε μή, διδάσκει, τί ποιητέον ἐστίν. ἐὰν δὲ μὴ ʹπείκῃ πρὸς ταῦτα, διορισμοὺς ἔγραψε τῶν τε φλεβοτομίας δεομένων καὶ τῶν καθάρσεως ἐπὶ τίνων τε χρὴ μελικράτῳ
763 ποτῷ χρῆσθαι ἢ ὀξυμέλιτι ἢ ὕδατι μέχρι | κρίσεως μηδεμίαν διδόντα τροφὴν ἐπὶ τίνων τε χυλῷ πτισάνης ἢ τῇ κριθῇ χρηστέον τηνικαῦτα καὶ σιτία δοτέον ἐστί· κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ περὶ οἴνου δόσεως διορίζεται, τίσι τε χρὴ διδόναι καὶ τίσι μὴ καὶ ὁπότε καὶ ὁποῖον· ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ λουτρῶν ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα. διττῆς δὲ οὔσης ἁμαρτίας ἐν ταῖς διαιρέσεσι διὰ τὸ τοὺς μὲν ἐλλιπέστερον

1 ὀκνῆσαι mutat. ead. man. in ὀκνήσω M. — τι pro τοι M. — 2 ὡς — ἂν M. — 3 ἀπειρᾶσθαι MAB ἀποπ. Corn. ChK. — 6 καὶ εἴτε codd edd. εἴτε eiecimus. — ὑποκεχωρηκυίας τῆς κοιλίας codd. edd. — 11 χυλὸν codd. edd. χυλῷ nos; cf. Proll. p. 87. — 12 τινικαῦτα M τινι καῦτα A; cf. Proll. p. 15. —

capita referre non gravabor. Cum in pleuriticis lateris dolor recens ortus fuerit, quia nondum manifesta sit affectio, experiri iubet sudationes fomentaque, quae appellantur, materiamque ipse persecutus est; deinde, si illo modo non solutus sit morbus, considerandum praecipit, nuperne, qui eo morbo laboret, comederit aliquid et alvus deiecerit necne, quidque sit faciendum, docet. Sin ne hac quidem ratione cesserit morbus, distinctiones tradit eorum, vel qui sanguinis missione vel qui purgatione indigeant, in quibus item mulsa aqua vel mulso aceto vel aqua pura utendum neque ullum alimentum dandum sit usque ad crisin, quibus vel succum ptisanae vel hordeo illo tempore vel cibos firmiores dare debeamus. Non secus de vino ita disserit, ut definiat, quibus dandum sit, quibus non, quando et quale; item de balneis aliisque id genus. Quoniam vero duplex est peccatum in divisionibus, unum, quod parum plene secatur, alterum, quod nimis

τέμνειν, τοὺς δὲ ὑπερβάλλειν εἰς οὐκ οἰκεῖον τῷ τεμνομένῳ
πλῆθος, ἑκάτερον αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης μεμφόμενος ἐν ἀρχῇ
μὲν τοῦ βιβλίου τάδε φησί· ‘τὰς μέντοι πολυτροπίας τὰς ἐν
‘ἑκάστῃσι τῶν νούσων καὶ τὴν πολυσχιδίην αὐτέων οὐκ
‘ἠγνόουν ἔνιοι, τοὺς δὲ ἀριθμοὺς ἑκάστου τῶν νοσημάτων
‘σάφα ἐθέλοντες φράζειν οὐκ ὀρθῶς ἔγραψαν. μὴ γὰρ καὶ
‘οὐκ εὐαρίθμητον ᾖ, εἰ τουτέῳ τις σημανεῖται τὴν τῶν
‘καμνόντων νοῦσον, τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου διαφέρειν τι, μὴ
‘τὠυτὸ δὲ νόσημα δοκέειν εἶναι, ἢν μὴ τὠυτὸ οὔνομα ἔχῃ.’
ἐπὶ δὲ τῶν ἰαμάτων ἔμπαλιν ὡς ἐλλιπόντων αὐτῶν ὧδέ
πώς φησι· ‘καὶ οὐ μοῦνον διὰ τοῦτο οὐκ ἐπαινέω, ἀλλὰ |
‘ὅτι καὶ ὀλίγοισι τὸν ἀριθμὸν τοῖσι ἀκέεσι ἐχρέοντο.’ μετὰ 764
δὲ ταῦτα προλαβὼν τὸ τῷ προβλήματι χρησιμώτατον οὐ
σαφῶς αὐτοῦ τὴν λύσιν ἔγραψε καὶ διὰ τοῦτο ἠγνοήθη

---

1 τοῖς δ' M. — 3 τὰς μέντοι κ. τ. λ. de rat. vict. in morb. ac. vol. II, p. 226 L vol. II, p. 289 Erm. Galen. comm. XV, p. 426. — 4 πολυσχιδίαν codd. edd. — αὐτῶν codd. edd. — 7 τι codd. edd. — 8 τι τὸ μὴ ὡυτὸν δὲ codd. edd. — 9 ἢν μή τωτὸ οὔνομα MA ἢν μήπω τοὔνομα BChK. — 10 ἰημάτων codd. edd. ἰαμάτων nos. — 11 καὶ οὐ κ. τ. λ. l. l. vol. II, p. 226 L vol. II, p. 288 Erm. Galen. l. l. p. 423. — μόνον codd. edd. — 12 τοῖσιν ἄκεσι χρέονται codd. edd. — 13 τὸν codd. edd. τὸ Corn. —

---

magna est eorum, in quae secatur, multitudo, utrumque Hippocrates in principio libri his verbis reprehendit: ‘Varias tamen morborum singulorum formas multiplicemque eorum divisionem non ignoraverunt quidam, at numeros singulorum morborum evidenter explicare cum vellent, non recte id scriptis mandaverunt. Vereor enim, ne numero comprehendi facile nequeant, si quis ex eo aegrotantium morbos aestimare velit, quod alter ab altero paululum differat neque idem esse videatur, nisi eodem nomine appelletur.’ De remediis rursus, utpote quorum manca enumeratio sit, haec fere dicit: ‘Nec solum hanc ob causam eos non laudo, sed quod paucis etiam numero remediis usi sunt.’ Post haec cum praesumsisset id, quod quaestioni propositae utilissimum esset, non satis eius solutionem expedivit ideo-

πολλοῖς τῶν ἰατρῶν ὅλη τοῦ προβλήματος ἡ δύναμις. ἐξηγησάμην μὲν οὖν ὅλον τὸν λόγον τοῦτον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ διαίτης ὀξέων ὑπομνήματι, συντόμως δὲ αὐτοῦ καὶ νῦν εἰπεῖν ἀναγκαῖόν ἐστι τὴν δύναμιν. αὐτὸ μὲν τὸ πρόβλημα κατὰ τήνδε τὴν λέξιν ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης· 'δοκέει δέ μοι 'ἄξια γραφῆς εἶναι ταῦτα μάλιστα, ὁκόσα τε ἀκαταμάθητά 'ἐστι τοῖσι ἰητροῖσι, ἐπίκαιρά γε ἐόντα εἰδέναι, καὶ ὁκόσα 'μεγάλας ὠφελείας φέρει ἢ μεγάλας βλάβας. ἀκαταμάθητα 'δέ ἐστι καὶ τάδε· διὰ τί ἄρα ἐν τῇσι ὀξείῃσι νούσοισι οἱ 'μέν τινες τῶν ἰητρῶν πάντα τὸν αἰῶνα διατελέουσι πτι'σάνην διδόντες ἀδιήθητον καὶ νομίζουσι ὀρθῶς ἰητρεύειν, 'οἱ δέ τινες περὶ παντὸς ποιέονται, ὅπως κριθὴν μηδεμίην 'καταπίνῃ ὁ κάμνων, μεγάλην γὰρ βλάβην ἡγέονται εἶναι, 'ἀλλὰ δι' ὀθονίου τὸν χυλὸν διηθέοντες διδόασι· οἱ δὲ αὖ

1 ἐξειγησάμην M. — 3 αὐτῷ A. — 4 ἀναγκαῖων (sic) A. — 5 δοκέει κ. τ. λ. Hipp. l. l. vol. II, p. 226 L; vol. II, p. 291 Erm. Galen. l. l. p. 438. — δοκεῖ codd. edd. — 6 εἶναι καὶ μάλιστα codd. edd. — 7 τοῖς ἰητροῖσιν codd. edd. — ἐπίκαιρα ῥέοντα MABCh. — ὁκόσας MABCh. — 9 τί ἄρα M τί δ' ἄρα ABChK. — τοῖσιν MABCh τῇσιν K. — 10 ἰητρῶν M ἰατρῶν ABChK. — πάντες superscripto α super τες M πάντα ἐς ABChK. — διατελοῦσι codd. edd. — 11 ἀήθητον codd. edd. — 12 ποιοῦνται codd. edd. — κριθὴν μὴ δὲ μίην M κρ. μὲν μηδεμίην ABChK. — 14 ὀθωνίου MA. — διηθέντες MABCh. —

que tota quaestionis vis a plerisque medicis ignorata est. Ego vero, licet totum hunc locum in primo de ratione victus in acutis commentario enarraverim, tamen nunc quoque breviter dicendum de vi eius mihi arbitror. Ipsam quidem quaestionem his verbis scripsit Hippocrates: 'Videntur autem mihi digna quae scribantur praecipue ea esse, quae vel non animadversa a medicis sunt, quamvis commoda eorum cognitio sit, vel magnas utilitates aut magnas noxas inferunt. Quae autem non animadversa sunt, etiam haec sunt: cur in acutis morbis alii medici, cum toto vitae tempore ptisanam non colatam exhibeant, recte se medicinam exercere existiment, alii nihil antiquius habeant quam ne quid hordei aegrotus devoret, quippe quod magnam afferre noxam putent, sed succum per linteum ex-

‘τινες αὐτέων οὔτε ἂν πτισάνην παχείην δοῖεν οὔτε | χυλόν, 765 ‘οἵ μέν, μέχρι ἂν ἑβδομαῖος ὁ κάμνων γένηται, οἵ δὲ καὶ ‘διὰ τέλεος ἄχρι ἂν κριθῇ ἡ νοῦσος. μάλα μὲν οὖν οὐδὲ ‘προβάλλεσθαι τὰ τοιαῦτα ζητήματα εἰθισμένοι εἰσὶν οἵ ‘ἰητροί, ἴσως δὲ οὐδὲ προβαλλόμενα εὑρίσκεται. καίτοι δια-‘βολήν γε ἔχει ὅλη ἡ τέχνη πρὸς τῶν δημοτέων μεγάλην, ‘ὥς μηδὲ δοκέειν ὅλως ἰητρικὴν εἶναι· ὥστε ἔν γε τοῖσι ‘ὀξυτάτοισι τῶν νοσημάτων τοσόνδε διοίσουσι ἀλλήλων οἵ ‘χειρώνακτες, ὥστε, ἃ ὁ ἕτερος προσφέρει ἡγεόμενος ἄριστα ‘εἶναι, ταῦτα νομίζειν ἤδη τὸν ἕτερον κακὰ εἶναι.’ καὶ μετὰ ὀλίγα ‘φημὶ δὴ πάγκαλον εἶναι τοῦτο τὸ σκέμμα καὶ ‘ἠδελφισμένον τοῖσι πλείστοισι τῶν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐπικαι-‘ροτάτοισι· καὶ γὰρ τοῖσι νοσέουσι πᾶσι ἐς ὑγιείην τι μέγα ‘δύνασθαι καὶ τοῖσι ὑγιαίνουσι ἐς ἀσφαλείην καὶ τοῖσι

1 *παχεῖαν* codd. edd. — *οὔτ' αὖ χυλὸν* codd. edd. — 2 *εἰ μὲν* M. — *μέχρι* M *μέχρις* ABChK. — 3 *τέλους* codd. edd. — *ἄχρι* M *ἄχρις* ABChK. — 7 *ὡς* om. MAB. — *δοκεῖν* codd. edd. — 9 *χειρόνακτες* MAB. — *ἡγούμενος* codd. edd. — 11 *πᾶν καλὸν* codd. edd. — *καὶ* om. codd. edd. — 13 *ὑγίειαν* codd. edd. — 14 *δύναται* A. — *ἐς* M *εἰς* ABChK. — *ἀσφάλειαν* codd. edd. —

colatum porrigant; alii rursus neque ptisanam crassam dare velint neque succum idque alii usque ad septimum diem, alii vero, dum omnino morbus ipse iudicatus fuerit. Huiusmodi igitur quaestiones non admodum sibi proponere medici consueverunt neque forte si proponant, solvunt. At vero magnam quidem apud vulgus calumniam ars tota sustinet, adeo ut ne medicina quidem ulla esse videatur, si quidem in acutis morbis tantum inter se dissentiunt opifices, ut, quae alter affert tamquam optima existimans, ea vel perniciosa alter habeat.’ Et paulo post: ‘Dico igitur optimam esse hanc considerationem et plerisque, quae in arte versantur, rebus iisque utilissimis cognatam; nam et omnibus aegrotantibus ad sanitatem plurimum facere et sanis ad tuendam eam et iis, qui sese exercent, ad bonum habitum

‘ἀσκέουσι ἐς εὐεξίην καὶ ἐς ὅ τι ἂν ἕκαστος ἐθέλοι.’ τὸ περὶ τῆς διαφωνίας, φησί, τῶν τεχνιτῶν σκέμμα μεγίστην ἔχει δύναμιν οὐ μόνοις τοῖς νοσοῦσιν εἰς ὑγιείας κτῆσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν εἰς φυλακὴν αὐτῆς δηλονότι καὶ τοῖς ἀσκοῦσιν εἰς εὐεξίαν τοῦ σώματος πρός τε τὴν κτῆσιν αὐ-
766 τῆς καὶ διαμονήν· | εἶτα προσέθηκε ‘καὶ ἐς ὅ τι ἂν ἕκαστος ἐθέλοι’ δηλῶν οὐ μόνον εἰς ἰατρικήν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας τέχνας ἐκτετάσθαι τὸ σκέμμα καὶ τὴν λύσιν αὐτοῦ. θαυμάσαι γὰρ ἔστι, διὰ τί τέχνην μετιόντες οἱ ἰατροί, καθ’ ἣν τῇ πείρᾳ τὰ προσφερόμενα βοηθήματα κριθῆναι δύναται, πότερον ὠφέλησεν ἢ ἔβλαψεν, ὅμως ἐναντιωτάτας ἀποφάσεις ἐποίησαν περὶ τῶν ὠφελούντων τε καὶ βλαπτόντων. ἐν μὲν γὰρ φιλοσοφίᾳ μὴ πεπαῦσθαι τὰς πλείστας τῶν διαφωνιῶν οὐδὲν θαυμαστόν, ὡς ἂν μὴ δυναμένων τῶν πραγμάτων ἐναργῶς κριθῆναι τῇ πείρᾳ καὶ διὰ τοῦτο τινῶν μὲν ἀπο-

1 ἀσκεύουσιν MAB ἀσκέουσιν Corn. ChK. — ἀξίην codd. edd. εὐεξίην Corn. — ἂν om. codd. edd. — περὶ τῆς M τῆς om. ABChK. — 3 ἐς codd. edd. (item postea). — ὑγιείας M ὑγιείης ABChK. — 5 εἰς post ἀσκοῦσιν om. codd. edd. — ἀξίην codd. edd. εὐεξίαν Corn. — 6 ἂν om. codd. edd. — 7 οὐ μὴν οὐ μόνον M. — 8 καὶ τὴν M καὶ om. ABChK; cf. Proll. p. 34. — 9 ἰητροί MA. — 11 ἐναντιωτάτοις M. — 14 ὡςὰν M. —

atque ad id, quod quisque voluerit.’ Hanc de artificum dissensione considerationem maximam vim habere ait non modo languentibus ad sanitatem recuperandam, verum etiam sanis ad tutelam eius videlicet et iis, qui se exercent, ad bonum corporis habitum, ut et acquirant eum et perpetuo conservent; deinde addidit ‘atque ad id, quod quisque voluerit’, ut significet, non tantum ad medicinam, verum ad omnes etiam alias artes hanc quaestionem et solutionem eius pertinere. Mirari enim licet, qui fiat, ut medici, qui artem eam tractent, in qua admota remedia profuerint an obfuerint, experientia possit iudicari, maxime tamen repugnantes inter se sententias de iis, quae iuvant et nocent, pronuntiaverint. Nam si in philosophia nondum profligatae sunt plurimae dissensiones, nihil mirum est, quippe cum res eae sint, de quibus evidenti experimento iudicari nequeat, atque idcirco

φηναμένων ἀγένητον εἶναι τὸν κόσμον, τινῶν δὲ γενητόν, ὥσπερ γε καὶ τινῶν μὲν οὐδὲν ἔξωθεν αὐτοῦ περιέχον εἶναι, τινῶν δὲ εἶναι λεγόντων καὶ τούτων αὐτῶν τὸ περιέχον εἶναί τι φάντων, ἐνίων μὲν κενὸν ἀποφηναμένων εἶναι τοῦτο μηδεμίαν οὐσίαν ἔχον ἐν ἑαυτῷ, τινῶν δὲ κόσμους ἄλλους ἀριθμῷ ἀπεριλήπτους, ὡς εἰς ἄπειρον ἐκτετάσθαι πλῆθος. αἰσθήσει γὰρ ἐναργεῖ τὴν τοιαύτην διαφωνίαν ἀδύνατον κριθῆναι. οὐ μην ὅμοιόν γε τὸ τῆς ὠφελείας καὶ βλάβης τῶν | προσφερομένων τοῖς σώμασιν ἰαμάτων εἰς 767
διαφωνίαν ἀφικόμενον ἐν τοῖς ἰατροῖς, δυνάμενόν γε αὐτῶν κρῖναι τῇ πείρᾳ τό τε ὠφελοῦν καὶ τὸ βλάπτον. τούτου τοίνυν τοῦ ζητήματος ἡ λύσις οὐ πάνυ τι σαφῶς εἴρηται τῷ Ἱπποκράτει καὶ διὰ τοῦτο σχεδὸν ἅπαντας ἔλαθε τοὺς ἐξηγησαμένους τὸ βιβλίον. ἔστι δὲ τοιάδε· τῶν νοσούντων ἔνιοι μὲν ἀσιτίας χρῄζουσιν, ἄχρις ἂν ἡ νόσος κριθῇ, τινὲς

---

1 ἀγέννητον codd. edd. ἀγένητον nos. — γεννητόν codd. edd. γενητόν nos. — 2 περιέχειν codd. edd. περιεχόμενον Corn. περιέχον nos. — 3 αὐτῶν περιεχόμενόν τι codd. edd. αὐτῶν τὸ περιέχον εἶναί τι nos; cf. Proll. p. 106. — 13 ἅπαντες ead. man. mutat. in ἅπαντας M. — 14 ἐξηγημένους M. — 15 χρίζουσιν M. — νοῦσος codd. edd. νόσος nos. —

---

alii non genitum esse mundum, alii genitum tradiderint, alii nihil extra mundum, quod contineret, alii esse aliquid affirmaverint, atque ex his ipsis nonnulli id, quod contineret, aliquid esse, nonnulli vacuum esse dixerint nullam habens in se substantiam, quidam mundos alios, qui numero comprehendi nequirent, ut in infinitum extenderetur eorum multitudo. Huiusmodi enim controversia evidenti sensuum iudicio disceptari non potest. At vero non similis ratio est utilitatis et noxae medicamentorum, quae corpori admoventur, quae habeantne vim salutarem an pestiferam, quamquam experientia facile iudicari potest, tamen tanta inter medicos oborta controversia est. Huius igitur quaestionis solutio quia non admodum clare ab Hippocrate explicata est, omnes fere libri interpretes latuit; quae nimirum talis est. Ex aegrotantibus alii, quoad morbus iudicatus est, inedia, alii cibo

δὲ τροφῆς καὶ τούτων ἔνιοι μὲν τῆς κριθώδους πτισάνης, ἔνιοι δὲ τοῦ χυλοῦ μόνου, καθάπερ γε καὶ στερεωτέρας ἔνιοι, καὶ μέντοι καί τινες μὲν ὀξυμέλιτος ἢ μελικράτου, τινὲς δὲ ὕδατος ἢ οἴνου. διὰ τοῦτο τοῖς ἰατροῖς, ὅσοι τῇ πείρᾳ μόνῃ τὴν τέχνην συνεστήσαντο, χρήσιμον ἔδοξεν ἐκεῖνο μόνον, ὁ κατὰ τύχην αὐτοῖς ἐφάνη πλεονάκις ὠφελῆσαν. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοὐναντίον εἶδος ἀφικέσθαι τῆς διαίτης τολμῶσιν, ὡς κἀκείνου πειραθῆναι, τὴν ἀτυχίαν δεδιότες. μόνος οὖν ὁ τήν τε φύσιν εἰδὼς τοῦ κάμνοντος καὶ τὴν τοῦ νοσήματος διάθεσιν καὶ τὴν τοῦ προσαχθησομένου βοη-
768 θήματος δύναμιν ἔτι τε τὸν καιρόν, ἐν ᾧ χρηστέον | αὐτῷ, [τολμῆσαι] δυνήσεται χρησάμενος τῷ λογικῶς ἐπινοηθέντι βοηθήματι τῇ πείρᾳ βεβαιῶσαι τὴν ἐλπίδα. ὥστε μόνος εὑρήσει τῆς τε διαφωνίας τὴν αἰτίαν καὶ τοὺς διορισμούς, οἷς προσέχων τις ἐπὶ τὸ τῷ κάμνοντι συμφέρον ἀφίξεται, τῶν δὲ ἄλλων οὐδεὶς γνώσεται τοῦτο. τοῖς γὰρ ἐγνωσμέ-

---

6 κατὰ τύχην M κ. τὴν τ. ABChK. — 12 τολμῆσαι uncis seclusimus. — 13 βεβιῶσαι M. — 14 ἀφωνίας codd. edd. διαφωνίας nos. — 16 τοῖς τε γὰρ codd. edd. τοῖς γὰρ nos; cf. Proll. p. 115. —

---

indigent atque horum quibusdam opus est ptisana hordacea, quibusdam succo solo, nonnullis etiam firmiore cibo atque etiam aliis aceto mulso vel aqua mulsa, aliis aqua pura vel vino. Hinc factum est, ut medicis, quotquot experientia sola artem constituerunt, solum illud utile videretur, quod fortuito saepius profuisse quisque animadverterat. Neque enim ad contrarium victus genus transire audebant, ut hoc quoque experirentur, metuentes, ne infeliciter res cederet. Solus igitur ille, qui et aegrotantis naturam et morbi affectionem et vim remedii adhibendi, item tempus, quo utendum sit, cognoverit, usus medicamento ratione excogitato experientia spem suam confirmare poterit solusque inveniet tum dissensionis causam, tum distinctiones, quas secutus aliquis ad id, quod aegrotanti conducat, perveniat; ceterorum autem nemo id cognoscere poterit. Hi enim experientia tantum cognitis

νοις διὰ πείρας ἐπιμένοντες ἐκεῖνα μόνα παραλαμβάνουσιν
αἰτιώμενοι φύσιν ἢ τέχνην ἤ τι τοιοῦτον τῆς βλάβης αἴτιον
γενέσθαι. τοῦτο οὖν αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ περὶ ἀγμῶν ἐδήλω-
σεν ὁ Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν μεθ' ἕλκους καταγμάτων ἐν
τῇδε τῇ ῥήσει· ‛ἄλλοι δέ τινές εἰσι, οἳ ὀθονίοισι τὰ τοι-
‛αῦτα ἰητρεύουσι εὐθέως καὶ ἔνθεν μὲν καὶ ἔνθεν ἐπιδέουσι
‛τοῖσι ὀθονίοισι, κατὰ τὸ ἕλκος δὲ αὐτὸ διαλείπουσι καὶ
‛ἐῶσι ἀνεψύχθαι· ἔπειτα καὶ ἐπιτιθέασι ἐπὶ τὸ ἕλκος τῶν
‛καθαρτικῶν τι καὶ σπλήνεσι οἰνηροῖσι ἢ ἐρίοισι οἰσυπη-
‛ροῖσι θεραπεύουσι. αὕτη ἡ ἴησις κακὴ καὶ εἰκὸς τοὺς οὕ-
‛τως ἰητρεύοντας τὰ μέγιστα ἀσυνετέειν καὶ ἐν τοῖσι ἄλλοισι
‛κατήγμασι καὶ ἐν τοῖσι τοιούτοισι. μέγιστον γάρ ἐστι τὸ
‛γινώσκειν, καθ' ὁποῖον τρόπον χρὴ τὴν | ἀρχὴν βάλλεσθαι 769
‛τοῦ ὀθονίου καὶ καθ' ὁποῖον μάλιστα πεπιέχθαι καὶ οἷά
‛τε ὠφελέονται, ἢν ὀρθῶς τις βάλληται τὴν ἀρχὴν καὶ πιέζῃ,

1 διαπείρας MA; cf. Proll. p. 40. — 5 ἄλλοι δέ κ. τ. λ. de fractur. vol. III, p. 496 L. Galen. comment. XVIII, 2, p. 541 K. — τοιαῦτ' codd. edd. — 9 ὑσωπηροῖσι MAB οἰσυπηροῖσι Corn. ChK. — 10 ἴασις codd. edd. — 11 ἀσυμετέειν MAB ἀξυνετέειν ChK. — 12 κατήγμασι MAB κατάγμασι ChK. — 15 πιέζειν MABCh πιέζῃ Corn. K. —

insistentes ea sola adhibent atque noxae causam in naturam vel artem vel tale quid referunt. Idem etiam in libello de fracturis Hippocrates ostendit in iis, quae cum ulcere fiunt, fracturis hisce verbis: ‛Alii quidam sunt, qui huiusmodi fracturas linteis statim curent atque hinc et inde fascias convolvant, ulcus vero ipsum nudum relinquant et perfrigescere sinant; postea supra ulcus imposito medicamento aliquo purgante spleniis vino imbutis vel lana succida medeantur. At prava est haec curatio atque ea qui utuntur, cum in aliis fracturis, tum in his maxime desipere probabile est. Plurimi enim interest cognoscere, qua ratione fasciae initium iniciendum sit et qua parte maxime comprimendum, quantum item conducat, si quis et recte initium fasciae circumdederit et, qua parte maxime

'ἣ μάλιστα χρή, καὶ οἷα βλάπτονται, ἢν μὴ ὀρθῶς τις βάλ'ληται μηδὲ πιέζῃ, ᾗ μάλιστα χρή, ἀλλὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν. 'εἴρηται μὲν οὖν καὶ ἐν τοῖσι πρόσθεν γεγραμμένοισι, 'ὁποῖα ἀφ' ἑκατέρου ἀποβαίνει, μαρτυρέει δὲ καὶ αὐτὴ ἡ 'ἰητρική· ἀνάγκη γὰρ τῷ οὕτως ἐπιδεομένῳ τὸ οἶδος ἐξα'είρεσθαι ἐς αὐτὸ τὸ ἕλκος. καὶ γάρ, εἰ ὑγιὴς χρὼς ἔνθεν 'καὶ ἔνθεν ἐπιδεθείη, ἐν μέσῳ δὲ διαλειφθείη, μάλιστα κατὰ 'τὴν διάλειψιν οἰδήσειεν ἂν καὶ ἀχροιήσειε. πῶς οὖν οὐχὶ 'ἕλκος γε ταῦτα ἂν πάθοι; ἀναγκαίως οὖν ἔχει ἄχροον μὲν καὶ 'ἐκπεπιεγμένον εἶναι τὸ ἕλκος, δακρυῶδές τε καὶ ἀνεκπύητον, 'ὀστέα δὲ καὶ μὴ μέλλοντα ἀποστῆναι ἀποστατικὰ γενέσθαι· 'σφυγμῶδές τε καὶ πυρῶδες τὸ ἕλκος ἂν εἴη. ἀναγκάζονται 'δὲ διὰ τὸ οἶδος ἐπικαταπλάσσειν· ἀσύμφορον δὲ καὶ τοῦτο

2 ᾗ μάλιστα χρή om. codd. edd. — 3 τοῖσι M τοῖς A. — 4 ἐπιβαίνει MABCh. — 5 οἶδος M Corn. εἶδος ABChK. — 6 ἔνθεν μὲν καὶ codd. edd. — 7 ἐπιδεσθείη codd. edd. — 8 ἀχροίσειε codd. edd. — 10 ἐκπεπιεσμένον codd. edd. — δακνῶδες codd. edd. δακρυῶδες Corn. — 11 ὀστέα δ' ἢ γ' μέλη (sic) M ὀ. δ' ἢ μέλη ABChK ὀ. δὲ καὶ μὴ μέλλοντα Corn. — συστατικὰ codd. edd. ἀποστατικὰ Corn. — 12 πυρετῶδες codd. edd. — 13 δὲ ante διὰ om. codd. edd. — εἶδος codd. edd. οἶδος Corn. —

convenit, compresserit, tum, quantum detrimenti inferatur, si quis neque recte fasciandi initium fecerit neque, qua maxime convenit parte, compresserit, sed hinc et inde. Ac dictum quidem etiam supra est, quid ex utraque re eveniat, sed ipsa quoque medicina testimonium eius rei affert. Sic enim qui devinctus est, ei tumorem ad ulcus ipsum assurgere necesse est. Nam si sana pars carnosa hinc atque hinc devincta intermedio quodam spatio relicto erit, praecipue, qua intermissio facta est, intumescet et decolorabitur. Quomodo igitur ulcus haec non patiatur? Necesse igitur est ulcus decoloratum et labris expansis fiat et lacrimosum ac minime suppurans, ossa autem alias minime recessura recedant atque ulcus pulsu et igneo calore afficiatur. Iam coguntur propter tumorem emplastra imponere, sed et hoc inutile est iis, qui hinc atque hinc devinciuntur, cum

'τοῖσι ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπιδεομένοισι· ἄχθος γαρ ἀνωφελὲς
'προς τῷ ἄλλῳ σφυγμῷ ἐπιγίνεται. τελευτῶντες δὲ ἀπο-|
'λύουσι τὰ ἐπιδέσματα, ὁπόταν σφιν παλιγκοτέῃ, καὶ ἰητρεύ- 770
'ουσι τὸ λοιπὸν ἄνευ ἐπιδέσιος· οὐδὲν δὲ ἧσσον, καὶ ἤν τι
'ἄλλο τρῶμα τοιοῦτον λάβωσι, τῷ αὐτῷ τρόπῳ ἰητρεύουσι.
'οὐ γὰρ οἴονται τὴν ἐπίδεσιν τὴν ἔνθεν καὶ ἔνθεν καὶ τὴν
'ἀνάψυξιν τοῦ ἕλκεος αἰτίην εἶναι, ἀλλὰ ἄλλην τινὰ ἀτύ-
'χίην.' οὐκ οἴονται, φησί, τὴν κακὴν ἐπίδεσιν αἰτίαν εἶναι
τῆς βλάβης, ἀλλὰ ἄλλην τινὰ ἀτυχίαν. διὰ τοῦτο οὖν οὐδὲ
ἀφίστανται τῆς εἰωθυίας αὐτοῖς ἀγωγῆς, ἀλλὰ ἐπιμένουσι
τοῖς κακῶς ἐγνωσμένοις. αὕτη μοι ἡ τοῦ προβλήματος
λύσις ἐστί, καθ' ὃ τὴν αἰτίαν ἡμᾶς σκέψασθαι τῆς ἐν
τοῖς ἰάμασι δεῖ διαφωνίας, ἣν καθόλου περιλαβὼν ἄν τις
εἴποι διαφορὰν εἶναι τοῦ γενικῶς νοουμένου τε καὶ λεγο-
μένου παὶ προβαλλομένου πράγματος, ἐάν τε πάθος ἐάν
τε ὕλη τις ᾖ βοηθήματος. λέγω δὲ πάθος μέν, οἷον τὴν

2 ἐπιγίγνεται codd. edd. — 3 ὁπότ' ἂν codd. edd. — πάλιν κοτέῃ codd. edd. παλιγκοτέῃ Corn. — ἰητρεύουσι M ἰητρεύσουσι ABChK. — 5 τρῶμα om. codd. edd. — 7 αἰτίαν εἶναι τοῦ ἕλκους codd. edd. — ἀλλὰ M ἀλλ' ABChK. — εὐτυχίην MAB (id. v. 9). — 12 καθὸ M. — 16 εὗλη M. —

ad reliquum pulsum pondus etiam inutile accedat. Postremo vero, cum recruduerit malum, fascias resolvunt et reliquam curationem sine vinculo persequuntur. Nihilo minus autem, si quod aliud vulnus huiusmodi nacti erunt, eodem modo curationem instituunt. Neque enim vincturam hinc et hinc adhibitam nec refrigerationem ulceris esse in causa, verum aliam quandam infelicitatem putant.' Non putant, inquit, pravam illam vincturam noxae causam esse, sed aliam quandam infelicitatem; quamobrem non relinquunt consuetam suam tractationem, sed in male cognitis perseverant. Haec mihi quaestionis illius solutio est, qua nobis causa dissensionis in remediis adhibendis consideranda est, quam universe aliquis ita complecti potest, ut dicat esse differentiam rei, quae generatim intellegitur et dicitur et proponitur, sive ea res affectio sive materia aliqua remedii

50*

πλευρῖτιν, ἐφ' ἧς ὡς ἐπὶ παραδείγματος ἐποιήσατο τὸν λόγον, ὕλην δὲ μελίκρατον ἢ οἶνον ἢ ὕδωρ ἢ ὀξύμελι.
771 καθ' ἕκαστον γὰρ τούτων ἴδιαί τινές εἰσι | διαφοραί, περὶ ὧν ἁπασῶν ὁ Ἱπποκράτης οὐ μόνον διὰ ὀλίγων ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ σαφῶς ἐδίδαξε τοὺς διορισμούς, ὡς ἐχρῆν διαιρεῖσθαι τὰς διαφοράς. ἐμοὶ δὲ ἀρκέσει παραδείγματός τινος ἐξ αὐτῶν μνημονεῦσαι τοῦ περὶ τῶν οἴνων λόγου κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν εἰρημένου· ʽγλυκὺν δὲ οἶνον καὶ οἰνώδεα ʽκαὶ λευκὸν καὶ μέλανα καὶ μελίκρητον καὶ ὕδωρ καὶ ʽὀξύμελι τοισίδε σημαινόμενον χρὴ διορίζειν ἐν τῇσι ὀξείῃσι ʽνούσοισι· ὁ μὲν γλυκὺς ἧσσόν ἐστι καρηβαρικὸς τοῦ οἰνώʽδεος καὶ ἧσσον φρενῶν ἁπτόμενος καὶ διαχωρητικώτερος δή ʽτι τοῦ ἑτέρου κατὰ ἔντερον, μεγαλόσπλαγχνος δὲ σπληνὸς ʽκαὶ ἥπατος, οὐκ ἐπιτήδειος δὲ οὐδὲ τοῖσι πικροχόλοισι· καὶ ʽγὰρ οὖν καὶ διψώδης τοῖσί γε τοιούτοισί ἐστι· ἀτὰρ καὶ

2 ὕλη A. — ὀξύκρατον codd. edd. ὀξύμελι Corn. — 7 τὸν οἶνον codd. edd. τῶν οἴνων nos. — 8 γλυκὺν κ. τ. λ. Hipp. de rat. vict. in ac. vol. II, p. 332 L; vol. I, p. 316 Erm. Galen. comment. vol. XV, p. 626 K. — τε pro δὲ codd. edd. — 9 καὶ λευκὸν M καὶ om. ABChK. — μελίκρατον codd. edd. — 10 τοῖσδε codd. edd. — 15 τοιούτοις codd. edd. —

erit. Affectionem appello veluti pleuritidem, quam exempli causa protulit, materiam mulsam aquam vel vinum vel aquam puram vel acetum mulsum. In singulis enim his sunt propriae quaedam differentiae, de quibus omnibus Hippocrates non modo paucis verbis, sed explicate etiam, quomodo essent dividendae, distinctiones docuit. Equidem satis arbitror exempli causa dictum aliquod ex his commemorasse, quale est illud de vinis: ʽAt vinum dulce et vinosum et album et nigrum et aquam mulsam et aquam puram et acetum mulsum hisce notis in morbis acutis distinguere oportet: dulce vinoso minus caput gravat minusque mentem attentat magisque sane quam alterum intestinorum deiectiones movet, lienem tamen et iecur auget neque iis, qui amaram colligunt bilem, idoneum est, quippe quod huiuscemodi hominibus sitim afferat. Quin etiam in superiore in-

‛φυσώδης τοῦ ἐντέρου τοῦ ἄνω· οὐ μὴν πολέμιός γε τῷ
‛κάτω ἐντέρῳ, ὡς κατὰ λόγον τῆς φύσης· καίτοι οὐ πάνυ
‛πορίμη ἐστὶ ἡ ἀπὸ τοῦ γλυκέος οἴνου φῦσα, ἀλλὰ
‛ἐγχρονίζει περὶ ὑποχόνδριον. καὶ γὰρ οὖν ἧσσον οὗτος
‛οὐρητικὸς τὸ ἐπίπαν τοῦ οἰνώδεος λευκοῦ· πτυάλου δὲ
‛μᾶλλον ἀναγωγός ἐστι τοῦ ἑτέρου ὁ γλυκύς. καὶ οἷσι μὲν |
‛διψώδης ἐστὶ πινόμενος, ἧσσον ἂν τούτοισι ἀνάγοι ἢ ὁ 772
‛ἕτερος οἶνος, οἷσι δὲ μὴ διψώδης, μᾶλλον ἀνάγοι ἂν τοῦ
‛ἑτέρου. ὁ δὲ λευκὸς οἰνώδης οἶνος ἐπῄνηται μὲν καὶ
‛ἔψεκται τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα ἤδη ἐν τῇ τοῦ γλυκέος
‛οἴνου διηγήσει· ἐς δὲ κύστιν μᾶλλον πόριμος ἐὼν τοῦ
‛ἑτέρου καὶ διουρητικὸς δὲ ἐὼν καὶ καταρρηκτικὸς αἰεὶ πολλὰ
‛προσωφελέοι ἂν ἐν ταύτῃσι τῇσι νούσοισι· καὶ γὰρ εἰ πρὸς
‛ἄλλα ἀνεπιτηδειότερος τοῦ ἑτέρου πέφυκε, ἀλλὰ ὅμως κατὰ
‛κύστιν ἡ κάθαρσις ὑπὸ αὐτοῦ γινομένη ῥύεται, ἣν προτρέ-

2 ὡς om. codd. edd. — 3 φύσα codd. edd. — 4 ὑπὸ χόνδρια M ὑποχόνδρια ABChK. — ἥσσων A. — 5 οὐρητικὸς οὗτος codd. edd. — 6 ἀναγωγὸς μᾶλλον codd. edd. — 8 verba μᾶλλον — οἰνώδης om. ABChK; cf. Progr. I, p. 19. — 11 εἰς codd. edd. — 12 δὲ ἂν codd. edd. δὲ ὢν Corn. — ἀεὶ codd. edd. — 13 προσωφέλειαν M πρὸς ὠφέλειαν ABChK προσωφελέει ἂν Corn. — τοῖσι pro τῇσι M. —

testino flatum excitat neque tamen inferiori intestino pro flatus ratione est adversum; quamquam inflatio, quae e dulci vino exsistit, non admodum penetrat, sed circa praecordia immoratur. Et certe hoc vinum in universum minus urinas movet quam vinosum album; sputum tamen educit dulce magis quam alterum. Et quibus quidem sitim affert, si bibitur, iis minus quam alterum vinum educit, quibus autem non siticulosum est, magis altero educit. Vinum vero album vinosum plurimum et maxima ex parte laudatum quidem et vituperatum est in vini dulcis descriptione; ad vesicam autem cum facilius altero penetret urinamque cieat et perrumpat, multam semper in talibus morbis utilitatem affert. Licet enim ad alia inutilius altero sit, ea tamen per vesicam purgatio, quae hoc vino efficitur, liberat, si

'πηται ὁκοῖα δεῖ. καλὰ δὲ ταῦτα τεκμήριά ἐστι τὰ περὶ
'οἴνου καὶ ὠφελείης καὶ βλάβης, ὅσα ἀκαταμάθητα ἦν τοῖσι
'ἐμεῦ γεραιτέροισι. κιρρῷ δὲ [αὖ] οἴνῳ καὶ μέλανι αὐστηρῷ
'ἐν ταύτῃσι τῇσι νούσοισι ἐς τάδε ἂν χρήσαιο· εἰ καρη-
'βαρίη μὲν μὴ ἐνείη μηδὲ φρενῶν ἅψις μηδὲ τὸ πτύαλον
'κωλύοιτο τῆς ἀνόδου μηδὲ τὸ οὖρον ἴσχοιτο, τὰ διαχωρή-
'ματα δὲ πλαδαρώτερα καὶ ξυσματωδέστερα εἴη· ἐν δὴ τοῖσι
'τοιούτοισι πρέποι ἂν μάλιστα μεταβάλλειν ἐκ τοῦ λευκοῦ
'καὶ ὅσα τούτοισι ἐμφερέα. προσξυνιέναι δὲ δεῖ, ὅτι τὰ μὲν
'ἄνω πάντα καὶ τὰ κατὰ κύστιν ἧσσον βλάψει, ἢν ὑδαρέ-
773 'στερος ᾖ, τὰ δὲ κατὰ ἔντερον καὶ μᾶλλον ὀνήσει, ἢν ἀκρη-
'τέστερος ᾖ.' κατὰ ταῦτά φησι 'τὰ περὶ τῆς τῶν οἴνων δια-
φορᾶς τε καὶ χρήσεως ἀκαταμάθητα ἦν τοῖς ἐμοῦ γεραι-
τέροις' ἐγὼ δὲ ταῦτα διορισμοῖς διακρίνων τὴν ἐπὶ αὐτοῖς

1 ὀκεῖα MA ὁκοῖα Corn. BChK. — ἐστι τῆς περὶ Corn. — 2 ὠφε-λείας codd. edd. — 3 ἐμεῦ MAB ἐμοῦ ChK. — γεραιτέρεσσι scriptum oι super εσ M. — αὖ uncis inclusimus. — 4 νούσῃσιν ABCh. — τῇσι σαις MABCh χρήσαιο Corn. K. — 6 κωλύοι τὸ codd. edd. — ὁδοῦ pro ἀνόδου codd. edd. — τὰ om. codd. edd. — διαχωρημένον MAB. — 7 πλαδαρώτερον MAB. — ἐν δὲ codd. edd. ἐν δὴ Corn. — 8 πρέποι MAB. — 9 πρὸς ξυνιέναι M. — δὲ διότι codd. edd. δὲ δεῖ ὅτι Corn. — 10 ἢν δαρέστερος M. — 13 τοῖσιν codd. edd. — ἐμεῦ MAB. — γεραιτέροισιν codd. edd. — 14 δι' ὁρισμοῖσι M διορισμοῖσι ABChK. — διακρίνω M. — αὐτοῖσι codd. edd. —

quidem, quale debet, propellitur. Atque hae quidem de vini utilitate et noxa bonae sunt notae, quae maioribus incognitae fuerunt. Fulvo autem vino et nigro austero in his morbis ita demum uti poteris, si neque capitis gravitas inerit neque mentis perculsio neque sputum, quominus sursum feratur, prohibebitur neque urina inhibebitur, sed alvi egestiones magis liquidae et ramentosae erunt; in his et quaecunque iis similia exsistunt, vel maxime convenit ex albo mutationem facere. Illud autem insuper scito, si dilutius fuerit vinum, minus laedere superiores partes omnes et quae circa vesicam sunt, sin meracius, iis, quae circa intestina sunt, magis etiam prodesse.' Hic Hippocrates ait illa, quae ad vinorum differentiam et usum pertinent, maioribus incognita fuisse, se

τέχνην συνεστησάμην.' οὕτω δὲ καὶ περὶ μελικράτου καὶ μέλιτος ὕδατός τε καὶ ὀξυμέλιτος καὶ πτισάνης καὶ βαλανείων ἔγραψε τοὺς διορισμοὺς μεμφόμενος τοὺς ἐπὶ πάντων τῶν ὀξέως νοσούντων ἤτοι κελεύοντας ἢ κωλύοντας ἑκάστῳ τῶν εἰρημένων χρῆσθαι. πρὸς γὰρ τὸν ἐρόμενον, εἰ δοτέον οἶνον τοῖς πυρέττουσιν, ἀποκριτέον, ὡς τῷδε μέν τινι δοτέον, τῷδε δὲ οὐ δοτέον ἐστί. ταὐτὸν δὲ τοῦτο καὶ περὶ ἡδονῆς ὁ Πλάτων ἐποίησε τινὰς μὲν αὐτῶν φεύγειν ἡμᾶς κελεύων, τινὰς δὲ προσίεσθαι· τὰς μὲν γὰρ ἐπὶ μαθήμασιν ὠφελίμοις τε καὶ καλοῖς καὶ ὅλως ἁπάσαις ταῖς καλαῖς πράξεσι προσίεσθαι χρῆναι, τὰς δὲ ἐπὶ οἰνοφλυγίαις ἢ λιχνείαις ἢ ἀφροδισίοις φεύγειν, ὅσαι δὲ μηδὲν τούτων ἀποκεκριμένον ἔχουσι, μήτε φεύγειν μήτε διώκειν. εὑρίσκονται δὲ δηλονότι τοῦ γένους τῶν ἡδονῶν αἱ διαφοραὶ κατὰ τὴν διαιρετικὴν | μέθοδον, ὡς ἐν ὅλῳ τῷ Φιλήβῳ δείκνυσιν 774

2 βαλανίων MAB. — 5 A verbis πρὸς γὰρ τὸν inc. excerpt. XXXXIV codd. FP. — ἐρώμενον P. — 7 τινι δοτέον ἐστί MABChK τ. δοτέον τῷδε FP τ. δ., τῷδε δὲ οὐ δοτέον ἐστί nos; cf. Proll. p. 110. — ταὐτὸ FP. — 11 χρῆναι P (F?) χρὴ MABChK. — οἰνωφλυγίαις M. — 12 λιχνίαις M. — ἀμφοδισίοις P. — 14 διλονότι P. — ἡδονῶν ἀδιάφοροι FP ἡ. ἢ διάφοροι M. —

autem distinctionibus, quibus haec discerni possint, traditis horum artem constituisse. Ad eundem modum etiam de mulso, de melle, de aqua pura, de aceto mulso, de ptisana, de balneis distinctiones conscripsit eos damnans, qui in omnibus acutis morbis uniuscuiusque horum usum vel prorsus concederent vel vetarent. Si quis enim interrogaverit, dandumne sit vinum febrientibus, respondendum erit, huic dandum, huic non dandum esse. Idem hoc de voluptate Plato fecit, cum quasdam nobis fugiendas, quasdam admittendas censuit; quae enim in utilibus liberalibusque disciplinis omninoque in honestissima quaque actione versarentur, eas admittendas esse, quae tamen in ebrietatibus, ligurritionibus, rebus venereis, eas fugiendas; quae autem nihil horum distinctum haberent, neque fugiendas neque appetendas. Inveniri autem constat generis voluptatum differentias ex ratione atque arte dividendi, quemadmodum in toto Philebo ostendit Plato discri-

ὁ *Πλάτων* τὰς διαφορὰς ἁπάσας αὐτῶν διδάσκων. διὰ τοῦτο οὖν ἔφην παρακεῖσθαι καὶ κοινωνεῖν τὰ κατὰ τὴν διαιρετικὴν ὁδὸν εὑρισκόμενα τοῖς κατὰ τὴν ὁμοίου γνῶσιν· ὁμοιότης μὲν γάρ ἐστι ταῖς ἡδοναῖς πρὸς ἀλλήλας, ἡ δὲ κοινότης κατὰ τὸ γένος· ἓν γάρ τοι κοινόν ἐστιν ἐν αὐταῖς, καθ' ὃ τὴν προσηγορίαν ἐκτήσαντο κοινήν, ἕτεραι δὲ κατὰ τὴν ἐν ταῖς ἰδίαις διαφοραῖς ἰδέαν. αἱ μὲν γὰρ ἁπλαῖ ταῖς ἁπλαῖς πρὸς τῷ κοινῷ τῆς ἡδονῆς εἴδει καὶ τὸ κατὰ τὴν ἁπλότητα προσλαβοῦσαι μείζονα τὴν ὁμοιότητα προσλαμβάνουσιν, ὥσπερ γε καὶ ταῖς συνθέτοις αἱ σύνθετοι καὶ αἱ σωματικαὶ ταῖς σωματικαῖς αἵ τε ψυχικαὶ ταῖς ψυχικαῖς αἵ τε ὠφέλιμοι ταῖς ὠφελίμοις αἵ τε βλαβεραὶ ταῖς βλαβεραῖς, ὥσπερ γε καὶ αἱ κατὰ τὰς καλὰς πράξεις καὶ αἱ κατὰ τὰς κακὰς ἀλλήλαις ἑκάτεραι· παραπλησίως δὲ καὶ αἱ μὲν κατὰ τὸ λογιστικὸν εἶδος τῆς ψυχῆς ἀλλήλαις, αἱ δὲ κατὰ τὸ θυμοειδὲς ἢ ἐπιθυμητικόν, ὁμοίως καὶ αἵδε κατὰ τὸν

---

1 καὶ διὰ FP. — 2 τὰ κατὰ P (F?) τὰ om. MABChK; cf. Proll. p. 106. — 3 ὅμοι P. — in verbo γνῶσιν desin. excerpt. XXXXIV codd. FP. — 4 ἡ μὲν codd. edd. ἡ δὲ Corn.; cf. Proll. p. 105. — 6 ἐκτήσατο MAB. — 10 καὶ ἐν τοῖς codd. edd. καὶ ταῖς nos. — 11 τῆς ψυχικῆς M. — 12 τοῖς ὠφελίμοις M. — 13 γε om. ChK; cf. Proll. p. 52. —

---

mina earum omnia docens. Atque idcirco dixi ea, quae dividendi via inveniuntur, adiuncta esse et affinia iis, quae ad similis cognitionem spectant; similitudo enim est voluptatibus inter se, communitas autem secundum genus; si quidem unum est in iis commune genus, e quo communem nactae sunt appellationem, diversae autem sunt secundum eam, quae in singularibus differentiis est, speciem. Nam simplices praeter communem voluptatis speciem etiam eam, quae simplicitate constat, assecutae maiorem inter se similitudinem acquirunt, sicut compositae inter se et eae, quae corporis quaeque animi sunt, item utiles et noxiae nec minus, quae e bonis actionibus et quae e malis oriuntur; etiam eae, quae in ratiocinante parte animi inter se et quae in irascente vel concupiscente exsistunt, ad eundem modum inter se similes sunt. Qui autem sine ulla singulorum ge-

αὐτὸν τρόπον ἀλλήλαις. οἱ δὲ χωρὶς τοῦ τέμνειν εἰς τας | οἰκείας διαφορὰς ἕκαστον τῶν γενῶν ἀποφηνάμενοί τι καθό- 775 λου καὶ ἀδιορίστως ἰατροί τε καὶ φιλόσοφοι πολλὰ τῶν ἐναργῶς φαινομένων ὁσημέραι μαχόμενα ταῖς ἑαυτῶν ἀποφάσεσιν ἴσχουσιν. ὁ γὰρ ἐπαινούμενος ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς τέχνας ἁπάντων ἀξιολόγων ἀνδρῶν διορισμὸς ἐκ τοῦ γεγυμνάσθαι κατὰ τὰς δύο ταύτας θεωρίας, ὑπὲρ ὧν ἐν τῷδε τῷ γράμματι διῆλθον, ἀποτελεῖται. λέγω δὲ δύο θεωρίας τήν τε ἐκ τῆς τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διακρίσεως καὶ τὴν ἐκ τῆς κατὰ διαίρεσιν τῶν γενῶν ἄχρι τῶν ἀτόμων ὁδοῦ τῆς τε ἀντιστρόφου ταύτης θέσεως, δηλονότι τῆς ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἐπὶ τὸ πρῶτον γένος ἀνόδου διὰ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ διαφορῶν. καὶ ταύτας ἀμφοτέρας τὰς μεθόδους κάλλιστα καὶ ἄριστα τῶν ἔμπροσθεν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων εὗρον ἐπέδειξάν τε κατὰ πολλὰ συγγράμματα τὰ ψευδῶς λελεγμένα πρὸς τῶν ἀγνοούν-

1 οἱ δὲ M Corn. εἰ δὲ A εἰ δὲ BChK; cf. Progr. II, 17 et Proll. p. 14. — 5 A verbis ὁ γὰρ incip. excerpt. XXXXV codd. FP. — 8 ἀποτελῆται P. — 10 διαίρεσιν τῶν FP δ. τε τῶν MABCh; cf. Proll. p. 115. — 11 δῆλον ἐκ P δηλονότι ἐκ FMABChK δηλονότι τῆς ἐκ nos; cf. Proll. p. 106. — 15 τε πολλὰ codd. edd. τε κατὰ π. nos; cf. Proll. p. 107. — 16 δυ' γγράμματα (sic) P. — τὰ nos inseruimus; cf. Proll. p. 106. — λεγμένα P. —

nerum in proprias differentias sectione in universum aliquid et indefinite pronuntiant vel medici vel philosophi, ii multa quotidie evidenter apparentia suis sententiis repugnare vident. Nam ea, quae ab omnibus in arte aliqua insignibus viris laudatur, distinctio ex harum duarum rationum, de quibus hoc in libro disserui, exercitatione perficitur. Duas inquam rationes: unam, quae e similium et dissimilium distinctione constat, alteram, quae e via dividendi genera usque ad individua et ex opposito huic modo, hoc est, ascensu a singularibus ad primum usque genus per medias differentias. Atque utramque hanc viam pulcherrime et optime ex omnibus veteribus medicis philosophisque Hippocrates et Plato invenerunt in multisque libris ostenderunt ea, quae perperam dicta essent ab iis, qui communia a

των διορίζεσθαι τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων. καὶ μέντοι καὶ τὰς διαφωνίας πρόσθεν ἔδειξα ἐντεῦθεν γεγονυίας τοιαύτας, ὁποῖαι παρὰ μὲν τοῖς ἰατροῖς ἐγένοντο περί τε πτισάνης
776 χρήσεως ὅσα τε ἄλλα προσφέρεται τοῖς νοσοῦσι, παρὰ δὲ τοῖς φιλοσόφοις περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν, ἐνίων μὲν οἰομένων διδακτὰς ὑπάρχειν αὐτάς, ἐνίων δὲ φυσικὰς ἢ διὰ ἐθῶν καὶ ἀσκήσεως κτητάς. εἰ γὰρ δὴ διῄρηντο τὰ τῆς ψυχῆς εἴδη καὶ σαφῶς ἐγνώκεσαν ἕτερον μὲν εἶναι τὸ λογιστικόν, ἕτερον δὲ τὸ ἄλογον, διττὴν ἔχον καὶ τοῦτο τομήν, οὔτε ἂν τοῦ λογιστικοῦ τὴν ἐπιστήμην ἀφῃροῦντο τοῖς τε ἀλόγοις οὐκ ἂν αὐτῆς μετεδίδοσαν. ὥστε κἀκεῖνος ὁ λόγος, ἐν ᾧ φησιν ὁ Πλάτων ἑκάστου τῶν ὄντων, περὶ ὃ τέχνην τινὰ συστήσασθαι βουλόμεθα, τὴν φύσιν τῆς οὐσίας ἀκριβῶς χρῆναι γνῶναι, συνῆπταί τε καὶ κοινωνεῖ ταῖς νῦν εἰρημέναις μεθόδοις. ὁ γὰρ γνοὺς οὐχ ἁπλοῦν ἓν εἶδος ἐν ἡμῖν εἶναι

1 in verbis *τῶν ἰδίων* desin. excerpt. XXXXV codd. FP. — 3 *ἀτροῖς* M. — *παρά τε* MABCh. — 6 *ἰομένων* M. — 7 *δὴ* om. ABChK. — *διήροντο* MA *διῄροντο* B *διῃροῦντο* ChK *διῄρηντο* nos; cf. Proll. p. 50. — 10 *τήν τ' ἐπιστήμην* MABCh *τήν γ' ἐπ.* K *τὴν ἐπ.* nos. — 11 A verbis *ὥστε κἀκεῖνος* incip. excerpt. XXXXVI codd. FP desinitque in verbo *μεδόθοις* (v. 15). — 12 *ἐν ᾧ* FPM *ἐφ' ᾧ* ABChK; cf. Proll. p. 25. — 14 *χρὴ* codd. edd. *χρῆναι* nos. — 15 *μεθάδοις* P. —

singularibus internoscere nescirent. Atque supra etiam docui hinc ortas esse dissensiones tales, quales inter medicos de ptisanae usu omnibusque aliis, quae aegrotantibus porriguntur, factae essent, inter philosophos de animi virtutibus, cum nonnulli disciplina eas comparari posse, alii natura esse insitas, alii consuetudine et exercitatione acquiri posse existimarent. Qui si animi species divisissent probeque intellexissent aliam esse rationalem, aliam irrationalem, quae etiam ipsa bipartitam haberet sectionem, neque a rationali scientiam abstulissent neque eandem irrationalibus concessissent. Quocirca et illud Platonis, naturam substantiae uniuscuiusque rei, de qua artem aliquam componere velimus, diligenter cognoscendam esse, coniunctum et commune iis, de quibus modo diximus, viis ac rationibus est. Qui enim non simplicem unam animi speciem in nobis, sicut

ψυχῆς, ὥσπερ ἐν τοῖς φυτοῖς μὲν τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐν θεοῖς δὲ τὸ λογιστικόν, ἐν ἀνθρώπῳ δὲ ἄμφω τε ταῦτα καὶ τρίτον ἐπὶ αὐτοῖς τὸ θυμοειδές, ἔγνω σὺν τούτῳ τῶν ἀρετῶν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν κτῆσιν, ὥσπερ ὁ γνοὺς τὴν
φυσικὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος ἡμῶν, ἐν μὲν | τοῖς ὁμοι- 777
ομερέσι συμμετρίαν τῶν στοιχείων, ἐν δὲ τοῖς ὀργανικοῖς ἐκ τῆς τῶν ὁμοιομερῶν ποσότητός τε καὶ πηλικότητος ἔτι τε διαπλάσεως ἑκάστου καὶ θέσεως ἀποτελεῖσθαι τὸ κατὰ φύσιν ἐν ἑκάστῳ σώματι ζῴου, τῆς συμμετρίας δηλονότι καθ᾽ ἕκαστον ζῷον τῶν εἰρημένων φυλαττομένης οἰκείας, οὗτός γε τῶν νοσημάτων εὐπορήσει τῆς προσηκούσης ἑκάστῳ θεραπείας τε καὶ προφυλακῆς.

Εἰκότως οὖν ἔνιοι τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ οὐχ ὁμοίων ἀκριβῆ γνῶσιν αὐτάρκη νομίζουσιν ὑπάρχειν εἰς μεθοδικὴν σύστασιν ἁπάσης τέχνης, εἴ γε καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀμφισβητουμένων κρίσιν ἱκανὴ ποδηγός ἐστιν. ὁμοιότητος γὰρ

2 ἐν om. codd. edd.; cf. Proll. p. 107. — 7 ἔτι δὲ M. — 9 καθ᾽ ἕνα M καθ᾽ ἑκάστην ABChK καθ᾽ ἕκαστον (deleto ζωὴν, ut videtur) Corn. — 10 ζωὴν codd. edd. ζῷον nos. — οἰκοίας A. — αὐτός γε MABCh. —

in stirpibus concupiscentem, rationalem in diis, sed in homine utramque hanc et tertiam insuper irascentem esse cognoverit, is simul virtutum numerum et vim et possessionem cognoverit, quemadmodum, qui naturalem corporis nostri constitutionem perspexerit atque in iis quidem, quorum particulae inter se similes sunt, elementorum esse aequabilitatem, in organicis ex illorum numero et quantitate itemque conformatione singularum partium et situ naturalem in unoquoque animantis corpore effici compositionem, aequabilitate videlicet eorum, quae diximus, in singulis conservata, is convenientem cuique curationem morborum artemque eos praecavendi probe tenebit.

Recte igitur nonnulli exactam similium et dissimilium cognitionem ad unamquamque artem via ac ratione constituendam satis esse arbitrantur, si quidem etiam ad iudicium de rebus controversis faciendum satis idonea dux

οὔσης πολλῆς ἐνίοις τῶν πιθανῶν μέν, οὐκ ἀληθῶν δὲ πρὸς τοὺς ὄντας ἀληθεῖς λόγους ὁ γεγυμνασμένος διακρίνειν ἀπὸ ἀλλήλων αὐτοὺς εἴσεται σαφῶς, ὅσον τε χρὴ δόγμασι πιστεύειν ὡς ἀληθέσιν ὅσον τε καταγινώσκειν ὡς ψευδῶν ὅσον τε τὸ πιθανὸν εὔδηλον ὅπως τε ἀδηλίας μετ-
778 έχον προσέοικε τῷ ἀπιθάνῳ, ὥσπερ γε καὶ τῶν | ἐπίσης ἀλλήλων εἴτε ἐν δυσὶν εἴτε ἐν τρισὶν εἴτε ἐν πλείοσιν ἡ ἔμφασις γένοιτο, μηδὲν ἡγεῖσθαι πιστότερον. ἀνάγεται δὲ ἡ τούτων κρίσις εἰς φαντασίαν, ὡς μὲν οἱ νεώτεροι τῶν Ἀκαδημαϊκῶν λέγουσιν, οὐ μόνον πιθανήν, ἀλλὰ καὶ περιωδευμένην καὶ ἀπερίσπαστον, ὡς δὲ οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, εἰς καταληπτικήν, ὡς δὲ κοινῇ πάντες ἄνθρωποι πεπιστεύκασιν, εἰς αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἐναργῆ. διαφέρειν μὲν οὖν ἀλλήλων δοκοῦσιν αἱ εἰρημέναι λέξεις, εἰ δὲ ἐπιμελέστερόν τις σκοποῖτο, τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν, ὥσπερ γε

---

3 ὅσον γε χρὴ MABCh. — 4 ὅσων τε (id. postea) codd. edd. ὅσον τε nos. — 5 ἄδηλον codd. edd. εὔδηλον nos. — ἔχον codd. edd. μετέχον nos; cf. Proll. p. 91. — 8 ἔκτασις codd. edd. ἔμφασις nos. — 10 ἀκαδημαικῶν M. — περιοδευμένην MA περιοδευομένην BChK περιωδευμένην nos; cf. Progr. II, 13. —

---

videtur. Nam cum rationibus quibusdam, quae probabiles quidem, non tamen verae sunt, cum veris magna sit similitudo, is, qui in his inter se discernendis exercitatus erit, optime sciet, quatenus decretis ut veris assentiendum, quatenus ut falsa repudianda sint, item probabile quatenus certum, quatenus incertum ideoque improbabili simile sit, quemadmodum ex iis, quae in aequo sunt, sive in duobus sive in tribus sive in pluribus erit visus probabilis, nihil putandum fide dignius. Quorum iudicium refertur ad visionem, ut recentiores Academici dicunt, non modo probabilem, sed quae diligenti consideratione adhibita nulla dubitatione ab assensu distrahatur, ut Chrysippei, ad comprehensionem, ut vulgo omnes homines credunt, ad sensum et intellectum evidentem. Ac videntur quidem haec, quae dixi, nomina inter se differre; si quis tamen diligentius rem perpenderit, vim eandem habent, sicut si quis a communi

κἀπειδὰν φῇ τις ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν ἄρχεσθαι καὶ ταύτας τίθεσθαι πρῶτον ἁπάντων κριτήριον ἐξ ἑαυτοῦ πιστόν. ὅτι μὲν γὰρ τὸ πρῶτον κριτήριον ἀναποδείκτως εἶναι δεῖ πιστόν, ὡμολόγηται πᾶσιν, οὐ μὴν ὅτι γε φυσικὸν εἶναι δεῖ τοῦτο καὶ πάντων ἀνθρώπων κοινόν, ὁμονοοῦσιν ἅπαντες καὶ οἱ πλεῖστοι προκρίνουσιν ἐνίοτε τοῦ κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναργῶς φαινομένου τὸ τῇ ἑαυτῶν ὑπολήψει ἐμμένειν καὶ προσποιοῦνται πεπιστευκέναι βεβαίως | οἷς αὐτοὶ λέγουσιν εἰκῇ ἕνεκα τοῦ κατασκευάζειν τι δόγμα 779
τῶν ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν αἱρέσεως, ὥσπερ γε πάλιν ἕτεροί τινες εἰς τὸ διαβάλλειν τι τῶν ἑτεροδόξων ὑπομένουσιν ἑκουσίως ψεύδεσθαι. τοῖς γὰρ ἑαυτοὺς ἀπό τινος αἱρέσεως ἀναγορεύσασιν ἀγωνίζεσθαι πρόκειται περὶ πάντων τῶν κατὰ τὴν αἵρεσιν, εἰ καὶ μηδεμίαν ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν ἔχει πρὸς τὴν στοιχείωσιν, ὥσπερ ἀμέλει κἀπὶ τοῦ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ δόγματος. τοῦτο γὰρ ἰατροῖς ἐπίστασθαι χρήσι-

1 φῇ M φησί ABChK; cf. Proll. p. 33. — 4 δὴ pro δεῖ M. — 5 ἐννοοῦσιν codd. edd. ὁμονοοῦσιν nos. — 7 τὸ ante τῇ nos inseruimus. — 15 τοῦ τῆς ψυχῆς codd. edd. τοῦ περὶ τοῦ τῆς ψ. nos. —

bus animi notionibus dixerit exordiendum esse easque statuerit esse primum omnium iudicium ex se ipso fide dignum. Etenim primum iudicium sine ulla demonstratione fide dignum esse debere inter omnes constat, non tamen consentiunt naturale omnibusque hominibus commune esse oportere ac plerique non raro in sua perstare sententia malunt quam id, quod omnibus communiter hominibus evidens manifestumque est, sequi simulantque se certam illis fidem habere, quae ipsi temere dicunt, ut suae sectae decretum aliquod confirment, sicut e contrario alii quidam, ut aliter sentientium decretum impugnent, sponte sua mentiri non verentur. Qui enim aliquam sectam professi sunt, iis propositum est concertare de omnibus, quae sectae suae sunt, etiamsi nullam cum principiis elementisque cohaerentiae necessitatem habeant, veluti in hoc de principatu animi decreto usu venit. Quod nosse medicis utile est, ut, ubi

μόν ἐστιν ἕνεκα τοῦ προσφέρειν τὰ βοηθήματα τῷ πεπονθότι τόπῳ βεβλαμμένου τοῦ λογισμοῦ, φιλοσόφοις δὲ οὔτ' εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρετῶν οὔτε εἰς τὴν ἄσκησιν αὐτῶν ἐστι χρήσιμον. ἐάν τε γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν ὑπάρχῃ μόριον ἐάν τε ἐν τῇ κεφαλῇ, δυνησόμεθα καὶ φρόνησιν κτήσασθαι καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν ἐξ ἀλλοίων δογμάτων τε καὶ ἀσκήσεων ἐπὶ τὴν κτῆσιν αὐτῶν ἀφικόμενοι. μόνοις οὖν ἐκείνοις τοῖς φιλοσόφοις καὶ τὸ μηδὲν εἰς ἦθός τε καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις χρήσιμον ζητεῖν ἀκόλουθόν ἐστιν, ὅσοι
780 τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν εἵλοντο, καθάπερ γε καὶ εἰ μετὰ τὸν κόσμον τοῦτόν ἐστι τι καὶ εἰ ἔστιν, ὁποῖόν τι τοῦτο, καὶ εἰ ὁ κόσμος οὗτος ἐν ἑαυτῷ περιέχει πάντα καὶ εἰ πλείους ἑνὸς καὶ εἰ πάμπολύ τι πλῆθος, ὁμοίως δὲ καὶ εἰ γενητὸς ἢ ἀγένητος ὅδε ὁ κόσμος ἐστίν, ὥσπερ γε καὶ εἰ γεγονότος αὐτοῦ θεός τις ἐγένετο δημιουργὸς ἢ θεὸς μὲν οὐδείς,

2 φιλόσοφα δ' ἄντ' εἰς M φιλοσόφοις δ' οὔτε δ' ἄντ' εἰς AB; cf. Proll. p. 38. — 5 ὑπάρχει MAB. — 7 ἄλλων codd. edd. ἀλλοίων nos. — 9 τὰ μηδὲν MABCh. — 12 τὸν om. codd. edd. — 13 περιέχεται καὶ codd. edd. περιέχει πάντα καὶ nos. — 14 γεννητὸς M. — 15 ἀγέννητος (supra ς litt. ν scripta) M. — 16 τι M. —

ratio laesa fuerit, loco affecto remedia adhibeant, philosophis vero neque ad virtutum discrimina invenienda neque ad colendas eas quidquam confert. Sive enim in corde principalis animi pars sive in capite erit, poterimus et prudentiam et temperantiam et iustitiam et fortitudinem acquirere, licet e variis decretis exercitationibusque ad earum possessionem perveniamus. Solis igitur illis philosophis consentaneum est id, quod nihil ad mores civilesque actiones conducit, indagare, qui contemplativam philosophiam amplexati sunt, sicut etiam illud, utrum aliquid sit post hunc mundum et si sit, quale id sit, deinde, contineatne in se omnia hic mundus, sintne plures uno an quam plurimi numero, item genitusne an non genitus hic mundus sit, nec minus si genitus, deusne aliquis fabricator fuerit an deus nullus, sed causa quaedam irrationalis artisque expers casu

αἰτία δέ τις ἄλογός τε καὶ ἄτεχνος εἰργάσατο κατὰ τὴν
τύχην οὕτω καλὸν αὐτόν, ὡς εἰ καὶ θεὸς ἐπεστάτει τῇ
κατασκευῇ σοφώτατος ἅμα καὶ δυνατώτατος. ἀλλὰ τά γε
τοιαῦτα ζητήματα πρὸς τὸ καλῶς οἰκεῖν τὸν ἴδιον οἶκον
ἢ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων προνοεῖσθαι προσηκόντως ἢ
συγγενέσι καὶ πολίταις καὶ ξένοις προσφέρεσθαι δικαίως
τε καὶ κοινωνικῶς οὐδὲν συντελεῖ. παρεγένοντο δὲ ἐπὶ τὴν
ζήτησιν αὐτῶν ἔνιοι τῶν πρακτικὸν ὑποτιθεμένων τὸ τέλος
ἐκ τῶν χρησίμως ζητουμένων κατὰ βραχὺ προελθόντες ὡς
ἐφ᾽ ὅμοια. οὐ γὰρ δή, ὥσπερ γεγονέναι τὸν κόσμον ἢ μὴ
γεγονέναι ζητεῖν ἄχρηστον, οὕτω καὶ περὶ προνοίας καὶ θεῶν. |
ὅτι γὰρ ἔστι τι κρεῖττον ἀνθρώπου δυνάμει τε καὶ σοφίᾳ 781
κατὰ τὸν κόσμον, ἅπασιν ἡμῖν ζητεῖσθαι βέλτιον, οὐ μήν,
ὁποῖοί τινές εἰσι τὴν οὐσίαν οἱ θεοί, πότερον ἀσώματοι
παντάπασιν ἤ, καθάπερ ἡμεῖς, οὕτω καὶ αὐτοὶ μετὰ σωμάτων,
ἀναγκαῖον σκοπεῖσθαι. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ

---

5 ἢ τὸν τῆς M ἢ τὸ τῆς ABCh. — 8 πρακτικῶν codd. edd. πρακτικὸν nos. — τὸ om. K. — 9 καταβραχὺ M. — 12 γάρ ἐστι τί M γὰρ ἔστι τὶ (sic) AB γάρ τι ChK. — ἀνθρώπῳ MABCh. — 15 οὕτω, αὐτοὶ M οὕτως αὐτοὶ ABChK οὕτω καὶ αὐτοὶ nos. —

---

eum ita pulchrum effecerit, quasi deus praeesset structurae sapientissimus idemque potentissimus. At huiusmodi quaestiones nihil conferunt ad domum privatam bene administrandam aut rebus publicis, ut decet, consulendum aut adversus cognatos, cives, hospites iustitiam servandam societatemque caritatis cum iis coeundam. Sed nonnulli ex iis, qui ad usum vitae omnia referri volebant, ab illis, quae utiliter quaeruntur, ad haec sensim tamquam similia delapsi sunt. Non enim, quemadmodum, genitusne sit mundus an non genitus, quaerere non est necesse, ita eadem ratio quaestionis de providentia ac diis est. Esse enim aliquid homine praestantius potentia et virtute quaeri a nobis omnibus utilius est; quales tamen natura sint dii, utrum incorporales omnino an, ut nos, ita ipsi quoque corporibus praediti, considerare non opus est. Nam et haec et multa alia prorsus inutilia sunt ad eas, quae morales civilesque

τελέως ἄχρηστά ἐστιν εἰς τὰς ἠθικάς τε καὶ πολιτικὰς
μαζομένας ἀρετάς τε καὶ πράξεις, ὥσπερ γε καὶ εἰς τὰς
ψυχικῶν παθῶν ἰάσεις. καὶ γέγραπται περὶ αὐτῶν
Ξενοφῶντος ἄριστα, μὴ μόνον αὐτοῦ τῆς ἀχρηστίας κατη
κότος, ἀλλὰ καὶ Σωκράτην φάσκοντος οὕτω φρονεῖν.
λογοῦσι δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ Σωκράτους ἑταῖροι
Πλάτων αὐτός, ὃς τὴν φυσικὴν θεωρίαν τῇ φιλοσο
προσθεὶς Τιμαίῳ ἀναφέρει τὸν περὶ αὐτῆς λόγον,
Σωκράτει, καθάπερ καὶ τὴν ἐπὶ πλέον ἐκτεταμένην διαλε
κὴν εἰς Παρμενίδην τε καὶ τὸν ἑταῖρον αὐτοῦ Ζή
διὰ ὁμοιότητα οὖν τινα τοῖς χρησίμοις τῶν λογικῶν
φυσικῶν θεωρημάτων καὶ ἡ τῶν ἀχρήστων προσ
ζήτησις. ἀδύνατον γάρ ἐστι μηδὲ ὅλως ἐφάψασθαι καὶ
782 τὴν ἠθικήν τε καὶ πολιτικὴν θεωρίαν μήτε τῆς φυσι
μήτε τῆς συλλογιστικῆς, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῶν ἀχρήστω
εὑρήσεις. παραπλήσια δὲ πολλὰ τῶν ψευδῶν ἐστι τοῖς
ἀληθέσιν ἔν τε ταῖς ἀρχαῖς τῶν ἀποδείξεων καὶ πᾶσι τοῖς

4 ἀχρηστείας MAB. — 5 σωκράτης M. — φάσκοντα MABCh φά-σκοντος Corn. K. — 11 μέν τινα codd. edd. οὖν τ. nos. — 16 εὑρήσ MABCh. —

appellantur, virtutes actionesque, sicut etiam ad anim affectus curandos. Ac de his optime scriptum a Xenophonte est, qui non solum ipse huiusce rei inutilitatem damnavit, sed Socratem etiam ita sensisse affirmavit. Cui assentiuntur cum alii amici Socratis, tum Plato ipse, qui naturae contemplationem philosophiae cum adiunxisset, disputationem de illa non Socrati, sed Timaeo adscripsit, quemadmodum etiam dialecticam, quae longius protendebatur, ad Parmenidem eiusque socium Zenonem detulit. Propter similitudinem igitur quandam cum utilibus quaestionibus rationalibus et naturalibus adiuncta etiam inutilium investigatio est. Fieri enim non potest, ut in ea quaestione, quae in moribus et republica versatur, naturalem et ratiocinativam prorsus non attingas, sed in his quoque invenies, quae inutilia sunt. Ceterum multa falsa veris similia sunt in initiis demonstrationum et omnibus,

μετὰ ταῦτα καὶ τὰ σοφίσματα καθ' ὁμοιότητα τὴν πρὸς τοὺς ἀληθεῖς λόγους συντίθενται. διαγινώσκειν δὲ καὶ διακρίνειν αὐτὰ ἀπὸ ἀλλήλων οἱ γεγυμνασμένοι κατα τὴν ὕλην ἐκείνην ἴσασι, περὶ ἣν ἡ τέχνη διατρίβει, μετὰ τοῦ δηλονότι καὶ τὴν φυσικὴν ἔχειν ἀγχίνοιαν, ἣν ἐχρῆν μάλιστα κρίνεσθαι κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν παίδων ὑπὸ τῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει συνετωτάτων πρεσβυτέρων, ὥστε ἐκμανθάνειν τὴν προσήκουσαν τῇ φύσει τέχνην ἕκαστον· ὡς νῦν γε πολλοὺς ὁρῶμεν τέχνας λογικὰς μετιόντας οὐδὲ οἷς αὐτοὶ φθέγγονται παρακολουθοῦντας.

Ὅτι δὲ εἰς τὰς λογικὰς ἀρχὰς ἀνάγεται παντὸς δόγματος ἡ ἀπόδειξις, ἐπιδέδεικται μὲν ἡμῖν ἐν ἁπάσαις σχεδὸν ταῖς πραγματείαις, ἀλλὰ καὶ νῦν, ἐπειδὴ τὸ διακρίνειν ἀπὸ ἀλλήλων δύνασθαι τὰ πράγματα καὶ θεωρεῖν | ἀκριβῶς τὰς ἐν 783
ἑκάστοις ὁμοιότητάς τε καὶ ἀνομοιότητας ἐξ ἀρχῆς σκοπεῖσθαι προὐθέμεθα, προσθήσω τι παράδειγμα γυμνασίας ἕνεκεν, ὡς

1 τῶν πρὸς codd. edd. τὴν πρὸς nos. — 2 δὲ inseruit Corn. — 4 ἴσασι post διατρίβει collocatum habet p. — 7 καὶ ἐκμανθάνειν τὴν p ὥστε ἐκμ. τ. nos; ἐκμ. τε τὴν omisso ὥστε MABChK. — 8 ἕκαστον τέχνην p. — 11 τὰς om. K. —

quae sequuntur, ac cavillationes ob similitudinem, quam cum veris rationibus habent, concinnari solent. Quae omnia inter se discernere et distinguere illi optime sciunt, qui in ea materia, in qua ars versatur, excercitati sunt, si videlicet naturali quoque praediti sunt sagacitate, quam quidem potissimum in pueris spectare atque iudicare debent prudentissimi in unaquaque civitate seniores, ut suae quisque naturae convenientem artem discat, si quidem nunc multos videmus artes rationales tractare, qui ne ea quidem, quae ipsi dicunt, satis intellegant.

Ad rationalia autem principia referri uniuscuiusque decreti demonstrationem cum in omnibus fere operibus a nobis declaratum est, tum nunc quoque, quoniam, quo modo res inter se discernere et singularum similitudines et dissimilitudines diligenter considerare possimus, ab initio deliberare nobis propositum fuit, exemplum apponam exer-

οὐ χρὴ μόνον ἀρκεῖσθαι τῷ δεῖξαι τὸ δεῖν ἡμᾶς γυμνάζεσθαι περὶ τὰ κατὰ μέρος, ἀλλὰ καὶ πράττειν οὕτως. οὐδὲ γὰρ ὁ Πλάτων αὐτὸς οὐδὲ Ἱπποκράτης ἠρκέσθησαν τῷ καθόλου τοῦτο συμβουλεύσασθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν παραδειγμάτων ἐγύμνασαν ἡμᾶς ἐν πολλοῖς τῶν κατὰ μέρος. προκεχειρίσθω δέ τις ὕλη θεωρίας ἡ τῆς περὶ ἡμᾶς προνοίας τοῦ δημιουργοῦ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματος ποιησαμένοις. ἔνιοι γὰρ κατά τινα τύχην ἄτεχνον καὶ ἄλογον, οὐ κατὰ πρόνοιαν σοφοῦ δημιουργοῦ διαπλάττεσθαί φασιν ἀμυδρᾷ πρὸς την πίστιν ὧν λέγουσιν ὁμοιότητι χρώμενοι, ὡς ἔνια κατὰ τὸν βίον ὑπὸ τύχης ὅμοια γίνεται τοῖς κατὰ τὰς τέχνας. ὁρῶντες γάρ τινων τὴν περιγραφὴν ἢ τὸ σχῆμα παραπλήσιον εἶναι λέοντος προσώπῳ, καθάπερ ἐνίων δράκοντος ἢ ἄλλου τινὸς ζῴου, ὥς φασι, καὶ ὅτι πού τις πατάξας πέτραν

1 τοῦ δεῖν MABCh. — ἡμᾶς MA ὑμᾶς BChK; cf. Progr. II, 17. — 2 οὕτως M οὕτω ABChK. — 3 οὐθ' Ἱπποκράτης codd. edd. οὐδὲ Ἱ. nos; cf Proll. p. 102. - ἠρκέσθησαν ἐν τῷ MABCh. — 4 συμβουλεύσασθαι codd. edd συμβουλεῦσαι? — 5 πολλοῖς τῶν κατὰ M πολλοῖς κατὰ ABChK; cf. Proll. p. 35. — 6 τῆς inseruit K — 8 ἔνια A. — 9 φασὶ ἀμυδρὰ M. — 11 τῶν κατὰ codd. edd. τοῖς κ. nos. — 12 ὁρῶν codd. edd. ὁρῶντες nos. — γάρ τι τινῶν M γάρ τίς τ. ABChK τίς τ. vel τι delevimus. — 13 λέγοντος pro λέοντος M. — 14 ὅτι nos inseruimus. —

citationis causa, quippe cum non eo solo contenti esse debeamus, quod demonstravimus debere nos exerceri in singularibus, nisi etiam ita faciamus. Neque enim Plato ipse neque Hippocrates satis habuerunt in universum hoc consilium dedisse, sed etiam per exempla in multis singularibus nos exercuerunt. Proposita igitur sit tamquam materia quaedam considerationis de summi opificis erga nos providentia quaestio a fabrica corporis initio sumpto. Sunt enim, qui fortuna quadam artis rationisque experte, non sapientis opificis providentia corpus conformari dicant obscura ad comprobanda ea, quae dicunt, similitudine usi, quod quaedam in vita a fortuna similia artificiosis efficiuntur. Cum enim nonnullarum rerum adumbrationem aut figuram faciei leonis, aliarum draconis vel alicuius alius bestiae, ut dicunt, similem videant aut aliquando percusso

ἀπέρρηξεν | αὐτῆς τηλικοῦτον, ὡς τὸ καταλειπόμενον ἐοικέναι 784 λέοντος μορφῇ, ταῦτα ἕτερά τε τοιαῦτα λέγουσιν ἅπαξ ἐν μακρῷ χρόνῳ καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην γεγονότα, τῆς δὲ τῶν τεχνῶν φύσεως, ἧς ἅπαντες ἄνθρωποι φύσει ἔννοιαν ἔχουσι, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰς ὁμοιοτάτης ἡμῶν διαπλάσεως παντάπασιν ἐπιλανθάνονται, καίτοι γε ὁρῶντες ἐνεργοῦντας περὶ τὰς ὕλας πολλοὺς οὔτε σκυτοτόμους ὀνομαζομένους οὔτε τέκτονας οὔτε πλάστας, ἐάν γε μὴ φαίνηται χρησίμου ἑνεκά τινος ἕκαστον ὧν ἐκεῖνοι ἐδημιούργησαν γεγονέναι· ὡς οὐδὲν ἄλλο τέχνης ὑπάρχει γνώρισμα παρὰ τὴν χρείαν ἑκάστου τῶν ἐν τῷ δημιουργηθέντι μορίων. ἐὰν μὲν οὖν ὁ τὰ ξύλα τέμνων τε καὶ πρίων καὶ συμπηγνὺς ἀπεργάσηται σκίμποδα πάντα ἐπιτήδεια τὰ μόρια ἔχοντα πρὸς τὴν χρείαν, ἧς ἕνεκα πήγνυται, γεγονότα, τεχνίτην φασὶν εἶναι τὸν τοιοῦτον· ἐὰν δὲ ἤτοι τοὺς δεξιοὺς πόδας τοῖς ἀριστεροῖς ἀνίσους ἀπεργά-

---

1 αὐτοῖς M. — ἐοικέναι μορφῇ λέοντος M. — 2 ταῦτα ante ἕτερα nos addidimus. — 3 καθ' ὅσα τὴν MAB καθ' ὅλην τ. Corn. ChK. — τῆς τε τῶν Corn. — 4 ἣν codd. edd. ἧς nos. — φύσει ποιοῦνται codd. edd. φύσει ἔννοιαν ἔχουσι nos. — 6 ἐπιλανθανόμενοι Corn. — ὁρῶντας M ὁρῶνται ABChK ὁρῶντες nos. — 8 φαίνεται ABCh. — 9 ἕκαστον M ἑκάστου ABChK ἕκαστα Corn. — 11 μορίω M μορίῳ ABChK μορίων nos; cf. Proll. p. 98. —

---

saxo aliquem talem eius partem extudisse, ut, quod restat, leonis formae respondeat, haec et alia huiusmodi afferunt, quae quidem semel tantum tam longo temporis spatio toto terrarum orbe facta sunt, naturae autem artium, cuius omnes homines natura notionem habent, et conformationis nostrae his simillimae prorsus immemores sunt, quamquam vident multos in materiis operantes, qui neque sutores neque architecti neque fictores appellantur, nisi unumquidque eorum, quae illi fabricati sunt, ad utile aliquid spectare videtur; nam nullum artis est indicium aliud nisi partium singularum in re fabrili usus atque utilitas. Quodsi, qui ligna secat et serrat et compingit, lecticam effecerit omnes partes accommodatas ad usum, propter quem componitur, habentem, artificem esse dicunt, sin vel dextros pedes sinistris inaequales fecerit longitudine vel crassitudine vel forma aut

σηται κατὰ τὸ μῆκος ἢ τὸ πάχος ἢ τὸ σχῆμα διαφέροντως ἤ τι τοιοῦτον περὶ τὸ ἐπίκλιντρον ἢ τὰ διήκοντα ξύλα κατὰ τὸ μῆκος τῶν ἄνω μερῶν ἐπὶ τὰ κάτω φαίνηται σφαλῆς,
785 ἄτεχνον εἶναί φασι. καὶ πολύ γε μᾶλλον, ἂν | τὸ κατασκευαζόμενον ἐκ πολλῶν μερῶν ᾖ συγκείμενον, εἶτα μηδὲν ἐν αὐτοῖς ὁ συμπηγνὺς αὐτὰ σφάλληται, τεχνίτην εἶναί φασι τὸν κατασκευάσαντα, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἁμάξης ὁ Ἡσίοδος εἶπεν

'ἑκατὸν δέ τε δοῦραθ' ἁμάξης'

εἴτε ὄντως ἑκατὸν εἴτε ἀντὶ τοῦ πολλὰ τοσαῦτα εἶπεν, ὥσπερ Ὅμηρος

'τῆς ἑκατὸν θύσανοι παγχρύσεοι ἠερέθοντο'

καὶ διὰ τοῦτο οἱ γραμματικοί φασιν ἀντὶ τοῦ πολλὰ ἑκατὸν εἰρηκέναι ἕνεκα τοῦ μὴ σφαλῆναι κατά τι τῶν μορίων. ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῖς καὶ τὸ σχῆμα περιθεῖναι τὸ πρέπον ἐν χώρᾳ τε τῇ προσηκούσῃ τάξαι καὶ τὴν πρὸς τὰ πλησιάζοντα σύνθεσιν ἀσφαλῆ καὶ δύσλυτον ἐργάσασθαι τέχνης

2 περὶ τὸ M κατὰ τὸ ABChK. — ἐπίκλητρον MAB. — 3 μῆκός τι codd. edd. τι delevimus. — 6 σφάληται ABCh. — συμπηγνοῦς A. — 7 ἀμόξης M ἀμάξης A. — Hesiod. Op. v. 456. — 9 εἴτε γὰρ codd. edd. γὰρ delevimus; cf. Proll p. 115. — 11 Jl. II, 448. — παγχρύσεοι M παγχρυσσι AB παγχρυσέοι Ch παγχρύσεοι Corn. K. — 12 τοῦτον M. — 13 τῷ μὴ codd. edd. ἕνεκα τοῦ μὴ nos. — 14 περιθῆναι MAB. —

tale quidpiam in arcu lecticae aut transeuntibus lignis non servata superiorum partium cum inferioribus convenientia longitudinis, hunc inertem appellant. Ac multo magis, si id, quod construitur, e multis constiterit partibus neque ullum in iis, qui compegerit, errorem commiserit, artifex nuncupatur, veluti in plaustro Hesiodus dixit 'ast centum robora plaustri', sive quia revera centum erant sive quia tot pro multis dixit, quemadmodum Homerus 'centum pendebant ex auro fimbriae' ob eamque causam grammatici aiunt eum idcirco centum pro multis dixisse, ne in ulla parte errasse videretur. Sed etiam magnitudinem rebus et figuram decentem accommodare in sedeque conveniente collocare aptamque cum proximis compositionem ita efficere, ut sit firma neque facile dissolvi queat, artis indicia omnes

ἐπιδείγματα πάντες ἡγοῦνται οὐχὶ παρὰ ἀνθρώπου διδαχθέντες οὕτω κρίνειν, ἀλλὰ ἔχοντες φύσει τέχνης ἔννοιαν ἀφωρισμένην τύχης. τὸ μὲν γὰρ ἐν ἅπασι κατωρθωμένον εἰς τέχνην ἀναφέρουσι, τὸ δὲ καθ' ἓν ἢ δύο τύχης ἔργον, | οὐ 786
τέχνης εἶναι πεπιστεύκασι. τὴν αὐτὴν οὖν ἔννοιαν ἔχοντες οἱ ἀνατομικοὶ τῶν ἰατρῶν ἐθαύμασαν ἅπαντες τὴν τέχνην τῆς φύσεως. οὐ γάρ, ὡς ἔξωθεν ὁρᾶται τὸ σῶμα συγκείμενον ἐκ μερῶν δέκα που καὶ δώδεκα ἤ, εἰ βούλει, καὶ εἴκοσιν, οὕτω καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἔχει. σύγκειται γὰρ ἐξ ὀστῶν πλειόνων ἢ διακοσίων, ὥσπερ γε καὶ μυῶν πολὺ πλειόνων ἢ διακοσίων· εἰς ἕκαστον δὲ τῶν ὀστῶν μὲν ἀφικνεῖται τὸ τρέφον ἀγγεῖον, ὃ καλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι φλέβα, τῶν δὲ μυῶν οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλα καὶ ἀρτηρία καὶ νεῦρον ἴσα τε πάντα ἐστὶν ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ζῴου τοῖς κατὰ θάτερον, ὀστοῦν ὀστῷ καὶ μῦς μυῒ καὶ φλὲψ φλεβὶ καὶ νεῦρον νεύρῳ καὶ ταῖς ἀρτηρίαις ἀρτηρίαι. διὸ καὶ θαυμα-

3 κατορθούμενον codd. edd. κατωρθωμένον nos; cf. Progr. II, 13, adn. 9. — 5 πεπιστεύκαμεν MAB; cf. Proll. p. 104. — ἔχοντες om. codd. edd.; cf. Proll. p. 109. — 6 οἱ om. M. — 8 μερῶν δέκα MK μ. οὖν δέκα AB μ. ὂν δ. Ch. — 10 πολὺ om. p. — 11 εἰ pro εἰς M. — 13 νεῦρον M νεῦρα ABChK. — 16 ἀρτηρία M. —

existimant, non ab homine aliquo edocti, sed natura notionem quandam artis a fortuna separatam habentes. Quod enim in omnibus rebus perfectum est, id in artem referunt, quod in una aut duabus, fortunae opus, non artis omnes credunt. Eadem notione usi ii medici, qui corpora aperiunt patefaciuntque, artem naturae omnes admirati sunt. Neque enim, quemadmodum extrinsecus ex decem fere vel duodecim vel, si ita voles, viginti partibus compositum esse corpus apparet, ita etiam re vera se habet. Constat enim ex ossibus pluribus quam ducentis, longe pluribus etiam quam ducentis musculis atque ad ossa singula pertinent singula vasa alimentum afferentia, quas venas vocant, ad musculos vero non venae solum, verum etiam arteriae et nervi omniaque, quae in dextra parte animalis sunt, ad amussim paria sunt iis, quae in altera parte, os ossi, musculus musculo, vena venae, nervus nervo, arteriis arteriae.

στῶς ὁ Ἱπποκράτης ἔφη ʻτοῦτο μέν, ἐπειδὴ δίκαιον ἔχουσι τὸ σῶμα οἱ ἄνθρωποι.ʼ μέγιστον γάρ ἐστι σημεῖον τῆς ἐν τοῖς μορίοις δικαιοσύνης καὶ ἡ τοῦ σχήματος ὁμοιότης ἢ τῆς χώρας, καθʼ ἣν ἐμφύεται τὰ τρία ταῦτα ὄργανα, τὴν φλέβα λέγω καὶ τὴν ἀρτηρίαν καὶ τὸ νεῦρον, ἐν ἑκάστῳ τῶν μυῶν, ἡ δὲ τῆς ἐν αὐτοῖς σχέσεως ἐναντιότης οὐ δικαιοσύ-
787 νην | μόνον ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ σώματος ἐνδείκνυται σαφῶς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἄκραν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτὸ τὸ σῶμα. τοὺς γάρ τοι σκοποὺς τῆς κατασκευῆς ἐὰν ἀριθμήσῃς, εἶθʼ ἕκαστον αὐτῶν εὕρῃς κατωρθωμένον, ἐναργῶς σοι φανεῖται τὸ μέγεθος αὐτοῦ, φημὶ τοῦ δημιουργοῦ. οὐ γὰρ ἁπλῶς οὕτως, ὡς ἂν ἀμελῶς τις ἐννοήσειεν, ἰσάριθμόν ἐστι τὸ πλῆθος τῶν ὀστῶν καὶ τῶν μυῶν τοῖς ὀστοῖς τε καὶ μυσίν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, μεγέθους λέγω καὶ θέσεως καὶ συνθέσεως καὶ ἀριθμοῦ καὶ σχήματος ὅλης τε τῆς διαπλάσεως, ἅπερ καὶ κατὰ τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰς φλέβας καὶ

1 Hippocr. de artic. vol. IV, p. 102 L; cf. supra p. 755, 6. — ἐπεὶ codd. edd. — 4 καθʼ ἓν MABCh καθʼ ἣν Corn. K. — 6 ἥ τε codd. edd. ἡ δὲ nos. — 10 εὕροις MABCh. — κατορθώμενον MAB. — 12 ὡς ἄν τις p. —

Unde admirabiliter dictum ab Hippocrate est: ʻPartium cum iustum habeant corpus homines.ʼ Maximum enim iustitiae membrorum indicium est tum figurae similitudo, tum loci, ubi tria haec instrumenta, venam dico et arteriam et nervum, in singulis musculis inseruntur; contraria vero habitus inter ipsa ratio non tantum iustitiam in corporis fabrica, verum etiam summam potentiam eius, qui corpus ipsum fabricatus est, manifesto declarat. Nam si ea, quae spectat fabrica, collegeris, deinde singula omnia perfecta et absoluta inveneris, evidenter magnitudo eius, opificis dico, tibi apparebit. Neque enim sic simpliciter, ut aliquis animum non accurate advertens putare possit, aequalis numero est ossium et musculorum multitudo ossibus et musculis, sed etiam omnia, quae iis insunt, magnitudo, situs, compositio, numerus, figura, tota denique conformatio similis plane cernitur, id quod in arteriis quoque et

τὰ νεῦρα φαίνεται φυλαττόμενα. καὶ γάρ, ὁποῖον αὐτῶν ἕκαστον εἶναι προσήκει καὶ ὁπηλίκον ὅπῃ τε μέρος ἐμφυόμενον τοῦ μυὸς ὅπως τε κατασχιζόμενον, ἀκριβῶς φυλάττεται καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἔτι τε πρὸς τούτοις ἡ πάντων ἰσότης τῶν ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ τοσούτους ἔχουσα καὶ αὐτὴ τοὺς κατὰ μέρος σκοπούς, ὅσους καὶ τὰ μόρια. καὶ ταῦτά σοι λέγω μηδέπω μνημονεύων ἑκάστου τῶν σπλάγχνων ἢ τῶν ἄλλων μορίων, ὅσα κατὰ | περιγραφὴν ἰδίαν ὁρᾶται· 788
φαίνεται γὰρ κἀν τούτοις οὐκ ὀλίγος ἀριθμὸς σκοπῶν ἐν ἑκάστῳ. δυοῖν γοῦν ὀφθαλμῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν ἴσον ἑκατέρῳ τὸ πλῆθος τῶν μορίων ἐστὶν οὔτε κατὰ σχῆμα παραλλαττόντων οὔτε κατὰ τὸ μέγεθος ἢ τὴν θέσιν ἢ τὴν διάπλασιν ἢ τὴν πρὸς τὰ πλησιάζοντα σύνθεσιν καὶ σύμφυσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ κρυσταλλοειδὲς ὑγρὸν ἴσον ἀκριβῶς ἐν ἑκατέρῳ καὶ τὸ ὑαλοειδὲς ὁμοιότατον κατά τε χρόαν καὶ σχῆμα καὶ σύστασιν· ὀνομάζω δὲ σύστασιν τὴν κατὰ μαλακότητα καὶ

---

1 ὁποῖον καὶ ὁπηλίκον εἶναι προσήκει p. — 3 τοῦ μυὸς ἐμφυόμενον p. — 9 φαίνηται M. — ὀλίγοις codd. edd. ὀλίγος nos; cf. Proll. p. 98. — 11 παραλάττον MAB παραλλάττον ChK παραλλαττόντων nos. — 15 ὁμοότητα M ὁμοιότητα ABCh ὁμοιότητα ἔχει Corn. ὁμοιότατον K. —

---

venis et nervis servari constat. Etenim quale unumquidque horum et quantum, item quam in partem musculi inseri et quo modo discindi debeat, religiosissime observatur in unoquoque eorum, praeterea sinistrorum omnium cum dextris convenientia, quae et ipsa totidem singularia sequitur, quot partes ipsae. Atque haec tibi dico nondum mentione facta singulorum viscerum vel reliquarum partium, quarum singularis descriptio cernitur; nam in his quoque non exigua multitudo eorum, quae singillatim spectantur, apparet. Velut cum duo nobis oculi sint, aequalis in utroque est numerus partium neque figura diversarum neque magnitudine neque situ aut conformatione aut cum proximis compositione conexuque, sed et glacialis humor in utroque ad amussim aequalis est et vitreus perquam similis colore, figura, concretione; concretionem appello partium in mollitie et duritie

[illegible]

[illegible]

[illegible] ... [illegible] quidem diversam; pari modo et musculorum numerus corporisque singulorum moles una cum figura, colore, concretione. Eandem iustitiam in omnibus organicis corporis partibus invenies. Non enim in iis tantum, quae gemina sunt, ut oculis, auribus, maxillis, renibus, testibus, manibus totis, cruribus, dextrae partes prorsus eandem ac sinistrae fabricam habent, verum etiam ea, quae simplicia esse videntur, bipartita tamen revera sunt, velut cerebrum, lingua, pulmo, thorax, uterus feminarum atque id genus reliqua. In his enim singulis dextra sinistris parem numerum partium una cum magnitudine, crassitudine, tenuitate, colore,

καὶ τῇ συστάσει καὶ φύσει πάντως ἀπαράλλακτον. οὕτω δὲ καὶ τὸ τῶν ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν καὶ νεύρων γένος ἴσα τὰ δεξιὰ τοῖς ἀριστεροῖς πάντως ἔχει ἀπαράλλακτά τε κατα τὰς τῶν οὐσιῶν ὁμοιότητας. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπείων παθῶν ποιούμεθα τὰς κρίσεις, οὕτω χρὴ κἀπὶ τῶν θείων ποιεῖσθαι καὶ θαυμάζειν τὸν τοῦ σώματος ἡμῶν δημιουργόν, ὅστις ποτέ ἐστι θεῶν. εἰ δὲ ἐκ τοῦ μὴ βλέπειν αὐτὸν οὐδὲ εἶναι φήσομεν, οὐ φυλάξομεν ἔτι τὴν ὁμοιότητα τῆς προς τὰς τέχνας κρίσεως, ἐφ᾽ ὧν οὐκ ἐν | τῷ θεᾶσθαι τὸν συμ- 790
πήξαντα τὴν ναῦν ἢ τὸν σκίμποδα τὴν κρίσιν τῆς τέχνης ἐποιούμεθα παραλιπόντες σκοπεῖσθαι τὴν χρείαν ἑκάστου τῶν μορίων, ἀλλὰ ἐν τούτῳ τὸ κῦρος αὐτῆς ἐθέμεθα. γελοῖον γάρ, εἴ τις ἐν τῷ θεάσασθαι τὸν κατασκευάζοντα τούτων τι τεχνίτην εἶναι νομίζοι, καὶ εἰ ἔνια τῶν μερῶν εὑρίσκοι κακῶς κατεσκευασμένα· γελοῖον δὲ καὶ ἄριστα κατεσκευασμένης τῆς νεὼς ἢ τῆς οἰκίας ἢ τῆς κλίνης, ἀγνώστου δὲ ὄντος τοῦ

1 καὶ φύσει M καὶ τῇ φ. ABChK. — 3 παντοίως ἐστὶν MABCh πάντως ἐστὶν K πάντως ἔχει nos. — 9 τὴν συμπήξασαν codd. edd. τὸν συμπήξαντα Corn. — 15 γελοῖον δὲ κ. τ. λ. cf. Galen. vol. XV, p. 308 K. — κἂν codd. edd. καὶ nos; cf. Proll. p. 37. —

concretione et natura prorsus ratum constantemque habent. Sic ętiam arteriarum, venarum nervorumque genus dextras partes sinistris prorsus aequales habet immutabilesque substantiae similitudine. Quemadmodum igitur de humanis affectibus iudicia facimus, ita etiam de divinis facere debemus ac corporis nostri fabricatorem, quisquis deorum est, admirari. Si autem, quod eum oculis non cernimus, ideo ne esse quidem dicemus, non iam servabimus similitudinem iudicii in artibus, in quibus non intuendo eum, qui exstruxit vel navem vel lecticam, iudicium artis facimus omissa utilitatis singularum partium consideratione, sed in hac ipsa vel praecipuam vim artis esse statuimus. Quemadmodum enim ridiculum est, si quis oculis videt eum, qui aliquid horum fabricatur, artificem esse existimare, etiamsi partes nonnullas male fabricatas deprehendat, sic, cum optime constitutam navem vel domum vel lectum conspexeris, sed

κατασκευάσαντος νομίζειν ἄνευ τῆς τέχνης γεγονέναι τὰ τοιαῦτα ἢ κατὰ τύχην, διακρινόντων ἁπάντων τὴν μὲν σπανιάκις ἁμαρτάνειν τοῦ σκοποῦ, τὴν δὲ ἐπιτυγχάνειν ὀλιγάκις, ἀχρείαν δὲ καὶ μὴ τεχνικὴν ἡγεῖσθαι τὴν τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευῆς αἰτίαν εἶναι μὴ φυλάττοντα τὴν ὁμοιότητα τῆς κρίσεως ἐπὶ τῶν ὁρατῶν τεχνιτῶν πρὸς τοὺς μὴ ὁρωμένους. οὐ γὰρ ἔξωθεν ἐπεισάγειν προσήκει κριτήριον εἰς ἐπίσκεψιν ὧν ἅπαντες ἔχομεν φύσει. τούτοις τοῖς κριτηρίοις χρώμενος ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψε τάσδε τὰς φωνάς· 'ἀπαίδευτος ἡ φύσις ἐοῦσα καὶ οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποιέει', καὶ
791 *ἐν ἄλλαις ἄλλως 'νούσων φύσιες ἰητροί'· ὡσαύτως | ἔχει καὶ τοῦτο· 'φύσις ἐξαρκέει πάντα πᾶσι.' καλεῖ δὲ αὐτὴν καὶ δικαίαν ἐνίοτε καὶ τὸν ἰατρὸν ὑπηρέτην τε καὶ μιμητὴν αὐτῆς εἶναί φησι καὶ διὰ παντὸς ἐν τοῖς κατὰ μέρος λόγοις*

---

2 *ἁπάντων τὸ τὴν* M *ἁ. καὶ τὴν* ABChK *ἁ. τὴν* nos. — 5 *μὴ* nos inseruimus. — 9 *τάςτε φωνὰς* MABCh *τάςδε φ.* K *τάσδε τὰς φ.* nos. — *εὐπαίδευτος* codd. edd. *ἀπαίδευτος* Corn.; cf. Hipp. Epid. VI, 5, 1 vol. IV, p. 314 L; vol. II, p. 588 Erm. Galen. comment. XVII, 2, p. 236 K. — 10 *καὶ* om. codd. edd. — *πιέειν* M *ποιέειν* ABChK. — 11 Hipp. l. l. Galen. l. l. p. 223. — *φύσιες νούσων οἱ ἰητροί* codd. edd. — 12 Hipp. de alim. vol. IX, p. 102 L Galen. comm. vol. XV, p. 306. — *ἐξαρκέσει* codd. edd. — *παντάπασι* M *παντάπασιν* ABChK. — 14 A verbis *καὶ διὰ παντὸς* incip. excerpt. XXXXVII codd. FP desinitque in verbo *γεννητόν* (p. 811, 9). —

---

ignores, quis talium opifex fuerit, putare ea sine arte vel casu facta esse, cum artem raro ab eo, quod sibi proposuerit, aberrare, hunc vero raro id assequi nemo sit quin iudicet, futilem vero nec artificem opinari causam fabricae corporis nostri praetermissa similitudine iudicii de artificibus, qui cernuntur, et iis, qui non cernuntur. Non enim extrinsecus adhiberi iudicium debet ad earum rerum, quas omnes natura habemus, considerationem. His iudiciis usus Hippocrates haec verba scripsit: 'Non edocta natura nec ullo magistro usa ea, quae decet, facit' et alibi: 'Morbis naturae medentur'; eodem modo et illud se habet: 'Natura sufficit omnino omnibus.' Eandem vocat interdum iustam et medicum eius ministrum imitatoremque esse ait atque perpetuo in singularibus tractatibus

ὑμνεῖ τε καὶ θαυμάζει την δύναμιν αὐτῆς, ἥτις μέν ἐστιν ἡ οὐσία τῆς διαπλαττούσης τε καὶ διοικούσης ἡμᾶς φύσεως, οὐ τολμῶν ἀποφήνασθαι, τὸ δὲ δημιουργικὸν ἡμῶν αἴτιον, ὡς ἔθος ἐστὶν ἅπασιν ἀνθρώποις, ὀνομάζων φύσιν.

Ἀλλὰ Πλάτων γε καὶ τὸ κατασκευάσαν ἡμᾶς αἴτιον ἀπεφήνατο τὸν τοῦ κόσμου δημιουργὸν θεὸν τοῖς ἑαυτοῦ παισὶ κελεῦσαι λέγων διαπλάσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος λαβόντας μὲν παρὰ αὐτοῦ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς τ.ν οὐσίαν, προσθέντας δὲ αὐτῇ τὸ γεννητόν. ἀλλὰ ἐκεῖνό γε χρὴ γινώσκειν ἡμᾶς, ὡς οὐκ ἔστιν ὅμοιον εἶδος ἀποδείξεώς τε καὶ θέσεως τοῦ κατὰ πρόνοιαν θεοῦ τινος ἢ θεῶν ἡμᾶς κατεσκευάσθαι καὶ τοῦ γνῶναι τὴν οὐσίαν τοῦ κατασκευάσαντος, ὥσπερ οὐδὲ τῆς ψυχῆς ἡμῶν. ὅτι μὲν ἄκρας ἐστὶ σοφίας καὶ δυνάμεως ἡ τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευή, | δι’ ὧν ὀλίγον ἔμ- 792
προσθεν εἶπον ἐπιδείκνυται· τὰ δὲ περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυ-

1 ὑμνεῖται καὶ MAB ὑμνεῖ καὶ FP; cf. Proll. p. 48. — αὐτῆς Ἱπποκράτης FP. — ἕν τις μέν P. — 3 διμιουργικὸν P. — 7 λόγῳ codd. edd. λέγων nos. — 8 ψηχῆς P. — 9 δ’ ἐν αὐτῇ codd. edd. δὲ αὐτῇ nos; cf. Proll. p. 116. — 13 A verbis ὅτι μὲν incip. excerpt. XXXXVIII codd. FP. — 14 ἐν pro ἡ P. — 14 ὀλίγον ἔμπροσθεν om. FP. — 15 περὶ τ. sp. vac. quinque litt. τῆς ψυχῆς P. — τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ Corn. —

vim eius celebrat atque admiratur, qui tamen, quae substantia esset naturae nos conformantis et gubernantis, pronuntiare non ausus est, sed opificem nostri causam, ut omnibus hominibus mos est, naturam appellavit.

Verum Plato etiam causam, quae nos construxit, declaravit, cum effectorem mundi deum ait filios suos iussisse hominum genus conformare ita, ut sumerent a se immortalis animi substantiam eique adiungerent id, quod ortum haberet. Tenendum tamen illud est, non esse idem demonstrationis et positionis genus, cum providentia dei alicuius vel deorum nos effectos esse probamus, et cum effectoris ipsius aut animi etiam nostri substantiam indagamus. Summae nimirum sapientiae et potentiae esse corporis nostri fabricam his, quae supra attuli, satis demonstratum est; quae vero de animi et deorum, qui nos finxerunt, sub-

χῆς καὶ τῶν διαπλασάντων ἡμᾶς θεῶν ἔτι τε μᾶλλον ὅσα περὶ τοῦ σώματος ἡμῶν λέγεται διὰ παντὸς ὑπὸ τοῦ θειοτάτου Πλάτωνος ἄχρι τοῦ πιθανοῦ καὶ εἰκότος ἐκτείνεται, ὡς αὐτὸς ἐδήλωσεν ἐν Τιμαίῳ πρῶτον ἐνάρχεσθαι μέλλων τῆς φυσιολογίας, εἶτα καὶ μεταξὺ κατὰ τὴν διέξοδον τοῦ λόγου παρεντιθεὶς τὴν ἀπόφασιν. ἄρχεσθαι μὲν οὖν μέλλων αὐτοῦ ὁ Τίμαιος, τοῦτον γὰρ ὑπέθετο τοὺς περὶ φύσεως τῶν κατὰ τὸν κόσμον ἅπαντας λόγους διερχόμενον, ὧδέ πώς φησιν· 'ἐὰν οὖν, ὦ Σώκρατες, πολλὰ πολλῶν εἰπόντων περὶ θεῶν 'καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως μὴ δυνατοὶ γενώμεθα πάντη 'πάντως αὐτοὺς αὑτοῖς ὁμολογουμένους λόγους καὶ ἀπηκρι'βωμένους ἀποδοῦναι, μὴ θαυμάσῃς· ἀλλ' ἐὰν ἄρα μηδενὸς 'ἧττον παρεχώμεθα εἰκότας, ἀγαπᾶν χρὴ μεμνημένους, ὡς ὁ

1 οἱμᾶς pro ἡμᾶς P. — 2 διὰ nos inseruimus; cf. Proll. p. 107. — 3 εἰκότως A. — 4 ἐδήλοσεν P. — ἐν τιμαίω ἄρχεσθαι μέλλων FP. — 5 τοῦ λόγου FPM τοῦ om. ABChK; cf. Proll. p. 35. — λόγου ἄρχεσθαι μὲν FP (in P margini adscripta verba μέλλων τῆς φυσιολογίας — λόγου·). — 6 μέλλων ὧδέ πώς φησι FP. — 7 τοῦτο MABCh τοῦτον Corn. K. — τὸν pro τοὺς Corn. — 8 ἅπαντα codd. edd. ἅπαντας nos. — λόγον MAB λόγους ChK. — διερχόμενος MAB διερχόμενον Corn. ChK. — φησὶν M φησὶ AB φησι ChK. — 9 ἐὰν οὖν κ. τ. λ. Tim. p. 29 C. — εἰπόντων om. FP. — θεῶν· ἄχρι τοῦ πρέπει (p. 813, 2) κ. τ. λ. FP. — 10 παντὸς σώματος γενέσεως M. — 11 πάντως αὐτοὺς αὑτοῖς ὁμολ. M π. ἂν τοὺς αὐτοὺς αὐτῆς ὁμ. ABChK; cf. Proll. p. 38. — 13 παρεχόμεθα A. — εἰκότως codd. edd. εἰκότας Corn. —

stantia proferuntur, ac multo magis, quae de corpore nostro omnino a divino viro Platone dicuntur, ad probabilitatem et verisimilitudinem tantummodo pertinent, ut ipse in Timaeo declaravit primum a physiologia exorsurus, deinde etiam in progressu disputationis sententiam suam interponens. Auspicaturus igitur rem Timaeus — hunc enim de natura eorum, quae in mundo sunt, disputationem totam facientem induxit — in hunc modum dixit: 'Si igitur, Socrates, postquam multi multa de diis et universi origine disputaverunt, nos non possimus omnibus modis plane ipsam secum consentientem orationem atque exactam proferre, mirari noli; sed modo ne minus quam alius quisquam veri similem afferamus, contenti esse debemus memores et me,

'λέγων ἐγὼ ὑμεῖς τε οἱ κριταὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν· 'ὥστε περὶ τούτων τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους πρέπει 'μηδὲν ἔτι πέρα ζητεῖν.' οὕτω δὲ καὶ τὰ περὶ ψυχῆς αὐτῷ γεγραμμένα τοῦ πιθανοῦ καὶ εἰκότος ἔχεσθαί φησιν ὧδέ πως εἰπών· 'τὰ μὲν οὖν | περὶ ψυχῆς ὅσον θνητὸν ἔχει καὶ ὅσον 793
'θεῖον καὶ ὅπη καὶ μεθ' ὧν καὶ δι' ἃ χωρὶς ᾠκίσθη, τὸ 'μὲν ἀληθὲς ὡς εἴρηται, θεοῦ ξυμφήσαντος τότ' ἂν οὕτω 'μόνως διϊσχυριζοίμεθα· τό γε μὴν εἰκὸς ἡμῖν εἰρῆσθαι καὶ 'νῦν καὶ ἔτι μᾶλλον ἀνασκοποῦσι διακινδυνευτέον τὸ φάναι καὶ πεφάσθω.' ὥσπερ οὖν ταῦτα περὶ ψυχῆς εἶπεν ἄχρι τοῦ πιθανοῦ καὶ εἰκότος [ἡμῖν γιγνώσκεσθαι] προερχόμενα, διὰ τοῦτο κἀγὼ τολμηρῶς ἀποφήνασθαι περὶ αὐτῶν οὐ πειρῶ, κατὰ δὲ τοὐναντίον οὐδὲ θεωρῶ· ὅτι δὲ πλείω τὰ τῆς ψυχῆς

1 ἐγὼ om. codd. edd. — 2 τούτου codd. edd. τούτων Corn. — 3 μειδὲν P. — 5 τὰ μὲν οὖν κ. τ. λ. Tim. p. 72 D. — 6 θεῖον· ἄχρι τοῦ διακινδυνευτέον κ. τ. λ. FP. — 7 οὕτως M. — 8 καὶ νῦν ἔτι codd. edd — 9 διακινδυνευταῖον MA; cf. Proll. p. 40. — τε pro τὸ MABChK τὸ om. FP. — in verbo φάναι desin. excerpt. XXXXVIII codd. FP. — 10 πεφάση A. — 11 εἰκότως MABCh εἰκότος Corn. K. — ἡμῖν γιγνώσκεσθαι uncis seclusimus. — προ spat. vac. septem fere litter. μένα MAB προειρημένα ChK προβεβλημένα Corn. προερχόμενα nos; cf. Proll. p. 53. — καὶ διά τοῦτο codd. edd. οὕτω δ. τ. Corn. καὶ eiecimus; cf. Proll. p. 115. — 12 οὐ θεωρῶ codd. edd. οὐ πειρῶ nos. — 13 τοὐναντίον ὅτι πλείω codd. edd. τοὐν. οὐδὲ θεωρῶ· ὅτι δὲ nos. —

qui dicam, et vos, qui iudicetis, humanam naturam habere; quocirca his de rebus in fabulae verisimilitudine acquiescere nec ultra quid anquirere convenit'. Sic quoque, quae de animo scripsit, probabilitatem tantum et verisimilitudinem habere affirmat, cum haec dicit: 'De animo igitur, quantum mortale habeat et quantum divinum et quomodo et quibuscum et ob quae separatim collocatus sit, vere esse dictum tum demum, cum deus consenserit, contendemus; verumtamen verisimile nos dixisse nunc quoque et magis etiam iterum considerantibus audendum est affirmare affirmatumque esto.' Ut igitur Plato haec de animo ita dixit, ut ultra probabilitatem et verisimilitudinem non excederet, ita etiam ego idcirco audacter de his pronuntiare non conor, immo ne

ἐστιν εἴδη καὶ ὅτι τριχῇ κατῴκισται καὶ ὅτι τὸ μὲν αὐτῶν θεῖόν ἐστιν, ᾧ λογιζόμεθα, τὰ δὲ λοιπὰ δύο παθητικά, τὸ μέν, ᾧ θυμούμεθα, τὸ δέ, ᾧ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἐπιθυμοῦμεν, ὃ κἀν τοῖς φυτοῖς ἐστιν, ἀποδείξεις ἔχειν φημί καὶ μέντοι καὶ ὅτι τὸ μὲν ἐν ἐγκεφάλῳ κατῴκισται, τὸ δὲ ἐν καρδίᾳ, τὸ δὲ ἐν ἥπατι· καὶ γὰρ τούτων εἰσὶν ἀποδείξεις ἐπιστημονικαὶ καὶ περὶ αὐτῶν ἠγωνισάμην ἐν τοῖς πρώτοις ἓξ ὑπομνήμασι τῆσδε τῆς πραγματείας οὔτε περὶ τῆς οὐσίας
794 εἰπών | τι τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς ψυχῆς οὔτε περὶ τῆς ἀθανασίας οὐθ' ὅλως ζητήσας, πότερον κυρίως ὀνομάζων εἴρηκεν ἐν Τιμαίῳ θνητὰ τὰ δύο μέρη τῆς ψυχῆς ἢ ταύτην αὐτοῖς ἐπήνεγκε τὴν προσηγορίαν ἀθανάτοις οὖσιν ὡς χείροσι τοῦ λογιστικοῦ καὶ ὡς κατὰ τὰ θνητὰ τῶν ζῴων ἐνεργοῦσι μόνον. τὸ γάρ, ὅτι τριχῇ κατῴκισται τὰ ψυχῆς εἴδη καὶ ὅτι τοσάσδε τινὰς δυνάμεις ἕκαστον αὐτῶν ἔχει καὶ τοιάσδε τινάς, εἴς τι

1 ἐστὶ δὴ καὶ ὅτι M. — κατώκιστα M. — ὅτι ὁ μὲν M. — 3 τῶν δὲ ᾧ M. — 4 ἀποδείξης M. — 7 A verbis καὶ περὶ αὐτῶν incip. excerpt. XXXXIX codd. FP; cf. Proll. p. 75. — 8 τῆσδε om. FP. — 10 ζητήσας P. — πότερον FP πότερα MABChK. — 13 λογικοῦ P. — in verbo μόνον desin. exc. XXXXIX codd. FP. — 14 τοσάσδε τὰς codd. edd. τ. τινὰς nos. — 15 καὶ ὅτι τοιάσδε codd. edd. καὶ ἔτι τ. Corn. καὶ τοιάσδε nos. —

quaestionem quidem instituo; plura tamen esse animi genera triplicemque sedem habere partemque unam, qua ratiocinamur, divinam esse, reliquas duas affectibus obnoxias, alteram, qua irascimur, alteram, qua corporis voluptates concupiscimus, quae etiam in stirpibus est, demonstrare me posse dico atque etiam illud, unam in cerebro, alteram in corde, tertiam in iecore collocatam esse; sunt enim de his demonstrationes subtiles elegantesque, de quibus in sex prioribus huius operis libris omne nostrum certamen ita institutum est, ut neque de trium animi generum substantia neque de immortalitate eorum quidquam sim locutus neque omnino quaesiverim, utrum duas animi partes mortales proprie appellaverit in Timaeo an tale nomen iis imposuerit, licet sint immortales, eo quod ratione videntur inferiores atque in mortalibus tantum animantium partibus operantur. Nam quaestiones illae, tripartitamne sedem habeant animi genera,

τὴν ἰατρικὴν τέχνην χρήσιμον ὑπάρχον εἴς τε τὴν ἠθικήν
τε καὶ πολιτικὴν ὀνομαζομένην φιλοσοφίαν εὐλόγως Ἱππο-
κράτει τε καὶ ἡμῖν ζητεῖται· πότερον δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς
καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀθάνατα τετύχηκεν ὄντα, καθάπερ ἡγοῦν-
ται πολλοὶ τῶν Πλατωνικῶν, ἢ θνητὰ κυρίως εἴρηται κατὰ
τὸν Τίμαιον, οὐ πάνυ τι χρήσιμον οὔτε εἰς ἰατρικὴν οὔτε
τὴν ἠθικήν τε καὶ πολιτικὴν φιλοσοφίαν ὀνομαζομένην ὑπάρ-
χον εἰκότως τοῖς ἰατροῖς καὶ πολλοῖς τῶν φιλοσόφων παρα-
λέλειπται. τῆς θεωρητικῆς οὖν φιλοσοφίας ἐστὶ μᾶλλον ἢ
τῆς πρακτικῆς· ἀλλὰ ὅτι τὸ βέβαιον αἱ περὶ τούτων ἀποδεί-
ξεις οὐκ ἔχουσιν, αὐτὸν ἐπέδειξα τὸν Πλάτωνα διὰ | τῆς ἐν 795
Τιμαίῳ ῥήσεως ὁμολογοῦντα. οὐ μὴν περί γε τῶν ἐν τῷ
τετάρτῳ τῆς Πολιτείας ὑπὸ αὐτοῦ γεγραμμένων ἔστιν εἰπεῖν
ὡς ἄχρι τοῦ πιθανοῦ προερχομένων μόνον· ἀλλὰ ἐμοὶ μὲν
ἐπιστημονικαὶ δοκοῦσιν αἱ ἀποδείξεις ὑπάρχειν ἄλλο μὲν

1 ὑπάρχειν codd. edd. ὑπάρχον nos; cf. Proll. p. 100. — 3 A verbis πότερον δὲ incip. excerpt. L codd FP desinitque in verbis ἢ τῆς πρακτικῆς (v. 10). — 5 κατὰ τὸν τίμαιον FPM κατὰ Τίμαιον ABChK; cf. Proll. p. 35 — 6 τίμαιον τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας (v. 9) FP. — τίμαιον οὐ πάνυ M Τίμαιόν τι μᾶλλον οὐ π. ABChK; cf. Proll. p. 38. — 7 ὑπάρχει M; cf. Proll. p. 100. — 10 τῷ πρακτικῷ P. — 13 τῆς om. codd. edd.; cf. Progr. II, 10 adn. 7 et Proll. p. 106. —

deinde totne ac tales facultates quodque genus habeat, quoniam ad medicinam artem et ad moralem civilemque, quae vocatur, philosophiam utiles sunt, idcirco merito ab Hippocrate et a nobis tractantur; utrum autem irascens et concupiscens pars immortales sint, ut multi Platonici opinantur, an mortales proprie in Timaeo dictae sint, id quia non admodum conducit neque ad medicinam neque ad illam, quae de moribus et republica est, philosophiam merito a medicis et multis philosophis praetermissum est. Haec igitur contemplativae potius quam activae philosophiae sunt; quorum demonstrationes nihil firmitatis habere Platonem ipsum ostendi verbis his, quae e Timaeo laudavi, fateri. Sed illa, quae in quarto de Republica ab eo scripta sunt, minime dicere licet usque ad probabilitatem tantum progredi; immo mihi quidem in subtilitate elegantiaque dis-

εἶναι τὸ λογιστικόν, ἄλλο δὲ τὸ θυμοειδές, ἄλλο δὲ τὸ ἐπιθυμοῦν ἀποδεικνύντος αὐτοῦ. ᾧ δὴ καὶ δῆλον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς λέγω, χαλεπώτατον εἶναι διακρίνειν τὰς ὁμοιότητας. ὅσοι γὰρ αὐτῶν τῶν Πλατωνικῶν πολλοὶ ἐναντίως οἷς ὁ Πλάτων ἀπεφήνατο ἐδόξασαν, πῶς ἄν τις ἐπὶ τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις θαυμάσειεν ἀγνοοῦσι διακρίνειν τὸ πιθανὸν μέν, οὐκ ἀληθὲς δὲ τοῦ βεβαίως ἀληθοῦς; ὅπερ οὐκ ἂν ἐγένετο, οὐδεμιᾶς ὁμοιότητος οὔσης τοῖς ψευδέσι καὶ πιθανοῖς πρὸς τὰ μετὰ ἐπιστήμης δεικνύμενα. μάθοις δὲ ἂν ἐναργῶς αὐτὸ τοῦτο κἀκ τοῦ τετάρτου τῆς Πολιτείας. ἀξιώματι γὰρ εἰς τὴν ἀπόδειξιν μέλλων χρῆσθαι τοῦ πλείω τὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶναι μόρια προσέχειν ἀκριβῶς αὐτῷ παρακελεύεται γινώσκων ἐνίους
796 ἀντεροῦντας ὡς οὐκ ἀληθεῖ διὰ τὸ μὴ | δύνασθαι ἀποκρίνειν ἀπὸ τῶν ἀληθινῶν τὰ πιθανὰ μέν, οὐκ ἀληθῆ δὲ πολλῆς ἐν αὐτοῖς οὔσης ὁμοιότητος. ἐντεῦθεν γάρ τοι καὶ τὸ τῶν

3 χαλεπότατον M. — 6 ἀληθῶς τοῦ MABCh ἀληθὲς δὲ τ. Corn. K. — 7 οὐδὲ μιᾶς codd. edd. — 8 μετὰ ἐπιστήμης om. M. — 11 τὰ πλείω MABCh τοῦ πλ. K. — 13 ἀληθῆ codd. edd. ἀληθεῖ nos. — ἀντικρίνειν codd. edd. ἀποκρίνειν nos; cf. Proll. p. 104. —

serendi versari videntur demonstrationes, quibus aliud esse ratiocinans, aliud irascens, aliud concupiscens probat. Ex quo patet, id quod a principio dixi, similitudines discernere esse difficillimum. Cum enim ex ipsis Platonicis multi exstiterint, qui contra quam Platoni placuit opinarentur, quo modo miraberis, si alii philosophi id, quod probabile quidem, non tamen verum est, ab eo, quod certum verumque est, distinguere nesciunt? Quod profecto non evenisset, nisi aliqua in falsis probabilibusque cum iis, quae e certa scientia demonstrantur, similitudo esset. Hoc idem poteris etiam e quarto Reipublicae libro evidenter cognoscere. Ibi enim pronuntiato quodam usurus ad demonstrandum plures animi partes esse, animum ad illud diligenter ut advertant, monet, quippe cum fore aliquos videat, qui verum esse negent, eo quod a veris ea, quae probabilia quidem sint, non tamen vera, ob magnam inter ea similitudinem discernere nesciant. Hinc sane decretorum in medicina et in

δογμάτων πλῆθος ἐγένετο κατὰ ἰατρικήν τε καὶ φιλοσοφίαν,
οὐ δυναμένων ἁπάντων διορίζειν ἀπὸ τῶν ἐξ ἀνάγκης ὑπαρ-
χόντων τισὶν ἢ ἑπομένων ἢ μαχομένων ἤ τινα ἄλλην σχέσιν
ἐχόντων πρὸς ἄλλα τὰ τὸ δυνατὸν ἔχοντα μόνον. ὁμοιότης
γάρ ἐστι κἀνταῦθα πολλοῖς τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὰ δυνατὰ
μέν, ὅσον ἐπὶ τῇ νοήσει, μὴ μέντοι γε ὑπάρχοντα κατὰ ἀλή-
θειαν. ἀλλὰ καὶ τούτων [κἀνταῦθα] μόνοις τοῖς γεγυμνα-
σμένοις κατὰ αὐτὰ καλῶς τὴν διάγνωσιν οἴομαι ποιεῖσθαι
καὶ μόνη γε ἀρκέσει τοῖς βουλομένοις ἀποδεικτικοῖς γενέσθαι
μετὰ τοῦ δηλονότι συνετοῖς εἶναι φύσει. θαυμάζειν οὖν δί-
καιόν ἐστι καὶ κατὰ τοῦτο τὸν Πλάτωνα μὴ μόνον τὰς με-
θόδους εἰπόντα διὰ συντόμων, ἀλλὰ καὶ γυμνάσαντα καθ᾽
ἑκάστην. ἔστι μὲν γὰρ τρία κεφάλαια, πρῶτον μὲν τὸ περὶ
διαίρεσιν καὶ σύνθεσιν, | δεύτερον δὲ τὸ περὶ τὴν τῶν ἀκο- 797
λούθων τε καὶ μαχομένων γνῶσιν, ἐπὶ αὐτοῖς δὲ τρίτον τὸ
κατὰ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν πραγμάτων μεταβολὴν ἐν τῷ

1 *ἰητρικήν* MABCh. — 4 *ἄλληλα* MABCh. — 7 *κἀνταῦθα* uncis seclusimus. — 8 *οἴονται* codd. edd. *οἴομαι* nos; cf. Proll. p. 101. — *πεποιεῖσθαι* MA *πεποιῆσθαι* BChK *ποιεῖσθαι* nos. — 11 *κατὰ* M *μετὰ* ABChK; cf. Proll. p. 25. —

philosophia multitudo exstitit, quod non omnes possunt ab iis, quae ex necessitate rebus insunt vel consequuntur vel repugnant vel aliam adversus alia rationem habent, internoscere ea, quae id tantummodo habent, quod esse potest. Nam et hic similitudo quaedam est multorum, quae necessaria sunt, cum iis, quae cogitatione dumtaxat possunt illa quidem esse, non tamen re vera sunt. Sed et horum distinctionem a solis iis, qui in iis satis exercitati sunt, bene fieri posse existimo atque haec quidem sola ad demonstrandi artis peritum, qui volet, reddendum, modo natura sagax sit, satis erit. Quocirca hoc quoque nomine admirandus est Plato, qui non modo vias demonstrandi breviter docuerit, verum etiam in singulis nos exercuerit. Sunt enim tria capita, primum de divisione et compositione, secundum, quod in consequentium et repugnantium cognitione versatur, tertium ad haec de rerum inter se mutatione, quantum ad

μᾶλλόν τε καὶ ἧττον, ἴσως τε καὶ ὁμοίως καὶ ἀνάλογόν ἐστιν ἥ τε ταὐτοῦ καὶ ἡ ἑτέρου γνῶσις, οἷς ἅπασι κοινὰ συμβέβηκε, περὶ ἃ γεγυμνάσθαι χρή, τὸ δυνατὸν καὶ ἀναγκαῖον ἥ τε ἐν τούτοις ὁμοιότης τε καὶ ἀνομοιότης. οἱ μὲν οὖν σκοποί, καθ' οὓς ἕκαστα τούτων ὀρθῶς ἂν τις μεταχειρίζοιτο, παντάπασιν ὀλίγοι, τὸ δὲ κατὰ αὐτοὺς γυμνάσιον οὐκ ὀλίγου χρόνου δεόμενον. ἐνδείκνυται δὲ τοῦτο καὶ κατὰ τὸ τέταρτον τῆς *Πολιτείας* ὁ *Πλάτων*, ἔνθα βούλεται δεῖξαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν οὐχ ἁπλῆν οὐδὲ μονοειδῆ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ σύνθετον ἐκ τριῶν μερῶν, ὧν ἕκαστον μὲν ἴδιον ἔχει τὸ εἶδος, οὐ μίαν δὲ δύναμιν, ἀλλὰ πλείους. εἰς γὰρ τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ χρῆταί τινι τῶν πρὸς νόησιν ἐναργῶν λόγῳ τοιῷδε· 'ταὐτὸν δηλονότι τἀναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν 'κατὰ ταὐτόν τε καὶ πρὸς ταὐτὸν οὐκ ἐθελήσει ἅμα.' τοῦτο
798 μὲν οὖν τὸ ἀξίωμα, καθ' ὃ τὴν | ἀπόδειξιν ἐγχειρεῖ ποιήσασθαι. γινώσκων δὲ μὴ παντὶ τὸν εἰρημένον εἶναι λόγον

5 καθ' ἃς MAB. — 6 ὀλίγοι τὸ, κατ' αὐτοὺς M ὀλίγοι. τὸ κατ' αὐτ. AB ὀλ. καὶ τ. κ. αὐτ. ChK ὀλ., τὸ δὲ κ. αὐτ. Corn. — 13 Plat. Rep. p. 436 B et supra p. 463, 11. — δηλονότι ταὐτὸν τἀναντία codd. edd. —

magis et minus, ad aequale et simile attinet, respondetque eiusdem et diversi cognitio, quibus omnibus communia accidunt, in quibus exerceri oportet, possibile et necessarium et similitudo et dissimilitudo, quae in his est. Ac rationes quidem, quibus propositis singula haec recte quis tractare possit, prorsus paucae sunt, sed exercitatio in his non exiguo tempore indiget. Quod etiam in quarto Reipublicae Plato demonstrat, ubi animum nostrum non simplicem neque uniformem substantia esse probare vult, sed ex tribus constare partibus, quarum singulae propriam speciem, non tamen unam facultatem, sed plures habeant. Ad cuius rei demonstrationem propositione quadam ad intellectum manifesta his verbis utitur: 'Idem sine dubio nolet simul contraria vel facere vel pati secundum idem et ad idem.' Hoc est pronuntiatum illud, quod demonstrationis fundamentum esse vult. Sed quia hoc dictum non omnibus

σαφῆ ἐπάγει αὐτὸς [οὗτος] ὧδε· 'ἑστάναι, εἶπον, καὶ κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ ἅμα κατὰ το αὐτὸ ἆρα δυνατόν;' οὐκ ἀρκεσθεὶς δὲ οὐδὲ τούτῳ διὰ τὸ συντόμως εἰρῆσθαι μακρότερον αὖθις διέρχεται τὸν αὐτὸν λόγον ὧδέ πως γράφων· 'ἔτι τοίνυν ἀκριβέστερον διομολογησώμεθα, μή πως προϊόντες ἀμφισβητήσωμεν. εἰ γάρ τις λέγοι ἄνθρωπον ἑστηκότα, κινοῦντα δὲ τὰς χεῖράς τε καὶ τὴν κεφαλήν, ὅτι ὁ αὐτὸς ἕστηκέ τε καὶ κινεῖται ἅμα, οὐκ ἄν, οἶμαι, ἀξιοῖμεν οὕτω λέγειν δεῖν, ἀλλ' ὅτι τὸ μέν τι αὐτοῦ ἕστηκε, τὸ δὲ κινεῖται. οὐχ οὕτως; οὕτω.' μετὰ δὲ τοῦτο τὸ παράδειγμα χρησιμώτερον ἕτερον εἰς ἀντιλογίαν τοῦ προκειμένου ἀξιώματος ἐπιφέρων ὧδέ πως γράφει· 'οὐκοῦν καὶ εἰ ἔτι μᾶλλον χαριεντίζοιτο ὁ ταῦτα λέγων κομψευόμενος, ὡς οἵ γε στρόμβοι ὅλοι ἑστᾶσί τε ἅμα καὶ κινοῦνται, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ πήξαντες τὸ κέντρον περιφέρωνται, ἢ καὶ ἄλλο τι κύκλῳ περιιὸν ἐν τῇ αὐτῇ |

1 οὗτος uncis inclusimus. — ἑστάναι κ. τ. λ. Plat. l. l. p. 436 C. — 2 κατὰ τὸ αὐτὸ ἅμα ἀδύνατον MABCh κ. τ. αὐτ. ἀδύνατον K κ. τ. αὐτ. ἆρα δυνατόν; nos. — 7 ὁ αὐτὸς οὗτος M. — τε om. codd. edd. — 9 μέν τοι A. — 13 οἵ τε στρόμβοι codd. edd. — 15 περιὼν M περιῶν AB περιὸν ChK περιιὸν Corn.; cf. Proll. p. 20. — αὐτοῦ MABCh αὑτοῦ K αὐτῇ Corn. —

perspicuum fore intellegit, ipse haec adiungit: 'Stare, inquam, simul et moveri idem secundum idem num potest?' Sed ne hoc quidem contentus, propterea quod brevius dictum est, latius hanc eandem rem rursus persequitur ad hunc modum: 'Etiam diligentius inter nos constituamus, ne qua forte procedentibus nobis dubitatio suboriatur. Si quis enim dicat hominem stantem, sed manus et caput moventem eundem stare simul atque moveri, haudquaquam, opinor, ita dicendum censebimus, sed partem quidem eius stare, partem moveri. Non ita? Ita.' Post hoc exemplum aliud utilius ad occurrendum pronuntiato proposito his verbis affert: 'Quodsi magis etiam cavilletur iste argutiusque nos urgeat turbines dicens totos stare simul et moveri, quando in eodem puncto centrum defixum habentes circumvolvantur, vel aliud quidpiam eodem in loco manens in orbem

799 'ἕδρᾳ τοῦτο δρᾷ, οὐκ ἂν ἀποδεχοίμεθα, ὡς οὐ κατὰ ταὐτὰ 'ἑαυτῶν τὰ τοιαῦτα τότε μενόντων τε καὶ φερομένων, 'ἀλλὰ φαῖμεν ἂν ἔχειν αὐτὰ εὐθύ τε καὶ περιφερὲς ἐν 'ἑαυτοῖς καὶ κατὰ μὲν τὸ εὐθὺ ἑστάναι, οὐδαμῇ γὰρ ἀπο'κλίνειν, κατὰ δὲ τὸ περιφερὲς κύκλῳ κινεῖσθαι· ὅταν δὲ τὴν 'εὐθυωρίαν ἢ εἰς δεξιὰ ἢ εἰς ἀριστερὰ ἢ εἰς τὸ πρόσθεν ἢ εἰς τὸ ὄπισθεν ἐγκλίνῃ ἅμα περιφερόμενον, τότε οὐδαμῇ ἔστιν ἑστά'ναι.' ταῦτα προειπὼν ὁ Πλάτων σαφέστατα συνάπτων αὐτοῖς ἐφεξῆς φησιν 'οὐδὲν ἄρα ἡμᾶς τῶν τοιούτων λεγό'μενον ἐκπλήξει οὐδὲ μᾶλλόν τι πείσει, ὥς ποτέ τι ἂν τὸ 'αὐτὸ ὂν ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ αὐτὸ τἀναντία πάθοι ἢ καὶ εἴη ἢ καὶ ποιήσειεν.' ἐν τούτοις διορίζει τὰς ἐν τοῖς εἰρημένοις πράγμασιν ὁμοιότητας ἐπιδεικνύς, ὅπως ἐνδέχεταί τινα τῶν μὴ καθορώντων ἀκριβῶς αὐτὰς οἴεσθαι τὸν εἰρημένον ὑπὸ αὐτοῦ καθόλου λόγον οὐκ εἶναι διὰ παντὸς οὐδὲ

1 δρᾷ M Corn. δρᾷν ABChK; cf. Proll. p. 33. — 2 αὐτῶν codd. edd. ἑαυτῶν Corn. — τότε om. codd. edd. — 3 φαῖμεν M φαίημεν ABChK. — 5 κινεῖσθαι καὶ ὅταν codd. edd.; cf. Proll. p. 115. — 6 ἰθυωρίαν codd. edd. — 7 ἐκκλίνει codd. edd. — τότε M Corn. τι ABChK; cf. Proll. p. 27. — ἔστιν om. codd. edd. — 9 αὐτοῖς MA αὐτὸς BChK; cf. Progr. II, 6. — λεγόμενον M λεγομένων ABChK; cf. Proll. p. 22. — 10 ποτὲ τοί τι codd. edd.; cf. Proll. p. 113. —

circumagi, non assentiamur, quia non secundum eadem sui haec tunc moveantur et maneant, sed dicamus habere ea rectum in se atque rotundum et secundum rectum quidem stare, cum nulla ex parte declinent, secundum rotundum in orbem moveri; quando vero aliquid, dum circumagitur, simul directionem vel dextrorsum vel sinistrorsum vel ante vel retro inclinat, tum nullo modo stare potest.' Haec praefatus Plato manifestissime deinceps illa adnectit: 'Nihil igitur huiusmodi, si dicatur, nos perturbabit aut nobis persuadebit idem unquam simul secundum idem atque ad idem contraria pati vel etiam esse vel agere.' Hic distinguit harum rerum similitudines, cum ostendit fieri posse, ut, si quis non diligenter eas perspiciat, rationem, quam in universum dixerit, non usquequaque nec in omnibus veram esse opinetur (posse enim idem contra-

ἐπὶ πάντων ἀληθῆ, δύνασθαι γὰρ τὸ αὐτὸ τἀναντία κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον πρὸς τὸ αὐτὸ ποιεῖν ἢ πάσχειν, ἐπὶ τὰ μόρια τὸν λόγον ἀνάγοντα, | καθάπερ ἐπὶ ἀνθρώπου κινου- **800**
μένου μὲν τοῖσδε τοῖς μορίοις, ἡσυχάζοντος δὲ τοῖσδε. πρόδηλον γάρ, ὡς οὐ σώζεται τὸ ταὐτὸν ἀκριβῶς ἐν τοῖς τοιούτοις· ἀλλὰ εἴ τις ἐπιδεῖξαι δύναιτο τὸν δάκτυλον ἡσυχάζειν τε ἅμα καὶ κινεῖσθαι, οὗτος ἂν εἴη τὸ προειρημένον ἀξίωμα διαβεβληκώς. δείξας οὖν ὁ Πλάτων κἀνταῦθα τὴν ὁμοιότητα τῷ βουληθέντι ἀντειπεῖν κατὰ τοῦ εἰρημένου λόγου, ἐφ' ἑτέραν ἀντιλογίαν πιθανωτέραν μεταβὰς ἐπιδείκνυσι κἀκείνην κατὰ το μὴ δύνασθαι διακρίνειν τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀνομοιότητος ἐσομένην. ἐν γὰρ τοῖς στρόμβοις δύναιτο ἄν τις λέγειν τἀναντία περὶ ταὐτον σῶμα συμβαίνοντα, ὅταν ἐν ἑνὶ τόπῳ πήξαντες τὸ κέντρον περιφέρωνται· ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο το παράδειγμά φησιν ὁ Πλάτων ἕτερον μὲν εἶναι τὸ ἑστὸς τοῦ στρόμβου, ἕτερον δὲ τὸ περιφερόμενον,

---

2 *τὸ αὐτὸ* a codd. edd. omissum nos inseruimus. — 6 *ἐάν τις* codd. edd. *εἴ τις* nos. — 9 *τοῦ βουληθέντος* codd. edd. *τῷ βουληθέντι* nos; cf. Proll. p. 85. — *τὸν εἰρημένον λόγον* codd. edd. — 10 *πιθανοτέραν* MAB. — 13 *τἀναντία μὴ περὶ* codd. edd. *μὴ* eiecit Corn.; cf. Proll. p. 116. — 14 *ἐν* om. MABCh. — 16 *τὸ ἑστὼς* M. —

---

ria eodem tempore ad idem agere et pati) ad partes rationem referens, velut in homine, qui aliis quibusdam partibus movetur, aliis quiescit. In quibus patet non servari proprie idem; sed si quis docere posset, digitum et quiescere et moveri simul, is sane pronuntiatum, quod ante diximus, refelleret. Cum igitur etiam hic Plato ei, qui dicere vellet contra illam rationem, quid simile esset, ostendisset, ad alteram contradictionem probabiliorem transiit probavitque illam quoque ex eo fore, quod quis similitudinem a dissimilitudine discernere nequiret. Nam in turbinibus dixerit quispiam contraria eodem in corpore evenire, si uno in loco defixum centrum habentes circumferantur. Verum in hoc quoque exemplo aliam ait esse turbinis partem, quae stet, aliam, quae circumagatur, quem orbem ipse appellavit. Tota igitur hac disputatione nos docuit signum ac normam,

ὃ δὴ κύκλον προσηγόρευσεν αὐτός. ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ παντὶ σκοπὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε τῆς διακρίσεως τῶν οὕτω λεγομένων ἐν διαφορᾷ κινεῖσθαι τοῦ τε ἀκριβῶς λεγομένου ταὐτοῦ, τοῦ παχέος τε καὶ πλατέος, καὶ οὐκ ἀκριβῶς. ὁ
801 μὲν γὰρ | αὐτὸς ἵππος οὐ δύναται κατὰ τὸν αὐτὸν ἅμα χρόνον εἰς Ἀθήνας τε καὶ Κόρινθον ἀπιέναι, καθάπερ οὐδὲ εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν ἅμα χρόνον Ἀθήνησι καὶ ἐν Κορίνθῳ, οὐδὲ μέλας καὶ λευκος εἶναί τε καὶ λέγεσθαι καθ' ἕνα χρόνον τὸν αὐτόν, εἰ μὴ τὸ μὲν ἥμισυ φέρε τοῦ σώματος λευκὸν αὐτοῦ εἴη, τὸ δὲ ἕτερον αὐτοῦ μέλαν, ἀλλὰ οὔτε τὸ λευκὸν μέρος ἅμα τε λευκὸν εἶναι καὶ μέλαν οὔτε τὸ μέλαν ἅμα τε μέλαν καὶ λευκὸν οἷόν τέ ἐστι. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν σκοπὸν ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἑξῆς γυμνάζων ἡμᾶς διακρίνει τό τε ταὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου καὶ τὸ ὅμοιον ἀπὸ τοῦ ἀνομοίου. κἀπειδὴ ταῦτα ἔπραξεν, αὐτοῖς ἐφεξῆς κατὰ λέξιν ὡδί πως ἔγραψε· 'μήτοι τις, ἦν δ' ἐγώ, ἀσκέπτους ἡμᾶς

1 κύκλω M. — 4 καὶ τοῦ παχέος codd. edd. καὶ eiecimus; cf. Proll. p. 115. — 6 τε ἅμα καὶ M. — 7 ἐν om. MAB. — 10 ἀλλ' ὅτι οὔτε codd. edd. ὅτι eiecimus. — 11 ἅμα τε λευκὸν εἶναι MABCh ἅμα λευκόν τε εἶναι K; cf. Proll. p. 121. — 12 ἅμα μεμελάνθαι καὶ λευκὸν M ἅμα μέλαν τε καὶ λ. ABChK ἅμα τε μ. καὶ λ. nos. — εἶναι codd. edd. ἐστι nos. — 15 αὐτὸς codd. edd. αὐτοῖς nos; cf. Progr. II, 6. — ἐφεξῆς καὶ λέξιν M. — 16 μήτοι τις κ. τ. λ. Plat. rep. p. 438 A. —

ad quam ea, de quibus quaerimus, distinguerentur, versari in discrimine eius, quod proprie idem diceretur, velut crassi vel lati, ab eo, quod non proprie diceretur. Idem enim equus eodem tempore simul et Athenas et Corinthum abire non potest neque esse simul Athenis et Corinthi eodem tempore neque niger et albus esse vel dici, nisi videlicet dimidium corporis nigrum, alterum album erit; sed neque alba pars simul alba et nigra esse neque nigra pars simul nigra et alba esse potest. Ad hanc igitur normam pluribus verbis nos exercens in sequentibus discernit idem a diverso, simile a dissimili. Quo facto deinceps ad verbum haec adiungit: 'Ne quis, inquam, nos inconsideratos turbet opponens neminem potum cupere, sed bo-

‘ὄντας θορυβήσῃ, ὡς οὐδεὶς ποτοῦ ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ χρηστοῦ ‘ποτοῦ, καὶ οὐ σίτου, ἀλλὰ χρηστοῦ σίτου. πάντες γὰρ ‘ἄρα τῶν ἀγαθῶν ἐπιθυμοῦσιν· εἰ οὖν ἡ δίψα ἐπιθυμία ‘ἐστί, χρηστοῦ ἂν εἴη εἴτε πώματος εἴτε ἄλλου, ὅτου ‘ἐστὶν ἐπιθυμία, καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω. ἴσως γὰρ ἄν, ‘ἔφη, δοκοῖ τι λέγειν ὁ ταῦτα λέγων. ἀλλὰ μέντοι, ἦν ‘δ’ ἐγώ, ὅσα γ’ ἐστὶ τοιαῦτα οἷα εἶναί του, τὰ μὲν ‘ποιὰ ἄττα ποιοῦ τινός ἐστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὰ δ’ ‘αὐτὰ ἕκαστα αὐτοῦ ἑκάστου μόνον.’ εὔδηλον οὖν, ὅτι προσθεὶς κατὰ τὸν λόγον εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ‘μήτοι τις, ἦν δ’ ἐγώ, ἀσκέπτους ἡμᾶς ὄντας θορυβήσῃ’ διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ ἀσκέπτους, εἰδὼς ὅτι περὶ ἕκαστον τούτων ἐσκέφθαι χρὴ διατρίψαντα καὶ γυμνασάμενον πολυειδῶς. τοιαύτη γάρ | 802 τις ἡ περιωδευμένη φαντασία παρὰ τοῖς μετὰ αὐτὸν Ἀκαδημαϊκοῖς ὠνομάσθη. καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν ἐκ τῆς πολλῆς τῆς περὶ τὸ προκείμενον πρᾶγμα σκέψεως ἀκριβεστέραν

2 *χρηστοῦ σίτου, τὰ δ’ αὐτὰ* (*αὐτὰ* M A B Ch) omissis, quae interiecta sunt, verbis codd. edd.; cf. Proll. pp. 17 et 120. — 9 *μόνου* codd. edd. — 14 *περιοδευομένη* codd. edd. *περιωδευμένη* nos; cf. Progr. II, 13. — *ἀκαδδημαικοῖς* M. —

num potum, non cibum, sed bonum cibum; nimirum omnes bona expetere; quodsi sitis appetitio sit, boni esse sive poculi sive alius, cuius sit appetitio, similiterque se habere ceteras. Possit sane, inquit, aliquid dicere videri, qui haec dicat. Verumtamen, inquam, quaecunque ita comparata sunt, ut alicuius sint, talia quaedam talis cuiusdam sunt, ut arbitror, ipsa autem quaeque ipsius cuiusque dumtaxat.’ Hac in oratione cum statim in initio addidit ’ne quis nos inconsideratos turbet’, illud inconsideratos addidisse eum patet propterea, quod scit haec singula nos considerare oportere multo studio multiplicique exercitatione instituta. Haec est illa visio, quam Academici, qui Platoni successerunt, e circumspectione natam dixerunt. Nec mirum est e multa propositae rei consideratione exactiorem fieri cognitionem, quandoquidem etiam ea, quae sensibus dignoscuntur, si quis

αὐτοῦ γίνεσθαι τὴν γνῶσιν, ὅπου γε καὶ τῶν ταῖς αἰσθήσεσι διαγινωσκομένων ἡ γνῶσις ἀκριβεστέρα τοῖς συνεχῶς αὐτὰ θεωμένοις γίνεται, καθάπερ ἐπὶ πολλῶν διδύμων φαίνεται δοκούντων τοῖς μὲν ἀήθεσιν ἀπαραλλάκτων εἶναι, τοῖς δὲ συνήθεσι καὶ πάνυ ῥᾳδίως διακρινομένων. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν ἀξιωμάτων αἱ ὁμοιότητες πλάνας καὶ αἱ ἀνομοιότητες παρέχουσι τοῖς ἀγυμνάστοις τε καὶ ἀσκέπτοις, οὕτω καὶ περὶ τῶν ζητουμένων πραγμάτων ἀπάτη γίνεται πολλάκις οὐχ ἥκιστα καὶ διὰ τὰς ὁμωνυμίας διττὰς οὔσας, ἑτέρας μὲν ἐκ τοῦ τῶν ὁμογλώττων ἔθους, ἑτέρας δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τῶν διαλέκτων· ὥσπερ ἀμέλει καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν μερῶν ἡ ζήτησις γέγονεν ἀποδεικνύντος μὲν τοῦ Πλάτωνος μὴ δύνασθαι τὸ ταὐτὸν τἀναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταὐτόν τε καὶ πρὸς ταὐτόν· ἐν γὰρ τοῖς ἐπιφερομένοις σαφῶς αὐτὸ τοῦτο διῆλθεν ὀνομάζων ταὐτὸν τὸ τῆς ψυχῆς εἶδός τε καὶ μέρος· ἔνιοι δὲ τὸ ταὐτὸν |
803 ἐπὶ δυνάμεως εἰρῆσθαί φασιν, ὡς ἂν εἰ οὗτος εἶπε τὴν

4 ἀηθέσιν MABCh. — ἀπαραλλάκτως MABCh. — 10 ἐκ τῶν ὁμογλ. MABCh. — ἐξ αὐτῶν τῶν διαλ. Corn. — 13 ταὐτὸν M ταὐτὸ ABChK — 15 αὐτοῦ MABCh αὐτὸς Corn. — 17 ὡς καὶ οὗτος codd. edd. ὡς καὶ οὕτως Corn. ὡς ἂν εἰ οὗτος nos. — εἶπε M εἶπεν ABChK. —

frequentius contemplatur, certiore cognitione percipit, sicut in geminis usu venit, qui nihil diversi videntur insuetis, a familiaribus autem vel admodum facile internoscuntur. Quemadmodum autem pronuntiatorum similitudines et dissimilitudines inexercitatis quique nihil consideraverunt, errores afferunt, ita in rebus, quae in quaestionem vocantur, saepenumero fraus quaedam praecipue ex homonymis oritur, quorum genus duplex est, unum, quod ex communis eiusdemque linguae, alterum, quod ex propria singularum dialectorum consuetudine proficiscitur. Velut de animi partibus quaestio instituta est ostendente quidem Platone idem non posse contraria vel facere vel pati secundum idem et ad idem, quod ipsum in sequentibus manifesto persecutus est idem appellans animi speciem et partem; nonnulli autem de facultate idem dictum esse affirmant, quasi Plato ita dixisset,

αὐτὴν δύναμιν ἑνὶ χρόνῳ πρὸς ἕν τι πρᾶγμα μὴ δύνασθαι τἀναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν, οὐδὲ τοῦτο ἐννοήσαντες, ὅτι τὸ μὲν ποιεῖν ἐπὶ τῆς δυνάμεως ἀκούειν ἐγχωρεῖ, τὸ πάσχειν δὲ οὐκ ἐγχωρεῖ. κατὰ γὰρ τὸ δρᾶν ὁ Πλάτων ἀεὶ φαίνεται τὸ τῆς δυνάμεως ὄνομα προσφερόμενος, οὐ κατὰ τὸ πάσχειν. ἕκαστον γὰρ τῶν ὄντων δρᾶν μέν τι δύναται καθ' ἣν ἔχει δύναμιν, οὐ μὴν καὶ πάσχειν κατὰ δύναμιν, ἀλλὰ κατὰ ἀσθένειαν μᾶλλον, ὅτε ἰσχυρότερον αὐτοῦ τὸ συντυγχάνον ὑπάρχει. καὶ πρόδηλον δὲ ἐξ ὅλου τοῦ λόγου γέγονε, καθότι μοι δέδεικται καὶ δια τῆσδε τῆς πραγματείας, ἐν ᾗ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς εἰδῶν ἐμνημόνευσα κατὰ τὴν τοῦ Πλάτωνος γνῶσιν τὸν λόγον ποιούμενος, ἓν μὲν λέγειν αὐτόν, ὅ τι περ ἂν ὑποκείμενον ᾖ κατὰ τὴν ζήτησιν οὐσίαν ἰδίαν ἔχον ἢ συμβεβηκός, οὐσίαν δέ, ἥτις μὴ δύναται τἀναντία περὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἅμα δρᾶν τε καὶ πάσχειν . . . . . ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς διαιρέσεως ὄνομα

2 ποιεῖν ἢ πράττειν, sed in margine ead. man. γρ. πάσχειν M. — 4 δὲ om. M. — 7 δύναμιν ἡγούμενος οὐ codd. edd. ἡγούμενος eiecimus; cf. Proll. p. 118. — 8 ἀλλὰ καὶ κατὰ codd. edd. καὶ sustulimus; cf. Proll. p. 112. — 9 ὑπάρχῃ MABCh. — 10 καθ' ὅτι MABCh. — 13 αὐτὸν MA αὐτῶν B αὐτὸ Ch K. — 14 οὐσία codd. edd. οὐσίαν nos. — 16 post πάσχειν nonnihil excidisse videtur. — διὰ τὸ codd. edd. καὶ τὸ Corn. —

eandem facultatem uno eodemque tempore ad unam et eandem rem contraria agere vel pati non posse, ne id quidem reputantes, agere valere in facultate, pati non item. Agendi enim, non patiendi vim Platonem semper nomini facultatis subiecisse manifestum est. Unaquaeque enim res agere quidem aliquid potest e facultate, quam habet, pati tamen non potest e facultate, sed potius ex imbecillitate, cum id, quod cum re concurrit, fortius erit. Atque e tota Platonis oratione, quemadmodum a me demonstratum est in his libris, quibus de animi generibus disputationem ad Platonis placitum revocavi, illud etiam apparet, unum ab eo dici, quodcunque in quaestione propositum sit sive substantiam sive accidens habens proprium, substantiam, quae contraria non possit circa idem eodem tempore simul agere et pati . . . . . Sed et divisionis nomen proprie quidem

804 λέγεται μὲν κυρίως, ὅταν ὅλον τι | συνεχὲς ὂν εἰς μόρια τέμνηται, λέγεται δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀπὸ αὐτοῦ μεταφοράν, ὅταν εἰς γένη καὶ διαφορὰς ἢ εἴδη. συγχέονται οὖν τινες ἐν ταῖς τοιαύταις τομαῖς, ὡς οὐ δύνασθαι διακρῖναι τὴν τῆς οὐσίας εἰς τὰ μέρη διαίρεσιν ἀπὸ τῆς τῶν γενῶν τε καὶ διαφορῶν καὶ εἰδῶν διαιρέσεως, ἔτι δὲ μᾶλλον, ὅτε κατὰ τὸ τρίτον σημαινόμενον οἱ διαλεκτικοὶ διαίρεσιν ὀνομάζουσι τὴν τῶν φωνῶν εἰς τα σημαινόμενα, καὶ κατὰ ἄλλην, ὅταν τὰς φυσικὰς οὐσίας ἐξ ὕλης καὶ εἴδους [ἀποίους] συγκεῖσθαι λέγωσιν, ὥσπερ δή γε κἀπειδὰν ἔκ τε τῆς ὑποκειμένης οὐσίας ἀποίου καὶ τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ. λέγουσι γὰρ ἔνιοι φιλόσοφοι καὶ τὸ τοιοῦτον διαίρεσιν, ὥσπερ καὶ ἀνάλυσιν. οὐ μὴν τάς γε οὐσίας διαιρεῖσθαί φασιν εἰς τὰς ἐν αὐταῖς δυνάμεις, ἀλλὰ ἑκάστην ἄτμητον οὖσαν ἐνεργεῖν τι κατὰ τὰς ἐν αὐτῇ δυνάμεις. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς λέγουσι δύναμιν ἔχειν τινὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ προστιθέασι ποτὲ μὲν

1 ὂν τὰ μόρια codd. edd. ὂν εἰς μόρια Corn. — 3 post ὅταν spat. vac. septem ferme litter., sequitur εἰς διαφορὰς in MA; ὅταν εἰς διαφ. BChK ὅταν εἰς γένη ἢ εἰς δ. Corn. — συγχέωνταί τινες codd. edd. συγχέονται οὖν τινες Corn. — 9 ἀποίους codd. edd. uncis nos inclus. —

dicitur, cum totum aliquod continuum in partes secatur, idem per translationem, cum in genera et differentias vel species sectio fit. Confunduntur igitur quidam in talibus sectionibus ita, ut nequeant discernere substantiae in partes divisionem a generum et differentiarum specierumque divisione, atque etiam magis, ubi tertia significatione dialectici divisionem appellant vocum in significationes, item alia translatione, cum naturales substantias e materia et forma [qualitatibus expertes] compositas esse dicunt, sicut etiam, cum e subiecta substantia qualitalibus experte et iis, quae ei accidunt; quam et ipsam philosophi nonnulli divisionem vel resolutionem vocant. Non tamen substantias in facultates suas dividendas esse censent, sed singulas, cum sint individuae, pro suis quamque facultatibus aliquid operari. Neque enim absolute dicunt facultate quadam praeditam esse substantiam, sed addunt modo comburendi vel refri-

τοῦ καίειν ἢ ψύχειν ἢ ξηραίνειν ἢ ὑγραίνειν, ποτὲ δὲ τοῦ φαντασιοῦσθαι καὶ λογίζεσθαι καὶ κινεῖν ἑαυτὴν ἤ τι τῶν ἄλλων, ὅσα | τοιαῦτα κατὰ τὴν λογιστικὴν ψυχὴν ἐνεργοῦμεν, 805
αὐτὴν μὲν οὖσαν μίαν, ἔχουσαν δὲ δυνάμεις πολλάς, ἃς ἁπάσας ἐν τῇ προειρημένῃ πραγματείᾳ διῆλθον.

---

3 *ὅσα τε* codd. edd. *τε* delevimus. — 5 infra *διῆλθον*: *τέλος τοῦ ἐννάτου λόγου γαληνοῦ περὶ τῶν ἱπποκράτους καὶ πλάτωνος δογμάτων* :: M.

---

gerandi vel siccandi vel humectandi, modo imaginandi et ratiocinandi et se ipsam movendi atque alia huiusmodi, quae in ratiocinante parte animi operamur, qui quidem, ipse cum sit unus, multas facultates habet, quas omnes hoc opere persecuti sumus.

Emendanda.

p. 28, 14 l. *ἐπιστημῶν* pro *ἐπιστημονῶν*. — p. 29, 11 dele verba 'p. 401 — *δείδια*'. — p. 36, 20 l. p. 581 deleto 'pp. 292 et'. — p. 48, 3 l. 585 pro 589. — p. 53, 5 l. 793 pro 739. — p. 58 extr. l. 454 pro 445. — p. 86, 25 dele verba 'p. 614 — fuit'. — p. 99, 6 post *οἱόνπερ* adde *τὰ νῦν*. — p. 100, 24 dele verba 'et in MAP — *διαπέμπων*'. — p. 101, 21 lege: 'restituimus cum MAB; edd. ChK'. — p. 107, 9 dele verba 'p. 652 — *συγγραμμάτων*'. — ibid. v. 28 dele 'p. 766 — censuimus'. — p. 111, 25 del. 'pp. 567 — delevimus'. — p. 115, 13 del. 'p. 672 — *διάπλασιν*'. — p. 126, 20. 21 l. *ἠλλοτρίωνται*, *ἠλλοτρίωται* pro *ἠλλωτρ*. — p. 128 extr. del. 'p. 514 — *εἰπών*'. — p. 133, 4 adde *δογμάτων* post *Πλάτωνος*. — ib. v. 16 l. 15 pro 35. — p. 134, 7 l. 285 pro 258. — p. 139, 24 l. eo pro ea. — p. 147, 17 l. *αἵ* pro *εἰ*. — p. 187 adn. crit. v. 8 l. *τῇ τῶν* pro *τῶν τῇ*. — p. 196, 32 l. opus pro 'opusculum'. — p. 229, 26 l. ipsum pro 'ipse'. — p. 244, 34 l. iecore pro 'iecinore'. — p. 248 adn. crit. v. 4 adde '*φήσασι* C. Wachsmuth'. — p. 253, 4 l. *προῆλθε* pro *προῆλθεν*. — p. 258, 3 l. *τῶν θυμουμένων* pro *τοῦ θυμουμένου*. — p. 328, 26 l. posset pro 'possemus'. — p. 413, 28 post 'singularibus' adde 'quidem'. — p. 424, 7 leg. *προσῆκε* pro *προσῆκεν*. — p. 441, 13 lege *Ὀλυμπίασι* pro *Ὀλυμπιάσι*. — p. 469, 13 dele 'et' post 'ipsam'. — p. 480, 2 pone uncos quadratos pro rotundis. — p. 578, 33 l. 'possum' pro 'possem'. — p. 615 extr. l. 'accederet' pro 'accedere'. —

